

Jesucristo oy oa'pak: Kenda Jesucristoa

Amarakaeri New Testament

Contents

Matea Jesucristoen huadak hua'a o'manigmadoya'uyate.	1
Marcosa Jesucristoen huadak hua'a o'manigmadoya'uyate.	68
Jesucristoen huadak hua'a Lucasa mo'nigmadoya'uyate.	105
Jesucristoen huadak hua'a Juana o'manigmadoya'uyate.	182
Kenda Jesúsen huamata'moneria ogkadhuahuika'uyate.	236
Roma huakka' jakya' huaknopoe'eriomeytaj Pabloa	297
Pabloa huakkuruda Corinto huakka' jakyo huaknopoe'eritaj o'manigmadoya'uyate.	326
Pabloa onte'ti botta'a' Corinto huakka' jakyo huaknopoe'eritaj o'manigmadoya'uyate.	352
Galacia huaknopoe'eritaj Pabloa o'manigmadoya'uyate.	372
Efeso huaknopoe'eritaj Pabloa o'manigmadoya'uyate.	384
Pabloa Filipos huakka' jakya' huaknopoe'eritaj o'manigmadoya'uyate.	396
Pabloa Colosas huakka' jak huaknopoe'eritaj o'manigmadoya'uyate.	403
Tesalónicaya' huaknopoe'eritaj Pabloa huakkuruda o'manigmadoya'uyate.	411
Tesalónica huaknopoe'eritaj Pabloa bottaa' o'manigmadoya'uyate.	417
Huakkuruda Pabloa Timoteotaj o'nigmadoya'uyate.	420
Onte'ti Pabloa Timoteotaj o'nigmadoya'uyate.	429
Pabloa Titotaj o'nigmadoya'uyate.	436
Filemóntaj Pabloa o'nigmadoya'uyate.	440
Hebreo aratbut huaknopoe'eritaj o'manigmadoya'uyate.	442
Santiagoa o'manigmadoya'uyate.	469
Pedroa huakkuruda o'manigmadoya'ate.	476
Pedroa onte'ti o'manigmadoya'uyate.	484
Juana huakkuruda o'nigmadoya'uyate.	489
Juana botta'a' o'manigmadoya'uyate.	496
Juana bapa'a' o'nigmadoya'uyate.	497
Judasa o'manigmadoya'uyate.	498
Kenda Diosa o'ka'apo kurudya' huadaritere o'ka'apo. Diosa Juantaj o'nopoea'uyate.	502

**Jesucristo oy oa'pak: Kenda Jesucristoa;
monigka'uyatenok; Diostaj mo'manopo'yarea'ika'ne**

New Testament in Amarakaeri (PE:amr:Amarakaeri)

Language: Amarakaeri

Provided by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 2008 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright © 2008 Wycliffe Bible Translators, Inc. Scripture text used by permission.

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.

74c1948b-bd44-56ac-82fb-e508c03ae3a9

ISBN: 978-1-5313-0035-7

SAN MATEO

*Mateoa Jesucristoen huadak
hua'a o'manigmadoya'uyate.*

Jesucristoen adhuea'pane'.

(Lc. 3.23-38)

1 Jesucristo Davidkudaken
adhuea'si'po kenpa'ti Abra-
hamkudaken adhuea'si'po o'uyate. In
beroba'te do Mateoa on'nigmadoya'ne.
Jesucristoen adhuea'pane'dik
on'nigmadoya'dene.

² A'nennanada Abraham Isaacen huaoj
o'uyate. Isaac Jacoben huaoj o'uyate.
Jacob Judáen huama'buyereen huaoj
o'uyate. ³ Judá Faresen Zaraereen huaoj
o'uyate. Tamar kenomeyen huaoj o'uy-
ate. Fares Esromen huaoj o'uyate. Esrom
Aramen huaoj o'uyate. ⁴ Aram Aminad-
aben huaoj o'uyate. Aminadab Naasónen
huaoj o'uyate. Naasón Salmónen huaoj
o'uyate. ⁵ Salmón Boozen huaoj o'uyate.
Rahab Boozen huaye o'uyate. Booz Obe-
den huaoj o'uyate. Rut Obeden huaye
o'uyate. Obed Isafen huaoj o'uyate. ⁶ Isái
Huairi Daviden huaoj o'uyate. David Sa-
lomónen huaoj o'uyate. Uríasen ayhua
Salomónen inag o'uyate.

⁷ Salomón Roboamen huaoj o'uyate.
Roboam Abíasen huaoj o'uyate. Abías
Asaen huaoj o'uyate. ⁸ Asa Josafaten
huaoj o'uyate. Josafat Joramen
huaoj o'uyate. Joram Uzíasen huaoj
o'uyate. ⁹ Uzías Jotamen huaoj o'uyate.
Jotam Acazen huaoj o'uyate. Acáz
Ezequíasen huaoj o'uyate. ¹⁰ Ezequíás
Manasésen huaoj o'uyate. Manasés
Amónen huaoj o'uyate. Amón Josíasen
huaoj o'uyate. ¹¹ Josías Jeconíasen
huama'buyereen huaoj o'epo kenoka'
Israel aratbuttaj Babilonia huadaribayo
on'batohua'de'uyate.

¹² Nogok Jeconías Salatielen huaoj
o'uyate. Salatiel Zorobabelen huaoj o'uy-
ate. ¹³ Zorobabel Abiuden huaoj o'uy-
ate. Abiud Eliaquimen huaoj o'uyate.
Eliaquim Azoren huaoj o'uyate. ¹⁴ Azor
Sadocen huaoj o'uyate. Sadoc Aquimen
huaoj o'uyate. Aquim Eliuden huaoj
o'uyate. ¹⁵ Eliud Eleazaren huaoj o'uy-
ate. Eleazar Matánen huaoj o'uyate.
Matán Jacoben huaoj o'uyate. ¹⁶ Ja-
cob Joséen huaoj o'uyate. José Maríaen
huatoe o'uyate. María Jesúsén huaye
o'uyate. Jesústaj konogdikda o'dikka'uy
Cristo, Diosa o'ta'mona'uyate.

¹⁷ Ken Abraham Davidte catorce
Daviden adhuea'pane' o'nuyate.
Kenpa'ti David Babilonia huadariyo
en'batohuade'te Jeconíaste catorce
adhuea'pane' o'nuyate. Kenpa'ti Jesús
e'si'poede'te nog catorce adhuea'pane'
o'nuyate.

Jesucristo o'si'poe'uyate.

(Lc. 2.1-7)

¹⁸ In konig Jesucristo o'si'poe'uyate.
María Jesúsén huaye Joséere
o'toepakapo. Toepakhuedada huaboa'da
bogdakhue'da o'e on'tinopoe'uy.
Diosen Nokirega o'dapoka'uy. ¹⁹ José
Maríaen huatoe huadak huaka'eri
e'eada María bogdakhue' o'enok
e'huaa'ta' pakhue'ada soatayo' huatoe
e'enta' o'pakuynig'a. ²⁰ Kenpa' José
e'nopode'te o'yorokpo Dios Huairien
huata'moneritaj o'tiahuay'uy.

—On José i'e. Daviden adhuea'si'po
i'e. María e'toepaktaj me'pukehue' yae'.
Huasi'po o'toepaponig Dios Nokiregen
o'eapo. ²¹ Bokereksi'poa' o'si'popakapo.
Kentaj i'dikka'apo Jesús. (Jesúsdik
Judíoen hua'ate dakhuea' e'ka'
huamanopo'yarea'eri o'eapo) konigepo
ke'nen aratbut Israel aratbuttaj
dakhuea' e'kika' o'manopo'yarea'apo.
—Diosen huata'moneria kenda
ona'uyate. Josétaj ona'uyate.

²² Dios Huairien huamanbatia'pakeria o'manbatia'pakuynig in aya'da o'uy.

²³ Mune'yo katenohued e'eada bogdakhue' o'epo. Huabokereksi'po o'si'popakapo. Kentaj on'dikka'apo Emanuel. Dios Huairia o'mana'uyate.

Emanuel huadik konig Dios oro'ere o'ika'.

²⁴ José o'mabodepo Dios Huairien huata'moneritaj o'nigpeepo huatoe e'toeada ²⁵ e'si'popakde'te batohuedhue' o'uyate. E'si'popakde'te Jesús o'dikka'uyate.

Diga'da huanopoe'eria Jesús yobedtaj on'ta'huade'uyate.

2 Belén huakka' jakyo Judea huadarib-ayo Jesús o'si'poe'uyate. Kenoka' Herodes Roma huae'eri Judea gobierno huairi o'uy. Kenoka' Jerusalén huakka' jakyo sue'da huabokerek on'tiakdepo, kenomey diga'da huanopoe'eria nog-baya' niokpo e'behuikeyon on'tiakdepo,

²—Judío aratbuten huairi o'si'popakdeme'. ¿Meyon ya'e? Keyon niokpo ome' judío Huairi e'si'popakde' huanopoe' siokpo o'tiahuayme'po, judío Huairitaj dakiti Dios aa'ya'po o'tiakdey. —On'mana'uyate. ³ Kenoka' Herodes Huairi kenda o'matipeedepo o'me'puke'uyate. ⁴ Aya' sacerdote huairitaj kenpa'ti aya'da Apagba' huamanmadika'eritaj o'makupopaka'uyate Herodesa. Oqkupopakdepo, “¿Cristo Diosya' o'tiakdepo meya' ya'si'poeapo?” o'mana'uyate.

⁵—Judeabayo Belén huakka' jakyo o'si'poeapo. Diosen huamanbatia'pakeria kenpa' o'nigmadoya'uyate:

⁶ Judea huadaribayoda Belén huakka' jak suhuigda ee'pi' huakhuairi Cristo o'si'poe'apo. Belén jakya' huamata'monanhua' Huairi Cristo o'orokapo. Ke'na Israel aratbuttaj

o'batiokika'apo. —Judío huairia o'nona'uyate.

⁷ Kenoka' diga'da huanopoe'erite o'mata'mona' Herodesa. “Iregireg yan'batotiak.” Herodesa o'mana'uyate. “¿Judío huairien siokpo menok huaboa'da ya'orokuy bo'tiahuayne?” Herodesa diga'da huanopoe'eritaj o'mana'uyate. ⁸ O'nopeedepo diga'da huanopoe'erite Belényo o'mata'mona'po,

—Ayon yan'huati'. Huasi'potaj daka' yaduk. Kenoka' yan'huahuaydepo do'taj yan'tiakti'. Enade'te do kenpa'ti huahua'dik ijjeipo kentaj huikudate ijtihuadpo, “Urua'da huairi i'ene.” Yona'apoy. —Herodesa nama'da o'mana'uyate.

⁹ Ken Herodestaj on'peedepo diga'da huanopoe'eria o'nokhua'uyate. Ken siokpo niokpo ya'behuikeyon on'tiahuayde ken siokpo huakkuruyon o'hua'uy. O'hua'po kutaya' kente huasi'po e'huae'te o'batik. ¹⁰ Diga'da huanopoe'eria siokpo on'tiahuaypo huakka'da on'durugpakuy. Judío aratbuten huairisi'po kente o'e on'nopeapo. ¹¹ Jakyo on'kuddepo huasi'potaj on'tiahuay'uy. Huasi'po huaye Maríaere on'tiahuay'uyate. Konig gobierno huairitaj huikudate on'huadikuy huasi'po Jesústaj huikudate on'tihuadpo 'uru'a'da judío aratbuten gobierno huairi o'e on'batia'pakpo. Kenoka' caja' o'nokhuikedepo katetehue' huasi'potaj oro on'yokuyate. 'Urua'da ohuey huasihuaj daka'da e'bakpakte 'uru'huieada o'huirikika'.

Huakka'teda ee'tada Jesústaj on'yokuyate. Nogda konig 'uru'huieada e'huirikika' kenpa'ti huakka'teda ee'tada on'yokuyate. Katetehue' huasi'po huairitaj on'yokuyate. ¹² Nogok on'yorokdepo “Herodeste onte'ti huahue' yane,” kenda on'peedepo kenomeyenbayo nog dagtekon on'hua'uyate.

**Nog aratbutenbayo
Egiptobayo on'mon'uyate.**

¹³ Diga'da huanopo'e'eri en'huade'te José o'taypo o'yorokpo Diosen huata'moneritaj o'tiahuay'uy.

—Herodes Jesússi'potaj a'arakya'po o'ukaponok, yamabo', huasi'po huayeere yabatohua'po Egipto aratbutenbayo yamatomon'. Keyo yanikati'. Kenok yakumejti' ona'apone. —José e'yorokya' Diosen huata'moneria ona'uyate.

¹⁴ Ken José o'pe'edepo o'maboduyate. Sikyo huasi'po huayeerea o'tohua'bedpo Egiptobayo o'tohua'uyate. ¹⁵ Egiptoyo o'ika'uyate. Herodes Huairi e'bueyde'te o'ika'uyate. Konig Oseas Diosen huamanbatia'pakeria a'nenda oa'uy konigti ogka'uyate. “Egiptobaya' yaorok. Do'hued Huasi'potaj yona'apoy.” Dios Huairia oa'uy.

**“Huasi'potaj yan'batiaraka'.”
Herodesa o'mana'uyate.**

¹⁶ Diga'da huanopo'e'eria judío huairisi'potaj a'batia'pakya'po tiakhue' ya'neapet. Nama'da me'nona'uyne. Herodes kenda o'nokotdepo diga'da o'diaypo, “Aya'da huabokereksi'po yobed nogbayoktidaere botta' huabayokere en'taetada yan'batiaraka'. Belén huakka' jakyo kenpa'ti Belén meyhohue'da huasi'potaj yan'batiaraka'.” O'mana'uyate. Diga'da huanopo'e'eria a'nenda botta' huabayok Jesúsen siokpo huaboa'da on'tiahuay'uyate. Kenoka' Herodestaj on'batia'pakuy. ¹⁷ Konig Jeremías Diosen huamanbatia'pakeria oa'uyate. Kenda Herodesa o'ka'uy.

¹⁸ Ramá huakka' jak huae'eria diga'da on'bahuikonhuahua'. Bidteda on'mapeeonhuahua'. Huasi'po on'mabueynok Raquel huasi'potaj on'bahuikonhuahua'apo. Jeremías kenda oa'uyate.

¹⁹ Herodes e'bueyde'te José e'yorokya' Diosen huata'moneritaj o'tiahuay'uy. Egiptobayo o'epo o'tiahuay'uy.

²⁰ —Ke'na huasi'potaj e'arakta' o'pakuy o'bueyde, yabo', Israel aratbutenbayo yakumejti'. Huasi'po huayeere-taj yabatohua'. —Diosen huata'moneria Josétaj ona'uyate.

²¹ José o'pe'edepo o'bodpo huasi'po huayeere Israel aratbutenbayo o'batohua'uyate. ²² Herodesensi'po Arquelao Judeabaygo gobierno huairi o'e. José o'pe'edepo Judeayo e'hua'ta' o'me'pukpo o'bayorokpo, “Judeayo huahue' yae',” o'pe'edepo Galileabaygo o'hua'uyate. ²³ Nazaret huakka' jakyo o'hua'uyate. O'ika'uyate. Jesús Nazaret huae'eri o'e on'dikka'apo Apagba' huamanbatia'pakeria oa'uyate. Konig Apagba' oa'uyate aratbut Jesústaj on'dikka'uyate.

**Sue'da aratbut e'nahue'yo Juan
bautiza huaka'eria Diosba'
o'mana'onhuahua'uyate.**

(Mr. 1.1-8; Lc. 3.1-9, 15-17; Jn. 1.19-28)

3 Nogok Jesús Nazaretyo o'kere'edepo Juan bautiza huaka'eria huaboa'da o'mana'onhuahua'uyate. Sue'da aratbut e'nahue'yo Jordánhueyon o'mana'onhuahua'uyate.

² —Dakhuea' e'kika' yan'batikpo onte'ti Diostaj yan'nigpeika'. Diosen Huairi o'tiakdeapo Diosensi'po mo'eapone. —Juana aratbut egkupopakya' o'mana'uyate.

³ Isaías Diosen huamanbatia'pakeria a'nenda Juantaj o'timadoya'uyate, Sue'da aratbut e'nahue'yo kentaj mo'peeapo. 'Utta' ena'pakte mo'peeapo. “Huairi e'tiakde'te daka'da ae'ya'po 'urunopo'da yag'kika'. Dakhuea' e'kika' yan'batikpo onte'ti Diostaj yan'nigpee'. Huairitaj yade'.”

'Utta'da o'mana'apo. Kenda Isaías a o'timadoya'uyate.

⁴Yudtaj camello huahuijtaj e'ka' Juan Bautista o'otika'po kenpa'ti huasi'dak maka'bij o'tae'uyate. Tiktik o'bapika'uyate. Asigku o'minika'uyate.

⁵Juantaj e'peeta' on'pakpo huakka'da aratbut Juantaj on'huatiakuyate. Huakka' Jerusalén huakka' jakyo huae'eri kenpa'ti huakka' Judea huadari huae'eri kenpa'ti Jordánhue idbodte huae'eria Juantaj on'huatiakuyate. ⁶"Dakhuea'da ijkika'mey, bekkahuea' Dios." Enade'te Juana bautiza o'magka'uyate. Jordánhueya' bautiza o'magka'uyate.

⁷Huakka'ada huamanmadika'eri huairi on'bahua'po fariseo huairi saduceo huairiere on'bahua'uyate. Juantaj bautiza megke'po on'huahua'uyate. Juana o'batiahuaydepo:

—Konig dakhue'da bihui o'magkika'. Konigti opudomey dakhuea'da bo'kika'po kenpa'ti opudomey nama'da mo'nopoika'po. Nopo'koreahue'tada bautiza egkade'te Diosa dakhuea'da castiga egka'te yoktitikonapoy. Kenda nama'da mo'nopoene. ⁸'Urua'da yag'kikati'. Daknopo'da yag'kika'po Diostaj mo'nopo'korea'uynok aya'ada tiahuaaydik mo'eapone. ⁹"Abraham oro'omeyen adhuea'pane' o'енок Diostaj me'pukhue'dik o'ey." Nopoehue' yanika'. Diosa e'paknayo in huid o'bahuednigtaj Abrahamen huayayoa' magka'dik o'e. ¹⁰Nopo'koreahue' ee'nayo ida Diosa castiga mogka'apone. In konig o'e. Konig ta'bayo huada huatoe'eri o'epo. Huada 'uru'a'da onhuadhue' o'eonhuahuika'nok daka'da o'tiahuayonhuahua'depo yami'a o'ta'tegpo ta'akyo o'mahuigika'.

¹¹Dakhuea' e'kika' mo'nopo'korea'de huamanopoea' hue'eya do'hua bautiza egka'tada noganayo Cristoanayo o'tiakdepo Diosen Nokirega ta'akerea

bautiza o'magka'apo. Kennayo huakhuairinanada teynanada e'ead do'huataj ehue'nanada ijje. ¹²Cristo o'tiakdepo konig aroz huatuga'eri o'epo aroz o'tugdepo oktipoa'. Ken oktipoa'depo jakyo o'kudapo. O'kuda'depo huakusi'hue ta'akyo o'huigonhuahuika'po okbithue' o'eapo. Ken huadak huakid konig Cristotaj huaknopoe'eri o'ne. On'nigpeika'. Huaknopoe'eritaj o'bakuda'apo, Diosen jakyo o'bakuda'apo. Huakusi'hue konig aratbut Diostaj nigpeehue' o'nika'. Konig castiga e'magka' ta'akyo o'majenapo. —Juana aya'tada o'mana'uyate.

Juana Jesústaj bautiza ogka'uyate.

(Mr. 1.9-11; Lc. 3.21-22)

¹³Kenoka' Galilea huadaribaya' Jordánhueyo Juante o'huahua'uyate Jesúsa. Bautiza megke'po o'huahua'po.

¹⁴Juan Jesústaj bautiza egka'ta' pakhue' o'epo,

—Do'taj bautiza ogka'dik o'ene o'na. ¿Mena'po bautiza megke'po do'taj i'tiak? —Juana Jesústaj ona'uyate.

¹⁵—Aya'da Diosa o'paknig e'ka'ta' ijpaknok bautiza megka'. —Jesúsa ona'uyate.

—Huadak bautiza ogkai'. —Juana ona'uyate. ¹⁶Juan bautiza ogka'denok Jesús huahueya' e'behuikde'te ida kurud konig akbogpe okhuikepo Diosen Nokirega daka'damon konig tukku' o'huahuarakpo Jesústaj o'tikot. Jesúsa e'tiahuayte o'tikotpo.

¹⁷—On do'hued Huasi'po o'taene. Huadi'da o'taene. Ontaj durugda o'toene. —Kurudya' Diosa ona'uyate.

Jesústaj nama'da kake'po toto' huairia Jesústaj ona'uyate.

(Mr. 1.12-13; Lc. 4.1-13)

4 Nogok sue'da aratbut e'nahue'yo Diosen Nokirega Jesústaj o'tohua'uy-

ate. Toto'a Jesústaj a'dikdikya'po keyo Jesústaj o'tohua'uyate.

² Jesús cuarenta huame'noe cuarenta sikyo bapehue' o'unhuahuika'depo ay-pota' o'uyate. ³ Jesús nama'da kake'po toto'a Jesústaj o'huahua'depo,

—On buttida Diosensi'po ee'nayo in huidtaj aypo ya'e yana'. —Toto'a Jesús-taj ona'uyate.

⁴—Aypoayo'da noikahue'dik o'ne aratbut. Aypo on'bapepo aya'da Apagba' huadikkon nigpeika'dik o'ne. Apagba' kenpa' oa'. —Jesúsa ona'uyate.

⁵ Kenoka' toto' Jesústaj o'tohua'po Jerusalényo Diosen huakka' jakyo o'tohua'po Diosen huaboro' jak kutayoda jakkutagpiyo o'tobehuikuyate.

⁶—On buttida Diosen Huasi'po ee'-nayo barakte yakudaj Apagba' oa'po: Kanokba'huade'po e'kotte Diosa ke'nen huata'moneritaj o'mata'mona'aponok huidbate kothue'dik i'ea'pone. Huaba'a kutate monokba'huadapone. Apagba' kenpa' o'madoya'uyate.

—Toto'a ona'uyate.

⁷—Kenpa'ti “Dios Huairitaj nama'da kake'po dikdikhue' ya'e.” Apagba'te kenpa' o'madoya'uyate. —Jesúsa toto'taj ona'uyate.

⁸ Onte'ti toto'a Jesústaj o'tohua'. Kutayoda ote'yo o'tobehuikuyate. Nogyo nogyoda aya' 'urua'da huadaribayo kenpa'ti aya'da huadaribayo gobierno huairi Jesústaj o'tiahuay'ea'uyate.

⁹—Do'taj huikudate be'tihuadpo “Urua'da huairi me'taene,” do'taj ea'-nayo aya'da i'tiahuaynig aya'da 'urua'da huadaribayo kenpa'ti huadaribayo huairi huaunhua' o'bayokapone. —Toto'a nama'da Jesústaj ona'uyate.

¹⁰—Keje', yahuati', toto'. “Dios Huairitajo'da huikudate yan'tihuadpo kentay-

o'da yan'nigpeika'.” Apagba'a oa'. —Jesúsa ona'uyate.

¹¹ Ken toto'a okhua'depo Diosen huata'moneria Jesústaj on'huatiakdepoyapo on'yokuyate.

Galilea judío en huadaribayo Jesúsa huaboa'da o'manmadika'uyate.

(Mr. 1.14-15; Lc. 4.14-15)

¹² Juan Bautista huabakuda' jakyo o'e, Jesúsa o'tipe'edepo Galilea huadaribayo o'hua'uyate. ¹³ Nazaret huakka' jakyo e'hua'ada ijhuiti ehue' Capernaum huakka' jakyo o'hua'po Capernaumyo o'ika'uyate. Capernaum huaboro' e'pogte o'e. Zabulón huadaribayo kenpa'ti Neftalí huadaribayo huakka' jak Capernaum kenteda o'e. ¹⁴ Capernaumyo o'ika'po konig Isaiaskudaka a'nenda o'timadoya'uyatenig, Jesúsa o'ka'uy.

¹⁵ Zabulón huadarieri kenpa'ti Neftalí huadari onteteyo' e'pogtone' hua'e'eri Jordánhue akodpeneri Galilea hua'e'eri Galilea kenteda nog aratbutda judío hua'e'eri ehue' o'nika. ¹⁶ Inomey aratbut Diostaj oknopoe'hue' o'nepo konig sikkiregyo o'nika'po huaboa'nayo Diostaj o'noknopoe'depo konig huaboro'da huakjey huaboa'da on'tiahuayde. Kenomeya dakhuea'da ogkika'po kenpa'da bueydik ya'neapetnig'a huaboa'-nayo huakjeytaj on'tiahuayde. Isaiaskudaka o'madoya'uyate.

¹⁷ Kenoka' Jesúsa huaboa'da o'mana'po:

—Diosen Huairi o'tiakdenok dakhuea' bokika'nig yan'nopo'korea' Diostaj yan'nopo'korea'. Dios Huairitaj yanoknopoe'. —Jesúsa huakka' aratbuttaj o'mana'ika'uyate.

Botta' botta' huakjene'eritaj: "Doere monhua'." Jesúsá o'mana'uyate.

(Mr. 1.16-20; Lc. 5.1-11)

¹⁸ Nogok Galilea e'pog akta'bogpete Jesúsá o'hua'epo botta' huama'buy o'tiahuay'uy. Simóntaj o'tiahuay. Simón nogdikda o'dikka' Pedro. Andréstakon o'tiahuay'uy. Huakjene'eri o'ne'uy. E'pogyo o'nokjen'epo:

¹⁹ —Doere monhua'. Aratbut Diosensi'po ka'nike'po kan'manopo'kore'po mo'manmadikika'apone. —Jesúsá o'mana'uyate.

²⁰ On'peedepo huakjene' kenpa'da on'maenonpo Jesúsere on'hua'uyate.

²¹ Adyonda nog botta' huama'buytaj Jesúsá o'tiahuay'uy. Jacobo Juanere o'tiahuay'uy. Zebedeoen huasi'po o'nuy. Kusi'petone'yo o'nepo huaojere huakjene'taj on'to'ka'po, "Doere monhua'po do'taj me'nigpeika'." Jesúsá o'mana'uy. ²² On'peedepo kusi'pe huaojtere kenpa'da o'nenonpo Jesúsataj a'nigpeikaya'po on'tahua'uyate.

**Huakka'tada
o'manmadika'uyate Jesúsá.**

(Lc. 6.17-19)

²³ Ken Galilea huadaribayo nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo Jesúsá o'hua'epo judfo aratbuten huaitake' jakyo nogya' nogya' o'manmadika'onhuahua'po Diosen Huairi o'tiakdepo yan'nopo'korea'po yan'nigpeika' Diosensi'po mo'eapone. O'manmadika'onhuahua'po kenpa'ti aratbut nogpa' nogpa' dakhue'da en'toete o'bayareadhua'uyate.

²⁴ Jesúsá aratbuttaj o'bayarea' bidteda Siria huadaribayo on'tipeedepo aya'da dakhue'da aratbut Jesúsate on'batohua'po nogda nogda dakhue' en'toete on'batohua'uyate. Nog e'are', nog e'so'teyye', nog ayhue', nog toto' e'nopo'to'e'taj on'batohua'uy.

Jesúsá o'bayareadhua'uyate. ²⁵ Galilea huadaribaya' aratbut, Decápolis huakka' jakya' aratbut, Jerusalén huakka' jakya' aratbut, Judea huadaribaya' aratbut, kenpa'ti Jordánhue akodpen huae'eri huakka'ada Jesúsere on'huahuudhuahuika'uyate.

Ote'ta' Jesúsá o'manmadikanhua'uy.

5 Huakka' aratbut egkupopakte Jesús o'batiahuaypo ote'yo o'behuikpo o'huaduy. Ke'nen huamanigpeika'eri kentaj meyohue'da ogkupopakuy. ² Huaboada o'manmadika'apo:

**Durugda huae'eri konig o'ne.
Jesúsá o'manmadika'uyate.**

(Lc. 6.20-23)

³ —Opudomey huata'da Diosen kikahue'dik ihuey, mo'nopoepo, "Be'tihuapok Dios," bo'tiona'pakika'po, durugda mo'e. Dios opuden Huairi o'e. Diosensi'po mo'ene.

⁴ Opudomey dakhuea' e'ka'de' nama'da ijkamey mo'nopoika'denok pai'da mo'enok, Dios opudtaj mo'manoeynoeya'apone. Durugdakon mo'ika'apone.

⁵ Opudomey daknopo'da huata'yo'da pakhue' yanika'po Diosen aratbut mo'eapo kenpa'ti Diosere Diosenbayo huae'eri mo'eapo. Durugda mo'ika'apone.

⁶ Opudomey Diosen e'mana' urunanada e'kika'ta' bo'eretpakika'nok. Diosa bo'tihuapokaponok daknopo'da mo'taeapone. Durugnada mo'ika'apone.

⁷ Nogomeytaj mo'matinepahui'nok Diosa opudtaj mo'matinepahui'po. Durugda mo'ika'apone.

⁸ Diosenyo'da huapakeri urunanada huanopoe'eriomey Diosere mo'eapone. Durugda mo'ika'apone.

⁹ Opudomey huamanoeynoeyeri do'huedsi'po mo'ene. Diosa mona'apone. Durugda mo'ika'apone.

¹⁰ Diosen e'mana' bo'kika'nok nogomeya bo'huadiaypo bo'tierikpo mogka'ne. Opuđ Diosen bo'kika'po Diosensi'po mo'ika'apone. Durugda mo'ika'apone.

¹¹ Opuđ do'hued hua'a e'kika'ta' bo'paknok nama'da bo'tidi'kene kenpa'ti nama'da mogka'ne kenpa'ti dakhuea'da bo'huaa'ne. Durugda mo'ika'apone.

¹² A'nenda opud si'popakhued Diosen huamanbatia'pakeritaj kenpa'ti on'magkuyate. Konig premio Diosa 'urua'da mo'toea'apone. Durugda mo'ika'apone.

**Cristoen huanigpeika'eri konigti sal
huadak on'manigkika'po konig
huakjey Diosen egkika'te
aya'ada on'batiahuaypo
oknopoe'dik o'neapo.**

(Mr. 9.50; Lc. 14.34-35)

¹³ Sal huadakda o'epo aratbuttehupa'. Konigti do'hued huanigpeika'eri konig salonig huadakda o'nepo aratbuttehuapa' huadakda o'ne. Sal pai' e'titiknayo onte'ti huadakda kahue'dik o'eapo. Sal pai' e'titiknayo huadaritehuapa' huadak ehue'dik o'eapo. Paichi kahue'dik o'eapo. Kenpa'da en'dik o'e. Batikhue'ada daka' men'pee'. Batikhue'ada daka' me'noknopenka'.

¹⁴ Opuđomey konig huakjey mo'ene. Diostaj mo'nigpeepo huadak bo'kika'nok aratbuta tiahuaydik mo'ene. Konigti be'edpi' huakka' jak ote'yo ee'nayo aya'ada jaktaj tiahuaydik o'ne. Konigti Diosen bo'kika'nok aya' aratbutada tiahuaydik mo'eapone. ¹⁵ Huakjey e'bakpakde'te ektiok'e'yo jonhuadahue' o'nika'. Aya' on'kudpo tiahuaydik ka'ne'po kutopa kutapen huakjey o'nonhuadika'. Aya' jakyoda jeyda o'e. ¹⁶ Konigti opud huadak yag'kika'po konig huakjey ya'nepo aya'ada opudtaj

tiahuaydik ka'ne'po kenpa'ti huadakda Dios o'ea' batia'pakdik ka'ne'.

Moisés e'mana'taj Jesúsa o'tia'pakuy.

¹⁷ "Moisésen e'mana' kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeritaj pee'hue'dik yane'." Ea'ta' o'pakpo o'tiakuy. Kenda nama'da nopoe'hue' yane'. "Moisésen e'mana' kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeritaj pee'hue'dik yane'." Ahue' a'eya'po aya'tada daka'da e'manopoea'taj ijpakpo ijtia'kuy. ¹⁸ Kurud huadari ee'te batikhued kenpa'da Moisésen e'mana' dikenhue' o'eapo. Suigpi' dikenhue'dik o'eapo. Kene'huaya' huame'noe e'ede'te aya'da Moisés e'mana' kuhuitdik o'eapet. Buttida ijjay. ¹⁹ Be'api' Diosen e'mana'taj kahue' ee'nayo kenpa'ti Diosen e'mana' kahue'dik yane' e'manmadika'nayo Dios Huairiensi'po ehue'da o'neapo. Kenpa' Moisésa o'mana'uyate opud bo'ka'po kenpa'ti yag'kika' e'manmadika'nayo Dios Huairiensi'po mo'eapone. ²⁰ Moisésba' huamanmadika'eri kenpa'ti fariseo aratbut eretpakhue' e'eada Moisésba'taj nama'da on'nigpeika'nig'a. Opuđomeynayo huadakada yan'nopepo Diostaj daka' yag'kika'. Huadaknopo' ehue' ee'nayo Diosen aratbut ehue' mo'eapone.

**Madiayhue' yanika'
Jesúsa o'manmadika'uy.**

(Lc. 12.57-59)

²¹ "Aratbuttaj arakhue' yae'. I'huadiaypo e'araknayo o'nakon bueydik i'ene'." Opuđen adhuea'pane' mona'uyate. Kenda opud mo'pee'uy. ²² Kenda huadak ee'pi' nogda iija'apoy. Be'api' nog aratbuttaj e'huadiaynayo dakhue'da o'ka'nok gobierno huairite castiga kagke'po tohua'dik mo'ene. Nog aratbuttaj o'bahuadiaypo e'batidi'ke'nayo dakhuea'da oa'nok

mabitbitdik mo'ene. Castiga kagke'po gobierno huairi egkupopakyo tohua'dik mo'ene. "Huasegda i'epo dakhuea' i'kika'ne." Nog aratbuttaj ena'nayo dakhuea'da ia'nok ta'akyo huigdik mo'ika'apone. Do'a ijay.

²³⁻²⁴ Diostaj a'tiona'pakya'po i'hua'po nog aratbuttaj dakhue'ada ijkamey huaboa'da i'nope. Tiona'pakhuedada yahuati'. Kentaj yamanoeynoey. Yamanoeynoeydepo a'tiona'pakya'po yahuati'.

²⁵ "O'na dakhuea' megka'ne," noga ena'nayo gobierno huairitaj bo'tohua'depo e'tohua'te kentaj yanoeya'. E'ma'dehue'nayo huakupepi' yayokti'. Noeyahue'pi' yokhue'pi' ee'nayo gobierno huairitaj bo'tohua'apone. Ken gobierno huairi sorotataj bo'yokapone. Sorotataa huabakuda' jakyo bo'kuda'apone. ²⁶ Keyoda ijhue'da orokhue'dik i'epone. Aya'da dehue'te i'yokde'po orokdik i'epone.

E'bokerekbo'nayo konig huatoe toehue' o'epo e'bakdej o'e. Kenda Jesusa o'manmadika'uy.

²⁷ Nogen bakdejhue' yane'. Kenda mo'pee'uyate. ²⁸ Kenda buttida ea'pi' be'api' e'bokerekbo'nayo konig huanopoya' o'eretpakpo konigti o'bakdej. Dakhuea'da o'ka'. Donayo ijay.

²⁹ E'bokerekbo'nayo dakhuea'da ijkay yan'nopepo kenpa'da yan'batikti'. Batikhue'da dakhuea'da e'kika'nayo Diosa castiga mogka'po ta'akyo huigdik mo'ika'apone. ³⁰ Dakhuea'da huaba'a eka'nayo kenpa'da yan'batikti', dakhue'da e'kika'nayo. Batikhue'da Diosa castiga mogka'po ta'akyo huigdik mo'ika'apone.

Huatoe konig e'entaj Jesusa o'manmadika'.

(Mt. 19.9; Mr. 10.11-12; Lc. 16.18)

³¹ Be'api' huabokerek huatoe e'en-nayo ettone'taj e'ende' huanopoe' beroba' yokdik o'e. Opuden adhuea'pane' kenda mona'ika'uyne. ³² Donayo nogda ijay. Huabokereken huatoe bakdejhued ee'tada e'ennayo ettone'taj dakhue'da ogka'. Ken ettone' e'ende'taj e'toe'nayo konig e'bakdejonhuahuika' o'e. Kenpa'ti huabokereka nogen huatoe e'entaj e'toe'nayo konig e'bakdejonhuahuika' o'e. Diostehuapa' dakhuea'da o'e, ijay.

"Ijka'apoy. Buttida ijay. Diosa meknopoene." Ken konig aratbut o'dika'nig Jesusa o'manmadika'uy.

³³ "Ijka'apoy. Buttida ijay. Diosa meknopoene." Diostaj e'huaa'nayo da ahue' yae', kenda yakati'. Kenda opuden adhuea'pane'a on'mana'uyate mo'peede'uy. ³⁴ Donayo nogda ijay. "Ijka'apoy. Buttida ijay." Ahue' yanika'. "Ijka'apoy," kenyo'da yaa'. Kurud Diosenbayo o'e. Keya' o'mata'mona'ika'. "Ijka'apoy. Buttida ijay. Kuruda meknopoene da ahue' ijje." Ken konig ahue' yanika'. ³⁵ Dios huadarite o'ibonok, "Ijka'apoy, buttida ijay. Huadaria meknopoene. Da ahue' ijje." Ken konig ahue' yanika'. Jerusalén Dios Huairien huakka' jak o'enok, "Ijka'apoy, buttida ijay. Jerusaléna meknopoene. Da ahue' ijje." Ken konig ahue' yanika'. ³⁶ Opudada kuhuirihueahue'dik mo'ene. Diosayo'da kuhuirihueahue'dik o'e. "Ijka'apoy, buttida ijay. Do'hued huaku o'nopoe. Da ahue' ijje." Kention ahue' yanika'. ³⁷ Kenpa'da buttida yada'. Menokpi' da ahue' yane'. Nogiti nogitinada ea'nayo toto'a mena'nok ia'ne.

**Noga ontaj dakhuea' egka'nayo
konigti kahue' yae'.
Jesúsa o'manmadika'uy.**

(Lc. 6.29-30)

³⁸ Huabokerekapi' nogtaj dakhuea' egka'nayo kenpa'ti huairiakon konigti kentaj ogka'dik o'e. Kenda opud mo'pee'uyate. ³⁹ Nogpa'da donayo ijjay. Noga ontaj dakhuea' egka'nayo diayhue' yaepo kentaj ogkahue' yaeti'. Noga ontaj nogatida egka'nayo diayhue' yaepo ogkahue' yaeti'. Onte'ti egka'nayo onte'ti diayhue' yaepo ogkahue' yae'. ⁴⁰ Noga gobierno huairipi' "Opiot beyok," ena'nayo daka'da yayokti'. Kenpa'ti diayhue'ada chompakon yayokti'. ⁴¹ "Do'hued yudtaj adtemon betatohua'." Sorotataapi' ena'nayo diayhue'ada adyoda yatatohuati'. ⁴² "Aypo beyok." Noga ena'nayo sue'nopo ehue'ada yabayokti'. Yudtaj bektoyok ena'nayo daknopoda yaepo yaktoyokti', ijjay.

**Dig huadiayeritaj konig taka'taj
onte'ti diayhue'ada di' yan'maika'.**

(Lc. 6.27-28, 32-36)

⁴³ "Huadi'taj di' yamaika'. Ontaj huatinosikeritaj konigti yan'huadiayikati'." Kenda opuden adhuea'pane' on'mana'uyatenig mo'peede'uyne. ⁴⁴ Donayo nogpa'da ijjay. Matinosikeritaj di' yan'maika'. Dakhuea'da huaa'eritaj Diosa "Kanopo'kore'," yan'tiona'pakikati'. Huadiayeritaj huadakda yakikati'. Huabatidi'keritaj yan'tiona'pakikati'. Huamagkeritaj kenpa'ti yan'tiona'pakikati'. ⁴⁵ Kenda bo'kika'po konig Apag Dios Kuruderiensi'po mo'ika'apet. Huadak huaka'eri kenpa'ti dakhuea' huaka'erie aypo kan'toike'po Diosa niokpoa kata'teike'po o'kuyate kenpa'ti ehui' mo'nigta'mona'ika'ne. ⁴⁶ Di'

aratbuttayo'da di' e'maika'nayo gana e'ka'huayak baehue'dik mo'eapone. Kenda dakhuea' huaka'eria ogkika'. Di' aratbuttaj di' on'maika'. Dakhuea' huakeritaj kenpa'ti di' maika'dik mo'ika'apone. ⁴⁷ O'nen huabettayo'da 'urua'da e'huai'ka'nayo "Huadakda ijkay," nopoehue' yanika'. Dakhuea' huaka'eria kenda ogkika'. Dakhuea' huakeritaj kenpa'ti di' huaa'dik mo'ika'ne. ⁴⁸ Opuden Apag Dios kurudyo aya'tada di' o'maika' kenpa'ti aya'tada huadaka'da o'magkika'. Konigti opuden Apag Dios aya'tada di' yan'maika' kenpa'ti aya'da huadaknopo'da yag'kikati'.

**Huadaknopo'ada
huadakyo'da yag'kikati'.
Jesúsa o'manmadika'uyate.**

6 Aratbuta men'tiahuaye'poyo'da pai'da aratbuttaj e'bayoknayo nama'da boka'ne. Ken konig kahue' yanika'. Kenda e'kika'nayo Apag Dios kurudyo huae'eria kenpa' e'ka'huayak bayokhue'dik mo'eapone. ²⁻³ Nama'da huanopoe'eria huakka' aratbut men'tiahuaye'po pai'da aratbuttaj on'bayokika'. Kenpa'ti huaitake' jakya' huakka' aratbut men'tiahuaye'po pai'da aratbuttaj on'bayokika'. Konigepo huadakda ogka' batia'pakika'dik me'nepo. Kenpayo'da on'peika'po. "Huadak ogka'." Diosa ahue' mo'eapone. Kenomey nama'da huanopoe'eria diga'da aratbuttayo'da on'pakika'. Diostanayo pakhue' o'ne. Konig kenomey ogkika' kikhue' yane'. Iregireg yan'bayokikati'. O'nen huadi'a tiahuayhue'te pai'da aratbuttaj yan'bayokikati'. ⁴ Iregireg aratbuta tiahuayhue' ene'te pai'da aratbuttaj yan'bayokikati'. Kenda e'kika'nayo Dios iregireg e'bayokika'nayo o'tiahuaypo Diosa nogitida 'uruda bo'yokapone.

**Diostaj konig tiona'pakika'dik
Jesúsa o'manmadika'uy.**

(Lc. 11.2-4)

⁵Do huadakda ijjeý nama'da hua-manopoea'eri huaítake' jakyo kenpa'ti jak kurute aratbut egkupopakikaya' on'tiona'pakika'. "Huadakda o'ne." Aratbuta menhuaíke'po on'tiona'pakika'. Kenda dakuapa e'eada on'tiona'pakika'nig'a Diosanayo sigpi' peeíhue'dik mo'eapone. ⁶Opu-domeynayo menokapi' e'tiona'pakta' bo'pakpo o'nenbayo dubayapi' nogtia'da Apag Diostaj yan'tiona'pakikati'. Iregireg e'tiona'pakika'te Apag Diosa tiahuaýdik mo'ene. Mo'peeíka'apone. Montihuapokika'apone.

⁷⁻⁸Diostaj oknopoeíhue' huae'eria konigdikti onte'ti onte'ti íjhue'da on'tiona'pakonhuanig'a Diosa mo'peeapone nama'da on'nopeénig'a. Kenomeytaj Diosa nigpeeíhue'dik o'maika'apo. Konigti kikhue' yane'. Tiona'pakhuéd ee'ted kenda i'paknig Apag Diosa o'nope. ⁹In konig yan'tiona'pakikati':

Oro'en Apag í'ene, Apag Dios. Kurudyo í'ika'ne. Kenpa'da 'urunanada í'ika'ne. O'nen huadik kenpa'da huadakda o'ika'. Aya'ada ka'dike'. ¹⁰Huakhuairi í'enok ída aya'ada ontaj mo'nigpeíke'. Dios Huairi í'epo aya'da i'pakpo i'manika'. Kurudyo huae'eria mo'nigpeíka'po ogkika' konigti iyo huadariyo aya'ada huaka'. ¹¹Inme'noete aypo oro'taj a'nigýaya'po bo'tihuapok. ¹²Oro'taj dakhuea' mogkame'nígtaj oroa o'bakkahueay konigti oro'en dakhuea' e'kika'taj bokkahuea'. ¹³Dakhuea' e'ka' nopoeíhue' káike'po montihuapok. Nama'da e'ka'ta' e'paknayo kikhue' kae'po bo'tihuapok, Apag Dios. Dios Huairinayo

aya'enda Huakhuairinanada í'epo teýnananada í'epo kenpa'da huadaknananada í'enok kenda aya'ada kan'manbatia'pakike', ken. Ken konig yan'tiona'pakikati'.

¹⁴Opuđtaj dakhuea' mogkame'nígtaj ekkahuea'nayo o'nen Apaga kurudya' o'nen dakhuea' e'ka' bokkahuea'apone. ¹⁵Opuđomey nogomeytaj okkahueahue' ee'nayo Diosa opuđtaj okkahueahue'dik mo'eapone.

**Diosa kapeunhue'po in konig
bapehue' mo'unhua'nig'a
Jesúsa o'manmadika'uy.**

¹⁶Oro' huadakda o'e nama'da huamanopoea'eri, pai'da o'e, nama'da e'manopoea'ta' on'pakpo huakok koyoahue'da ogkokparoka'po "Huadakda o'ne." Aratbuta kan'batia'pake'po aypo bapehue' o'neonhuanig'a, "Huadakda o'ne." Diosanayo huaahue'dik mo'eapone. Opuđomeynayo Diostaj aypo bapehue' mo'unhua'po ken konig kikhue' yane'. ¹⁷⁻¹⁸Opuđnayo e'tiona'pakte aypo bapehue' e'unhua'nayo yag'kokkoyoika' kenpa'ti daka' yag'kuirida'ika'. Kenda eka'nayo aratbut bo'tiahuaypo aypo bapehue' o'nunhua'nigtaj nokothue'dik o'neapo. Opuden Apag Diosayo'da soatayo' bo'tiahuayapone. Bo'tiahuaypo mo'peeapo huanoeonhuahuika' mo'bayokapone.

**Diostaj bo'eretpakpo
yan'nigpeíka'po kenda Diosa
okkahuehue' mo'eapone.**

(Lc. 12.33-34)

¹⁹Katepi' 'uru yuđtapi' huakka'nada e'tamaeta' eretpakhue' yanikati'. Huakka'da matoeíhue' yanikati'. Huakka'da e'matoe'nayo indariyo huithuita ya'bapeapetpi', huakka'da ya'para'apetpi', yan'bereapetpi', ²⁰Dios kuruderienyo'da yaderetpakpo

yan'nigpeika'. Diosa okkahuehue'dik o'eapo. Kenpa'ti Diosen o'tae katepi' bapahue'dik parahue'dik okberhue'dikpi' o'unhuahuika'apo. ²¹ Diosen e'kika'nayo Diostaj di'nanada mo'epo Diostaj bo'eretpakika'apone.

**Opudomeyen huakpo
huaso'en huakjey o'e.**

(Lc. 11.34-36)

²²⁻²³ Opudomeyen huakpo huaso'en huakjey e'dik o'e. Huakpoa katepi' bo'tiahuaypopi' ontehuapayo'da eretpakdik mo'enepi', huadaknopo'da mo'epo nogomey pai'da huae'eritapi' e'bayokta' bo'eretpakpopi'. Katetapi' 'uruda e'tiahuayada nogomey kan'tamae'po e'paknayo huadaknopo'da mo'epo durugda mo'epo huadakda bo'kika'ne. Konig huakjeyyonig mo'ika'. Katetapi' bo'tiahuaypo ontehuapayo'da bo'eretpakpo dakhue'nopo'da mo'epo durugnopo' ehue' dakhue' bo'kika'. Konig sikkiregyonig mo'ika'ne.

**Dios huairi o'e. Huakka' e'tamaeta'
e'eretpaknayo ken konig
nogda huairionig mo'tae.**

(Lc. 16.13)

²⁴ Diosyo'da konig huairi o'e. Kentayo'da nigpeika'dik mo'ene. Kentayo'da di'nanada ika'dik mo'ene. Huakka'da katepi' e'eretpakika'nayo nogda huairi mo'tae. Konigepo huakka'da katepi' eretpakhue' yanikati'. Diostaj e'nigpeika'nayo huakka'da katetapi' eretpakhue'dik mo'ene.

Dios ke'nensi'potaj o'batihuapokika'.

(Lc. 12.22-31)

²⁵ Aypota' e'mai'ta'pi' yudtata' mepu'kudhuahuahue' yanikati'. Diosa oro'taj mo'noea'ika'ne kenpa'ti oro'en aypo oro'en yudtaj bo'yokika'ne. Konigepo Diostaj

yanoknopounhuahuika'. ²⁶ Bakoy baahue'tada o'nen Apag Diosa aypo o'bayokika'. Bakoyta' suigda o'pak. Opudtanayo Apag Diosa huakka'da o'pak. Konigepo bo'tihuapokika'apone. Aypota' mepu'kikahue' yanika'. ²⁷ Huabokerek e'kerehta' e'pakada huakka' e'mepu'kudhuahuada nogiti kerekhue'dik o'eapo.

²⁸ ¿Mena'po yudtata' mo'mepu'kika'? Mepu'kehue' yanika'. Mirebayo huakhuen yan'tiahuayika'. Mire huakhuen baahue'ada o'e. Joda o'kerek. ²⁹ Salomónkudak huairitone' o'uyate. Huakka'da o'toe'uyate. 'Uruda yudtaj o'matoe'ika'uyate. 'Uruda o'otika'. Huakhuennayo nogitinada 'urunanada Salomónkudak sue'da 'uruda o'otika'uyate. ³⁰ Diosa huakunopia okhuenpaka'. 'Urua'nada e'ka'tada idada okhuenkot. Diosa huakunopiada okhuenpaka'ika' kenpa'ti opudtaj huakka'da o'pakpo o'tihuapokapone yudtaj yokika'dik mo'ika'apone. ³¹ Konigepo katetapi' mepu'kehue' yanikati'. "¿Kate o'bapeapo?" Nopoehue' yanikati'. "¿Kate o'mayapo?" Nopoehue' yanikati'. "¿Kate ijotapo?" Nopoehue' yanikati'. ³² Oknopoe' huae'eri huakka'da yudtaj kenpa'ti huakka'da aypo diga'da on'pakika'. Kenoka' opud toehue'da mo'enok Apag Diosa o'nopoepo bo'tihuapokika'apone. ³³ Nogiti nogiti Dios Huairitaj yan'pakika'. Nogiti nogiti Dios Huairitaj e'nigpeeta' yan'pakika'. Ken konig Diostaj e'pakika'nayo Diosa bo'yokika'apone. Yudtaj aypo huamai' katepi' bo'yokika'apone. ³⁴ Eme'te katepi' ijotapo, katepi' ijbapeapo katepi' yamayapo kenpa' nopoehue' yanika'. Konig oy Diosa bo'tihuapokpo eme'tepi' nogok nogok Diosa daka' bo'tihuapokika'apone.

**Nogomeytaj “Dakhuea’ o’ka’,”
bahuaahue’ yanika’.**

(Lc. 6.37-38, 41-42)

7 “Dakhuea’ o’ka’,” Diosa huaahue’ mo’e’po nogomeytaj “Dakhuea’ o’ka’,” bahuaahue’ yanika’. ² Konig nogomeytaj bo’huaa’ika’nig konigti Diosa opudtaj bo’huaa’apone. Konig nogomeytaj bo’kika’nig konigti Diosa mogkika’apone. ³⁻⁵ Noga sue’pi’ dakhuea’ e’ka’tada “dakhuea’ ika’,” ida onahue’ yanika’. Ona’taj dakhuea’-nanada i’kuy’etpi’. Kenda nopoe’hue’ mo’ene. In konig o’e ijbata’pakapoy. Nogen huakpoyo huata’sujsi’po ekpohuedte o’na i’tiahuaynig’a. O’nen huakpoyoa’taj huaboro’ta’suada bekpohuedne. “Huata’suj huakpoyo oktoki’, eg’.” Menpa’ ina’. Nama’da i’nopo’epo ia’. Ken o’nen huakpoyoa’taj huaboro’ta’suada ekpohuedtada tiahuayhue’ i’ene. Nama’da huanopoe’eri i’ene. Huakkuruda o’nen huakpoyo huaboro’ta’sutaj on huata’ yakokpotoken. Ken konig dakhuea’ i’ka’uynig yanopo’korea’po yabatik. Kenoka’ i’nopo’korea’depo daka’ i’tiahuaydepo nogen huata’sujsi’pokon okpotokdik i’eapone. Noga nama’da eka’nayo dakhuea’ e’ka’ kabatike’po batihuapokdik i’eapone.

⁶ Huatidi’keritaj Diosen huadak hua’a manmadikahue’ yanika’. Kentaj e’manmadika’nayo dakhuea’ magka’dik ya’neapetpi’. Konigti Diostaj pakhue’ huae’eritaj Diosen huadak hua’a manmadikahue’ yanika’. ‘Urunanada e’manmadika’nayo opudomeytaj bo’huadiaypo dakhuea’da mogka’apetpi’.

In konig Diostaj yan’tiona’pakika’.

(Lc. 11.9-13; 6.31)

⁷ Katepi’ bo’pakpo “Beyok” Diostaj yan’tiona’pakikati’. Diosa

bo’yokikapone. Diostaj bo’ukpo bo’huahuayapone. Menigokhuike’ Diosyo ijkudapoy. Yan’tiona’pak. Mo’tiona’pakdepo kuddik mo’eapone. ⁸ Konigepo beyok o’na ea’nayo Diosa bo’yokapone. Kenpa’ti e’uknayo bo’huahuayapone. Ijkudapoy menigokhuike’ ena’nayo kuddik mo’eapone.

⁹ “Aypo beyok.” O’nensi’poa ena’nayo huid yokhueada aypoda yokdik mo’ene. ¹⁰ “Biig beyok.” Ena’nayo bihui yokhueada, biigda yokdik mo’ene. Kenda huasi’po o’paknig kenda bo’yokne. ¹¹ Opud dakhue’da ee’pi’ katepi’ huadakda mo’bayokika’ne huasi’potaj. Kenpa’da Diosnayo huadakda o’kika’. Opud Diostaj e’tiona’pakika’nayo Diosa huadakda mogkika’apone kenpa’ti huadakda huakika’ bo’tihuapokika’apone.

¹² Konig nogomeya opudtaj huadakda egkika’ta’ e’paknayo huadakda ogkikahue’ ee’pi’ kenomeytaj huadakda yag’kikati’. Konig nogomey opudtaj di’da ee’ta’ e’batipaknayo kenomeytakon di’nanada yan’maikati’. Ken konig Moisésa o’manbati-a’pakonhuahua’uyate. Kenpa’ti huamanbatia’pakeria ken konigti on’manbatia’pakonhuahua’uyate.

**Diosyo huahua’ suigda
akbogpe huakud o’e.**

(Lc. 13.24)

¹³ Diosyo huahua’ suig akbogpe huakud o’e. Diosyo huahua’ suigdagda o’e. Diosyo bo’hua’po suigdag huakka’ bo’pakpo hua’dik mo’ika’pone. Suigdagte huahua’ Diostaj mo’nigpeika’po Diosere onte’ti mo’neonhuahuika’apo. Boro’dagte ta’akyo on’hua’ika’. Ta’akyo huahua’ dag huaboro’dag o’ika’. Boro’dagtaj huakka’da eretpakdik o’nika’. Katepi’ huakka’da e’tamaeta’

on'pakika'. Dakhuea'da kika'dik o'nika'. Boro'dagte huakka'nada on'bahua'ika'. Ta'akyo on'bahua'ika'. Ta'akyo mahuigdik o'ika'apo. ¹⁴Diosyo huahua' suigdagda o'e. Dagsi'poda o'e. Suigdagteda huakka'da katepi' toehue'dik mo'ika'apone. Dioseno'da kika'dik mo'ika'apone. Suigdagte bo'hua'po onte'ti Diosere mo'neonhuahuika'apone. Suigdagtaj sue'ada on'huahuayo on'hua'ika'.

**Huamanmadika'eri konig
hueymey o'ne. Huadak hueymey
ee'nayo huadak huada o'toe.**

(Lc. 6.43-44)

¹⁵Nama'da huamanmadika'eria opudtaj e'manmadika'ta' on'pakpo yan'tiakapet. Keyoj nama'da monmadikapet. Nama'da e'manopoea'ta' on'pak. Konig oveja ijey. Huadakda ijkikay. Buttida ijjay. Nama'da opudtaj mona'ika'apet. Konig apetpet o'ne. Huiyokda o'ne. Dakhuea'da ogka'dik mo'eapone. ¹⁶Huamanmadika'eria dakhuea'da e'kika'nayo nama'da huamanmadika'eri o'ne. Maknokotdik mo'ene. Konig okposidsi' 'uruda huada dapakhue'dik o'e. Konigti nama'da huamanmadika'eri huadak kikhue'dik o'ne. ¹⁷Huamanmadika'eri konig hueymey o'ne. Huadak hueymey kenpa'ti huadak huada o'toika'. Hueymey e'aya huada kenpa'ti o'ay. Dakhue'da o'e. ¹⁸Hueymey huadakda ee'nayo dakhue' huada toehue'dik o'e. Hueymey e'aya huadak huada toehue'dik o'e. ¹⁹Aya'da hueymey e'madaayika'nayo ta'tegdik o'eapo. O'ta'tegpo huigdik o'eapo ta'akyo. ²⁰Nama'da huamanmadika'eria dakhue'da ogkika'. Huamanmadika'eria dakhue'da e'kika'nayo nama'da huamanmadika'eri o'ne. Maknokotdik mo'ene. Kenomeytaj manigpeehue' yaneti'.

Diosensi'po aya'da ehue'dik o'neapo.

(Lc. 13.25-27)

²¹"Do'hued huairi ontaj huakka'da ijnigpeikay, Huairi." Do'taj huakka'ada o'nona'apet. Sue'da huakka'amon aratbuta huadaknopo'da kenda o'nona'po Apag Diostaj mo'nigpeika'nok kenomeynayo Diosensi'po o'ne. "Do'hued huairi ontaj huakka'da ijnigpeikay, Huairi." Huakka'ada do'taj nama'da o'nona'apet. Apag Diostaj nigpeehue' o'nepo dapita' Diosensi'po ehue'da o'ne. ²²Kene'huaya' huame'noete aya'ada Diostaj on'toboapo. "Diosa mona'nok Diosba' oro'a o'manbatia'pakika'uy. Diosa mona'nok aratbuttaj o'bayarea'po toto' nokireg o'maoroka'uy. Diosa mona'nok konig Diosyo'da teyda ka'dik o'e konigti oro' 'urua'da o'kika'uy." Diostaj on'tobopo huakka'ada ya'nona'apet. ²³"Opudtaj okiehue' ijeahuadikamey. Dakhuea'da huaka'eri mo'ene. Kenpa'da yanhuati'." Ijmana'apoy.

**Konig jak ogka'
Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

(Lc. 6.47-49; Mr. 1.22)

²⁴⁻²⁵Aya'ada do'hued hua'ataj mo'nigpeika'po bo'kika' kenpa'da bueyhue'dik mo'ika'apone. Onte'ti doere mo'neonhuahuika'apone. Konig huadak huanopoe'eri jak huaka'eri o'nepo jak ogka'. Ote'ya' dariteyta' jak ogka'. Adteda 'iddu ogkudea'. Diga'da o'hui', diga'da kenpa'ti o'bapok. Huekurukon o'tiak. Ote'yo o'enok huekurua jak tohuahue'dik o'e. Bapoka onhuekehue'dik o'e. ²⁶Aya'ada do'hued hua'ataj nigpeehue' o'nepo konig nama'da huaka'eri o'ne. Nama'da huaka'eri konig kuhuada'ta' jak huaka'eri o'ne. Adteda 'iddu kudeahue' o'ne. ²⁷Huakka' o'hui' kenpa'ti

diga'da o'bapok kenpa'ti huekuru o'huepokpo jak o'tohua'. Ke'poda o'ka'. Nama'da huaka'eri ken konig ogkika' kenpa'ti do'ed e'manmadika'te nigpeehue' o'nika'. —Kenda Jesúsa o'manmadika'ahuaduy.

²⁸ Jesúsa kenda e'manmadikade'te "Kenpihuay 'urua'da o'manmadika'." Aratbuta on'batia'pakuy. ²⁹ "Urua'da o'manmadika'nok nigpeika'dik o'ika'apoy. Moisésenba' huamanmadika'eria konig huairi manmadikahue' o'nika'." Aratbuta on'batia'pakuy.

Huabokerek ke'poda e'so'settaj

Jesúsa o'yarea'uyate.

(Mr. 1.40-45; Lc. 5.12-16)

8 Jesús ote'ya' o'huarakpo huakka'ada on'ta'bahua'uy. ² Jesústaj huabokereka o'huatiakuy, kena ke'poda e'so'set. Konig a'nenda aratbut gobierno huairitaj ogkika'uynig ke'na Jesústaj huikudate o'tihuadpo:

—O'na e'paknayo beyarea', Huairi. — Ona'uy.

³ Jesúsa o'tibata'tepo ona'po:

—E'yarea'ta' ijpaki. Ijyareapoy. — Jesúsa ona'uy. Ena'te idada o'yarud'uy.

⁴ —Jesúsa be'yarea'ne mantia'pakhue' yae'. Sacerdote Diostaj 'uhua huanigbatiarakerite yahuati'. A'yareya'po konig Moisésa o'mana'uyate ken konig yayokti'. Sacerdotea 'uhua Diostaj kanigarake'po 'uhuapi' yayokti'. Ken konig i'ka'po o'yaredepo aratbuta mo'tinopoeapone. —Jesúsa ona'uy.

Roma gobierno capitánen huanaba'taj Jesúsa o'yarea'uyate.

(Lc. 7.1-10)

⁵ Huakka' jak Capernaumyo Jesús e'kudonde'te Roma sorotataj Capitána Jesústaj o'huahua'uy. Cien sorotataj o'mata'mona'ika'. ⁶ Jesústaj

—Do'hued huanaba' jakyo onpahued. Huaso' dakhue'da o'epo konig

ayhue'da o'e. Pai'nada o'nopo'e, Huairi. —Capitána diga' o'pakpo ona'uy.

⁷ —A'yareaya'po ijhua'apoy. —Jesúsa ona'uy.

⁸ —O'na 'urua'da Huairi i'e. Donayo nog aratbutda ijje. Ehue'da ijje. Do'hued jakyo kudhue'dik i'ene, Huairi. Kayare' yaa'. Eade'te o'yarudapo. ⁹ Do'hued sorotataj huairia menika'ne kenda ijnigpeikay. Kenpa'ti do'hued sorotataj ijanikay do'taj men'nigpeika'ne. "Yahuati'." Do'hued sorotataj enade'te on'hua'ika'. Nogtaj "Yatiak," ena'te on'tiakika'. Do'hued huanaba'taj katepi' "Yaka'," ena'nayo o'kika'. —Capitána Jesústaj ona'uyate.

¹⁰ Kenda Jesúsa o'peedeipo,

—Kenpihuay, huakka'da meknopoe. Israel aratbut Diosen aratbut e'ada sue'da Diostaj o'noknopoe. ¹¹ Huakka'da nog aratbutda judío ehue' o'noknopoeapo. Bidta'da on'tiakapo nogya' nogya'. Abrahamere Isaacere Jacobere on'bape'po on'noehuahuiika'apo. Diosensi'po o'neapo. ¹² Huakka'ada judío aratbuta Diosensi'po o'ey nama'da on'nopoeapo Diostaj oknopoe'hue'ada on'nopoenok Diosa o'maenapo. Sikkiregyoda on'bahua'apo. Pai'da on'nopo'unhuahuiika'apo. Kenpa'da on'huikonhuahuiika'apo. —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uy.

¹³ Ona'ti capitántaj ona'po:

—O'nen jakyo yahuati'. Konig do'taj iknopoenig o'nen huanaba' o'yarudde. —Jesúsa ona'uy. Kenda ea'te huanaba' o'yarud.

Pedroen huasu'taj o'yaread'uy Jesúsa.

(Mr. 1.29-31; Lc. 4.38-39)

¹⁴ Pedroen jakyo Jesús o'hua'uy. Pedroen huasu' o'digpakpo onpahued. Jesús e'kudde'te o'tiahuay'uy.

¹⁵ Huaba'ta' o'nejpo o'yaread'uy. Ken

Pedroen huasu' o'yaruddepo o'bodpo o'manigmanhuada'uy.

Jesúsa huakka'tada o'bayarea'uy.

(Mr. 1.32-34; Lc. 4.40-41)

¹⁶ Noga' noga' huakka' aratbut o'nepo, dakhue'da o'nepo, noga noga nogda nogda dakhue' on'toepo on'digpakpi', ekpobigpi', nogda nogda dakhue'da o'ne'uyate. Ken e'sikde'te kenomeyen huabeta Jesúste on'batotiakuyate. Jesús nogtati nogtati o'batibata'te'epo o'bayarea'uyate. Nogomey kenpa'ti dakhue'da e'ne'te Jesúsa toto'taj o'makena'uyate. Aya' dakhue' huae'eritaj o'bayarea'uy. ¹⁷ "Oro'taj mo'tinepahui'po bo'yarea'apone." Isafasa a'nennada oa'uyate. Kenpa' Isafasa Jesústaj o'tia'pakpo oa'uyate. Kenda Jesúsa o'ka'po o'bayarea'uy. Jesúsa huakka'tada o'bayarea'uy.

Nogomeya Jesústaj e'tahuata' on'pakuy.

(Lc. 9.57-62)

¹⁸ Nogok Jesústaj huakka'ada en'tikupopakte Jesúsa o'batiahuaypo, "E'pogtone' mo'dayhua," o'mana'uy. ¹⁹ E'pog ayhuahued Moisésenba' huamanmadika'eria Jesústaj o'huatiakuy. Ona'po:

—Meyopi' i'huika'apo o'nen huanigpeika'eri ee'ta' ijpaki. Ontaj e'tahuika'ta' ijpaki, Huamanmadika'eri. —Jesústaj ona'uy.

²⁰ —Nubakuhued huakog o'taika'. Bakoyen kenpa'ti huapak o'taika'. Do huabokerek ijjeipo Diosya' ijtiakuy. Donayo nog jakyo nog jakyo ijtay'ikay. Doere e'hua'nayo meyokon yatayapet nopohue' yae'. —Huamanmadika'eritaj Jesúsa ona'uy.

²¹ —Ontaj etahuata' ijpaknig'a huakkuru bueyhued ee'ted huaojtone'taj daka' toedik ijje. —Noga huanigpeika'eria Jesústaj ona'uy.

²² —Huabo oknopohue' huae'eria nog oknopohue' huae'eritone'taj daka' kan'tojke' kenpa'ti kan'kubarakke'. Onnayo diga'da yaeretpakpo beta'hua'. —Jesúsa ona'uy.

Jesúsa e'hueniri'tone'taj bapoka'tere o'batika'uy.

(Mr. 4.35-41; Lc. 8.22-25)

²³ Jesús huanigpeika'eriere e'pog aktegya'po kusi'petone'yo on'bahuadpo on'hua'uy. ²⁴ E'pognopoyo ee'te huaboro'bapokada o'bahuatiakuy. Teya'da o'bapoknok huaboro'da o'hueniri'tone'po diga'da o'huəkudpo huata'kotdikte o'uy. Jesúsnayo o'tay'uy. ²⁵ A'maboaya'po Jesústaj on'huahua' huanigpeika'eria:

—Bo'tihuapok, Huairi. Montakotnede. —Jesústaj o'nona'uy.

²⁶ —Me'pukhue' yane'. Diosa bo'tihuapokapone. Diosa bo'tiokkika'apo daka' yanoknopoika'. —Jesúsa o'mana'uy.

O'mabodpo, "Yabatik, bapokhue' yae', huenirihue' yae'," ona'nok o'batikanpo, bapokhue' o'epo kenpa'ti huenirihue' o'uy. ²⁷ "Kenpihuay. I'na huabokerek 'u-rua'da o'ka'. Kentaj bapoka o'nigpee kenpa'ti e'poga o'nigpee." Huanigpeika'eria on'batia'pakuy.

Botta' huabokerektaj toto' huakka'ada o'manopo'toe'ika'uyate.

(Mr. 5.1-20; Lc. 8.26-39)

²⁸ Jesús e'pog akodpen o'be'tuy. Ken huadari Gadarabayoy o'e. Jesústaj botta' huabokerek on'huatiakuy. Huakka'ada toto'a o'manopo'tounhuahua'nok kubarakbayo o'nika'uyate. Sorokeyo o'nika'uyate. Huiyokda o'nika'uyate. Huiyokda o'nenok ke'nenbayo aratbut huahue'dik o'nika'uyate.

²⁹ —¿Mena'po oro'taj o'huatiak, Jesús? Diosen Huasi'po i'ene. Kene'huaya' castiga huame'noe ehued

oro'taj castiga magkahue' moe'.
—'Utta'da Jesústaj o'nona'uy toto'a.

³⁰ Kenta'da meyohue'da huakka'da huakyari' on'bape'uy.

³¹ —Oro'taj e'maoroka'nayo huakyarien huanopo'yo mota'mona'.
—Jesústaj diga'da o'nona'uy.

³² —Yanhuati', huakyarien huanopo'yo yan'bakud. —Jesúsa o'mana'nok, toto' botbokerek-taj on'maenonpo huakyarien huanopo'yo on'hua'po on'bakud'uy. Ken, aya'da huakyari' huaduk on'bahuarakpo kubogyo on'baajpo e'pogyo on'bata'ko'tuyate. Toto'ere on'bata'ko'tuy.

³³ Ken huakyari' huamatoe'eri kenda on'tiahuaydepo diga'da on'mame'pukonpo kenomeyen huakka' jakyo on'baket'uyate. On'tiakdepo kenda huaboa'da on'tiahuaynig on'batia'pakato'uyate. ³⁴ Aya'ada huakka' jak huae'eria on'peedepo Jesúste on'huahua'uy. Jesústaj on'huahua'uyate, "Oro'enbaya' yahuade'." Jesústaj diga'da o'nona'uyate.

**Huabokerek e'ketpaktaj
Jesúsa o'yarea'uyate.**

(Mr. 2.1-12; Lc. 5.17-26)

9 Ken, Jesús kusi'peyo o'huadpo akod-pen oktegdepo huaen jakyokon o'tiakuy. ² Jesúste aratbuta asukte huabokerek-taj o'nonpahueda'po on'nigtotiakuyate. Ke'na e'ketpak o'ika'uy. Jesúsanyo o'yareapo o'noknopoepo on'nigtotiakuy. Kenda Jesúsa o'nopoepo.

—Durugda yae'. Aya'da Diostaj dakhuea' i'ka'uyatenig'a doa yokkahueay. —Jesúsa e'ketpaktaj ona'uy.

³ "Inbokerek nama'da o'nopoepo Diostaj dakhuea'da o'huaa'." Sue'da Moisésenba' huamanmadika'eria huanopoya'da on'nopoepo. ⁴ Kenda

huanopoya'da on'nopoepo Jesús a o'nopoepo o'mana'po:

—Menpa' dakhuea'da on'tinopoepo. ⁵ Diostaj dakhuea' e'ka' huabokerekada okkahueahue'dik o'ne. Diosayo'da dakhuea' e'ka' okkahuea'dik o'e. Huabokerekanayo sigpi' yareahue'dik o'ne. Diosayo'da yarea'dik o'e. ⁶ Do huabokerek ijjepe Diosya' ijtia'kuy. Diostaj dakhuea' e'ka' bakkahuea'dik ijjepe opudtaj kenda a'manopoepaya'po,

—Yabo', asuk yatopepo, o'nen jakyo yahuati'. —Huabokerek e'ketpaktaj Jesúsa ona'uy.

⁷ Ke'na o'boddepo jakyo o'hua'uyate. ⁸ Huakka'da aratbut ogkupopakpo kenda on'tiahuaypo on'mame'pukpo Dios a o'tiahuapoknok Jesús teyda o'epo konig Diosonigti okkahuea'dik o'e. Yarea'dik o'e. 'Urua'nanada Dios o'e. On'huaa'uy.

**Jesúsa Mateotaj
"menigpeunhuahuika'po
beta'huika'," ona'uyate.**

(Mr. 2.13-17; Lc. 5.27-32)

⁹ Ken keya' Jesús o'tiakuy. Do Mateotaj Jesúsa be'huahuay'uyne. Jaksi'poya' gobiernoen huakupe ijtaba'e'ika'uy.

—Do'taj a'nigpeunhuahuikaya'po beta'huika'. —Mena'uynek ijbodpo kenere ijhua'uy.

¹⁰ Ken jakyo Jesúsere Jesúsén huanigpeika'eriene ijbape'po huakka'ada gobiernoen huakupe huatabae'eri on'bakudpo oro'ere on'bapepo kenpa'ti nogomey Moisésenba' daka' peehue' huae'eri on'bape'uy. ¹¹ Kenda fariseo huamanmadika'eria on'tiahuaypo:

—¿Mena'po Jesúsa gobiernoen huakupe huatabae'eriene kenpa'ti dakhuea' huaka'eriene ya'bape'? Dakhuea' huakika'eriene bapehue'dik o'ika'ne. —Fariseoa Jesúsén huanigpeika'eritaj on'huaa'uy. ¹² Jesúsa kenda o'mapeedepo,

—Aratbut dakda ee'nayo huamadakka'eritaj pakhue' o'nika'. Dakhue'da ee'nayo huamadakka'erita' on'pakika'. Opud fariseo huamanmadika'eri huadakda o'ey mo'nopoepo do'taj pakhue' mo'ene. Gobiernoen huakupe huatabae'eri kenpa'ti dakhue' huaka'eri dakhue'da o'ne on'nopoepo do'te huamanopo'yarea'eri ijjenok on'pakpo on'batiakika'.¹³ “Nog aratbuttaj di' yan'maepo yan'matinepahuika'. Kenda huakka'da ijpaki. Do'taj 'uhua e'nigarakika' kennayo sue'da ijpaki.” Apagba'a oa'. Kenda daka' yan'nopoika'. Konigepo “Yan'nopo'korea', onte'ti Diostaj yan'nigpeika'.” Dakhue' huaka'eritaj e'mana'taj ijpakpo ijtiakuy. Huadak huaka'eritaj “Yan'nopo'korea',” a'manaya'po Diosya' tiakhue' ijjuj. —Jesúsa o'mana'uy.

Mena'po o'nen huanigpeika'eria Dios kamapee'po aypo bapehue' ehue' yanika'. Jesústaj o'nona'uyate.

(Mr. 2.18-22; Lc. 5.33-39)

¹⁴ Juan Bautistaen huanigpeika'eria Jesústaj on'huatiakpo:

—Diosa me'pee'po bapehue' o'ikay oro'. Fariseo huamanmadika'eriakon Diosa me'pee'po bapehue' o'nika'. O'nen huanigpeika'erinayo kenpa'da on'bapika'. ¿Mena'po yan'bapika'? —Jesústaj o'nona'uy.

¹⁵ —Huabokerek o'toepakpo ke'nen huadi'a fiestate on'tiakdepo on'bapika'. Ken huabokerekere o'nepo pai'da ehue'dik o'ne. Do kenpa'ti do'hued huanigpeika'eri iijika'nok durugda o'nika'. Pai'da ehue' o'nepo on'bapika'. Nogok do'taj mo'baktohua'apone. Kenoka' pai'da o'neapo. Nogok nogok Dios kamapee'po bapehue' o'nika'apo.

¹⁶ Huatone'ok ke'poda e'para'te akbetya'po huabo huaoktaj okteghue' o'ikay oro'omey judío aratbut.

Huaboenpa huatone'oktaj ekbetnayo onte'ti ke'poda o'para'apo kenpa'ti huabo huaok dakhue'da o'eapo. Konigti adhuea'pane'a e'manmadika' huatone'dik onte'ti nigpeehue'dik yane'. Do'hued huabodikyo'da e'manmadika' nigpeedik yanika'.¹⁷ Huatone'si'dak vino huatoe' ayda kenpa'ti kurugada o'epo konigepo huabo vino sine' huebiahued onjoyhue'dik o'ene. Huatone'si'dakyo huabo vino onjoyhue'dik o'ika'ne. Huatone'si'dakyo huabo vino enjoinayo o'huepoagpo huasi'dak on'titagonapo. Vino o'surukapo kenpa'ti huasi'dak ke'poda o'su'huitonapo, dakhue'da o'eapo. Huabo vino huabosi'dakyo onjoydik o'ene. Huasi'dak vinoere huadak o'neapo. —Jesúsa o'mana'uy.

Jairoen huayobutaj o'noyhuada'uyate. Kenpa'ti ettone' Jesús en yudtaj o'nejdepo o'yarud'uyate.

(Mr. 5.21-43; Lc. 8.40-56)

¹⁸ Juan Bautistaen huanigpeika'eriata Jesús e'mana'te judío huairia o'huatiakpo Jesús en hua'ite huikudate o'tisakotpo:

—Do'hued huayobu huaboa'da e'bueytada on ehua'nayo tanoyhuada'dik i'ene. Bohua'. Yakutibata'te', e'kutibata'te'te o'noyhuadapo. —Jesústaj ona'uy.

¹⁹ Kenda Jesús o'peonpo o'bodpo kenere o'hua'uy. Oro' Jesús en huanigpeika'eriata Jesús en o'hua'uy.²⁰⁻²¹ Jesús dagte e'hua'te ettone' huata'piyen o'tatiakpo. Mimi batikhue' o'unhuahuika'po doce huabayok o'unhuahuika'po, “Jesús en huaok huakubogpita' e'nejnayo ijjareapoy.” Huanopoa o'nopoepo huaok huakubogpita' o'ne'uy.²² E'nejde'te Jesús o'tikorudpo o'tiahuaypo:

—Yadurugpak. Do'taj oknopoenok o'yareaddene, sion. —Jesúsa ona'uy. Kenda eade'te o'yareadpo huadakda o'unhuahuika'uyate.

²³ A'kubarakka'deya'po música huaka'eri on'tiakdepo huairien jakyo o'nedepo kenpa'ti huakka'ada aratbut on'bahuik. Jesús o'tiakdepo o'batiahuaydepo:

²⁴ —Yan'maorok. Ettone'si'po bueyhue'ada o'e. O'taypo o'e. —Jesúsa o'mana'uy. Aratbuta kenda on'peepo Jesústaj on'tierikuy. ²⁵ Jesúsa o'maoroka'depo o'kudpo ettone'si'pobuey e'huedyo o'huahua'po huaba'taj o'to'ato'nok o'noyhuadonpo o'boduy. ²⁶ Jesúsa judío huairien huayobusi'potaj o'noyhuada' aratbuta Capernaum aya'bayoda on'batia'pakuyate.

Botta' ekpobigtaj Jesúsa o'bakpoyarea'uyate.

²⁷ Jesús huairien jakya' o'bakhua'depo e'pakte botta' ekpobiga on'tatiakpo:

—Mo'tinepahui', Davidkudaken adhuae' huayayo. —Jesústaj 'utta'da o'nona'uy.

²⁸ Jakyo e'kudonde'te ekpobiga on'huahua'nok

—¿Do'a okpoyarea'dik me'ene menpa' mo'nopoe? —Jesúsa o'mana'uy.

—Ee', oknopoe, huairi. —O'nona'uy.

²⁹ Ekponejde'te:

—Bo'tiahuayapone moknopoenok, yan'tiahuay'. —O'mana'uy.

³⁰ O'nokpoyarudpo on'tiahuayon'uy.

—Bokpoyarea'ne, be'tapi' batia'pakhue' yaneti'. —Huiyoka'da o'mana'uynig'a. ³¹ O'norokondepo, Jesúsa bokpoyarea'ne huabada on'batia'pakuyate.

A'pakhue'da e'ika'tada Jesúsa o'yarea'uy.

³² Jesúsomey e'norokonde'te sue'da nogomeya huabokerektaj on'totiakuy. Ken huabokerek a'pakhue'da o'ika'uy, toto'a o'no'toika'nok. Jesúste on'totiakuy. ³³ Jesúsa toto'taj okenonnok a'pakhue'da huae'eria idada oa'pakon'uy.

—Kenpihuay, Israel aratbut ken konig tiahuayhued o'neahuadikame'te. —Huakka' aratbut egkupopakte on'batia'pakuy.

³⁴ —Toto' huairia o'teypaka'nok toto'taj o'maen Jesúsa. —Fariseo huamanmadika'erianayo nama'da on'huaa'uy.

Jesús aratbuttaj o'matinepahui'uy.

³⁵ Kendariyo aya'da huakka' jakyo Jesús o'huae'uy. Nogyo nogyo o'huae'uy. Judíoen huaitake' jakyo o'manmadikika'uy. Dios Huairia me'nopo'toike'po yan'nopo'korea'. Dios Huairitaj yanoknopoe' yan'nigpeika'. Diosensi'po mo'eapone. O'manmadika'uy. E'digpaktaj kenpa'ti nogpa' nogpa' dakhue' ee' en'toe'tada o'bayarea'uyate.

³⁶ Huakka' aratbut egkupopakte o'batiahuaypo o'matinepahui'uy. Kenomey konig oveja 'uhua o'nepo konig huamatoe'eri toehue' o'nika'uy. Pai'da o'neonhuahuika'po kate ka'dik nopoe'hue' o'nepo, kenpa'ti Diostaj buttida manmadikahue' o'nenok kenomeytaj Jesúsa o'matinepahui'uy.

³⁷ —Huakka'ada Diosensi'po ee'ta' e'pakada Dios Huairitaj eknopoe'ta' e'pakada sue'ada huadak hua'a huamanmadika'eri o'ne. ³⁸ Konigepo Diosa huadak hua'a huamanmadika'eritaj yamata'mona', Diosa aratbuttaj kamanopo'yare'po yamata'mona', Diostaj yan'tiona'pakika'. —Jesúsa oro' huanigpeika'eriomeytaj mona'uyne.

**Docetaj huamata'mona'
Jesúsa o'baktie'ea'uy.**

(Mr. 3.13-19; Lc. 6.12-16)

10 Oro'taj doce huanigpeika'eritaj, "Menhuatiak." Jesúsa mona'uyne. E'tiakde'te, "Dakhue' toto'a huamanopo'toe'eritaj kan'maoroke'po on'teypakapone on'tihuapokapone. Aya'da dakhue' ee' kan'bayarike'po on'teypakapone on'tihuapokapone. Bayarea'dik mo'eapone." Jesúsa mona'uyne.

² Jesúsen doce huamata'mona'eri o'nepo: Simón nogdikda Pedro, Pedroen huama'buy Andrés, nog Jacobo huama'buy Juanere Zebedeoensi'po, ³ nog Felipe, Bartoloméere, kenpa'ti Tomás do Mateoere huakupe huabae'eri ijjikamey, kenpa'ti Jacobo Alfeoensi'po, Lebeo konogdikda o'dikka'uy Tadeo, ⁴ Simón cananista jonyo huapakeri, kenpa'ti Judas Iscariote. Judas Iscariote Jesústaj kan'arake'po judío huairitaj bayokdik o'eapo.

**Doce huanigpeika'eritaj
kan'manmadike'po o'mata'mona'uy.**

(Mr. 6.7-13; Lc. 9.1-6)

⁵ Jesúsa oro' doce huanigpeika'eritaj mo'ta'mona'uyne.

—Judíoenbayoyo'da yanhua'ti'. Nog aratbutenbayo huahue' yane'. Samaria aratbuten huakka' jakyo kudhue' yaneti'. ⁶ Israel aratbut konig oveja Diostaj e'tiyoyahue'taj yanhua'ti'. ⁷ Dios Huairi o'ede. Yanoknopoepo yan'nigpeika'. Nogyo nogyo yanhua'epo yan'manati'. ⁸ Ke'poda e'si'dakpara'tada yan'bayareati'. Dakhue'da ee'tada yan'bayarea'. E'bueytada yan'manoyhuada'. Toto'a e'manopo'tetada yan'maenti'. Katetehue' Diosa bo'tihuapokaponok katetehue' yan'batihuapokika'. "Huakupe beyok," manahue' yanika'.

⁹ Yan'hua'po oro tohuahue' yane'. Huakupe tohuahue' yane'. ¹⁰ Kutama batohuahue' yane'. Nogtida huaok yan'tohuati'. Huabo zapatos tohuahue' yane'. Oteypapi' tohuahue' yane'. Huakka'da mo'manmadika'aponok kenpa'ti mo'batihuapokapone tobape'dik mo'eapone.

¹¹ Huakka' jakyo bo'kudondepo, "¿Be'a Diostaj bo'pak? ¿Be'a Diostaj e'nigpeeta' bo'pak?" Yan'manati'. Be'a Diostaj ya'pakapet ke'nen jakyo yanikati'. Yanhua'apo keyoda yan'tayikati'. ¹² Jakyo yan'kudondepo, "Opudtaj Diosa mo'manopo'noeye'." Yan'mana'. ¹³ Jak huatae'eria opudtaj e'paknayo kenpa'ti e'peenayo Diosa kenomeytaj kamanoe'ye'. Jak huatae'eria opudtaj pakhue' ee'nayo yanokhuati'. Diosa jak huatae'eritaj manoe'yahue' kamae'. ¹⁴ Jak huatae'eria opudtaj pakhue' ee'nayo kenpa'ti e'peeta' pakhue' ee'nayo ken jakya' huakka' jakya'pi' yan'bakhuati'. Yan'orokdepo Diostaj dakhuea'da o'ka'dey aya'ada kan'nope'po soroka e'itimabette yan'itihuekeati'. ¹⁵ Ken jaktaj Diosa diga'nanada castiga o'magka'apo. Sodoma huakka' jak huae'eritaj kenpa'ti Gomorra huakka' jak huae'eritaj sue'da huakka' castiga o'magka'uy. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

**"Opudtaj dakhuea'da mogka'apone."
Jesúsa mona'uyne.**

¹⁶ —Opudomeytaj on'ta'mona'ne. Aratbut opudtaj dakhuea'da e'magka'ta' on'pakapo. Konig ovejasi'ponig dubakuhuaenbanopoyonig mo'eapo. Huadaka'da yan'nopoepo yag'kikati'. 'Urunopo'da yanika'. ¹⁷ Opudomey do'hued huanigpeika'eritaj huabokereka dakhuea' mogka'aponok "keyoj" ijjay. Castiga kan'magke'po judío huairite bo'tohua'apone. Judíoen huaitake'

jakyo mo'batibitbitapone. ¹⁸ Do'taj moknopoenok nog aratbuten gobierno huairite bo'tohua'apone. Diostaj kenpa'ti do'taj kan'manbatia'pake'po huairite bo'tohua'apone. ¹⁹ Gobierno huairitaj e'yokde'te "Katia'pi" huairitaj yan'batia'pakapo." Me'pukehue' yane'. Kenoka' a'dik ka'ne'po Diosa mo'nopoea'apone. ²⁰ Huairitaj mo'batia'pakpo Apag Diosen Nokirega mo'nopoea'aponok mo'batia'pakapone.

²¹ Nogok oknopoehue' huae'eria huaknopoe'eri huama'buytaj kan'batiarake'po gobierno huairitaj on'bayokapo. Kenpa'ti huaoa huasi'potaj kan'batiarake'po gobierno huairitaj on'bayokapo. Kenpa'ti huasi'poa ke'nen huaoj huaknopoe'eritaj kan'batiarake'po gobierno huairitaj on'bayokapo. ²² Do'taj moknopoenok aya'ada bo'huadiayapone. Dakhue'da mogkad-huahuika'apone. Opud batikhue'da eknopounhuahuika'nayo onte'ti Diosere mo'neonhuahuika'apone. ²³ Huakka' jakya' opudtaj e'huadiaynayo e'batiarakata' e'tipakte idada yan'makmamonti'. Nog huakka' jakyo yan'bakhuati'. Keya' kenpa'ti e'huadiaynayo onte'ti ida yan'bakhuati'. Nog judioen huakka' jakyo nog judioen huakka' jakyo e'hua'te konigti dakhue'da mogka'apet. Aya'da judioen huakka' jakyo huaehued ene'ted do Diosen Huairi ijje'po onte'ti ijtia'kapoy.

²⁴ Opud do'hued huanigpeika'eri mo'ene. Do'taj dakhuea'da egka'nayo opudtakon dakhuea'da mogka'apone. ²⁵ Do'taj toto' huairia e'tidike'nayo opud do'hued huanigpeika'eritakon diga'da dakhuea'da bo'huaa'apone.

¿Be'taj okme'pukdik ya'e?

(Lc. 12.2-9)

²⁶ Aratbuttaj me'pukhue' yanika'. Opudtahuanig Diosen huadak hua'a o'nonmadika'ne. Nogok aya'ada

on'nokotapo. ²⁷ Kenda soatayo' o'nonmadika'nig nogok aya'tada yan'manikati'. ²⁸ Huabokereka huaso'tayo'da barakdik o'ne. Huabokereka nokiregtaj arakhue'dik o'ne. Huabokerektaj mididhue' yanika'. Diosanayo huaso'taj nokiregeretaj ta'akyo en'dik o'ne. Onte'ti noyhuadhue'dikda o'ne. Konigepo Diostayo'da yanokme'pukikati'.

²⁹ Bakoyisipotaj aratbuta suhuigda on'pak. Botta' bakoyisipote huasigkupesip'po bayokdik o'e. Opuden Apag Diosa e'paknayo bakoyisip'po bueydik o'e. E'paknayo bueyhue'dik o'e. Opuden Apag Diosa bakoyisipotaj daka' o'matoika'. ³⁰ Opudtaj kenpa'ti daka' mo'matoika'ne. Opuden huakuhuijtaj mo'dikika'ne. ³¹ Diosa bakoytaj sue'da o'pakpo opudtanayo huakka'da bo'pakne. Daka' mo'matoika'ne. Konigepo aratbuttanayo mididhue' yanikati'.

**"Jesucristotaj huaknopoe'eri ijjej"
huaa'eritaj Apag Diostaj Jesusa
huadakda o'bahuaa'apo.**

(Lc. 12.8-9)

³² "Do Jesucristotaj huaknopoe'eri ijjej." Aya'ada aratbuttaj e'manika'nayo Dioste kurudyo en'tiakte, "Do'hued huaknopoe'eri o'ne." Do'hued Apagtaj yona'apoy. ³³ "Do Jesucristotaj oknopoe'hue' huae'eri ijjej." Aya'ada be'api' aratbuttaj e'ika'nayo, "Kenomey do'hued huaknopoe'eri ehue' o'ne." Do'hued Apag Diostaj kurudya' yona'apoy.

**Jesucristotaj oknopoe'hue' huae'eria
huabeta huaknopoe'eritaj
on'huadiayapo.**

(Lc. 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ Do'a aya'da aratbuttaj a'manoeyaya'po Diosya' o'tiakuy nopoe'hue' yane'. Aratbut nog aratbuttaj a'poespanhuaya'po

Diosya' ijtiakuy. Nogtaj nogtaj on'bahuadiayika'apo. ³⁵⁻³⁶ Diosya' ijtiakuy nok huabet nog onaratbuttaj huabettaj yan'mahuadiayika'apet. Oknopoe hue' huae'eria huaknopoe'eri-taj yan'mahuadiayika'apet. Huasi'po huaojtaj yan'mahuadiayikapet. Kenpa'ti huayobua huayetaj yan'mahuadiayika'apet. Kenpa'ti huakabu huasu'taj yan'mahuadiayika'apet.

³⁷ Be'api' do'taj e'nigpeika'ta' e'paknayo do'taj huakka'da di'nanada me'nikati'. Apagtapi', huayetapi' huasi'potapi' huama'buytapi' huakka'da di' ee'nayo do'taj sue'da di' ee'nayo, do'hued huaknopoe'eri ehue'dik o'ne. ³⁸ "Jesucristoen huaknopoe'eri ijjei." Nog aratbuttaj e'mana'nayo opudtaj diga' on'huadiaypo mogka'apet. "Jesúsen huaknopoe'eri ijjei." Aratbuttaj manahue' ee'nayo do'taj huaknopoe'eri ehue'dik mo'ene. ³⁹ Do'hued huaknopoe'eri mo'enok diga'da mogkadhuahuika'apone. "Jesúsen huaknopoe'eri ehue' ijjei." Ena'nayo ontaj arakhue'dik mo'eapone. Onte'ti Diosere noeonhuahuikahue' mo'eapone. Do'hued huaknopoe'eri i'enok aratbut diga'da mogkapone. Batikhue'da "Jesúsen huaknopoe'eri ijjei." I'mana'ika'nok e'araknayo onte'ti Diosere mo'noeonhuahuika'apone.

**Diosen huadak e'kika'nayo Diosa
'urua'da mogkika'apone.**

(Mr. 9.41)

⁴⁰ Aya'ada opudomeytaj on'nigpeepo bo'ika'ne, do'takon me'depo on'nigpeika'. Kenpa'ti aya'ada do'takon on'nigpeika'po Apag Diostakon on'pakpo on'nigpeika'apo. Ke'na do'taj be'ta'mona'uyne. ⁴¹ Diosen huamanbatia'pakeritaj Diosa o'mata'mona'ika'. Diosen huamanbatia'pakeri o'enok kentaj e'nigpee'nayo konig huamanbatia'pakeritaj huadakuapa

Diosa o'bayokapo, ontaj konigti huadakuapa Diosa mo'bayokapone. Diosenba' 'uruda huanigpeika'eritaj e'de'nayo konig kentaj huadakuapa Diosa o'yokapo konigti ontaj huadakuapa Diosa bo'yokapone. ⁴² Huakka' huaknopoe'eri o'ne. Diostaj sue'damon huaknopoe'eritaj hue'eypi' e'yoknayo huadakda bo'ka'nig Diosa okkahuehue'dik o'unhuahuika'apo. Nogok kurudya' huadakuapa mo'bae'apo. —Kenda oro'omey huanigpeika'eritaj monmadikahuaduy Jesús.

**Juan Bautistaa botta'taj Jesúste
o'mata'mona'uyate.**

(Lc. 7.18-35)

11 Jesús o'ro'taj ke'nen doce huamata'mona'eritaj monmadika'depo oro'taj bokhua'uy. Meyohue'da huakka' jakyo Jesús o'hua'uy. A'manmadikaya'po o'hua'uy.

² Juan Bautista huabakuda' jakyo o'epo Cristo o'bayarea'po nogda nogda 'uruda o'kika'. Juana kenda o'tipeedepo botta' ke'nen huanigpeika'eritaj Jesúste o'ta'mona'uyate.

³ —Diosa Cristotaj mo'nigta'mon-a'apone. Cristo ya'tiakapet oknopoei. "¿O'na menpa' Cristo i'e? ¿Oro'omey menpa' nogtaj nige'dik o'e?" Jesús taj ya'nonati'. —Juana mona'ne. Jesús Juanen huanigpeika'eritaj o'peedepo,

⁴⁻⁶ —Huakpobigtaj ijbakpoyareay. Hua'ehue'dik ee'tada ijbayareay. Ke'poda e'si'dakpara'taj ijbayareay. E'peokbettaj ijbayareay. Huakudaka'da e'bueytada iymanoyhuaday. Do'taj eknopoe'nayo Diosere onte'ti mo'noeonhuahuika'apone. Pai'da aratbuttaj iymanikay. Do'taj o'noknopoe'po okbatikhue' o'nenok kenomeytaj iymadurugpaka'apoy. Kenda e'ka'te on'tiahuayonhua'nig on'peenhuayonhua'nig Juantaj yan'huahua'po yan'nonati'.

—Jesúsa Juanen huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

⁷ Ken Juan Bautistaen huanigpeika'eri e'nokhuade'te huakka' aratbut egkupopakke Jesúsa Juantaj o'tia'pakpo:

—Nogbayo sue'da aratbut e'nahue'yo opudomey bo'hua'uyne. Huabokerek nogpa' nogpa' huaa'eritaj a'peeya'po huahue' mo'uyne. ⁸ Huabokerek 'urunada yudtaj e'otika'te kenda a'tiahuaya'po huahue' mo'uyne. Aratbut 'uru yudtaj on'otika'po konig huairien 'uru jakyoda o'nika'. ⁹ Diosen huamanbatia'pakeritaj a'tiahuaya'po jakbahue'yo bo'hua'uyne. Diosen huamanbatia'pakeri huadakda o'ne. Juannayo nogiti hueretnana Diosen huamanbatia'pakeri o'ika'nok. Juantaj a'tiahuaya'po bo'hua'uyne. ¹⁰ Do'taj katiapake'po huakkuruda Diosa Juantaj o'ta'mona'uyate. Apagba'te kenpa' o'timadoya'po:

Ontaj huakkuruda do'hued huata'mona'eritaj ijta'mona'apoy. Dakhuea' ogkika'nok aya'tada yamanopo'korea'. Diosen Huasi'potaj yanoknopoe'. Aratbuttaj o'mana'apo. Apagba'te o'timadoya'uyate. Kenda Diosa Apagba'te mena'uyne do'taj.

¹¹ Oyedda aya'da huabokerek sue'da huadak o'nika'. Juannayo huadaknada o'e. Diosa oknopoe'. Dios Huairitaj huaknopoe'eri huadakkanada o'neapo. Diosa kenomeytanayo huakka' o'baeretpakika'apo. Juantanayo sue'da o'pakapo. Ijjay.

¹²⁻¹³ Diosen Huairi o'eapo Moisésa Apagba'te o'batia'pakuyate. Kenpa'ti Diosen Huairi o'eapo Diosen huamanbatia'pakeria Apagba'te on'batia'pakuyate. Juan bautista tiakhued ee'ted on'batia'pakuyate. Juan bautista Diosen Huairitaj huaboa'da e'batia'pakde'te aratbuta Diosen Huairitaj diga'da on'pakika'. Diosensi'potaj e'nigpeeta'

on'pak. Nogomeyanayo Diosen Huairitaj on'huadiaypo Cristoen huaknopoe'eritaj eknopoe'batika'ta' on'pakpo, "Yan'batik. Dakhue' ia'ne." Huaknopoe'eritaj on'manika'nig'a. ¹⁴ Eknopoe'ta' e'paknayo Elías Diosen huamanbatia'pakeri o'e Juan. Diosen Huairi o'tiakde Elías huakkuru o'eapo. Apagba'a oa'uyate. ¹⁵ Kenda yonay daka' yan'pee' bo'peokhuadne.

¹⁶⁻¹⁹ Aratbut oy ken konig o'nika' ijbattia'pakapoy. Kenomeytaj be'api' madurugpakahue'dik o'nika'. Katepi' nogomey on'pakpo ogkika'nig kenomeynayo konigti e'ka'ta' pakhue' o'ne. Kenda Juan Bautista o'kika'nig kenomeynayo pakhue' o'ne. Kenpa'ti do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne konig do ijkika'nig kenda kenpa'ti pakhue'da o'ne. Juan Bautista katepi' 'uruda aypo bapehue' o'ika'po kenpa'ti vino mayhue' o'ika'po. Kenda Juana o'kika'nok toto'a Juantaj o'nopo'toe kenomeya nama'da on'batia'pakika'nig'a. Nogok do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne opudere katepi' 'uruda aypo ijbapikay kenpa'ti do katepi' ijmay'ikay. Do'takon dakhuea'da menhuaika'ne. "Huakka'da o'bapika' kenpa'ti huakka'da huamai'eri o'ika'. Kenpa'ti Jesúsa dakhuea' huaka'eritaj di'da o'maika'. Kenpa'ti gobierno huakupe huatabae'eritaj di'da o'maika'." Do'taj kenpa' menhuaa'ika'ne. Aratbut oy ken konig o'nika' nogda ijbattia'pakapoy. Katepi' nogomey on'pakpo ogka' kenomeynayo konigti e'ka'ta' pakhue' o'nika'. Konig huasi'po on'batuerikika'nig aratbut oy konigti o'ne. Huasi'po huakka' jak kurute on'bahuadpo on'batuerikpo nogtaj nogtaj on'mana'po "Tete'pu'te 'urua'da o'batadi'keay opudnayo oro'ere e'durugpakta' pakhue' mo'ene, baila ee'ta' pakhue'

mo'ene. Oro' e'bahuiktada opudnayo huikhue' mo'ene." Ken konig huasi'poa onda'ika'. Ken konig aratbut oyda ogkika'. Diosa 'urua'da o'nopoika'nok Diostaj huanigpeika'erinayo 'urua'da on'nopoenkika'po kenomeyo'da durugda o'nika'. —Jesúsa o'mana'uyate.

Huakka' jakyo huae'eria Diostaj nigpeehue'ada dakhuea'da ogkika'po nopo'koreahue'da o'ne'uy.

(Lc. 10.13-15)

²⁰ Huakka' jakyo nogyo nogyo Jesúsa o'bayarea'uy. Aratbut nopo'koreahue' o'nenok Diosa ke'poda o'magka'apo. Jesúsa huaboa'da o'manbatia'pakapo:

²¹⁻²³ —Huakka' jak Corazín huae'eria pai'da mo'nopo'eapone. Kenpa'ti huakka' jak Betsaida huae'eria pai'da mo'nopo'eapone. Opudomeyen jakya' Diosa teyda o'kame'nig'a 'urua'da o'kame'nig'a o'bayareame'nig'a, opudomeynayo nopo'koreahue' mo'eme'ne. Konig Betsaida huakka' jakya' kenpa'ti Corazín'ya' Diosa 'urua'da o'kame' kenpa'ti teyda o'kame' konigti Tiro nog aratbuten huakka' jakya' Sidón nog aratbuten huakka' jakya'kon Diosa 'urua'da eka'nayo kenomeya ida yan'manopo'korea'aymetnig'a kenpa'ti kenomey pai'da o'nea' aratbuttaj moknopopepo saconig yan'otay'metnig'a. Nogok kenoka' Diosa aya'tada aratbuttaj dakhuea' huaka'eritaj castiga o'magka'po Tiro huae'eritaj Sidón huae'erieretaj sue'da castiga o'magka'apo. Opudomeytanayo ke'poda castiga mogka'apone. Opud Capernaum huakka' jakyo huae'eri "Huadakda o'ey. Kurudyo o'hua'apoy." Mo'nopo'enig'a. Kubarakyoda bohuapone. Sodoma huakka' jak huae'eria dakhuea'da ogkikuynok Diosa huakka' jak ta'aka o'mahuig'uyate. Kenomeytaj mahuighued konig opudtaj ijbayarikay konigti Sodomayo e'bayarika'uy nayo

Diosa ta'akyo mahuighue' ya'eay'uyet-nig'a. ²⁴ Nogok Diosa castiga egka'te opudtaj ke'poda mogkapet. Sodomataj sue'damon castiga o'magka'apo. —Jesúsa o'bayareaddepo huakka' jakyo huae'eritaj huiyokada o'mana'uy.

Do'taj me'noknopoe'po dakhuea' e'ka' on'batika'apone. Jesúsa o'mana'uyate.

(Lc. 10.21-22)

²⁵ —'Urua'da i'ene, Apag Dios. Kurudyo huae'eried huairi i'ene. Kenpa'ti huadariyo huae'eried huairi i'ene, Apag Dios. Suhue'damon huanopoe'eritaj 'urunopo'tada o'nen huairitaj i'maknopoea'ne. Huakka' huanopoe'eritaj o'nen huairitaj huaknopoi'ka' men'tiokhueyne. ²⁶ I'paknok huaknopoi'ka' men'tiokhueyne, kenpa'ti i'paknok menoknopoe'ne, Apag. —Jesúsa Diostaj o'tiona'pakuy.

²⁷ —Do'hued Apaga be'teypaka'uyne, me'manopoea'uyne. Aya'da beyokuyne. Do Diosen Huasi'po o'e, Apag Diosayo'da moknopoea'ne. Konig Apag Dios o'epo, konig o'nopo'e, konig Apag Dios o'ka' do'huayo'da ijinopoe' kenpa'ti kenomeytaj do'hua Diosen Huasi'poa ijmaknopoe'ay. ²⁸ Opud dakhue'da bo'kikame'te. Diostaj dakhuea' huakeri mo'ene. Dakhuea' e'ka' a'nopo'yareaya'po diga'da nama'da bo'kika'nig'a. Opudtaj e'tihuapokta' ijpaki. Do'taj meknopoe'nok on'nopo'yarea'apone. Dakhuea' e'ka' on'batika'apone. ²⁹ Diosen ijkikay. Doere bokika'. Do'taj men'nigpeika'po nogiti nogiti yan'noponhuati'. Opudtehuapa' ijhue'da daka'da ijinigikay. Opudtaj ijmatinepahuika'nok onte'ti dakhuea' kikhue'dik mo'eapone. Ona'ti me'pukehue'dik mo'eapone. ³⁰ Doere bo'pakpo Diostaj o'nigpeene kenpa'ti on'tihuapoknok do'hued

e'manmadika'taj nigpeika'dik
mo'eapone. —Jesúsa o'mana'uy.

**Judíoen okmapie'ahuaddik
huame'noete oro' Jesúsén
huanigpeika'eri ogkupoktega'uy.**

(Mr. 2.23-28; Lc. 6.1-5)

12 Nogok judíoen okmapie'ahuad-
dik huame'noete oro' Jesústaj
huanigpeika'eri Jesúsere o'huae'uy.
Ta'bayo o'huae'uy. O'kusitokpo
ogkupaya'po o'bape'uy. ²Fariseo
huamanmadika'eri huairia oro'taj
bo'tiahuaypo Jesústaj:

—Yatiahuay'. Kenda judíoen
okmapie'ahuaddik ee'te kikhue'dik
o'enig o'nen huanigpeika'eria
ogka'. Dakhuea'da ogka'. —Fariseo
Moisésba'taj nama'da huaknopoe'eria
Jesústaj o'nona'uy.

³—Apagba'te Davidtaj e'batia'pak
mo'ba'tiahuay'uyate. David kenere
huae'eri ogkusitokuyate. ⁴Diosen carpa
jakyó on'kudon'uyate. Pan Diostaj
o'nighueda'ika' o'hued'uyate. Sacerdote
Diostaj 'uhua huanigbatarakeriyo'da
ken pan bape'dik o'nika'. David kenere
huae'eri ogkusitokpo ken pan o'depo
on'pe'uyate. ⁵Sacerdote Diostaj 'uhua
huanigbatarakeritaj Moisésenba'
o'batia'pak mo'ba'tiahuayde. Judíoen
okmapie'ahuaddik ee'te sacerdote
'uhua Diostaj on'nigbarakika'. Judíoen
okmapie'ahuaddik ee'te baahue'dik
o'e. Moisésa o'madoya'uyate.
Opudomeynayo sacerdote dakhuea'da
ogka' bahuahue' mo'ika'ne.
⁶Diosen jak huadakda o'enig'a do
huabokerek ijjeipo Diosya' ijtia'kuy.
Do'tataj aya'ada nigpeika'dik o'ne.
⁷“Uhua e'nigbatarakika' sue'da
ijpaki. Aratbuttaj e'matinepahuiataj
huakka'da ijpaki,” Apagba'a oa'. Kenda
e'nopoe'nayo do'hued huanigpeika'eritaj
mo'matinepahui'po dakhuea'da ogka'
ahue' mo'eayet. ⁸—Do huabokerek

ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne.
Judío aratbuten okmapie'ahuaddik
huame'noete huairi ijjeipo katepi' yagka'
aratbuttaj mana'dik ijikay. —Fariseotaj
Jesúsa o'mana'uyate.

**Eba'po'ketpaktaj
Jesúsa o'bayarea'uy.**

(Mr. 3.1-6; Lc. 6.6-11)

⁹Kenda Jesúsa o'mana'depo o'hua'uy.
Judíoen huaitake' jakyo o'kudon'uy.

¹⁰Jakyo huabokerek eba'po'ketpak o'uy.

—¿Okmapie'ahuaddik huame'noete
menpa' yarea'dik ya'e? —Jesústaj
o'nona'po Jesúsa nama'dapi' kae'po
Jesústaj dakhue' e'huaa'ta' on'pakpo
kenpa' Fariseomeya o'nona'uy.

¹¹—Opuden nogtida oveja e'taeada
judíoen okmapie'ahuaddik huame'noe
ee'pi' huabid sorokkogyo e'takotnayo
dapita' ida sorokkogyo bo'totokika'ne.

¹²Diosa oveja 'uhuatay sue'da o'pak.
Aratbuttanayo huakka'da o'pak.
Konigepo judíoen okmapie'ahuaddik
huame'noete aratbuttaj tihuapokdik
ijjei. —Jesúsa o'mana'uy.

¹³—Yaopite'. —Jesúsa ona'uy.
Huabokerek o'opitedepo o'bayaruduy.
Dakba'da nogbapenonigti o'un'uy.

¹⁴Fariseo huamanmadika'eri
o'nokbahua'uy. Ogkupopakpo ontatayo
on'batia'pakpo, monig Jesústaj
o'arakapo, huaboa'da on'batia'pakuyate.

**A'nenda Jesústaj Diosen
huamanbatia'pakeria
o'timadoya'uyate.**

¹⁵Fariseo huairi Jesústaj e'arakta'
on'paknok kenok Jesús o'nokotpo
keya' o'bakhua'uy. Kenere huakka'da
on'hua'uy. Aya'da dakhue' huae'eritaj
o'bayarea'uy. ¹⁶Jesúsa o'bayarea' nogyo
nogyo batia'pakhue' yane'. Huiyoka'da
o'mana'uy. ¹⁷Kenda Isaías Diosen
huamanbatia'pakeri o'batia'pakuyatenig
Jesúsa aya' o'ka'uy. Oa'po:

¹⁸In do'hued huanaba' me'taene. Do'hued kakike'po ijtamon-a'apoy. Kentaj di' ijje. Do'taj me'durugpaka'apone. Kentaj ijdurugpakapoy. Do'hued Nokirega ijnopo'toeapoy. Aya'tada nog aratbuttakon dakhuea' e'ka' manopo'yarika'dik o'ika'apo. ¹⁹Nog aratbuttaj maboyhue' o'ika'apo. Aratbuttaj 'utta'da okoyhue' o'eapo. Jak kuruta' 'utta' mana'pakhue' o'eapo. ²⁰Konig hue'pi sue'pi' tey e'eok daka' toika'dik o'ne, konigti aratbut sue'da o'noknopoenok daka' o'matoika'apo. Konig kerosenbij aya' ekspakada ida bakayhue'dik o'e. Konigti pai'da aratbuttaj o'manopo'yarea'apo. Do'hued huanaba'a aya' dakhuea' huaka'eritaj castiga o'magka'depo kenpa'da Diosen huadak hua'a o'mananhuahuika'apo. Ke'nen huaknopoe'eriomeynayo kenere on'neonhuahuika'apo. ²¹Nogbayo nogbayo huae'eria kentaj yanoknopoika'apet. Isaías a'nenda oa'uyate.

“Toto' huairia Jesústaj o'teyya'.”
Fariseo huamanmadika'eria
nama'da on'huaa'uyate.

(Mr. 3.19-30; Lc. 11.14-23; 12.10)

²²Toto' nokirega dakhue'a o'nopo'-toenok huabokerek botpenpenda ekpobig o'uy kenpa'ti a'pakhue'dik o'uy. Jesúste on'tohua'uy. Jesús a'yarea'nok o'yarud. Huaboa'da 'urua'da mabo'dik o'uy kenpa'ti huaboa'da a'pakdik o'uy.

²³—iKenpihuay! Diosa huabokerek huairitaj o'ta'mona'apo. Kentaj on'maboikay. ¿Menpa' Diosa Jesústaj ya'ta'mona'uy? ¿Menpa' Jesús David Huairien adhuea' huayayo ya'e? —Huakka' aratbuta ogkupopakpo o'da'uy. ²⁴Fariseo huamanmadika'eria on'peedepo,

—Ehue'. Diosa ta'monahue' o'uy. Toto' huairia o'teyya'nok Jesús a'toto' nokiregtaj maendik o'e. —Fariseo on'huaa'uy.

²⁵Kenda fariseo en'huaa'te Jesús a'o'nopoepo,

—Ondariyoyo' huae'eri gobierno huairi huayahuaaya e'barakika'nayo gobierno huairi toehue'dik o'neapo. Onyoyo' huae'eri aratbut e'batuktukta' on'pakpo on'bakkupopak. E'baraknayo ehue'dikda o'ne. ²⁶Konigti toto' huairi huayahuaaya e'magka'nayo a'ti ehue'dik ya'neapet. ²⁷Toto' huairi do'taj o'teyya'nok nog toto' nokiregtaj o'maena'. Opud fariseo huamanmadika'eria nama'da on'huaa'ne. Opuden huanigpeika'eria toto' nokiregtaj kan'maene'po menpa' toto' huairia ya'bateypaka'po. Ehue'. Nama'da boa'ne. Opuden huanigpeika'eria mona'apone ²⁸Diosen Nokirega be'teyya'nok toto'taj ijmakenikay. Konigepo do Diosen Huairi o'tiakde. Diosa o'ta'mona'uy. Opudere Diosen Huairi o'ede. Kentaj yanoknopoe'.

²⁹Huabokereka huairien e'tamaika' ekbakayta' e'paknayo ba'tinuku'dik kenpa'ti itakpi'tinuku'dik o'e. Huairitaj e'tinukude' okbakaydik o'e. Donayo teyda ijje. Toto' huairitaj tinuku'dik ijje. Toto' huairien huanaba' maendik ijje.

³⁰Be'api' do'taj pakhue' ee'nayo konig do'hued taka' mo'ika'ne. Be'api' dore e'baktie'ea'ta' tihuapokhue' ee'nayo do'hued huaknopoe'eritaj on'baknopoe-batika'po dakhuea' ogka'po.

³¹Aratbut dakhuea'da eka'nayo kenpa'ti Diostaj dakhuea'da e'huaa'nayo Diosa bakkahuea'dik o'e. Diosen Nokiregtanayo dakhuea'da e'huaa'nayo bakkahueahue'dik o'e. ³²Be'api' do'taj dakhuea'da e'huaa'nayo Diosa bakkahuea'dik o'e. Be'api' Diosen Nokiregtaj dakhuea'da e'huaa'nayo

bakkahueahue'dik o'e. Menokapi'
bakkahueahue'dik o'eapo.

**Hueymeyen huada huadakda ee'nayo
o'tiahuaypo hueymey huadakda o'e
o'nopoene. Konigti aratbut
huadakda e'batia'pakika'nayo
huadakda o'ne nopo'e'dik o'ene.**

(Lc. 6.43-45)

³³ Daknopoda hueymey ee'nayo 'uru
huada o'toika'. Hueymey a'aynayo
huadakon o'aypo dakhue' huada o'ika'.
Huadakdada enhuadnayo 'uruda
ohuey o'e o'nopoene. Do kenpa'ti
huadakda ijkika'nok huadakda o'e.
Yan'nopo'e'. ³⁴ Konig bihui a'nenda
nama'da ona'uyate, opudkon nama'da
huaa'eri mo'ene. Opud dakhuea'
huae'eri mo'epo huadak sigpi' ahue'dik
mo'ika'ne. Katepi' huanopoya'da
o'nopoepo kenda o'batia'pakika'ne.
³⁵ Huabokerek huadaknopo'da
o'nepo huadakda on'nopoika'po
huadaky'o' on'batia'pakika'. Huabokerek
dakhue'nopo'da o'nepo dakhue'da
on'nopoika'po dakhueayo' on'batia'-
pakika'. ³⁶ Kene'huaya'me'noete Diosen
castiga huame'noete aya'da dakhue'dik
oda'ika'uynigtaj castiga o'magka'apo.
³⁷ Huadaky'o' huaa'eritaj "Huadakda
mo'ene." Diosa mona'apet. Dakhuea'
huaa'eritaj "Dakhue'da mo'ene." Diosa
mona'apet, ken. —Jesúsa o'mana'uy.

**—On Diosya' o'tiakuyate. Kenda
oro'omeya oknopoe'dik ka'ne'po
konig Dios teyda o'kika' konigti
yaka'. —Dakhuea' huaka'eriomeya
Jesústaj o'nona'uyate.**

(Mr. 8.12; Lc. 11.29-32)

³⁸ —On Diosya' o'tiakuyate. Kenda
oro'omeya oknopoe'dik ka'ne'po konig
Dios teyda o'kika' konigti yaka', hua-
manmadika'eri. —Sue'da Moisésenba'

huamadoya'eria kenpa'ti fariseo hua-
manmadika'eria o'nona'uy.

³⁹ —Oy aratbut dakhuea'da o'nika'.
Diostaj oknopoi'kay odanig'a Diostaj
nigpee'hue'da o'ne. Konig Dios teyda
o'kika' konigti yaka' o'nona'nig'a
kahue' ijjeapo'y. Kenyo'da konig
Jonás Diosen huamanbatia'pakeria
o'kuyate sue'da konigtimon ijka'apoy.

⁴⁰ Jonás bapa'me'noe bapa' sikyo
sikidbi'dapoyo o'unhua'uyate konigti do
bapa'me'noe bapa' sikyoere sorokkogyo
ijjeapo'y. ⁴¹⁻⁴² A'nennada huakka' jak
Nínive huae'eritaj Jonás Diosen hua'a
e'manade'te Nínive aratbut Diostaj
on'nopo'korea'po huaboa'da Diostaj
on'nigpee'uyate. Oy aratbut do'taj
mo'peedenig'a nopo'koreahue' mo'epo
do'taj oknopoe'hue' mo'ene. Jonás sue'da
huairi o'uyate. Donayo hueretda huairi
ijje'y. Konigepo kene'huaya'me'noete
aya'da Diostaj e'nigbakupobote
opudomey oy huae'eri dakhuea'da
ogkika'uyate. Nínive huae'eria kenda
Diostaj on'bahuaa'apo. A'nennada
huadaribayo ettone'a huairi o'uyate.
Ke'nenba bidtenada o'uyate. Salomón
Israel aratbuten huairi huakka'nada
o'nopoepo 'urua'da o'batia'pakika'nok
a'peeya'po ken ettone' ke'nenbaya'
bidta'nada o'tiakonhuahua'uyate.
Israel aratbutenbaya o'tiakon-
huahua'uyate. Salomónnayo sue'da
'urua'damon o'nopo'e'uyate. Donayo
'urua'nanada ijnopoe'po huadaka'da
ijmanmadikika'nig'a oy huae'eria
sue'ada do'taj mo'peepo o'noknopoe'ne.
Konigepo nogok kene'huaya'me'noete
aya'da Diostaj en'nigbakupobo'te
opudomey do'taj oknopoe'hue' huae'eri
Diostaj dakhue'nada o'ne ettone'
huairia Diostaj o'bahuaa'apo. —Jesúsa
o'mana'uyate.

**Dakhue' toto' nokirega
huabokerektaj ekhua'deada
onte'ti o'huakume'uy.**

(Lc. 11.24-26)

⁴³—Dakhue' toto' nokireg
huabokerektaj e'nopo'toeonhuahua'de'
okhua'depo aratbut ehue' ee'yo
o'hua'po meyopi' huaika' e'uktada
huahuayhue'da o'epo. ⁴⁴“Keyo
ijikamey a'kumeyi.” Kenpa' nokirega
o'nopo'epo, ken huabokerektaj
o'nopo'toikame', kentaj ekyede'te
Diosapi' nopo'toehue'da daknopo'da
konig jak e'beroke'yonig 'urua'da
o'enok ⁴⁵ken toto'a o'hua'po nog
siete dakhue'nanadakon nokiregtaj
o'bahuahuaydepo o'batotiakpo ken
ontayo' huabokerektaj on'nopo'toenok.
Huakkuruda nogtotoatida o'nopo'teopo
sue'da dakhue'mon o'epo ta'pota'taj
ochoa dakhuea'nanada toto' on'nopo'-
toedenok huabokerek dakhuea'nanada
o'e'uy. —Jesusa o'mana'uyate.

**Jesúsen huaye Jesúsen
huama'buyere on'huatiakuy.**

(Mr. 3.31-35; Lc. 8.19-21)

⁴⁶ Jesús e'batia'pakonhua'te
Jesúsen huaye Jesúsen huama'buyere
o'nokyedepo on'boato'po, “Jesústaj
e'batia'pakta' o'paki.” Huabokerektaj
o'nona'uy.

⁴⁷—Iyo jak kurute o'nen huaye o'-
nen huama'buyere bo'ukne. Ontaj e'bati-
a'pakta' on'pak. —Huabokereka Jesústaj
ona'uy.

⁴⁸—Be do'hued huaye ya'et. Be
do'hued huama'buy ya'net. —Jesusa
o'mana'po, ⁴⁹huanigpeika'eritaj
o'ba'tohua'ea'po:

—Inomey do'hued huaye do'hued hua-
ma'buy o'ne. ⁵⁰Aya'ada kenda do'hued
Apag kurudyo huae'eri o'paknok ogkika'
kenomeyyo'da do'hued huama'buy o'ne.

Kenomey Diosen ogkika' do'hued huido
o'ne, kenomey Diosen ogkika' do'hued
huaye o'ne. —Jesusa o'mana'uy.

**Huabakidena'eri konig
ogkika'nig o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

(Mr. 4.1-9; Lc. 8.4-8)

13 Kenme'noe Jesús o'orokpo
e'pogyo o'hua'po akta'bogpete
o'huad'uy. ²Huakka'ada aratbut
Jesústaj on'tikupopaknok kusi'pe
e'betyo o'huadato'po. Aratbut kuhuadte
ogkupopakuy. ³Konig Diosen Huairitaj
yanoknopoeapet a'manmadikaya'po
o'manbatia'pakonhua'po:

—Huabakidena'eri a'bakidenaya'po
o'hua'uy. ⁴Nogyon nogyon o'hua'e'uy-
ate. O'hua'epo o'bakidenea'po dagte
sue'da o'kidbakotapo bakoy o'batiakpo
o'kidye'kea'uyate. ⁵Huidbate sorok
burujte sue'da o'kidbako'tuyate. Kenta'
idada o'kerekuy. Sorok buruj o'epo
idada o'kerekuy. ⁶Ken diga' niokpo
o'ta'tedepo eyya' o'pakpo suhue'da
hua'ihuit o'epo o'ay'uy. ⁷Nog huakid
okpota'pidsi'bayo o'kidbako'tuyate.
Huakpi sue'da o'batipakbonig'a
okpota'pidsi' diga' o'bakerekpo
huakpitaj o'batibuk'uyate. ⁸Nog huakid
huadak sorokteda o'kidbakotea'uyate.
O'batipakbodepo huakka'kidada
ogkupahuad'uyate. Noga huakpia cien
huakid ogkupaepo. Noga huakpia
sesenta huakid ogkupaepo. Noga
treinta huakid ogkupaepo'uyate, ken.
⁹Kenda o'nona'dene daka' yan'pee'.
Bo'peokhuadne. —Jesusa o'mana'uy.

**Jesusa konig o'e o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyatenok huakka'a
nopenkahue'dik ya'neapet.**

(Mr. 4.10-12; Lc. 8.9-10)

¹⁰Oro' Jesúsen huanigpeika'eri
o'huatiakpo:

—¿Mena'po aratbuttaj
nopoenkahue'dik e'huae' jonbatia'pak?
—Jesústaj ona'uyné.

¹¹ —Diosen Huakhuairitaj
konig aratbuta on'nigpeika'apo
opudtanayokon konig e'manopoea'ta'
ijpaki. Nogomeytaj e'manopoea'ta'
pakhue' ijjeý. ¹² Kenomey sue'da
huakka' on'nopoepo e'nigpeika'ta'
on'pakpo nogda on'nopoepo.
Nogomey suhuigda on'nopoenig'a
nogda e'nopoeta' pakhue' o'nenok
Diosa o'bakkahuea'apo. ¹³ Nogomey
e'tiahuayada e'peeada nopoenkahue'dik
e'huae' Diosen huakhuairi konig o'e
ijmanbatia'pakpo ijmanmadikikay.
¹⁴ Isaías Diosen huamanbatia'pakeria
nopoenkahue' huae'eri konig o'nika'
o'batia'pakuyate:

Opuđada mo'peeapetnig'a nopogkahue'
mo'eapet. Kenpa'ti bo'tiahuayapet-
nig'a nopogkahue' mo'eapet.
¹⁵ Nopo'teyda mo'epo. Diosendiktaj
dakhuea'da mo'peeapet. Konig
ekposikonig ya'nepo hueretda hua'a
tiahuayhue'dik ya'neapet. Peehue'
ya'neapet. Nopogkahue' ya'neapet.
Kenpa'ti a'nopo'yareaya'po
nopo'koreahue' mo'eapet. Kenda
Isaías o'a'uýate.

¹⁶ Opuđnayo do'hued huanig-
peika'erianayo on'tiahuayne on'peene.
Konigepo durugda mo'ika'ne. ¹⁷ A'nenda
Diosen huamanbatia'pakeria kenpa'ti
huadaknopoda aratbut do'taj
e'tiahuayta' e'pakada tiahuayhue'dik
me'nuyate kenpa'ti do'hued
e'manmadika'taj e'peeta' e'pakada
pee hue' o'nuyate. Buttida ijjay. —Jesúsa
oro'taj mona'uýne.

**Huakidena'eri konig
o'e kan'nopoenke'po Jesúsa
huanigpeika'eritaj daka'
o'manopoea'uýate.**

(Mr. 4.13-20; Lc. 8.11-15)

¹⁸ —Yan'pee'. Huabakidena'eri
konig o'e daka' ijbattia'pakapoy.
¹⁹ Huabakidena'eria o'bakidena'po
dagte o'kidbakot. Diosen Huakhuairitaj
huadak hua'a konig huakid o'e.
Sue'ada aratbut konig dag o'ne.
Teynopo'da o'ne. Diostaj e'nigpeeta'
pakhue' o'ne. Do'hued e'manmadika'
e'peeada nopoenkahue' o'ne. Toto'
o'bahuatiakpo huadak hua'ataj
o'bakkayika'. ²⁰⁻²¹ Sue'da huidbate
o'kidbakot. Sorok burujda o'e. Ken
konig aratbut do'hued e'manmadika'taj
on'peepo idada o'noknopoenig'a
durugda on'peeatunig'a kenpa'da
nigpeonhuahuahue' o'nepo sue'da
o'nopoenka'po. Sue'da huame'noe
o'noknopoehua'. Nogok Jesúsen
e'manmadika'taj yoknopoey
o'da'nok aratbuta on'batierikpo diga'
on'magka'nok o'noknopoebatikapo.
²²⁻²³ Huakid okpota'pidsi'bayo
o'kidbako'tuyate. Ken konig aratbut
Diosen e'manmadika'taj on'peepo
on'peenig'a nogok nogta' nogta'
on'mame'pukepo onte'ti sig sig
Diostaj o'noknopoebatikapo. Kenpa'ti
huakka' e'matoe'ta' on'pakpo sig
sig Diostaj o'noknopoebatikapo.
Kenpa'ti hua'enda e'durugpakta'
on'pakika'po onte'ti Diostaj pakhue'
o'neapo, nigpee hue' o'neapo. Diosen
kahue'dik o'neapo. Ken huakid huadak
sorokyo o'kidbako'tuyate. Ken konig
aratbut huadaknopo'da Diosba'taj
on'peeonhuahuika'po on'nigpeeon-
huahuika'. Daka' konig 'urunopo'da
on'nigpeepo batikhue'da huadakda
ogkika'apo. Kenomey Diosensi'po
o'ne, huakka'ada on'nopoepo.

Noga suhuignada on'nigpeika'. Noga huakka'mon on'nigpeika'. Noga huakka'nanada on'nigpeika'. —Jesúsa oro' huanigpeika'eritaj mona'uayne.

**A'manmadikaya'po nogdakon Jesúsa
o'manbatia'pakuy. Trigo
mireere e'tipakbo' konig o'e
Jesúsa o'manbatia'pakuy.**

²⁴ Huadak hua'a konig Dios Huairitaj on'noknopoeaponigtaj on'nigpeeaponigtaj ken konig o'eapo Jesúsa onte'ti o'manbatia'pakpo o'manmadika'po:

—Diosen Huakhuairi in konig o'e. Huairien huanaba' ta'bayo huadakkidda o'batuke'uyate. ²⁵ Aya'ada en'batayte huairien taka' ta'bayo o'tiakbedpo trigotaj mireokda o'noktibatukbed'uyate. O'noktibatukbedpo on'hua'uyate. ²⁶ Ken trigo huakpi o'kerekepo trigokid o'magkupapa'kuyate. Mire trigoere o'bakerekuyate. ²⁷ Huanaba' mire on'tiahuaydepo huairite on'hua'po, "Huadakkidy' o'batu'kemey. ¿Meyo ee' mire ya'bo, huairi?" O'nona'uyate. ²⁸ "Takaa ogkame'te." Huairia ona'nok, "¿Menpa' e'taburuta' i'pak?" Huanaba'a huairitaj o'nona'uy. ²⁹ "Keje', mire mo'burupo trigo huakpitaj tionurudikpi' mo'et. Trigoere mireere kenpa'da kae'." ³⁰ Ogkupayea'hued ee'ted onteteyo' kenpa'da kae'. Huakkuru a'bakpakaya'po mire yan'burupo yan'kupahuia', trigokidnayo aypo jakyo yag'kudati'. Ijmana'apoy." Huairia oa'uyate. —Jesúsa ken konig o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

**Mostazakidtaj ken konig
o'e o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

(Mr. 4.30-32; Lc. 13.18-19)

³¹ Huadak hua'a konig Dios Huairitaj on'noknopoeaponigtaj on'nigpeeaponigtaj ken konig o'eapo o'manbatia'pakpo o'manmadika'po:

—Diosen Huakhuairi konig suhuigkidda mostaza huakid o'e. Huabokerek ke'nen ta'bayo mostaza huakidsi'po o'tukpo. ³² Suhuigkidada e'kerekepo hueymeytonea' o'kerekepo huaboro'nanada o'eapo. Hua'opite huakka' bakoya on'pakka'apo. Konigti huakkuruda Dios Huairien huaknopoe'eri sue'da o'ne. Nogok huakka'ada Dios Huairitaj o'no-knopoe'eri on'nigpeonhuahuika'po huakka'da o'neapo. —Jesúsa ken konig o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

**Pan huabia'og ken konig o'ka'
Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

(Lc. 13.20-21)

³³ Ona'ti a'manmadikaya'po Jesúsa o'manbatia'pakpo:

—Ettone'a harinaogyo huabia'og o'buk. 'Urua'da o'tiogkuayaga'nok huabada o'kudapo. Aya'da o'bia'apo. Ken konig Diosen Huakhuairitaj huabada yanoknopoe'apet. —Jesúsa ken konig o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

**Huakka' aratbut egkupopakke Jesúsa
Dios Huairitaj huaknopoe'eri
o'noknopoe'apo ken konig
o'eapo o'manbatia'pakika'po
o'manmadika'uyate.**

(Mr. 4.33-34)

³⁴ Huakka' aratbut egkupopakke konig Dios Huairitaj yan'nigpe-unhuahuika'apet nogda nogda o'manbatia'pakika'po o'manmadika'uy. ³⁵ Diosen huamanbatia'pakeria oa'uyatenok aratbut egkupopakke Jesúsa ken konig o'unhuahuika'apo o'manbatia'pakika'uy.

Huadari e'ka'detada kenda aratbut nopoe'hued o'nunhuahuika'uy, kenda kan'nopoe'po, ken konig o'eapo ijmanbatia'pakpo

ijmanmadika'apoy. Diosen
 huamanbatia'pakeria a'nenda
 oa'uyate.

**Mirē trigoere e'bakerek Jesúsa ken
 konig o'ē o'manbatia'pakde
 daka' o'manmadika'uy.**

³⁶ Huakka' aratbut egkupopakte
 Jesúsa o'bakhua'po jakyo o'kudon'uy.
 Oro' ke'nen huanigpeika'eria
 o'huatiakondepo,

—Trigo mirēere ta'bayo onteteyo'
 o'bakerek ken konig i'manbatia'paknig
 daka' mona'. —Oro' Jesúsen huanig-
 peika'eria ona'uyne.

³⁷ —Do huabokerek iijenok
 Diosa me'ta'mona'uyne. Ken konig
 ijmanbatia'paknig. Huairien ta'ba
 o'taepo huadakkidda e'batuke'. Ken
 huairi do ijjei. ³⁸ Huadarite huae'eri
 aratbut konig huairien ta'ba o'ne.
 Aratbut do'taj mo'nigpeika'nig konig
 huadakkidda o'ne. Aratbut toto'taj
 on'nigpeika'nig konig mirē o'ne.
³⁹ Taka' mirē huabakbatuke'eri konig
 toto' huairida o'ne. Toto'ada nama'da
 o'manopoea'nok Cristoen huaknopoe'eri
 o'ey nama'da ya'manopoea'apet.
 Nogok kene'huaya' huame'noete
 Diosen huata'moneri aya'tada
 o'bakbaea'apet ⁴⁰ Konig aratbut
 tajpo mirē on'bakpakika'nig konigti
 kene'huaya' huame'noe ee'te Diosa
 dakhuea' huakka'eritaj huehuea'nanada
 ta'akyo o'mahuigapo. ⁴¹ Do Diosen
 huata'moneritaj ijmata'mona'apoy.
 Aya'da dakhuea' huaka'eritaj
 on'bakbe'ea'apo. ⁴² Dakhuea'
 huakka'eritaj ta'akyo on'maenaponok
 on'bahuikonhuahuika'apo pai'nanada
 o'neonhuahuika'apo. ⁴³ Kenoka' Diostaj
 huanigpeika'eri 'urua'nanada o'neapo.
 Konig niokpo e'ta'teonig 'urua'nanada
 o'neapo. Kenda o'nona'nig daka'
 yan'peikati'. Bo'piokhuadne.

**Huakka'te huapa'da o'ika'nig
 katepi' o'huahuaypo konig o'ē.
 Jesúsa o'manbatia'pakuy.**

⁴⁴ Huadak hua'a konig Dios
 Huairitaj o'noknopoeaponigtaj
 on'nigpeeaponigtaj konig e'dik
 o'ēapo ijmanbatia'pakapoy. Konig
 huabokereka nogen ta'bayo huakka'te
 huapa'da o'ika'nig o'huahuaypo kenda
 huakka'da o'pakpo soroka o'tibukanpo.
 Ken ta'ba huakupete e'bake'nayo kenda
 o'huahuayme'nig o'taeonhuahuika'apo.
 Konigepo ken ta'ba e'baketa' huakka'
 o'pakpo aya'da o'matoe huakupete
 o'bahuaya'po, ken huakupe o'toedepo
 ta'ba huakupete durugteda o'bakepo.
 Kenda 'urunanada o'huahuayme'nig
 huaboa'da o'taeonhuahuika'apo.
 Konigti Diosen huakhuairitaj huakka'da
 pakdik o'nepo kentayo'da nigpeika'dik
 o'neonhuahuika'apo.

**'Uruda sakbij huakka'tenanada
 o'ika', konigti Diosen Huakhuairien
 e'manmadika' o'ika'.**

⁴⁵⁻⁴⁶ Diosen Huakhuairien e'man-
 madika' on'nigpeeonhuahuika'aponigtaj
 konig o'ē ijbatiapaki. Konig
 yudtaj huabahuaya'eria 'uruda
 sakbij o'ukika'po 'urunanada
 o'huahuaydepo kenda sakbijtaj
 o'pakpo aya'da o'matoepo huakupete
 o'bahuaya'po sakbij o'bake. Ken
 konigti Diosen Huakhuairien
 e'manmadika' huakka'nada pakdik
 o'neonhuahuika'apo.

**Dios Huairien huaknopoe'eri konig
 biigentotok o'ē. Hueretda
 huaknopoe'eritaj on'baktie'ea'apo.
 Nogtaj ta'akyo mahuigdik o'neapo.**

⁴⁷ Dios Huairien huaknopoe'eri ken
 konig o'ne. Konig biig huakjenea
 e'pogya' o'nokene. Nogda nogda biig
 o'nontotokpo ⁴⁸ hueda'da o'enok

kuhuadta' o'nontotok, o'nontotokdepo huadak biigyo' o'noktie'ea'. Nogda biig pehue'dik e'huae' o'nen. ⁴⁹ Diosen kene'huaya' huame'noete ken konig Diosa aratbuttaj o'magka'apo. Diostaj hueretda huaknopoe'eritaj Diosen huata'moneria on'baktie'ea'apo. ⁵⁰ Dakhuea' huakka'eritaj ta'akyo on'maenapo. Ta'akyo pai'da o'nepo on'bahuikapo. —Jesúsa mona'uyne.

**Moisésen e'mana'ba'
humanmadika'eria Jesústaj
eknopoe'nayo huatone'bapi'
kenpa'ti Jesúsen huaboda
e'manmadika' manmadika'dik o'ne.**

⁵¹ —¿Menpa' o'nonbatia'paknig mo'nopoenka'? —Jesúsa oro'taj ke'nen huanigpeika'eritaj mona'uyne.

—Ee', o'nopoenkay. —Jesústaj ona'uy.

⁵² —Opud Moisésenba' humanmadika'eri Moisésenba'taj daka' mo'nopoe. Kenpa'ti Diosen humanbatia'pakerienba' mo'nopoe. Oy Diosen Huairitaj ijmanmadika'nig opud moknopoe'dene. Huatone'ba' kenpa'ti do'hued huaboda e'manmadika' manmadika'dik mo'ene. Konig jak huatae'eri ken konig yag'kikati'. Jak huatae'eria pai'da huae'eritaj on'batiahuayika'. Jakyo katepi' o'tae huatone'pi' huabopi o'batotiakpo pai'da huae'eritaj o'bayokika'. Opud konigti yag'kika'. Apagba' huatone'ba' do'hued huaboa'da e'manmadika'ere yan'manmadikikati'. —Jesúsa o'mana'uy.

Nazaretyo Jesús o'ika'uy.

(Mr. 6.1-6; Lc. 4.16-30)

⁵³ Kenoka' Jesúsa ken konig o'manmadikandepo o'batikuy. Keya' on'bakhua'uy. ⁵⁴ Hua'enbayokon okye'uy. Judío'en huaitake' jakyo huaboa'da o'manmadika'uy. Aratbut

on'peedepo e'me'pukeada oknopoe'hue' o'nepo:

—¡Kenpihuay! 'Urua'da o'nopoe. Menpapi' huakka'da yanopoe'. Menpapi' yabayarea'. ⁵⁵ Huamenhuea'eriensi'po o'enig'a. Ke'nen huaye María o'e. Jacobo ke'nen huama'buy o'e, José Simón Judas. ⁵⁶ Jesúsen huidpopi' oro'ere o'nika', meya' huakka' ya'nopuyet. —Aratbut Jesúsen huakka' jakyo huae'eri huayahuaya on'batia'pakuy.

⁵⁷ Konigepo Jesústaj digda on'huano'poe'uy.

—Aya'da nogbayo nogbayo huae'eria Diosen humanbatia'pakeritaj e'peeta' on'pakika'. Kenpa'ti huadakda o'ne. E'bahuaa'ta' on'pakika'. Ke'nenbayo huae'erinayo e'peeta' pakhue' o'nika' kenpa'ti Diosen humanbatia'pakeri huadak o'ne. E'bahuaa'ta' pakhue' o'ne. —Jesúsa ke'nenbayo huae'eritaj o'mana'uy.

⁵⁸ Keya' aratbut Jesústaj oknopoe'hue' o'nenok sue'tada o'bayarea'uy.

**Juan Bautistataj
on'huerenokteg'uyate.**

(Mr. 6.14-29; Lc. 9.7-9)

14 ¹⁻¹² Galilea huadari gobierno huairi Herodes o'uyate. Herodesen huama'buy Felipeen huatoe Herodíastaj o'toe'uyate.

—Felipeen huatoe Herodíastaj toehue'dik i'ene. —Juana Herodestaj ona'ika'nok Herodes Juantaj o'tita'mona'uyate. “Huabakuda' jakyo yag'kuda'.” O'mana'uyate. Herodes Juantaj e'arakta' o'paknig'a arakhue' o'uyate. Aratbuttaj o'me'pukpo Juantaj arakhue' o'uyate. Juan Bautista Diosen humanbatia'pakeri o'e. Aratbuta o'noknopoenok. Herodesen cumpleañote huakka'tada o'batobape'uyate.

Aya'tada Herodíasen huayobua bailela' o'manig'e'uy. Herodes huakka'da

o'durugpakpo "Aya'da katepi' on i'pak menati' kenda o'yokapone." Aya'da en'peete huayobutaj ona'uy. Mune'yoa Herodías huayetaj o'huahuatupo. "¿Ka'tia' yona'apo?" Onatupo. "Juan Bautistaen huaku beyok." Yanati'. Mune'yoen huayea ona'uyate. Herodeste o'kumej. "Baegte Juan Bautistaen huaku beyok." Herodestaj ona'uy. Herodes kenda o'peedepo pai'da e'nopo'eada "Aya'da katepi' on i'pak menati' kenda ijyokapoy." Aya'da huabokerek on'peenok sorotataj "Huabakuda' jakyo yanhuati', Juantaj yanhuerenokteg. Yag'kutotia. Herodíasen huayobutaj yan'yok." Huairia o'mana'uyate. Sorotataj on'nigpeepo huaku on'totia. Herodesen huayobutaj on'yokuyate. Ke'na huayetaj o'kutuhua'po o'kuyokuyate. A'timon Juan Bautistaen huanigpeika'eri on'tiakpo huabuey on'tohua'uy. Ogkubarakka'uyate. Ogkubarakka'depo Jesústaj on'hua'po Juantaj on'huerenokteg o'nonbatia'pakato'uy.

Nogok Jesús 'urua'da o'kika'nok Herodes huairia o'tipeedepo:

—Ken Juan Bautista o'etaj. Huakudaka'da ee'tada Diosa o'noyhuadame'te. Konigepo 'urua'da o'kika'te. —Kenda nama'da o'nopepo oa'uyate.

Cinco mil huabokerektaj Jesúsa aypo o'bia'po o'batobape'uyate.

(Mr. 6.30-44; Lc. 9.10-17; Jn. 6.1-14)

¹³ Juan Bautista e'bueyde'te Jesúsa o'peedepo keya' o'bakhua'uy. Kusi'pete o'hua'uy. Kente aratbut ehue' e'nika'yo o'hua'uy. Jesús o'hua'de on'tipeepo huakka'da jakya' o'norokonpo akta'bogpea' on'tahua'e'uy. ¹⁴ Kusi'pe o'betatodepo Jesúsa o'kutuy. O'kutdepo huakka'da aratbuttaj o'batiahuay'uy. O'matinepahui'po dakhue' e'ne'taj o'bayarea'uy. ¹⁵ Huaboa' e'sikonyakte

oro' Jesúsen huanigpeika'eria Jesústaj o'huahua'po,

—O'sikde. Iyo aratbut ehue' o'ne. Huakka' jakyo aypo kan'bae'po yamata'mona'. —Oro'a Jesústaj ona'uyunig'a.

¹⁶ —Huahue'dik o'ne. Opuda aypo yan'bayok. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

¹⁷ —Ehue' toehue'da o'ey. Huabaniga' pan botta' biigyo'da o'toey. —Jesústaj ona'uy.

¹⁸ —Iyo do'taj menigtotia. —Jesúsa mona'uyne.

¹⁹ "Mirebate yan'bahuad." Huakka'da aratbuttaj Jesúsa o'mana'depo, huabaniga' pan botta' biigere o'bapadpo kurudyo o'mabopo Diostaj dakiti o'tiona'pakuy. Dakiti oa'depo pannopote o'posakea'uy. Oro' ke'nen huanigpeika'eritaj bo'yoke'uyne. Oro' huakka' aratbuttaj o'bayoke'uy. ²⁰ Aya'da on'bape'po noteyya' ogka'uy. On'tiokayonpo doce kusogyo hueda'da huata'suj on'dohuea'uy. Huaboro' huaenmo boro'ta'sujmonere on'dohuea'uy. ²¹ Cinco mil huabokerek on'bape'uy. Ettone' huasi'pobeta' kenpa'ti on'bape'uy.

Jesús huahuetiudte o'huae'uy.

(Mr. 6.45-52; Jn. 6.16-21)

²² "Huakkuru kusi'pete yan'kudpo yanoktegi'." Jesúsa oro'taj mona'uyne. Enade'te huakka' aratbuttaj jakyoda o'mata'mona'uy. ²³ O'mata'mona'depo ote'yo o'behuikuyate. Diostaj a'tiona'pakya'po o'behuikuyate. Osikdenok Jesúsyo'da o'uyate. ²⁴ Kenok oro' e'pognopoyo o'uy. Diga'da o'bapokpo kusi'pete monbosaka'uyne. ²⁵ Sikyoedda Jesúsa huahuetiudte bo'huatiakuyne. ²⁶ Jesús huahuetiudte oro' o'tiahuaypo o'me'pukon'uy.

—Nokireg o'e. —O'me'pukonpo o'okoy'uy.

²⁷ —Me'pukhue' yane'. Do ijje. —Jesúsa mona'uyne.

²⁸—Q'na ee'nayo do'taj yatiak. Mena' Huairi. —Pedroa ona'uy.

²⁹—Yatiak. —Jesúsa ona'nok Pedro o'kotpo Jesústaj huahuetiudte o'huahua'uy. ³⁰Huahuetiudte o'huahua'po e'huahuada diga'da o'bapok o'nokotpo o'me'pukon'uy. O'me'pukonpo huaboa'da o'ta'kotaypo.

—Be'totok, Huairi, ijta'kotdey. —Pedroa Jesústaj o'nokoy'uy. ³¹Jesúsa Pedrotaj o'ba'totokpo,

—¿Mena'po suhuigda meknopoe' do'taj? Huahuetiudte i'huatiakpo be'tihuapokapone mena'po oknopoe'hue' o'e. —Ona'uy. ³²Jesús Pedroere kusi'peyo en'huadde'te bapoka o'batikon'uy. ³³Oro' huikudate o'huadpo,

—Kenpihuay, on buttida i'e Diosen Huasi'po. Kurudya' i'tiakuyate. —Oro'a ona'uy.

Genesaret huadaribayo Jesúsa huakka'tada o'bayarea'uyate.

(Mr. 6.53-56)

³⁴E'pogtone' oktegedepo Genesaret huadaribayo o'betdepo okye'uy.

³⁵En'kotde'te Jesús o'e aratbuta o'nokie'depo aya'tada huabada on'mana'uy. Aya'da dakhue' e'huae' Jesúste on'manpatotiakuy. ³⁶“Q'nen huaok huakubogpi a'neya'po,” Jesústaj diga' o'nona'nok aya'ada on'nejdepo Diosa o'bayaread'uy.

Huabokerekapi' dakhuea' eka'nayo Diostaj dakhue'nopo'da o'ne.

(Mr. 7.1-23)

15 Nogok sue'da judío huae'eri huairi Jesústaj on'huatiakuy. Jerusalén huakka' jakya' on'huatiakuy. Jesústaj o'nona'po:

²—A'nenda oro'en adhuae'pane' huairi huadaknopo' oro'en Diosa moknopoe'po bapehued on'ba'koy-o'ika'uyate. Mena'po kenda o'nen

huanigpeika'eria nigpeehue'ada ba'koyohue'ada yan'bape'ika'. —Judío huairia Jesústaj o'nona'uy.

³—Konig opuden adhuae'pane' ogkika'uyate opudakon a'kikaya'po Apag Diostaj nigpeehue' mo'ika'ne.

⁴“Opuden huaojtaj huayetere nigpeika'dik mo'ene kenpa'ti ti-huapokika'dik mo'ene.” Diosa oa'uyate. Kenpa'ti “Huaojtaj huayetapi' be'api' dakhuea' e'huaa'ika'nayo bueydik mo'ene.” Diosa oa'uyate. ⁵“Huaojtaj huayetere oyda tihuapokhue'dik o'nene kenpa'ti bayokonhuahue'dik o'nene. Diostaj aya'da mo'tamaika'nigtaj o'bayokde'uy.” Be'api' huaojta huayetapi' a'dik o'ne. ⁶Ken konig huaojta huayetapi' ea'nayo tihuapokhue'dik o'neapo. Opuda mo'manmadikika'ne. Konig adhuae'pane' nama'da on'manmadikika'uyatenig opuda nama'da mo'manmadikika'nok aratbuta Diostaj nigpeehue'dik o'nika'apo. Bo'ika'ne. ⁷Opud nama'da huanopoe'eri mo'ika'ne. Isaías Diosen huamanbatia'pakeria a'nenda 'urua'da bo'timadoya'uyate opudtaj:

⁸In aratbuta Diostaj o'paki nama'da o'dika'nig'a do'taj huanopoya'da eretpakhue' o'ne. ⁹Nama'da do'taj dakiti mo'tiona'pakika'ne. Huabokerekada e'huaa'yo'da on'manmadikika'nig'a. Isaías o'manigmadoya'uyate.

—Jesúsa judío huairitaj o'mana'uy. ¹⁰⁻¹¹—Iyon yan'batiak. —Jesúsa huakka' aratbuttaj o'mana'depo, —Katepi' e'pe'pi' konig Diostaj dakhuea' e'ka' ehue'dik o'e. Kenda dakhue'dik ea'nayo konig da ea' Diostaj dakhuea' e'ka' e'dik o'e. In o'nona'nig yan'pee' kenpa'ti yan'nopoenka'. —Jesúsa huakka'tada o'mana'uy.

¹²Kenoka' oro' Jesúsen huanigpeika'e-ria Jesústaj o'bahuahua'po,

—Fariseo huamanmadika'eri ontaj mo'peepo bo'huadiayne. ¿Menpa' i'nopoe? —Jesústaj ona'uy.

¹³—Konig huakpi do'hued Apaga konig batukehue'da sue'da huamanmadika'eria konigti o'ne. Huakpi do'hued Apag batukehue'taj o'baurua'po o'maenapo. Konigti nogenda huamanmadika'eritaj o'maenapo. ¹⁴Fariseo huamanmadika'eritaj mepu'kehue'yane'. Kenomey nama'da o'noknopoeponama'da on'manmadikika'nig'a. Konig ekspobigtaj e'tohuanig o'ne. Kenomey kenpa'ti konig ekspobig o'ne. Fariseo ekspobigyo' e'hua'enayo huabidkogyo kotdik ya'neapet. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

¹⁵—Katepi' bo'pe'po konig Diostaj dakhuea' e'ka' ehue'dik o'e. Ia'nig. Nopoenkahue' o'enok daka' mona'. —Pedroa Jesústaj ona'uy.

¹⁶—Menpa' opud kenpa'ti nopoenkahue' mo'e. ¹⁷Mo'bape'po hua'aypoyo o'kudika'. Huaminy'a'kon o'orokika'. Kenda Diostaj dakhuea' e'ka' ehue'dik o'e. Kenpa' mo'nopoe. ¹⁸Dakhue'da ea'nayo huanopo'ada i'nopoepona'ia'. Diostaj dakhuea'da i'ene Diosa o'nopoe. ¹⁹Aratbut huanopoya'da on'pakpo dakhuea'da ogkika'. Huanopoya' on'huadiaypo on'barakika'. Huanopoya' on'eretpakpo nogen huatoe on'bakdejika'. Huanopoya' on'pakpo huatoe toehue' huae'eri on'bakdejika'. Huanopoya' on'pakpo on'bere'ika'. Huanopoya' on'eretpakpo nama'da on'mahuia'ika'. Huanopoya' on'pakpoda on'mahuia'ika'. ²⁰Kenpa' ogkika'po dakhue'da o'ne Diosa o'nopoe. Ba'koyohue'ada e'bape'nayo "dakhuea'i'ka'," Diosa manahue' o'e. —Jesúsa mona'uyne.

Esoeri ettone'a Jesústaj oknopoe'uy.

(Mr. 7.24-30)

²¹Keya' Jesús o'hua'po Tiro huakka' jakyo kenpa'ti Sidón huakka' jak huadaribayo o'hua'uy. ²²Ettone' judío aratbut ehue' keyo o'ika'. Cananea huae'eri o'uy. Jesústaj o'huahua'po,

—Do'taj me'tinepahui'po be'tihuapok. Do'hued huayobu'taj toto'a o'nopo'toepon dakhue'nanada o'e, Huairi. On Daviden huayayo i'ene. —Ettone'a Jesústaj 'utta'da ona'uy.

²³Jesúsananayo sigpi' a'tokhue' o'uy.

—Ettone'taj yata'mona'. Konigepo oro'taj bota'tiakpo 'utta'da o'okoy'onyak. —Oro' huanigpeika'eria Jesústaj diga'da ona'uy.

²⁴—Judío aratbuttaj kabati-huapoke'po Diosa me'ta'mona'uyne. Judío aratbut konig oveja e'titikononig Diostaj nigpeikahue' o'ne. Nog aratbuttaj judío ehue'taj Diosa ta'monahue' me'uyne. —Jesúsa oa'uy.

²⁵Ken ettone'nayo Jesústaj o'huahua'po hua'ikudate o'tihuadato'po, —Be'tihuapok, Huairi. —Jesústaj ona'uy.

²⁶—Konig huasi'poen aypon kuhuataj e'yok dakhue'da o'e. Konigti judío aratbuttayo'da tihuapokdik ijje. Nog aratbuttaj tihuapokhue'dik ijje. —Jesúsa ettone'taj ona'uy.

²⁷—Buttida ia'ne. Kuhuanayo huasi'poen e'ta'sujkahua' on'bapika', Huairi. —Ettone'a Jesústaj ona'uy.

²⁸—Huakka'da do'taj iknopoenok. Kenda ona'nok o'tayarea'ne, ettone'. —Jesúsa ona'uy. Kenpa' ea'te ettone'en huayobu o'yarud'uy.

**Jesúsa aya'pa'da
e'ne'taj o'bayarea'uy.**

²⁹Keya' Jesús o'hua'po Galilea e'pog akta'bogpete o'hua'e'uy, Nogok ote'yo o'behuikdepo o'huaduy.

³⁰ Kentaj huamojta'po sododa, ekpobig, a'pakhue'dik aratbut, kenpa'ti huakka' dakhue' nogpa' nogpa' ee' on'batotiakpo Jesústaj huakka'da on'huatiakuy. On'batotiaknok Jesúsa o'bayarea'uy.

³¹ —Kenpihuay. A'pakhue'a aratbuta huaboa'da on'a'pak. Huamojta'po sododa huaboa'da 'uruda on'hua'e. Huakpobiga huaboa'da on'tiahuay. —On'batia'pakpo, “Urua'da o'e Israelen Dios. Dakiti Dios.” Huaboa'da on'batadi'kea'uy.

**Cuatro mil huabokerektaj
ettone'eretaj Jesúsa o'batobape'uy.**

(Mr. 8.1-10)

³² Oro' huanigpeika'eritaj bo'kupopakapo depa mona'po:

—Iyoda huakka'nada bo'kupopakme'ne. Bapa'me'noea' o'nedepo aypobayo' kate bapehue'dikda o'nenok ijmatinepahui'po bapehued en'bahua'nayo jakyo okyehued dagta' arogdik o'nenok e'mata'mona'ta' pakhue' ijje. —Jesúsa mona'uyne.

³³ —Iyo aratbut ehue' o'nika'. ¿Meyo aypo o'eyapet? —Oro'a Jesúsen huanigpeika'eria Jesústaj o'nona'uyne.

³⁴ —¿Meniga' pan mo'tae? —Jesúsa mona'uyne oro'taj.

—Siete pan sue'da biigere mo'taene. —Oro'a ona'uy.

³⁵ —Barakte yan'bahuad. —Jesúsa o'mana'uy. ³⁶ Siete pan sue'da biigere o'bapadpo, “Dakiti Dios. Daka' joka'ne.” O'tiona'pakpo o'posakea'po oro'taj ke'nen huanigpeika'eritaj bo'yoke'uyne. Oro'a huakka'da aratbuttaj o'bayoke'uy. Aya'tada o'bayoke'uy. ³⁷ Aya'ada on'bape'uy. Noteymeya'da ogka'uy. Siete kusogyo huaboro'pegda boro'ta'sujmonere on'dohuea'uy. Huedmeya'da on'dohuea'uy. ³⁸ Cuatro mil huabokerek on'bape'uy. Ettone' huasi'poere kenpa'ti o'nuyate. ³⁹ Kenoka' “Opuden jakyo yan'huati'.”

Jesúsa huakka'da aratbuttaj o'mana'uy. O'mana'depo kusi'pete Magdalabayo o'hua'uy.

**Konig Diosayo'da ka'dik kurudya'
katepi' oro' tiahuayhue' o'ika'uynig
mo'nigka'. Judío huairia
Jesústaj o'nona'uy.**

(Mr. 8.11-13; Lc. 12.54-56)

16 Judío aratbut huairia Jesústaj on'huatiakuy. Jesúsa nama'da katepi' yaka'apetpi' on'nopoepo, “Katepi' konig Diosayo'da kurudya' ka'dik oro' tiahuayhue' o'ika'uynig kake'po.” Judío huairia Jesústaj on'dikdikpo o'nona'uy.

² —Baysik kurudbed bo'tiahuaypo “Eme'te 'uru'bada o'eapo.” Opuda bo'ika'ne. ³ Sikyoedda kurudbed ee'nayo kenpa'ti diga'da e'sihui' ee'nayo “Dakhue'bada o'eapo.” Opuda bo'ika'ne. Opud huadakda o'ey huata'da nama'da mo'tinopoika'ne. Dakhue'da mo'ene. Kurud huadakda mo'nopoika'nig'a Diosa o'ta'mona'uy, oknopoehue' o'nene. ⁴ In judío aratbut dakhue'nada o'nika'. Diostaj oknopoehue'da o'nika'. “Katepi' kurudyo konig Diosayo'da ka'dik oro' tiahuayhue' o'ika'uynig yaka'.” Nama'da o'nona'ne. Kenpa'da konig Jonás o'noyhuaduyate do konigti ijnoyhuadapoy, ijjay. —Jesúsa o'mana'po o'bakhua'uy.

**“Fariseo huairi Saduceo huairiere
dakhue'dik e'huag'
on'manmadikika'. Kenomeytaj
keyoj ijjay.” Jesúsa oa'uyate.**

(Mr. 8.14-21)

⁵ Kenoka' oro' Jesúsen huanigpeika'eri e'pog akodpen okteppo pan okkahuudi.

⁶ —Eya', judío huairien e'bia'ogtaj keyoj ijjay. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

⁷ —Pan okkahuudnok kenda mona'ne. —Oro'a huayahuaya o'batia'pakuy.

⁸ Kenda oro'a o'batia'paknig Jesúsa o'nopoepo,

—¿Menpa' aypota' mo'mepuke? Do'hua daka' toedik o'nene. Suhuigda do'taj o'noknopoene.

⁹ Opuda do'taj nopoehue' o'nene. Cinco mil huabokerektaj cinco pan ijmanigposakea'uy. Aya'da noteya' on'bapeme'. Menpa' kenda bokkahue'. Doce kusogyo huedmeya'da o'dohuea'uy. ¹⁰ Kenpa'ti cuatro mil aratbuttaj siete pan sue'da biigere ijmanposakea'mey. Noteymeya'da on'bapeme'. Siete kusogyo huata'suj huedmeya'da o'dohueame'.

¹¹ “Eya', judío huairien e'bia'ogtaj keyoj.” Huaboa'da o'nona'dene. Pantaj o'batia'pak nama'da mo'nopoene. Judío huairien e'bia'ogtaj keyoj o'nona'ne kenti. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

¹² Jesúsa nog konig monbatia'paknig huaboa'da o'nokoti. Pan e'bia'ogtaj batia'pakhue' o'e. Judío huairia dakhue'diken on'manmadika'ika'. Kenomeytaj keyoj. Kenda Jesúsa o'batia'paknig o'nopoenka'uy oro'a.

Diosen Cristo i'ene. Diosa kurudya' meta'mona'uyne. Pedroa Jesústaj ona'uyate.

(Mr. 8.27-30; Lc. 9.18-21)

¹³ Nogok Jesús Cesarea Filipo huadaribayo okyedeipo oro' ke'nen huanigpeika'eritaj mona'po:

—¿Be o'ea' do'taj aratbuta menhuaa'ika'? —Oro'taj mona'uy Jesúsa.

¹⁴ —Juan Bautista on o'e. Noga bo'huaa'ika'ne. On Elías o'e. Noga bo'huaa'ika'ne. On Jeremías o'e. Noga bo'huaa'ika'ne. Diosen huamanbatia'pakeripi' o'e. Nogomeya bo'huaa'ika'ne. —Oro'a Jesústaj ona'uy.

¹⁵ —¿Be o'ea' do'taj opuda on'huaa'ika'? —Oro'taj mona'uyne.

¹⁶ —On Diosen Cristo i'ene. Diosen Huasi'po i'enok Diosa me'ta'mona'uyne. —Pedroa ona'uy.

¹⁷ —Kenda ona'ne aratbuta onahue'tada ona'ne. Apag Dios kurudyo huae'eria men'nopoena'ne, Simón Jonásensi'po. Konigepo durugda i'ika'apone. ¹⁸ O'nendik Pedro o'e. Pedro huidtone'dik o'e. On konig huakkuruda huaknopoe'eria judíotaj nog aratbuttaere mo'manbatia'pakapone. Ken aya'da ijkika'nig mo'manbatia'pakika'apone. Huakka'ada do'taj o'noknopoepo. Huakka'tada Diosa o'baktie'ea'apo. Kenomeytaj toto'a kenpa'da engaña magkahue'dik o'eapo. Do'hua ona'ne.

¹⁹ On Pedro mo'manbatia'paknok aratbut Diosen Huairitaj huaboa'da on'nigpeeapo Diosensi'po o'neapo. Katepi' aratbut dakhue' kahue'dik e'huae' manmadikika'dik i'eapone. Katepi' huadakyó' ka'dik e'huae' manmadikika'dik i'eapone. —Jesúsa Pedrotaj ona'uy.

²⁰ —“Cristo o'e. Diosa o'ta'mona'uy.” Be'tapi' manahue' yane'. —Oro'taj mona'uyne Jesúsa.

“Ijbueydeapoy.” Jesúsa o'batia'pakpo oa'uy.

(Mr. 8.31-9.1; Lc. 9.22-27)

²¹ “Jerusalén gobierno huairien huakka' jakyo hua'dik ijjej. Keyo judío huairitone' sacerdote huairiere Moisésen e'mana'ba' huamanmadika'eriere do'taj pai'da me'nogka'apone. Do'taj men'arakapone. Bapa'me'noe e'pokde'te Diosa me'noyhuada'apone.” Kenoka' Jesúsa huaboa'da kenpa' monbatia'pakuyne. Oro'taj monbatia'pakuyne.

²² —Kenpa' ahue' yae', Huairi. Dios kenpa' pakhue' o'e. Konig ogkahue'dik mo'eapone. —Pedroa adyon

o'tohua'depo Jesústaj ona'uynig'a.
²³ Jesúsa Pedrotaj o'tikoretupo,

—Yahuati'. Konig totoniga ona'ne. Nama'da mena'ne. Konig huabokerekada nama'da on'nopoika'nig o'na konigti i'nopoika'. Diosen e'nopoe' nopoehue'da i'ene. —Pedrotaj ona'uyate.

²⁴ —Bepi' do'taj e'nigpeika'ta' e'paknayo katepi' hua'enda on'pakika' ona'ti eretpakhue' ka'nike'. Ona'ti do'huedyo'da kan'pakike'. Kenpa'ti do'taj moknopoika'po pai'da nopo'edik mo'eapet. ²⁵ Kenpa'da hua'enda e'paknayo Cristoere kurudyo onte'ti noeonhuahuahue' o'nika'apo. Kenomey kenpa'da hua'enda pakhue' o'nepo, Diostayo'da e'nigpeika'ta' huakka' on'pakpo onte'ti Diosere kenpa'da on'noeonhuahuika'apo. ²⁶ Aya'ada oy katetapi' huakka'ta'da on'eretpakpo on'bae'ika'po do'taj e'nigpeeta' pakhue' o'nepo kenpa'da on'bueyapo. Kurudyo Diosere noeonhuahuikahue'dik o'neapo. ²⁷ Do huabokerek iijenok Diosa me'ta'mona'uyne. Diosen huata'moneriere nogok kurudya' iйтиakapoy. Konig Apag Dios 'urua'da o'e konigti iijeapoy. Konig Apag Dios huairitone' o'ika' konigti ijika'apoy. Konig daka' on'nigpeika'nigtaj huakka' dakhuapa ijbayokapoy. Sue'da on'nigpeika'nigtaj sue'da ijbayokapoy. ²⁸ Sue'da opud iyo doere mo'enig bueyhued ee'te huakka'ada Dios Huairitaj moknopoika'nigtaj mo'nigpeika'nigtaj mo'batiahuayapet. —Jesúsa mona'uyne.

Jesús o'eypakatu'uyate.

(Mr. 9.2-13; Lc. 9.28-36)

17 Seis huame'noe e'pokde'te Pedrotaj Jacobotaere Jacoboen huama'buy Juantaere o'batohua'po huakupa kutayo Jesúsa o'batobehaikuyate. ² Kenomey on'tiahuaypo Jesúsen huakok konig niokpo o'kokeypakuyate.

Yudtakon diga'da o'takeregpakatupo konig senogda o'etuyate. ³ Moisés kudak Elíaseretaj Jesús en'batia'pakte Pedromeya on'batiahuay'uyate.

⁴ —Oro' iyoda o'epo huadakda o'ene. O'na e'paknayo bapa' bak o'kay'. Onte-huapa' nogtida Moisés taj nogtida kenpa'ti Elías taj nogtida o'kay', Huairi. —Pedroa Jesústaj ona'uyate.

⁵ Pedroa kenpa' enade'te senogada e'sihui'a o'batibuk'uyate. E'sihuiya' on'peepo,

—In do'hued Huasi'po me'taene. Huadi'da me'taene. Kentaj huakka'da ijdurugpakikay. Kentaj yan'nigpeika'. —Diosa e'sihuiya' oa'nok on'pee'uyate.

⁶ Kenda on'peepo konig gobierno huairitaj ogkika'nig Diostaj okkubuka' huakka'da on'me'pukpo on'bahue-don'uyate. ⁷ Ken Jesúsa Pedromey taj o'bahuahua'po o'tibata'tepo,

—Yanbo'. Me'pukhue' yane'. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁸ Ona'ti en'tiahuayte Jesústayo'da on'tiahuay'uyate.

⁹ Huakupaya' on'huarakdepo,

—Do huakudaka'da e'bueyada noy-huadhued kenda huakupayo huaboa'da bo'tiahuaynig batia'pakhue' yane'. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁰ —“Diosen Cristo tiakhued ee'ted Elías huakkuruda tiakdik o'eapet”. ¿Mena'po Moisés enba' huamanmadika'eria kenda yadika'? —Jesústaj oro'omeya ona'uy.

¹¹ —Elías onigti huakkuruda tiakdik o'eapo. Aya'tada ya'manopo'yareaya'po ya'tiakapet. Buttida oa'uynig'a.

¹² Elías e'tiaktada kentaj okiehue' o'nuy Apagba' huamanmadika'eria. Dakhuea' huaka'eria kentaj dakhuea'da o'nogka'uy. On'pakpo dakhuea'da o'nogka'uyate. Do'taj kenpa'ti dakhuea'da me'nogka'apone. Pai'da men'nopo'ea'apone. Do huabokerek

ijjenok Diosa me'ta'mona'uy. Buttida ijjay. —Jesúsa oro'omeytaj mona'uyne.

¹³ Jesúsa Juan Bautistataj o'huaa' oro'omeya huaboa'da o'noponde'uy.

**Huasi'po e'ketpakonka'taj
Jesúsa o'yarea'uyate.**

(Mr. 9.14-29; Lc. 9.37-43)

¹⁴ Huakupaya' e'huarakde'te huakka'da aratbut egkupopakyo oro'omey ekye'te nogbokerekatida Jesústaj o'huahua'po huikudate o'tihuadato'po,

¹⁵ —Do'huedsi'potaj yatinepahui', huairi. O'ketpakonkika' kenpa'ti pai'nanada o'nopo'ika'. Nogok nogok ta'akyo o'huekika' kenpa'ti huahueyo o'huekika'. ¹⁶ O'nen huanigpeika'eritaj ijtohua'nig'a yareahue'dik o'ne. —Jesústaj ona'uy.

¹⁷ —Opudomey judío aratbut eknopoe'ta' pakhue' mo'ene. Oknopoe'hue' huae'eri mo'epo dakhue'da mo'ika'ne. Dios teyda o'epo bayarea'dik o'e oknopoe'hue'da mo'ene. Ijhue'ta'da do'taj moknopoe'ne. Huasi'potaj yan'totiak. —Jesúsa mona'uyne.

¹⁸ Toto' huasi'potaj e'nopo'toetada Jesúsa huiyokda ona'po o'ta'mon-a'denok toto' okmonnok huasi'po o'yarud'uy.

¹⁹ Nogok oro' Jesúsen huanigpeika'eriyo'da o'epo,

—¿Oro'nayo toto'taj mena'po ta'monahue'dik o'e? —Jesústaj ona'uy.

²⁰ —Dios teyda o'epo yarea'dik o'e. Opudnayo suigda moknopoe'ne. Mostazakid sigkidonig sigda sigda eknopoe'nayo ote'taj “yahua” ona'dik mo'enok, ena'te o'hua'apo. Diosnayo aya'da ka'dik o'e yanoknopoe'.

²¹ Bapehue' mo'unhua'po kenpa'ti e'tiona'pakonhuanayo in toto'taj ta'mona'dik mo'ene. —Jesúsa mona'uyne.

“Do'taj me'darakapone.”

Onte'ti Jesúsa o'mana'uy.

(Mr. 9.30-32; Lc. 9.43-45)

²² Jesús oro' huanigpeika'eriere Galilea huadaribayo o'hua'udhuapo, “Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Huabokereka

do'taj huairitaj men'yokapone.

²³ Do'taj men'arakapone. Bapa'me'noe huakudaka'da e'eada ijnoyhuadapoy.” Jesúsa mona'uyne. Jesús kenda eade'te pai'da o'mauy.

**Diosen jak e'to'ka'huayak
huakupe on'bayok'uy.**

²⁴ Capernaum huakka' jakyo Jesús oro'ere o'tiakdenok Diosen jak e'to'ka' huakupe huabae'eria Pedrotaj on'huahua'po,

—¿Huamanmadika'eria Diosen jak e'to'ka' huakupe menpa' yayokika'? —Pedrotaj o'nona'uy.

²⁵ —Ee'. O'yokikay. —Pedroa o'mana'uy. Jakyo Pedro e'kudonde'te Jesúsa huakkuruda ona'po:

—¿Huadari gobierno huairitaj be'a huakupe yokdik yanika'? ¿Gobiernoen huadakyereapi' esoeriapi' yokdik yanika'? —Jesúsa Pedrotaj ona'uy.

²⁶ —Esoeriayo'da huakupe yokdik o'nika'. —Pedroa ona'uy.

—Ken gobierno huairitaj huadakyerenayo yokhue'dik o'nika'. Konigti do Diosen Huasi'po ijjepe Diosen jak e'to'ka'huayak huakupe yokhue'dik ijje. ²⁷ Aratbut be'api' huadiayahue'dik mo'epo iyyokapoy. E'pogyo yahua'. Yanigka'eti'. Huakkuru biig e'taka' i'totokdepo huakitta'yo huakupe i'huahuayapone. Diosen jak e'to'ka'huayak huakupe huabae'eritaj yayokti'. Onere doerea dakhuapa o'eapo. —Jesúsa ona'uy.

**“¿Be’a hueret huairida e’dik
ya’eapet?” Huanigpeika’erimeya
Jesústaj o’nona’uyate.**

(Mr. 9.33-37; Lc. 9.46-48)

18 Kenoka’ oro’omey Jesúsen
huanigpeika’eri Jesústaj
o’huahua’po,

—¿Diosen Huairitaj nogok
e’nigpeede’te be’a hueret huairida e’dik
ya’eapet? —Oro’a Jesústaj ona’uy.

²Jesús kenda o’pe’edepo, “yatiak
huasi’po,” ona’po nopoyo o’boa’po.

³—Huasi’potaj ’urua’da man-
madika’dik mo’e kenpa’ti huasi’po
’urua’da on’nigpeika’. Diostaj nopo’ko-
rea’dik mo’e. Konig huasi’po ’urua’da
on’nigpeika’nig yan’nigpeika’. Konig
huasi’po on’nigpeika’ opud nigpeehue’
ee’nayo kenpa’ti nopo’koreahue’ ee’nayo
Diosensi’po ehue’dik mo’eapone. ⁴In
isi’po huairi ijje’ nopoehue’ o’ika’nig
aya’ada konigti yan’nopoika’po
Cristoere hueret huairida ya’neapet.
⁵Do’hua ijpaknok aya’ada konig
huasi’potaj do’hued huaknopoe’eritaj
e’tihuapoknayo daka’ e’matoe’nayo
do’takon o’dene, do’takon mentoene.

**Keyoj nama’da eka’nayo
dakhue’da o’unhuahuika’apo.**

(Mr. 9.42-48; Lc. 17.1-2)

⁶Be’api’ do’hued ’uru huanigpeika’eri-
taj dakhuea’ e’batoka’nayo ke’ponanada
castiga Diosa ogkadhuahuika’apo
konigepo do’hued ’uru huanigpeika’eri-
taj dakhuea’ e’batoka’ta’ e’paknayopi’
dakhuea’ batokahued be’api’ huidtone’
ke’nen huahuerenta’ yan’tiontidukupo
ta’kotdik a’eya’po jod yakoyo e’kotnayo
kendanayo konig sue’da castiga
e’magka’ o’e. ⁷Dakhuea’nanada
o’epo nogtaj nogtaj dakhuea’
huabatoka’ o’nika’po dakhue’da o’e.
On’batoka’ika’aponok dakhuea’ e’ka’
huabatoka’eritaj Diosa diganana

castiga o’magkadhuahuika’apo.
⁸⁻⁹Konigepo huaba’pi’ hua’ipi’
huakpopi’ dakhuea’ e’ka’ huata’da
e’toka’nayo dakhuea’nanada o’enok
Diosa castiga o’magka’po ta’akyo
o’enapo. Konigepo huabaapi’ hua’iapi’
huakpoapi’ dakhuea’ e’toka’ta’
e’paknayo dakhue’da o’epo kahue’dik
a’eya’po e’boktegnayopi’ huadak
ya’eapet, tokahue’dik a’eya’po
ekpokotoknayopi’ huadak ya’eapet. Ken
konig yan’nopoepo dakhuea’ kahue’
yanika’. Dakhuea’ eka’nayo Diostaj
dakhuea’nanada bo’ka’nok castiga
mogkadhuahuika’apone.

**Oveja e’titikon ken konig o’e Jesúsa
o’manbatia’pakpo o’manmadika’uy.**

(Lc. 15.3-7)

¹⁰Huaboa’ huaknopoe’eritaj
konig huasi’potaj dakhue’da o’ne
matinopoehue’ yanikati’. Diosen
huata’moneria Diosere o’nika’po daka’
on’matoika’. Huaboa’ huaknopoe’eritaj
daka’ on’matoika’. ¹¹Do Diosen
Huasi’po iijenok Diosa me’ta’mona’uyne.
Aratbut Diostaj nigpeehue’ huae’eritaj
a’manopo’yareaya’po ijtia’kuy.

¹²Cien oveja on e’toe’nayo
nogtida e’tatitikonte nogomey
noventa y nuevetaj i’bakhua’apo
nogtia’da e’tatitikontaj i’ukapo.
¹³Phuahuyapo durugnada i’eapone.
Nog ovejataj sue’pi’ durugda i’eapone
¹⁴Aya’da huaknopoe’eritaj Diosa
huadi’da o’maika’. Nogtiapi’ huadi’da
huaknopoe’eri Diostaj e’yoyahue’ta’
Apag Dios kurudya’ pakhue’ o’e.

**Huaknopoe’eri huama’buytaj
okkahuea’ika’dik mo’ene. Ken konig
Jesúsa o’manmadika’uy.**

(Lc. 17.3)

¹⁵O’nen huaknopoe’eri huama’buy on-
taj dakhuea’ eka’nayo kentaj nogtia’
yan’toepo nama’da ogka’ne. Yanati’.

Ke'na o'peepo e'nopo'korea'nayo onte'ti on'taj huadi'da o'eapo kenpa'ti Diostaj di'da o'eapo. ¹⁶ Ontaj peehue'da ee'nayo nogtida bottatapi' yabatohua'. O'nen huaknopoe'eri huama'buyte yabatohua'. Kenpa' huama'buy ontaj dakhuea' megka'ne kan'haue'po yabatohua'. Huama'buyte yabatohua'. ¹⁷ Kenda enade'te kenomeytakon e'peeta' pakhue' ee'nayo Diostaj huaknopoe'eri egkupopakikaya' daka' yamana'. Ke'na kenpa'ti Diostaj huaknopoe'eritaj manpeehue'da ee'nayo konig oknopohue' huae'eri kae'. Konig huakupe huabae'eri dakhue'da kae'. Kentaj eg' huaahue' yanikati'.

¹⁸ Opudere nogtiapi' huaknopoe'eri o'kupopakika' dakhuea' eka'nayopi' daka'da yan'nopepo kentaj okkahuea'dik mo'ene. Ekkahuea'nayo Diosakon okkahuea'apo. Okkahueahue'da e'nika'nayo Diosakon okkahueahue'dikda o'eapo.

¹⁹ Opud botta'da konigti bo'pakpo bo'tiona'paknok Apag Diosa kurudyo mo'nigkika'apone. ²⁰ Do'hued

e'kika'ta' on'pakpo botta'api' bapa'api' on'kupopak. A'tiona'pakya'po on'kupopakpo kenomeynopoyo iijeapoy. Kenpa'ti ijjay. —Jesúsa o'mana'uy.

²¹ Ken, Pedroa Jesústaj o'huahua'po,

—¿Do'hued huama'buy do'taj onte'ti onte'ti dakhuea' egka'nayo meniga'a' okkahuea'dik iije? ¿Menpa' siete'a'a' okkahuea'dik iije, Huairi? —Pedroa Jesústaj ona'uy.

²² —Siete'a' okkahuea'dik ahue' iijey. Cuatro cientos noventa'a' okkahuea'dik mo'ene, ijjay. —Jesúsa ona'uy.

Huanaba' nogtaj ekkahuea'ta' pakhue' ee'nayo Dios Huairiakon ekkahuea'ta' pakhue'

o'eapo. Ken konig Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

²³ —Dios huairitaj e'nigpeika' konig huadari gobierno huairi o'e. “Ayaada do'taj dehue' ee'nayo yokdik mo'ene.” Kenpa' huairia o'mana'uyate. ²⁴ Kenpa' e'manade'te nogtida huadehue'eritaj on'totiakuy. Huairite on'totiakuy. Huakka'nanada dehue' o'uyate. ²⁵ Ken huabokerek huadehue'eri huakupebayo' o'epo yokhue'dik o'enok. “Ken huanaba' huakupete yabahuayati'. Ke'nen huatoeere huasi'poere kenpa'ti aya'da o'tamaenig yabahuayati'. Kenda huakupe dehue' bae'dik iijey.” Gobierno huairia o'mana'uyate. ²⁶ Ken huadehue'eria o'peedepo huikudate o'tihuadpo “Do'taj menige'. Do'taj me'tinepahui'po dakhuapa iyyokapoy, huairi.” Ona'uy. ²⁷ Ke'nen huairia o'tinepahui'po o'enpo kenpa'ti aya' dehue' o'titiokahue'uy. ²⁸ O'titiokahue'nig'a ken huadehue'eri e'hua'te nog huanaba'taj o'deato'po. Ken huanaba' huadehue'eritaj suhuigda dehue' ee'tada huahuerenta' o'huerendapikpo “Kenda huakupe e'dehue'te beyok.” Huiyokda ona'uy. ²⁹ Ken huanaba' huikudate o'tihuadpo. “Menige'. Me'tinepahui'po. A'ti aya' iyyokapoy,” ena'tada ³⁰ noga e'nige'ta' pakhue' o'epo huabakuda' jakyo o'kuda'uy. Huakupe yokhued huabakuda' jakyo e'dik o'eapo. ³¹ Kenda nog huanaba' o'ka'nig on'tiahuaypo konig e'tirionig o'nepo. Gobierno huairitaj on'huahua'uy. Aya'da dakhuea' huadehue'eria o'ka'nig o'nonbatia'pakuy. ³² “Ke'na dehueme'enigtaj yan'totiak.” Huairia o'mana'uy. En'totiakde'te “Dakhue'da huanaba' i'ene. Pai'da ona'nok o'na

dehue' aya' ijtitiokahue'mey. ³³ Konig ontaj o'matinepahume'ne on konigti nogtaj tinepahui'dik yaika'." Ken huairia ona'uy. ³⁴ Ken huairia huakka'da o'huadiaypo, "Huakupe paga kahued ee'te huabakuda' jakyo huamatoe'eritaj yan'yokti'." Huairia o'mana'uy. —Ken konig Jesús a o'manbatia'pakpo:

³⁵ —Nog aratbuttaj okkahueahue' ee'-nayo konigti do'hued Apag Dios opudtaj okkahueahue' o'epo castiga o'magka'apo. —Jesús a o'mana'uy.

“¿Huabokerek huatoe'taj menpa' en'dik ya'ne?” Jesústaj nama'da kae'po o'nona'uy.

(Mr. 10.1-12; Lc. 16.18)

19 Kenpa' Jesús a o'mana'depo Galilea huadaribaya' o'bakhua'po Jordánhue akodpen Judeabay o'hua'uy. ² Judeabay o'hua'epo kentaj huakka' ogkupopakpo Jesústaj on'ta'hua'uy. Keya' huakka'tada o'bayarea'uy. Dakhue'taj o'bayarea'uy.

³ Kenoka' sue'ada fariseo huamanmadika'eria Jesústaj on'huahua'po Jesús a nama'da kae'po on'pakpo:

—¿Huabokerek huatoe' katepi' dakhuea' e'ka'te menpa' kenpa'da endik ya'e? —Jesústaj o'nona'uy.

⁴ —“Huakkuruda Diosa huabokerektaj ettone'takon o'ka'uyate.” Apagba'te kenpa' oa'. ⁵ Kenpa'ti oa'po: “Konigepo huabokerek ke'nen huaoj huayeeretaj okhua'po ettone'taj a'toepakya'po. Botta' e'eada on'toepakdepo konig nogtida o'nede.” Apagba'te kenpa' oa'. ⁶ Konigepo huabokerek huatoeere ona'ti botta' ehue'dik nogtida o'ne. Konigepo kenda Diosa o'toepaka'de huabokereka enhue'dikda o'ne. —Jesús a fariseo huamanmadika'eritaj o'mana'uy.

⁷ —Huabokerek huatoe'taj e'enta' e'paknayo e'en beroba' madoya'dik o'e. Huatoe'taj iyokdepo 'endik o'e.

¿Mena'po Moisés a kenpa' o'mana'uyate? —Jesústaj o'nona'uy.

⁸ —Aratbut Diosen e'ka'ta' pakhue' o'nepo konigepo huatoe' en'dik mo'ene. Moisés kudaka e'mana'tada a'nenda huakkuruda enhue'dik o'nika'uy. ⁹ Huatoe' nog huabokerekere bakdejhue' ee'nayo ken huabokerek ke'nen huadakda huatoe' e'enada kenpa'ti nog ettone'taj e'toepaknayo Diostaj dakhuea'da o'ka'po konig nogen huatoe' o'bakdej. Kenpa'ti nogen huatoe' e'en beroba' e'yokde'taj on e'toepaknayo konig nogen huatoe' e'bakdeonig o'e. Diostaj dakhuea'da i'ka'. Do'hua ijjay. —Jesús a fariseo huamanmadika'eritaj o'mana'uy.

¹⁰ —Ken konig huabokerek huatoe'taj enhue'dik ee'nayo toepakhue'dik o'ey. —Oro' Jesús en huanigpeika'eria ona'uy.

¹¹ —Sue'damona huabokereka toepakhue'dik o'nika'apo. Kenomeytaj Diosa o'tihuapoknok toepakhue' o'nika'apo. ¹² Sue'da huabokerek dakhue' e'si'poe'a toepakhue'dik o'nika'. Nogomeytaj huabokereken ektegok toepakhue'dik o'nika'. Nogomey Diostayo'da di' e'eta' on'pakpo kenpa'ti Diosenyo'da e'ka'ta' on'pakpo toepakhue' o'nepo Diosenyo'da ogkika'. Kenda pee'dik ee'nayo yan'pee'. —Jesús a oro'taj mona'uyne.

Jesús a huasi'potaj o'mationa'pakuy.

(Mr. 10.13-16; Lc. 18.15-17)

¹³ Nogok huasi'potaj Jesúste on'batohua'uy. Jesús a be'tatibata'te'e'po kenpa'ti me'tationa'pake'po on'pakpo on'batotiakuy. Oro' huanigpeika'eri-anayo “Keje', nigbatohuahue' yane'.” O'mana'uy niga'.

¹⁴ —Huasi'po do'te kan'batiake'. “Kaeya',” manahue' yane'. Konigepo konig inomey 'urunopo'da huasi'po o'ne konigti aratbut huaknopoe'eri

Diosensi'po o'nepo Dios Huairitaj on'nigpeika'. —Jesúsa mona'uyne.

¹⁵ Huasi'potaj o'batibata'te'edepo o'mationa'pakdepo keya' o'bakhua'uy.

Huairi Jesúsere on'batia'pakuy.

(Mr. 10.17-31; Lc. 18.18-30)

¹⁶ Jesústaj huairia o'huatiakdepo:

—¿Kurudyo Diosere a'noeon-huahukaya'po kate huadakda kika'dik iije, huadakda huamanmadika'eri? —Jesústaj ona'uy.

¹⁷ —Ka'tia'po huadakda i'e ona'. Diosyo'da huadakda o'ika'. Kurudyo Diosere e'noeonhuahuika'ta' e'paknayo Diosen e'mana' yanigpeika'. —Jesúsa huairitaj ona'nok:

¹⁸ —¿Katea' e'mana' nigpeika'dik iijeapo? —Jesústaj ona'uy huairia.

—Aratbuttaj yahuadiaypo arakhue' yaika'. Nogen huatoe'taj bakdejhue' yaika'. Nogen bakberekue' yaika'. Nama'da bahuaahue' yaika'. ¹⁹ Huaojtaj huayetaere daka'da yanigpeika', kenpa'ti daka'da yamatoika'po, yabayokika'. Konig huata' di'da i'ika' nog aratbuttakon di'nanada yamaika'. —Jesúsa ona'uy.

²⁰ —Do huasi'poedada aya'da ijinigpeika'uy. ¿Kate nog ka'diken iijeapo? —Huairia ona'nok:

²¹ —Aya'da ka'diken i'epo i'pakpo huakupete aya'da i'tamaetnig yabahuaya'. Ken huakupe yabaedepo pai'da aratbuttaj yabayoke'. Kenda on eka'nayo kurudyo Diosere huakka'da i'matoeunhuahuika'apone. Do'taj be'tahua'ika'po do'tayo'da menigpeonhuahuika'. —Jesúsa ona'uy.

²² Ken huairi huakka'nada o'tamaenok suhue'nanada o'unpo okhua'uy.

²³ —Huairi huakka' e'matoe'ta' huaretpakeri Diostaj oknopoehue'dik

o'neapo Diosensi'po ehue'dikda o'ne. ²⁴ Konig camello huaboro' 'uhua sakpi'peyo kudhue'dik o'e. Konigti huairi huakka'da on'matoepo Diosensi'po ehue'dikda o'neapo. —Jesúsa oro'taj mona'uyne. ²⁵ Kenpa' oro' o'peedepo,

—¿Kenpihuay! ¿Be'a Diosensi'po e'dik ya'neapo? ¿Be'a Diosere onte'ti noeonhuahuika'dik ya'neapo? —Oro'a huayahaya o'batia'pakuynok.

²⁶ Jesúsa oro'taj bo'tiahuaypo:

—Huabokereka huata'da nopo'yareahue'dik o'ne. O'nada on'pakpo noeonhuahuikahue'dik o'neapo. Diosayo'da nopo'yarea'dik o'mae kenpa'ti onte'ti manoeanhuahuika'dik o'mae. Diosayo'da aya'da ka'dik o'e. —Jesúsa mona'uyne.

²⁷ —Oro'nayo aya'da o'matoika'nig o'maenon'uy. Ontaj ata'huaya'po aya'da o'maenondemey. ¿Oro' kate matoe'dik o'eapet? —Pedroa Jesústaj ona'uy.

²⁸ —Nogok Diosa konig huaboda aya'da onte'ti o'ka'apo. Kenoka' do huamata'mona'anhua' gobierno huairitone' iijepo opud doce huanigpeika'eri Israel tribu aratbuttaj maboroaydik mo'ika'apone. ²⁹ Aya'ada ke'nen jak kenpa'da o'nen, huama'buytaj huidpotapi' o'nen, huaojtaj huayetapi' o'nen, huatoe'taj huasi'potaj ta'bapi' o'nen. Do'tayo'da a'nigpeikaya'po o'nen. Kenomeytaj huakka'nada Diosa o'bayokapo kenpa'ti onte'ti Diosere on'noeonhuahuika'apo. ³⁰ Oy huakka'da huairi e'eada nogok huairida ehue' o'neapo. Konig huanaba' o'neapo. Huakka'mon konig huairionig ehue'da o'nika'nig konig huanaba'da oy o'nika'nig nogoknayo 'urua'da o'neapo. Konig gobierno huairitone' o'neapo. —Jesúsa mona'uyne.

**Huakupete huabaa'eri konig o'ne
Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uy.**

20 Dios huairitaj e'nigpeika' konig o'eapo onte'ti Jesúsa o'manbatia'pakpo:

—Ta'ba huairi huaboro'da ta'ba o'toepo uva kan'dake'po sikyoedda ta'ba huabaa'eritaj o'ukuy. ²Nogtida denario huakupe ijyokapoy o'mana'depo ke'nen ta'bayo o'mata'mona'uy. ³Tokhuada' huadhued ee'ted ona'ti huakka' jak eretnopoyo huabokerektaj o'bahuahuaypo, ⁴“Do'hued ta'bayo yanhuati'. Dakhuapa on'yokapone.” O'mana'nok kenomeykon ta'bayon on'hua'uy. ⁵Tokhuad e'huadte ta'ba huairi onte'ti konigti o'ka'uy kenpa'ti terea' e'huadte konigti o'ka'uy. Onte'ti onte'ti nogbokerek nogbokerek ta'bayo o'mata'mona'uy. ⁶Kenpa'ti baysikdakon jak eretnopoyo o'hua'depo nogda o'bahuahuaypo “¿Opud aya' inme'noete mena'po baahue' mo'e?” Huabokerektaj o'mana'uy. ⁷“Be'api' oro'taj ta'monahue' mo'ene.” Huairitaj o'nona'uy. “Do'hued ta'bayo yanhua'. Keyo yan'baa'. Dakhuapa on'yokapone.” Huairia o'mana'uy. ⁸O'sikdenok ta'ba huairi ke'nen huakupe huatoe'eritaj ta'bayo o'ta'mona'po, “Huabaa'eritaj yabatotiak. Huakupe yabayoke'. Ta'pota' huahua'eritaj huakkuruda yabayoke'. Kenomey sikyoedda huakkuru on'baa' ta'pota' yabayok.” Huairia ke'nen huakupe huatoe'eritaj ona'uy. ⁹Kenomey bisikda huaboa'da on'baa'nig en'tiakde'te nogtida denario huakupe o'bayoke'. ¹⁰Nog huakkuruda huabaa'eria a'timon ta'pota' on'tiakdepo nogitimon oro'taj bo'yokapone en'nopoe'tada konigti o'bayoke'uy. Kenomeytakon nogtida denario huakupe o'bayoke'uy.

¹¹Huakupe on'toedepo huaboa'da huairitaj dakhuea'da on'huaa'po, ¹²“Ta'pota' huaka'eria sue'da on'baa'nig'a oro'nayo ukka'da e'ta'te'te huame'noea' o'baa'ahuadnig'a konig kenomeytaj o'bayok konigti oro'taj bo'yokne.” Huairitaj en'huaa'te, ¹³nogtitada “Ontaj dakhuea' kahue' ijje'y. Nogtida denario huakupete ijbaa'apoy o'na ia'ne i'baa'ne, huadi'. ¹⁴O'nen huakupe in i'taene yahuati'. Ta'pota'da huabaa'eritaj konigti doada e'yokta' ijpaki. ¹⁵Do'huedda huakupe ijtoepo be'tapi' ijpakpo yokdik ijje'y. Nogtaj ijpakpo huakka'da ijbayoki nama'da o'huadiayne, huadiayhue' mee'.” Huairia ona'uy. ¹⁶Ken aratbut ta'pota' do'taj o'noknopoeapo konig huakkuruda huaknopoe'eritaj konigti Diosa o'bayokapo. Diosa o'manoeanhuahuika'apo. —Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

**Nog aratbuta do'taj me'darakapone.
Jesúsa onte'ti oa'uyate.**

(Mr. 10.32-34; Lc. 18.31-34)

¹⁷Jesús Jerusalényo o'hua'depo oro' ke'nen doce huata'moneritaj Jesúsa bo'tohua'uy. Meyohue'da bo'tohua'uy. Oro'taj mona'po:

¹⁸—Jerusalényo o'hua'ne. Do huabokerek ijje'po Diosya' ijtikuy. Jerusalényo huabokereka sacerdote huairiomeytaj men'yokapone. Moisésenba' huamanmadika'eritere men'yokapone. Ken bueydik o'e. Men'huaa'apone. ¹⁹Nog aratbuttaj judío aratbut ehue'taj do'taj on'bayokapo. Nog aratbuta do'taj men'tierikapone. Huiyokda pidetbi'a men'bitbitapone. Hueypa Cruzte do'taj me'darakapone. Botta'a' e'tisikde'te kubarakyo huakudaka'da e'eme'tada Diosa me'noyhuada'apone. —Jesúsa mona'uyne.

**Jacobo en Juanereen huayea Jesústaj
huasi'potehuapa' o'niga'uy.**

(Mr. 10.35-45)

²⁰ Zebedeoensi'po Jacobo kenpa'ti Juan o'nepo huayeeere Jesústaj on'huahua'uy. Konig huairitaj huikudate on'tihuadika' ettone'a Jesústaj huikudate o'tihuaduy.

²¹ —¿Kate i'pak? —Jesúsa ona'nok.

—O'na huakhuairi e'ede'te in do'hued botta'si'po onere ka'nike' kenpa'ti onere huairitone' yan'manpaika'. —Jacobo en Juanenere huayea Jesústaj ona'uy.

²² —Kenpa' onahue' mene'. Do pai'nada ijnopo'eapoy. ¿Menpa' doere konigti pai'da nopo'e'dik mo'e? —Jesúsa o'mana'uy.

—Ee', onere pai'nada nopo'e'dik o'ey. —Jesústaj o'nona'uy Juana Jacoboerea.

²³ —Buttida ijjay, konig do pai'da ijnopo'eapoy opud konigti pai'da mo'nopo'eapone. Nogok do huakhuairi ijjedepo ijanika'apoy. Doere huakhuairi ka'ne'po do'huanayo yahueahue'dik o'nene. Kenomey do'hued Apag Dios a'nenda o'baktie'ea'uynigtaj do'ere huairi o'bayahuea'apo. —Jesúsa o'mana'uy.

²⁴ Oro'a Jesúsen nog diez huata'mona'eria kenda o'mapeepo Juantaj Jacobotaere o'mahuadiay'uy. Kenomey huakhuairi Jesúsere ee'ta' on'paknok oro'a o'mahuadiay'uy.

²⁵ Inte yan'batiak Jesúsa oro' huanigpeika'eritaj mona'depo:

—Nog aratbuten gobierno huairitone' kenpa'da teyda on'mana'ika'nok kenomeyen aratbut huairitaj nigpeika'dik o'nika'. ²⁶ Opudnayo ken konig kikhue'dik mo'ene. Be'api' huairi ee'ta' e'paknayo nog aratbuttaj kan'batihuapokike'. ²⁷ Kenpa'ti be'api' do'ere huairi ee'ta' e'paknayo nog aratbuten huanaba' ka'nike'. ²⁸ Konig do ijkika'nig konigti yag'kika'.

“Konig huanaba'a mentihuapok.” A'ikaya'po tiakhue' ijjuy. Aratbuttaj a'tihuapokya'po ijtia'kuy. Aratbuten dakhuea' e'ka'taj a'bakkahueaya'po a'manigbueyya'po ijtia'kuy. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

**Botta' ekpobigtaj
o'bayarea'uy Jesúsa.**

(Mr. 10.46-52; Lc. 18.35-43)

²⁹ Jerusalényo o'hua'po huakka' jak Jericóyo e'unhua'de' o'orokdenok huakka'ada aratbut Jesústaj on'tahua'uy. ³⁰ Dagope botta' ekpobig on'huadpo, “Jesús o'pokde,” aratbuta enhuaa'te huakpobiga on'peepo,

—Oro'taj mo'tinepahui'po bokpoyarea' Huairi, Daviden adhuea' huayayo. —Jesústaj o'nonokuy'uy.

³¹ —Yan'batikde'. —Aratbuta huiyoka'da en'mana'tada nogiti huakka'a'da o'nonokuye'uy.

—Oro'taj mo'tinepahui'po bokpoyarea' Huairi, Davidkudaken adhuea' huayayo. —'Uta'da o'nonokuy'uy.

³² Ken, Jesúsa e'hua'ada o'boato'po. Ekpobigtaj o'mana'po:

—¿Kate bo'pak? —Jesúsa o'mana'uy.

³³ —Ekpoyarea'ta' o'paki. Oro'taj bo'yarea', Huairi. —Jesústaj o'nona'uy.

³⁴ Ken, Jesúsa o'matinepahui'po e'makpotoeade'te huaboa'da on'tiahuay-depo Jesúsere on'hua'uy.

Jerusalényo Jesús o'kuduy.

(Mr. 11.1-11; Lc. 19.28-40; Jn. 12.12-19)

21 Jerusalén meyohue'da e'ede'te Betfagé huakka' jakyo o'tiakuy. Olivos ote' kenteda o'e. Jesús botta' huanigpeika'eritaj o'mata'mona'po:

² —Ayon Jerusalén dagyon huakkuruyon huakka' jakyo yanhuati'. Keyo burra 'uhua burra'si'poere enuku' bo'huahuayapone. Yanogkujpo do'taj menigtotiak. ³ “¿Mena'po bo'tohua'?” Be'api' ena'nayo “Huairia

o'paknok o'kay. Huaboa'da onte'ti o'totia kapoy." Ya'nonati'. —Jesúsa botta' huanigpeika'eritaj o'mana'uy.

⁴ Konig Diosen huamanbatia'pakeria oa'uyatenok Jesúsa burrate kan'totia-ake'po o'mata'mona'uy. O'madoya'po:

⁵ Jerusalén aratbuttaj yana': "Yan'mabo'. O'nen Huairi opudtaj bo'huatiakne. Konig huanaba' huiyoka' ahue' o'epo burrosi'pote o'huadpo o'tiakapo. Burra katepi' huamaba'hui'eri o'e." Diosen huamanbatia'pakeria kenpa' o'madoya'uyate.

⁶ Ken Jesúsen huanigpeika'eria konig Jesúsa o'mana'denig on'hua'depo ogka'uyate. ⁷ Burra huasi'poere on'totia kuy. Huanigpeika'eriomeyen huaoka' burrata'pite on'hueda'denok Jesúsa burrata'pite o'huadde'uy.

⁸ Jesúsera huakka'da aratbut on'kupopakdepo dagte huakkuruyon huaok dagte on'bahueda'po kente Jesús o'pokapo on'nopepo huaok on'bahueda'uy. Huakka' nogomey ohuey 'opi ba'kutaj on'baktega'depo dagte on'bahueda'uy. ⁹ Huakkurute huae'eria kenpa'ti huata'poeria aya'ada huaboa'da 'utta'da on'da'po:

—Huairitone' Daviden adhuea' huayayo 'urua'nanada o'ika'. Dios Huairia 'urua'da me'ta'mona'uyate. Dakiti Dios. —Aratbuta 'utta'nada o'nokoy'uy.

¹⁰ Jerusalényo Jesúsa e'kudde'te aya' huakka' jakyo huae'eria diga'da on'batia'pakpo:

—¿Be'a in ya'e? —Huakka'ada huayahuaya on'batia'pakuy.

¹¹ —Galilea huadaribayo huakka' jak Nazaret huae'eri o'e. Jesús o'e. Diosen huamanbatia'pakeri o'e. —Huakka' aratbut egkupopakya' on'batia'pakuy.

Diosen jakya' huabahuaya'eritaj o'maen'uy Jesúsa.

(Mr. 11.15-19; Lc. 19.45-48; Jn. 2.13-22)

¹² Jesúsa Diosen jakyo o'kudondepo aya' 'uhua huabahuaya'eritaj o'maoroka'. Kenpa'ti aya' huabakbae'eritaj o'maoroka'uy. Kenpa'ti huakupe huakabia'erien kutopa o'makmaena'uy. Kenpa'ti tukku' 'uhua huabahuaya'erien huahuadtaj o'makmaena'uy. ¹³ O'mana'po:

—Apagba'te o'madoya'uyate. "In do'hued jak o'e. A'tiona'pakya'po aratbut iyoda on'tiakika'. Konig huabere'erien jakonig opudomeya mo'toene." Apagba'te kenpa' oa'. —Jesúsa huabahuaya'eritaj o'mana'uy.

¹⁴ Diosen jakyo sue'da huakpobig sue'da huakketkon Jesústaj on'huatia-knok o'bayarea'uy. ¹⁵ Sacerdote huairi kenpa'ti Apagba' huamadoya'eri o'nepo, Jesús e'bayarea'te on'tiahuaydepo, Diosen jakyo huasi'po Jesústaj "On 'urua'nanada huairitone' i'e. Daviden adhuea' huayayo i'e." Huasi'poa 'utta'da e'nona'te huairi on'peedepo on'diaypo:

¹⁶ —¿Inomey huasi'poa bo'huaa'nig menpa' i'pee? —Jesústaj o'nona'uy.

—Ee' ijpeey. A'nenda Apagba'te David o'madoya'uyate opudada bo'tiahuayika'ne.

Huasi'po yobederea "urua'da o'e," on'huaa'apo Apagba'te kenpa' oa'uyate.

—Jesúsa o'mana'uy.

¹⁷ Judío huairitaj o'bakhua'depo huakka' jak Betaniayo o'hua'uy. Keyo o'tay'uy.

Hueymey higerataj "onte'ti dapakhue'dikda i'eapone," Jesúsa ona'uy.

(Mr. 11.12-14, 20-26)

¹⁸ Sikyoedmon onte'ti Jerusalényo Jesús o'kumejdepo aypota' oe'uy.

¹⁹ Hueymey higuera dagte o'tiahuaypo o'huahua'uy. Huakutayo'da o'enok,

—Onte'ti dapakhue'dikda i'ēapet. — Jesúsa higerataj ona'nok idada higuera o'ayon'uy. ²⁰ Oro' o'tiahuaaydepo,

—Kenpihuay. ¿Menpa' idada o'ayon? —Oro'a Jesústaj ona'nok.

²¹ —Daka' eknopoe'nayo konig higerataj ijka'dey konigti 'urua'da ka'dik mo'ēapone opudakon. Nog kenpa'ti daka' moknopopepo “In ote' yatohua', Dios. E'pogyo yaen.” Tiona'pakdik mo'ēapet. Kenpa' e'tiona'pakde'te Diosa o'enapo. ²² Eknopoe'nayo katepi' i'pakpo i'tiona'paknok Diosa o'kika'apo. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

**“Yabayareadhuati'. ¿Be'a mena'uy?”
Jesústaj judío huairia o'nona'uy.**

(Mr. 11.27-33; Lc. 20.1-8)

²³ Nogok Diosen jakyo Jesúsa o'kudondepo e'manmadika'te sacerdote huairi huate' huairiere Jesústaj on'huatiakpo:

—¿Yabayareadhuati'. Be'a mena'uy? —Jesústaj o'nona'uy.

²⁴ —Huakkuru do'taj me'nakonen. Opud ena'nayo ke'na “yabayarea',” mena'uyne do kenpa'ti o'nona'apone. ²⁵ “Bautiza yamagkika'.” ¿Be'a Juantaj yana'uy, huabokereka Diosapi'? —Jesúsa o'mana'nok. Ken huairiayo' huayahuaya onpayo' on'batia'pakpo:

—Diosa Juantaj o'ta'mona'uy. Oro'a ea'nayo “¿Kenda Juana do'taj be'tia'ikuynig mena'po oknopoe'hue' mo'uy?” Oro'taj mona'apone. ²⁶ “Huabokereka Juantaj ona'uy.” Oro'a ena'nayo aratbuta oro'taj dakhue'da mogka'apet konigepo Diosen huamanbatia'pakeri Juan o'e'uy

aratbut o'noknopoe. —Judío huairia huayahuaya on'batia'pakdepo:

²⁷ —Be'a Juantaj yanuyet oro' nopoe'hue' o'ey. —Huairia Jesústaj o'nona'uy.

—“Yabayarea'.” Ke'na mena'uyne do kenpa'ti onahue' o'neapone. —Jesúsa o'mana'uy.

**Jesúsa botta' isi'potaj
o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.**

²⁸ —Huabokerek botta' huasi'po o'toe'uy. Nogtatida huasi'potaj “Oy do'hued uva ta'bayo yahua'po yabaa'.” Huaoa ona'uy. ²⁹ “Ke' baahuey.” E'ada a'timon huadakda o'nopopepo a'baaya'po o'hua'uyate. ³⁰ A'ti huaoj nogsi'potaj o'huahua'. Konigti ona'uy. “Oy do'hued uva ta'bayo yahua'po yabaa'.” Huaoa ona'uynig'a. “Ee' ijka'apoy.” Ke'na huaojtaj ona'uy. Kenpa' ena'ada huahue' o'uy. ³¹⁻³² ¿Menata huasi'poa huaoj o'paknig ya'ka'uy? —Jesúsa judío huairitaj o'mana'uy.

—Huakkuru e'huana huasi'po konig huaoj o'paknig o'ka'uy. —Huairia Jesús-taj o'nona'uy.

—“Yan'opo'korea' onte'ti Diosen yag'kikati'.” Juan Bautista opudtaj mona'uynig'a opuda nopo'koreahue' mo'uy. Oknopoe'hue'da mo'uy. Gobierno huakupe huabae'eria kenpa'ti huakupete huabakdejeriomeynayo Juana e'manmadika'te on'opo'korea'po o'noknopoe'uyate. Opud kenomeytaj e'batiahuayada eknopoe'taj nopo'koreahue' mo'uynok. Konigepo gobierno huakupe huabae'eria kenpa'ti huakupete huabakdejeriere huakkuruda Diosensi'po o'neapo. Opudnayo ta'pote Diosensi'po e'dikpi' moet. Buttida ijjay. —Jesúsa judío huairitaj o'mana'uy.

**Huairien ta'ba huatatōe'eria
dakhuea'da on'taka'uy. Ken konig
Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uy.**

(Mr. 12.1-12; Lc. 20.9-19)

³³—In ijmanbatia'pakapoy daka' yan'peeti'. Huairien ta'bayo uva huakpi on'batuke'uy. Uva setda huada huakpi on'batuke'uy. On'tiokpaka'uy. Uva huada huasapa'a' sipana' 'uruda o'kogka'. Hua'ia a'sapaya'po o'kogka'uy. Ta'ba huatioka' kutayoda kutopa o'ka'uy.

Kenoka' uva ta'ba huatatōe'eritaj ta'ba o'baktoyokuy. O'yokdepo bidteda nogbayo huairi o'bakhua'uyate. Nogbayo ijhue'da o'uyate. ³⁴Kenoka' uva huada o'boyogdenok ta'bayo o'mata'mona'uyate. Huanaba'taj o'mata'mona'uyate. Sue'da huada kan'totiake'po o'mata'mona'uyate.

³⁵Ta'bayo en'tiakte huatatōe'eria huairien huanaba'taj on'matoepo nogta'tida on'bitbituyate. Nogtaj o'darakuy. Nogtaj on'pa'ea'uy.

³⁶Onte'ti nogiti huakka' huanaba'taj o'mata'mona'uy. Huada kan'totiake'po o'mata'mona'uy. Ta'bayo en'tiakde'te huatatōe'eria konig huakkurueri huanaba'taj on'magka'uy konigti kenomeytaj on'barakuyate.

³⁷Kene'huaya' huairia huasi'po o'ta'mona'uy. Kentanayo 'urua'da on'deapet o'nopoepo. ³⁸Huasi'pokon e'ta'mona'tada ta'ba huatatōe'eria huasi'potaj on'tiahuaydepo "Huairi e'bueyde'te huasi'poa aya' huaojen bae'dik o'eapo. Huairien ta'ba oro'en kenpa'da mo'tae'po huasi'potaj mo'darak." Onpayo' on'batia'pakuy.

³⁹Ken huasi'potaj on'toepo ta'baya' on'toorokpo, o'darakuy, ken. —Jesúsa ken konig o'manbatia'pakuy.

⁴⁰—¿Ta'bayo huairi o'tiakdepo, huatatōe'eritaj menpa' magka'dik ya'e? ¿Menpa' mo'nopoe? —Jesúsa judío huairitaj o'mana'nok,

⁴¹—Matinepahuihue'da dakhuea' huaka'eritaj o'barakapo. Ta'ba nogomey huatatōe'eritaj o'bayokapo. Kenomeyanayo ida ke'nen uva huada on'tatotiakapo. —Jesústaj o'nona'uy.

⁴²—In Apagba' bo'tiahuayde'uy:

Huid jak ogka'po jak huaka'eria Diosen 'uru huidda e'huae'taj pakhue' o'nepo o'nen'uy. Ken huidte Diosnayo o'pak ken huidte huaboro' jakda o'ka'apo. Kenda Dios Huairia o'ka'apo 'urudapita' o'ka', o'nopoey. Apagba'te kenda oa'.

⁴³Konigepo Diosen Huairitaj nogomeya o'noknopoepo 'urua'da on'nigpeika'apo. Diosen 'uruda huasi'po o'neapo. Opudomeytanayo mo'eneapone.

⁴⁴Konig huidtone'taj o'tikude'po o'nokketogka'apo ken konig e'dik o'neapo. Diosen Huairitaj oknopoehue' o'nepo dakhue'da o'neapo. Huidtone' kutahueya' e'tikotnayo konig huagoda ya'magka'apet. Ehue'da o'neapo. Konigti nopo'koreahue' huae'eritaj Diosa castiga o'magka'apo. Kenpa'da ehue'dikda o'neapo. —Jesúsa judío huairitaj o'mana'uy.

⁴⁵Sacerdote huairi fariseo huamanmadika'eriere Jesúsen e'manbatia'paktaj on'peedeipo, Jesúsa oro'taj bo'tia'pakne on'nokotuy. Oro'a huairien ta'ba huatatōe'eri o'nea' Jesúsa bo'tia'pakne judío huairiomeya o'nokotdepo, ⁴⁶Jesústaj huabakuda' jakyo e'tohuata' on'paknig'a aratbuttaj on'makme'pukpo tohuahue'dik o'nuy. Jesús Diosen huamanbatia'pakeri o'e. Aratbuta o'noknopoenok aratbuttaj on'makme'pukuy huairia.

**Huairia huasi'potaj e'tatoepakte
fiesta o'nigka'uyate. Jesúsa
o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.**

22 Ken onte'ti Jesúsa ken
konig o'manbatia'pakpo,
o'manmadika'uy.

²—Dios Huairitaj e'nigpeika' ken
konig huairiensi'po e'tatoepak fiesta o'e.
Gobierno huairiensi'po o'toepakaponok
huairia fiesta o'nigka'uyate.
³Huakka'tada kenoka' yan'tiakti' fiesta
aypo mon'bape' ikken o'mana'deme'te.
Ken aypo e'mahueyde'te huanaba'
o'mata'mona'uyate.

“Kenomeytaj
ijmana'mey kentaj yan'batotia.”
O'mana'uyatenok. Huanaba'a
“Yan'tiak.” Ena'tada tiakhue' o'ne'uyate.
E'tiakta' pakhue' o'nepo tiakhue'
o'ne'uy. ⁴Nogomeytakon huanaba'taj
o'mata'mona'po, “Kenomeytaj yan'tiak
ijmana'demey. Vaca huasihuada ijbati-
tiarakamey. Vacasi'po ijbatiarakamey.
Vacaere aypoere o'hueyde. Oyedda
e'toepak aypotaj yan'tiak. Huairia
mona'ne.” Yan'manati'. ⁵On'hua'depo
on'mana'nig'a. Nigpeehue' o'nepo
on'tierikpo ehua'ta' pakhue' o'ne'uy.
Sue'ada e'peçada ta'bayo on'hua'uy.
Noga huabahuaya' jakyo on'hua'uy.

⁶Nogomey on'peedepo huairien
huanaba'taj on'mabitbituy. Dakhuea'da
on'magka'uy. Nogte on'barakuy.

⁷Huairia kenda o'matipeedepo
huakka'da o'bahuadiaypo “Yanhuati”.
Kenomey huabarakertaj yan'barak.
Kenomeyen huakka' jaktaj
yan'makhuig.” Hua'en sorotataj
o'mana'uyate. ⁸Kenoka' “E'toepak
fiesta aya'da o'ka'dey aya' aypo
e'mahueyde'tada kenomey e'tiakta'
pakhue' o'nenok ⁹jak nopoyo kente
aratbut on'kupopakika' kente yanhuati”.
Aya'tada mo'bahuahuayapetnigtaj,
“Yan'tiak, e'toepak aypo mon'bape'.”
Yan'manati'.” Huairia huanaba'taj

o'mana'uyate. ¹⁰Huanaba' on'peedepo
kurute on'hua'uy. Aya'da on'bahuahuay-
depo huairien jakyo on'batotia'pakpo aypo
a'bapeya'po on'batotia'pakpo huadakda
dakhue'daere on'batotia'knok jakyo
hueda'da o'uy.

¹¹Aya'da on'kuddepo 'uru e'toepak
huaok on'baenig'a nogbokerekatida
othue' o'uyate. Gobierno huairi
o'kudondepo othue' o'tiahuay'uyate.
¹²“Uru e'toepak huaok othue' ee'ada
menpa' iyoda i'kud, huadi'.” Huairia
ena'tada ke'na a'tokhue'da o'uyate.
¹³“Huamata'koypi' hua'itakpipenkon
yan'tinuku'. Sikkiregyo yanen'.
Keyo kenpa'da o'huikonhuahua'apo
kenpa'ti pai'da o'nopo'unhuahua'apo.”
Huairia huanaba'taj o'mana'uyate,
ken. ¹⁴“Do'hued huasi'potaj
yanoknopo'nhuati'.” Diosa huakka'tada
o'mana'ika'. Sue'ada o'noknopo'nenok
sue'tada Diosa o'baktie'ea'apo. Dios
Huairitaj e'nigpeika' in konig fiesta
o'e. —Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uy.

**“¿Menpa' Romano gobierno
huairitaj huakupe yokika'dik
o'e?” On'batia'pakuy.**

(Mr. 12.13-17; Lc. 20.20-26)

¹⁵Kenoka' fariseo huamanmadika'eria
o'nokhua'depo “Jesúsa nama'da kae'
kentaj kate ona'dik o'e,” huayahuaya
on'batia'pakuyate. Jesúsa nama'da ea'-
nayo dakhuea'da oa' huaa'dik o'eapone.
On'batia'pakuyate. ¹⁶Konigepo Jesúste
on'mata'mona'uyate. Sue'da fariseomey
sue'da Herodes huamanmadika'eria
Jesúste on'huahua'uy. O'nona'po:

—Buttida ia'ika'. Konig aratbut ka'dik
o'nika', kenda Diosa o'pak buttida
i'manmadikika'ne. Be'api' aratbut
huairiapi' ontaj e'peetada me'pukhue'da
i'epo buttida i'manmadikika'.
¹⁷¿Menpa' Romano gobierno
huairitaj huakupe yokika'dik o'e?

¿Yokhue'dikpi' o'e, huamanmadika'eri?
—Fariseo huamanmadika'eria Herodes
huamanmadika'eria Jesústaj o'nona'uy.

¹⁸ Jesúsa nama'da yaa'apetpi'
nama'da kae'po me'nona'ne. Jesúsnayo
o'nokotpo,

—Huadakda ijjeý opudada huata'da
nama'da mo'tinopoika'ne. ¿Do dakhuea'
kae'po mena'po nama'da o'nona'?

¹⁹ Men huakupe gobierno huairitaj
yokdik ya'ika'. Men'tiahuay'ea'.

—Jesúsa o'mana'uynok.

Ken denario huakupe e'yokte ²⁰ Jesús
o'tiahuaydepo,

—¿Huakupete be'ed huakok ya'e?
¿Huakupete be'ed huadik e'madoya'
ya'e? —Jesúsa o'mana'uy.

²¹ —Romano gobierno huairien
huakok huadikere o'e. —Jesústaj
o'nona'uy.

—Gobiernoen e'huae' yan'yokikati'.
Kenpa'ti Diosen e'huae' yag'kika'po
yan'yokikati'. —Jesúsa o'mana'uy.

²² Kenpa' on'peedepo, kenpihuay,
'urua'da oa' on'nopoepo Jesústaj
o'nokhua'uy.

¿Menpa' aratbut kubarakya' noyhuaddik ya'neapet?

(Mr. 12.18-27; Lc. 20.27-40)

²³ Saduceo huamanmadika'eria
aratbut kubarakya' onte'ti noyhuadhue'
o'neapo on'batia'pakika'uy. Kenme'-
noete Saduceoa Jesústaj on'huahua'po
o'nona'po:

²⁴ —“Huabokerek e'toepakada
huasi'po toehuedada e'buelynayo ke'nen
huama'buy ayhuataj toepakdik o'epo
huama'buykudaktaj huasi'po kanigtoe'.”
Moisésa a'nenda o'mana'uyate.

²⁵ Ken oro'ere siete huama'buy
o'nuy. Huakkurueria o'toepakdepo
nogok okbuey'uyate. Sigpi' huasi'po
toehue'ada okbuey'uy. Nog huama'buya
ekbuey ayhuataj o'toepakuy. ²⁶ Konigti
huakkuruerien ayhua o'toepo huasi'po

toehue'ada okbuey'uy. Konigti
aya'ada huama'buy ogka'uy. Aya'da
huama'buya huakkuruerien ayhuataj
on'toepakdepo on'timabuey'uy. Sietea'
huama'bueya ayhuataj on'toepakdepo
on'mabuey'uy. ²⁷ Ta'pota' ayhuakon
o'buey'uy. ²⁸ ¿Nogok aratbut kubarakya'
onte'ti en'noyhuadde'te ke'na
ayhua be'ed huatoea'taj ya'eapet?
Aya'ada huama'buya on'toe'uy,
huamanmadika'eri. —Saduceoa Jesústaj
o'nona'uy.

²⁹ —Opud Apagba' nopoehue'da
mo'ene. Kenpa'ti Dios teyda o'e
oknopoehue'da mo'epo nama'da
mo'nopoika'ne. ³⁰ Aratbut on'bueydepo
onte'ti kubarakya' on'noyhuaddepo
toepakhue'dik o'neapo kenpa'ti
huayobu katoepake'po bayokhue'dik
o'neapo. Aratbut kubarakya' onte'ti
on'noyhuaddepo konig Diosen huata'-
moneri kurudyo o'ne konigti o'neapo.
Diosen huata'moneri toepakhue'
o'nika'. ³¹ Aratbut kubarakya' onte'ti
on'manoyhuadapo nopo'e'dik mo'ene.
Apagba'te Diosa kenpa' oa'uyate.
Moisésenba'te konig bo'tiahuayika'.
³² “Abrahamen Dios ijjeý. Isaacen
Dios ijjeý. Jacoben Dios ijjeý.”
Diosa oa'uyate. Kenpa' ea'te inomey
huabokerek a'nenda on'bueyon'uyate.
Diosere on'noeonhuahuika'. E'bueyen
Dios ehue'da o'e. Dios aratbut
huanoika'erien Dios o'e. —Jesúsa
o'mana'uy.

³³ Jesústaj on'peedepo 'urua'nada oa'
huakka'ada aratbuta on'tinopo'e'uy.

Diosen e'mana' menata hueretda inigpeepo kika'dik ya'e.

(Mr. 12.28-34)

³⁴⁻³⁶ Jesúsa 'urua'da oa'nok Saduceo
aratbut onte'ti onahue' o'nuy Jesústaj.
Kenpa' fariseo huamanmadika'eria
on'nopoendepo ogkupopakpo Jesúsa

nama'da yaa'apetpi' ¿katea' ona'dik o'eapo? On'nopoepo,

—¿Diosen e'mana' menata hueretda inigpeepo kika'dik ya'e, Huamanmadika'eri? —Fariseo huamanmadika'eria Jesústaj ona'uy.

³⁷ —“Dios Huairitaj di'nanada yanika'. Huanopo'abeta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Huaso'abeta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Huanokiregabeta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. E'nopoika'a yan'eretpakpo Diostaj di' yanika'.” ³⁸ Kenda Diosen hueretda e'mana' i'nigpeika'po kika'dik o'e. Huakkuruda kenda e'mana' o'e.

³⁹ Diosen ta'pota' e'mana' konigtimon o'e. “Konig huata' di'da mo'ika'ne konigti nog aratbuttaj di'da yan'maika'.”

⁴⁰ Kenda iija'nig Moisésen e'mana'pi' konigti aya'da o'e. Kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeri e'manmadika'pi' konigti aya'da o'e. —Jesúsa o'mana'uy.

¿Be'ed adhueva' huayayo o'e Cristo?

(Mr. 12.35-37; Lc. 20.41-44)

⁴¹ Fariseo huamanmadika'eri Jesústaj egkupopakte,

⁴² —¿Cristotaj katia' mo'tinopoe'? ¿Be'ed adhueva' huayayo o'e? —Jesúsa o'mana'uy.

—Daviden adhueva' huayayo o'e. — Jesústaj o'nona'uy.

⁴³ —Davidtaj Diosen Nokirega o'nopo'toedenok, “Cristo do'hued Huairi me'taene.” ¿Mena'po Davida kenpa' yaa'uyate?

⁴⁴ “Doere teyda yamana'ika'. Aya'da o'nen taka' oknopohue' huae'erikon nogoka'da huabo'a'da ontaj nigpeika'dik o'neapo.” Do'hued Huairi Cristotaj Diosa ona'uy, a'ennada Davida oa'uyate.

⁴⁵ “¿Do'hued Huairi Cristo o'e,” David ea'nayo Cristo Daviden adhueva' huayayo menpa' e'dik ya'e? —Jesúsa o'mana'uy.

⁴⁶ Fariseo on'peedepo konig a'tokhue'dikda o'nepo kate ona'dik o'e nopohue'da o'nuy. Ona'ti onahue' o'nuy.

**Fariseo huamanmadika'eritaj
kenpa'ti Moisésenba'
huamanmadika'eritaj
Jesúsa o'batia'pakuy.**

(Mr. 12.38-40; Lc. 11.37-54; 20.45-47)

23 Huakka' aratbut Jesústaj en'tikupopakte kenpa'ti Jesúsen huanigpeika'eribeta' o'nenok aya'tada Jesúsa o'mana'po:

² —Moisésenba' huamanmadika'eri kenpa'ti fariseo huamanmadika'eriere Moisésenba' manmadika'dik o'nika'apo.

³ Konigepo kenomeytaj yan'manigpeika' kenpa'ti kenda ka'dik ena'te kennayo yag'kikati'. Konig huamanmadika'eria ogkika'nignayo kikahue' yanikati'. Kenda on'manika'nignayo kikahue' o'nepo dakhue'da ogkika'. ⁴ Nogda nogda huakka'da yag'kika' opudtaj mona'ika'nig'a. Aya'da menpa' kikahue'dik mo'ene. Huamanmadika'erianayo

kenda on'mana'ika'nig'a katepi' sigpi' kahue'dikda o'nika'. ⁵ Aratbuta men'tiahuaye'po huamanmadika'eria aya'da ogkika'. Aratbuta men'tiahuaye'po Apagba'si'po huanoyte on'beta'ika' kenpa'ti hua'opite on'beta'ika'. Kenpa'ti aratbuta men'tiahuaye'po huabidada ogkubogpiokdea'ika' huaoktaj. ⁶ Fiesta aypo e'bape'nayo huairien huahuadte e'huadta' on'eretpakika' kenpa'ti judfoen huaitake' jakyo huairien huahuadte e'huadta' on'eretpakika'. ⁷ Huakka' jak eretnopoyo e'huae'te, “Ttiak huairi,” kenpa'ti “Ttiak huamanmadika'eri,” ena'ta' on'eretpakika'. Apagba' huamanmadika'eri kenpa'ti fariseo huamanmadika'eri kenpa' e'peika'ta' on'eretpakika'.

⁸ “Huamanmadika'eri, menona',” manahue' yanika'. Aya'da huama'buy

mo'maene kenpa'ti nogtida Hua-manmadika'eri mo'taene. Cristoyo'da mo'taene. ⁹Kenpa'ti in huadariyo nobbokerekta'j "pag," manahue' yanika'. Nogtida Pag mo'taene. Kurudyo o'e. ¹⁰"Huairi menona'," manahue' yanika' Cristoyo'da Huairi o'enek. ¹¹Nogtaj huabatihuapoke'eri ke'na opuden huairi o'ne. Huabatihuapoke'eritaj Diosa o'pak. ¹²Kenomey "huairitone' ijje'y," huata'da huatinopo'e'eri ehue'dikda o'neapo. Kenomey "huairi ehue'da ijje'y," huanopo'e'eria konig huairi o'neapo.

¹³Moisésenba' huamanmadika'eri fariseo huamanmadika'eriere pai'da mo'nopo'eapone. Huadakda o'ne, 'uruda huamanmadika'eri o'ne. Aratbuta opudtaj men'tinopo'e'po kenpa'da bo'eretpakika'ne. Nama'da huanopo'e'eri mo'ika'ne. Dakhuea'da bo'kika'nok aratbut Diosensi'po ee'ta' e'pakada Diosensi'po ehue'dik o'neapo. Opudkon Diosensi'po ehue'dik mo'eapo.

¹⁴Moisésenba' huamanmadika'eri Fariseo huamanmadika'eriere opud pai'da mo'nopo'eapone. Huadakda o'ne. Nama'da mo'manopo'e'ika'ne. Ayhuataj huakka' huakupe dehuea' nama'da mona'po ayhuataj huid jak katepi' en'tae' mo'bakkay'ika'ne, nogok aratbut e'tiahuayte Diostaj ijhue'nada bo'tiona'pakika'ne. Nama'da bo'kika'ne. Ke'poda Diosa castiga mogka'apone.

¹⁵Moisésenba' huamanmadika'eri fariseo huamanmadika'eriere pai'da mo'nopo'eapone. Huadakda o'ne. Nama'da mo'manopo'e'ika'ne. Nama'da huaka'eri mo'ene. Opuden e'manmadika'taj nogtia' kanopo'kore' opudtaj mo'nigpeike'po nogta'tipi' bo'ukonhuahua'po diga'da bo'hua'ud-huahua'po. Huadarite kenpa'ti e'pogte bidteda bo'hua'udhuahua'po. Nogtiada o'peedeapo e'nopo'korea'de' konig

opud dakhue'da mo'ene ke'nanayo dakhue'nanada o'yahueapo.

¹⁶"Diosen jaka meknopo'enok katepi' Diosenpi' ijkika'apoy buttida ijjay." Be'api' kenpa' ea'ada kahue'dik e'eada oa'. "Diosen jak oro huakupea meknopo'enok katepi' ijkika'apoy buttida ijjay." Be'api' ea'nayo kenda ka'dik mo'ene. Opuda nama'da boa'ika'ne. Opud huamanmadika'eri ekpobiga huabatohua'erionig pai'da mo'nopo'eapone. ¹⁷Nama'da mo'nopo'ika'ne. Ekpobigonig mo'ene. Diostaj oknopo'ehue' mo'ene. Diosen jak o'enek oroa e'tihuit Diostaj 'uruda o'e. Diosen jaktanayo Diosa huaka' o'pak. ¹⁸"Ijka'apoy, buttida ijjay. Diosen 'uhuataj e'nigbakpaka kutopa meknopo'ene," kenda ea'ada kahue' mo'ika'ne. "Ijka'apoy, buttida ijjay. 'Uhuataj e'nigbakpaka kutopate 'uhua o'huedpo meknopo'ene ea'nayo ka'dik mo'ene." Opuda nama'da boa'ika'ne ¹⁹Konig huakpobigonig Diostaj oknopo'ehue' mo'ika'ne. Diosen kutopa o'enek 'uhua Diostaj huadak o'e. Kutopatanayo Diosa huakka' o'pak. ²⁰Ijka'apoy, kutopa meknopo'ene buttida ijjay ea'nayo kutopayo'da oknopo'ehue' mo'ene. Kutopa 'uhuaerea moknopo'ene. Ka'dik mo'ene. ²¹Kenpa'ti Diosen jaka meknopo'enok ijka'apoy ea'nayo ka'dik mo'ene. Dios jakyo o'ika'. ²²Kenpa'ti kenda ijka'aponig, kurudapi' meknopo'ene buttida ijjay. Kenpa' ea'nayo Diosen huahuada Diosakon moknopo'enok kenda ka'dik mo'ene.

²³Opud Moisésenba' huamanmadika'eri fariseo huamanmadika'eriere Apagba' huakka' mo'nopo'enig'a nama'da mo'nopo'ika'po bo'kika'ne. Opud pai'da mo'nopo'eapone. Menta anís cominoere aypo huatokbuk Diostaj sig sig bo'yokika'nig'a Diosen e'manmadika' kenda Dios huakka' o'pak kennayo kahue' mo'ika'ne. Opudnayo

butukda huadik kikhue' mo'ene. Nog aratbuttaj matinepahuihue' mo'ika'ne. Kenpa'ti Diostaj oknopoehue'da mo'ika'ne. Aya' Diosen 'uru e'manmadika' kika'dik mo'epo, nogomeytaj butuk huadikyo' kika'dik mo'epo, aya'tada yan'matinepahuika'po, kenpa'ti aypo huatokbukkon Diostaj yokdik mo'ika'apone. ²⁴ Kenda Diosa pakhue' o'ika'nig bo'kika'ne. Kenda Diosa huakka' o'pak opudnayo kahue' mo'ika'ne. Opud konig ekpobiga e'batohua'nig mo'ika'ne.

²⁵ Opud huamanmadika'eri pai'da mo'nopo'eapone. Huadakda o'ne, 'uruda huamanmadika'eri o'ne. Aratbuta opudtaj men'tinopo'e'po kenda bo'eretpakika'. Huaso'tayo'da bo'koyoa'ika'ne. Huanopo'nayo dakhue'nopo'nada mo'ika'po huakka'tada katetapi' bo'eretpakika'po kenpa'ti mo'bakkay'ika'ne. ²⁶ Fariseo Diostaj konig ekpobigonig mo'ika'ne. Konig vaso huakiregpenkon koyodik mo'ika'ne, ken konig e'nopo'koyoa' yanika'. Huakkuruda nopo'koyoa'dik mo'ene. Mo'nopo'koyoa'depo huaso'kon 'uruda o'eapo.

²⁷ Opud huamanmadika'eri pai'da mo'nopo'eapone. Huadakda o'ne. 'Uruda huamanmadika'eri o'ne. Aratbut opudtaj men'tinopo'e'po kenpa'da bo'eretpakika'ne. Konig kubaraktone'onig mo'ene. Huid huanokbettaj yereda e'tihuitde'te 'uruda e'eada sorokya'nayo pagda o'epo e'bueyen hua'ay huakka'da o'nika'. ²⁸ Ken konig mo'ika'ne. Opuden huaso' 'uruda mo'enig'a dakhue'nopo' mo'ika'po kenpa'da nama'da mo'nopoika'po dakhue'da bo'kika'ne.

²⁹ Moisésenba' huamanmadika'eri fariseoere pai'nada mo'nopo'eapone. Huadakda o'ne. Aratbuta men'tinopo'e'po nama'da

mo'nopoika'po bo'kika'ne. Apagba' huamanbatia'pakerikudaken kubarakta' konig okkahuehue'dik huid jaksi'po bo'kika'nig'a. Kenpa'ti huadak huaka'erien kubarak huanokbet 'urua'da boto'kika'nig'a. ³⁰ "Oro'en adhueya'pane'kudaka Diosen huamanbatia'pakeritaj on'batiarakika'uy. Oro' kenoka' ee'nayo batiarakahue' o'eay'uyet." Opuda nama'da mo'mana'ika'ne. ³¹ Diosen huamanbatia'pakeritaj oro'en huaoj on'batiaraka'uyate. Opuda huata'da bo'huaa'ika'ne. ³² Kenda opuden huaoj huaboa'da ogkika'uyatenig kenpa'da yagka'po yan'batikti'.

³³ Opud konig bihui mo'ene. Konig bihuien aratbut mo'ene. Nama'da huaa'eri mo'ika'ne. Kenpa'da mo'bueyapone. Diosa castiga mogka'po kenpa'da ta'akyo mo'eonhuahuikapone. ³⁴ Opudtaj Diosen huamanbatia'pakeritaj ijmata'mona'apoy. Diosen huanopoe'eritaj ijmata'mona'apoy. Kenpa'ti huadak hua'a huamanmadika'eritaj ijnigta'mona'apoy. Dakhue'da mo'epo opuda sue'da huakka'mon mo'baarakapone. Hueypa cruzte nogtaj mo'baarakapone. Nogtaj opuden huaitake' jakya' huiyokbiada mo'mabitbitapone. Nogtaj huakka' jakyo nog huakka' jakyo mo'bahuahua'po dakhue'ada mo'magka'apone. ³⁵ Konig opud judfo aratbuten adhuea'pane' huairi dakhuea'da mo'nigkika'uyatenok opudomeyakon konigti bo'kika'. Huakkuru mo'diaypo Abeltaj o'darakuyate. Abel 'urua'da Diostaj o'nigpeika'uyate. Nogok nogda nogda Diosen huamanbatia'pakeritaj on'hua-diaypo o'darakuyate. Ta'pote Zacarias Berequiasensi'potaj Diosen jak kuruta' o'darakuyate. ³⁶ Opuden adhuea'pane' dakhuea'da mo'nigkika'uyenok opudkon dakhuea'da bo'kika'nok Diosa diga'da

castiga mogka'apone, buttida ijay.
—Jesúsa judío huairitaj ighua'nanada
o'mana'uy.

**Jerusalén huakka' jakyo huæ'eritaj
Jesúsa o'matinepahui'uyate.**

(Lc. 13.34-35)

³⁷ —Opud Jerusalén huakka'
jakyo huæ'eritaj di' o'nika'nig'a.
Diosen huamanbatia'pakeritaj
kenpa'ti Diosen huata'mona'eritaj
opuda mo'batiarakika'uyate kenpa'ti
a'arakya'po huida mo'bapa'ea'uyate.
Konig huatahuaj huayea huasi'potaj
okajpea o'batioka'ika' konigti
menigaa' opudomeytaj a'batiokaya'po
e'kupopakata' ijpakika'uyunig'a
opudnayo konig Diosensi'po ee'ta'
pakhue' mo'ika'uyne. ³⁸ Opudomeytaj
Diosa bokhua'nede. Opuden huakka'
jaktaj Diosa onte'ti tiokahue' mo'eapo.
Jak ehue'da o'taeapone. ³⁹ Onte'ti do'taj
tiahua'yhue' o'neonhuahua'apone.
Kenoka' "Kentaj Diosa o'ta'mona'uyate
'urunanada o'e. Kentaj o'paki."
Opudomeya eade'te onte'ti do'taj
on'tiahua'yapone, ijay. —Jesúsa
o'mana'uy.

**Diosen huid jak aya'nada
on'baksaka'apo. Jak ehue'da o'eapo.**

(Mr. 13.1-2; Lc. 21.5-6)

24 Diosen jakya' Jesúsa o'orokdepo
jak kurute e'huæ'te, "Diosen
huakka' jak yatiahua'y, 'uruda o'e."
Oro'a Jesúsen huanigpeika'eria Jesústaj
ona'uy.

² —In huid jak bo'tiahua'ydenigtaj
nogok aya'da huid on'sakapo. Huabada
sorokte nog aratbuta on'saka'apo. Huid
kupahuihuihue' o'eapo. Diosen jak
ehue'da o'eapo. Buttida ijay. —Jesúsa
oro'taj mona'uyne.

**Cristo onte'ti tiakhued ee'ted
kenpa'ti kene'huaya' huame'noe
tiakhued ee'ted in konig
aratbuta on'magkika'aponig
Jesúsa o'manopoea'uyate.**

(Mr. 13.3-23; Lc. 21.7-24; 17.22-24)

³ Ken Olivos ote'yo o'hua'de'uy Jesús
e'huadte oroayo'da kentaj o'huahua'po
ona'po:

—¿Menoka' Diosen huid jak
yansakapet? ¿On onte'ti e'tiak kenpa'ti
kene'huaya' huame'noe menoka'
ya'eapet? ¿Oro'omey a'nopoe'ya'po kate
huakkuru o'tiahua'yapet? —Jesústaj
ona'uy.

⁴ —Keyoj, huakka'ada opudtaj
nama'da ena'te peehue' yanikati'.
⁵ Huakka'ada opudtaj bo'huatiakapone.
"Cristo ijey." Nama'da mona'apet.
Kenomeytaj huakka'ada nama'da
on'manigpe'eapo. ⁶ Nogbayo nogbayo
gobierno sorotataj nog gobierno
sorotataj on'barakonhua' yan'batia'-
pakapet. Opudnayo me'pukhue' yane'.
Kene'huaya' huame'noe tiakhued
ee'ted. ⁷ Nogbaya' nogbaya' gobierno
sorotataj yan'barakeonhuahua'apet.
Diga'da yan'barakeonhuahua'apet. Nogya'
nogya' aratbut aypobayo' o'nepo
yan'mabueyonhua'apet, huakka'da
dakhue'da yan'mamaeapet, kenpa'ti
nogbaya' nogbaya' huadari ya'iyegapet.

⁸ Kenpa' huaboa' dakhue'da o'edepo
pai'nanada yan'nopo'eapet.

⁹ Nogok do'taj moknopoi'ka'nok
opudtaj diga'da mogka'apet. Opudtaj
bo'arakapet. Nogba nogbaya'
huabada opud huaknopoe'eritaj
bo'huadiayika'apet.

¹⁰ Kenoka'
huakka'ada yanoknopoe'batikapet.
Nog huaknopoe'eritaj dakhue'da
yan'magka'apet yan'bakudea'apet
kenpa'ti huayahuaya yan'bahuati-
totia'keapet. ¹¹ Kenpa'ti huakka'da
huamanbatia'pakeri ya'neapet. Diosen

humanmadika'eri ijjeý nama'da yada'apet. Kenpa' on'mona'nok huakka'ada nama'da yanoknopoeapet. Ona'ti Diostaj pakhue' ya'neapet. ¹² Diga'da dakhuea' on'magka'aponok huaknopoe'eria di' on'maepo sigda sigda yan'batikapet. Onte'ti nog huaknopoe'eritaj huayahuaya suepi' di' yan'maeapet. ¹³ Kenomey Diostaj daka'da on'nigpeepo o'noknopoeonhuahuika'po batikhue'da huayahuaya di' on'mae'ika'nignayo on'bueydepo batikhue'da onte'ti Diosere on'neonhuahuika'apo. ¹⁴ Konig ijmanmadika'nig, Dios Huairitaj huaknopoe'eri Diosensi'po ya'neapet. Kenda nogbaya' nogbaya' huabada yan'manbatia'pakika'apet. Aya'ada yan'mapeapet. Aya'ada en'mapeedeika'te kene'huaya' huame'noe ya'eapet.

¹⁵ Kenda Diostaj konig tahuireg-nanada o'epo Diosen jakyo ya'eapet. Daniela a'nenda o'madoya'uyate. Yan'bona'pakpo yan'nopoenkati'. Kenda Diosen jakyo e'ede'te yan'tiahuaydepo ¹⁶ aya'da aratbut Judea huadaribayo o'nepo ote'yon ida ken'mamone'. ¹⁷ Huabarakeri idada on'batiaknok jak kurute opud ee'nayo jakyo katepi' mo'tamae a'udya'po kudhue' yaneti'. Idada yan'mamonti'. ¹⁸ Kenomey ta'bayo o'nepo jakyo huaoktaj a'etuya'po kumejhue' yane'. Idada yan'mamonti'. ¹⁹ Ettone' bogdakhue' ya'nepo kenpa'ti ettone' yobed yan'toepo on'minognok ida monhue'dik o'nenok kenomeytaj dakhue'nanada ya'eapet. Pai'da yan'nopo'eapet. ²⁰ Yan'tiona'pakikati'. Huahui'okpi' uu'ok ee'tepi' monhue'dikpi' a'eya'po, okmapie'ahuaddikte monhue'dikpi' a'eya'po, yan'tiona'pakikati'. ²¹ Huakka'nada pai'da yan'nopo'eon-

huahua'apetnok. Ke'ponanada ya'neonhuahua'apet. A'nenda sue'da pai'damon on'nopo'e'uyate. Kenpa'ti nogok onte'ti sue'da dakhue'mon yan'nopo'eapet. ²² Aya'ada mabueyhue'dik ka'ne'po kenpa'ti Diostaj huaknopoe'eri Diosen huabaktie'ea'eritaj Diosa o'matinepahui'po "sue'da huame'noe aratbut pai'nananada kan'nopo'unhuahuike'." Diosa ya'aapet. Konigepo yan'tiona'pakikati'.

²³ Kenoka' pai'da e'nopo'un-huahuade'te "Yan'tiahuay' in Cristo o'e." "Yan'tiahuay' ayo Cristo o'e." Be'api' ena'nayo peehue' yaneti'. ²⁴ Nogok "Cristo ijjeý," huabokerekapi' nama'da yan'mana'apet. Noga "Diosen humanbatia'pakeri ijjeý," nama'da nogok nogok yan'mana'apet. Diosen huabaktie'ea'eri nama'da kagke'po nama'da yan'mana'apet. Kenpa'ti 'urua'da konig Diosayo'da ka'dik o'enig yagka'apet kenpa'ti yan'bayarea'apet. ²⁵ Nama'da huaa'eria nama'da yan'batia'pakapet. Nama'da huaa'eri tiakhued daka'da opudtaj on'nopoea'ne. ²⁶ "Aratbut ehue' e'nahue'yo Cristo o'e." Aratbuta e'na'nayo huahue' yaneti'. "Iyo Cristo o'e jakyo." Be'api' ena'nayo peehue' yaneti'. ²⁷ Konig ojbedtone' adteda kurudya' e'eypak o'huaika' aya'ada aratbuta nogbaya' nogbaya' onokteyo' on'tiahuayika'. Ken konig do onte'ti e'tiakte aratbut nogbaya' nogbaya' onokteyo' on'tiahuayapet. Do'taj Diosen Huasi'po iijenok Diosa me'ta'mona'uyne. ²⁸ Huaso' o'bueypo ida pagda o'e. Matuk ida on'batiakika'. Konigti nogok aratbut dakhuea'da ogkika'deaponok doere Diosen huata'moneriere ijhuarakapoy. Dakhuea' huaka'eritaj castiga iimagka'apoy.

**In konig ijtiakapoy
Jesúsa o'batia'pakuyate.**

(Mr. 13.24-37; Lc. 21.25-33;
17.26-30, 34-36)

²⁹ Kenoka' pai'da en'nopo'un-huahuade'te diga' e'magkadhuahua' en'batikde'te niokpoakon sigpi' ta'tehue'dikda ya'eapet konigti puug jeyhue'da ya'eapet. Kurudya' siokpo yakahuapet. Kurudyo huæ'eri huairinig yan'kiriga'apet. ³⁰ Kenoka' kurudyo do Diosen Huasi'pota' bo'tiahuayapet, 'urua'nanada ee'te aya'ada bo'tiahuayapet. Diostaj dakhue'da ogkika'po on'manokotdepo on'mame'pukpo diga'da on'bahuikapo. Do e'tiakte bo'tiahuayapet. Teynanada ijje'po 'urunanada ijje'po ijhuarakapoy. ³¹ 'Utta'da huato'ka'pu' e'to'ka'te do'hued huata'moneri ijmata'mon-a'apoy. Nogyon nogyon do'hued huabaktie'ea'eritaj on'bakupopaka'apo. Aya'baya'da on'bakupopaka'apo.

³² Higuera hueymeytaj ijmanbati-a'pakapoy. Kenda daka' yan'nopo'e'. Hua'opi o'kuta'sonpakde o'bakutapakde huabayok o'tiakonyak mo'nopoika'. ³³ Kenda kenpa' huaboda ijmanay e'ede'te opud bo'tiahuaydepo kurudya' o'tiakdeapo nopo'e'dik mo'ene. ³⁴ Aya' opud aratbut bueyhued opuden huakka' jaktaj taka' sorotataj ke'poda mogka'apet. ³⁵ Do'hued hua'a do'hued e'manmadika'nayo kenpa'da o'unhuahuika'apo. Batikhue'dik o'eapo. Huadari batikdik kurud batikdik do'hued e'mana'nayo batikhue'dikda o'eapo.

³⁶ Ken huame'noe o'tiakapo kente niokpo e'huadte aya'ada be'api' nopoehue'da o'ne. Diosen huata'moneripi' kurudya' nopoehue' o'ne. Do, Diosen Huasi'po itipi' nopoehue' ijje'y. Apag Diosayo'da o'nopo'e'.

³⁷ Konig a'nenda Noékudak ee'te aratbut huahue e'pogtaj onmabohue' o'nuy. Do e'tiakte konigti o'eapo. Aratbut do'taj onmaboikahue' o'neapo. ³⁸ A'nenda Noé e'noete huekurutone' tiakhued ee'ted aratbut on'bapeika', on'mamay'ika', on'toepakika', kenpa'da ogkika'uy. Diostaj nopo'koreahue'da Noéomey kusi'petone'yo egkudde'te ³⁹ kenpa'ti huekurutone' o'tiakapo oknopoehue' o'nuy. E'tiakte enta'kot-de'te huaboa'da on'nokotuyate. Kenoka' huekurua aya'da o'batohua'uyate. Do e'tiakte konigti ya'neapet. ⁴⁰ Do e'tiakte ta'bayo botta' huabokerek ya'neapet. Diosen huata'moneria nogtatida yanoktohua'apet. Nogtaj ya'nenonapet. ⁴¹ Botta' ettone'a yan'batarua'apet. Diosen huata'moneria nogtatida yan'tohua'apet. Nogtaj ya'nenonapet.

⁴² Kenoka' do opuden Huairi o'tiakdeapo nopoehue' mo'epo, daka' ekpoe' menigikati' opudanayo. ⁴³ Jak huata'e'eri e'tayte huabere'eri a'bereya'po on'tiakika'. Ken horate huabere'eri o'tiakapo jak huata'e'eri e'nopo'e'nayo tayhue' o'epo huabere'eritaj o'mabonok berehue'dik o'eapo. ⁴⁴ Konigti opud kenpa'ti do'taj daka' maboika'dik mo'ika'ne. Kenoka' Huairi o'tiakapo nopoehue' e'ne'te ijtiakapoy.

**Huairien huanaba' huamatoe'eri
daka' huakika'eri konig o'ne.**

**Huairien huanaba' huamatoe'eri
daka' kikhue' huæ'eri konig o'ne.**

(Lc. 12.41-48)

⁴⁵ Huaknopo'e'eritaj 'urua'nanada huatamatoe'erita' Diosa o'pakika'. 'Urua'nanada huatamatoe'erita' hua-knopo'e'eritaj daka' on'manmadikika' kenpa'ti daka' on'matoika'. ⁴⁶ Do e'tiakte huatamatoe'eri daka'da on'nigpeika'po huadakda e'manmadikika'nayo kenpa'ti 'uruda nog huaknopo'e'eritaj

e'tihuapokika'nayo durugda o'neapo.
⁴⁷ Daka'da Diosen ogkika'po aya'da Diosen e'tamae' on'toika'apo. ⁴⁸ Do'hued huairi ijhue'da ya'epo yatiakapet nama'da e'nopo'e'nayo kenpa'ti ⁴⁹ Diosen huaknopoe'eritaj e'mabitbitnayo kenpa'ti sine' huakkuda'eriere e'bape'ika'nayo kenpa'ti kenomeyere e'mamay'ika'nayo ⁵⁰ kenoka' Huairitaj mabohue' ene'te ijtiaikapoy. Kenme'noete nopoehue' ee'te ijtiaikapoy. ⁵¹ Kenomeytaj diga'da o'nogka'apone. Nama'da huaa'eri dakhue'da o'nenok kenomeyere o'nogka'apone. Keyoda aratbut pai'da on'nopo'ika' kenpa'ti diga'da on'bahuikika' keyo kenomeytaj ijmaenapoy.

Diez mune'yo konig ogka'uyate.

25 Konig Dios Huairien hueretda huanigpeika'eri, Dios Huairiensip'o o'nepo daka' ekpoe' on'nigonhuahuika'depo durugda Diosyo on'bakudapo. Ken konig o'e ijmanbatia'pakapoy. Konig opud judio aratbut ogkika' huabokerek a'toepakya'po sikyo huatoe ae'ya'po o'tiakapo. Kentaj a'deatuya'po diez mune'yoa sikyo on'huahua'uy. Huasihuaj huakjeysi'po o'nontoe'epo on'huahua'uy. Mune'yo konig Jesusen huaknopoe'eri o'ne. ² Huabaniga' daka' nopoehue'ada o'nuy. Nog huabaniga' daka'da on'nopoepo huadakda ogkika'uy. ³ Daka' manopoe' ehue'ada mune'yo sue'da huasihuaj o'nontohua'uy. Nog huasihuaj ontohuahue' o'nuyate. ⁴ Nog mune'yoanayo nog huasihuaj o'nontohuae'uyate. Diosen Nokirega o'manopo'toika'nok Diosen 'urua'da ogkika'po huabokerektaj keyoda on'niguyate. Huasihuaj konig Diosen Nokireg o'e. ⁵ Huabokerek a'toepakya'po ijhue'ta'da o'tiaknok aya'da o'nokbatai'uyate. ⁶ Ken sikyo nopoka' "Ken huabokerek a'toepakya'po

o'tiakde. Kentaj yan'dej." 'Utta'da aya'ada on'peede'uyate. ⁷ Aya'ada mune'yo on'mamabo'uyate. Huakjeysi'potaj a'bakpakaya'po ogka'uyate. ⁸ Daka' manopoe' ehue'ada huae'eria mune'yo nog mune'yotaj on'mana'po: "Sue'da huasihuaj beyok. Oro'en huakjei o'bakayde." On'mana'uyate. ⁹ "Keje' sue'da mo'taene. Yokhue'dik o'nene. Huabahuaya'erite yanhua'. Keyo ya'detu'." Daka'da huanopoe'eri mune'yoa on'mana'uyate. ¹⁰ Nog huabaniga' daka' nopoehue'ada huae'eri mune'yo huasihuate enhuade'te huabokerekakon o'tiakuy. Ke'na a'toepakya'po o'tiakuy. Kenere huabaniga' mune'yo Diosen Nokirega o'manopo'toika'nok daka'da Diostaj on'nigpeika'po jakyo e'toepak fiestate on'kuduyate. On'kuddepo akbogpe o'nokhuikuy. ¹¹ A'timon huabaniga' daka' nopoehue'ada huae'eri mune'yo on'tiakuy. "Monigokhuike', Huairi." O'nona'uynig'a. ¹² "Opudtaj okiehue' o'nene. Buttida ijjay." Huairia o'mana'uy. Ken konig ya'eapet. —Jesusa o'manbatia'pakuy. ¹³ —Konigepo Diosen daka'da yag'kikati'. Batikhue'da do e'tiakapote ekpoe' yanikati'. —Jesusa mona'uyne.

Huairien huadak huanigpee'eria huairien huakupe daka' o'taepo nog huakupe gana o'taka'apo. Ken konig Jesusa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

¹⁴ —Konig Dios Huairien hueretda huanigpeika'eri, Dios Huairiensip'o o'nepo kirigayo' Diosen ogkika'. Konig huairi huanaba' o'matoepo nogbayo a'ti o'hua'depo huanaba'taj ke'nen huakupe o'baktoyoke'uyate. Gana men'takadhuahue'po o'baktoyoke'uyate. ¹⁵ Nogtatida huabaniga' mil huakupe oktoyokuyate. Nogtaj botta' mil huakupe oktoyokuyate. Nogtaj nogtida

mil huakupe oktoyokuyate. Konig gana men'take'po huakka' huanopo'e'eritaj huakka'mon o'baktoyokuyate. Sue'da huanopo'e'eritaj huakkahue' o'baktoyokuyate. O'bayokdepo nogbayo o'bakhua'uyate. ¹⁶ Ke'na huanaba' huabaniga' mil huakupe o'edepo nogok nogok o'bae' kenpa'ti o'bahuaya'. Daka'da o'kika'depo nog huabaniga' mil huakupe o'itaka'uyate. ¹⁷ Konigti o'ka'po noga botta' mil o'toepo nog botta' mil huakupe o'itaka'uyate. ¹⁸ Kennayo nogtida o'edepo sorokyo o'ma'irega'uyate.

¹⁹ Huairi ijhue'da o'edepo onte'ti o'tiakuyate. "Yan'tiak." Huakupe huato'e'eritaj o'mana'po en'tiakte, "Men do'hued huakupe mo'toe," o'mana'uyate. ²⁰ Ke'na huabaniga' mil huakupe oe'uy huakkuru o'huatiakuy. Huairitaj botbaniga' mil huakupekon o'tabahua'uyate. "Huabaniga' mil huakupe bekuyne. Nog huabaniga' mil ijitaka'mey. In botbaniga' mil huakupe i'tamaene, Huairi." Ona'uyate. ²¹ "Huadakda huanaba' o'taene o'na. Daka'da i'kika'nok. Batikhue'da i'kika'. Sue'da do'hued me'taeme'nig'a daka'da i'kika'tenok huakka'da do'hued me'taeapone. Doere i'durugpakapone." Huairia ona'uy. ²² Nogakon huanaba' botta' mil huakupe oe'uyate huairite o'huatiakpo "Botta' mil huakupe bektoyokuyne. Nog botta' mil huakupe ijitaka'mey. In botta' botta' mil huakupe i'taene, Huairi." Ke'na huanaba'a ona'uyate. ²³ "Huadakda huanaba' me'taene. Daka'da i'kikate. Sue'da do'hued me'taeme'nig'a daka'da i'kika'tenok huakka'da do'hued me'taeapone. Doere i'durugpakapone." Huairia ona'uy. ²⁴ Ke'na nogtida mil huakupe oe'uy huairitaj o'huatiakdepo "O'na ba'tey o'epi', ijnopoepo o'nen huanaba' diga'da en'baa'tada aya'da i'bakbae'ika'. Huanaba'en ehue'da o'e.

Huakid batukehue'ada i'bakbakayika'. ²⁵ Konigepo ijme'pukpo o'nen huakupe sorokyo ijmairega'uy. In o'nen i'taene." Ken huanaba'a ona'uy. ²⁶ "On huanaba' dakhue'da i'ene. Baahue' huae'eri i'ene. Do baahue'da o'bakbaika' kenpa'ti batukhue' e'eada huakid o'bakbaika' i'nopoepo ²⁷ konigepo do'hued huakupe bancoyo e'kudame'nayo do e'tiakde'te do'hued huakupe nogiti huakupe men'tahuayetnig'a." Huanaba'taj huairia ona'uyate. ²⁸ Nogomey kenteda e'ne'te "Ken mil huakupe huanaba' o'toe ya'nokkay'. Ke'na diez mil o'toenigtaj yan'yok. ²⁹ Aya'ada sue'da huakka' on'toepo daka'da e'toika'nayo daka'da e'kika'nayo kenomeyen huairia o'pakpo nogiti o'bayokapo. Nogomey sue'da on'toepo daka'da toehue' ee'nayo daka'da kikhue' ee'nayo kenpa'ti nogda itakahue' ee'nayo kenomeyen huairi kenda sue'da on'toenigtaj o'baktiparatapo. ³⁰ Ken dakhue' huanaba'taj keyoda sikkiregda o'ika', keyoda kenpa'da pai'da on'nopo'ika', keyoda ya'nen'." Huairia o'mana'uyate. —Jesús ken konig o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

Jesús Huairi onte'ti e'tiakde'te ke'nen hueretda huanigpeika'eritaj daka' o'baeapo. Oknopoehue' huae'eritanayo Diosen castiga e'kadhuahuika'yo o'maenapo.

³¹ —Diosa do'taj me'ta'mona'uyne. Nogok do onte'ti ijtiakapoy. Onte'ti konig huairitone' 'urua'da ijjeipo doere aya'da Diosen huata'moneriere o'tiakapoy. Kenoka' Dios Huairien 'urua'da huahuadte konig huamata'mona' huairi ijhuadapoy. ³² Aya'ada nogbayo nogbayo huae'eria do'taj menhuatiakapone. Do'taj egkupopakte ijbaktie'ea'apoy. Konig oveja huato'e'eria ovejataj cabra 'uhua o'bakupopaka'ika' ken konig ijka'apoy. ³³ Oveja konig

Diosen huabaktie'ea'eri 'uruda Diosen hua'a huanigpee'eri do'hued huada'kopen ijkupopaka'apoy. Cabra konig Diosen huabaktie'ea'eri ehue'da nama'da huaka'eritaj do'hued ope'topen ijkupopaka'apoy. ³⁴Ijbakupopaka'depo do'hued huada'kopen huae'eritaj "Yan'tiak. Oputtaj do'hued Apaga o'madurugpaka'uyate. Huadari kurud Diosa a'nenda o'ka'po do'huedsi'po o'neapo Diosa o'nopo'e'uyate. Oyda Diosensi'po mo'ene. ³⁵Aypota' e'kusitokte aypo on'yokuayne. Maymaya' ea'te hue'ey on'yokuayne. Nogbayo e'huae'te huatay' on'yokuayne. ³⁶Yudtaj toehue' ee'te on'yokuayne. Dakhue', ee'te on'ta'huade'uyne. Huabakuda' jakyo ee'te do'taj on'ta'huade'uyne." Do Diosen Huairi huada'kopen huae'eritaj ijmana'apoy. ³⁷"Menok kenpa' kahue' o'uy ontaj. O'na aypota' e'kusitokte aypo yokhue' o'uyne. Maymaya' ea'te hue'ey yokhue' o'uy. ³⁸O'na nogbayo e'huae'te oro'en jakyo kataye'po kudahue' o'uy. Yudtaj toehue' ee'te menok yokhue' o'uyne. ³⁹Dakhue' ee'te kenpa'ti huabakuda' jakyo ee'te on'taj ta'huadeh'ue' o'uyne, Huairi." Huadak huaka'eria do'taj kenpa' boa'apone. ⁴⁰"Kenoka' inomey do'hued huama'buytaj bo'ka'uyate kenda do'taj hueretda bo'ka'uyne." Do Diosen Huairia ijmana'apoy.

⁴¹Aratbut ope'topen Diosen huabaktie'ea'eri ehue' e'huae'taj "Menokbahua'. Oputtaj Diosa diga' castiga magka'dik mo'eapone. Bakpak batikhue'da e'ika'yo yanhuati'. Ken ta'akyo castiga a'magkaya'po toto'taj kenpa'ti toto'en huata'moneritaj Diosa o'nigka'de. ⁴²Aypota' ee'tada yokhue' o'ne'uyne. Maymaya' ea'tada yokhue' o'ne'uyne. ⁴³Nogbayo e'huae'te huatay' yokhue' o'ne'uyne. Yudtaj toehue' ee'te yokhue' o'ne'uyne. Dakhue' ee'te kenpa'ti huabakuda'

jakyo ee'te do'taj ta'huadeh'ue' o'ne'uyne." Do Diosen Huairia ijmana'apoy. ⁴⁴"Ehue' ontaj e'kusitokte tiahua'yhue'da maymaya' ea'te tiahua'yhue'da o'na nogbayo e'huae'te kenpa'ti yudtaj toehue' ee'te kenpa'ti dakhue'da ee'te huabakuda' jakyo ee'te tiahua'yhue' o'e'uyne. Konigepo ontaj tihuapokhue' o'e'uy, Huairi." Ope'topen huakupopakeria do'taj mona'apone. ⁴⁵"Inomey do'hued huama'buy do'hued huaknopoe'eri huairihue'da kenpa'ti konig pai'da e'ne'tada batihuapokhue'da mo'ika'wynok konigepo do'tada konig tihuapokhue' o'nyne. Buttida ijjay." Ijmana'apoy. ⁴⁶Kenomey ope'topen huakupobo'eri Diosen castigayo kenpa'da o'nokbahua'apo. Kenpa'da pai'da on'nopo'unhuahuika'apo. Diosen 'uruda huakika'eri kenpa'da Diosere on'noeonhuahuika'apo. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

**Jesústaj a'arakya'po
monig o'totia'kapo judío
huairiomey on'batia'pakuyate.**

(Mr. 14.1-2; Lc. 22.1-2; Jn. 11.45-53)

26 Kenpa' aya'da Jesúsa oro'taj mona'depo nogdakon mona'po:

²—Eme'tekenta' judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta o'eapo, mo'nopoene. Do'taj cruzte kan'arake'po judío huairitaj nogbokereka'tida me'bahuaya'apone —Jesúsa mona'uyne.

³Jesúsa kenpa' ea'te sacerdote, Moisésenba' huamanmadika'eri, judío huairitone', Caifás sacerdote huairien jak kurute on'kupopakuyate. ⁴Keya' monig Jesústaj iregireg o'totia'kapet kenpa'ti monig o'arakapet on'batia'pakuyate.

⁵—Fiesta ee'te arakhue'dik o'ene. Kenoka' e'araknayo aratbut mo'hua-diaypo 'utta'da boy'dik mo'eapone. —Judío huairia on'batia'pakuyate.

**Ettone' 'uru'huieḡada huasihua'a
Jesústaj o'kutioy'uy.**

(Mr. 14.3-9; Jn. 12.1-8)

⁶E'si'dakseta' Simóntaj on'dikka'uy-ate. O'si'dakyare'uyate. Betania huakka' jakyo Simónen jakyo Jesús ee'te ⁷ettone'a Jesústaj o'huahua'po huid yerepu'te 'uru'huieḡada huasihuaj huakka'teda ee'tada o'tohua'uy. Jesús huabape' kutopate e'huadte 'uru'huieḡada huasihuaj o'kutioy'uy. ⁸Sue'ada Jesús en huanigpeika'eria e'kutioy on'tiahuaydepo on'huadiayonpo,

—Mena'po huakka'teda ee'tada nama'da injoy. ⁹Onjoyhued ee'nayo huakka'teda bahuaya'dik huakupe pai'da aratbuttaj bayokdik o'eay'nig'a. —Huanigpeika'eria nopoehue' o'nepo on'da'uy.

¹⁰—In ettone'taj nama'da i'ka'ne on-ahue' yane'. 'Urua'da megka'ne. ¹¹Opudere pai'da aratbut o'nika'apo. Donayo opudere ehue' ijika'apoy. ¹²In huasihuaj be'tioy ne do'hued huaso' e'kubarakka' ikkenda be'sihuaka'ne. ¹³Do aratbuttaj a'manopo'koreaya'po mo'nigbuey'uy. Meyapi' aya'da huadaribaya' kenpa' on'manbatia'pakika'apo kenda in ettone' megka'nigkon on'manbatia'pakika'apo. Ken ettone'taj okkahuehue' o'nika'apo. —Jesúsa mona'uyne.

**Huakupete Judasa Jesústaj
o'huatitotia kapo judío huairitaj.**

(Mr. 14.10-11; Lc. 22.3-6)

¹⁴Doce Jesús en huata'moneri o'nepo nogtida Judas Iscariote e'eada o'bakhua'uy. Judío sacerdote huairitaj a'batia'pakya'po o'bahuahua'uyate.

¹⁵—¿Jesús opudtaj e'yoknayo meniḡa' huakupe do'taj yokdik o'ne? —Judasa sacerdote huairitaj o'mana'uy. Ken Judastaj treinta plata huakupe on'yokuyate. ¹⁶Huaboa'da Jesústaj sac-

erdote huairitaj monig ijbayokapet Judasa o'nopoe'uyate.

Kene'huaya' Jesúsere on'bape'uyate.

(Mr. 14.12-25; Lc. 22.7-23;
Jn. 13.21-30; 1 Co. 11.23-26)

¹⁷Ken huame'noe judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta huakkuru huame'noe o'uy. Oro' Jesústaj o'huahua'po,

—¿Meya' fiesta aypo manhuada'dik o'eapo? —Jesústaj ona'uy.

¹⁸—Jerusalényo yanhua'. Huabokerektaj bo'huahuayapet, "A'ti ijbueyapoy. O'nen jakyo do'hued huanigpeika'eriere fiesta aypo o'bape'apoy. Huamanmadika'eria oa'." Ken huabokerektaj ya'nonati'. —Jesúsa mona'uyne.

¹⁹Kenda Jesúsa mona'nig oro'a o'ka'po fiesta aypo o'manhuada'uy.

²⁰Esikde'te Jesús doce huanigpeika'eriere kutopate o'epo ²¹o'bape'po,

—Judío huairia do'taj kadarake'po opud nogtida do'taj mo'bayokapone. Buttida ijjay. —Oro'taj Jesúsa mona'uyne.

²²Ken huaboa'da suhue'nada o'uy oro'. Noga noga Jesústaj ona'po:

—Doapi' o'yokapetpi', Huairi. —Oro'a noga noga ona'uy.

²³—Ke'na doere aypo huabape'te o'bape'denig'a ke'nada judío huairitaj me'bahuaya'apone.

²⁴Konig Apagba'te oa'ika' do'taj ogka'aponiga ke'na me'bahuaya'apone. Kentaj ke'ponada o'eapo. Pai'nada o'nopo'unhuahuika'apo. Ke'na a'nen si'poehue' e'uy nayo huadakda o'eaynig'a. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

²⁵—Do'huapi' o'bahuaya'apetpi'. —Jesústaj Judasa nama'da ona'nig'a ke'na judío huairitaj o'yokapo.

—Ee' o'na o'bahuaya'apone. —Jesúsa Judastaj ona'uy.

²⁶ O'bape'po Jesúsa pan o'bapadpo, "dakiti Dios" oa'depo o'posakea'po oro'taj bo'yoke'po,

—Yan'bape'. In pan do'hued hua-so' o'e. —Oro'taj mona'uyne. ²⁷ A'timon vino huamai'pu' o'toepo "dakiti Dios" ona'depo oro'taj bo'yokpo,

—Opud aya'ada yan'mai' ²⁸ Do'hued mimi o'e. Aratbuten dakhuea' e'ka' ijbakkahuea'apoy. Huaboa'da ijjay. Opudtaj a'nopoeyaya'po ijbueydepo do'hued mimi o'hua'apo. Aratbuten dakhuea' e'ka' akkahueaya'po do'hued mimi o'manighua'apo. ²⁹ A'ti in vino mayhue' iijka'apoy. Nogok do'hued Apag Dios Huairitaj aya'da huaknopoe'eria huaboa'da en'nigpeikade'te onte'ti vino ijjmayapoy. —Jesúsa mona'uyne.

"Jesústaj jokiahue'ya iijey."
Ia'apone Pedro. Jesúsa ona'uy.

(Mr. 14.26-31; Lc. 22.31-34; Jn. 13.36-38)

³⁰ Diostaj e'batadi'kea'de' huakka' jak Jerusalénya' o'norokdepo ote' Olivosyo sikyo o'hua'uy.

³¹ —In sikyo opud aya'da do'taj o'nokmabiradapone. Do'taj o'nokmamona'pone. "Oveja huamatoe'eritaj ekarakte oveja o'nokmamonapo." Apagba'te kenpa' oa'. ³² Nogok huakudaka'da e'eada ijnoyhuaddeapoy Galileayo huakkuruda ijhua'apoy. Opud ta'pota' bo'tiakapone. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

³³ —Nogomey bokbiradpo ekmamonpi' donayo okbiradhue' iijjeapoy. —Pedroa Jesústaj ona'uy.

³⁴ —Oyda in sikyo huatahuaj sipoghued "Jesústaj jokiahue'ya iijey." Bapa'a' ia'apone. Buttida ijjay. —Jesúsa Pedrotaj ona'uy.

³⁵ —Ehue' onere bueydik ee'pi' "Jesústaj jokiahue'ya iijey," ahue' iijjeapoy. —Pedroa ona'uy. Oro' Jesús en huanigpeika'eria konigti aya'ada ona'uy.

Getsemaní ta'baya' Jesúsa
Diostaj o'tiona'pakuy.

(Mr. 14.32-42; Lc. 22.39-46)

³⁶ Ken sikyoda Getsemaní ta'baya Jesús oro' ke'nen huanigpeika'eri ere okye'uy.

—Inteda yan'bahuadti'. Ayo a'tiona'pakya'po ijhua'apoy. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

³⁷ Pedrotaj kenpa'ti Zebedeoen botta' huasi'po Juan Jacobotaj o'batohua'depo Jesús huaboa'da suhue'nanada o'epo kenpa'ti pai'nanada o'nopo'epo,

³⁸ —Konig ijbueyapopo pai'nanada ijnopo'ey. Iyoda men'nige'. Doere yanokpoehue'. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁹ Ken Jesús nogiti adyonda o'hua'depo okkubuka' o'huedpo o'tiona'pakpo:

—Do pai'da nopo'ehue' kae'po tihuapokdik ee'nayo konig do ijpaknig kahue' yae'. Konig kenda on i'pakpo megka', do'hued pag. —Jesúsa o'tiona'pakuyate.

⁴⁰ Ken Pedromeytaj o'bahuahua'po en'batayte o'bahuahuay'uy.

—Nogoratipi' mena'po doere okpoehuehue'dik mo'ene. ⁴¹ Nama'da kahue' a'eya'po yanokpoehue' yan'tiona'pak. Huadak e'kika'ta' bo'eretpaknig'a kahue'dik mo'ene. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁴² Onte'ti a'tiona'pakya'po adyonda o'bakhua'uy.

—Do'huada pai'da e'nopo'eta' pakhue' iijey. Kenpa'ti e'bueyta' pakhue' iijenok konig kenda on ipaknok bueydik a'ey', do'hued pag. —Jesúsa o'tiona'pakondepo ⁴³ onte'ti huanigpeika'eritaj o'bahuatiakuy. Entayte o'bahuahuayato'uy. Taytaya' ijjay. Huakka' o'da'nok. ⁴⁴ O'bakhua'depo bapa'a' o'tiona'pakuyate. Konigti o'tiona'pakuyate. ⁴⁵ Ken

o'tiona'pakondepo huanigpeika'eritaj
o'bahuatiakpo,

—Oyitíeyo yan'huedti', yan'tayti'.
Oy dakhuea' huaka'eritaj do'taj
men'bahuaya'ne. ⁴⁶ Yan'mabo' monhua'.
Ke'na men'bahuaya'dene o'tiakde.
—Jesúsa o'mana'uyate.

Jesústaj on'tohua'uyate.

(Mr. 14.43-50; Lc. 22.47-53; Jn. 18.2-11)

⁴⁷ Jesúsa kenpa' e'mana'ted
Judas o'tiakde'uy. Jesúsén doce
huanigpeika'eri Judas nogtida o'uy.
Judasere huakka'da on'batiakbeduyate.
Sorotataen siroenpa noga hueypa
on'totiakpo on'batiakbeduyate.
Sacerdote huairi judío huairitone'a
on'mata'mona'nok on'batiakbeduyate.

⁴⁸ —Kentaj bo'paknigtaj ijbuyukapoy
yan'tohuati'. —Kenpa' Judas
huabahuaya'eri tiakhued o'epo
o'mana'uyate. Jesústaj ka'nokie'po
kenpa' o'mana'uyate.

⁴⁹ Ken Judas Jesústaj o'huahuato'po,
—Ijtiaki, Huamanmadika'eri,
—ona'depo o'buyukuy.

⁵⁰ —¿Katete i'tiak huadi'? —Jesúsa
ona'uy.

Nogomeya Jesústaj on'ta'koyato'
on'tohua'uy.

⁵¹ Ken nogtiada huanigpeika'eria
siroenpa o'toepo sacerdote huairien
huanaba'taj o'pesodokteguy.

⁵² —Siro yakudá'. Kenomey kenpa'ti
siroa ogka'po siroa mabueydik o'epo.
⁵³⁻⁵⁴ Setenta mil Diosen huata'moneri
sorotataj menigta'mona', pag. Oyedda
do'hued Apag Diostaj tiona'pakdik
ijjeayetnig'a, kenda e'tiona'paknayo
idada menigta'monayetnig'a inomey
do'taj tohua'dik o'ne. Apagba'te
oa'ika'nok kenpa' tiona'pakhue'dik ijje.
—Jesúsa Pedrotaj ona'uy. ⁵⁵ Kenoka'
huakka' aratbuttaj:

—Konig huiyokda huabere'eritaj
a'tohuaya'po mo'bahuahuika'. Konigti

do'taj on'huatiakbedne. Siroenpa
mo'toepo hueypa mo'toepo do'taj
on'huatiakbedne. ¿Mena'po? Diosen
jakyo aya'da huame'noe ijhuadpo
ijmanmadika'ikay. Kenoka' do'taj
tohuahue' o'nika'ne. ⁵⁶ Konig Diosen
humanbatia'pakeria Apagba'te
mentimadoya'uyate. Konigda opud
do'taj ka'dik o'nene. —Jesúsa
o'mana'uy. Eade'te oro' Jesúsén
huanigpeika'eria Jesústaj okmamon'uy.

Judío huairi egkupopakyo

Jesústaj on'boa'uyate.

(Mr. 14.53-65; Lc. 22.54-55,
63-71; Jn. 18.12-14, 19-24)

⁵⁷ Caifáste on'tohua'uyate. Caifás
sacerdote huairitone' o'ika'uy.
Caifásen jakyo aya' judío huairi
on'kupopakbeduy. ⁵⁸ Pedronayo
adteda Jesústaj o'ta'hua'uyate.
Sacerdote huairien kurute o'tiakdepo
e'tiokpaka'yo o'kudpo sorotataere
o'huadonhua'po, Jesústaj menpa'
yanogka'apet o'nopoepo a'tiahuaya'po
o'huadonhua'uyate.

⁵⁹ Sacerdote huairiere huatone'
huairiere kenpa'ti aya'da nog
judío huairi ogkupopakpo, “Jesúsa
dakhuea'da o'ka'.” “Jesúsa nama'da
oa'.” Be'api' kenpa' a'huaaya'po o'dikuk.
Nogpa' nogpa' nama'da a'huaaya'po
kenpa'ti on'dikukpo Jesús kabueye',
ea'ta' o'deretpakuy. ⁶⁰ Huakka'da
nama'da huaa'eria da on'huaa'nig'a
“Dakhuea' o'kika', bueydik o'e'.”
Ahue'dik o'nuy. Ta'pote botta' nama'da
huaa'eria on'huaa'po,

⁶¹ —“Diosen huid jaktone'taj sakdik ij-
jey. Bapa' huame'noe onte'ti ka'dik ij-
jey.” Jesúsa oa'uy. —Kenpa' nama'da
huaa'eria on'huaa'uyate.

⁶² Kenoka' sacerdote huairi o'bodpo
Jesústaj

—¿O'na menpa' baa'tokhue' i'e?
¿Kenda inomey ontaj bo'huaa'ne buttida

menpa' yada'? —Sacerdote huairia Jesústaj ona'uyate.

⁶³ Jesús nayo sohuata' a'tokhue'da o'uyate.

—Dios nayo o'noehuahuka'. Diosa mepeika'ne do'taj buttida ona'dik mo'ene. ¿O'na menpa' Cristo i'e? ¿Menpa' Diosen Huasi'po i'e? Mena'. —Sacerdote huairia ona'uyate.

⁶⁴ —E'e, Cristo ijje. Diosen Huasi'po ijje. Do'taj Diosa me'ta'mona'uyne. Kurudyo do'taj on'tiahuayapone. Dios teyda o'e. Ke'nen huada'kopen ijje kurudya' e'sihuiya' e'tiahte on'tiahuayapone. —Jesús huairitaj o'mana'uyate.

⁶⁵ Konig judío aratbuta ogkika'uyate on'diaypo yudtaj on'huiska'. Ke'na sacerdote huairi Jesústaj o'peedepo o'huadiayonpo yudtaj o'huiska'uyate.

—In huabokereka Dios ijje nama'da o'nopoepo dakhuea'da oa'. Nogiti dakhuea' huaa'eritaj e'peeta' pakhue' o'ey. Diostaj dakhuea'da o'nigtaj opuda mo'peene. ⁶⁶ ¿Menpa' mo'nopo? —Sacerdote huairia nog judío huairitaj o'mana'uyate.

—Dakhuea'da oa'. Bueydik kae'. —O'nona'uyate.

⁶⁷ Jesús en huakoktaj on'tisupue'uy kenpa'ti Jesústaj on'tuktukuy kenpa'ti Jesús en huakoktaj on'pebas'uy.

⁶⁸ —¿Ontaj Diosa e'ta'monuy'nayo be'a huaboa'da betuktuk ke'na yaa'? —Jesústaj o'nona'uyate.

“Jesústaj jokiahue'ya ijje.”

Pedroa bapa'a' oa'uyate.

(Mr. 14.66-72; Lc. 22.56-62;

Jn. 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Kenoka' jak kurute Pedro e'huadte mune'yo huanaba'a o'huahua'depo,

—Jesús Galileayo huae'eriere i'huae'ika'uyate. —Pedrotaj mune'yoa ona'uyate.

⁷⁰ Aya'ada enpee'te,

—Ehue'. Katea' i'et nopohue' ijje. —Pedroa oa'uyate.

⁷¹ E'tiokpaka' akbogpeyo e'huade'te noga ettone'a o'tiahuaydepo,

—Jesús Nazareteriere ken kenpa'ti o'huae'ika'uyate. —Pedrotaj o'huaa'uyate.

⁷² —Ehue'. Kenbokerektaj jokiahue'ya ijje. Buttida ijje Diosapi' o'nopo. —Onte'ti Pedroa oa'uyate.

⁷³ A'timon nogomey meyhue'da o'nepo Pedrotaj on'huatiakpo,

—O'na Jesús en huanigpeika'eri i'epo konig Galilea huae'erien hua'a ia'ne. —Pedrotaj o'nona'uyate.

⁷⁴ —Kentaj jokiahue'ya ijje. Buttida ijje. Buttida ahue' ee'nayo dakhuea'da do'taj kagke'. —Pedroa o'mana'uyate.

Kenpa' ea'te huatahuaa o'sipogde'uyate. ⁷⁵ E'sipogde'te “Oyda in sikyo huatahuaa sipoghued, ‘Jesústaj jokiahue'ya ijje,’ bapa'a' ia'apo.” Jesús en mename'nig. Pedro huaboa'da okkahuehue'da onte'ti o'nopo o'orokdepo pai'nanada o'huikuyate.

**Jesústaj Pilato gobierno
huairitaj on'yokuyate.**

(Mr. 15.1; Lc. 23.1-2; Jn. 18.28-32)

27 Emede'te monig Jesús bueydik o'eapo aya' sacerdote huairia aya' judío huatone' huairia on'batia'pakdepo on'nopo'uyate. ² Jesústaj on'tinukupo on'tohua'po Poncio Pilato Romano gobierno huairitaj on'yokuyate.

Judas o'buey'uyate.

³ Judas huakupete Jesústaj judío huairitaj o'bahuayame'te. Jesús bueydik o'eapo Judas huaboa'da o'nopoedepo huaboa'da o'nopo'korea'uyate. Treinta plata huakupe sacerdote huairitaj kenpa'ti huatone' huairitaj onte'ti a'batahuaya'po o'tohua'po,

⁴ —In huabokerek dakhuea' kahue' o'uy. Kenpa'da huadak o'kika'uy. Op-

uda kan'arake'po on'yokme'ne. Kenpa' ijka'po dakhuea'da ijka'mey. —Judasa huairitaj o'mana'uyate.

—Kenda e'peeta' pakhue' o'ey oro'nayo. —Huairia Judastaj o'nona'uyate.

⁵ Diosen jakyo Judas plata huakupe barakte o'endepo o'orokuyate. O'hua'depo e'bia o'huerenpitinukupo huata' o'oroa'po o'buey'uy.

⁶ Sacerdote huairi huakupe on'edepo,

—Huabokerektaj e'arak huakupe o'enok Diosen huakupe huantoe'yo in huakupe kudahue'dik o'ene. —Huairia oda'uyate.

⁷ Nogok huayahuaya on'batia'pakpo,

—Mamasot huadari in huakupete mon'bake. Keyoda esoeritayo'da bakubarakka'dik o'nika'apo. —Huayahuaya on'batia'pakuyate.

⁸ Ken huakupe Jesústaj kan'arake'po o'bahuaya'uynig ken huadari on'bake'uy. Mimi huadari o'e. Aratbuta on'batia'pakika'apo. ⁹⁻¹⁰ Konig Jeremías Diosen huamanbatia'pakeria oa'uyate. Judío Huairia konigda ogka'de'uy. “Ken treinta plata e'huatitotiak huakupe konig Dios Huairia oa'uynig mamasot huadari yan'bakeapet.” Jeremías o'madoya'uyate. Kenda judío huairi ogka'uyate.

Pilato gobierno huairitaj

Jesúsa huakpote o'nigbo'uyate.

(Mr. 15.2-5; Lc. 23.3-5; Jn. 18.33-38)

¹¹ Kenoka' Pilato gobierno huairite Jesústaj on'tohua'depo,

—¿Judíoen gobierno huairi menpa' i'e? —Pilatoa ona'uy Jesústaj.

—Ee' kenda ia' kenda ijje'y. —Jesúsa ona'uy.

¹² —Jesús dakhue'da o'e. Nogda nogda dakhuea' o'ka'. —Judío huairia Pilatotaj on'huaa'uynig'a. Jesúsanayo baa'tokhue' o'uy.

¹³ —Ontaj dakhuea'da bo'huaa'ne. O'na soata' i'ene. ¿Menpa' i'pee? —Pilatoa Jesústaj ona'uy.

¹⁴ Jesúsanayo sigpi' a'tokhue' o'uy. Pilato kenpihuay Jesústaj huakka' oknopoen'uy.

Jesústaj yan'arakti' Pilatoa ta'pota'da o'mana'uy.

(Mr. 15.6-20; Lc. 23.13-25;

Jn. 18.38–19.16)

¹⁵ Ken fiestate gobierno huairia nogtatida huabakuda' jakyo huae'eritaj o'maoroka'ika'. Kentaj aratbuta o'noktie'ea' gobierno huairia o'oroka'ika'. ¹⁶ Kenoka' Barrabás huabakuda' jakyo o'uyate. Dakhuea'da huaka'eri o'e aya'ada on'nopoe'uy.

¹⁷ Huakka'da en'bakupopakde'te,

—¿Huabakuda' jakya' e'orokata' be'taj bo'pak Barrabástaj Jesústapi'? Jesús opuden Cristo o'e. —Pilatoa o'mana'uy.

¹⁸ Judío huairi Jesústaj digda on'huahuaypo menigtotiakne. Pilatoa kenpa' o'nopondepo o'mana'uy.

¹⁹ Kenoka' Pilato huairi apon huahuadte o'huadde “Jesús huadakda o'e. Bueydik o'e. Ahue' yae'. E'bayorokte kentaj pai'da yoknopo'unhuahuay.” Pilatotaj behuaati' Pilatoen huatoea o'mana'uyate.

²⁰ —“Barrabástaj yaoroka'. Jesústaj ya'darak.” Pilatotaj ya'nona'. —Sacerdote huairia kenpa'ti huatone' huairia huakka' aratbut egkupopakte on'eretpakpo on'mana'uy.

²¹ —Botta' o'nenok. ¿Be'tataj ijzoroka'apo? —Pilatoa onte'ti o'mana'uy.

—Barrabástaj. —O'nona'uy.

²² —¿Jesús opuden Cristotaj monig ijka'apo? —Pilatoa o'mana'uy.

—Hueypa cruzte yaarak. —Aya'ada o'nona'uy.

²³ —¿Mena'po? ¿Kate dakhuea' yaka'? —Pilatoa o'mana'uy.

—Hueypa cruzte yaarak. —Nogiti nogiti 'utta'da o'nona'uy.

²⁴ Do'taj peehue' o'nepo kenpa'ti aratbut dig'a'da o'nokoynok. Pilato o'nopondepo, "Hue'ey yatotiak," ona'po aya'ada en'tiahuaYTE o'ba'koyopo,

—In huadak huabokerektaj e'arakta' pakhue' ijjeY. Donayo dakhuea' kahue' ijjeY. OpuD bo'paknok ijarakapoy. —Pilatoa o'mana'uy.

²⁵ —Kentaj ya'darak nama'da ea'nayo oro' kenpa'ti oro'ensi'po pai'da o'nopo'eapo. —Aya'ada o'nona'uy.

²⁶ Kenoka' Pilato Barrabástaj o'oroka'uy. Jesústaj huiyokda huasi'dakbi'a en'bitbitde'te Pilatoa sorotata'taj o'bayokuy. Hueypa cruzte kan'arake'po o'bayokuy.

²⁷ Gobierno huairien huaboro' jakyo on'tohua'depo aya'da sorotataj Jesústaj on'tikupopakuyate.

²⁸ Ken Jesúsen huaok o'nokkiroka'po ayagdakon huaok on'ota'po. (Ken konig gobierno huairiayo'da on'otika'nig.) ²⁹ Kenpa'ti e'pid huakiok ogkuotta'po kenpa'ti hueypa huada'kopen on'ba'padá'uyate. Kenpa' o'nogka'depo huikudate on'tihuadpo,

—I'tiak judíoen gobierno huairi. —Nama'da sorotata'a on'tierikpo o'nona'uyate.

³⁰ Kenpa'ti on'tisupu'uyate. Hueypa on'toepo ogkubitbituyate. ³¹ Ken konig on'tierikdepo okayagda o'nokkiroka'po ke'nenokkon onte'ti on'ota'depo hueypa cruzte a'arakya'po Jesústaj on'tohua'uyate.

Hueypa cruzte on'arakuyate.

(Mr. 15.21-32; Lc.

23.26-43; Jn. 19.17-27)

³² Jerusalén huakka' jakya' on'toorokdepo Cirene huakka' jak huae'eri Simóntaj on'de'uyate. Sorotataa o'nona'nok Jesúsen hueypa cruz Simóna o'tohua'uyate.

³³ Ken Gólgota ote' onokye'uyate. Gólgota aratbutenjate huakuai' ote'. ³⁴ Keyo sorotataj Jesústaj vino pai' on'yokuyate. Monigti ya'etapo suhuigda o'maypo nogiti mayhue' o'uyate.

³⁵ Sorotataj Jesústaj hueypa cruzte on'betandepo be'a ke'nen yudtaj ya'deyapet a'nopoeya'po huid okmo o'nene'uy. Kenda Diosen huamanbatia'pakeria oa'uyatenig kenda ogka'uy. ³⁶ Kenoka' Jesúsen huaso' a'tiokaya'po on'huad'uyate. ³⁷ Huaku kutapen hueymeyente "In Jesús o'e. Judío aratbuten gobierno Huairi o'e." On'madoya'uyate. Konigepo bueydik o'e on'nopo'e'uyate.

³⁸ Kenoka' botta' huabere'eritakon hueypa cruzte on'mabeta'uyate. Jesús huada'kopen nogtaj ope'topen on'mabeta'uyate. ³⁹ Judío aratbut on'pokpo Jesústaj dakhuea'da on'tidi'keonhua'uy. Kenpa'ti on'huadiaypo huakua on'pekore'epo,

⁴⁰ —"Diosen huaboro' jak ijsakapoy, bapa' huame'noe onte'ti ijka'apoy." Iame'ne. O'na bueyhue' a'eya'po huata' yatihuapok. O'na Diosen Huasi'po ee'nayo cruzya' yahuarak. —Judío aratbuta on'bapokpo Jesústaj o'nona'uyate. ⁴¹ Sacerdote huairia Apagba' huamanmadika'eria fariseo huamanmadika'eria huatone' huairierea kenpa'ti Jesústaj dakhuea'da o'nona'po:

⁴² —Nogomeytaj o'bayarea'ika'uyatenig'a huata'nayo bueyhue' a'eya'po tihuapokhue'dik o'e. Israel aratbuten huairi ee'nayo hueypa cruzya' kahuarake'. E'huaraknayo kentaj oknopoika'dik o'eapoY. ⁴³ Diostaj oknopo'enok kenpa'ti "Diosen Huasi'po ijjeY." Jesúsa oa'uynok Diosa daka' Jesústaj e'paknayo bueyhue'dik kae'po katihuapoke'. —Judío huairia Jesústaj on'huaa'uyate.

⁴⁴ Huabere'eriére Jesús onteteyo' hueypa cruzte on'betpo kenpa'ti Jesústaj dakhuea'da ona'uyate.

Konig Jesús o'buey'uyate.

(Mr. 15.33-41; Lc.

23.44-49; Jn. 19.28-30)

⁴⁵ Tokhuada' e'huadte huadari huabada o'sikon'uy. Sikkiregda o'uyate. Terea' e'huadde'te onte'ti o'ta'tuduyate.

⁴⁶ Kenteda niokpo e'huadted,

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —Jesúsa 'utta'da o'okoyon'uyate. Ken aratbuten hua'ate:

—¿Mena'po do'taj me'enonne, do'hued Dios? —Jesúsa 'utta'da o'okoyon'uyate.

⁴⁷ Sue'da huakka'mona on'tikupobopo on'peedepo,

—In huabokerek Elíaskudaktaj o'nokoy. —On'mana'uyate.

⁴⁸ Nogbokerektida ida o'ketpo apon esponja o'totiadepo vino pai'yo o'ta'buta'po hueypate o'beta'po kenpa'ti huakitta'te o'nigoktea'uyate. Kabuyuke'po o'nigoktea'uyate.

⁴⁹ —A'ti, Elías a'tihuapokya'po yati-akapetpi' a'tiahuaya'po mon'nige. —Nogomeya on'mana'uyate.

⁵⁰ Onte'ti Jesús 'utta'da o'okoyondepo o'notitikon'uyate.

⁵¹ E'bueyonde'te Diosen huid jakyo konig tela pegtone' e'oroya'da kutapen nopote o'huison'uyate. Huadari o'iyig'uy. Huidtone' o'sakuy.

⁵² Huakka' kubarak o'bakhuikead'uy. Huakka' Diosen huaknopq'erikudak on'manoyhuadon'uyate. ⁵³ Bapa'me'noe e'pokonde' Jesús e'noyhuadde'te huaknopq'erikudakkon kubarakya' on'maorokon'uyate. Diosen huakka' jakyo Jerusalényo on'kudon'uyate. Keyoda huakka'da on'batiahuay'uyate.

⁵⁴ Kenta' sorotataj sorotataj capitánere Jesústaj huatioka'eri huadari e'iyeg ken-

pa'ti nogpa' nogpa' ee'te on'tiahuaydepo huakka'da on'me'pukpo,

—In huabokerek buttida Diosen Huasi'po o'e. —On'batia'pakuy.

⁵⁵ Kenpa'ti keyoda huakka' ettone' on'nepo bidta'da on'tiahuayanhua'uyate. Ettone' Galilea huadaribaya' Jesústaj on'ta'hua'ika'po kenpa'ti on'tihuapokika'uy. ⁵⁶ María Magdalena kenpa'ti María Jacoboen Joséereen huaye kenpa'ti Zebedeoen huasi'poed huaye keyoda o'ne'uyate.

Jesústaj on'kubarakka'uyate.

(Mr. 15.42-47; Lc.

23.50-56; Jn. 19.38-42)

⁵⁷ Ken e'sikonyakte José huakka'da huamatqe'eri huairi o'tiakuyate. José huakka' jak Arimatea huae'eri kenpa'ti Jesústaj huanigpeika'eri o'epo

⁵⁸ Pilatotaj o'huahua'depo, “Jesúsensq' beyok.” Ona'nok “Jesúsensq' Josétaj yan'yok.” Pilatoa o'mana'uyate.

⁵⁹ José o'so'toepo yereda telaa o'so'tihuiyigdepo ⁶⁰ Joséen huabo sipana'kogyo o'so'huedan'uyate. Ken kubarak akbogpete huaboro' huid o'tinokbetandepo o'hua'uyate.

⁶¹ Joséen kubarak meyhue'da María Magdalena nog Maríaere on'huadpo on'tiahuay'uyate.

⁶² Eme'te sábadote sacerdote huairi kenpa'ti fariseo huamanmadika'eriére Pilatotaj on'huahua'po,

Jesús kubaraktaj sorotataj on'tioka'uyate.

⁶³ —“Bapa' huame'noe e'pokte onte'ti ijnoyhuadapoy.” Ke'na da huaa'eria bueyhued o'epo oame', okkahuehue' o'ey, huairi. ⁶⁴ Ke'nen huanigpeika'eri yan'huahua'po yan'sq'bereapetdapi' “E'bueytada Jesús o'noyhuadde.” Aratbuttaj yan'mana'apet. Kenpa' egka'nayo dakhue'da e'dik o'epo. Diga'da aratbut

nama'da yanoknopoeapetpi'. Konigepo bapa'a' huame'noea' kubaraktaj daka' yan'tioka' yamana'. —Judío huairia Pilatotaj o'nona'uyate.

⁶⁵—Inomey sorotataj yan'batohuati'. Daka'nada kubaraktaj yan'tioka' yan'manati'. —Pilatoa o'mana'uyate.

⁶⁶Ken on'bahua'uyate. Kubaraktaj a'tiokaya'po, huaboro' huid teyda o'nokbettinuku'uyate. Kenpa'ti sorotataj kan'tiok'e'po sacerdote huairi kenpa'ti fariseo huamanmadika'eriere on'maenonpo on'bakhua'uyate.

**Jesúsa huakudaka'da,
e'eada o'noyhuaduyate.**

(Mr. 16.1-8; Lc. 24.1-12; Jn. 20.1-10)

28 Judío aratbuten okmapie'ahuad-dik huame'noe e'pokonde'te domingo emede'te María Magdalena nog Maríaere kubarakyo a'tiahuaya'po on'hua'uyate. ²Kenoka' diga'da huadari o'iyeg. Diosen huata'moneri kurudya' o'huarakonpo kubarakyo o'hua'po boro' huid huanokbet okpokorea'depo huaboro' huidte o'huaduyate. ³Ke'na jeynada konig ojbed. Ke'nen yudtaj keregnanada o'uy. ⁴Sorotataj on'tiahuaypo diga'da on'me'pukuyate. Konig e'bueyonig on'bahued'uyate. ⁵Ettone'taj:

—Okme'pukhue' mene'. Jesústaj bo'ukne ijnopoy kentaj hueypa cruzte o'darakme'te. ⁶Iyo ehue' o'e. O'noyhuadonde. Ken konig mona'uyne. Yan'tiak. Kente on'huedame'te yan'tiahuay'. ⁷En'tiahuayde'te ida yanhuati'. Jesúsen huaknopoe'eritaj yan'bahuahuati', "Huabueya'da o'eme'nig'a o'noyhuadonde. Huakkuruda Galileayo o'hua'apo opud huahued. Keya' bo'tiahuayapone." Kenpa' huaknopoe'eritaj yan'manati'. Kenpa'da ijjay. —Diosen huata'moneria ettone'taj o'mana'uyate.

⁸Ken ettone' kubarakya' idada on'hua'po on'durugpakonpo kenpa'ti on'me'pukudpo on'bahua'uyate. Huaknopoe'eritaj a'mana'toya'po on'baketonhua'uyate. ⁹Ida Jesúsa o'madejpakuyate. "Ijtiaki." Oa'uyate. Ettone' Jesústaj on'huahua'depo Jesúsen hua'itaj di'da o'nepo on'bapaduyate kenpa'ti

—'Urua'nanada Diosen Huasi'po i'ika'. —O'nona'uyate.

¹⁰—Me'pukhue' yane'. Do'hued huama'buyte yanhua'. "Galileayo yanhuati'. Keyoda Jesústaj bo'tiahuayapone." Yan'manati'. —Jesúsa ettone'taj o'mana'uyate.

**Kenda sorotataj
on'batia'pakato'uyate.**

¹¹Ettone' en'huade'te sue'da sorotataj kubarak huatioka'eria Jerusalén huakka' jakyo on'hua'uyate. Ayoda judío sacerdote huairitaj aya'da kenda on'tiahuaydepo on'manbatia'pakato'uyate. ¹²Kate o'kapoy e'nopoe'ta' on'pakpo huatone' huairitere on'batia'pakuyate. On'nopodepo huakka' huakupe sorotataj on'bayokpo,

¹³—Sikyo e'tayte Jesúsen huaknopoe'eria on'tiakpo Jesúsen huaso' on'berepo on'tohuate. Nama'da yan'batia'pakti'. ¹⁴Kenda gobierno huairi e'peenayo oro' opudtaj o'tihuapokpo huairitaj o'batia'pakapoy. Opudtaj menpa' ogkahue'dik mo'eapone. —Judío huairia sorotata'taj on'mana'uyate.

¹⁵Ken sorotataj huakupe on'baedepo on'hua'uyate. Kenpa' huairia on'mana'nig on'batia'pakonhua'uyate. Konigepo oy kenpa'ti Jesúsenso'taj Jesúsen huaknopoe'eria on'bere'uyate. Judío nama'da on'batia'pakika'.

**Once huaknopoe'eritaj
Jesúsa o'mana'uy.**

(Mr. 16.14-18; Lc.
24.36-49; Jn. 20.19-23)

¹⁶Ken ote' Galileayo Jesúsa o'dikkame' oro'a Jesúsen once huaknopoe'eri o'hua'uy. ¹⁷Jesústaj o'tiahuaydepo "Urua'da i'e. Diosen Huasi'po i'e." Jesústaj o'nona'wynig'a nogte Jesústaj okiogkahue' o'nuy.

¹⁸Jesúsa oro'taj o'huatiakdepo,
—Diosa mena'nok aya'tada kurudy-
opi' huadarieretapi' mata'mona'dik

ijje. Aya'ada do'taj nigpeedik me'nika'apone. ¹⁹Yanhuati'. Aya' aratbuten huadaribayo yanhuati'. Do'taj kanoknopoe'po daka' yan'manmadikikati' kenpa'ti Apag Diosa o'paknok do ijpaknok Diosen Nokireg o'paknok bautiza yan'magkikati'. ²⁰Aya'da ijmana'nig nigpeika'dik mo'ene yan'manikati'. Kenpa'da opudere aya'da huame'noe ijjeonhuahuika'apoy. Kene'huaya' huame'noete onte'ti opudere ijjeonhuahuika'apoy. —Jesúsa mona'uyne, ken.

SAN MARCOS

*Marcosa Jesucristoen huadak
hua'a o'manigmadoya'uyate.*

**Sue'da aratbut e'nahue'yo Juan
Bautistaa Diosen huadak hua'a
o'mana'onhuahua'uyate.**

*(Mt. 3.1-12; Lc. 3.1-9,
15-17; Jn. 1.19-28)*

1 Jesucristoen huadak hua'a
huaboa'da on'nigmadoya'ne.
Jesucristo Diosen Huasi'po o'e.

² A'ennada Isaías Diosen huamanba-
tia'pakeria o'madoya'uyate:

Ontaj oknopoe'dik ka'ne'po
onte huakkuruda do'hued
huata'moneritaj ijta'mona'apoy
sion. Diosa ona'uyate. ³ Sue'da
aratbut e'nahue'yo o'ika'apo.
"Yan'nopo'korea'. Huairi e'tiakde'te
daka'da a'eya'po 'urunopo'da
yag'kika'. Dakhuea' e'kika'
yan'batikpo onte'ti Diostaj
yan'nigpeika'." 'Utta'da o'mana'apo.

Kenda o'madoya'uyate Isaías. Juan
Bautistataj o'timadoya'uyate.

⁴ Ken sue'da aratbut e'nahue'yo Juana
bautiza o'magkika'po, "Diosa dakhuea'
e'ka' kakkahue'po yan'nopo'korea'
Diostaj bautiza megke'." Juana
aratbuttaj o'manika'uyate.

⁵ Juantaj e'peeta' on'pakpo huakka'-
nanada aratbut on'huahua'uyate.
Huakka' Judea huadari huae'eri
huakka' Jerusaléno huae'eriere
Juantaj on'huahua'uyate. "Dakhuea'da
ijkikamey. Bekkahuea' Dios." Enade'te
Jordánhueya' Juana bautiza
o'magka'uyate.

⁶ Yudtaj camello huahuijtaj e'ka' Juan
Bautista o'otika'po kenpa'ti huasi'dak
baka'bij o'tae'uyate. Tiktik o'bpika'uy-
ate. Asigku o'minika'uyate. ⁷ O'mana'po:

—A'ti Diosen Huairi bo'huati-
akdeapone. Do'hua e'manikade'te
bo'huatiakapone. Kennayo huakhuairi-
nanada teynanada e'eada do'huataj
ehue'da ijje'y. Huairinanada o'enok
ke'nen huanaba' ehue'dikda ijje'y.
⁸ Hue'eya opudtaj bautiza o'nogka'ne.
Ke'nanayo Diosen Nokirega bautiza
mogka'apone. —Juan Bautista
o'mana'uyate.

Jesústaj bautiza ogka'uyate.

(Mt. 3.13-17; Lc. 3.21-22)

⁹ Kenoka' Galilea huadaribaya'
Nazaret huakka' jakya' Jesús
o'tiakuyate, Jordánhueya' Juana
bautiza ogka'uyate. ¹⁰ Jesús

huahueya' e'behuikde'te ida kurud
konig akbogpe okhuikepo, Diosen
Nokirega daka'damon konig tukku'
o'huahuarakpo Jesústaj o'tikot Jesús
Diosen Nokiregtaj e'tiahuayte o'tikotpo:

¹¹ —On do'hued huasi'po o'taene.
Huadi'da o'taene. Ontaj durugda
o'toene. —Kurudya' Diosa ona'uyate.

Jesústaj toto'a o'dikdikuyate.

(Mt. 4.1-11; Lc. 4.1-13)

¹² Ken sue'da aratbut e'nahue'yo Dios
Nokirega Jesústaj o'ta'mona'uyate.

¹³ Ken, sue'da aratbut e'nahue'yo
cuarenta huame'noe o'eonhua'po
dubayo huae'eriere o'nepo. Toto'
huairia Jesústaj o'dikdikuyate
dakhuea' kake'po. E'dikdikde'te Diosen
huata'moneri aypo on'yokuyate.

**Galileayo huaboa'da huadak hua'a
Jesús o'manmadika'uyate.**

(Mt. 4.12-17; Lc. 4.14-15)

¹⁴ Ken Herodes huairia Juantaj
huabakuda' jakyo e'kudade'te, Galilea
huadariyo Jesús o'hua'uyate. Dios
Huairitaj huadak hua'a huaboa'da
o'manmadika'uyate.

¹⁵—Oyedda Dios huairi o'tiakdenok, dakhuea' bokika'nig yan'nopo'korea', Diosen huamanopo'yarea'er-itaj yanoknopoika'. —Jesúsa o'manika'uyate.

Botta' botta' huakjene'eritaj: "Doere monhua'." Jesúsa o'mana'uyate.

(Mt. 4.18-22; Lc. 5.1-11)

¹⁶ Jesús huaboro' e'pog Galilea akta'bogpete o'hua'epo Simón huama'buy Andréstere o'batiahuay'uyate. O'nokjene'uyate. Huakjene'eri o'ne'uy. E'nokjene'te o'batiahuay'uyate.

¹⁷—Doere monhua'. Aratbut Diosensi'po ka'nike'po kan'manopo'kore'po mo'manmadikika'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁸ Idada huakjene' kenpa'da o'nenanpo Jesúsere on'hua'uyate.

¹⁹ Adyonda o'hua'edepo Jacobotaj huama'buy Juantere Jesúsa o'batiahuay'uyate. Jacobo huama'buyere Zebedeoen huasi'po o'nuyate. Kusi'petone'yo o'nepo huakjene'taj on'to'ka'po, ²⁰ "Monhua', do'taj me'nigpeika'." Jesúsa e'manade'te huaaj Zebedeo huanaba'tere o'nenonpo Jesústaj a'nigpeikaya'po on'tahua'uyate.

Dakhue' nokirega huabokerektaj o'nopo'toe'uyate.

(Lc. 4.31-37)

²¹ Ken Capernaum huakka' jakyo o'nokye'uyate. Okmapie'ahuaddik huame'noete judío aratbuten huaitake' jakyo Jesús o'kuddepo, o'manmadika'uyate. ²² Moisésenba' huamanmadika'eri konig huairi daka' manmadikahue' o'nika'nig'a Jesús nayo konig huairitone' 'urua'nanada o'manmadika'uyatenok, "kenpihuay" aratbut oda'po on'mepuke'uyate. ²³ Judíoen huaitake' jakyo dakhue' nokirega huabokerektaj o'nopo'toenok 'utta'da ona'po:

²⁴—Mena'po oro'taj dakhuea' egka'ta' i'pak Jesús Nazaret huae'eri. Mena'po oro'taj a'maenya'po o'huatiak. Ontaj okia'ne Diosen huadakda nogsi'potida i'ene. O'nopoey. —Kenbokereka Jesústaj 'utta'da ona'uyate.

²⁵—A'pakhue' yae'. Huabokerektaj yakorok, nokireg. —Jesúsa ona'uyate. ²⁶ Nokirega o'iriga'po o'sagkia'depo okhua'uyate.

²⁷ Aya'ada on'tiahuaypo, —Kenpihuay on'nopoeyo 'urua'nanada o'manmadika'. Konig huairitone' ighua'da o'mana'nok dakhue' nokireg on'nigpeepo o'nokorok. —Huayahuaya on'batia'pakuyate.

²⁸ Idada Galilea huadaribayo nogyo nogyo Jesúsa 'urua'da o'kika' on'manbatia'pakika'uyate.

Simón Pedroen huasu'taj o'yaread'uy Jesúsa.

(Mt. 8.14-15; Lc. 4.38-39)

²⁹ Ken judíoen huaitake' jakya' o'norokdepo Jesús Simónen Andréstere jakyo Jacobo Juanere o'hua'uy. ³⁰ Simónen huasu' o'digpakpo, onpahueduyate. "Simónen huasu' o'digpak." Jesústaj o'nona'nok. ³¹ Jesús Simónen huasu'taj o'huahua'po, o'ta'kuypo o'boda'uyate. E'digpak o'ta'huitato'po aypo o'manigmanhuada'uy.

Huakka' aratbut dakhue'da e'ne'te Jesúsa o'bayarea'uyate.

(Mt. 8.16-17; Lc. 4.40-41)

³² E'sikde'te huakka'da dakhue' o'nenok aya'tada Jesúste on'batohua'uy. Nogomeytaj dakhue' nokirega on'manopo'toenok Jesústaj on'batohua'uy. ³³ Huakka' jakya' aya'ada akbogpete on'kupopakuy. ³⁴ Huakka'tada Jesúsa o'bayarea'uy. Huakka' toto'taj o'maken'uy. Toto' Jesústaj okia'nok

“Diosen Cristo o’e ahue’ yane’.” Jesúsa toto’taj o’mana’uyate.

**Galilea huadaribaya’ Jesúsa
o’manbatia’pakonhuahua’uyate.**

(Lc. 4.42-44)

³⁵ Ken, meahuedda o’mabo’uyate. Sue’da aratbut e’nahue’yo Jesús o’hua’uyate. Keya’ Diostaj o’tiona’-pakuyate. ³⁶ Simónomey on’tahua’po, ³⁷ on’huahuyadepo,

—Aya’ada bo’ukne. —O’nona’uyate.

³⁸ —Nog huakka’ jakyo nogyo nogyo huadak hua’a a’manbatia’pakya’po ijtia’-akpo nogyo nogyo monhua’. —Jesúsa o’mana’uyate.

³⁹ Galilea huadaribayo nogyo nogyo o’hua’unhuahua’po judío aratbuten huaitake’ jakyo o’manmadikika’po kenpa’ti toto’ nokiregtaj o’maenika’uyate.

**Huabokerek ke’poda e’so’settaj
Jesúsa o’yarea’uyate.**

(Mt. 8.1-4; Lc. 5.12-16)

⁴⁰ Huabokerek ke’poda o’so’setpo, Jesústaj o’huatiakuyate. Huikudate o’tihuadpo,

—E’paknayo yarea’dik o’ene. —Jesústaj ona’nok.

⁴¹ Jesús o’tinepahuiudpo, o’tibata’tepo, ona’po:

—E’yarea’ta’ o’pakne. O’yareapone. —Ona’uyate.

⁴² Ena’t^e idada o’yaread’uyate. ’Uruda huaso’ o’uyate.

⁴³ Jesúsa o’ta’mona’po,

⁴⁴ —Keyoj, Jesúsa be’yarea’ne mantia’pakhue’ yae’. Huaso’ e’yarea’ ka’tiahuaye’po sacerdotete yahuati’. A’yareya’po konig Moisésa o’mana’uyatenig ken konig yayokti’. ’Uhuapi’ yayokti’. O’yarede aratbuta mo’tinopoeapone. —Jesúsa ighua’da ona’uyate.

⁴⁵ Ke’nanayo o’hua’po Jesúsa be’yarea’ne aya’tada huabo’a’da o’mantia’pak’uyate. Konigepo Jesús huakka’ jak etretnopoyo mankudhue’dik o’epo sue’da aratbut e’nahue’yo o’ika’uy. Nogya’ nogya’ on’bahuatiakika’uyate.

**Huabokerek e’ketpaktaj
Jesúsa o’yarea’uyate.**

(Mt. 9.1-8; Lc. 5.17-26)

2 Sue’da huame’noe e’pokde’t^e Capernaum huakka’ jakyo onte’ti Jesús e’tiakde’t^e “Jesús jakyo o’e.” Huakka’ jak huae’eria on’tipeepo, ² huakka’ada aratbut on’kupopakpo, jakyo ogkupopakpo kurutekon ogkupopakuyate. Akbogpete mente boahue’ o’ne’uyate. Apag Diosen huadak hua’a Jesúsa o’manmadika’uyate. ³ Botta’ botta’ huabokereka huabokerek e’ketpaktaj o’nonokba’huadonpo on’totiakuyate. ⁴ Huakka’ada ogkupopakno, menpa’ ibodte huatotiakhue’dik o’nepo, jak kutayo on’tobehuiakpo jakonpid on’tiokendepo huabokerek e’ketpak asukte enpahuedte aratbutnopote Jesústaj huakokpen o’nonhuaraka’uyate. ⁵ Jesúsa o’yarea’apo o’noknopoenok Jesúsa o’nopoepo,

—Aya’ Diostaj dakhuea’ i’kika’uyatenig’a yokkahuea’po o’nopo’tihueke’ne, sion. —Huabokerek e’ketpaktaj Jesúsa ona’uyate.

⁶⁻⁷ Kenteyo sue’da Moisésenba’ huamanmadika’eri on’bahuadpo, “Menpa’ in huabokerek Diostaj dakhuea’ oa’. Be’a dakhuea’ e’ka’ ya’nopo’tihueke’. Diosayo’da nopo’tihueke’dik o’e.” Kenda huanopoya’da on’nopo’e’uyate. ⁸ Kenda Moisésenba’ huamanmadika’eri huanopoya’da on’nopo’eniqtaj Jesúsa o’nopoepo,

—Mena’po huanopoya’ kenpa’ do’taj on’tinopoe. ⁹ Diostaj dakhuea’ e’ka’ huabokereka okkahueahue’dik o’e. Diosayo’da okkahuea’dik o’e. Huabokerekanayo yareahue’dik

o'epo, "Yabod, atisuk yatohua' yahuati'," onahue'dik o'e. Diosayo'da yarea'dik o'e. ¹⁰Do huabokerek ijje'po Diosya' ijtiakuy. Diostaj dakhuea' e'ka' nopo'tihueke'dik ijje' opudtaj a'manopo'e'aya'po, e'ketpktaj ijyareapoy. —Jesúsa Moisésenba' huamanmadika'eritaj o'mana'po,

¹¹—Yabo', asuk yatope'o, o'nen jakyo yahuati' ona'ne. —Jesúsa e'ketpktaj ona'uyate.

¹²Aya'ada en'tiahuayte o'bodpo asuk o'udpo o'makorokon'uyate. Konigepo aya'ada,

—Kenpihuay, Dios huadakda o'e. 'Urunanada o'ka'. Ken konig a'nenda tiahuayhue' o'nika'uynig o'tiahuaydey. —Aratbuta on'tiahuaydepo on'batia'pakuy.

Jesúsa Mateotaj "menigpeepo beta'hua'," ona'uyate.

(Mt. 9.9-13; Lc. 5.27-32)

¹³Ken onte'ti Jesús o'hua'po, e'pog akta'bogpete o'hua'uyate. Huakka'ada aratbut kentaj egkupopakde'te o'manmadikanhua'uyate. ¹⁴O'pokonpo, Levítaj o'tiahuay'uyate. (Leví Mateo botta'dik on'dikka'uyate.) Leví Alfoen huasi'po gobiernoen huakupe huatabae' jakyo o'huaduyate,

—Menigpeepo beta'hua'. —Levítaj ona'uyatenok Leví o'bodpo, Jesúsere o'hua'uyate.

¹⁵Ken Levíen jakyo Jesúsere huakka'mon on'bape'po huakka' gobiernoen huakupe huatabae'eri huakka' dakhuea' huaka'erikon on'bape'uyate. Huakka'da ken konig Jesústaj on'tahua'ika'uyate. ¹⁶Dakhuea' huaka'erie, Jesús o'bape' Moisésenba' huamanmadika'eri fariseo-ere on'tiahuaydepo,

—¿Mena'po huakupe huatabae'eri dakhuea' huaka'erie o'bape'po Jesús? —Fariseoa Jesúsen huanigpeika'eritaj on'huaa'uyate.

¹⁷Kenda Jesúsa o'mapeedepo,

—Aratbut dakda ee'nayo huamadakka'eritaj pakhue' o'nika'. Dakhue'da ee'nayo huamadakka'eritaj on'pakika'. Huadak huakika'eritaj "yan'nopo'korea'," a'manaya'po tiakhue' ijje'uy. "Yan'nopo'korea'po do'taj men'nigpeika'." Dakhuea' huaka'eritaj e'mana'ta' ijpakpo ijtiakuy. —Jesúsa o'mana'uyate.

“¿Mena'po o'nen huanigpeika'eria

Dios kamapee'po aypo bapehue' ehue' yanika'?"
Jesústaj o'nona'uyate.

(Mt. 9.14-17; Lc. 5.33-39)

¹⁸Nogok Juanen huanigpeika'eri Dios kamapee'po aypo bapehue' e'nika'te, fariseo aratbutkon Dios kamapee'po bapehue' e'nika'te sue'da aratbut Jesús-taj on'huatiakpo,

—Juanen huanigpeika'eri fariseokon Dios kamapee'po bapehue' o'nika'. ¿O'nen huanigpeika'erinayo mena'po yan'bapika'? —O'nona'uyate.

¹⁹—Huabokerek o'toepakapo, ke'nen huadi'a fiestate on'tiakdepo on'bapika'. Ken huabokerekere e'ne'te huadi'a bapika'dik o'nika'. ²⁰Nogok ken huabokerektaj en'baktohuade'te huadi'a pai'da e'dik o'nepo Dios kamapee'po bapehue' o'nika'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

²¹—Huatone'ok ke'poda e'para'te akbetya'po huabo huaoktaj okteghue' o'ika'ne oro'omey aratbut. Huaboenpa huatone'oktaj ekbetnayo onte'ti ke'poda o'para'apo kenpa'ti huabo huaok dakhue'da o'eapo. Konigti adhuae'pane'a e'manmadika' huatone'dik onte'ti nigpeehue'dik yane'. Do'hued huabodikyo'da e'manmadika' nigpeedik yanika'. Konigti konig adhuae'pane'ogkika'uynig nogiti kika'dik manahue' ijje'po huabo e'manmadikayo'da on'madika'ika'ne. ²²Huatone'si'dak vino

huatōe' ayda kenpa'ti kurugada o'epo konigepo huabo vino sine' huebiahued onjoyhue'dik o'ene. Huatone'si'dakyo huabo vino onjoyhue'dik o'ika'ne. Huatone'si'dakyo huabo vino enjoynayo o'huepoagpo huasi'dak on'titagonapo. Vino o'surukapo kenpa'ti huasi'dak ke'poda o'su'huitonapo, dakhue'da o'eapo. Huabo vino huabosi'dakyo onjoydik o'ene. Huasi'dak vinoere huadak o'eapo. Konigti adhuea'pane' ogkika'nig kahue'dik yanika'. Do'hued huabo e'manmadikayo'da yan'nigpeika'po yag'kika'. Konigti konig adhuea'pane' ogkika'uynig nogiti kika'dik manahue' ijjeapo huabo e'manmadikayo'da on'madikika'ne. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Judíoen okmapie'ahuaddik
huame'noete Jesúsēn
huanigpeika'eria
o'nogkupoktega'uyate.**

(Mt. 12.1-8; Lc. 6.1-5)

²³ Nogok okmapie'ahuaddik huame'noete ta'bayo Jesús o'hua'epo huanigpeika'eriere o'huae'uyate. Jesúsēn huanigpeika'eria ogkusitokpo trigo o'nogkupaya'uyate.

²⁴ —Yatiahuay'. ¿Judíoen okmapie'ahuaddik huame'noete ogkupayahue'dik o'enig'a mena'po o'nen huanigpeika'eria yagka'? Dakhuea'da ogka'. —Fariseoa Jesússtaj o'nona'uyate.

²⁵ —A'ennada David kenere huae'eri aypotaj o'nepo ogkusitokuyate.

²⁶ Diosen carpa jakyo on'kudonpo, Abiatar sacerdote huairi e'ika'te Diostaj e'nighueda' pan on'tabapeduyate. Kenda pan be'api' bapehue'dik ee'tada ogka'uyate. Sacerdoteyo'da bape'dik o'nuyate. Menpa' kenda Apagba'te tiahuayhue' o'ika'.

²⁷ Huabokerektehuapa' okmapie'ahuaddik ka'nike'po Diosa

okmapie'ahuaddik huame'noe o'dikka'uyate. Huabokereka katepi' nogda nogda kikahue'dik yanika' a'manaya'po okmapie'ahuaddik huame'noe Diosa dikkahue' o'uyate. ²⁸ Do huabokerek ijjeapo Diosya' ijtiaukuy. Okmapie'ahuaddik huame'noe Huairi ijjeay. —Fariseotaj Jesúsā o'mana'uyate.

**Jesúsa eba'po'ketpaktaj
o'ba'yarea'uyate.**

(Mt. 12.9-14; Lc. 6.6-11)

3 Onte'ti okmapie'ahuaddik huame'noete judíoen huaitake' jakyo Jesúsā o'kuduyate. Keyo huabokerek eba'po'ketpak o'uyate. ² “¿Okmapie'ahuaddik huame'noete menpa' Jesúsā ya'yareapo?” Fariseo on'nopoepo, e'yarea'nayo, “Jesúsa dakhuea' o'ka'.” Huaa'dik o'ey on'nopo'euyate. Konigepo fariseo Jesússtaj on'tiahuaya'uyate.

³ —Yabo', iyo eretnopoyo yaboato'. — Jesúsā eba'po'ketpaktaj ona'uyate.

⁴ —¿Okmapie'ahuaddik huame'noete menpa' huadak ka'dik ya'ne? ¿Menpa' dakhuea' ka'dik ya'ne? ¿Menpa' yarea'dik ya'ne? ¿Menpa' arakdik ya'ne? —Jesúsa o'mana'nig'a. Fariseomeya sohuata' a'tokhue'da o'noke'uyate. ⁵ E'nopoenka'ta' pakhue' o'nenok Jesúsā o'bahuadiayonpo suhue'da o'epo nogta nogta o'batiahuaypo,

—Yabate'. —Jesúsa ona'uyate.

Ken o'ba'tepo o'ba'yarud'uyate. ⁶ Fariseomey o'norokpo ida Herodestaj huapakeriere ogkupopakdepo, menpa' Jesússtaj arakdik o'e, on'batia'pakuyate.

**E'pog akta'bogpete Jesússtaj
huakka'da ogkupopakuyate.**

⁷ Huaboro' e'pog akta'bogpeyo Jesús huanigpeika'eriere on'hua'uyate. Huakka' Galilea huadaribaya' huae'erikon on'tahua'uyate. ⁸ Judeaya' Jerusalénya' Idumea huadariya'

Jordánhue adpenya' Tiro huakka' jakya' Sidón huakka' jakya' huakka'da on'huatiakpo, Jesúsá 'urunanada o'kika' on'tipeedepo, on'tiakuyate. ⁹⁻¹⁰ Huakka'tada o'bayareadunok aya'ada dakhue' huae'eria a'yareya'po ken'taj e'nejta' on'pakpo diga'da on'kupopakpo Jesússo'taj sapajdikte e'nenok,

—Ibodteda kusi'pe mo'nigtöe'.
—Jesúsá huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

¹¹ Kenoka' toto'a huanopo'töe'eria Jesústaj on'tiahuyadepo on'tihuekpo,

—Diosen Huasi'po i'ene. —'Utta'da o'nona'uyate.

¹² —Keje' matiokiiahue' yane'.
—Ighua'da o'mana'uyate Jesúsá.

**Jesúsá docetaj huamata'mona'
o'baktie'ea'uyate.**

(Mt. 10.1-4; Lc. 6.12-16)

¹³ Ote'yo o'behuikuyate. Kenomeytaj e'baktie'ea'ta' o'pakpo "Yan'tiak," o'mana'nok on'huatiakuyate.

¹⁴ Jesúsere ka'nike'po huadak hua'a kan'manmadikike'po docetaj o'baktie'ea'uyate. ¹⁵ "Do ijpaknok dakhue' ee' bayarea'dik mo'eapo kenpa'ti dakhue' nokiregtaj maoroka'dik mo'eapone." O'mana'uyate. ¹⁶ Jesúsén doce huamata'moneri o'nepo: Simón Pedro, ¹⁷ Jacobo, Jacoboen huama'buy Juan Zebedoen huasi'po, kenomeytaj o'dikka' Boanerges (kurud ea'ensi'po), ¹⁸ Andrés, Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás, Jacobo Alfeoen huasi'po, Tadeo, Simón cananista huakupopakeri, ¹⁹ kenpa'ti Judas Iscariote Jesúsén huamata'moneri o'nuyate. Judas Iscariote huakupete Jesústaj kanarake'po ya'bahuatitotiakapet.

**"Toto' huairia Jesústaj o'teyya'."
Fariseo huamanmadika'eria
nama'da on'huaa'uyate.**

(Mt. 12.22-32; Lc. 11.14-23; 12.10)

Nogok huanigpeika'eri Jesúsere jakyo on'kuduyate. ²⁰ Onte'ti huakka'da aratbut ogkupopaknok menpa' bapehue'dik o'ne'uyate. ²¹ "O'segpakpo o'kika'." Aratbuta on'batia'paknok Jesúsén huabeta kenda on'nopoedepo a'tohuaya'po on'huatiakuyate.

²² —Beelzebú toto' huairi o'nopo'töepo o'teyya'nok Jesúsá toto' nokiregtaj o'makenika'. —Moisésénba' huamanmadika'eria on'batia'pakuy. Jerusalénya' on'tiakde'uyate.

²³ "Nama'da on'nopoénig Moisésénba' huamanmadika'eritaj a'manopoeaya'po menhuatiakpo men'pee'," Jesúsá o'mana'depo konig o'e' o'manbatia'pakpo:

—Menpa' toto'a huata' toto'taj en'dik ya'et. Ehue', enhue'dik o'e. ²⁴ Ondariyoyo' huae'eri gobierno huairi huayahuaya e'barakika'nayo gobierno huairi toehue'dik o'neapo. ²⁵ Kenpa'ti onyoyo' huae'eri e'batuktukta' on'pakpo on'bakkupopak. E'baraknayo ehue'dikda o'ne. ²⁶ Konigti toto' huairi huayahuaya e'magka'nayo a'ti ehue'dik ya'neapet.

²⁷ Huabokereka huairien e'tamaika' jekbakayta' e'paknayo ba'tinuku'dik kenpa'ti itakpi'tinuku'dik o'e. Huairitaj o'tinukudepo okbakaydik o'e. Donayo teyda ijje. Toto' huairitaj tinuku'dik ijje. Toto' huairien huanaba' maendik ijje.

²⁸ Aratbut dakhuea'da eka'nayo kenpa'ti Diostaj dakhuea'da e'huaa'nayo nopo'tihueke'dik o'e Diosa. ²⁹ Diosen Nokiregtanayo dakhuea'da e'huaa'nayo Diosa bakkahueahue'dik o'e. Menokapi' bakkahueahue' o'eapo Diosa. Diosen Nokiregtaj dakhuea'da o'huaa'uyate

Diosa okkahuehue' o'unhuahuika'apo. Buttida ijay. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁰“Dakhuea' nokirega Jesústaj o'nopo'toe.” Moisésenba' huamanmadika'eria nama'da on'huaa'nok Jesúsa kenpa' o'mana'uyate.

**Jesúsen huayē Jesúsen
huama'buyere on'huatiakuyate.**

(Mt. 12.46-50; Lc. 8.19-21)

³¹Kenoka' huayē Jesúsen huama'buyere on'huatiakunig'a huakka'nada ogkupopaknok bidtemon on'boato'po “bo'huatiakne. Yana,” ona'nok ³²huakka'da aratbut on'tikupohuadpo,

—O'nen huayē o'nen huama'buyere aratbuttiokpeyon mo'nigbone. On'taj bo'ukne. —O'nona'uyate.

³³—Be do'hued huayē ya'et. Do'hued huama'buy be ya'net. —Jesúsa o'mana'po, ³⁴kenomey en'tikupohuadtaj o'tiokpokubere'po,

—Inomey do'hued huayē do'hued huama'buy o'ne. ³⁵Kenda Dios o'paknok aya'ada ogkika'po do'hued huama'buy do'hued huaidpo do'hued huayē o'ne. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Huabakidena'eri a'manopoeaya'po
o'manbatia'pakuyate.**

(Mt. 13.1-9; Lc. 8.4-8)

4 Onte'ti huaboa'da Jesúsa o'manmadika'po e'pog akta'bogpete o'manmadika'uyate. Huakka'ada aratbut ogkupopaknok kusi'pe e'betyo o'huadato'po huakka' aratbutnayo akta'bogpete ogkupopakuyate. ²Konig Diosen Huairitaj yanoknopoeapet a'manopoeaya'po o'manbatia'pakonhual'po o'manmadika'po nogda nogda o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

³—Yan'pee': Huabakidena'eri a'bakidenaya'po o'hua'uyate. ⁴Nogyon nogyon o'bakidena'po sue'da dagte

o'kidbakotapo, bakoy o'batiakpo o'kidye'kea'uyate. ⁵Sorok buruj huidbate sue'da o'kidbakotuyate. Kenta' idada o'kereku. Sorok buruj o'epo idada o'kereku. ⁶Ken diga' o'ta'tedepo eyya' o'pakpo sue'da hua'ihuit o'epo o'ay'uy. ⁷Nog huakid okpota'pidsi'bayo o'kidbakotea'po sue'da o'batipakbonig'a okpota'pidsi' diga' o'bakerekpo huakpitaj o'batibuk'uyate. ⁸Nog huakid huadak sorokteda o'kidbakotea'uyate. O'batipakbodepo o'bakerekdepo huakka'kidada ogkupahuad'uyate. Noga huakpia treinta huakid ogkupaepo noga huakpia sesenta huakid ogkupaepo nogda cien huakid ogkupaep'uyate. —Jesúsa kenda o'manbatia'pakdepo,

⁹—Be'api' e'nopoe'ta' e'paknayo daka' yan'pee'. Bo'peokhuadne. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Huakka'ada nopoenkahue'dik
ka'ne'po Dios Huairi konig o'e,
Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadikika'uyate.**

(Mt. 13.10-17; Lc. 8.9-10)

¹⁰Huakka'ada aratbut en'bakuade'te Jesúsen huanigpeika'eri doce huanigpeika'eriereyo'da o'nepo, “Ken huabakidena'eri ken konig o'e huaboa'da on'manbatia'paknigtaj nopogkahue' o'ey. Oro'taj daka' mo'nopoea'.” Jesústaj o'nona'uyate.

¹¹—Dios huairitaj konig aratbuta yan'nigpeika'apet opudtanayo daka' e'manopoea'ta' ijpaki. Nogomeytaj e'manopoea'ta' pakhue' ijjeipo ken konig o'e ijmanbatia'pakikay. ¹²En'tiahuayada daka' tiahuayhue' o'neapo. En'peeada nopogkahue' o'neapo. Nopo'koreahue' ka'ne'po Diosa bakkahueahue'dik kamagke'po Dios Huairi konig o'e ijmanbatia'pakikay. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Huabakidena'eri konig o'e
kan'noopenke'po Jesúsá
huanigpeika'eritaj daka'
o'manopoëa'uyate.**

(Mt. 13.18-23; Lc. 8.11-15)

¹³—Huabakidena'eri konig o'e
nopogkahue ee'nayo nogdakon
e'manbatia'paknayo menpa'
nopogka'dik mo'eapet. ¹⁴Ken huakid
huabakidena'eri o'bakidenea'nig Diosen
huadak hua'a o'e. ¹⁵Kenda huakid
dagte o'kidbakot konig aratbuta
Diosen huadak hua'a on'peeato'nig'a
idada toto'a huahua' huanopoya'
Diosen hua'ataj o'bakkaynok kenpa'da
o'noknopoebatikapo. ¹⁶Huakid
huidbayo on'kidbakot konig aratbuta
Diosen huadak hua'ataj durugda
on'peeato'nig'a. ¹⁷Konig sigda hua'ihuit
huadak hua'a sigda o'noknopoe^{de}depo
daka' nigpeonhuahued o'nepo
on'nigpeeato'nig'a. Nogok Diosen
huadak hua'a huaknopoe'eri o'nenok
aratbut on'batieriknok kenpa'ti castiga
on'magka'nok ida o'noknopoebatikapo.
¹⁸Nog okpota'pidsi'bayo o'kidbakot.
Ken konig aratbuta huadak hua'a
on'peepo on'peenig'a. ¹⁹Nogok nogta'
nogta' on'mamepuke'po kenpa'ti katepi'
on'tiahuayika'nigtaj nogiti nogiti
on'pakpo huakka' e'matoe'ta' on'pakpo,
huakka' e'matoe'nayo durugda
ijjeapoy nama'da on'no^{pe}nig'a
nogta' nogta' on'eretpakpo onte'ti
Diosen kahue' o'nika'apo. Sigda
sigda Diostaj o'noknopoebatikapo.
²⁰Huakid huadak sorokyo o'kidbakot
konig aratbut huadaknopo'da huadak
hua'a daka' on'nigpeeonhuahuika'po
Diosen batikhue'da huadakda
ogkadhuahuika'po Diosensi'po o'ne.
Noga suhuignada on'nigpeika'. Noga
huakka'mon on'nigpeika'. Noga
huakka'nanada on'nigpeika'apo.

—Jesúsá huanigpeika'eritaj
o'manmadika'uyate.

**Jakkiregya' huakjeytaj o'batia'pakpo
Jesúsá o'manmadika'uyate.**

(Lc. 8.16-18)

²¹ Nog Jesúsá o'mana'po:

—Sikyo jakkiregya' huakjey
e'bakpakte kosoa huakjeyte
tiokkubukhue'dik o'nika'. Kenpa'ti
huataytoyo huakjey huada^hhue'dik
o'nika'. Kutopate huakjey on'huada'ika'.
²²Ken konig Diostaj eknopoe' oy konig
e'iregireg nogok aya'ada on'no^{pe}apo,
aya'ada on'tiahuayapo. ²³Kenda
o'nona'ne daka' yan'pee'. ²⁴Huadak
hua'atayo'da daka' yan'nigpeika'. Sigda
e'bayoknayo sigda Diosa bo'yokapone.
Huakka' e'bayokika'nayo Diosa huakka'
bo'yokapone. Konigti Diosen huadak
hua'ataj daka' e'nigpeika'nayo Diostaj
'urunanada moknopoeapo. ²⁵Sue'da
e'peenayo sue'da eknopoe'nayo Diosa
kaknopoe'po bo'tihuapokapone nogiti
nogiti Diostaj moknopoeapo. Daka'
peehue' ee'nayo Diosen huadak
hua'ataj oknopoe^hue' ee'nayo kenda
mo'no^{pe}enigtaj Diosa bokkayapone.
Onte'ti oknopoe^hue'dikada mo'eapone.
—Jesúsá o'mana'uyate.

**Dios Huairitaj huaknopoe'eri
ken konig huakid
o'tipakbopo o'kerekapo.**

²⁶ Nogiti Jesúsá o'mana'po:

—Dios Huairitaj huaknopoe'eri in
konig o'e: Huabokerekpi' e'borute
o'bakidena'po ²⁷ken o'taybedpo nogok
o'taybedpo nogok huakid o'tibopo
o'kere. Monig tibodik ya'et nopoe^hue'
o'e. ²⁸Sorokyo o'enok o'tipakbopo
o'kere. Huabokerek tihuapokhue'
ee'tada o'kere. Huakkuru huakpi,
huametpikon o'kere konig huakka'
huakid o'magkupapakpo ²⁹e'maboyo-
gde'te agkupaeaya'po ta'bayo o'hua'apo

o'boyognok ogkupaeya'apo. —Jesúsa o'manmadika'uyate.

Konig mostaza huakid o'tipakbopo huaboro'nanada o'kerekika'. Ken konig huakka'nanada Dios Huairitaj huaknopoe'eri o'neapo.

(Mt. 13.31-32; Lc. 13.18-19)

³⁰ Onte'ti Jesúsa o'manmadika'po:

—Dios Huairitaj huaknopoe'eri ken konig o'neapo ijmanbatia'pakapoy.

³¹ Dios Huairitaj huaknopoe'eri konig mostaza huakid o'ne. Mostaza huakid suhuigkidda o'epo ta'bayo on'tukika'. ³² E'batukde'te nogok o'tipakbopo huaboro'nanada o'kerekika'. Huaboro'nanada o'enok hua'opite huakka' bakoya on'pakka'ika'. Ta'huiokte ika'dik o'ne. Ken konig oy sue'da Dios Huairitaj huaknopoe'eri o'ne. Nogoknayo huakka'nanada huaknopoe'eri o'neapo. —Jesúsa o'manmadika'uyate.

Huakka' aratbut egkupopakke Dios Huairitaj huaknopoe'eri o'noknopoe'apo ken konig o'eapo Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 13.34-35)

³³ Ken konig Jesúsa o'manmadika'po konig Dios Huairitaj yan'nigpeunhuahuika'apet nogda nogda o'manbatia'pakika'po. Keniga'da eanopoikapa' pee'dik yanet o'manbatia'pakika'uyate. ³⁴ Huakka' aratbut egkupopakke Dios Huairitaj ken konig o'eapo yan'nigpeunhuahuika'apet o'manbatia'pakika'po ke'nen huanigpeika'eritanayo daka' o'manopoea'ika'uyate.

Jesúsa e'hueniri'tone'taj bapoka'tere o'batika'uyate.

(Mt. 8.23-27; Lc. 8.22-25)

³⁵ Ken huame'noe baysik huanigpeika'eritaj o'mana'po: —E'pog monokteg. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁶ Ken huakka' aratbut egkupopakya' o'nokbahua'po kusi'petone'yo Jesústaj o'nontohua'po nog kusi'petone'ere on'hua'uyate. ³⁷ E'pognopoyo enhua'te huaboro'bapokada o'bahuatiakuy. Teya'da o'bapoknok huaboro'da o'hueniri'tone'po diga'da o'huekudpo huata'kotdikte o'uyate. ³⁸ Jesúsna'yo huata'pakte colchónte o'tay'uyate. On'maboa'po,

—Huata'kotdikte o'ene, Huamanmadika'eri. ¿Menpa' mepu'kehue' i'e? —Jesústaj o'nona'uyate.

³⁹ Ken Jesús o'mabodpo, “Yabatik, bapokhue' yae'. Huenirihue' yae'.” Jesúsa ona'nok o'batikanpo bapokhue' o'epo kenpa'ti huenirihue' o'uyate.

⁴⁰ —Mena'po diga' mome'puk. Mena'po do'taj oknopoe'hue' mo'e. —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

⁴¹ Huakka'da on'mepu'kepo, —¿Kenpihuay, in huabokerek be ya'e? Kentaj bapoka o'nigpee kenpa'ti e'poga o'nigpee. —Huanigpeika'eria huayahuaya on'batia'pakuyate.

Huabokerektaj huakka'ada toto' nokirega on'nopo'toe'uyate.

(Mt. 8.28-34; Lc. 8.26-39)

5 Ken akodpen Gadara huadaribayo o'betato'uyate. ² Jesús e'kotde'te kubarakbaya' nobbokerektida o'huatiakuyate. Kentaj dakhue'da nokirega o'nopo'tounhuahuika'uyate. ³ Kubarakbayo o'noika'uyate. Kentaj sirobijtone'a tinukuhue'dik o'nuyate. ⁴ Nogok nogok sirobijtone'a

huaba'ta'koypi' kenpa'ti hua'itakpi on'tinuku'ea'nig'a teyda o'epo sirobijtone'taj o'tipukpukika' kenpa'ti o'bakpukika'uyate. Kentaj to'ehue'dik o'nuyate. ⁵ Huame'noe kenpa'ti sikyo o'hua'epo ote'yo kenpa'ti kubarakya' o'sagkia'ika'po huida huata' o'bitakpo o'ayagsikatoka'po o'kika'uyate. ⁶ Jesústaj o'tiahuaypo huikudate o'tisakotuyate.

⁷⁻⁸—Ken huabokerektaj yakorok, dakhue'da nokireg. —Jesúsa ona'nok huabokereka 'utta'da oa'tokpo:

—¿Mena'po do'taj o'huatiak, Jesús? Dios kutayo hua'erien Huasi'po i'ene. Diosa be'tihuapoke' kenpa'da castiga ogkahue' mee'. —Jesústaj 'utta'da ona'uyate.

⁹—¿Katedik i'e? —Jesúsa ona'uy. Huakka'da nokireg o'nenok,

—Do'hued huadik o'e "Huakka'," ¹⁰

adyonda oro'taj ta'monahue' moe'. —Jesústaj diga' o'nona'uyate.

¹¹ Kente ote'te huakka'da huakyari' on'pe'nok,

¹²—Huakyariere a'eya'po yan'kud, oro'taj yamana'. —Jesústaj dakhue'da nokirega o'nona'nok,

¹³—Yan'kud. —Jesúsa e'mana'te nokirega huabokerektaj o'nenonpo dos mil huakyaritaj on'huankudonnok aya'da huaduk on'bahuarakpo kubogyo on'baajpo e'pogyo on'bata'ko'tuyate.

¹⁴ Huakyari' huamatoe'eriomeya kenda on'tiahuaydepo on'mepuke'po a'manbatia'pakya'po huakka' jakyo on'bake'tuyate. Ta'bayo kenpa'ti a'manbatia'pakya'po on'hua'uyate. Kenda Jesúsa o'ka' on'peedepo Jesústaj on'huahua'po ¹⁵ o'nokyepo ken huabokerektaj huakka' dakhue'da nokirega huaboa'da en'maorokonde' on'tiahuay'uyate. Ken huabokereka daka' e'huadpo yudtaj o'otpo huadakda o'epo huadakda o'nopoepo. Kentaj on'tiahuaydepo on'me'pukuyate.

¹⁶ Aratbut keyo Jesúsera e'huaea on'tiahuaydepo kenda Jesúsa o'ka'de eatiahuay'a huakka' jakyo hua'eritaj on'manbatia'pakpo, Jesúsa dakhue'da nokiregtaj o'maoroka'de kenpa'ti huakyariyo en'huankudonde'te huakyari' huaduk on'bahuarakpo e'pogyo on'bata'kotnig on'manbatia'pakuyate. ¹⁷ Kenda on'peedepo "Oro'enbaya' yahuade'."

Jesústaj diga'da o'nona'uyate.

¹⁸ Jesús kusi'petone'yo a'huaya'po e'huadde'te ken huabokerekya' dakhue'da nokireg okoroka'niga "onere e'hua'ta' ijpaki," Jesústaj ona'nok,

¹⁹—Doere huahue' yae'. O'nen jakyo yahuati'. O'nen huabettaj yamanbatia'pak. "Dios Huairi me'tinepahui'po be'yarea'dene." Daka' yamanbatia'pakti'. —Jesúsa ken huabokerektaj ona'uyate.

²⁰ Ken huabokereka a'manbatia'pakhuaya'po o'hua'po Decápolis huadaribayo huakka' jakyo huaboa'da o'manbatia'pakonhuahua'po "Jesúsa dakhue'da nokiregtaj mekmaename'ne, be'yareame'ne," o'manbatia'pakonhuahua'uyate. Aya'ada on'peedepo "Kenpihuay, 'urunanada Jesús Huairia o'kame'te," on'batia'pakuyate.

**Jairoen huayobutaj
o'noyhuada'uyate. Kenpa'ti
ettone' Jesúsen yudtaj
o'nejdepo o'yarud'uyate.**

(Mt. 9.18-26; Lc. 8.40-56)

²¹ Onte'ti akodpen kusi'petone'yo Jesús e'kumejde'te akta'bogpete huakka'ada aratbuta on'tikupopakuyate.

²² Jairo judío en huaitake' jak huairi o'uyate. Jesústaj o'huatiakpo o'tiahuaydepo hua'ite huikudate o'tisakotpo,

²³—Do'hued huayetsi'po huabuey-dikte mekene. Betayare'po kanoe'po huaba'a be'tatibata'tepo doere bohua'. —Jesústaj diga'da ona'uyatenok.

²⁴ Jairoere Jesús o'hua'uyate. E'hua'te huakka'ada on'tahua'po aratbutpoya' a'daya'po o'nogka'uyate.

²⁵ Huakka' aratbut egkupopakyo ettone' o'epo dakhue'da o'epo doce huabayok o'tipokde mimi batikhue' o'unhuahuika'uyate.

²⁶ Nogtaj nogtaj huamadakka'eritaj o'bahuahuae'ika'wynig'a aya'da ke'nen huakupe e'yoktada yareahue' o'epo nogiti nogiti o'dakhue'pakika'uyate.

²⁷ Jesúsua huakka'tada o'bayarea'ika' aratbuta on'batia'paknok o'peedepo Jesúsua'piyen o'huatiakpo egkupopakyo Jesúsén yudtaj o'nejpo, ²⁸ "Ke'nen yudtaj e'nejnayo iyyareapoy." Huanopo'ada o'nopoepo, ²⁹ o'nejpo mimi o'batikonpo "ijyarudi" o'nopo'e'uyate. ³⁰ Betapi' huaboa'da iyyareadi Jesúsua o'nopoepo huakka' aratbutyo huata'piyon o'korudpo,

—¿Be'a me'nej? —O'mana'nok.

³¹ —Huakka'ada aratbutpoya' monda'ene a'daya'po mogka'ne. "¿Be'a me'nej?" ¿Mena'po ia'? —Jesúsen huanigpeika'eria o'nona'uyate.

³² Jesúsánayo be'a me'nejne o'nopoepo o'tiokpokubere'uyate.

³³ Ken Jesúsua be'yareadne ettone'a o'nopoedepo diga'da o'me'pukpo Jesúsua'piyen o'huahua'po hua'ite huikudate o'tisakotpo, "o'nejne idada iyyarudi," Jesúsua'piyen on'uyate.

³⁴ —Do'taj oknopo'enok o'yareaddene. Dakda i'epo daka'da yahuati', sion. — Jesúsua on'uyate.

³⁵ Jesúsua ettone'taj e'batia'pakte Jairoen jakya' huabokerekakon okyeyakpo,

—O'nen huayetsi'po o'bueyde. Huanmanmadika'eritaj totiakhue' yae'. — Jairotaj o'nona'uyate.

³⁶ Jesúsánayo kenda o'peepo nigpeehue' o'epo,

—Me'pukhue' yae'. Do'hua o'yarea'apo meknopo'e'. —Jesúsua Jairotaj on'uyate.

³⁷ —Pedro Jacobo Juanereyo'da do Jairoere hua'dik o'ne. —O'mana'po o'hua'po ³⁸ huairien jakyo okyeyakdepo huakka' aratbuttaj o'batiahuay'uyate. Ettone'si'po e'bueyta' diga'da on'bahuikpo on'sagkia'uyate.

³⁹ O'kuddepo,

—Mena'po bo'sagkia'po diga'da mo'bahuik. Ettone'si'po bueyhue' o'e. O'taypo o'e. —Jesúsua o'mana'nok,

⁴⁰ Jesúsua'piyen on'tierikuynig'a aya'tada o'maoroka'depo ettone'si'poen hua'oj huaye ke'nen huatahua'eretere ettone'si'pobuey e'huedyo o'batokudpo, ⁴¹ mune'yoen huaba'ta' o'ba'padpo,

—“Talita, cumi.” Yabo', mune'yosi'po, ona'ne. —Jesúsua on'uyate.

⁴² Idada mune'yosi'po o'bodpo o'huae'uyate. Doce huabayok o'toe'uyate. Diga'da on'mepuke'po “kenpihuay” oda'uyate. ⁴³ “Ken bo'tiahuaynig betapi' manbatia'pakhue' yane'.” Ighua'da o'mana'po, “mune'yosi'potaj aypopi' yan'yok,” o'mana'uyate.

Nazaretyo Jesús o'ika'uyate.

(Mt. 13.53-58; Lc. 4.16-30)

6 Ken, keya' on'bakhua'po huanigpeika'erie Jesús huanenbayokon okyeyate. ² Okmapie'ahuaddik

huame'noe e'ede'te judfoen huaitake' jakyo huaboa'da o'manmadika'uyate. 'Urua'nanada o'manmadika'nok judfo aratbut on'peedepo on'mepuke'po,

—¿Kenpihuay! 'Urua'da o'nopo'e. Menpapi' huakka'da yanopo'e'. Meyopi' huaboa'da huakka' yanopo'e'. Ka'bayare'po be'a yateyya'. ³ Huamenhuea'eri o'enig'a, Maríaensi'po o'enig'a. Jacobo ke'nen huama'buy o'e José Simón Judas. Jesúsén huidpopi' oro'ere o'nika'. —Oda'po onte'ti e'peeta' pakhue' o'nepo konig digda on'huanopo'e'uyate.

⁴—Nogbayo huae'eria Diosen huamanbatia'pakeritaj e'peeta' on'pakika'. Huadakda o'ne. E'bahuaa'ta' on'pakika'. Ke'nenbayo huae'erinayo e'peeta' pakhue' o'nika'. Huadakda o'e. E'bahuaa'ta' pakhue' o'nika'. Konigti ke'nen huabet ke'nen jakyo huae'erikon e'peeta' pakhue' o'nika'. —Jesúsa Nazareteritaj o'mana'uyate.

⁵Keya' Jesústaj eknopoe'ta' pakhue' o'nenok konig Dios teyda ka'dik o'enig Jesúsa kahue'dik o'enig'a kenyo'da sue'da dakhue'da o'tibata'tea'po o'bayarea'uyate. ⁶Ke'nenbayo huae'eri eknopoe'ta' pakhue' o'nenok Jesúsa kenpihuay o'nopoe'uyate. Nogok nogda nogda huakka' jakyo meyhue'da o'manmadika'uyate.

**Huanigpeika'eritaj
kanmanmadike'po
o'mata'mona'uyate.**

(Mt. 10.5-15; Lc. 9.1-6)

⁷“Menhuatiak.” Jesúsa doce huanig-peika'eritaj o'mana'depo nogda nogda botta' nogyo nogyo o'mata'mona'po,

—Doa o'nona'nok dakhue'da nokiregtaj maoroka'dik mo'eapone.

⁸Dagte bo'huahuudhuahuika'po katepi' tohuahue' yanikati'. Oteypaj nogtiyo'da yan'tohua'. Huenpu aypo huakupepi' tohuahue' yane'. ⁹Hua'iot yan'otpo, nogtida 'opiot yan'otpo nogda tohuahue' yane'. ¹⁰Jakyo bo'kuddepo keyoyo'da yanikati'. Huakka' jakya' yan'hua'epo keyo yan'tayikati'. ¹¹Jak huatae'eria opudtaj pakhue' ee'nayo kenpa'ti e'peeta' pakhue' ee'nayo ken jakya' huakka' jakya'pi' yan'bakhuati'. Yan'orokdepo Diostaj dakhuea'da o'ka'dey aya'ada kan'nopoe'po soroka e'itimabette yan'itihuekeadt'. Kenomeytaj Diosa diga'nanada castiga o'magka'apo. Sodoma huakka' jak huae'eritaj kenpa'ti Gomorra huakka' jak huae'eritaj sue'da

castiga o'magka'apo. —Jesúsa doce huanigpeika'eritaj o'mata'mona'po o'mana'uyate.

¹²Ken doce huanigpeika'eria on'bahua'udhuahuika'po nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo on'hua'po huadak hua'a on'manbatia'pakpo “yan'nopo'korea', Dios Huairitaj yanoknopoe',” on'mana'po

¹³dakhue'da nokiregtaj on'maoroka'po kenpa'ti dakhue'taj huasihuuaa on'batikubata'tepo on'bayareaduyate.

Juan bautista o'buey'uyate.

(Mt. 14.1-12; Lc. 9.7-9)

¹⁴Jesúsa 'urua'nanada o'kika'nig huabada aratbut on'batia'pakika'nok Herodes huairia o'tipeedepo,

—Ken Juan bautista o'etaj. Huakudaka'da ee'tada Diosa o'noyhuadame'tenok 'urua'da o'kika'te. —Herodes nama'da o'nopoepo Jesústaj o'tia'pakuyate.

¹⁵—Elías Diosen huamanbatia'pak-erikudak o'noyhuadme'te Jesús o'etaj. —Nogomeya on'batia'pakuyate.

—Diosen a'neneri huamanbati-a'pakeri Jesús o'etaj. —Nogomeya on'batia'pakuyate.

¹⁶Herodes kenda o'peedepo,

—Ke'na Juan o'etaj. Juantaj yan'huerenokteg i'mana'meynig'a o'noyhuaddepo Jesús o'etaj. —Herodesa oa'uyate.

¹⁷Herodías o'paknok Herodes huairi Juantaj huabakuda' jakyo o'kudame'te. Herodías Herodesen huama'buy Felipeen huatoe ee'tada Herodesa o'koreame'tenok.

¹⁸—Huama'buyen huatoe koreahue'dik i'ene. —Juana ona'nok

¹⁹Herodías Juantaj diga' o'huadiaypo e'arakta' o'paknig'a arakhue'dik o'eme'te. ²⁰Juan huadaky'o'da

o'kika' kenpa'ti Diosenyo'da o'kika' Herodesa o'nopoepo Juantaj daka'

o'tiokikame'nok Herodíasá arakhue'dik o'eme'te. Juantaj o'peepo nopoekahue' ee'pi' durugda o'peeme'te. ²¹ Herodesen cumpleaños fiestate Juantaj arakdik ijjeý Herodíasnayo o'nopoeme'te. Fiestate Herodesen huairi Galilea huairitaj o'batobapeme'te. ²²⁻²³ Herodíasen huayobu o'bahuakudpo baile e'nigete huairi Herodesere huakka'da on'durugpakpo,

—Katepi' i'paknig mena' o'yokapone. Huakka'pi' i'paknig o'yokapone. Buttida ijjay. —Herodesa Herodíasen huayobutaj ona'uyate. ²⁴ Huayetaj o'huahuatupo,

—¿Katepi' ona'dik ijjeý? —Oname'te.

—Juan Bautistaen huaku beyok. Yana'. —Oname'te.

²⁵ Herodes huairitaj o'huahua'depo,

—Oyedda baegte Juan Bautistaen huaku beyok. —Mune'yoa oname'te.

²⁶ Herodes kenda o'peedepo pai'da eknopoeada “Aya'da katepi' on i'pak menati' kenda ijyokapoy. Buttida ijjay.” Oa'nig. Aya'ada on'peenok nogda ea'ta' pakhue' o'epo ²⁷ “Huabakuda' jakyo yahuati'. Juantaj yahuerenokteg. Yagkutotiak. Herodíasen huayobutaj yayok.” Herodesa sorotataj oname'tenok ²⁸ huabakuda' jakyo Juantaj o'huerenokteppo baegte o'totiakpo Herodíasen huayobutaj o'yokme'nok ke'na huayetaj o'yokme'te.

²⁹ Kenda Juanen huanigpeika'eria o'noknopodepo on'tiakpo huabuey on'tohua'po ogkubarakka'uyate.

Cinco mil huabokerektaj Jesúsa aypo o'bia'po

o'batobape'uyate.

(Mt. 14.13-21; Lc. 9.10-17; Jn. 6.1-14)

³⁰ Nogok Jesúste doce huamata'moneria on'koredepo kenda o'kadhuahua'mey Jesústaj o'nonbatia'pakuyate. Aya'da o'manmadikika'mey o'nonbatia'pakuyate. ³¹ Huakka'nada

on'batiakika'nok on'bahua'ika'nok menokapi' bapehue'dikda o'nepo,

—Monhua'. Kente aratbut ehue' e'nika'yo okmapie'ahuaddik a'eya'po monhua'. —Jesúsa o'mana'uyate.

³² Kente aratbut ehue' e'nika'yo kusi'pete Jesús ke'nen doce huamata'moneriere on'bahua'uynig'a.

³³ En'hua'te huakka'ada on'batiahuaypo Jesústaj on'nokie'po aya' huakka' jakya' keyo yan'betapet on'nopoepo on'baketonhua'po huakkuruda

on'bakye'uyatenok. ³⁴ Jesús o'kotpo huakka'tada o'batiahuaypo kenomey konig oveja o'nepo huabet toehue'onig o'nenok Jesúsa o'matinepahui'po huaboa'da o'manmadika'uyate.

³⁵ Huaboa' e'sikonyakte Jesústaj on'huatiakpo,

—O'sikde. Iyo aratbut ehue' o'ne.

³⁶ Aypo toehue' o'nenok nog jakyo nog jakyo huakka' jakyo meyhue'da aypo kan'baepo yamata'mona'. —Huanigpeika'eria o'nona'uynig'a,

³⁷ —Opuda aypo yan'bayok. —Jesúsa o'mana'nok,

—¿Aypo a'bayokya'po docientos denario huakupea pan kabaepo menpa' hua'dik o'e oro'? —Huanigpeika'eria o'nona'uyate.

³⁸ —¿Meniga' pan mo'toe? Yan'hua'po yan'tiahuay'. —Jesúsa o'mana'uyate.

On'nopodepo,

—Huabaniga' pan botta' biigyo'da o'toeý. —Jesústaj o'nona'uyate.

³⁹ “Huakupo huakupoa' mirebate yan'bahuad.” Jesúsa o'mana'nok

⁴⁰ cien kenpa'ti cincuenta huakupo huakupoa' on'bahuaduyate. ⁴¹ Ken

Jesús huaba'te cinco pan botta' biigere o'bapadpo kurudyo o'mabopo Diostaj

dakiti o'tiona'pakdepo pannopote o'posakea'po huanigpeika'eritaj

kan'bayoke'po o'bayoke'uyate. Botta' biigkon okpukpukpo aya'tada

o'bayoke'uyate. ⁴² Aya'ada on'bape'po

noteyya' ogka'uyate. ⁴³ On'tiokayonpo doce kusogyo hueda'da huata'suj on'do-huea'uyate. Pan biig huaboro' huaenmo boro'ta'sujmonere on'tihueda'uyate. ⁴⁴ Cinco mil huabokerek ken pan on'bape'uyate.

Jesús huahuētiudte o'huae'uyate.

(Mt. 14.22-27; Jn. 6.16-21)

⁴⁵ “Kusi'peyo yan'kudpo Betsaidayo akudpen huakkuru yanoktegti'.” Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'depo huakka' aratbuttaj jakyoda o'mata'mona'uyate. ⁴⁶ O'mata'mona'depo Diostaj a'tiona'pakya'po Jesús ote'yo o'behuikpo ijhue'da o'tiona'pak'uyate. ⁴⁷ E'sikde'te kusi'petone' e'pognopoyo o'enig'a Jesúsyoda huadarite o'uyate. ⁴⁸ E'pognopoyo diga' o'bapoknok e'nokhuayaga'tada huahue' o'nuyate. Sikyoedda Jesúsa huahuētiudte o'bahu-atiakpo meyohue'da o'batipokaynig'a, ⁴⁹⁻⁵⁰ huahuētiudte e'huae'taj huanigpeika'eria on'tiahuaypo aratbuten nokireg o'e on'nopoepo huakka'da on'me'pukpo on'sagkia'uyate. —Me'pukhue' yane'. Do ijjeý. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁵¹ Kusi'petone'yo o'kudpo huanigpeika'eriere on'huaduyate. E'kudte bapoka o'batikon'uy. Huakka'nanada on'mepuke'po “kenpihuay” oda'uyate. ⁵² Jesús o'paknok Diosa pan o'biame' nopenkahued kenpa'ti Jesús Diosen Huasi'po o'e oknopohued o'nenok diga'nanada on'me'pukuyate.

Genesaretyo Jesúsa o'bayarea'uyate.

(Mt. 14.34-36)

⁵³ E'pogtone' o'noktegtdepo Genesaret huadaribayo on'betdepo o'nokye'uy. ⁵⁴ En'kotde'te Jesús o'e aratbut o'nokie'depo, ⁵⁵ Jesúste dakhue' e'huae' a'manpatotiakya'po nogyon nogyon on'baketpo huaboa'da Jesúste asukte on'manpatotiakuyate. ⁵⁶ Meyopi'

Jesús o'hua'epo jak kuruyo huakka' jakyopi' dagte dakhue' e'huae' on'manpahueda'po “O'nen huaok huakubogpi kan'nejatue'po,” Jesústaj diga' o'nona'nok aya'ada on'nejdepo Diosa o'bayaread'uy.

Huanopoya'da dakhuea'da on'nopoepo Diostaj dakhuea' ogkika'.

(Mt. 15.1-20)

7 Nogok Jerusalénnya' fariseo huairi Moisésenba' huamanmadika'eriere on'tiakdepo Jesústaj on'huahua'uyate. ² Konig adhuea'pane' bapehued on'bakoyo'ika'uyatenig sue'ada Jesúsen huanigpeika'eria konig kahue' o'nika'po ba'koyohue'ada on'bapika'nig judío huairia on'batiahuaypo “dakhuea'da ogkika',” on'huaa'uyate. ³ (Konig adhuea'pane' ogkika'uyatenig aya' judíomey fariseoere ogkika'po aypo bapehued huakka'da on'ba'koyo'ika'. ⁴ Kenpa'ti aypo huabae' jakya' on'tiakpo bapehued on'ba'koyo'ika'. Vasos, platos, ollas, kutopatakón on'ba'koyoa'ika'uyate.) ⁵ Konigepo fariseoa Moisésenba' huamanmadika'eriere Jesústaj o'nona'po:

—A'nenda oro'en adhuea'pane' huadaknopoda Diosa meknopoepo bapehued on'ba'koyoika'uyate. Mena'po kenda o'nen huanigpeika'eria nigpeehue'ada ba'koyohue'ada yan'bape'ika'. —O'nona'uyate.

⁶ —Diosen huamanbatia'pakeri Isaías opud nama'da huanopoep'eritaj daka' bo'timadoya'uyate:

In aratbuta Diostaj o'paki nama'da o'dika'nig'a do'taj huanopoya'da eretpakhue' o'ne. ⁷ Nama'da do'taj dakiti mo'tiona'pakika'ne. Huabokerekada e'huaa'yo'da on'manmadikika'nig'a.

Isaías a o'madoya'uyate. ⁸ Kenda opudomey bo'kika'po Diosen e'mana'ba' nigpeehue'ada konig opuden adhuea'

pane' ogkika'nig bo'kika'po vasos platos nogtaj nogtaj bo'koyoa'ika'po nogda nogdakon bo'kika'nig'a. ⁹ Konig opuden adhuea'pane' on'pakpo ogkika'uyatenig a'kikaya'po Diosenba'taj nigpeehue'ada bo'kika'ne.

¹⁰ "O'nen huaojtaj huayetere nigpeika'dik mo'ene kenpa'ti tihuapokika'dik mo'ene. Pai'da ee'nayo bayokika'dik mo'ene," kenpa'ti "Huaojtaj huayetapi' huasi'poa dakhuea' e'huaa'ika'nayo bueydik mo'ene." Moisésa o'mana'uyate.

¹¹ "Huaojtehuapa' huayeeretehuapa' aya'da Diostaj o'bayokde'po opudtaj bayokhue'dik o'nene." Kenpa' be'api' huaojtaj huayetere ona'dik o'ne. ¹² Kenpa' ena'nayo huaojtaj huayetere tihuapokhue'dik o'nepo bayokikahue'dik o'nepo nama'da mo'manmadikika'po ¹³ ken konig adhuea'pane' ogkika'nig bo'kika'po Diosen hua'ataj nigpeehue' mo'ika'po, ken konig nogda nogda nama'da bo'kika'nig'a. —Jesúsa judío huairiomeytaj o'mana'uyate.

¹⁴ "Iyon yan'batiak." Huakka' aratbut-taj Jesúsa o'mana'po,

—Do'taj menigpeepo yan'nopoenka'.

¹⁵ Katepi' e'pe'pi' Diostaj dakhuea' e'ka' ehue'dik o'e. Dakhue'dik ea'nayo, da ea'nayopi' Diostaj dakhuea' e'ka' e'dik o'e. ¹⁶ Do'taj daka' menigpee'. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁷ Huakka'da aratbut egkupopakya' Jesúsa e'bakhuede' jakyo e'kudde'te "Katepi' bo'pe'po konig Diostaj dakhuea' e'ka' ehue'dik o'e. Ia'nig. Nopoenkahue' o'nepo daka' mona'." Huanigpeika'eria Jesústaj o'mona'uyate.

¹⁸⁻¹⁹ —Menpa' opud kenpa'ti nopoenkahue' mo'e. Katepi' mo'bape'po hua'aypoyo o'kudika'po huaminyo o'hua'po huaminyá' ken o'orokika'. Huanopo'yo kudhueada Diostaj dakhuea' e'ka' ehue'dik o'e. —Jesúsa o'mana'uyate.

Kenda oa'nok katepi' aypo huaenpi' bape'dik o'ene. Aya'da bape'dik o'ene, huaboa'da on'nope'uy.

²⁰ —Huanopoya'da dakhuea'da e'nope'nayo dakhuea'da bo'ka'apone, dakhuea'da bo'a'apone. Kennayo Diostaj dakhuea'da o'e. ²¹ Huanopoya'da on'pakpo dakhuea'da on'nopoika'po, huanopoya'da on'eretpakpo nogen huatoe on'bakdejpo, nogtaj nogtaj on'bakdeika'po, on'huadiaypo on'barakika'po, ²² huanopoya'da on'pakpo on'bereika'po, huanopoya'da nogen en'tamaeta' on'eretpakpo, huanopoya'da dakhuea' ogkika'po, huanopoya'da nama'da on'manika'po, huanopoya'da aya'da diga'da on'eretpakika'po, huanopoya'da digda on'bahuahuayika'po, huanopoya'da on'bahuae'ika'po, huanopoya'da huata'tada on'pakika'po huanopoya'da konig nopoehue'ada ogkika'po. ²³ Ken konig huanopoya'da aratbut ogkika'nok Diostaj dakhuea'da o'ne. —Jesúsa o'mana'uyate.

Esoeri ettone'a Jesústaj oknopoe'uyate.

(Mt. 15.21-28)

²⁴ Keya' Jesús o'hua'po Tiro Sidónere huadaribayo o'hua'uyate. Jakyo o'kudpo iregireg e'kudta' e'paktada sue'ada on'tiahuaynok ²⁵ ettone'si'poen huaye i-dada o'nopoepo Jesúsen hua'ite huikudate o'tihuad'uyate. Ke'nen huayobutaj toto' nokirega o'nopo'toenok dakhue'da o'uyate. ²⁶ Ettone' esoeri o'epo sirofenicia huae'eri o'uy. "Do'hued huayobutaj toto' nokiregtaj yakoroka'." Jesústaj ona'uyate.

²⁷ —Hueretda judío huasi'po huakku-ruda bape'dik o'nika'. Huasi'poen aypo yokhue'dik kuhuataj. —Jesúsa esoeri et-tone'taj ona'nok,

²⁸—Ee', Huairi. Kuhuanayo kutopatopen huasi'poen e'ta'sujkahua' on'bapika'. —Ettone'a ona'nok,

²⁹—Huadagnada mena'nok hua'dik i'e. Toto' nokireg huayobutaj o'takorokonde. —Jesúsa ona'uyate.

³⁰Jakyo o'kumejdepo huayobu huatayte dak e'unde'te o'huednig o'huahuay'uyate. Toto' nokireg o'orokde'uyate.

Huabokerek a'pakhue'dik kenpa'ti e'peokbettaj Jesúsa o'yarea'uyate.

³¹Jesús Tiro huadaribaya' o'hua'po Sidónyo o'pokpo Decápolis huadaribayo nog jakyo nog jakyo o'pokpo e'pog Galileayo o'tiakuyate. ³²Keyo

huabokerektaj on'huatotiakpo e'peokbet kenpa'ti a'pakhue'dik e'huæ', "yatibata'te." Jesústaj o'nona'nok ³³huakka' aratbutya' o'baktohua'depo o'peokba'kudpo o'bapitisupupo o'no'deya'po, ³⁴kurudyo o'tiahuaypo, "aaj" oa'po, "yapeokbete'," oa'uyate.

³⁵Idada o'peokbeteonpo o'noyarudpo huadakda a'pakdik o'uyate. ³⁶"Kenda ijka'dey nogomeytaj batia'pakhue' yane'." Jesúsa o'mana'nig'a ighua'mon e'mana'tada nogiti huakka'mon kenda on'batia'pakonhua'po. ³⁷Kenpa'ti Jesústaj on'mepuke'po,

—Aya'tada 'urua'nanada o'kika'po e'peokbettaj o'mapee'a'apo kenpa'ti a'pakhue'dik huaboa'da a'pakdik o'ne. —Aratbuta on'batia'pakuyate.

Cuatro miltaJ Jesúsa e'batobape'uyate.

(Mt. 15.32-39)

8 Nogok onte'ti huakka'nanada egkupopakte kenpa'ti aypopi' ehue'da o'uyate. Jesús kenda o'nopepo huanigpeika'eritaj o'mana'po:

²—Inomey aratbut bapa'me'noea' iy-oda doere o'nedepo aypobayo' o'nenok ijmatinepahui'po. ³Jakyoda mata'mon-

ahue'dik ijjeY. Huakka'mon bidteda on'-tiakme'tenok e'mata'mona'nayo dagta' arogdik o'nenok. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁴—Iyo aratbut ehue' o'nika'. ¿Meyo aypo o'eyapet? —Jesúsen huanigpeika'eria o'nona'uyate.

⁵—¿Meniga' pan mo'toe? —Jesúsa o'mana'nok.

—Siete. —O'nona'uyate.

⁶"Barakte yan'bahuad." Jesúsa o'mana'uyate. Siete pan o'ba'padpo, "Dakiti Dios, daka' joka'ne," o'tiona'pakdepo o'posakea'po huanigpeika'eritaj o'bayoke'uyatenok aratbuttaj on'bayoke'uyate. ⁷Sue'da biigkon on'toenok "Dakiti Dios" ona'depo "yan'bayoke'," o'mana'uyate.

⁸Noteymeya'da aya'ada on'bape'uyate. Noteymeya'da en'bapepi' siete kusogyo huata'suj huedmeya'da on'dohuea'uyate. ⁹Konig cuatro mil on'bape'uyate. "Jakyoda yan'huati'," Jesúsa o'mana'depo,

¹⁰huanigpeika'eriene kusi'petone'yo o'kuddepo Dalmanuta huadariyo o'hua'uyate.

Konig Diosayo'da ka'dik kurudya' katepi' oro' tiahuayhue' o'ika'uynig mo'nigka'. Fariseo huairia Jesústaj o'nona'uyate.

(Mt. 16.1-4; Lc. 12.54-56)

¹¹A'ti fariseomey Jesústaj on'hua-tiakdepo huaboa'da on'batia'pakpo a'dikdikya'po, "konig Diosayo'da ka'dik kurudya' katepi' oro' tiahuayhue' o'ika'uynig mo'nigka'," Jesústaj o'nona'uyate. ¹²Huanopoya'da "aaaj" oa'depo,

—"Konig Diosayo'da ka'dik kurudya' katepi' oro' tiahuayhue' o'ika'uynig mo'nigka'." Nama'da o'nona'ne. Konig mona'nig opudtehuapa' kahue' ijeapoy, buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹³Jesús o'bakhua'po kusi'petone'yo o'kudpo akodpen o'hua'uyate.

**“Fariseo huairi dakhue’dik
e’huag’ on’manmadikika’.
Keyoj ijjay.” Jesúsa oa’uyate.**

(Mt. 16.5-12)

¹⁴ Kusi’pete on’hua’po pan e’tohua’-
ta’ o’nokkahuudyate. Nogtiyo’da on’-
toe’uyate kusi’peyo.

¹⁵ —Eya’, fariseoen e’bia’ontaj keyoj ij-
jay. Herodesen e’bia’ontaj keyoj ijjay. —
Jesúsa o’mana’uyate.

¹⁶ —Pan toehue’ o’enok kenda
mona’ne. —Jesúsen huanig-
peika’eria huaboa’da huayahuaya
on’batia’pakuyate.

¹⁷ —Pan toehue’ o’ey mena’po
mo’batia’pak. Pantaj mepu’ke-
hue’dik mo’ika’ne. Kenda ka’dik
ijjey nopoehued mo’e kenpa’ti
nopenkahued mo’ene. Menpa’
huanopoya’da oknopoehue’dikda
mo’ika’ne. ¹⁸ Huakpoa mokpoenig’a
menpa’ tiahuahue’ mo’e. Huapeok
bo’peokjene menpa’ peehue’ mo’e.
Pan ijbiam’ey menpa’ bokkahue’de.
¹⁹ Cinco mil huabokerektaj cinco
pan ijbayokemey. ¿Meniga’ kusogyo
huata’suj huedmeya’da yan’ohueame’?
—Jesúsa o’mana’uyate.

—Doce. —O’nona’uyate.

²⁰ —Cuatro mil aratbuttaj siete
pan ijbayokemey. ¿Meniga’ kusogyo
huedmeya’da yan’ohueame’? —Jesúsa
o’mana’nok,

—Siete. —Huanigpeika’eria
o’nona’uyate.

²¹ —Menpa’ kenda nopoehued mo’e.
—Onte’ti o’mana’uyate.

**Huakka’ jak Betsaidaya’ Jesúsa
ekpobigtaj o’yareaduyate.**

²² Nogok Betsaida huakka’ jakyo
on’tiakuyate. Jesúste ekpobigtaj on’toti-
akpo “yakpotibata’té,” o’nona’uyatenok
²³ ekpobigtaj o’ta’koypo huakka’

jakya’ o’baktohua’po igkusi’huea
okpotihueke’po o’tibata’tepo,

—¿Menpa’ sigpi’ tiahuyadik i’e? —
Ona’uyate.

²⁴ Ekpobig o’tiahuayatupo,

—Huabokerektaj ijtiahuaypo
konig ohuey on’hua’e. —Jesústaj
ona’uyatenok, ²⁵ onte’ti Jesúsa
okpotibata’tenok huaboa’da ’urunanada
aya’tada o’tiahuay’uyate.

²⁶ —O’nen jakyo yahuati’. Huakka’
jakyo huahue’ yae’. Kenda o’nigka’ne ba-
tia’pakhue’ yae’. —Jesúsa ona’uyate.

**Diosen Cristo i’ene. Diosa
kurudya’ me’ta’mona’uyne.
Pedroa Jesústaj ona’uyate.**

(Mt. 16.13-20; Lc. 9.18-21)

²⁷ Cesarea de Filipino huadaribayo
nog jakyo nog jakyo huanigpeika’eri
Jesúsere on’hua’epo dagte,

—¿Be o’ea’ do’taj aratbuta
menhuaa’ika’? —Huanigpeika’eritaj
Jesúsa o’mana’uyate.

²⁸ —Juan Bautista on o’e. Noga
bo’huaa’ika’ne. On Elías o’e. Noga
bo’huaa’ika’ne. Diosen huamanbatia’-
pakeri o’e. Nogomeya’ bo’huaa’ika’ne.
—Huanigpeika’eria o’nona’nok,

²⁹ —¿Be o’ea’ do’taj opuda
on’huaa’ika’? —Jesúsa o’mana’uyate.

—On Diosen Cristo i’ene. Diosen
Huasi’po i’enok Diosa me’ta’mona’uyne.
—Pedroa ona’uyate.

³⁰ —Kenda ona’ne be’tapi’ manahue’
yane’. —Jesúsa o’mana’uyate.

**“Ijbueydeapoy.” Jesúsa
o’batia’pakpo oa’uyate.**

(Mt. 16.21-28; Lc. 9.22-27)

³¹ Jesúsa huaboa’da o’manmadika’po:

—Do huabokerek ijjepo Diosya’
ijtiakuy. Pai’nanada ijnopo’eapoy. Judío
huairitone’, sacerdote huairi, kenpa’ti
Moisésenba’ huamanmadika’eriere
do’taj eknopoe’ta’ pakhue’ o’nepo

men'arakapone. Bapa'me'noe e'pokde'te Diosa me'noyhuada'apone.
³²—Jesúsa daka' o'mana'uyatenok Pedroa o'tohua'depo, "kenpa' ahue' yae', Huairi," ona'uynig'a ³³Jesúsa o'batikorudpo ke'nen huanigpeika'eritaj o'tiahuaypo Pedrotaj ona'po:

—Konig huabokerekada nama'da on'nopoika'nig o'na konigti i'nopoika'po Diosen e'nopo'e' nopoehue'da i'ene. Konig totonig ia'ne yahuati'. —Jesúsa ighua'da ona'uyate.

³⁴Huanigpeika'eritaj kenpa'ti huakka'da aratbuttaj menhua-tiakde' o'mana'depo huaboa'da o'manmadika'po:

—Bepi' do'taj e'nigpeika'ta' e'paknayo katepi' hua'enda on'pakika' ona'ti eretpakhue' ka'nike'. Ona'ti do'huedyo'da kan'pakike'. Kenpa'ti do'taj mognopoika'po pai'da nopo'edik mo'eapet. ³⁵Kenpa'da hua'enda e'paknayo Cristoere kurudyo onte'ti nounhuahuahue' o'nika'apo. Do'taj e'nigpeika'ta' on'pakpo huadak hua'a huakka' on'pakpo kenpa'da hua'enda pakhue' o'nepo onte'ti Diosere kenpa'da on'noeonhuahuika'apo. ³⁶Aya'ada oy katetapi' huakka'ta'da on'eretpakpo on'bae'ika'po do'taj e'nigpeeta' pakhue' o'nepo kenpa'da on'bueyapo. Kurudyo Diosere noeonhuahuikahue'dik o'neapo.

³⁷Diosere a'noeonhuahuikaya'po katepi' Diostaj yokhue'dik mo'epo kenpa'da do'taj pee'dik mo'ika'ne.

³⁸In aratbut dakhuea'da ogkika'po Diostaj nigpeehue' o'nika'po inomey be'api' do'taj e'nokbira'nayo do'hued e'manmadika'taj en'tobira'nayo nogok do huabokerek ijepo onte'ti ijtiakdepo kenomeytakon ijbakbira'apoy. Diosya' kurudya' ijhuarakpo Diosa 'urua'nanada megka'nok Diosen huata'moneriere 'urua'nanada ijepo ijtiakapoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

9—Huakka'nanada Diosen Nokireg on'nopo'toepo Dios Huairitaj daka' on'nigpeika'apo. Kenpa' opudomey huakka'mon bueyhued mo'epo bo'tiahuayapo. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jesús o'eypakatuyate.

(Mt. 17.1-13; Lc. 9.28-36)

²Seis huame'noe e'pokde'te Pedrotaj Jacobotaj Juantere o'batohua'po huakupa kutayo Jesúsa o'batobehui-kuyate. En'tiahuayte Jesús en huakok konig niokpo o'kokeypakyuate. ³Yudtakon diga'da o'takeregpakatupo konig senogda o'etuyate. Aratbutnayo konig keregda kahue'dik o'nika'. ⁴Elíastaj Moiséstaj Jesúsere en'batia'pakte on'batiahuay'uyate.

⁵—Oro' iyoda o'epo huadakda o'ene. Bapa' bak o'kay'. Ontehuapa' nogtida Moiséstaj nogtida Elíastaj nogtida o'kay', Huairi. —Pedroa ona'poda ona'uyate. ⁶Pedromey diga'da on'mepuke'po konigga' a'ay' Pedroa nopoehue'ada oa'uyate. ⁷Kenpa' ena'te e'sihuija o'batibuk'uyate. E'sihuiya' on'peepo:

—In do'hued Huasi'po me'taene. Huadi'da me'taene. Kentaj yan'nigpeika'. —Diosa o'mana'uyate.

⁸A'tida en'tiahuayte Jesústayo'da on'tiahuay'uyate.

⁹Huakupaya' en'huarakde'te

—Do huakudaka'da e'bueyada noyhuadhued ee'ted kenda huakupayo huaboa'da bo'tiahuaynig batia'pakhue' yane'. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁰Konigepo kenda batia'pakhue' o'ne'uynig'a huayahuyayo'da kate e'noyhuadtaj Jesúsa ya'batia'pak on'batia'pakuyate. ¹¹Konigepo Jesústaj:

—“Cristo tiakhued ee'ted Elías huakkuruda tiakdik ya'eapet.” ¿Mena'po Moisés huamanmadika'eri kenda yadika'? —Jesústaj o'nona'uyate.

¹²—Elías onigti huakkuruda tiakdik o'eapo. Aya'tada a'manopo'yareaya'po yatiakapet. Diosen Huasi'po pai'nada ya'nopo'eapet. Kentaj yan'tibirae'apet. Kenda huaojba'te on'madoya'uyate. ¹³Elías onigti e'tiaktada on'tibirae'po konigti on'pakpo dakhuea' ogkame'te. Konig Apagba'a oa'nig ogkame'te. —Jesúsa Pedromeytaj o'mana'uyate.

**Huasi'po toto' nokirega
e'nopo'toetada Jesúsa o'yarea'uyate.**

(Mt. 17.14-21; Lc. 9.37-43)

¹⁴ Jesús en huanigpeika'erite on'bahua'po okyehued ee'ted huakka'nada e'kupopakada Moisés enba' huamanmadika'eria Jesús en huanigpeika'eritaj en'maboyte Jesús ome'y on'batiahuayato'uyate. ¹⁵Jesústaj on'tiahuaydepo on'mepu'kepo on'huaketonyakpo durugteda on'baaka'uyate.

¹⁶—¿Katea' yan'batia'pak? —O'mana'nok ¹⁷noгтиаda oa'tokpo, —Do'hued huasi'potaj dakhuea' toto' nokirega o'nopo'toenok a'pakhue'dik o'e. ¹⁸Kenpa'ti menokapi' e'nopo'toete o'ketpakonpo barakte o'huekika'po kutajpoa' o'orokika'po hua'id o'idta'peteye'po diga'da o'arognok ontaj o'totia'kne. “Dakhue' nokiregtaj ya'noroka',” o'nen huanigpeika'eritaj e'mana'tada orokahue' o'ne, Huamanmadika'eri. —Nogtiada ona'uyate.

¹⁹—Opudomey judío aratbut do'taj eknopoe'ta' pakhue' mo'ene. Oknopoe'hue' huae'eri mo'ene. Dios teyda o'epo bayarea'dik o'e oknopoe'hue'da mo'ene. Ijhue'ta'da do'taj moknopoe'ne. Huasi'potaj yan'totia'k. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁰Huasi'potaj on'totia'knok dakhuea' nokirega Jesústaj o'tiahuaydepo huasi'potaj o'ketpakonka'nok

sorokte o'huekpo, o'pokore'epo o'tiokkutajorokuyate.

²¹—¿Meniga' huabayoka' dakhuea' nokirega ya'nopo'toika'po ya'ketpakonka'ika'? —Jesúsa ona'uyate.

²²—Si'nog ee'ted nogok nogok huakka'da dakhue' nokirega a'arakya'po ta'akyo huahueyopi' o'enika'. Ka'dik ee'nayo oro'taj mo'matinepahui'po bo'tihuapok. —Ke'nen paga ona'uyate.

²³—Do'taj eknopoe'nayo aya'tada ka'dik ijje'po yarea'dik ijje'y. —Jesúsa ona'nok,

²⁴—Yoknopoe'y, nogiti nogiti eknopoe' be'tihuapok. —'Uta'da ona'uyate.

²⁵Huakka' aratbut on'kupopaknok Jesúsa o'tiahuaypo,

—E'peokbet a'pakhue'dikere nokireg ya'orokpo huasi'poya' yakhuati' onte'ti a'kudya'po tiakhue' yae'. —Jesúsa dakhue' nokiregtaj huiyokda ona'nok,

²⁶dakhue' nokirega o'sagkiadpo o'ketpakogka'po e'bueyonig o'orokpo o'enon'uyate. Konigepo “e'buey o'e,” huakka'mon on'batia'pakuynig'a ²⁷Jesús nayo o'ta'koypo o'boa'uyate. Huasi'po o'boduyate.

²⁸Jesús jakyo o'kuduyate. Huanigpeika'eriyo'da kenere o'nepo,

—¿Oro'nayo dakhue' nokiregtaj mena'po orokahue' o'e? —Jesústaj o'nona'uyate.

²⁹—Bapehue' mo'unhua'po kenpa'ti mo'tiona'pakonhua'po dakhue' nokiregtaj ta'mona'dik mo'ene. —Jesúsa o'mana'uyate.

**“Do'taj me'darakapone.”
Onte'ti Jesúsa o'mana'uyate.**

(Mt. 17.22-23; Lc. 9.43-45)

³⁰Keya' o'hua'po Galileayo konig iregiregteda o'pokonhua'po.

³¹Huanigpeika'eritaj o'manmadika'po iregiregteda o'hua'onhua'po. “Do Huabokerek ijjenok Diosa

me'ta'mona'uyne. Huabokereka men'bahuatitotiakapet. Men'arakapone. Bapa'me'noe huakudaka'da e'eada ijnoyhuadapoy." Jesús a'o'manmadika'uyate. ³² Huanigpeika'erinayo kenpa' nopenkahue' o'nepo on'me'pakpo "¿monig ya'e?" onahue' o'nuyate.

**"¿Be'a hueret huairida e'dik ya'et?"
Huanigpeika'eria on'batia'pakuyate.**

(Mt. 18.1-5; Lc. 9.46-48)

³³ Capernaumyo on'tiakdepo jakyoda o'eato'po,

—¿Dagte o'tiakpo katetaj mo'batia'pak? —Jesús a huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

³⁴ "¿Be'a hueret huairida e'dik ya'et?" on'batia'pakpo a'tokhue' o'nuyate. ³⁵ Jesús a huanigpeika'eritaj a'manmadikaya'po o'huadpo "yan'kupopak," o'mana'po,

—Bepi' doere huairi ee'ta' e'paknayo nog aratbuten huanaba'nig ka'nike' konig nogtaj kan'tihuapokike'. —O'mana'po ³⁶ huasi'potaj o'ta'koypo nopoyo o'totiakpo hua'opite o'doko'uyate.

³⁷ —Do ijpaknok be'api' in huasi'potaj di'da o'depo o'tihuapokika'po konigda do'takon o'de do'hued Apagtakon o'de. Ke'na me'ta'mona'uyne. —Jesús a o'mana'uyate.

**Ken aratbut opudomeytaj
dakhuea' egka'ta' pakhue' o'nepo
daka' bo'tihuapokika'ne.**

(Lc. 9.49-50; Mt. 10.42)

³⁸ —Nogbokereka o'nendik o'dikka'po toto'taj o'maenika'. O'tiahuaypo oro'ere huahue' o'ika'nok, "Keje', kahue' yae'." Ona'mey, huamanmadika'eri. —Juana ona'uyate.

³⁹ —Kentaj "kahue' yae'," onahue' yane'. Be'api' konig tiahuayhued o'ika'nig do'hued huadik o'dikka'po

eka'nayo onte'ti do'taj dakhue' huaahue'dik o'eapo. ⁴⁰ Ken aratbuta oro'omeytaj dakhuea' egka'ta' pakhue' o'nepo oro'omeytaj bo'tihuapokne. ⁴¹ Cristoen huanigpeika'eri mo'enok do ijpaknok be'api' huamai' hue'ey e'yoknayo dapi' Diosa dakhuaapa o'bayokapo. Buttida ijjay. —Jesús a o'mana'po.

**Keyoj nama'da e'toka'nayo
dakhue'da o'unhuahuika'apo.**

(Mt. 18.6-9; Lc. 17.1-2)

⁴² —Be'api' do'hued 'uru hua-knopoe'eritaj dakhuea' e'batoka'nayo ke'ponanada castiga Diosa ogkad-huahuika'apo. Konigepo do'hued 'uru huaknopoe'eritaj dakhuea' e'batoka'ta' e'paknayopi' dakhuea' batokahued huidtone' ke'nen huahuerenta' yan'tiontidukupo ta'kotdik a'eya'po jod yakoyo e'kotnayo kenda konig sue'da castiga e'magka' o'e. ⁴³⁻⁴⁸ Huaba'pi' hua'ipi' huakpopi' dakhuea' e'ka' huata'da e'toka'nayo dakhue'nanada o'enok Diosa castiga o'magka'po ta'akyo o'enapo. Ta'ak o'bakpakonhuahuika'apo bakayhue' o'eapo. Konigepo huabaapi' hua'ia'pi' huakpoapi' dakhuea' e'toka'ta' e'paknayo dakhue'da o'epo kahue'dik a'eya'po e'boktegnayopi' huadak ya'eapet, dakhuea' kahue'dik a'eya'po e'kpokotoknayopi' huadak ya'eapet. Ken konig yan'nopoepo dakhuea' kahue' yanika'. Dakhuea' eka'nayo Diostaj dakhuea' boka'nok castiga mogkadhuahuika'apone. Ta'akyo mo'bakpakonhuahuika'apone. Bakayhue'dik o'unhuahuika'apo.

⁴⁹ Sal pai' e'eada huadakda o'kika'nig konigti pai'da mo'nopo'epo huadakda mo'eapone. ⁵⁰ Sal huadakda o'epo o'kika'. Pai' ehue' ee'nayo huadak kahue'dikda en'dik o'ene. Konig salonig ya'nepo huadaknopo'da huayahuaya di'

yan'maepo yan'manoeyika'. —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

“¿Huabokerek huatoe'taj menpa' en'dik ya'ne?” Jesústaj nama'da kae'po fariseoa o'nona'uyate.

(Mt. 19.1-12; Lc. 16.18)

10 Keya' Jesúsa o'bakhua'po Judeayo kenpa'ti Jordán akodpen huadariyo o'hua'uyate. E'tiakte onte'ti huakka'nanada ogkupopakuyate. Konig o'kika'po o'manmadika'uyate. ²Jesústaj a'dikdikya'po sue'da fariseo on'huahua'po, “¿Huabokerek huatoe'taj menpa' kenpa'da endik ya'e?” Jesústaj o'nona'uyate.

³—¿Kate yamana'uyate Moisésa? —Jesúsa o'mana'uyate.

⁴—“Huatoe e'en beroba' madoya'dik mo'epo huatoe endik mo'e.” Moisésa o'mana'uyate. —O'nona'uyate.

⁵—Konig nopoteyda mo'ika'po Diostaj e'nigpeika'ta' pakhue' mo'ika'nok Moisésa kenda o'madoya'aynig'a. ⁶Huakkuruteda Diosa aya'tada o'ka'uyapo huabokerek ettone'ere o'ka'uyate. ⁷“Konigepo huabokerek ke'nen huaoj huayeeretaj okorokpo ettone'taj a'toepakya'po. ⁸Botta' e'eada on'toepakdepo konig nogtida o'nede.” Apagba'te kenpa'oa'. Botta' e'eada nogtida o'nede. ⁹Kenda Diosa o'toepaka'denok huabokereka enhue'dikda o'ne. —Jesúsa fariseomeytaj o'mana'uyate.

¹⁰Nogok huanigpeika'erie jakyoda o'nepo, “¿Huatoe menpa' en'dik o'e?” Jesúsen huanigpeika'eria o'nona'nok,

¹¹—Be'api' huabokerek huatoe'taj e'ennayo nogtaj o'toepakpo huakkuru huatoe'taj dakhuea'da ogka'. ¹²Kenpa'ti ettone'a huatoe'taj e'ennayo nogtaj o'toepakpo dakhuea'da o'ka'. Diostaj dakhuea'da o'ka'. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jesúsa huasi'potaj o'mationa'pakuyate.

(Mt. 19.13-15; Lc. 18.15-17)

¹³Jesúsa daka' kan'bake'po huasi'po kentaj en'batotiaktada ke'nen huanigpeika'eria “keje', batotiakhue' yane',” on'mana'uyate. ¹⁴Kenda Jesús o'tiahuaypo o'diayatupo.

—Huasi'po do'te kan'batiake'. “Kaeya',” manahue' yane'. Konig inomey 'urunopo'da huasi'po o'ne konigti aratbut huaknopoe'eri Diosensi'po o'nepo Dios Huairitaj on'nigpeika'apo. ¹⁵Huasi'po do'taj 'urunopo'da menoknopoe'po men'nigpeika'ne. Konig huasi'po Dios Huairitaj daka' o'noknopoenig konigti opudomey oknopoe'hue' ee'nayo Dios Huairiensip'o ehue'dik mo'eapone. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁶Huasi'potaj o'badokoe'po o'batibata'te'epo Diosa daka' kabake'po o'mationa'pakuyate.

Huabokerek huairi Jesúsera on'batia'pakuyate.

(Mt. 19.16-30; Lc. 18.18-30)

¹⁷Dagte Jesúsa huaboa'da o'hua'depo huabokereka o'huaketonyakpo huikudate o'tihuadpo,

—¿Kurudyo Diosere a'noeon-huahuikaya'po kate huadakda kika'dik ijje, huadakda huamanmadika'eri? —Jesústaj ona'uyate.

¹⁸—Ka'tia'po huadakda i'ene ona'. Diosyo'da huadakda o'ika'. ¹⁹Diosen e'mana' i'nopoe. Nogen huatoe'taj bakdejhue' yaika'. Aratbuttaj yahuadiaypo arakhue' yaika'. Nogen bakberehue' yaika'. Nama'da bahuahue' yaika'. Da ahue' yaika'. Huaojtaj huayetere daka'da yanigpeika'po daka' yamatoika'po yabayokika'. Kenpa' Diosa o'mana'uyate i'nopoe. —Jesúsa ona'uyate.

²⁰—Do huasi'poedanda kenda aya'da ijnigpeika'uy, Huamanmadika'eri. —Huabokereka ona'uyate.

²¹Jesúsa di' o'epo o'tiahuayatupo, —Nogitied ka'diken i'ene. Huakupete aya'da i'tamaetnig yabahuaya'. Ken huakupe yabaedepo pai'da aratbuttaj yabayoke'. Kenda on eka'nayo kurudyo Diosere huakka'da i'matoun-huahuika'apone. Do'taj behuatiakpo beta'hua'ika' e'bueypi' beta'hua'ika'. —Jesúsa huairitaj ona'uyate.

²²Huairita kenda o'peepo nohue' o'unpo huakka'nanada o'tamaenok suhue'nanada o'epo okhua'uyate.

²³Huanigpeika'eritaj okpokuberudpo, —Bepi' huairi huakka'nada e'matoe'ta' huaeretpakeri Dios Huairitaj oknopoe'hue'dik o'neapo, Diosensi'po ehue'dikda o'ne. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁴Huanigpeika'eria Jesúsen hua'ataj o'peepo on'mepuke'nok onte'ti Jesúsa o'mana'po:

—Huakka'da e'matoe'ta' huapakeria Dios Huairitaj oknopoe'hue'dik o'neapo. Diosensi'po ehue'dikda o'ne. ²⁵Konig camello huaboro' 'uhua sakpi'peyo kudhue'dik o'e. Konigti huairi huakka'da on'matoepo Diosensi'po ehue'dikda o'neapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁶Huanigpeika'eria kenda on'peepo huakka'da on'mepu'kepo huayahuaya on'batia'pakpo:

—¡Kenpihuay! ¿Be'a Diosensi'po e'dik ya'neapo? ¿Be'a Diosere onte'ti noeonhuahuika'dik ya'neapo? —On'batia'pakuyate.

²⁷Jesúsa o'batiahuaypo o'mana'po:

—Huabokereka huata'da nopo'yareahue'dik o'ne. O'nada on'pakpo noeonhuahuikahue'dik o'neapo. Diosayo'da nopo'yarea'dik o'mae kenpa'ti onte'ti manoeanhuahuika'dik o'mae. Diosayo'da aya'da ka'dik o'e. —O'mana'uyate.

²⁸—Oro'nayo aya'da o'matoika'nig o'maenon'uy. Ontaj ata'huaya'po aya'da o'maenondemey. —Pedroa ona'uyate.

²⁹—Aya'ada ke'nen jak kenpa'da o'nen, huama'buytaj huidpotapi' o'nen, huaojtaj huayetapi' o'nen, huatoe'taj huasi'potaj ta'bapi' o'nen. Huadak hua'a o'deretpakpo kenpa'ti do'tayo'da a'nigpeikaya'po o'nen.

³⁰O'ennok Diosa oy huakka'nanada o'bayokapo. Jak, huama'buy, huidpo, huaye huasi'po, ta'bakon o'bayokapo. Pai'da e'nopo'ebet o'bayokapo. Nogok Diosere on'noeonhuahuika'apo. ³¹Oy huakka'da huairi e'eada nogok huairida ehue' o'neapo. Konig huanaba' o'neapo. Huakka'mon konig huairionig ehue'da o'nika'nig konig huanaba'da oy o'nika'nig. Nogoknayo 'urua'da o'neapo. Konig huairitone' o'neapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

“Do'taj me'darakapone.”

Jesúsa onte'ti oa'uyate.

(Mt. 20.17-19; Lc. 18.31-34)

³²Jerusalényo dagte Jesús huanigpeika'eri on'behuikpo Jesús huakkuruda o'hua'enok huanigpeika'eri on'mepuke'po nogomey on'tahua'po on'me'pukuyate. Doce huanigpeika'eritaj nogyonda o'batohua'po konig megka'apone o'mana'po:

³³—Jerusalényo o'hua'ne. Do huabokerek ijje'po Diosya' ijtia'kuy. Jerusalényo huabokereka sacerdote huairiomeytaj men'yokapone. Moisésenba' huamanmadika'eritere men'yokapone. Ken bueydik o'e men'huaa'apone. Nog aratbuttaj judío ehue'taj do'taj menyokapone. ³⁴Nog aratbuta do'taj men'tierikapone. Huiyokda pidetbi'a men'bitbitapone. Mentisupu'eapone. Me'darakapone. Botta'a' e'tisikde'te kubarakyo huakudaka'da e'eme'tada Diosa

me'noyhuada'apone. —Jesúsa
o'mana'uyate.

**Jacoboa Juanerea huairi
bo'yahuea' o'nona'uyate.**

(Mt. 20.20-28)

³⁵ Zebedeoen huasi'po Jacobo Juanere
Jesústaj on'huahua'po,

—Kenda ona'nig oro'taj mogka',
huamanmadika'eri. —Juan Jacoboere
o'nona'uyate.

³⁶ —¿Kate bo'pak? —Jesúsa
o'mana'nok.

³⁷ —O'na 'urua'nanada huakhuairi
e'ede'te konig huairi e'huae' onte
da'kopen ope'topen bohuada'.
—Jesústaj o'nona'uyate.

³⁸ —Kenpa' onahue' mene'. Do pai'da
ijnopo'eapoy. ¿Menpa' doere konigti
pai'da nopo'e'dik mo'e? —Jesúsa
o'mana'uyate.

³⁹ —Ee', onere pai'da nopo'e'dik o'ey.
—Jesústaj o'nona'uyate.

—Buttida ijjay, konig pai'da
ijnopo'eapoy opud konigti pai'da
nopo'e'dik mo'eapone. ⁴⁰ Nogok do
huakhuairi ijjedepo ijmana'ika'apoy.
Doere huakhuairi ka'ne'po do'huanayo
yahueahue'dik o'nene. Kenomey
do'hued Apag Dios a'ennada
o'baktie'ea'uynigtaj doere huairi
o'bayahuea'apoy. —Jesúsa
o'mana'uyate.

⁴¹ Nog diez huamata'moneria kenda
on'mapeepo Jacobotaj Juantere
on'mahuadiay'uyate.

⁴² —Inte yan'batiaik —Jesúsa
o'mana'po— Nog aratbuten
gobierno huairitone' kenpa'da
teyda on'mana'ika'nok kenomeyen
aratbut huairitaj nigpeika'dik o'nika'.

⁴³ Opudnayo ken konig kikhue'dik
mo'ene. Be'api' huairi ee'ta' e'paknayo
nog aratbuttaj kan'batihuapokike'.

⁴⁴ Kenpa'ti be'api' doere huairi ee'ta'

e'paknayo konig nog aratbuten
huanaba' ka'nike'. ⁴⁵ Konig do ijkika'nig
konigti yag'kika'. “Konig huanaba'
mentihuapok.” A'ikaya'po tiakhue'
ijjuy. Aratbuttaj a'tihuapokya'po
ijtiakuy. Aratbuten dakhuea' e'ka'taj
a'bakkahueaya'po a'manigbueyya'po
Apag Diosya' ijtiakuy. —Jesúsa
o'mana'uyate.

Bartimeotaj okpoyarea'uyate.

(Mt. 20.29-34; Lc. 18.35-43)

⁴⁶ Ken Jericó huakka' jakyo
on'batiaikuyate. Huakka' jakya'
on'pokondepo Jesús huanigpeika'eri
huakka'nanada aratbutere e'norokte
Bartimeo ekpobig Timeoen huasi'po
dagte o'huadpo “huakupe beyok,”
o'mana'uyate. ⁴⁷ “Jesús Nazaret huae'eri
o'pokde,” aratbuta enhuaa'te o'peepo
'utta'da ona'po,

—Metinepahui', Jesús Daviden
adhuea' huasi'po. —Ekpobiga 'utta'da
ona'uyate.

⁴⁸ —Yabatikde'. —Aratbuta huiyokda
e'nona'tada nogiti huakka'a'da
o'nokoye'uyate.

—Metinepahui', Jesús Daviden ad-
huea' huasi'po. —'Uta'da ona'uyate.

⁴⁹ Ken Jesús e'hua'ada o'boato'po,
—Yan'totiaik. —Jesúsa o'mana'nok
on'huahua'depo,

—Yadurugpakpo yabod. Jesúsa “Ya-
tiak” mena'ne. —O'nona'uyate.

⁵⁰ Huaok o'enpo o'bodpo Jesústaj
o'huatiakuyate.

⁵¹ —¿Kate i'pak? —Jesúsa ona'uyate.
—Ekpoyarea'ta' ijpaki, Hua-
manmadika'eri. —Ekpobiga
ona'uyate.

⁵² —Do'taj meknopoepo yayarudpo
yahuati'. —Jesúsa ona'uynok ekpobig
huaboa'da o'tiahuaypo Jesústaj dagte
o'tahua'uyate.

Jerusalényo Jesúsa o'kuduyate.*(Mt. 21.1-11; Lc. 19.28-40; Jn. 12.12-19)*

11 Jerusalén meyo hue'da e'ede'te Betfagéte kenpa'ti Betaniate kenpa'ti ote' Olivoste o'nedepo, botta' huanigpeika'eritaj:

²—Butukda yan'huati'. Huakka' jakyo yan'huati'. Keyo burro 'uhua enuku' bo'huahuayapone. Ken burrote bepi' huadhued o'ne. Yanogkujpo do'taj menigtotiak. ³“¿Mana'po bo'tohua?” Be'api' ena'nayo “Huairia o'paknok o'kay. Huaboa'da onte'ti o'totia kapoy.” Ya'nonati'. —Jesúsa botta' huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

⁴Ken on'hua'po dagte akbogpete burro 'uhua enuku' on'huahuaypo o'nogkujuyate.

⁵Egkujte huabokerek kenteda o'nepo, —¿Kate boka'? ¿Mena'po burrotaj mogkuj? —On'mana'uyate.

⁶Konig Jesúsa o'mana'nig kenda on'mana'nok “tohua'dik mo'e,” on'mana'uyate. ⁷Jesúste burrotaj on'tohua'po kenomeyen huaoka' burrotaj on'hueda'pok Jesúsa o'huaduyate. ⁸Kente Jesúsa o'pokapo on'popepo dagte huakka'da kenomeyen yudtaj on'bahueda'po nogomeya ohuey 'opi ba'kutaj on'baktega'depo dagte on'bahueda'uyate.

⁹Huakkurute huae'eria kenpa'ti huata'poeria aya'ada huaboa'da 'utta'da on'da'po:

—'Urunanada Jesús, Diosen huamanopo'yarea'eri, mon'durugpak, huakka' mon'durugpak. Kentaj Apag Diosa mo'nigta'mona'uyne. ¹⁰Oro'en adhuesa'pane' David huairionig hueretda huakhuairi o'tiakde, Jesús Huairi o'tiakde. Dakiti Dios, mon'durugpak, huakka' mon'durugpak. —Aratbuta 'utta'nanada o'nokoy'uyate.

¹¹Ken konig Jerusalényo Jesús o'kudpo kenpa'ti Diosen jakyo o'kudpo,

aya'tada daka' o'tiahuaypo osikdenok Betaniayo doce huamata'moneriere o'hua'uyate.

**Hueymey higerataj
“onte'ti dapakhue'dikda
i'ea'pone,” Jesúsa ona'uyate.**

(Mt. 21.18-19)

¹²Eme'te Betaniaya' o'norokdepo Jesús aypota' o'epo ¹³adteda hueymey higerataj o'tiahuaynig'a huada o'pakpo o'huahua'nig'a huakutayo'da o'uyate. Huadajok ehued o'uyate. ¹⁴Konigepo higerataj ona'po:

—Onte'ti dapakhue'dikda i'ea'pet. Bepi' o'nenda bapehue' ya'neapet. —Jesúsa ona'uyate. Kenda huanigpeika'eria on'pee'uyate.

**Diosen jakya' huabahuaya'eritaj
o'maen'uyate Jesúsa.**

(Mt. 21.12-17; Lc. 19.45-48; Jn. 2.13-22)

¹⁵Onte'ti Jerusalényo on'tiakdepo Jesús Diosen jakyo o'kuddepo huaboa'da 'uhua huabahuaya'eritaj huabakbae'erieretaj o'maoroka'po huakupe huakabia'erien kutopa o'makmaena'po tukku' 'uhua huabahuaya'erien huahuadtaj o'makmaena'uyate. ¹⁶“Konig dag ekapa' Diosen jakyo katepi' topokhue'dik mo'ene.” Jesúsa ighua'da o'mana'uyate.

¹⁷O'manmadika'po:

—Do'hued jak aya' huadarieri aratbuten huationa'pak jak on'tae. Apagba' e'mana'tada konig huabereerien jakonig opudomeya mo'togene. —Jesúsa huabahuaya'eritaj o'mana'uyate.

¹⁸Kenda sacerdote huairi Moisésenba' huamanmadika'eriere on'peepo Jesústaj on'me'pukuyate. Jesúsa e'manmadika'te huakka'nanada aratbut on'peepo 'urunanada o'e on'mepuke'pok huairia Jesústaj on'me'pukpo huaboa'da e'arakta' on'pakpo monig e'arakta'

o'dukniḡ'a. ¹⁹ Esikde'te Jesús'a huakka' jakya' o'orokuyate.

Hueymey higuera o'ay'uyate.

(Mt. 21.20-22)

²⁰ Eme'te sikyoedda onte'ti on'hua'depo higuera hua'ihuitya' aya'da e'ayde' on'tiahuay'uyate. ²¹ Pedro onte'ti okkahuehue' o'epo,

—Ken higerataj “onte'ti dapakhue'dikda” iname'nig o'ayde, yatiahuay', huamanmadika'eri. —Ona'uyate.

²² —Diostaj daka' yanoknopoe'. ²³ “In ote' yatohua', Dios. E'pogyo yaen.” Be'api' ena'nayo Diosa yaka'apet daka' eknopoe'nayo o'ka'apo. Konig ona'nig o'eapo. ²⁴ Eknopoe'nayo aya'tada katepi' bo'pakpo bo'tiona'paknok Diosa bo'yokapone. ²⁵ Apag Diostaj yan'tiona'pakpo be'api' ontaj dakhuea' egkame'nayo yakkahuea'. O'nen Apag Dios kurudyo o'ika'po ke'na opudtaj dakhuea' e'ka' bokkahueapone kenpa'ti. ²⁶ Nogtaj okkahueahue' ee'nayo o'nen Apag Diosakon opudtaj okkahueahue' mo'eapone. —Jesús'a o'mana'uyate.

¿Be'a Jesús'taj ya'ta'mona'uyate?

(Mt. 21.23-27; Lc. 20.1-8)

²⁷ Onte'ti Jerusalényo on'tiakdepo Jesús'a Diosen jakyo e'huae'te sacerdote huairi Moisésenba' huamanmadika'eri judío huairitone'ere on'huahua'depo,

²⁸ —¿Yabayareadhuati'. Be'a mena'uy? —Jesús'taj o'nona'uyate.

²⁹ —Huakkuru do'taj me'nakonon. Opuḡ ena'nayo ke'na “yabayarea’,” mena'uyne do kenpa'ti o'nona'apone. ³⁰ “Bautiza yamagkadhuati'.” ¿Be'a Juantaj yana'uyate, Diosa huabokerekapi'? Mena'tok. —Jesús'a o'mana'uyate.

³¹ Menpa' o'apo huairia huayahuaya on'batia'pakpo:

—“Diosa Juantaj o'ta'mona'uyate.” Oro'a ena'nayo “¿kenda Juana do'taj be'tia'pakikuynig mena'po oknopoehue' mo'uy?” oro'taj mona'apone. ³² “Huabokereka Juantaj on'ta'mona'uyate.” Oro'a ena'nayo aratbuta oro'taj dakhue'da mogka'apet konigepo Diosen huamanbatia'pakeri Juan o'e'uy aratbut o'noknopoe'nok.

—Judío huairia huayahuaya on'batia'pakpo,

³³ —Be'a Juantaj yanuyet oro' nopoehue' o'ey. —Huairia Jesús'taj o'nona'uyate.

—“Yabayarea'.” Ke'na mena'uyne do kenpa'ti onahue' o'neapone. —Jesús'a o'mana'uyate.

Huairien ta'ba huatatoe'eria dakhuea'da on'taka'uy. Ken konig Jesús'a o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 21.33-46; Lc. 20.9-19)

12 Jesús'a konig o'e o'manbatia'pakpo o'manmadika'po:

—Huairien ta'bayo uva huakpi on'batuke'uy. Uva setda huada huakpi on'batuke'uy. On'tiokpaka'uy. Uva huada huasapa'a' sipana' 'uruda o'kogka'uy. Hua'ia asapaiya'po o'kogka'uy. Ta'ba huatioka' kutayoda kutopa o'ka'uy. Uva ta'ba huatatoe'eritaj ta'ba o'baktoyokdepo bidteda nogbayo huairi o'bakhua'uyate. Nogbayo ijhue'da o'uyate. ² Kenoka' uva huada o'boyogdenok ta'bayo ke'nen huanaba' o'ta'mona'uyate. Sue'da huada ka'totiake'po o'ta'mona'uyate. ³ E'tiakde'te ta'ba huatatoe'eria huairien huanaba'taj on'toe'po on'bitbitpo uvabayo' on'ta'mona'uyate. ⁴ Onte'ti huairia nog huanaba'taj o'ta'mona'uyate. Ta'bayo e'tiakde'te on'pa'ea'po huakutaj on'bitbitpo on'tidike'uyate. ⁵ Huairia nogtakon o'ta'mona'uyate. Kentaj o'darakuyate. Nogok nogomey

huakka'montaj o'mata'mona'uyate.
Nogtaj on'mabitbitpo konogtada
on'batiarakuyate.

⁶Huairien huasi'poyo'da o'taepo
kentaj di'nanada o'ika'uyate. Ta'poteda
huasi'po o'ta'mona'uyate. Kentanayo
'urua'da yan'deapet o'nopoepo.
⁷Ta'ba huatatoe'erinayo dakhuea'da
on'nopoepo, "Huairi e'bueyde'te
huasi'poa aya' huaoen o'baeapo.
On'nopoepo huairien ta'ba oro'en
kenpa'da mo'tae'po huasi'potaj
mon'arak." Onpayo' on'batia'pakuyate.
⁸Ken huasi'potaj on'toepo o'darakpo
ta'baya' huaso' o'nen'uyate. —Ken
konig Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'po,

⁹—Huairi o'tiakdepo huatatoe'eritaj
menpa' ya'magka'apet mo'nopoe. Hua-
tatoe'eritaj o'barakpo ta'ba nogomeytaj
o'bayokapo. ¹⁰Apagba'kon tiahuahue'
mo'ika'.

Huid jak ogka'po jak huaka'eria Diosen
'uru huidda e'huae'taj pakhue'
o'nepo o'nen'uy. Ken huidta'
Diosnayo o'pak ken huidte huaboro'
jakda o'ka'apo. ¹¹Kenda Dios
Huairia o'ka'apo 'urudapita' o'ka',
o'nopoene. Apagba'te kenda oa'.

—Jesúsa o'mana'uyate.

¹²Judío sacerdote huairi nog
judío huairiere Jesústaj on'peedepo
oro'omeytaj bo'tia'pakne. Oro' konig
huairien ta'ba huatatoe'eri o'nea'
bo'tia'pakne on'nokotdepo Jesústaj
huabakuda' jakyo e'tohua'ta' on'ti-
paknig'a aratbuttaj on'makme'pukpo
tohuahue' o'nuyate. Jesús Diosen
humanbatia'pakeri o'e. Aratbuta
o'noknopoēnok on'makme'pukpo
on'bakhua'uyate.

**¿Menpa' Romano gobierno
huairitaj huakupe yokdik
o'e? Fariseoa o'nona'uyate.**

(Mt. 22.15-22; Lc. 20.20-26)

¹³Jesúsa nama'da kae'po dakhue'da
oa' aa'ya'po judío huairia Jesúste
fariseotaj kenpa'ti Herodesen
huapakeritere on'mata'mona'uyatenok
¹⁴on'huatiakpo,

—Konig aratbuta yan'pakapet
mentia'pakapetpi' nopoehue' i'epo
buttida i'mana'ika', huamanmadika'eri.
Aya'tada konigti i'pakika'. Huairi
huanaba'pi' konigti i'pakika'. Diosen
e'kika'nig buttida i'manmadikika'.
¿Menpa' Romano gobierno huairitaj
huakupe yokika'dik o'e? ¿Yokhue'dikpi'
o'e? —Jesústaj o'nona'uyate.

¹⁵Nama'da me'nona'ne Jesúsa
o'nopoepo,

—¿Do dakhuea' kae'po mena'po
nama'da o'nona'? Men huakupe,
mentiahuae'ea'. —Jesúsa o'mana'uynok,
¹⁶ken denario huakupe e'yokte
o'tiahuaypo,

—¿Huakupete be'ed huakok ya'e?
¿Be'ed huadik e'mandoya' ya'e? —
Jesúsa o'mana'uyate.

—Romano gobierno huairien huakok
huadikere o'e. —Jesústaj o'nona'uyate.

¹⁷—Gobiernoen e'huae' yan'yokikati'.
Kenpa'ti Diosen e'huae' yag'kika'po
yan'yokikati'. —Jesúsa o'mana'uyate.

Kenpa' on'peedepo, "kenpihuay," 'uru-
a'da oa' on'nopoepo.

**¿Menpa' aratbut kubarakya'
noyhuaddik ya'neapet?**

(Mt. 22.23-33; Lc. 20.27-40)

¹⁸Saduceo huamanmadika'eri aratbut
kubarakya' onte'ti noyhuadhue' o'neapo
on'batia'pakika'uy. Saduceomey Jesústaj
on'huahua'po o'nona'po:

¹⁹—“Huabokerek e'toepakada
huasi'po toehuedada e'bueynayo

ke'nen huama'buy ayhuataj toɛpakdik
o'epo huama'buykudakendik
huasi'po diktoɛdik o'e." Moisésa
o'manigmadoya'uyate. ²⁰ Oro'ere

siete huama'buy o'nuy. Huakkurueria
o'toɛpakdepo nogok sigpi' huasi'po
toɛhue'ada okbuey'uy. ²¹ Nog

huama'buy ayhuataj o'toɛpakuy.
Ke'nakon huasi'po toɛhue'ada
o'buey'uy. Nogakon konigti o'ka'uy.

²² Ken konig aya'ada siete huama'buey
kentaj on'toɛpakuy. Huasi'po

toɛhue'ada on'timabuey'uy. Ta'pota'
ayhuakon o'buey'uy. ²³ ¿Nogok aratbut

kubarakya' onte'ti en'noyhuadde'te
ke'na ayhua be'ed huatoɛa'taj ya'eapet?
Aya'ada huama'buya on'toe'uy,

huamanmadika'eri. —Saduceomeya

Jesústaj o'nona'uyate.

²⁴ —Nama'da mo'nopoika'ne. Apagba'
nopoehue' mo'ene kenpa'ti Dios teyda
o'e nopoehue' mo'ene. ²⁵ Aratbutkudak

kubarakya' on'noyhuaddepo
toɛpakhue'dik o'neapo kenpa'ti
huayobu katoɛpake'po bayokhue'dik

o'neapo. Konig Diosen huata'moneri
kurudy o'ne konigti o'neapo. Diosen
huata'moneri toɛpakhue' o'nika'.

²⁶ Aratbut e'buey onte'ti kubarakya'
noyhuadhue' ya'neapet opud nama'da
on'batia'pakika'nig'a kubarakya' onte'ti

on'noyhuadapo nopoɛdik mo'ene.
Moisésenba'te bo'tiahuaypo kenpa'

nopoɛdik mo'ene. Kente Moisésenba'te
hugymey e'bakpakte Moisésa Diostaj
o'tiahuay'uy o'timadoya'uyate.

“Abrahamen Dios ijje. Isaacen Dios
ijje. Jacoben Dios ijje.” Diosa
ona'uyate. ²⁷ E'bueyen Dios ehue'

ee'tada huanoe'erien Dios o'ika'. Aratbut
noyhuadhue' o'neapo opud nama'da
mo'nopoika'ne. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diosen e'mana' menata hueretda inigpeepo kika'dik ya'e.

(Mt. 22.34-40)

²⁸ Jesús saduceo huairiere en'batia'-
pakte Moisésenba' huamanmadika'eri
o'bahuatiakpo o'mapeepo Jesúsa 'uruda
o'mana' o'nopoɛdepo,

—Diosen e'mana' menata hueretda
inigpeepo kika'dik ya'e. —Jesústaj
Moisésenba' huamanmadika'eria
ona'uyate.

²⁹ —Huairi oro'en Dios kenyo'nanada
Dios o'e. Yan'pee', Israel aratbut. ³⁰ Dios

Huairitaj di'nanada yanika'. Huanopo'a-
beta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di'
yanika'. Huaso'abeta' huakka'da yan'-

pakpo Diostaj di' yanika'. Huanokire-
gabeta' huakka'da yan'pakpo Diostaj
di' yanika'. E'nopoika'a yan'eretpakpo

Diostaj di' yanika'. Kenda Diosen e'mana'
menata hueretda inigpeepo kika'dik
ya'e. ³¹ Diosen ta'pota' e'mana' konigti-

mon o'e. “Konig huata' di'da mo'ika'ne
konigti nog aratbuttaj di'da yan'maika'.”
Kenda e'mana' Diosa huakka'nanada o'-
pakika' nogda sue'da o'pakika'. —Jesúsa
ona'uyate.

³² —Urunanada ona'ne, hua-
manmadika'eri. Buttida ona'ne.
Nogtiyo'da Dios o'e. Nogda ehue' o'e.

³³ Dios Huairitaj di'nanada yanika'.
Huanopo'abeta' huakka'da yan'pakpo

Diostaj di' yanika'. E'nopoika'a
yan'eretpakpo Diostaj di' yanika'.
Huaso'abeta' huakka'da yan'pakpo

Diostaj di' yanika'. Huanokiregabeta'
huakka'da yan'pakpo Diostaj di'
yanika'. Kenpa'ti konig huata' di'da

mo'ika'ne konigti nog aratbuttaj di'da
yan'maika'. Kenda Diosa huakka'nanada
o'pakika'. 'Uhua Diostaj on'yokika'po

Diostaj kutopate on'mahuigika'
Diosa sue'da o'pak. —Moisésenba'
huamanmadika'eria ona'uyate.

³⁴ Moisésenba' huamanmadika'eria daka' oa'nig Jesúsa o'peepo,

—Dios Huairitaj oknopoe'dik i'ene. Diosensi'po e'dik i'ene. —Jesúsa ona'uyate. Kenda enade'te onte'ti Jesústaj onahue' o'nuyate.

¿Be'ed adhuea' huayayo ya'e Cristo?

(Mt. 22.41-46; Lc. 20.41-44)

³⁵ Diosen jakyo Jesúsa o'manmadika'po:

—Cristo Daviden adhuea' huayayo o'e. Mena'po Moisésenba' huamanmadika'eria yada'ika'.

³⁶ Doere teyda yamanika'. Aya'da o'nen taka' oknopoe'hue' huae'erikon no-gokda huaboa'da ontaj nigpeika'dik o'neapo. Do'hued huairi Cristotaj Dios Huairia ona'uy.

A'ennada Davida Diosen Nokireg o'nopo'toepo oa'uyate. ³⁷ “¿Do'hued Huairi Cristo o'e,” David ea'nayo Cristo Daviden adhuea' huayayo menpa' e'dik ya'e? —Jesúsa o'mana'uyate.

Ken huakka'ada aratbut ogkupopakpo durugnanada on'pee'uyate.

Moisésenba' huamanmadika'eritaj Jesúsa o'batia'pakuyate.

(Mt. 23.1-36; Lc. 11.37-54; 20.45-47)

³⁸ Jesúsa nogiti o'manmadika'po:

—Moisésenba' huamanmadika'eritaj keyoj ijjay. Huata'da on'eretpakpo nama'da ogkika' daka' yan'nopoika'. Konig huairi kirigayo' huabidokda e'otta' on'pakika'po kenpa'ti huakka' jak eretnopoyo e'huae'te “I'tiak, huairi,” ena'te e'peeta' on'pakika'.

³⁹ Kenpa'ti judíoen huaítake' jakyo huairied huahuadte e'huadta' on'eretpakika'. Kenpa'ti fiestate konig huairied huahuadte e'huadta'

on'eretpakika'. ⁴⁰ Kenpa'ti ayhuaen huakupe jakpi' katepi' en'tae'te konig engaña ogka'po on'bakkayika'. Kenda ogkika'po onokteteyo' Diostaj ijhue'da on'tiona'pakonhuahuika'. Aratbuta men'tiahuaye'po huadakda o'ne men'tinopoe'po kirigayo' on'tiona'pakonhuahuika'. Kenda ogkika'nok Diosa daka' o'nopoepo huakka' castiga o'magka'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Ayhua pai'da e'e'ada Diostaj botta' sigkupe o'yokuyate.

(Lc. 21.1-4)

⁴¹ Diosen jakyo huakupe huabae' cajate meyhue'da Jesúsa o'huadpo huakka' aratbut huakupe en'kuda'te o'batiahuay'uyate. Huairia huakka'da on'kuda'uyate. ⁴² Pai'da ayhua o'ti-akdepo botta' sigkupe o'bakuda'uyate. ⁴³⁻⁴⁴ Huanigpeika'eritaj “yan'tiak” o'mana'po,

—In ayhua suhuigda e'toeada konig huakka'da o'kuda'. Judío huairinayo huakka'da e'tamaetada suigda on'kuda'. Konigepo ayhua aya'da Diostaj o'yok. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diosen huid jak aya'nada on'baksaka'apo. Jak ehue'da o'eapo.

(Mt. 24.1-2; Lc. 21.5-6)

13 Diosen jakya' Jesúsa e'orokde'te, —Diosen jak yatiahua'y, huamanmadika'eri, 'urunanada huid, 'urunanada jak. —Nogtida huanigpeika'eria Jesústaj ona'uyate.

²—In Diosen huid jak bo'tiahuaynig nogok aya'da huid on'sakapo. Huabada sorokte nog aratbuta on'saka'apo. Huid kupahuihuihue' o'eapo. Diosen jak ehue'da o'eapo. —Jesúsa ona'uyate.

**Cristo onte'ti tiakhued ee'ted
kenpa'ti kene'huaya' huame'noe
tiakhued ee'ted in konig
aratbuta on'magkika'aponig
Jesúsa o'manopoëa'uyate.**

(Mt. 24.3-28; Lc. 21.7-24; 17.22-24)

³ Ken Olivos ote'yo Diosen jakya' butukada on'hua'uyate. Jesús e'huadte Pedro Jacobo Juanereyo'da on'huahua'po,

⁴ —¿Menoka' Diosen huid jak yan'sakapet? ¿On onte'ti e'tiak kenpa'ti kene'huaya' huame'noe menoka' ya'eapet? ¿Oro'omey a'nopoëya'po kate huakkuru o'tiahuayapet? —Jesústaj on'nona'uyate.

⁵ —Keyoj huakka'ada opudtaj nama'da ena'te peehue' yanikati'.

⁶ Huakka'ada opudtaj bo'huatiakapone. “Cristo ijje.” Do'hued huadik nama'da mona'apet. Kenomeytaj huakka'ada nama'da on'manigpeeapo.

⁷ Nogbayo nogbayo gobierno sorotataj nog gobierno sorotataj on'barakonhua' yan'batia'pakapet. Opudnayo me'pukhue' yane'. Kene'huaya' huame'noe tiakhued ee'ted. ⁸ Nogbaya' nogbaya' gobierno sorotataj yan'barakonhuahua'apet. Diga'da yan'barakonhuahua'apet. Nogbaya' nogbaya' huadari ya'iyegapet. Nogya' nogya' aratbut aypobayo' o'nepo yan'mabueyonhua'apet. Kenpa' huaboa'da dakhuea'da o'edepo pai'nanada yan'nopo'eapet.

⁹ Huata'da daka' yan'nopoëpo do'taj batikhue'da yanoknopoika'. Judío huairi egkupopakyo mo'batohua'apone. Judío en huaitake' jakyo mo'bitbitapone. Do'taj moknopoënok do'hued gobierno huairitaj manbatia'pakdik mo'eapone.

¹⁰ Kene'huaya' huame'noe ehued ee'ted aya'da huadaribayo huae'eritaj e'noe anhuahuika' hua'a huadak hua'a manbatia'pakdik ya'neapet. ¹¹ Gobierno huairitaj e'yokde'te “katia'pi” huairitaj

yan'batia'pakapo,” me'pukhue' yane'. Kenoka' Diosen Nokirega mo'nopoëa'aponok kenda huairitaj mo'mana'apone. ¹² Nogok oknopoëhue' huae'eria huaknopoë'eri huama'buytaj kan'batiarake'po gobierno huairitaj on'bayokapo. Kenpa'ti huaoa huasi'potaj kan'batiarake'po gobierno huairitaj on'bayokapo. Kenpa'ti huasi'poa ke'nen huaoj huaknopoë'eritaj kan'batiarake'po gobierno huairitaj on'bayokapo. ¹³ Do'taj moknopoika'nok nogba nogbaya' huabada opudtaj bo'huadiayika'apet. Kenomey batikhue'ada Diostaj daka' on'nigpeika'po Diosere on'noe anhuahuika'apone.

¹⁴ Ken dakhue'da Diostaj konig Diosen jakyo ya'kudapet. Daniela a'nenannda o'madoya'uyatenig Diosen jakyo e'ede'te bo'tiahuaydepo aya' Judea huadaribayo huae'eria huakupayo yan'mamonti'. Beroba' yan'bona'pakpo yan'nopoenkati'.

¹⁵ Huabarakeri idada on'batiaknok jak kurute ee'nayo jakyo katapi' mo'tamae a'udya'po kudhue' yaneti'. Idada yan'mamonti'. ¹⁶ Ta'bayo e'ne'nayo yudtaj a'udya'po jakyo huahue' yaneti'.

¹⁷ Ettone' bogdakhue' kenpa'ti ettone' yobed on'toëpo idada monhue'dik o'nepo pai'da yan'nopo'eapet.

¹⁸ Uu'ok ee'te monhue'dik o'ey Diostaj yan'tiona'pakikati'.

¹⁹ Huakka'nanada pai'nanada yan'nopo'eonhuahua'apet. Ke'ponanada ya'neonhuahua'apet. Huakkuruda Diosa huadari e'ka'deya' sue'da pai'damon on'nopo'e'uyate. Kenpa' ehue' ya'neapet. ²⁰ Aya'da mabueyhue'dik ka'ne'po, kenpa'ti Diostaj huaknopoë'eri Diosen huabaktie'ea'eritaj o'matinepahui'po “sue'da huame'noe aratbut pai'nananada kan'nopo'unhuahuike'.” Diosa ya'aapet.

²¹ Kenoka' “yan'tiahuay”, in Cristo o'e,” “yan'tiahuay”, ayo Cristo o'e.” Be'api' ena'nayo peehue' yaneti'.

²² Kenpa'ti "Cristo ijje," huabokerekpi' nama'da yan'mana'apet. "Diosen huamanbatia'pakeri ijje," nogok nogok nama'da yan'mana'apet. Kenpa'ti 'urua'da konig Diosayo'da ka'dik o'ëni yagka'apet. Kenpa'ti yan'bayarea'apet. Diosen huabaktie'ea'eri nama'da kagke'po yan'eretpakpo nama'da yan'mana'apet. ²³ Nama'da huaa'eritaj keyoj ijay. Engaña huaa'eri tiakhued ene'ted daka' on'nopoëa'ne.

Kurudya' Jesucristo o'huarakapo.

(Mt. 24.29-35, 42-44; Lc. 21.25-36)

²⁴ Kenpa'ti nogok pai'da en'nopo'ebatikde'te niokpoakon sigpi' ta'tehue'dikda ya'eapet konigti puugkon jeyhue'da ya'eapet. ²⁵ Kurudya' siokpo ya'kahuapet. Kurudyo huae'eri huairinig yan'iriga'apet. ²⁶ Do e'tiakte men'tiahuayapet. Kurudya' e'sihuiya' teynanada ijje'po 'urua'nanada ijje'po ijhuarakapoy. ²⁷ Do'hued ángeltaj ijmata'mona'apoy. Nogyon nogyon do'hued huabaktie'ea'eritaj on'bakupopaka'apo. Aya'baya'da aya' kurudbaya'da on'bakupopaka'apo.

²⁸ Higuera hueymeytaj ijmambatia'pakapoy. Kenda daka' yan'nopoë'. Hua'opi o'kuta'sonpakde o'bakutapakde huabayok o'tiakde mo'nopoika'. ²⁹ Kenda kenpa' huaboa'da iija'nig e'ëde'te bo'tiahuaydepo do Diosen Huairi kurudya' o'tiakdeapo nopoë'dik mo'ëne. ³⁰ Opu'd aratbut aya' bueyhued opuden huakka' jaktaj taka' sorotataa ke'poda mogka'apet. ³¹ Do'hued hua'a do'hued e'manmadika'nayo kenpa'da o'unhuahuika'apo. Batikhue'dik o'ëapo. Huadarinayo batikdik kurudkon batikdik do'hued e'mana'nayo batikhue'dikda o'ëapo.

³² Ken huame'noe o'tiakapo, kente niokpo e'huadte o'tiakapo aya'ada be'api' nopoëhue'da o'ne. Diosen huata'moneripi' kurudya' nopoëhue'

o'ne. Do Diosen huasi'po itipi' nopoëhue' ijje. Apag Diosayo'da o'nopoë.

³³ Keyoj Diosen daka' yag'kikati'. Kenoka' o'tiakapo nopoëhue' mo'ënok batikhue'da do e'tiakapote ekpoe' yanikati'. ³⁴ Konig huairi nogbayo a'ti o'hua'deapopo ke'nenda huanaba'taj daka' o'mana'po, "jak daka' mentatoika', daka'da yag'kikati', akbogpe huatoë'eri daka' ekpoe' yanikati'. ³⁵ Kenoka' jak huairi o'tiakapo nopoëhue' mo'ëpo baysik nopote sikyo meahued sikyoeddapi' yatiakapetpi' yan'nopoëpo daka' ekpoe' yanikati'. ³⁶ E'tayde'tepi' yatiakapet yan'nopoëpo daka' ekpoe' yanikati'." Huairia huanaba'taj o'mana'uy. ³⁷ Opu'domeytaj ken konigti aya'tada ijmanay. Daka' ekpoe' yanikati' ijmanay. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jesústaj a'arakya'po monig o'totiakapo judío huairia on'batia'pakuyate.

(Mt. 26.1-5; Lc. 22.1-2; Jn. 11.45-53)

14 Eme'tekenta' biahue' pan huape' fiesta o'ëapo. Jesústaj monig iregíreg a'arakya'po huatotiak on'ukpo, ²—Fiesta eë'te arakhue'dik o'ëne. Kenoka' e'araknayo aratbut mo'hua-diaypo 'utta'da boy'dik mo'ëapone. —Huairia on'batia'pakuyate.

Ettone'a 'uru'huie'ada huasihua'a Jesústaj o'kutioy'uyate.

(Mt. 26.6-13; Jn. 12.1-8)

³ E'si'dakset Simóntaj on'dikka'uyate. O'sidakyare'uyate. Betania huakka' jakyo Simónen jakyo Jesús mesate e'huadte ettone' o'kudonpo huid yerepu'te 'uru'huie'ada huasihua'a huakka'teda eë'tada o'totiakpo Jesústaj o'kutioy'uyate. ⁴ Sue'ada on'tiahuaydepo on'huadiayonpo, —Mena'po huakka'teda eë'tada nama'da injoy. ⁵ Pai'da aratbuttaj

kabayoke'po onjoyhued ee'ted
huakka'teda bahuaya'dik o'eay'nig'a.
—Huayahuaya on'batia'pakpo.

—Nama'da i'ka'. —Ettone'taj
o'nona'uyate.

⁶—In ettone'taj nama'da i'ka'ne
onahue' yane'. 'Urua'da megka'ne.

⁷Opudere pai'da aratbut o'nika'apo.
Menokapi' huadaka'da kika'dik
mo'eapone. Batihuapokika'dik
mo'ika'apone. Bayokika'dik

mo'ika'apone. Donayo opudere ehue'
ijika'apoy. ⁸In ettone'a 'uru'hui'eda
huasihuaj e'to'eda be'kutioyne.
Do'taj huaso' e'kubarakka' ikkenda
be'sihuaka'ne. ⁹Do'hua aratbuttaj
a'manopo'koreaya'po mo'nigbuey'uy.
Meyapi' aya'da huadaribaya' kenpa'
on'manbatia'pakika'apo kenda in ettone'
megka'nigkon on'manbatia'pakika'apo.
Ken ettone'taj okkahuehue' o'nika'apo,
buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

Huakupete Judasa Jesústaj o'huatitotia'pakpo judío huairitaj.

(Mt. 26.14-16; Lc. 22.3-6)

¹⁰Doce Jesúsen huamata'moneri
o'nepo nogtiada Judas Iscariotea
o'bakhua'uyate. Huakupete

Jesústaj huatitotia'pakpo judío huairitaj
a'batia'pakya'po o'bahuahua'uyate.

¹¹Judas Iscariote huakupete Jesústaj
e'huatitotia'pakpo o'paknok judío huairia
kenda on'nopondepo on'durugpakpo,
“huakupe bo'yokapone,” o'nona'uyate.
Judas kenda o'pe'edepo huaboa'da
sacerdote huairitaj monig ijbayokapet
o'nopo'e'uyate.

Kene'huaya' Jesútere on'bape'uyate.

(Mt. 26.17-29; Lc. 22.7-23;

Jn. 13.21-30; 1 Co. 11.23-26)

¹²Pan biahue' fiesta huakkuru
huame'noe ee'te kenme'noe oveja 'uhua
Dio'ataj on'nigbatia'pakika'uyate.

—¿Fiesta aypo a'bapeya'po meya' fi-
esta aypo manhuada'dik o'eapo? —
Jesúsen huanigpeika'eria o'nona'uyate.

¹³Botta' huanigpeika'eria o'mana'po:
—Jerusalényo yan'hua'. Huabok-

ereka hue'ey kosote e'tohua'te
bo'huahuayapet. Yan'tahuati'.

¹⁴Keyoda e'kudte jak huata'e'eria
“Meya' adkorepen pan biahue' fiesta
aypo doere do'hued huanigpeika'eri
o'bapeapoy. Huamanmadika'eria

oa'.” ¹⁵Ken jak huata'e'eri o'pe'edepo
jak kutayo huaboro' kiregyo
bo'tohua'apone. Kutopa huabidda
huahuadere bo'huahuayapone. Keya'
fiesta aypo yan'manhuada'. —Jesúsa
o'mana'uyatenok. ¹⁶Botta'a o'nokhua'po
Jerusalényo on'hua'po kenda Jesúsa
o'mana'nig on'huahuay'uyate.
Ken jakyo o'nehua'po fiesta aypo
on'manhuada'uyate.

¹⁷E'sikde'te Jesús doce huanig-
peika'eriene ken jakyo o'nokyepo
¹⁸kutopate o'nepo on'bapepo,

—Judío huairia do'taj kdarake'po
opud nogtiada do'taj mo'bayokapone.
Ke'na oro'ere o'bapenig'a. Buttida ijjay.
—Jesúsa o'mana'nok ¹⁹suhue'nada o'-
nunpo huaboa'da Jesústaj:

—Doapi' ijbayokapetpi'. —Noga noga
o'nona'uyate.

²⁰—Doceya' nogtiada doere pan
o'oye'epo konigti plato' o'oye'e.
Ke'na me'bahuaya'apone. ²¹Konig
Apagba'te men'timadoya'uyatenig do'taj
mogka'apone. Ke'nanayo do'taj huairitaj
o'bayokapo kentataj ke'ponada o'eapo.
Pai'nanada o'nopo'unhuahuika'apo.
Ke'na a'nen si'poehue' e'uyayay
huadakda o'eaynig'a. —Jesúsa
o'mana'uyate.

²²Ken on'bape'po Jesúsa pan
o'bapadpo, “dakiti Dios” ona'depo
o'posakea'po o'bayoke'po,

—Yan'bape'. In pan do'hued huaso' o'e. —Doce huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

²³ A'timon vino huamai'pu' o'toepo “dakiti Dios” ona'depo o'bayoke'nok aya'ada on'may'uyate.

²⁴ —In do'hued mimi o'e. Aratbuten dakhuea' e'ka' ijbakkahuea'apoy, huaboa'da ijjay. Opudtaj a'-manopoeyaya'po ijbueydepo do'hued mimi o'hua'apo. Aratbuten dakhuea' e'ka' akkahueaya'po do'hued mimi o'manighua'apo. ²⁵ Ona'ti vino mayhue' ijika'apoy. Nogok kene'huaya' do'hued Apag Dios Huairitaj aya'da huaknopoe'eri huaboa'da Diosyo en'bahuade'te onte'ti vino ijmaya'poy. —Jesúsa o'mana'uyate.

“Jesústaj jokiahue'ya ijjeý.” Bapaa' ia'apone Pedro, Jesúsa ona'uyate.

(Mt. 26.30-35; Lc.

22.31-34; Jn. 13.36-38)

²⁶ Diostaj e'bata'dikea'de' Jerusalén'ya' o'norokdepo Olivos ote'yokon sikyo on'hua'uyate.

²⁷ —In sikyo opud aya'da do'taj o'nokmabiradapone. Do'taj o'nokmamonapone. Apagba'te kenpa' oa'nig konig: “Oveja huamatoe'eritaj ekarakte oveja o'nokmamonapo.”

²⁸ Nogok huakudaka'da e'eada ijnoyhuaddepo opudte Galileayo huakkuruda ijhua'apoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁹ —Nogomeya bokbiradpo ekmamonpi' donayo okbiradhue' o'eapone. —Pedroa Jesústaj ona'uyate.

³⁰ —Oyda in sikyo huatahuaj botta'a' sipoghued “Jesústaj jokiahue'ya ijjeý.” Bapa'a' ia'apone. Buttida ijjay. —Jesúsa Pedrotaj ona'uyate.

³¹ —Ehue' onere bueydik ee'pi' “Jesústaj jokiahue'ya ijjeý,” ahue' iijeapoy. —Pedroa ighua' ona'uyate.

Aya'ada huanigpeika'eria konigti o'nona'uyate.

Getsemaní ta'baya' Jesúsa Diostaj o'tiona'pakuyate.

(Mt. 26.36-46; Lc. 22.39-46)

³² Ken sikyoda Getsemaní ta'baya Jesús huanigpeika'eriene o'nokye'uyate.

—Inteda yan'bahuadti'. Ayo a'tiona'pakya'po ijhua'apoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

³³ Pedrotaj Jacobotaj Juantere o'bato-hua'po huaboa'da suhue'nanada o'epo kenpa'ti pai'nanada o'nopo'epo,

³⁴ —Konig ijbueyapopo pai'nanada ijnopo'ey. Iyoda men'nige', doere yanokpoehue'. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁵ Nogiti adyonda o'hua'depo okkubuka' o'huedpo o'tiona'pakpo:

³⁶ —Do pai'da nopo'ehue' kae'po tihuapokdik ee'nayo konig do ijpaknig kahue' yae'. Konig kenda on i'pak megka', do'hued pag. —Jesúsa o'tiona'pakuyate.

³⁷ Huanigpeika'eritaj o'bahuahuapo en'batayte o'bahuahuay'uyate.

—Menpa' i'tay, Simón. Nogoratipi' mena'po doere okpoehuehue'dik mo'ene. ³⁸ Dakhuea' kahue' a'eya'po yanokpoehue' yan'tiona'pak. Huadak e'kika'ta' bo'eretpaknig'a kahue'dik mo'ene. —Pedrotaj ona'uyate.

³⁹ Onte'ti Jesús o'hua'po konigti huadik Diostaj o'tiona'pakpo ⁴⁰ a'timon onte'ti once huanigpeika'eritaj o'bahuatiak'uyate. En'taytetion o'bahuahuayato'uyate. Taytaya' huakka' o'dapo kate a'tokhue'dik o'nuyate.

⁴¹ Onte'ti o'bakhua'po o'tiona'pakdepo bapa'a' o'bahuatiakdepo,

—Oyitieyo yan'huedti' yan'tayti'. Kenpa'da yan'tayde' oyda dakhuea' huaka'eritaj do'taj me'bahuaya'ne. ⁴² Yan'mabo', mon'hua'. Ke'na me'bahuaya'dene o'tiakde. —Jesúsa once huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

Jesústaj on'tohua'uyate.

(Mt. 26.47-56; Lc. 22.47-53; Jn. 18.2-11)

⁴³ Ida Jesúsa kenpa' e'mana'ted Judas okye'uyate. Jesúsen doce huanigpeika'eri Judas nogtida o'uy. Judasere huakka'da on'batiakbed'uyate. Sorotata'en siro on'totiakpo noga hueypa on'totiakpo on'batiakbed'uyate. Sacerdote huairi Moisésenba' huamanmadika'eri judío huairitone'a on'mata'mona'nok on'batiakbed'uyate.

⁴⁴ —Kentaj bo'paknigtaj ijbuyukapoy yan'tohuati'. —Kenpa' Judas huabahuaya'eria tiakhued o'epo o'mana'uyate. Jesústaj ka'nokie'po kenpa' o'mana'uyate.

⁴⁵ Judas o'tiakdepo Jesústaj o'huahuato'po,

—Ijtiaki, Huamanmadika'eri. — Ona'depo o'buyukuyatenok ⁴⁶ Jesústaj onta'koyato'po on'tohua'uyate.

⁴⁷ Ken nogtiada huanigpeika'eri siro o'toepo sacerdote huairien huanaba'taj o'pesodokteg'uyate.

⁴⁸ —Konig dakhuea' huabakbereeritaj a'tohuaya'po mo'bahuahuika' konigti do'taj on'huatiakbedne. Siro mo'toepo hueypa mo'toepo do'taj on'huatiakbedne. ⁴⁹ Diosen jakyo aya' huame'noeda ijhuadpo ijmanmadika'ikay. Kenoka' do'taj tohuahue' o'nika'ne. Konig Diosen huamanbatia'pakeria Apagba'te mentimadoya'uyate konigda opuda do'taj ka'dik o'nene. —Jesúsa o'mana'uyate. ⁵⁰ Kenda eade'te Jesúsen huanigpeika'eri aya'ada Jesústaj o'nokmamon'uyate.

Huabokerek e'ëada okmon'uyate.

⁵¹ Huabokerek o'tahua'po yudtayo'da nogtida kuperina o'kudopo o'tahua'nok on'ta'koyato'nig'a ⁵² kuperina o'matienonpo o'makmon'uyate.

Judío huairi egkupopakyo**Jesústaj on'boa'uyate.**

(Mt. 26.57-68; Lc. 22.54-55, 63-71; Jn. 18.12-14, 19-24)

⁵³ Jesústaj on'tohua'po sacerdote huairitone'te on'tohua'uyate. Nog sacerdote huairi, huairitone', Moisésenba' huamanmadika'eri ogkupopakuyate. ⁵⁴ Pedronayo adteda Jesústaj o'tahua'uyate. Sacerdote huairitone'en kurute o'tiakdepo e'tiokpaka'yo o'kudpo policiasere o'huadonhua'po ta'ak o'tihuadonhua'uyate.

⁵⁵ Sacerdote huairi nog judío huairiere ogkupakdepo “Jesúsa dakhuea'da o'ka'uy.” “Jesúsa nama'da oa'uy.” Be'api' kenpa' a'huaaya'po on'dikuk. Nogpa' nogpa' nama'da a'huaaya'po kenpa'ti on'dikukpo Jesús kabueye', ea'ta' o'deretpakuyate. On'dikuknig'a dikhuahuahue' o'nuyate. ⁵⁶ Huakka'ada Jesústaj da on'huaa'nig'a jondikyo' huaahue' o'nuyate. ⁵⁷ Sue'ada on'bopo da on'huaa'po:

⁵⁸ —“Diosen huid jaktone'taj sakdik ij- jey. Ken jak huabokereka ogka'uyatenig. Bapa' huame'noe onte'ti ka'dik ij- jey huabokerekapi' kahue'tada.” Oro'omeya kenda o'peemey. ⁵⁹ —Noga kenpa' o'da'nig'a ondikyo' huaahue' o'nuyate.

⁶⁰ Kenoka' nopoya'da sacerdote huairitone' o'bodpo,

—¿Q'na menpa' baa'tokhue' ie? ¿Kenda inomeya ontaj bohuaa'ne buttida menpa' yada'? —Sacerdote huairitone'a Jesústaj ona'uyate.

⁶¹ Jesúsna'yo soata' a'tokhue'da o'uyate. Sacerdote huairitone' onte'ti ona'po: —¿Q'na menpa' Cristo Diosen Huasi'po i'e? —Jesústaj ona'uyate.

⁶² —E'e', Cristo ij- jey. Diosen Huasi'po ij- jey. Diosa me'ta'mona'uyne. Dios teynanada o'ika'po kenere e'huadte kurudya' e'sihuiya' e'tiakte

on'tiahuayapone. —Jesúsa sacerdote huairitone'taj ona'uyate.

⁶³⁻⁶⁴ Konig judío aratbuta on'diaypo ogkika'nig sacerdote huairi Jesústaj o'peedeпо o'huadiayonpo yudtaj o'huis'uyate. Noga huairitaj o'mana'po:

—Dios ijjeý. Dakhuea'da oa'nok nog dakhuea' huaa'eritaj peehue'dik o'ey. Opuda mo'peede. ¿Menpa' mo'nopo'e? — O'mana'nok,

—Dakhuea' oa'. Bueydik kae'. — Aya'ada o'nona'uyate.

⁶⁵ Jesús en huakoktaj on'tisupu'e'uyate. O'nokpotidoka'po on'tuktukpo,

—Yamadikka'. Yanopo'e' be'a be'tuktuk. —O'nona'uyate. Policíakon huakokta' on'tuktukuyate.

**“Jesústaj jokiahue'ya ijjeý.”
Pedroa bapa'a' oa'uyate.**

(Mt. 26.69-75; Lc. 22.56-62;
Jn. 18.15-18, 25-29)

⁶⁶ Ken jak kurute Pedro e'huadte sacerdote huairien mune'yo huanaba'a o'tiakpo ⁶⁷ ta'ak e'tihuadte o'tiahuaypo,

—Jesús Nazaret huae'eriere i'huae'ika'uy. —Mune'yoa Pedrotaj ona'uyate.

⁶⁸ —Ehue' jokiahue'ya ijjeý. Katea' i'et nopoehue' ijjeý. —Pedroa oa'uyate. E'tiokpaka' akbogpeyo e'huade'te huatahuuaa o'sipoguyate. ⁶⁹ Mune'yo huanaba' onte'ti o'tiahuaypo,

—In huabokerek Jesús en huanigpeika'eri nogtida o'e. —O'mana'uyate.

⁷⁰ —Jesús en huanigpeika'eri ehue' ijjeý. —Pedroa onte'ti o'mana'uyate. A'timon Pedrotaj onte'ti nogomeyakon o'nona'po:

—O'na Jesús en huanigpeika'eri i'epo Galilea huae'erien hua'a ia'ne. —O'nona'uyate.

⁷¹ —Kentaj jokiahue'ya ijjeý. Buttida ijjay. Buttida ahue' ee'nayo dakhuea'da do'taj kagke'. —Pedroa o'mana'uyate.

⁷² Kenpa' ea'te huatahuuaa onte'ti o'sipog'uyate. E'sipogde'te “Huatahuuaa botata'a' sipoghued ee'ted do'taj jokiahue'ya ijjeý bapa'a' ia'apo.” Mename'nig Pedro huaboa'da onte'ti o'nononpo pai'nanada o'huikuyate.

**Jesústaj Pilato gobierno
huairitaj on'yokuyate.**

(Mt. 27.1-2, 11-14; Lc.
23.1-5; Jn. 18.28-38)

15 Emede'te monig Jesústaj ka'dik o'ey sacerdote huairi huairitone' Moisés enba' huamanmadika'eriere on'batia'pakdeпо Jesústaj on'tinukupo Romano gobierno huairi Pilatotaj on'tohua'uyate. On'yokuyate.

² —¿Judíoen gobierno huairi menpa' i'e? —Jesústaj Pilatoa ona'uyate.

—Ee' kenda ia' kenda ijjeý. —Jesúsa ona'uyate.

³ —Jesús dakhue'da o'e. Nogda nogda dakhuea' o'kame'. Nogda nogda dakhuea' o'ka'uy. —Sacerdote huairia o'nona'uyate.

⁴ —¿Menpa' a'tokhue' i'e? Ontaj huakka' dakhuea'da bo'huaa'ne. —Pilatoa Jesústaj onte'ti ona'uyate.

⁵ Jesús anayo sigpi' baa'tokhue'da o'mauyatenok Pilato “kenpihuay” Jesústaj oknopo'e'uyate.

**Jesústaj yanarakti' Pilatoa
ta'pota'da o'mana'uyate.**

(Mt. 27.15-31; Lc. 23.13-25;
Jn. 18.38–19.16)

⁶ Ken fiestate Pilatoa nogtatida huabakuda' jakyo huae'eritaj o'maorokika'. Kentaj aratbuta o'baktie'ea'po o'orokika'. ⁷ Huabakuda' jakyo dakhuea' huaka'eri Barrabásere o'nepo gobierno huairitaj a'maenya'po on'barakme'te. ⁸ “Nogok nogok fiestate nogtatida i'maorokika'nig nogtatida yaoroka'.” Aratbuta Pilatotaj o'nona'nok,

⁹—¿Judíoen Huairitaj e'nigoro'ka'ta' menpa' bo'pak? —Pilatoa o'mana'uyate.

¹⁰Sacerdote huairi Jesústaj digda on'huahuaypo men'nigtotiakne. Pilatoa kenpa' o'nopondepo o'mana'uyate.

¹¹“Barrabástaj yaoro'ka'. Barrabástaj yaoro'ka'.” Pilatotaj ya'nona'. Sacerdote huairia huakka' aratbuttaj digda on'mana'uyate.

¹²—¿Judíoen Huairi opudomeya on'dikka'ika'nigtaj monig ijka'apo? —Pilatoa onte'ti o'mana'uyate.

¹³—Hueypa cruzte yaarak. —'Utta'nada o'nona'uyate.

¹⁴—¿Mena'po? ¿Kate dakhuea' yaka'? —Pilatoa o'mana'uyate.

—Hueypa cruzte yaarak. —Nogiti nogiti 'utta'da o'nona'uyate.

¹⁵Ken aratbuttaj o'manigpeepo o'pakpo Barrabástaj o'oro'ka'uyate. “Jesústaj huiyokda huasi'dakbi'a yan'bitbit” o'mana'depo hueypa cruzte kan'arake'po Pilatoa sorotata'taj o'bayokuyate.

¹⁶Gobierno huairien huaboro' jakyo on'tohua'depo aya'da sorotataj Jesústaj on'tikupopakuyate. ¹⁷Jesústaj ayagda huaok on'ota'po (ken konig gobierno huairiayo'da on'otika'nig) kenpa'ti e'pid huakiok ogkuotta'po,

¹⁸—I'tiak, judío aratbuten gobierno huairi. —Sorotata'a dakhue'dikda on'nopo'epo 'utta'nanada o'nona'uyate.

¹⁹Kenpa'ti hueypa ogkubitbitpo on'tisupu'epo huikudate on'tihuaduyate. ²⁰Ken konig on'tierikdepo okayagda o'nokiroka'po ke'nenokkon onte'ti on'ota'depo hueypa cruzte a'arakya'po Jesústaj on'tohua'uyate.

Hueypa cruzte on'arakuyate.

(Mt. 27.32-44; Lc.

23.26-43; Jn. 19.17-27)

²¹Simón Cirene huakka' jak huag'eri Alejandroen Rufoenere huaoj ta'baya' o'tiakpo kenteda o'poknok “Jesúsen cruz tohua'dik i'ene,” o'nona'uyate.

²²Ken Gólgota ote'te on'tohua'uyate. Gólgota aratbutenate huakuai' ote'te on'tohua'uyate. ²³Keya' sorotataj vino pai' on'yokuyatenig'a mayhue' o'uyate. ²⁴Sorotata'a Jesústaj cruzte on'betandepo be'ati ke'nen yudtaj ya'deyapet a'nopo'eya'po huid okmo o'nene'uyate.

²⁵Sikyoedda nuevete cruzte on'beta'uyate. ²⁶Huaku kutapen hueymeyen “In judío aratbuten gobiernu huairi o'e.” On'madoya'uyate. Konigepo bueydik o'e on'nopo'e'uyate. ²⁷Botta' huabere'eritakon hueypa cruzte on'mabeta'uyate. Jesús huada'kopen noga ope'topen on'mabetuyate. ²⁸“Dakhuea' huaka'eriere ya'bueyapet.” Ken konig Apagba' oa'uyatenig Jesús o'buey'uyate.

²⁹Judío aratbuta on'bapokpo Jesústaj dakhuea'da on'tidi'keonhua'uyate. Kenpa'ti on'huadiaypo huakua on'pekore'epo,

—“Diosen huaboro' jak ijsakapoy, bapa' huame'noe onte'ti ijka'apoy.” Iame'ne. ³⁰O'na bueyhue' a'eya'po huata'da yatihuapokpo cruzya' yahuarak. —O'nona'uyate.

³¹Ken kenpa'ti sacerdote huairi Moisésenba' huamanmadika'eriere huayahuaya dakhuea'da on'huaa'po:

—Nogomeytaj o'bayarea'ika'uyatenig'a huata'nayo bueyhue' a'eya'po tihuapokhue'dik o'e. ³²Cristo judío aratbuten huairi kahuarake'. Kenda e'tiahuaynayo oknopoika'dik o'eapoy. Huabereeriere Jesús onteteyo' hueypa cruzte on'betpo kenpa'ti Jesústaj dakhuea'da ona'uyate.

In konig Jesús o'buey'uyate.

(Mt. 27.45-56; Lc.

23.44-49; Jn. 19.28-30)

³³Tokhuad e'huadte huadari huabada o'sikon'uy. Sikkiregda o'uyate. Terea' e'huadde'te onte'ti o'ta'tuduyate.

³⁴Kenteda niokpo e'huadted,

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —Jesúsa 'utta'da o'okoyon'uyate. Ken aratbuten hua'ate: “¿Mena'po do'taj me'enonne? Do'hued Dios, do'hued Dios.”

³⁵ Sue'da huakka'mona on'tikupobopo on'peedepo,

—In huabokerek Elíaskudaktaj onokoy. —On'mana'uyate.

³⁶ Nogtida huabokerek o'ketonhua'po apon esponja vino pai'yo o'ta'buta'po hueypate o'beta'po kenpa'ti huakitta'te o'nigoktea'uyate. Kabuyuke'po o'nigoktea'uyate.

³⁷ Ken Jesús 'utta'da o'okoyondepo o'notitikon'uyate.

³⁸ E'bueyonte Diosen huid jakyo konig tela pegtone' e'oroya'da kutapen nopote o'huison'uyate.

³⁹ Ken sorotataj capitána romanoa Jesúskokpen o'bopo o'tiahuaypo konig Jesús o'okoyonpo o'bueyonnigtaj o'tiahuaypo,

—In huabokerek buttida Diosen Huasi'po o'e. —O'da'uyate.

⁴⁰ Kenpa'ti ettone' o'nepo bidta'da on'tiahuayanhua'uyate.

María Magdalena o'epo kenpa'ti María Jacobo huasueden huaye José Saloméereen huaye o'nepo. ⁴¹ Jesús Galileayo ee'te on'tahua'ika'po kenpa'ti on'manigmanhuada'ika'uyate. Kenpa'ti nogomey ettone' huakka'mon bidta'da on'tiahuayanhua'uyate. Ke'na Jesúsere Jerusalénoy on'huame'te.

Jesústaj on'kubarakka'uyate.

(Mt. 27.57-61; Lc.

23.50-56; Jn. 19.38-42)

⁴² Ken o'sikonyakuyate. Eme'te judíoen okmapie'ahuaddik huame'noe o'eaponok ⁴³ José o'tiakpo me'pukhue' o'epo Pilatotaj o'huahua'po “Jesúsensō' beyok.” Ona'uyate. José Arimateayo huae'eri o'epo kenpa'ti judío huairi huakupopakyo huae'eri o'uyate. Kenpa'ti Dios Huairitaj daka' o'nigika'uyate.

⁴⁴ Josétaj Pilatoa o'peedepo Jesús o'bueyde o'mepuke'po “¿menpa' ya'bueyonde?” capitántaj ona'uyate.

⁴⁵ “Ee', o'bueyde,” capitána ona'denok Jesúsensō' Josétaj o'yokuyate. ⁴⁶ Uruda tela huakupete oe'po o'so'huarakapo o'so'tihuiyig'uyate. A'timon huabo sipana'kogyo o'so'huedan'uyate. Kenpa'ti kubarak akbogpete huaboro' huida o'tinokbetan'uyate. ⁴⁷ María Magdalena Joséen huaye Maríaere keyo o'so'hueda' on'tiahuay'uyate.

Jesúsa huakudaka'da e'eada o'noyhuaduyate.

(Mt. 28.1-10; Lc. 24.1-12; Jn. 20.1-10)

16 Judío aratbuten okmapie'ahuadik huame'noe epokonde'te domingo emede'te María Magdalena Salomé Maríaere Jacoboen huaye 'uru'huiēda huasihuaj huakupete o'depo Jesúsensō' aso'huekeya'po o'de'uyate. ² Domingo emede'te kubarakyo on'tiakdepo,

³ —¿Be'a kubarak huid huanokbet yakpokorea'apet? —Huayahuaya on'batia'pakuyatenig'a ⁴ on'tiahuayato'po kubarak huid huanokbet onokbetahue' on'tiahuaypo, ⁵ kubarakyo on'kuddepo da'kopente huaboa bokerek huabid huaok yerenanada e'ottaj on'tiahuaypo on'mepuke'uyate.

⁶ Okme'pukhue' mene'. Jesús Nazaret huae'eri kentaj cruzte o'darakme' bo'ukne. O'noyhuadde. Iyo ehue' o'e. Iyo on'huedame'te. Ehue' o'e. Yan'tiahuay'. ⁷ Yan'huati', ke'nen huanigpeika'eritaj kenpa'ti Pedrotaj ya'nona', “Galileayo huakkuru o'hua'apo. Ayoda kentaj bo'tiahuayapone. Kenda ijjay bo'tiahuayapone.” —Kenda huabo huabokereka ettone'taj o'mana'uyate.

⁸ Ken ettone' kubarkya' o'nokmonpo diga'da onme'pukpo be'tapi' onbatia'pakhue' o'nuyate.

**Jesúsa María Magdalenataj
o'tiahuay'ea'uyate.**

(Jn. 20.11-18)

⁹ Domingo sikyoedda Jesúsa o'noyhuaddepo huakkuruda María Magdalenataj o'so'tiahuay'ea'uyate. A'nen Jesúsa siete nokiregtaj okmaena'uyate. ¹⁰ María o'hua'po Jesúsen huanigpeika'eritaj o'huahua'depo Jesústaj ijtiahuaydey o'batia'pakuyate. Kenomey suhue'nanada o'nepo on'bahuikpo. ¹¹ Jesús onte'ti o'noe kenpa'ti María e'tiahuaydetada oknopoehue' o'nuyate.

**Jesús botta' huanigpeika'eritaj
o'batiahuay'uyate.**

(Lc. 24.13-35)

¹² Nogok botta' Jesúsen huanigpeika'eri dagte on'hua'uyate. Jesús konig nogkokada o'epo botta'taj o'batiahuaydenok ¹³ Jesús o'e o'nokie'depo nog huanigpeika'eritaj on'bahuahua'po “Jesús o'noe,” e'mana'tada Jesús o'noe nopoehue'da o'nuyate.

**Jesúsen once huamata'moneritaj
o'mata'mona'uyate.**

(Mt. 28.16-20; Lc.
24.36-49; Jn. 20.19-23)

¹⁴ Nogok once huanigpeika'eri aypo kutopate en'huadte Jesús o'manoky-on'uyate. “Do e'noyhuadte huakka'mon

do'taj mentiahuaydete kenda e'tia'pak-tada o'noyhuad oknopoehue' mo'ene. Dakhue'da mo'ene.” O'mana'uyate.

¹⁵ —Aya'bayoda aya' aratbutte yan'huati'. Huadak hua'a yan'manbati-a'pakikati'. ¹⁶ Huaknopoe'eritaj bautiza egka'te Diosa o'manopo'yarea'apo o'manoeanhuahuika'apo, aya' oknopoehue' huae'eritaj Diosa castiga o'magkadhuahuika'apo. ¹⁷ Do ijpaknok do'hued huadik ea'te huaknopoe'eria toto' nokiregtaj on'makmaoroka'ika'apo. Nog aratbuten hua'ate ona'pakapo. ¹⁸ Bihuitaj on'paytoeapo. Mabokhue'dik o'eapo. E'bueyuruhue e'maypi' bueyhue'dik o'neapo. Dakhue' aratbuttaj huaba'a on'tibata'teaponok on'bayarika'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Kurudyo Jesús o'behuikuyate.

(Lc. 24.50-53)

¹⁹ Ken Jesúsa kenda e'manade'te Diosa Jesús Huairitaj o'baktobehuikuyate. Diosen huada'kopen o'huaduyate. ²⁰ Huanigpeika'eria on'bahua'po nogyo nogyo aya'bayoda Jesúsen huadak hua'a on'manbatia'pakonhuahuika'uyate. Jesús Huairia huakka' o'batihuapokika'po Jesúsen huadak hua'a e'manbatia'pakte teyda o'batihuapoknok on'bayarea'po nogda nogda ogkika'po konig Diosyo'da ka'dik o'enig ogkika'uyate, ken.

SAN LUCAS

*Jesucristoen huadak hua'a
Lucasa mo'nigmadoya'uyate.*

Huakkuruda Lucasa Teófilotaj o'nigmadoya'uyate.

1¹⁻² O'nigmadoya'ne, huadi'da Teófilo. Kenda Jesús o'kadhuahua'uyate kenpa'ti o'manmadika'onhuahua'uyate. Ken sue'da huakka'a on'tiahuayonhuahua'uyate. Ken Jesús huaboa'da o'ka'uyate on'tiahuay'uyate. Kenpa'ti Diosba' on'manmadika'uyate. Nogomey on'peeonhuahua'uyapo on'timadoya'uyate. Aya' kenda Jesús o'kadhuahua'uyate on'timadoya'uyate.³ Kenda Jesús o'kadhuahua'uyate kenpa'ti Jesústaj on'timadoya'uyate a'ennada huakkuruda ijbatahuayonhuahua'uy. Daka'nada yoknopoeonhuahuikay. Konigepo do'huakon Jesústaj daka'e'timadoya'onhuahua'ta' ijpaki, Teófilo.⁴ Kenda Jesústaj i'nigpeedeme'te buttida o'e kanopoe'po daka'da on'nigmadoya'onhuahua'ne.

Juan bautiza huamagka' o'si'poeapo. Ken Diosen huata'moneria nogiada ona'uyate.

⁵ A'ennada Romano gobierno huairi Herodes Judea huadaribayo o'uyate. Kenoka' sacerdote o'epo sacerdote Diostaj kenda on'baa'po 'uhua on'nigbatiarakika'uyate. Zacarías sacerdote o'uyate. Zacaríasere nogomey sacerdote on'baa'ika'po onteteyo' on'baa'ika'po kenomeyendik on'madikka'uy Abías. Zacaríasen huatoeen huadik Elisabet. Elisabeten adhuae'pane' Aarón o'uyate. Aarón huakkuruda sacerdote huairi o'uyate.⁶ Zacarías huatoe Elisabetere Diostehuapa' 'urunopo'da

o'nika'uyate. Aya'da Diosen e'mana' on'nigpeika'uyate. Dakhuea'da ogka' be'api' bahuaahue'dik o'ne.⁷ Elisabet si'popakhue'dik o'uyate kenpa'ti tone'nanada o'nepo huasi'po toehue' o'nuyate.

⁸ Nogme'noetida Zacaríasomey konig sacerdote Diosen jakyo baa'dik o'ne'uyate.⁹ Konig sacerdote ogkika' huids'po o'nendepo on'tiahuaydepo Zacaríasyo'da Diosen jakyo kuddik o'uyate. Konig 'uru'huieada vela a'bapakaya'po Dios Huairitaj Zacarías kuddik o'uyate.¹⁰ Ken Zacarías Dios Huairien jakyo o'epo vela 'uru'huieada o'bakpaka'depo jakkurute huakka'da aratbut ogkupopakdepo on'tiona'pakuyate.¹¹ Kenoka' Zacarías Dios Huairien huata'moneritaj o'tiahuay'uyate. Ken kutopate 'uru'huieada vela e'bakpakte huada'kopen o'bo'uyate. Dios huairien huata'moneri kente o'bo'uyate.¹² Zacarías o'tiahuaypo huakka' o'me'pu'kuyate.

¹³ —Me'pukhue' yae', Zacarías. Kenda Diostaj i'tiona'pakuy nok Diosa mepee'uyate. O'nen huatoe Elisabet bokereksi'poa' o'si'popakapo kenpa'ti kentaj i'dikka'apone Juan.¹⁴⁻¹⁵ O'nensi'poa Diostaj 'urua'da o'nigpeeapo konigepo durugnanada i'epone. Kenpa'ti e'si'poe'te huakka'ada on'durugpakapo. Vino mayhue' i'taeapone. Kenpa'ti pisco'pi' mayhue' i'taeapone. Si'popakhued ee'ted Diosen Nokirega o'nopo'toeapo.¹⁶ Huakka'tada Israel aratbuttaj Dios Huairitaj huaknopoe' Juana o'manopo'korea'apo.¹⁷ Cristo Huairitaj Juan huakkuruda o'epo. Cristo tiakhued o'nensi'poa Juan huakkuruda o'epo. Elíasen nokirega o'nopo'toeapo konig Elías teyda o'uyate konigti Juan teyda ka'dik o'epo. Huaoj huasi'potaj on'bakkahuea'po on'manoeynoeyapo. Ken huayahua ya huaoa huasi'poa

huadi'da on'maeapo. Kenda Juana o'ka'apo. Kenpa'ti nigpeehue' huae'eritaj o'manopo'korea'apo onte'ti on'nigpeeapo. 'Urua'da on'nopoepo huadakda ogka'apo. Ken Cristo Huairitaj kanoknopoepo Juana aratbuttaj 'uru'nopoa'da o'magka'apo. —Diosen huata'moneria Zacariastaj ona'uyate.

¹⁸—Kenda ona'nig buttia' oknopoehue'dik ijje. Huatone'da ijje, do'hued huatoekon huatone'da o'e. —Zacarias Diosen huata'moneritaj ona'uyate.

¹⁹—Do Gabriel ijje. Diosen huanaba' ijje. Diosa me'ta'mona'ne. Ontaj kan'batia'pake'po Diosa me'ta'mona'ne. Huadak hua'a kan'batia'pake'po Diosa me'ta'mona'ne. ²⁰Kenda ona'denig'a buttia' oknopoehue' o'enok a'pakhue'dik i'eapone. O'nensi'po e'si'poede'te onte'ti a'pakdik i'eapone. Kenoka' Diosa o'pak kenda yona'dey o'eapo. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

²¹Kenoka' jakkurute aratbut ogkupopakpo Zacariastaj on'nigepo ijhue'da Diosen jakyo o'enok aratbut on'me'puke'uyate. ²²Ken kenoka' Zacarias o'orokdepo a'pakhue'dik o'uyate. Diosen jakyo konig e'yorokyanig Diosa Zacariastaj o'tiahuaya' kenomey aratbut on'nokotuyate. Ken Zacarias huaba'a o'tohua'yadhua'uyate. Ken a'pakhue'dik o'uyate.

²³Ken ken huame'noete Diosen jakya' konig sacerdote o'baa'onhuahua'po o'kuhuitdepo hua'en jakyokon o'hua'uyate. ²⁴Nogok ke'nen huatoe Elisabet huaboa'da bogdakhue' o'uyate. Konig o'iregunhuahua'po cinco puug jakkurute orokhue' o'uyate. ²⁵“Dakhue'da o'e. Si'popakhue'dik o'e.” Ken aratbut huaahue' me'neapone. Dios Huairia me'tinepahui'po in megka'ne. Elisabet o'nopoepo'uyate.

Jesússi'po i'toeapone. Ken Diosen huata'moneria Mariataj ona'uyate.

²⁶Ken Elisabet seis puug bogdakhue' e'ede'te Diosen huata'moneri Gabrieltaj Diosa o'ta'mona'uyate. Nazaret huakka' jakyo Galilea huadaribayo o'ta'mona'uyate. ²⁷Mune'yo Mariataj o'huahua'uyate. María katenohued o'uyate. Katopake'po Mariaen huaoa o'yokuy Josétaj. José Davidkudak huairien onaratbutyo' konig huayayo o'uyate. María hueretda toepakhued Gabriel o'huahua'uyate. ²⁸Mariataj o'huahua'depo,

—Ijtiaki, María, Diosa 'uruu'da megka'ne, onere o'e. Nog ettone'taj Dios sue'da huadak o'magka'nig'a ontanayo huadaka'da megka'ne. —Mariataj ona'uyate.

²⁹Ken, Diosen huata'moneritaj o'ti-ahuydepo o'peede'po ke'nen hua'ataj o'me'pukatupo, ¿Mena'po ken konig mena'ne? o'nopoepo María.

³⁰—Me'pukhue' yae', María. Diosa metinepahui'po 'uruu'da megka'ne. ³¹Bogdakhue' i'eapone. Huabokereksi'poa' i'si'popakapone. I'dikka'apone JESÚS. ³²Huairi o'eapo. Kentaj huakka'da o'noknopoepo on'nigpeeapo. Diosen Huasi'po on'dikka'apo. Dios Kuruderiensi'po on'dikka'apo. Konig Davidkudak huairitone' huakka'da aratbuttaj o'mana'ika'uyate. Konigti Dios Huairi Jesústaj huairitone' o'yahuea'apo. Ken aya'da Israel aratbuttaj o'mana'onhuahuika'apo. ³³Ken Israel aratbuttaj o'mana'onhuahuika'apopo, batikhue' o'eonhuahuika'apo. —Diosen huata'moneri Gabriela Mariataj ona'uyate.

³⁴—¿Menpa' do ijsi'popakapo? Huabokerekere hueshues ijje. —Maríaa Diosen huata'moneritaj ona'uyate.

³⁵—Diosen Nokireg betihuarakapone. Kenpa'ti Dios teynanada o'epo konig e'sihuia betibukapone, ontaj betibukapone. Konigepo kensi'po o'si'poeapo Diosya' o'tiakapo. Diosenyo'da o'kika'apo. Diosen Huasi'po o'e. Aratbuta on'batia'pakika'apo. ³⁶Kenpa'ti o'nen huabet Elisabet huabokereksi'po o'si'popakapo. Ke'na huatone'nanada o'enok si'popakhue'dik on'batia'pakikame'te. Ke'na seis puug bogdakhue' o'ede. ³⁷Diosnayo aya'da ka'dik o'e. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

³⁸—Dios Huairien huanaba' ijje. Ken konig ona'nig kenda Diosa megke'. —María ona'uyate.

Ken konig ona'depo Diosen huata'moneria okhua'uyate.

María Elisabettaj bapa' puuga' o'toksike'uyate.

³⁹Kenoka' María atoksikaya'po o'huahua'uyate. Idada o'hua'po Judea ote'bayo o'hua'uyate. Ote' huakka' jakyo o'hua'uyate. ⁴⁰Zacariasen jakyo o'kudondepo Elisabettaj "Ijtiaki," ona'uyate. ⁴¹Kenoka' Elisabet Mariataj o'peedepo yobeda huakiokoya' o'tiarud'uy. Diosen Nokirega o'nopo'toe'uyate. Elisabettaj o'nopo'toe'uyate.

⁴²—Diosa aya' ettone'taj daka' mogkika'ne. Ontanayo 'urua'da megka'ne. Kenpa'ti o'nensi'potaj 'urua'da ogka'apo. ⁴³¿Be'a ijje do do'hued Huairied huayea o'huatiakne? ¿Menpa' Diosa 'urua'da megka'? ⁴⁴Ken huaboa'da ontaj "Ijtiaki," ea'te ijpeedepo yobeda huakiokoya' o'durugpakpo be'tiarudne. ⁴⁵Dios Huairitaj iknopoepo durugda i'e konigepo kenda Diosa mename'ne kenda megka'apone. —Ken Elisabeta Mariataj 'utta'da ona'uyate.

⁴⁶Dios Huairi 'urua'da o'e huanopoya'da yoknopoe. ⁴⁷Do'hued Dios Huairi do'taj huanopo'yarea'eritaj durugnapo'da ijje. ⁴⁸Konigepo do'taj be'tiahuayne. Pai'da huanaba' ee'pi' daka' be'tiahuayne. Kenda nogok nogok aratbuta mo'batia'pakika'apone. Diosa 'urua'da megka'nig. Kenda mo'batia'pakapone. ⁴⁹Ke'nendik 'uruda o'epo aya'da ka'dik o'epo konigepo 'urua'da do'taj megka'ne. ⁵⁰Dioستaj huakme'pukeritaj nogok nogok o'matinepahuika'po, Diosa o'matinepahuika'. ⁵¹Diosa teyda o'kika'. Nama'da 'uruda ijje huanopoe'eritaj kenpa'da o'maenapo. ⁵²Huairitone'taj o'maenpo pai'da aratbuttaj huairi o'bayahuea'. ⁵³Ken pai'da huae'eritaj huadakda o'bayokika'. Huakka'da huatoe'eritaj o'mata'mona'. Katepi' toehue'da o'mata'mona'. ⁵⁴Israel aratbut konig Diosen huanaba' e'huaje'taj Diosa daka' o'matoika'po, okkahuehue' o'maepo o'matinepahui'ika'po. ⁵⁵Oro'en huapane'kudakomeytaj kenpa'ti Abrahamkudaktaj kenpa'ti aya'da ke'nensi'po ke'nen huayayo nogok nogok aya'tada "Ijmatinepahui'apoy" ona'uyate Diosa. Kenda o'kika'. Kenda María Elisabettaj ona'uyate.

⁵⁶Ken Elisabetere o'unhuahua'uyate. Bapa' puug María o'unhuahua'uyate. Bapa' puug o'edepo hua'en jakyo o'kume'uyate.

Juan Bautista o'si'poe'uyate.

⁵⁷Ken, kenoka' Elisabet huasi'popak o'edenok huabokereksi'po o'si'popakuyate. ⁵⁸Onteteyo' huahuaderi kenpa'ti Elisabeten huabet huae'eri on'mapeeunde po ken Dios Elisabettaj o'tinepahui'po yobed o'yoknok on'peedepo Elisabetere

on'madurugpakuyate. ⁵⁹Yobed ocho huame'noe e'e'te huabokerek-si'poensi'dak kaktege'po konig judío aratbut ogkika'uyate, aktegya'po on'batiakuyate. Si'nontaj huaoendik Zacarías e'dikkata' on'pakuyinig'a.

⁶⁰—Kae'. Ke'nendik Juan o'e. — Ke'nen huayea o'mana'uyate.

⁶¹—¿Menapo? O'nen huabet ken huadik ehue' o'ne. —O'nona'uyate.

⁶²“¿Ke'nendik katedik i'pak?” Konig Zacarías pee'hue'dik o'enok huaba'a on'tohua'ya'uyate. ⁶³Kamadoye'po huaen tablataj me'nigtotia'k o'mana'uy.

En'totia'kde'te “Ke'nendik Juan o'e.” Zacarías o'madoya'uyate. Aya'da on'tiahuaydepo kenpihuay on'batia'pakuyate. ⁶⁴Juanendik o'madoya'depo Zacarías onte'ti huaboa'da a'pakdik o'uy. Dios Huairi 'urua'da o'epo teyda o'kika' Zacarías o'batia'pakuyate.

⁶⁵Aya'da aratbut keyoda me'yohue'da kenpihuay on'nopoe'uyate. Kenda Zacarías o'ka' kenpa'ti Juantaj huabada on'batia'pake'uy. Judea ote'yo huabada kenda on'batia'pake'uyate.

⁶⁶Ken aya'ada on'tipeedepo kenda on'tinopoeonhuahua'po nogtaj nogtaj on'batia'pakonhua'po:

—Ke'na huasi'po Juana Diostaj kate 'urua'da ya'nigkapet. —Diosa 'urua'da ogkame'nok on'batia'pakuyate.

Zacarías konig o'mana'uyate o'batadi'kea'uy.

⁶⁷Juansi'poen hua'oj Zacarías o'epo Diosen Nokirega o'nopo'toenok Zacarías o'mana'pakpo:

⁶⁸Dios Huairitaj Israel aratbuta o'noknopoi'ka'. Dios Huairi 'urua'da o'e. Kan'batia'pakike'po. Oro'omey Israel aratbuttaj bo'huatiakdepo mo'nopo'yarea'ne. ⁶⁹Kenpa'ti Diosen huanaba' Davidkudak huakka'da huayayo o'matae'nig'a nogtida bo'yokdene. Dios Huairia

oro'omeytaj bo'yokdene. Ke'na Davidkudaken adhuea' huayayo o'epo teynanada huamanopo'yarea'eri o'e. ⁷⁰⁻⁷⁵Oro'en taka'taj akmaenya'po Dios Huairia o'mata'mona'apo. Oro'omeytaj huahuadiayeritaj Dios Huairia bo'tioka'po o'maenapo. Kenpa'ti oro'omeyen adhuea'pane'taj a'matinepahuiya'po, “Me'pukhue'ada o'na o'nen huayayoere Diostaj 'urunopo'da kan'nigpeike'po kenpa'ti Diostayo'da kan'nigpeike'po opudomeyen taka'taj bo'tioka'apone.” Ken oro'en hua'oj Abrahamtaj kenda Diosa ona'uyate. Kenda Diosa okkahuehue' o'ika'. Ken Diosa oa'uyate. Kenda a'nennada Diosen 'urua'da huamanbatia'pakeria o'mana'uyate. ⁷⁶Kenpa'ti, o'na do'huedsi'po, Dios Kuruderien huamanbatia'pakeri mo'dikka'apone konigepo Cristo Huairia manmadikahued o'na huaboa'da i'manmadika'apo. Konig Cristo Huairi o'epo huakkuruda i'manmadika'apone. Kenda i'manmadika'depo aratbuttaj i'manopo'korea'apone. Cristotaj i'maknopoea'apone. ⁷⁷Aratbut Cristotaj o'noknopodepo on'nigpeika'po dakhuea' e'ka' Diosa o'bakkahuea'apo kenpa'ti o'manopo'korea'apo. I'manmadika'aponok o'noknopoeapo. ⁷⁸Ken oro'en Diosa di' mo'epo mo'matinepahui'po konig niokpo o'ta'tika'nig kutaya' Cristo konigti o'huarakapo. ⁷⁹Sikkiregyo huae'eritaj ke'na konig huakjey o'maeapo. Aratbut e'bueytaj huame'pukeritaj konig huakjey o'maeapo. Diostaj o'maknopoea'apo. 'Uruda huakadhua' mon'madika'apone.

Kenda ena'te on'nopo'noeyapone.
Zacarías o'a'uyate, ken.

⁸⁰ Ken Zacaríasensi'po o'kereko kenpa'ti Diostaj daka'da oknopo'po nogiti nogiti oknopo'po aratbut ehue' e'ne'te o'eonhuahuika'po Israel aratbuttaj a'manbatia'pakya'po huahued aratbut ehue' e'ne'te o'eonhuahuika'po. Nogok Israel aratbuttaj o'manbatia'pakuyate.

Jesús o'si'poe'uyate

(Mt. 1.18-25)

2 Kenoka' Romano huairitone' o'ika'po ke'nendik Augusto o'e'uyate. "Aya' huabokerekdik kan'matimadoye'." Huairia Augustoa o'mana'uyate. ² Ken konig huabokerekdik on'matimadoya'uyate, ken konig Romano huairi o'paknok huakkuruda aya' huabokerekdik on'matimadoya'uyate. Kenoka' Siria aratbut gobierno huairi Cirenio on'nigpeika'uyate. ³ Ken aya'da aratbut kenomeyen adhuea'pane'en huakka' jakyo hua'dik o'nepo huadik gobiernoen beroba'te a'timadoyaya'po on'bahua'uyate. ⁴ Konigepo Nazaret huakka' jakya' José o'hua'uyate. Nazaret Galilea huadaribayo o'e. Nog huadaribayo o'hua'uyate. Judea huadaribayo José o'hua'uyate. Huakka' jakyo Belényo o'hua'uyate. Belényo Davidkudak o'si'poe'uyate. José Davidkudaken adhuea' huayayo o'uyate. ⁵ Belényo huadik ijje' a'timadoyaya'po o'hua'po Maríaere on'hua'uyate. Maríaen huaoj Maríataj o'toepakanpo Joséere on'hua'po María bogdakhue' o'uyate. ⁶ Ken Belényo o'nedepo kenoka' si'popakdik o'epo ⁷ huakkuru huabokereksi'po o'si'popakuyate. Aratbuten huatay jakyo huakka'da o'nedepo kudhue'dik o'nepo vaca 'uhuaen jakyo o'si'popakuyate. Konig atisuksi'po yobedtaj on'tidoka'po

vacaen huabape' aypo cayo on'hueda'uyate.

Diosen huata'moneritaj on'tiahuaypo oveja huamatoe'eria on'tiahuaypo kenpa'ti on'mapee'uyate.

⁸ Belén huakka' jakyo meyo'hue'da oveja huamatoe'eri o'nebedpo kenomeyen oveja on'matoe'bedpo mire huadaribayo on'matoe'beduyate. ⁹ Idada Dios Huairien huata'moneritaj on'tiahuay'uyate. Oveja huamatoe'eria on'tiahuaypo Dios Huairi eynanada nogyen nogyen o'batita'tenok huakka'da on'me'pukue'uyate.

¹⁰ —Me'pukhue' yane' konigepo huadak hua'a o'nigtotia'ne. Ken aya'ada on'mapeedepo on'madurugpakapo. ¹¹ Davidkudaken jakyo oy Diosen Huamanopo'yarea'eri o'manigsi'poede. Ke'na Cristo Huairi o'e. ¹² Kan'nope'po huasi'po atisuksi'po e'tidoka' vacaen huabape' aypo cayo e'huedte bo'huahuayapone. —Ken Diosen huata'moneria o'mana'uyate.

¹³ Kenoka' ken Diosen huakkuru huata'moneri ee'ted nog huakka'-nanada huata'moneri kurudya' on'huahuarakdepo, ¹⁴ —Dios kutayo o'ika'po 'urua'da o'epo o'ka'de, iyo huadariyo aratbuttaj Diosa o'pakpo o'manoeya'. —Diosen huata'mona'eriomeya 'urua'nanada on'mana'uyate.

¹⁵ Kurudyo Diosen huata'moneriomey en'behuikde'te, "Belényo monhua'. Kenda Diosa o'ka'de Dios Huairia mo'nopea'dene mon'tiahuay." Oveja huamatoe'eriomeya huayahuaya on'batia'pakuyate.

¹⁶ Idada on'bahua'uyate. María Joséere kenpa'ti yobedtaj on'bahuahuay'uyate. Yobed vacaen mire huabape' caya'poyo e'huedte on'huahuay'uyate. ¹⁷ Jesús yobedtaj on'tiahuaydepo kenda

Diosen huata'moneria huasi'potaj o'huaa'nig aya'da Josétaj Maríataere o'non'batia'pakuyate. ¹⁸ Ken, aya'da on'peedepo José Maríataere kenpihuay on'nopoe'uyate. Kenda oveja huamatoe'eriomeya e'batia'pakde'te on'mepuke'uyate. ¹⁹ Maríanayo kenda oveja huamatoe'eriomeya en'batia'pakde'te kenda okkahuehue' o'epo o'nopoeonhuahua'uy. ²⁰ Ken oveja huamatoe'eriomeynayo ogkume'uyate. Ovejate ogkume'uyate. Ogkumejpo "Diosen huata'moneria buttida mona'nig. Konig mona'nig Diosa o'ka', konig o'peenig konigti o'tiahuaydey. Dios 'urua'da o'epo huadaknada o'kika'. Huadakda mogka'ne. Dakiti Dios." Ken oveja huamatoe'eriomeya on'batia'pakuyate.

**Diosen jakyo Jesús yobedtaj
on'tohua'uyate. Diosa
ka'tiahuaye'po on'tohua'uyate.**

²¹ Ken e'si'popakte ocho huame'noe e'ede'te huabokereksi'poensi'dak o'nokteg'uyate. O'noktegdepo on'dikka'uyate Jesús. Ken huadik Diosen huata'moneria a'nenda o'dikyok'uyate. Marí bogdakhue' ehue' ee'ted o'dikyok'uyate. Kenda o'dikka'uyate Jesús.

²²⁻²⁴ Huabokereksi'po e'si'popakde'te cuarenta huame'noe e'pokde'te ke'nen huaoj huayeere botta' apoyerepi' botta' tukkupi' e'nigarak Diostaj yokdik yane'. Kenda judío aratbuttaj Moisása o'mana'uyate. Kenpa'ti ettone'en huakkurueri huabokereksi'po e'si'popakde'te "Diosen o'tae." Kenda aratbuta kan'batia'pake'. Judío aratbuttaj Moisása o'mana'uyate. Ken Jesús e'si'poe'te cuarenta huame'noe e'pokde'te José Maríataere Jesústaj on'tohua'uyate. Jerusalényo on'tohua'uyate. Aya' Moisása o'mana'uyatenig kenda a'kaya'po Jerusalényo on'tohua'uyate.

²⁵⁻²⁷ Ken Jerusalényo o'nokyedepo Diosen jakyo on'kud'uyate. Diosenba' Moisása o'nigmadoya'uyatenig a'nigpeeya'po on'kud'uyate. Jesústaj e'nigka' a'nigpeeya'po on'kud'uyate. On'kuddepo Simeón keyoda o'e'uyate. Simeón Jerusalén huakka' jakyo huae'eri o'uy. 'Urunopo'da o'epo Diostaj huakka'da o'pakika'uyate. Diosen Nokirega o'nopo'toe'uyate. Cristoa pai'da Israel aratbuttaj o'manopo'yarea'apo. Kentaj Simeóna o'nigunhuahuika'po Cristotaj Dios Huairia o'ta'mona'apo Cristotaj ijtiahuayapoy, do bueyhued ijjeipo ijtiahuayapoy. Ken Diosa Simeóntaj o'nopoea'uyate. Yobed Jesús huaojere huayeere Diosen jakyo e'kudte Diosen Nokirega Simeóntaj o'tokud'uyate. ²⁸ Simeón Jesússi'potaj o'dokopo, 'urua'nada o'tia'pakpo:

²⁹⁻³⁰ Konig mena'uyne megka'dene. Konig mena'uyne o'nen Huamanoehuanhuika'eritaj ijtiahuaydey, Dios Huairi oyda menopo'noeyanpo kabueye' meknopoe'. ³¹ Kentaj aya'tada Diosa o'bayokdenok aya'ada aratbuta tiahuaydik o'ne. ³² Insi'poa konig huakjey o'epo Dios konig o'enig judío ehue' aratbuttaj o'maknopoea'apo kenpa'ti Israel aratbut 'uruda o'ne ke'na aya'tada o'manopoea'apo. Ken konig Diostaj Simeóna oa'uyate.

³³ Simeón Jesústaj 'urua'da o'batia'paknok Jesús en huaoj huayeere kenpihuay on'nopoe'uy. ³⁴ "Diosa daka' mogka'ne." Simeóna o'mana'uyate Maríataj Josétaere.

—Eya' Diosa o'paknok insi'potaj huakka' Israel aratbut oknopogehue'da o'nepo Diosere ehue' o'neapo nog Israel aratbuta o'noknopoeipo Diosere kenpa'da on'noehuanhuika'apo. Diosen hua'a oa'ika'nok kenpa'ti konig Dios o'pak o'kika'aponok

huakka'ada kentaj dakhue'ada
on'huaa'po on'huamahui'ia'apo.
³⁵ On'huamahui'ia'po dakhuea'
huanopoya' on'nopo'enig kenda aya'ada
on'nopo'eapo. O'nakon María pai'da
i'ea'pone. Konig siro e'nopo'huekonig
suhue'nanada i'ea'pone. —Ken Simeóna
Maríataj ona'uyate. María Jesúsen
huaye o'uyate.

³⁶ Keyoda Diosen jakyoda
Ana o'uyate. Ana Diosen hua'a
huamanbatia'pakeri o'uyate. Ana
Fanuelen huayobu kenpa'ti Aser
aratbut o'uy. Huatone'nanada o'uyate.
Konig mune'yo sue'da huabayok
e'taetada o'toepakuyate. Siete huabayok
huatoeere on'uyate. ³⁷ Kenoka'
Jesús Diosen jakyo ee'te konig
ayhua ochenta y cuatro huabayok
o'eonhuahuika'de'uy. Diosen jakyo
o'ika'po jakya' huahue' o'ika'uyate.
Diostaj o'nigpeika'po nogok nogok
Diostaj o'pakpo bapahue'da o'epo,
Diostayo'da o'tiona'pakahuadika'uyate.
Kenpa'ti o'tiona'pakbedika'uyate.
³⁸ Kenoka' Simeón enade'te Ana Jesústaj
o'huahua'uyate. Ana'a Diostaj dakiti
oa'depo ken Jesúsa pai'da en'nopo'ete
Jerusalén aratbuttaj o'madurugpakapo.
Kentaj huakka'da o'nonmabonok Ana'a
Jesústaj o'manbatia'pak ken.

Nazaret huakka' jakyo on'kume'uyate.

³⁹ Ken Dios Huairienba' e'mana'te
aya'da on'nigpeedepo José Maríaere
Galilea huadaribayo on'kume'uy.
Kenomeyen jakyo Nazaretyo
on'kume'uyate. ⁴⁰ Ken Jesússi'po
o'kere'kpo, o'teyyepo kenpa'ti Diosen
e'ka' konig 'urua'da e'ka' nogiti nogiti
o'nopo'e'uyate. Kenpa'ti Diosa daka'
o'toika'uyate.

Diosen Jakyo Jesús huabosi'po o'uyate.

⁴¹ Nogbayok nogbayok aya'
huabayokda Jerusalényo Jesúsen huaoj
huayeere Jerusalényo on'hua'ika'uyate.
Judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee'
okkahuehue' fiestate on'hua'ika'uyate.
⁴² Ken Jesús doce huabayok e'toede'te
aya'da Jerusalényo on'hua'uyate. María
Joséere Jesúsere on'hua'uyate. Konig
ken fiestate on'huika'po on'hua'uyate.
⁴³ Ken fiesta e'pokde'te on'kumejdepo
José Jesúsen huayeere nopoehue'
o'nepo Jesús huahue'da Jerusalényo
o'e'uyate. ⁴⁴ Jesús nog aratbutere
yatiaket nama'da on'nopoepo
nogme'noetida o'nokhua'uyate, huabet
e'tahue'yo kenpa'ti nog aratbutyo
Jesústaj on'ukpo ⁴⁵ huahuayhue' o'nepo
Jerusalényo onte'ti on'kume'uyate.
A'ukya'po on'kume'uyate.

⁴⁶ Ken, bapa' huame'noe on'ukdepo
on'huahuay'uy, Jesús Diosen jakyo
o'epo Diosba' huamanmadika'eriere
o'huadpo o'batia'pakpo kenomeyere
o'batia'pakpo. ⁴⁷ Ken aya'da Jesústaj
on'peedepo 'urua'da o'batia'pak
on'nopoepo kenpihuay huakka'
Jesús o'nopo'e Jesústaj huapee'eria
on'nopo'e'uyate. ⁴⁸ Ke'nen huaye Joséere
on'tiahuaydepo on'mepuke'uyate.

—¿Mena'po konig i'e oro'taj? On-
taj huakka' o'me'puke'po o'ukne. O'nen
huaoj doere o'ukne. —Jesúsen huaye'a
Jesústaj ona'uyate.

⁴⁹ —¿Mena'po do'taj o'duk? Kenda
do'hued Apag Dios o'paknok ka'dik ij-
jey. ¿Menpa' kenda nopoehue' mo'e? —
Jesúsa o'mana'uy.

⁵⁰ José huayeere kenda Jesúsa o'mana'
nopounkahue' o'nuyate.

⁵¹ Ken Nazaretyo on'kumejpo
onte'ti Josétaj huayetaere Jesúsa
o'nigpeika'uyate. Kenda Jesús o'ka'depo
Jerusalényo María okkahuehue' o'epo

huanopoya' o'nopoeonhuahua'ika'uyate.
⁵²Ken Jesús o'kereko kenpa'ti nogiti
 nogiti o'nopounhuahua'uyate. Jesús
 'urua'da o'kika'. Kenda Dios aratbutakon
 on'nopo'e'uyate.

**Aratbut ehue' e'ika'te Juan Bautista
 o'manbatia'pakonhuahuika'uyate.**

(Mt. 3.1-12; Mr. 1.1-8; Jn. 1.19-28)

3 Huakka' huabayok e'pokde'te
 Tiberio Roma huae'eria gobierno
 Huairi o'uyate. Ke'na quince huabayok
 o'mana'de'ika'uyate. Kenokti Poncio
 Pilato Judeayo gobierno huairi o'uyate.
 Herodes Galilea huadaribayo Romayo
 huae'eria gobierno huairi o'uyate.
 Kenoka'ti Herodesen huama'buy
 Felipe Iturea huadaribayo gobierno
 huairi o'epo kenpa'ti Felipe Traconite
 huadaribayo huairi o'uyate. Kenoka'ti
 Lisanias Abilinia huadaribayo
 gobierno huairi o'uyate. ²Kenoka'ti
 Anás Caifásere konig huakkuru
 sacerdote huairi o'nuyate. Diosen jakyo
 ogkika'uyate. Kenokti Diosa Juantaj
 ona'po Diosen hua'a ijanbatia'pakapoy
 Diosa Juantaj o'nopoea'uyate. Juan
 Zacaríasensi'po o'epo aratbut huakka'
 ehue' ee'yo o'ikame'te. ³Jordánhuete
 nogyon nogyon o'hua'epo aratbuttaj
 o'manbatia'pakpo,

—Dios opudomeyen dakhuea' e'ka'
 kabakkahue'po yan'nopo'korea'po ba-
 utiza yagka'. —Aratbuttaj o'mana'uy-
 ate. ⁴Konig Isaías Diosen huamanbatia'-
 pakeri o'timadoya'uyate. Konigti Juana
 o'ka'uyate. Isaías o'timadoya'po,
 Keyo aratbut ehue' e'ika'yo huabokerek
 'utta'da e'mana'te a'peeya'po
 aratbut on'bahuahua'apo. “Dios
 Huairien dag kente huahuae' daka'
 dag yan'nigka'. Butukda yan'nigka'.
 Konig yan'manopo'korea'po.
⁵Huatota'po yanokbuk. Konig
 ote' yanoktibusuka'. Sondoda
 dag e'eok yanoktibusuka'. Kente

ekkotatuka' dag yan'tinokdejepaka'.

⁶Kenpa'ti konig Dios aratbuttaj
 o'manopo'yarea' aya'ya'da
 huadariya' aya'ada aratbut
 on'tiahuayapo.” Kenda Isaías
 o'madoya'uyate. A'nennada
 o'madoya'uyate.

⁷Ken huakka'ada Juantaj
 on'huahua'uyate. Juantaj bautiza
 megke'po on'huahua'uyate.

—Konig dakhue'da bihui o'magkika'.
 Konigti opudomey dakhuea'da
 bo'kika'po kenpa'ti opudomey nama'da
 mo'nopoika'po. Nopo'koreahue'tada
 bautiza egka'te Diosa dakhuea'da
 castiga egka'te yoktitikonapoy. Kenda
 nama'da mo'nopoene. ⁸'Urua'da
 yag'kikati'. Daknopo'da yag'kika'po
 Diostaj mo'nopo'korea'uynok aya'ada
 tiahuaydik mo'eapone. “Abraham
 oro'omeyen adhuae'pane' o'epo Diostaj
 me'pukhue'dik o'ey.” Nopoehue'
 yane'. Diosa e'paknayo huid in
 o'bahuednigtaj Abrahamen huayayo
 magka'dik o'e. ⁹Nopo'koreahue'
 ee'nayo ida Diosa castiga mogka'apone.
 In konig o'e. Konig ta'bayo huada
 huatoe'eri o'epo. Huada 'urua'da
 onhuadhue' o'eonhuahuika'nok daka'da
 o'tiahuayonhuahua'depo huateya
 o'ta'tegpo ta'akyo o'mahuigika'.
 —Juana o'mana'uyate.

¹⁰—¿Diosa castiga kahue' mo'e'po oro'
 kate ka'dik o'e? —Juantaj o'nona'uyate.

¹¹—Botta' opiot e'tae'nayo
 kentaj opiotbayo' e'huae'taj
 nogtida yan'bayokika'. O'na aypo
 e'toe'nayo kentaj aypobayo' e'huae'taj
 yan'bayokikati'. —Juana o'mana'uyate.

¹²Juana bautiza megke'po sue'da
 gobierno huakupe huabae'eria Juantaj
 on'huahua'depo engaña e'kikada
 huakka'da huakupe e'bakikada,

—¿Oro' kate ka'dik o'e, huaman-
 madika'eri? —Juantaj o'nona'po,

¹³—Kenyo'da ken huakupe Roma gobiernoa o'mana'uyinig kenyo'da yan'bae'. Nogda baehue' yane'. —Gobierno huakupe huabae'eritaj Juana o'mana'uyate.

¹⁴—¿Oro' kate ka'dik o'e? —Roma sorotataj Juantaj o'nona'uy.

—Be'tapi' katepi' bakkayhue' yanika'. Katepi' a'bakkayya'po huiyoka'da manahue' yanika'. Nama'da yan'bahuua'po bakkayhue' yane'. Kenpa'ti ken huakupe gobierno bo'yokika'ne konig sorotatayo ee'te huakupe bo'yokika'ne. Kenpa'da dakhuapa me'tene, nogiti pakhue' a'e'i' yan'nopoika'. —Ken Juana sorotataj o'mana'uyate.

¹⁵Diosa Cristotaj o'ta'monapo kenda huakka'ada aratbut on'nopoepo Juante ogkupopakdepo Cristotaj huakka' o'nonmabopo, Juantaj Cristo o'epi' on'tinopoepo.

¹⁶—Cristo ehue' ijjeý. Donayo hue'eya bautiza ijmagkikay. Cristonayo o'tiakde opudomeytaj bautiza o'magka'apo. Diosen Nokirega bautiza o'magka'apo kenpa'ti ta'ak e'bakpakya' bautiza o'magka'apo. Ke'na huakhuairi o'epo mata'mona'dik o'eapo. Donayo huairi ehue'da ijjeý. Cristo 'urua'da o'epo Diostaj huadagnada o'e. Donayo suhue'da huadak ijjeý. ¹⁷Cristo o'tiakdepo konig aroz huatuga'eri o'epo aroz o'tugdepo oktipoa'. Ken oktipoa'depo jakyo o'kudapo. O'kuda'depo huakusi'hue ta'akyo o'huigonhuahuika'po okbithue' o'eapo. Ken huadak huakid konig Cristotaj huaknopoe'eri o'ne. On'nigpeika'. Huaknopoe'eritaj o'bakuda'apo, Diosen jakyo o'bakuda'apo. Huakusi'hue konig aratbut Diostaj nigpeehue' o'nika'. Konig castiga e'magka' ta'akyo o'maenapo. —Juana aya'tada o'mana'uyate.

¹⁸Ken konig nogda nogda Juana o'mana'onhuahua'po judío aratbuttaj

huadak hua'a o'manbatia'pakpo Jesucristotaj ken Juana o'manbatia'pakuyate. ¹⁹Herodes Roma huag'eri gobierno huairi o'epo Galilea huadaribayo gobierno huairi o'epo, “Dakhuea' o'ka'.” Juana o'huaa'de'uy. Herodes huama'buyen huatoe o'toepo kenpa'ti nogda nogda dakhuea' o'kame'nok, “Dakhuea' o'ka'.” Juana o'huaa'de'uy. ²⁰Juana kenpa' e'huaa'de'te Herodes nigpeehue' o'edepo nogda dakhuea' o'ka'po huabakuda' jakyo Juantaj o'kuda'uyate.

Jesústaj bautiza ogka'uyate.

(Mt. 3.13-17; Mr. 1.9-11)

²¹Ken 'ikken Juantaj kudahued Juan bautiza o'magka'po, huakka'da aratbuttaj bautiza o'magka'depo Jesústakon bautiza ogka'uyate. Ken Jesústaj bautiza egkade'te Jesúsa Diostaj e'tiona'pakde'te konig kurudya' akbogpe okhuike'uyate.

²²Diosen Nokireg o'huahuarakpo konig tukku' o'huarakpo Jesústaj o'tikotpo,

—On do'hued Huasi'po o'taene. Huadi'da o'taene. Ontaj durugda o'toene. —Kurudya' Diosa ona'uyate.

Jesucristoen adhuea'pane' o'nika'uyate.

(Mt. 1.1-17)

²³Jesús konig treinta huabayok o'epo huaboa'da judío aratbuttaj o'manmadika'onhuahua'po. Joséensi'po o'e aratbut on'nopoika'pi'. José Eliensi'po o'uyate. ²⁴Elí Matatensi'po o'uyate. Matat Leviensi'po o'uyate. Melquiensi'po o'uyate. Melqui Janaensi'po o'uyate. Jana Joséensi'po o'uyate. ²⁵José Matatíasensi'po o'uyate. Matatías Amósensi'po o'uyate. Amós Nahumensi'po o'uyate. Nahum Esliensi'po o'uyate. Esli Nagaiensi'po o'uyate. ²⁶Nagai Maatensi'po o'uyate. Maat Matatíasensi'po o'uyate. Matatías Semeiensi'po o'uyate. Semei Joséensi'po

o'uyate. José Judáensi'po o'uyate.
²⁷ Judá Joanaensi'po o'uyate. Joana Resaensi'po o'uyate. Resa Zorobabelensi'po o'uyate. Zorobabel Salatielensi'po o'uyate. Salatiel Neriensi'po o'uyate.
²⁸ Neri Melquiensi'po o'uyate. Melqui Adiensi'po o'uyate. Adi Cosamensi'po o'uyate. Cosam Elmodamensi'po o'uyate. Elmodam Erensi'po o'uyate.
²⁹ Er Josuéensi'po o'uyate. Josué Eliezerensi'po o'uyate. Eliezer Jorimensi'po o'uyate. Jorim Matatensi'po o'uyate.
³⁰ Matat Levíensi'po o'uyate. Leví Simeónensi'po o'uyate. Simeón Judáensi'po o'uyate. Judá Joséensi'po o'uyate. José Jonánensi'po o'uyate. Jonán Eliaquimensi'po o'uyate.
³¹ Eliaquim Meleaensi'po o'uyate. Melea Mainánensi'po o'uyate. Mainán Matataensi'po o'uyate. Matata Natánensi'po o'uyate.
³² Natán Davidensi'po o'uyate. David Isaiensi'po o'uyate. Isai Obedensi'po o'uyate. Obed Boozensi'po o'uyate. Booz Salmónensi'po o'uyate. Salmón Naasónensi'po o'uyate.
³³ Naasón Aminadabensi'po o'uyate. Aminadab Aramensi'po o'uyate. Aram Esromensi'po o'uyate. Esrom Faresensi'po o'uyate. Fares Judáensi'po o'uyate.
³⁴ Judá Jacobensi'po o'uyate. Jacob Isaacensi'po o'uyate. Isaac Abrahamensi'po o'uyate. Abraham Taréensi'po o'uyate. Taré Nacorensi'po o'uyate.
³⁵ Nacor Serugensi'po o'uyate. Serug Ragauensi'po o'uyate. Ragau Pelegensi'po o'uyate. Peleg Heberensi'po o'uyate. Heber Salaensi'po o'uyate.
³⁶ Sala Cainánensi'po o'uyate. Cainán Arfaxadensi'po o'uyate. Arfaxad Semensi'po o'uyate. Sem Noéensi'po o'uyate. Noé Lamecensi'po o'uyate.
³⁷ Lemec Matusalénensi'po o'uyate. Matusalén Enocensi'po o'uyate. Enoc Jaredensi'po o'uyate. Jared Mahalaleelensi'po o'uyate. Mahalaleel Cainánensi'po o'uyate.
³⁸ Cainán

Enósensi'po o'uyate. Enós Setensi'po o'uyate. Set Adánensi'po o'uyate. Adán Diosensi'po o'uyate.

Jesústaj nama'da kake'po toto' huairia Jesústaj da ona'uyate.

(Mt. 4.1-11; Mr. 1.12-13)

4 Diosen Nokireg o'nopo'toenok Jesúsa Diostaj o'nigpeika'po Jordánhueya' o'kume'uyate. Diosen Nokirega aratbut ehue' e'ika'yo Jesústaj o'tohua'uyate. ² Keyoda cuarenta huame'noe o'eonhuahuika'po. Keyoda toto'a Jesústaj o'dikdikuyate dakhuea' kake'po. Cuarenta huame'noe bapehue' o'unhua'po kenpa'ti cuarentaa' sikyo bapehue' o'eonhuahua'depo kenoka' aypota' o'e'uyate.

³—On buttida Diosen Huasi'po ee'nayo in huidtaj aypo yaeen. —Jesústaj toto'a ona'uyate.

⁴—Aypoayo'da noikahue'dik o'ne aratbut. Aypo on'bape'po aya'da Apagba' huadik nigpeika'dik o'ne. Apagba'a kenpa' oa'. —Jesúsa ona'uyate.

⁵ Kenoka' toto'a o'tohua'po Jesústaj o'tohua'po kutayoda ote'yo o'tobehuikpo. Ken ijhuiti ehue' nogyo nogyoda adteda aya' huadaribayo gobierno huairi Jesústaj o'batiahuay'ea'uyate.

⁶⁻⁷—Aya'da 'urua'da huadaribayo kenpa'ti huadariyo huairi huae' o'bayokapone konigepo do'huedda me'tamaenok. Betapi' e'yokta' ijpakpo yokdik ijje. Do'taj huikudate e'tihuadnayo “Uruda huairi me'taene.” Do'taj ena'nayo aya'da i'tiahuaynig o'bayokapone. —Toto'a Jesústaj nama'da ona'uyate.

⁸—Bekhua', toto', konigepo “Dios Huairitayo'da huikudate yanighuadpo yan'nigpee'.” Apagba'a kenpa' oa'. —Kenpa' Jesúsa toto'taj ona'uyate.

⁹ Kenoka' Jerusalényo Diosen jakyo o'tohua'po toto'a o'tohua'po

Diosen huaboro' jak jakkutagpiyo o'tobehuikuyate.

—On Diosen Huasi'po ee'nayo barakte yakudaj. ¹⁰⁻¹¹ Apagba' oa'po:

Ka'nonokba'huade'po e'kudajte
Diosa ke'nen huata'moneritaj
o'mata'mona'aponok huidbate
kothue'dik i'ea'pone. Huaba'a kutate
monokba'huadapone. Apagba'
kenpa' o'madoya'uyate.

—Toto'a nama'da ona'uyate.

¹² —“Dios Huairi nama'da kake'po nama'da ahue' yae'.” Apagba' kenpa' o'madoya'uyate. —Jesúsa toto'taj ona'uyate.

¹³ Jesús nama'da kake'po toto' huairia nogda nogda da ona'depo nogda nama'da huana' nopoehue' o'edepo o'batikpo okhua'uyate. Nogokpi' da anaya'po yakumeapetdapi'.

Galilea huadaribayo Jesúsa huaboa'da o'manmadika'uyate.

(Mt. 4.12-17; Mr. 1.14-15)

¹⁴ Galilea huadaribayo Jesús o'kume'uyate. Diosen Nokirega o'nopo'toenok Jesús teyda o'e'uyate. 'Urua'da o'manmadika'nok Jesústaj on'batia'paknok huabada adta'da nogya' nogya' on'batia'pakuyate.

¹⁵ Judío aratbuten huaitake' jakya' o'manmadika'po nogda nogda nogyo nogyo judío aratbuten huaitake' jakya' o'manmadika'ika'uyate. “Urua'da o'manmadika' Jesúsa.” Aya'ada on'batia'pakuyate.

Nazaretyo Jesúsa o'ika'uyate.

(Mt. 13.53-58; Mr. 6.1-6)

¹⁶ Ken, Nazaret huakka' jakyo Jesús o'hua'uyate. Keya' Jesús o'kerekuayate. Okmapie'ahuaddik huame'noete judío aratbuten huaitake' jakyo o'kud'uyate. Kenda o'kika'po o'kud'uyate. O'kudon-depo Apagba' o'tiahuaypo Apagba' abona'pakya'po o'bo'uyate. ¹⁷ Apagba'

ken Isaías huamanbatia'pakeria o'manigmadoya'uy. Kenda beroba' Jesústaj on'yokuyate. O'ukpo in o'huahuaydepo, o'mona'pakuyate:

¹⁸ Dios Huairien Nokireg me'nopo'toene konigepo pai'da aratbuttaj huadak hua'a a'manbatia'pakya'po bektie'ea'me'ne. Pai'da huae'eri aratbuttaj kamadurugpake'po Dios Huairia me'ta'mona'uyne. Huairien huanaba' kenpa'da bahua'dik ka'ne'po kamane'po Dios Huairia me'ta'mona'uyne. Ekpobigtaj kabakpoyare'po Dios Huairia me'ta'mona'uyne. Kenomeytaj dakhuea'da on'magkika'nok kabaktohue'po Dios Huairia me'ta'mona'uyne. ¹⁹ In huadak huabayokte Dios Huairia o'matinepahui'po kamabatia'pake'po Diosa me'ta'mona'uyne. Ken Jesúsa Isaíasba' o'mona'pakpo o'mana'uyate.

²⁰ Ken Jesús Apagba' o'bokhuikdepo judío aratbuten huaitake' jak huatoe'er-itaj o'ba'yokdepo o'huaduyate. Ken aya' aratbut huaitake' jakyoda o'nepo Jesústaj on'tiahuaya'nok,

²¹ —Ken Apagba' huaboa'da mo'pee-dene oy konig Isaías oa'uyate oy kenda ijkay. Oy ijka'nig bo'tiahuayne. —Ken Jesúsa huaboa'da o'mana'uyate.

²² Jesústaj “kenpihuay,” on'batia'pakpo “huadakda oa',” “buttida oa',” “uruu'da hua'a o'batia'pak,” aya'ada on'batia'pakuyate.

—In Joséensi'po o'enig'a. —On'batia'pakuyate. Nopoehue' o'nepo on'batia'pakuyate.

²³ —Konig aratbut oa'ika', “Huamadakka'eri i'epo huata'da yayarea'.” Do'taj ena'ta' bo'pakne ijnopoey, “Konig Capernaum huakka' jakyo o'bayareame'te o'pee iyokon o'nen huadaribaya' konigti yaka'.”

O'nona'apone. —Jesúsa Nazaret aratbuttaj o'mana'uyate.

²⁴ Jesúsa nogiti o'manbatia'pakpo,

—Be'api' Diosen huamanbatia'pakeria nogbayo e'hua'nayo Diosen huamanbatia'pakeri o'e aratbuta o'noknopoeapo on'nigpeeapo. Ke'nen huakka' jakya' yakereky'a da kentaj Diosen huamanbatia'pakeritaj aratbuta pakhue' o'nika'apo. Buttida ijjay.

²⁵ A'nennada Elíaskudak o'ika'uyate. Elíaskudak Diosen huamanbatia'pakeri o'uyate. Keyo Israel aratbut o'nika' bapa' huabayok nogiti nog seis puug hui'hue' o'uyate. Aypo ehue'da o'uyate. Israel aratbut aypo toehue' o'nuyate. Kenoka' huakka'ada Israel 'ayhua ee'tada

²⁶ Israel aratbut 'ayhuataj Elíaskudaktaj nigta'monahue' o'uyate. Israel aratbuta oknopoehue'da o'nenok Israel 'ayhuataj aypo kabayokike'po nigta'monahue' o'uyate. Dios nog aratbut 'ayhuataj o'nigta'mona'uyate. Ken Sarepta jak 'ayhuataj o'ta'mona'uyate. Serepta jak meyhue'da Sidón huakka' jak o'e. Sarepta jak 'ayhua nog aratbutda o'uyate. Nog aratbut 'ayhua aypo kabayokike'po o'nigta'mona'uyate.

²⁷ Kenpa'ti Israel aratbut huadaribayo huae'eri Eliseokudak o'uyate. Eliseo Diosen huamanbatia'pakeri o'uyate. Kenoka' huakka' Israel aratbut ke'poda on'maso'set'uyate. E'so'set Israel aratbuttaj bayareahue' o'mauyate Diosa. Nogtatipi' bayareahue' Israeltanayo e'eada Naamantayo'da o'yarea'uyate. Naaman nog aratbutda Siria huadaribayo huae'eri aratbut o'uyate. —Jesúsa hua'enbaya'da Nazaretyo o'mana'uyate.

²⁸ Judío aratbuten huaitake' jakya' aya'ada Israel aratbut o'nepo on'peedepo diga'da Jesústaj on'huadiay'uyate. ²⁹ On'bopo huakka' jakya' on'toorokpo Jesústaj on'toorokpo

huakupakunojpoyo on'tohua'po ken huakupate kenomeyen huakka' jak o'e'uy. Ken huakupakunojpoya' andaya'yo on'tohua'uynig'a. ³⁰ Jesúsa huakupakunojpote huakka' aratbut egkupopakte o'bakpokonpo o'bakhua'uyate.

Dakhue'da nokirega bokerektaj o'nopo'toe'uyate.

(Mr. 1.21-28)

³¹ Ken Capernaum huakka' jakyo Jesúsa o'hua'uyate. Capernaum Galilea huadaribayo o'e. Capernaumyo Jesús o'epo aratbuttaj o'manmadika'po judío aratbuten huaitake' jakya' okmapie'ahuaddik huame'noete o'manmadika'uyate. ³² "Kenpihuay 'urua'da o'manmadika', konig huairitone' o'manmadika'." Aratbuta on'tinopoe'uyate.

³³ Huaitake' jakyo nogbokerektatida dakhue' nokirega o'nopo'toenok 'utta'da o'okoypo,

³⁴ —Oro'omeytaj ogkahue' moe'. ¿Mena'po oro'omeytaj ogka', Jesús Nazaret huae'eri? ¿Oro'taj kenpa'da a'enyap'o menpa' o'huatiak? Ontaj okeane. Diosenyo'da i'ene. —Dakhue' nokirega 'utta'da o'okoy'uyate.

³⁵ —A'pakhue' yae'. Huabokereky'a yakhua', nokireg. —Jesúsa ona'uyate.

Ken huabokerektaj dakhue' nokirega sorokte o'en'uyate. Aya' okpoda sorokte o'en'uyate. O'endepo okorokon'uyate. Huabokerektaj dakhuea' ogkadhue'ada dakhue' nokirega okhua'uyate. ³⁶ Aya'ada on'tiahuaypo on'mepuke'uyate.

Huayahuaya on'manbatia'pakpo, —'Urua'da huadik oa'. Konig huairitone' ona'po ighua'da o'mana'nok nigpeedik o'nepo o'makoroka', dakhue' nokireg o'makoroka'. —Huayahuaya on'manbatia'pakuyate.

³⁷ Ken huadaribayo no-
gyon nogyon Jesústaj
on'manbatia'pakonhuahuika'uyate.

**Simón Pedroen huasu'taj
Jesúsa o'yarea'uyate.**

(Mt. 8.14-15; Mr. 1.29-31)

³⁸ Ken Jesús o'orokonpo judío
aratbuten huaitake' jakya' o'orokondepo
Simónen jakyo o'kudon'uyate. Keyo
Simónen huasu' huakka'da o'digpaknok,
"Oro'en huasu'taj yayarea'." Jesústaj
o'nona'nok ³⁹ enpahuedte Jesúsa
o'tiboato'po o'yarea'nok ke'na
o'ta'huitato'depo ida o'bodpo
o'manigmanhuada'uyate.

**Huakka' aratbut dakhue'da
e'ne'te Jesúsa o'bayarea'uyate.**

(Mt. 8.16-17; Mr. 1.32-34)

⁴⁰ Nogyo nogyo huakka' aratbut
o'nepo, dakhue'da o'nepo, noga
noga dakhue'da o'nepo, on'digpakpi',
ekpobigpi', nogda nogda dakhue'da
o'ne'uyate. Ken e'sikde'te kenomeyen
huabeta on'batotiakpo Jesúste on'ba-
totiakuyate. Jesús nogtati nogtatia'
o'batibata'tepo o'bayarea'uyate.

⁴¹ Nogomey kenpa'ti dakhue'da e'ne'te
Jesúsa toto'taj o'makena'uyate. Toto'a
o'makorokpo 'utta'da o'dokoypo,

—Diosen Huasi'po i'ene. —Toto'a
on'mana'uyate.

Jesús Diosen Cristo Diosa o'ta'mon-
a'de'uy toto'a o'noknopoenok,

—Keje', ahue' yane'. —Jesúsanayo to-
to'taj o'mana'uy.

**Galilea huadaribaya' Jesúsa
o'manbatia'pakonhuahua'uyate.**

(Mr. 1.35-39)

⁴² E'munyakte Jesúsa huakka'
jakya' o'orokonpo aratbut ehue' ee'yo
o'hua'uyate. Aratbuta o'dukpo Jesústaj
on'huahuay'uyate.

—Oro'omeytaj okhuahue' moe'. —
Jesústaj o'nona'nig'a,

⁴³ —Huadak hua'a konig aratbut Dios
Huairitaj oknopoika'dik o'neapo. Ken
nog huakka' jakyo nogyo nogyo huadak
hua'a manbatia'pakdik ka'e'po konigepo
Diosa me'ta'mona'uyne. —Jesúsa arat-
buttaj o'mana'uyate.

⁴⁴ Ken nogda nogda judío
aratbuten huaitake' jakyo Galilea
huadaribayo Jesúsa huadak hua'a
o'manbatia'pakika'uyate.

**Jesúsa ena'te Simónomey
o'nokenedepo huakka'nanada
biig o'nontotokuyate.**

(Mt. 4.18-22; Mr. 1.16-20)

5 Nogok Genesaret e'pog akta'bogpete
Jesús o'bo'uyate. Diosen hua'a
a'peeya'po huakka'nada aratbut
on'batiakpo o'nonda'epo Diosen hua'a
e'peeta' on'pakpo Jesústaj o'nonda'e'uy.
² Botta' kusi'petone' meyo'hue'da
akta'bogpete e'bette Jesúsa o'tiahuaypo
sigpi' huadhue' o'nuy. Huakjene'e-
riomey kusi'petaj o'nokhua'depo
huakjene' on'koyoa'uyate. ³ Nogtida
kusi'petone'yo Jesús o'kudpo o'bo'uyate,
Simónen kusi'peyo o'bopo.

—Sue'pi' e'pognopo'te be'tohu-
atu', Simón. —Jesúsa Simóntaj
ona'uyate. Keyo kusi'peyo o'huad-
depo huaboa'da huakka'nada
aratbuttaj o'manmadika'uyate.
Kusi'peya'da o'manmadika'uyate.

⁴ O'manmadika'batikdepo,

—E'pog jodyoda yanhua'po biigtaj
yanokjene'. —Simóntaj ona'uyate.

⁵ —Aya' sikyoda oro'omey
okjene'bednig'a biig ehue'da o'e,
Huamanmadika'eri. O'na ona'nok
yokjene'apoy. —Simóna Jesústaj
ona'uyate.

⁶ Ken o'nokjene'depo huakka'nada
biig on'kuda'denok en'totokte huakjene'
huaboa'da okputukonpo nogyen nogyen

okputukonpo. ⁷Nog huakjene'eri nog kusi'petaj Simóna huaba'a ba'ba' o'manenok. Ken on'tiakdepo kenomeyen botta' kusi'peyo biig on'bahueda'po huakka'nada o'epo kusi'pe o'ta'kotay'uyate. ⁸Kenda Simón Pedro o'tiahuaypo Jesús en hua'ite huikudate o'tihuadpo,

—Bekhua', Huairi, donayo dakhuea' huaka'eri ijje. —Jesústaj Simóna ona'uyate.

⁹Biig huakka'da o'enok Simón omepuke'po kenpa'ti nogomey Simónere huakka'da on'mepuke'uy.

¹⁰Kenpa'ti Jacobo Juanere Zebedeoensi'po Simónere huakjene'eri o'nuyate. Kenomeykon on'mepuke'uyate.

—Mepu'kehue' yae'. Oy huaboa'da do'taj kanoknopoe'po aratbuttaj i'bae'apo. —Jesúsa Simóntaj ona'uyate.

¹¹Ken kusi'pe on'betandepo huakjene'eria aya'da on'maenanpo kenpa'da on'maenanpo Jesústaj a'nigpeikaya'po on'tahua'uyate.

Huabokerek ke'poda e'so'set Jesúsa o'yarea'uyate.

(Mt. 8.1-4; Mr. 1.40-45)

¹²Keyo huakka' jakyo Jesús o'edeknok huabokereka o'huatiak'uyate. Ke'na ke'poda o'so'seta' Jesústaj o'tiahuaydepo huikudate o'huadpo sorokyo o'kuta'boy'uyate. (Ken konig gobierno huairitaj ogkika'uyate.)

—O'na e'paknayo beyarea', Huairi. —Jesústaj ona'uyate.

¹³Jesúsa o'tibata'tepo

—E'yarea'ta' ijpaki, “o'yareay'.” —Jesúsa ona'uyate.

Ena'te idada o'yarud'uyate.

¹⁴—“Jesúsa be'yarea'ne,” mantia'pakhue' yae'. Sacerdote Diostaj 'uhua huanigbatiarakerite sacerdotete yahuati'. I'yaredene betiahuayye'. A'yareya'po konig Moisésa o'mana'uyate konig yayokti'. Sacerdote 'uhua Diostaj

kanigarake'po 'uhuapi' yayokti'. Ken konig i'ka'po i'yaredepo huadak i'enok aratbut tiahuaydik o'neapo. —Jesúsa ona'uyate.

¹⁵Urua'da Jesúsa o'bayarea' huadaknada o'manmadika' nogya' nogya' on'tipeepo nogiti nogiti huakka'da on'tipeepo huakka'da aratbut Jesústaj ogkupopakpo a'peeya'po kenpa'ti be'yare'po ogkupopakuyate.

¹⁶Egkupopaktada Jesúsnayo o'bakhua'ika'po keyo aratbut ehue' huae'yo o'bakhua'ika'uyate. Keyoda o'tiona'pakonhua'uyate.

Huabokerek e'ketpaktaj Jesúsa o'yarea'uyate.

(Mt. 9.1-8; Mr. 2.1-12)

¹⁷Nogoka' Jesúsa e'manmadika'te keyo fariseo aratbut on'bahuadpo fariseo Moisésenba' on'nigpeika'uyate. Kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eri on'bahuadpo Galileaya' Judeaya' kenpa'ti Jerusalénaya' on'huatiakde'uyate. Kabayare'po Diosa Jesústaj o'tihuapokpo ¹⁸ken Jesústaj huabokerek asukte enpahuedte on'nigtotiakpo sue'ada huabokerek on'nigtotiakuyate. Ken huabokereka asukte e'ketpak onpahuedika'uyate. Jakyo e'kuda'ta' on'pakpo Jesústaj a'nighuedaya'po e'kuda'ta' on'paknig'a ¹⁹huakka'nanada o'nenok meya' kudahue' o'ne'uy. Konigepo jak kutayo on'tobehuikpo jakonpid on'tiokendepo huabokerek asukte enpahuedte o'nonhuaraka'po aratbutnopote Jesústaj huakokpen o'nonhuaraka'uyate. ²⁰Jesúsanayo o'yarea'apo on'nopoe'uy. Kenda Jesúsa oknokot. Huabokerek e'ketpaktaj,

—Aya'da Diostaj dakhuea' i'ka'uyatenig'a do'a yokkahueay, huabokerek. —Jesúsa e'ketpaktaj ona'uyate.

²¹Ken Moisésenba' huamanmadika'eri kenpa'ti fariseo aratbut Jesústaj

on'peẽdepo huaboa'da on'nopoẽpo "Diostaj dakhuea' Jesúsa oa'. Nama'da o'nopoẽpo dakhuea'da Jesúsa oa'. Huabokerekanayo okkahueahue'dik o'e. Diosayo'da dakhuea' e'ka' okkahuea'dik o'e." Moisésenba' huamanmadika'eri fariseoere huaboa'da huanopoya'da on'nopoẽpo.

²² Kenda fariseomey huanopoya'da on'nopoẽnig Jesúsa o'nopoẽ'uyate.

—Menpa' ken konig dakhuea' on'tinopoẽ. ²³ Diostaj dakhuea' e'ka' huabokereka okkahueahue'dik o'e. Diosayo'da dakhuea' e'ka' okkahuea'dik o'e. Huabokerekanayo sigpi' yareahue'dik o'e. Diosayo'da yarea'dik o'e. ²⁴ Do huabokerek ijjeipo Diosya' ijtia'kuy. Diostaj dakhuea' e'ka' bakkahuea'dik ijjei opudtaj a'manopoẽaya'po e'ketpaktaj ijyareapoy. —Jesúsa o'mana'po,

—Yabo', asuk ya'udpo, o'nen jakyo yahuati'. —Huabokerek e'ketpaktaj Jesúsa ona'uyate.

²⁵ Huaboa'da ena'te ke'na o'bod'uyate. Huamanmadika'eri fariseoere en'tiahuayte o'bodpo, asuk o'udpo ke'nen jakyo o'hua'po Diostaj dakiti o'tiona'pakpo Dios 'urua'da megka'ne o'batia'pakuyate. ²⁶ Aya'ada on'tiahuaydepo on'mepuke'po Dios 'urua'da o'ka' on'batia'pakuyate. On'mepu'kudpo,

—Oy konig a'nenda tiahuayhue' o'nika'uynig o'tiahuaydey. Diosa 'urua'da o'ka' o'tiahuay. —Aratbuta on'tiahuaydepo on'batia'pakuyate.

—Diostaj aknopoẽya'po do'taj menigpeẽpo be'tahua'. —Jesúsa Levítaj ona'uyate. (Leví konogda o'dikka'uy Mateo)

(Mt. 9.9-13; Mr. 2.13-17)

²⁷ Nogoka' Jesúsa o'orokpo Levítaj o'tiahuay'uyate. Leví huabokerek o'epo gobiernotaj huakupe o'tabae'ika'po

gobierno huakupe huatabae' jakyo o'huad'uyate.

—Diostaj aknopoẽya'po do'taj menigpeunhuahuika'. —Jesúsa Levítaj ona'uyate.

²⁸ Ken Leví o'bodpo aya'da kenpa'da o'maenanpo Jesúsere o'hua'uyate.

²⁹ Nogok Jesústaj huakka'da aypo on'manigmanhuada'po Levien huanaba'a on'nigmanhuada'uyate. Levien jakya' on'nigmanhuada'uyate. Kutopate Jesúsere Levíere huakka'da on'bahuadpo, gobiernotaj huakupe huatabae'eri on'bahuadpo kenpa'ti nogomey on'bahuadpo gobierno huakupe huatabae'eria engaña ogkika'uyate. ³⁰ Fariseo aratbut kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eri o'nepo huaboa'da on'bahuaa'po Jesúsén huanigpeika'eritaj on'bahuaa'depo,

—¿Gobierno huakupe huatabae'eriere kenpa'ti dakhuea' huaka'eriere mena'po opudomeya mo'bape'? Kenomeyere bapehue' yane'. Dakhuea'da boka'ne. —On'mana'uyate.

³¹ —Aratbut huadakda ee'nayo huamadakka'eriyo huahue' o'nika'. Dakhue'da ee'nayo huamadakka'eriyo on'hua'ika'. ³² Konigepo "Huadak huaka'eri ijjei." Aratbut kenda huata' huatinopoẽ'eritaj "Yan'nopo'korea'. Diostaj yan'nigpeẽ," a'manaya'po Diosya' bahuatiakhue' ijje'uy. "Dakhuea' huaka'eri ijjei." Aratbut kenda huata' huatinopoẽ'eritaj "Yan'nopo'korea'. Diostaj yan'nigpeẽ," a'manaya'po Diosya' ijbahuatiakuy. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diosa kamapeẽ'po bapehue' o'nunhua'depo on'tiona'pakika'.

(Mt. 9.14-17; Mr. 2.18-22)

³³ —Juan bautiza huaka'erien huanigpeika'eri kenpa'ti fariseoen huanigpeika'eri Diosa me'pee'po bapehue' o'nunhua'po on'tiona'pakika'.

¿Menpa' o'nen huanigpeika'eriata aypo on'bape'ika'? —Fariseomey kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eriomeya nama'da on'nopepo Jesústaj on'nona'uyate.

³⁴—Do konig huabokerek e'toepak konig iijenok. Kenoka' huabokerek o'toepakapo huakka' huadi'a a'durugpakya'po kenere a'bapeya'po on'bahuatiakika'. Kenoka' huadi' kenere o'nepo “Bapehue' ya'nunhua',” manahue'dik o'nenig'a ³⁵kenoka' do'taj kdarake'po boktohua'denok huadi' aratbuta bapehue' o'nunhua'po on'tiona'pakonhua'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁶—Huatone'ok ke'poda e'para'te akbetya'po huabo huaoktaj okteghue' monika' oro'omey judío aratbut. Huaboenpa huatone'oktaj ekbetnayo onte'ti ke'poda o'para'apo kenpa'ti huabo huaok dakhue'da o'eapo. Konigti adhuae'pane'a e'manmadika' huatone'dik onte'ti nigpeehue'dik yane'. Do'hued huabodikyo'da e'manmadika' nigpeedik yanika'. ³⁷Huatone'si'dak vino huatoe' ayda kenpa'ti kurugada o'epo konigepo huabo vino sine' huebiahued onjoyhue'dik o'ene. Huatone'si'dakyo huabo vino onjoyhue'dik o'ika'ne. Huatone'si'dakyo huabo vino enjoynayo o'huepoagpo huasi'dak on'titagonapo. Vino o'surukapo kenpa'ti huasi'dak ke'poda o'su'huitonapo, dakhue'da o'eapo. ³⁸Huabo vino huabosi'dakyo onjoydik o'ene. Konigti adhuae'pane' ogkika' kahue'dik yanika'. Do'hued huabo e'manmadikayo'da yan'nigpeika'po, yag'kika'. ³⁹Be'api' vinotone' on'mamay'ikame'te huabo vino pakhue' o'nepo. “Vinotone'yo'da huadakda o'e.” O'da'. Ken konig adhuae'pane' ogkika' be'api' ogkadhuahuika'depo do'hued huabo e'manmadika' e'ka'ta' pakhue' o'ne. —Jesúsa o'mana'uyate.

Judíoen okmapie'ahuaddikte Jesúsen huanigpeika'eria o'nogkupoktega'uyate.

(Mt. 12.1-8; Mr. 2.23-28)

6 Nogok judío aratbuten okmapie'ahuaddik huame'noete Jesús ta'bayo o'hua'epo huanigpeika'eriene o'hua'e'uyate. Jesúsen huanigpeika'eri trigo o'nogkupaya'po huaba'a on'tipita'po on'bape'uyate. ²Ken sue'da fariseo huamanmadika'eri o'nepo,

—Kenda Judíoen okmapie'ahuaddik huame'noete ogkupayahue'dik o'nenig'a. ¿Mena'po bo'ka'? Dakhue'da bo'ka'ne. —Fariseo huamanmadika'eriomey Jesúsen huanigpeika'eritaj on'mana'uyate.

³—Apagba'te Davidtaj e'batia'pak mo'ba'tiahuay'uyate. David kenere huae'eri ogkusitokuyate. ⁴Diosen carpa jakyo ogkud'uyate. Pan Diostaj on'nighueda'ika' o'hued'uyate. Sacerdote Diostaj 'uhua huanigbatiarakeriyo'da ken pan bape'dik o'nika'. David kenere huae'eri ogkusitokpo ken pan o'depo on'bape'uyate. —Jesúsa fariseomeytaj o'mana'uyate.

⁵Nogdakon Jesúsa o'mana'po,

—Do huabokerek iijenok Diosa me'ta'mona'uyne. Judío aratbuten okmapie'ahuaddik huame'noete huairi iijepo katepi' yagka' aratbuttaj mana'dik iijey. —Jesúsa o'mana'uyate.

Eba'po'ketpaktaj Jesúsa o'ba'yarea'uyate.

(Mt. 12.9-14; Mr. 3.1-6)

⁶Nog okmapie'ahuaddik huame'noete judíoen huaitake' jakyo Jesús o'kuddepo huaboa'da o'manmadika'uyate. Keyo huabokerek huada'kopen eba'po'ketpak o'uyate. ⁷Moisésenba' huamanmadika'eri fariseomeyere Jesústaj on'tiahuaya'po okmapie'ahuaddik

huame'noete menpa' o'yareapopi' kenda e'tiahuayta' on'pakpo. Okmapie'ahuaddik huame'noete e'yarea'nayo "Dakhuea' o'ka'." huaa'dik o'ey on'nopoepo. ⁸Kenda fariseomey en'nopoete Jesús nayo o'maknokotuy. Huabokerek eba'po'ketpaktaj —Yabo', iyo eretnopoyo yaboato'. —Jesúsa ona'uyate.

Ken huabokerek o'bopo eretnopoyo o'boato'uyate.

⁹—Okmapie'ahuaddik huame'noete huadak ka'dik o'ene. Dakhuea' kahue'dik o'ene. Okmapie'ahuaddik huame'noete dakhue'taj yarea'dik o'ene. Barakhue'dik o'ene. Menpa' kenpa' mo'nopo opuda. —Jesúsa o'mana'nig'a fariseomey soata' a'tokhue'da o'nok'e'uyate.

¹⁰Konigepo Jesús nogta nogta o'batiahuaypo,

—Yabate'. —Jesúsa huabokerek eba'po'ketpaktaj ona'uyate.

O'ba'tedepo o'ba'yarudpo huadaka'ba'da o'ean'uyate. ¹¹Fariseomeynayo Jesús taj huakka'da on'huadiaydepo a'arakya'po monig ka'dik o'e, on'batia'pakuyate.

**Jesúsen doce huamata'mona'eritaj
Jesúsa o'baktie'ea'uyate**

(Mt. 10.1-4; Mr. 3.13-19)

¹²Nog huame'noete Jesús a'tiona'pakya'po ote'yo o'behuikpo aya' sikyoda o'tiona'pakbedpo Diostaj o'tiona'pakbeduyate. ¹³Emede'te ke'nen huanigpeika'eritaj o'magkupopaka'depo doceyo'da o'baktie'ea'uyate. Opuda doce do'hued huamata'mona'eri mo'eapone. Jesús a o'madikka'uyate. ¹⁴Simóntaj oktie'ea'uyate. Simón konogda o'dikka'uy Pedro. Simónen huama'buy Andréstaj oktie'ea'uyate. Jacobotaj Juantaj, Felipetaj, Bartolomé taj, ¹⁵Mateotaj, Tomástaj o'baktie'ea'uyate. Alfeoensi'po Jacobo

o'epo Jacobotakon oktie'ea'uyate. Kenpa'ti Simón Zelote oktie'ea'uyate. ¹⁶Kenpa'ti Jacoboen huama'buy Judastaj oktie'ea'uyate, kenpa'ti Judas Iscariotetaj oktie'ea'uyate. Ke'na Judas Iscariote Jesústaj judío huairitaj nogok o'bayokuyate. Kadarakepo o'bayokuyate.

**Jesúsa huakka'tada
o'manmadika'uyate.**

(Mt. 4.23-25)

¹⁷Ken Jesús ote'ya' o'huarakpo doce huamata'mona'eri ere hua tota'yo on'huarakuyate. Jesús en huanigpeika'eri huakka'nada o'nepo kenpa'ti nogomey huakka' on'batiakdepo Judea huadariya' Jerusalén ya' e'pogya' huakka' jak Tiroya' kenpa'ti e'pogya' huakka' jak Sidón ya' on'batiakde'uyate. Jesústaj a'peeya'po on'batiakpo Jesús a be'yare' on'nopoepo on'batiakuyate. ¹⁸Kenomeytaj toto'a dakhuea' e'magka'tada Jesús a o'bayarea'uyate. ¹⁹Jesúsa aya'tada o'bayarea'ika'nok aya'ada a'yareya'po Jesústaj e'nejta' on'pakuyate.

**Durugda aratbut o'nika'apo
kenpa'ti noga suhue' o'nika'apo.
Jesúsa o'mana'uyate.**

(Mt. 5.1-12)

²⁰Ken Jesús huanigpeika'eritaj o'batiahuaypo, o'manmadika'po,

—Opudomey pa'da mo'epo katepi' togehue' mo'e. Dios opuden Huairi o'e. Diosa mo'nopo'toenok Diostaj mo'nigpeika'. Durugda mo'ika'ne.

²¹Opudomey aypotaj e'eada durugda mo'ika'apo dapotey mo'ika'apone. Opudomey oy suhue' mo'edepo bo'huikdepo durugda mo'epo bo'erikapone.

²²Opudomeytaj on'huadiayapo. Do'taj bo'paknok on'huadiayapo. Do huabokerek ijjeipo Dios ya' ijtia'kuy. E'huadiaytada durugda mo'ika'apone.

Kenpa'ti do'taj bo'paknok mo'enapone. E'entada durugda mo'ika'apone. Kenpa'ti do'taj bo'paknok e'tidi'ke'tada durugda mo'ika'apone. Kenpa'ti do'taj bo'paknok "dakhue'da o'ne," e'huaa'tada durugda mo'ika'apone.
²³ Nogok ken konig egka'tada huakka'da yan'madurugpakti'. Dios kurudya' 'urua'da mo'nigka'apone. Kenomey aratbuta opudomeytaj dakhuea'da mogka'apone. Kenomeyen adhuea'pane' Diosen huamanbatia'pakeritaj dakhuea'da on'magka'uyate.

²⁴ Opudomey oy huakka'da mo'toepo mo'durugpakne. Nogok pai'da mo'eapone.

²⁵ Huakka'da aypopi' mo'toepo konig oy dapotey e'ika'ada nogokda pai'da mo'eapopo bo'kusitokapone.

Oy durugteda e'erikada pai'da mo'epo bo'huikapone.

²⁶ Huadakda o'ne. Aya'ada opudtaj mo'tinopoepo on'batia'pakika'nig'a nogokda pai'da mo'nopo'eapone. Konigti a'nennada da huamanbatia'pakeritaj on'tinopo'e'uyate, huadakda o'ne nama'da on'tinopo'e'uyate. Huadakda o'ne nama'da on'batia'pakuyate.

**Dig huabahuahuy'eritaj
 konig taka'taj onte'ti
 diayahue'ada di' yan'mae'.**

(Mt. 5.38-48; 7.12)

²⁷ Do'taj on'peene opudomeytaj o'non-a'ne. Opudtaj dig bo'huahuayika'ne konig taka' o'nepo dakhuea' mogkika'ne. Kenomeytaj di' yan'maika'po huadak yan'magkika'.

²⁸ Opudtehuapa' dakhue'da kae' huahuaa'eritaj Diostaj daka' yamagka' ya'nona'. "Kenomeytaj Diosa kamanopo'kore'." Yan'tiona'pakti'. Kenpa'ti kenomeya dakhue'da mogka'ne, kenomeytaj yan'tiona'pakti'.

²⁹ Noga opudtaj e'tuktuknayo diayahue'ada kentaj daka' yana'. Onte'ti e'batuktuknayo onte'ti

daka' yana'. Noga opiot e'kai'nayo diayahue'ada chompakon yayokti',
³⁰ "Aypo beyok." Noga ena'nayo sue'nopo ehue' yaepo yabayokti'. Yudtaj bektoyok ena'nayo daknopo'da yaepo yaktoyokti'. Onte'ti "Betahua'," ahue' yae'.
³¹ Konigti huadakda nogomey opudtaj e'nigka'ta' bo'paknok kenomeytaj konigti huadakda yan'manigkikati'.

³² Sue'ada opudomeytaj di' mo'ene kenomeytayo'da di' ee'nayo kenda sue'da huadak o'e. Kenda dakhuea' huaka'eria ogkika'nigtaj. Nogomeya di'da ee'nayo di' on'mae'. Dihue' huae'eritakon di' yan'mae'. Kenda huadakda o'e.
³³ Sue'ada opudomeytaj huadakda mogkika'po montihuapokika'ne. Kenomeytayo'da e'tihuapoknayo sue'da huadak o'e. Ken konig dakhuea' huaka'eri ogkika'. Nogomey dakhue' huae'eri huadak egka'nayo e'tihuapoknayo kenomeytaj dakhue' huae'eria huadak ogkika'po on'tihuapokika'. Opudomeytaj huadakda kahue' huae'eritaj kenpa'ti tihuapokhue' huae'eritaj huadakda yag'kikati'. Kenda e'kika'nayo huadaknana o'e.
³⁴ Kenomeyanayo kenpa'ti be'tahuapone, yan'nopoepo kenomeytayo'da ektoyoknayo sue'da huadak o'e. Kenda konig dakhuea' huaka'eria ogkika'. Nog dakhuea' huaka'eritaj on'baktoyokika'. Kenpa'ti be'tahuapone on'nopoepo. Nogomeyanayo onte'ti tahuahue' me'taeapone nopoehue'ada opudomey-nayo kenomeytaj yan'baktoyokika'. Kenda huadaknana o'e.
³⁵ Opudtaj huahuadiayeritaj kenpa'ti taka'taj di' yan'maika'. Huadakda yan'magkika'. Taka'taj huadakda yan'magkika'. Kenomeytaj yan'baktoyokika'. Kenpa'ti tahuahue' me'taeapone nopoehue'ada yan'baktoyokika'. Ken konig e'kika'nayo Dios kurudyo 'urua'da bo'yokapone.

Opu^odomey kenpa'ti Dios Huairi kuruderiensi'po mo'eapone. Dios kuruderi teynanada o'e. Konigepo dakiti ahue' huae'eritaj kenpa'ti dakhuea' huaka'eritaj Diosa huadakda o'manigkika'. ³⁶Konig opuden Apag Dios o'matinepahuika' konigti yan'matinepahuika'.

**Nog aratbuttaj dakhuea' o'ka',
e'nopo'e'ada bahuahue'dik yane'.**

(Mt. 7.1-5)

³⁷Nogtaj "Dakhuea' o'ka'," huaahue' yanika'. "Dakhuea' o'ka'," huaahue' e'ika'nayo "Dakhuea' o'ka'," Dios opudtakon huaahue' mo'ika'apone. Kenpa'ti nogomeytaj "Dakhuea' o'ka'nok mabitbitdik o'ey," ahue' yanika'. Ken konig ahue' ee'nayo "Dakhuea' o'ka'nok mabitbitdik ijjej." Diosa opudtakon onahue' mo'eapone. Nogomeytaj bakkahuea'nayo Diosa opudtakon bakkahuea'apone. ³⁸Nogomeytaj yan'bayokti', konig en'pakte huakka' yan'bayokti'. Huakka' e'bayoknayo opudtakon huakka'nanada Diosa mo'bayokapone. Nogomeytaj sue'da e'bayoknayo kenpa'ti Diosa sue'da bo'yokapone. Nogomeytaj huakka'da e'bayoknayo Diosa opudtakon huakka'da mo'bayokapone. —Jesúsa kenda o'manmadika'uyate.

³⁹Konig huamanbatia'pakonhua' Jesúsa o'manmadika'po,

—Huabot ekspobiga' batohuahue'dik o'ne. Konigepo huakogtone'yon bakotdik o'ne. Ken konig be'api' huamanmadika'eritaj daka' peehued e'eada Diosenba' daka' kikhahued e'eada Diosba' nogtaj manmadikahue'dik o'ne. ⁴⁰Huamanmadika'erien huanigpeika'erinayo sue'da on'nopo'enig'a ke'nen huamanmadika'erinayo huakka'da on'nopoika'. Nogok e'nigpeeonhuahuade'te konigti kenomeyen huamanmadika'eri

o'manmadika'ika' nogomeytakon manmadika'dik o'neapo.

⁴¹Noga suepi' dakhuea' eka'nayo "Dakhuea' o'ka'," ida huaahue' yane'. Onnayo dakhuea'nanada i'kuy'etpi'. Kenda nopoehue' i'e. In konig o'e ijbattia'pakapoy. Nog aratbuten huakpoyo huata'suji'po ekspohuedte o'na i'tiahuaynig'a. O'nen huakpoyoa'taj huaboro'ta'sua bekpohuedne.

⁴²"Huata'suj huakpoyo oktoki', eg'." Menpa' ina'. Nama'da ia'. Ken o'nen huakpoyoa'taj huaboro'ta'sua bekpohuednig'a tiahuayhue' i'ene. Nama'da huanopo'e'eri i'ene. Huakkuruda o'nen huakpoya' huaboro'ta'sutaj on huata' yakokpotoken. Ken konig dakhuea' i'ka'ne yanopo'korea'po yabatik. Kenoka' i'batikde'po daka' i'tiahuaydepo nogen ta'sujkon okpotokdik i'eapone. Noga nama'da eka'nayo dakhuea' e'huaka' kabatike'po tihuapokdik i'eapone.

**Hueymeyen huada huadakda ee'nayo
o'tiahuaypo hueymey huadakda o'e
o'nopo'ene. Konigti aratbut
huadakda e'batia'pakika'nayo
huadakda o'ne o'nopo'ene.**

(Mt. 7.17-20; 12.34-35)

⁴³Aratbut konig hueymey o'ne. Huadak hueymey ee'nayo dakhue'daa' huada dapakhue'dik o'e. Huadakdayo' o'dapakika'. Kenpa'ti dakhue' hueymey o'epo huadak huada dapakhue'dik o'e. Dakhue'ayo' huada o'dapakika'.

⁴⁴Hueymeyen huada huadak ee'nayo o'tiahuaydepo hueymey huadakda o'e o'nopo'ene. Hueymeyen huada dakhue' ee'nayo hueymey dakhue'da o'e o'nopo'ene. ⁴⁵Konigti bepi' huabokerek huadakda ee'nayo huadaky'o' oa'ika'. Huadaknopo'da o'epo huadaky'o' o'batia'pakika'. Kenpa'ti bepi' dakhue'da o'epo dakhue'yo' oa'ika'. Dakhue'nopo'da o'epo dakhuea'da

o'batia'pakika'. Konig huanopo'a o'e, konig o'nopoika'po ken konig o'batia'pakika'ne.

**Jesústaj huanigpeika'eri konig
jak huaka'eri o'ne.**

**Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

(Mt. 7.24-27)

⁴⁶ “Do'hued Huairi o'taene. Do'hued Huairi o'taene.” Nama'da do'taj o'nonika'ne. Do'taj nigpeehue' mo'ika'ne. Kenda o'nonika'ne kahue' mo'ika'ne. ⁴⁷⁻⁴⁸ Aya'da do'taj menhuatiakpo do'taj menigpeika'po do'hued hua'a bo'kika', konig 'urua'da jak huaka'eri daka' jak o'ka'po dariteyya' o'ka'po 'iddu boro'da adteda o'kudyapo jak o'ka'. Huekuru o'tiakdepo jakta o'pokpo daka' jak o'ka'nok tohuahue'dik o'e. Huekurua tohuahue'dik o'e. Ken konig do'taj huanigpeika'eri o'nepo, oknopoe-batikhue'dik o'neapo. ⁴⁹ Nogomeya do'taj nama'da menpeenig'a kenda ijmanay nigpeahue' o'nika'po konig dakhue' jak huaka'eri o'ne. Dakhue' jak huaka'eri kuhuadta' jak o'ka'po, 'iddu adteda kudyahue'ada jak o'ka'po. Nogok huekuru o'huetiakdepo ken jak o'huekedepo huekurua jaktaj o'tohua'po. Aya'da o'tohua'. Dakhue' jak huaka'erien jak ehue'da o'tae. Ken konig do'taj nigpeehue' huae'eri o'neapo. Ken konig e'dik o'neapo. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

**Roma gobierno sorotataj capitánen
huanaba'taj Jesúsa o'yarea'uyate.**

(Mt. 8.5-13)

7 Jesúsa huakka'da o'manmadikan-depo o'batikdepo huakka' jak Capernaumyo o'hua'uyate. ² Capernaumyo o'kudondepo Roma gobierno sorotataj capitán o'e'uyate. Capitán cien sorotataj o'mata'mona'ika'. Huadi'da huanaba' o'taepo kentaj huakka'

o'pakika'uyate. Ken huanaba' dakhue'da o'epo ehue' huae'dikte o'uyate. ³ Jesúsa o'bayarea'deme'te o'tipeedepo sue'da judío huairitone'taj o'mata'mona'po Jesúste o'mata'mona'po. “Do'hued huanaba'taj betayarea'.” Jesústaj ya'nonati'. O'mana'uyate. ⁴⁻⁵ Jesústaj onhuahua'depo diga'da on'pakpo,

—Roma sorotataj capitána oro'omey judío aratbutaj huakka'da o'pak. Oro'omeytaj di'da o'e. Oro'en huaitake' jak o'ka'uy. Konigepo capitánen huanaba'taj yayarea'. —Judío huiritone'a ighua'da Jesústaj o'nona'uyate.

⁶ Ken huairitone'ere Jesús o'hua'uyate. Capitánte o'hua'po capitánen jak meyo'ohue'da en'tikayopakte capitána huadi' aratbuttaj o'mata'mona'uyate. Jesúste yanhua' o'mana'po,

—Iyo do'hued jakyo kudhue' kae' konigepo o'na 'urua'da i'e. Huairi i'ene. Donayo huairi ehue'da ijje. ⁷ Do'huada ijpakpo ontaj huahuahue' o'ene. “Kayare',” yaa'. Kenda o'na ea'te do'hued huanaba' o'yarudapo. ⁸ Do'hued sorotataj huairia menika'ne kenda ijnigpeikay. Kenpa'ti do'hued sorotataj ijmanikay do'taj mennigpeika'ne. “Yahuati',” do'hued sorotataj e'nade'te o'hua'ika'. Nogtaj “Yatiak,” ena'te o'tiakika'. Do'hued huanaba'taj katepi' “Yaka',” ena'nayo o'ka'ika'. Kenpa' Jesústaj ya'nonati'. —Capitána huadi'taj o'mana'uyate.

⁹ Kenda Jesús o'peedepo “Kenpihuay, huakka'da capitána meknopoe.” Jesúsa o'nopoe. Huakka' aratbut huatahua'eritaj Jesúsa o'batiahuay'epo,

—Ken capitána huakka'da meknopoe. Huakka'da Diostaj oknopoe'. Judío aratbutnayo Diostaj sue'da o'noknopoe ijpnopey. Diostaj sue'da o'noknopoe. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁰ Jakyo e'kumejde'te kenomeytaj capitán o'mata'mona'denig ogkumejdepo capitánen huanaba' e'yarede' huadakda e'ede' on'huahuayato'uyate.

**'Ayhuaensi'po huabokerek
huaboa'da e'bueytada
Jesúsa o'noyhuada'uyate.**

¹¹ Nogoka'da Naín huakka' jakyo Jesús o'hua'uyate. Jesús huanigpeika'eriene kenpa'ti nogomey huakka'ada on'hua'uyate. ¹² Huakka' jak huakye'dikte o'huahua'depo huabokudak huaboa'da e'bueyde'te a'kubarakkaya'po ohuey cajónpote e'nontohua'te Jesúsa o'tiahuay'uyate. Ken huabokerek kudak 'ayhuaen nogtida huabosi'po o'taika'uyate. 'Ayhuaere huakka'da aratbut on'hua'uyate. ¹³ Jesús Huairia 'ayhuataj o'tiahuaydepo o'tinepahui'po,

—Huikhue' yae'. —Ona'uyate.

¹⁴ Ken Jesús o'huahua'po ohuey cajónpota' o'tibata'tenok huantohua'eriomeya o'nontoboato'uyate.

—Yanoyhuad, huabo, do'hua ijjay. —Jesúsa ona'uyate.

¹⁵ Ken huaboa o'huadato'po huaboa'da aratbuttaj o'mana'pakato'uyate. Ken huabotaj huayetaj o'yokuyate. ¹⁶ Huakka'ada aratbut keyo o'nepo on'tiahuaypo huakka'ada on'mamepu'kudpo Diosa 'urua'nanada o'epo huadaknanada o'kika'. On'batia'pakpo,

—Diosen huamanbatia'pakeri teyda o'epo orote o'tiakde. —Onda'po, kenpa'ti,

—Diosa iyo ke'nen aratbutte o'tiakde. Oro'omeytaj mantihuapokya'pone. —Onda'uyate.

¹⁷ Kenda Jesúsa o'ka'denig on'batia'pakpo, nogya' nogya' adta'da on'batia'pakpo, Judea huadaribayo kenpa'ti Judea huadaribaya' nogya' nogya' on'batia'pakuyate.

**Jesúste Juan Bautista botta'taj
o'mata'mona'uyate.**

(Mt. 11.2-19)

¹⁸⁻¹⁹ Kenda Jesúsa o'ka'denig Juan Bautistaen huanigpeika'eria on'batia'pakdenok kenda Juana o'tipeedepo botta' huanigpeika'eritaj o'mata'mona'po, Jesúste o'mata'mona'po, “Diosa Cristotaj mo'ta'mona'apone. Cristo o'tiakapo oknopoy. ¿Menpa' o'na Cristoda i'e? ¿Oro'omey menpa' nogtaj nige'dik o'e?” Jesús Huairitaj ya'nonati'. Juana o'mana'uyate. ²⁰ Kenomey Juanen huanigpeika'eri botta'a Jesústaj on'huatiakdepo,

—“¿Menpa' o'na Cristoda i'e? ¿On Cristo ehue' ee'nayo menpa' nogtaj on'mabodik o'eapo oro'omeya?” Ontaj kenpa' kanone'po Juana bo'ta'mona'ne. —Jesústaj o'nona'uyate.

²¹ Kenoka' botta' en'tiakde'te Jesúsa huakka'tada o'bayarea'po, dakhue'taj o'bayarea'po, paí'da e'nopo'ete kenomeytaj o'bayarea'uyate. Nogomeytaj toto'a e'manopo'toetada toto'taj o'maen'uyate. Kenpa'ti Jesúsa huakka' ekpobigtaj o'makpoan'uyate.

²²⁻²³ —Ekpobigtaj ijmakpoani, huakkettaj ijhua'eadi, ke'poda e'so'para'taj ijbayareay, e'peokbettaj ijbayareay, huakudaka'da e'bueytada ijmanoyhuaday. “Do'taj eknopoe'nayo Diosere onte'ti mo'noeonhuahuika'apone.” Paí'da huae'eriomeytaj ijmanikay. Do'taj okbirahue' huae'eriomeytaj ijmaturug-paka'apoy. Kenda e'ka'te on'tiahuayne on'peedene Juantaj yanhuahua'po yan'batia'pakti'. —Jesúsa Juanen huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

²⁴ Ken Juan Bautistaen huanigpeika'eri e'nokhuade'te huakka' aratbut egkupopakke Jesúsa Juantaj o'tia'pakpo, —Nogbayo jakbahue'yo aratbut ehue' e'ika'yo opudomey bohua'uyné.

Huabokerek konig teyda ehue' konig dakhue' ka'huey ahue' hua^εeri konig huihuiⁱpi e'bapokte o'ika' kentaj konig a'tiahuaya'po huahue' mo'uyne²⁵ Huabokerek 'urunada yudtaj e'otte a'tiahuaya'po huahue' mo'uyne. Aratbut 'uru yudtaj on'otika'po konig katetapi' o'deretpakika'po huairien 'uru jakyoda o'nika'.²⁶ Diosen huamanbatia'pakeritaj a'tiahuaya'po jakbahue'yo bohua'uyne. Diosen huamanbatia'pakeri huadakda o'ne. Juannayo nogiti hueretnanada Diosen huamanbatia'pakeri o'ika'nok. Juantaj a'tiahuaya'po bohua'uyne.²⁷ Do'taj katiapake'po huakkuruda Diosa Juantaj o'ta'mona'uyate. Apagba'te kenpa' o'timadoya'po:

Ontaj huakkuruda do'hued huata'mona'eritaj ijta'mona'apoy. Dakhuea' ogkika'nok aya'tada yamanopo'korea'. Diosen Huasi'potaj yanoknopoe'. Aratbuttaj o'mana'apo. Apagba'te o'nigmadoya'uyate. Kenda Diosa Apagba'te mena'uyne do'taj.

²⁸ Aya'da huabokerek sue'da huadak o'nenok Juannayo huadagnada o'enek Diosa huakka' Juantaj o'pak. Dios Huairitaj e'nigpeika'te Diosen Huasi'potaj huaknopoe'eri huadakda o'neapo. Diosa kenomeytataj huakka'nada o'baeretpakapo. Juantaj sue'damon o'pakapo. Ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁹ Aya' aratbuttaj kenpa'ti gobiernotaj huakupe huanigbae'eritaj Juana bautiza o'magkame'nok kenomeya Jesústaj e'peede'te "Diosa huadakda o'ka'." On'batia'pakuyate.

³⁰ Moisésenba' huamanmadika'erinayo kenpa'ti fariseomeynayo konig huairi o'nepo Diostaj e'nopo'korea'ta' pakhue' o'nepo bautiza megke'po Juantaj huahuahue' o'ne'uyate. Juana konigepo kenomeytaj bautiza magkahue' o'mae'uyate.

³¹⁻³⁴ Jesúsa nogiti o'mana'po:

—Aratbut oy ken konig o'nika' ijbatiapakapoy. Kenomeytaj be'api' madurugpakahue'dik o'ne. Katepi' nogomey on'pakpo ogkika'nig kenomeynayo konigti e'ka'ta' pakhue' o'ne. Kenda Juan Bautista o'kika'nig kenomeynayo pakhue' o'ne. Kenpa'ti do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne konig do ijkika'nig kenda kenpa'ti pakhue'da o'ne. Juan bautista katepi' 'urua'da aypo bapahue' o'ika'po kenpa'ti vino konig sine' pai' mayhue' o'ika'po. Kenda Juana o'kika'nok toto'a Juantaj o'nopo'toe kenomeya nama'da on'batia'pakika'nig'a. Nogok do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne opudere katepi' 'uruda aypo ijbapikay kenpa'ti do katepi' ijmay'ikay. Do'takon dakhuea'da menhua'pakika'ne. "Huakka'da o'bapika' kenpa'ti huakka'da huamai'eri o'ika'. Kenpa'ti Jesúsa dakhuea' huaka'eritaj di'da o'maika'. Kenpa'ti gobierno huakupe huanigbae'eritaj di'da o'maika'." Do'taj kenpa' menhuaa'ika'ne. Aratbut oy ken konig o'nika' nogda ijbatiapakapoy. Katepi' nogomey on'pakpo ogka' kenomeynayo konigti e'ka'ta' pakhue' o'nika'. Konig huasi'po on'batuerikika'nig aratbut oy konigti o'ne. Huasi'po huakka' jak kurute on'bahuadpo on'batuerikpo nogtaj nogtaj on'mana'po, "Tete'pu'te 'urua'da o'batadi'key opudnayo oro'ere e'durugpakta' pakhue' mo'ene baila ee'ta' pakhue' mo'ene. Oro' e'bahuiktada opudnayo huikhue' mo'ene." Ken konig huasi'poa onda'ika'. Ken konig aratbut oyda ogkika'.³⁵ Diosa 'urua'da o'nopoika'nok Diostaj huanigpeika'erinayo 'urua'da on'nopoenkika'. Kenomeyyo'da durugda o'ne. —Jesús Huairia o'mana'uyate.

**Jesús Simónen jakyo o'bape'uyate.
Simón fariseo aratbut o'uyate.**

³⁶ “Do'hued jakya' mobape'.” Nogtiada fariseo aratbut Jesústaj ona'uyate. Jesús ke'nen jakyo o'hua'po kutopate o'huadpo o'bape'uyate. ³⁷ Ken ettone' o'epo huakka' jakyo huæ'eri o'epo dakhuea' huaka'eri o'uyate. Jesús fariseoen jakyo o'bape' o'nopoepo Jesústaj o'huahua'po 'uruda yereda huidpu' 'uru'huieada huasihuaj o'tohua'uyate. ³⁸ Jesústaj hua'ita'pote o'tihuadpo o'huikpo diga'da huakpota'huea Jesúsén hua'ita' o'itisuruka'po ken o'ikoyopo o'itidukutpo ettone'a huakuhui'a o'itidukutpo hua'ita' o'ibuyukepo, Jesústaj di'da o'epo o'ibuyukepo kenpa'ti di' o'epo hua'ita' 'uru'huieada huasihua'a o'ihueke'uyate. ³⁹ Ken fariseo Jesústaj o'tobape'po kenda ettone' egkade'te o'tiahuaydepo “Diosen huamanbatia'pakeri Jesús ehue'dik o'e, yoknopoepo Diosen huamanbatia'pakeri eë'nayo in ettone' dakhuea' huaka'eri o'e, ya'nopoeyet.” Kenda fariseoa huanopoya' nama'da o'nopo'e'uyate. ⁴⁰ Jesúsda kenda joknokotpo, —Ontaj e'batia'pakta' ijpaki, Simón. —Jesúsa fariseotaj ona'uyate. —Mena', Huamanmadika'eri. —Fariseoa ona'uyate.

⁴¹ —Huakupe huabaktoyokeritaj botta' huabokereka huakupe dehuea' o'nuyate. Nogtiada quinientos denario huakupe dehuea' o'uyate. Noga cincuenta denario huakupe dehuea' o'uyate. ⁴² Huakupebayo' o'nepo tahuahue'dik o'nenok huakupe huabaktoyokeria huabokerek botta'taj huakupetaj betahua' e'manata' pakhue' o'epo o'batiokkahue'uyate. Oy, ¿mena'taj di'da e'dik ya'e? —Jesúsa fariseotaj ona'uyate.

⁴³ —Ke'na huakka'da dehuea' o'epo kentaj huakka'da o'batiokkahue'uyate, ke'na huakka' di' o'e, ijnopoepo. —Simóna ona'uyate.

—Buttida ia'ne. —Jesúsa ona'uyate.

⁴⁴ Ken Jesúsa ettone'taj huatiahua'ya'a', Simóntaj,

—In ettone'taj yatiahua'y'. O'nen jakyo ijkudondey. Hua'ita' a'ikoyoya'po hue'ey yokhue' me'ene. In ettone'nayo huakpota'huea be'ikoyoya'po kenpa'ti huakuhui'a be'itidukutne.

⁴⁵ O'nanayo buyukhue' o'ene. Ettone'anayo huaboa'da do e'kudte be'ibuyukene. ⁴⁶ E'kudonde'te huakuta' do'taj huasihuaj kutioyhue' o'ene. Ettone'anayo 'uru'huieada huasihuaj be'itioyne. ⁴⁷ Ettone' huakka' dakhuea' e'ka' Diosa okkahuea'nok ettone' huakka' di' me'edene. Kentaj Diosa sue'da okkahuea'nok sue'da di' me'ene. —Jesúsa Simóntaj ona'uyate.

⁴⁸ Ettone'taj, —On dakhuea' i'ka'uyatenig okkahuea'ne. —Jesúsa ona'uyate.

⁴⁹ Nogomeya kutopata' on'batobape'po huayahuaya on'batia'pakpo,

—Ken huabokereka dakhuea' e'ka' okkahuea'de. Konig Diosa okkahuea' ke'na dakhuea' e'ka'taj okkahuea'. ¿Be ya'e? —Aypo huatobape'eria on'batia'pakuyate.

⁵⁰ Ettone'taj, —Do'taj oknopoēnok Diosa ontaj bekkahuea'po me'nopo'yarea'ne. Daknopo'da yaepo yahuati'. —Jesúsa ettone'taj ona'uyate.

**Ettone'a Jesúsomey
huæ'eritaj on'tihuapokuyate.**

8 Nogok nogyo nogyo huakka' jakyo Jesús o'hua'epo huakka' jakyo huadak hua'a Diosen huairi okyeyakde Dios huairitaj yanoknopoepo yan'nigpeika', o'manmadikika'uyate.

Jesúsen doce huamata'mona'eri kenere on'hua'udhua'po. ² Ettone'ere o'hua'epo toto'a e'manopo'toetada Jesúsa o'manopo'yareame'te toto' o'makenme'te. Nogomey ettone'taj o'bayareame'te. María Magdalena Jesúser e o'ika'uyate. Jesúsa Maríataj siete toto' okmaename'te. ³ Juanakon Jesúser e o'ika'uyate. Juana Chuzaen huato'e o'uyate. Chuza Huairi Herodesen jak huato'e'eri o'uyate. Kenpa'ti Susana Jesúser e o'ika'uyate. Nogomey ettone' sue'da huakka' Jesúser e o'nepo Jesúsom e huae'eritaj katepi' on'paknok on'bayokika'uyate. Aypopi' yudtapi' on'bayokika'po kenpa'ti on'tihuapokika'uyate.

**Huabakidena'eri ken konig
ogkika' o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

(Mt. 13.1-9; Mr. 4.1-9)

⁴ Huakka'ada aratbuta Jesústaj on'huahua'uyate. Nog jak nog jakya' on'huahua'po Jesústaj on'tikupopaknok huabakidena'eri ken konig ogkika' Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadikanhua'uyate.

⁵ —A'bakidenaya'po huabakidena'eri o'hua'uyate. O'hua'epo o'bakidena'po dagte sue'da o'kidkahuapo hua'ia o'bakidtugea'po kenpa'ti nogte bakoya o'kidye'kuyate. ⁶ Huidbate kuhuadonok-paredte sue'da o'kidkahuad. Ida o'kereknig'a. Kuhuadonokparedte dariayda o'enok ida o'ay'uyate. ⁷ Nog huakid okpota'pidsi'bayo o'kidkahu'uyate. Huakpi sue'da o'batipakbonig'a okpota'pidsi' diga'da o'bakerekpo huakpitaj o'batibuk'uyate. ⁸ Nog huakid huadak sorokte o'kidkahu'uyate. O'batipakbodepo huakka'da huakid ogkupapakuyate. Sue'da huakpi cien huakid ogkupapakpo noga sue'da huakid ogkupapakuyate. —Jesúsa kenda e'mana'te,

—Huadakpeok e'huaea daka' men'pee'. —Jesúsa 'utta'da o'mana'uyate.

**Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyatenok huakka'a
nopoekahue'dik ya'neapet.**

(Mt. 13.10-17; Mr. 4.10-12)

⁹ —Ken huakidena'eri ken konig o'ka' huaboa'da oro'taj on'batia'paknig nopoekahue'da o'ey. Oro'taj daka' mo'nopoea'. —Jesúsen huanigpeika'eria Jesústaj o'nona'uyate.

¹⁰ —Opudomey do'hued huanig-peika'eri mo'enok konig aratbut Diosen Huakhuairitaj on'nigpeika'apo, konig buttida o'eapo Diosa opudomeytanayo e'manopoea'ta' o'pak. Nogomeytaj do'hued huanigpeika'eri ehue'taj nogda ken konig o'e ijmanbatia'pakikay. Kenda e'mapeeada nopoekahue' o'neapo. —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

**Huakidena'eri konig
o'e a'nopoenkaya'po Jesúsa
huanigpeika'eritaj daka'
o'manopoea'uyate.**

(Mt. 13.18-23; Mr. 4.13-20)

¹¹ —Ken huakidena'eri ijmanopoea'apoy. Ken huakid konig Diosen hua'a o'e. ¹² Dagte sue'da o'kidkahu'uyate. Ken huakid dagte o'kidkahu'uyate konig sue'da aratbut Diosen e'manmadika'taj on'peenig'a ida toto'a o'huahua'po huanopoya' Diosen hua'a o'bakkaynok onte'ti Diostaj oknopoehue'dik o'neapo onte'ti nopo'yareahue'dikda o'neapo. ¹³ Huidbate sue'da o'kidkahu'uyate. Ken konig aratbut Apagba' en'peeatu'te durugda on'peeatunig'a konigepo daka' nigpeonhuahuahue' o'nepo sue'da on'nopoenka'po sue'da huame'noe o'noknopoeonhua'po toto'a nama'da e'manade'te onte'ti

Diostaj nigpeehue' o'nepo kenpa'da okkahue'dik o'neapo. ¹⁴ Huakid okpota'pidsi'bayo o'kidkahua'uyate. Ken konig aratbut Diosen e'manmadika'taj on'peepo on'peenig'a nogok nogta' nogta' on'mamepu'kepo onte'ti sig sig Diostaj o'noknopoebatikapo. Kenpa'ti huakka' e'ta'maeta' on'pakpo sig sig Diostaj o'noknopoebatikapo. Kenpa'ti huata'da e'durugpaka'ta' on'pakika'po onte'ti Diostaj pakhue' o'neapo, nigpeehue' o'neapo. Diosen kahue' o'neapo. ¹⁵ Ken huakid huadak sorokyo o'kidkahua'uyate. Ken konig aratbut huadaknop'o'da Diosba'taj on'peeon-huahuika'po on'nigpeeonhuahuika'. Daka' konig 'urunopo'da on'nigpeepo batikhue'da huadakda ogkika'apo. Kenomey Diosensi'po o'ne, huakka'ada on'nopoeapo.

Jakkiregya' huakjeytaj o'batia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mr. 4.21-25)

¹⁶ Sikyo jakkiregya' huakjey e'bak-pakte kosoa tiokkubukhue'dik o'nika'. Kenpa'ti huakjey e'bakpakte huataytoyo huadahue'dik o'nika'. Kutopate huakjey on'huada'ika'. Jakyoda aya'ada on'kud-depo tiahuydik ka'ne'po. ¹⁷ Ken konigti Diosen e'nopoe' oy konig e'ireg ee'tada nogok aya'ada on'nopoeapo, aya'ada on'tiahuyapo.

¹⁸ Ken, daka' Apagba'taj yan'pee' konigepo sue'da e'pee'nayo sue'da eknopoe'nayo Diosa bo'tihuapokapone nogiti nogiti Diostaj moknopoeapo, nogiti nogiti Diostaj mo'nigpeeapo. Daka' peehue' ee'nayo Diosba'taj oknopoehue' ee'nayo kenda mo'nopoe Diosa bokkayapone onte'ti oknopoehue'dikada mo'eapone. —Jesusa o'manmadika'uyate.

Jesusen huaye Jesusen huama'buyere Jesustaj on'huatiakunig'a.

(Mt. 12.46-50; Mr. 3.31-35)

¹⁹ Kenoka' Jesusen huaye Jesusen huama'buyere Jesustaj onhuatiakunig'a huakka'nanada ogkupopaknok kentaj huatiakhue'dik o'ne'uyate.

²⁰ —O'nen huaye o'nen huama'buyere aratbuttiokpeyon mo'nigbone. Ontaj e'-batia'pakta' on'pak. —Noga Jesustaj o'nonatu'uyate.

²¹ —Be'api' Diosen hua'a on'peepo on'nigpeepo konig ogkika' ke'na do'hued huaye o'ne, do'hued huama'buy o'ne ijinopoe. —Jesusa aya' huakupopakertaj o'mana'uyate.

Jesusa e'hueniri'tone'taj bapoka'tere o'batikan'uyate.

(Mt. 8.23-27; Mr. 4.35-41)

²² Nogok Jesus huanigpeika'eriere huaboa'da kusi'petone'yo on'bahuadpo, —E'pog monokteg. —Jesusa o'mana'nok huaboa'da o'nonhua'uyate.

²³ Ken e'nonoktegte kusi'peya' Jesus o'tay'uyate. E'pognopoya' ida huaboro'bapokada o'bahuatiakpo. Teya'da o'bapoknok huaboro' o'hueniri'tone'po diga'da o'huekdupo o'tihuedpo huata'kotdikte o'uyate.

²⁴ Jesustaj on'huahua'po a'maboaya'po, —Huamanmadika'eri, Huamanmadika'eri, montakotnede. —Jesustaj o'nona'uyate.

Ken Jesus o'mabodpo, “Yabatik, bapokhue' yae'.” Kenpa'ti, “Yabatik, huenirihue' yae'.” Jesusa ona'nok o'batikanpo bapokhue' o'uyate kenpa'ti huenirihue' o'uyate.

²⁵ —Mena'po do'taj oknopoehue' mo'e, —Jesusa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

Kenomeynayo Jesustaj on'tome'pukepo huayahuaya,

—¿Kenpihuay, be in huabokerek ya'e? Bapokataj ona'nok o'nigpee kenpa'ti e'pogtaj ona'nok e'pogakon o'nigpee. ¿Kenpihuay, be ya'e? —Huanigpeika'eria huayahuaya on'manbatia'pakuyate.

**Gadara huadaribayo
nogbokerektatida huakka'
toto'a on'nopo'to'e'uyate.**

(Mt. 8.28-34; Mr. 5.1-20)

²⁶ Ken akodpen Gadara huadaribayo on'tiakpo on'be'tuyate. Gadara e'dea' akudpen Galilea o'e. ²⁷ Jesús e'kotde'te Jesústaj nogbokerektatida huakka' jakya' o'huatiakonpo. Ken huabokerektaj huakka' toto'a on'nopo'tounhuahua'uyate. Yudtaj othue' o'unhuahua'uyate. Jakyo ehue' o'ikame'te. Kubarakbayo o'unhuahua'ika'uyate. ²⁸ O'tiahuaydepo Jesústaj huikudate o'tisakotuyate. O'okoypo,

—¿Mena'po do'taj o'huatiak, Jesús? Dios kutayo hua'e'erien Huasi'po i'e. Do'taj ogkahue' mee'. Diga'da ona'ne. —Huabokereka 'utta'da Jesústaj ona'uyate.

²⁹ Kenpa' enade'te Jesúsá toto'taj huamaena'dikte o'uyate. Nogok nogok huakka' toto'a on'nopo'to'ikame'te. Aratbuta kentaj sirobia huaba' kenpa'ti hua'i on'tinukupo daka' a'to'eya'po. On'tinukunig'a ken huabokereka o'tipukpukanika'uy. Aratbut ehue' e'ika'yo toto'omeya on'tohua'uyate.

³⁰ —¿Katedik i'e? —Jesúsá huabokerektaj ona'nok,

—Do'hued huadik “Huakka'” ijey. —Ona'uyate.

Kenda ona'nigtaj huakka' toto' kentaj on'nopo'to'ika'uyate.

³¹ —Sorokkogyo adyonda dakhuea' toto'omeya pai'da on'nopo'eun-huahuika'apo. Keyo oro'omeytaj mata'monahue' moe'. —Toto'omeya

Jesústaj o'nona'uyate. ³² Kente ote'te huakka'da huakyari' on'pe'nok,

—Huakyariere a'eya'po yan'kud. Mona'. —Jesústaj diga'da o'nona'nok,

—Yan'kud. —Jesúsá toto'taj o'mana'uyate. ³³ Ken toto'a huabokerektaj o'nenonpo o'nokhua'po huakyaritaj on'huankudonpo ken huakyari' aya'da huaduk o'bahuarakpo kubogyo on'baajpo e'pogyo o'bata'ko'tuyate. Toto'ere on'bata'ko'tuyate.

³⁴ Ken huakyari' huato'e'eri kenda on'tiahuaydepo on'mame'puke'po kenda a'manbatia'pakya'po huakka' jakyo on'bake'tuyate. Kenpa'ti ta'baya' a'manbatia'pakya'po on'hua'uyate. ³⁵ Kenda on'peedepo monig Jesúsá yaka' a'tiahuaya'po huakka' jakya' huakka'ada on'maorokondepo Jesústaj on'huahua'po on'huatiakdepo ken huabokerektaj huakka' toto' huaboa'da e'nokbahua'de' on'tiahuaypo, ken huabokereka Jesúsén hua'ite o'huadpo, yudtaj o'otpo, kenpa'ti oyda huadakda o'e. Ken huabokerektaj on'tiahuaydepo on'me'puke'uyate. ³⁶ Aratbut keyo Jesúsere e'huaea on'tiahuaydepo kenda Jesúsá o'ka'de eatiahuay'a on'manbatia'pakpo huakka' jakyo hua'e'eritaj on'manbatia'pakpo, konig kentaj huakka' toto'a e'nopo'tounhuahuika'de'te Jesúsá o'yarea'denig, on'manbatia'pakuyate.

³⁷ Kenda on'peedepo aya' aratbut Gadara huadaribayo hua'e'eri keyo ogkupopakdepo huakka'da onme'pukpo,

—Oro'edbaya' yahuade'. —Jesústaj ighua'da o'nona'nok. Jesús kusi'petone'yo o'huadpo huahua'dikte o'enig'a ³⁸ huahued ee'ted ken huabokerekyá' toto'a huaboa'da o'nokhua'de ke'na Jesúsere e'hua'ta' o'pakpo,

—Onere e'hua'ta' ijpaki. —Jesústaj ona'nok.

—Doere huahue' yae'. ³⁹Q'nen jakyo yahuati'. Ayo o'nenbaya' yamanbatia'pak. Aya'da Diosa menigka'dene yamanbatia'pakuati'. —Jesúsa ken huabokerektaj ona'uyate. Kenpa' ona'depo Jesúsa o'hua'uyate.

Ken huabokerek a'manbatia'pakuaya'po o'hua'po ke'nen jak huae'eritaj Jesúsa huakka' toto'taj mekmaename'ne, be'yareame'ne o'manbatia'pakhua'uyate.

**Jairoen huayobutaj
o'noyhuada'uyate. Kenpa'ti
ettone' Jesúsén yudtaj
o'nejdepo o'yarud'uyate.**

(Mt. 9.18-26; Mr. 5.21-43)

⁴⁰ Jesús akudpen onte'ti o'kumejdepo huakka'ada aratbuta o'nonmabopo ogkupopakpo durugteda huabada on'de'uyate. ⁴¹⁻⁴² Ken huabokerek Jairodik o'tiakuyate. Jairo judíoen huaitake' jak huairi o'uyate. Jairo Jesúsén hua'ite huikudate o'tisakotpo,

—Nogtida huayetsi'po me'taene. Doce años o'epo ke'poda o'epo huabuey-dikte mekene. Betayarea', do'hued jakyo yahua'. —Jesústaj ighua'da ona'uyate. Ken Jesús e'hua'te huakka'ada aratbut ogkupopakpo Jesústaj huakka'ada aratbutpoya' andaya'po o'nogka'uyate.

⁴³ Ettone' o'epo huakka' aratbutere o'epo ke'na dakhue'da o'epo mimi batikhue' o'unhuahuika'po doce huabayok o'tipokde batikhue'da o'unhuahuika'uyate. Nogtaj nogtaj huamadakka'eritaj o'bahuahuae'ika'uyate. Huamadakka'eritaj aya'da ke'nen huakupe gasta o'tika'onhuahua'uyate. Huamadakka'eritaj e'yoktada yareahue' o'uyate. ⁴⁴ Jesústa'piyen o'huatiakpo, yudta'jok huakubogpita' o'nejpo, o'nejdepo mimi o'batikonpo o'yarud'uyate.

⁴⁵ —¿Be'a me'nej? —Jesúsa oa'uyate.

Ehue' be'a nejhue' meene, aya'ada on'batia'pakpo

—Huakka'ada aratbutpoya' ontaj monda'ene andaya'po mogka'ne. “¿Be'a me'nej?” ¿Mena'po ia'? —Pedro nogomeyere Jesústaj o'nona'uyate.

⁴⁶ —Be'api' me'nejne ijnopoye konigepo betapi' ijyarea'dey huanopo'ada ijnopoye. —Jesúsa o'mana'nok.

⁴⁷ Do'taj be'yareadne Jesúsa me'tinopoe ettone' o'nokotdepo ome'pukpo o'iriga'po Jesústaj o'huahua'po Jesúsén hua'ite huikudate o'tisakotuyate. Huakka' aratbuttaj kan'pee'po kena'po Jesústaj ijnej kenpa'ti konig idada be'yareaddene ettone'a o'batia'pakuyate.

⁴⁸ —Do'taj oknopoenok o'yareaddene. Dakda yahuati'. —Jesúsa ettone'taj ona'po.

⁴⁹ Jesúsa ettone'taj e'batia'pakde'te Jairo huaitake' jak huairien jakya' huabokerekakon okyeyakpo,

—O'nen huayetsi'po o'bueyde. Huamanmadika'eritaj totiakhue' yae'. —Jairotaj ona'uyate.

⁵⁰ Jesús kenda o'peepo,

—Me'pukehue' yae'. Do'hua o'yarea'apo meknopoe'. O'nen huayobu o'yarudapo. —Jesúsa Jairotaj ona'uyate.

⁵¹ Jesús jakyo okyedeipo, “Ettone'si'poen huaye huaojere Pedroere Jacoboere Juanereyo'da kuddik o'ne. Nogomeynayo kudhue'dik mo'ene.” Jesúsa o'mana'uyate. ⁵² Huakka' aratbut on'kupopakdepo ettone'si'po e'bueyta' en'bahuikte,

—Huikhue' yane'. Mune'yosi'po bueyhue' o'e. O'taypo o'e. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁵³ Jesústaj on'peepo on'tierikpo ettone'si'po kenpa'da o'bueydenig'a oa' on'nopoe'uy. ⁵⁴ Jesús nayo mune'yoen huaba'ta' o'ba'padpo,

—Yabo', mune'yosi'po. —Jesúsa 'uta'da ona'uyate.

⁵⁵ Ke'na o'noyhuaddepo ida o'bod'uyate.

—Aypo yan'yok. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁵⁶ —Kenpihuay. —Mune'yoen huaoj huayeerea o'da'uyate.

—Kenda ijkay manbatia'pakhue' yane'. Betapi' manbatia'pakhue' yane'. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Doce huanigpeika'eritaj
Jesúsa o'ta'mona'uyate.**

(Mt. 10.5-15; Mr. 6.7-13)

9 Doce huanigpeika'eritaj Jesúsa “Inta' mogkupopak,” o'mana'po. On'kupopakdepo, “Doa o'nona'nok nogda nogda dakhue' toto' nokiregtaj maendik mo'eapone kenpa'ti aya' aratbut dakhue' ee' bayarea'dik mo'eapone.” Kenda Jesúsa o'mana'uyate. ² Docetaj Jesúsa o'mata'mona'po huadak hua'a konig aratbut Dios Huairitaj o'noknopoeapone on'nigpeika'apone. Kenda doce kan'manmadike'po kenpa'ti dakhue'taj kan'bayare'po docetaj Jesúsa o'mata'mona'uyate.

³ —Yanhuahuudhuahuika'po dagte ka'tepi' tohuahue' yanikati'. Oteypaj tohuahue' yane'. Cuperina yudtaj mantoahue' yane'. Huenpu tohuahue' yane'. Aypo tohuahue' yane'. Huakupe tohuahue' yane'. Nogtida 'opiot yan'ot. Botta' 'opiot tohuahue' yane'. ⁴ Huakka' jakyo bo'kuddepo ken jakyo huaboa'da bo'tayapet keyoyo'da yanikati'. Nogen jakyo huahue' yane'. Ken huakka' jakya' en'bahuade'te keyoda yanikati'. ⁵ Ken huakka' jakyo opudomeytaj e'peeta' pakhue' e'ne'te ken huakka' jakya' yan'bakhua'. Bohua'depo soroka e'itimabette yan'itihuehead. Ken huakka' jak huae'eriomey on'tiahuaydepo on'nopoeapo kenda ogka'de dakhuea'da Diostaj o'enok

ogka' on'nopoeapo. —Jesúsa docetaj o'mana'uyate.

⁶ Ken doce huanigpeika'eri on'bahua'udhuahuika'po, nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo on'hua'po huadak hua'a on'manbatia'pakpo dakhue' huae'eritaj on'bayarea'uyate.

Konig Juan Bautista o'buey'uyate.

(Mt. 14.1-12; Mr. 6.14-29)

⁷ Herodes Roma huae'eri gobierno huairi o'epo Jesústaj tiahuayhued o'epo kenda Jesús o'kika'nig o'tipeedepo huaboa'da o'nopoeapo o'mepu'kepo Herodes Juantaj on'huerenokteg'uy. Juan e'bueyada o'noyhuadme'te sue'ada on'batia'paknok, Juan o'e Jesústaj o'tinopoeapo o'mepu'ke'uy Herodes. ⁸ “Diosen huamanbatia'pakeri Elíaskudak kurudya' o'huarakdenok kentaj o'tiahuayikay Jesús o'etaj.” Nogomeya on'batia'pakpo, “Diosen huamanbatia'pakerikudak nogtida o'noyhuadme'te Jesús o'etaj.” Nogomeya on'batia'paknok Herodes o'mepu'kepo,

⁹ —Juantaj yan'huerenokteg ijmana'mey. Jesústaj e'manbatia'pak ijpeey. Jesús be ya'e. —Herodesa oa'po. Jesústaj a'tiahuaya'po Herodesa o'uk'uyate.

**Cinco mil huabokerektaj Jesúsa
aypotaj o'bia'po o'batobape'uyate.**

(Mt. 14.13-21; Mr. 6.30-44; Jn. 6.1-14)

¹⁰ Jesúsen doce huata'mona'eri on'kumejdepo kenda o'ka'mey Jesústaj o'nonbatia'pakuyate. Ken doce huamata'mona'eritaj o'batohua'uyate. Huakka' jak Betsaidayon on'bahua'po kente aratbut ehue'yo on'bahua'uyate. ¹¹ Jesús o'pokonde on'tipeapo huakka' aratbut huakka' jakya' on'nokotondepo Jesústaj on'tahua'uyate. Jesúsa o'baedpo kenpa'ti huadak hua'a konig aratbut Dios huairitaj

o'noknopoeapone mo'nigpeeapone
Jesúsa o'manmadika'po kenpa'ti aratbut
dakhue' e'ne'te o'bayarea'uyate.

¹² Huaboa' e'sikonyakte Jesúsen doce
huata'mona'eria Jesústaj on'huahua'po

—Iyo katepi' jak ehue' o'e, aratbut
ehue' o'ne, aypo ehue' o'e, konigepo
huakka' aratbut egkupopakte
kan'taye'po kan'bape'po huakka'
jakyó meyhue'da yamata'mona'.
—Jesúsen doce huata'mona'eria
Jesústaj o'nona'nig'a,

¹³ —Opudomeya aypo yan'bayok. —
Jesúsa docetaj o'mana'uyate.

—Ehue'da toehue'da o'ey. Cinco
panes dos biigyo'da o'toey. Biig
aypoere kanokayatue'po menpa' oro'taj
e'ta'mona'ta' o'tipak. —Docea Jesústaj
o'nona'uyate.

¹⁴ Ken, cinco mil huabokerek
o'ne'uyatepi'.

—Yan'bahuad. Yan'mana'. Cincuenta
huakupo huakupoa' yan'bahuad
yan'mana'. —Jesúsa huanigpeika'eritaj
o'mana'uyate.

¹⁵ Kenda on'mana'nok aya'da
on'bahuad'uyate. ¹⁶ Ken, Jesús huaba'te
cinco panes botta' biigere o'bapadpo
kurudyó o'mabopo Diostaj dakiti
o'tiona'pakdepo panes o'posakea'po
biigkon okpukpukpo huanigpeika'eritaj
o'bayokenok huanigpeika'eriomeya
huakka'da aratbuttaj on'bayoke'uyate.
¹⁷ Aya'ada on'bape'po dapoteymeya'
ogka'uyate. On'bape'depo doce
kusogyo huata'suj hueda'da on'dohuea',
huaboro' huaenmo boro'ta'sujmonere
on'tihueda'uyate.

**Diosen Cristo i'ene. Diosa
kurudya' meta'mona'uyne.
Pedroa Jesústaj ona'uyate.**

(Mt. 16.13-19; Mr. 8.27-29)

¹⁸ Nogok nogme'noete aratbut
bahue'yo huanigpeika'erioreyo'da

Jesúsere o'nepo Jesúsa o'tiona'pakpo,
o'tiona'pakdepo huanigpeika'eritaj

—¿Be'a ijje do? ¿Katia' do'taj aratbuta
menhuaika'? —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁹ —Juan Bautista ke'na o'e. Sue'ada
bo'huaa'ika'ne. Noga Elías ke'na o'e.
Bo'huaa'ika'ne. Nogomeya nogtida
Diosen huamanbatia'pakerikudak a'nen-
nada o'uyatenig, o'noyhuadde, kena
o'e. Bo'huaa'ika'ne. —Huanigpeika'eria
Jesústaj o'nona'uyate.

²⁰ —¿Opuda katedik o'e do'taj
on'tinopoe? —Jesúsa huanigpeika'eritaj
o'mana'nok.

—Diosen Cristo i'ene. Diosa kurudya'
ontaj meta'mona'uyne. —Pedroa
ona'uyate.

“Ijbueyapoy.” Jesúsa o'mana'uyate.

(Mt. 16.20-28; Mr. 8.30-9.1)

²¹ —Kenda Pedroa huaboa'da
mena'nig manahue' yane'. —Jesúsa
ighua'da o'mana'uyate. Kenpa'ti

²² —Do huabokerek ijjeipo Diosya' ij-
tiakuy. Huakka'da pai'da ijnopo'eapoy.
Judío huairitone', sacerdote huairi, ken-
pa'ti Moisésenba' huamanmadika'eriore
do'taj pakhue' o'nepo men'arakapone.
Bapa'me'noe e'pokde'te Diosa me'noy-
huada'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

²³ Aya'tada o'mana'po,

—Be'api' do'hued e'manmadika'
e'ka'ta' e'paknayo katepi' hua'enda
on'pak ona'ti eretpakhue' ka'ne'. Ona'ti
do'huedyo'da kan'pakike'. Konig
cruzte pai'da ijnopo'eapoy konigti
kenomeyakon pai'da kan'nopo'e'.
Kenpa'ti do'taj do'hued en'mana'taj
men'nigpeike'. ²⁴ Kenomey kenpa'da
hua'enda on'pakpo Cristoere kurudyó
onte'ti noeonhuahuikahue' o'neapo.
Kenomey kenpa'da hua'enda pakhue'
o'nepo, Diostayo'da e'nigpeeta' huakka'
on'pakpo onte'ti Diosere o'neon-
huahuika'apo. ²⁵ Be'api' huabokerek
katetapi' huakka'ta'da on'eretpakpo

on'bae'ika'po do'taj e'nigpeeta' pakhue' o'nepo kenpa'da on'bueyapo. Diosyo noenhuahuahue' o'neapo. Huakka' on'matoepo Diosyo huahue'dik o'neapo. ²⁶ Do'taj e'nokbira'nayo kenpa'ti do'hued e'manmadika'taj en'tobira'nayo nogok do ijtiakdepo kenomeytakon ijbakbira'apoy. Huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne konig Apag Dios huakhuairionig ijjeipo, 'urua'da ijjeipo, Diosya' kurudya' ijhuarakdepo kenomeytakon ijbakbira'apoy. Kenpa'ti ijhuarakdepo konig Diosen huata'monerionig 'urua'da ijjeapoy. ²⁷ Opudomey sue'da iyo mo'enig'a bueyhued mo'epo huakka'tada Dios Huairitaj e'noknopoika'te en'nigpeika'te mo'ba'tiahuayapet. Buttida ijjay. —Jesúsa aya'tada o'mana'uyate.

Jesúsa o'jeypakatu'uyate.

(Mt. 17.1-8; Mr. 9.2-8)

²⁸ Jesúsa kenda eade'te ochopi' huame'noe e'pokde'te Jesús ote'yo o'behuikpo a'tiona'pakya'po o'behuikpo Pedroere Jacoboere Juanere on'behuik'uyate. ²⁹ Jesúsa o'tiona'pakdepo Jesús en huakok kokeyda o'etuy kenpa'ti yudtaj keregnada o'etuy kenpa'ti senogda o'etuyate. ³⁰ Ken kenta' Jesústaj botta' huabokereka on'bopo on'batia'pakpo adhuae'pane' Moisés kudak kenpa'ti adhuae'pane' Elíaskudakere on'batia'pakpo ³¹ 'urua'da konig jeynanada o'nepo ken konig Jesús pai'da o'nopo'eapo Jerusalén ya' kenpa'ti ken konig o'bueyapo on'batia'pakuyate. ³² Pedromey diga'da taytaya' e'ada tayhue' o'nepo Jesústaj on'tiahuaypo Jesústaj 'urua'da jeynanada on'tiahuaypo. Kenpa'ti nog botta' huabokerektaj on'tiahuaypo Jesúsere e'ne'te on'batiahuay'uyate. ³³ Huabokereka Jesústaj e'nokhua'de'te —Oro' iyo o'epo huadakda o'e. Bapa' bak o'kai'. Ontehuapa' nogtida Moisés-

taj nogtida kenpa'ti Elíastaj nogtida bak o'kai', Huamanmadika'eri. —Pedroa Jesústaj ona'uyate.

Pedroa koniga' oa' nopoghue'ada oa'uyate. ³⁴ Pedro kenda eade'te e'sihui'a kenomeytaj o'batibuk'uyate, E'batibukte on'me'pukpo. ³⁵ E'sihuiya' on'peepo,

—In do'hued Huasi'po me'taene. Huadi'da me'taene kentaj yan'pee'. Ken e'sihuiya' on'pee'uyate.

³⁶ Kenda Diosa eade'te Jesústayo'da on'tiahuay'uyate. Soatayo' o'nepo kenda huaboa'da on'tiahuaydenig batia'pakhue' o'neonhuahua'uyate.

Huasi'potaj toto' nokirega o'nopo'toenok dakhue'da ee'tada Jesúsa o'yarea'uyate.

(Mt. 17.14-21; Mr. 9.14-29)

³⁷ Eme'te ote'ya' Jesúsomey e'huarakde'te huakka'ada aratbut Jesústaj on'huahua'uyate. ³⁸ Huakka'ada aratbut egkupopakyo nogtiada huabokereka 'utta'da ona'po:

—In do'hued nogsi'potida me'taenig yatiahuay'. ³⁹ Toto'a o'nopo'toenok o'sagkia'ika', o'iriga'ika', huakittaya' kutajpoa' o'orokika'po, kenpa'ti huasi'potaj diga'da ogkadhuahuika'po e'enonta' pakhue' o'e. ⁴⁰ “Toto'taj yanta'mona'.” O'nen huanigpeika'eritaj ijmana'denig'a okenhue'dik o'neme', Huamanmadika'eri. —Huabokereka 'utta'da Jesústaj ona'uyate.

⁴¹ —Opudomey aratbut oknopoghue' huag'eri mo'epo, dakhue'da mo'ika'ne. Opudere huakka'da huame'noe ikahue'dik ijjeapoy. Opudomeytaj nogok nogok peehue'dik ijeonhuahuika'apoy. O'nensi'potaj yatotiak. —Jesúsa ona'uyate.

⁴² Huasi'poa Jesústaj e'huahuade'te toto'a barakte o'huekanpo o'iriga'uyate. Toto'taj,

—Keje', kenpa'da yakhuati'. —Jesúsa toto'taj enade'te huasi'potaj o'yaread'uyate. Huasi'po huadakda e'unde'te ke'nen huaojtaj o'yokuyate.

⁴³—Kenpihuay ijay, Dios kutayo huaboro'da o'epo 'urua'da o'epo konig teyda o'kika'. —Aya'ada on'batia'pak'uyate.

“Do'taj me'darakapone.”

Onte'ti Jesúsa o'batia'pak'uy.

(Mt. 17.22-23; Mr. 9.30-32)

Ken 'urua'da Jesúsa o'kika'nok aya'ada, “Kenpihuay,” en'batia'pakte huanigpeika'eritaj,

⁴⁴—Daka' yan'pee'. Okkahuehue' yane'. Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Do'taj huairiomeytaj menyokapone. Huairiomeya do'taj dakhuea'da ka'nogke'po menyokapone. —Jesúsa huanigpeika'eriomeytaj o'mana'nig'a ⁴⁵ huanigpeika'eri nopoenkahue' o'nenok konig Diosa o'makirega'po manopoenkahue' o'maea'nok. “¿Monig ya'e?” Anai' e'nopoada onme'pukpo onahue' o'ne'uyate.

“¿Be'a hueret huairida e'dik ya'eapet?” Huanigpeika'eriomey on'batia'pakuyate.

(Mt. 18.1-5; Mr. 9.33-37)

⁴⁶“¿Oro'omeya be'ata hueret huairida e'dik ya'eapo?” Ken huanigpeika'eria huayahuaya on'batia'paknig'a ⁴⁷kenda huanigpeika'eri huanopoya' on'nopoenig Jesúsa o'nopo. Huasi'potaj o'toepo o'boa'po ⁴⁸o'mana'po,

—In huasi'po ehue' o'e mognopoene. In huasi'potaj be'api' ee'nayo do ijpa-knok ee'nayo konigti do'taj e'dik mo'ene kenpa'ti be'api' do'taj o'deapet doere do'hued Apageretaj o'deapone. Do'hued Apaga me'ta'mona'uyne. Huasi'potaj huatihuapokeri konig hueret huairida o'ne

Diosnayo o'nopo. —Jesúsa huanig-peika'eritaj o'mana'uyate.

Ken aratbuta opudomeytaj dakhuea' egka'ta' pakhue' o'nepo opudomeytaj on'tihuapokika'.

(Mr. 9.38-40)

⁴⁹—Huabokerektaj e'tiahuayde'te, ke'na o'nendik o'dikka'po toto'taj o'maenika', “Keje', kahue' yae'.” Oro'a ona'nok kenbokereka oro'ere huahue' o'ika'nok. —Juana Jesústaj ona'nig'a.

⁵⁰—Ken huabokerektaj “Kahue' yae',” onahue' yane'. Ken aratbuta oro'omeytaj dakhuea' egka'ta' pakhue' o'nepo oro'omeytaj bo'tihuapokne. —Jesúsa ona'uyate.

“Kenda ahue' yane'.” Jacobotaj Juaneretaj Jesúsa o'mana'uyate.

⁵¹A'ti kurudyo ijhua'apoy Jesús o'nopoepo “Jerusalényo ijhua'apoy,” me'pukhue'ada 'urua'da o'nopoedepo ⁵²huakkuruda menigtayo'da o'mata'mona'uyate. Samaria huadaribayo huakka' jakyo o'mata'mona'uyate huatay jak kan'uke'po. ⁵³Jesús Jerusalényo o'hua'nok Samaria huakka' jakyo huae'eria Jesústaj iyo yataya' manahue' o'ne'uyate. ⁵⁴Jacobo Juanere Jesúsén huanigpeika'eri kenda on'peedepo,

—¿Konig Elíaskudak Diosén huamanbatia'pakeria o'ka'uyate, kenomeytaj Samariayo huae'eritaj konigti kan'mameyye'po ta'ak kurudya' kakote' oro'omeya ena'ta' menpa' on i'pak, Huairi? —Jesústaj o'nona'uyate.

⁵⁵Jesúsa o'batiahuayatupo Jacobotaj Juaneretaj o'mana'po,

—Nama'da mo'nopoene, ken konig nopoehue' yane'. ⁵⁶Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Aratbuttaj a'barakya'po tiakhue' ijje'uy. Aratbuttaj a'manopo'yareaya'po ijtia'kuy. —Jesúsa o'mana'uyate.

Ken nog huakka' jakyokon onhua'uyate.

**Nogomey Jesústaj
e'nigpeika'ta' on'pakuyate.**

(Mt. 8.19-22)

⁵⁷ Ken dagte on'hua'po Jesústaj

—Meyopi' i'huaika'apo o'nen huanigpeika'eri ee'ta' ijpaki. Eta'hua'ika'ta' ijpaki, Huairi. —Huabokereka Jesústaj ona'uyate.

⁵⁸ —Nubakuhued huakog o'taika'. Bakoyen kenpa'ti huapak o'taika'. Do huabokerek iijenok Diosa me'ta'mona'uyne. Konigepo donayo jak toehue' iijikay. Nog jakyo nog jakyo ijtay'ikay. —Jesúsa huabokerektaj ona'uyate.

⁵⁹ —Beta'hua'. —Jesúsa nogtaj ona'nig'a,

—A'ti, huakkuru huaojtone'taj daka' toen'dik iijeapoy. Kenpa'ti e'bueyde'te kubarakka'dik iijeapoy. —Jesústaj ona'uyate.

⁶⁰ —Keje'. Huabot oknopoehue'ya' huae'eria nog oknopoehue' huae'eritone'taj daka' kan'toike' kenpa'ti kan'kubarakke'. Onnayo yahuati'. Huadak hua'a konig aratbut Dios Huairitaj oknopoe'dik kenpa'ti nigpeedik ka'ne'po yamanbatia'pakika'. —Jesúsa ona'uyate.

⁶¹ —Huaboa'da ontaj eta'hua'ta' e'pakada, Huairi huakkuru huabettaj “Ijhuay,” a'mana'tuya'po jakyo e'hua'tuta' ijpaki. —Noga Jesústaj ona'uyate.

⁶² —Aratbut huaboa'da Diostaj o'noknopoe'po on'nigpeepo batikhue'da nigpee'dik o'ne. Ken konig 'ikken ogkika'uy onte'ti ken konig nopoehue'dik o'nika'apo. Diostaj o'noknopoe'po on'nigpeepo e'batiknayo konig ogkika'uy onte'ti e'nopoika'nayo nogomey Dios Huairitaj huaknopoe'

kenpa'ti huanigpee' tihuapokhue'dik o'neapo. —Jesúsa ona'uyate.

**Setenta huanigpeika'eritaj
Jesúsa o'mata'mona'uyate.**

10 Nogok Jesús Huairia o'baktie'ea'po nog setenta huanigpeika'eritaj o'baktie'ea'po huakkuru botta' botta'taj o'mata'monea'uyate. Nog huakka' jak nog huakka' jakyo o'mata'monea'po a'ti Jesúsakon ta'pota' o'hua'apo.

² —Huakka'ada Diostaj yanoknopoe'apet yan'nigpeika'apet sue'ada huabokereka Dios Huairitaj huamaknopoe'a'eri o'ne. Dios Huairitaj yan'tiona'pakika'. Dios Huairia huamaknopoe'a'eritaj kamata'mone' yan'tiona'pakikati'. ³ Yanhuati'.

Opudomey konig ovejasi'ponig mo'enok konig dubakuhuaenbanopoyonig mo'eapo. Konig dubakuhuaa ovejasi'potaj on'arakika' kenpa'ti aratbuta opudomeytaj konigti mogka'apetdapi'. ⁴ Yudtaj kutamate tohuahue' yane'. Huakupe huamantoepi' tohuahue' yane'. Nogda hua'iotpi' tohuahue' yane'. Aratbuta dagte e'dejpi' batia'pakonhue' yane'. ⁵ Ken jakyo bo'kuddepo huakkuruda “Opudomeytaj Diosa mo'nopo'yare’,” yan'tiona'pakiti'.

⁶ Ken jakya' aratbut en'nopo'yarea'ta' en'paknayo kan'nopo'yare'. E'nopo'yareata' pakhue' e'ne'nayo kenda huaboa'da yan'tiona'pakde'po keje' yan'manati'. ⁷ Ken jakyo bo'kudapet keyoyo'da yanikati'. Kenda aypo bo'yokapetnig yan'bapikati'. Kenda hue'ey bo'yokapetnig yan'mayikati'. Nogen e'baa'nayo dakhuapa aypopi' bayokika'dik mo'ika'apone. Ken nog jakyo nog jakyo hua'ehue' yanikati'. Ken jakyo huakkuru bo'kudapet, keyoda yanikati'. ⁸ Huakka' jakyo e'kudde'te aratbuta opudtaj bo'eddepo kenda aypo bo'yokapet, yan'bapikati'.

⁹Keyo huakka' jakyo e'kudde'te dakhue' e'huae'taj yan'bayarea'ikati'. "Huadak hua'a konig Dios Huairi meyhue'da o'edenok opudomeya oy yanoknopo'e'." Yan'manati'. ¹⁰Kenoka' huakka' jakyo e'kudde'te opudomeytaj ee'ta' pakhue' ee'nayo yanbakuati'. Jakya' yan'bakhua'depo, ¹¹"Oro'omeytaj pakhue' mo'enok opudomeyen huakka' jak kuruta' sorok oro'en hua'ita' e'tibette oro'a o'tihuekeay. Huadak hua'a konig Dios Huairi meyhue'da o'edenok oyedda yanoknopo'e'." Yanhua'depo yan'manati'. ¹²Nogok dakhuea' huakka'eri aya'tada Diosa ke'poda castiga o'magka'apo. Kenoka' ken jak huae'eria opudomeytaj ehue' moe'uynigtaj kenomeytataj ke'ponanada castiga o'magka'apo. Sodomatanayo sue'da castiga o'magka'uyate. —Jesúsa setenta huaknopo'e'eritaj o'mana'uyate.

Huakka' jak huae'eria Diostaj nigpeehue'ada dakhuea'da ogkika'po nopo'koreahue' o'ne'uyate.

(Mt. 11.20-24)

¹³—Huakka' jak Corazín huae'eria pai'da mo'nopo'eapone. Kenpa'ti huakka' jak Betsaida huae'eria pai'da mo'nopo'eapone. Opudomeyen jakya' Diosa teyda o'kame'nig'a 'urua'da o'kame'nig'a o'bayareame'nig'a, opudomeynayo nopo'koreahue' mo'eme'ne. Konig Betsaida huakka' jakya' kenpa'ti Corazín'ya' Diosa 'urua'da o'kame' kenpa'ti teyda o'kame' konigti Tiro huakka' jakya' Sidón huakka' jakya'kon Diosa 'urua'da egka'nayo kenomeya ida yan'manopo'kore-a'uyyetnig'a kenpa'ti pai'da o'nea' aratbuttaj moknopoepo saconig yan'otay'uyyetnig'a. ¹⁴Nogok kenoka' Diosa aya'tada aratbuttaj dakhuea' huaka'eritaj castiga o'magka'po Tiro huae'eritaj Sidón huae'erieretaj sue'da

castiga o'magka'apo. Opudomeytanayo diga'da castiga mogka'apone. ¹⁵Opud Capernaum huakka' jakyo huae'eri "Huadakda o'ey." Mo'nopo'enig'a, "Kurudyo o'hua'apoy." Mo'nopo'enig'a. Kubarakyo'yo'da bo'hua'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁶—Aya'ada opudomeytaj e'nigpee'-nayo do'taj on'nigpee'apo. Aya'da opudomeytaj pakhue' ee'nayo do'taj pakhue' o'ne. Kenpa'ti aya'da do'taj pakhue' ee'-nayo Diostaj pakhue' o'ne. Diosa me'ta'-mona'uyne. —Jesúsa setentataj o'mana'-denok setentaakon o'nokbahua'uyate.

Setenta onte'ti on'kume'uyate.

¹⁷Nogok setenta huanigpeika'eri on'kumejdepodurugteda on'kumejpo,

—Q'na bo'teypaka'nok toto'a oro'taj mo'nigpee'po bokbahuame'ne, Huairi. —Jesústaj o'nona'uyate.

¹⁸—Diosa toto' huairitaj o'enme' kurudya', ijtiahuaymey. Konig ojbéd i'dada kurudya' o'kotonme'. Toto' kurudya' barakyo okotme'te. ¹⁹Do'hua yona'nok bihuitaj tugdik kenpa'ti to'tid-taj tugdik kenpa'ti toto'taj gana ogka'dik mo'epo bihuia to'tidapi' toto'api' opudomeytaj sigpi' diga' noeyanhue'dik mo'ene. ²⁰Kenda huadakda o'enig'a toto' opudomeytaj mo'nigpee'eme'tenok durugpakhue' yane'. Diosensi'po mo'enok kurudya' opudendik Diosa e'timadoya'de' mo'tene Diosere o'noeonhuahuika'apoy. Kenda yan'nopoepo yan'durugpak. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jesús o'durugpakuyate.

(Mt. 11.25-27; 13.16-17)

²¹Diosen Nokirega o'nopo'toenok Jesúsa o'durugpakpo Diostaj,

—Kurudyo huae'eri Huairi i'ene kenpa'ti huadariyo huae'eri Huairi i'ene, Apag Dios. Huaboa'da setentataj i'bateypakame'nig kenda suhue'da huanopo'e'eritaj i'ma'nopo'e'ne Apag

Dios. Kenda huakka' huanopo^eeri-tanayo manopo^eahue' i'ene. Kenda i'pakpo 'urua'da i'ka'de. —Apag Diostaj Jesúsa o'tiona'pakpo,

²² —Do'hued Apaga be'teypaka'uyne, me'nopo^ea'uyne. Aya'da beyokuyne. Do Diosen Huasi'po o'e, Apag Diosayo'da moknopo^ea'ne. Konig Apag Dios o'epo, konig o'nopo^e, konig Apag Dios o'ka' do'huayo'da ijnopo^ey kenpa'ti kenomeytaj do'hua Diosen Huasi'poa ijmaknopo^eay. —Jesúsa o'mana'uyate.

²³ Huanigpeika'eritaj o'batiahuay'epo, —Opudomey do'hued huanigpeika'eri mo'epo do'taj Diosen Huasi'potaj on'tiahuaypo durugda mo'ene. ²⁴ A'nenda huakka' Diosen huamanbatia'pakeria kenpa'ti huadaribayo huairierea do Diosen Huasi'potaj e'tiahuayta' men'pakuyatenig'a tiahuayhue' me'nuyne. Kenpa'ti do'hued e'manmadika' e'peeta' on'pakuyatenig'a peehue' me'nuyne. —Jesúsa huanigpeika'eritayo'da o'mana'uyate.

**Konig Samaria huadaribayo
hua^e'eria 'urua'da o'ka'uyate,
konigti yag'kikati'.**

²⁵ Ken Moisésenba' e'mana' huamanmadika'eri o'bodpo, Jesústaj o'huahua'po Jesúsa nama'dapi' kae'po, —¿Diosere a'noeonhuahuikaya'po kate ka'dik iije? —Jesústaj ona'uyate.

²⁶ —¿Katea' Moisésba' ya'madoya'uyate? ¿Monig i'tiahuay? —Jesúsa ona'uyate. Moisésenba' huamanmadika'eritaj ona'uyate.

²⁷ —Dios Huairitaj di' yanika'. Huanopo'a huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Nokirega huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Huaso'a teyda ya'nepo Diostaj di' yanika'. E'nopoika' ya'deretpakpo Diostaj di' yanika'. Kenpa'ti konig huata' di' i'e konigti nog aratbuttaj di' yan'maika'.

—Moisésenba' huamanmadika'eria Jesústaj ona'uyate.

²⁸ —Buttida ia'. Kenda eka'nayo Diosere i'noeonhuahuika'apone. —Jesúsa ona'uyate.

²⁹ Huadakda ona' aratbut kan'nopo^ede'po Jesústaj ona', —¿Betataj di' mae'dik iije? —Moisésenba' huamanmadika'eria ona'nok.

³⁰ —Nogbokerektida Jericó huakka' jakyo dagte o'huae'uyate. Judío aratbut o'epo Jerusalén'ya' Jericóyon o'huarakpo dagte e'hua'ete sue'da huabereeria on'huahua'po, o'nogka'po, on'bitbitpo, aya'da o'nokbakaya'po yudtakon o'nokbakaya'po dagte ken huabokerektaj o'nenonpo o'nokbaha'uyate. Ke'na judío huabuey'dikte dagte onpahueduyate. ³¹ A'ti judío sacerdote ken dagte o'hua'epo judío huabokerek enpahuedtaj e'tiahuayada dagte adpenda okpokon'uyate. ³² Nog huabokerekkon o'hua'epo ke'na Leví aratbut ee'tada, o'hua'epo kente enpahuedte e'tiahuayada ke'nakon okpokon'uyate. Leví aratbut Diosen jakya' on'baa'ika'uyate. Ken enpahuedte e'tiahuayada okpokon'uyate. ³³ Nog huabokereknayo judío ehue' Samaria hua^e'eri o'epo Samaria hua^e'eri judío hua^e'eritaj di' maehue' o'nika'. Ken Samaria hua^e'eri dagte o'hua'epo judío enpahuedte o'tiahuayato'po o'tinepahui'po ³⁴ o'huahua'po, huaentaj 'urusihuada vinoere okhueke'edepo huakbetakon o'tinuku'depo ke'nen mulayo o'behuika'po huatay jakyo o'tohua'de'uyate. Keyo daka' o'to^e'uyate. ³⁵ Eme'te ken Samaria hua^e'eri ahua'deyapo botta' huakupe kutamayo o'tokdepo jak huato^e'eritaj o'yokpo "In judío huabokerektaj daka' yatoe'. Nogda huakupe e'paknayo a'ti ijkumejdepo o'yokapone." Samaria hua^e'eria ona'uyate.

³⁶Ken huabokerektaj huabereeria o'nogka'uyate, bapa' huabokereka on'tiahuay'uyatenig'a, ¿Be'ata di' o'uyate? —Jesúsa Moisésenba' huamanmadika'eritaj ona'uyate.

³⁷—Ke'na o'tinepahui'po okbetbetpo o'tinuku'uyate. Ke'na di' o'uyate. —Ken Moisésenba' huamanmadika'eria Jesústaj ona'nok,

—Yahuati'. Konigti yakikati'. —Jesúsa ona'uyate.

Marta Maríaenere jakyo Jesús o'ika'uyate.

³⁸Jesúsa onte'ti o'hua'udhuahua'po huanigpeika'erie o'hua'uyate. Huakka' jakyo o'kuddepo ettone' o'dikka' Martaa ke'nen jakyo kataye'po o'ed'uyate Jesústaj. ³⁹Martaen huama'buy María Jesústaj daka' a'nigpee'aya'po Jesúsen hua'ita'pote o'huad'uy. ⁴⁰Martanayo huakka' o'baa'po kenpa'ti huakka'da ka'dik ijje' o'nopo'epo o'mepu'kepo Jesústaj o'huahua'po,

—Do'hued huama'buya do'taj tihuapokhue' me'ene. Nogtia'da aya'da ijkay. Do'hued huama'buya do'taj tihuapokdik o'e. Kenpa' i'nopoet. “Martataj yatihuapok.” Maríataj yana', Huairi. —Martaa Jesústaj ona'uyate.

⁴¹—Nogda nogda huakka'da i'ka'po i'mepu'ke'nig'a, Marta. ⁴²Kenyo'da do'taj e'nigpee' huadaknada o'e. Kenda o'nen huama'buy María o'pak. Do'taj e'peeta' o'pak. Kenda huadaknada o'e. Be'api' do'hueddik okdikkayhue'dik o'ne. —Jesúsa ona'uyate.

Jesúsa konig tiona'pakdik o'e o'manmadika'uyate.

(Mt. 6.9-15; 7.7-11)

11 Nogok bebahuaya' Jesúsa o'tion-a'pakonhua'depo o'batikdenok,

—Juan Bautista ke'nen huanig-peika'eritaj o'manmadika'po huationa'pak o'manmadika'uyate.

Konig Juan o'manmadika'uyate konigti oro'omeytaj mon'madika', Huairi. —Nogtiada Jesúsen huanigpeika'eria Jesústaj ona'uyate.

²—In konig yan'tiona'pakti': Oro'en Apag i'ene, Apag Dios. Kurudyo i'ika'po kenpa'da huadakda i'ika'ne. O'nendik kenpa'da huadakda o'e. Huairi i'enok ida aya'ada ontaj mo'nigpeike'. Dios Huairi i'epo aya'da i'pakpo i'manika'. Kurudyo hua'e'eria mo'nigpeika'po ogkika' konigti iyo huadariyo aya'ada huaka'. ³Inme'noete aypo oro'taj a'nigya'po bo'tihuapok. ⁴Oro'omeyen dakhuea' e'ka' bokkahuea' kenda oro'taj dakhuea' mogkame'ngitaj oro'akon o'bakkahuea'demey. Keya' dakhuea'da ogkika' keyo toahue' moe'. Oro' nama'da e'ka'ta' e'paknayo dakhuea' kahue' oe'i' bo'tihuapok, Apag Dios, ken.

—Jesúsa e'tiona'pak o'manmadika'po.

⁵⁻⁶Jesúsa nogiti o'manmadika'po, —Opudomey nogtipi' sikyo nopoka' huadi'en jakyo e'hua'nayopi'. “Do'hued jakyo bidta'da do'hued huadi' okyedenig'a aypobayo' ijje'po aypo yokhue'dik ijje'po sue'da aypo beyok.” Ke'na ena'nayo ⁷ke'nen huadi' jakyo o'epo, “Aypo beyok. Onnahue' mee'. Yokhuikdey. Do'huedsi'poere doere o'tay'i. Aypo a'yokya'po e'mabota' pakhue' ijje'.” Ke'na yaapetpi'. ⁸Oro'en huadi' e'eada sikyo nopoka' aypo yokhue' me'ene. “Aypo beyok” oro'omeya batikonhue'da ona'bednok kan'batike'po sikyo nopoka' aypo bo'yokapone. Katepi' aypo o'paki bo'yokapone. ⁹In o'nona'nig e'tiona'pak o'nonmadika'ne. Katepi' bo'pakpo, “Beyok.” Diostaj yan'tiona'pakika'. Diosa bo'yokapone. Katepi' bo'pakpo, yan'tiona'pakika'po yaduk, batikhue'da bo'ukpo

bo'huahuaypo, mo'to^eapone. Ijtiaki, menigokhuike' konig Diostaj e'tiona'pak o'enok Diosa mo'nigokhuike'apone. ¹⁰ Konig bo'pakpo, "Beyok." Diostaj e'tiona'paknayo Diosa bo'yokapone. Katepi' bo'pakpo bo'tiona'pakpo e'uknayo batikhue'da e'uknayo bo'huahuaypo mo'to^eapone. "Ijtiaki, menigokhuike'," e'tiona'pakika'nayo Diosa mo'nigokhuike'apone.

¹¹ Apag Diostaj e'tiona'pak in konig o'e. Huasi'po katetapi' on'pakpo huaojtaj "beyok" o'nona'ika'. Kenda ea'te bo'yokika'apone. "Pan beyok," huasi'poa ena'nayo huaoa huid yokhue' o'eapo. Panda beyokapone. "Biig beyok," huasi'poa ena'nayo huaoa bihui yokhue' o'epo biigda beyokapone.

¹² "Huatahuaokda beyok," huasi'poa ena'nayo huaoa to'tid yokhue' o'epo huatahuaokda beyokapone. ¹³ Dakhuea' huaka'eri ee'pi' huasi'potaj katepi' huadagnada mo'bayokika'ne. Opuden Apag Dios kurudyo o'ika' huadagnada o'epo 'urua'da bo'yokapone. "Diosen Nokireg beyok." E'tiona'paknayo bo'yokapone. —Kenda Jesúsa huationa'pakonhua' o'manmadika'uyate.

"Toto' huairia Jesústaj o'teyya'."
Sue'ada nama'da on'huaa'uyate.

(Mt. 12.22-30; Mr. 3.19-27)

¹⁴ Nogok huabokerek o'e'uyate. To'to'a o'nopo'toenok a'pakhue'dik o'uyate. Jesúsa toto'taj okendenok huaoa'da oa'pakon'uyate. Kenda aratbut on'tiahuaydepo kenpa'ti on'peedepo, "Kenpihuay," o'da'uyate.

¹⁵ —Toto' huairia Jesústaj o'teyya'nok toto'taj o'makenika'. —Sue'ada oknopohue' huae'eria on'huaa'uyate.

¹⁶ —Diosa ontaj e'ta'mona'uyayon konig Dios kuruderia teyda o'kika'nig konigti yaka'. —Nogomeya nama'da

Jesústaj o'nona'uyate. ¹⁷ Kenda kenomey judío huairia on'no^poenig Jesúsnyo kenda o'no^pepo,

—Huadari gobierno huairi huakka'da aratbuttaj huamana'ika'eria huayahuaya e'magkika'nayo aya'da ken aratbuten gobierno huairi ehue'da o'neapo. Kenpa'ti huabet huabetere nogtaj nogtaj e'batuktuknayo ehue'da o'neapo. ¹⁸ Konigti toto' huairiomey egka'nayo toto' nog toto'taj e'magka'nayo toto' huairi ehue'dik o'neapo. "Toto'taj a'makenya'po toto' huairia Jesústaj o'teyya'." Nama'da mo'batia'pakne. ¹⁹ Toto'taj ka'makene'po toto' huairia do'taj o'teyya' opudomey nama'da mo'tinopoenig'a. Oro'en huanigpeika'eritaj toto' huairia o'manopo'teypaka'ika' toto'taj kamakmaene'po opuda kenpa' ea'nayo "Da boa'ne." Opudomeyen huanigpeika'eria mona'apone. ²⁰ Dios teyda o'epo do'taj be'teypaka'nok toto'taj ijmakenikay. Do Diosen Huairi ijtiakdey aya'ada nopo'e'dik o'neapo kenpa'ti nigpeika'dik o'neapo. Opudomeyere ijjedey. Do'taj menoknopoika'.

²¹ Huabokerekpi' teyda o'epo konig huairi o'epo huakka' piya' o'matoepo ke'nen jak daka' o'tatoepo. Do'hued jakyo katepi' me'taenig daka' ijtoenok bepi' kudhue'dik o'eapo o'no^poenig'a, ²² nogapi' huamagka'eria nogiti teyda o'epo kentaj e'huatiaknayo ogka'po jobbakaya'po piya' kenpa'ti aya'da okbatohua'apo.

²³ Be'api' do'taj pakhue' ee'nayo konig do'taj dakhue'da mo'ene. Sue'ada do'taj on'pakpo daka' moknopoe^po mo'nigpeepo huakka'tada Diostaj moknopoea'ne do'taj mo'nigpeea'ne. Nogomeynayo do'taj batotiakhue' o'nepo huakka'tada maknopoghue' on'maea'. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Dakhue' toto' nokirega
huabokerektaj ekhua'deada
onte'ti o'kumej.**

(Mt. 12.43-45)

²⁴—Dakhuea' toto' huabokerektaj e'nopo'toeonhuahua'de' okhua'depo aratbut ehue' ee'yo o'hua'po meyopi' huaika' e'uktada huahuayhue' o'epo “Keyo ijikamey a'kumeyi.” Ken nokirega o'nopoepo, ²⁵ ken huabokerektaj o'nopo'toikame', kentaj ekyede'te Diosapi' nopo'toehue'tada daknopo'da konig jak e'beroke'yonig 'urua'da o'enok ²⁶ ken toto'a o'hua'po nog siete dakhue'nada nokiregtaj o'bahuahuaydepo o'batotiakpo dakhuea'da o'nepo ke'nanayo sue'da dakhue' o'epo ken ontayo' huabokerektaj on'opo'toenok. Huakkuruda nogtoto'tida o'nopo'toepo sue'da dakhue'da o'epo ta'pota' ocho dakhuea' toto' on'opo'toedepo huabokerek dakhuea'da o'epo. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Diosa ea' huanigpeika'eri
durugda o'nika'apo.**

²⁷ Jesúsa kenda e'manade'te,

—Ken ettone' o'nen huayea ontaj be-si'popakuypo kenpa'ti ontaj memino-ganhuahua'uyyo durugnada ka'ike'. —Ettone'a aratbut egkupopakyo o'epo 'ut-ta'nada ona'uyate.

²⁸—Do'hued huayenayo sue'da durugmon o'enig'a aya'da Diosba'taj on'peedepo on'nigpeepo ogkika'po kenata'taj nogiti durugda o'nika'apo. —Jesúsa ettone'taj ona'uyate.

**—On Diosya' o'tiakuyate. Oro'omeya
oknopoe'dik ka'ne'po konig Dios
teyda o'kika' konigti yaka'.**

**—Dakhuea' huaka'eriomeya
Jesústaj o'nona'uyate.**

(Mt. 12.38-42; Mr. 8.12)

²⁹⁻³² Huakka'ananada Jesústaj en'tikupopakte,

—Opudomey aratbut oy mo'noika'. Dakhuea'da huae'eri mo'ika'. Konig Dios teyda ka'dik o'e konig e'bayarea' konigti oro'taj mogke' mo'nopo'enig'a. Konig Jonás o'e'uyate, konigti Diosa do'taj me'ea'apone. Jonás 'urua'da o'e'uyatenok Nínive huakka' jak aratbut on'nigpeepo Diostaj on'manopo'korea'uyate. Konigti do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne 'urua'da iijeaponok aratbuta men'tiahuaypo oknopoe'dik ya'neapet, Diosa o'ta'mona'uy oknopoe'dik ya'neapet. A'nennada huakka' jak Nínive huae'eritaj Jonás Diosba' e'mana'de'te Nínive aratbut Diostaj on'opo'korea'po huaboa'da Diostaj on'nigpee'uyate. Oy aratbut do'taj mo'peedenig'a nopo'koreahue' o'nepo do'taj oknopoe'hue' mo'ene. Jonás sue'da huairi o'uyate. Donayo huahuak huairi ijjeipo, konigepo kene'huaya'me'noete aya'da Diostaj on'nigbakupobopo kenoka' opudomey oy huae'eri a'neneri Nínive huae'eriere Diostaj onteteyo' bo'ta'bopo. Opudomey oy huae'eri dakhuea'da mo'epo do'taj e'tiahuayada e'peedeada nopo'korehue' mo'uyatenok. Nínive huae'eria kenda Diostaj on'bahuaa'apo. A'nennada huadaribayo ettone'a huairi o'uyate. Ke'nendari adtenada o'uyate. Salomón Israel aratbuten huairi huakka'nada o'nopoepo 'urua'da o'batia'pakika'nok a'peeya'po ken ettone' ke'nenbaya' bidtenada o'hua'onhuahua'uyate. Israel aratbutenbayo o'hua'onhuahua'uyate.

Salomóna sue'da 'urua'da o'nopo'e'uyate. Donayo 'urua'nanada ijnopo'epo huakka'da ijnopo'enig'a oy huae'eria sue'ada do'taj mo'peepo moknopo'ene. Konigepo nogok kene'huaya'me'noete aya'da Diostaj en'nigbakupobo'te opudomey oy huae'eri dakhuea'da mo'e do'taj nigpe'e'hue'ada oknopo'e'hue' mo'wynok, ettone' huairia Diostaj o'bahuua'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Oro'omeyen huakpo konig
huaso'en huakjey o'e.**

(Mt. 5.15; 6.22-23)

³³—Huakjey e'bakpakde'te ektioke'yo huadahue' o'nika'. Sorokkosotone'toyo huadahue' o'nika'. Huakjey e'bakpakte kutopa kutapen on'huada'ika'. Kente jeyda o'enok aya'da on'kudpo batiahuaya'dik o'ne. ³⁴⁻³⁵Aratbuten huakpo konig huaso'en huakjey o'ne. Aratbuten huakpo huadakda ee'nayo huaso'a jeyonigti o'e. Konigti huakjey jeyda ee'te aratbut katepi' e'ka' tiahuydik o'ne. Aratbuten huakpo dakhue'da ee'nayo daka' tiahuyhue'dik o'ne. Konig sikkiregyo huaso' o'nepo katepi' kahue'dik o'ne. Konigti aratbuten huanopo' o'e konig huakjey aratbutenso'yo o'e. Huadaknopo'da ee'nayo huadaky'o on'nopo'ika'. Konig 'urua'da Diosa o'nopo'e kenpa'ti Diosa o'pak aratbutkon o'nopo'e kenpa'ti ogka'. Aratbutennopo' dakhue'da ee'nayo katepi' dakhue' e'nopo'e'nayo aratbuttaj 'uruda e'nopo'e Diosa manopo'eahue'dik o'mae. Aratbut dakhue'nopo'da ee'nayo konig sikkiregyo o'ne. Meyon huahue'dikda o'ne. Konigepo keyoj, dakyo' yag'kikati'. Huanopoya' huadaky'o yan'nopo'epo, batikhue' yane'. E'batiknayo konig sikkiregyo mo'ika'apone. ³⁶Huanopoya' huadakda e'nopo'e'nayo Dios konig huakjey ke'nen dag bo'tiahuaya'ne kenpa'ti huadak e'ka' mo'nopo'eane.

Sikkiregyo ehue' mo'eapone. Konig huakjey o'bakpakpo 'urua'da o'ta'te tiahuydik mo'epo kenpa'ti Diosen e'ka' mo'nopo'eapo. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

**Fariseo huairitaj kenpa'ti
Moisésenba' huamanmadika'eritaj
Jesúsa o'bahuua'uyate.**

(Mt. 23.1-36; Mr.

12.38-40; Lc. 20.45-47)

³⁷ Jesúsa e'manmadika'de'te, "Doere mo'bape'." Jesústaj fariseoa ona'uyate. Jesús ke'nen jakyo o'kuddepo kutopate o'huaduyate. ³⁸Judío aratbut bapehued huaba' on'bakoyo'ika'. Jesús ba'koyohue' kutopayo o'huadnok fariseoa o'tiahuydepo, "Kenpihuay, ba'koyohue'ada o'bapeapo," fariseoa o'tinopo'e'uyate.

³⁹—Opudomey fariseo huairi konig plato' taza huabakoyoa'eri mo'epo huaso'ensi'dakyo'da daka' bo'koyoa'ika'ne. Aratbut kan'tiahuaye'po 'urua'da huaso'si'dak bo'koyoa'nig'a huanopo'nayo dakhue'da mo'ene. Nogen on'tae bo'eretpakpo mo'bakkay'ika'ne kenpa'ti katepi' dakhuea' bo'kika'. ⁴⁰Nama'da mo'nopo'ika'. Diosa huaso'si'dak o'ka'uyate. Ken Diosa kenpa'ti huaso'en huanopo' o'ka'uyate. Kenda nopo'e'dik mo'ene. ⁴¹Huanopoya' yan'matinepahui'po pai'da aratbuttaj yan'bayokikati' kenda e'kika'nayo aya'da huaso'en 'uruda mo'eapone.

⁴²Pai'nada mo'nopo'eapone, opudomey fariseo huairi. Aypo huatokbuk sue'da Diostaj bo'yokika'nig'a nog aypo huatokbukba'a 'uruda Diostaj sue'da bo'yokika'nig'a aratbuttanayo huadakda kahue' mo'ika'po kenpa'ti Diostaj di' ehue' mo'ene. Aypo huatokbuk Diostaj yokdik mo'epo kenpa'ti aratbuttaj huadakda kika'dik mo'epo kenpa'ti Diostaj di' e'dik mo'ene. ⁴³Huanopo'a

pai'nada mo'nopo'eapone, opudomey fariseo huairi. Judíoen huaitake' jakyo 'uruda huairien huahuadte ehua^{da}' bo'eretpakika'ne. Huakka' jakte e'hua'e'te "T'tiak huairi." "T'tiak huamanmadika'eri." Kenpa' enayo'da e'peeta' bo'eretpakika'ne. ⁴⁴ Opudomey fariseo huairi kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eri pai'nada mo'nopo'eapone. "Oro'omey huadakda o'ey." Nama'da mo'nopo'e'ika'nig'a konig tahirigda dakhue'nada mo'ene. Dakhue'da e'ne'tada aratbuta nokothue' o'ne. Opud konig kubaraktone'onig mo'ene. Kubaraktone'taj aratbut tiahua^yhue' o'nepo kente on'huae'ika'. Aratbut sorokyo e'para' ee'tada tiahua^yhue'da o'nepo on'huae'ika'. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁴⁵ —Oro'omeytakon dakhue'da o'hua'ne, huamanmadika'eri. —Moisésenba' huamanmadika'eria Jesústaj ona'uyate.

⁴⁶ —Pai'nada mo'nopo'eapone opudomey Moisésenba' huamanmadika'eri. Nogda nogda huakka'da ya^g'kika', be'api' kenda kahue'dik ee'tada opudomey aratbuttaj mo'mana'ika'ne. Opudnayo sigpi' kenda kahue' mo'ika'ne.

⁴⁷ Pai'nada mo'nopo'eapone opudomey. Opudomeyen adhuea'pane'kudak Diosba' huamanbatia'pakeritaj on'barakuyate. E'bueykudaken kubarakta' huid jaksi'po konig okkahuehue'dik huid jaksi'po bo'kika'ne. ⁴⁸ Diosba' huamanbatia'pakeritaj opudomeyen adhuea'pane'a on'batiaraka'uy. Opudomeyen adhuea'pane' huadakda ogka'uyate opudomeyakon mo'nopoepo, kubarakta' okkahuehue'dik huid jaksi'po bo'kika'.

⁴⁹ Konigepo, "Diosba' huamanbatia'pakeri ijmata'mona'apoy kenpa'ti huanigpeika'eri ijmata'mona'apoy.

Sue'tada on'barakapo nogomeytaj onhuadiaypo diga' on'magka'apo." Diosba huakka' o'nopoepo kenda o'mana'uyate. ⁵⁰⁻⁵¹ Konigepo

opudomey aratbut oyda mo'noenig, opudomeytaj Diosba diga' mogka'apone. Opudomeyen adhuea'pane' Diosba' huamanbatia'pakeritaj on'barakuyate. Diosba huadari e'ka'de'te huakkuruda Abeltaj o'arakpo o'buey'uyate. Nogok nogok nogtaj nogtaj on'barakpo, ta'pota' Zacariastaj o'darakuyate. Diosen 'uru jak kurute 'uhua e'arakika'ta' Diostaj e'nigbakpakika' kutopa o'e. Kutopa Diosen jaknopoya' Zacariastaj o'darakuyate. Diosba' huamanbatia'pakeritaj opudomeyen adhuea'pane' on'barakuynok opudomeynayo barakhue' e'uyupi' Diosba diga' mogka'apone.

⁵² Opudomey Moisésenba' huamanmadika'eri pai'nada mo'nopo'eapone. Aratbuttaj daka' Diosba' nopoehue'dik mo'ene. Konig Diosensi'po ee' nopoehue' o'nepo. Opudomeykon Diosensi'po ehue' mo'eapone kenpa'ti nogomey Diosensi'po ehue'dik o'neapo oknopoehue'ada bo'ka'po. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁵³ Jesúsa kenda e'mana'de'te Moisésenba' huamanmadika'eriomeya fariseoerea Jesústaj diga'da on'huadiaypo nogpa' nogpa' kirigayo' o'nona'uyate. ⁵⁴ Jesúsa nama'da kae'popi' yaapetpi' on'nopoepo on'peenig'a dakhuea' ea' e'peeta' on'paknig'a. Jesúsa dakhuea' oa' e'huaa'ta' on'pakpo.

"Oro' huadakda o'ey."

**Fariseomeya nogomeytaj
nama'da on'manopo'e'ika'nig'a
fariseotaj keyoj daka' yan'peika'.**

12 ¹⁻² Jesúsa daka' o'manmadika'onhuahua'po huakka'nanada aratbut ogkupopakdepo huakka'ada aratbut o'nepo

batugon ogka'uyate. Huakkuruda huanigpeika'eritaj o'mana'po:

—“Oro'omey huadakda o'ey.” Fariseo huairia aya'tada e'manopoea'ta' on'paknig'a dakhuea'da o'ne. Konig pan e'bia'og' fariseo o'ne. Huakkuruda pan e'ka'te e'bia'og' tiahuahued mo'epo a'ti e'biade'te e'bia'og' o'e mo'nopoe. Huakkuruda fariseo huairi huadakda o'ne nama'da mo'nopoenig'a nogok kenda ogkika' bo'tiahuahydepo dakhuea'da o'ne nopoe'dik mo'eapone. Konigepo fariseomey huairitaj keyoj, ijjay. ³Katepi' konig soatayo' sikkiregya' bo'a'ika'nig, kenda bo'a'ika'nig nogok konig huame'noete aya'ada on'peeapo. Konigti jakya'da nog aratbut ehue' ee'ya' kenpa'ti jakhui'kay ekhuikya' utaka' bo'a'ika'nig kenda nogok huakka' jak eretnopote jakkutagpite on'bopo 'utta'da o'da'apo, aya'ada kan'pee'po o'da'apo.

¿Be'taj okme'pukdik mo'e?

(Mt. 10.28-31)

⁴⁻⁵ Huabokerek huaso'taj arakdik o'ne. Kenyo'da aratbutso'taj arakdik o'ne. Nokiregtanayo arakhue'dik o'ne. Konigepo aratbuttaj mididhue' yanika'. Be'ta'taj okme'pukdik moe' daka' o'nona'ne. Diostayo'da yanokme'pukika'. Diosnayo arakdik o'e kenpa'ti e'bueyde'te nokiregtaj pai'da kan'nopo'e'po ta'akyo en'dik o'e. Kentaj yanokme'puk, ijjay. Do'hued huadi'taj ijjay.

⁶ Bakoyta' aratbut suhuigda on'pakika'. Cinco bakoy a'bakaya'po botta' sigkupe bayokdik o'ne. Diosnayo bakoytaj o'pakpo nogtatipi' okkahuehue' o'e. ⁷ Opudomeytaj Diosa huakka'da o'pakpo daka' mo'matoika'ne. Opuden huakuhijitapi' mo'dikika'ne. Bakoytaj konig sue'da o'pak. Diosa sue'da o'pak. Opudomeytaj huakka' o'paknok me'pukhue' yanika'.

**“Jesucristotaj huaknopoe'eri ijje.”
Huaa'eritaj Jesúsa o'batia'pak.**

(Mt. 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ “Jesucristotaj huaknopoe'eri ijje.” Aya'ada aratbuttaj on'mana'aponig do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne, “Kenomey kenda e'manade'te do'hued huaknopoe'eri o'ne.” Diosen huata'moneritaj ijmana'apoy. ⁹ “Jesucristotaj oknopoe'hue'ya ijje.” Aratbuttaj on'mana'po “Do'hued huaknopoe'eri ehue' o'ne.” Diosen huata'moneritaj ijmana'apoy ijjay.

¹⁰ Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne, do'taj be'api' dakhuea' e'huana'nyo Diosa bakkahuea'dik o'e. Diosen Nokiregtaj dakhuea' e'huana'nyo Diosa bakkahueahue'dik o'eapo.

¹¹ Nogok judío huaitake' jak huairitaj bo'tohua'apone. Dakhuea' boka'ne mona'po judío en huaitake' jakyo bo'tohua'apone. Kenpa'ti gobiernu huairite bo'tohua'apone. “¿Ka'tia'pi' huairitaj ijanbatia'pakapo?” Yan'nopoepo me'pukehue' yane'. ¹² Huairitaj manbatia'pakdik ee'te Apag Diosen Nokirega mo'nopoea'aponok 'urua'da batia'pakdik mo'eapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Huakka'da katepi' e'matoge'ta'
eretpakhue' yane'. Jesúsa
o'manmadika'uyate.**

¹³ —Kenda oro'en huaojkudak o'matoge'uyate kenda do'taj jonposakea'dik o'enok, do'taj yabayokti'. Do'hued huama'buytaj yanati', Huamanmadika'eri. —Huakka' Jesústaj en'tikupopakya' nogtiada Jesústaj ona'uyate.

¹⁴ —“O'nen huama'buytaj yabayokti'.” Onahue'dik ijeapo. —Jesúsa huabokerektaj ona'uyate.

¹⁵ —¡Keyoj! Huakka'nada e'matoge'ta' eretpakhue' yanika'. Durugnada a'eya'po huakka'da katepi' toehue'dik yanika'.

Sue'da e'taepi' durugda e'dik mo'ene. —
Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁶ Jesúsa a'manmadikaya'po
o'manbatia'pakpo,

—A'nenda huabokerek o'uyate. Konig
huairi o'epo huakka'da o'matoe'uyate.
Ke'nen ta'batone' huakka'da aypo
o'kerekdepo konig aroz huakka'da
o'taboyog'uyate. ¹⁷ “Menpa' ijka'apo.
Do'hued aroz do'hued aypo huatoe'
jak suhuigda o'e. Aypo huakka'da
o'enok meyo kudahue'dik o'e.” Kenpa'
huairia o'nopoepo. ¹⁸ Ken, “Oy konig
ijka'apoy ijnopoey. Do'hued aypo
huatoe' jaksi'po ijjakyogapoy. Nogda
huaboro'da aypo huamatoe' jak
ijka'apoy ijjakka'depo aya'da aypo
arozere keyo ijkuda'apoy. Aya'da katepi'
ijmatoenig ijbakuda'apoy. ¹⁹ Kenoka'
ijbakuda'depo do'hued huamatoe'
jakyu huakka'da ijtoe'apoy. Huakka'da
huabayok ijtoe'apoy. Baahue'ada
bape'dik ijeapoy. Mai'dik ijeapoy.
Durugda ijeapoy.” Ken huabokerek
nama'da o'nopoenig'a. ²⁰ “Nama'da
i'nopoenig'a. In sikyo i'bueyapone. Aya'
aypopi' arozpi' nogda nogda huakka'da
i'matoepo huaboro' jakyo i'bakuda'depo
noga on'matoeapo. Diosa ken huairitaj
ona'uyate.” ²¹ Ken konig o'epo aratbut
ke'nen huata' huakka'da nogiti nogiti
on'matoepo, huakka'da e'matoeada
Dioستهuapa'nayo pai'da on'e. —Jesúsa
o'manmadika'po o'mana'uyate.

**Diosa huaknopo'e'eritaj
daka' o'matoika'.**

(Mt. 6.25-34)

²² Nogok huanigpeika'eritaj,

—Aypota' mepu'kehue' yanika'.
Kenpa'ti yudtata' mepu'kehue' yanika'.

²³ Diosa teyda o'epo oro'omeytaj
mo'manoea'ika'ne. Oro'omeytaj aypo
yudtakon bayokdik mo'ika'apone.

²⁴ Surujpig konig o'e yan'nopoepo.
Batukehue' o'nika'. Oqkupaehue'
o'nika'. Aypo huamatoe' jak toehue'
o'nenig'a Diosayo'da surujpigtaj
aypo o'bayokika'. Diosa bakoytaj
sue'da o'pak. Opudomeytanayo Diosa
huakka'da bo'pakika'ne. Aya'da
katepi' bayokdik mo'ika'apone.
Mepu'kehue' yanika'. ²⁵ Aratbut nogiti
huabidda ee'ta' on'pakpo, huakka'da
e'mepu'keada nogiti huabidda ehue'dik
o'neapo. ²⁶ Kenda mo'mepukepo
ehue'dik mo'eapone. Nogta' nogta'
katetapi' mepu'kehue' yanika'.

²⁷ Huakhuen 'urunada o'ne.
Baahue'ada o'nika' kenpa'ti
batiokhuihuihue' o'nika' mo'nopoet.
Salomónkudak huairitone' o'uyate.
Huakka'da o'matoe'uyate. 'Uruda yudtaj
o'matoe'po o'utika'uyate. Huakhuen
'urunanada o'nika', Salomónnayo
sue'da 'uruda o'utika'uyate. ²⁸ Diosa
huakunopia okhuenpaka'. 'Urua'da
o'ka'. Ida okhuenkot. Ida o'taset.
Diosa huakunopia okhuenpakika'
kenpa'ti opudomeytaj huakka'da
o'pakpo bo'tihuapokika'apone yudtaj
mo'matoika'apone. Sue'da moknopoepo
nogiti Diostaj daka' yanoknopo'e'.
²⁹ Katetapi' mepu'kehue' yanika'.
¿Kate o'bape'apo? Nopoehue' yanika'.
¿Kate' o'mamay'a? Nopoehue'
yanika'. ³⁰ Oknopoehue' huae'eria
yudtata' kenpa'ti aypota' kenpa'da
on'eretpakika'. Opudnayo aypopi'
yudtapi' toehue' mo'enig Apag Diosa
kenda o'nopoika'. ³¹ Kenpa'da Dios
Huairitaj yan'pakika'po yan'nigpeika'.
Ken konig Dios Huairitaj e'paknayo
Diosa bo'yokika'apone. Katepi'
bo'pak yudtapi' aypopi' Apag Diosa
bo'yokika'apone. —Jesúsa ke'nen
huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

**Kenda Dios Huairitaj
mo'nigpeehuahua'po bo'kika'nok
Diosa kurudya' okkahuehue'dik
o'eapo. Kurudya' Diosere
huakka'da mo'matoeapone.**

(Mt. 6.19-21)

³²—Do'hued huanigpeika'eri mo'epo sue'da mo'ene. Me'pukhue' yane'. Opudomeyen Apag Dios o'paknok kenoka' aya'ada Diostaj on'nigpeedepo opudomeykon Apag Diosere huairida mo'eapone. ³³Kenda mo'matoenig yan'bahuaya'. Yan'bahuaya'depo pai'da aratbuttaj ken huakupe yan'bayoketi'. Kenda e'ka'te Diosa kurudya' bo'tiahuayapone. Okkahuehue'dik o'eapo. Kenda bo'ka'po kurudyo Diosere huakka'da mo'toeapone. Kenda matone'pakhue' o'eapo. Okkayhue'dik mo'eapone. Huabereeria berehue'dik o'neapo. Kenpa'ti kenda kurudya' mo'toeaponig sukka'poapi' bapehue'dik o'eapo. ³⁴Huakka'tada katetapi' e'paknayo Diostaj sue'da bo'pakapo. Diostaj mo'nigpeepo pai'da aratbuttaj e'bayokika'nayo Diostaj huakka'da bo'pakapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jesús Huairitaj ekpoe' yan'nige'ika'.

³⁵⁻³⁶—Onte'ti indariyo ijtiaikapoy. Do huairitaj ekpoe' mennige'ikati'. Konig en'toepak fiestaya' huairi ekye'taj ke'nen huanaba'a ekpoe' on'nige'ika'. Ken ekye'te huairitaj ida nigokhuike'dik o'neapo. Konigti do'taj ekpoe' mennige'ikati'. ³⁷Konig huairi o'tiakpo ke'nen huanaba'a ekpoe' en'nige'te o'bahuahuayatonok durugda o'neapo. Ken huairi nog yudtaj o'tiokotdepo yan'bahuad huanaba'taj o'mana'depo aypo o'bayokeapo. Huanaba'taj o'bayokeaponok durugda o'neapo. ³⁸Huairi nopotesikyo o'tiakapopi' sikyoeeddapi' o'tiakapopi'. Huanaba'a ekpoe' on'nige'po huairi

e'tiakte durugda o'neapo. Huanaba' durugda o'neapo. ³⁹Kenpa'ti nogdakon yan'nopoe'. Konig huabereeri a'bereya'po ken horate o'tiakapo jak huatae'eria e'nopoe'nayo tayhue' o'enok huabereeria jakyo kudhue'dik o'eapo. Kenpa'ti berehue'dik o'eapo. ⁴⁰Do kurudya' ijtiaikaponok ekpoe' mennige'ikati'. Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne kenoka' huame'noe sikyopi' o'tiakapo nopohue'da ene'te kenoka' ijtiaikapoy. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

**Huairien huanaba' huamatoe'eri
daka' huakika'eri konig o'ne.**

**Huairien huanaba' huamatoe'eri
daka' kikhue' huag'eri konig o'ne.**

(Mt. 24.45-51)

⁴¹—¿Oro'omeytayo'da menpa' kenda onmadika', Huairi? ¿Menpa' nogomeytakon i'manmadika'? —Pedroa ona'uyate.

⁴²—Huanaba' huamatoe'eri daka' huakika'eri kenpa'ti huanaba' huamatoe'eri 'urua'da huaknopoe'eri konig o'ne ijmanmadikay. Ken huairien jak huanaba' huamatoe'eritaj “Do'hued huanaba'taj aypo yamabayokikati'. Nogbayo ijhua'apoy. A'ti ijtiaikapoy.” Onanpo. ⁴³Huairi o'tiakdepo konig huiria onanme'nig huanaba' huamatoe'eria daka' aypo e'bayokika'nayo durugda o'eapo. ⁴⁴“Aya'da do'hued ijmatoenig daka' me'tamatoe'.” Huairia ken huanaba'taj onanpo. Buttida ijjay. ⁴⁵“Do'hued huairi ijhue'da ya'epo yatiakapet.” Huanaba'a e'nopoe'nayo nog huanaba'taj huabokerekere ettone'eretaj huaboa'da o'mabitbitpo kenpa'ti huaboa'da huakka' o'bapudhua'po huakka' o'mai'onhua'po kenpa'ti konig sine' o'siborudhua'po ⁴⁶Kenda huanaba' huamatoe'eria e'ka'te kenoka' ken huanaba' ekpoe' ngehue' ee'te kenpa'ti kenme'noete o'tiakapo

nopoehue'da ee'te huairi o'tiakapo. Ken huanaba' huamatoe'eritaj castiga diga'da ogka'apo kenpa'ti oknopoe'hue' huae'eriene kenpa'da o'maenapo.

⁴⁷ Huanaba' ke'nen huairi o'paknig en'nopeada kahue' o'nepo dakhue'en ogka' kenpa'ti huairi e'tiakapote ekpoe' nighue' o'nenok kenomeyen huairia huakka'da castiga o'magka'apo. Konigti aratbut kenda ijmanka'nig e'nopeada nigpeehue' o'nepo kenpa'ti do e'tiakapote ekpoe' nighue' mene'apetnigtaj Diosa castiga diga'da ya'magka'apet. ⁴⁸ Nog huanaba'a kenda huairi o'paknig nopoehue' o'nepo kenda huairi pakhue'tada ogka'nok huairia sue'da castiga o'magka'apo. Dakhuea' ogka'nok sue'da castiga o'magka'apo. Konigti aratbut kenda ijpaki nopoehue'ada kenda pakhue' ijje'nig egka'nayo Diosa sue'da castiga o'magka'apo. Diosapi' huairiapi' aratbuttaj huakka' katepi' e'bayoknayo daka' nigpeika'dik ka'ne' Diosa 'urua'da e'nopea'nayo daka' nigpeika'dik o'neapo. Diosa huakka' e'tihuapoknayo nogomeytakon huakka'da tihuapokdik o'neapo. —Ken konig Jesúsa o'manmadika'uyate.

**Jesústaj sue'ada o'noknopoe'apo
nogomeya sue'ada oknopoe'hue'
o'neapopo huaknopoe'eritaj
on'bahuadiayapo.**

(Mt. 10.34-36)

⁴⁹ —In huadariyo aratbut abakpoespakaya'po ijtia'kuy. Aratbut on'poespakpo konig ta'ak e'bakpak o'e. Ken ta'ak a'bakpakaya'po ijtia'kuy. Ken oyda e'bakpakte ijjeretpaki. ⁵⁰ Konig bautiza egka'te o'e konigti pai'da nopo'e'dik ije'apoy. Pai'da ijnopo'e'apopo ijme'pukey. ⁵¹ Aratbut nog aratbuttaj a'manoeyaya'po o'tiakuy opudomey nama'da mo'nopeene. Aratbut nog aratbuttaj a'manoeyaya'po Diosya'

tiakhue' ijje'uy. Aratbut nog aratbuttaj a'poespakaya'po Diosya' ijtia'kuy. ⁵² Huaboa'da nogjakyotida huabet nog huabettaj dakhuea' on'bahua'pakapo. Cinco o'nepo tresa dostaj dakhuea' on'bahua'pakapo kenpa'ti dosa trestaj huadak hua'a on'batia'pakapo. ⁵³ Sue'da do'taj on'pakapo nogomeyanayo do'taj pakhue' o'nepo konigepo oknopoe'hue' huae'eria dakhuea' on'bahua'pakapo. Huaoapi' do'taj oknopoe'hue'da me'epo huasi'potaj huaknopoe'eritaj ya'huadiayapet. Mune'yo huaknopoe'eritaj huaye'a huadiaydik ya'eapet. Huakabua huasu'taj huadiaydik ya'eapet. —Jesúsa o'manmadika'uyate.

**Kurudtaj on'tiahuaypo huame'noe
huadak o'eapopi' dakhue'me'noe
o'eapopi' aratbuta on'nope'ika'.**

(Mt. 16.1-4; Mr. 8.11-13)

⁵⁴ —Opudomey indariyo mo'epo kurudyo e'sihui' sika e'bia'te niokpo yakudyon bo'tiahuaypo "Ohui'apo," bo'a'ika'nig a'ti o'hui'apo. ⁵⁵ Kenpa'ti indariyo mo'epo toyed e'bakpoknayo "juknanada o'eapo," bo'a'ika'nig ida juknanada o'eapo. ⁵⁶ Opudomey nama'da huanopoe'eri mo'ene. Kurud bo'tiahuaypo o'hui'apo kenpa'ti juknanada o'ta'teapo e'nopeika'ada inok do'tanayo Diosen Cristo o'e oknopoe'hue' o'nene. —Jesúsa o'mana'po.

**Nog aratbuta gobierno huairitaj
e'tohua'nayo ida yan'noeya'.**

(Mt. 5.25-26)

⁵⁷ —Kenda huadak e'ka' o'e. Kenyo'da 'uruda o'e. Opudomeya onda nopo'e'dik mo'ene. ⁵⁸ "Q'na dakhuea' ika'ne," noga ena'nayo gobierno huairitaj bo'tohua'depo e'tohua'te kentaj yanoeya'. E'madehue'nayo huakupepi' yayokti'. Noeyahue'pi'

yokhue'pi' ee'nayo gobierno huairitaj bo'tohua'apone. Ken gobierno huairi sorotataj bo'yokapone. Sorotataa huabakuda' jakyo bo'kuda'apone.⁵⁹ Keyoda ijhue'da orokhue'dik i'ea'apone. Aya'da dehue'te i'yokde'po orokdik i'ea'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Aya'da dakhuea' ogka'depo
nopo'korea'dik ya'nepo onte'ti
Diostaj nigpeika'dik yane'.
Jesúsa o'mana'uyate.**

13 Kenoka' sue'ada Jesústaj o'nonbatia'pakpo. Sue'da huabokerek Galilea huadaribayo huae'eri Diostaj oveja 'uhua on'nigbatiaraka'depo Pilato gobierno huairien sorotataa Galileayo huae'eri huabokerektaj on'batiaraka'po 'uhua mimi huabokereken mimi jontayo' o'mimihua'uyate. Jesústaj o'nonbatia'pak'uyate.

²⁻³ —Kenomey huabokerek Galileayo huae'eria dakhuea'da ogkika'po on'mabuey'uy. Nogomeynayo sue'da dakhuea' huaka'eri o'nepo mabueyhue' o'ne. Kenpa' nopoehue' yane', ijjay. Opudomey aya'da nopo'koreahue' ee'nayo kenpa'ti mo'mabueyapone. ⁴⁻⁵ Kenpa'ti Jerusalén huakka' jakyo huabid jaktone' o'huekpo o'manbetuyate. Dieciocho huabokerektaj o'manbetuyate. Kenomey huabokereka on'mabuey'uyate dakhuea'da huaka'eri o'nepo konigepo on'mabuey'uyate. Nogomey Jerusalén huae'eri sue'da dakhuea' huaka'eri o'nepo bueyhue' o'ne'uyate. Kenpa' nopoehue' yane', ijjay. Opudomey nopo'koreahue' ee'nayo kenpa'ti aya'da mo'mabueyapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Higuera hueymey dapakhue'da o'e.
Ken konig Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

⁶ Jesúsa ken konig o'e o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

—Nogtida huabokereka ta'ba o'toepo menpa'ti higuera huada yanhuadmet o'nopoepo ta'bayo o'hua'po huadataj o'tiahua'ynig'a onhuadhue' o'enok ⁷ ta'ba huatoe'eritaj,

“Eya' bapa' huabayok in ta'bayo ijtia'kdeme'nig'a higuera hueymey huada onhuadhue' o'eme'. Yata'teg. In sorok huadak o'enig'a nama'da o'kere.” Ta'ba huatoe'eritaj ona'uyate. ⁸ “In huabayoknayo ta'teghue' ijeapoy, hueymeyta'po ijtoria'poy kenpa'ti 'uhua ovejadohua'a ijtia'potibukapoy. ⁹ Nog manhua'ata' ya'dapakapetpi'. Dapakhue' ee'nayo ijtia'tegapoy.” Ta'ba huatoe'eria ona'uyate. —Ken konig Israel oknopoehue' huae'eri o'ne Jesúsa o'batia'pakpo o'manmadika'uyate.

**Kenme'noe okmapie'ahuaddikte
ettone' dakhue' e'ika'te
Jesúsa o'yarea'uyate.**

¹⁰ Nogok okmapie'ahuaddik huame'noete judío aratbut baahue'dik e'nika'te judíoén huaitake' jakya' Jesúsa o'manmadika'po. ¹¹ Keyo huaitake' jakyo ettone' o'epo dakhue'da o'eonhuahuika'uyate. Dieciocho huabayok dakhue'da o'eonhuahuika'uyate. Dakhuea' toto'a ken ettone'taj ogka'nok sodoa' o'boika'po butuka' bohue'dik o'ika'uyate. ¹² Jesúsa o'tiahua'ydepo —I'yaredene, ettone'. —Jesúsa ona'uyate.

¹³ Ken Jesúsa o'tibata'tenok ida ken ettone' butuka'da o'bodpo huaboa'da “Dios 'urunanada o'e,” kenpa'ti “dakiti Dios” oa'uyate. ¹⁴ Huaitake' jak huairianayo o'huadiay'uyate. Judíoén okmapie'ahuaddik huame'noete Jesúsa o'yarea'denok o'huadiaypo,

—Seis huame'noe baa'dik mo'ene. Ken seis huame'noe e'yarea'ta' e'paknayo yan'tiakti'. Judíoén okmapie'ahuaddik huame'noete be'yare'po tiakhue' yanika'. —Huaitake' jak huairia o'mana'uyate.

¹⁵—Nama'da huanopoe'eri mo'ene. Okmapie'ahuaddik huame'noete opudomey aya'da opudomeyen vacatapi' burrotapi' hue'ey kan'maye'po bo'tikujo hue'eyte bo'tohua'ika'ne. ¹⁶In ettone' Abrahamen adhuea' huayayo ee'tada toto' huairia dakhuea' ogkadhuahuika'nok ettone' dakhue'da o'eonhuahuika'po dieciocho huabayok dakhue'da o'eonhuahuika'uyate. Okmapie'ahuaddik huame'noete e'yarea' huadak o'e. Dapi' huadakda o'e yan'nopoe'. —Jesús Huairia judiöen huaitake' jak huairitaj ona'uyate.

¹⁷Jesús kenda enade'te kenomey Jesústaj on'huadiayika'nig'a on'mabirayate. Nogomeynayo aya'ada Jesústaj durugda o'nepo, kenda 'urua'da Jesús a o'kika' on'tiahuaydepo kentaj durugda o'nuyate.

**Mostazakidtaj ken konig
o'e o'man'batia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

(Mt. 13.31-32; Mr. 4.30-32)

¹⁸—Huadak hua'a konig Dios Huairitaj on'noknopoeaponigtaj on'nigpeeaponigtaj ken konig o'eapo ijmanbatia'pakpo ijmanmadika'apoy. ¹⁹Konig huabokereka suigkidda mostaza huakid o'tuk. Kenkida o'kerekdopo nogok huaboro'da o'edepo hua'opite huakka' bakoya o'pakka'. Konigti huakkuru Dios Huairien huaknopoe'eri sue'da o'ne. Nogok huakka'ada Dios Huairitaj on'noknopopo on'nigpeonhuahuika'po huakka'nada huaknopoe'eri o'neapo. —Jesús a o'mana'uyate.

**Pan e'bia'og'a ken konig o'ka'
Jesús a o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

(Mt. 13.33)

²⁰—Huadak hua'a konig Dios Huairitaj on'noknopoeaponigtaj

on'nigpeeaponigtaj ken konig o'eapo ijmanbatia'pakpo ijmanmadika'apoy. ²¹Konig sigda pan e'bia'og'a ettone'a huakka' harinaogyo o'tokbuk. Harinaogyo e'bia'og' o'tokbukdepo daka' ogkuayaga'. Huabada o'kudapo. Aya'da o'bia'apo. E'bia'og'a o'bia'po konig Dios Huairien huadak hua'a on'manmadika'nok huakka'ada nogya' nogya' huabada o'noknopoeapo. —Jesús a o'mana'uyate.

**Diosyo huahua' konig suigda
akbogpe huakud o'e.**

(Mt. 7.13-14, 21-23)

²²Jerusalényon Jesús a o'hua'udhua'po nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo o'pokandepo o'manmadika'uyate.

²³—¿Menpa' Diosa sue'tada ya'manopo'yarea'apo? —Nogtiada Jesústaj ona'nok,

²⁴—Diosyo huahua' konig suigda akbogpe huakud o'enok huakka' yan'pakpo yan'kud. Huakka'ada egkudta' on'pakpo onhuahua'nig'a kudhue'dik o'neapo Diosenbayo a'kudya'po konig o'e ijmanbatia'pakapoy. ²⁵Jak huatoe'eri huairi nogok e'mabode'te akbogpe jokhuikdepo opudomey dakhuea' huakka'eri jak kurute mo'epo “Mo'nigokhuike', Huairi.” Mona'aponig'a. “Opudomey meyo huae'eri mo'et. Okiehue'ya o'nene.” Huairia o'mana'apo. ²⁶“Onere o'bape'ikay kenpa'ti onere o'may'ikay kenpa'ti oro'omeyen jak kuruta' onmadika'onhuahua'uyne.” Opudomeya huaboada mona'apone. ²⁷“Opudomey meyo huae'eri mo'et o'nona'dene. Do'taj me'nokhua'. Dakhuea' huaka'eri mo'ene.” Huairia mona'apone. Kenda konigti Diosa mona'apone. ²⁸Keyon dakhuea' huaka'eria bokbahua'depo pai'da mo'manopo'eapet. Kenpa'da Diosyo huahue'dik mo'eapopo. Abraham Isaacere Jacobere Diosen

huamanbatia'pakeriere Dios Huairiere adyoda ee'ne'te mo'batiahuaydepo. Diga'da mo'bahuikonhuahuika'apo. Pai'da mo'nopo'epo bo'idokboke'apo. ²⁹Kenpa'ti aratbut Dios Huairitaj on'batia'kapo. Niokpo e'orokyen on'tiakapo. Niokpo e'huakudyen on'tiakapo. Toya' kenpa'ti kutaya' on'tiakapo. Nogya' nogya' Dios huairitaj on'huatiakapo. Dios Huairiere konig ke'nensi'po on'bape'ika'apo. ³⁰Huakka'ada oy konig Diosen aratbut ehue'da o'ne. Judío aratbut ehue'da o'ne. Nogok Diosa o'matinepahuinok Diosere o'neapo. Nogomey judío aratbutpi' oy Diosen aratbut o'ey on'nopo'neig'a nogok Dostaj oknopoehue' o'neaponok Diosa matinepahuihue' o'maeapo. Diosere ehue'da o'neapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Jerusalén huag'eritaj Jesúsa
o'matinepahui'uyate.**

(Mt. 23.37-39)

³¹Kenoka' sue'da fariseo aratbut onokye'po,

—Iya' yabakhua'. Herodes gobierno huairia ontaj e'arakta' o'pak. —Fariseoa Jesústaj o'nona'uyate.

³²—Yanhuati'. “Eya', oy eme'tekon sue'da huame'noe toto'taj ijmaenapoy kenpa'ti ijbayarea'apoy dakhue'taj ijbayarea'apoy. Eme'te kenta' aya'da ijkuhuitapoy, oa',” Herodestaj ya'nona'. Herodes nama'da huaa'eri konig engaña huaa'eri o'e. Fariseomeytaj o'mana'po. ³³Ken oy eme'te adme'ta' nog adme'ta' nog adme'ta' Jerusalényo hua'dik ijje. Jerusalényayo' Diosen huamanbatia'pakeri bueydik o'nika'. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁴—Jerusalényo huag'eritaj o'nona'ne. Diosen huamanbatia'pakeritaj mo'mabatiarakika'uyate. Kenpa'ti Diosa o'mata'mona'uyatenigtaj, kenomeytaj huida mo'bapa'ea'po

mo'mabatiarakika'uyate. Konig huatahuaj huaye'a huasi'potaj okajpea o'batioka'ika' konigti opudomeytaj a'batiokaya'po e'kupopakata' ijpakuynig'a, nogok nogok a'batiokaya'po e'kupopakata' ijpakuynig'a opudomeynayo pakhue'da mo'e'uyne. ³⁵Opudomeyen jakya' Diosa o'bakhua'de. Opudomeytaj tiokahue' mo'eapone. Tihuapokhue' mo'eapone. Kenpa'ti nopo'yareahue' mo'eapone yan'nopo'e. Nogok do'taj tiahuayhue' o'neonhuahuika'apone. “Dios Huairia in huabokerektaj o'ta'mona'uyate. Huadakda o'e.” Nogoknada mona'deapone kenda onte'ti do'taj bo'tiahuayapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Huabokereka dakhue'da o'epo,
huabopij hua'opiere ke'poda
o'iyokuyate. Jesúsa o'yarea'uyate.**

14 Nogok okmapie'ahuaddik huame'noete a'bapeya'po Jesús o'hua'uyate. Fariseo huairien jakyo o'hua'po, nog fariseo huairi o'nepo menpa' Jesús okmapie'ahuaddik huame'noete ya'yareapetpi' on'nopo'epo Jesústaj daka' on'tiahuay'uyate. ²Jesús huakkuruyon huabokerektaj okpo'epo dakhue'da o'epo huabopij hua'opiere diga'da o'iyokuyate.

³—¿Okmapie'ahuaddik huame'noete menpa' yarea'dik ya'e? ¿Menpa' yareahue'dikpi' ya'e? —Jesúsa o'mana'po, Moisésenba' huamanmadika'eritaj kenpa'ti fariseotaj o'mana'nok. ⁴Huamanmadika'eri fariseoere a'tokhue'da o'nenok Jesúsa dakhue'taj o'yareadpo o'ta'mona'uyate. ⁵Onte'ti fariseomeytaj,

—Opudomey o'nen burropi' vacapi' hue'ey huabid sorokkogyo okmapie'ahuaddik huame'noete ee'pi' e'takotnayo dapita' ida sorokkogyo bo'totokatu'ika'. Opudomey kenda

daka' mo'nope. —Jesúsa o'mana'uyate.
⁶ Kenda Jesúsa eade'te buttida o'e on'nopepo nogda a'tokhue' o'nepo sohuata'da o'noke'uyate.

**E'toepak fiesta menata huahud
 ya'huad Jesúsa o'manmadika'uyate.**

⁷ Ken fiestayo on'batiakpo kutopate on'bahuadpo kente huairi on'huadika' ken huahuadtaj on'ukpo on'huaduyate. Jesúsa kenda o'tiahuaydepo o'manmadika'po:

⁸ —E'toepak fiestate yatiakti' enade'te on'huadepo huairi o'e aratbuta me'noknope'po kente huaboro' huairi on'huadika' kente huadhue' yanika'. Huairien huahuadte e'huadnayo nogda huakhuairi o'tiakatoapopi'. ⁹ Fiesta huaka'eria ontaj behuatiakaponepi'. “Yakbo' in huabokerek kente o'huadapo,” mena'apetpi'. Ken nogyon kente huanaba' on'huadika'nig kente huaddik i'eapo. I'birapo nogtekon i'huadapone. ¹⁰ E'toepak fiestayo yanhua'po kente huiri ehue'a on'huadika' kente yanhuadatoti'. Kente e'huadte fiesta huaka'eria o'tiakdepo, “Nogyon kente huairi on'huadika'nig kente yahuad, huadi'.” Ontaj ona'dik mo'eapet. Kenoka' huadakda i'epo konig huairi i'e aya'ada kutopate on'huadpo on'nopeapo. ¹¹ “Huairi ijje,” aratbut huata'da nama'da e'tinope'nayo “Huairi ehue' i'e,” Diosa o'batia'pakapo. “Huairi ehue' ijje.” Aratbuta huata'da e'tinope'nayo “huairi i'e.” Diosa o'batia'pakapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹² “E'toepak fiestate yatiakti' Jesús.” Fariseoa oname'ngtaj kentaj Jesúsa ona'po,

—Nogok onte'ti fiesta i'ka'po huakka' ayipo i'manhuada'po, huadi'taj, huama'buytaj, huaojtaj, huayetaj, huairitaj “Yan'tiakti', ayipo doere mon'bape'.” Kenomeytaj manahue' yai'ka'. Kenomeytaj e'tobape'nayo

onte'ti kenomeyere i'bape'apetpi' kenpa'ti dehuehue' mo'eapone.

¹³ Fiesta eka'nayo huakka' ayipo e'manhuada'nayo “Yan'tiakti' doere ayipo mon'bape'.” Pai'da huae'eritaj, dakhue'so'taj, huakkettaj, ekpobigtaj yamana'ika'. ¹⁴ Kenda e'mana'ika'nayo durugda i'eaponok kenomeya kenpa'ti ontaj tobapehue'dik mo'eapone Diostaj daka' huanigpeika'eri kurudyo Diosyo en'huade'te Diosa huadakda mo'ningka'apone. —Jesúsa ona'uyate.

**“Doere mon'bape' yan'tiak.” Dios
 Huairia huakka'tada o'mana'uy. Ken
 konig Jesúsa o'manbatia'pakpo
 o'manmadika'uyate.**

¹⁵ Nogtida huabokereka kutopate o'tohuadpo Jesústaj kenda o'peedepo Jesústaj

—In huadariyo Dios Huairiere Diosen aratbutere durugteda on'bape'apo. —Kenbokereka Jesústaj ona'uyate.

¹⁶ Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

—Huairia a'ti huakka'tada ayipo kan'manigmanhuadje'po o'mana'apo. Huanaba'taj o'mata'mona'po, “Huairia be'tobape'po a'ti aypote yan'tiakti'.” Yan'mana'. Huakka'tada yan'manati'. ¹⁷ Ken ayipo e'mahueyde'te, onte'ti huanaba'taj o'mata'mona'po, kenomeytaj 'ikken mo'maname'te “Oyda yan'tiak. Ayipo o'mahueyde yan'tiak.” Yan'manati'. ¹⁸ Kenda e'peedeada “Aypote huahue'dik ijje.” Aya'ada huabo'ada konigti on'mana'po, “Ta'ba huakupete ekkai'me'tenok tiahuayatudik ijje. Konigepo aypote huahue'dik ijje. Huairia do'taj huadiayhue' ke'e'.” Huakkuruda huanaba'taj ona'uyate. ¹⁹ Noga “Diez toros konig 'uhua vaca konig tronco huatotokeri huakupete ijbae'dey. Menpa'ti huadakda totokdik ya'eta'po tiahuaydik ijje. Aypote huahue'dik

ijjeý. Huairia do'taj huadiayhue' ke'e'." Noga huanaba'taj ona'uyate.
²⁰Noga "Ijtoepakdey. Konigepo aypote huahue'dik ijjeý." Nogakon ona'uyate.
²¹Huanaba' huairitaj on'kumejdepó kenda aratbuta on'mana'denig huairitaj o'nona'to'uyate. Kenoka' huairi o'diayonpo, "Huakka' jak kurute yanhuati'. Aya' jak kurute yanhua'eti'. Iyo pai'da huae'eritaj yan'batotiakti'. Dakhue' huaso' huae'eritaj yan'batotiakti'. Huakkettaj yan'batotiakti'. Kenpa'ti huakpobigtaj yan'batotiakti'." Huairia huanaba'taj o'mana'uyate. ²²Nogok huanaba' onte'ti on'tiakdepó, "Konig o'na oname'nig konigti o'kay, huairi, huakked huahuad o'enok nogda tiakdik o'ne." Huanaba'a o'nona'nok ²³"Nogyon nogyon dagtepi' huahuetepi' meyopi' aratbut e'ne'te, huairien aypote yan'tiakti' ighua'da yan'manati'. Huakka'da do'hued jakyo e'taeta' ijpaki. ²⁴Konigepo aya'da huakkurueritaj yan'tiak, doere yan'bape' ijmana'nig'a aya'ada do'ere huakka' aypo bapehue' o'neapo." Huairia huanaba'taj o'mana'uyate. —Ken konig Dios Huairia o'ka'apo Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

**Cristotaj e'nigpeika'ta' e'paknayo
 huakkuruda monig ka'dik
 ijjeý nopoe'dik ya'ne.**

²⁵Jesústaj huakka'ada aratbut on'tahua'enok o'batikorudpo, o'mana'po:

²⁶—Be'api' do'taj e'nigpeika'ta' e'paknayo do'taj huakka'da di' e'dik me'nika'. Huaojtapi' huayetapi' huatoe'tapi' huasi'potapi' huama'buytapi' huidpotapi' huata'dapi' sue'da di' yanika'. Do'tanayo huakka'da di' e'dik yanika'. Beapi' do'taj huakka'da di' ehue' ee'nayo do'taj nigpeikahue'dik mo'eapone. Do'hued huanigpeika'eri ehue'dik mo'eapone. ²⁷Konig hueypa cruzte pai'da on'nopo'epo

konigti do'taj a'nigpeikaya'po pai'da e'nopo'eta' pakhue' ee'nayo do'hued huanigpeika'eri ehue'dik mo'eapone. Kenpa'de hua'enda e'paknayo do'hued huanigpeika'eri ehue'dik mo'eapone. ²⁸Menpuru do'huedda katepi' ijeretpakika'nig Jesústaj a'nigpeikaya'po onte'ti do'huedda eretpakhue' ijjeapo, kenpa' huakkuruda daka' yan'nopo'epo. Kenpa'da hua'enda e'paknayo do'hued huanigpeika'eri ehue'dik mo'eapone. Do'hued huanigpeika'eri ee'ta' e'paknayo huakkuruda monig ka'dik ijje daka' yan'nopo'epo. Pai'da ijnopo'eapetpi', nogpi' aya' ijmatoenig pai'da huae'eritaj bayokdik ijjeapetpi', kenpa' huakkuruda daka' yan'nopo'epo. Konig huabokerekpi' huaboro' jak e'ka'ta' o'pakpo huakkuruda menigte e'dik ya'et daka' o'nopo'epo. Sue'da e'toe'nayo jak huaboa'da kahue' o'eapo. ²⁹Daka' nopoe'huedada eka'nayo jak 'iddu o'ka'denig'a siro jaktaj huakupelayo' o'epo dakeahue'dik o'enok aya'ada kentaj on'tierikapo. ³⁰"Ken huabokereka huaboro' jak e'ka'ta' o'paknig'a jak dakeahued huakupe o'dakea'po jaknayo dakeahue'dik o'eapo." Huayahuya kenda on'mana'po on'tierikapo. ³¹Konigti gobierno huairipi' diez mil sorotataj o'mato'epo nog gobierno huairipi' ke'nen taka' veinte mil sorotataj o'mato'epo on'tiak. Tiakhuedaded gobierno huairi diez mil sorotataj o'mato'epo daka' nopounhua'dik o'eapo. "Do'hued diez mil sorotataj menpa' gana ka'dik ya'net." Nopoe'dik o'eapo. ³²Gana kahue'dik o'neapo. E'nopoe'nayo sue'da huabokerektaj taka' huairitaj o'mata'mona'apo. "E'manoeya'ta' o'paki." Taka' huairitaj ya'nona'. O'mana'apo. ³³Ken konig, "Jesústaj a'nigpeikaya'po Dios Huairia e'paknayo do'huedda eretpakhue' ijjepo aya'da ijmatoenig kenpa'da ijmaenapoy."

Kenpa' nopoghue' ee'nayo do'hued huanigpeika'eri ehue'dik mo'eapone.

**Sal konig Cristoen huanigpeika'eri
o'ne. Sal pai' ehue' ee'nayo
kenpa'da en'dik o'e.**

(Mt. 5.13; Mr. 9.50)

³⁴ Sal huadakda o'epo aratbuttehupa'. Konigti do'hued huanigpeika'eri konig sal huadakda o'nepo aratbuttehupa' huadakda o'ne. Sal huadak ehue' ee'nayo onte'ti huadak kahue'dik o'eapo.

³⁵ Sal huadak ehue' ee'nayo huadaritehuapa' huadak ehue'dik o'eapo. Paichi kahue'dik o'eapo. Kenpa'da en'dik o'e. Daka' men'pee'. Daka' me'noknopenka'. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

**Oveja e'titikon ken konig o'e
Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

(Mt. 18.10-14)

15 Jesústaj a'peeya'po aya'ada gobierino huakupe huabae'eri dakhuea' huaka'eriene Jesústaj on'huahua'po. Ken gobierno huakupe huabae'eri engaña huaka'eri o'nika'po dakhuea' huaka'eriene Jesústaj on'huahua'uyate.

² —Dakhuea' huaka'eritaj o'bae'. In huabokereka dakhuea' huaka'eritaj o'baepo o'batobape'. —Fariseo huaje'eri Moisésenba' huamanmadika'erieree Jesústaj dakhuea' on'huaa'uyate.

³ Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

⁴ —Cien oveja on e'toe'nayo nogtida e'titikonnyo nogomey noventa y nueve mirebate oveja en'mae'te i'bakhua'apo ken nogtida ovejataj i'ukapo. E'huahuayta'da i'pakpo i'ukpo. ⁵ I'huahuaydepo i'kume'pepo durugda i'eapone. Jakyo i'hua'po. ⁶ Jakyo i'tiakdepo aya'tada huadi'taj i'bakupopaka'po, “Do'hued oveja o'titikonme'tenig

ken ijhuahuaydey. Konigepo doere mo'durugpak,” o'na i'mana'apone. ⁷ Konigti nogtida dakhuea' huaka'eri Diostaj o'nopo'korea'depo onte'ti Diostaj i'jigpeepoy o'nopodepo kurudyo durugnanada o'neapo. Nogomey noventa y nuevevepi' sue'da huadak o'nepo Diostaj nopo'koreahue'dik o'ey on'nopoenok kenomeytaj kuruderia durugda matoghue' o'neapo. Ijjay. —Jesúsa o'manmadika'uyate.

**Ettone'en huakupe e'titikon konig
o'e, Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

⁸ —Bepi' ettone' diez oro huakupe e'taeada nogtida e'titikonnyo huakjey o'bakupakapo kenpa'ti o'ukpo jonberokeapo, jakyo jonberokeapo, jakyo daka' o'ukonhua'po e'huahuayta'da o'pakpo o'ukonhua'apo. ⁹ Ken huakupe o'huahuaydepo ettone' huadi'taj kenpa'ti nogomey meyhue'da jakyo huaje'eritaj o'bakupopakapo, “Ken huakupe be'titikonme'nig ijhuahuaydey doere mo'durugpak.” Ettone'a o'mana'apo. ¹⁰ Konigti nogtida dakhuea' huaka'eri e'nopo'korea'nayo kurudyo Diosere Diosen huata'moneri durugnada o'neapo, ijjay. —Ken konig Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

**Huabokerekensi'poa
nama'da o'kadhuahua'depo
o'nopo'korea'uyate. Ken konig
Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

¹¹ —A'nenda huabokerek o'uyate. Botsi'poa' huabokerek huasi'po o'toepo, ¹² huasueda huaojtaj, “Konig huaoj e'bueyte huasi'potaj on'bayokika' oyda ijpaknok o'na bueyhuedaded katepi' huakupepi' beyok, pag.” Huasueda huaojtaj ona'uyate. Ken huaoj ke'nen botta'si'potaj ke'nen o'tamae'uy o'bayoke'. Huakka'da o'tamaenok

o'bayoke'uyate. ¹³Sue'da huame'noe e'pokde'te huasueda huasi'poa aya'da huaboa'da huaojen o'toedepo nog huadaribayo bidteda o'hua'uyate. Keya' dakhuea' o'kadhuahua'po aya'da ke'nen huakupe gasta o'ka'po dakhuea'da o'ka'po gasta o'ka'uyate. ¹⁴Kenoka' aya'da gasta o'ka'depo huakupebayo' o'edepo ken huadaribayo hui'hue'da o'epo aypobayo' o'nenok ke'na huaboa'da o'kusitokpo. ¹⁵Konigepo ken huadari huatoe'eritaj o'huahua'uyate. Ke'nen a'tabaaya'po o'huahua'uyate. Ken huadari huatoe'eria ke'nen huakyaritaj metamatoe'po o'ta'mona'uyate. ¹⁶Ke'na diga'da o'kusitokpo huakyarien aypo e'paktada nog huakyari' huatoe'eria yokhue' o'nuyate. ¹⁷Konigepo huaboa'da daka' o'nopoepo "Do'hued huaojen jakyo huakka'da huanaba' e'eadada huakka'da aypo on'toepo aya' bapehue'dik o'nika'. Donayo iyo aypota' bueydik iijeapoy. ¹⁸Do'hued huaojenbayo ijkumejapoy. 'Diostaj dakhuea'da ijkadhuahua'mey kenpa'ti ontaj dakhuea'da ijka'mey. ¹⁹Onte'ti huasi'poa' onahue' meeti'. O'nen huanaba' ee'ta' ijpaki, pag.' Ken do'hued huaojtaj anay'," o'nopo'e'uyate. ²⁰Ken ke'nen huaojen jakyo huaboa'da ona'ti o'kume'uyate.

Ken jakyo iboteda ee'de'te kentaj ke'nen huaoa o'tiahuaydepo o'tinepahui'po huasi'potaj o'huaketpo di' o'epo o'dokopo kenpa'ti o'buyukuyate. ²¹Huaojtaj "Diostaj dakhuea'da ijkadhuahua'mey. Ontakon dakhue'da ijka'mey. Onte'ti siona' onahue'dik meeti', pag." Huasi'poa ona'uyate. ²²Huanaba'taj "Uruda huaot yan'totiakpo yanotta'. Kenpa'ti huabapiokot yanotta'. Hua'iotkon

yanotta'. ²³Kenpa'ti ken huabo vaca sihuada e'huae' yan'totiakpo yan'arak. Fiesta mogka'. Huakka' aypo mon'bape'. ²⁴Do'hued huasi'poa konig ekbueyonig me'ika'nig'a oy onte'ti o'noe. A'nen o'titikon'uynig oy huaboa'da o'huahuaydey." Huaoa huanaba'taj o'mana'uynok huaboa'da fiesta ogka'de'uyate.

²⁵Kenoka' huatone'ma'buy ta'bayo o'epo o'baa'po jakyo o'tiakdepo musica o'peepo kenpa'ti e'huak o'pee'uyate. ²⁶Huaojen huanaba'taj "¿Katia'po yagka'?" ona'uyate. ²⁷"O'nen huama'buy o'tiakdenok kenpa'ti dakda okyeyaknok o'nen huaoj huabo vaca e'huae' sihuada huanaba'taj yaarak o'mana'." Huanaba'a ona'uyate. ²⁸Huatone'ma'buya o'diaypo "Jakyo kudhue' iijeapoy." Oa'. Ke'nen huaoa o'huarokonpo, "Yakud ijjay," ena'tada ²⁹"Huakka'da huabayok o'nen ijbaa'onhuahua'ika'nig'a, ontaj o'nigpeika'nig'a, fiesta do'hued huadi'taj kabatoke'po do'taj sigpi' yokhue' o'ika'ne. Cabrito konig 'uhua sue'pi' yokhue' o'ika'ne. ³⁰O'nensi'ponayo huakka'da o'nen huakupe o'bae'uynig potajtaj o'bayokuyate. Oy e'kumejde'te huabo vaca e'huae' sihuada i'nigarakdene." Huaojtaj ona'uyate. ³¹"Onnayo doereda i'ika'ne, aya'da ijmatoenig o'nen kenpa'ti i'taene. ³²Oy durugpakdik o'ene kenpa'ti fiesta ka'dik o'ene konigepo o'nen huama'buy konig e'buayda o'eme'nig'a oy onte'ti o'noe. Konig o'yoyahue'uyatenig'a oy o'huahuaydey, sion." Huaoa ona'uyate. —Kenda Jesúsa o'manbatia'pakpo ken konig e'nopo'korea'nayo dakhuea' huaka'eritaj Apag Diosa o'matinepahui'po o'bakkahuea'ika'apo o'manmadika'uyate.

**Huairien huatamatōē'eri nama'da
o'ka'po konig huairien e'tamatīē'ada
nama'da o'bayokenok kenpa'da
huairia o'en'uyate. Jesúsa
ken konig o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

16 Huanigpeika'eritaj o'manbatia'-pakpo o'manmadika'po,
—Huairi o'uyate. Huakka'da o'tamaenok huatamatōē'eria o'tamatōepo, “O'nen huatamatōē'eri huabokerek o'nen i'tamaenig daka' tamatōēhue'ada dakhuea' i'takika'ne.” Aratbuta on'huaa'nok, ²“Yatiak.” Huatamatōē'eritaj ona'uyate. E'tiakde'te “Do'hued e'tamatōē'ada nama'da o'bayokika'. Nogomeya menona'ne. Onte'ti do'hued huatamatōē'eri ehue'da i'ēapone. Aya'da e'bahuaya'ba' kenpa'ti aya'da e'bae'ba' menigtotiak.” Huairia huatamatōē'eritaj ona'uyate. ³“Oy huairia me'endene ke'nen huatamatōē'eri onte'ti ehue'da iijeapoy. ¿Kate ijka'apet? Teyhue'da iijepo ta'ba kahue'dik iijey. Konig aratbuttaj huakupe beyok e'manika'ta' pakhue' iijepo, ijbira'i.” Kenda huairien huatamatōē'eria huanopoya'da o'nopoēpo. ⁴“Oyda kenda ijka'apoy ijnopoey. Nogok jak toēhue' e'ēde'te, huakupe toēhue' e'ēde'te, aypobayo' e'ēde'te aratbuta kenomeyen jakyo do'taj medeapetpi' kenda ijka'apoy ijnopoey.” Kenpa' huanopoya'da o'nopoē'uyate. ⁵Kenomey do'hued huairitaj dehuea' e'nahue'taj kenomeytaj nogti nogtia' menigtotiak ona'nok. Huakkuru huatiakeritaj “¿Do'hued huairitaj meniga' dehuea' i'ē?” Huakkuru dehuea' huāē'eritaj ona'uyate. ⁶“Cien kajapotone'te huasihuaj dehuea' iijey.” Huakkuru huabokereka ona'nok “In o'nen dehuea' e'huāē'ba' i'tene, ida yahuadpo yamadoya', cincuentayo'da yamadoya'. Ken onte'ti huairitaj

cincuentayo'da dehuea' i'unapone.” Huairien huatamatōē'eria ona'uyate. ⁷Nogakon e'tiakde'te “¿O'na meniga' dehuea' i'ē?” Nogtaj ona'nok, “Cien huaboro' sako trigo dehuea' iijey.” Noga ona'uyate. “In o'nen dehuea' e'huāē'ba' i'tene, kente ochenta huaboro' sacoyo'da yamadoya'. Ken onte'ti huairitaj ochenta huaboro' sacoyo'da dehuea' i'unapone.” Huairien huatamatōē'eria ona'uyate. Kenda konigti nogtaj nogtaj dehuea' huāē'eritaj o'mana'uyate. Konigepo nogok dehuea' huāē'eria huairien huatamatōē'eritaj ya'deapetpi'. ⁸Huairien huatamatōē'eri ken konig o'ka'de huairi o'nokotdepo, “In dakhuea' huatamatōē'eria dakhuea' be'taka' aratbuta kentaj nogok mentihuapoke'po daka' akaya' o'nopoēpo. In huadariyo Diostaj oknopoēhue' huāē'eri aratbut nogtaj nogtaj 'urua'da akaya' on'nopoēpo, nogok kenpa'ti mentihuapoke'po. Diostaj huaknopoē'erinayo sue'da 'urua'da akaya' on'nopoika', nogok sue'da mentihuapokedepo.”

⁹Konigepo huakupepi' nog katepi' mo'tōepo nama'da gasta ka'dik mo'ika'pi'. Huata'da bo'pakpo Diostaj nigpeēhue'da mo'epo gasta ka'dik mo'ika'pi'. Huata'da bo'eretpakpo nama'da bae'ika'dik mo'epi'. Diostaj daka' yan'nigpeepo aratbuttaj yan'tihuapokikati', yan'bayokikati', pai'da huāē'eritaj yan'bayokikati', iijay. Nogok opudomey e'bueyde'te katepi' huakupepi' toēhue' mo'ēdenok o'nen huadi'a Dioserea kurudya' mo'baedapone.

¹⁰Nogen sue'da e'tamaetaj daka' e'tamatīē'ika'nayo konigti nogenkon nogitinada daka' mo'tamatīē'ika'apo. Kenpa'ti nogen sue'da e'tamaetaj daka' matīēhue' ēē'nayo konigti nogen nogitinada daka' tamatiēhue'dik mo'ēapo. ¹¹Huakupe katepi' mo'tōepo

daka' yan'nopoepo yanikati'. Huakupe gana e'ka'ta' bo'pakpo engaña ka'dikpi' mo'ene. Diosa o'paknok huakupe mo'toika'ne. Huakupe daka' toehue' ee'nayo pai'da aratbuttaj daka' bayokhue' ee'nayo Dios huadaknanada huaunhuahuika' yokhue'dik mo'eapone. Kenpa'ti Diosa 'uruda huaknopoe' tihuapokhue'dik mo'eapone. ¹² Nogen daka' tamatiehue' e'ika'nayo o'nenda huatamae' Diosapi' bayokhue' mo'eapone.

¹³ Botta' huairi toehue'dik mo'ene. Diosyo'da Huairi o'e. Katepi' huakka' e'tamaeta' e'eretpaknayo konig nog huairi huanopoya' to'e'dik o'e. Kenpa'ti huakka' huakupe e'tae'ta' e'eretpaknayo konig nog huairi huanopoyoda to'e'dik o'e. Dios Huairitayo'da nigpeedik mo'ene. Diostayo'da di' e'dik mo'ene. Huakka'ta'da katepi' huakupepi' e'eretpaknayo Diostaj pakhue'dik mo'ene. Diostaj e'paknayo huakka'da katepi' huakupepi' pakhue'dik mo'ene. Diostaj e'nigpeenayo huakka'da katepi' huakupepi' pakhue'dik mo'ene. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

¹⁴ Fariseoa huakka'da huakupeta' on'deretpakika'po Jesústaj on'peedepo Jesústaj on'tierikpo nama'da oa' on'huaa'uyate.

¹⁵ —Opudomey fariseo “Huadakda o'ne,” nog aratbuttaj mo'manopoea'ika'nig'a Diosanayo opudomeyennopo'taj dakhue' o'ne moknopoene. Be'api engaña ogka'po “Huadakda o'ne,” aratbuttaj e'manopoea'ta' on'eretpakika'. Diosnayo kenda e'ka' dakhue'da o'e o'nopoika'. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Moisésenba'taj kenpa'ti konig
Dios Huairitaj o'noknopoe
on'nigpeika'apone Jesúsa
o'batia'pakpo o'manmadika'uyate.**

¹⁶ —Juan Bautista tiakhued ee'te Moisésba'taj mo'nigpeika'uyate, kenpa'ti Juan Bautista tiakhued ee'te Diosen huamanbatia'pakerien beroba' monmadika'uyate. Juan Bautista e'tiakde'te huadak hua'a konig Dios Huairitaj yanoknopoe' yan'nigpee' kenda on'manbatia'pakonhuahua'po oy huakka'da on'eretpakpo Dios Huairitaj huaboa'da on'nigpeedepo.

¹⁷ Kurud huadariere ida batikhue'dik o'neapo konigti Moisésenba' kenpa'da o'ika'apo. Dikenhue'dik o'eapo. Nogtipi' huadik dikenhue'dik o'eapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Huatoe'taj kenpa'da enhue' yane'.
Jesúsa o'manmadika'uyate.**

(Mt. 19.1-12; Mr. 10.1-12)

¹⁸ —Be'api' huabokerek huatoe kenpa'da e'ennayo kenpa'ti nog ettone'taj e'toepaknayo huakkuru huatoe'taj dakhuea' o'ka'. Kenpa'ti konig e'bakdej o'enok dakhuea' o'ka'. Kenpa' Diosa oa'. Nog huabokereken huatoe e'enonde'te kentaj be'api' e'toepaknayo kenpa' dakhuea' ogka'. Kenpa' Diosa oa'. —Ken Jesúsa o'manmadika'uyate.

**Huabokerek huairitaj kenpa'ti pai'da
Lázarotaj Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

¹⁹ —Huabokerek huairi o'uyate. Huakka'da o'matoe'uyate. 'Uruda yudtaj huakka'teda ekkai' o'taenok o'otika'po aya' huame'noe huakka'tada o'matobapepo konig fiesta o'kika'po 'urua'da o'bape'ika'uyate. ²⁰ Nog huabokerek Lázaro pai'nanada o'ika'po huasi'dak huabada o'basetika'po huairien akbogpete o'huadika'po

sorokte o'huadika'uyate. ²¹ Huairia en'bape'te sue'da aypota'suj barakte en'bakotate ken aypota'suj pai'da Lázaro e'bape'ta' o'pakika'uyate. Kenpa'ti Lázarotaj kuhua on'huatiakpo huasi'dak e'settaj on'timinika'uyate. ²² Nogok Lázaro pai'da huae'eri o'buey'uyate. Ken Diosen huata'moneria Lázarotaj on'tohua'po kente Abraham e'huae'yo on'tohua'uyate. Kente 'uruda o'ika'. Huairikon e'bueyde'te on'kubarakka'uyate. ²³ Keyo oknopoehue' huae'erikudak nokireg e'nika'yo ken huairia pai'da o'nopo'epo kutayo bidteda Abrahamtaj o'tiahuaypo Lázarotaj Abrahameretaj o'batiahuay'uyate. ²⁴ "Do'taj yatinepahui', pag Abraham. Do'te Lázarotaj menigta'mona'. Ke'na huaba'pikunote hue'eyyo yaba'pisotpo do'hued huano'taj kano'pohue'po in ta'akyo pai'da ijnopo'ey." Kenpa' huairikudaka Abrahamtaj o'nokoypo ona'uyate. ²⁵ "Okkahuehue' yae', sion. On i'noepo huakka'nanada i'matoe'ika'uyate. Huadagnada i'ika'uyate, Lázaronayo pai'nada o'ika'uyate. Oy iyo doere Lázaro huadakda o'e. Durugda o'ika'. Onnayo pai'nada i'nopo'ene. ²⁶ Kenpa'ti iyo konig kubog o'e. Mente huahue'dik o'e. Iya' opudomeytaj huahuahue'dik o'ey. Kenpa'ti iyo oro'omeytaj huatiakhue'dik mo'ene." Abraham huairikudaktaj ona'uyate. ²⁷ "Ken do'hued huaojen jakyo Lázarotaj yata'mona'. ²⁸ Do'hued cinco huama'buytaj yamana'tu' Lázarotaj yana'. Do'hued huama'buy iyo tiakhue' ka'ne'po, iya' pai'da on'nopo'eapo. Konig do nama'da ijkika'mey konigti kahue' ka'ne'po. Lázaroa kamane', pag Abraham." Huairia Abrahamtaj ona'uyate. ²⁹ "O'nen huama'buy kenda Moisésa o'nigmadoya'uyate, Moisésenba' on'ba'toe kenpa'ti Diosen huamanbati-a'pakerienba' on'ba'toe. Kan'nigpee'."

Abrahama ona'uyate. ³⁰ "Ehue', Moisésenba'taj nigpee'hue' o'neapo, pag Abraham. Be'api' kubarakya' o'noyhuadpo e'huatiakato'nayo do'hued huama'buya yan'nopo'korea'apet." Huairia ona'uyate. ³¹ "Moisésenba'taj kenpa'ti huamanbatia'pakeriba'taj e'nigpee'ta' pakhue' ee'nayo be'api' kubarakya' e'huatiakato'nayo kentaj kenpa'ti nigpee'hue' o'neapo." Abraham ona'uyate. —Kenda Jesús a o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

Keyoj nama'da eka'nayo dakhuea'da o'unhuahuika'apo.

(Mt. 18.6-7, 21-22; Mr. 9.42)

17 Jesús a huanigpeika'eritaj, —Katetapi' e'tiahuayapi' e'huirikapi' e'pee'api' konigepo aratbut kirigayo' dakhuea' e'ka'ta' o'bapaka'ika'. Ken o'na nogtaj dakhuea' e'batoka'nayo konigepo ontaj Diosa ke'poda castiga megka'apone. ² Do'hued huanigpeika'eritaj dakhuea' e'batoka'ta' i'pakpopi' dakhuea' batokahued be'api' huidtone' o'nen huahuerenta' yan'tiontidukupo a'ta'kotia'po odda yakoyo e'ennayo kenda sue'da castiga o'e. ³ Keyoj, opudomey, aya'da daka' yan'nopo'epo yan'manika'.

Huaknopoe'eri huama'buyapi' ontaj dakhuea' egka'nayo "Dakhuea'da ogka'ne. Kenpa'da yabatik." O'nen huama'buytaj ighua'da yaboroay. E'nopo'korea'nayo o'nen huama'buytaj yakkahuea'. ⁴ Nogme'noetida ontaj dakhuea' egka'nayo konig sietea'pi' ontaj dakhuea' egka'nayo ontaj "Nama'da ontaj ogka'ne, ijnopo'koreay, onte'ti konigti kahue' o'eapone," sietea'pi' ena'nayo o'nen huama'buytaj sietea'a' yakkahuea'. Nogok nogok konigti o'nen huama'buya ena'nayo onte'ti yakkahuea'. —Ken Jesús a huanigpeika'eritaj o'manmadika'po o'mana'uyate.

**Daka' eknopoe'nayo Huairi
Jesúsa teyda 'urua'da o'ka'apo.**

⁵—Ontaj sue'da oro' oknopoe'y, nogiti ontaj huaknopoe' bo'tihuapok. —Huairi Jesústaj doce huamata'mona'eria o'nona'uyate.

⁶—Mostaza huakid sigda o'e. Do'taj sue'da eknopoe'nayo mostazakid konig suigda eknopoe' o'e "In hueymey o'dikka' sicómoro yauru, e'pogyo yato-hua'po yatuk." Suigda iknopoe'ponapi' Diosa o'ka'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Diostaj huaknopoe'eri konig huairien
huanaba' daka' nigpeika'dik o'ne.**

⁷—O'nen huanaba' ta'baya' o'baa'popi' campoduyte oveja o'tioka'popi' bisik jakyo e'tiakde'te "Yakud, yabape'." Ken konig onahue' mo'ika'ne. ⁸"Menigmanhuada' do'taj kabape'po kenpa'ti koya' menigtotiak. Do e'bape'de'te a'ti yabapedti' kenpa'ti koya' yamayenti'." Ken konig mo'mana'ika'ne. ⁹Huanaba' e'nigpeika'tada "dakiti" onahue' mo'ika'ne. ¹⁰Konigti opudomey kenoka' aya'da Diosa o'mana'uyate boka'depo, "O'nen huanaba' o'ey, 'Huadaka'da boka'ne.' Kenpa'ti 'Dakiti' oro'taj onahue'dik o'ene. Kenyo'da ka'dik o'epo o'kay." Diostaj ya'nona'. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

**Diez huabokerek en'si'dakpara'ta
Jesúsa o'bayarea'uyate.**

¹¹Jerusalényo Jesús o'huae'on-huahua'po Samaria huadaribayo Galilea huadaribayo ondariyonyo' e'ne'te o'hua'epo. ¹²Huakka' jakyo Jesús ekyede'te diez huabokerek e'si'dakpara'a sue'da bidteda on'nigbopo,

¹³—Oro'omeytaj mo'tinepahui' Jesús Huairi. —'Utta'da Jesústaj o'nonokoy'uyate.

¹⁴Jesúsa o'batiahuaydepo,

—Yanhuati'. Judío sacerdotetaj yan-huahuati'. Sacerdotea bo'tiahuaye'. —Jesúsa diez huabokerek e'si'dakpara'taj o'mana'uyate.

En'bahuade'te Diosa o'bayaread-uyate. ¹⁵Kenoka' nogtiada ijyaredey huaboa'da o'nopoe'depo o'kumejpo, "Diosa 'urua'da o'kika'. Huadaknanada o'e Dios. Dakiti Dios." 'Utta'da o'okoypo, ¹⁶Jesústaj huikudate o'tihuadpo "Dakiti Jesús Huairi." Ona'uyate. Ke'na Samaria huadaribayo huae'eri o'uyate.

¹⁷—Dieztaj ijbayarea'nig, ¿Nog nueve meyon ya'ne? ¹⁸In nogbayo huae'eriyo'da "dakiti Dios" aa'ya'po o'kumej. Ka'tia'po nogda nueve kumejhue' ya'ne. —Jesúsa oa'uyate.

¹⁹—Ya'upakpo yabodpo yahuati'. Do'taj oknopoenok konigepo o'yareaddene. —Jesúsa ona'uyate.

¿Dios Huairi o'tiakpo monig ya'eapo?

(Mt. 24.23-28, 36-41)

²⁰—¿Menoka' Dios Huairi yatiakapet? —Fariseo aratbuta Jesústaj o'nona'nok,

—Dios Huairitaj huadak hua'a monopoi'ka'nig kenpa'ti mo'nigpeika'nig tiahuayhue'dik mo'ene. ²¹Oy opudomey sue'ada Dios Huairitaj monopoe'denok e'nigpeidepi' "In o'e." "An o'e." Be'api' ahue'dik o'neapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

²²Ke'nen huanigpeika'eritaj,

—Do huabokerek iijenok Diosa me'ta'mona'uyne, nogok do'taj e'tiahuayta' bo'pakaponig'a. Nogtida huame'noeyo'dapi' do'taj e'tiahuayta' bo'pakaponig'a kenoka' do'taj tiahuayhue'dik o'neapone. Aratbutere ehue' iijeapoy. ²³'Ayo o'e.' 'Keyo o'e.' Yan'batia'pakapetnig'a. Kenomeytaj manpeehue' yane'. Do'taj a'ukya'po huahue' yane'. ²⁴Nogok do e'tiakte aya' huadariya' nogdari nogdariya' do'taj bo'tiahuayapone. Konig

qjbed o'ika' kurudya' huabada jeyda o'enok aya' huadariya' do'taj tiahuaydik o'neapo. ²⁵ Huakkurunayo pai'da huakka' ijinopo'eapoy. Kenpa'ti huakka' aratbuta oy do'taj eknopoe'ta' pakhue' me'neapone. ²⁶⁻²⁷ Do huabokerek iijenok Diosa me'ta'mona'uyne. Nogoka' do kurudya' e'tiahte aratbut on'bape'ika'apo vinopi' on'mamay'ika'apo kenpa'ti on'toepakika'apo. Konigepo do'taj ekpoe' nighue' o'neapo. A'nennada Noékudak ee'te konigti ogkika'uyate. Diostaj pakhue'da o'nepo, on'bape'ika'po, on'mamay'ika'po, on'toepakika'po. Noé huaboro' kusi'petone'yo en'bakudde'te aratbut kenda egkika'te huekurua o'huepokdepo aya'da on'mabuey'uyate. ²⁸ Konigti a'nennada Lotkudak e'huae'oka' aratbut Diostaj pakhue' o'nepo on'bapika'po on'mamay'ika'po kenpa'ti huakupete on'bae'ika'po on'bahuaya'ika'po, kenpa'ti ta'bayo on'batuke'ika'po kenpa'ti jak ogkika'po. ²⁹ Kenda aratbut ogkika'uyne'g'a Lot Sodoma huakka' jakya' en'makorokde'te Diosa castiga o'magka'po konig ta'akoniga kurudya' e'hui'a aya'tada o'mahuig'uyate. Kenpa'ti azuffre konig huidjeyada kurudya' o'batikahuapo aya'tada o'barakuyate. ³⁰ Do huabokerek iijenok Diosa me'ta'mona'uyate, do onte'ti kurudya' e'tiahte konigti aratbut ogkika'po, do'taj ekpoe' nighue' o'nika'apo.

³¹ Katepi' e'matoe'ta' me'pukehue' yanikati'. Do kurudya' e'tiahte jakkurute opud ee'nayo katepi' jakyo e'tamae'nayo a'baetuya'po jakyo kudhue' yaneti'. Kenpa'ti do e'tiahte ta'bayo opud ee'nayo jakyo katepi' a'baetuya'po huahue' yane'. Konigepo do'taj daka' ekpoe' nige'dik mo'eaponok. ³² Loten huatoe'taj okkahuehue' yane'. Ettone'a katepi' do'hued jakyo me'tamaene

o'nopoepo ta'nia' o'mabo'udpo konigepo kenteda o'buey'uyate. ³³ Opudomey kenpa'da huata'da bo'pakpo doere kurudyo onte'ti noeonhuahuikahue'dik mo'eapone. Opudomey kenpa'da huata' pakhue' mo'ika'po Diostaj e'nigpeeta' huakka' bo'pakika'po onte'ti Diosere mo'noeonhuahuika'apone.

³⁴ Ken nogok do e'tiahte sikyopi' bot-ta' jogkutopayoyo' en'tayte nogtiada do'taj ekpoe' o'nigenok Diosen huata'moneria o'tohua'apo. Nogtaj tohuahue' o'eapo. ³⁵ Konigti botta' ettone' aros on'tugpo nogtatida Diosen huata'moneria o'tohua'apo nogtaj tohuahue' o'eapo. ³⁶ Konigti ta'bayo botta' huabokerek o'nepo. Diosen huata'moneria nogtatida o'tohua'apo nogtaj tohuahue' o'eapo, ijjay. —Ken Jesús a huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

³⁷ Huanigpeika'eri kenda on'peedepo, —¿Kenda ia'nig meya' ya'eapet? — Huanigpeika'eria Jesústaj o'nona'uyate. —Kente e'bueyen huaso' o'huednok, kente huakka' matuk on'tiakapo. Ken konig e'ne'te dakhuea' huaka'eri'taj Diosen huata'mona'eriomeya castiga o'magka'apo. —Jesús a o'mana'uyate.

Juez yamanoeya' huamana'eri o'epo yamanoeya' huamana'eritaj kenpa'ti 'ayhuataj Jesús a o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

18 Kirigayo' yan'tiona'pakika'po batikhue' yanika'. Jesús a o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

²—A'nenda huakka' jakyo juez yamanoeya' huamana'eri o'epo, Diostapi' me'pukehue' o'epo kenpa'ti aratbuttaj manpeehue'da o'ika'uyate. ³Ken huakka' jakyo 'ayhuakon o'epo yamanoeya' huamana'erite o'huahua'ika'po, “Noga dakhuea' menogkame'ne mentihuapok, huairi.” 'Ayhua ona'ika'po nogok nogok kirigayo' konigti ona'ika'uyate.

⁴Keje' keje' yamanoeya' manahue' ijjeapoy nogok nogok yamanoeya' huamana'eria e'nopoe'ada nogok "Diostaj okme'pukhue' ijje kenpa'ti aratbuttaj peehue' ijkay. ⁵In 'ayhua kiriga'da be'huatiakika'nok kentaj ijtipeonapoy. Onpeunhue' ee'nayo do'taj kirigayo' be'huatiakika'nok do'hua huadiaydik ijjeapoy." Huanopoda o'tinopoe'uy. —Kenda kirigayo' yan'tiona'pakika'po batikhue' yanika', Jesúsá o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate:

⁶On'te'ti Jesús Huairia o'mana'po,

—Kenda dakhue'a yamanoeya' huamana'eri huanopoya' o'tinopoe'uyate. Yan'nopoe'. ⁷⁻⁸"Be'tihuapak, Dios." "Be'tihuapak, Dios." "Taka' dakhuea' megka'ne, Dios." Diosen huabaktie'ea'eria Diostaj huame'noe kenpa'ti sikyo e'tiona'pakika'te Diosa idada o'batihuapakapo, Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Kurudya' ijhuarakapoy. ¿Huabaktie'ea'eritaj a'batiokaya'po e'tiakde'te meniga' do'taj yanoknopoe'apet? —Kenda Jesúsá o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

**Fariseo huae'eritaj kenpa'ti
gobiernoen huakupe huabae'eritaj
Jesúsá o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

⁹"Huadakda ijje. Huadakda ijkikay." "Nogomeynayo dakhue'da o'nepo dakhuea' ogkika'." Sue'ada nama'da on'matinopoika'nigtaj Jesúsá o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

¹⁰—Diosen jakyo a'tiona'pakya'po botta' huabokerek on'hua'uyate. Nogtida fariseo huae'eri o'epo nogda gobiernoen huakupe huatabae'eri o'uyate. ¹¹Huakkuru fariseo huae'eria o'bopo, o'tiona'pakpo, "Konig nog aratbut dakhuea' huaka'eri o'nika'nig konig donayo ehue' ijje. Huadakda

ijje, Dios. Konigepo dakiti ijje. Huabereeri konig ehue' ijje. Dakhuea' huaka'eri konig ehue' ijje. Nogen huatoe'taj huabakdejeri konig ehue' ijje. Kenpa'ti in gobiernoen huakupe huabae'eri konig ehue' ijje. ¹²Nogse-manatida ee'te Diostaj iknopoe'po botta'a' huame'noete bapehue' ijkay. Kenpa'ti huakupepi' aypopi' katepi' ijbae'dey. Diostaj sue'da iyyokikay." Ken fariseo huae'eria o'bopo Diostaj o'tiona'pak'uyatenig'a. ¹³Gobiernoen huakupe huatabae'erinayo Diosen jakte sue'da bidte o'bopo dakhuea' huaka'eri ijje o'nopoe'po kurudyo mabohue'da o'epo o'tiona'pakpo, kenpa'ti konig pai'da o'epo huata' o'kagkatuktukpo o'tiona'pakpo, "Do'taj me'tinepahui', dahuea' huaka'eri ijje, Dios." O'tiona'pakuyate. ¹⁴Gobiernoen huakupe huatabae'eri ke'nen jakyo e'kumejde'te Diosa okkahuea'depo huadakno'po da o'ean'uyate. Fariseo huae'eritaj okkahueahue' o'uyate. "Huadakda ijje. Huairi ijje." Aya'da kenda huanopoe'eritaj "Do'tehuapa' dakhue'da mo'ene." Diosa o'mana'apo. "Huairi ehue' ijje. Huadakda ehue' ijje." Aya'da kenda, huanopoe'eritaj "Huadakda mo'ene." Diosa o'mana'apo. —Kenda Jesúsá o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

**Jesúsá huasi'potaj huadakda Diosa
kamagke'po o'batibata'te'e'uyate.**

(Mt. 19.13-15; Mr. 10.13-16)

¹⁵Nogok huasi'potaj Jesúste on'batohua'uyate. Jesúsá kabatiba'ta'te'e'po on'batohua'uyate. "Keje' batohuahue' yane'." Huanigpeika'eria en'mana'tada ¹⁶"Men'huatiake," Jesúsá o'mana'po, "Huasi'po do'te en'huatiakte, kaeya' manahue' yane'. Konigepo konig inomey 'urunopo'da huasi'po o'ne konigti aratbut huaknopoe'eri Dios Huairitaj on'nigpeika'po Diosensi'po

o'ne. ¹⁷ Huasi'po do'taj 'urunopo'da me'noknopoe'po men'nigpeika'ne. Konig huasi'po Dios Huairitaj o'noknopoenig konigti opud oknopoghue' ee'nayo Dios Huairiensi'po ehue'dik mo'eapone. Buttida ijjay." Jesúsa o'mana'uyate.

Huairia Jesúsere on'batia'pakuyate.

(Mt. 19.16-30; Mr. 10.17-31)

¹⁸ —¿Kurudyo Diosere a'noeon-huahuikaya'po kate kika'dik iije, huadak huamanmadika'eri? —Nogtia'da judfo huairia Jesústaj ona'uyate.

¹⁹ —Ka'tia'po huadakda i'e ona'. Diosyo'da huadakda o'e. ²⁰ Nogen huatoe'taj bakdejhue' yane'. Nog aratbuttaj e'huadiayte arakhue' yan'maika'. Nogen bakbrehue' yanika'. Nog aratbuttaj dakhuea'da bahuaahue' yanika'. Huaojtaj huayetaere yanigpeika'po daka' yan'matoika'po yan'bayokika'. Ken Diosen e'mana' yanopoe'. —Jesúsa ona'uyate.

²¹ —Do huasi'poedada kenda aya'da ijinigpeika'uy. —Jesústaj ona'nok.

²² Jesúsa o'peedepo,

—Nogitied ka'diken i'ene. Aya'da katepi' i'matoenig huakupete yabahuaya'. Ken huakupe yabaedepo pai'da aratbuttaj yabayoke'. Kenda on eka'nayo kurudyo Diosere huakka'da i'matoeunhuahuika'apone, do'taj behuatiakpo do'tayo'da menigpeonhuahuika'. —Jesúsa ona'uyate.

²³ Kenda huairi o'peedepo huakka'-nanada o'matoepo huaboa'da suhue'-nanada o'uyate. ²⁴ Suhue'nada o'enok Jesúsa o'tiahuaydepo,

—Huairi ke'nenda huakka' e'matoe'ta' e'eretpaknayo Diostaj oknopoghue'dik o'neapo Diosensi'po ehue'dikda o'ne. ²⁵ Konig camello huaboro' 'uhua sakpi'peyo kudhue'dik o'e. Konigti huairi huakka'da e'matoe'nayo

Diosensi'po ehue'dikda o'neapo. —Jesúsa ona'uyate.

²⁶ —¿Be'a manopo'yarea'dik ya'ne? ¿Be'a Diosere noeonhuahuika'dik ya'ne? —Nogomeya Jesústaj on'peedepo o'nona'uynok,

²⁷ —Huabokerek huata'da nopo'yareahue'dik o'ne. Huata'da on'pakpo noeanhuahuikahue'dik o'neapo. Diosayo'da nopo'yarea'dik o'mae kenpa'ti onte'ti noeanhuahuika'dik o'mae. Diosayo'da aya'da ka'dik o'e. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁸ —Oro'omeynayo aya'da o'matoeika'nig o'maenon'uy. Ontaj ata'huaya'po aya'da o'maenondemey, huairi. —Pedroa Jesústaj ona'uyate.

²⁹ —Aya'da ke'nen jakpi', ke'nen huaojpi', ke'nen huayepi', ke'nen huama'buypi', ke'nen huidpopi', ke'nen huatoepi', ke'nen huasi'popi' Dios Huairitaj a'nigpeeya'po e'maenon'nayo indariyo ³⁰ durugda on'noeonhuahuika'apo huakka'da nogda on'matoeapo kenpa'ti onte'ti Diosere on'noeonhuahuika'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Nog aratbuta do'taj me'darakapone. Jesúsa onte'ti o'batia'pakuyate.

(Mt. 20.17-19; Mr. 10.32-34)

³¹ Doce huamata'mona'eritaj Jesúsa meyo'hue'da o'batohua'depo,

—Oy Jerusalényo o'hua'deapone. Do huabokerek iijenok Diosa me'ta'mona'uyne. A'nenda Diosen huamanbatia'pakeria do'taj kenda men'timadoya'uyatenig huabokereka do'taj me'nogka'apone. ³² Nog aratbuttada menyokapone. Do'taj nog aratbuta men'tierikapone, dakhuea'da men'tidi'keapone, do'taj mentisupu'eapone, ³³ pidetbi'a kenpa'ti men'bitbitapone, me'darakapone, botta'a' kubarakyo eksikonde'te kubarakya' Diosa me'noyhuada'apone.

—Jesúsa doce huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

³⁴ Doce huanigpeika'erinayo nopoenkahue' o'nyuate. Kenda Jesúsa e'mana'tada nopoenkahue' o'nepo konig e'ireg o'énok nopoenkahue' o'ne'uyate.

**Jericó huakka' jak huæ'eri
ekpobigtaj Jesúsa okpoyarea'uyate.**

(Mt. 20.29-34; Mr. 10.46-52)

³⁵ Huakka' jak Jericóyo Jesúsa e'tikayopakte dagte huabokerek o'huadpo ekpobig o'epo huakupepi' aypopi' men'yok oa'ika'. ³⁶ Huakka'da aratbut on'poknok ekpobiga o'peedepo, "¿Katete mo'e?" o'mana'uyate. ³⁷ "Jesús Nazareteri o'pok." O'nona'uyate.

³⁸ —Metinepahui', Jesús. Daviden ad-huea' huayayo i'ene. —O'okoy'uyate.

³⁹ "Yabatik, soata' yae'." Huakkuru aratbuta Jesúsere huahua'eria e'nona'tada onte'ti onte'ti o'okoypo,

—Metinepahui', Jesús. Daviden ad-huea' huayayo i'ene. —O'okoy'uyate.

⁴⁰ Jesús ehuaa o'boato'po, "Men'nig-totiak," huanigpeika'eritaj o'mana'uyate. O'tikayopakonyakdenok,

⁴¹ —¿Katetaj i'pak? —Jesúsa ona'uyate.

—Ekpoyarea'ta' ijpaki, huairi. —Ekpobiga ona'uyate.

⁴² —Yatiahua'y. Do'taj oknopoenok okpoyareaddene. —Jesúsa ekpobigtaj ona'uyate.

⁴³ Jesúsa kenpa' eade'te huaboa'da ekpobig tiahua'ydik o'edepo, Jesústaj o'tahua'po "Dios kurudyó 'uruda o'ika'po huadaknanada o'kika'," o'batia'paknok, aya'ada Jesústaj on'tahua'po on'tiahua'ypo on'peepo kenpa'ti "Dios kurudyó 'uruda o'ika'po huadaknanada o'kika'," on'batia'pakuyate.

Jesúsa Zaqueotaj o'nopo'yarea'uyate.

19 Ken, Jericó huakka' jakyo Jesús o'kudonpo o'huae'po dagte o'huae'uyate. ² Ayo huairi o'epo o'dikka' Zaqueo. Ke'na gobierno huakupe huabae'eri huairi o'uyate. ³ Jesústaj e'tiahua'ya'ta' e'pakada huakka'ada Jesústaj on'tikupopakika'nok ke'na jontojyo'da o'epo tiahua'yhue'dik o'epo, ⁴ Konigepo huakkuruyon o'ketonhua'po kente Jesús o'pokapo o'nopoepo hueymeyyo sicómoroyo o'behuikato'po Jesústaj a'tiahua'ya'po hueymeyyo o'behuikato'uyate. ⁵ Ken hueymeyte Jesús o'pokpo kutayo o'maboatopo,

—Ida yahuarak, Zaqueo. Oy o'nen jakyo tahuade'dik ijje'y. —Jesúsa ona'uyate.

⁶ Konigepo Zaqueo o'huarakonpo ida o'huarakpo durugda o'toepo ke'nen jakyo Jesústaj o'tohua'uyate. ⁷ Huakka'da aratbuta Jesústaj Zaqueoere e'hua'te on'tiahua'ydepo, "Dakhuea' huaka'erien jakyo o'hua'depo keyo o'tay'apo," dakhuea' onpapayo' on'huaa'uyate. ⁸ Ken Zaqueo hua'ite o'bodpo,

—Eya', Huairi, huakka'da do ijmatoenig ijposakapoy pai'da aratbut huæ'eritaj ijbayoke'apoy. Pai'da aratbuttaj huakka'da ijbayoke'apoy. Aratbuttaj engaña e'magkikame'nayo kenomeyen huakupe botta' botta' ijbatahua'apoy. —Zaqueo Jesús Huairitaj ona'uyate.

⁹⁻¹⁰ —Do huabokerek ijje'po Abrahamen adhuea' huayayo judío dakhuea' huakka'eritaj a'ukya'po a'bakkahueaya'po a'manopo'yareaya'po ijtiakpo Abrahamen adhuea' huayayo i'enok, Zaqueo, ontaj o'nen huabettakon dakhuea' o'bakkahuea'po o'manopo'yarea'ne. Diosere mo'noeonhuahuika'apone. —Jesúsa ona'uyate.

**Diez huakupetaj
Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

¹¹ Jesús Jerusalényo o'hua'po meyo hue'da o'enok a'ti Dios Huairitaj o'huahuayapoy aratbut on'no~~po~~enok huakka'da e'peede'te Jesúsa o'manbatia'pakpo,

¹² —'Uruda huabokerek o'epo, huadakda ke'nen huabet o'nepo ke'na nogbayo o'hua'uyate. "O'nenbayo gobierno huairi i'ē." Nogbayo huaē'eri huairi kayahue'po o'hua'uyate. Nogok gobierno huairi o'edepo o'kumejapo. ¹³ Ke'na 'uruda huabokerek huahued diez huanaba'taj o'magkupopaka'depo nogtitaj nogtitaj nogtida huakupe huakka'teda ee' konig oro huakupetone' o'baktoyoke'uyate. "Ijhue'da ijjeonhuahuika'depo ijtiakapoy. Do ayoda huakka'a'da e'unhuahua'te in huakupete yudtapi' yan'bae'ikati' kenpa'ti yan'bahuayika' huakupe gana yag'kikati'." O'mana'uyate. Diez huanaba'taj o'mana'uyate. Kenpa' o'mana'depo nogbayo o'hua'uyate.

¹⁴ Ke'nenbayo huaē'erinayo ken huairitaj on'huadiaypo sue'tada aratbut on'mata'mona'po 'uruda huabokerektaj ta'pote on'mata'mona'po, "In huabokerektaj konig oro'omeyen huairi e'taeta' pakhue' o'ey." Nogbayo huaē'eri huairitaj yan'mana'. Ke'nenbayo huaē'eriomeya on'mana'uyatenig'a.

¹⁵ Ken nogbayo 'uruda huabokerek ee'te "Gobierno huairi i'ene." E'nonade'te o'kume'uyate. Ke'nenbayo o'kumejdepo kenomeytaj huakupe a'nenda e'baktoyo'ke'me'taj "yan'tiak," o'mana'uyate. Konig ke'nen huakupe yudtaj on'baepo kenpa'ti on'bahuaya'po meniga' gana yagka'met e'no~~po~~eta' o'pakuyate. Nogtiaj nogtiaj meniga' gana yagka'met e'no~~po~~e'ta' o'pakuyate.

¹⁶ Ken huakkurueria huanaba'a huairitaj

o'huahua'depo, "O'nen huakupe oktoyokuynig nog diez gana ijka'demey, huairi." Kenda huakkurueri huanaba'a ona'uyate. ¹⁷ "Huadakda i'kame'te. Huadakda huanaba' o'taene. Konigepo sue'da do'hued e'nigtoeunhuahua'te daka' o'nigtoeunhuahua'me'nok diez huakka' jaktaj gobierno huairi i'eapo." Huairia ona'uyate, huakkurueri huanaba'taj ona'uyate. ¹⁸ Nog huanaba'a huairitaj o'huahua'depo, "O'nen huakupe oktoyokuynig nog cinco huakupe gana ijka'demey, huairi." Ken huanaba'a ona'uy. ¹⁹ "Cinco huakka' jaktaj gobierno huairi i'eapo." Huairia ona'uyate. ²⁰ Ken noga huanaba' gobierno huairitaj o'huahua'depo, "In o'nen huakupe pañuelote ijtoeunhuahua'mey, huairi. ²¹ Huakupe gana eka'nayo o'na bektiparatapetpi' ijno~~po~~epo ijme'pukpo. Kenpa'ti aya'da o'nen huanaba' gana on'ka' ken aya'tada i'baktiparatika'. Kenpa'ti ta'ba nogomey on'batuke'uyate. Ken katetehue' i'bakbae'ika'ne." Ken huanaba'a ona'uyate. ²² "On huanaba' dakhuea'da i'ene. Kenda huaboa'da ona'ne o'peedene dakhue'ada i'ene ijno~~po~~ey. Do'hua o'noktiparatika'ne kenpa'ti do batukehue'da nogen ta'baya' katetehue' o'nokbae'ika'ne o'na e'no~~po~~eme'nayo ²³ mena'po do'hued huakupe bancoyo kudahue' i'eme'te. Huakupe bancoyo e'unhuahua'nayo nog huakupe huakka' itakdik o'ikay'nig'a. Do'hued huakupe bancoyo a'nenda e'kudame'nayo do e'tiakte do'hued huakupe do'taj yokdik o'epo kenpa'ti nogiti huakupe do'taj yokdik me'neaynig'a." Huairia ona'uyate. ²⁴ Nogomey kentaj meyo hue'da o'bonigtaj "Ken huakupe o'toenig yanoktiparatpo, ken diez o'toenigtaj yan'yokti'." Huairia o'mana'uyate. ²⁵ "Mena'po ia', huairi, diez huakupe o'tae." Kenomey huairitaj o'nona'uyate. ²⁶ "Konigepo aya'

huae'eria huairien sue'da huakka'mon on'nigtoepo huairitaj daka' e'nigtoenayo daka' huairitaj nogda e'nigதாக'নায়ো kenomeyen huairia o'pakpo nogdakon o'bayokeapo. Nogomey huirien sue'da on'nigtoepo huairitaj daka' nigtoehue' ee'nayo kenpa'ti huairitaj nogda nigதாக'নায়ো kenomeyen huairi kenda sue'da e'huatoetaj o'baktiparatapo. Kenpa'ti konig Diostaj sue'da huakka'mon moknopoeapo, Diostaj 'urua'da e'nigpee'nayo nog aratbuttaj huadakda e'tihuapoknayo nogiti Diostaj moknopoeapo. Sue'da Diostaj moknopoeapo, Diostaj sue'da e'nigpee'nayo aratbuttaj sue'da e'tihuapoknayo kenda moknopoeng'a bokkahueapo, ijjay. ²⁷ Inomey aratbut do'huedbayo huae'eri do'taj menhuadiaypo do konig kenomeyen gobierno huairita' pakhue' o'nenig'a, yan'totiakpo yan'darak. Iyo do'hua e'tiahuayte yan'darak." Huairia ke'nen huanaba'taj o'mana'uyate. —Kenda Jesúsa o'mana'uyate.

Jerusalényo Jesús o'kuduyate.

(Mt. 21.1-11; Mr. 11.1-11; Jn. 12.12-19)

²⁸ Kenda e'manade'te Jerusalényo Jesúsa onte'ti o'hua'po. ²⁹ Ken o'hua'po huakka' jak Betfagé kenpa'ti huakka' jak Betania meyhue'da ee'te kenpa'ti ote' huadik on'dikkika' Olivos meyhue'da ee'te botta' huanigpeika'eritaj o'mana'po,

³⁰ —Keyon huakka' jakyo meyhue'da ee'te yanhuati'. Bo'kudonde'po burro 'uhua e'tinuku' bo'huahuayapone. Huabo burrote bepi' huadhued o'ne. Yan'tikujpo yan'totiakti'. ³¹ “¿Mena'po bo'tikuj?” Be'api' ena'nayo, “Huairia o'paknok o'kay.” Ya'nona'ti'. —Botta' huanigpeika'eritaj Jesúsa o'mana'uyate.

³² Ken botta' huanigpeika'eri on'hua'po, kenda Jesúsa o'mana'nig konigti on'huahuaypo burrotaj

on'huahuay'uyate. ³³ Burrotaj huaboa' e'tikujte burro huatoe'eria on'mana'po, —¿Burrotaj mena'po bo'tikuj? —On'mana'uyate.

³⁴ —Huairi o'paknok o'kay. —Huanigpeika'eria on'mana'uyate.

³⁵ Ken Jesúste on'tohua'po, ekyede'te huanigpeika'eriomey kenomeyen yudta'a burrota'pite on'hueda'depo Jesús burrota'pite o'huadde'uyate. ³⁶ Jesús burrote o'hua'depo aratbut keyo'ti o'nepo dagte huakkuruyon huaok on'bahueda'po, kente Jesús o'pokapo on'nopoeapo huaok on'bahueda'uyate. ³⁷ Olivos ote'yo o'nepo huaduk on'tikayo'pakpo Jerusalén meyhue'da keyo on'tibehuikapo. Huakka'da huanigpeika'eriomeya on'durugpakpo “Uruda Dios o'e.” “Huadakda Diosa o'kika'. Huakka'tada Diosa o'bayareadde o'tiahuaymey. 'Urua'da Diosa o'kika'.” 'Utta'da o'nokoy'uyate.

³⁸ —In Gobierno Huairi o'tiakde Dios Huairia o'pakpo o'ta'mona'uyate. Dios Huairia daka' katoe'. Kurudya' kentaj on'durugpak. Dios 'uruda o'e. —Huakka'da aratbut ogkupopakpo o'nona'uyate.

³⁹ Huakka'da aratbut ogkupopakpo huakka'da aratbutere sue'da fariseo keyo'ti o'nepo,

—“Soata' yane'.” O'nen huanigpeika'eritaj yamana'. —Fariseo Jesústaj o'nona'uynig'a.

⁴⁰ —Do'hued huanigpeika'eria 'utta' okoyhue' ee'nayo soata' e'ne'nayo huidapi' o'dokoyapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁴¹ Jerusalényo meyhue'da o'edepo Jerusalén huakka' jaktaj o'tiahuaypo Jesúsa Jerusalén aratbuttaj o'matinepahui'po o'batohuikuyate.

⁴² O'mana'po, —Opudomeytaj Diosa kamanopo'noeye'po kate ka'dik mo'e oy opudomey e'manopoenka'ta' huakka'da

on'tipaknig'a oy konig e'ireg o'enok suigpi' nopoenkahue' mo'ene. ⁴³ Dios Huairitaj okiehue' mo'enok nogok opudomeytaj dakhue'nanada o'eapo. Opudomeytaj taka' on'huatiakdeapo. Huakka' jak kurute ke'na huaktioke' huakbirik taka'a o'nokbirikpo on'tiokkudejdeapo nogyen nogyen bo'huatiakpo bo'batiarakapone. ⁴⁴ Opudomenen jak sorokte mokmaena'apone. Opudomey huakka' jak aratbuttaj bo'batiarakapone. Aya'da jak huidtaj barakte on'maenapo. Kenoka' Diosen Huasi'po a'manopo'noeyaya'po o'tiakme' opudomey oknopoehue' mo'eme'nok. —Jerusalényo huae'eriomeytaj Jesúsa o'mana'uyate.

**Diosen jakya' huabahuaya'eritaj
o'maen'uyate.**

(Mt. 21.12-17; Mr.
11.15-19; Jn. 2.13-22)

⁴⁵ Ken Diosen jakyo Jesús o'kudonpo huabahuaya'eriomeytaj huaboa'da o'makmaena'po huabae'eriomeytakon o'makmaena'uyate.

⁴⁶ —“In do'hued jak o'e. A'tiona'pakya'po aratbut iyoda on'kudika'. Konig huabereerien jak opudomeya mo'toene.” Apagba'a kenpa' oa'. —Jesúsa huabahuaya'eritaj o'mana'uyate.

⁴⁷ Diosen jakyo Jesúsa o'manmadika'ika'po aya'me'noeda o'manmadika'ika'uyate. Sacerdote huairi, Moisésenba' huamanmadika'eriene, nog huakka' jak huairiere Jesústaj on'huadiaypo e'arakta' on'tipakpo monig arakdik o'eapo on'nopoepo o'duknig'a. ⁴⁸ Aya'ada aratbut on'peonhua'po Jesústaj on'pakpo daka' on'peonhuahua'uyatenok Jesústaj konig arakdik nopoenkahue' o'nuyate.

**“Yabayareati'. ¿Be'a menuy?”
Jesústaj judío huairia o'nona'uyate.**

(Mt. 21.23-27; Mr. 11.27-33)

20 Nogok nog huame'noete Diosen jakyo konig Dios aratbuttaj o'manopo'yarika'nig kenda Jesúsa e'manmadika'te Jesústaj sacerdote huairia on'huatiakpo, Moisésenba' huamanmadika'eria on'huatiakpo, huatone' huairiere on'huatiakuyate.

² —“Yamanmadika'. Yabayarea'.” ¿Be'a menuy? —Judío huairiomeya Jesústaj o'nona'uyate.

³⁻⁴ —Huakkuru do'taj me'nakonen. Bautiza yamagkadhuati'. ¿Be'a Juantaj yanuyate, huabokereka Diosapi'? ¿Menpa' Juan onda ya'pakpo bautiza yamagkika'uyate? —Jesúsa o'mana'uyate.

⁵ Huayahuaya onpayo' judío huairiomey on'batia'pakpo,

—¿Jesústaj katia' ona'apet? Diosa Juantaj o'ta'mona'uyate. Oro'omeya Jesústaj ena'nayo “¿Juantaj mena'po oknopoehue' mo'e'uy? ¿Mena'po nigpeehue' mo'e'uy?” Jesúsa mona'apone oro'omeytaj. ⁶ “Juantaj Diosa ta'monahue' o'e'uy.” Jesústaj ena'nayo aratbut oro'omeytaj huida bo'pa'ea'apone. Bo'pa'ea'po oro'omeytaj bo'arakapone. Kenda Juan Diosen huamanbatia'pakeri o'uyate. Aya'da aratbut o'noknopoenok. —Ken konig judío huairia on'batia'pakpo konig huayahuaya on'batia'pakuyate.

⁷ —Bautiza kamagke'po be'a Juan-taj ya'ta'mona'uyet nopoehue' o'ey. —Jesústaj huairiomeya o'nona'uy.

⁸ —Do kenpa'ti, “Yamanmadika'. Yabayarea'.” Ke'na do'taj mena'uyne, kenda onahue' o'neapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Huairien ta'ba huatatōe'eria dakhuea'da on'magka'uyate. Kenda Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 21.33-44; Mr. 12.1-11)

⁹ Nogok huakka'da aratbuttaj Jesúsa onte'ti o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

—Huabokerek o'epo, ta'ba huatoe'eri o'epo uva o'batuke'uyate. Kenoka' uva ta'ba huatatōe'eritaj o'baktoyokdepo nogbayo adteda o'bakhua'uyate. Nogbayo ijhue'da o'e'uyate. ¹⁰ Nogok uva huada o'boyogdenok huanaba'taj o'ta'mona'po ta'bayo o'ta'mona'po ta'ba mentatoenigtaj, “Sue'da uva huada boyok.” Yamana'. Ken huanaba' o'hua'uyate. Ta'bayo o'tiakdepo “Sue'da uva huada boyok,” e'mana'tada huatatōe'eria nigpeehue' o'nepo huanaba'taj on'tuktukpo uva huada yokhue'ada on'ta'mona'uyate. ¹¹ Ken ta'ba huatoe'eria nog huanaba'takon o'ta'mona'uyate. Kentakon on'tidi'ke'po on'bitbitdepo uva huada yokhue'ada on'ta'mona'uyate. ¹² Ta'ba huatoe'eria nog huanaba' o'ta'mona'uyate. Ta'ba huatatōe'eria kentaj dighuea' siroa on'tuka'po tabaya' on'en'uyate.

¹³ Kenoka' “¿Kate ijka'apo?” Ta'ba huatoe'eria o'nopoepo, “Do'hued huasi'po huadi'nanada ijta'mona'apoy. Kentanayopi' on'tiahuaydepo dakhuea' onahue' ya'neapetpi'.” O'nopo'e'uyate. Ken huasi'potaj o'ta'mona'uyate. ¹⁴ Ta'ba huatatōe'eria huasi'potaj on'tiahuaydepo huayahuaya on'batia'pakpo “In ta'ba huatoe'eriensi'po o'e. Ke'nen huaoj e'bueyde'te huaojen ta'ba ke'nakon o'toepo. Huasi'potaj mon'arak. Ke'nen huaojen ta'ba oro'omeyen mo'tae'po mo'darak.” Kenda ta'ba huatatōe'eriomeya on'batia'pakuyate.

¹⁵⁻¹⁶ Ken uva ta'bokpeyo on'tohua'depo on'darakuyate. —Jesúsa o'mana'po.

—Ta'ba huatoe'eria huata-toe'eriomeytaj o'bahuatiakapo. Huatatōe'eritaj o'baarakapo. Ta'ba nog aratbuttaj o'bayokapo. —Jesúsa o'manbatia'pakuyate.

Kenda huakka'da aratbut on'peedepo, —Keje' kenda kahue'dik kae'. —O'da'uyate.

¹⁷ Jesúsa aratbuttaj o'batiahuaypo, —Apagba' yan'nopoenka'. Kenpa' Apagba'a oa',

Huid jak huaka'eria jak ogka'po Diosen 'uru huid pakhue' o'nuy. Ken hueretda huida Diosen jak jon'ta'tihuada'apo. Nogok huaknopoe'erien Huairi ijeapoy.

Konig huid jak huaka'eriomey ogka'po huidtaj pakhue'da o'nepo o'nen'uyate konigti do'taj pakhue'ada o'nepo kenpa'ti do'taj me'nenapone.

¹⁸ Konig huidtone'taj o'tikude'po o'nokketogka'apo konigti Diosen Huairitaj oknopoghue' o'nepo dakhue'da o'neapo. Huidtone' kutahueya' e'tikotnayo konig huagoga yamagkapet. Ehue'da o'neapo. Konigti kenomey Diosen Huasi'potaj pakhue' o'nepo nopo'koreahue' o'nepo. Diosa castiga o'magka'apo. Ehue'da o'neapo. —Kenda Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

¿Menpa' Romano aratbuten gobierno huairitaj huakupe yokdik o'e?

(Mt. 21.45-46; 22.15-22; Mr. 12.12-17)

¹⁹ Ken sacerdote huairiomey, Moisésenba' huamanmadika'eriere Jesústaj on'peeonhua'depo Jesúsa oro'omeytaj bo'tia'pakne, oro'a konig huairien ta'ba huatatōe'erionig o'nea', bo'tia'pakne. Judío huairiomeya on'nokotdepo Jesústaj huabakuda' jakyo e'tohua'ta' on'tipaknig'a aratbuttaj on'makme'pukpo

tohuahue'dik o'nuyate. Jesús Diosen huamanbatia'pakeri o'e. Aratbuta o'noknopo^{en}ok huairia aratbuttaj on'makme'pukuyate.

²⁰ Konigepo Jesúste nama'da huaa'erimeytaj on'tita'mona'po sacerdote huairia on'tita'mona'po nama'da huaa'eritaj konig huadaknopo^{nig}da on'nigepo Jesústaj on'peeapo nama'da Jesús a yaa'apetdapi'. Jesús a nama'da ea'nayo gobierno huairite tohua'dik ya'neapet. Jesús nayo nama'da ahue'dik o'ika'uyate.

²¹ Konigepo Jesústaj o'nona'po,

—Buttida i'manikate. Buttida i'manmadika'ika'. Kenda Diosa o'pak buttida i'manmadika'ika'. Be'api' aratbut huairipi' ontaj e'pee'nayo me'pukhue'ada i'epo buttida i'manmadika'ika'. ²² ¿Romano gobierno huairitaj menpa' huakupe yokdik o'e? ¿Yokhue'dikpi' o'e, huamanmadika'eri? Jesústaj o'nona'uyate. —Kenda nama'da huaa'eria o'nona'uyate.

²³ Jesús a nama'da ya'mana'apetpi' nama'da huaa'eria nama'da o'nona'denok Jesús o'nokotonpo,

—¿Mena'po nama'da do'taj o'nona'?

²⁴ Men huakupe. ¿Be'ed huakok huakupete ya'e? ¿Be'ed huadik huakupete e'madoya' ya'e? —O'mana'nok,

—Romano gobierno huairi o'e. —Onte'ti Jesústaj o'nona'nok.

²⁵ —Gobierno huairien huakupe huairitaj yan'yokti'. Kenpa'ti Diostaj yanoknopo^{epo} yan'nigpeika'. —Jesús a o'mana'uyate.

²⁶ Aratbuta en'pee^ate Jesús a nama'da ahue' o'neapo on'nopo^euy. Jesús a 'urua'da oa'ika' on'nopo^{epo} nama'da huaa'eri soata' o'ne'uyate.

¿Menpa' aratbut kubarakya' yan'noyhuadapetpi'?

(Mt. 22.23-33; Mr. 12.18-27)

²⁷ Nogok Jesústaj on'huahua'po sue'ada saduceo aratbut on'huahua'uy-

ate. Aratbut kubarakya' onte'ti noyhuadhue' o'neapo saduceo on'nopo^{epo} kenpa'ti on'batia'pakika'po,

²⁸ —“Huabokerek huato^{ee}ere e'ead a suigpi' okhuij ehue'ada e'bueynayo ke'nen huama'buy 'ayhuataj to^{ep}akdik o'neapo. Huakkuru e'tasi'poe' kentaj ka'dikke' huama'buykudakendik ka^e’.” Moisés a'nennada o'mana'uyate.

²⁹ Ken siete huama'buy o'nuy. Huakkurueria o'to^{ep}akdepo nogok okbuey'uyate. Sigpi' okhuij ehue'ada okbuey'uyate. ³⁰ Nog huama'buyakon 'ayhuataj o'to^{ep}akpo nogok ke'nakon sigpi' okhuij ehue'ada okbuey'uyate.

³¹ Konogada 'ayhuataj o'to^{ep}akpo ke'nakon sigpi' okhuij ehue'ada okbuey'uy. Konigti nog huama'buy ogka'uyate. Aya'da huama'buy seis huama'buy huakkuruerien 'ayhuataj on'to^{ep}akdepo sigpi' onpapayo' okhuijhue'ada on'buey'uyate. ³² Ken nogok 'ayhuakon on'timabuey'uyate.

³³ Nogok aratbut kubarakya' onte'ti Diosere en'manoyhuadde'te, ¿Ke'na 'ayhua be'ed huato^e ya'eapo? Aya'da siete huama'buy on'to^euyate, huamanmadika'eri. —Saduceoa o'nona'uyate.

³⁴ —Oy aratbut indariya' on'to^{ep}akika'.

³⁵ Kenomeynayo Diostaj daknopo'da o'nepo Diostaj o'noknopo^{en}ok nogok on'manoyhuaddepo Diosere o'nedepo onte'ti to^{ep}akhue' o'neapo. Kenpa'ti huayobu kato^{ep}ake'po bayokhue' o'neapo.

³⁶ Onte'ti bueyhue'dik o'neapo. Ken konig Diosen huamata'moneri kurudy o'ne konigti o'neapo. Kubarakya' Diosa o'manoyhuada'nok Diosensi'po o'neapo.

³⁷ Aratbut kubarakya' on'noyhuadapo Moisés a o'madoya'po Diosba' o'madoya'po o'manopo^{ea}uyate. Kente Moisés enba'te hueymey e'bakpakte Moisés o'timadoya'uyate kente Dios Huairi Abrahamen Dios o'e. Dios Huairi

Isaacen Dios o'e. Kenpa'ti Dios Huairi Jacoben Dios o'e. Apagba'a kenpa' oa'.³⁸ Abrahamkudak Isaackudak Jacobkudakere huaknopoe'eri o'ne'uynok konig nokireg on'noe Diosa o'matinopoe'eri. Aya'da Diostaj huaknopoe'eri en'bueypi' on'noe Diosa o'matinopoe'eri. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁹ —Huadakda i'mana', huamanmadika'eri. —Sue'da Moisésenba' huamanmadika'eria o'nona'uyate.

⁴⁰ Onte'ti Jesústaj on'me'pukpo onahue' o'nuyate.

Cristotaj Diosa o'ta'mona'apo. Kenpa' Diosba' oa'uyate. Cristo Daviden Dios Huairi o'e kenoka'ti kenpa'ti Daviden adhuesa' huayayo o'e.

(Mt. 22.41-46; Mr. 12.35-37)

⁴¹ —“Cristo Davidkudaken adhuesa' huayayo o'eapo.” Mena'po kenpa' on'da'ika'.

⁴²⁻⁴³ Salmosba' Apagba'te Cristotaj o'batia'pakpo, Cristo do'hued Huairi me'taene, Davida oa'uyate.

“Doere teyada kenpa'da yamana'ika'.

Aya'da o'nen taka' konig toto' kenpa'ti oknopoe'hue' huae'eri nogoka'da huaboa'da ontaj nigpeedik o'neapo.” Cristo do'hued huairitaj Dios Huairia ona'uy.

Davida Salmosba'te oa'uyate.

⁴⁴ “Do'hued Huairi me'taene.” Cristo si'popakhued Davida oa'uyate. Cristo Huairi e'si'poe'dete Davidkudaken adhuesa' huayayo kenpa'ti o'e'uy. Kenda dapi' mo'nopoe. —Jesúsa o'mana'uyate.

Moisésenba' huamanmadika'eri nama'da ogkika'. Jesúsa o'bahuua'uyate.

(Mt. 23.1-36; Mr. 12.38-40; Lc. 11.37-54)

⁴⁵ Aya'da aratbut Jesústaj on'peedepo,

⁴⁶ —Moisésba' huamanmadika'eri omey huata'da on'eretpakpo nama'da

ogkika' daka' yan'nopoika'. Konigti huairi kirigayo' huabidokda e'otta' on'pakika'po, kenpa'ti huakka' jak eretnopoyo e'huae'te “T'tiak, huairi.” Ena'te e'peeta' on'pakika'. Kenpa'ti judíoen huaitake' jakyo huairied huahuadte e'huadta' on'eretpakika'. Kenpa'ti fiestate konig huairied huahuadte e'huadta' on'eretpakika'po.⁴⁷ Kenpa'ti 'ayhuaen huakupepi' jakpi' katepi' en'tae'te konig engaña ogka'po on'bakkayika'po. Kenda ogkika'po onokteteyo' Diostaj ijhue'da on'tiona'pakonhuahuika'po aratbuta men'tiahuaye'po huadakda o'ne men'tinopoe'po konigepo kirigayo' on'tiona'pakonhuahuika'po. Kenda ogkika'nok Diosa daka' o'nopoe'po huakka' castiga o'magka'apo. Huakka' pai'da on'nopo'eapo. Konig kenomey nama'da ogkika' konigti kahue' yane'. —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

'Ayhuua pai'da e'eada Diostaj botta' sigkupe aya'da o'yokuyate.

(Mr. 12.41-44)

21 Diosen jakyo o'nepo, judío huairi huakka'da on'matoe'po Diosen jakyo huakupe cajayo on'kudā'po Jesúsa o'tiahuay'uyate.² Kenpa'ti pai'da 'ayhua e'eada botta' sigkupe jeyda e'kudate Jesúsa o'tiahuaypo,

³⁻⁴ —In 'ayhua suigda e'toeada konig huakka'da o'kudā'. Judío huairinayo huakka'da e'taetada konig suigda on'kudā'. 'Ayhuanayo sue'da e'taetada Diostaj daka' oknopoe'po aya'da Diostaj o'yok. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diosen jak ekbirik huidtaj aya'da sorokte on'baksaka'apo. Jak ehue'da o'eapo. Jesúsa oa'uyate.

(Mt. 24.1-2; Mr. 13.1-2)

⁵ Ken Diosen jak 'uruda o'e. Sue'da on'batia'pakpo. 'Uruda huid kenpa'ti

Diostaj 'uruda katepi' katetehue' on'yokuyate. Kendakon on'nigbetuyate. Diosen jak 'uruda o'e. Kenda on'tiahuaypo on'batia'pakuyate.

⁶—Nogok in 'uruda jak bo'tiahuayika'nig ekbirik huid on'majenapo. Aya'da huid sorokte nog aratbuta on'baksaka'apo. Huid kupahuihue'da o'eapo. Diosen jak ehue' o'eapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diosen kene'huaya'
huame'noe tiakhued ee'ted
kenpa' aratbut ogkika'aponig
Jesúsa o'manopoëa'uyate.

(Mt. 24.3-28; Mr. 13.3-23)

⁷—¿Kenda oro'omeytaj ona'dene menoka' ya'eapet? ¿Oro'omey a'nopeya'po kate huakkuru tiahuaydik o'eapet? Huamanmadika'eri. —Jesúsen huanigpeika'eria Jesústaj o'nona'uyate.

⁸—Keyoj nama'da mona'apey. Opu-domeytaj huakka'ada bohuatiakapone, “Diosa me'ta'mona'uyne', Cristo ijjeý.” Nama'da on'batia'pakapo. “Oy opudtaj ijhuatiakpo, do Cristo ijjeý.” Nama'da on'batia'pakapo. Kenomeytaj keyoj kenomeytaj manigpeehue' yane'. ⁹Nogbayo nogbayo gobierno sorotataj nog gobierno sorotataj on'barakonhuahua', on'batia'pakdeapo mo'peedeapet, me'pukehue' yane'. Ken huakkuruda gobierno sorotataj barakonhuahua'dik o'neapo. A'ti nogok Diosen kene'huaya' huame'noete do onte'ti ijtiaikapoy. —Jesúsa huanigpeika'eriomeytaj o'mana'po.

¹⁰—Huadaribayoeri nog huadarib-ayoeri sorotataa yan'barakapet. Kenpa'ti huadaribayo gobierno sorotataj nog huadaribayo gobierno sorotataj diga'da yan'barakapet. ¹¹Nogya' nogya' huadaribaya' diga'da ya'iyegapet. Nogya' nogya' aypo ehue'da ya'eapet. Aypota' yan'mabueyonhua'apet. Kenpa'ti

nogya' nogya' aratbut dakhue'da o'nepo huakka'da yan'mabueyapet. Kurudyo huiyoknanada on'tiahuaypo diga'da yan'mame'pakapet. Konig tiahuayhue'ya on'tiahuaypo yan'me'pakapet.

¹²Kenda kahued ee'ted opudomey huaknopoe'eritaj mo'baea'po mo'bato-hua'apone. Opudomey huaknopoe'eritaj bo'huadiayapone. Judfo aratbuten huaitake' jakyo mo'batohua'apone. Opudomeya dakhuea'da bo'kame'ne, bo'huadiaypo nama'da bo'huaa'apone. Huabakudá' jakyo bo'kudá'apone. Kenpa'ti do'taj moknopoenok gobierno huairite mo'batohua'apone, opudomey huaknopoe'eri dakhuea' ogkame' a'huaaya'po huairite mo'batohua'apone. Gobierno huairite huakkurute mo'nigboa'apone. ¹³Do Cristotaj huaknopoe'eri ijjeýpo Cristoen ijjeý, Diosensi'po ijjeý. Dios aratbuttaj o'matinepahui'po o'manopo'yaread-huahuika'. Batia'pakdik mo'eapone.

¹⁴Huairite huahuahued “Katia' kentaj yona'apet,” nopoehue' yane'.

¹⁵Kenok huairitaj huana'dikte huadakdik kenpa'ti 'uru e'nope' do'hua on'nopea'apone. 'Urunanada mona'apet opudomeyen taka' oknopoehue' huae'eria onte'ti katia'pi sigpi' opudtaj huaahue'dik ya'neapet.

¹⁶Opudomeyen huaoapi' huayeapi' huama'buyapi' huidpoapi' kenpa'ti nog huabetapi' kenpa'ti huadi'da aratbutapi' dakhuea'da opudomeytaj mogka'apone. Castiga kagke'po gobierno huairitaj bo'yokapone. Opudomeytaj sue'tada bo'arakapone.

¹⁷Do'taj o'noknopoenok do'hued huadik men'diktoika'nok konigepo aya'da aratbuta bo'huadiayapone.

¹⁸Me'pukehue' yane'. Daka' Diosa mo'matoeika'apone. Opudomey kenpa'da bueyhue' mo'eapone. Diosere mo'noeonhuahuika'apo. Aya' opuden-

so'taj Diosa daka' mo'matoeapone. Huakuhij opuden nogtipi' ehue' ehue'dik o'eapo. ¹⁹ Daka'da do'taj eknopoeonhuahuika'nayo batikhue'ada eknopoeonhuahuika'nayo Diosere mo'noeonhuahuika'apone.

²⁰ Jerusalén jakkuru huanig taka' sorotataj e'nede'te opudomeya e'tiahuayde' Jerusalén huakka' jakyo ida on'barakapo kenpa'ti jak on'maenapo. Huakka' jak ehue'da o'eapo, yan'nopoeti'. ²¹ Kenoka' aya'da aratbut Judea huadaribayo o'nepo ote'yon ida kan'mamone'po, aya'da Jerusalényo huae'eri ida ka'norokone'po, kenpa'ti kenoka' ta'bayo o'nepo huakka' jakyo onte'ti kumehue' ka'ne'.

²² Kenoka' Dios ke'nen Israel aratbuttaj castiga o'magka'apo. Kenpa' Diosba'a oa'uyate. Kenda Diosa o'ka'apo.

²³ Kenoka' Diosa ke'poda castiga yamagka'apet. Ettone' bogdakhue' ya'neapet kenpa'ti nog ettone' yobed on'toepo yan'minoga'deapet kenpihuay ke'ponada ya'eapet. Pai'nanada on'nopo'eapo. Huadarite in judío aratbuttaj Diosa digá'nanada castiga o'magka'apo, pai'da on'nopo'eapo.

²⁴ Sorotataa judíotaj yan'barakapet huakka' yan'mabueyapet nogomeytaj noybayo nog gobiernoenbayo nogyon nogyon yan'batohua'apet. Nog aratbut Jerusalényo ya'neonhuahuika'apet, nog aratbutda huairi Jerusalényo ya'neonhuahuika'apet. Kenoka' Diosa o'pakpo judío onte'ti Jerusalényo ya'nika'apet. Gobierno huairi hua'enda yan'toeapet. —Jesúsa o'mana'po.

**Kurudya' ijhuarakapet.
Jesúsa o'mana'uyate.**

(Mt. 24.29-35, 42-44; Mr. 13.24-37)

²⁵ —Diosa castiga o'magka'apo huanopoea' niokpo puug siokpo nogpa'da ya'neapetnok nogoknanada nobbaya' nobbaya' aratbuta

en'tiahuayada kate Diosa yaka'apet yanokkahueapet. Kenpa'ti e'poga 'utta'da yaa'apet kenpa'ti huiyokda e'poga digá'da ya'bosakapetnok digá'da yan'mame'pukapet. ²⁶ Ken niokpo siokpoere konig huiyokda o'iyegaponok konigepo kate Dios yaka'apet aratbut on'nopoepo huakka'nanada on'me'pukpo konig on'mabueynoatu'apo. ²⁷ Kenoka' do e'tiakte on'tiahuayapo. Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne kurudya' e'sihui'ya' ijhuarakapoy. Teynanada kenpa'ti konig senogda jeynanada ijhuarakapoy. Ken konig do'taj bo'tiahuayapone. ²⁸ Kenoka' huaboa'da o'edeapo konig kurud e'iyegde'te kenoka' yan'durugpakpo kutayo yan'mabo'. Opudomeytaj Diosa o'manopo'yarea'deapo. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

²⁹ Onte'ti Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

—Higuera hueymey kenpa'ti nog hueymeytapi' yan'tiahuay'.

³⁰ Kenoka' huakutaj o'bakutapakde huabayokok a'ti o'eapo, mo'nopo'e.

³¹ Kenda huaboa'da o'nona'denig kenda huaboa'da bo'tiahuaydepo Dios Huairi a'ti o'tiakapo nopo'e'dik mo'ene.

³² Kenda huaboa'da iija'nig opuden huakka' jaktaj taka' sorotataa ke'poda ogka'apo. Jak ehue' o'eapo. Aya' aratbut oyda on'noepo bueyhued o'nepo on'tiahuayapo. Buttida ijjay. ³³ Kurud ehue' o'eapo. Kenpa'ti huadari ehue' o'eapo. Do'hued buttida huadiknayo batikhue'dik o'eonhuahuika'apo.

³⁴⁻³⁵ Keyoj ijjay. Daka' yan'nopoika'. Kenpa'da huadakda yag'kika', huadakda yan'nopoika'. Katepi' fiestapi' e'ka'ta' me'pukehue' yanika'. Huakka'da e'mamay'ta' eretpakhue' yanika'. Katetapi' huakka' mepu'kehue' yanika'. Ken konig nama'da e'kika'nayo kenoka' do'taj ekpoe' nighue' e'ne'te

do huabokerek ijjeпо kurudya' ida ijhuarakapoy. Castiga a'magkaya'po ijtia kapoy. Konig trampa idada o'kotika' konig ekpoe' nige hue' e'ne'te idada kurudya' ijhuarakapoy. Castiga e'magka' ijtia kapoy. Aya'tada aratbut nogya' nogya' nog huadari nog huadariyo aya'tada castiga a'magkaya'po ijbahuatiakapoy. ³⁶ Konigepo do'taj e'tia ktaj ekpoe' men'nige'ika'. Kenpa'ti kenoka' konig kenda huaboa'da ija'nig konig sorotataj nogbayo sorotataj on'barakika'po kenpa'ti kenoka' opudomeytaj diga' bo'huadiaypo ke'poda mogka'apone. Konigepo opudomeya daka' Diostaj yanoknopoika' Diostaj yan'tiona'pakika'. Do huabokerek ijjeпо, do'hua e'tia kte daknopo'da e'dik yanika'. —Jesúsa o'manmadika'po o'mana'uyate.

³⁷ Ken huame'noete Diosen jakyo o'manmadika'ika'po Jesúsa o'manmadika'ika'uyate. Sikyo Jerusalénya' o'orokika'po ote' Olivoste o'hua'ika'po keyo jakyo o'tayika'uyate. ³⁸ Sikyoedda huakka'da aratbut Diosen jakyo o'nehua'po Jesústaj a'peeya'po on'kudika'uyate.

**Jesústaj a'arakya'po monig
yan'totia kapo judío
huairiomey on'batia'pakuyate.**

(Mt. 26.1-5, 14-16; Mr. 14.1-2,
10-11; Jn. 11.45-53)

22 A'ti judío en fiesta o'eapo. Ken fiestate biahue' pan on'bape'ika'. E'bia'og' okbukhue' o'nepo pan biahue' o'ika'. Ken fiesta huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta on'dikkuyate. ² Kenoka' sacerdote Diosen jakyo huabaa'eri huairi, Moisés enba' huamanmadika'eriere sue'da keyoti o'nepo Jesústaj monig arakdik o'eapoy. Kenomey on'nopepo Jesústaj e'tohua'te huakka' aratbuta oro'taj en'tiahuay'nayo

aratbuta bo'huadiayapey on'nopepo on'makme'pukuy.

³ Judas Iscariote Jesúsen doce huamata'mona'eri nogtida o'uyate. Judastaj toto' huairia o'nopo'toedenok, ⁴ Sacerdote huairitaj kenpa'ti Diosen jak huatoe'eri huairitaj o'bahuahua'po monig Jesústaj ijbayokapo o'batia'pakuyate. ⁵ Ken sacerdote huairi Diosen jak huatoe'eriere Judastaj on'peedeпо durugda o'nepo, "Huakka'da huakupe bo'yokapone." Judastaj o'nona'uyate. ⁶ "Huakka' huakupe on'yokaponok Jesúste on'tohua'apone." Judasa o'mana'uyate. "Kente huakka' aratbut ehue' e'ne'yo menpeeta' sacerdotetaj ijbatohua'a." Huaboa'da Judasa o'nopo'e'uy.

**Doce huanigpeika'eriere Jesús
Huairiere on'bape'uyate.**

(Mt. 26.17-29; Mr. 14.12-25;
Jn. 13.21-30; 1 Co. 11.23-26)

⁷ Ken huame'noe pan e'bia'og'a okbukhue'ada on'bape'ika'nig fiesta o'ede. Kenoka' ovejasi'po on'darakika'. ⁸ Pedrotaj Juaneretaj o'mata'mona'uyate Jesúsa.

—Yanhuati'. Judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta aypo yan'manhuada'. —Jesúsa o'mana'nok,

⁹ —¿Meya' fiesta aypo o'manhuada'apo? —Jesústaj o'nona'uy.

¹⁰ —Jerusalényo yanhua'. Huakka' jakyo yan'kudondeпо, huabokerek hue'ey huaegpu'te hueda' e'tohua'te bo'huahuayapone. Kentaj yan'tahuati'. Ken jakyo o'kudapo. Ken jak kurute yan'huahuati'. ¹¹ "¿Do huanigpeika'eriere o'nen jakyo meya' o'bape'apo?" oro'en huamanmadika'eria mena'ne. Ken konig jak huatae'eritaj ya'nonati'. ¹² Ken jak huatae'eri opudomeytaj o'peedeпо jak kutayo huaboro' kiregyo o'batohua'nok kutopa huabidda huahuadere mon'tiahuayatu.

Keya' aypo yan'manhuada'. —Jesúsa Pedrotaj Juaneretaj o'mana'uyate.

¹³ Ken Juan Pedroere o'nokhua'po, huakka' jak Jerusaléno on'hua'po kenda Jesúsa o'mana'nig on'huahuay'uyate. Ken jakyo o'nehua'po fiesta aypo on'manhuada'uyate.

¹⁴ Kenoka' aypo e'mahueyde'te kutopate Jesús Jesúsen huamata'moneriere on'huaddepo,

¹⁵ —Do bueyhued ijjeipo in judío huakkurieri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' ka'ne'po fiesta opudomeyere e'tobape'ta' huakka' ijpaki. ¹⁶ Onte'ti in fiesta aypo bapehue' ijjeonhuahuika'apopo. Nogok aya'da Diosen Huairitaj en'nigpeede'te kenpa'ti do Diosen Huasi'po e'nigbuey'uyde'te do'taj okkahuehue'ada aypo mo'bape'ika'apone. Kenoka' nogok-nanada onte'ti in okkahuehue'ada aypo ijbape'apoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁷ Ken huaba'te huamai'pu' o'toepo, Diostaj dakiti ona'depo,

—Aya'ada yan'mai'e'. ¹⁸ Konigepo uva huada hue'ey mayhue' ijjeonhuahuika'apoy. Nogokda Dios Huairitaj aya'ada en'nigpeede'te onte'ti ijmaya'poy. —Jesúsa o'mana'uy.

¹⁹ Kenpa' oa'depo pan o'bapadpo Diostaj dakiti oa'depo o'po'sakea'po doce huanigpeika'eritaj o'bayoke'po,

—In pan do'hued huaso'nigti o'e. Aya'tada kamannigbueye'po Diosa me'ta'mona'uyne. In pan yan'bape'. Do e'buey okkahuehue' huaika' yan'bape'. —O'mana'uyate.

²⁰ Ken on'bape'depo onte'ti huamai'pu' o'bayokpo,

—In vino konig Diosen huaboa' huamanopo'yarea' e'mana' huadik o'e. Buttida o'e a'manopoeaya'po do'taj bo'arakapone. Do'hued mimi o'mimihua'apo.

²¹ Oynayo ken huabokerek oro'ere o'bape'nig'a konig huadi'da o'bapenig'a

do'taj taka'taj be'yokapone. ²² Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Ijbueyapoy. Konig Diosa o'pakpo a'nennanada o'nopouyatenok, ijbueyapoy. Ke'na taka'taj be'yokapone. Kentaj Diosa diga' castiga ogka'apo. Pai'nada o'nopo'unhuahuika'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

²³ Ken, huaboa'da on'batia'pakepo Jesúsen huata'mona'eriomey huayahuaya on'batia'pakepo, ¿be'auru Jesústaj taka'taj ya'bayokapo? on'batia'pake'uyate.

**¿Oro'omey be'aturu
hueretda huairi o'eapet?
Huayahuaya on'batia'pakuyate.**

²⁴ Kenoka' on'batia'pakpo. ¿Oro'omey be'aturu hueretda huairi o'eapet? Huayahuaya huamata'mona'eriomeya on'batia'pakuyate.

²⁵ —Nog aratbuten gobierno huairi teyda on'mana'ika' kenpa'ti on'mata'monea'ika'. “Huadakda ogkika'.” Nog aratbuta kenomeyen huairitaj huadik o'nika'. ²⁶ Opuomeynayo konig nog aratbut gobierno huairi ehue'dik yane'. Opuomeya hueretda huairi ee'ta' e'paknayo teyda e'mata'mona'ika'ta' pakhue' yaneti' konig huasuedonig yaneti'. Kenpa'ti opudomey huairi ee'ta' e'paknayo konig huanaba' yanikati'. ²⁷ Ke'na kutopate o'bape'. Ke'na huairi o'e. Ke'na aypo o'nigtotiakika'nig ke'nataj huanaba' o'e. Donayo opudomeyere konig opudomeyen huabatihuapokika'eri ijje'y. Ken konig Diosa o'pak.

²⁸ Kenoka' judío huairi do'taj engaña egka'ta' on'eretpakpo nama'da ena'ta' mentipakikame'ne kenoka' do'ere mo'ikame'ne. ²⁹ Konig do'hued Apag Diosa hueretda huairitone' me'ea'uyne. Konig aya'tada mana'dik ijjeipo kenpa'ti mata'mona'dik kae'po huairi me'ea'uyne. Konigti huairi opudomeytakon o'nea'ne. ³⁰ Nogok

do gobierno huairitone' ee'te doeretaj mo'tobape'apone. Kenpa'ti doere mo'mayapone. Dios Huairien huahua huahuadte bo'huadapone. Aya'da Israel aratbuttaj, doce tribus aratbuttaj konig huamanoeya'eri huairionigti mo'eapone. Kenda katepi' Israel aratbut ogkika'uyate, kenda mo'peedeapone. Dakhuea' ogka'nigtaj mo'nopo'enok Diosa castiga o'magka'apo. —Jesúsa doce huamata'mona'eriomeytaj o'mana'uyate.

“Jesústaj jokiahue'ya ijjeý.” Simón Pedroa ia'apone. Jesúsa ona'uyate.

(Mt. 26.31-35; Mr.

14.27-31; Jn. 13.36-38)

³¹—Yapee' Simón, yapee' Simón. “Beyok Jesúsen huanigpeika'eri konig trigotaj ektipoapa' o'nen huata'mona'eritaj e'magka'ta' ijpaki. Jesúsen huata'mona'eritaj menpa'ti daka' yanoknopoenhuahuiketapo batikhue'ada e'noknopoenhuahuikate nama'da e'magka'ta' ijabatipaki, Dios.” Toto' huairia ona'uyatenig'a. ³²Donayo ontaj Simón o'tiona'pakne. “Simón Diostaj do'takon daka' kaknopoike' batikhue'ada kaknopoike' kenpa'ti ona'ti do'taj e'nopo'korea'de'te huama'buy huaknopoe'eritaj teyda eknopoe' kabatihupokike'.” Kenda o'tiona'pakne. —Jesúsa Simón Pedrotaj ona'uyate.

³³—On huabakuda' jakyo egkuda'nayo kuddiktion ijjeý. Onere a'bueyya'po hua'diktion ijjeý, ijpopoey, Huairi. —Simón Pedroa Jesústaj ona'uyate.

³⁴—Oyedda in sikyo huatahuaj si-poghued “Jesústaj jokiahue'ya ijjeý,” bapa'a ia'apo, Pedro. —Jesúsa Pedrotaj ona'uyate.

A'ti Jesús pai'da o'nopo'eapo.

³⁵—A'nenda opudomeytaj do'hua on'mata'mona'uyne. Kutamabayó', huakupebayo' nog hua'iotbayo' on'mata'mona'uyne. Enhua'de'te konig aya'da e'tamae'onig mo'eme'ne. —Jesúsa o'mana'nok,

—Ee', katepi' aya'da o'paknig o'ma-toe'uy. —O'nona'uyate.

³⁶—Oynayo huakupe e'tae'nayo yan'tohua'. Kutama e'tae'nayo yan'tohua'. Sorotataen siro toehue' ee'nayo huaok yan'bahuaya'po siro yadeti'. ³⁷Konigepo “Ke'na dakhuea' huaka'eri o'e. On'bati-a'pakapo.” Apagba'a oa'. Kenda Apagba'a oa'nig do'taj a'ti men'huaa'deapone ijjay. Aya'da Apagba'te me'nigbatia'pakuyatenig do'taj a'ti me'nogka'apone. Pai'da ijpopo'eapoy. A'ti ehue'da ijjeapoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁸—In botta' sorotataen siro o'e, Huairi. —O'nona'denok.

—Kenyo'da ka'e'. —Jesúsa o'mana'uyate.

Getsemaní ta'baya' Jesúsa Diostaj o'tiona'pakuyate.

(Mt. 26.36-46; Mr. 14.32-42)

³⁹Ken Jesús huakka' jakya' Jerusalén'ya' o'orokonpo ote' Olivosyo o'hua'ika'po ote' Olivosyon o'hua'beduyate. Kenere huanigpeika'eriomeyere on'hua'uyate. ⁴⁰Keyo o'tiona'pakika'nigyo jokyedepo,

—Dakhuea' kahue' huae'te yan'tion-a'pak. Konig Diosa bo'tihuapoke'po dakhuea' kahue' huae'te yan'tiona'pak. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁴¹Ken Jesús meyhue'da o'bakhuato'po a'tiona'pakya'po huikudate ohuadpo.

⁴²—“Pai'da yanopo'epo bueyhue'dik yae'ti sion.” On e'paknayo mena', Dios. Do konig ijpaknig kahue' yae'. Konig

kenda on i'pak megka', do'hued pag. — Jesúsa o'tionapakuyate.

⁴³ Ken kurudya' Diosen huata'moneri o'huarakondepo Jesústaj ateypakaya'po o'huarakonde'uyate. ⁴⁴ Konigepo cruzte ijbuayapoy diga'da o'nopoepo nogiti huakka'a'da o'tiona'pakpo diga'da o'ukpakpo konig mimi e'ukpakhue huakka' barakte o'surukuyate.

⁴⁵ Ken o'tiona'pakonhua'depo o'bopo huanigpeika'eriomeytaj o'bahuahua'po e'tayte o'bahuahua'yuyate. Sue'nanada o'nepo on'batay'uyate.

⁴⁶ —¿Mena'po bo'tai'? Yan'mabo'. Yan'tiona'pak. Onte'ti dakhuea' kahue' huae'te yan'tiona'pak. —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

**Jesústaj huakka'ada
a'tohuaya'po on'huatiakuyate.**

(Mt. 26.47-56; Mr.
14.43-50; Jn. 18.2-11)

⁴⁷ Jesús huanigpeika'eritaj e'manbatia'pakonhua'te huakka'ada on'huatiakde'uyate. Huakkuru Judasa o'huatiakpo. Ke'na Jesúsen doce huanigpeika'eri nogtia' o'uy. Judas huakka' aratbut o'batotiakdepo Jesústaj a'buyukya'po o'huahua'uyate.

⁴⁸ —Do huabokerek iijenok Diosa me'ta'mona'uyne. Do'taj inomey do'hued taka'taj a'yokya'po do'taj o'buyukne. —Judastaj Jesúsa ona'uyate.

⁴⁹ Huakka' aratbut on'huatiakdepo Jesústaj on'tohua'apo. Jesúsen huanigpeika'eria on'batiahuayondepo, —¿Sorotataen siro menpa' o'magka'apo, Huairi? —Huanigpeika'eriomeya o'nona'uyate.

⁵⁰ Nogtida huanigpeika'eria sacerdoten huanaba'taj huada'kopen huapesod okteg'uyate.

⁵¹ —Keje' kennigda yamagka'. —Jesúsa o'mana'po,

Ken huanaba'en huapesod Jesúsa o'tibata'tepo o'yarea'uyate.

⁵²⁻⁵³ —Konig huabereeritaj egkapa' siroa hueypaerea on'huatotiakbedne. Ka'tia'po kenpa' o'nogka'. Diosen jakyo opudomeyere nog huame'noe nog huame'noe nogok nogok ijika'niga do'taj sigpi' opuda tohuahue'da o'nikame'ne. Oynayo sikyoda toto'a mo'toenok o'nogka'bedne. —Sacerdote huairitaj Diosen jak huairitaj huatone' huairitaj Jesúsa o'mana'uyate. Kenomey Jesústaj a'tohuaya'po on'huatiakbeduyate.

**Jesústaj jokiahue'ya ijjeý.
Pedroa bapa'a' oa'uyate.**

(Mt. 26.57-58, 69-75; Mr. 14.53-54,
66-72; Jn. 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Ken Jesústaj on'toepo on'tohua'beduyate. Sacerdote huairitone'en jakyo on'tohua'beduyate. Pedroa ta'pote hueytemon o'tahua'po. ⁵⁵ Sacerdote huairitone'en jakyo o'nokyedepo jakkurunopote ta'ak on'bakpaka'po ta'akope huabirika' on'tibahuadpo Pedro keyoti kenomeyere o'huaduyate. ⁵⁶ Pedro ta'akopete e'huadte huanaba' ettone' o'boato'po Pedrotaj o'tiahuaypo daka'da o'tiahuaydepo,

—In huabokerekkon Jesúsere o'ika'uyate. —Huanaba' ettone'a o'mana'uyate.

⁵⁷ —Ehue', ettone'. Jesústaj jokiahue'ya ijjeý, —Pedroa ona'uyate.

⁵⁸ A'timon nogakon Pedrotaj o'tiahuaydepo,

—O'nakon Jesúsen huanigpeika'eri i'ene. —Ona'uyate.

—Ehue', huabokerek, Jesúsen huanigpeika'eri ehue' ijjeý. —Pedroa ona'uyate.

⁵⁹ A'ti noghoratida nogakon o'mana', —In huabokerek Jesúsere o'ika'uyate, buttida ijjay. Konigepo Galilea huadaribayo huae'eri o'e. —O'mana'uyate.

⁶⁰ —Ehue', ka'tia' ia' nopohue' ijjeý, huabokerek. —Pedroa ona'uyate.

Kenoka' kenpa' Pedroa ea'te huatahuua o'sipogde'uyate. ⁶¹ Jesúsa Pedrotaj o'huakorudpo o'tiahuaynok, kenda Jesús Huairia ona' Pedro okkahuehue' o'epo huaboa'da o'nopoe. "Oyedda in sikyo huatahuaj sipoghued 'Jesústaj jokiahue'ya ijje,' bapa'a' ia'apo, Pedro." Huairia mename'nig Pedro okkahuehue'da huaboa'da onte'ti o'nopon'uyate. ⁶² Jak kuruyo o'makorokdepo pai'nada o'huikuyate.

Jesústaj on'tierikpo on'tidi'ke'uyate.

(Mt. 26.67-68; Mr. 14.65)

⁶³ Huabokereka Jesústaj on'toeipo on'tierikonhua'po on'bitbitonhua'po ⁶⁴ huakpotaj tela o'nokpotidoka'po huakokta' on'pebasbasdepo, "Diosa mennopoe', ¿Be'a ontaj bo'kokbasbas? oro'taj mona'." Jesústaj o'nona'uyate.

⁶⁵ Ken nogda nogda dakhuea'da Jesús-taj on'tidi'keunhua'uyate.

**Judío huairi egkupopakyo
Jesústaj on'boa'uyate.**

(Mt. 26.59-66; Mr.

14.55-64; Jn. 18.19-24)

⁶⁶ Emede'te judío aratbut huatone' huairi ogkupopakpo, sacerdoté huairiere ogkupopakpo kenpa'ti Moisésenba' huanmadika'eriere ogkupopakpo, Jesús-taj on'manigtotiakdepo,

⁶⁷ —¿Menpa' Cristo i'e? ¿Menpa' Diosa meta'mona'uy? Oro'omeytaj kenda mona'. —Judío huairiomey ogkupopakpo Jesústaj o'nona'uyate.

—Ee', do'hua e'mana'nayo, Cristo ijje do'hua e'mana'nayo oknopoehue' mo'eapone. Da oa' mo'nopoeapone. ⁶⁸ "Do Cristo ijje. Diosa me'ta'mona'uyne. ¿Kenda menpa' mo'nopoe?" Opuomeytaj e'mana'nayo do'taj onte'ti a'tokhue' o'neapone. Kenpa'ti "Yahua'." Onahue'dik o'neapone. ⁶⁹ Do huabokerek ijenok Diosa me'ta'mona'uyne. A'ti Diosere

ijhuadapoy. Dios teyda o'epo aya'da ka'dik o'enok Dioste huada'kopen konig Dios teyda ijjeapoy. Aya'da ka'dik ijjeapoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁷⁰ —¿Menpa' o'na Diosen Huasi'poda i'e? —Aya'ada Jesústaj o'nona'uyate.

—Ee', Diosen Huasi'po ijje konig opudada o'nona'ne, Diosen Huasi'po ijje. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁷¹ —"Diosen Huasi'po ijje." Jesúsa oa'nok oroadá o'peene. Dakhuea'da oa'po o'ka', o'nopoe. Konigepo castiga ogka'dik o'eapone. "Jesús dakhuea' oa'uy." "Dakhuea' o'ka'uy." Noga en'dapi' peehue'dik o'eapone. —Huatone' huairiomeya oda'uyate.

**Pilato Romano gobierno huairitaj
e'koka' Jesúsa o'nigbo'uyate.**

(Mt. 27.1-2, 11-14; Mr.

15.1-5; Jn. 18.28-38)

23 Kenoka' aya'ada judío huairi egkupopakte on'maboddepo Jesústaj Pilato Romano gobierno huairite on'tohua'uyate. Judío huairinayo Jesústaj arakhue'dik o'nenok Romano huairiayo'da yan'arak a'dik o'nenok. ² Ayo Jesústaj Pilatotaj huaboa'da nama'da on'huaa'po,

—Oro'omeyen judío aratbuttaj in huabokerek nama'da o'manmadikika'uy. Romano gobiernotaj yan'magka' nama'da o'manmadikika' oro'a o'pee'uy. Kenpa'ti Romano gobierno huairitaj huakupe bayokhue'dik yanika'. Nama'da o'manmadika'. Kenpa'ti "Cristo ijje," oa'. Cristo konig gobierno huairi huadik o'e. —Jesústaj Pilatotaj nama'da on'huaa'uyate.

³ —¿Judío aratbuten gobierno huairi menpa' i'e? —Pilatoa Jesústaj ona'uyate.

—Ee', konig o'na ia'nig ijje. —Jesúsa ona'uyate.

⁴ —In huabokerek dakhuea' kahue' o'ika'. Castiga ogkahue'dik ijje. —

Pilatoa sacerdote huairitaj huakka' arat-butomeytaj o'mana'uyate.

⁵—Romano gobierno huairi dakhuea'da o'ne. Yan'maen. Ken konig Jesúsa nama'da o'manmadikika'. Judío aratbut aya'tada nama'da o'manmadikika'po adyonda Galileayo huakkuruda nama'da o'manmadikika'po nogyo nogyo konigti o'kika'po ta'pota' iyokon konigti o'kika'po nama'da o'manmadikika'. —Kenpa' judío huairia ighua'da on'tihuaa'po Jesústaj, Pilatotaj nama'da on'tihuaa'uyate.

**Herodes nog Romano gobierno
huairi o'epo Galilea huadaribayo
huairi o'enok Herodeste Jesústaj
Pilatoa o'ta'mona'uyate.**

⁶ Jesús Galileayo o'manmadika'uyate. Pilatoa o'peedepo “¿Galilea huae'eri menpa' Jesús ya'e?” O'mana'uyate. ⁷“Ee', Galilea huadaribayo huae'eri Jesús o'e.” Pilatotaj o'nona'de'uyate. Kenda Pilato o'peedepo Jesústaj Herodeste o'ta'mona'po, Herodes Galilea gobernador o'enok kenpa'ti kenoka' Herodes Jerusalényo o'uyate. ⁸Herodes nogok nogok Jesústaj o'tipeeonhuahua'po konigepo Jesústaj e'tiahuayta' o'pakpo Jesús katepi' 'urua'da e'ka' konig e'bayarea'te e'tiahuayta' o'pakpo konigepo Jesústaj e'tiahte o'tiahuaydepo Herodes huakka' o'durugpakuyate. ⁹Nogiti nogiti ena'tada Jesúsanayo a'tokhue' o'uyate. ¹⁰Keyo sacerdote huairi kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eri o'nepo Jesústaj ighua'da on'huaa'nok ¹¹Herodes sorotataere Jesústaj a'tierikya'po 'uruda huaok on'ota'po konig gobiernoen huairien yudtaj on'ota'depo onte'ti Pilatote o'ta'mona'uyate. ¹²Kenme'noete Pilato Herodesere huaboa'da huayahuaya di'da on'mae'uyate. A'nenda huayahuaya

on'bahuadiay'ika'uyate. Huaboa'da di'da on'mae'uy.

**“Jesústaj arakdik mo'ene.”
Pilatoa o'mana'uyate.**

(Mt. 27.15-26; Mr. 15.6-15;
Jn. 18.39–19.16)

¹³ Sacerdote huairitaj aratbuten huairitaj kenpa'ti nog aratbuteretaj “Yan'batiak, do'taj menhuatiak.” Pilatoa o'mana'po egkupopakde'te,

¹⁴—In huabokerektaj opudomeya on'ngtotiakne. “In huabokerek nama'da o'manmadikika'. Romano gobiernotaj yan'magka' nama'da o'manmadikika'.” Opudomeya o'nona'nig'a opudomey on'tiahuaypo Jesústaj ijbatiap'pakdepo Jesúsa nogda nogda dakhuea' o'ka' bo'huaa'nig'a kenda nama'da bo'huaa'nig'a Jesúsnayo sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'te. Ijnopoey. ¹⁵Herodes kenpa'ti Jesústaj o'peedepo dakhuea' kahue' o'ika'te. Herodesakon o'nopoepo oro'omeytaj onte'ti bo'tokumejne. Yan'pee'. Jesúsa sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'tenok Jesústaj yadarak. Ahue'dik ijje. ¹⁶Castiga yogka'depo yahuati' yona'apoy. —Pilatoa judío huairiomeytaj o'mana'uyate.

¹⁷ Fiestate nogtida huabakuda' jakyo huae'eritaj jakya' o'orokika' konigepo Pilato nogtatida oroka'dik o'uyate. ¹⁸Onokteteyo' aya'ada 'utta'da o'nokoypo,

—Jesústaj yadarak. Barrabástanayo yaoroka'. —Onokteteyo' aya'ada 'utta'da o'nokoy'uyate.

¹⁹Jerusalényo Barrabás huakka'da aratbut o'bakupopaka'depo gobierno huairitaj a'mabatiarakaya'po e'batoahua'ta' o'pakuyatenig'a. Kenpa'ti nogtatida o'arakuyate. Konigepo huabakuda' jakyo o'enok. ²⁰Jesústaj Pilatoa e'oroka'ta' o'pakpo, “Jesústaj e'oroka'ta' ijpaki.” O'mana'nig'a.

²¹—Hueypa cruzte yadarak. Hueypa cruzte yadarak. —Huakka'ada judío aratbut e'kupopakya' 'utta'da o'nokoypo. Onte'ti onte'ti o'nokoy'uyate.

²²—I'na sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'tenok keje' arakhue'dik ijje'y. Konigepo Jesústaj castiga yogka'depo Jesústaj ijjorokapoy. —Bapa'a' Pilatoa o'mana'nig'a.

²³—Hueypa cruzte Jesústaj yadarak. Hueypa cruzte yadarak. —Huakka'ada aratbuta ogkupopakpo sacerdote huairierea diga'da o'nokoypo, nogok Pilato ta'pota'taj e'nokoyte o'manigpee'uyate. ²⁴“Kenda on'paknok ijka'apoy.” Pilatoa o'nopoetupo, o'mana'uyate. ²⁵Pilato huakka' aratbuttaj o'manigpeepo, Barrabástaj o'oroka'uyate. A'nenda Barrabás huakka' aratbuttaj o'bakupopaka'depo gobierno huairitaj a'mabatiarakaya'po e'bahuatoahua'ta' o'pakuyatenig'a. Kenpa'ti Barrabása o'arakuyate. “Barrabástaj yaoroka'.” Huakka'ada o'nokoynok o'oroka'uyate. Ken judío aratbuta Jesústaj e'arakta' oneretpaknok, Jesústaj Pilato Romano sorotataj ka'darakepo o'bayokuyate.

Hueypa cruzte Jesústaj on'arakuyate.

(Mt. 27.32-44; Mr.

15.21-32; Jn. 19.17-27)

²⁶Ken sorotataj Jesústaj on'tohua'depo Simóntaj on'dejdepo, Simón Cirene huakka' jak huae'eri o'epo ta'baya' e'tiakde'te Simóntaj on'toepo hueypa cruz katohue'po sorotataa o'nona'nok Jesúsén ta'pota' Simóna cruz o'tohua'uyate.

²⁷Huakka'nanada aratbut on'batahua'po kenpa'ti huakka'da ettone' on'batahua'po Jesústaj on'tinepahui'po diga'da on'bahuikonhua'po 'utta'da on'bahuikonhua'uyate. ²⁸Jesúsa ettone'taj o'batiahuaypo,

—Dota' huikhue' yane', Jerusalén ettone', huata'da yan'tohuik, opudomeyensi'pota' yan'tohuik.

²⁹Konigepo opudta'taj nogok ke'poda dakhuea'nada o'eapo. Aratbuta pai'nanada on'nopo'eapo. “Ettone' si'popakhue'dik o'nepo durugda o'neapo, ettone' bogdakhue' ehue'dik o'nepo durugda o'neapo, ettone' huasi'potaj huau'te minonhue' o'nepo durugda o'neapo.” Nogok ke'ponada ee'te kenda on'batia'pakapo. ³⁰Kenoka' nogokda aratbut diga'da pai'nada on'nopo'eaponok e'bueyta' on'pakapo. “Oro'omeytaj monbet,” huakupataj o'nona'apo. “Pendaka bo'tiyurak,” o'nona'apo. ³¹Donayo konig ohueyburanig ijje'po huadakda ee'tada do'taj dakhuea'da me'nogka'ne. Opudomeynayo dakhuea'da mo'epo konig ohuey e'ay'onig opudomeytaj nogiti ke'poda dakhuea'nada on'magka'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

³²Kenpa'ti nog botta'taj dakhuea' huakka'eritaj on'batohua'po Jesústaere a'arakya'po on'batohua'uyate.

³³Ote'te o'nokyedepo Jesústaj hueypa cruzte on'beta'uyate. Kenpa'ti botta' dakhuea' huakka'eriére hueypa cruzte on'mabeta'uyate. Jesúsén huada'kopen nogtaj on'beta'po nogtaj Jesúsén ope'topen on'beta'uyate. Ote' huadik o'e La Calavera. ³⁴Jesústaj en'beta'dete,

—Dakhuea' e'ka' yabakkahuea', Pag. Kenda menogka'ne nopoe'hue' o'nepo. —Jesúsa ona'uyate.

Ken sorotataj Jesúsén yudtaj be'ati ya'deyapet a'nopoeya'po huid okmo o'nene'uyate. ³⁵Huakka'da aratbut o'nepo Jesústaj on'tiahuaya'po judío huairiomeyakon Jesústaj on'tierikpo,

—Jesús nogomeytaj o'bati-huapokikame'te. Ken Diosen Cristo ee'nayo Diosa ektie'ea' ee'nayo huata' katihuapoke'. —Judío huairiomeya

Jesústaj dakhuea'da on'tierikpo on'batia'pakuyate.

³⁶ Sorotataa kenpa'ti Jesústaj on'tierikpo, Jesústaj on'huahua'po, vino pai' kamaye'po on'yokuyate.

³⁷ —On judíoen gobierno Huairi ee'nayo huata' yatihuapokpo hueypa cruzaya' yahuarak. —Sorotataa Jesústaj on'tierikpo o'nona'uyate.

³⁸ Jesúsen huaku kutapen huaensi'pote bapa'en hua'ate on'madoya'uyate, griego hua'a, latin hua'a, hebreo hua'a on'madoya'po "In judío aratbuten gobierno Huairi o'e." On'madoya'uyate.

³⁹ Botta' dakhuea' huaka'eri cruzte on'betonhua'po Jesústaj nogtiada o'tierikpo,

—Q'na Cristo ee'nayo Diosa e'ta'-mona'wynayo huata'da cruzaya' yahuarak kenpa'ti oro'omeytaj bo'tihuapokpo bo-huaraka'. —Nogtiada dakhuea' huaka'eria Jesústaj nama'da ona'uyate.

⁴⁰ —Dakhuea' ia'. Menpa' Diostaj okme'pakhue'ada ia'ne. Jesús pai'da o'nopo'e konigti pai'da i'nopo'ene castiga ontaj mogka'ne.

⁴¹ Oro'omeynayo dakhuea'da o'kika'nok oro'omeytanayo castiga mogka'ne. Inbokereknayo sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'. —Noga dakhuea' huaka'eria huakkuru huaa'eritaj ona'uyate.

⁴² —Nogok Dios Huairi on i'edepo do'taj okkahuehue' yaepo do'taj metinepahuiti', Jesús. —Jesústaj huatodiayeria ona'uyate.

⁴³ —Oy doere paraísoyo i'eapone. Paraísoyo durugda i'eonhuahuika'apone. Buttida ijjay. —Huatodiayeritaj Jesúsa ona'uyate.

Jesús o'bueyonde'uyate.

(Mt. 27.45-56; Mr.

15.33-41; Jn. 19.28-30)

⁴⁴ Niokpo tokhuada' ekpohuadte huadari huabada o'ta'sikon'uyate.

Sikkiregda o'uyate. Huaduknopoyo e'huadte onte'ti niokpo o'tieyhuaduyate.

⁴⁵ Niokpo jey ee' e'batikonte sikkiregda ee'te Diosen jakyo huahuakda cuperina eretnopoyo e'oroaya'da huanopota'da o'huison'uyate. Kenoka',

⁴⁶ —Ontaj Apag Dios do'hued nok-ireg o'yokne, Pag. —Jesúsa 'utta'da ona'uyate.

Kenpa' oa'depo o'bueyon'uyate.

⁴⁷ Capitán sorotataj Romano o'epo sorotataj huairi o'epo kenoka' kenda aya'da o'tiahuaydepo, "Apag Dios 'uruda o'e. Huadaknanada o'e," o'batia'pakpo,

—In huabokerek dakhuea' kahue' o'ika'te, buttida ijjay. —Capitán sorotataa oa'uyate.

⁴⁸ Aya'da aratbut kente o'nepo on'tiahuaydepo o'nokbahua'po suhue'nanada o'nepo o'nokbahua'uyate.

⁴⁹ Nogomeynayo Jesústaj huakie'eri o'nepo huahue' o'ne'uyate. Ettone'ere o'nepo ettone' Galileaya' Jesústaj huatahua'eri o'nepo huahuedda o'nepo sue'da bidte on'kupobopo Jesústaj e'darakte on'batiahuaya'uyate.

Jesús bueytaj on'kubarakka'uyate.

(Mt. 27.57-61; Mr.

15.42-47; Jn. 19.38-42)

⁵⁰ Ken huabokerek o'epo ke'nen huadik o'e José. José huadakda o'epo Diosenba' daka' o'nigpeika'uyate. Judea huadaribayo huae'eri o'epo huakka' jak Arimateayo o'si'poepo o'kerekuyate. Ke'na judío huairiere on'kupopakika'uyate. ⁵¹ José Dios Huairitaj e'mabo' o'nigikuyate. Kenda judío huairiomey Jesústaj o'nogka'denig kenda pakhue' o'uyate. ⁵² Ken José Pilatotaj o'huahua'po, "Jesús buey beyok." Ona'uyate. ⁵³ "Ee', yatohuati'," Pilatoa e'nade'te Jesús bueytaj o'huaraka'depo o'bueytoepo

Jesús bueytaj o'tihuiyigpo 'uruada telaa konig sábana o'tihuiyigdepo

sipana' huidkogyo huabokogyoda o'bueyhueda'uyate. Ken kubarak huabokogda o'epo keyo nogtaj kubarakkahuedda o'e'uyate. ⁵⁴ Ken huame'noe konig e'manhuada' huame'noe o'enok a'ti huaboa'da okmapie'ahuaddik huame'noe o'eapo.

⁵⁵ Kenomey ettone' huaboa'da Jesúsere Galileaya' on'tiakme'te kente Jesúsbuye'te on'huahua'po kubaraktaj on'tiahuaypo kenpa'ti konig ke'nenbuey e'huedte on'tiahuayon'uyate. ⁵⁶ Ettone' jakyo ogkumejdepo 'uru'huieda hue'ey e'ka'deada okmapie'ahuaddik huame'noete kahue' o'nuyate. Konig Moisés e'mana' oa'uyatenok kenomey on'nigpee'uyate.

**Jesús huakudaka'da e'bueyada
o'noyhuadon'uyate.**

(Mt. 28.1-10; Mr. 16.1-8; Jn. 20.1-10)

24 Judío aratbuten okmapie'ahuad-dik huame'noe e'pokonde'te domingo emede'te sikyoednada kubarakyo ettone' on'hua'po 'uru'huieda hue'ey adikken e'ka'de' on'tenok on'to-hua'po, nog ettone'ere on'huahua'uyate. ² Ettone' kubarakyo o'nokyedepo huaboro' huid huanokbet kubaraktaj o'nonokbetame'te onokbethue'kon on'huahuay'uyate. ³ On'kudondenig'a Huairi Jesúsbuyetaj huahuayhue' o'nuyate. ⁴ Kenpihuay, Jesúsbuye huedhue' o'e menpapi' ya'eate en'nopoe'te. Ida botta' huabokerek on'tibopo meyohue'da on'tibopo yudtaj senogda e'ot o'nuyate. ⁵ Huabokerektaj on'batiahuaydepo diga'da on'me'pukpo sorokyon on'kuboyon'uyate.

—Kubarakyo kente aratbutbueyyo'da o'nika'nig'a katia'po huabokerektaj o'noedenig'a bo'uk. ⁶⁻⁷ Jesús iyoda ehue' o'e. Diosa o'noyhuadande. Jesús Galileayo o'epo "Do huabokerek ijenok Diosa me'ta'mona'uyne. Do'taj dakhuea' huaka'eritaj beyokapone. Dakhuea'

huaka'eriomey men'tohua'apone. Hueypa cruzte do'taj men'arakapone. Bapaa' huame'noe kubarakyo ijjedepo a'ti ijnoyhuadapoy." Jesúsna mona'uyne, okkahuehue' mo'et. —Botta'a Diosen huata'moneria ettone'taj on'mana'uyate.

⁸ Ken, kenda Jesúsna o'mana'uyate ettone' huaboa'da onte'ti on'nopoe'uyate. ⁹ Ken kubarakya' on'kumejdepo aya'da on'tiahuaydepo on'peedenig on'manbatia'pakuyate.

Once huamata'mona'eritaj kenpa'ti aya'tada nogomeytaj aya'da on'manbatia'pakuyate. ¹⁰ María Magdalena, Juana, María Jacoboen huaye, nog ettone'ere once huamata'mona'eritaj aya'da e'manbatia'pakato'tada ¹¹ nama'da mona'ne once huata'mona'eria on'nopoe'po butti o'da' maknopoe'hue' o'ne'uyate.

¹² Pedronayo o'orokondepo o'ketonhua'po kubarakyo o'ketonhua'po okyedepo kubarakyo o'tiahuayato'po 'uru tela konig sávana adkorepen e'hued o'tiahuayondepo onte'ti jakyo o'hua'po, "Kenpihuay, kate yaka' Diosa," o'noponpo o'hua'uyate.

**Emaús huakka' jakyo
dagte on'hua'uyate.**

(Mr. 16.12-13)

¹³ Kenme'noete botta' Jesúsén huanigpeika'eri Emaús huakka' jakyo on'hua'po, Jerusalén'ya' Emaús sue'da bidte o'e. Once kilómetros o'uy.

¹⁴ Huahua'a' on'batia'pakonhua'po aya'da huaboa'da on'tiahuayme'nig aya'da on'peeme'nig aya'da Jesúsaj o'nogkame'nig aya'da on'batia'pakonhua'po, ¹⁵ e'batia'pakde'te Jesúsna o'bata'dea'po kenoka' kenomeyere on'hua'epo. ¹⁶ Jesúsaj on'tiahuaynig'a ken Jesús o'e nopoe'hue' o'ne'uy. Kenpa' Diosa o'paknok okiehue'dik o'ne'uyate.

¹⁷ Botta' huanigpeika'eritaj

—¿Huahua'a' kate'taj mo'batia'pakonyak? ¿Mena'po sue' mo'e? —Jesúsa o'mana'nok,

¹⁸—Kenda huaboa'da Jesústaj o'nogkame' Jerusalényo huaboa'da o'nogkame' aya'ada aratbut on'nopoe. O'na Jerusalényo i'ika'nig'a menpa' onyo'da nopoehue' i'e. —Nogtiada Jesústaj ona'uyate. Ke'nen huadik Cleofas o'uy.

¹⁹—¿Kate yagkame'? —Jesúsa o'mana'uyate.

—Kenda Jesús Nazareteritaj o'nogkame'. Jesús Diosen huamanbatia'pakeri o'epo huakka'tada o'bayarea'uy kenpa'ti ighua'da oa'ika'uy. Kenda Diosa daka'da o'nopoe. Konigti aya' aratbutere Jesúsa huadakda o'kika' on'nopoeng'a ²⁰oro'omeyen sacerdote huairia kenpa'ti judío huairia Romano gobierno huairitaj on'yokme'. Hueypa cruzte kan'arake'po on'yokme'. ²¹Jesúsa Romano gobierno huairitaj ya'maenapetpi'. Romano sorotatataj ya'maenapetpi'. Oro'omeyen Israel aratbuttaj o'batihuapokapo oro'omeya o'nopoeng'a. Jesús o'bueyme'nig bapa' huame'noe o'tipokde. ²²Kenpa'ti oro'omeyere sue'da ettone' oro'taj on'mame'puke'po konigepo sikyoedda kubarakyo on'hua'. ²³Jesúsenbuey huahuayhue' o'nepo on'kumejdepo "Diosen huata'moneritaj o'tiahuay. Jesús o'noe, mona'ne." Ettone'a on'batia'pak. ²⁴A'timon nogomey oro'omeyere o'nika'po on'hua', kubarakyo on'hua'. Konigti ettone'a on'batia'pak on'huahuaynig'a Jesústaj tiahuahue' o'neate. —Jesústaj on'ona'uyate.

²⁵—Nopoenkahue'da mo'e. Ijhue'ta'da moknopoe. Aya'da Diosen huamanbatia'pakeria e'mana'uytada ijhue'ta'da moknopoe. ²⁶Cristo 'uruda

o'e. 'Urua'da o'kika'uy. Aya'ada on'batia'pakapo. Huakkuruda Cristo pai'da nopo'e'dik o'e. —Jesúsa botta'taj o'mana'uyate.

²⁷Moisésenba' Cristotaj o'batia'pak, konig Cristo o'epo kenpa'ti kenda Cristo o'ka'apo o'batia'pakpo kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeri Cristotaj o'batia'paknok Jesúsa huakkuru Moisésenba' Cristotaj e'batia'pakte o'manopoea'po. Kenpa'ti Cristotaj e'batia'pakte Diosen huamanbatia'pakeriomey ona'uyate Jesúsa o'manopoea'uyate.

²⁸Emaús huakka' jakyo onhua'po o'nokyedepo, Jesús yapokonapetdapi' o'hua'nig.

²⁹—Keje' huahue' yae'. Oro'en jakyo yaksik. Osikde. Sikkirega' o'ede. —Jesústaj daka'da o'nona'po.

Ken Jesús keyo jaksikya'po o'ko-re'uyate. ³⁰Kutopate botta'taj Jesús onteteyo' o'bata'huaddepo pan o'bapadpo "Dakiti, Dios," oa'depo o'posakea'depo o'bayoke'uyate. ³¹Huaboa'da Jesústaj o'nokie'de. Jesús o'e on'nopoendenok onte'ti Jesústaj tiahuahue'dik o'nuyate.

³²—Dagte e'tiakte Jesúsere e'tiakte Jesús Apagba'taj mo'nopoenka'depo oro'ennopo' diga' o'nopo'durugpak. —Huayahuaya on'batia'pakuyate.

³³Ken ijhuiti ehue' jakya' o'norokonpo Jerusalényo on'kumejpo Jerusalényo once huanigpeika'eri nogomeyere onteteyo' on'bahuahuayato'po,

³⁴—Jesús Huairi o'noyhuadate, buttida o'ay. Simónakon Huairitaj o'tiahuayate. —Botta'a on'mana'uyate.

³⁵Konig dagte on'hua'po Jesúsere on'batia'pakpo kenpa'ti konig jakyo kutopata' pan e'posakea'te Jesústaj huaboa'da o'nokie'po, kenda on'batia'pakuyate.

**Huanigpeika'eriomeytaj Jesúsa
o'manokyon'uyate.**

(Mt. 28.16-20; Mr.
16.14-18; Jn. 20.19-23)

³⁶ Kenda botta'a en'batia'pakte
Jesús huaboa'da o'manokyondepo
kenomeyere onteteyo' o'batobopo,

—Yan'manopo'noey'. Mame'pukhue'
yane'. —Jesúsa o'bopo o'mana'uyate.

³⁷ Ken huakka'nada on'me'pukpo
o'mididpo nokiregtaj o'tiahuay nama'da
on'nopo'enok.

³⁸ —Me'pukhue' yane'. Do Jesús
ijjey opuden huanopoya' daka'
menoknopoe'. ³⁹ Do'hued huaba'taj
daka' men'tiahuay'. Do'hued hua'itakon
men'tiahuay'. Jesúsda do ijjey.
Do'taj men'so'toea'. Kenpa'ti do'taj
men'tiahuay'. Nokiregnayo huaen
huaay' toehue' o'nika'. Donayo huaen
huaay' ijtoey konigda do'taj on'tiahuay'.
—Jesúsa o'mana'uy.

⁴⁰ Kenda Jesúsa o'mana'depo ke'nen
huaba' o'batiahuay'ea'po ke'nen hua'i
o'batiahuay'ea'uyate. ⁴¹ On'durugpakpo
kenpa'ti on'me'puke'po oknopohued
o'nenok.

—¿Aypo menpa' ya'e? —Jesúsa
huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

⁴² Ken biig e'tiaya' on'yokpo ai'-
moro'huekon on'yoknok ⁴³ Jesús o'toe'po
o'bape'uyate. Huanigpeika'eriomey
Jesústaj e'bape'te on'tiahuaya'uyate.

⁴⁴ —E'mana' beroba'te Apagba'te
aya' Moisés do'taj be'timadoya'uyate.
Aya'da huamanbatia'pakeria do'taj
mentimadoya'uyate. David salmos
Apagba'te do'taj be'timadoya'uyate.
Kenda ka'dik ijika'po ijkika'uy. Kenda
ogka'dik me'nepo me'nogka'uyne.
Bueyhued opudomeyere ijika'uy.
Kenda menogka'apone opudomeytaj
daka' o'nona'ika'uyne. —Jesúsa
huanigpeika'eriomeytaj o'mana'uyate.

⁴⁵ Kenoka' o'manopoenka'po kenda
Apagba'te Jesústaj on'timadoya'uyate
Jesúsa huanigpeika'eriomeytaj
o'manopoenka'po,

⁴⁶ —Apagba'te on'timadoya'po,
Cristo bueydik o'eapo. Bapa'a'
huame'noete noyhuaddik o'eapo.
Kubarakya' noyhuaddik o'eapo.

⁴⁷ Huakkuru Jerusalén aratbuttaj
huadak hua'a manbatia'pakdik
yanikati'. Nogok aya'tada aratbuttaj
aya' huadaribayo huadak hua'a
manbatia'pakonhuahua'dik yanika'.

Diosa bekkahue'po manopo'korea'dik
yane'. Mana'dik mo'eapone. Apagba'te
kenpa' on'timadoya'uyate. ⁴⁸ Opudomey
aya'da bo'tiahuayikame'ne. Kenda
aya'tada mo'manbatia'pakapone.

⁴⁹ Eya'. Konig Apag Diosa o'mana'uyate,
opudomeytaj Diosen Nokireg do'hua
o'nigta'mona'apone. Diosen Nokireg
tiakhued oy Jerusalényo yan'nigika'.
Diosen Nokiregtaj yan'nigikati'. Diosen
Nokirega opudomeytaj e'nopo'toe'de'te
konig Diosya' teyda mo'edeapet. Daka'
manbatia'pakika'dik mo'ika'apone.
—Jesúsa huanigpeika'eriomeytaj
o'mana'uyate.

Kurudyo Jesús o'behuikuyate.

(Mr. 16.19-20)

⁵⁰ Ken Jerusalénya' o'orokonpo
Betaniayo o'batohua'po huanigpeika'e-
riomeytaj o'batohua'uyate. O'ba'tepo,
“Do'hued huanigpeika'eriomeytaj
'urua'da yamatoe', Apag Dios.”
O'tiona'pakondepo, ⁵¹ kurudyo
Diosa o'baktobehuikuyate. ⁵² Jesús
huadaknanada o'e. 'Urua'da o'kika'.
Diosen Huasi'po o'e. On'batia'pakdepo
durugnanada Jerusalényo on'kume'uy-
ate. ⁵³ Diosen jakyo o'nika'po Dios
'urua'da o'e. Dios huadakda o'e.
On'batia'pakika'uyate, ken.

SAN JUAN

*Jesucristoen huadak hua'a
Juana o'manigmadoya'uyate.*

Diosen hua'a huamana'eri Jesucristo o'si'poe'uyate.

1 A'nennanada huakkuruda katepi' ehue' o'uyate. Cristo Diosen hua'a huamana'eri o'ika'uyate. Cristo Diosda o'ika'. ²A'nennada huakkuruda katepi' ehue' o'uyate, Cristo Diosen hua'a huamana'eri o'ika'uyate. Diosere o'ika'uyate. ³Cristoa aya'tada o'tiahuayika'nig o'ka'uyate. Konig Diosa o'paknok aya'tada o'ka'uyate. Noga sigpi' kahue' o'uyate. Cristoayo'da aya'tada o'ka'uyate. ⁴Cristo Diosen hua'a o'noika'po huamanoea'eri o'ika'uyate. Cristokon konig Diosen Huakjey o'e. Huakjey o'ta'tepo katetapi' tiahuaydik o'ene, katetapi' nopoe'dik o'ene. Konigti Cristo konig Diosen huakjey o'epo Diostaj moknopoea'ne kenpa'ti Diosen buttida hua'ataj moknopoea'ne. Katepi' huadak Diosa o'pak mo'nopoea'ne. ⁵In huadariyo aratbut Diostaj pakhue' o'nika'. Dakhuea' ogkika'. Konig sikkiregyo o'nepo Diostaj oknopoehue' o'nika' kenpa'ti Diostaj pakhue' o'nika'. Cristo Diosen Huakjey in huadari aratbuttaj o'ta'tepo Diostaj moknopoea'ne. Diosen buttida hua'ataj moknopoea'ne. Katepi' huadak Diosa o'pak mo'nopoea'ne. Huakka'da Cristotaj eknopoe'ta' pakhue' o'nepo kenpa'da e'enta' on'paknig'a enhue'dik o'nuyate. Cristo konig Diosen Huakjey 'urua'da o'bata'teonhuahuika'po o'maknopoeanhuahuika'apo.

⁶⁻⁷Diosa aratbuttaj Juan Bautistataj o'mata'mona'uyate. Cristotaj kamanbatia'pakike'po Juantaj

o'mata'mona'uyate. Aratbuta Cristotaj kanoknopoe'po Juana Cristotaj o'manbatia'pakuyate. Diosen Huakjeytaj o'manbatia'pakuyate. ⁸Juan Diosen Huakjey ehue' o'uyate. Cristonayo Huakjey o'uyate. Cristotaj kamanbatia'pake'po Juantaj o'mata'mona'uyate. ⁹Ken Juana Cristotaj o'manbatia'pakonhuahua'depo indariyo huae'eriomeytaj Diosen Huakjeytaj o'manokia'uyate. Cristo Diosen hueretda Huakjeytaj a'maknopoeaya'po o'bahuatiakdepo, Juana o'manbatia'pakuyate.

¹⁰Cristo aya' huadari o'ka'uyate. Huadariyo o'ika'nig'a huadari huae'eria oknopoehue' o'nuyate. Huadari huaka'eritaj oknopoehue' o'nuyate.

¹¹Diosya' o'tiakdepo ke'nen judío aratbutere o'noika'uynig'a Jesucristotaj e'nigpeeta' pakhue' o'nuyate. A'nenda Diosa judío aratbuten adhuae'pane'taj o'baktie'ea'uyatenig'a Cristo Diosen hua'ataj eknopoe'ta' pakhue' o'nuyate. Judío aratbuta eknopoe'ta' pakhue' o'nuyate. ¹²Sue'ada Jesucristotaj e'nigpeika'ta' on'pakpo o'noknopoe'uyate. O'noknopoe'po Diosen on'si'poe'po Diosensi'po o'ne'uyate. ¹³Kena'po ettone'ya' on'si'popakme'tenok Diosensi'po ehue' o'ne. Kena'po ettone'pi' huabokerekpi' e'si'popakta' on'pakika'nok Diosensi'po ehue' o'ne. Diosen Cristotaj o'noknopoe'po Diosen on'si'poe'po Diosensi'po o'nuyate.

¹⁴Ken Diosen hua'a huamana'eri Jesucristo Diosere o'unhuahuika'depo nogok Diosa o'pakpo o'si'poe'uyate. Oro'omeyere o'ika'uy. Jesucristo kenyo'da huadaknanada o'kika'uy. Huakka'nanada di' o'maika'uy. Huakka'nanada o'matinepahuika'po buttida oa'ika'uy. Diosonig 'urua'nanada o'kika'nok konigti Dios o'epo Diosya' o'tiakpo Diosen Huasi'po o'e o'nopoe'ne.

¹⁵—A'ti Cristoa o'tiakde. Ke'na oro'en huairi o'ē. Do huairi ehue' ijje. Do si'popakhued ijje, Jesús Diosere o'uyate. Ikkenda kentaj ijmanbatia'pakmey. —Juana o'manbatia'pakuyate.

¹⁶ Jesucristo huakka'da di' mo'ene. Oro'taj nogda nogda daka' mo'matinoea'ne. ¹⁷ A'nennada Diosen hua'a Moisésa mo'nigmadoya'uyate. Jesucristonayo di'nanada bo'huatiakpo mo'matinepahui'po, oro'omeytaj dakhuea' e'ka' a'manopo'yareaya'po bo'huatiakuyate. ¹⁸ Be'api' aratbuta Diostaj tiahuyhue' o'nika'uyate. Cristonayo Diosensi'po o'epo di' o'maunhuahuika'po Diosere o'unhuahuika'po konig Dios o'e 'urua'nanada o'nopepo oro'omeytaj 'urua'nanada moknopoē'uyne.

Juan bautiza huaka'eria Jesucristotaj 'uruda o'manbatia'pakuyate.

(Mt. 3.11-12; Mr. 1.7-8; Lc. 3.15-17)

¹⁹ Judío aratbut huairi Jerusalén huakka' jakyo o'nyate. Juante on'mata'mona'uyate. Sacerdote Diostaj huanigtiona'pakeritaj on'mata'mona'uyate. Kenpa'ti levita aratbuttaj Juante on'mata'mona'uyate. On'huatiakdepo,

—Nogbokerektida ijta'mona'apoy. Cristo ijta'mona'apoy. Diosa o'mana'uyate. ¿Menpa' Cristoda i'e? Kenda mona'. —Juantaj o'nona'uyate.

²⁰—Ehue', Cristo ehue' ijje. Diosa Cristotaj o'ta'mona'apo. Oro'taj kabatihuapoke'po o'ta'mona'apo. —Juana buttida o'mana'uy. Dahue'da oa'uy.

²¹—¿Be'a i'e? ¿Elíaskudak Diosen huamanbatia'pakeri menpa' i'e? —O'nona'uyate.

—Elíaskudak ehue' ijje. —Juana o'mana'uyate.

—¿Diosen huamanbatia'pakeritaj o'maboy, menpa' Diosen huamanbatia'pakeri i'e? —O'nona'po, —Ehue' ijje. —Juana o'mana'uyate.

²²—Judío huairi oro'taj bo'ta'mona'ne kenomeytaj batia'pakdik o'enok, “¿Be'a i'e?” “¿Kenda kamanbatia'pakike'po be'a meta'monuy?” —Sacerdoteomeya onte'ti Juantaj o'nona'uy.

²³—Aratbut ehue' e'ika'yo nogtia'da 'utta'da ijmanay, Dios Huairi o'tiakde, yan'nopo'korea'. Ke'na o'tiakdepo kentaj a'nigpeya'po, yan'nopo'korea'. Aknopoeya'po yan'nopo'korea'. Ijmana'ika'po. Konig Isafaskudak Apag Diosen hua'a huamanbatia'pakeria oa'uyate. —Juana o'mana'uyate.

²⁴ Kenomeya Juantaj on'huatiakpo, fariseo aratbut huairia on'ta'mona'uyatenok.

²⁵—¿O'na Cristo ehue' ee'nayo, Elíaskudak ehue' ee'nayo, Apag Diosen hua'a huamanbatia'pakeri ehue' ee'nayo, mena'po bautiza imagkika? —Fariseoa Juantaj o'nona'uyate. (Diosa Juantaj o'mata'mona'uyate. Kenda fariseo huairiomeya oknopoehue' o'nika'.)

²⁶—Do hue'eya bautiza ijkikay. Nogtida huabokerek opudenbayo o'ede, Cristo o'ede. Kentaj okiahue' mo'e.

²⁷ Diosa o'ta'mona'nok a'ti Cristoa Diosen hua'a o'manmadika'apo. Ke'na huadakda o'enok ke'nen huanaba' ehue'dik ijje, ijnopey. —Juana o'mana'uyate.

²⁸ Juan bautiza o'ka'po, Betábara huakka' jakyo kenpa' on'batia'pakuyate. Betábara jak Jordánhue' akodpen o'e.

Jesús konig Diosen ovejasi'ponig o'e, Juana o'mana'uyate.

²⁹ Eme'te Jesús Juantaj o'huahua'nok Jesús e'tiakde Juana o'tiahuydepo, o'mana'pakpo,

—Ken huabokerek konig Apag Diosen Ovejasi'ponig o'e. Konig aratbuten dakhuea' e'ka' kabakkahue'po oveja 'uhuataj on'nigarakika' konigti aratbuten dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po Jesús konig ovejasi'po 'uhua o'manigbueyapo. ³⁰ Kentaj ijbatiapakmey, "Jesústaj Diosa o'ta'mona'nok a'ti Diosen hua'a o'manmadika'apo. Oro'en huairi o'e. Do huairi ehue' ihuey. Do si'popakhued ee'te Jesús Diosere o'uyate." Ijbatiapakmey. ³¹ Ikken Jesústaj do'hua okiahued e'eada, Israel aratbuta Cristotaj kanoknopoe'po hue'eya bautiza o'nogka'pone. —Juana o'mana'uy.

³²⁻³⁴ Juana kenpa'ti o'mana'po,

—Ken huabokerekte Apag Diosen Nokireg o'kotpo, o'ika'po, kentaj bo'tiahuayapone. Ken Huabokereka Diosen Nokireg aratbuttaj o'manopo'toeapo. Diosa mename'ne. Hue'eya bautiza kamagke'po, Diosa me'ta'mona'uyne. Ken kurudya' Diosen Nokireg konig tukku' o'kotpo, Jesúste o'kotpo, keyo Diosen Nokireg o'ika'. Kenda ijtiahuaymey. Kena'po "Jesús Diosen Huasi'po o'e." Ijjay. —Juana o'mana'uyate.

Jesúsen huakkuruda huanigpeika'eria on'tahua'uyate.

³⁵ Ken onte'ti eme'te Juanere oro' Juanen botta' huanigpeika'eriere o'bopo, ³⁶ Jesús e'pokte Juana o'tiahua'uy. Jesústaj o'tiahuaypo,

—Yan'tiahua'y. Ken huabokerek konig Apag Diosen Ovejasi'ponig o'e. —Juana mona'uyne. ³⁷ Oro' Juanen botta' huanigpeika'eri o'peedey, Jesústaj o'tahua'uy. ³⁸ Jesús bo'huakorudpo, e'ta'tiakte oro'taj bo'tiahuayme'ne.

—¿Kate bo'pak? —Moname'ne.

—Ontaj e'nigpeika'ta' o'paki. ¿Meyo i'ika', Huamanmadika'eri? —Ona'uy.

³⁹ —Yan'tiak. Yan'tiahua'y. —Jesúsa moname'ne. Ken o'hua'po, keyo e'huaika'yo o'tiahua'uy. Kenme'noete Jesúsere o'unhua'mey. Baysikmon o'eme'.

⁴⁰ Doere Andrésere Juantaj o'nigpee'uy. Andrés Simón Pedroen huama'buy o'epo Jesústaj o'tahua'uy. ⁴¹ Idada ke'nen huama'buya Simóntaj o'ukpo, o'huahuay'uy. Simóntaj o'huahuaydepo ona'po,

—Cristotaj o'huahuayi, "Cristotaj ijta'mona'apoy." A'nenda Diosa oa'uyatenig. —Andrésa ona'uy—. Jesús Diosen Cristo o'e.

⁴² Jesúste o'totiakuyate. Jesúsa o'tiahuaypo,

—Simón i'e, Jonásensi'po i'e. O'nen huadik Cefas o'eapo. —Ona'uy. Cefas konigdik Pedro o'e. Cefas huiddik o'e. Ken konig Cefas Jesústaj huaboa'da o'nigpeika'uyate.

Felipe Natanaelere konig Jesúsen huanigpeika'eri huaboa'da on'tahua'uyate.

⁴³ Eme'te Jesús Galilea huadariyo a'huaya' o'nopoepo Felipetaj o'huahuay'uy. O'huahuaydepo,

—Menigpeika'po beta'huaika'. —Jesúsa ona'uy.

⁴⁴ Ken Felipe huakka' jak Betsaidayo o'ika'uyate. Keyoti Andrésere Pedroere o'nika'uyate. ⁴⁵ Ken Felipe Jesústaj o'peedepo oknopoe'depo Natanaeltaj o'ukdepo o'huahuay'uy.

—Diosa huabokerek mo'nigta'mona'apone. Moisés kudak ken huabokerektaj o'timadoya'uyate. Konigti Apag Diosen hua'a huamanbatia'pakeri on'timadoya'uyate. Ken huabokerek bo'huatiakdenok o'huahuaydene. Ke'nendik Jesús o'e. Joséensi'po o'e. Nazaret huakka' jak huae'eri o'e. —Felipea Natanaeltaj ona'uy.

⁴⁶—Nazaret huakka' jakyo huadakda aratbut ehue' o'nika'. —Natanaela oa'uy.
—Yatiak. Yatihuaiy'. —Felipea ona'uy.

⁴⁷Natanael e'tiakde'te Jesúsua Natanaeltaj o'tiahuaypo,
—Yan'tiahuay'. Ke'na o'tiakdepo hueretda Israel aratbut o'e. Ke'na 'urunopo'da da ahue' o'ika'. Buttida o'ika'. —Jesúsua o'huaa'uy.

⁴⁸Natanael Jesústaj o'peedepo,
—¿Menpa'pi' do'taj okie'?
—Natanaela ona'uy.

—Felipea ontaj totiakhued higuera ohueyta'pote on'taj ijtiahuayi. —Jesúsua Natanaeltaj ona'uy.

⁴⁹Natanaela Jesústaj o'peedepo oknoponpo,

—Diosen Huasi'po i'e. Israel aratbuten Huairi i'e, Huamanmadika'eri. —Natanaela ona'uy.

⁵⁰—Kena'po higuera ohueyta'pote on tiakhued ee'te ontaj ijtiahuayi. Kenda ona'nok do'taj oknoponne. Kennayo sigda ijjay. Do'taj nogiti meknopoe'po teynanada ijka'apoy. —Jesúsua Natanaeltaj ona'po,

⁵¹—Do Huabokerek ijjeipo, Diosya' ijtiahuay, Diosa me'ta'mona'uyne. Kurud Diosenbaya' ekhuike' do'te Diosen huata'moneria mentihuarakatupo menokbehuikonapone, opudomeya bo'tiahuayapone, buttida ijjay. —Jesúsua o'mana'uyate.

Galilea huadaribayo huakka' jakya' e'toepak aypo o'uyate.

2¹⁻²Oro' huanigpeika'eri Jesúsere Galilea huadaribayo o'hua'uy. Botta'a' eksik o'uy. “E'toepak aypo o'batobapeapoy, Caná huakka' jakya' o'batobapeapoy. Q'nen huanigpeika'erie yatiak.” Aypo huairia Jesústaj ona'nok Jesúsere o'hua'uy. Jesúsena huayekon o'uy.

³Huakka'nada o'nepo e'toepak aypo on'bape'po aya'da vino on'mai'depo,
—Vino ehue' o'e. —Jesúsena huayea ona', Jesústaj ona'uy.

⁴—¿Menapo do'taj ona', nag? Ken konig 'uruda ijkika'apoy, aratbuttaj ti-huapokhued ijjei. —Jesúsua ona'uy.

⁵—Katepi' Jesúsua yagka' ena'te yagka'. —Ken Jesúsena huayea vino huahueto'hua'eritaj o'mana'uyate.

⁶Huaboro' huidkoso judío aratbut on'toika'po, hue'ey onjoypo on'bakoyo'ika'. Kenda eka'nayo Diostaj 'uru'no'po'da o'eapoy o'noknopoka'uy, ken. Kenteda seis boro'huidkoso o'bahuad'uy.

⁷—Huidkosoyo hue'ey ya'nonjoi'. —Jesúsua o'mana'uy.

Huakka' hue'ey on'toegonpo hueda'da o'nonjoy'uyate. On'oydepo,

⁸—Huidkosoyo sigpi' yatoegpo. Aypo huairite yan'tohua'. —Jesúsua o'mana'uyate. Ken on'tohua'uyate. ⁹Hue'ey ee'tada huaboa'da vino o'eanuy. Aypo huairi o'mai'depo 'urunanada vino o'e o'no'poepo keyan on'totia' nopoe'hue' o'uy. Vino huahueto'hua'eriayo'da on'no'po'e'uy.

—Yatiak. —Ken huabokerek huatoepakeritaj ona'po,

¹⁰—In vino huadakkanada o'e. Aya' huabokerek vino on'matomay'ika'depo huakkuru huadak vino on'bayokika'. Kenoka' huakka'a'da on'mamay'depo, sue'da huadak vino on'bayokika'. Q'nanayo huakkuru sue'da huadak vino i'matomaydenig'a, huaboa'da huadak vino i'totia'kne. —Aypo huairia ona'uyate. ¹¹Ken Galileadario huakka' jak Canáte Jesúsua kenda o'ka'uy. Aratbuta Jesústaj oknopoe'dik ka'ne'po Diosa Jesúsere o'epo o'tihuapokpo kenda huakkuru 'urua'da o'ka'uy. Vino o'ka'uy. Konig Diosyo'da 'urua'nanada ka'dik, konig teyda o'ka'nok oro'omey ke'nen huanigpeika'eri o'tiahuaypo Jesús Diosen Huasi'po o'e nogiti oknopoe'uy.

¹² Nogok Jesús Capernaum huakka' jakyo o'hua'po, huayeere huama'buyere oro'omey huanigpeika'erie o'hua'uy. Capernaum huakka' jakyo o'ika'uy. Sue'da huame'noe o'uy.

Apag Diosen jakya' Jesús a huabahuaya'eritaj o'maoroka'uy.

(Mt. 21.12-13; Mr. 11.15-18; Lc. 19.45-46)

¹³ A'ti judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta o'edeapo. Jerusalén huakka' jak ote'yo Jesús a o'behuikuy. Oro'omey ke'nen huanigpeika'erie o'behuikuy.

¹⁴ Diosen jakkiregyo o'kudonpo, vaca 'uhua oveja 'uhua tukku' 'uhua huabahuaya'eritaj o'batiahuayato'uy. Huakupe huakabia'eritakon o'batiahuay'uy. Konig engaña huaka'eri o'nepo jakkireg akbogpete on'bahuad.

¹⁵ E'bia o'batinukupo huiokda huabitbitbia o'kedpo, Jesús a Apag Diosen jakya' aya'tada o'maoroka'uy. Oveja vacakon o'maoroka'uy. Huakabia'erien huakupe onkuta'tog'uy. Mesa o'bakkubuka'uy.

¹⁶ —Aya'da yan'tohua'. Do'hued Apagen jak huationa'pak jak o'e. Huabahuaya' jak ehue' o'e. 'Uhuaeretaj huakupeeretaj yan'batorok. Iya' bahuayahue' yane'. —Tukku' huabahuaya'eritaj o'mana'uy.

¹⁷ “O'nen jak ijjeretpaki, Dios. O'nen jaktaj ijpaknok huakka' menhuadiayapone.” Apagba'te a'ennada o'madoya'uyate. Apagba' o'tiahuay'uy oro' Jesús en huanigpeika'eria huaboa'da o'nopoen'uy. Jesús a Apagba'a o'tia'pakuy nok o'nokotuy.

¹⁸ —“Huakupete huabahuaya'eritaj yamaoroka'.” Diosa ena'nayo oro'omey kan'tiahuaye'po konig Diosyo'da ka'dik o'e konigti yaka'. —Oknopohue' huae'eri judío huairia Jesús a nama'da o'nona'uy.

¹⁹ —In jak yan'sak. Bapa' huame'noe onte'ti ijka'apoy. —O'mana'uy Jesús a.

²⁰ —In jak cuarenta y seis huabayok on'kadhuahua'uy. Bapa' huame'noe Diosen jak e'sakte kahue'dik i'eapo. —Judío huairia o'nona'uy.

²¹ Jesús a Diosen huid jaktaj tia'pakhue' o'uy, Jesús en o'taj o'tia'pakuy, “Do'taj menarakapone. Bapa'me'noe ijnoyhuadapoy.” O'tia'pakuy. ²² Nogok Diosa Jesús a eno'yhuada'de'te kenda Jesús a o'mana'uy onte'ti kenda o'nopoen'uy. Kenpa'ti oro'omey huanigpeika'eri Diosba' Jesús a buttida on'nigmadoya'uyate, oknopohue'uy. Jesucristo pai'da o'nopo'eapo, o'bueyapo, o'noyhuadapo Diosba' buttida o'batia'pak oknopohue'uy. Kenpa'ti Jesús a buttida oa' oknopohue'uy.

Jesús aya'tada huanopoya'da o'makie'.

²³ Judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta o'e'uy. Jerusalén huakka' jakyo huakka'nanada okgupopakpo Jesús kon o'epo, konig Diosyo'da ka'dik o'e konig teyda Jesús a o'ka'uyate. On'tiahuaypo, huakka'da kentaj o'noknopohue'uyate. Jesús Diosen Cristo ya'etpi' o'noknopohue'uyate. ²⁴ Jesús a aya' aratbuttaj huanopoya'da o'makie'po inomey huaboa'da moknopohue'ne, sue'da moknopohue'ne, hueretda huaknopohue'eri ehue' o'ne, Jesús a o'makie'uy. “Inomey hueretda huaknopohue'eri ehue' o'ne.” Be'api' ahue'dik o'e. ²⁵ Jesús a aya'tada huanopoya'da o'makie'. Kena'po nogomeytaj, “¿Monig ya'ne in aratbut?” Ahue'dik o'e. Kena'po aya'tada aratbut huanopoya'da o'makie'uy.

Jesús ere Nicodemo o'batia'pakuyate.

3 Huabokerek o'uyate. Ke'na fariseo Moisés enba' huaknopohue'eri

huairi q'uyate. Fariseonayo Diosen hua'a e'kika'ta' on'pakika'po kenpa'ti adhuea'pane'en hua'a e'kika'ta' on'eretpakuyatenig'a Diostaj 'urunopo' nighue' q'nuyate. Ken huabokerek fariseo huairi q'epo ke'nen huadik Nicodemo q'uyate. Nicodemo judfo huairi kenpa'ti q'uyate. ²Sikyo Jesúste an'batia'pakya'po o'huatiakbed'uyate.

—Huamanmadika'eri i'epo, oro'omeytaj a'manmadikaya'po Apag Diosya' i'tiakuy, oro' o'nopoey. Kenda konig kahued q'neonhuahuika'uyatenig'a oyda i'kika'. Kena'po Apag Dios be'tihuapoknok 'urua'da i'kika', Huamanmadika'eri. —Nicodemoa Jesústaj ona'uy.

³—Be'api' onte'ti e'si'poe'ta' e'paknayo Dios Huairitaj oknopoe'dik q'neapo. Diosensi'po e'dik q'neapo. Onte'ti si'poe'hue' ee'nayo Dios Huairitaj oknopoe'hue'dik q'neapo. Diosensi'po ehue'dik q'neapo. Buttida ijjay. —Jesúsa ona'uy.

⁴—¿Monig huabokerek ettone'en-dapoya' si'popakdik ya'et? Huabokerek huayeendapoyo onte'ti kudhue'dik q'e. Onte'ti si'poe'hue'dik q'e. —Nicodemo nopoekahue' q'epo ona'uy.

⁵—'Urunopo' a'nopo'toeya'po, kenpa'ti konig Diosensi'ponig a'eya'po dakhuea' e'ka' nopo'korea'dik mo'epo, hue'eya bautiza ogka'dik mo'epo, kenpa'ti Diosen Nokirega nopo'toedik mo'epo. Kena'po nopo'koreahue' ee'nayo hue'eya bautiza ogkahue' ee'nayo kenpa'ti Diosen Nokireg nopo'toehue' ee'nayo Diosensi'po ehue'dik mo'eapo. Buttida ijjay. ⁶Ettone'so'ya' on'si'popakpo, aratbutda q'ne. Diosen Nokireg o'manopo'toepo, 'urunanada on'neonhuahuika'. ⁷"Kutaya' Diosen Nokiregya' si'poe'dik i'e." Ijja'denok, me'pukehue' yae'. ⁸Bapoka o'adyak. I'peenig'a, meya' yatiak, meyon yahua' nopoehue' i'e.

Aya'da Diosen Nokiregya' on'si'poe konigti q'ne. Onte'ti 'urua'nanada ogkika'. Monig Diosa monigka' nopoehue' i'e. —Jesúsa Nicodemotaj ona'uy.

⁹—¿Monig Diosen Nokiregya' si'poe'dik ya'e? —Nicodemoa ona'uy.

¹⁰—Israel aratbuten huamanmadika'eri i'e. ¿Mena'po kenda ona'dene nopoehue' i'e? ¹¹Do ijnopoepo, ijbatiapaki. Ijtiahuaypo, ijbatiapaki. Do ijmana'nig'a, opud judfo huairi do'taj eknopoe'ta' pakhue' mo'e. Buttida ijjay. ¹²Iyoda konig aratbut ogkika' do'a on'batia'pakdenig'a oknopoe'hue' q'ene. Konig Diosa mo'nigkika'ne ontaj e'batia'paknayo dapi' oknopoe'hue'dik me'ene.

¹³Diosenbayo kurudyo opud behuikhued mo'ene. Diosere ehue' mo'ika'uyne. Donayo huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Diosere ijika'po Diostaj daka' ijnopoey. Diosya' ijtia'kuy. ¹⁴Aratbut ehue' e'ika'yo Moisés'kudak siro bihui e'ketka' o'beta'uyate. 'Iddute kutayo o'beta'uyate. Kenomeynayo Diostaj o'noknopoe'po, bihuitaj on'tiahuaynok, Diosa o'bayarea'uyate. Konigti do'taj ogka'apo. Doa Huabokerek ijjenok Dios me'ta'mona'uyne, do'taj 'iddute kutayo men'betapone. Cruzte men'betapone. ¹⁵Do'taj cruzte e'beta'deme'te aya'da do'taj o'noknopoe'po kenpa'da bueyhue' q'neapo onte'ti Diosere on'neonhuahuika'apo. —Jesúsa ona'uyate.

**Dakhuea' huaka'eritaj
a'manopo'yareaya'po Diosa
huakka'nada di' o'mae'uyate.**

¹⁶—Aya' dakhuea' huaka'eritaj Diosa huakka'da di' o'maepo ke'nen nogtiyo'da huasi'po o'manigta'mona'uyatenok, kamanopo'yare'po o'manigta'mona'uyatenok. Aya'ada

Diosen Huasi'potaj e'noknopoe'nayo kenpa'da bueyhue' o'nepo, Diosere on'noehnuahuika'apo. ¹⁷ Dakhuea'da bokikate aratbuttaj kamane'po Diosa ke'nensi'potaj ta'monahue' o'uyate. Aratbuttaj kamanopo'yare'po Diosa o'manigta'mona'uynok.

¹⁸ Be'api' Diosen Huasi'potaj o'noknopoe'de, "Dakhuea' ogka'." Diosa bahuaahue' o'e. Be'api' Huasi'potaj oknopoe'hue'da mentaenok, "Dakhuea' o'ka'." Diosa oa'de kena'po Diosen nogtiyo'da huasi'potaj oknopoe'hue' o'ne. ¹⁹ Diosen Huasi'po konig Diosen huakjey o'epo Diostaj o'maknopoe'a. Indariyo aratbuttaj o'bahuatiakunig'a aratbuta Diostaj eknopoe'ta' pakhue' o'nepo dakhuea' ogkika'po sikkiregyo e'ika'ta' o'deretpakika'nok. Konigepo "Dakhuea' ogkika'." Diosa o'mana'apo. ²⁰ Aya'ada dakhuea' egka'te nogomeytaj e'tiahuayata' pakhue' o'ne. Kena'po Diosen huakjeyta' pakhue' o'ne. Do'taj nigpeehue' o'ne. ²¹ Hueretda huaknopoe'erinayo Diosen buttida hua'a ogkika'po Diosen huakjeytaj on'pakpo Diosen Huasi'potaj o'noknopoenok, Diosa o'batihuapokdenok aya'ada tiahuaydik o'ne. —Jesusa o'mana'uy.

**Onte'ti Juan bautiza huaka'eria
Jesúsen o'manbatia'pakuyate.**

²² Nogok Judea huadariyo Jesús oro' ke'nen huanigpeika'eriere o'hua'uy. Jesús oro'ere o'ika'po, bautiza o'magkika'uy. ²³ Enón huakka' jakte kenpa'ti Salim huakka' jak ibodteda Juan kenpa'ti bautiza o'magka'uyate, keyo huakka' hue'ey o'enok. Aratbut huakka' en'tiakte Juana bautiza o'magka'uyate. ²⁴ Huabakuda' jakyo Juantaj kudahued o'nenok, bautiza o'magkika'uyate.

²⁵ "Be'aen bautiza e'magka' Diostaj 'urunopo' ka'dik ya'mae, Jesúsenpi' Juanenpi'." Juanen huanigpeika'eri judío

aratbutere on'batia'pakdepo, ²⁶ Juante on'huatiakonpo,

—Jordánhue akodpen Jesús onere o'ikame'ne. Jesústaj 'uruda i'manbatia'pakme'ne. Oy bautiza megke'po aya'da Jesústaj on'huahua', huamanmadika'eri. —Juanen huanigpeika'eria Juantaj o'nona'uyate.

²⁷ —Be' huabokerektapi' aratbuttaj e'manmadika' Diosa o'pakpo ta'mona'dik o'e kenpa'ti tihuapokika'dik o'e. Jesústaj o'ta'mona'uyatepo Jesústaj o'tihuapokika'. Aratbuta Jesústaj on'huahua'denok. ²⁸ "Do Cristo ehue' ee'tada Cristo tiakhued ee'te Diosa do'taj huakkuruda me'ta'mona'uyne." Opuđtaj o'noname'ne. Kenda do'taj on'peeme'ne. ²⁹ Huabokerek huaboa'da o'toepakpo huatoe o'toedepo durugda o'e. Noga ken huabokerektaj di' o'epo, kenpa'ti durugda o'e. Ken konig do Jesústaj di' ijjeipo durugda ijjei. Huakka'ada Jesústaj on'pakpo huaboa'da on'nigpeika'. Kenda duruga'da ijmatipeey. ³⁰ Jesústanayo huakka'ada nigpeika'dik o'nika'apo. Do'taj huaboa'da sue'da nigpee'dik mo'eapone. —Juana o'mana'uyate.

**Jesús Diosen Huasi'po o'epo
Diosya' o'tiakuyate.**

³¹ Ke'na Diosya' o'tiakme'po Diosen huairitone' o'e. Aya'tada mata'mona'ika'dik o'e. Aratbutnayo indari huae'eri o'nenig'a indaritaj on'nopoeipo on'batia'pakika'. Jesúsnaipo Diosen Huasi'po o'epo Diosya' o'tiakpo 'urunopo'da o'epo aya'enda huairi o'e. ³² Katepi' Diosyo o'batiahuayonhuahuika'nig, katepi' o'mapeeonhuahuika'nig, kenda o'manbatia'pakika'nig'a, suhue'ada Jesústaj o'noknopoiika'. ³³ Kenomey Jesúsen hua'a o'noknopoeipo, Diosa buttida oa'ika' o'noknopoenok. ³⁴ Diosa Jesústaj o'ta'mona'uyate. Diosa ke'nen

nokiregda o'yok. Jesústaj o'yok. Dakhuapa ke'nen nokireg o'yoknok. Diosen hua'a o'mana'ika'. ³⁵ Apag Huasi'potaj di' o'e. Aya'en huairida kae'po o'ta'mona'uy. ³⁶ Kenomey Diosen Huasi'potaj o'noknopoe'po onte'ti Diosere on'noeonhuahuika'apo. Kenomey Huasi'potaj oknopoe'hue' o'nepo onte'ti Diosere noeonhuahuahue' o'neapo. Diosa kenomeytaj castiga o'magkadhuahuika'apo.

Jesús Samaria huadariyo huæ'eri ettone'ere on'batia'pakuyate.

4 ¹⁻² Ken, Jesústaj huakka'ada on'peedepo huaboa'da on'tahua'uyate. Huaboa'da on'nigpeika'uyate. Bautiza e'magkade'te Jesústaj on'nigpeika'uy. Jesús nayo bautiza kahue' e'eada oro'omeya huanigpeika'eria bautiza o'magkika'uy. Juantaj sue'ada o'noknopoe'uyate. Kenda fariseo huairia on'tipeedeme'te, Jesús a o'maknokotuy. ³ Ken o'maknokotpo, Judeaya' o'bakhua'uy. Galilea huadariyo o'kume'uy.

⁴ Ken Galilea huadariyo o'hua'po, Samaria huadariyo pokdik o'uy. ⁵ Samaria huadariyo huakka' jak Sicarte o'tiakuy. Sicar Jacobkudaken ta'bate ibodteda o'e. Ta'ba Jacobkudaken huasi'po Josékudaktaj o'yokuyate. ⁶ Kenteda Jacobkudaken hue'ey sorokkogya' hua'eg o'uyate. Jesús bidteda o'hua'epo o'arogpo, o'huaduy. Tokhuada' e'huadte o'huaduyate. Hue'ey sorokkogte o'manighuad'uy. ⁷⁻⁸ Oro' Jesús en huanigpeika'eri aypo a'baetuya'po, huakka' jakyo o'hua'demey. Samariaeri ettone' hue'ey a'egatuya'po o'tiakuyate.

—Hue'ey beyok. —Jesúsa ona'uyate.

⁹ Judío aratbuta Samaria huæ'eri-taj batia'pakhue' o'ika'nig'a Jesústaj ettone'a o'peedepo,

—O'na judío aratbut i'enig'a, Samaria huæ'eri do ijje. ¿Menpa' hue'ey beyoka' do'taj mena'? —Samaria ettone'a Jesústaj ona'uyate.

¹⁰ —Diosa huanounhuahuika' hue'ey e'yokta' be'tipakne. “Hue'ey beyok.” Ontaj ona'nig'a, “Huanounhuahuika' hue'ey beyok.” Do'taj meknopoe'po ena'nayo huanounhuahuika' hue'ey o'yokapone. —Jesúsa ettone'taj ona'uyate.

¹¹ —Hua'eg toehue' i'ene. Sorokkog huabidkogvoda hue'ey o'e. ¿Meya' huanoeanhuahuika' hue'ey i'egapo, huairi? ¹² Oro'en adhuae'pane'a Jacobkudak in sorokkog bo'yokuyne. Ke'nada o'mayika'uyatenig. Ke'nen huasi'po kenpa'ti on'mamay'ika'uyate. Ke'nen vacakon o'mamay'ika'uyate. Oro'omeytaj in sorokkog bo'yokon'uyne. ¿Menpa' Jacobkudakitipi sigda huairi oe'uynig'a, o'na huahuak huairi i'e? —Ettone'a ona'po,

¹³ —Be'api' in sorokkog hue'ey o'maypo, onte'ti maymaya' o'da'ikanig'a, ¹⁴ aya'ada do'taj moknopoe'po Diosere on'noeonhuahuika'apo. Konig huanoeanhuahuika' hue'ey o'yoknok on'may'po, huanopoyo o'unhuahuika'apo, onte'ti “maymaya ijjay” ahue' o'neonhuahuika'apo. Do'taj moknopoe'po Diosere on'noeonhuahuika'apo. —Jesúsa ona'uyate.

¹⁵ —Ken hue'ey beyok. Onte'ti maymaya ahue'dik a'eya'po, iyo sorokkogyo hue'ey a'egya'po tiakhue'dik a'ikaya'po o'nen hue'ey ijmayapoy, huairi. —Ettone'a ona'po, Jesús en hua'ataj nopenkahue'da kenpa'ti Jesús Diosen Huasi'po o'e oknopoe'hued o'epo kenda Jesústaj ona'uyate.

¹⁶ —Yahuati'. O'nen huatoe'taj yato-tiak. —Jesúsa ona'uyate.

¹⁷ —Huatoe toehue' ijje. —Ettone'a ona'uyate.

—Huatoe toehue' ijje. Buttida ia'.
¹⁸ Huabaniga' i'tae'uyinig'a. Oyda ken-
 taj e'dipakada o'nen huatoe ehue' o'e.
 Kenda buttida ia'. —Jesúsa ona'uyate.

¹⁹ —Diosen hua'a huamanbatia'pakeri
 o'e, o'tinopoene, huairi. ²⁰ In o'te'yo
 "Huaboro'da i'e, Apag Dios." Oro'
 onaratbutyo' adhuea'pane'kudak
 Samaria huadari huae'eriomeya
 on'tiona'pakika'uyate. Jerusalén
 huakka' jakyo "Huaboro'da i'e, Apag
 Dios." Tiona'pakdik mo'ene. Opuda
 judío aratbut on'mana'ika'. —Ettone'a
 ona'uyate.

²¹ —Men'pee', ettone'. A'ti meyopi'
 mo'epo Apag Diostaj tiona'pakdik
 mo'ene. Apag Diostaj a'tiona'pakya'po
 in ote'te tiakhue'dik mo'eapone.
 Kenpa'ti a'tiona'pakya'po Jerusalényo
 huahue'dik mo'eapone. ²² Opud Samaria
 huae'eria Diostaj nopohue'da nama'da
 mo'tiona'paknig'a, oro'omeynayo
 judío aratbut o'epo Diostaj oknopoepe
 daka' o'tiona'pakikay. Diosen
 huamanopo'korea'eri judío aratbut
 o'e. ²³⁻²⁴ Apag Dios nokireg o'epo
 buttida oa'ika'. Apag Diosen hua'a
 buttida o'e. Oy kenpa'ti nogokkon
 aratbut huadaknopo'da Diosen buttida
 hua'ataj o'noknopoepe Apag Diostaj
 on'tiona'pakapo. Diosen Nokirega
 o'manopo'toenok Apag Diostaj
 on'tiona'pakapo. Kenda Apag Diosa
 o'pak. —Jesúsa ettone'taj ona'uyate.

²⁵ —Nogok Diosa Cristotaj o'ta'mon-
 a'apo, yoknopoe. E'tiakde'te aya'da o'-
 manmadika'apo. —Ettone'a ona'uyate.

²⁶ —Cristo do ijje. Doa on'batia'-
 paknig Cristo ijje. —Jesúsa ona'uyate.

²⁷ Jesúsa ettone'taj kenda e'nade'te
 oro'omey Jesúsen huanigpeika'eri
 Jesúste o'tiakuy. Jesúsa ettone'taj
 o'batia'paknok oro'a o'tiahuaypo
 o'mepuke'uy. (A'nennada judío
 huamanmadika'eri ettone'taj
 batia'pakhue' o'nika'uy.) "¿Ka'tia'po

ettone'taj ina'pak?" "¿Kate i'pakpo
 ia'?" Jesústaj onahue' o'uy. ²⁸ Ettone'
 sorokkoso o'huadanpo okhua'uyate.
 Ke'nen huakka' jakyo Sicar okhua'uyate.
 Huakka' jakyo o'kudondepo, huakka'
 jak huae'eritaj o'mana'po,

²⁹ —Sorokkogte huabokereka behua-
 tiakpo do'taj 'urua'da menbatia'pakne.
 Nog huadaribayoeri o'enig'a aya'da no-
 gok nogok ijkikame'nig kenda mena'ne.
 Aya'da o'nopoepe mena'ne. Ke'na Cristo
 ya'etpi'. —Ettone'a ke'nen aya' huakka'
 jak huae'eritaj o'mana'uyate.

³⁰ Ken huakka' jakya' huakka'ada on'-
 maorokonpo, Jesústaj on'huatiakuyate.

³¹ Huakka'da aratbut tiakhued e'ne'te,
 —Yabape', Huamanmadika'eri. —Oro'
 ke'nen huanigpeika'eria ona'uyne.

³² —Bapeahue' ijje. Nogda aypo
 ijtoenig opud nopohue' mo'ene.
 —Mona'uyne.

³³ —Be'api' kentaj aypo yanigtotiaket-
 pi', o'nopoepe oro'omey huanigpeika'e-
 ria huayahuaya o'batia'pakuy.

³⁴ —Diosa do'taj me'ta'mona'uyne.
 Katepi' Dios o'pak kenda ijkikay.
 Aya'da ke'nen ijkuhuitapoy. Ke'nen
 ijjeretpakpo ijkika'po, do'hued aypo
 konig o'e. ³⁵ Opudomey aypotaj
 huakka' mo'nopoepe, "Aypopi'
 boyoghued ee'te a'ti botta' botta'
 puug o'boyogaponok jakyo totiakdik
 o'eapoy." Mo'batia'pakika'nig. Oy
 konig e'boyog a'eya'po huakka' aratbut
 on'batia'ndenok, yan'tiahuay'. Oy
 huakka'ada e'nopo'korea'ta' on'pak.
 Huakka'ada Diostaj eknopoe'ta'
 on'pak. ³⁶⁻³⁷ "Nogtiada o'batuke'.
 Noga aypo o'totia." Ken buttida
 on'batia'pakika'uy. Konig huabatuke'eri
 ijjepe konig huakkuruda Diosen hua'a
 daka' ijmanmadikay. Opudomey konig
 aypo huatotiakeri mo'epo do'hued hua'a
 mo'manmadikika'aponok huakka'ada
 do'taj mo'nigpeika'apone. Doere
 Diosere mo'noeonhuahuika'apone.

Konig dakhuapa opudomeya doere mo'durugpakonhuahuika'apone.

³⁸ Nogomeya on'manmadikadhua'de'uy. Aratbut idada oknopoe'hue' o'nuypo kanoknopoe'po opudomeya kan'manmadike'po do'a on'ta'mona'uyne. Opudomey huakkuru huamanmadika'eriere mo'manmadika'nok mo'maknopoe'a'apo. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

³⁹ Ken jakte huakka' Samaria huae'eri o'nika'po, "Aya' nogok nogok ijkika'uyningda." Mena'ne. Ettone'a o'manbatia'paknok, huakka'ada Samariayo huae'eria Jesústaj o'noknopoe'uy. ⁴⁰ Samaria huae'eri on'huatiakde. "Oro'omeytaj bota'huadunhua'." Jesústaj o'nona'uy. Kente botta' huame'noe o'uinok. ⁴¹ Jesúsen hua'ataj on'peepo nogiti huakka'ada o'noknopoe'uy.

⁴² —Ontayo'da on'peepo oknopoe'hue' o'e'nig'a oy Jesústakon on'peedepo oknopoe'y. Jesús Diosen Cristo o'e. Diosa mo'nigta'mona'uyne. Aratbuten dakhuea' e'ka' kabakkahue'po, huamanopo'yareadhua' o'e monoknopoe'y. —Ettone'taj o'nona'uy.

Jesúsa gobierno huairiensi'potaj o'yarea'uy.

⁴³ Botme'noe Sicar huakka' jakyo o'edepo oro'omeyere Jesúsa o'bakhua'uy. Galilea huadariyo o'hua'uy. Galilea huadariyo Jesús o'kerekuyate. ⁴⁴ Diosen hua'a huamanbatia'pakerien jak huae'eriomeynayo Diosen huamanbatia'pakeritaj e'peeta' pakhue' o'nika'. Jesúsa Galilea huae'eritaj o'manbatia'pakuynig'a. ⁴⁵ Galilea huadari huae'eri Jerusalényo aypo fiestate o'neme'te. Jerusalényo Jesúsa 'urua'nanada konig Dios ekapa' o'kame'nok on'tiahuay'uyate, Galilea

huae'eria. Jesúsa teynanada o'kame'nok Galileayo e'kumejde'te durugteda Jesústaj o'de'uy.

⁴⁶ Ken, Caná huakka' jak Galilea huadariyo keyo huae'eytaj vino o'kame' onte'ti Jesús o'tiakuy. Capernaum huakka' jak meyhue'da o'epo Capernaum gobierno huairiensi'po o'digpakuyate. ⁴⁷ Judea huadariya' Jesúsa o'tiakdepo, Galilea huadariyo Jesús o'ika'. Kenda Capernaum huairi o'tipeedepo Jesústaj o'huahua'depo, "Capernaum huakka' jakya' do'huedsi'po o'bueyapo. Bohua'. Betayarea'." Diga'da ona'uy.

⁴⁸ —Opud Galilea huae'eri do'hued hua'a eknopoe'ta' pakhue' mo'e. 'Urua'da eka'nayo konig e'bayarea'nayo do'hued hua'ataj yanoknopoe'apetpi'. —Jesúsa Capernaum huairitaj ona'uy.

⁴⁹ —Bueyhued ee'te do'huedsi'pote bohua', huairi. —Jesústaj ona'uy.

⁵⁰ —Yahuati'. O'nensi'po o'yarede o'noe. —Jesúsa ona'uy. Jesúsen hua'ataj buttida oknoponpo jakyo o'kume'uyate.

⁵¹ Jakyo e'kumejte dagte ke'nen huanaba'a on'huatiakpo, on'dejpo,

—O'nensi'po o'yarede, o'noe. —Ke'nen huanaba'a o'nona'uyate.

⁵² —¿Menoka' ya'yarud? —O'mana'uy.

—'Ikken niokpo tokhuad e'huadte o'yareme'. —Huanaba'a o'nona'uyate.

⁵³ Kente niokpo e'huadte "O'nensi'po o'yarede o'noe." Jesúsa mename'ne. Huasi'poed huaoa o'nononpo. Ke'nen huabetomeya Jesús Diosen Huasi'po Diosya' o'tiakuyate, o'noknopoe'uyate.

⁵⁴ Judea huadariya' Jesús o'kumejdepo Galilea huadariyo o'tiakuy. Galilea huadariyo huae'eytaj vino o'ka'uy. Kenpa'ti gobierno huairiensi'po o'yarea'uy.

**Ken yakote huabokerek taj
dakhue' o'eonhuahua'uyate.
Jesúsa o'yarea'uy.**

5 Nogok judío aratbut onte'ti on'mabape'apo, Jerusalén^{ya} on'mabape'apo kenpa'ti on'tiona'pakapo. Jesús Jerusalén huakka' jakyo onte'ti o'behuikon'uy. ²Jerusalén huakka' jak kurupen huida e'tiokpaka' akbogpe o'e. Akbogpedik o'dikka'uy oveja. Oveja akbogpete yako o'e. Yakodik o'dikka' Betesda. Betesda yako akta'bogpete huabaniga' ba'ak o'e. ³Ba'akyo huakka'da o'nonpabahuedika'. On'digpakpo o'nonpabahuedika', ekpobig o'nonpabahuedika', huakket o'nonpabahuedika', e'huetihuarotaj o'nonmaboika'. ⁴Yakote nogok nogok Diosen huata'moneri on'huarakatuika'. O'tiakdepo yakotaj o'tihuaroa'uynok. Yako karogda e'tihuaroyo be'api' huakkuruda yakudontaj o'bayarea'ika'uyate. Katepi' dakhue' e'ne'te o'bayarea'ika'uyate. ⁵Kente treinta y ocho huabayok nobokerektida dakhue' enpahued o'unhuahua'uyate. ⁶Jesús okmapie'ahuaddik huame'noete yakote o'tiakdepo, enpahuedika'taj o'tiahuaydepo onpahuedunhuahuika' oknopopepo,

—¿E'yarea'ta menpa' i'pak? —Ona'uy.

⁷—Yako e'tihuarote be'api' do'taj tohuahue'dik me'nene. Do'a daka'da ijhua'nok, noga huakkuruda o'kudika', Huairi. —Jesústaj ona'uy.

⁸—Yabo'. Colchón ya'udpo, yahuae'. —Jesúsa ona'uy.

⁹Ijhuiti ehue' o'yaread'uy. Colchón o'udpo o'hua'ud'uy. Okmapie'ahuaddik huame'noete o'yarea'uy.

¹⁰Okmapie'ahuaddik huame'noete sigpi' kahue'dik mo'ene. Judíoen adhueva'pane' nama'da on'manika'uynok,

—Okmapie'ahuaddik huame'noe o'énok colchón tohuahue'dik o'ene. —Judío huairia o'nona'uy.

¹¹—Kenbokereka do'taj be'yarea'ne. “Colchón ya'udpo yahuae'.” Ke'na mena'nok ijkay. —Judío huairitaj o'mana'uy.

¹²—“Ya'udpo yahuae'.” ¿Be'a on'taj mena'? —Judío huairia o'nona'uy. Jesúsa dakhue'da ona' on'nopopepo o'nona'uy.

¹³Jesúsindik nopopehued o'epo kenpa'ti ke'na be'yareadne nopopehued o'uy. Kenpa'ti huakka'ada aratbut o'nenok Jesúsa okhua'nok Jesústaj tiahuayhue'dik o'epo. ¹⁴Nogok Jesúsa Diosen jakyo o'huahuay'uy. Huayareritaj o'huahuay'uy.

—Eya', o'yaraddene. Dakhuea' onte'ti kahue' yae'. Onte'ti dakhuea' eka'nayo nogiti dakhue'da i'ea'pone. —Jesúsa ona'uy.

¹⁵Kenoka' judío huairite o'hua'uyate. “Jesúsa be'yareadne.” Huabokereka o'batia'pakuy. ¹⁶Okmapie'ahuaddik huame'noete Jesús kenda o'ka'nok Judío huairia Jesústaj huaboa'da diga'da on'huadiaypo dakhuea' on'huaadhuahuika'po, kenpa'ti e'arakta' on'tipakonhuahuika'uyate.

¹⁷—Oy kenpa'ti do'hued Apag Dios o'kika' doakon ijkikay. —Jesúsa o'mana'uy.

¹⁸Okmapie'ahuaddik huame'noete judío aratbut kahue'dik yane', kenda judío huairien adhueva'pane'a on'manika'uynig'a. Jesúsa manigpee'hue' o'epo okmapie'ahuaddik huame'noete o'yarea'po. Kenpa'ti Dios do'hued Apag me'taene, oa'po. “Konigti Dios ijje'.” Jesúsa oa'nok, judío huairia on'nopopepo nogiti diga'da e'arakta' o'deretpakuyate.

**Katepi' Apag Diosa kenda
o'paknok Diosen Huasi'poa o'ka'.**

¹⁹—Do Diosen Huasi'po ijjeipo do'huedda kahue'dik ijjei. Katepi' Apaga o'paknok kenda do Diosen Huasi'po ijjeipo ijkikay. Konig do'hued Apag o'ka' konigti ijkay. Buttida ijjay. ²⁰Kenpa'ti Diosen Huasi'po ijjenok do'taj di' me'ene. Aya'da Diosa o'kika'po kenda do'takon me'nopo'e'ne. Huabokerektaj iyyarea'dey. Nogiti 'urua'da ijka'apoy. ¡Kenpihuay! A'dik mo'eapone. ²¹Aratbut en'bueyde'te onte'ti Diosa manoea'dik o'e. Konigti do Diosen Huasi'po ijjeipo e'bueytapi' e'manoea'ta' ijpakpo iymanoea'apoy. ²²“Dakhuea' i'ka'.” Apagayo'da aratbuttaj ahue' o'e. Apaga o'paknok, “Dakhuea' i'ka'.” Doa Apagen Huasi'po ijjeipo a'dik ijeapoy. ²³Kenda Apaga o'paknok, “Diosen Huasi'po huadakda o'e.” Aya'ada do'taj on'tia'pakapone. Konig Apagtaj huadak on'tia'pakpo, konigti do'taj huadak on'tia'pakapone. “Huasi'po huadakda o'e.” Be'api' do'taj tia'pakhue' ee'nayo konigti “Apag Dios huadakda o'e,” tia'pakhue'da o'ne. Apaga do'taj me'ta'mona'uyne.

²⁴Aya'ada do'taj daka' on'peepo kenpa'ti Apaga me'ta'mona'uyne, o'noknopoeipo doere kurudy o'noeon-huahuika'apo. “Dakhuea' boka'ne.” Diosa onahue' mo'eapone. Konig Diostaj en'nopo'bueyde on'nige'nig'a Diosa mo'manoeanhuahuika'apone. Buttida ijjay. ²⁵Nogok kenpa'ti oyda kenomeya konig Diostaj on'nopo'bueydenig'a Apag Diosen Huasi'potaj on'peeapo. On'nigpeepo Diosere on'noeon-huahuika'apo. Buttida ijjay. ²⁶Apag Dios o'noeonhuahuika'po onte'ti manoeanhuahuika'dik mo'ene. Diosa o'paknok do Diosen Huasi'po kenpa'ti aratbuttaj onte'ti manoeanhuahuika'dik ijjei. ²⁷Do huabokerek ijjenok

Diosa me'ta'mona'uyne. Konigepo, “Dakhuea' i'ka'ne.” Aratbuttaj mana'dik ijjei. ²⁸Kenda mepu'kehue' yane'. Kena'po nogok aya' huabueyeri kubarakya' do'taj on'peeapo. ²⁹On'-maorokonka'apo. Huadak huakika'eri onte'ti Diosere on'noeonhuahuika'apo. Dakhuea' huakika'eri pai'nanada on'nopo'unhuahuika'apo. —Jesúsa o'mana'uy.

**Jesústaj kanoknopoe'po “Jesús
Diosen Huasi'po o'enk Diosa
o'ta'mona'uyate.” Juana
o'mana'uy. Kenpa'ti Jesústaj
kanoknopoe'po konig Diosenyo'da
ka'dik o'epo Jesúsa o'ka'uy.**

³⁰—Do'huada ijnopoepo kahue'dik ijjei. Konigti Apag Diosa mena'nok ijjay. Buttida ija'ikay. Kena'po katepi' do ijpakpo kahue' ijkikay. Kenda Apag Dios o'paknok ijkikay. Apag Diosa me'ta'mona'uynek. ³¹Do'a Diosen Huasi'po ijjei. Do'huayo'da ijnopoepo ea'nayo kenpa' ahue' ijeaynig'a konig buttida do'hued hua'a peehue'dik o'nene. ³²“Do'hued Huasi'po me'ta'ene.” Diosa be'huaa'ne. Do'taj buttida be'huaa'nok do'taj pee'dik o'nene ijnopoey. ³³“Jesús be'ati ya'eta'po.” Juantaj opudomeya mo'ta'moname'. “Jesús Diosen Huasi'po o'e.” Juana buttida do'taj be'huaame'ne. ³⁴“Jesús Diosen Huasi'po o'e.” Huabokereka e'huaa'te donayo peehue'dik ijjei. Opudomeyanayo Juantaj nigpeedik mo'epo do'taj oknopoe'dik mo'ene Diosere a'noeonhuahuikaya'po do'taj oknopoe'dik o'nene. O'nona'ne. ³⁵Juan konig jeyda huakjey 'uruda o'ta'te, Juana 'uruda o'manmadikikame'po. Opudomey judío aratbuttaj mon'-madikikame'ne. Opudomey huakjeytaj mo'durugpakatume'ne. Juantaj mon'peepo mo'durugpakatume'ne. ³⁶Dios do'hued Apag o'epo do'taj

me'ta'mona'uyne. Kenda Juana buttida behuaame'ne, opudomeytaj moname'nok do'taj oknopoe'dik mo'enok. Kenpa'ti konigepo katepi' 'urua'da Diosayo'da ka'dik o'e, doakon ijkika'nok Diosa o'ta'mona'uy oknopoe'dik mo'ene. ³⁷ Kenpa'ti Apaga Apagba'te do'taj be'tia'pakunig'a opudomey judío huairinayo Diostaj tiahuahue' mo'ika'po kenpa'ti nigpeehue' mo'ika'po, ³⁸ ke'nen hua'a e'peeta' pakhue' mo'e. Diosa o'ta'mona'uy. Do'taj oknopoe'hue' mo'ene. ³⁹ Apagba'a do'taj be'tia'pakne. Opudomeynayo do'taj oknopoe'hue' mo'ene. Diosya' o'tiakuy oknopoe'hue' mo'epo Apagba'tayo'da mo'mona'pakika'po, Diosere o'noeon-huahuika'apoy nama'da mo'nopoene. Do'taj oknopoe'hue' mo'enok Diosere noeonhuahuikahue' mo'eapone. ⁴⁰ Aya'ada do'taj o'noknopoe'po Diosere on'noeonhuahuika'apo. Opud judío huairinayo do'taj eknopoe'ta' pakhue' mo'ene.

⁴¹ "Huadak o'e." Huabokereka do'taj e'huaa'ta' pakhue' ijje. ⁴² Opud judío huairia Diostaj di' ehue' o'ne doa on'tinopoene. ⁴³ Apag Diosa do'taj me'ta'mona'uyne. Opudomeyanayo do'taj e'nigpeeta' pakhue' o'nene. Nog huabokerektaj Diosa ta'monahue' ee'tada opudte e'bahuatiaknayo kentanayo mo'nigpeepo. ⁴⁴ "Huadakda mo'ene." Aratbuta enata' e'peeta' bo'pakika'. "Huadakda mo'ene." Diosa enata' e'peeta' pakhue' mo'ene. Kena'po Diosya' o'tiakuy oknopoe'hue'dik o'nene. ⁴⁵ Opudtaj, "dakhuea' ogkika'." Apag Diostaj Jesúsa be'huaa'apone. Nopoe'hue' yane'. "Opuda dakhuea' bokika'uyng." Moisésanayo kenda bo'huaa'apone. Moisésaj nama'da boa'ika'. ⁴⁶ Moisésa do'taj o'timadoya'uyate. Opuda Moisésaj hueretda oknopoe'hue' mo'epo kena'po do'taj oknopoe'hue' o'nene.

⁴⁷ Kenda Moisés kudaka o'madoya'uyate oknopoe'hue' ee'nayo, do'hued hua'ataj kenpa'ti oknopoe'hue' mo'eapone. —Jesúsa judío huairitaj o'mana'uyate.

Jesúsa cinco mil huabokerektaj o'batobape'uyate.

(Mt. 14.13-21; Mr. 6.30-44; Lc. 9.10-17)

6 Ken, Galilea e'pog konogda o'dikka' Tiberias. Nogok Galilea e'pog Jesús okteg'uy. Oro'omeyere okteguy. ² Jesús e'hua'te huakka'ada aratbut on'tahua'po, kena'po konig Diosyo'da ka'dik o'e, konigti Jesúsa nogok nogok o'ka'po, dakhue' e'netaj o'bayarea'uy. Konigepo huakka'ada on'tahua'uy. ³ A'ti huakupayo o'behuikuy. Oro'omey Jesúsen huanigpeika'eriere mo'batohuaduyne. ⁴ A'ti judío huakurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' aypo fiesta o'eapo. Konigepo huakka'da aratbut o'nuy. ⁵ Huakka'da aratbut ogkupopakdepo en'batiakte Jesúsa o'batiahua'uy. Felipetaj

—¿Huakka'da on'batiakte kan'bape'po meya' pan o'baeyapet? —Jesúsa Felipetaj ona'uy.

⁶ Menpa'ti Felipea oa'apo e'nopoe'ta' o'pakpo ona'uy. Kenda ijka'apoy soatayo' Jesúsa o'nopoe'uy.

⁷ —Pan huabae' doscientos denarios huakupe ee'nayo aya'ada aratbuta sue'pi' pan bapehue'dik o'ne. —Felipea ona'uy.

⁸⁻⁹ —Huabokereksi'poa nogmanigtida cebadaog' pan botta' biigere o'toenig'a kenniga aratbuta kate bapehue'dik o'nenok. —Andrésa, Simón Pedroen hua-ma'buy o'epo ona'uy. Jesústaj ona'uy.

¹⁰ —"Yan'bahuad." Yan'mana'. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

Kenteda huakka'da mire o'uyate. Ken aya'da on'bahuaduy. Cinco mil huabokerek o'nuy. ¹¹ Jesúsa pan o'toe'po Diostaj dakiti o'tiona'pakuy.

Oro'omey ke'nen huanigpeika'eritaj o'posakea'po bo'yoke'po aratbut en'bahuadte oro'omeya o'bayoke'uy. Konigti biig o'manokpukpukpo bo'yoke'nok oro'omeya o'bayoke'uy. Noga huakka' enpakok huakka' o'bayoke'uy. Dapoteya'da on'bape'uy. ¹²Kenoka' aya'da dapotey e'nede'te,

—Pan huaboro' huaenmo boro'ta'sujmonere bapehue' ene' yan'baea'. Ken sigpi' parahue'dik ka'e'po. —Oro'taj mona'uyne.

¹³Ken o'baea'uy. Doce kusogyo cebada pan boro'ta'sujmon hueda'hueda'da o'kuda'uy. ¹⁴Kenda konig Diosayo'da ka'dik o'e Jesúsa konigti o'ka'nok aratbuta on'tiahuaypo,

—Diosen hua'a huamanbatia'pakeri oro'omeytaj mo'nigtiakapone, Apag Diosba'a oa'. Kentaj ekpoe' o'nigunhuahuika'uy. Dapi' Jesús Diosen hua'a huamanbatia'pakeri o'e. —Judío aratbuta on'batia'pakuy.

¹⁵Jesústaj mon'tohua'. Oro'omeyen gobierno huairi ka'e'. Huakka' aratbut egkupopakte huanopoya'da on'nopoe'uy. Jesúsa o'nokotpo, o'bakhua'po nogtia'da ote'yo o'bakbehuikuyate.

Jesús huahuetiudte o'huae'uyate.

(Mt. 14.22-27; Mr. 6.45-52)

¹⁶Ken osikdenok oro' Jesúsen huanigpeika'eri e'pogte o'hua'uy.

¹⁷Kusi'peyo o'bakudpo, Capernaum huakka' jakyo e'pog o'noktegpogte ektegte o'baksikpo, Jesús tiakhued ee'te ¹⁸diga'da o'bapokpo e'pog huakka'da o'kuta'huaropakuy. ¹⁹Bidteda e'huade'te, e'pog huahuetiudte Jesús o'huae'po kusi'peyo Jesúsa e'huatiakte oro' o'tiahuay'uy. Jesústaj o'tiahuaypo o'me'pukon'uy.

²⁰—Do ihuey. Me'pukhue' yane'. —Jesúsa mona'uyne.

²¹“Kusi'peyo yakud.” Durugteda on-a'depo, e'kudde'te ijhuiti ehue' akodpen o'hua'depo on'betuy.

Aratbuta Jesústaj o'dukuy.

²²Ken eme'te akodpen huakka'da aratbut o'nuyate. Kente cinco miltaj o'batobape'uy. 'Ikken nogkusi'petida o'eme'. Ken kusi'peyo Jesús kudhue' o'eme'nok Jesúsen huanigpeika'eriomeynayo on'bakudpo o'nokbahuae'nok on'batiahuaya'uy.

²³Tiberias huakka' jakya' kusi'pe o'batiakuyate. Huakka'da aratbut on'batia'kuy. Kente Jesús Huairi pantaj dakiti o'tiona'pakme'. Pankon on'bapeme' kente ibodteda kusi'pe o'batiakuyate. ²⁴Kente Jesústaj huahuayhue'da ke'nen huanigpeika'eri-taj huahuayhue'da huakka'da aratbut kusi'peyo on'kudonpo Jesústaj o'dukpo Capernaumyo on'hua'uyate.

Jesús konig aypo huamanoeanhuahuika'eri o'e.

²⁵Ken akodpen kusi'pete on'betdepo Capernaumyo Jesústaj o'dukpo, onhuahuaydepo,

—¿Menoka' iyoda i'tiak, Huamanmadika'eri? —O'nona'uy.

²⁶—Konig Diosyo'da teyda ka'dik o'e, do konigti ijka'deme'nig'a kenda do'taj oknopoe'hue' o'nene. Pan ijbiamenok opudomey dapoteya'da mo'bapeme'po, kena'po do'taj o'dukne. Aypoyo'da bo'pakne. Buttida o'nona'ne. ²⁷Aypo kenpa'ti katetapi' bo'eretpakpi', a'baeya'po mo'baa'popi', bo'kika'nig'a aypo kenpa'ti nogda a'ti ehue' o'eapo. Konigepo aypoyo'da kenpa'ti katetapi' eretpakhue' yane'. Kikahue' yane'. Aypoanayo mo'manoteypakpo sue'pi' mo'noea'ne. Doanayo Diosere manoeanhuahuika'dik o'nene. Do huabokerek iijenok Diosa me'ta'mona'uyne. Do'taj mederetpakpo

me'noknopoe'. Diosa be'tihuapoknok
ijbayarea'mey kenpa'ti konig Diosyo'da
teyda ka'dik o'e, konigti ijkamey.
—Jesúsa o'mana'uy.

²⁸ —Diosen e'ka'ta' o'paki. ¿Diosen
hua'a a'kaya'po kate ka'dik o'ey oro'? —
Jesústaj nama'da o'nona'uy.

²⁹ —Opudte Diosa me'ta'mona'uyne.
Do'taj me'noknopoe'. Kenda Diosa o'pak.
—Jesúsa o'mana'uy.

³⁰ —Oro'omeya ontaj me'noknopoe'po
konig Diosyo'da o'kika', konigti yaka'.
Konig Diosa 'urua'nanada o'kika' o'na
konigti eka'nayo oknopoeapoy. Diosya'
o'tiakuyate oknopoeapoy. ³¹ A'nennada
oro'omeyen adhuea'pane'taj Moisésa
o'batohuae'ika'uyate. Aratbut ehue'
e'huae'ika'yo o'batohua'ika'uyate.
“Maná aypo kurudya' o'bato-
bape'ika'uyate.” Apagba' oa'. —Jesústaj
o'nona'uy.

³²⁻³³ —A'nennada kurudya' maná
aypo Moisésa o'bayokika'uyate nama'da
mo'nopoenig'a Moisésa bayokhue'
o'uyate. Kurudya' Diosa maná aypo
o'bayokonhuahua'ika'uyate. Maná
ayponayo manoeanhuahukahue'dik
o'e. Kurudya' do'hued Apag Dios
me'ta'mona'uyne. Konig aypo
huamanoeanhuahuika'eri ijje. Aratbuttaj
a'manoeanhuahukaya'po
ijtiakuy. —Jesúsa o'mana'uy.

³⁴ —Kenda aypo bo'yokika'ne,
huairi. —Jesústaj nopoenkahue' e'eada
o'nona'uy.

³⁵ —Konig aypo huamanoean-
huahuika'eri ijje aratbuttaj
manoeanhuahuika'dik ijje. Aya'ada
on'nopo'korepo do'taj moknopoeapo
mo'nigpeika'po konig noteyda
durugnopo'da o'neonhuahuika'apo.
On'nopo'noeyonhuahuika'apo.

³⁶ Opudomeynayo do'taj pakhue'
o'nepo do'taj oknopoehue' o'nene.
Konig huaboa'da o'nona'po, do'taj
e'tiahuayme'pi oknopoehue' o'nene.

³⁷ Apag Diosa do'te aya'tada
mo'ta'mona'ne do'taj moknopoeapone
kenpa'ti do'taj mo'nigpeika'apone.
Kenomeya do'taj me'noknopoenok
ijbae'apoy, maenhue'dik ijjeapoy.

³⁸ Kena'po kurudya' ijtiakuy Diosa
me'ta'mona'uynek. Ke'nen e'ka'ta'
ijpakpo ijtiakuy. Do huata'da e'ka'ta'
pakhue' ijje ijtiakuy. ³⁹ Huakka'
Diosataj huaknopoe'eri me'bayokuyne
nogtipi' titikhue' mo'eapone.
Kene'huaya' huame'noete aya'tada
ijmanoyhuada'apoy. Kenda o'pakpo
Diosa me'ta'mona'uyne. ⁴⁰ Diosa
o'pakpo kenomey do'taj o'noknopoeene,
do Diosen Huasi'po o'e o'noknopoeapo
kenda mo'batia'pakpo Diosere
on'neonhuahuika'po kene'huaya'
huame'noete onte'ti kenomeytaj
ijmanoea'apoy. —Jesúsa o'mana'uy.

⁴¹ “Do konig aypo huamanoean-
huahuika'eri ijje. Kurudya' do'hued
Apag Diosa me'ta'mona'uyne.”
Jesúsa oa'nok judío huairia Jesústaj
on'huadiaypo on'huamahui'ia'po,

⁴² —In huabokerek Jesús o'e.
Joséensi'po o'e. Ke'nen huaoj ke'nen
huayekon okiey. “Kurudya' Diosa
me'ta'mona'uyne.” ¿Mena'po kenpa'
a'dik ya'e? —Judío huairia onpapayo'
on'batia'pakuy.

⁴³ —Onpapayo' huaahue' mene'.

⁴⁴ Apag Diosa me'ta'mona'uyne.
Huakka'tada Diosa o'batihuapokpo,
do'taj huaknoponhua' o'batihuapok.
Kenomey huaknopoe'eritaj
ijmanoyhuada'apoy. Kene'huaya'
huame'noete ijmanoyhuada'apoy.
Diosere on'neonhuahuika'apo.
⁴⁵ “Diosa aya'tada o'manopoea'apo.”
Diosen hua'a huamanbatia'pakeria
o'madoya'uyate. Konigepo aya'ada
Apagtaj on'peepo o'noknopoeapo
do'takon mo'nigpeika'apone.

⁴⁶ Apag Diosya' ijtiakuy, do'ayo'da
Apagtaj ijtiahuayika'uy. Nogomeynayo

Apagtaj tiahuahue' o'nikame'te.
⁴⁷ Kenomey do'taj o'noknopoeapo
 Diosere on'noeonhuahuika'apo.
 Buttida ijjay. ⁴⁸ Do konig aypo
 huamanoeanhuahuika'eri ijjei.
 Aratbuttaj iymanoeanhuahuika'apoy.
⁴⁹ Aratbut ehue' e'ika'yo opuden
 adhuae'pane' o'neonhuahuika'uyate.
 Diosa maná aypo e'bayokika'tada
 Diosere noeonhuahuikahue' o'nuyate.
 On'mabuey'uyate. ⁵⁰ Nog aypo o'e.
 Huamanoeanhuahuika' aypo o'e.
 Donayo konig huamanoeanhuahuika'
 ayponig ijjei. Kurudya' ijtiaquypo.
 Konig huamanoeanhuahuika'
 aypo en'bape'nayo, bueyhue'
 on'noeonhuahuika'apo. Kenda
 huamanoeanhuahuika' ayponig ijjei.
⁵¹ Aypo huamanoeanhuahuika' do
 konig aypo ijjei. Kurudya' Diosenbaya'
 ijtiaquypo, aya'ada in aypo e'bape'nayo
 Diosere on'noeonhuahuika'apo.
 Ken huamanoeanhuahuika' aypo
 konig do'hued huaso' o'e. Aratbut
 kan'noeonhuahuika'po iymanig-
 bueyapoy. Do'taj oknopoe'dik mo'ene.
 —O'manbatia'pakpo kenda Jesúsa
 o'mana'uy.

⁵² Huayahuaia judío huairia
 on'batia'pakpo,

—Menpa' ke'nen huaso' pe'dik o'enok
 yaa'. —On'batia'pakuy.

⁵³ —Do Huabokerek ijjenok Diosa
 me'ta'mona'uyne do'hued huaso'
 bapehue' ee'nayo, do'hued mimi
 mayhue' ee'nayo onte'ti Diosere
 noeonhuahuikahue' mo'eapone.

⁵⁴ Kenomey do'hued huaso' on'bape'po
 kenpa'ti do'hued mimi on'mai'po
 Diosere on'noeonhuahuika'apo.
 Diostehuapa' kene'huaya' huame'noete
 kenomeytaj iymanoea'apoy.

⁵⁵⁻⁵⁶ Kenda o'nona'nig do'hued huaso'
 huamanoeanhuahuika' aypo o'e.
 Do'hued mimi buttida huamai' mimi
 o'e. Aya'ada do'hued huaso' on'bape'po

do'hued mimi on'mai'po doyooyo'
 o'nika'. Do kenpa'ti kenomeyere ijikay.

⁵⁷ Do'hued Paga me'ta'mona'uyne.
 Apaga o'neonhuahuika'po do'takon
 me'neonhuahuika'ne. Aya'ada konig
 do'taj mo'bape'po do'taj moknopoeapo
 doere on'noeonhuahuika'apo. ⁵⁸ Do
 konig aypo huamanoeanhuahuika'eri
 kae'po kurudya' Diosa me'ta'mona'uyne.
 A'nennada adhuae'pane'taj Diosa
 maná aypo kurudya' o'bayokika'uyate.
 E'bape'ika'ada nogok on'mabuey'uyate.
 Aya'da do'taj moknopoeapo konig
 huamanoeanhuahuika' aypo on'bape'po
 Diosere on'noeonhuahuika'apo.
 —Jesúsa judío huairitaj o'mana'uy.

⁵⁹ Capernaum huakka' jakyo judío
 aratbuten huaitake' jakyo Jesúsa o'man-
 madika'po kenda o'mana'uy.

Jesúsen hua'a o'manoeanhuahuika'apo.

⁶⁰ Sue'da huakka'mon Jesúsen huanig-
 peikaeria on'peeondepo,

—Jesúsa o'manmadika' kenda
 kahue'dik o'ene. Menpa' be'api
 nigpee'dik ya'net. —Kenomeya
 on'batia'pak'uy.

⁶¹ Ke'nen huanigpeika'eri kenda on'ba-
 tia'pakpo Jesúsa o'nopoapo,

—¿Do'hued hua'ataj menpa'
 nigpee'hue'dik mo'e? ⁶² ¿Do Huabokerek
 ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne
 keyo kurudyo ijika'uy e'behuikte
 opuda on'tiahuaidepo menpa' do'taj
 moknopoeapet? ⁶³ Diosen Nokirega
 o'manoeanhuahuika'. Aratbuten
 huaso'anayo manoeanhuahuikahue' o'e.
 Do'hued hua'a iymanay konig Diosen
 Nokireg o'manoeanhuahuika'apo.
 Do'hued hua'ataj moknopoeika'po
 mo'nigpeika'po Diosere mo'neon-
 huahuika'apone. ⁶⁴ Kenda ijja'denig'a
 opudomey sue'ada oknopoe'hue' o'nene.
 —Jesúsa o'mana'uy.

Ken huakkuruda Jesúsa a'manmadikaya'po tiakhued o'epoed be'ati do'taj oknopoe'hue' me'neapone Jesúsa o'nopoika'uyate. Kenpa'ti Judasa kdarake'po be'titotiakapone Jesúsa o'nopo'e'uyate.

⁶⁵—Do Diosen Huasi'po iijenok Diosa me'ta'mona'uyne. Do'taj kanoknopoe'po Diosa e'tihuapokenayo oknopoe'dik mo'ene. Do'taj kanoknopoe'po Diosa tihuapokhue' ee'nayo oknopoe'hue'dik mo'ene. —Jesúsa o'mana'uy.

⁶⁶Kenda e'manade'te huakka'ada ke'nen huanigpeika'eriomeya o'noknopoe'batikuy. Onte'ti kenere ta'huaehue' o'ne'uy.

⁶⁷—¿Opud kenpa'ti menpa' eknopoe'batikta' bo'pak? —Jesúsa oro' doce huamata'mona'eritaj mona'uyne.

⁶⁸—Ehue', Huairi, o'na huanoeon-huahuika' hua'a ona'ika'ne. ⁶⁹Cristo i'epo, Diosen Huasi'po i'epo ontaj Diosa bektie'ea'uyate, Huairi. —Simón Pedroa ona'uy.

⁷⁰—Opud, doce huamata'mona'eri ijbaktie'ea'uynig'a, opuda nogtatida toto' huairia mo'nopo'to'eapone. —Jesúsa mona'uyne. ⁷¹Simónensi'po Judas Iscariotetaj o'batia'pakpo kena'po ken doce huanigpeika'eriya' kdarake'po o'batotiakapo Jesúsa o'nopo'e'uy.

Jesúsen huama'buya Diosen Huasi'po o'e oknopounkahue' o'nyu.

7 Nogok Galilea huadaribayo Jesúsa nogiti o'manmadikad-huahuika'uy. Nogyo nogyo o'hua'epo o'manmadikadhuahuika'uy. Kenoka' Judea huadaribayo nogyo nogyo e'manmadika'ta' pakhue' o'uy Jesúsa. Judeayo judío huairia e'arakta' on'tipaknok. ²A'timon judíoen baak fiesta o'eapo, Jerusalénya' o'eapo. Siete huame'noe fiesta o'eapo. Aya'da judío huabokerek on'bahua'apo.

³Kenoka' Jesúsen huama'buy Jesúste on'huatiakdepo, o'nona'po,

—Iyo Galileayo ikahue' yae', eg'. Fiestate Judeayo monhua'. Huakka'da o'nen huanigpeika'eri Judeayo o'ne, kenpa'ti 'urua'da Diosen i'kika'nig kan'ti-ahuaye'po. Konigepo Judeayo monhua'.

⁴Ontaj huakka'ada eknopoe'ta' e'paknayo, ontaj huakka'ada e'nigpeika'ta' e'paknayo iyo sue'da aratbut e'nahue'yo ehue'dik i'ene. Keyo huakka'da aratbut e'nahue'yo hua'dik i'ene. Huairi o'e aratbuta me'noknopoe'po huakka' aratbut egkupopakya' 'urua'nanada yamanigkika', konig Diosayo'da ka'dik o'e yamanigkika', yabayarea'. —Jesúsen huama'buya Jesústaj o'nona'uyate.

⁵Diosa Jesústaj o'ta'mona'uyate kenpa'ti Jesús Diosen Huasi'po o'e Jesúsen huama'buy oknopoe'hued e'eada kenpa' o'nona'uyate. Jesúsere ehua'ta' on'pakpoda kenpa' o'nona'uy.

⁶—Oy huame'noenayo fiesta Jerusalényo huahue'dik ijje. Opudnayo menokapi' bo'pakpo hua'dik mo'ene.

⁷Huakka' aratbuta do'taj oknopoe'hue' o'ne. Konigti oknopoe'hue' o'nene do'taj. Konigepo kenomeya opudtaj huadiayhue' mo'ene. “Diostaj dakhuea' bo'kika'ne. Diostaj nigpeehue' mo'ika'ne.” Kenomey oknopoe'hue' huae'eritaj iymanika'nok konigepo do'taj diga'da menhuadiayika'ne. ⁸Fiestayo yan'bahuati'. Donayo huahued ijje. Oy huahue'dik ijje. —Jesúsa huama'buytaj o'mana'uy.

⁹Kenda Jesúsa e'nade'te huama'buya o'nokhua'uy. Jesúsnyo Galileayo o'ika'uy.

Nogok baak fiestayo Jesús o'hua'uy. Judío aratbuttaj o'manmadikanhua'uy.

¹⁰Jesúsen huama'buy kenpa'ti aya' huabokerekomey fiestate Jerusalényo on'hua'depo dagte aratbutbahue' o'-

nenok Jesúskon Jerusalényo o'hua'uy. Aratbut Jesústaj tiahuahue' o'maepo Jesús o'hua'uy. ¹¹ Jesús Jerusalényo okyehued ee'te judío huairiomeya Jesús-taj o'nonmabopo,

—¿Kenbokerek meyon ya'e? —Judío huairia on'huaa'po.

¹² Jesústaj huakka'ada on'tia'pakpo, "Huadakda o'e." Huakka'ada on'tia'pakpo, "Dakhue'da o'e. Nama'da o'manmadika'. Aratbuttaj engaña o'magka'." Nogomey huakka'ada on'tia'pakuy.

¹³ Huayahuaya utak utaka' on'batia'pakpo judío huairitaj on'mepukpo huakka' aratbuttaj 'utta' batia'pakhue' o'nuy. 'Uta' Jesústaj batia'pakhue' o'nuy.

¹⁴ Fiesta bapa'me'noe ogka'depo konig fiesta nopote ee'te Diosen jakyo Jesús o'hua'po okyedepo huaboa'da o'manmadika'uy. Huakka'da aratbut egkupopakde'te o'manmadika'uy. 'Urua'nada o'manmadika'uy. ¹⁵ Ken judío huairi Jesústaj on'peedepo on'mepu'kepo on'huadiaypo,

—Oro'en escuelaya' Diosba' madoyahue' o'ika'uy Jesús. Kentaj onmadikahue' o'ika'uy. Konigepo sigpi' nopoe'hue' o'e. Buttida o'nona'ne. —Judío huairia Jesústaj oknopoe'hue' o'nepo huakka' aratbuttaj nama'da on'mana'uy.

¹⁶ —Do'huedda ijpakpo manmadikahue' ijje'y. Diosa me'ta'mona'uyne. Kenda Diosa me'nopoea'nok ijmanmadikikay. Diosen buttida hua'a ijmanmadikikay. ¹⁷ Do'taj on'peepo aya'ada Diostaj e'nigpeika'ta' on'pakpo kenda Diosa me'nopoea'nig ijmanmadikikay daka' kenda on'nopoeapo. Do'huedda ijpnopepo manmadikahue' ijje'y kenomeya kenpa'ti on'nopoeapo. ¹⁸ Nogomey huakka'ada onda on'nopoeapo on'manmadikika'. "Ke'na huadakda huamanmadika'eri o'e." "Huadakda o'e." "Huairi o'e."

Aratbuta e'huaa'te e'peeta' on'pakpo on'manmadikika'. Do'tanayo Diosa me'ta'mona'uyne. "Huadaknanada o'e Dios." "Huaboro'nanada huairi o'e Dios." Opuda e'huaa'te e'peeta' ijpakpo buttida hua'ayo'da ijmanmadikikay. Sigpi' da ahue' ijikay.

¹⁹ Moisésa Diosen hua'a o'mana'uyate. Diosen hua'a buttida o'e. Moisésba' mo'ba'toika'ne. Kenda e'nopoeada aya'ada nigpeehue' mo'ika'ne. Moisésba'taj nigpeehue' mo'ika'ne. ¿Do'taj mena'po e'arakta' on'tipak? —Jesúsa judío huairitaj o'mana'uy.

²⁰ —Dakhue' nokirega me'nopo'toenok huasegda i'epo ia'ne. Be'api' ontaj e'arakta' pakhue' o'ne. —Aratbuta Jesústaj nama'da o'nona'uy.

²¹ —Huabokerek treinta y ocho huabayok dakhue'da o'epo onpahue-donhuahuika'uyate. Okmapie'ahuaddik huame'noete ijyareame'nok huakka' mo'mepu'ke'po do'taj on'huadiayne.

²² Huabokereksi'potaj yobedtaj huasi'dak oktegrik yanikati', opudomeyen adhuea'pane'a mona'uyate. Moisésa konigti mona'uyate. Konigepo Moisésaj mo'nigpeepo huabokereksi'potaj ocho huame'noe e'noede'te huasi'dak boktegika'. Okmapie'ahuaddik huame'noe ee'pi' boktegika'ne. ²³ Okmapie'ahuaddik huame'noete kahue'dik mo'e opudomey mo'mana'ika'nig'a okmapie'ahuaddik huame'noe ee'pi' Moisésaj mo'peepo huabokereksi'poensi'dak boktegika'ne. Huabokerek dakhue'da o'epo treinta y ocho huabayok enpahuedonhuahuikade'te okmapie'ahuaddik huame'noete ijyareame'nok do'taj onhuadiayme'ne. ¿Mena'po onhuadiayme'? Nama'nanada onhuadiayme'ne. ²⁴ Do'a e'yarea'te on'tiahuahue'po dakhuea' o'ka' nama'da on'tinopoeapo on'huadiaypo do'taj e'arakta' on'tipakne. Konigepo Dios ken

huabokerektaj o'matinepahui'po di' o'enok iyyarea'mey. Opudomey kenda nokotdik mo'e. Okmapie'ahuaddik huame'noete e'bayarea' huadakda o'e yan'nope'e. —Jesúsa o'mana'uy.

Diosa buttida oa'ika'. Diosya' ijtia'kuy. Jesúsa oa'uy.

²⁵ —In huabokerektaj judío huairia a'araky'a'po o'deretpakpo ²⁶ iyo Diosen jakyo e'manmadika'te judío huairinayo tohuahue' o'ne. Diosa o'ta'mona'uy, Diosen Cristo o'e. Dapi' judío huairia kenda oknopoe'hue' o'ne. ²⁷ Ke'na Cristo ehue' o'e. Konigepo Jesús Galileayo huae'eri o'e o'nopey. Cristo e'tiakde'te meya' ya'tiakot nopoe'hue'dik o'eapoy. —Sue'da Jerusalényo huae'eria huaboa'da nama'da huayahuaya on'manbatia'pakuy.

²⁸ Kenda aratbuta nama'da on'batia'pakpo Jesúsa o'nopepo huakka' aratbut egkupopakte o'manmadika'po 'utta'da o'mana'po,

—Do'taj okiehue' o'nene kenpa'ti keya' o'tiakuy opudomeya oknopoe'hue' o'nene. Do huata'da ijpakpo tiakhue' ijje'uy. Dios kurudyo, hueretda Diosa o'pakpo me'ta'mona'uyne. Opudomeynayo hueretda Diostaj oknopoe'hue' mo'ene. ²⁹ Hueretda Diosa me'ta'mona'uynok Diosya' ijtia'kuy. Konigepo Diostaj yoknopoikay. Diostaj yokiey. Buttida a'dik ijje'y. —Jesúsa 'utta'da o'mana'uy.

³⁰ Jesústaj judío huairia on'huadiaypo e'bakuda' jakyo en'tohua'ta' en'tipaktada Diosa Jesústaj o'tioka'nok tohuahue'dik o'nuy. Jesús kenok huabuey ehued o'ta'enok. ³¹ Nogomey huakka' judío aratbut ogkupopakpo Jesústaj on'peepo Jesústaj o'noknopoe'uy.

—Kenyo'da Diosen Cristo 'urua'da kika'dik o'eapo. In huabokerek kenda o'kika'po. In huabokereka aratbuttaj

o'bayarea'. Dapi' Diosen Cristo o'e Jesús. —Aratbuta on'batia'pakuy.

Diosen jakyo kente Jesúsa e'manmadika'te fariseo huairia sorotataj on'mata'mona'uyate. Jesústaj kan'tohue'po on'mata'mona'uyate.

³² Jesús Diosen Cristo o'e. Aratbuta on'batia'pakpo fariseo huairi kenpa'ti sacerdote huamationa'pakika'eri huairiomeya on'tipeedepo on'huadiaypo Jesústaj kan'tohue'po kenomeyen sorotataj on'mata'mona'uyate. ³³ Kenoka' huakka' aratbut egkupopakte Jesúsa o'mana'po,

—Opudomeyere sue'da puug ijjeapoy. Kenoka' Diosyo ijkumejapoy. Diosa me'ta'mona'uyng keyoda ijhua'apoy. ³⁴ Nogok do'taj o'dukaponig'a huahuayhue'dik o'neapone. Do'taj oknopoe'hue' o'nepo konigepo do'taj huatiakhue'dik o'neapone. —Jesúsa o'mana'uy.

³⁵ Judío aratbuta on'peedepo huayahuaya on'batia'pakpo,

—¿In huabokerek ka'tia' yaa'? ¿Meyon yahua'apet oro' huahuayhue'dik o'eapone? Nog huadaribayo keyo judío aratbut on'mamon'uyate nog aratbuttaj kamanmadike'po yahua'apetdapi'. ³⁶ “Do'taj o'dukaponig'a huahuayhue'dik o'neapone.” “Do'taj oknopoe'hue' o'neapo konigepo do'taj huatiakhue'dik o'neapone.” Jesúsa o'mana'. ¿Ka'tia' yaa'? —Judío aratbut huayahuaya on'batia'pakpo.

Diosen Nokirega huaknopoe'eriennopo'taj o'manopo'to'apo. Diosa o'manoeanhuahuika'apo.

Diosere on'noeonhuahuika'apo.

³⁷ Fiesta kene'huaya' huame'noete 'urua'da ogkika'uyate. 'Urume'noe

o'ika'uyate. Kenme'noete Jesús a o'bopo huakka' aratbuttaj 'utta'da o'mana'po,

—Be'api' durugnapo' ee'ta' e'paknayo do'taj kan'noknopoe' do'taj kan'nigpee' ijanapo'durugpakika'apoy. Konigti be'api' maymaya' ea'nayo hue'ey ijbayoknok on'durugpakapo. ³⁸ Konig Diosba' oa'po, konig huakka' hue'ey on'mayika'po durugda o'neonhuahuika'po konigti kenomey do'taj beknopoe'po durugnanada on'neonhuahuika'apo, Diosere durugteda on'neonhuahuika'apo. Nogomeytakon on'manoeanhuahuika'apo. —Jesús a o'mana'uy.

³⁹ Jesús en huaknopoe'eritaj Diosen Nokirega o'manopo'toeapo. Diosen durugteda ogkika'apo. Jesús kenpa' o'batia'pakuy. En'batia'pakte Diosa ke'nen Nokireg huaknopoe'eritaj manigta'monahued o'epo konigepo Jesús bueyhued o'epo, kurudyo huahued o'epo, Diosere ehued o'epo.

Jesús Diosen huamanbatia'pakeri o'e. Huakka' o'noknopoe'po. Diosa o'ta'mona'uyate, Diosen Cristo o'e.

Nogomeya o'noknopoe. Diosa ta'monahue' o'e. Konigepo Cristo ehue' o'e. Nogomeya o'noknopoe'po.

⁴⁰ Kenda Jesús eade'te,

—Kentaj o'nonmabodhuahuika'uy Diosen huamanbatia'pakeri Jesús o'e. —Huakka'ada o'da'uy.

⁴¹ —Diosa o'ta'mona'uyate. Cristo o'e. —Nogomeya o'da'uy.

—Ehue'. Cristo ehue' o'e. Galilea huae'eri o'e. Galileayo huae'eria Cristo ehue'dik o'eapo. ⁴² Cristo David huairien adhuae' huayayo o'eapo. Belényo o'si'poe'apo kenteda David o'si'poe'uyate. —Nogomeya o'da'uy.

⁴³ Huakka'ada Jesús taj o'no-knopoe'uy. Nogomeya oknopoe'hue' o'nuy. ⁴⁴ Huakka'ada kan'kude'po e'tohua'ta' e'pakada tohuahue' o'nuy.

Diosa Jesús taj o'ta'mona'uyate kenda judío huairia oknopoe'hue' o'nuyate.

⁴⁵ Fariseo huairitaj kenpa'ti sacerdote huairitaj kenomeyen sorotataa on'kume'uy. Jesús taj totiakhue'ada on'kume'uy.

—Jesús taj yan'totiak. O'nona'ne. ¿Mena'po totiakhue' mo'e? —Huairia on'mana'uyate.

⁴⁶ —In huabokerek 'urua'nanada o'mana'. Ken konig manahue' o'ika'uy. 'Urua'nanada o'manmadika'. —Sorotataa on'mana'uyate.

⁴⁷ —Menpa' Jesús a opudomeytakon engaña mogka'de. ⁴⁸ Oro'omey aya' huairiada oknopoe'hue' o'ey. —Fariseo huairikon oknopoe'hue' o'ne. ⁴⁹ Jesús en huaknopoe'eria Moisés en hua'ataj nopoe'hue' o'ne. Diosa castiga kamagke'. —Fariseo huairi on'huadiaypo sorotataj huairitaj on'mana'uyate.

⁵⁰ Nicodemo fariseo huairi o'epo a'nenda sikyo Jesús taj a'batia'pakya'po o'ta'huadbed'uyate. Nicodemoa nogomey fariseo huairitaj o'mana'po,

⁵¹ —Betapi', "Dakhuea' o'ka', castiga kagke'po." Kenpa' ahued kenbokerektaj pee'dik mo'e. Katepi' dakhuea'pi' o'ka' huakkuruda nopoe'dik mo'e. Kenpa' Moisés en e'mana' o'e. Kenda opudomey mo'nopoet. —Nicodemoa o'mana'uy. Nog fariseo huairitaj o'mana'uy.

⁵² —Ka'tia', o'nakon Galilea huae'eri i'epo ia'. Apagba' yatiahuy'. Galilea huae'eri Diosen huamanbatia'pakeri ehue'dik o'eapo. Cristo Galileaya' tiakhue'dik o'eapo. Apagba'taj i'tiahuyapo kenda nopoe'dik i'e. —Judío huairia on'diaypo nama'da o'nona'uy. Nicodemotaj o'nona'uyate.

Ettone' nobbokerekereda o'bakde'uyate.

⁵³ Jak e'tahuaye'yo aya'da on'bahua'uyate.

8 Jesús nayo ote' Olivoso o'hua'uy. ² Eme'te Diosen jakyo o'kume'uy. Huakka'da en'tikupopakte Jesús o'huadpo huaboa'da o'manmadika'po. ³ A'timon sue'da Moisésenba' huamanmadika'eri sue'da fariseo huairi huae'eri ere Jesús te on'huatiakuy. Ettone'taj on'huatotiakpo, ken ettone' nogbokerekereda e'bakdejte be'api' huaboa'da on'huahuy depo aratbutnopoyoda on'boa'po,

⁴ —In ettone' nogbokerekereda e'bakdejte on'huahuyate. ⁵ Ettone' nogbokerekereda e'bakdejnayo kabueye'po huida yan'bapa'ika'. Moisésba'a kenpa' mona'ne, huamanmadika'eri. ¿Menpa' ka'dik o'e oro'? ¿Menpa' i'nope o'na? —Moisésba' huamanmadika'eri fariseoere Jesús taj nama'da kae'po o'nona'uy.

⁶ Kenda nama'da Jesús a kae'po nama'da o'nona'uy. Jesús taj nama'da ena'tadapi' kae'po o'nona'uy. Kenoka' kenda e'nona'te Jesús 'ikutagpita o'huadpo sorokta' huaba'pia o'madoya'uy. ⁷ “¿Menpa' ka'dik o'e oro'?” “¿Menpa' i'nope?” Onte'ti Jesús taj nama'da o'nona'po,

—Be'api' dakhuea' kahue' e'hua'ika'a huakkuru huida kapa'e'. —Jesús a judío huairitaj o'mana'po.

⁸ Onte'ti 'ikutagpita o'huadpo sorokta' huaba'pia o'madoya'po. ⁹ Ettone' dakhuea' o'ka'. Aya'ada kenda enade' nogtia' nogtia' huaboa'da o'nokbahuuka'po oro'omeykon Diostaj dakhuea' o'ka'uy on'nonponpo o'nokhua'uy. Huakkuruda huatone'a o'nokbahuuka'po nogti nogtia' o'nokbahuuka'po aya'ada o'nokbahuadenok ettone'yo'da o'yahue'uy. Ettone'ere Jesús ereyo'da o'nun'uy. ¹⁰ Jesús a o'bopo ona'po,

—¿Dakhuea' o'ka' bo'huaa'nig men ya'ne? Sigpi' castiga ogkay huaahue' mo'ene, ettone'. —Jesús a ona'uy.

¹¹ —Aya' menokbahuane. Sigpi' castiga ogkay huaahue' me'nene, Huairi. —Ettone'a Jesús taj ona'uy.

—Castiga kanogke' dokon huaahue'dik ijje. Yahuatí. Onte'ti dakhuea' kahue' yae'. —Jesús a ettone'taj ona'uy.

Jesús konig Diosen huakje o'e.

Diostaj o'maknopoea'ika'.

Jesús en huanigpeika'eri Diosere on'neonhuahuika'apo.

¹² Diosen jakyo huakka' aratbut ogkupopakuy. Onte'ti Jesús a o'manmadika'apo,

—Diostaj huamaknopoea'eri konig Diosen huakje ijje. Konig Diosen huakje ijje aratbut taj ijma-knopoea'ikay. Konig o'e Dios huanopoe' ijmaknopoea'ikay. Do'taj aya'ada moknopoeapo mo'nigpeika'po Diostakon o'noknopoeapo. Huadakda ogkika'po Diosere on'neonhuahuika'apo. Huakjeoyo o'neonhuahuika'apo. Dakhuea' kikhue'da sikkiregyo ehue' o'neonhuahuika'apo. —Jesús a o'mana'uy.

¹³ —Onda i'nopepo huata' i'tia'pakne noga konigti kenda ia' tia'pakhue' o'nenok nama'dapi' ia'nok ontaj nigpeehue'dik o'ey. —Fariseo huairiomeya Jesús taj o'nona'uy.

¹⁴ —Do huata'da ijtia'paknig buttida o'e. Do'taj nigpeedik mo'e konigepo Apag Diosere ijika'uy, Apag Diosya' ijtia'uy ijnopey. Onte'ti Diosyo ijhua'apoy ijnopeenok konigepo do'hued hua'a buttida o'e oknopoeedik mo'e kenpa'ti do'taj nigpeika'dik mo'ene. Opuomeynayo keya' o'tiakuy nopoehue' mo'e. Keyo o'hua'apo nopoehue' mo'ene. ¹⁵ Konig aratbuta on'nopeika' opuda mo'nope. Diosya' o'tiakuy nopoehue' mo'ene. Da oa' o'noknopoeika'ne. “Dakhuea' bo'kika'po bueydik mo'ene,” kamanike'po Dios a

ta'monahue' me'uyne. ¹⁶ Aratbut oknopøehue' e'ne'nayo nopo'koreahue' e'ne'nayopi' "Dakhuea' bo'ka'nok Diosa castiga kamagke'." A'dik ijjeapoy. Konigepo nogtia'da ahue' ijjej. Apag Dios doere konigti o'mana'ika'. Buttida oa' aya'ada nopø'dik o'ne. ¹⁷ A'nennada Diosen hua'a Moisésa o'manigmadoya'uyate. Opudomey Moisésba' mo'tøene. Huabokerekpi' dakhuea' eka'nayo dakhuea' o'ka' botta'bokereka konigti e'huaa'nayo buttida on'huaa' mo'nopøepo dakhuea' huaka'eritaj castiga ogka'dik mo'ene. Moisésa oa'uyate. ¹⁸ Ken do konig Diosen huakjey ijjeapo Diostaj huamaknopøea'eri ijjeapo ijtikuy. Diosa me'ta'mona'uyne. Kenda huata' ijhua'ikay. Do'hued Apaga Diosa konigti be'huaa'ika'ne. Konigepo buttida oa' oknopø'dik mo'ene. —Fariseo huairitaj Jesúsa o'mana'uynig'a Jesús Diosen Huasi'po o'e oknopøehue'da o'nuy.

¹⁹ —Ka'tia' ia', ¿O'nen Apag men itae? —Fariseoa o'nona'uy.

—Diosen Cristo o'e oknopøehue' mo'ene. Aratbuten dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea'eri o'e nopøehue' mo'ene. Kenpa'ti Apag Diostaj konigti oknopøehue' mo'ene. —Jesúsa o'mana'uy.

²⁰ Diosen jakyo kenteda Diostaj huakupe huanigkuda' caja'po o'huadika', keyo Jesúsa kenoka' e'manmadika'te Jesús bueyhue' kae' Diosa o'nopøenok tohuahue'dik o'nuy.

Keyo ijhua'apoy huahue'dik mo'ea'pone. Jesúsa o'mana'uy.

²¹ —Kenpa'da o'nokhua'apone. Do'taj o'dukaponig'a oknopøehue'da mo'epo kenpa'da mo'bueyapone. Nopo'koreahue'da dakhuea' e'ka' mo'tøepo mo'bueyapone. Keyo ijhua'apoy huahue'dik mo'ea'pone.

—Judío oknopøehue' huae'eritaj Jesúsa o'mana'uy.

²² —"Keyo ijhua'apoy huahue'dik mo'ea'pone." Jesúsa mona'ne. Menpa' huata'da arakdikpi' ya'epo ya'et. —Judíomeya nopøehue' o'nepo on'batia'pakuy.

²³ —Huadariyo huae'eri mo'epo konig dakhuea' huaka'eri aratbut mo'epo, konig opudda bo'pakpo mo'nopoika'po, konigti bo'kika'. Donayo kurudya' ijhuarakuy. Apag Diosya' ijtikuy. Indariyo huaika'eri ehue' ijjej. ²⁴ Diosen Huasi'po ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Do Diosen Huasi'po ee'tada do'taj oknopøehue' ee'nayo dakhuea' e'ka' mo'tøepo kenpa'da mo'bueyapone. Diosa castiga mogka'apone. —Jesúsa judío huairitaj o'mana'uy.

²⁵ —¿Be'a i'e on? —Kenda e'nopøe'ta' pakhue' o'nepo nama'da o'nona'uy.

—Kenda huakkuruda o'nona'uyne. Mena'po onte'ti ena'ta' bo'pak.

²⁶ "Inomey huairia dakhue'da ogkika', ontaj oknopøehue' mo'ene." Diostaj huaa'dik e'eada oynayo huaahue'dik o'nene. Ke'na me'ta'mona'uyne buttida oa'ika'. Kenda Diosen ijpeepo aratbuttaj ijmanikay. —Jesúsa oknopøehue' huae'eri judío huairitaj o'mana'uy.

²⁷ Jesúsa Apag Diostaj o'manmadikika'. Judío huairianayo nopoenkahue' o'nuy. Kenpa'ti Apag Diosa o'ta'mona'uyate judíomey nopøehue' o'nuynok,

²⁸ —Cruzte do'taj en'darakde'te Diosa o'ta'mona'uyate mo'nopøea'pone. Do'huedda sigpi' kahue' ijkay. Kenda Diosa me'nopøea'ne kenda ijmanikay. ²⁹ Do'hued Apag Diosa me'ta'mona'uyne. Nogtia'da eahue' me'ika'ne. Doere kenpa'da o'ika'. Kenda Diosa o'pak ijkikay. —Jesúsa Judío huairitaj o'mana'uy. Kenomeya Jesústaj on'huadiapyo e'arakta' on'tipakuy.

³⁰ Kenda Jesúsa e'manade'te huakka'ada Jesústaj o'noknopoe'uy.

Diosensi'pomey Jesústaj di' o'ne.

**Aratbut Jesústaj nigpeehue'
o'nepo konig toto'en huanaba'
o'nepo dakhuea' ogkika'.**

³¹⁻³² —Aya'ada do'hued hua'a mo'nigpeika'po do'hued hueretda huanigpeika'eri mo'ene. Do'hued hua'a buttida o'e moknopoe'po onte'ti toto'taj konig huanaba' nigpeehue' mo'ika'po onte'ti dakhuea' kikhue'dik mo'eapone. —Judío huaknopoe'eritaj Jesúsa o'mana'uy.

³³ —Oro'omey Abrahamen adhuea' huayayo o'ey. Nog aratbuten huanaba' ehue'da o'ikay. Konig dakhuea' huaka'eri huanaba' ehue'da o'ikay. Onte'ti konig huanaba' dakhuea' kikhue'dik o'eapoy. Nama'da oro'taj kenpa' ona'ne. —Jesústaj o'nona'uy.

³⁴ —Aya'ada dakhuea' ogkika'po, batikhue'da dakhuea' ogkika'po dakhuea' huakika'eri huanaba' o'ne.

³⁵ Huabokereken huasi'po huaojyoda o'nika'apo. Huanaba'nayo huairiyoda ikahue' o'neapo. Nogok meyopi' kenpa'da hua'dik o'nika'. ³⁶ Do Diosen Huasi'po ijje'y. Konig toto'en huanaba' dakhuea' bo'kika'ne. Do'hua dakhuea' e'ka' e'manopo'yarea'nayo Diostaj nigpeika'dik mo'eapone. ³⁷ Buttida boa'ne Abrahamen adhuea' huayayo mo'ene ijnopoey. Abrahamen adhuea' huayayo e'eada do'hued hua'a pakhue' mo'epo do'taj e'arakta' on'tipakne. ³⁸ Kurudyo do'hued Apagere ijika'uy. Apagtaj ijtiahuayika'uy. Ijpeika'uy. Kenda ijtiahuayika'uy ijpeika'po opudomeytaj o'nona'ne. Do'taj nigpeehue' mo'ene. O'nen huaojtaj mo'nigpeika'po dakhuea' bo'kika'ne. —Judíotaj Jesúsa o'mana'uy.

³⁹ —Ehue', dakhuea' huaka'eri ehue' o'ey. Huadakda o'ey. Abraham oro'en huaoj o'e. —Jesústaj o'nona'uy.

—Abraham Diostaj o'nigpeika'uyate. Abrahamen hueretda huasi'po ehue' mo'ene. Abrahamensi'po ee'nayo Diostaj mo'nigpeika'yet. Kenpa'ti Diosen hua'a bo'pakika'yet. ⁴⁰ Diosa me'ta'nona'uyne. Diosya' ijtiakuy. Buttida hua'a Diosa me'nopoea'uyne. Diosen buttida hua'a e'nona'tada do'taj on'huadiaypo do'taj e'arakta' on'tipakne. Ken konig Abrahama kahue' o'uy. Abraham Diostaj oknopoe'po Diosen huata'moneritaj o'manigpeika'uyate. ⁴¹ Konig opuden huaoj dakhue'yo'da o'kika' opudomeykon dakhuea' bo'kika'. —Jesúsa judíotaj o'mana'uy.

—Oro' kate bahueta' e'si'poe' ehue' o'ey. Abrahamen hueretda adhuea' huayayo o'ey. Nogtida Apag Dios o'tene. Diostaj o'nigpeikay. —Judíoa Jesústaj o'nona'uy.

⁴² —Dios opuden huaoj ee'nayo do'taj di' mo'eayet konigepo Diosya' ijtiakuy. Doda ijpakpo tiakhue' ijje'uy. Diosa o'pakpo me'ta'mona'uyne. Opudnayo do'taj di' ehue' o'nene. ⁴³ Dakhue'da mo'epo Diostaj e'nigpeeta' pakhue' mo'ene. Huadak e'ka'ta' pakhue' mo'ene. Konigepo do'hued hua'a e'peeta' pakhue' mo'ene. Kenpa'ti do'hued hua'a e'nopoenka'ta' pakhue' mo'ene. ⁴⁴ Katepi' opudomeyen huaoj o'paknok kenda bo'kika'ne. Opudomeyen huaoj toto' mo'taene. Kentayo'da mo'nigpeika'. Huakkuruda toto'a o'bahuadiayika'po huakka'tada o'manopo'arakika'po. Diosen buttida hua'a toto'a e'nopoe'ta' pakhue' o'ika'. Buttida hua'a nopoe'hue' o'epo ahue' o'ika'. Da oa'ika'. Da huaa'eri o'e. Aratbuttaj da huaa'eri o'maea'ika'. Aratbuttaj enga'ña huaka'eri o'e. ⁴⁵ Konigepo o'nen huaoj toto' da hua'ayo'da e'peeta' bo'pakika'po

Diosen buttida hua'a e'mana'te e'peeta' pakhue' mo'ika'ne. Diosen Huasi'po iijenok do'taj oknopoe'ta' pakhue' o'nene. ⁴⁶ Nama'da oame'. Huaahue'dik o'nene. Dakhuea' o'kame'. Huaahue'dik o'nene. Buttida o'ika'. Do'taj oknopoe'hue' o'nene. ⁴⁷ Diostaj oknopoe'hue' mo'epo konigepo do'taj oknopoe'hue' o'nene. Diosen aratbut Diosen huanigpeika'eriomey Diostaj on'nigpeika'. Opudomeynayo Diosen huanigpeika'eri ehue' mo'ene. Diostaj e'nigpeeta' pakhue' mo'ene. —Jesúsa judío aratbuttaj o'mana'uy.

A'nennanada Abraham

o'si'poe'uyate. Abraham si'poe'hued ee'te Cristo o'ika'uy.

⁴⁸ —Dapita' dakhue'nanada i'ene. Samaria huae'eri i'ene. Toto'a menopo'toene. Buttida ona'ne. —Judío huairia huakka' on'huadiaypo Jesústaj on'tidi'kepo o'nona'uy.

⁴⁹ —Do'taj toto'a nopo'toehue' me'ene. Diostaj di'nanada ijkay. Ijnigpeikay. Dios huadakkanada o'ika' ijbatiapakikay. Diostaj pakhue' mo'epo do'taj on'huadiaypo dakhuea'da on'huaa'ne. ⁵⁰ “Jesús huadakda o'e.” Menhuaika'. Manahue' ijkay. Apag Diosnayo do'taj buttida be'tinopoepo, “Huadakda o'ika'.” Be'huaika'ne. ⁵¹ Do'hued hua'ataj aya'ada o'noknopoe'po on'nigpeika'po kenpa'da bueyhue' o'neapo, Diosere on'noe'nhuahuika'apo. —Judío huairitaj Jesúsa o'mana'uy.

⁵² —Toto' o'nopo'toe. Oynayo buttida o'nopoey. Oro'omeyen adhuae'pane' Abrahama Diostaj e'nigpeikada o'buey'uyate. Diosen huamanbatia'pakeriakon Diostaj e'nigpeikada on'mabuey'uyate. “Do'hued hua'ataj aya'ada o'noknopoe'po on'nigpeika'po kenpa'da bueyhue' o'neapo.” Nama'da ia'. ⁵³ Oro'en huaaj Abraham teyda

huairitone' o'uy. Abraham o'buey'uyate. Diosen huamanbatia'pakerikon on'mabuey'uyate. Menpa' Abrahamtaj nogiti hueretda huairitone' okehue'dik i'ene. Diosen huamanbatia'pakeritaj o'nayo'da teyda huairitone' makehue'dik i'ene. “Huairi ijjey,” nama'da i'nopoe'po, da ia', huairi ehue' i'e. —Judío huairia oknopoe'hue'da o'nepo Jesústaj o'nona'uy.

⁵⁴ —“Aratbuttaj manoean-huahuika'dik ijjey.” Doda ijpakpo manahue' ijkay. “Jesús huadakda o'e,” aratbuta men'batia'pake'po manahue' ijkay. Diosa o'paknok kenda iimanikay. “Huairitone' i'ene. Do'hued Huasi'po i'ene.” Diosa mena'ika'ne. “Oro'en Dios o'e,” nama'da boa'ika'ne. ⁵⁵ Diostaj oknopoe'hue' mo'ene. “Diostaj yoknopoe’.” Buttida ijjay. “Diostaj oknopoe'hue' ijjey.” Doa ea'nayo opud konigti da huaa'eri ijeayet. Dapita' Diostaj yoknopoe'po ijnigpeikay. ⁵⁶ Do'taj o'tia'pakpo Abrahamtaj Diosa ona'uyate. “O'nen huayayo huaboro' huairitone' o'eapo.” Do'taj o'tia'pakpo Abrahamtaj ona'uyate. Diostaj Abraham kenda oknopoe'po do ijeaponok durugnanada o'uyate. —Judío huairitaj Jesúsa o'nana'uy.

⁵⁷ —Ehue'. Abraham a'nennanada o'ika'uyate. Onnayo huatone' ehue' i'ene. Menpa' Abrahamtaj i'tiahuay'uy. Ehue'. Abrahamtaj tiahuayhue' ie'uy. Da ia'ne. —Jesústaj o'nona'uy.

⁵⁸ —Abraham si'poe'hued Diosere ijkay. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uy. ⁵⁹ On'peedepo Jesústaj kadarake'po huid on'bae'eadpo Jesústaj kan'pa'e'po huid on'bae'eadnig'a. Jesúsa o'makiregpo Diosen jakya' o'bakhua'uy.

Huabokerek ekpobig o'si'poe'uyate. Jesúsa kentaj okpoyarea'uyate.

9 Nogok okmapie'ahuaddik huame'noete Jesús o'hua'epo Jerusalényo

o'hua'epo huabokerek ekpobigtaj o'tiahuay'uy. Ke'na ekpobig o'si'poe'uy ekpobig o'e'uy.

²—¿Mena'po inbokerek ekpobig yasi'poe'uyate? ¿Be'a dakhuea' yakuyet? ¿Huaoapi' huayeapi' ke'nadapi' dakhuea' yakuyetpi' huamanmadika'eri? —Oro'omey Jesúsen huanigpeika'eria Jesústaj ona'uy.

³—Ehue', ke'na dakhuea' kahue' o'uy. Ke'nen huaoa huayeerea dakhuea' kahue' o'nuyate. Konigepo dakhuea' ogkuypo ekpobig ehue' o'e. Diosa teyda kika'dik kae'po bakpoyarea'dik kae'po aratbuta kan'tiahuaye'po kan'nopoe'po konigepo ekpobig o'si'poe'uyate.

⁴Kenda Diosa o'pak kakike'po kenpa'ti Diostaj kanigpeike'po Diosa me'ta'mona'uyne. Konigepo oyedda Diosen kika'dik ijje. Sue'da huame'noe mekenok oyda Diosen kika'dik ijje. A'ti nogok kahue'dik ijjeapoy. Konig sikyonig o'eapo kahue'dik ijjeapoy. ⁵In huadariyo ijjedepo konig Diosen huakjey ijjeapo Diostaj ijmaknopoea'dey, Diosen hua'a iрманopoea'dey. —Jesúsa oro'taj ke'nen huanigpeika'eritaj mona'uyne.

⁶Kenda oa'depo barakte o'supupo igkusi'hué o'dukuta'po soroka ekpobigtaj okpodukuta'uy.

⁷—Yahuati'. Siloé yakoyo yahuati'. Yakpokoyoa'. —Ekpobigtaj ona'uy. (Siloé judíoen huadik e'dikta'mona' o'e.)

Ken, o'hua'po okpokoyodepo okpoyarud'uy. O'tiakpo daka' o'mabo'uy. ⁸Yareahued ekpobig jak eretnopoyoda o'huadika'po “huakupe men'yok,” o'mana'ika'uy. Aya'ada kentaj on'nokie'uy. Ekpobig o'ika' aya'ada on'tiahuayika'uy.

—Dapi' inbokerek o'huadpo “huakupe men'yok,” o'mana'ika'uynig. —Sue'ada o'da'uy.

⁹—Ee', ke'na o'e. —Nogomeya o'da'uy.

—Ehue', nogda o'e. Konigti o'e. —Nogomeya o'da'uy.

—Do ekpobig ijika'uynig ijje. —Kenbokerek okpoyaredepo o'mana'uy.

¹⁰—¿Monig ikpoyarudme'? ¿Moniga' i'mabodme'? —O'nona'uy.

¹¹—Jesúsa barakte o'supupo o'dukuta'po soroka bekpodukuta'po, “Siloé yakoyo yahuati'. Yakpokoyoa'.” Mena'ne. Ken ijhua'depo yokpokoyodepo huaboa'da ijmabodi. —O'mana'uy.

¹²—¿Men ya'e kenbokerek? —O'nona'uy.

—Nopoehue' ijje. —O'mana'uy.

¿Menpa' i'epo ikpoyarud? Fariseo judío huairia ekpobigtaj o'nona'uy.

¹³⁻¹⁴ Okmapie'ahuaddikte

huame'noete Jesúsa soroka o'dukuta'po okpoyareadnok kenbokerek ekpoyareadtaj on'tohua'po judío huaitake' jak huairitaj on'tohua'po fariseo huairitaj on'tohua'uyate.

¹⁵—Ekpobig i'unhuahuika'uy. ¿Monig oyda huaboa'da i'tiahuay? —Fariseo huairia o'nona'uy.

—Soroka samibia bekpodukuta'po yokpokoyopo huaboa'da ijtiahuayoni. —Fariseo huairitaj o'mana'uy.

¹⁶—Okmapie'ahuaddik huame'noete aratbut katepi' kahue'dik o'ne. O'manmadikikay. Inbokerek

nigpeehue'da o'epo okmapie'ahuaddik huame'noete o'yarea'nok ke'na Diosen huamanbatia'pakeri ehue'dik o'e, o'nopoe. —Sue'ada on'batia'pakuy.

—Dakhuea' huaka'eri ee'nayo bayareahue'dik o'e. Ke'na o'yarea'de dakhuea' huaka'eri ehue'dik o'e, o'nopoe. —Noga on'batia'pakuy.

**Noga nogpa' nogpa' on'batia'pakpo
konigti ahue' o'ne'uyate.**

¹⁷—¿On menpa' i'nopoe ken huabokerek huakpo beyareatenigtaj? —Huabokerek huakpoyareritaj judío huairia o'nona'uy.

—Diosen huamanbatia'pakeri o'e, o'nona'ne. —O'mana'uy.

¹⁸A'nenda ekpobig o'ika'uy. Oyda okpoyaredepo tiahuaydik o'e. Kenda Judío huairia oknopoehue'dik o'nepo, “Ke'nen huaoj huayetere yan'totia.” On'mana'uy. En'tiakde'te.

¹⁹—¿In huabokerek menpa' o'nensi'po ya'e? ¿Menpa' ekpobig o'si'poe'uy, bo'tia'pakika? ¿Mena'po oyda tiahuaydik ya'e? —Judío huairia ke'nen huaojtaj huayetere on'mana'uy.

²⁰—Ee', ke'na oro'ensi'po o'e. Ekpobig o'si'poe'uy o'nopoe. ²¹Mena'po oyda tiahuaydik o'e oro'nayo nopoehue' o'ey. Kenpa'ti be'a yakpoyaret nopoehue' o'ey. “¿Be'a bekpoyarea?” Ya'nona'. Huabokerek o'e. Ke'nada a'dik o'e. —Ke'nen huaoa huayeerea on'mana'uy.

²²Judío huairitaj on'makme'pukpo huaojerea huayeerea kenda nama'da huairitaj on'mana'uy. “Jesús Diosen Cristo o'e. Diosa o'ta'mona'uyate.” Be'api' ea'nayo Apagba'taj a'peeya'po judíoen huaitake' jakyo onte'ti kudhue'dik o'neapo. Judío huairia onpapayo' onda'po. Konigepo huabokereken huaojere huayeere on'me'pukpo, nama'da on'mana'uy.

²³“Huabokerek o'e. Ke'na a'dik o'e. Kentaj ya'nona'.” Judío huairitaj nama'da on'mana'uy.

²⁴“Ke'na huabokerek ekpobig o'si'poe'uy. Kentaj yan'totia.” Judío huairia on'mana'uy. E'tiakde'te o'nona'po,

—Buttida yaa'. “Diosa be'yarea'ne.” Yaa'. Jesús dakhuea' huaka'eri o'e,

o'tinopoikay. Bayareahue'dik o'e. Oro' o'nopoikay. —Judío huairia o'nona'uy.

²⁵—Dakhuea' huaka'eripi' o'epi' 'u-ruda huaka'eri o'epi' nopoehue' ijje. Nogtida i'nopoe. 'Ikken ekpobig ij-jemey. Oynayo ijtiahuay. —O'mana'uy.

²⁶—¿Ontaj moniga' megka'? ¿Monig bekpoyarea'? —Onte'ti judío huairia o'nona'uy.

²⁷—Kenda huabo'a da o'nona'dene. ¿Mena'po onte'ti e'peeta' bo'pak? ¿Jesús en huanigpeika'eri ee'ta' menpa' bo'pak? —O'mana'uy.

²⁸—O'na kentaj huanigpeika'eri i'e. Oro'nayo Moisés en huanigpeika'eri o'ey. ²⁹Moisés taj Diosa ona'ika'uyate oknopoikay. In huabokereknayo meya' ya'tiakuyet nopoehue' o'ey. —Fariseo huairiomeya diga'da on'huadiaypo ighua'da o'nona'uy.

³⁰—¡Kenpihuay! Kentaj mena'po oknopoehue' mo'e. Ken huabokereka bekpoyarea'ne. Keya' o'tiakuy nopoehue' mo'ene. ³¹Dakhuea' huaka'eritaj Diosa manigpeehue' o'ika'. Diostaj huanigpeika'eritaj Diosa o'manigpeika'. Katepi' on'paknok Diosa o'manigkika'. ³²A'nennanadapi' huakkuruda ekpobigtaj e'si'poe' okpoyarea'uy tipeehue' o'ikay. ³³Dapita' Diosya' o'tiakuyate. Diosya' tiakhue' e'uinayo in huabokereka kenda sigpi' kahue'dik o'e. Bakpoyareahue'dik o'e. —Judío huairitaj o'mana'uy.

³⁴—Dakhue' e'eretka' i'si'poe'uy. Dakhuea' i'kika'uy. Oro'taj onmandikahue'dik o'ene. —Judío huairia on'huadiaypo o'nona'uy.

Judío aratbuten huaitake' jakya' o'nen'uy.

**Diostaj oknopoehue' huae'eri
konig ekpobig o'ne.**

³⁵Huabokerek ekpoyare'taj huaitake' jakya' o'nende Jesús a o'nopoe po o'deatopo,

—¿Diosen Huasi'po, ken huabok-
erektaj Diosa o'ta'mona'uyate menpa'
oknopoe'? —Jesúsa ona'uy.

³⁶ —¿Be'a ya'e, huairi? Eknopoe'ta' ij-
paki. —Jesústaj ona'uy.

³⁷ —Kentaj i'tiahuayne. Diosa me'ta'-
mona'uyne. In do ijje. Diosen Huasi'po
ijjepo ona'ne. —Jesúsa ona'uy.

³⁸ Jesús Diosen Huasi'po o'e
oknopoe'po huikudate o'tihuadpo,

—Diosen huata'mona'eri i'e. Diosen
Huasi'po i'e. Yoknopoe'y, Huairi. —
Jesústaj ona'uy.

³⁹ —Huakka'ada konig tiahuayhue'dik
o'nepo konig ekpobig o'nepo
Diostaj oknopoe'hued o'nepo
do'taj o'noknopoe'apopo Diosere
on'noeonhuahuika'apo. Nogomeya
“Ekpobig ehue' o'ey. Tiahuaydik
o'ey. Diostaj huadakda oknopoikay.”
Nama'da on'batia'pakpo hueretda
huaknopoe'eri ehue' o'nepo konig
ekpobig o'nenok Diosa castiga
magka'dik o'ika'apo. Konigepo Diosa
indariyo me'ta'mona'uyne. —Jesúsa
oa'uy.

⁴⁰ Ken, sue'ada fariseo huairi kenteda
o'nepo Jesústaj on'peede'po,

—Dapi' oro'omeynayo Diostaj
oknopoe'hue' huae'eri ehue' o'ey.
Oro'omey ekpobig ehue' o'ey. Diostaj
oknopoe'y. —Jesústaj o'nona'uy.

⁴¹ —“Diostaj oknopoe'hue' huae'eri
o'ey,” ea'nayo o'nen dakhuea' e'ka'
Diosa bakkahuea'dik mo'eaynig'a
“Diostaj oknopoe'hue' huae'eri
ehue' o'ey,” nama'da boa'nok Diosa
bakkahueahue'dik mo'ene. —Jesúsa
fariseo huairitaj o'mana'uy.

Ovejaen huakpa ekbiriktaj Jesúsa o'manbatia'pakuy.

10 Diosen huanigpee'eriomeytaj
hueretda huamatoe'eri doa
ijikay. Jesúsa o'manbatia'pakpo,

—Buttida ijjay. Ovejataj kabatioke'po
oveja huamatoe'eria huakpa ekbirikyo
o'bakuda'ika'. Bisik o'bakuda'ika'.
O'bakuda'depo akbogpe huatoe'eria
teya'da okhuikika'. Oveja huabereeri
on'tiakdepo akbogpeya' kudhue'dik
o'nika'. Nogya'da ogkudika'.
Huakpakuya' on'behuikpo on'kudika',
²⁻³ Hueretda oveja huamatoe'eria
ovejataj o'matiokika'po o'matoika'po
sikyoedda ovejataj a'baeya'po akbog-
pete o'huahua'depo kentaj akbogpe
huatoe'eria okie'po o'nigokhuike. Ken
hueretda oveja huamatoe'eri o'kudde
ke'nen ovejaa on'nigpee. Aya' ovejaen
huadik o'madikka'depo o'maoroka'po.
⁴ Aya'tada o'maorokandepo huakkuru
o'manighua'ika'. Oveja hueretda
huamatoe'eritaj on'peepo o'nokie'po
konigepo on'tahua'ika'. ⁵ Nogada
e'huatiakte oveja o'nokmamonapo.
Ke'na men'tahua' ena'te on'peepo
okie'hue' on'epo o'nokmamonapo. —Ken
konig oveja huamatoe'eritaj Jesúsa
o'manbatia'pakuy.

⁶ Jesúsa kenda o'manbatia'paknig'a
judío aratbuta e'pee'ada nopogkahue'
o'ne'uy.

Jesús konig oveja huamatoe'eri o'epo huanigpeika'eritaj daka' o'matoika'.

⁷ Onte'ti Jesúsa o'manbatia'pakpo,

—Buttida ijjay. Do konig ovejaen
akbogpe ijje. Do konig oveja
ijbatokudi. Aya'da huaknopoe'eri do'taj
o'noknopoe'po doere kuddik o'ne.

⁸ Huakka'ada konig huamanbatia'pakeri
do tiakhued ee'ted kenomey konig
huabereeri engaña huaka'eri
o'ne'uyate. Hueretda ovejaa ta'huahue'
o'nika'uyate. ⁹ Do oveja e'tiokpaka'
akbogpe konig ijje. Aya'ada do'taj
o'noknopoe'po konig on'kudpo Diosere
on'noeonhuahuika'apo. Diostaj daka'
kan'nigpeike'po ijbatihuapokikay.

Dakhuea' kahue' ka'ne'po kenomeytaj
ijbatiokika'apoy.

¹⁰ Nama'da huamanmadika'eri
konig huabereeri o'ne. On'berika'.
On'barakika'. On'bakbasakika'. Donayo
ijmanoeanhuahuikay. Hueretda
huaknopoe'eritaj ijmanoeanhuahuikay.
Huakka'da ijmatinepahui'po
'urua'nanada ijmanoeanhuahuikay.

¹¹ Do konig oveja huamatoe'eri
ijjey. Huadaka'da huamatoe'eri ijjei.
Huanigpeika'eritaj daka'nanada
ijmatoika'. Ovejataj a'batiokaya'po,
ovejataj a'manoeanhuahuikaya'po
ijmanigbueyapoy. ¹²⁻¹³ Sue'ada
huakupeta' huakka' o'deretpakpo nogen
ovejataj on'matamatoika'. Nubakuhuaa
e'huatiakte on'matiokmonika'. Oveja
nogen on'taenok huakupeyo'da
o'deretpakpo ovejataj pakhue' o'nepo
on'matiokmonika'. Nubakuhua
on'bahuatiakpo o'maboke'po
o'mamona'ika'.

¹⁴⁻¹⁵ Doa konig ovejataj daka'
huamatoe'eri ijjei. Apag Diosa do'taj
mekie'ne konigti Apag Diostaj doa
yokiey. Kenpa'ti do'hued huanig-
peika'eritaj ijmakiey konigti do'hued
huanigpeika'eria do'taj me'nokie'ne.
Dakhuea' e'ka' a'manopo'yareaya'po
huanigpeika'eritaj ijmanigbueyapoy.
¹⁶ Nog huanigpeika'eritakon
ijmatoika'apoy. Judfo aratbut
ehue' o'ne. Nog aratbut o'ne. Ken
aratbutakon manopo'korea'dik ijjei.
Do'taj on'nigpeika'apo. Kenomeyere
judfomeyere konig nogaratbuttida
o'neapo. Kenpa'ti do kenomeytaj
nogiada huamatoe'eri ijeapoy.

¹⁷⁻¹⁸ Diostaj ijinigpeenok, do'taj
men'tohua' do'taj men'arake' ijinopoe'po.
Ken ijbueydeapoy onte'ti ijinoyhuadapoy
onte'ti ijinopoy. Konigepo Apag Diosa
di' me'ene. Huabokereka do'taj e'arakta'
on'pakpo arakhue'dik me'neapone.
Konigepo doada e'nigbueyta' ijpakpo

ijnigbueyapoy. E'nigbueyta' ijpakpo
bueydik ijeapoy. Onte'ti e'noyhuadta'
ijpakpo noyhuaddik ijeapoy. Kenda
do'hued Apag Diosa mena'uyne.
—Jesusa o'mana'uyate.

¹⁹ Judfomeya Jesustaj on'peede'po
nogpa' nogpa' on'nopoe'po nogpa'
nogpa' on'batia'pakuy.

²⁰ —Toto'a o'nopo'toe'nok Jesus
huasegda o'e Katia'po kentaj mo'nigpee'.
—Huakka'ada kenpa' on'batia'pak'uy.

²¹ —'Urua'nanada o'manbatia'pak. To-
to'a nopo'toehue' o'e. Toto'a e'nopo'toe'-
nayo 'uruda batia'pakhue' ya'eyet. Ken-
pa'ti ekpobigtaj okpoyareahue'dik o'e to-
to'a. —Nogomeya on'batia'pak'uy.

Judfo huairia Jesustaj eknopoe'ta' pakhue' o'nuy.

²² Nogok Jerusaleny Diosen jak
on'to'ka'depo fiesta okkahuehue'
huae' o'uy. Huahui'ok o'uy. ²³ Diosen
jak kurute Salomona dagtaj jaka'
o'tika'uyate. Ken dagte Jesus e'hua'ete
²⁴ judfo huairia Jesustaj on'tikupobopo,
—¿Meniga' puug oro'omey nigun-
huahua'dik o'e? Diosa e'ta'monuy'nayo
buttida oyedda mona'. Cristo buttida ee'-
nayo mona'. —Jesustaj o'nona'uy.

²⁵ —Kenda o'noname'niga do'taj
oknopoe'hue' o'nene. Opudomeya do'taj
daka' kanoknopoe'po konig Diosyo'da
ka'dik o'e ijkikamey. Diosa kenda
be'tihuapoknok 'urua'da ijkikamey.
Konigda e'bayarea' ijkikamey. Cristo
o'e do'taj daka' oknopoe'dik 'urua'da
ijkikamey. ²⁶ Konig Dios 'urua'nanada
o'kika' konigti ijkika'nig'a opuda
do'taj oknopoe'hue' o'nika'ne. Do'hued
oveja huanigpeika'eri ehue' mo'epo,
do'taj eknopoe'ta' pakhue' o'nene.
²⁷ Do'hued oveja huanigpeika'eria
do'taj mena' okia'po on'nigpeika'.
Do'hued huanigpeika'eri do'a
ijmataepo daka' ijmakikay. Do'taj
o'noknopoe'po on'nigpeika'. ²⁸ Diosere

durugnada ijmanoeanhuahuika'apoy. Kenpa'da bueyhue'dik o'neapo. Daka' ijbatia'no'k be'api' sigpi' okkayhue'dik me'neapone. ²⁹Oveja huanigpeika'eri me'bayokuyne. Do'hued Apag Diosa me'bayokuyne. Teynanada o'e. Diosyo'da teynanada o'e. Nogapi' konig teyti ehue' o'nepo okkayhue'dik o'nika'. ³⁰Apagere doere nogtida o'ey. —Jesúsa huairitaj o'mana'uy.

³¹Judío huairia huida Jesústaj a'pa'ea'ya'po on'baea'uy.

³²—Opuda on'tiahuayika'ne nogda nogda 'urua'nanada ijkikay. Apaga be'ti-huapoknok konig Diosayo'da ka'dik o'e ijkikay. ¿Katea'po menapoata do'taj on-pa'eapo? —Jesúsa o'mana'uy.

³³—Ehue'. Huadakda i'kika'no'k pa'eahue' o'eapoy. Diostaj dakhuea'nada ia'no'k huida o'pa'ea'apoy. Huabokerek e'cada Dios ijje' ia'no'k huida o'pa'ea'apoy. —Judíoa o'nona'uy.

³⁴—“Oy opudomey Diostaj huanigpeika'eri mo'epo diosdik mo'toene.” Diosa o'mana'uyate. Kenpa' opudomey Diosba'te o'madoya'uyate.

³⁵Diosba'nayo nama'da ahue'dik o'e. Kenpa'da buttida o'ika'. “Oy opudomey Diostaj huanigpeika'eri mo'epo diosdik mo'toene.” Apagba'a buttida o'mana'uyate. ³⁶Apagtaj me'nigpeike'po Diosa me'ta'mona'uyne.

Dakhuea' huaka'erite me'ta'mona'uyne. Konigepo “Diosen Huasi'po ijje',” a'dik ijkikay. Konigepo “Diostaj dakhue'da o'tia'pak.” Do'taj huaahue' ya'nika'.

³⁷Kenda do'hued Apaga menika'nig ijkikay. Do Diosen kikhue' ee'nayo do'taj oknopohue'dik mo'ene.

³⁸Do'a Diosen e'kika'tada opudomeya do'taj oknopohue' ee'pi' kenda do ijkika'nigeyo kenda yanoknopoe'. Diosensi'po o'e nopoe'dik mo'e. Konig Diosa o'nopoe konigti ijnopoe'y. Konig do ijje' konigti Dios o'e. Konig do'a ijnopoe'y konigti Diosa o'nopoe. Kenda

nopoika'dik mo'eapo. —Jesúsa judío huairitaj o'mana'uy.

³⁹Ont'e'ti Jesústaj kan'kude'po e'to-hua'ta' en'paktada Jesúsa o'makmon'uy.

⁴⁰Ont'e'ti Jordánhue akodpen Jesúsa o'hua'uy. Kenteda Juana huakkuruda bautiza o'magkadhua'uyatenig. Kenteda Jesús o'unhuahua'po. ⁴¹Jesúste huakka'ada on'huatiakuy.

—Konig tiahuayhued o'ika' konig Diosayo'da ka'dik o'e Juananayo kahue' o'uy. Aya'da inbokerektaj o'tia'pakika'uy, buttida oa'ika'te. —Aratbuta on'huaa'uy.

⁴²Keya' Jesústaj huakka'ada o'noknopoe'uy.

Lázaro o'buey'uyate.

11 ¹⁻³Lázaro huabokerek o'uy. Jesúsa Lázarotaj di'da o'ika'uy. Betania huakka' jakyo huae'eri o'ika'uy. Betaniayo huidpo Maríaere Martaere o'nika'uy. Lázaro dakhue'da o'enok María Martaere Jesúste on'ta'mona'uy.

—Lázarotaj di'da i'ika'ne. Dakhue'da o'e, Huairi. Jesústaj yanati'. —O'nona'uy. María Jesús huairien hua'itaj huasihuaj 'uru'huie'cada 'itioyhued kenpa'ti huakuhui'a 'itidukuthued o'uy.

⁴Jesúsa kenda o'pe'edepo,

—Dakhue'da o'enig'a kenpa'da bueyhue' o'eapo. “Diosa 'urua'da o'ka'. Huadaknanada o'e,” aratbuta kan'nopoe'po ke'na dakhue' o'e. Kenpa'ti “Diosen Huasi'poa huadaknanada o'kika'. 'Urunanada o'e.” Aratbuta kan'huae'po ke'na dakhue'da o'e. —Jesúsa o'pe'edepo o'mana'uy.

⁵⁻⁷Ken Martataj Martaen huama'buytaj kenpa'ti Lázarotaj di'da o'maepo Jesús keyada nog botta'me'noe o'e'ahudadpo Lázaro dakhue'da o'e e'pe'edeadada botta' huame'noe o'edepo,

—Judea huadaribayo monhua'. —Oro' huanigpeika'eritaj mona'uy.

⁸—Huaboa'da huida on'taj e'pa'ea'ta' bo'tipakme'ne judío huairia Judeaya'. ¿Keyo menpa' onte'ti i'hua'apo, huamanmadika'eri? —Oro' huanigpeika'eria ona'uy.

⁹—Huame'noe jeyda o'енок aratbuta katepi' kahuaddik o'nika'. Diostaj nigpeika'dik o'ne. Nogme'noetida doce horas o'ta'tenok kahuaddik o'nika'. Do'taj huaarak huame'noe ehued o'енок do'taj arakhue'dik me'nene. Nogok ken horate huabuey Diosa baktie'ea'uyne aya' Diosen e'kade'te e'kuhuitde'te do'taj arakdik me'neapone. ¹⁰Sikyo ta'tehue' o'енок katepi' kahue'dik o'nika'. —Jesúsa mona'uyne.

¹¹—Do'hued huadi' Lázaro o'taynig'a, monhua', ijmaboa'apoy. —Jesúsa mona'uyne.

¹²—E'taynayo o'yareapo o'nopoey, Huairi. —Oro' huanigpeika'eria Jesústaj ona'uy.

¹³O'arogpo o'tay oro'omeya o'nopoepo Jesústaj oknopoegkahue' o'uy. E'bueytada "O'tay," oa'po Jesúsa o'batia'pakuy. ¹⁴Konigepo,

—Lázaro o'bueyme'te. ¹⁵Opud nogiti do'taj menoknopoepo Lázarote ida ikken huahuahue' ijjemey. Konigepo durugda ijje. Lázarote monhua'. —Jesúsa mona'uyne.

¹⁶—Oro'omeykon monhua'. Jesúsere a'bueyya'po monhua'. —Oro'omey huanigpeika'eritaj Tomás mona'uyne. Tomás konogda o'dikka' Gemelo.

Jesúsa aratbuttaj

huamanoyhuada'eri o'epo aratbuttaj durugteda o'manoeahuahuika'apo.

Diosere on'noeahuahuika'apo.

¹⁷Ken Jesúsere o'hua'uy. Betaniayo ekyede'te "Botta' botta' huame'noe Lázaro kubarakyo o'huedde." Jesústaj onona'uy. ¹⁸Betaniayo Jerusalén meyhue'da o'e. Konig dos kilómetros y medio o'енок ¹⁹María Martaeretaj

a'bata'huadeya'po huakka' judío huairi Betaniayo on'tiakdepo, Jerusalénya' on'tiakdepo, a'manoeynoeya'po on'tiakuyate. Huidpoa o'bakbueynok e'manoeynoeyta' on'pakuyate. ²⁰Jesús o'tiakde Marta o'peondepo a'eya'po o'orok'uy. Maríanayo jakyo orokhue' o'uy.

²¹—A'nen botta' botta' huame'noete o'na iyo ehue' i'eme'ne. On iyo e'eme'nayo do'hued huidpo Lázaro bueyhue' o'eayme', Huairi. ²²Oy kenpa'ti katepi' i'pakpo Diostaj e'tiona'paknayo beyokapone, iynopoey. —Martaa Jesústaj ona'uy.

²³—O'nen huidpo o'noyhuadapo. —Jesúsa ona'uy.

²⁴—Nogok kene'huaya' huame'noete aya'ada on'noyhuadapo. Ke'nakon o'noyhuadapo iynopoey. —Martaa ona'uy.

²⁵⁻²⁶—Huamanoyhuada'eri ijjeapo aratbut e'buey'uytaj ijmannyhuada'apoy. Diosere aratbuttaj durugda ijmannyhuahuika'apoy. Aya'ada do'taj me'noknopoepo en'bueynayo onte'ti kurudyo Diosere on'noeahuahuika'apo. Durugda on'noeahuahuika'apo. Do'taj me'noknopoepo on'noeahuahuika'apo. Onte'ti bueyhue'dik o'neapo. ¿Kenda menpa' i'nopoey, Marta? —Jesúsa ona'uy.

²⁷—Ee', kenda do iynopoey, Huairi. "Aratbuttaj kamanopo'kore'po Cristotaj ijta'mona'apoy. Do'hued Huasi'po ijta'mona'apoy." A'nennada Diosa o'mana'uyate. Diosya' o'tiakuyate. O'na Cristo o'e. Diosen Huasi'po o'e, iynopoey, Huairi. —Martaa Jesústaj ona'uy, ken.

Kubarakyo Lázaro buey e'huedta'da Jesúsa o'huikon'uy.

²⁸Kenda Martaa ona'depo huama'buy Maríataj atotiakya'po Maríate o'huahua'uyate.

—Huamanmadika'eri o'tiakdepo on-taj katiake' behuaa'ne. —Jutaka' Martaa ona'uyate.

²⁹ María o'peundepo ida o'bodpo Jesústaj o'huahua'uyate. ³⁰ Huakka' jakyo Jesús kudhued o'uy. Kenteda Martataj o'batia'pakpo kenteda o'epo. ³¹ Ken María ida o'bodpo ida o'orokonpo. Judío huairi on'bata'huadpo, on'manoeynoeypo Maríataj on'tiahuaydepo kubarakya' a'huikya'po o'hua' on'nopoepo on'ta'hua'uyate.

³² Jesústaj o'huatiakdepo Jesúsen hua'ita'pote huikudate o'tihuadpo.

—A'nen botta' botta' huame'noete o'na iyo ehue' i'eme'ne on iyo e'eme'-nayo do'hued huidpo Lázaro bueyhue' o'eayme', Huairi. —María Jesústaj ona'uy.

³³ Kenda María ona'depo o'huik. Lázarotaj o'huikuy. Judío huairi kenere on'huatiakdepo kenere on'bahuikpo. Maríamey enhuikte Jesúsa o'batiahuaydepo sue'ada o'epo o'mepu'ketu'uy.

³⁴ —¿Lázarotaj meyo yagkubarakkame'? —Jesúsa o'mana'uy.

—Yatiak. Yatiahuay', Huairi. —María Martaerea o'nona'uy.

³⁵ Ken Jesúskon o'huikon'uy.

³⁶ —Dapita' Lázarotaj di'nanada o'un-huahuka'. —Judíoa on'huaa'uy.

³⁷ —Huabokerek ekpobigtaj okpo-yareame'. ¿Lázarotaj bueyhue' ka'e'po menpa' Jesúsa yareahue'dik o'eme'te? —Sue'ada judíoa on'batia'pakuy.

Lázaro o'noyhuaduy.

³⁸ Onte'ti Jesúsa huanopoya'da sue'nanada o'epo kubarakte o'huatiakonpo Lázarotaj kubarakyo on'huedame'te. Huaboro'huidada kubarak on'tinokbeta'uyate.

³⁹ —Huaboro'huid yanokpokorea'. —Jesúsa o'mana'uy.

—A'nenda botta' botta' huame'noe o'bueyme'po oyda pagda o'edeta, Huairi. —E'bueyen huidpoa Martaa ona'uy.

⁴⁰ —“Eknopoe'nayo Diosa 'urua'nanada o'ka'apo. Dios 'urunanada o'e aya'ada on'tiahuaypo on'nopoepo,” ona'dene. —Jesúsa Martataj ona'uy.

⁴¹ Ken huaboro'huid e'tinokbeta' o'nokpokorea'uy. Jesúsa kurudyon o'mabopo,

—Do'taj o'nigpeenok, Apag, dakiti ona'ne. ⁴²⁻⁴³ Do'taj kirigayo' menigpeene, iynopoe. Do'taj o'ta'mona'uyne in aratbuta kanoknopoe'po “dakiti, Apag” ona'ne. —Jesúsa o'tiona'pakdepo,

—Yaorok, Lázaro. —'Uta'da ona'uy.

⁴⁴ E'bueyme'ada o'noyhuaddepo o'orokpo hua'itaj huaba'taj huakoktakon huabid telaa e'tihuiyig o'orokon'uy. Ken konig Lázaroa o'orokuy.

—Yan'tikuj, kahua'e'. —Jesúsa o'mana'uy.

Jesústaj a'arakya'po monig o'ka'apo sacerdote huairiere fariseo huairiomeya on'batia'pakuyate.

(Mt. 26.1-5; Mr. 14.1-2; Lc. 22.1-2)

⁴⁵ Judíomey Maríataj a'ta'huadeya'po on'huatiakme'tenig'a kenda Jesúsa o'ka' on'tiahuaydepo huakka'ada o'noknopoe'uy. ⁴⁶ Sue'ada fariseo huairitaj on'bahuahua'po, kenda Jesúsa o'ka'de fariseo huairiomeytaj on'batia'pakuyate. ⁴⁷ Ken fariseoere sacerdote huairiere nog judío huairiere on'kupopakdepo,

—¿Kate o'ka'apo? Ken huabokerek konig Diosayo'da ka'dik o'enig o'ka'. O'bayarea'. Kenpa'ti o'noyhuada'. ⁴⁸ Kentaj batikahue' ee'nayo aya'ada kentaj o'noknopoeapo, kentaj aya'ada on'nigpeika'apo. Jesús oro'en huairi o'e. Aratbuta on'batia'pakapo Roma huairia kenda on'tipeedete bo'huadiayapone, sorotataj mo'tita'mona'apone. Oro'taj mogka'apone. Kenpa'ti oro'en Diosen

jak on'saka'apo. —Judío huairi huayahuaya on'batia'pakuyate.

⁴⁹⁻⁵⁰—Opudomeya sigpi' nopoehue'da mo'ene. Aratbuttaj nogtiada e'manigbueynayo oro'tehuapa' huadakda o'eapo. Aya'da judío aratbut mabueyhue' ka'ne'po nogtiada manigbueydik o'eapo. Kenda nopoehue' mo'ene. —Caifása o'mana'uyate. Caifás kenbayokte huaboro' sacerdote huairi o'uyate.

⁵¹⁻⁵²Caifásada o'nopoepo kenda manahue' o'uyng'a kenbayok sacerdote huairi ee'te Diosa o'nopoēa'nok “Aya'tada judío aratbuttaj Jesús a o'manigbueyapo. Kenpa'ti Diosen aratbut, judío aratbut kenpa'ti nog aratbuttaj kamanopo'kore'po Diostaj konigti kanoknopoē'po Jesús a o'manigbueyapo.” Kenda sacerdote huairia o'batia'pakuy. ⁵³Caifás kenda e'manade'te “Jesústaj monig o'arakapo.” Judío huairia huaboa'da on'batia'pakuyate.

⁵⁴Judío huairia e'arakta' on'tipaknok keyo huakka' judío aratbut egkupopakyo onte'ti Jesús huahue' o'uy. Nogyo o'hua'uy. Efraín huakka' jakyo o'hua'uy. Oro' huanigpeika'eri ere o'hua'uy. Efraíno sue'da aratbut o'ne'uy. Kenpa'ti Efraín kurute sue'ada aratbut o'nuy. Oro'omeyere o'ika'uy.

⁵⁵A'ti judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta o'eapo. Nogyá' nogya' nog huakka' jakya' nog huakka' jakya' Jerusalényo huakka'da judío aratbut on'bahua'uy. Fiesta ehued on'bahua'uyate. Fiestaya' a'bapeya'po a'maya'po Diostaj 'uru 'uhua e'huag' on'nigbatiarakuyate 'u-runopo'da Diostaj a'nigeyapo. Konigepo fiesta kahued konig huakkuruda on'hua'uyate. ⁵⁶Jerusalényo o'nedepo on'hua'epo Jesústaj o'nonmabopo. Diosen jakyo o'nedepo,

—¿Menpa' mo'nopoē? ¿Menpa' Jesús fiestate yatiakapet? ¿Tiakhue' ya'eapet-pi'? —Judío aratbuta huayahuaya on-payo' on'batia'pakuy.

⁵⁷“Be'api' Jesústaj e'tiahuaynayo oro'taj monati'.” Sacerdote huairiomey fariseo huairiere on'mana'uyate. Jesústaj huabakuda' jakyo kan'tohue'po kenda on'mana'uyate.

Ettone' Jesús en hua'itaj huasihuaj 'uru'huie'ada o'itioy'uyate.

(Mt. 26.6-13; Mr. 14.3-9)

12 A'timon seis huame'noe e'pokde'te judío aratbuten huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta o'eapo, Jesús Betania huakka' jakyo o'tiakuy. Keyo Lázaro o'ika'uy. Jesús a Lázaro'taj e'bueyme'tada o'noyhuada'uy. ²Jesústaj 'uru aypo on'nigmanhuada'uy. Martaa aypo o'mabayoke'uy. Jesús ere Lázaro o'bape'uy. ³Ken on'bape'depo 'uru'huie'ada huasihuaj María o'totiakpo, konig medio litro o'totiakpo nardo huasihuaj huakka'teda ee'tada o'totiakpo Jesústaj huakka' o'pakpo María Jesús en'itaj o'itioypo o'ihuekedepo, huakuhui'akon o'itidukut'uy. Jakya' aya'ada huasihuaj 'uru'huie'taj on'huirikuy.

⁴⁻⁵—¿Mena'po kenda yaka'? ¿Mena'po ken 'urusihua bahuayahue' ya'eme'? Pai'da aratbuttaj kan'yoke'po ¿Mena'po bahuayahue' ya'uy? Huakka'teda ee'tada o'e. Konig trescientos denarios huapa huakupe ee'tada o'e. —Judasa o'mana'uy. Judas Simónensi'po o'uy. Judas Jesús en huanigpeika'eri e'e'ada Judío huairia kdarake'po Judasa o'bayokapo.

⁶Pai'da aratbuttaj matinepahuihue'ada huabereeri o'epo e'bereta' o'pakpo kenda o'mana'uy. Huabereeri o'e kenda oro'omeya Jesús en huanigpeika'eria nopoehue' o'uy. Judas

oro'en huakupe huamatœ'eri o'ika'nig'a oro'en huakupe o'berika'uyate.

⁷—Keje', dakhue' huaahue' yae' Mariataj. A'ti o'bueyapo María o'nopoepo 'uru'huiēda huasihuaj me'nigtoeonhuahuika'po be'itihuekene. 'Uruso'da kan'kubarakke'po me'so'tihuekene. ⁸Pai'da aratbuttanayo mo'matojika'apone. Do'tanayo toēhue' o'nunhuahuika'apone. —Jesúsa ona'uy.

Judío huairia Lázaratakon e'arakta' on'pakuyate.

⁹Jesús Betania huakka' jakyo o'ea', huakka' judío aratbuta on'tipeepo Betaniayo Jerusalénya' on'bahua'po. Jesústaj o'da a'tiahuaya'po huahue' o'nuy kenpa'ti Lázaratabeta' e'tiahuayta' on'pakpo Betaniayo on'hua'uy. Lázarataj o'noyhuadame'te Jesús. ¹⁰⁻¹¹Huakka'ada judío aratbuta onte'ti judío huairitaj e'nigpeika'ta' pakhue' o'nepo on'bakhua'po Jesústaj o'noknopœ'uy. Konigepo judío sacerdote huairi Lázaratakon on'huadiaypo "Lázarataj mo'darak," konigti onpapayo' on'nope'uyate.

Jesúsa konig judío aratbuten gobiernonig huairitone' Jerusalényo o'bahuahua'po o'kud'uy.

(Mt. 21.1-11; Mr. 11.1-11; Lc. 19.28-40)

¹²Judío huakkurueri isi'po mabuey-hue' ee' okkahuehue' fiesta a'bapeya'po huakka'ada aratbut Jerusalényo on'bahua'depo o'nokyedepo. Eme'te "Jerusalényo Jesúsa o'tiakonyakde," huakka'ada on'tipeedepo ¹³huabotod on'baktegandepo Jesúste on'torokonpo on'nigtohua'po,

—Oro'omeytaj kabatioke'po Diosa mo'nigta'mona'uyate. Dios huairia mo'nigta'mona'uyate. Huadaknanada o'e. Israel aratbuten gobierno huairitone' o'e. Dakiti Dios. —Jesústaj on'huahua'po utta'nanada on'da'uy.

¹⁴Jesúsa burrotaj o'huahuaypo kenta'pite o'huaduy. Jesús si'poēhued ee'te Apagba'te kenpa' o'eapo oa'uyate.

¹⁵Jerusalényo huae'eria mo'epo opuden huairi e'tiakte me'pukhue'dik mo'e. Burrote o'huadpo opudomeyen huairi o'tiakapo.

Apagba'te kenpa' o'madoya'uyate.

¹⁶Jesús burrote e'huadde'te kenda Apagba'te Jesústaj o'tia'pakuy-nig oro'omey Jesúsen huanigpeika'eria nopoenkahue' o'uy. Nogoknayo Jesús kurudyo o'behuikdepo kenpa'ti Diosen Nokireg mo'nopo'toēdenok kenda Jesústaj Apagba'te o'timadoya'uyate konigti Jesúsa kenda o'ka'uy-nok huaboa'da o'nopoenka'uy.

¹⁷Kenoka' Jesúsa Lázarataj e'bueyta' e'noyhuada'te kenpa'ti "Yaorok, Lázaro," ena'te huakka'ada judío aratbuta on'tiahuay'uy. 'Urua'nanada Jesúsa o'ka'nok kenda Jerusalényo diga'da on'manbatia'pakuyate. ¹⁸Konig Diosayo'da ka'dik o'e Jesúsa o'ka'denok huakka'ada aratbuta on'nope'depo Jesústaj on'huahua'uyate.

¹⁹—Paj, kentaj batikahue'dik o'ey oro'. Yan'tiahuay', aya'ada kentaj on'pakpo on'nigpeika'. —Fariseo huairia huayahuaya on'batia'pakuyate.

Sue'da griego hua'a huaa'pakeria Jesústaj o'dukuy.

²⁰Fiestate Jerusalényo huakka'da on'batiakuyate. Diostaj a'tiona'pakya'po on'batiakuyate. Judíoere griego hua'a huaa'pakeri on'batiakuyate. ²¹Felipe Jesúsen huata'mona'eri o'epo Betsaida huakka' jak huae'eri kenpa'ti Galilea huadarieri o'enok sue'da griego hua'a huaa'pakeria Felipetaj on'huatiakpo,

—Jesústaj e'batia'pakta' o'paki, huairi. —Felipetaj o'nona'uy.

²²Felipe Andréste o'bakhua'po kenda griego hua'a huaa'pakeria o'nona'de Andréstaj ona'uy. Felipe Andrésere onok-

teyo' Jesúste on'hua'uy. Kenda griegoa o'nona' Jesústakon o'nona'uy.

²³—A'ti Diosa o'ta'mona'uy aya'ada on'nopo^eapo. Aya'tada ijmanigbueyapoy. Aya'tada ijmanignoyhuadapoy. Konig Huairitone' Apag Diosere iijeunhuahuika'apoy.

²⁴Do'a aya'tada manigbueyhue' ee'nayo kenpa'ti kubarakyo kudhue' ee'nayo Diosere noeonhuahuikahue'dik o'neapo. Ken konig toketkid o'e, ijmanbatia'paki. Toketkid batukehue' ee'nayo konig kidpoaghue' ee'nayo tipakbohue' o'eapo, huakka' toket boyoghue'dik o'eapo. Sorokyo 'urua'da e'batuke'nayo nogok huakka' toket o'boyogapo. Huakka'da toket o'eapo.

²⁵Do'taj kenpa'ti Apag Diostaj pakhue' o'nepo aya'ada hua'enda on'eretpakpo, katetapi' o'deretpakpo, aratbuttaj o'deretpakpo, huabettaj o'deretpakpo kenpa'da on'mabueyapo. Nogomeynayo aya'tada huata'da pakhue' o'nepo, kateta'pi' eretpakhue' o'nepo do'tayo'da on'pakpo do'tayo'da on'nigpeika'po Diosere on'noeonhuahuika'apo.

²⁶Be'api' do'taj e'nigpeika'ta' e'paknayo konig ijkikay konigti kan'kike', konig do pai'da ijnopo'ikay konigti pai'da kan'nopo'ike', konig do huata'da ijpakpo kahue' ijkikay konigti huata'da kan'pakpo kahue' ka'nike' kenoka' doere do'hued Apagere kurudyo o'neonhuahuika'apo. Kenomey do'taj on'nigpeika' kenomeytaj Diosa o'bakkahuea'apo, "Huadakda mo'ene." Diosa o'mana'apo. —Jesúsa o'mana'uy.

"Cruzte men'behuika'apone.

Cruzte ijbueyapoy."

Jesúsa o'batia'pakuyate.

²⁷Huakka'tada pai'da ijmanignopo'eapoy. Huakka'tada ijmanigbueyapoy. Huakka'da e'me'pukeada "Bueyhue' a'eya'po be'tioka', Apag" onahue' o'ene.

A'manigbueyya'po kurudya' ijtiakuy. ²⁸Ontaj ijnigpeika'po ijmanigbueynok "Huadaknanada o'e Dios. Huakka' di'da o'maika'. Huakka' o'matinepahui'ika'." Aya'ada aratbuta kenda kan'batia'pakike'po. Jesúsa kenpa' o'tiona'pakuy.

—Do'taj me'nigpeika'nok "Huadaknanada o'e Dios." Aya' aratbutada kan'nopo'ike' nogok ona'ti konigti kan'nopo'ike'. —Kurudya' Diosa 'utta'da ona'nok Jesúsa o'pee'uy.

²⁹Huakka'ada aratbuta ogkupobopo on'peedepo, "Kuruda oa'," on'batia'pakpo. "Diosen huata'moneria o'da'." Nogomeya on'batia'pakuy.

³⁰—Do'tayo'da kenda Diosa onahue' me'ene. Opudomey do'taj ka'noknopo'e'po kenda mena'ne.

³¹Do'taj eknopo'e'ta' pakhue' o'nepo do'taj e'nigpeeta' pakhue' o'nepo a'ti do'taj en'arakde'te "Dakhuea'nanada bo'ka'ne. Do'taj nigpeehue' mo'ene. Castiga ogka'dik o'neapone." Diosa o'mana'apo. Kenpa'ti toto'taj Diosa konigti ogka'apo onte'ti huairitone' ehue' o'eapo. Aya'tada onte'ti nama'da manahue'dik o'eapo. ³²Do cruzte ijbueyapoy. Cruzte ijbueydepo ijnoyhuadapoy. Kurudyo Dioste ijhua'apoy. Aya' aratbuta do'taj e'noknopo'ede' Diosensi'ponig o'neapo. Kurudyo ijbatobehuikapoy. —Jesúsa o'mana'uy.

³³Cruzte ijbueyapoy Jesúsa daka' o'manbatia'pakuy.

³⁴—Oro'en Apagba' e'mona'pakte o'peepo Dios Cristotaj o'ta'mona'aponok oro'taj bo'tiokadhuahuika'apone. Kenpa'da Cristo bueyhue' o'epo o'neonhuahuika'apo. Diosa ontaj e'ta'mona'nayo, "Cruzte ijbueyapoy." ¿Mena'po ia' kenpa'? Diosa huabokerektaj o'ta'mona'apo. ¿Be'a ya'eapo? —Aratbuta ogkupopakpo nogtiada Jesústaj kenpa' ona'uy.

³⁵—Sue'da huame'noe opudomeyere ijjeapoy. Konig huakjey ijjeapo Diostaj kanoknopoe'po o'nonmadika'ne. Konig Diostaj eknopoe' kenpa'ti e'nigpee' on'tiahuaya'ne. Sue'da huame'noe opudere ijjeaponok opudere ee'te do'taj daka' men'pee' kenpa'ti daka' Diostaj yanoknopoe'. Do'taj daka' nigpee'hue' ee'nayo konig sikkiregyoda mo'eapone. Diostaj menpa' oknopoe'hue'dik mo'eapone. Dioen dag huahuayhue'dik mo'eapone. ³⁶Do opudomeyere e'ede'te do'taj me'noknopoe'. Diosen aratbut a'eya'po do'taj me'noknopoe'. —Jesúsa o'mana'uy.

Kenda o'mana'depo Jesús o'bakhua'po o'irege'uy.

**Mena'po huakka' judío aratbuta
Jesústaj oknopoe'hue' o'nika'.
Juana o'batia'pakuyate.**

³⁷Konig Diosayo'da ka'dik o'e aratbut kan'tiahuaye'po Jesúsa nogda nogda o'kika'uynig'a aratbuta en'tiahuayte o'bayarea'uy. Nogtaj o'noyhuada'uynig'a Jesústaj oknopoe'hue' o'nuyate. Huakka' judío aratbuta oknopoe'hue' o'nuyate. ³⁸Konig Diosen huamanigbatia'pakeri Isafasa oa'uyate, a'nennanada oa'uyate konigti ogka'uy. Jesústaj oknopoe'hue' o'nuy. Isafas o'madoya'po, O'nen hua'a on'peika'nig'a konig huabokereknayoy kahue'dik o'nika' konig teyda i'kika'nig on'tiahuayika'nig'a oknopoe'hue' o'nika'. O'nen hua'a o'mana'nig'a oknopoe'hue' o'ne, Dios Huairi. Isafas a'nennanada o'manigmadoya'uyate.

³⁹Mena'po oknopoe'hue'dik o'ne onte'ti Isafas o'madoya'uyate,

⁴⁰Diostaj pakhue' o'nenok Diosa o'bakpobiga'uy. Kenpa'ti nopoenkahue' e'huae' o'magka'nok onte'ti 'uruda Diosen e'ka' menpa'

tiahuayhue'dik ya'neapet. Diosen hua'a menpa' nopoenkahue'dik ya'neapet. Dakhuea' e'ka' a'nopo'koreaya'po Diostaj menpa' nopo'koreahue'dik ya'neapet. Isafasa o'mana'uyate.

⁴¹Jesús pai'nanada o'manignopo'epo o'manigbueypo o'noyhuadpo Diosyo o'behuikpo kenda Diosa Isafastaj o'nopoea'uyate. Konigepo judío aratbuta Jesús, Diosen Huasi'potaj eknopoe'ta' pakhue' ya'neapet. Kenpa'ti e'nigpeeta' pakhue' ya'neapet. Isafasa a'nennanada o'mana'uyate.

⁴²Huakka'amon judío aratbut Jesústaj o'noknopoe'uynig'a sue'da huakka' huairiakon o'noknopoe'uyatenig'a Jesústaj yoknopoe'y aratbuta kan'pee'po batia'pakhue'da fariseo huairitaj on'mepukpo batia'pakhue' o'ne'uyate. Jesústaj yoknopoe'y aratbuta ea'paknayo onte'ti judíoen huaitake' jakyo kudhue'dik o'neapo. Fariseo huairia on'mana'uynok. ⁴³Kenpa'ti "Huadakda i'ene." "Uruda huairi i'e." Aratbuta ea'tada ekpeeta' o'deretpakpo Diosa kenda ea'ta' ekpeeta' pakhue' o'nepo Jesústaj yoknopoe'y ahue' o'nuy.

**Jesústaj pakhue' huae'eria dakhuea'
ogkika'. Jesúsen hua'a oa'nok
Diosa castiga o'magka'apo.**

⁴⁴—Apag Diosa o'ta'mona'uy. Aya'ada do'taj eknopoenayo Diostaere oknoponhua'dik mo'ene. ⁴⁵Kenpa'ti aya'ada do'taj mentiahuaypo Diostakon on'tiahuay. Ke'na me'ta'mona'uynigtaj. ⁴⁶Huadariyo aratbutte ijtiakuy. Konig huakjey Diostaj a'maknopoeaya'po ijtiakuy. Do'taj huaknopoe'eria Diostakon o'noknopoeapo. 'Uruda kika'dik o'neapo. Konig sikkiregyo ehue' o'nika'apo. Dakhuea' onte'ti kikhue' o'neapo. ⁴⁷Sue'da huakka' do'hued hua'ataj nigpee'hue' mo'eapone. "Dakhuea' boka'ne," manahue'dik

ijjeapoy. “Dakhuea’ i’ka’ne,” a’manaya’po tiakhue’ ijje’uy. Aratbuttaj a’manopo’koreaya’po ijtia’kuy. Aratbuttaj a’manoeanhuahuikaya’po ijtia’kuy. ⁴⁸Do’taj pakhue’ huae’eritaj kenpa’ti do’hued hua’ataj nigpeehue’ huae’eritaj “Dakhuea’ bo’kika’uyné.” Kene’huaya’ huame’noete do’hued hua’a’a o’mana’apo. Diosa castiga o’magka’apo. ⁴⁹Konig doada ijnopoepo konig doada ijpakpo manahue’ ijjikay. Apag Diosa me’ta’mona’uyné. Kenda Apaga mena’uynig ijanmadikika’po o’nona’ne. ⁵⁰Diosen hua’a o’nona’ika’nig ke’na mo’noeandhuahuika’apone. Do’taj eknopoe’nayo mo’noeandhuahuika’apone. Apag Diosen hua’a o’nona’ika’ne. —Jesúsa judío aratbuttaj ’utta’da o’mana’uy.

Huanigpeika’eritaj hua’i Jesúsa o’ba’ikoyoa’uy.

13 A’ti judío huakkurueri isi’po mabueyhue’ ee’ okkahuehue’ fiesta ogka’apo. Fiesta aypo on’bape’apo. Bapehued e’ne’te, “Indaritaj yokhua’apoy. Do’hued Apagtaj onte’ti ijkumejapoy.” Jesúsa o’nopoē’uy. Oro’taj ke’nen huanigpeika’eritaj di’ mo’ika’po oynayo huakka’nada di’ mo’epo mo’nigbueydeapone.

²⁻⁴Oro’omey Jesús en huanigpeika’eri Jesúsere judío huakkurueri isi’po mabueyhue’ ee’ okkahuehue’ fiesta aypo huaboa’da o’bape’deapoy. Toto’a Judas Iscariotetaj engaña ogka’depo, o’nopo’toepo Jesústaj judío huairitaj a’bayoki o’nopoēa’uy toto’a. Judas Iscariote Simónensi’po o’uy. Jesúsere Judas Iscariote o’bape’po. Kenoka’ Diosya’ ijtia’kuy. Diosyo ijhua’apoy. Diosen aya’da ijtamatōeapoy. Aya’ada do’taj nigpeedik o’neapo. Jesúsa o’nopoē’uy. Ken Jesús oro’ere o’bape’po o’bopo, huaok o’kiroka’po

o’hueda’po huaso’tidukuta o’teyiga’uy. ⁵Hua’ikoyoa’ hue’ey kosoyo onoydepo huaboa’da oro’en hua’i bo’ikoyoa’po bo’ikoyoa’depo huaso’tidukuta e’teyiga’a bo’itidukuta’uyné.

⁶Simón Pedrotakon e’huatiakte a’ikoyoya’po

—Huairi i’ene. Do’hued hua’i menpa’ i’ikoyoa’apo, do’hued Huairi. —Simón Pedroa ona’uy.

⁷—Kenda ijkay oyda noponkahue’ i’ēnig’a nogoknayo i’nopoēapo. —Jesúsa ona’uy.

⁸—Keje’. Menokapi’ do’hued i’ikoyohue’dik o’ene. —Pedroa ona’uy.

—O’nen’i ’ikoyohue’ ee’nayo doere Apag Diosere ehue’dik i’unhuahuika’apone. —Jesúsa Pedrotaj ona’uy.

⁹—Kenda mena’ne. Huaso’ aya’da bekoyo’. Hua’i, huaba’, huakukon bekoyo’, Huairi. —Simón Pedroa ona’uy.

¹⁰—Huaboa’da e’oo’de’te aya’da e’koyode’ onte’ti koyohue’dik mo’epo. Jakyo e’tiakde’te hua’iyo’da sorokda o’ēnok hua’iyo’da koyoa’dik mo’ene. Opudomeytaj Diosa mo’bakkahuea’depo ’urunopo’da mo’ēnig’a nogtiada dakhue’da o’e. —Jesúsa ona’uy.

¹¹—Nogtiada dakhue’da o’e. —Ona’uy. Nogtiada dakhuea’ o’ka’apo. Judío huairitaj me’bahuaya’apone Jesús en o’nopoē’uy.

¹²Oro’en hua’i bo’ikoyoa’depo o’kuhuitdepo Jesús onte’ti huaok o’otpo oro’omeyere kutopate o’huad’uy. O’huaddepo,

—Kenda opudtaj huaboa’da o’nogka’depo opudtaj e’nopoenka’ta’ ijpaki.

¹³“Huamanmadika’eri” do’taj o’nonika’ne, kenpa’ti “Huairi” o’nonika’ne. Kenda buttida o’nonika’ne. Kenda ijje. ¹⁴Ken do opueden Huairi ijje opuden Huamanmadika’eri ijje konig huanaba’ opuden hua’itaj

on'ikoyoa'denok opudomey^akon konigti huayahuaya ba'ikoyoa'dik yanikati'. Huayahuaya batihuapokika'dik yanikati'. ¹⁵Opuden hua'i konig huanaba'niga on'ikoyoa'ne do'taj on'tiahuaydene. Konig do ijkay konigti yag'kika'. Konig huanaba'niga huayahuaya yan'batiahuapokika'. ¹⁶Opud huanaba' e'eada "Huaboro' huairi ijje'y." Nopoehue' yane'. "Do'hued huairinayo sue'da huairi o'e." Nopoehue' yane'. Huamata'mona'erinayo huairi o'ne. Huahua'erinayo huairionig ehue' o'ne. Yan'nopo'e. Buttida ijjay. ¹⁷Kenda huabo'a'da o'nona'nig opud e'nopo'e'nayo kenpa'ti daka' menigpeika'nayo durugnanada mo'eapone.

¹⁸Opudomey do'taj mo'peepo durugda mo'eaponig'a nogtiada durugda ehue'dik o'eapo. Opudomeytaj o'noktie'ea'uynig'a nogtiada dakhuea' megka'apone. Kentaj Apagba'a o'huaa'. "Ke'na doere o'bape'ika' do'taj dakhuea' megka'apone." Kenpa' Apagba'a oa'. ¹⁹Dakhuea' megka'apone. Dakhuea' ogkahued ee'ted o'nona'ne. Egkade'te do'taj o'noknopoeonhuahua'po batikhue' mo'epo Diosa o'ta'mona'uy, kenda kanoknopoeonhuahuike'po konigepo oyda o'nona'ne. Konig huakkuruteda o'nona'ne. ²⁰Huadakhua'a kan'manbatia'pake'po opudomeytaj on'ta'mona'ne. Nogomeytakon ijmata'mona'apoy. Opudomeya e'manmadika'te eknopo'e'nayo do'taj ee'pa'ti unhua'dik o'neapo. Kenpa'ti Diostaj ee'pa'ti unhua'dik o'neapo. Diosa me'ta'mona'uynigtaj. Buttida ijjay. —Jesúsa mona'uyne.

**Judasa do'taj me'bahuayapone.
Jesúsa o'mana'uy.**

(Mt. 26.20-25; Mr.
14.17-21; Lc. 22.21-23)

²¹Jesúsa kenda mona'depo huakka'da o'nopome'pukatupo,

—Opuda nogtiada me'bahuayapone. Judfo huairitaj men'yokapone. Buttida o'nona'ne. —Jesúsa oro' doce huanigpeika'eriomeytaj daka' mona'uyne.

²²Betaj Jesúsa ya'huaet oro' nopoehue' o'epo huayahuaya o'batiahuaye'uy. ²³Jesús di'nanada me'ene do'taj Jesúsere onokteteyo' ijbape'nok, ²⁴do'taj Simón Pedroa ba'ba' menepo, "¿Be'taj ya'huaet? Kenda mena'." Simóna mena'uyne.

²⁵Ken Jesústaj ijtipebetpo, —¿Be'a ontaj dakhuea' mogka'apone, Huairi? —Jesústaj yona'uy.

²⁶—Pan hue'eyyo ijta'butapo ijjyokapoy. Ke'na dakhuea' megka'apone. —Jesúsa mena'uyne.

Ken pan o'ta'buta'depo Judas Iscariotetaj o'yokuy. Judas Iscariote Simónensi'po o'uy. ²⁷Ken Judas pan onba'pokdepo o'bape'po e'bape'de' toto'a Judastaj o'nopo'toe'po Jesústaj dakhuea'da kagke'po nama'da o'nopo'e'a'uy. Ken Judasa nama'da o'nopo'enig kenda Jesús o'nopoepo,

—Kenda do'taj megka'aponig ida megkati'. —Jesúsa Judastaj ona'uy.

²⁸Oro'omey kutopate Jesúsere Judasere o'bape'po kenda Jesúsa Judastaj ena'te nopogkahue' o'uy. ²⁹Judas oro'en huakupe huatoe'eri o'enok, "Fiesta aypo nogiti yabae'." Jesúsa ona'. Sue'ada on'nopo'e'uy. "Pai'da aratbuttaj huakupe yayokti'." Ona'. Nogte on'nopo'e'uy. ³⁰Judas pan o'bapokdepo o'bape'po o'orokonpo o'bakhua'bed'uy.

“Huayahuaya di’ yan’mae’.”
Jesúsa huaboa’da o’mana’uy.

³¹ Judas ehuade’te,

—Huabokerek iijenok Diosa me’ta’ mona’uyne, Diostaj daka’ ijnigpeepo oyda huakka’da aratbuten dakhuea’ e’ka’taj ijmanigbueyapoy. Konigepo huadaknanada ijka’denok huakka’ada on’nopoe’po, “Dakiti, Dios,” kenpa’ti “Huadaknanada o’e Dios,” huakka’ada on’batia’pakapo. ³² Do Diosen Huasi’po Diostaj ijnigpeepo huakka’tada ijmanigbueypo Dios huadaknanada o’e, huakka’tada ijmanopoeay Diosakon huakka’tada o’manopoea’. Ke’nen Huasi’po huadaknanada o’kika’, huadaknanada o’ika’, o’manopoea’. Ida o’manopoea’apo. ³³ Huadi’nanada on’taene, do’huedsi’po. Opudere sue’da hora ijeapoy. Onte’ti do’taj huahuayhue’ o’neapone. E’ukada huahuayhue’ o’neapone. Ijhua’apoy. “Keyoda ijhua’apoy tiakhue’dik mo’ene.” A’nen kenda judío huairitaj ijmana’mey konigti opudomeytakon o’nona’ne. ³⁴ Konig huabodikda e’manmadika’ e’mana’ta’ ijpaki. Huayahuaya di’ yan’maika’. Konig do’a di’ o’nika’ne konigti huayahuaya di’ yan’maika’. ³⁵ Huayahuaya di’ e’maika’nayo Jesúsen huaknopoika’eri o’ne aya’ada aratbuta on’nopoeapo. —Jesúsa oro’omey huanigpeika’eritaj mona’uyne.

Jesústaj okia’hue’yaj ijjeý.
Ia’apo. Pedrotaj Jesúsa ona’uy.

(Mt. 26.31-35; Mr.

14.27-31; Lc. 22.31-34)

³⁶ —¿Meyon i’hua’apo, Huairi? — Jesústaj Simón Pedroa ona’uy.

—Keyo ijhua’apoy oyda ta’huahue’dik o’ene. Nogoknayo do’taj o’tahua’apone. —Jesúsa ona’uy.

³⁷ —¿Mena’po oy ta’huahue’dik o’e, Huairi? Ontaj a’tahuaya’po bueydik ijjeý. —Pedroa ona’uy.

³⁸ —Onere e’bueyta’ ijpaki ia’nig’a. Huatahuaj sipoghued “Jesústaj okia’hue’yaj ijjeý.” Bapa’a ia’apone. Bapa’ eade’te huaboa’da huatahuaj o’sipogapo. Buttida ijjay. —Jesúsa Pedrotaj ona’uy.

Jesúsa Diosyo huabatohua’ dag o’e.

14 ¹⁻² —Do’hued Apagenbayo ijhua’apoy. O’nokhua’apone. Onte’ti opudomeyere ehue’ ijika’apoy. Do e’huade’te mepu’kehue’ yanikati’. Mididhue’ yanikati’. Mepu’kehue’ ya’nepo Diostaj daka’ yanoknopoika’. Diosa bo’tihuapokapone. Do’takon daka’ yanoknopoikati’. On’ti huapokapone. Daka’ huaknopoika’ on’tihuapokika’apone. Diosenbayo Diosen jakyo huaboro’da o’epo aya’ada huaknopoe’erimey noeonhuahuika’dik o’neapo. Diosen huakka’ jakyo ijhua’apoy. Dios e’ika’yo kenteda Diosen huakka’ jakyo opudomeytaj huakka’ jak on’nigka’apone, buttida ijjay. ³ Opudomeytaj aya’da on’nigka’depo aya’da ijkuhuitdepo opudomeytakon a’baeya’po ijkumejapoy. Doere on’batohua’apone. Doere ka’nun-huahuike’po on’batohua’apone. ⁴ Kente ijhua’apoy mo’nopoe. Ken dagte ijhua’apoy mo’nopoe. Kenteda ijika’apoy mo’nopoe. —Oro’ Jesúsen huanigpeika’eritaj mona’uyne Jesúsa.

⁵ —Kenteda i’hua’aponig nopoghue’ o’ey. Ken dag okiehue’ o’ey, Huairi. — Tomás Jesústaj ona’uy.

⁶ —Konig buttida huaa’eri do ijje’po Diosyo huabatohua’ dag ijjeý. Doa konig huamanoanhuahuika’eri ijje’po aratbuttaj ijmanoanhuahuika’nok Diosere on’noeonhuahuika’apo. Konig Apag Diosyo huaodhua’ dagonig ijjeý. Do’tayo’da o’noknopo’nok Apag

Diosyo hua'dik mo'eapone. ⁷ Do'taj daka' e'kie'nayo do'hued Apagtakon mokie'apone. Oyda kenpa'ti nogok mokie'onhuahuika'apone. Apag Diostaj mokie'onhuahuika'apone. Oyda kenpa'ti nogok Apagtaj bo'tiahuayapone. —Jesúsa mona'uyne.

⁸ —Apag Diostaj e'tiahuayta' o'paki. Apag Diostaj bo'tiahuay'ea'. E'tiahuay-nayo durugnanada o'eapoy, Huairi. —Felipea ona'uy.

⁹ —Ijhue'nanada opudomeyere ijjunhuahuika'nig'a menpa' do'taj okiehued o'e, Felipe. Be'api' do'taj mentiahuaypo, do'taj me'nokie'po Apagtakon o'nokie'de. “Apagtaj bo'tiahuay'ea'.” ¿Mena'po ona'? ¹⁰ Doere Apag Diosere nogtida o'ey. Apag Diosyo ijkikay. Kenpa'ti Apag Dios doyo o'ika', dapita' yaknopo'e. Diosen hua'ayo'da ijmanikay. Do'huada ijnopo'eapo ahue' ijkikay. Apag Dios doyo o'ika'po konig Diosa o'paknok Apag Diosen ijkikay. ¹¹ Do Apag Diosere nogtida o'ey. Apag Diosyo ijkikay kenpa'ti Apag Dios doyo o'ika', kenda daka' yanoknopo'e. Kenda oknopo'e hue'dik ee'nayo Diosen ijkika'nigeyo do'taj yanoknopo'e. ¹² Diosen ijkikay. Konig Diosayo'da ka'dik o'e konigti ijkikay. Konig aratbut tiahuayhued o'ika'wynig kenda ijkikay. Teyda ijkikay. Aya'ada do'taj o'noknopo'eapo konig ijkikay konigti ogka'apo. Do'hued Apag Dioste ijhua'aponok huaknopo'e'eria nogdakon 'urua'nanada ogka'apo. Buttida ijjay. ¹³⁻¹⁴ Kenpa'ti katepi' ijpakika'nig opudomey konigti yan'pakpo do'taj yan'tiona'pakika', do'hueddikte yan'tiona'pakika'. Ken konig e'tiona'pakte “Apag Dios huadakda o'epo 'urua'nanada o'kika',” aratbuta kan'batia'pake'po kenda mentiona'pakika'nig on'nigka'apone. —Jesúsa mona'uy.

**Diosen Nokirega opudtaj
kamanopo'toe'po
ijmanigta'mona'apoy.
Jesúsa o'mana'uy.**

¹⁵ —Do'taj di' ee'nayo do'hued hua'atakon nigpeika'dik mo'eapone. ¹⁶ Diosen Nokirega kabatihuapokike'po. Do'hued hua'a huanigpee' kabatihuapokike'po Diosen Nokireg opudomeyere ka'nike'po kenpa'ti kamanopo'toike'po “O'nen Huatihuapokeri yabayokti', Apag,” ijnigtiona'pakapoy. ¹⁷ Diosen Nokirega buttida hua'a mo'nopo'e'apone. Diostaj monokia'apone. Diostaj oknopo'e hue' huae'eriomey Diosen Nokirega nopo'toe hue'dik mo'eapone konigepo Diosen Nokiregtaj okiehue' o'nenok. Diosen Nokireg opudere o'ika'aponok kenpa'ti o'nopo'toeaponok opudomeynayo Diosen Huatihuapoker-itaj mokie'apone. ¹⁸ Opudomeytaj kenpa'da maenhue' ijeapoy. Konig do'hued ayhuayo ehue' mo'eapone. Opudte nokiregada ijtiaapoy. ¹⁹ A'timon do'taj pakhue' ijje huaa'eria tiahuayhue'dik me'neapone, doere ehue'dik o'neapo. Opudomeynayo do'taj moknopoika'po doere mo'ika'apone. Konigepo ijnoe onhuahuika'aponok doere mo'noe onhuahuika'apone. ²⁰ A'ti Diosen Nokirega e'nopo'toede'te do'hued Apagere o'ika' mo'nopo'eapone. Do'hued Apag do'ere konig nogtida o'e mo'nopo'eapone. Kenpa'ti do'taj moknopo'eapo konig do'huedso' doere mo'ika'ne kenpa'ti opudere ijenok me'nopo'toika'ne mo'nopo'eapo. ²¹ Aya'ada do'hued hua'ataj on'peika'po do'taj hueretda di' mo'ene. Aya'ada do'ta di' mo'enok do'hued Apagakon di' mo'maeapone. Do'huakon di' o'neapone. Do konig o'e on'nopo'a'apone. —Jesúsa mona'uyne.

²²—¿Mena'po on konig o'e oro'omeyyo'da on'nopo^eapo? ¿Mena'po nogomey on konig o'e nopoehue' o'neapo? —Nog Judasa Jesústaj ona'uy. (Judas Iscariotea ahue' nog Judasa ona'uy.)

²³—Aya'ada do'taj di' o'nika'niga do'hued hua'ataj on'nigpeika'apo. Kenomeytaj do'hued Apaga di' o'maika'apo. Do'hued Apag doere kenomeyennopo'yo o'ika'apoy.

²⁴Aya'ada do'taj di' ehue' mo'epo do'hued hua'ataj peehue' o'nika'. Ken hua'a mo'peedenig do'huedda ehue' o'enok Apaga me'ta'mona'uyne ke'nen hua'a o'nona'ika'ne. Konigepo aya'da o'nona'de'uy, aya'da o'nonmadika'de'uy daka' yan'nigpeika'.

²⁵Opu^domeyere e'ikade'te huakka'da o'nonmadikanhuahuika'denig'a suhue'da huadak mo'nopo^e. ²⁶Do Apagyo ijhua'depo do ijpaknok Diosa ke'nen Nokireg mo'nigta'mona'apone. Opu^dtehuapa' mo'nigta'mona'apone. Diosen Nokirega do'hued hua'ataj daka' mo'nopoeanhua'apone. Mo'maboroayonhua'apone. Do'hued hua'a okkahuehue' ka'nike'po bo'tihuapokika'apone. Do'hued e'manmadika' ona'ti mo'nopo^ea'apone.

²⁷Opu^domeytaj on'nopo'noeynoey-onpo o'nokhua'apone. Do'huayo'da on'manopo'noeyika'ne. Aratbutnayo konigti manopo'noeyahue'dik mo'ika'ne. Do e'huade'te mepu'kehue' ya'nepo mididhue' ya'nika'. ²⁸“Do'hued Apagte kurudyo ijhua'apoy. Nogok onte'ti ijtiakapoy. Opu^dere a'ikaya'po ijkumejapoy.” Kenda do'taj opuda e'peete o'nona'dene. Diosnayo nogiti teynanada Huairi o'e. Donayo suhue'da tey huairi ijje. Konigepo nogiti di' mene'. Nogiti di' e'ede'te Apagyo o'hua'apo mo'nopo^eepo durugnanada mo'eapone. ²⁹Kenda ijka'apoy kahued ijjenig o'nona'ne. Nogok kenda do

e'kade'te opudomey o'tiahuaydepo do'taj daka' moknopoeapo, konigepo kenda kahued ijjenig o'nona'ne.

³⁰Toto' huairia bo'huatiakdeaponok oy nogiti huakka' batia'pakhue' ijjeapoy. Toto'anayo do'taj dakhuea' ogkahue'dik ee'tada ³¹doda ijpakpo aya'tada a'manigbueyya'po Apagtaj ijnigpeenok medarakapone. Kenda e'nogkade'te Apag Diostaj di' o'ika' aya'ada nopo^edik o'neapo. Yanbo', monhua'. —Jesúsa mona'uyne.

Konig uva huakpi ijje kenpa'ti huanigpeika'eri konig uva hua'opi o'ne. Jesúsa kenda o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

15 Onte'ti oro' ke'nen huanig-peika'eriomeytaj Jesúsa monbatia'pakpo monmadika'uy. Jesúsen huaknop^eeriomey Diosen 'urua'da kagkike'po konig ka'dik yanika' oro'taj mona'po,

—Diosen aratbuta Diosen 'urua'da kagkike'po doayo'da tihuapokdik o'nene. Ken Diosen hueretda uva huakpi konig ijje^o kenpa'ti do'hued aratbut konig uva hua'opi o'nepo do'hued hua'ataj on'nigpeika'po do'taj o'no-knopoika'apo. Do'hued Apagata konig uva huakpi huato^eeri o'ika'. Do'hued huaknop^eeritaj daka' o'matojika'. ²Uva huakpi huato^eeria huakutataj daka' o'tiahuayika'. Huakutaa uva huada onhuadhue' e'ika'nayo ken huakutataj o'kutegepo o'en. Ken huakutataj huada onhuadika'nok daka' o'to^eepo huakka'da onhuadapo. Ken konigti do'hued Apaga do'hued huaknop^eeritaj daka' o'batiahuaypo do'hued hua'ataj onte'ti pakhue' e'ne'nayo Diosen onte'ti daka' kahue' e'nika'nayo o'maenapo. Nogomeynayo do'hued hua'a on'nigpeika'po, Diosen daka' on'kika'po, Diosa o'manopo'koyoika'nok daka' o'manopo'toika'nok nogiti

'urua'da Diosen kika'dik o'neapo.
³Opudomeytaj o'nonmadikika'nok do'hued hua'a mo'nigpeika'depo 'urunopo'da mo'edepo Diosen daka' kika'dik mo'eapone. ⁴Uva huati'oj ontiokteghue' ee'nayo huada onhuaddik o'ika'apo, en'tiokteg ee'nayo huada onhuadhue'dik o'eapo. Konigti do'hued hua'ataj daka' nigpeikahue' ee'nayo kenpa'ti do'taj daka' oknopokahue' ee'nayo Diosen 'uruda kikahue'dik mo'eapone. Konigepo do'hued hua'ataj daka' yan'nigpeika', do'taj daka' yanoknopoika', kenda bo'kika'nok opudomeyere ijika'apoy on'nopo'toika'apone. Kenoka' Diosen 'urua'nanada kika'dik mo'eapone.

⁵Do konig uva huakpi ijjeпо opudomey konig uva huanti'oj mo'ene. Opudomey Diosen 'urua'nanada kagkike'po on'tihuapokika'ne. Aya'ada do'hued hua'ataj on'nigpeika'po do'taj daka' moknopoika'ne kenpa'ti kenomeyere ijika'po ijmanopo'toika'nok Diosen daka' kika'dik o'neapo. Do'hua tihuapokhue' ee'nayopi' do'hua nopo'teypakahue' ee'nayo dapita' Diosen 'uruda kikahue'dik o'neapo. ⁶Kenomeya do'taj oknopokahue' o'nepo, do'hued hua'ataj nigpeikahue' o'nenok kenomeytaj ijmaenapoy. Castiga ijmagkadhuahuika'aponok pai'nanada on'nopo'unhuahuika'apo. Kenomey konig uva huanti'oj huada onhuadhue' ee'te huatoe'eria o'kutegepo, o'maenapo, e'baayde'te ta'akyo o'maenapo o'bakpaka'apo.

⁷Do'taj moknopoika'po, do'hued hua'ataj mo'nigpeika'po katepi' bo'pakpo mo'tiona'pakika'nok Diosa mo'nigka'apone.

⁸Do'taj daka' eknopoika'te do'hued hua'ataj e'nigpeika'te ken konig Diosen 'urua'nanada bo'kika'nok do'hued hueretda huanigpeika'eri

mo'enok kenpa'ti aratbut opudomeytaj bo'tiahuaypo "Dios 'urunanada o'epo huadakanada o'kika'," on'batia'pakapo. ⁹⁻¹⁰Apaga do'taj huakka' di' me'ika'ne. Konigti doa di' o'nika'ne. Do'taj o'noknopoika'nok on'nigpeika'nok opudomeytaj daka' di' o'nika'ne. Do konigti Apagtaj ijnigpeika'nok do'taj di' me'ika'ne.

¹¹Kenda o'nona'denok do'taj monigpeika'po durugnanada mo'ika'apone. ¹²Huayahuaya di' yan'maika', huayahuaya huakka' di' yan'maika'. Konig do'a huakka' di' o'nika'ne konigti huayahuaya di' yan'maika' kenpa' do'hued e'mana' o'e. ¹³Do'hued huadi'taj huakka'nanada di' ijmaepo ijmanigbueyapoy. Konig do huakka' di' o'nika'ne konigti huayahuaya di' yan'maika'. ¹⁴Do'hued hua'ataj e'nigpeika'nayo do'hued huadi' mo'ika'apone. ¹⁵Do'hued huanaba' ehue' mo'eapone. Do'hued huadi' mo'eapone. Kenda ke'nen huairi o'nopoika' huanaba'nayo nopoehue' o'nika'. Do'hued huadi' mo'enok aya'da do'hued Apaga menanhuahuika'ne kenda opudomeytakon o'nonanhuahuika'ne. ¹⁶Konig opuden huamanmadika'eri huairi huatae' do'taj oktie'eahue' o'ne'uyne. Diosen hua'a 'urunanada kagkike'po, huadakda kagkike'po huayahuaya di' kan'maika'po kenpa'ti huakka'tada Diosen huadak hua'a kan'manmadikanhuahuika'po huakka'tada kan'manopo'kore'po opudomeytaj on'baktie'ea'uyne. Aratbut Diostaj kanoknopounhuahuika'po o'nokbatie'ea'uynok. Ken konig bo'kika'po konig do ijpaki mo'tiona'pakika'nok Apaga mo'nigpeika'apone bo'tihuapokika'apone. ¹⁷Konigepo huayahuaya di' yan'maika' onte'ti o'nona'ne, ken. —Jesúsa oro' huanigpeika'eriomeytaj mona'uyne.

**Oknopōehue' huaē'eri aratbuta
Jesústaj on'huadiaypo Jesúsēn
huanigpeika'eritakon
yan'bahuadiayapet.**

18—Do'taj moknopōēnok do'hued huanigpeika'eri mo'ēnok oknopōehue' huaē'eriomeya mo'huadiayapone me'pukehue' yane'. Do'taj huakkuruda menhuadiay'uyne kenda okkahuehue' yanika'. 19 Konig dakhuea' huaka'eriomey on'nopōepo ogkika' opudomey nopōehue' mo'epo kikhue' mo'ēnok dakhue'da e'nopōē'nayopi' e'kika'nayopi' dakhuea' huaka'eria di' mae'dik mo'ēne. Opudomeytanayo Diosa boktie'ea'uyne. Dakhuea' e'ka'taj mo'nopo'yarea'denok dakhuea' huakika'eriomeya bo'huadiayne. Oyda Diosen 'urua'nanada bo'kika'nok bo'huadiayne. 20 Huanaba' huata' huairionig yahue'eahue'dik o'ē. O'non-a'nig okkahuehue' yanika'. Oknopōehue' huaē'eria do'taj on'huadiaypo dakhuea' me'nogka'apone. Opudomeytakon bo'huadiaypo dakhuea' mogka'apone. Do'taj nigpeehue' me'nikame'nig'a opudomeytakon nigpeehue'dik mo'ēapone. 21 Cristo iijenok moknopōepo mo'manbatia'paknok oknopōehue' huaē'eriomeya bo'huadiaypo dakhuea' mogka'apone. Do'hued Apaga me'ta'mona'uynigtaj okiahue' o'nepo bo'huadiayapone. 22 Do tiakhue' ēē'uyunayo do'taj oknopōehue' huaē'eria dakhuea' me'nogkame'ne huaahue'dik o'nene. Do ijtiakde'uyyo ijmanmadika'de'uyyo dakhuea' me'nogkame'ne huaa'dik o'nene. 23 Do Apag Diosere nogtida o'ēnok be'api' do'taj on'huadiaypo konigti Apagtakon on'huadiay. 24 Konig Diosayo'da ka'dik o'ē do'hua kahue' ēē'uyunayo oknopōehue' huaē'eria dakhuea' me'nogkame'ne huaahue'dik o'nene. Konig Diosayo'da ka'dik o'ē

do'hua ijka'de'uyunok oknopōehue' huaē'eria kenda e'ka'te mentiahuaydepo menhuadiaypo Apagtakon on'huadiay. 25 Kenda ogka'apo adhuea'pane'a huamanbatia'pakeria o'madoya'uyate konigti ogka'. "Dakhuea' kahue'da ēē'tada menhuadiayapone." Apagba'a oa'uyate.

26 Oknopōehue' huaē'eriomeya opudomeytaj e'huadiayte mepu'kehue' ya'nepo Apag Dios o'paknok Diosen Nokireg on'nigta'mona'apone. Diosen Nokireg buttida do'taj moknopōēa'apone. Opudomeya huadak hua'a kan'batia'pakike'po Diosen Nokirega bo'tihuapokika'apone. 27 Huakkurunada doere mo'ika'uyne. Aya'da ijkikamey bo'tiahuayikame'ne. Aya'da ijmanmadika'uyunig mo'peika'uyyo do'hued hua'a mo'batia'pakika'apone.

16¹⁻⁴ Do'hued huanigpeika'eri mo'ēnok judío huairiomeya dakhue'nanada mogka'apone. Opudtaj diga' bo'huadiaypo judioen hua'itake' jakya' mokenapone. Kenpa'da mo'ēnapone. Nogokkon bo'arakapone. Diostaj oknopōehue' o'nika'po, do'takon oknopōehue' o'nika'po, on'arakpo Diostaj daka' o'nigpeey nama'da on'nopōēapo. Kenpa' huaboa'da o'nona'po egkade'te me'pukehue' ka'ne'po kenpa'ti daka' moknopōepo oknopōēbatikhue' ka'ne'po kenpa' o'nona'ne. Kenoka' opudtaj e'huadiayte diga' egka'te kenda o'nona'nig mo'noponapet.

**Huaknopōē'eritaj Diosen Nokireg
ijta'mona'apoy. Jesúsā o'mana'uyate.**

A'nenda opudere ijkikame'po kenda onahue' o'nika'uyne. 5-6 Oynayo do'taj me'ta'mona'uynigte ijhuahua'deapoy. Do'hued Apag Diostaj ijhuahua'deapoy. Kenda mo'peēdepo suhue' ē'ēada ¿Meyon i'hua'apo? onahue' o'nene. 7 Op-

udomeytaj huadaknanada a'kikaya'po e'eada kenpa'ti a'tihuapokikaya'po e'eada do'hued huaojtaj ijhua'apoy. Do huahue' ee'nayo kabatihuapoke'po Diosen Nokiregtaj mata'monahue' o'neaynig'a. Apagtaj ijhua'apopo Diosen Nokireg opudomeytaj on'nig-ta'mona'apone. ⁸⁻¹¹ Diosen Nokireg on'nigta'monapone. Opudomeytaj o'tiakpo o'manopo'toeapo. 'Urua'nanada bo'kika'nok dakhuea' huaka'eriomey bo'tiahuaydepo dakhuea' huakka'eri o'ey on'nopoapo. Kenpa'ti huadak hua'a mo'manika'nig'a on'peedenig'a do'taj oknopoehue' o'nepo dakhuea' huakka'eri o'ey on'nopoapo. Diosen Nokirega o'manopoea'apo. Kenpa'ti do Apagyo e'huade'te Diosen 'uruana'nanada o'kika'uy dakhuea' huaka'eriomeya on'nopoapo. Diosen Nokirega o'manopoea'apo. Diosyo do e'huade'te onte'ti tiahuayhue' o'neapone. Toto' huairi dakhuea' huaka'eretaj nama'da on'nigpeepo do'taj medarakapone. Dakhuea' o'nogka'de'uynok Diosa castiga o'magka'apo. Diosen Nokirega kenda o'manopoea'apo. Konigepo toto' dakhuea' o'ka' Diosa oa'depo castiga ogka'apo, kenda on'nopoapo. Ken konig Diosen Nokirega o'ka'apo. Buttida ijjay.

¹² Nogiti huakka' huadak hua'a opudomeytaj e'manmadika'ta' ijpaknig'a oynayo nogiti manmadikahue'dik o'nene konigepo oy nogiti menpa' nopogkahue'dikda mo'ene.

¹³ Diosen Nokirega opudomeytaj bo'huatiakapone. Diosen Nokireg buttida huaa'eri o'ika'. E'huatiakde'te do'taj huanopoe' do'hued hua'a buttida monmadikika'apone. O'nenda o'nopoepo onahue' mo'eapone. Kenda Diosa oa' mona'apone. Kenda o'eaponig o'manopoea'apo.

¹⁴ Do'hued huadak hua'a opudomeytaj mo'nopoea'aponok do huadakda

ijika'nig huadakda ijika'nig Diosen Nokirega o'manopoea'apo. ¹⁵ Aya'da Apaga o'nopoe do'huakon ijnopoe. Aya'da Apaga o'toika'nig do'huakon ijtoikay. Aya'da Apaga o'kika'nig do'huakon ijikay. Konigepo Diosen Nokirega do'hued e'nopoe' mo'nopoea'apone. Dios konig o'e mo'nopoea'apone. —Jesusa oro'taj mona'po.

Jesusen huanigpeika'eri suhue' e'ika' a'ti mo'madurugpakapo.

Jesusa o'batia'pakuy.

¹⁶ —Apag Diosyo ijhua'aponok a'timon do'taj onte'ti tiahuayhue' o'neapone. Nogokda onte'ti on'tiahuayapone. —Jesusa mona'uyne.

¹⁷ —¿Katia' yaa'. Be'a mo'nopoenka'? "A'timon do'taj onte'ti tiahuayhue' o'neapone. Nogokda a'timon onte'ti on'tiahuayapone, Apag Diosyo ijhua'aponok." Oro'taj kenpa' mona'ne. ¹⁸ "A'timon do'taj tiahuayhue' o'neapone," mona'ne kenda nopogkahue' o'ey. —Jesusen huanigpeika'eria suhue'ada huayahuaya on'batia'pakuy.

¹⁹ Kenda oro' huayahuaya o'batia'pak'uyng Jesusa moknopoepo mona'po,

—A'timon do'taj onte'ti tiahuayhue' o'neapone. Nogokda a'timon onte'ti on'tiahuayapone. O'nona'dene. ¿Katia' yaa'? ¿Be'a mo'nopoenka'? Kenda e'nopoe'ta' bo'pakpo huayahuaya mo'batia'paknig'a. ²⁰ Do e'bueyde'te suhue'nada mo'eapone. Pai'nada mo'bahuikapone. Oknopoehue' huae'erinayo durugda o'neapo. Pai'nanada e'eada onte'ti durugnanada mo'eapone. E'noyhuadde'te do'taj on'tiahuaypo durugnanada mo'eapone.

²¹ Ettone' on'si'popakpo pai'nanada on'nopo'enig'a on'si'popakdepo pai'nanada e'nopo'ende' o'nokkahue'apo. Yobed on'toe'depo on'durugpak.

²² Ken konig mo'ene. A'ti ijbueyapoy mo'nopoedepo pai'nanada mo'ëaponig'a onte'ti ijnoyhuaddepo do'taj bo'tiahuayapopo durugnanada mo'ëapone. Durugnopo'da mo'ëapone. Be'api' durugnopo' e'ika' batikahue'dik mo'ëapone. Buttida ijjay. —Jesúsa mona'po.

²³ —Nogok Diosen Nokirega mo'nopo'toedenok do'hued hua'a 'urunanada mo'nopoëapo. O'nona'nig, ¿katia' ia'? do'taj onahue'dik o'neapone kenoka'. Do'hued huanigpeika'eri mo'ëpo do'taj moknopoeapo katepi' bo'pakpo Apagtaj e'tiona'pakde'te bo'yokika'apone. Buttida ijjay.

²⁴ Do'hueddiktaj daka' yanoknopoeapo, konig do ijpaknig Apagtaj tiona'-pakhued mo'edepo, do'hueddiktaj daka' yanoknopoeapo konig ijpaknok Diostaj yan'tiona'pakikati'. Diosa mo'peika'po mo'nigka'apone. Durugnanada ka'nike'po Diosa mo'peika'po mogka'apone.

**Jesucristo toto' huairitaj
kenpa'ti oknopoehue' huaë'eritaj
nigpeehue' o'ika'uy. Konig
huayakhue' huaka'eri o'uyate.**

²⁵ A'nen konig o'e o'nonbatia'pakpo o'nonmadikikame'ne. A'tinayo onte'ti ken konig onmadikahue' o'neaponig'a Apagtaj daka'da o'noknopoea'apone.

²⁶ Nogok do'hueddik daka' moknopoeapo do konig ijpaknok Apagtaj mo'tiona'pakika'apo. Donayo Apagtaj nigtiona'pakhue'dik ijika'apoy. ²⁷ Apag Diosada di' mo'ëpo. Do'taj di' o'nenok do'taj o'noknopoenok Apag Diosya' o'tiakuy o'noknopoenok Apagada di' mo'ëpo mo'peika'apone. ²⁸ Apagere ijika'uy. Apag Diosya' ijjorokpo aratbutte ijtakuy. Aratbutere ijmaunhuahuika'depo onte'ti aratbutya' ijbakhua'apoy. Apagte ijhua'apoy. —Jesúsa mona'uyne.

²⁹ —Oynayo daka'da ona'ne. Nopoenka'dik o'ey. A'nen konig o'e on'batia'pakikame'nig noponkahue'dik o'ika'uy oro'. Oynayo konig o'e onbatia'pakhue' o'ene. ³⁰ Aya'da o'nopoe oro'omey oynayo o'nopoey. Huanopoya'da kateapi' o'nopoikay soatayo' o'nopoika'nig aya'da kenda i'nopoika'nok Diosya' o'tiakuyate o'nopoey. —Oro'omey Jesúsen huanigpeika'eria ona'uy.

³¹ —Menpa' oy do'taj hueretda yoknopoe ea'ada ³² oyda nogyon nogyon o'nokbahua'apone. Aya'ada o'nokbahua'apone. Opudomeyen jakyoda o'nokbahua'apone. Nogtia'da o'nenonaponig'a nogtia'da ehue' ijje do'hued Apagere ijjeapoy. ³³ Kenda o'nona'denok Diostaj 'urunopo'da mo'ika'apone kenpa'ti Diostaj mo'nopo'noeyapone. Oknopoehue' huaë'eriomeya bo'huadiaypo dakhuea' mogka'aponig'a yan'nopo'teypakpo do'taj daka' yanoknopoika'. Doa toto' huairitaj kenpa'ti oknopoehue' huaë'eritaj nigpeehue' ijika'uy. Toto'taj huayakhue' huaka'eri ijje. —Jesúsa oro' huanigpeika'eritaj mona'uyne.

**Jesúsa huaknopoe'eritaj
o'nigtiona'pakuyate.**

17 Oro'omeytaj Jesúsa kenda mona'apo kurudy o'mabopo Apag Diostaj o'tiona'pakpo,

—O'nensi'po ijjeapo, Apag. Oy o'nensi'poa kamanigbueye'po, kamanignoyhuade'po, kurudy onere kabehuike'po, onere teyda kamanike'po kenpa'ti “huadakda o'ka',” aya'ada kan'batia'pakike'. Kenda do e'kade'te “Dios 'urua'nanada o'kika',” aya'ada kan'batia'pakike'. ² O'na o'pakpo aya'tada me'bayokne. Diosere kamanoeanhuahuike'po. Teya'da megka'nok aya'tada mana'dik ijjenok konigepo aya'ada aratbut

nigpeika'dik mo'ika'apone. ³ Hueretda Dios i'ika', aya'en huairida i'ika'ne, aya'tada di' i'maika'ne, buttida i'ika'ne, aya'ada ontaj daka' moknopoe'po, do Jesucristotakon moknopoe'po oro'ere durugda mo'noehuahauika'apone. Do'taj me'ta'mona'uyne. ⁴ In huadariyo aratbutere ijjunhuahuika'depo o'nen hua'a ijkadhuahuika'depo ontaj ijnigpeunhuahuika'depo aya'da i'paknig kenda ijkuhuitdenok konigepo "Apag Dios huadaknanada o'e. 'Urua'nanada o'kika'," aratbuta on'batia'pakapo. ⁵ Oyedda o'nenbayo onte be'tobehaik. Onere metoika'. Durugtenanada metoika'. Konig a'nennanada onere ijika'po teynanada ijanika'nig onte'ti konigti megka'.

⁶ Huakka' huadariyo huae'eri me'nigbaktie'ea'uyne, Pag. O'nen o'nenok "do'hued huadak hua'a daka' yamanmadikikati'," ona'uyne. O'nen huadak hua'a ijanmadikad-huahua'dey, ontaj ijmaknopoe'a'denok o'nen huadak hua'a on'nigpeede. ⁷ Aya'da ijkika'nig, be'tihuapokika'nok ijkikay kenpa'ti be'teypakika'nok 'uruu'nanada ijkikay. O'nen huadak hua'a me'nopoe'a'ika'nok. Kenda do'hued huaknopoe'eriomeya on'nopeede. ⁸ O'nen huaktie'ea'eri-omeytaj o'nen huadak hua'a do'hua ijanmanhuahuika'denok on'pakpo on'nigpeika'de. Me'ta'mona'uyne kenpa'ti Diosya' o'tiakuy on'nope. ⁹ Do'hued huaknopoe'eritaj ijmationa'pakpo, nog aratbuttaj mationa'pakhue' ijjepo. O'nendation o'nenok daka' yamatoika' ¹⁰ O'nen huaknopoe'eri do'taj me'bayokuyne. Do'hued onmaenig o'nenkon i'tamaika'ne. O'nen daka' mo'nigpeika'nok o'nen 'uruu'da ogkika'nok huadakda o'e kenpa'ti Diosen Huasi'po o'e aratbuta on'nopepo 'Dakiti Dios' on'batia'pakika'. ¹¹ In huadariyo noikahue'

ijjeapopo o'nen huaknopoe'eritaj ijbakhua'apopo onte ijbaktiakapoy. O'nen indariyo o'nika'ponok huadaknanada i'ika'po teynanada i'ika'po o'nen huaknopoe'eritaj daka' yabatihuapokika'. Daka' kagkike'po yabatihuapokika'. Dakhuea' kahue' ka'nike'po yabatiokika'. O'nen huaknopoe'eri daka' kanoknopoi'ke'po yabatihuapokika'. Kenpa'ti huayahuaya di' kan'maika'po yabatihuapokika', Pag. Oro' onpapayo' ondikyo' o'pakikay kenomeykon konigti kan'pake'po yabatihuapokika'. ¹² Indariyo o'nen huanigpeika'eriere ijika'po do'taj teyda o'yoknok o'nen huabaktie'ea'eritaj huadaky'o kagkike'po ijbatihuapokika'po, ijbatiokika'po, daka' ijmatoika'uy. Okbatikhue'da aya'ada daka' o'noknopoi'ka'depo nogtia'da oknopoe'batikdepo kenpa'da o'bueyapo. Diosyo huahue'dik o'eapo. Kenda Apagba'a oa'uy.

¹³ Oy onte ijbakbehuikapoy. O'nen huabaktie'ea'eri huakka' kan'durugpake'po konig do ontaj ijnigpeika'po durugnanada ijkay kenomey konigti durugnanada ka'nike'po konigepo ontaj daka' ijtiona'pakonhua'po, onte huahued ijtiona'pakonhuay. ¹⁴ O'nen hua'a ijanmadikadhuahuika'uy. O'nen hua'a huakka' on'pakpo on'nigpeika'po, konig oknopoe'hue' huae'eriomey ogkika'nig onte'ti kahue' o'nika'po kenpa'ti do'hua konig oknopoe'hue' huae'eri ogkika'nig kahue' ijkay. Do konig ijkikay konigti o'nen huaknopoi'ka'eria ogkika'nok konigepo oknopoe'hue' huae'eria diga' on'bahuadiaypo. ¹⁵ O'nen huabaktie'ea'eritaj ijmatoika'po in huadariyo dakhuea' huakka'eriomeyere o'nika'. Oknopoe'hue' huae'eriya' yamaktorok tiona'pakhue' ijenok toto' engaña huaka'eritaj yabatiokika'. Toto' engaña kahue'dik kamae'po, ijtiona'paki.

¹⁶ Konig oknopoehue' huae'eriomey ogkika'nig konigti kahue' ijjikay. O'nen huaknopoe'eriomey kenpa'ti dakhuea' kikhue' o'nika'po. ¹⁷ O'nen hua'a buttida o'ika'. Buttida hua'a on'peenok 'urunopoa'da yamagkika'. O'nen buttida hua'a kan'nigpeike'po yabati-huapokika'. Ontayo'da kan'pakike'po yabatihuapokika'. ¹⁸ Oknopoehue' huae'eriomeyte me'ta'mona'uyne. Konig do'taj me'ta'mona'uyne konigti o'nen huabaktie'ea'eritaj oknopoehue' huae'eriomeyte ijmata'mona'dey. ¹⁹ O'nen buttida hua'ayo'da kan'nigpeike'po, do konig huakkurueria o'nen hua'ayo'da ijnigpeikay.

²⁰ Inomey o'nen huabaktie'ea'eriomey do'hued huadak hua'a o'nonbatia'pakonhuahuika'apone. Nogok nogok do'taj huakka'ananada moknopoeapone. Huakka'ananada do'taj mo'nigpeika'apone. Kenomeytakon ijmationa'paki. ²¹ Do'huednopo'yo i'ika'ne. On konig i'pakika' konigti do ijpakikay. On konig di' i'maika' konigti do di' ijmaikay, onpapayo' o'ika'ne. Konigti aya'ada oro'en huaknopoe'eri oro'omeytaj konigti kanoknopoi'ke'po, konig oro' di' o'maikay konigti di' kan'maika'po, konig oro' konigti o'pakikay kenomeyakon konigti kan'pakike'po ijmationa'paki, Pag. Ken, aya'ada kenomeytaj on'batiahuaydepo on'peedepo do'taj Apag Diosa o'ta'mona'uy nopoe'dik ya'neapet. ²²⁻²³ Do'huednopo'yo i'ika'ne, me'nopo'toika'ne. Konig nogtida o'ene. Konigyo' o'pakika'ne. Konigyo' o'nopoika'ne. Oro' konig nogtida kan'pakike'po, oro' konig di' kan'maika'po, oro' konig nogtida ka'nike'po ijanopo'toikay. Ontaj konigti kanoknopoi'ke'po, konigti kan'nigpeike'po do'taj me'ta'mona'uyne, do'taj di' me'ika'ne, konigti huaknopoe'eritaj di' mo'ika'ne, aya' aratbuta nopoe'dik ya'neapetpi'.

²⁴ Aya' do'hued huaknopoe' do'taj me'bayokuyne, huakkurunada di' o'enok doere ka'nike'po on huakkuruda i'paknok do'hua onere huaboro' huairi ijjika'po, onere 'urunanada ijjika'po, onere teynanada ijjika'nok tiahuaydik me'nike'po, Pag. ²⁵ Aya' oknopoehue' huae'eriomey ontaj okiehue' mo'enig'a do'huanayo ontaj okie'ne kenpa'ti do'taj o'ta'mona'uy do'hued huanigpeika'eria moknopoe'ne, Pag. Kenpa'da huadakkanada i'ika'ne, Pag. ²⁶ O'na konig o'e, do'hued huanigpeika'eritaj ijanopo'e'a'demey. Kenpa'ti nogiti nogiti ijanopo'e'a'apoy. Do'taj huakka' di'da o'ika'ne. Kenomeykon konigti huakka' di' kan'maika' kenpa'ti do'hua kamanopo'toike'po nogiti nogiti ijanopo'e'a'apoy, Pag. —Jesúsa Apagtaj o'tiona'pakuy.

Jesústaj sorotataj on'tohua'uyate.

(Mt. 26.47-56; Mr.

14.43-50; Lc. 22.47-53)

18 Jesús kenda o'tiona'pakdepo o'hua'uy. Oro' ke'nen huanigpeika'eriore o'hua'uy. O'hua'po Cedrón huatota'pote o'pokonpo ta'bayo o'kudon'uy. Jesús huanigpeika'eriore on'kudon'uy. ² Judas judío huairitaj Jesústaj nama'da o'bayokapopo, ken ta'bayo o'etaj o'nopoe'uy. Nogok nogok oro' huanigpeika'eriore Jesúsa keyo o'kupopakika'uyyo kena'po Jesús keyo o'etaj o'nopoe'uy. ³ Ken ta'bayo Judas o'hua'po, huakka' sorotataj o'batohua'po, Diosen jak huatoe'eri sorotatakon o'batohua'uyate. Diosen jak huatoe'eri sorotatakon fariseo huairia sacerdote huairierea on'mata'mona'uyate. Siro kenpa'ti hueypa on'tohua'po. Sikyo o'enok huakjey on'tohua'bed'uyate. Ta'bayo Jesúste on'huatiakbed'uyate. ⁴ O'nokyedepo Jesúsa aya'da kenda me'nogka'apone e'nopoe'ada o'madejpo,

—¿Be'taj bo'uk? —Jesús o'mana'uy.

⁵—Jesús Nazareteritaj o'uki.
—O'nona'uy.

—In do ijjeý. —Jesúsa o'mana'uy.

Judas judío huairitaj Jesústaj nama'da o'bayokpo sorotataere on'tobo'uy. ⁶“In do ijjeý.” Jesúsa e'mana'te on'mididonpo on'ta'nionpo on'huekon'uy.

⁷—¿Be'taj bo'uk? —Onte'ti o'mana'uy.

—Jesús Nazareteritaj o'uki.
—O'nona'uy.

⁸—In do ijjeý. Huaboa'da o'nona'dene. Do'taj e'uknayo inomey do'hued huanigpeika'eritaj magkahue' ya'nepo kentaj batohuahue' yane'. —Jesúsa o'mana'uy.

⁹Kenda huaboa'da oa'me'nig magkahue' ka'ne'po kenda o'mana'. “Kenomeytaj Diosa do'taj beyokuyne nogtipi' ehue' okbatikhue' o'neapone.” Huaboa'da Jesúsa moname'ne.

¹⁰Kenoka' Simón Pedroa siroa e'tae' o'edpo o'bapadenpo sacerdoteen huanaba'taj huapesod huada'kopen o'pesodokhue'uy. Ke'nendik Malco o'uy.

¹¹—Keje', kahue' yae'. Siro huatoe'yo yakuda'. Kenda Apag Diosa o'paknok pai'nanada nopo'edik ijjeapoy. —Jesúsa Pedrotaj ona'uy.

Sacerdote huairite Jesústaj on'tohua'uy.

(Mt. 26.57-58; Mr. 14.53-54; Lc. 22.54)

¹²Ken huakka' sorotataj sorotataj huairiere, Diosen jak huatoe'eria sorotataj Jesústaj on'ta'kuypo, huaba' on'ba'tinuku'uy.

¹³Huakkuruda Anástaj on'huatohua'uy. Anás Caifásen huahueyhuey o'enok, on'huatohua'po, Caifás kenbayokte sacerdote huairi o'uyate. ¹⁴Aya' judío aratbut mabueyhue' ka'ne'po nogtiada e'manigbueynayo oro'taj huadakda o'eapo. Kenpa' Caifás judío huairitaj o'batia'pakme'te.

“Jesúsen huanigpeika'eri ehue' ijjeý.” Pedroa oa'uy.

(Mt. 26.69-70; Mr.
14.66-68; Lc. 22.55-57)

¹⁵Simón Pedro doere Jesústaj o'tahua'uy. Sacerdote huairi do'taj huadak mekie'nok sacerdote huairien jak e'tiok-paka'yo Jesúsere ijkudon'uy. ¹⁶E'tiok-paka' kurute akbogpete Pedro o'boato'nok, do mune'yotaj akbogpe huatoe'eritaj ijhuahua'po, “Yakuda',” yon-a'po Pedrotaj ijtokudon'uy.

¹⁷—¿Ken huabokereken huanigpeika'eri o'na menpa' i'e? —Mune'yo akbogpe huatae'eria Pedrotaj ona'uy.

—Do ehue' ijjeý. —Pedroa ona'uy.

¹⁸Juju' o'enok, huanaba'ere Diosen jak huatoe'eriere ta'ak ogka'uy. Aso'ukkaya'po on'timabo'uy. Pedrokon kenomeyere aso'ukkaya'po ta'akte o'bo'uy.

Sacerdote huairia Jesústaj ona'uy.

(Mt. 26.59-66; Mr.
14.55-64; Lc. 22.66-71)

¹⁹“¿O'nen huanigpeika'eri meniga' i'tae? ¿Kate i'manmadikika'?” Sacerdote huairia Jesústaj ona'uy.

²⁰—Aya' aratbuta men'peepo ijmanmadikanhuahua'mey. Judíoen huaitake' jakyo ijmanmadikika'mey. Kenpa'ti Diosen jakyo ijmanmadikika'mey. Judío ogkupopakika' keya'ti ijmanmadikika'mey. Iregireg manmadikahue' ijika'mey. ²¹“¿Kate i'manmadikika'?” ¿Mena'po do'taj ona'? Aya'ada do'taj men'peeika'ne, “¿Jesúsa katea' monmadikame'?” Kenomeytaj yamana'. Kenda ijmana'mey kenomeya on'nopoe. —Jesúsa sacerdote huairitaj ona'uy.

²²Kenda ea'te nogtida Diosen jak huatoe'eria sorotataj Jesústaj huaba' o'pebaspo,

—Sacerdote huairitaj dakhuea' ia'. — Jesústaj kame'pukone'po ona'uy.

²³ —Nama'da onahue' ijjeynig'a, nama'da doa ena'nayo kenda nama'da ia'ne mena'. Huadakda doa yona'nig'a mena'po o'pebas. —Jesús ona'uy.

²⁴ Caifás sacerdote huairite Anása o'ta'mona'uy. On'tinukupo o'ta'mona'uy.

Ontē'ti botta'a'te “Jesúsen huanigpeika'eri ehue' ijjei.” Pedroa ona'uy.

(Mt. 26.71-75; Mr.

14.69-72; Lc. 22.58-62)

²⁵ Kenoka' Pedro ta'akte aso'ukkaya'po e'bote,

—¿Jesúsen huanigpeika'eri menpa' i'e? —O'nona'uy.

—Ehue', Jesúsen huanigpeika'eri ehue' ijjei. —Pedroa o'mana'uy.

²⁶ Ken, nogtida sacerdote huairien huanaba' o'epo. Ke'nen huabettaj Pedroa o'pesod'oktegnig. Ke'nakon Pedro-taj ona'po,

—¿Jesúsere ta'bayo on'taj o'tiahuaynig menpa' i'e? —Ona'uy.

²⁷ —Ehue'. —Ontē'ti Pedroa ona'uy. Kenpa' eade'te huatahuaja o'sipog'uy.

Jesústaj Pilatotekon on'tohua'uy.

(Mt. 27.1-2, 11-14; Mr.

15.1-5; Lc. 23.1-5)

²⁸ Caifásen jakya' Jesústaj on'tohua'po, Roma huairien jakyo on'tohua'. Judío huairi e'arakta' o'deretpakpo on'tohua'uy. Sikyoednada o'uy. Roma huairien jakyo judío aratbut kudhue'dik o'ne'uy. Judío aratbut nog aratbuten jakyo kudhue'dik o'ne'uy, judío huakkurueri isi'po mabueyhue' o'nuy okkahuehue' fiesta aypo e'bape'ta' on'pakpo, Roma huairien jakyo kudhue'dik o'ne, e'kudnayo, judío huakkurueri isi'po mabueyhue' o'nuy fiesta aypo bapehue'dik o'ne'uy.

²⁹ Jakyo kudhue'dik o'ne'nok jak kurute Pilato o'mahua'orokonpo,

—¿In huabokerek kate dakhuea' yaka'? ¿Katia' bo'huaa'? —Pilatoa judío huairitaj o'mana'uy.

³⁰ —Dakhuea' huaka'eri o'enok onte o'totiaki. Dakhuea' kahue' ee'nayo on-taj yokhue' o'eynig'a. —Judío huairia o'nona'uy.

³¹ —Yan'tohua'. Konig opuden adhuae'pane' on'mana'uyate castiga yag'kati'. —Pilatoa o'mana'uy.

—Dakhuea' huaka'eritaj oro'nayo arakhue'dik o'ey. Opuda Roma jak huag'eria dakhuea' huaka'eritaj cruzte arakdik mo'ene. —Judío huairia o'nona'uy.

³² “Cruz hueypate nog aratbut me'darakapone.” Jesúsá oame'nig. Konigepo “Cruzte kabueye'po,” Judío huairia o'deretpakpo kenpayo' Pilatotaj o'nona'uy. ³³ Roma huairien jakyo Pilato o'kudonpo onte'ti. Jesústaj o'tokudpo ona'po,

—¿Judío aratbuten gobierno huairi menpa' i'e? —Jesústaj ona'uyate.

³⁴ —¿Menpa' onda i'nopepo do'taj mena'? ¿Menpa' nogomey kenpa' mona'nok mena'? —Jesúsá Pilatotaj ona'uyate.

³⁵ —Ehue', kenda e'nope'ta' pakhue' ijjeipo judío aratbut ehue' ijjei. O'nen aratbuta sacerdote huairierea do'taj mennigtotiakne. ¿Kate i'kame'? —Pilatoa ona'uyate.

³⁶ —In huadariyo aratbuten gobierno huairi ehue' ijjei. In huadariyo gobierno huairi doa ee'nayo judío huairia do'taj en'tohua'te do'hued huanigpeika'eria do'taj men'tioka'po yan'magkaymet. In huadariyo gobierno huairi ehue' ijjei. —Jesúsá ona'uyate.

³⁷ —¿Huairi i'e on? —Ken Pilatoa ona'uyate.

—Ee', doa huairi ijjei. Kenda ia'ne. Huaknopoe'erien huairi a'eya'po

kurudya' ijhuarakpo isi'po'e'uyyo. Konig Dios o'e aratbuttaj buttida a'manopo'eaya'po Diosya' ijhuarak'uy. Diostaj buttida hua'a aya'ada e'peeta' on'pakpo do'taj on'nigpeika'. Nogomey buttida hua'a pakhue' o'nepo do'taj peehue' me'nika'ne. —Jesúsa ona'uyate.
³⁸—¿Kate buttida hua'a ya'e? — Pilatoa ona'uyate.

**Jesústaj cruzte yadarakti'
 Pilatoa o'mana'uyate.**

(Mt. 27.15-31; Mr.
 15.6-20; Lc. 23.13-25)

Kenda ea'te judío aratbuttaj o'mahuaorokonpo,

—Jesúsa katepi' dakhuea' kahue'da o'ikame'te, yoknopoe. ³⁹Ken konig opuda bo'kika' judío huakkurueri isi'po mabueyhue' o'nuy okkahuehue' fiestate opud bo'paknok nogtida huabakuda' jakya' o'nigoroka'ika'ne. ¿Judíoen huairi huae' menpa' e'nigoroka'ta' bo'pak? — Pilatoa o'mana'uy.

⁴⁰—Ehue', kentaj pakhue' o'ey. Barrabástaj mo'nigoroka'. —Ayada o'nokoy'uy. Barrabás huabere'eri o'uyate.

19 Kenoka' "Jesústaj yan'tohua', yan'bitbitti'." O'mana'po Pilatoa sorotatataj o'mata'mona'uy. ²Sorotataj on'bitbitdepo e'pidonbij on'kuokka'po Jesústaj on'kuota'uyate. Okayagda huaok on'ota'uy. Okayag huaok gobierno huairiayo'da on'otika' konig. ³On'huahua'po,

—¡Yanoeeunhuahuikati', judío gobierno huairi! —Sorotataa on'tierikpo o'nona'po, huaba'a on'pebas'uyate.

⁴Onte'ti Pilato o'mahuaorokonpo, —Eya', opudte Jesústaj ijtorokdey. Dakhuea' sigpi' kahue' o'ika', yan'nopoe'. —Judío aratbuttaj o'mana'uy.

⁵Ken, e'pidonbij huakuok o'kuotdepo okayag o'otdepo, Jesúsa o'orok'uy.

—¡In huabokerek o'e! Yan'tiahuay'. — Pilatoa o'mana'uy.

⁶Sacerdote huairiere Diosen jak huatoe'eri Jesústaj on'tiahuaydepo, o'dokoypo,

—Hueypa cruzte yadarak. Hueypa cruzte yadarak. —'Uta'da o'dokoy'uy.

—Opuda yan'pakpo yan'tohua'. Hueypa cruzte yan'pakpo yadarak. Ke'na dakhuea' sigpi' kahue' o'ika' ijnopoey. —Pilatoa o'mana'uy.

⁷—Oro'en huadik e'mana' o'toe. Ke'na bueydik o'e, oa'. "Diosen Huasi'po ijje." Oa'nok bueydik o'e. —Judío huairia o'nona'uy.

⁸Kenpa' o'peedepo Pilato nogiti o'mi-didpo ⁹onte'ti gobierno huairien jakyo o'kudonpo,

—¿Meyo huae'eri i'e? ¿Be'a i'e? — Jesústaj ena'tada Jesúsa a'tokhue'da o'uyate.

¹⁰—¿Menapa' do'taj a'tokhue' oke? Do gobierno huairi ijje, on'taj oroka'dik me'ene. Kenpa'ti hueypa cruzte arakdik me'ene. ¿Menpa' i'nopoe? —Pilatoa Jesústaj ona'uy.

¹¹—Diosa o'paknok gobierno huairi i'epo do'taj hueypa cruzte arakdik o'ene. Judío huabokereka on'taj bo'yokne kena'taj dakhuea'da me'nogka'ne. O'nanayo suhue'da dakhuea' ogka'ne. —Jesúsa ona'uyate.

¹²Kenda Pilato o'peedepo e'oroka'ta' o'pakpo, monig oroka'dik ijje o'nopoe o'uk'uy'nig'a, judíoa o'dokoypo,

—Kentaj orokahue' yae', kentaj e'orokanayo Roma gobierno huantopa huairia on'taj onte'ti pakhue' o'epo o'enapo. César o'nen huantopa o'enok. Be'api' "Do huairi ijje," huata'da e'huana'yo César en taka' o'enok arakdik o'e. —Judío huairia 'utta'da o'dokoy'uy.

¹³Kenda Pilato o'peedepo Jesústaj o'torokonpo huantopa huahuadte

o'huadato'uy. Kenda judío'en hua'a o'dikka' Gabata. Huid'aytate o'uy. ¹⁴ A'ti tokhuada' o'huadapo kenpa'ti eme'te judío'en okmapie'ahuaddik huame'noe o'eaponok,

—In o'nen huairi mo'taene. —Pilatoa judío huairitaj o'mana'uy.

¹⁵ —Yaarak. Yaarak. Ohueyen cruzte yabeta'. —Judío huairia o'dokoy'uy.

—¿Opuden huairitaj menpa' ohueyen cruzte doa e'beta'ta' bo'pak? —Pilatoa o'mana'uy.

—Roma huantopa César kenyo'da motaene. —Sacerdote huairiomeya o'nona'uy.

¹⁶ Kenoka' Pilato kenomeytaj o'manigpeepo ohueyen cruzte kan'arake'po o'mana'uy.

Roma sorotataj hueypa cruzte siropia on'tiogko'ea'po on'beta'uy.

(Mt. 27.32-44; Mr.

15.21-32; Lc. 23.26-43)

¹⁷ Ken Jesústaj on'tohua'uy. Ke'nen hueypa cruz Jesús o'tohua'uy. Ote' huadik Huakuai'te o'tohua'uy. Ken ote' judío'en huadik o'e Gólgota. ¹⁸ Kente ekyede'te Roma sorotataj hueypa cruzte siropia on'tiogko'ea'po on'beta'uy. Kenpa'ti nog botta' huabokerektaj hueypa cruzte on'mabeta'po, nogkore' nogkore'pen on'mabeta'uy. Jesústaj nopoyo cruzte on'beta'uy. ¹⁹ “Jesús Nazareteri judío'en gobierno huairi o'e.” Huaente yan'madoya'po, cruz kutapen yan'beta', Pilatoa o'mana'nok on'madoya'po on'beta'uy. ²⁰ Huakka'ada judío'a e'madoya' on'tiahua'uy. Ken hueypa cruzte en'betta'te huakka' jak Jerusalén 'ibodteda o'enok, kena'po huakka'ada judío'a e'madoya' on'tiahua'uy. Judío'en hua'ate on'madoya'po, Roma hua'erien hua'ate on'madoya'po, kenpa'ti griego hua'ate on'madoya'uy.

²¹ —“Judío'en huairi o'e,” madoyahue' yae'. “Judío'en huairi ijje,” in

huabokerek oame'te. Kenpa' yamadoya'. —Judío sacerdote huairia Pilatotaj o'nona'uy.

²² —Keje', kenda ijmadoyay kenpa'da ijmadoya'dey. —Pilatoa o'mana'uy.

²³ Sorotataj Jesústaj on'beta'depo botta' botta'a ke'nen yudtaj nogti nogti on'de'e'uy. Kenpa'ti ke'nen huaok tiokhuihuihue' nogtida huaok o'enok,

²⁴ —Huishue' mo'ne. Be'a e'dik a'nopoeya'po huid okmo mo'nen'e. —Onpapayo' sorotataj o'dadpo, ken konig Apagba'te oa'uyate, “Do'hued yudtaj nogti nogti yan'de'eapet. Do'hued huaoktaj be'a ya'eyapet a'nopoeya'po huid okmo ya'nen'eapet.” Kenda Apagba' oa'uyatenig kenda ogka'uy.

²⁵ Onteyo' Jesúsén cruzte o'nepo, Jesúsén huaye, huama'buyere o'nepo, kenpa'ti María, Cleofasen huatoe o'epo kenpa'ti María Magdalena o'e'uy. ²⁶ Jesúsén huaye doere o'bonok Jesúsá bo'tiahua'po,

—In o'nen huasi'po i'taene ettone'. —Huayetaj ona'uy.

²⁷ —In o'nen huaye i'taene. —Do Juantaj mena'uyne. Kenoka' Jesúsén huayetaj do'hued jakyo ijtohua'uy, do'hued jakyo ijtoika'uy.

Konig Jesús o'buey'uyate.

(Mt. 27.45-56; Mr.

15.33-41; Lc. 23.44-49)

²⁸ Kenda Jesúsá oa'depo, aya'da Diosen hua'a ijkuhuitdey Jesúsá o'nopoepo,

—Maymaya ijjay. —Jesúsá oa'uy. Kenda Apagba'a o'batia'pakuynig Jesúsá oa'uy.

²⁹ Kosoyo vino pai' hueda'da on'huad'uy. Apon esponja o'nigoye'epo, hueypate on'beta'po huakitta'te o'nigoktea'uy. ³⁰ Vino pai' o'mai'depo,

—Aya'da Diosa o'paknig ijka'depo ijkuhuiti. —Jesúsa oa'depo, o'kuta'boypo o'buey'uy.

Siro hui'daka Jesústaj on'pidtuka'uy.

³¹ Eme'te okmapie'ahuaddik o'eapo kenpa'ti judío huakkurueri isi'po mabueyhue' o'nuy okkahuehue' fiesta o'eapo, Diostaj 'urume'noe o'eaponok kena'po hueypa cruzte huaso' eahue'dik o'nepo "Hueypa cruzte huabeterien huabopi yan'mabopiokketekpo yan'bahuaraka' kenpa'ti yan'batohua'." Judío huairia Pilatotaj o'nona'uy. ³² O'nona'nok sorotataj on'hua'po huakkuru huabokerektaj huabopi o'nokketekpo, nogtakon Jesúsere cruzte e'beta'taj huabopi o'nokketek'uy. ³³ Ken on'bakketekdepo Jesústekon on'huahua'po e'bueyonde' on'tiahuayato'po ke'nen huabopi okketekhue' o'ne'uy. ³⁴ Okketekhue'ada sorotataj nogtiada ke'nen siro hui'daka Jesústaj on'pidtuka'uy. Enpidtuka'te ida mimi hue'eyere o'mimihua'uy. ³⁵ Do Juan aya'tada ijtiahuay'uy, buttida ijjay, ijnopoey. Opuomey daka' Jesústaj oknopoe'dik mo'ika'aponok buttida ijtimaoyay. ³⁶ "Ke'nen hua'ay nogay'tipi' okketekhue' o'neapo." Apagba'a oa'uyatenok Jesúsen huabopi okketekhue' o'nuy. ³⁷ "Kentaj on'pidtukapo kenda on'tiahuayapo." Nogyá' Apagba'te on'timaoyayate.

Jesústaj ogkubarakka'uy.

(Mt. 27.57-61; Mr.

15.42-47; Lc. 23.50-56)

³⁸ Jesústaj enpidtuka'de'te,

—Huaso' kakubarakke'po beyok. —Pilatotaj José Arimatea huakka' jakyo huae'eria ona'uy. José Jesústaj huaknopoe'eri o'epo judío huairitaj o'mididpo soatayo' Jesústaj huaknopoe'eri o'uyate.

—Yatohua'. —Pilatoa ona'uynok cruzte o'hua'po, huaso' o'huaraka'po o'tohua'uy. ³⁹ Nicodemo kenpa'ti o'hua'uy. Ke'na a'nenda sikyo Jesústaj a'batia'pakya'po o'huahua'uyate. Ken mirraere áloesere o'tohua'po, mirra kenpa'ti áloes konig 'uru'huieda e'eok treinta kilos o'tohua'po, ⁴⁰ Joséere Nicodemoere Jesúsense' on'tohua'po konig mirra áloesere 'uru'huieda yudta'bia on'tihuiyigonpo. Ken konig judíoa on'bakubarakkika'nig konigti Jesústaj on'kubarakka'uy. ⁴¹ Kenteda Jesústaj yaarakteda ta'ba o'uy. Kenteda ta'bayo huaboda kubarak huae' e'kogka' o'epo keyo sigpi' bakubarakkahued ee'yo. ⁴² Jesústaj on'kubarakka'uy. Kena'po eme'te judíoen okmapie'ahuaddik huame'noe o'eapo kenpa'ti kubarak e'kogka' 'ibodteda o'enok kenteda Jesústaj on'kubarakka'uy.

Kubarakya' Jesús o'noyhuad'uyate.

(Mt. 28.1-10; Mr. 16.1-8; Lc. 24.1-12)

20 Domingote e'meunyakte sikkiregenteda kubarak e'kogka'yo María Magdalena o'hua'po, huakogyo huakhuida e'tinokbeta'me'yo ekpokorea' o'tiahuay'uyate. ² O'tiahuaydepo o'ketonyakpo Simón Pedrotaj doeretaj bo'huatiakuyne.

—Kubarak huakogya' Huairitaj on'tohua'te. Keyo on'hueda'taj nopoehue' o'ey. —María mona'uyne.

³⁻⁴ Pedroere doere o'hua'po kubarakyo o'hua'po oro' botta' o'ketpo donayo ida ijketo huakkuruda kubarakyo ijjiato'uy. ⁵ Yonoktoato'po ijtiahuay'uy. Yudta'bijyo'da e'hued ijtiahuaypo Jesúsueytaj tiahuayhue' ijjepo kudhue' ijjuy. ⁶ Ta'pota' Simón Pedro o'tiakatopo kubarakkogyo o'kudonpo yudta'bijyo'da e'bahued o'tiahuaypo ⁷ yudta'bia on'kutihuiyig'uyunig huata' o'hued'uyate. ⁸ Doa

huakkuru e'eatoada ta'pote ijkudonpo
ijthiahuaypo kenpa'ti yoknopoe'uy. Jesús
onte'ti o'noyhuadde yoknopoe'uy.
9 E'bueyada onte'ti noyhuaddik o'eapo
konig Apagba' oa' oro' nopoe'hued
o'e'uinig'a huaboa'da oknopoe'uy.
10 O'tiahuaydepo oro'en jakyo o'hua'uy.

**María Magdalenataj Jesúsada
o'tiahuay'ea'uyate.**

(Mr. 16.9-11)

11 Kubarakkogte kurute María onte'ti
o'tiakdepo o'bopo o'huikuyate. O'huikpo
kubarak e'kogka'yo o'kubuyapo o'noktoa-
to'po o'tiahuay'uyate. 12 Botta' Diosen
huata'moneritaj o'tiahuay'uyate. Yereda
on'otpo kente Jesús buey o'huedme'te
on'huad. Nogtida huakupen o'huad'uy.
Nogtida hua'ipen o'huad'uy.

13 —¿Mena'po i'huik, ettone'?
—O'nona'uy.

—Do'hued Huairitaj on'tohua'tenok ij-
jay. Keyon on'hueda' nopoe'hue' ijjeý. —
María o'mana'uyate.

14 Kenda o'mana'depo o'batipeko-
rudpo Jesús e'bote o'tiahuay'uinig'a,
Jesús o'e okiehue' o'uyate.

15 —¿Mena'po i'huik, ettone'? ¿Be'taj
i'uk? —Jesús ona'uyate.

—O'na e'tohua'nayo keyo ijhueday
mena'. Do'hua ijtohua'apoy. —María
ona'uyate. Ta'ba huatoe'eri ke'na o'e
nama'da o'nopoepo kenda Jesús taj
ona'uyate.

16 —¡María! —Jesús ona'uyate.

Kentaj o'tikorudpo, okie'depo,

—Huamanmadika'eri. —María ona'po
o'dokoato'uyate.

17 —Do'taj so'toeahue' mee'. Apag
Diosyo behuikhued ijjeý. Do'hued
huama'buyte yahuati'. “Do'hued
Apag Dioste kenpa'ti opuden Dioste
ijbehuikapoy,” oa', yamana'. —Jesús
Maríataj ona'uyate.

18 Ken María Magdalena oro' huanig-
peika'eriomeytaj bo'huatiakdepo,

“Huairitaj ijthiahuay.” Oro'taj mona'po
kenda Jesús Maríataj en'batia'pak
María monbatia'pakuyne.

**Oro'taj huanigpeika'eritaj Jesús
huaso'da bo'tiahuay'ea'uyne.**

(Mt. 28.16-20; Mr.
16.14-18; Lc. 24.36-49)

19 Kenda huame'noe, domingo
sikyo oro' huanigpeika'eri jakyoda
o'kupopakpo judío huairitaj o'mididpo
akbogpe o'yahueka'po. Jesús ihuiti
ehue' oro' e'kupopaknopoyo o'bopo,
—Me'pukhue' yane'. —Jesús
mona'uyne.

20 Kenda eade'te ke'nen huaba'
e'batiogkoa' bo'tiahuay'ea'uyne. Ke'nen
huapid e'pidtuka' bo'tiahuay'ea'uyne.
Huairitaj o'tiahuaypo o'nokia'depo
o'durugpakuy.

21 —Yan'no'noey' me'pukhue'
yane'. Konig do'hued Apag do'taj
me'ta'mona'uyne, aya'tada huadak
hua'a kamane'po ijmata'mona'apoy.
—Onte'ti mona'uyne.

22 Kenpa' oa'po oro'taj bo'tipoapo,
—Diosen Nokirega mo'no'no'toe'.

23 Opuda nogen dakhuea' e'ka'
e'bakkahuea'nayo Diosakon kenomeyen
dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'deapo.
Nogen dakhuea' e'ka' opudomeya
okkahueahue' ee'nayo Diosakon
okkahueahue' o'maeapo. —Jesús
mona'uyne.

**Tomása Jesús Huairi
e'noyhuadde'te o'tiahuay'uyate.**

24 Tomás, nogtiada doce huanig-
peika'eri o'epo, nogdikda Gemelo. Jesús
huakkuruda oro'ere e'bote Tomás ehue'
o'uy.

25 —Jesús Huairitaj o'tiahuay. —Nog
huanigpeika'eria Tomástaj o'nona'uy.

—Huaba'ta' siropi on'batigkoame'te
tiahua'yhue' ee'nayo kenpa'ti siropia
e'tiogkoa'eyo do'hued huaba'pi' kudhue'

ee'nayo kenpa'ti do'hued huaba' ke'nen huapidte e'pidtuka'yo bakudhue' ee'nayo Huairi o'noyhuadme'te oknopoe'hue'dik ijjeapoy. —Tomása oro'taj mona'uyne.

²⁶ Ocho huame'noe e'pokde'te oro' huanigpeika'eri onte'ti jakyo e'kupopakte Tomásere o'epo akbogpe okyahue'ka'nig'a Jesúsa o'kudonpo oro' nopoyo o'boato'uy.

—Me'pukhue' yane', yan'manopo'-noey'. —Mona'uyne.

²⁷ —Inta' menej. Do'hued huaba' yatiahuy'. Huapidyo mebakud. Oknopoe'hue' ee' yabatikpo do'taj meknopoe'. —Tomástaj ona'uy.

²⁸ —Do'hued Huairi o'taene. Do'hued Dios o'taene. —Tomása ona'uy.

²⁹ —Do'taj be'tiahuaypo kena'po do'taj meknopoe'ne. Do Diosen Huasi'po o'e meknopoe'ne. Nogomeya do'taj tiahuahue' e'eada me'noknopoe'po durugda o'neapo. —Jesúsa ona'uy.

Juana in o'madoya'nok huakka'ada Jesucristotaj oknopoe'dik ya'neapet.

³⁰ Jesúsa huakka'da o'bayarea'uy. Kenpa'ti konig Diosayo'da ka'dik o'enig Jesúsa oro'ere huakka' o'kika'uy. In beroba'te aya' madoyahue' ijjej. In beroba'te suhue'da iymadoyay. ³¹ In iymadoya'nok Jesús Diosen Huasi'po o'e kenpa'ti Cristo o'epo Diosya' o'tiak'uyate oknopoe'dik mo'ene. Aya'ada kenda o'noknopoe'po onte'ti Diosere on'noeunhuahuika'apo.

Jesúsa huaso'da siete huanigpeika'eritaj o'batiahuy'ea'uy.

21 Nogok onte'ti Jesúsa huaso'da oro' huanigpeika'eritaj bo'tiahuy'ea'uyne. E'pog Tiberiaste Jesúsa huaso'da oro' huanigpeika'eritaj bo'tiahuy'ea'po. ² Simón Pedroere Tomásere, Natanaelere, doere, do'en huama'buyere, kenpa'ti botta' nog

huanigpeika'eriere onteteyo' o'uy. (Tomás konogda o'dikka' Gemelo.) (Natanael Caná Galileaeri o'uy.) (Doere do'en huama'buyere Zebedeoen huasi'po o'ey.) Oro' onteteyo' o'uy.

³ —Biig yogka'apoy. —Simón Pedroa mona'uyne.

—Oro'tion o'hua'apoy. —Ona'uy.

Ken, o'hua'po kusi'peyo o'kudpo, e'pog nopote oken'ebedpo sigpi' biig ontotokhue'da o'ebed'uy. ⁴ Huaboa'da e'meunyakte akta'bogpete Jesústaj e'huahuayada Jesús o'e okiehue' o'uy.

⁵ —¿Menpa' biig bo'kuda', huadi'? —Jesúsa mona'nok

—Kudahue' o'ey. —Ona'uy oro'a.

⁶ —Nogkorepen huada'kopen yanoken, huakka'da montotokapone. —Jesúsa mona'uyne.

Keyon okenpo, huakka'da biig o'kudpo ontotokhue'dik o'e'uy.

⁷ —¿Huairi o'e! —Do'a Pedrotaj yon-a'uynok othue' o'epo biig okenepo, ken Huairi o'e, Simón Pedro o'peenpo o'otonpo huahueyo oa'uy. ⁸ Oro' kusi'pete o'hua'uy. Akta'bogpeyo o'hua'uy. Huakene'yo biig hueda'da on'totok'uy. Akta'bogpe meyhue'da o'uy. ⁹ O'betanpo ta'ak o'tiahuaypo, biigere panere ta'akte e'tiaya' oro' o'tiahuayato'uy.

¹⁰ —Suhue'da biig huaboa'da huakene'yo montotoknig yan'totiak. —Jesúsa mona'uyne.

¹¹ Simón Pedro kusi'peyo o'hua'po akta'bogpete huakene' on'totok'uyate. Hueda'da on'totokpo ciento cincuenta y tres boro'biig e'eada huakka'da e'eada huakene' onokpukonhue' o'uyate.

¹² —Yan'tiak. Yan'bape'. —Jesúsa mona'uyne.

Huairi o'e e'nopoda. “¿Be'a i'e?” Anay' e'nopoda oro' o'me'pukpo ahue' o'uy. ¹³ Ken Jesúsa ta'akyo o'tiakpo pan o'etupo bo'yoke'uyne. Kenpa'ti biig o'etupo, bo'yoke'uyne.

¹⁴ Jesúsá o'noyhuaddepo oro' huanigpeika'eritaj kenoka' bapa'a' bohuahuay'uyne.

**Simón Pedrotaj Jesúsá
o'batia'pakuyate.**

¹⁵ Ken on'bapuddepo,

—¿Menpa' inomeya do'taj sue'da di' me'nene. Menpa' o'nanayo do'taj nogiti huaka'da di' o'ene, Simón, Jonásensi'po? —Jesúsá ona'uy.

—Ee', Huairi. On'taj di'da ijjeý, kenda i'nopoene. —Simóna ona'nok,

—Do'hued huanigpeika'eri konig oveja o'nenok daka' yabatiokika'. —Jesúsá ona'uy.

¹⁶ —¿Menpa' do'taj di'da o'e, Simón Jonásensi'po? —Onte'ti Jesúsá ona'uy.

—Ee', Huairi. Ontaj di'da ijjeý. Kenda i'nopoene. —Simóna ona'nok,

—Do'hued huanigpeika'eri daka' yamatoika'. —Jesúsá Pedrotaj ona'uy.

¹⁷ —¿Menpa' di' o'e, Simón, Jonásensi'po? —Bapa'a' Jesúsá ona'uy. “¿Menpa' di' o'e?” Bapa'a' Jesúsá jenak Pedro huaboa'da suhue' o'unpo,

—On aya'da i'nopoé, Huairi. On'taj di'da o'ene i'nopoé. —Simóna ona'uy.

—Do'hued huanigpeika'eritaj daka' yamatoika'. ¹⁸ Huabo i'epo konig i'pakpo i'otika'uy, meyopi' ehua'ta' i'pakpo i'huae'ika'uy. Nogok tone'da e'ede'te huaba' bo'osaddaapo noga mo'tinuku'apet. Keyo ehua'ta' pakhue' ee'tada bo'tohua'apet. Buttida ijjay. —Jesúsá ona'uy.

¹⁹ Ken konig o'bueyapo. Jesúsá mo'nopoenka'uy. Kenpa'ti Pedro

o'bueydepo Dios 'uruda o'e o'manopoea'apo. Jesúsá o'batia'pak'uy. Kenpa'ti ona'po,

—Do'taj menigpeika'. —Jesúsá ona'uy.

Jesúsá Juantaj di'da o'uyate.

²⁰ Jesúsá do'taj di'nanada me'ika'uyne. A'nen Jesúsere o'bape'po Jesúsataj ijtipecetpo, “¿Be'a ontaj judío huairitaj ya'bayokapet, Huairi?” Do'hua yona'mey. Ken o'hua'depo do'taj Pedro o'korepo huata'pipen be'tiahuay'uyne.

²¹ Pedroa be'tiahuaydepo,

—¿Juanataj monig bueydik ya'e, Huairi? —Pedroa ona'uy.

²² —Do'a kurudyo ijhua'apoy. Do'hua e'paknayo do'hua nogoknanada onte'ti e'tiakde'te Juan bueyhued e'noe'nayo me'pukehue'ada do'taj menigpeika'. —Jesúsá Pedrotaj ona'uy. ²³ Juan bueyhue' o'eapo. Nog huanigpeika'eria nama'da on'batia'pakuy, “Juan bueyhue' o'eapo.” Jesúsá ahue' o'uynig'a, “Do'a e'paknayo kurudya' onte'ti e'tiakde'te Juan bueyhued e'noe'nayo me'pukehue' ya'e.” Kenpa' Jesúsá Pedrotaj ona'uy.

²⁴ Doa Juan aya'da ijtiahuayika'po, ijpeika'po kenpa'ti i'jnopopo on'nigmadoya'ne. Buttida i'jmadoyay, buttida o'nopoey.

²⁵ Jesúsá huakka'da nogda nogda o'ka'uyate. Kenpa'ti huakka'da o'manmadikika'uyate. Kenda aya'da e'madoyadhuahuika'nayo in huadari aya' beroba' dakhuapa toehue'dik o'e, i'jnopoeý, ken.

LOS HECHOS

*Kenda Jesúsen huamata'moneria
ogkadhuahuika'uyate.*

**Diosen Nokireg
opudtaj ijta'mona'apoy
mo'manopo'toeapone.
Jesúsa o'mana'uyate.**

1¹⁻² Huadi'da Teófilo, do Lucas a'nenda o'nigmadoya'uyne. Kenda Jesúsa o'kadhuahuika'uyne o'manmadikadhuahuika'uyne aya'da o'nigmadoya'uyne. Kenpa'ti kurudyo huahued ee'ted ke'nen huamata'moneri e'baktie'ea'uyde'te Diosen Nokiregere o'mana'uyate, kenpa'ti kenme'noeteda kurudyo o'hua'uyate, o'nigmadoya'uyne. ³ Jesús o'bueydepo nogok nogok once huamata'moneritaj Jesúsa o'batiahuay'ea'uyate. Cuarenta huame'noe e'poke nogok nogok o'batiahuay'ea'po kenomeytaj "doada ijje'y" o'mana'nok daka' o'manopo'ea'po kenpa'ti Dios Huairitaj yan'nigpeika' kenpa'ti Diosensi'po mo'ea'pone. Jesúsa o'manbatia'pakuyate.

⁴ Kenoka' Jesúsen once huamata'moneri Jesúsere o'nepo, nogiti Jesúsa o'mana'po,

—Jerusalénya' huahue' yane'ti'. Iyo yan'nige'. Diosen Nokireg ijta'monapoy. —Diosa ennak. ⁵ Juana hue'eya bautiza o'kika'uyne'ga a'ti Diosen Nokirega bautiza mogka'po opudtaj o'manopo'toeapo. Jesúsa ke'nen once huamata'moneritaj o'mana'uyate.

Jesús kurudyo o'behuikuyate.

⁶ Onte'ti Jesúsere o'nepo,

—¿Menpa' Romano gobierno huairitaj i'maenapo? ¿Menpa' oy onte'ti judío go-bierno huairi to'edik o'ea'pet, Huairi? — Jesústaj o'nona'uyate.

⁷ —Diosayo'da kurudyo aya'da ka'dik o'e. Kenoka' o'pakpo, o'ka'apo. Opudtaj kenme'noe nopoeahue'dik o'e Diosa. ⁸ Diosen Nokireg opudtaj o'huatiakpo opudtaj mo'nopo'toeapone bo'teypaka'apone. Opudtaj 'urua'da montihuapokika'apone. Diosen huaka' montihuapokika'apone. Jerusalén huakka' jak hue'eritaj konig ijkikame'nig konig ijbueyme'nig ijnoyhuadme'nig manbatia'pakika'dik mo'ika'apone. Judeabayo konigti batia'pakdik mo'ika'apone. Kenpa'ti Samariabayo konigti batia'pakdik mo'ika'apone. Kenpa'ti huehuea'da aya'bayoda aya' aratbuttaj konigti mana'dik mo'ika'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁹ Kenda eade'te huanigpeika'eria en'tiahuayate Diosa kurudyo Jesústaj o'tobehuikuyate. E'sihui'yo e'kudonte onte'ti Jesústaj tiahuayhue'dik o'ne'uyate. ¹⁰ Kurudyo e'behuikde'te Jesúsen huanigpeika'eri kurudyo en'tiahuayate ida onteteyo' botta' huabokerek on'bata'boato'po yudtaj keregda on'otuyate.

¹¹ —¿Mena'po kurud bo'tiahuaya'? Jesús kurudyo o'behuikonde, opud e'eya' Jesús e'behuikte, bo'tiahuaynig konigti ya'huarakapet, Galilea huadarieri. —Diosen huata'moneria on'mana'uyate.

**Jesúsen huaknopoe'eri
Matíastaj on'de'uyate.**

¹² Ote' Olivosya' on'bahua'uy. Jerusalényo meyhue'da on'bahua'uyate. ¹³ Huakka' jak Jerusalényo on'tiakdepo jak ayta kutayo kente on'tai'ika' on'behuikuy. Huakka'da o'nepo, Pedro, Jacobo, Juan, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Jacobo, Simón cananista kenpa'ti Judas o'nepo. Jacobo Alfeoensi'po o'uyate. Judas Jacoboen huama'buy

o'uyate. ¹⁴ Aya'ada on'pakpo kirigayo' Diostaj on'tiona'pakika'. Sue'da ettone'beta' on'tiona'pakonhua'uyate. María, Jesúsen inag kenpa'ti Jesúsen huama'buy, o'nuyate.

¹⁵ Kenoka' on'tiona'pakonhua'po huama'buynopoyo Pedro o'bo'uyate. Jesúsen huanigpeika'eri huama'buy o'uyate. Ciento veinte huama'buy en'kupopakte:

¹⁶ —A'nenda David Apagba'te oa'po kenda Judas o'kame'nig oa'uyate. Konig Jesústaj taka'taj yan'yokapet Davidtaj Diosen Nokirega o'nopo'toenok, David oa'uy. Buttida Apagba'te o'uyate konigti o'eme'te. ¹⁷ Judas oro'ere o'ika'po, oro'ere o'kikame'nig'a ¹⁸ dakhuea' e'ka' huakupe o'enok Sacerdote huairitaj o'batahuame'te huadarisi'po on'bakeme'te. Huakupen o'nennok o'dapopotagonpo huamin aya'da o'orokon'uyate. ¹⁹ Ida aya' Jerusalén huae'eria on'tipeen'uyate. Ken huadarisi'potaj Acéldama on'dikkame'te. Kendik Acéldama mimidari o'e. ²⁰ Ken konig Davida Judastaj Salmosba'te o'timadoya'uyate: Konig jak ekhua'nig ikahue' o'eapo. Kenpa'ti: Nogbokerekda ke'na e'kika' kake'. David e'batadi'kea'ba'te o'timadoya'uyate.

²¹⁻²² Oy Judas ehue'da o'enok noga oro'ere “Jesús o'noyhuadme'te,” manbatia'pakika'dik ya'eapet. Nogtatida e'dik o'ey. Ke'na oro'ere kenpa'ti Jesúsere o'ika'uy. Jesústaj Juan bautiza egka'te o'ika'uy, kenpa'ti Jesús a'e'manmadika'te o'ika'uy kenpa'ti Jesús e'noyhuadde'te oro'ere o'ika'. Nogtatida e'dik o'ey. — Pedroa o'mana'uyate.

²³ Botta'taj eretnopoyo on'totiakuyate José Matíaseretaj. Josétaj botta'dik o'dikka'uy Barsabás Justo. ²⁴⁻²⁵ Inpa' on'tiona'pakpo:

—On aya'en huanopo'da i'ma-knokotika'ne, Huairi. Judas dakhuea' o'ka'po nogyoda hua'dik o'epo o'huame'. ¿Be'a ke'na ee'pa'ti ya'eapo? Botta' huabokerek iyo o'ne. ¿Be'tataj i'pak? ¿Be'tataj i'eapo? —On'tiona'pakuyate.

²⁶ Konig huanopoe' huid okmo on'en'uyate. O'nendepo on'tiahuayo, Matías oro'ere Jesústaj huadak hua'a o'manbatia'pakapo, on'nopoe'uy. Jesúsen huamata'moneri Matíasere doce onte'ti o'uyate.

Diosen Nokirega o'bahuatiakdepo Jesúsen huanigpeika'eritaj o'manopo'toe'uyate.

2 Pentecostés fiesta kenoka' o'me'de'uy. Jesús e'bueyte cincuenta huame'noe o'pokondepo, Jesúsen huanigpeika'eri egkupopakte ² ida konig huaboro' bapoka eapa' e'adyakte on'pee'uy. Kurudya' e'adyakte on'peepo, aya'ada ken jakyo on'bahuadpo on'pee'uyate. ³ Kenoka' konig ta'ak e'bakpakonig aya'tada o'bakutikotepo, o'pijboepo. ⁴ Huabada Diosen Nokirega o'manopo'teopo, nogen nogen aratbuten hua'a nopoe'hue' e'ikada huaboa'da on'baa'pakuyate. Konig Diosen Nokirega o'manopoea'uyate nogen nogen aratbuten hua'ate on'baa'pakuyate.

⁵ Ken fiestate Jerusalényo huakka'da judío aratbut o'nuyate. Diosen e'ka'ta' on'pakpo nog jak nog jakya' nogbaya' nogbaya' on'batiak'e'uyate. ⁶ Kenda e'bapokpa' 'utta'da o'adyaknigtaj huakka'ada on'peedepo on'kupopakonpo, nogen nogen hua'a en'baa'pakte aya'da nogda nogda ke'nenda hua'a on'mapeepo diga'da on'mamepuke'uyate. ⁷ On'mamepu'kepo, huayahuaya on'batia'pakpo:

—¿Oro'taj mona'nig menpa' Galilea huae'eri aya'da ya'ne? ⁸ ¿Oro'en

hua'ate menpapi' ya'nanopoe? ⁹Partia
huadarieri o'ey. Media huadarieri
o'ey. Elam aratbut o'ey. Mesopotamia
huadarieri o'ey. Judea huae'eri,
Capadocia huae'eri, Ponto huae'eri,
Asia huae'eri, ¹⁰Frigia kenpa'ti Panfilia
huae'eri, Egipto huae'eri, Africabayo
idbodte Cirene huae'eri, kenpa'ti esoeri
Roma huae'eri o'ey. Esoeri Romaya'
judío aratbut o'nepo kenpa'ti nog
aratbut e'eada judío aratbut Diostaj
on'kika'nig konigti on'kika'uyate.
¹¹Kenpa'ti Creta huae'eri, Arabia
huae'eri o'ey. Konig huaboro'da
Dios o'e. Konig huakka'da o'ka' Dios
e'batia'pakte oro'en hua'ate ona'nok
o'peey. —Huayahuaya on'batia'pake'uy.

¹²Aya'ada digá'da on'mamepuke'po
huayahuaya on'batia'pakpo:

—¿In kate ya'et? —On'batia'pakuyate.

¹³ Nogomey on'tierikpo,

—O'nokkuda'po, onda'.

—On'mana'nig'a ken.

Pedroa o'manbatia'pakuyate.

¹⁴Kenoka' Pedro nog once Jesúsen
huamata'moneriere o'bopo 'utta'da
o'mana'po:

—Daka' do'taj men'pee', Judea
huadarieri kenpa'ti Jerusalén huakka'
jak huae'eri. ¹⁵Inomey o'nokkudā,
nama'da mo'nopoene. Okkudāhue'
o'ne. Sikyoedda o'e. Oro' sikyoedda
okkudāhue' o'ika'ne. ¹⁶Opudomey
o'mapeedenig kenpa'ti oro'taj
o'batiahuyaydenig a'nenda Diosenba'
huamanbatia'pakeri Joela oa'uyate:

17 Nogok Diosen kene'huaya' huame'-
noete do'hued Nokireg huakka'
aratbuttaj ijbayo'keapoy. Opuden
huasi'po, huabokerekere ettone'ere
Diosen hua'a on'manmadikika'apo.
Huaboa' e'bayorokte Diostaj on'ti-
ahuayapo. Huatone'taj e'bayorokte
ijmanop_{ee}a'apoy. 18 Kenoka'
do'hued huakika'eri huabokerekere

ettone'eretaj do'hued Nokireg
 ijbayo'keapoy. Do'hued Nokirega
 o'manopo'toenok do'huedyo'da
 on'manika'apo. ¹⁹ Kurudyo konig
 tiahuahued moeonhuahuika'uy
 ijka'apoy. Huadariyo nogda nogda
 ijka'aponok aratbut on'tiahuaypo
 teyda Dios o'e nopoe'dik
 o'neapo. Konig e'barak mimi
 on'tiahuayapo. Konig huakka' jak
 e'mey on'tiahuayapo. E'sihui'tone'
 on'tiahuayapo. ²⁰ Nogok Cristo
 oro'en Huairi tiakhued ee'ted
 huakka' on'me'pukapo. Niokpo
 yata'sikonapet. Ta'tehue' ya'eapet.
 Puug konig mimi bedda o'eapo.
 Cristo Huairi e'tiaakte Dios
 huaboro'da o'e yan'nopoeapet.
 'Urua'nanada huame'noe
 ya'eapet. ²¹ Do'taj meknopoeapo,
 "Betioka', me'nopo'yarea', do'taj
 me'noeanhuahuika', Huairi."
 Aya'ada kenda mena'nok kennayo
 bueyhue' o'neonhuahuika'apo.

Kenda Joela Diosenba' huamana'eri
o'madoya'uyate.

²² Onte'ti men'pee'. Opuda Israel aratbut do'taj men'pee'. Jesu Nazaret huakka' jak huæ'eri o'eme'te. Konig huabokerekada kahue'dik ee'tada 'uruda Jesu'a o'kikame'te. Konig kahued o'neonhuahuika'uy Jesusanayo Diosa o'tiahuapokpo o'kame'te. Opudada mo'nopeene Jesu'a o'ka'uynig. ²³ Jesu'staj bo'tohua'po cruzte kadarake'po dakhuea' huaka'eritaj bo'yokme'nig'a. Kenda ogka'apo Diosa a'nennanada o'nope'uyate. ²⁴ Huabueytaj e'toeonig ee'tada Diosnayo teynananada o'epo o'noyhuadame'te. Jesu'staj huabueyada kae'po kenpa'da toehue'dik o'eme'. ²⁵ Kenpa'ti a'nenda Jesu'staj Davida in konig o'tia'pakpo:

Do'hued Huairi Dios ontaj ijtiahuayikay.
Do'ere o'ika'ne. Do'taj o'ti-
huapokika'nok me'pukhue' iijikay.

²⁶ Kena'po huakka'da ijdurugpakpo, kentaj durugda ijabatadi'kikay. Konigepo kenpa'ti e'bueyde'te kubarakya' onte'ti ijnoyhuadapoy daka' yoknopoey. ²⁷ Konigepo on Dios do'taj kenpa'da huabueya'da kae'po enhue' o'eapone. Keyo e'buey nokireg o'nika' do'taj enhue' o'eapone. Kenpa'ti do'taj o'nen huadi'taj so'parahue'dik o'ia'apone. ²⁸ O'nen kakadhuahuike'po i'pakpo a'noeanhuahuikaya'po do'taj o'nopoea'nede. Kenpa'ti doere i'ika'po do'taj huakka' o'durugpaka'ika'apone.

Kenda Davida a'nennada Jesústaj o'tia'-pakpo, o'madoya'uyate.

²⁹ Oro'en adhuea'pane'kudak David a'nenda e'bueyte on'kubarakka'uyate. Oy huame'noete kubarak o'tiahuay'ikay oro'. Buttida ijjay, egomey. ³⁰⁻³¹ David Diosen huamanbatia'pakeri o'epo kenpa'ti "O'nen adhuea' huayayo nogok Cristo o'eapo. Cristo Israel Huairi o'eapo." Diosa buttida ona'uyate. David kenda o'nopo'euyate. Konigepo kenda Diosa o'ka'apo o'nopo'epo, o'batia'pakuyate. Cristo e'bueyde'te Diosa kenpa'da enhue' o'eapo, kenpa'ti so'parahue' o'eapo. Kenpa' David o'batia'pakuyatenig konigda o'eme'. ³² David Jesústaj o'batia'pakuyate. Diosa Jesústaj aya'ada o'tiahuaymey o'noyhuadame'te, kenda oro' opudtaj huaa'dik o'ene. ³³ Kurudyo Jesúsere a'huadikaya'po Diosa Jesústaj o'behuikame'te. Kente ee'te aya'ada Jesústaj nigpeika'dik o'neapo. Jesústaj Diosen Nokireg o'yokuyate. Konig Diosa oa'uyatenigda. Kenda huaboa'da opuda bo'tiahuaynig kenpa'ti mo'peenig. Diosen Nokirega o'ka'. Jesúsa Diosen Nokireg mo'nigta'mona'dene. ³⁴⁻³⁵ David huata' tia'pakhue' o'epo kurudyo huahue' o'uyate. Jesús Diosyo o'hua'apo Davida oa'uyate.

"Diosen huada'kopen yahuad, Huairi. Taka'taj gana yogka'deaponok. Nogok aya'da o'nen takaa mo'nigpeika'apone." Do'hued Huairitaj Diosa oa'uy. Davida oa'uyate.

³⁶ Opuđ Israelen adhuea' huayayo Jesústaj hueypa cruzte mo'beta'po bo'arakme'nig'a Diosanayo Huairikon Cristotaj o'yahueame'te. Kenda daka' yan'nopo'ikati'. —Pedroa 'utta'da o'mana'uyate.

³⁷ Pedrotaj Israelen adhuea' huayayoa on'mapeedepo, kenda nama'da o'kamey on'nopoedepo, pai'da on'manopo'uy. Pai'nanada o'nepo,

—¿Kate kika'dik o'e, eg'? —Jesúsen doce huamata'moneritaj Pedrotakon on'mana'uy.

³⁸ —Diostaj yan'nopo'korea'. Diostaj huaboa'da yan'nigpeika'. Jesucristoa o'paknok bautiza yag'kati'. Jesústaj moknopo'enok Diosa o'nen dakhuea' e'ka' mo'nopo'tihueke'apone, bokkahuea'apone. Kenpa'ti Diosen Nokirega mo'nopo'toeapone. ³⁹ Do'hued Nokireg ijbayokapoy Diosa oa'uyatepo opudtaj bo'yokapone, opuden huasi'potaj, kenpa'ti bidteda huae'erita' kenpa'ti nogbayo nogbayo huae'erita' Diosa o'pakpo, ke'nen Nokireg o'bayoke'apo. —Pedroa o'mana'uy.

⁴⁰ Kenda o'mana'depo nogiti nogdakon o'mana'po o'maboroaypo:

—In aratbut oyda o'nika'nig'a oknopoehue' huae'eri o'nepo dakhuea' ogkika'. Opuđnayo konigti kikhue'ada yan'nopo'korea'. —Pedroa o'mana'uyate.

⁴¹ Ken, huakka'da Pedrotaj on'peedepo, o'noknopo'epo, bautiza ogka'uyate. Kenme'noeda tres mil Jesústaj huaboa'da o'noknopo'epo, Jesúsa huata'moneriere on'nigpeika'uyate. Diostaj on'nigpeika'po on'batadi'kika'uyate. ⁴² Jesúsen doce

huamata'moneria on'manmadikika'nok kenomey o'noknopoe^{depo} aya'da huame'noeda daka' on'mapeika'uyate. Aya'da ontatayo' on'bapika'uyate. Jesús e'buey'uy okkahuehue' o'nepo, on'bapika'uyate. Kenpa'ti Diostaj ontatayo' on'tiona'pakika'uyate.

Konig huaboa' huaknopoe'eria ogkika'uyate.

⁴³ Jesús en doce huamata'moneria kenda tiahua^yhued o'neonhuahuika' on'kika'po, Diosa o'batihuapoknok huakka'tada on'bayarea'ika'. Aya' aratbutada on'mamepu'keonhua'uyate. ⁴⁴ Aya'da kenomey Jesucristotaj o'noknopoe^{po}, onteteyo' o'nika'po, huayahuaya on'batihuapokika'uyate. Kenomey katepi' on'toe^{po} nogtaj nogtaj on'bayokika'uyate. ⁴⁵ Kenomey katepi' on'toe^{po}, ta'ba jakpi' nogda nogda on'bahuay'ea'uyate. Pai'da aratbuttaj huakupe on'bayoke'uyate. ⁴⁶ Aya'da huame'noe Diosen jakyo on'kupopakika'uyate. Kenomeyen jakya' huayahuaya on'batobapika'po, durugda on'bape'po huanopo'ada huadak o'noknopoe^{po} on'bapika'po, ⁴⁷ Diostaj durugda o'nepo, dakiti o'nona'ika'uyate. Jesústaj huanigpeika'eria huadak o'ne. Aya'ada huakka' jak huae'eria on'bahuaa'ika'uyate. Aya'me'noe Diosa o'batihuapokika'nok Jesucristotaj nogomeya huaboa'da o'noknopoe^{po}, huanigpeika'eri^{ere} o'noknopoe'ika'uyate.

E'ketpaktaj Jesucristoa o'paknok Pedroa o'yarea'uyate.

3 Nogok terea' e'huadte Pedroere Juanere Diosen jakyo on'hua'uyate. Kente niokpo e'huadte aratbut on'tiona'pakika'uyate. ² Diosen jak kurute huabokerek e'ketpak o'ika'po, kenda e'si'poe' e'ketpak o'ika'uyate. Diosen akbogpete aya'me'noeda e'ketpaktaj

on'totiakika'uyate. Ken akbogpete o'dikka'ika' "Uruda." Aratbut Diosen jakyo en'kudde'te "Huakupe beyok," kae'po on'totiakika'uyate. ³ Diosen jakyo huakuddikte ene'te Pedro Juaneretaj, "Huakupe men'yok," o'mana'uy. ⁴ Pedro Juanere e'ketpaktaj on'tiahua^ypo,

—Oro'taj bo'tiahuai'. —O'nona'uy. ⁵ Kenda ea'te o'batiahua^ypo, o'manigey. Huakupepi' men'yokapone o'nopoe^{po}.

⁶ —Huakupebayo' ijje^y oropi' toehue' ijje^y kenda ka'dik o'epo o'ka'apoy. Jesucristo Nazaret huae'eria o'paknok yaupakonpo yabo', yahuae'. —Pedroa e'ketpaktaj ona'uy. ⁷ Huada'kopen o'ta'koypo o'boa'. E'bode'te hua'i huabopiere o'yareudpo, o'teypakan'uyate. ⁸ Kenoka' o'kudajpo, o'boato'po o'hua'e. Diosen jakyo Juan Pedroere o'kudpo. O'hua'epo, o'kudajpo, "Dakiti, Dios, huadakda megka'ne," ona'uyate. ⁹ O'hua'epo Diostaj dakiti ea'te aya'ada on'tiahua^yuyate. ¹⁰ Kentaj on'nokie'po. 'Uruda akbogpete "Huakupe beyok" o'mana'ika'nok, kentaj on'nokie'po on'mepu'kepo, "Kenpihuay Diosa 'urua'da o'ka'," oda'uyate.

Diosen jak kurute o'dikka'uyate Salomón. Kenta' Pedroa o'manmadika'onhua'uyate.

¹¹ Diosen jak kurute o'dikka'uyate Salomón. Kente Juantaj Pedrotare e'dakka'a o'bata'bodhua'po ekhua'ta' pakhue' o'mae'uy. Aya' aratbuta e'dakka'taj on'tipeepo on'mepu'kepo on'baketonyakpo Diosen jak kurute on'kupopakuyate. ¹² Huakka'da kenomeytaj en'kupopak^{te} Pedroa o'batiahua^ydepo, o'manmadika'po:

—¿Mena'po e'yarea'taj mo'mamepu'ke? ¿Menapo oro'taj bo'tiahua^y? Oro'taj teyda o'nepo on'yarea' nama'da mo'nope^{ne}.

Oro' huadakda o'nepo e'ketpaktaj on'yarea' nama'da mo'nopoene, Israel aratbut. ¹³Oro'en Diostaj Abraham o'nigpeika'uyate. Isaac Jacobere on'nigpeika'uyate. Ken Diosa ke'nen-si'potaj 'urua'nanada o'ka'po Jesustaj huaboro' huairia o'yahueame'te. Opudanayo kdarake'po Pilatotaj bo'yokme'te. Pilato e'oroka'ta' e'paktada o'pudomeya "Keje" moname'ne. ¹⁴Jesús Dioseny'o'da, o'pakpo, 'urua'da Dioseny'o'da o'kadhuahukame'te. Kenpa'da huadaknanada o'ikame'te. "Jesustaj pakhue' o'ey. Dakhuea' huakka'eritaj yaoroka'." Opudomey Pilatotaj moname'ne. ¹⁵Ken konig Diosen huamanoeanhuahuika'eritaj opuda bo'arakme'nig'a. Huabueyada ee'tada Diosa o'noyhuadame'te oro'ada o'tiahuayme'po oay. ¹⁶Opuda e'ketpaktaj bo'tiahuayikame'ne daka' mokie'ika'ne. Jesustaj oro' oknopoenok o'yareadde. Kenda bo'tiahuayne.

¹⁷Opuden huairiereada Jesustaj nopoehue' mo'epo nama'da bo'arakme'ne, ijnopoe eyomey. ¹⁸Cristo pai'da nopo'edik o'epo Diosen huamanbatia'pakeria o'da'uyatenig kenda Diosa ogkame'. Jesús pai'da o'nopo'epo o'bueyme'. ¹⁹Dakhuea' e'ka' yan'batik yan'nopo'korea' Diostaj yanoknopoe'. E'nopo'korea'nayo Diosa dakhuea' e'ka' o'nopo'tihueke'apo kenpa'ti Diosa mo'manopo'durugpaka'apone. Kenpa'ti mo'manopo'teypaka'apone. ²⁰Kenpa'ti Dios onte'ti opudte Jesustaj mo'nigta'mona'apone. Ke'na Cristo o'epo opuded huairi o'e. ²¹Oy Jesús kurudy o'edik o'ika'. Nogok Diosa aya'da huaboa'da e'kade'te onte'ti Jesús o'tiakapo. Kenda Diosa oa'uy. Ke'nen huadak huamanbatia'pakeria kenpa' o'da'uyate: ²²"Dios Huairia huamanbatia'pakeritaj o'ta'mona'apo. Opudtaj mo'nigta'mona'apone. Ke'na onaratbutyo' judío o'epo. Konigti do'taj

me'nigta'mona'uyne opudtaj mo'nigta'mona'apone. Aya'da mo'nika'apetnig yan'nigpeikati'. ²³Aya'ada Diosba' huamanbatia'pakeritaj peehue' ee'nayo Diosa kenpa'da o'maenapo. Diosen aratbut ehue'dik o'neapo." Kenpa' oa'uyate Moisésa.

²⁴Kenpa' oy oro' o'batiahuayde aya'da Diosenba' huamanbatia'pakeri on'batia'pakuyate. Samuela Diosen huamanbatia'pakeria huakkuruda kenpa' oa'uyate. Kenpa'ti nogok nogok nogda nogda Diosenba' huamanbatia'pakeri kenpa' on'da'uyate. ²⁵Opudomey Diosen huamanbatia'pakerien adhuea' huayayo mo'epo aya' aratbuttaj huadaknada mo'manigka'apone. Kenda Diosen huamanbatia'pakeriomeya o'manbatia'pakuyate. "O'nen adhuea' huayayoa aya' aratbuttaj 'urua'nanada ya'manigka'apet." Diosa Abrahamtaj ona'uyate. ²⁶Kena'po Diosa Huasi'po o'noyhuada'depo opudtakon daka' kagkike'po o'ta'mona'uyate. Opuda aya'ada dakhuea' e'ka' kan'manopo'kore'po mo'nigta'mona'uyate. —Pedroa kenda o'mananhua'uyate.

Pedro Juanere huakka' judío huairitaj on'batiboa'uyate.

4 Pedro Juanere huakka' aratbut e'mananhua'te judío sacerdotea on'huatiakuyate. Sacerdote Diosen jak huato'e'eri sorotataj huairi on'huatiakuyate. Saduceoa aratbut on'bueypo noyhuadhue'dik o'ne on'batia'pakika'uyate. ²Pedro Juanere aratbuttaj on'manmadika'nok kenpa'ti Jesús e'bueyada o'noyhuadme'tenok aratbut e'bueyada noyhuaddik o'neapo. Kenpa' on'manmadika'nok Saduceomeya on'bahuadiay'uyate. ³On'mahuadiaypo Juantaj Pedrotare on'batohua'po, o'sikaponok sorotataen huabakuda' jakyo on'bakuda'uyate. ⁴Huakka'ada Pedrotaj Juantaere

on'mapeedepo Huairi Jesústaj o'noknopoe'uy. Kenoka' cinco mil huabokerek Jesústaj o'noknopoe'uy. Kenoka' cinco mil huabokerek Jesústaj o'noknopoe'uyate.

⁵Emede'te judío aratbuten huairi ogkupopakpo, huatone' huairi, Apagba' huamadoya'eriene Jerusalényo ogkupopakuyate. ⁶Kenpa'ti sacerdote huairi Anás o'uyate. Kenpa'ti Anás Caifás huabetere, Juan, kenpa'ti Alejandrore ogkupopakuyate. ⁷"Pedrotaj Juantaere yan'totiak. Nopote yan'maboa'." On'mana'uyate. On'maboadeipo,

—¿Monig bayarea'dik mo'e? ¿Be'ed hua'ate boka'? Yada'. —On'mana'uy.

⁸⁻¹²—Huabokerek e'ketpaktaj huadakda o'ka'mey. ¿Be'a ya'yareame'? ¿Be'ed hua'ate o'kay? Kenda e'nopoeta' e'paknayo daka' yan'pee'. Yan'nopoe'. Aya' Israel aratbut kanoknopoe'. Jesús Nazareteri o'paknok o'yarudme' kenbokerek e'yarede' huadakso'da iyoda o'bo. Ke'na e'ketpak o'ika'uyate. Jesucristotaj hueypa cruzte opuda bo'arakme'ne. Diosa e'bueyde'te o'noyhuadame'te. Jesús konig jak huaka' huid o'e. Huidte jak onhuad. Opud Jesústaj nigpee'hue' mo'ikame'po jak huaka' huid mo'enme'te. Jesúste aya' jakda o'bahua'. Aratbutanayo oroen dakhuea' e'ka' nopo'tihuekehue'dik mo'ika'ne. Aratbutanayo onte'ti Diosere noeanhuauikahue'dik mo'ika'ne. Jesucristoayo'da nopo'tihueke'dik mo'ene. Jesucristoayo'da onte'ti Diosere noeanhuauika'dik mo'ene. Huakka' jak huairitaj kenpa'ti huatone' huairitaj ijjay. —Diosen Nokirega Pedrotaj o'nopoea'nok Pedroa o'mana'uyate.

¹³Pedro Juanere me'pukhue' o'nepo 'urua'da on'mana'nok huakka' huairi on'peepo, on'batiahuaypo, "Kenpihuay, ¿Menpapi' 'urua'da yanahua'? Beroba' nopoehue' kenpa'ti huairi konig

ehue' o'ne." O'nopoepo, Jesúsere o'nika'uy on'nokie'uy. ¹⁴Kenpa'ti e'ketpak on'yareme'te kenteda Pedro Juanere o'bata'bonok, on'tiahuaypo, "dakhuea' ogkame'te," ahue'dik o'nuyate. ¹⁵Pedrotaj Juantaere on'maorokandepo huairi huaboa'da huayahuaya on'batia'pakpo,

¹⁶—Inomey huabokerekaj kate ka'dik o'e oro'. Konig tiahuayhued o'neonhuahuika' ogka'deme'te aya'da Jerusalén huae'eri on'nopoe. Kahue' o'neme', ahue'dik o'ey oro'. ¹⁷Kenda e'ketpaktaj onka'deme'te huabada nogtaj nogtaj batia'pakhue'dik ka'ne' ighua'da mana'dik mo'ne. "Jesucristotaj batia'pakhue' yane'." Juantaj Pedrotare mo'nona'nok. —Huairia huayahuaya on'batia'pakuyate.

¹⁸Onte'ti Pedrotaj Juantaere en'bato-tiakde'te, "Jesústaj batia'pakhue' yane'. Kenpa'ti Jesús en hua'a manmadikahue' yane'." On'mana'uyate.

¹⁹—¿Kate ya'pak Diosa? ¿Be'taj nigpee'dik opudtaj Diostapi'? ¿Menpa' mo'nopoe opud? ²⁰Kenda o'tiahuayikamey. Kenda oro' o'peikamey manika'dik o'ey. —Pedro Juanerea huairitaj on'mana'uy.

²¹Onte'ti yan'batik ighua'da huairia on'mana'depo, Juantaj Pedrotare on'maoroka'uyate. Aratbuttaj on'makme'pukpo mabitbithue'ada on'maoroka'uyate. E'ketpaktaj o'yarea'nok "Dios huadakda o'e." Aya'ada aratbuta ona'nok. ²²Ken e'ketpaktaj Diosa o'yareame' cuarenta huabayok yareahued o'neonhuahuika'uyate.

**Teynopo'da me'pukhue'ada Diosen
huadak hua'a a'manaya'po
Diostaj on'tiona'pakuyate.**

²³Kenoka' Pedrotaj Juantaere e'noroka'dete Pedro Juanere Jesús en huanigpeika'eritaj on'bahuahua'uyate. Sacerdoteere huatone' huairiere

aya' on'mana'nig on'batia'pakuyate.
²⁴ Aya'ada huanigpeika'eria on'peedepo,
 onteteyo' Diostaj on'tiona'pakpo:

—Dios Huairi i'ene. Kurud i'ka'uy.
 Ote' huadari i'ka'uy. Huahue huaboro'
 e'pog i'ka'uy. Kenpa'ti aya'da kurudyo
 huae'eri i'ka'uy. Aya'da ote'yo huae'eri
 aya'da huadariyo, huahueyo, e'pogyo
 huae'eri i'ka'uyate. ²⁵ O'nenba'te Davida
 o'nen huanaba'a oa'uy. O'nen Nokireg,
 Dios Nokireg Davidtaj o'nopo'e'a'nok,
 o'madoya'uyate:

¿Nog aratbut mena'po Diostaj
 yan'huadiayika'po yan'maboyika'.
 Mena'po Israel aratbut nama'da
 huadik yan'nopoika'? ²⁶ Nogbaya'
 nogbaya' huairi on'tiakpo
 on'kupopakpo, nogda nogda
 jak huairiere on'kupopakpo,
 Dios Huairitaj kenpa'ti Diosen
 Cristotaj dakhuea'da e'magka'ta'
 on'eretpakpo.

Kenda Davida o'madoya'uyate.

²⁷ In huakka' jakyo konig Davida
 oa'uyatenigda Jesucristotaj
 a'magkaya'po ogkupopakme'. O'nen
 huadakda huasi'po Jesús, kentaj Cristo
 i'yahuea'po i'ta'mona'uyate. Herodes
 Huairi, Poncio Pilato Huairiere,
 nog aratbut, Israel aratbut Jesústaj
 a'arakya'po ogkupopakme'. ²⁸ Kenda
 ogkame'nig kenda ogka'apo a'nenda
 i'nopo'e'uyate. ²⁹ Oy huiyokda orotaj
 mona'dene, yamapee', Dios Huairi.
 Oro' o'nen huanaba'taj bo'tihuapok,
 mo'nopo'teypaka', o'nen huadak hua'a
 me'pukhue'ada o'mana'apoy. ³⁰ Jesús
 o'nen Huasi'poa 'urua'da kabayere',
 nogda nogda 'urua'da kake'po
 aratbut on'tiahuaypo teyda o'e Dios
 o'noknopoeapo, oro'en Huairi Dios.
 —Huanigpeika'eria on'tiona'pakuyate.

³¹ En'tiona'pakde'te ken jakyo
 egkupopakte o'iyig'uy. Aya'tada Diosen
 Nokirega o'manopo'toe'uyate. Aya'ada

me'pukhue' o'nepo Diosen huadak hua'a
 on'manika'uy.

Katepi' entae' ayedda on'taika'uyate.

³² Aya'da Jesústaj huaknopoe'eri
 konig katepi' nogtiada aratbut konigti
 on'pakika'uy, konigti on'nopoika'uy,
 konigti ogkika'uy. “In do'hued
 me'taene.” Ahue' o'nepo katepi' entae'
 ayedda on'taika'uyate. ³³ Jesús
 huata'moneria me'pukhue'ada Huairi
 Jesús e'bueyada o'noyhuadme'te on'ba-
 tia'pakika'uyate. Diosa o'batihuapoknok
 nogiti o'noknopoe'po huayahuaya
 nogitinada di' on'maika'uyate. ³⁴ Pai'da
 huaknopoe'eri ehue' o'nuy ta'ba
 huatoe'eria on'bahuaya'po noga jak
 on'bahuaya'po huakupe on'totia'po
³⁵ Jesús doce huamata'moneritaj
 huakupe on'bayoknok huakupe
 on'baedepo pai'da huae'eritaj
 on'bayoke'ika'uynok nogtiapi' pai'da
 ehue' o'nika'uyate. ³⁶ Kenpa' José
 o'ka'uyate. Josétaj nogdikkon o'dikka'
 Bernabé. (Bernabé e'batihuapok
 huadik o'e.) José levita aratbut o'uy.
 Chipre huagkuta'mejyo huae'eri o'uy.
³⁷ Ta'ba o'bahuaya'uy. Jesús doce
 huamata'moneritaj huakupe o'tohua'po,
 o'bayokuyate.

**Ananías Safiraere
 dakhuea' ogka'uyate.**

5 Nog huabokereknayo o'uyate.
 Ke'nendik Ananías o'uy. Ke'nen
 huatoe o'tauyate huadik Safira.
 Huatoeere ta'ba on'bahuaya'po,
² huatoeereada on'nopoepo sue'da
 huakupe nogte o'iregapo o'tiokhueypo
 “In aya' huakupe o'e,” da oa'po Jesús
 doce huamata'moneritaj o'bayokuyate.

³ —¿Toto'taj mena'po i'nigpeepo
 Diosen Nokiregtaj da ina'ne? Ta'ba
 e'bahuaya' huakupe i'posaka'po
 i'iregapo i'tiokhueyne. ⁴ Bahuayahued
 o'nen ta'ba i'taikame'. E'bahuaya'de

huakupe o'nen o'e. ¿Mena'po kenpa' nama'da i'nopoe? "Ken aya'da huakupe iyyoki," nama'da ia'. Huabokerektaj da onahue' i'ene. Diostaj da ina'ne, Ananías. —Pedroa ona'uy.

⁵ Ananías Pedrotaj kenda o'peeondepo o'bueyonpo o'hue'kuy. Aya'ada kenda huaboa'da on'nokotdepo huakka'da on'mame'pukue'uy. ⁶ Ken huabo on'huatiakpo asuk o'nogkuta'doka'po, on'tohua'po, on'kubarakka'uyate.

⁷ Bapa' hora e'pokde'te ke'nen huatoe o'kudon'uy. Huatoe bekbueydene nopoe'hue' o'epo o'kudon'uyate.

⁸ —¿Ta'bataj meniga' huakupete mo'bahuaya'? ¿O'nen huatoe oa'de menpa' kenniga'teda huakupete mo'bahuaya'? —Pedroa ona'nok,

—Ee', konig do'hued huatoe menet-nig kenda oro'taj bo'yokne. —Ettone'a ona'uy.

⁹ —Huatoeere Diosen Nokiregtaj da mena'po onpapayo' mo'nopoe'po, mona'. Yapee'. Kenomey o'nen huatoe'taj on'kubarakkadpo akbogpete o'noky'e'depo ontakon on'tohua'apo. —Pedroa ona'uy. ¹⁰ Ida ettone' Pedroen hua'ite o'bueyonpo o'hue'kuy. Huabo on'kudpo e'bueytaj on'tiahuaypo, on'bueytohua'po, huatoeere ontatayo' on'kubarakka'uyate. ¹¹ Kenda aya' Jesús'taj huaknopoe'eria on'peede'po, huakka' on'mididuyate. Aya'ada aratbut on'peede'po, huakka'da on'mame'pukuyate.

Konig tiahuahued

o'neonhuahuika'uyate Pedromey ogka'po dakhue'taj on'bayarea'uyate.

¹² Ken Jesús'en huata'moneritaj Diosa o'tihuapokpo o'bateypaka'nok 'urua'da ogkika'uyate. Konig tiahuahued o'neonhuahuika'uyate ogkika'uyate. Kenpa'ti dakhue'taj on'bayarea'ika'uyate. Aya' huaknopoe'eri Diosen jak kurute Salomónte

ogkupopakika'. ¹³ Nogomeynayo oknopoe'hue' huae'eria on'mepukpo huaknopoe'eri kupopakhue' e'eada Jesús'en huanigpeika'eri huadakda o'ne on'nopoika'uyate.

¹⁴ Huakka' huabokerek huakka' ettone'ere Jesús Huairitaj huaboa'da on'noknopoe'uyate. ¹⁵ Ken, 'urua'da Jesús'en huata'moneria ogkika'nok dagte e'digpak e'ketpak nogda nogda on'batohua'po, asukte on'bahueda'uy. Pedro huapokdikte ke'nen huanokirega e'tipokte yan'yareapet. ¹⁶ Huakka' jakya' Jerusalén huakka' jak ibodte Jerusaléno on'batiakpo, nogda nogda huakka' jakya' on'batiakpo, aratbut e'digpaktaj on'totia'po, aratbut toto'a huamanopo'toe'eritaj on'totia'uyate. Diosa aya'tada on'bayarea'uyate. Kenpa'ti toto'taj on'maen'uyate.

Pedrotaj Juantaere dig'a' on'magka'uyate.

¹⁷ Kenoka' sacerdote huairi kenpa'ti saduceo huaknopoe'eri aya'ada digda on'bahuahuaypo, Jesús'en doce huamata'moneritaj digda on'bahuahuaypo, ¹⁸ huabakuda' jakyo on'bakuda'uyate. ¹⁹ Sikyonayo Diosen huamata'moneria huabakuda' akbogpe okhuikepo o'maoroka'po Jesús'en huamata'moneritaj o'maoroka'po.

²⁰ —Yan'huati'. Diosen jakyo yan'huati'. Ayoda yan'bopo, huaboda huadikkon huanoeanhuahuika' yan'manmadikika'. —Diosen huata'moneria o'mana'uyate.

²¹ On'peede'po Diosen jakyo on'kudpo, sikyoedda eme'te on'kudpo, huaboa'da on'manmadika'uyate. Egkupopakya' on'manmadika'uyate.

Nog jakyo kenteda huairi ogkupopakika' nogomeyere sacerdote huairi on'tiakdepo, aya'da Israel huairitaj kenpa'ti Israel huatone' huairitaj ogkupopakdepo, huabakuda'

jakya' Jesúsen huamata'moneritaj kan'batotiake'po on'mata'mona'uynig'a, ²² sorotataj onhua'nig'a, Jesúsen huamata'moneri huabakudá' jakyo bahuahuayhue' o'nedepo, on'tiakuyate.

²³ —Huabakudá' jakyo o'tiakdepo huakiregya' e'tiokkasa' e'ika'. Jak huatoe'eria sorotataj on'tibopo, akbogpe on'tioka'. Akbogpe ekhuike'te ehue' o'ne jakyo. Jesúsen huamata'moneri ehue'da o'ne. —Sorotataj on'mana'uyate.

²⁴ Diosen jak sorotataj huairi kenpa'ti sacerdote huairi sorotataj on'peedepo, “monig ya'eapet” on'batia'pakuy.

²⁵ Kenda en'batia'pakte nogtida huabokerek o'tiakato'po,

—Kenomeytaj huabakudá' jakyo mo'bakudame'ne Diosen jakyo on'bopo, onte'ti aratbuttaj on'manmadika'. —Ken huabokereka o'mana'uyate.

²⁶ Sorotataj huairi kenda o'peedepo ke'nen sorotataj o'batohua'. Jesúsen huamata'moneritaj o'batotiakuyate. Daka'da on'batotiakpo dakhue'da egka'nayo aratbut huida menpa'jiput, on'nopoepo. ²⁷ Israel huairi egkupopakyo on'bahuatotiakpo, eretnopoyo on'maboa'uyate. Sacerdote huairi o'mana'nok:

²⁸ —Jesúsen hua'a manmadikahue' yane'. Ighua'da oame'nig'a nigpeehue' mo'epo, huabada Jerusalén huae'eritaj mo'manmadika'deme'ne kenpa'ti oro'taj Jesústaj bo'arakme' mo'batia'pakme'. —Sacerdote huairia on'mana'uy.

²⁹ —Diostayo'da nigpeika'dik o'ey oro'. Huabokereka nogda eda' manigpeehue'dik o'ey.

³⁰ Opuda Jesústaj hueypa cruzte mo'beta'po bo'arakme'nig'a, oro'en huapane'kudaken Diosa e'bueytada o'noyhuadame'te. ³¹ Kenpa'ti Diosa kurudyo o'tobehuikpo huada'kopen o'huadame'te. Jesústaj huaboro' huairi o'yahueame'te. Jesús huaboro' huairi o'enok aya'ada kentayo'da

nigpeika'dik o'ne. Jesúsa Diosere onteteyo' huamanopo'yarea'eri o'epo huabokereken dakhuea' e'ka' nopo'ti-hueke'dik o'ika'apo. Konigepo Israel aratbut dakhuea' e'ka' nopo'korea'dik ya'nepo kenpa'ti Diosa nopo'tihueke'dik ya'maeapet. ³² Aya'da Jesúsa e'ka'te o'tiahuayikamey. Buttida o'ay Diosen Nokirega kenpa'ti Jesústaj buttida o'huaa'. Ke'na Jesústaj on'nigpeika' Diosa ke'nen Nokireg o'bayoke'. —Nog Jesúsen huamata'moneri Pedrorea on'mana'uyate.

³³ Huakka' huairi on'kupopakpo Pedromeytaj on'peedepo, huakka'da on'huadiaypo, e'barakta' on'paknig'a.

³⁴ Nogtida fariseo huairi nog huairiomeyere o'uy. Ke'nen huadik o'uy Gamaliel. Gamaliel Moisés e'mana'ba' huamanmadika'eri o'uyate. Ken huadakda o'e aya'ada aratbut on'tinopoeyuy. Ke'na o'bodpo jak kurute Jesúsen huamata'moneritaj o'maoroka'uyate. Judío huairitaj o'mana'po:

³⁵ —Daka' yan'nopoepo, Jesúsen huamata'moneritaj kate o'nogka'apet, Israel aratbut, o'nona'ne. ³⁶ A'nenda Teudas o'epo “Huaboro' huairi iijey,” nama'da o'mana'nok huakka'ada kentaj on'nigpeikame'. Cuatrocientosa on'nigpeikame'nig'a nogok Teudastaj o'darakdeme'nok aya'da ke'nen huanigpeika'eri on'bahuame'te. Kenpa'da on'batikuyate. ³⁷ Nogok gobierno huairi aratbuttaj e'madika'te Judas Galileayo huae'eri o'uyate. Huakka'ada on'nigpeika' kenpa'ti Judastaj o'darakdenok aya' ke'nen huanigpeika'eri on'bahuayate. ³⁸ Kena'po in huabokerektaj magkahue' yane'. Yan'maoroka'. Huabokerekada on'pakpo egka'nayo ehue'dik o'neapo. Batikdik o'neapo. ³⁹ Diosen en'mana'nayo mabatikahue'dik mo'ene. Kenpa'ti opudomeya Diostaj dakhue'da

mogka'apet. —Gamaliela judío huairitaj o'mana'uyate.

⁴⁰ Kentaj daka'da on'nigpeedepo jakyo onte'ti Jesúsen doce huamata'moneritaj on'batokuddepo, on'mabitbitdepo, ona'ti Jesúsa o'kika'nig tia'pakhue' yane' ighua'da on'mana'depo, on'maoroka'uyate. ⁴¹ Jesúsen doce huata'moneri judío huairi egkupopakya' durugteda on'bakhua'po "oro' Jesústaj o'huaa'nok huairia mo'bitbitne Diosa o'paknok." Durugda on'batia'pakuyate. ⁴² Diosen jakyo aratbuten jakyokon Jesucristotaj on'batia'pakonhuahuika'po, on'manmadika'onhuahuika'uyate.

**Aypo ayhuataj kan'bayokike'po
sietea kan'batihuapokike'po
on'baktie'ea'uyate.**

6 Kenoka' Jesústaj huaknopoe'eri o'nitakpo griego huaknopoe'eria hebreo huaknopoe'eritaj on'bahuua'po "Aypo e'bayokete oro'omeyen ayhua sue'da aypo on'bae'ika' hebreo ayhuanayo huakka'da on'bae'ika'," griego huaknopoe'eria on'bahuua'uyate.

² Kena'po doce Jesúsen huata'moneria aya' huaknopoe'eritaj on'kupopaka'po,

—Apagba' oro' manmadikika'dik o'epo aypo ayhuataj kirigayo' bayokikahue'dik o'ene. ³ Siete huama'buy huaknopoe'eritaj

yan'baktie'ea'. Kenomey huadak huaka'eri o'ne aya'ada on'matinopoe kenpa'ti kenomeytaj Diosen Nokirega 'urua'da o'manopo'toika' kenpa'ti kenomey huadakda Diosen hua'a on'nopoe, kenomeytaj yan'baktie'ea' ayhuataj aypo kan'bayokike'po.

⁴ Ayhua aypo kan'bayokike'po, opuda sietetaj e'baktie'ea'nayo oroataj Diostaj o'tiona'pakika'apoy kenpa'ti Diosba' o'manmadikika'apoy. —Jesúsen huamata'moneria on'mana'uy.

⁵ Kenda Jesúsen huamata'moneria on'mana'nok aya'da on'pakpo Esteban-

taj on'depo, Esteban Diosen Nokireg huakka'da o'nopo'toe'uy kenpa'ti Diostaj huakka'da oknopoe'uyate. Kenpa'ti Felipetaj on'de'uyate. Prócorotaj Nicanortaj, Timóntaj, Parmenastaj Nicolástaj on'bae'uyate. Nicolás nogbaya' Antioquíaya' o'tiakuyate. A'nenda judfoen e'manmadika' o'nigpeika'uyate. ⁶ A'ti Jesúsen huamata'moneriyo on'batotiaknok, on'bakutibata'tepo daka' Diosa kabatihuapoke'po on'tiona'pakuyate.

⁷ Nogiti huakka'da Jesús Huairitaj on'manmadika'uyate. Huaknopoe'eri Jerusaléno huakka'da on'nitakuyate. Huakka'da sacerdote kenpa'ti Jesústaj o'noknopoe'po, on'nigpeika'uyate.

**Estebantaj dakhue' a'huaaya'po judío
huairi egkupopakke on'tohua'uyate.**

⁸ Konig Diosayo'da ka'dik kake'po Diosa Estebantaj 'urua'da o'nopo'toe'po o'teypaka'nok Esteban teyda o'kika'uyate. Kenda aratbut tiahua'yhued on'neonhuahuika' o'kika'uyate. Aratbut en'tiahua'ye o'bayarika'uyate. ⁹ Esteban nama'da i'manmadikika'ne sue'ada huabokerek on'boy'po o'nona'uy. Judfoen hua'itake' jakya', o'dikka'uy Esclavos Libertadosyo on'bahuatiakdepo, Cirenebayo hua'e'eri Alejandríabayo hua'e'eri Ciliciabayo hua'e'eri kenpa'ti Asiabayo hua'e'eri Estebantaj on'boy'uyate. ¹⁰ Diosen Nokirega Estebantaj o'nopo'toenok huakka'da o'nopoe'po 'urua'da o'manbatia'paknok nogbayo hua'e'eria onte'ti katia' onahue'dik o'ne.

¹¹ Konigepo da huaa'eretaj da kadepo huakupe on'bayokpo, "Moisés kudaktaj dakhue'da o'batia'pak Estebana. Diostaj dakhue'ada o'huaa'me'. O'peemey." Kenpa' yanhuua' da huaa'eritaj judío esoeria on'mana'uy. ¹² Ken konig nama'da Estebantaj da huaa'eria on'mahuia'nok, huabada Estebantaj

on'huadiaypo judío huatone'ere Diosba' huamanmadika'eriere on'huadiaypo, Estebantaj on'huahua'po, on'toepo, judío huairi egkupopakyo on'tohua'uyate. ¹³Estebantaj da kan'huaa'e'po da huaa'eritaj on'batotiak. Nama'da on'mana'po:

—Esteban Diosen jaktaj dakhue'da o'huaa'ika'. Diosba' Moisés kudak e'madoya'taj dakhue'da o'huaa'ika'. ¹⁴Diosen jak o'sakapo Jesús Nazareteria. Ke'na ea'te o'peemey. Kenpa'ti konig Moisésa o'manmadikadhuahuika'uynig oro' o'kika'nig kenda Jesús a kenpa'da o'maenapo. Moisésen e'manmadika' o'enapo. Kenpa' Esteban e'batia'pakte oro' o'peemey. —Da huaa'eria on'huaa'uy.

¹⁵Aya'da huairi egkupopakya' Estebantaj on'tiahuaypo, Diosen huata' monerienkokonig on'tiahuay'uyate.

Estebana o'mana'onhua'uyate.

7 —¿Buttida menpa' yada'? —Sacerdote huairia Estebantaj ona'uynok,

²—Men'pee', eg', men'pee', huairitone'. Oro'en Dios teyda o'kika'. Diosa oro'en onaratbutyo' adhuea'pane' kudak Abrahamtaj o'batia'pakuyate. Abraham Haránbayo huahued Mesopotamiabay o'ika'te Diosa Abrahamtaj o'batia'pakuyate. ³“Q'nen huadaribaya' o'nen huabetya' yabakhua' nogbayo yahuati' ijtohua'apopo huadari o'tiahuaya'apone.” Diosa Abrahamtaj ona'uyate. ⁴Ken, Caldea aratbutenbaya' Abrahamomey on'bakhua'uy. Harán huakka' jakyo Abraham o'ika'uyate. Nogok ke'nen apag e'bueyde'te inbayo oro' o'ikay Diosa Abrahamtaj o'totiakuyate. ⁵Iyo konig ke'nen huadari katae'po yokhued o'uy Diosa. Ta'basi'popi' yokhued o'epo, “Huadari katae'po ijyokapoy. On e'bueyte o'nen huasi'potaj o'nen huayayotaj

huayayoen huayayotaj huadari ijyokapoy.” Diosa ea'te Abraham ke'nen huasi'po toghued o'e'uyate. ⁶“Q'nen adhuea' huayayo nogaratbutenbayo on'maenhuahuika'apo. Nogaratbuta dakhue'da on'magkadhuahuika'apet. Nog aratbuten huanaba' ya'neapet.” Dios Abrahamtaj ona'uyate. Cuatrocientos huabayok dakhue'da on'magkadhuahuika'uyate. ⁷“Kenomeytakon castiga ijmagka'apoy. Castiga egkade'te on'te'ti on'maoroka'apo. Iyo on'batia'kdepo do'hued ogkika'apo.” Diosa Abrahamtaj ona'uyate. ⁸Kenda ona'nig eknopoe'nayo huabokereksi'daktaj yabaktega'ika'. Abrahamtaj ona'uynok Abrahamensi'potaj Isaac e'si'poe'de ocho huame'noe ee'te osi'dakokteg'uyate. Isaac kenpa'ti ke'nensi'po Jacobtaj osi'dakokteg'uyate. Jacoben doce huasi'potaj o'basi'dakoktega'uyate, Kenomey oro'en Israel aratbut adhuea'pane' o'nuyate.

⁹Kenomey Jacobensi'po oro'en adhuea'pane' o'nepo kenomeyen huama'buy huasuedtaj on'huadiay'uyate. Josétaj on'huadiaypo Egiptobayo kan'tohue'po huabahuayaeritaj huakupete on'bayokuyate. Ayo huanaba' ee'te huadakda Diosa Joséere o'ika'uyate. ¹⁰José pai'da e'nopo'ete Diosa o'tihuapokpo o'oroka'uyate. Diosa daka' o'tihuapokika'nok kenpa'ti 'uruda o'nopoea'nok Faraón Egipto huairia Josétaj o'pakpo Egiptobayo huairi o'yahuea'uy. Kenpa'ti ke'nen jak huairi o'yahuea'uyate.

¹¹Nogoknada Egiptobayoere Canaánbayoere ta'ba tibohue' o'enok aypobayo' o'nepo huabada diga'da on'kusitokuyate. Oro'en adhuea'pane'kon aypobayo' o'nedepo. ¹²Egiptoyo aypo on'matoe Jacob o'peedepo oro'en adhuea'pane' o'epo huasi'potaj o'mata'mona'uyate. Ken huakkuruda aypote on'hua'uyate.

¹³ Nogok onte'ti aypote Egipto yo on'hua'uyate. José huama'buytaj o'makie'po, "Do opuden huama'buy ijje y." O'mana'uyate. Kenoka' Faraón Egipto huairi Joséen onaratbutyo' huaboa'da o'makie'uyate. ¹⁴ Jacob ke'nen apagtaj kenpa'ti aya'da ke'nen onaratbutyo', "Yan'tiak," Joséa o'mana'uy. Ke'nen onaratbutyo' setenta y cinco aratbut o'nyuate. ¹⁵ Ken Egipto yo Jacobomey on'hua'uyate. Keyo ke'naere ke'nensi'poere on'matone'pakdepo on'mabuey'uyate. ¹⁶ Nogoknanada e'bueyen huaaytaj adtenanada on'totiaikonhuahua'depo Siquemy on'baaybukuyate. Ken kubarakkog a'nennada Abrahama Hamorensi'potaj huakupete o'bake'uyate.

¹⁷ Huakka' huabayok o'neon-huahuika'po Jacobkudaken aratbut huakka'da o'nitakpo, huakka'nada o'ne'uyate. E'nitakde'te Abrahamtaj Diosa ona'uyatenigda a'ti o'ka'apo. ¹⁸ Kenoka' nog huabokerek Egipto huairi o'e'uyate. Huaboa'da huairi o'epo Josékudak 'uruda o'kika'uyate nopoe'hue' o'uy. ¹⁹ Oro'en onaratbutkudaktaj nama' o'magka'po, dakhue'da o'magka'depo, kenomeyen huabokereksi'po yobed kabueye'po en'dik mo'ene. Ken konig o'mana'uyate. Dakhue'da o'magka'uyate huabo huairia. ²⁰ Kenoka' Moisés o'si'poe'uyate. 'Urusi'poda Diosa o'tiahuay'uyate. Apagere inagere huasi'po on'toika'po, bapa' puug on'toe'uyate. ²¹ Kenoka' en'dik ee'te on'eandepo Faraón huairien huayobua o'huahuaydepo, o'tohua'po ke'nen jakyo o'toeonhuahuika'uyate. Konig ke'nen huasi'ponig o'toeonhuahuika'uyate. ²² Aya' Egipto aratbuten e'nopoe' Moisésstaj on'manmadika'uyate. Moisés 'urua'da o'manbatia'pakika'po kenpa'ti 'urua'da o'kika'uyate.

²³ Moisés cuarenta huabayok o'toedepo ke'nen onaratbutyo' Israel aratbuttaj e'batiahuayta' o'pakpo, o'bahuahua'uyate. ²⁴ Egiptoeri huabokereka Israel huabokerektaj dakhuea' egka'te Moisésa o'tiahuaypo Egiptoeritaj o'tihuapokpo o'arakuyate. ²⁵ Egiptobaya' ka'batohue'po Diosa o'ta'mona'uy. Do'hued onaratbutyo' yan'nopoe'apet. Moisésa nama'da o'nopoenig'a ke'nen onaratbutyo' nopoe'hue' o'nyuate. ²⁶ Eme'te botta' ke'nen onaratbutyo' o'tiahuaypo, en'batuktukte o'batiahuay'uy. Moisésa e'manoeya'ta' o'pakpo, "Opud huama'buy mo'ene, mo'batuktukapete," o'mana'uyate. ²⁷ Ke'na nog huabokerektaj dakhuea'da ogka'po Moisésstakon ondajpo, "¿Oro'en huairi kenpa'ti oro'en huamanoeya'eri ee'taj be'a mena'uy bokapetea' huamananhua?" ²⁸ ¿Konig 'ikken Egiptoeritaj i'arakme'te do'takon e'arakta' i'pak?" Moisésstaj ona'uy. ²⁹ Kenda Moisés o'peedepo, nogbayo o'hua'uyate. Nog aratbutenbayo Madiánbayo esoeri o'eonhuahuika'uyate. Keya' botsi'poa' o'si'popakuyate.

³⁰ Nogoknanada cuarenta huabayok e'pokde'te aratbut ehue' e'ika'yo Moisés o'eonhuahuika'depo ote' Sinai 'ibodte Moisés Diosen huata'moneritaj o'tiahuay'uyate. Mahuai'huia o'bakpakuyate. Mahuai'hui e'bakpakyo Diosen huata'moneritaj o'tiahuay'uyate. ³¹ Moisés o'tiahuaypo, o'mepuke'uy. 'Uruda a'tiahuaya'po adte o'huahua'po Huairi Diostaj o'pee'uyate. ³² "Dios ijje y. O'nen adhuea'pane'en Dios ijje y. Abrahamkudak do'taj menig-peika'uyne Isaackudak Jacobkudakere men'nigpeika'uyne." Diosa oa'nok Moisés o'me'pukonpo huakpisi'potaj tiahuayhue'dik o'uyate. ³³ "Iyoda do Dios ijje y. In do'eddari o'enok o'nen hua'iot yakiroka'." ³⁴ Do'hued

aratbut Egiptoyo o'nepo, huadigda dakhuea' on'magka'nok Egipto aratbuta on'magka'nok e'bahuikonhuahua'te ijmapeey. A'baktohua'ya'po ijhuaraki. Yatiakpo Egiptobayo o'ta'monapone." Dios Huairia Moiséstaj ona'uyate.

³⁵ Moisésta' pakhue' o'nepo "¿Oro'en huairi kenpa'ti oro'en huamanoeya'eri ee'taj be'a mena'uy bokapetea' huamananhua'?" Ona'uyate. Moisés kenomeyen huairi huae' Diosanayo o'ta'mona'uy. Moisésa ka'bakbathue'po o'ta'mona'uy. Diosen huata'moneria huakpisi'po e'bakpakya' o'ta'mona'uyate. ³⁶ Egiptoyo kenpa'ti e'pogte o'dikkika' e'pog huabed konig Diosyo'da ka'dik o'enig konig tiahua'y-hued o'neonhuahuika'nig Moisésa o'kika'uyate. O'kika'depo Egiptoya' oro'en aratbut o'bakbatohua'uyate. Aratbut ehue' e'ika'yo cuarenta huabayok o'matounhuahuika'uyate. Keya'kon konig Diosyo'da ka'dik o'enig o'kika'uyate. ³⁷ "Konig Diosa be'ta'mona'uyne konigti opud e'huai'kaya' nogtatida Diosa o'ta'mona'apo. Kentaj yan'nigpe'ikati'." Kenda Moisésa Israel aratbuttaj o'mana'uyate. ³⁸ Aratbut ehue' e'ika'yo Israel aratbutere Moisés o'ika'uyate. Ote' Sinafte Diosen huata'moneria kentaj o'batia'pakonhuahua'nig, kenda Moisésa o'nigpe'edepo oro'en adhuea'pane'takon o'mana'uyate. Diosen huanounhuahuika' hua'a oro'en adhuea'pane'taj o'mana'uyate.

³⁹ Oro'en adhuea'pane'kudaknayo Moiséstaj e'nigpeeta' pakhue' e'ne'tada Egiptoyo e'kumejta' on'pakuyate. ⁴⁰ Moisés ote'te o'unhuahuika'nok Moisésen huama'buy Aaróntaj o'nona'po: "Moisés meyon ya'e nopohue' o'ey oro'. Moisésa mo'batotiakme'ne Egiptobaya'. Oro'taj siro e'ketka' dios monigka', huakkuru oro'taj bo'tohue'po." Aaróntaj

o'nona'uy oro'en adhuea'pane'. ⁴¹ Kenoka' oro vacapa' diostaj e'ketka' ogka'uyate. Ogka'depo kenomeyen 'uhua konig oveja on'nigbatiaraka'po oro e'ketka' vacataj on'bayokuyate. 'Uruda o'kay nama'da on'nopohue'po on'durugpakuyate. ⁴² Siokpo oro'en dios mo'tae' on'da'nok kenpa'ti siokpotaj o'deretpaknok Diosa o'bakhua'uyate. Diosen huamanbatia'pakeria o'madoya'uyatenig bo'tiahua'yika':

A'nenda aratbut ehue' e'ika'yo bohua'epo, cuarenta huabayok mo'unhuahuika'uy. Huakka' 'uhua mo'batiaraka'po mo'bakpakika'uynig'a. ¿Be'taj monigkiket? Kenda do'taj kahue' mo'ika'ne. ⁴³ Konig nog aratbuten e'ketka' dios boka'uyate. Ke'nendik Moloc. Kentaj a'tiona'pakikaya'po boka'uyate. Kenpa'ti nog siokpo e'ketka' dios boka'uyate. Ke'nendik Renfán. Kentaj a'tiona'pakikaya'po boka'uyate. E'ketka' dios Molocen jaksi'poyo opuda bo'tohua'ika'uynig'a. Kenpa'ti siokpo e'ketka' dios Renfántaj opuda bo'tohua'ika'uynig'a. Oro'en dios i'ene o'eretpaki mona'ika'po kena'po Diostaj kurudyo nigpeehue'da nama'da bo'kika'uyate. Konigepo opuden jakya' Babilonia huakka' jakyo adteda opudtaj ijmata'mona'apoy. Opudtaj Babiloniayo on'batohua'apo.

Opud Israel aratbuttaj Apagba' huamanbatia'pakeria kenpa' o'madoya'uyate.

⁴⁴ Aratbut ehue' e'ika'yo oro'en adhuea'pane' o'neonhuahuika'po huasi'dak jak Diostaj on'nigto'e'ika'uyate. Diosa huidte o'manigmadoya'uyate. Jakyo ken huid on'tounhuahuika'uyate. Konig Diosa o'nopohue'uyunig Moisésa jak o'ka'uyate. Huasi'dak jakya' sacerdote Diostaj on'tiona'pakika'uyate. ⁴⁵ Nogok Moisés e'bueyde'te adhuea'pane'en

huabatohua' huairi Josué o'uyate. Diosen huasi'dak jak on'tohua'po, kenda huadari Diosa o'bayoknok on'bahua'uyate. Diosa nog aratbutaj Israel aratbut ehue'taj o'maen'uyate. Indariya' on'hua'po huasi'dak jak on'tohuae'ika'uyate. Nogok nogok on'toeonhuahua'uyate. David huairi huaeok huasidak jak on'toe'ika'uyate. ⁴⁶David Diostaj o'nigpeika'nok Davidtaj o'pakuy Diosa. Huaboro' jak Diostaj e'nigkata' o'pakuy. David Jacoben Diostaj e'nigkata' e'pakada, ⁴⁷kahue' o'uyate. Davidensi'poa Salomón Diosen jak o'ka'uyate. ⁴⁸Dios Huairi kurudyo huae'eri huabokerekada huaboro' jak e'ka'yo, ikahue' o'ika'. Kenpa' Diosba' huamanbatia'pakeria o'madoya'uyate:

⁴⁹Kurudyo huairien huahuadte ijhuadikay. Huadariyo do'hued hua'ibo o'e. Jak do'taj nigkahue'dik mo'ene. Jakyo tayhue' ijikay. ⁵⁰Aya'da ijka'uyunig. ¿Menpa' mo'nopoe?

Kenpa' oa'uyate. Diosba'te o'madoya'uyate.

⁵¹Diosen e'ka'ta' pakhue' mo'ika' opudomey. Konig aratbut Diostaj oknopoe'hue'da o'nika' konig opuden huanopo' mo'ika'ne. Diosenba'taj peehue'dik mo'ika'ne. Diosen Nokiregtaj e'peeta' pakhue' mo'ika'ne. Konig opuden adhuae'pane' o'nuyate konigti opuda mo'ika'ne. ⁵²Opuden adhuae'pane' aya'tada Diosenba' huamanbatia'pakeritaj dakhuea'da on'magkika'uyate. "Diosen 'urunanada o'tiakde," en'mana'tada huamanbatia'pakeritaj on'barakika'uyate. Oykon Diosen 'urunanada huairi e'tiakdetada bo'kupopakpo da bo'hua'po bo'titohua'po bo'arakme'ne opuda. ⁵³Diosen huata'moneria Diosba' mo'ba'yokuyatenig'a Diosenba' opuda mo'bae'de'uyunig'a nigpeehue' mo'ika'ne.

—Estebana judío huairiomeytaj o'mana'uyate.

Esteban o'buey'uyate.

⁵⁴Kenomey judío huairi Estebantaj on'peedeipo huakka'nada on'huadiaypo Estebantaj diga'da on'huadiay'uyate. ⁵⁵Estebannayo Diosen Nokireg o'nopo'toenok kurudyo o'tiahuaypo Dios 'urueyda o'tiahuaypo Jesús Diosere onteteyo' e'bote o'tiahuay'uyate.

⁵⁶—Men'pee', kurud ekhuike' o'e. Ken Huabokerek Diosa o'ta'mona'uyate, Diosen Huasi'po o'epo Diosere e'bote ij-tiahuay. —Estebana o'mana'uyate.

⁵⁷'Utta'da on'basagkea'udpo on'peok-ba'tepo, on'huakupopakonpo, ⁵⁸huakka' jakya' Estebantaj on'toorokdepo, on'pa'ea'uyate. Huida huapa'ea'eria huaok Saulotaj me'tatoepo on'bayoka'uyate. Saulo tone'bokerek o'uy.

⁵⁹En'pa'ea'te Estebana o'tiona'pakpo: —Do'hued nokiregtaj bee', Huairi Jesús. —Ona'uyate. ⁶⁰O'ikudata'tepo, —Ine dakhuea' me'nogka'nigtaj yabakkahuea', Huairi. —'Utta'da o'tiona'pakdepo o'bueyon'uyate.

Saulo Jesúsen huanigpeika'eritaj o'magkadhuahua'.

8 Saulokon kan'arake' o'nopoe'uyate. Kenme'noeteda huaboa'da Jesúsen huanigpeika'eritaj diga'da on'magkadhuahua'uyate Jerusalényo. Huanigpeika'eri nogyon nogyon on'mamon'uyate. Judea huadaribayo kenpa'ti Samaria huadaribayo on'mamon'uyate. Jesúsen doce huamata'moneriyo'da mamonhue' o'ne'uyate. ²Diostaj huapakeria Estebantaj on'kubarakka'uyate. Huakka'da on'bahuikpo on'kubarakka'uy. ³Jesúsen huanigpeika'eritaj dakhuea'da o'magka'po Sauloa, nog jakyo nog jakyo o'kudpo, huabokerek ettone'ere

huanigpeika'eritaj o'batohua'ika'uyate.
Huabakuda' jakyo o'bakuda'ika'uyate.

**Samaria huakka' jakyo
Jesucristotaj huadak hua'a
on'manbatia'pakonhua'uyate.**

⁴Jerusalénya' on'bakmonpo, nogyon nogyon on'bahua'po, Jesucristoen huadak hua'a on'manbatia'pakonhua'uyate. ⁵Samaria huakka' jakyo Felipe o'hua'uyate. Konig Cristo o'ka'onhuahua'uyate kenda o'manbatia'pakpo, ⁶aratbut ogkupopakpo daka'da on'mapeeonhua'uyate. Konig aratbut tiahua'yhued o'neonhuahuika' Felipe o'ka'nok on'tiahua'yuyate. ⁷Huakka'tada toto'a aratbuttaj e'manopo'toetada Felipe toto'taj o'maoroka'po o'manopo'yarea'nok 'utta'da on'baokoyonpo on'mamon'uyate. E'ketpaktaj kenpa'ti huakkettaj o'bayarea'onhua'uyate. ⁸Keya' huakka' jakyo huakka'da on'durugpakuyate.

⁹Kenda huakka' jakte huabokerek o'uyate. O'dikka' Simón. A'nenda tidig o'kika'nok aya'ada on'tomepuke'ika'uyate Samaria huae'eri. "Huairi ijje," nama'da oa'nok, ¹⁰aya'ada huanaba' huairierea on'peepo,

—Kenbokerek konigti Dios, teyda o'e.
—Aya'ada on'batia'pakika'uyate.

¹¹Simón tidig ogkika'po nama'da o'manopo'e'a'nok kentaj on'nigpeunhuahuika'uynig'a. ¹²Aya'da Dios Huairitaj e'peede'te kenpa'ti Jesucristoen huadak hua'a Felipe e'manbatia'pakte aratbut o'no-knopoedepo huabokerekere ettone'ere bautiza ogka'uyate. ¹³Simón kenpa'ti oknopoe'uyate. Simóntaj bautiza egkade'te Felipeere o'huae'ika'uy. Konig kahued o'eonhuahuika'uyate Felipe e'kika'te o'tihuaypo, o'mepuke'uyate.

¹⁴Samaria huae'eri Diosen huadak hua'a e'nigpeede'te Jerusalényo Jesúsén doce huamata'moneri

on'matipeedepo Pedrotaj Juantaere Samariayo on'mata'mona'uyate. ¹⁵Samaria huakka' jakyo Samariaeri huanigpeika'eritaj on'mationa'pakpo "Diosen Nokirega yamanopo'toe'." On'mationa'pakuyate. ¹⁶Kenomeytaj Diosen Nokirega nopo'toehued bautiza ogka'de'uyatenig'a. ¹⁷Ken on'tiona'pakdepo Pedro Juanere on'batibata'tepo Samariaeritaj Diosen Nokirega o'manopo'toe'uyate.

¹⁸⁻¹⁹Jesúsén doce huamata'moneria e'tiba'ta'tete Diosen Nokirega e'manopo'toete, Simóna kenda o'tiahua'ydepo,

—Doa e'tiba'ta'te betapi' Diosen Nokirega huamanopo'toehanua' kenda do'taj e'yoknayo huakupe on'yokapone. — Simóna o'mana'nok.

²⁰—Nama'da i'nope'ig o'nen huakupeere on'ere ehue'dikda i'ene. Diosen Nokireg huakupete yokdik me'ene nama'da i'nope. ²¹Diostehuapa' o'nennopo' dakhue'da i'epo oro'ere in o'kikay kikhue'dik i'ene. ²²Dakhuea' e'ka' yanopo'korea', Diostaj daka' yationa'pak, "Do'huednopoa dakhuea'da ijnopo'ikay. Menopo'tihueke'. Bekkahuea'." Yationa'pakti'. ²³Konig huahui' pai'onignanada i'ene. Dakhuea' i'kika'po batikhue'dik i'ene. Ijnopoey. —Pedroa ona'uyate.

²⁴—Dakhue' Diosa megka'apone o'nona'ne. Diosa kenda kahue' kae'po. Diostaj me'tiona'pak. —Simóna ona'uyate.

²⁵Ken, Juan Pedroere konig Jesucristo o'kikuyatenig on'manbatia'pakonhua'depo kenpa'ti Diosba' on'mananhua'depo Jerusalényo huaboa'da on'hua'uy. On'hua'po nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo Samariabayo on'mata'unhua'po kenda Jesucristoa o'ka'onhua'uyatenig on'manbatia'pakonhua'uyate.

**Huabokerek Etiopía huadari
huag'eri Felipetaj o'peedepo
Jesucristotaj o'nopo'korea'uyate.**

²⁶ Nogok Felipetaj Diosen huata'mone-
ria ona'po,

—Yabodpo Gaza huakka' jakyon
yahuati'. Jerusalén'ya' Gaza huakka' jak
dagte yahuati'. —Diosen huata'moneria
ona'uy. Ken dagte sue'da aratbut
e'nahue'yo. ²⁷ Ken Felipe o'bodpo
o'hua'. Ken dagte o'hua' Etiopía huadari
huag'eri huabokerek ode'uy. Ke'na
bakdejhue'dik o'uy. Ke'na Etiopía
ettone' huairien huakupe huatoe'eri
o'uyate. Diostaj a'tiona'pakya'po
Jerusalén'yo o'hua'udhuahua'uyate.

²⁸ O'kumejdepo dagte 'uru carro
caballoa huatohua'te o'huadpo
Isaías o'madoya'uyatenig Diosba'
o'bona'pakuyate.

²⁹ —'Uru carro caballoa huatohua'te
yahuahua'. Carrote yahua'. —Diosen
Nokirega Felipetaj ona'uy. ³⁰ Ken
Etiopíataj o'huaketdepo Isaíasba'
e'bona'pakte Felipea o'peedepo,

—Beroba' i'tiahuaynig menpa'
i'nopoenka'. —Felipea ona'uyate.

³¹ —Ehue', nopenkahue' ijje'y.
Do'taj konig o'e onahue' ee'nayo
nopenkahue'dik ijje'y. Doere carroyo
yahuad. —Felipetaj ona'uy.

³² In Diosba'te o'bona'pakpo,
Konig ovejataj a'arakya'po on'tohua'ika'
konigti kentaj a'arakya'po
yan'tohua'apet. Konig oveja
e'kupie'te sagkiahue' o'e. In
huabokerek konigti oveja konig
soata'da ya'eapet. ³³ Ke'na
dakhuea' kahue' ee'pi' kentaj
yan'tierekapet yan'tisupu'eapet
kenpa'ti yanarakapet. Kentaj
huakka'ananada o'noknopoeapo,
be'a sigpi' ya'nopoeapet. Kentaj
yan'arakapet.

Kenda Diosba' o'bona'pakuyate.

³⁴ —¿Betaj o'tia'pakuyate Isaías
Diosen huamanbatia'pakeria? ¿Hu-
ata'dapi' ya'tia'pakuyet? ¿Nogtadapi'
yaa'uyetpi'? —Kenpa' Etiopía huairia
Felipetaj ona'uy.

³⁵ Kenda Diosba'te huaboa'da
e'bonapakde'te Felipea o'nopoea'po
kenda Jesús a o'kika'uyning daka'
onmadika'po ³⁶ dagte on'hua'po
mayakote on'edepo,

—In hue'ey o'e. ¿Do'taj bautiza
ogkahue'dik o'e? —Etiopía huakupe
huairia ona'uy Felipetaj.

³⁷ —Jesucristotaj daka' eknopoe'nayo
bautiza ogka'dik o'ene. —Felipea
ona'nok,

—Jesucristo Diosen Huasi'po o'e,
yoknopoe'y. —Huairia ona'uy.

³⁸ Carrotaj yabatika'. Huairia ona'po,
mayakoyo Felipeere huairiere on'kotpo.
Felipea huairitaj bautiza ogka'uyate.

³⁹ Ken en'behuikde'te Diosen Nokirega
Felipetaj o'tohua'uyate. Diosen Nokireg
o'tohua'nok huairi Felipetaj onte'ti
tiahua'yhue'da o'e'uy. Durugnada
o'hua'uyate. ⁴⁰ Huakka' jakyo Azoto
Felipetaj o'enuyate. Felipe nogyo
nogyo huakka' jakyo o'hua'epo
kenda Jesucristo o'kikuyate kenda
huadak hua'a o'manmadika'uyate.
Cesarea huakka' jak dagte o'hua'depo
nog jakyo nog jakyo huadak hua'a
o'manmadikanhua'uyate. Nogok
Cesarea huakka' jakyo o'tiakuyate.

Saulo huaboa'da o'nopo'korea'uyate.

(Hch. 22.6-16; 26.12-18)

9 Saulonayo Jesús en huanig-
peika'eritaj o'bahuadiaypo,
“Oknopoebatiakhue' ee'nayo
ijbaarakapoy,” o'ika'po sacerdote
huairitaj o'hua'po, ² “Damasco huakka'
jakyo ijhua'apoy Damasco huaitake'
jak huairitaj menigmadoya', Jesús en
huanigpeika'eritaj kabae'po be'ti-
huapoke' Jerusalén'yo ka'batohue'po.”

Sacerdote huairitaj Sauloa ona'uyate.
³Ken, Damascoyo o'hua'depo, Damasco meyo'hue'da e'ede'te kurudya' Saulotaj huakjey idada huabada o'ta'teon'uyate.

⁴Barakte o'koton'uyate.

—Saulo, Saulo, dakhuea' megkad-hua'ne. —Saulo o'peepo,

⁵—¿Be'a i'e Huairi? —Sauloa ona'uyate.

—Jesús ijje. Do'taj dakhuea'da megkadhua'ne. Huata'da pai'da i'nopo'ea'ne.

⁶Saulo o'me'pukpo o'iriga'po,

—¿Do kate kake' i'nopo'e, Huairi?

—Yabo'. Huakka' jakyo yakudpo keyoda yanige'. Kenda ka'dik i'eapo mona'apone. —Jesús Huairia Saulotaj ona'uyate.

⁷Sauloere huabokerek on'hua'uynig'a diga'da on'me'pukuy. Hua'anayo e'peada Jesúsen huaso' tiahuyhue' o'nuyate. ⁸Ken Saulo o'bodepo ekpoeada o'mabopo tiahuyhue'dik o'uyate. On'ta'koypoda Damascoyo on'tohua'uyate. ⁹Bapa' huame'noe o'uy keyo. Mayhue' bapehue' o'eonhua'uyate.

¹⁰Ken Damascoyo huabokerek o'ika'uyate. Jesúsen huanigpeika'eri o'epo ke'nen huadik Ananías o'uy. E'yorokya' Jesús Huairia ona'po,

—Ananías. —Ona'uy.

—In ijje, Huairi. —Ananías ona'uy.

¹¹—Yabo'. Ken dag on'dikkika' Butukda yahuati'. Keyo, Judasen jakyo, “¿Meyon ya'e Saulo, Tarsoyo huae'eri?” Yanati'. Keya' Saulo Diostaj o'tiona'pakonhua'. ¹²Ananías o'kudonpo kakpoyare'po be'tibata'tepo, Sauloa ontaj o'bayorokpo be'tiahuydene. —Jesús Huairia Ananístaj ona'uyate.

¹³—Jerusalényo Saulo o'nen 'urunanada huanigpeika'eritaj dakhuea'da o'magkadhuahuame'te. Huakka'ada kenda monbatia'pakme'ne, Huairi. ¹⁴Kenpa'ti iyo sacerdote

huairien beroba' ya'totia'kmetpo aya'da Jesústaj huanigpeika'eritaj batohua'dik o'e. —Ananías ona'uyate Jesús Huairitaj.

¹⁵—Yahuahuati'. Nog huadaribayo nog aratbuttaj nog huadari huairitaj kenpa'ti Israel aratbuttaj kenda ijkadhuahuika'mey ka'manbatia'pakonhuahue'po kentaj ijjemey.

¹⁶Kenda aratbut Saulotaj dakhuea'da o'nogkadhuahua'aponig Saulotaj ijnopo'ea'apoy. Konigepo yahuahuati'. —Jesús ona'uyate.

¹⁷Ken Ananías o'peedepo Saulotaj o'huahua'uyate. Ken jakyo Saulo ee'te o'kuddepo Saulotaj o'tibata'tepo,

—Saulo huama'buy, dagte e'tiakte Huairi Jesús behuatiakme'te ke'na on'taj kakpoyare'po me'ta'mona'ne kenpa'ti Diosen Nokireg on'taj kanopo'toe'po me'ta'mona'ne. —Ananías ona'uyate.

¹⁸Ananías kenda enade'te idada onte'ti tiahuydik o'un'uyate. O'bodpo o'hua'po bautiza ogka'uyate. ¹⁹Ken o'bape'depo onte'ti notey o'uy. Kenteda Damascoyo huanigpeika'eri sue'da huame'noe o'ika'uyate.

Damascoya' Sauloa o'manbatia'pakonhua'uyate.

²⁰Ken judíoen huaitake' jakya' Jesucristotaj o'manbatia'pakonhua'uyate. Jesús Diosen Huasi'po o'e. O'mana'ika'uyate. ²¹Aya'da kentaj on'peedepo on'mepu'kepo,

—¿Kenpihuay! ¿Menpa' Jerusalényo in huabokerek Jesúsen huanigpeika'eritaj diga'da o'magka'ikame'te? ¿Menpa' in huabokerek kenpa'ti iyokon ya'tiakme'te Jesúsen huanigpeika'eritaj a'bato-huaya'po Jerusalényo sacerdote huairitaj a'bayokya'po huabakuda' jakyo a'kuda'yapo? —On'huaa'uyate.

²²Saulonayo nogiti nogiti 'urua'da o'manbatia'pakpo judío aratbuttaj daka' o'manopo'ea'po, Diosa Jesústaj o'ta'

mona'uyate daka'da o'manopoea'uyate. Saulo 'urua'da Jesústaj o'manbatia'paknok judío Damascoya' onte'ti kateapi' ena' nopoehue'da o'nuyate.

Judío aratbuta e'arakta' e'tipaktada Saulo o'bakmon'uyate.

²³ Huakka' huame'noe e'pokde'te, "Saulotaj mon'arak." Judío aratbuta soatayo' on'batia'pakuy. ²⁴ Judío aratbut Saulotaj e'arakta' on'paknig be'api' Saulotaj o'nona'uyate. A'arakya'po huame'noe kenpa'ti sikyo huakka' jakta e'tiokbirik akbogpete judíomey o'nokboika'nig'a. ²⁵ Ken sikyo Jesúsen huanigpeika'eria jak e'tiokbirikyo on'tohua'po Saulo oktigtone'yo jak e'tiokbirik kurute ojkuya' o'nonhuaraka'po kamone'po o'nonhuaraka'uyate. Ken konig Saulo Damascoya' o'makmon'uyate.

Saulo Jerusalényo o'unhuahua'uyate.

²⁶ Ken, Saulo Jerusalényo okyedepo Jesúsen huanigpeika'eri ere ee'ta' e'paktada aya'da on'mididpo Jesúsen huanigpeika'eri ehue' o'e o'noknopoe'uy. ²⁷ Bernabénayo Saulotaj me'pukhue' o'epo Jesúsen huata'moneritaj o'tohua'uyate. Damasco dagte Saulo o'hua'po Jesús Huairitaj o'tiahuayme'te. Kenpa'ti konig Jesús Saulotaj o'batia'pakme'te. Kenpa'ti konig Damascoyo 'urua'da Jesústaj o'manbatia'pakonhuame'te. Kenda daka'da Bernabéa o'manbatia'pakuy. ²⁸ Ken, Saulo Jesúsen huata'moneriere o'ika'po. Jerusalényo on'hua'epo 'urua'da Jesústaj o'manbatia'pakonhuahua'uyate. ²⁹ Kenpa'ti judío aratbut o'nepo griego hua'a huaa'eri o'nenok kenomeytaj kenpa'ti Saulo Jesúsen huadak hua'a o'manbatia'pakuynok Saulotaj e'arakta' on'pakuynig'a. ³⁰ Kenda huaknopoe'eri huama'buy on'peedepo Cesarea huakka' jakyo

on'tohua'uyate. Keya' Tarso huakka' jakyo Saulotaj on'ta'mona'uyate.

³¹ Kenoka' huabada Judea huadaribayo Galilea huadaribayo Samaria huadaribayo Jesúsen huanigpeika'eritaj onte'ti dakhuea' magkikahue' o'nuyate. Nogitinada 'urua'da Jesústaj o'noknopoeonhuahua'uyate. Dios Huairitaj on'pakpo daka'da Diosen ogkika'uyate. Diosen Nokirega o'batihuapoknok huakka'da Jesúsen huanigpeika'eri o'nitakuyate.

Jesucristo Eneastaj o'yarea'uyate.

³² Kenoka' nogyo nogyo Pedro o'bata'huade'onhua'uyate. Jesústaj huaknopoe'eri huama'buyte o'hua'uyate. Kenpa'ti Lida huakka' jakyo o'hua'uy. Lidayo huaknopoe'eri huama'buytaj o'mata'e'uyate. ³³ Keyo Eneastaj o'huahuay'uyate. Eneas huabokerek e'ketpak o'unhuahua'uyate. Ocho huabayok aytate onpahuedonhuahuika'uyate.

³⁴ —Jesucristoa be'yarea'ne. Yabodpo, asuk yaudpo yahua', Eneas. —Pedroa ona'uyate.

Eneas kenda o'peedepo idada o'bo-duyate. ³⁵ Ken aya'da Lida hua'e'eri kenpa'ti aya'da Sarón huakka' jak hua'e'eri e'ketpak e'yarea'te on'tiahuaypo Jesústaj on'nopo'korea'po toto'taj huahueritaj kenpa'ti tidigtaj kenpa'da o'nenonpo Jesús Huairitayo'da on'nigpeika'uyate.

Pedroa o'tiona'paknok Dorcas e'buey e'eada o'noyhuaduyate.

³⁶ Kenoka' Jope huakka' jakyo ettone' o'uyate. Huanigpeika'eri o'epo ke'nen huadik Tabita o'uy. Griego hua'a on'dikkika' Dorcas. Ke'na kenpa'da huadakda o'kika'po nog aratbuttaj o'tihuapokika'uyate. ³⁷ Kenoka' Dorcas dakhue' o'epo o'buey'uyate. On'so'koyoa'depo jak kutahueta' e'bakariyo on'sohueda'uyate. ³⁸ Lidaya'

Jope meyhue'mon o'uy. Pedro Lidayo o'e Jesúsen huanigpeika'eria on'tipeedepo botta' huabokerek on'ta'mona'po:

—Ida Jopeyo yatiak. —O'nona'uyate.

³⁹Ken Pedro kenomeyere o'tiakpo okyedepo jak kutahueta' e'bakariyo on'tobehuikuyate. Kenteda e'buey e'huedyo on'tohua'uyate. Aya'da ayhua on'bahuikpo ogkupopakpo ettone'en huaok Dorcas o'manigkika'nig Pedrotaj on'tiahuaya'po kenpa'ti ettone' opiot o'manigkika'nig Pedrotaj on'tiahuaya'po. Dorcas bueyhued o'epo huakka' yudtaj o'nigkikame'te. ⁴⁰Pedro aya'tada jak kurute o'maoroka'depo huikudate o'huadpo o'tiona'pakuyate. Ettone'bueytaj o'tiahuaypo,

—Yabo', Tabita. —Pedroa ona'uyate.

Ken Tabita o'mabodpo, Pedrotaj o'tiahuaypo o'upakon'uyate. ⁴¹Huabata' o'ta'kuypo o'boa'uyate. “Yan'bakud.” Ayhuataj Jesúsen huanigpeika'eritakon Pedroa o'mana'nok, on'bakuddepo ettone' e'noe'kon o'batiahuaya'uyate. ⁴²Jope huakka' jakya' aya'ada huabada kenda on'peedepo huakka'ada Jesús Huairitaj o'noknopoe'uyate. ⁴³Simón si'dak jabukka' huakka'eriye Pedro o'ika'po sue'da huame'noe o'ika'uyate Jope huakka' jakyo.

Cornelio nog aratbut ee'pi'
Jesucristoen huadak hua'a Pedroa
e'manbatia'pakde'te Diosen
Nokirega o'manopo'toe'uyate.

10 Ken Cesarea huakka' jakyo Cornelio o'ika'po sorotataj huairi o'uyate. Cornelio huakka' sorotataj o'mata'mona'ika'uyate. Ke'nen sorotata'a on'dikkika' Italiano. ²Ken Diosta' o'pakika'po Diostaj o'nigpeika'po kenere ke'nen huatoeere ke'nen huama'buyere ke'nen huatioere ke'nen huaidpoere ke'nen inagere Diostaj on'nigpeika'uyate. Pai'da judío

aratbuttaj o'bayokika'uy. Diostaj o'tiona'pakika'uyate. Kenda Cornelioa o'ika'uyate. ³Huame'noe huadukyo e'huadte konig e'yorokyanig Diosen huata'moneria e'huakudte Cornelioa e'tiahuayde'te.

—Cornelio. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

⁴Cornelio Diosen huata'moneritaj okpoe'po huakka' o'me'pukpo,

—¿Kate, Huairi? —Cornelioa ona'uyate.

—Daka'da Diostaj i'tiona'pakika'. Pai'da aratbuttaj i'bayokika'nok Diosa on'taj okkahuehue' meene. ⁵Jope huakka' jakyo o'nen huanaba' yamata'mona'. Simón Pedrotaj kan'totiake'. ⁶Nog Simón huasi'dak jabukka' huaka'eriye o'ika'. Ke'nen jak e'pog ope o'ika'. Kenda ka'dik i'eapo Simón Pedroa mena'apone. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

⁷Kenoka' Diosen huata'moneri e'huade'te botta' ke'nen huanaba'taj nogtida ke'nen huadi'da sorotataj “Yan'tiak,” o'mana'uyate. Ken sorotataj Diostaj huaknopoe'eri o'uy. ⁸Ken aya'da o'tiahuaydenig o'peedenig o'mana'depo huakka' jakyo Jopeyo o'mata'mona'uyate.

⁹Eme'te dagte on'hua'po Jopeyo on'huatiakpo sue'da bidtemon ene'te Pedro jak ojkute o'behuikpo tokhuad e'huadte a'tiona'pakya'po o'behuikuyate. ¹⁰Keya' aypota' o'epo e'bape'ta' e'pakte noga e'nigmanhuadanig ¹¹kurudya' cuperinatone' huakubogpita' e'tinuku'e' huabite on'huarakuyate Pedroa o'tiahuay'uyate. ¹²Cuperinatone'yo dubayo huae'eri huadariyo huae'eri botta' botta' hua'i huatoe'eri o'nepo barakyo huae'eri o'nepo bihui-beta' o'nepo bakoy kenpa'ti o'nepo, kenomey judío aratbut bapehue'dik o'nyate.

¹³—Yabo', Pedro, yaarak, yaarakpo yape'. Kurudya' ena'te o'pee'uy.

¹⁴—Keje', Huairi, ken huaen bapehue'dik ijje'y. Moisésa o'mana'uyatenok, bapehue' ijjikame'y. —Pedroa ona'uyate.

¹⁵—“Ken huaen bape'dik mo'ene.” Diosa huaboa'da oa'nig “Bapehue'dik ijje'y.” Ahue' yae'. Onte'ti kurudya' ena'te Pedroa o'pee'uyate. ¹⁶Bapa'a' konigti Pedro e'peede'te cuperina onte'ti kurudyo on'behuikuyate.

¹⁷Ken en'tobehuikonde'te, mena'po cuperinataj Diosa be'tiahuaya'ne, Pedroa e'nopoete Cornelioen huanaba' o'mata'moname'tenig o'nokyedepo, Simónen jakyo o'nokyedepo, “¿Meyon ya'e Simónen jak?” Simónen jak kurute on'bopo on'mana'uyate.

¹⁸Huanaba' o'nokyedepo “¿Menpa' in jakyo ya'ika' Simón Pedro?” 'utta'da onda'uyate. ¹⁹Kenda Pedro e'yorokyanig o'tiahuayde o'nopoedepo Diosen Nokirega ona'po,

—Yapee', bapa' huabokereka bo'ukne.

²⁰Yabodpo, yahuarak, me'pukhue' ya'epo kenomeyere yahuati' on'te ijbatiotiakmey. —Diosen Nokirega Pedrotaj ona'uyate.

²¹Ken Pedro huabokerek e'nahue'yo o'huarakonpo,

—Do'taj on'ukne. ¿Mena'po bo'tiak? —Pedroa o'mana'uyate.

²²—Cornelio capitána mo'ta'moname'ne. Ke'na huadakda o'e. Diostaj o'nigpeika'. Ke'na huadakda o'e aya'ada judío aratbuta o'noknopoe'ika'. “Pedrotaj o'nen jakyo yatotiak kenda e'manmadika' a'peeya'po yatotiak.” Diosen huata'moneria Corneliotaj oname'te. —Cornelioen huanaba'a o'nona'uyate.

²³Pedro huanaba'taj o'batokudnok keyo on'tay'uyate. Eme'te kenomeyere Pedro o'hua'po kenpa'ti Jopeyo huae'eri huama'buy kenere onhua'uyate.

²⁴Eme'te Cesarea huakka' jakyo on'tiakuyate. Keya' Cornelioere Cornelioen onaratbutyo ke'nen huabet kenpa'ti ke'nen huadi' ogkupopakpo Pedrotaj o'nonmabopo. ²⁵Kenoka' Pedro Cornelioen jakyo ekye'te Cornelio o'huaorokpo Pedrotaj o'ikudata'tepo konig Diostaj on'ikudata'tika'nig konig o'ka'uyate. ²⁶Pedroa ona'po:

—Yabo'. Dios ehue' ijje'y. Huabokerek on onigti ijje'y. —Pedroa ona'uyate.

²⁷Ken o'boddepo on'batia'pakondepo jakyo o'kudpo huakka' aratbut egkupopakte o'bahuahuay'uyate. ²⁸O'bahuahuaydepo Pedro o'mana'po:

—Do judío aratbut ijje'y. Judío aratbuttaj Moisésa mona'nok nog aratbutere kupopakhue'dik mo'ene. Kenomeyen jakyo kudhue'dik mo'ene. Nog aratbutere kupopakdik mo'ene. Ikken Diosa e'yorokyanig huaboa'da me'nopoeame'ne. ²⁹Kena'po o'nen huanaba' “Yatiak,” menoname'nok sigpi' mana'pakhue'ada ijtiakmey. Mena'po men'totia, mena'. —Pedroa Corneliotaj ona'uyate.

³⁰—Nog adikken terea' e'huadte konig oy terea' e'huadte konig Diostaj ijtiona'pakikay ijtiona'pakmey. Idada huabokereka be'tibome'ne. Senogda o'otpo, ³¹“Cornelio Diosa e'tiona'pak me'peika'ne. Kenpa'ti pai'da aratbuttaj i'bayokikame'tenok Diosa okkahuehue' o'epo. ³²Jopeyo huanaba' yamata'mona', Simón Pedrotaj kan'duke'po Simón si'dak jabukka' huaka'erien jakyo o'ika'. Ke'nen jak e'pogtone'te o'e.” Senogda yudtaj o'otpo huabokereka ennak ³³ida on'taj kan'totiake'po ijmata'mona'mey. 'Urua'da kenda i'nigpeepo on i'tiakdenok oy iyoda oro' o'ene. Diosa e'tiahuayte aya'da Diosa menuyetnig e'peeta' o'paki. —Cornelioa Pedrotaj ona'uyate.

**Cornelioen jakya' Pedroa
o'manbatia'pakonhua'uyate.**

³⁴—Aya'da aratbuttaj konigti Diosa o'pakika'po e'bae'ta' o'pakika'. Judío aratbuttaj nog aratbuteretaj o'pak huaboa'da ijnopoey. ³⁵Nogbayo nogbayo aratbut Diostaj e'nigpeenayo kenpa'ti huadakda ogkika'nok Diosa kenomeytaj o'pakpo bae'dik o'e. ³⁶Jesucristotaj huadak hua'a Diosa Israelen adhuea' huayayotaj o'manopoēa'uyate. Jesucristotaj huaknopōe'eritaj o'manopo'noeya'ika'. Jesucristo aya'enda Huairi o'ika'. ³⁷Juana yan'nopo'korea', bautiza yagka' e'manbatia'pakika'de'te Jesucristoen huadak hua'akon huakkuruda Galilea huadaribaya' on'topakonpo nogok aya' Judeabayō on'manbatia'pakika'uyate. Opudomeya kenda daka' mo'nopoene. ³⁸Jesús Nazareteria aya'da kakike'po Diosen Nokireg Jesústaj o'yokuy Diosa, Diosen Nokireg Jesústaj o'teypaka'uyate. Opudā mo'nopoene. Jesús huadakda o'kika'po o'bayarea'ika'po kenomeytaj toto'a o'manopo'toenok toto'taj o'maenika', Diosa o'tihuapoknok Jesúsa o'kadhuahuika'nig opudā mo'nopoene. ³⁹Judeabaya' kenpa'ti Jerusalénya' aya'da Jesúsa o'kikame'nig oro'a o'tiahuayikamey kenpa'ti judío aratbuta Jesústaj hueypa cruzte on'beta'po on'darakme'nig'a ⁴⁰bapa' huame'noe eme'te Diosa Jesústaj o'noyhuadame'te. Oro'taj Jesús bo'tiahuay'eame'ne. ⁴¹Jesúsa aya' aratbuttaj batiahuay'eahue' o'eme'. Oro'tayo'da bo'tiahuay'eame'ne. Oro'taj Jesúsen a'manbatia'pakaya'po Diosa boktie'ea'uyne. Jesúsa e'noyhuadde'te kenere oro' o'bape'mey kenpa'ti hue'ey o'mai'mey. ⁴²Huabueyeria huanoe'eria huadak dakhue'pi' ogkika'uyate. Dakhuea' huaka'eritaj castiga

kamagke'po, huadak huaka'eritaj Diosere kamanoeanhuahuike'po Diosa Jesústaj oe'uyate. Kenda yan'manbatia'pakonhuahuikati' Diosa mona'uyne oro'taj. ⁴³Aya'tada Jesústaj o'noknopōepo on'nigpeika'nok Diosa dakhuea' e'ka' ya'bakkahuea'apet. Kenpa' aya'ada Diosen huamanbatia'pakeria on'batia'pakuyate. —Pedroa Corneliomeytaj o'manbatia'pakuyate.

**Nog aratbuttaj judío ehue'taj Diosen
Nokirega o'manopo'toe'uyate.**

⁴⁴Pedroa aratbuttaj e'manbatia'pakte Pedrotaj daka' huapee'eritaj Diosen Nokirega ida o'manopo'toe'uyate. ⁴⁵⁻⁴⁶Nog aratbut judío ehue'taj Diosen Nokirega o'manopo'toenok kenpa'ti nogda nogda hua'a o'da'pakpo 'urua'da o'e Dios, huaboro'da o'e Dios, huadakda o'kika' Dios on'batia'paknok judío huanigpeika'eri Pedroere on'tiakdenig'a kenda on'peepo on'mepuke'uyate.

⁴⁷—Konig oro'taj Diosen Nokirega mo'manopo'toe'po inomey nog aratbuttaj Diosen Nokirega o'manopo'toeddenok. Inomeytaj bautiza ogkahue' yae', ahue'dik mo'ene. —Pedroa o'mana'depo.

⁴⁸—Jesucristoa o'paknok bautiza mogke'. —Pedroa o'mana'uyate. Bautiza e'magkade'te “Iyo sue'da huame'noe yae'ika'.” Pedrotaj Corneliomeya o'nona'nok kenteda Pedro o'unhua'uyate.

**Nog aratbuta Jesucristotaj
huaboa'da o'noknopōeme'
Jerusalényo judío huaknopōe'eritaj
Pedroa o'manbatia'pakuyate.**

11 Judío aratbutnayo Apagba'taj o'nigpeeonhuahuikame'te. Oyda nog aratbutada Diosen huadak hua'a huaboa'da o'noknopōepo on'nigpeedeme'te. Kenda Jesúsen doce huamata'moneria aya'da huama'buyere Judeaya' on'matipee'uyate.

²Jerusalényo onte'ti Pedro ekyede'te sue'ada judío aratbut Pedrotaj kenda dakhue'dikda o'nona'uyate. Nog aratbuttaj huasi'dak oktegdik o'nika' huanopoe'eria.

³—¿Mena'po nog aratbuttaj i'bahuahume' i'mata'unhuame' kenpa'ti nog aratbutere i'bapudhuame'? —Dakhuea'da i'kame'te Pedrotaj o'nona'uyate.

⁴Kenomeytaj aya'da konig o'eme' Pedroa o'manbatia'pakpo:

⁵—Jope huakka' jakyo ijjepe e'tiona'pakte konig e'bayorokonig ijtiahuaymey kurudya' cuperinatone' huakubogpita' e'tinuku'e' huabite on'huarakme'. Do ehuaete meyhue'da on'huarakame'. Ken konig e'yorokonig ijtiahuaymey. ⁶Daka' ijtiahuaypo dubayo huae'eri botta' botta' hua'i o'neme' barakyo huae'eri o'neme' bakoy o'neme' bihuiBeta' o'neme' ijbatiahuaymey. ⁷“Yabo' Pedro, yaarakpo yabape'.” Kurudya' ena'te ijpeemey. ⁸“Keje', Huairi, ken huaen bapehue'dik o'ene. Pehue'da ijkamey.” Yona'mey. ⁹Onte'ti kurudya' Jesús a mena'po: Ken huaen “bape'dik mo'ene.” Diosa huaboa'da oa'nok “bapehue'dik o'ene,” ahue' yae'. Kurudya' mename'ne. ¹⁰Ona'ti ona'ti bapa'a' kurudya' konigti ijpeemey. Ijpeedepo kurudyo onte'ti aya'da on'behuikonme'te. ¹¹Aya'da en'behuikonde'te ken jakte ijjunhua'uy bapa' huabokerek o'nokyedeme'. Cesarea huakka' jakya' huairia o'mata'moname'te. ¹²“Me'pukhue'ada yahuati'. Kenomeyere yahuati'.” Diosen Nokirega me'ta'moname'ne. In seis huama'buy Jesús en huanigpeika'eri doere o'huamey. Huairien jakyo o'kudmey. ¹³Ken huairia ke'nen jakya' Diosen huata'moneritaj o'tiahuayme'te. “Jopeyo yamata'mona'. Simón Pedrotaj kan'totiake'. ¹⁴Ontaj o'nen huabeteretaj o'batia'pakapo. Opud

dakhuea' e'ka'taj Diosa nopo'tihueke'dik mo'epo o'manopo'yarea'po onte'ti Diosere mo'noanhuahuika'apone. Pedroa opudtaj o'batia'pakapo.” Diosen huata'moneria huairitaj o'bopo oname'te. ¹⁵Ken, do'hua huaboa'da e'manbatia'pakde'te Diosen Nokirega o'batikotepo o'manopo'toeme' konigti oro'taj huakkuruda mo'nopo'toe'uyne. ¹⁶“Hue'eya' Juan bautiza egkapi' opudtanayo Diosen Nokirega mo'nopo'toeapone.” Kenda Jesús Huairia moname'ne, kenda ona'ti ijnopounmey. ¹⁷Kenoka' Jesús Huairitaj oro' o'nigpeika'demey Dios Diosen Nokireg bo'yokdeme'ne. Konigti Diosa o'pakpo nog aratbuttaj Diosen Nokireg o'bayokme'te, “O'nen Nokireg bayokhue' yae', Dios.” Ahue'dik ijjemey. —Pedroa o'mana'uyate.

¹⁸Kenda judío aratbut on'peedepo dakhue' hua'a o'nokbatikon'uy.

—Huadakda i'e, Dios. Nog aratbut kenpa'ti Diostaj nopo'korea'dik o'ne kenpa'ti Diosere onte'ti noeonhuahuika'dik o'neapo. —Judío huaknopoe'eri huama'buya oda'uyate.

Antioquía huakka' jakya' nog aratbut huakka'ada Jesús taj huaboa'da o'noknopoe'uyate.

¹⁹Kenoka' judío aratbuta Estebantaj on'arakdepo huaboa'da Jesús en nog huanigpeika'eritakon on'magka'nok on'mamon'uyate. Jesús taj huaknopoe'eri nogyon nogyon on'bahua'uyate. Fenicia huadariyo on'hua'uyate. Chipre huagkuta'mejyo on'hua'uyate. Antioquía huakka' jakyo on'hua'uyate. Keyo aya'da Jesús a o'kadhuahua'uyate. Kenda on'manbatia'pakika'uyate. Judío aratbuttayo'da on'manbatia'pakika'uyate. ²⁰Jesús en huaknopoe'eri Chipre huagkuta'mej huae'eri kenpa'ti Cirene huakka' jak huaknopoe'eriere Antioquía jakyo on'hua'uyate.

Kenda Jesús o'kadhuahua'uy kenda on'manbatia'pakonhua'uyate.

Aya'tada on'manbatia'pakonhua'uyate. Judío aratbuttaj nog aratbuttakon kenda Jesúsa o'kadhuahua'uy on'manbatia'pakonhua'uyate.

Kan'nopo'yare'po on'manbatia'pakika'uyate.

²¹ Huaknopoe'eria on'manbatia'pakonhua'nok Diosa teyda o'batihuapoknok huakka'ada Jesústaj huaboa'da on'nopo'korea'depo o'noknopoe'uyate. Nog aratbutadakon Jesústaj on'nigpee'uyate. Huabokereken eknopoika'nayo o'nenonpo Jesús Huairienkon o'noknopoka'uy.

²² Kenda Jerusalénaya' huanigpeika'eri on'peedepo Antioquíayo Bernabétaj on'ta'mona'uyate. ²³ Ken okyedepo Diosa 'urua'da o'manopo'tihuekea'depo o'manopo'durugpakame'te. Kenda Bernabé o'tiahuaydepo durugnada o'epo "Jesús Huairitaj daka'da yan'nigpeeunhuahuikati'," Antioquí huaknopoe'eritaj o'mana'uyate. ²⁴ Bernabé huadakda o'epo Diosen Nokirega huakka'da o'nopo'toenok Jesústaj daka'da o'nigpeika'po o'manbatia'pakonhuahua'nok huakka'ada Jesústaj huaboa'da o'noknopoe'uyate.

²⁵ Nogok Bernabé Saulotaj a'ukya'po Tarso jakyo o'hua'uyate. O'huahuaypo Antioquíayo o'tohua'uyate. ²⁶ Jesúsén huanigpeika'eriere o'neonhuahua'po huakka' huaknopoe'eritaj on'manmadika'onhuahua'uyate, nogbayoktida on'manmadika'onhuahua'po. Keya' Antioquíaya' huakkuruda Jesúsén huaknopoe'eritaj cristianos on'madikka'uyate.

²⁷ Kenoka' Jerusalénaya' Antioquíayo sue'ada Diosen huamanbatia'pakeri on'hua'uyate. ²⁸ Agabo o'bodpo, o'manbatia'pakpo, "Aya' huadariya'da

aypo ojpai'ere ehue'da o'epo." Diosen Nokirega o'nopoea'nok Agaboa o'manbatia'pakuyate. Kenoka' Claudio Roma huairi ee'te huabada ayto ojpai'ere ehue' o'uyate. ²⁹ Judea huama'buytaj huakupe mon'manigta'mona' Antioquí huaknopoe'eri o'da'po ke'na sue'da o'toe'po sue'da kata'mone', ke'na huakka' o'toe'po huakka' kata'mone'. ³⁰ Huakupe on'huede'epo kan'tohue'po Saulotaj Bernabétaj on'mata'mona'po, Judea huanigpeika'eri huairitaj kan'bayoke'po huakupe on'ta'mona'uyate.

Jacobotaj on'arakuyate kenpa'ti Pedrotaj ogkuda'uyate.

12 Kenoka' Antioquí huainigpeika'eria Judea huama'buytaj huakupe on'ta'mona'uyate. Kenoka' Herodes Roma huairi Jerusalénayo o'epo ke'nen sorotataj Jesúsén huanigpeika'eritaj huaboa'da dakhuea'da on'magka'po, sue'tada on'magka'uyate. ² Jacobotaj kan'arake'po sorotataj o'mata'mona'nok siroa Jacobotaj on'arakuyate. Jacobo Juanen huama'buy o'uyate. ³ Jacobotaj en'arakte judío huairi durugda o'nenok Herodes kenda o'peedepo Pedrotakon o'kuda'uyate. Biahue' pan huape' fiesta ee'te Pedrotaj ogkuda'uyate. ⁴ Pedrotaj en'kudade'te meyahuedda botta' botta' sorotataj on'tiokika'po, sikyoed nog kupoada on'tiokika'po, bisik nog kupoakon on'tiokika'po, sikyo nog kupoakon on'tiokika'po. Judíoén fiesta e'pokde'te a'araka'po aratbutpoya' ijtoorokapoy Herodesa o'nopoe'uy. ⁵ Huabakuda' jakyo sorotataj Pedrotaj daka'da en'tiokikapi Jesúsén huanigpeika'erianayo on'pakpo on'tiona'pakonhua'po. Pedrotaj ka'tihuapoke'po Diostaj on'tiona'pakonhua'uyate.

**Huabakudá' jakya' Diosa
o'oroka'uyate Pedrotaj.**

⁶Ken sikyo o'epo, eme'te aratbut kan'tiahuaye'po Herodes Pedrotaj oroka'dik ee'tada botta' sorotataa Pedrotaj nopoyo onhueda'po on'totay. Botta' sirobia on'ba'tidukupo Pedrotaj. Kenpa'ti akbogpete nogomey sorotataj huatioka'eri o'nepo. ⁷Jakyo ijhuiti ehue' Diosen huata'moneri o'bo. Huabakudá' jakyo jeyda o'epo Diosen huata'moneri Pedrotaj huapidta' o'deydeypo o'maboa'po,

—Idada yabo'. —Ona'nok.

Ken sirobia e'ba'tiduku' oktikuonka'uy.

⁸—Baka'bia teya' yatagpotinuku', hua'iot yaoton. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

Pedroa e'otde'te,

—Huaot yaotonpo, do'taj betahua'. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

⁹Ken Diosen huata'moneritaj o'tahua'po huabakudá' jakya' Pedro o'orokpo. Diosen huata'moneria me'oroketpi' buttidapi' ijjet nopoe'ehue' o'epo ijyorokidapi' Pedro o'nopo'epo.

¹⁰Huakkuru sorotataj huatioka'eritaj o'timononpo nogta'kon o'matimononpo siro jakhui'kayte o'neato'uy. Siro jakhui'kay adpen huakka' jak o'e. Onda ekhuike'te o'norokuyate. Kurute o'tohua'po adta'mon Diosen huata'moneria Pedrotaj okhua'uyate.

¹¹—Huabakudá' jakya' Diosen huata'moneria do'taj me'oroka'dene, huaboa'da Pedroa o'nokotdepo, Herodes Huairitaj kenpa'ti judío aratbuta do'taj menarakapeya'po do'taj katioke'po Diosa ke'nen huata'moneri menigta'mona'dene, buttida o'e. —Pedroa huanopoya'da o'nopo'e'uyate.

¹²Kenda Pedro o'noponhua'po Maríaen jakyo o'hua'uyate. María Juan Marcosen huaye o'uy. Maríaen

jakyo huakka'da on'kupopak Diostaj on'tiona'pakonhua'po. ¹³Akbogpete' Pedroa o'mana'po Rode mune'yoa akbogpete o'huatiakpo beati yaetapo o'huatiakuy. ¹⁴Pedroa oa'okia'po huakka'da o'durugpakonpo okhuikehue'ada o'korudpo o'ketpo, “Kurute Pedro o'e,” o'mana'uyate.

¹⁵—Nama'da ia'. —E'nona'te “buttida ijjay,” Rode o'mana'uyate.

—Pedro ehue' o'e. Ke'nen huata'moneri o'eta. —Ona'ti o'nona'uy.

¹⁶Ken konig en'batia'pakte Pedroa menigokhuike' o'mananhua'uy. Kenoka' o'nokhuike'depo Pedrotaj on'tiahuaypo on'mame'pukeonuyate. ¹⁷Pedroa o'batepo yan'batik o'mana'po. Diosa huabakudá' jakya' me'oroka'ne, Pedroa o'manbatia'pakpo,

—Jacobotaj kenpa'ti huama'buytaj konig ijmanbatia'paki kenda yan'manbatia'pakti'. —Pedroa o'mana'depo nogyon o'bakhua'uyate.

¹⁸Emede'te, “¿Pedro men ya'e? ¿Be'a yatikuj?” Huayahuaya huabakudá' jakya' sorotataj on'mepukpo diga'da on'batia'pakuyate. ¹⁹“Pedrotaj yan'ukpo yan'totiak.” Herodesa e'mana'te huahuayhue' o'nenok,

“¿Menpa' ya'monate?” Sorotataj o'mana'po, “Sorotataj yan'arak.” Herodesa o'mana'uyate. Nogok Herodes Judea huadariya' o'hua'uyate. Cesarea huakka' jakyo a'ikaya'po o'hua'uyate.

Herodestaj ida o'bueya'uyate.

²⁰Kenoka' Tiro huakka' jak aratbuttaj kenpa'ti Sidón huakka' jak aratbuttaj Herodes o'mahuadiay'uyate. Herodes huairien huadariya' Sidón aratbuttaj Tiro aratbuttere aypo o'bayokika'uy-atenok. Sidón aratbutere Tiro aratbutere Herodeste on'bahuahua'nig'a, huairitaj kudhued Blastotaj on'huahuaypo on'batia'pakuyate. Blasto huairien jak huato'e'eri o'uyate “Oro'taj

mo'tinoeye'." Huairitaj monigbatia'pak. Tiro aratbutere Sidón aratbutere o'nona'uyate. ²¹Ken huame'noete mene'batia'pak. Herodesa oa'me'po ken huame'noete Herodes huairien 'uruda huaok o'otpo huairien huahuate o'huaddepo. Tiro aratbuttaj Sidón aratbutere o'manbatia'pakuyate.

²²—Ke'na o'manbatia'paknig "Huabokerek ehue' o'e. Ke'na Dios Huairi o'e." —Uta'da on'mana'uyate.

²³"Diosyo'da huadakda o'ika'." Herodesa ahue' o'enok ijhuiti ehue' Diosen huata'moneria dakhue' o'ean'uy. Morokdu'ada o'pe'po o'bueya'uyate.

²⁴Nogya' nogya' Jesús Huairitaj on'manbatia'pakonhua'nok huakka'ada huaboa'da on'nigpee'uyate.

²⁵Ken, Bernabé Sauloere Jerusaléno pai'da aratbuttaj huakupe on'bayoke'depo dakuapa ogkaddepo Juantaj on'tohua'po Jerusalénja' on'kumejdep. Antioquíayo onhua'uyate. Juan on'dikka'uyate Marcos.

**Bernabé Sauloere nogbayo
nogbayo Jesúsén huadak
hua'a a'manbatia'pakikaya'po
huaboa'da on'bahuae'uyate.**

13 Ken Antioquíayo Jesústaj huaknopoe'eri ogkupopakika'po Diosen huamanbatia'pakeri o'nuyate. Kenpa'ti huamanmadika'eri o'nuyate, Bernabé o'epo, Simón o'epo, Lucio o'epo, Manaénere Sauloere o'nepo. Simón on'dikka'uyate Negro. Lucio Cirene huakka' jak huae'eri o'uy. Herodes Galilea huadaribayo huairiere Manaénere on'kerekuayate. ²Diostaj on'batadi'kea'po Diosa e'tiona'pakte me'pee'po bapehue' o'nunhua'nok,

—Bernabé Saulotaere yan'mata'mona'. Nogya' nogya' Jesucristoen huadak hua'a kan'manbatia'pakon-

huahuike'po yan'mata'mona'. —Diosen Nokirega o'mana'uyate.

³Diostaj aya' on'tiona'pakdepo kenpa'ti bapehue' ee' on'batikdepo Bernabétaj Saulotaere on'batibata'tepo Jesucristoen huadak hua'a kan'manbatia'pakike'po on'mata'mona'uyate.

**Chipre huagkuta'mejya' Bernabé
Sauloere Jesúsén huadak
hua'a on'manbatia'pakuyate.**

⁴Ken Diosen Nokirega Bernabétaj Saulotere o'mata'mona'denok Seleucia huakka' jak e'pogte o'nokye'uyate. Keya' Chipreyokon huagkuta'mejyo kusi'pete o'nokteg'uyate. ⁵Salamina huakka' jakyo e'pog dagkotte on'betdepo judíoen huaitake' jakyo Jesucristoen huadak hua'a on'manbatia'pakato'uyate. Juana huatihuapokonhua' on'tohua'uyate. ⁶Huaboro' huagkuta'mejyo huabada on'huae'depo Pafos huakka' jakyo o'nokye'uyate. Keya' Barjesús judío aratbuttaj on'huahuay'uyate. Barjesús tidig huakika'eri o'epo da huamanbatia'pakeri o'epo Diosen huamanbatia'pakeri ijje' nama'da oa'ika'uyate. ⁷Barjesús gobernador huairiere o'ika'po gobernador huairi Sergio Paulo huakka'da o'nopoika'uyate. Apagba' e'peeta' o'pakpo "Bernabé Saulotere yan'totia'k." O'mana'uyate.

⁸Tidig huaka'eritaj on'dikka'uyate Elimas. Saulotaj Bernabétaere manigpee'hue' yae'. Nama'da on'mana'. Gobernador huairitaj ona'uyate. Kenda oknopoe'hue' yae'. Ona'uy. ⁹Ken Saulotaj on'dikka'uyate Pablo Diosen Nokirega huakka'da o'nopo'toenok Barjesústaj buttida daka'da o'tiahuaypo,

¹⁰—Nama'da huaa'eri i'ene. Dakhuea' i'kika'ne. Toto'ensi'po i'ene. Huadak e'kika' eretpakhue' i'ika'ne. "Diostaj e'nigpee' dakhue'da o'e." Nama'da i'ika'ne. ¹¹Oy Dios Huairia ontaj sue'pi' dakhuea' megka'apone.

Ekpobig i'eapone. Sue'da huame'noe niokpo tiahuayhue'dik i'etuapone. —Pablo Barjesústaj ena'te kenokda okpobig o'unpo sikkiregda o'mabodpo tiahuayhue'dikda o'unpo be'api' men'ta'koypo men'tohue'po o'baukuy. ¹² Kenda gobierno huairi o'tiahuaydepo, Dios Huairied e'manmadika'taj o'me'pukepo Dios Huairitaj huaboa'da oknopoe'uyate.

Pablo Bernabéere Pisidia huadariyo Antioquía jakyo o'nunhua'uyate.

¹³ Pablo Pafos jakyo kusi'petone'yo on'bakudpo huaboro' e'pog o'noktegpog Perge jakyo o'nokye'uyate. Perge Panfilia huadariyo o'e. Juannayo Pergeya' o'bakkorepo Jerusalényo o'hua'uyate. ¹⁴ Nogok Perge jakya' o'norokpo, Pisidia huadariyo on'hua'po. Pisidia huadariyo nog Antioquía jakyo o'nokye'uyate. Keyo okmapie'ahuaddikte judío aratbuten huaitake' jakyo on'kudpo on'huaduyate. ¹⁵ Ken Moisésba' o'bona'pakdepo kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakba' o'bona'pakdepo huaitake' jak huairia Pablotaj Bernabétere on'mana'po:

—Aratbut egkupopakte e'manmadika'ta' e'paknayo monmadika', eg'. —Huaitake' jak huairia on'mana'uyate.

¹⁶ Ken Pablo o'bodpo eda'te yan'batik o'batepo,

—Yan'pee', Israel aratbut. Kenpa'ti yan'pee' nog aratbutada Diostaj huanigpeika'eri. ¹⁷ Israel aratbuten Dios oro'en adhueva'pane'taj o'baktie'ea'uyate. Egipto huadaribayo nog aratbutenbayo oro'en adhueva'pane' e'neonhuahuikaya' Diosa o'maitaka'uyate. Kenpa'ti Egipto aratbuten huadariya' Diosa teynanada o'epo o'maoroka'uyate. ¹⁸ Nog huadariyo on'bahuae'onhuahua'uyate. Sue'da aratbut e'nahue'yo cuarenta huabayok on'bahuae'onhuahua'po keyoda Diosa daka'da o'matoe'un-

huahua'uyate. ¹⁹ Ken, Canaán huadariyo nogda nogda aratbut o'neonhuahua'ika'po, ken huadariyo siete gobierno en'matoe'ika'te Diosa oro'en adhueva'pane'taj Canaán huadari a'bayokya'po Canaán huadarieri aratbuttaj Diosa o'tihuapoknok oro'en adhueva'pane'a on'baarakpo aya'tada on'baarak'uyate. ²⁰ Ken cuatrocientos cincuenta huabayok ee'ted noga noga huamanoeya'eri huairi on'kudika'po Israel aratbuttaj on'matoeonhuahuika'uyate. Ta'pote Samuel Diosen huamanbatia'pakeri huairi o'uyate. ²¹ Kenoka' oro'en adhueva'pane'a gobierno huairi on'eretpakpo “Beyok.” Diostaj o'nona'uyatenok. Diosa Saúl, Israel huairi o'manigyahuea'uyate. Saúl Cisensi'po o'uyate. Benjamín aratbut o'uyate. Cuarenta huabayok Saúl Israel aratbuten huairi o'unhuahuika'uyate. ²² Nogok Diosa Saúl huairi ee' okkaypo o'enpo Davidtaj Israelen huairi o'yahuea'uyate. “David Isaiensi'po huadakda o'kika'. Do'taj be'nopo'durugpaka'ne. Aya'da ijpakika'nig o'kika'apo.” Diosa Davidtaj o'tia'pakuyate. ²³ Nogtiada David adhueva' huasi'poed huayayo huasi'poed huayayoa Israel aratbuttaj o'manopo'yarea'apo onte'ti Diosere o'manoeanhuahuika'apo. Diosa o'mana'uyate. Jesús kenda huabokerek o'e. ²⁴ Jesús a manmadikahued ee'ted Juana aya'da Israel aratbuttaj o'mana'po: “Yan'nopo'korea' yan'nopo'korea'po bautiza yagka'.” Juana o'mana'uyate. ²⁵ Juana o'mananhuahuika'depo, o'kuhuitdeapo nogiti o'mana'po: “Diosen Cristo o'e. Do'taj moknopenig'a Cristo ehue' ijje. A'ti o'eapo a'ti bo'huatiakapone. Ke'na huadaknanada o'e. Donayo dakhue'da ijje.”

²⁶ Opudtaj o'nona'ne, egomey. Opud Abrahamen adhuea' huasi'poed huayayo huasi'poed huayayo mo'ene. Kenpa'ti opudomey Diostaj huame'pukeriomeytaj o'nona'ne. Diosa mo'nopo'yarea'apone onte'ti kurudyo mo'noeahuahuka'apone, opudtehuapa' yanoknopoikati'.
²⁷ Ken Jerusalén jak huæ'eri kenpa'ti kenomeyen huairi Jesústaj oknopoehue' o'neonhuahuika'uyate. Dios Jesústaj o'ta'mona'uyate oknopoehue' o'ne'uyate. Okmapie'ahuaddik huame'noete Diosen huamanbatia'pakerienba' on'mona'pakpo oro'en judío huairia on'peika'nig'a nopoenkahue'da o'nika'uyate. Konig Diosen huamanbatia'pakeria onda'ika'uyatenig konigda Jerusalén jak huæ'eria huairiere dakhuea' o'nogka'uyate. Kan'arake'po Jesústaj on'bayokuyate.
²⁸ Jesús kenpa'da huadagnada o'ika'po sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'nok "dakhuea' o'ika'," huahuaa' nopoe'hue' ee'pi' "Yaarak, yaarak." Pilatotaj o'nona'uyate.
²⁹ Jesústaj aya'da yagkapetnigtaj Apagba'te on'timadoya'uyate. Aya'da kenda ogka'depo e'bueyde'te hueypa cruzya' on'huaraka'po on'tohua'po kubarakyo on'hueda'uyinig'a
³⁰ Diosa e'bueytada o'noyhuada'uyate.
³¹ Galileaya' Jerusalén jakyo Jesús en huanig-peika'eria Jesúsere on'huæ'ika'uyate. Jesús e'noyhuadde'te kenomeytaj Jesús o'bahuahuayonhua'uyate. Nog huame'noe nog huame'noe Jesús a men'tiahuayde'po o'bahuahua'uyate. Oy Jesústaj aratbuttaj on'manmadikika'.

³² Opudā kan'nopo'durugpake'po oro'a on'nigbatia'pakne. "Do'hued Huasi'potaj ijnoyhuada'apoy." Diosa oro'en adhuea'pane'taj o'mana'uyinok oro'a o'nonbatia'pakne.
³³ Kenda Diosa o'mana'uyatenig oy oro'taj mo'nigka'deme'te Jesústaj

o'noyhuadame'te. Oro' kenomeyen a'neneriens'i'po o'ene. "On do'hued Huasi'po me'taene. Oy o'noyhuada'ne." Apagba' salmo botta'a'te kenda o'madoya'uyate.
³⁴ "Konig 'urunanada o'ka'apone" Jesústaj e'huaada Davidtaj Diosa ona'uyate. Kenda oa'uypo Jesús buey parahue'dik kae'po o'noyhuadame'te.
³⁵ Kenpa'tion nog salmote oa'po: "O'nen 'urusi'poda huadi'nanada o'enok so'parahue'dik kae', Apag Dios." Apagba'te kenpa' oa'.
³⁶ Ken a'nennada David Diostaj o'nigpeika'po Israel aratbuten gobiernu huairi o'unhuahuika'uyate. Nogok o'buey'uyate. Ke'nen apagkudakere ontayo' ogkubarakka'uyate. Kubarakya' David o'para'uyate.
³⁷ Jesústanayo Diosa o'noyhuada'nok parahue' o'eme'te.
³⁸ Jesústaj opudomeya' eknope'nayo Diosa dakhuea' e'ka' okkahuea'dik mo'ene yan'nopoikati', egomey.
³⁹ Moiséstaj opudā mo'nigpeika'nok Diosa nopo'tihuekehue' mo'ika'ne. Oynayo aya'ada be'api' Jesústaj o'noknopo'enok Diosa kenomeyen dakhuea' e'ka' o'manopo'tihueke'apo.

⁴⁰⁻⁴¹ Diostaj huatierikeria yan'tiahuay'.
 Diga'da mo'mame'pukpo mo'mabueyapone. Opud e'manoete konig tiahuayhued o'neonhuahuika'uyate 'urua'da ijka'apoy. Kenda opudā oknopoehue' mo'eapone. Kenda e'manbatia'pakika'tada oknopoehue' mo'eapone.

Kenda Apagba' huamanbatia'pakeria a'nenda o'mana'po, keyoj, daka'da yan'nopoepo konigti kahue' yane'. —Kenda Pabla o'mana'uyate.

⁴² Ken Pablomey judío en huaitake' jakya' e'norokde'te "Nog okmapie'ahuaddik huame'noete iyo onte'ti yan'kumej nogiti konigti Jesústaj monbatia'pak." Pablota' o'nona'uyate. Judío ehue' nog aratbuta kenpa'

o'nona'uyate. ⁴³ Ken judíoen huaitake' jakya' aratbut o'norokdepo huakka'mon Pablotaj Bernabétaere on'batahua'po, judío aratbut o'nepo kenpa'ti nog aratbut konigti judío aratbut e'dik o'nepo Diostaj on'nigpeika'po on'tiona'pakika'po. "Dios huadi'da mo'enok daka'da yan'nigpeika'. Jesústaj yanoknopoeпо batikhue' yanika'." Pablo Bernabéere on'mana'uyate.

⁴⁴ Nog semanakon okmapie'ahuaddik ee'te aya' huakka' jakyo huae'eria ogkupopakuyate. Diosen huadak hua'a Jesústaj e'peeta' on'pakpo on'kupopakuyate. ⁴⁵ Kenoka' huakka' aratbut Pablotaj a'peeya'po egkupopakte judío aratbuta on'tiahuaydepo, digda on'bahuahuaypo, "Nama'da o'mana'." Pablotaj on'huaa'po, Pablotaj dakhuea'da on'bahuaa'uyate. ⁴⁶ Pablo Bernabéere me'pukhue'ada 'urua'da on'mana'po:

—Opud judío aratbuttaj huakkuru Diosen huadak hua'a Jesústaj manmadika'dik o'nenig'a opudnayo e'peeta' pakhue' mo'epo onte'ti Diosere e'noeonhuahuika'ta' pakhue' mo'enok nog aratbuttaj Jesúsen huadak hua'a o'manmadika'apoy. ⁴⁷ In konig Dios Huairia oro'taj mo'ta'mona'uyne:

Judío aratbut ehue' huae'erite on'ta'monapone. Konig huakjey onyahuea'dene mona'po. Aya' aratbuttaj aya' huadariyo huadak hua'a kan'manopoea'e'po onte'ti Diosere manoeanhuahuika'dik kan'manopoea'e'po on'ta'monapone.

—Pabloa o'mana'uyate.

⁴⁸ Kenda nog aratbuta on'peepo on'durugpakpo kenda Diosen e'manmadika' 'uruda o'e. On'batia'pakuy. Kenomeytaj onte'ti Diosere o'manoeanhuahuika'apopo Diosa o'baktie'ea'uyate. Jesústakon o'noknopoe'uyate. ⁴⁹ Ken huadaribayo

huabada Diosen huadak hua'a Jesústaj on'manbatia'pakonhua'uyate. ⁵⁰ Kenoka' judío aratbut Pablotaj Bernabéeretaj diga'da on'mahuadiaypo ettone' huairi Diostaj huationa'pakika'eritaj kenpa'ti huakka' jak huabokerek huairitaj judíomey on'huamahui'ia'uyate. Pablo Bernabéere dakhue'da ogka' on'bahuaa'nok aratbut Pablotaj Bernabéeretaj on'magka'po kenomeyenbaya' on'maen'uyate. ⁵¹ Pablo Bernabéere on'bakhua'depo hua'i sorok on'nonokbitbitan'uyate. Aratbut huakka' jakya' dakhuea'da ogka'denok kan'nokote'po on'nonokbitbitan'uyate. Huakka' jakyo Iconioyo on'hua'uyate. ⁵² Ken, Jesústaj huaknopoe'eri Antioquíaya' Diosen Nokirega huakka'da o'manopo'toenok durugda o'nika'uyate.

Pablo Bernabéere Iconio huakka' jakya' Jesústaj huadak hua'a on'manbatia'pakonhua'uyate.

14 Ken Iconio huakka' jakyo Pablo Bernabéere o'nepo judíoen huaitake' jakyo onokteyo' on'kudonpo Jesúsen huadak hua'a 'urua'da on'manbatia'paknok huakka'da Jesústaj huaboa'da o'noknopoenka'po, o'noknopoe'uyate. Huakka'da judío aratbut kenpa'ti huakka'da nog aratbutada Jesústaj o'noknopoe'uyate. ² Judío oknopoe'hue'da o'nepo nog aratbuttaj nama'da on'manmahui'a'po dakhue'dikda a'manopoeaya'po. ³ Konigepo Pablo Bernabéere keyo o'neonhuahua'po Dios di'da o'epo Jesústaj mo'nigta'mona'uyate. Kenda me'pukhue'ada on'manbatia'pakonhua'uyate. Jesús Huairia o'paknok aratbuttaj Pablomeya on'bayarea'onhua'uyate. E'bayarea'te on'tiahuaypo buttida on'batia'pak aratbuta on'nopoe'uyate. ⁴ Iconioya' sue'da huakka' Pablotaj Bernabétaere on'pakuy. Nog sue'da huakka'mon

aratbut kenomeytaj pakhue' o'nepo judío huairitaj on'pakuyate. ⁵Kenoka' judío aratbutere nog aratbutere huakka' jak huairiomeya Pablotaj Bernabétere mon'batidi'ke kenpa'ti mon'bapa'ea' soatayo' on'bahuaa'uyate. ⁶Kenda Pablo Bernabéere huaboa'da on'peepo on'mon'uyate. Licaonia huadaribayo on'mon'uyate. Keyo Listra huakka' jakyo kenpa'ti Derbe huakka' jakyo on'mon'uyate, ⁷Keya' Jesúsén huadak hua'a on'manbatia'pakonhua'uyate.

**Listra huakka' jakya'
Pablotaj on'pa'ea'uyate.**

⁸Listra huakka' jakyo huabokerek huakket o'huadika'po hua'ehue'dik o'uyate. Kenda e'si'poe' o'epo kenteda o'huadonhuahuikame'te. Hua'ehue'da o'ika'uyate. ⁹Pablo e'mana'te huabokerek huakket o'peedeponoknopopo. Diosa yarea'dik me'ene oknopodeenig Pabloa oknokotpo Diosa o'yarea'apo o'nopoepo ¹⁰'utta'da ona'po,

—Yabo'. Huada'kobopipen butuka'yabo'. —Pabloa ona'uyate. Ken huabokerek e'yareadte idada o'bodpo huaboa'da o'hua'uduyate. ¹¹Pabloa huakketaj o'yarea'nok Licaonia aratbut on'tiahuaydepo kenomeyen hua'ate 'utta'da on'basagkia'udpo:

—Kenomey dios o'ne. Aratbuten huaso' o'nunpo kurudya' oro'omeytaj mo'nighuarakdene. —Licaonia aratbut 'utta'da on'basagkia'uyate.

¹²Licaonia aratbuten dios Júpiter kenpa'ti Mercurio. Bernabé dios Júpiter o'e, on'batia'pakuy. Pabloa huamana'eri o'epo dios Mercurio o'e. On'batia'pakuyate. ¹³Listra huakka' jak huakudte eatioky'e da dios Júpiteren jak o'uyate. Júpiter jak sacerdote vaca huakhuenere o'batotiakdepo Pablotaj Bernabétaere a'yokya'po e'nigarakta' e'pakada. ¹⁴Jesúsén

huata'moneri Bernabé Pabloere kenoka' kenda sacerdote nama'da yaka'apet on'nopoepo kena'po opiot on'huis'uyate. Aratbut egkupopakyo on'kudonpo 'utta'da o'mana'po:

¹⁵—¿Mena'po opuda kenpa'boka'? Huabokerek opudonigti o'ey. Dios ehue' o'ey. Kenda bokika'nig dakhue'nanada o'e. Batikdik mo'ene. Dios Huanoeonhuahuikeritayo'da yan'nopo'korea'po yan'nigpeika'. Diosa kurud o'ka'uyate. Ote' huadariere e'pog o'ka'uyate. Aya'da kurudyo hua'e'eri, aya'da huadariyo o'ika'nig aya'da huakupayo hua'e'eri huahueyo hua'e'eri e'pog hua'e'eri oka'uyate. ¹⁶A'nenda aya'da a'neneria katepi' on'pakpo ogkika'uyate. Diosa “Kahue'dik yanika',” manahue' o'uyate. ¹⁷Dios huadakda o'e. Aratbuta kan'nopoike'po 'urua'da Diosa oro'taj bo'tihuapokonhuahuika'ne. Oro'taj ehui' mo'nigta'mona'ika'ne aypo mo'nigkerekaka'ika'ne, aypo bo'yokika'ne kenpa'ti oro'taj mo'nopo'durugpaka'ika'ne. —Pabloa Bernabéerea 'utta'da on'mana'uyate.

¹⁸Kenpa' en'mana'pi' kenomey dios o'ne Listra aratbuta nama'da on'nopoepo vaca e'nigarakta' o'deretpakpo o'darakay'uynig'a.

¹⁹Ken Antioquía huakka' jakya' kenpa'ti Iconio huakka' jakya' sue'da judío aratbut on'batiakdepo nama'da huaa'eri o'epo Pablotaj yan'darak on'mana'nok huakka' aratbuta Pablotaj huida on'pa'ea'depo o'bueyde on'nopoepo huakka' jak kurute on'totokuyate. Kenteda o'nen'uyate. ²⁰Jesústaj huaknopoe'eria Pablote en'tikupopakte Pablo o'bodpo onte'ti huakka' jakyo o'kuduyate. Eme'te Bernabéere on'bakhua'po Derbe huakka' jakyo on'hua'uyate.

²¹Derbe huakka' jakyo, “Jesúsa nopo'tihueke'dik mo'ene, onte'ti

kurudyo noeanhuahuika'dik mo'ene," on'manbatia'paknok huakka'da huaboa'da Jesucristotaj o'noknopoe'po on'nigpee'uyate. Nogok Listra Iconio kenpa'ti Antioquíayo on'kume'uyate. ²²Listra Iconio Antioquíayo Pablo Bernabéere huanigpeika'eritaj daka'da yan'nigpeika' on'mana'po. "Jesústaj daka'da yan'nigpeeonhuahuika'. Batikhue' yanika'. Nogiti opudtaj Jesústaj oknopoe'hue' huae'eria dakhuea' o'magka'aponok pai'nanada mo'nopo'unhuahua'po Dios Huairien-si'po mo'eapone. Diosere mo'ika'apone." On'manmadika'uyate. ²³Nogyo nogyo Jesúsén huanigpeika'eriyó' ogkupopakpo huanigpeika'eritaj huamatóe' huairi on'baktie'ea'uyate. Kenpa'ti Dios ka'pee'po bapohue' o'nepo on'manigtiona'pakpo: "Inomey huanigpeika'eritaj huamatóe'eri huairitaj daka' yamatóe', Dios Huairi." On'manigtiona'pakuyate.

Antioquíá Siriabayo ona'ti Pablo Bernabéere on'kume'uyate.

²⁴Nogok Pisidia huadaribayo onpokonhua'po Panfilia huadaribayo o'nokyepo. ²⁵Perge huakka' jakyo Jesúsén huadak hua'a on'manbatia'pakdepo Atalia huakka' jakyo on'hua'uyate. ²⁶Keya' kusi'petone'yo on'kuddepo onte'ti Siriabayo Antioquíayo o'nokteppo. Keya' a'nenda Jesúsén huaknopoe'eria Pablótaj Bernabéeretaj on'mata'mona'uyate. On'mata'mona'po, "Jesúsén huadak hua'a aratbuttaj on'manbatia'pakapo. Kenomeytaj daka' yamatóika', Dios." on'tiona'pakuyate. Pablo Bernabéere aya'da on'kuhuitdepo ona'ti on'kume'uyate. ²⁷Antioquíá huakka' jakyo o'nokyedepo Jesúsén huanigpeika'eritaj on'kupopaka'depo, "Oro' nog jak nog jakyo Jesúsén huadak hua'a o'manbatia'pakika'po Diosa

'urua'da bo'tihuapokika'ne. Diosa nog aratbut Jesústaj huaknopoe' o'bati-huapokikame'." Pablo Bernabéerea kenda on'manbatia'pakuyate. ²⁸Pablo Bernabéere huanigpeika'eriére huakka' puug o'nunhua'uyate.

Jerusalén huakka' jakyo Jesúsén huaknopoe'eri huairi ogkupopakuyate.

15 Kenoka' Judea huadari huae'eri Judeaya' Antioquíá jakyo on'batiakuyate. Huama'buy huanigpeika'eritaj huaboa'da on'manmadika'po, konig Moisésa o'mana'uyate huabokereken huasi'dak oktegdik mo'ene. Okteghue' ee'nayo Diosa nopo'koreahue' mo'eapone. Huaboa'da on'manmadika'uyate. ²Kenda on'manmadika'nok Pablo Bernabéere Judea huamanmadika'eriére huayahuaya nogpa' nogpa' e'ka'taj ighua'da on'mana'uyate. Be'a buttida yaa' nopoe'hue' o'nenok Jerusalén huakka' jakyo Jesúsén huata'moneritaj kenpa'ti huanigpeika'eri huairitaj kenda kan'batia'pake'po Pablótaj Bernabéeretaj kenpa'ti sue'da Antioquíá huanigpeika'eritaj on'mata'mona'uyate. ³Ken Antioquíá huanigpeika'eri on'mata'mona'nok on'hua'uyate. Fenicia huadaribayo kenpa'ti Samaria huadaribayo on'pokonhua'depo on'manbatia'pakonhua'uyate. Nog aratbuta konig kenomeyen adhuae'pane' nama'da ogkika'uyinig konigti ogkika'po, Diostakon a'nigpeikaya'po kenpa'da on'batikuyate. Kenda 'urua'da on'manbatia'pakonhua'nok huama'buya on'peedepo huakka'da on'durugpakuyate.

⁴Pablo Bernabéere Jerusalényo e'nokyede'te aya' huaknopoe'eri Jesúsén doce huamata'moneri huanigpeika'eri huairiere durugda on'matopepo on'madokoe'uyate. Ken nog huakka' jakyo

nog huakka' jakyo Diosa o'tihuapoknok Jesústaj on'manmadika'onhua'nok huakka'da on'nigpeeme'. Pablomeya on'batia'paknig'a, ⁵sue'da fariseo aratbut Jesústaj o'noknopoeme'po on'bodpo on'mana'po:

—Nog aratbutada huanigpeika'eritaj huabokereken huasi'dak oktegdik o'nika'. Kenpa'ti Moisésenba'nigpeika'dik o'ne. —Fariseo aratbut huanigpeika'eria on'mana'uyate.

⁶¿Diostaj kan'nopo'kore'po menpa' nog aratbuta Moisésen e'mana'taj nigpeika'dik ya'ne? Jesús en doce huamata'moneri huanigpeika'eri huairierea ogkupopakpo huayahuaya on'mananhua'po. ⁷Ken huakka'da en'batia'pakonhuade'te Pedro o'bodpo o'mana'po:

—Nog aratbut judío ehue'taj Jesústaj kanoknopo'e'po “Jesústaj huadak hua'a nog aratbuttaj yamanbatia'pak,” a'nenda Diosa do'taj bektie'eapo mename'ne. Kenda mo'nopoene, egomey. ⁸Diosa aya' aratbuten huanopo' o'makie'ika'. Nog aratbuttaj o'bae'po oro'taj o'manopo'e'a'uyne. Konig oro'taj a'nenda Diosen Nokireg boyo'keme'ne konigti nog aratbuttakon o'bayokeme'. ⁹Konig Diosa oro'taj di' mo'ene konigti nog aratbuttaj di' o'maepo. Nogomey Diostaj o'noknopo'enok Diosa o'manopo'tihuekeme'. ¹⁰Diosa nog aratbuttaj o'manopo'tihuekeme', mena'po opudata oknopoehue'dik mo'ika'. Ken Moisésa o'mana'po o'madoya'uyate. Kenda oro'en adhuae'pane' kikhue'dik o'nika'uyate. Oro'kon kikhue'dik o'ene. Konigepo kenda Moisésa o'mana'uyate nog aratbuttaj manikahue' yanika'. ¹¹Dios oro'taj di' mo'epo, katetehue'da mo'nopo'tihuekepo onte'ti kurudyo mo'noanhuahuika'apone konigti Dios nog aratbuttaj di' o'maepo katetehue'da o'manopo'tihuekepo, onte'ti kurudyo

o'manoeanhuahuika'apo. —Pedroa o'mana'uyate.

¹²Ken aya'da egkupopakada on'tia'pakbatikon'uy. Bernabétaj Pablotaere on'mape'e'uyate. Konig tiahua'yhued o'neonhuahuika'nig Diosa oro'taj o'tihuapokpo nog aratbuttaj o'kadhuahua'po kenpa'ti o'bayareamey. Pablo Bernabéerea on'manbatia'pakonhua'uyate. ¹³Kenoka' en'manbatia'pakbatikde'te Jacoboa o'mana'po:

—Do'taj men'pee' egomey. ¹⁴Diosa nog aratbuttaj judío ehue'taj huaboa'da o'manopo'tihuekedeme'te Diostaj men'nigpeike'po Diosa o'baeme'te. Simón Pedroa kenda monbatia'pakdene.

¹⁵Ken konig ya'eapet Diosen huamanbatia'pakeria on'mana'uyate:

¹⁶A'nenda David huairien aratbut Diostaj daka'da on'nigpeika'uyate. Nogok Daviden adhuae' huayayoa Diostaj nigpeehue'da o'nuyate. Nogok ijkumejapoy, Diosa o'mana'po, Daviden aratbuttaj ijmanopo'korea'aponok. Onte'ti Diostaj on'nigpeika'apo. ¹⁷Aya'ada nog aratbuta Diostaj ukdik ka'nike'po Daviden aratbuttaj ijmanopo'korea'apoy. Nog aratbuta do'taj oknopoika'dik menika'. ¹⁸Ken konig Dios Huairia o'manopo'e'a'uyate.

Kenda Diosba'te o'madoya'uyate.

¹⁹Inomey nog aratbut Diostaj on'nopo'korea'depo Diostaj on'nigpeika'nok, “Moisés Diosba' e'mana' nigpeika'dik mo'e.” Oro' ahue'dik o'ey. Ijjay. ²⁰“E'ketka' diostaj pakhue' yanika'po kenpa'ti vacaen e'ketka' diostaj e'yokde' ken huaen bapehue' yane'. Nogen huato'e'taj bakdejhue' yanika'. Kenpa'ti e'huerenonuku'po e'buey huaen bapehue' yanika'po huahueya' e'ta'kot huaen bapehue' yanika'. Huamimipi' bapehue' yanika'.”

Kenyo'da nog aratbut huaknopoe'eritaj monigmadoya'. ²¹ A'nenda kenpa'ti oyda nogya' nogya' huakka' jakya' Moisésenba' on'bonapakika' okmapie'ahuaddikte huaitake' jakya'. —Jacoboa o'mana'uyate.

²² Ken Jesúsén doce huamata'moneri huanigpe'e'eri huairiere aya'da huanigpeika'eriere 'urua'da Jacobo oa' on'nopepo, "sue'da oro'en huanigpeika'eritaj mon'mata'mona'. Antioquíayo Pablo Bernabéere botta' mon'mata'mona'." O'nuyate. Judas Barsabástaj on'ta'mona'uyate. Silastaj kenpa'ti on'ta'mona'uyate. Silas Barsabásere huairi o'ne'uyate. ²³ Ken beroba' e'madoya' on'manigta'mona'uyate.

"Oro' Jesúsén doce huamata'moneri huanigpeika'eri huairiere kenpa'ti huama'buyere opudtaj on'dikta'mona'ne, on'nigmadoya'ne. Opuđ nog aratbut Judío ehue' huama'buy mo'ene. Antioquí huakka' jak huai'ka'eri mo'ene. Kenpa'ti Siria huadaribayo huai'ka'eri mo'ene. Kenpa'ti Cilicia huadaribayo huai'ka'eri mo'ene. ²⁴ Sue'da oro'en huama'buy huabokereka bo'huahuame'te opudtaj nama'da huadik monmadikame'te. Huabokerekensi'dak oktegdik mo'ene. Konig Moisés o'mana'uyate nigpeika'dik mo'ene. Kenpa' yan'manmadika' manahue' o'emey oro'. ²⁵ Botta' oro'en huaknopoe'eri huadi'da huama'buytaj Bernabéere Pabloere opudomeytaj e'ta'mona'ta' o'pakpo onokteteyo' Silastaj Judastere o'baktie'ea'de. ²⁶ Pablo Bernabéere Jesucristotaj on'nigpeepo nog huakka' jakya' nog huakka' jakya' keya' aratbut on'hua-diaypo e'barakta' on'pakpo Jesúsén huadak hua'a on'manmadikame'te. ²⁷ Ken, Judas Silaseretaj o'mata'monay. Kenda opudtaj o'nigmadoya'ne konigti kenomey 'urua'da mona'apone.

²⁸ Aya'da Moisésa o'mana'uyate oro'nayo manahue' o'nene. Kenda opud kika'dik mo'ene oro'ere Diosen Nokiregere o'nopepo oro'a o'nona'ne. ²⁹ Huaen e'ketka' diostaj e'yokde' ken huaen bapehue' yanika'. Konigti mimi bapehue' yanikati'. Kenpa'ti e'huerenonuku'po e'buey huaen bapehue' yanika'. Nogen huato'e'taj bakdejhue' yanika'. Kenpa'da o'nona'ne. Kenda e'nigpeika'nayo huadakda bo'kika'po. Kenpa'da o'nigmadoya'ne."

³⁰ Antioquíayo on'mata'mona'denok on'hua'uyate. Aya'tada huanigpeika'eritaj on'bakupopakandepo beroba' e'nigmadoya' on'bayokuyate. ³¹ Kenoka' huama'buy beroba' on'tiahuaypo on'bona'pakdepo beroba'te 'urua'da on'maboroayme'tenok huakka'da on'madurugpakuyate. ³² Judas Silasere Diosen huamanbatia'pakeri o'nepo huama'buytaj 'urua'da on'maboroaypo on'manmadika'onhua'nok ken huama'buya Diosen daka'da ogkika'uyate. ³³ Ijhue'mon keyoda o'neonhuahua'depo Antioquí huama'buya. Jerusalén huaknopoe'eritaj on'mata'mona'uyate. ³⁴ Silasnayo ehua'ta' pakhue' o'epo huahue' o'uyate. ³⁵ Pablo Bernabékon huahue'da Antioquí huakka' jakyo o'nepo nogomeyere Jesús Huairien huadak hua'a on'manbatia'pakonhuahua'po on'manmadika'onhua'uyate.

**Jesúsén huaknopoe'eritaj
a'maboroaya'po Pablomey onte'ti
huaboa'da on'hua'uyate.**

³⁶ Nogok Pabloa Bernabétaj ona'po: —Nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo aya' jakya' oro' o'manmadika'uynig keyo bohua'. Mobata'huade. Jesúsén huadak hua'a menpa'ti daka' yan'nigpeiket kenda monopoe. —Pabloa ona'uyate.

³⁷ Juan Marcostaj Bernabéa e'tohua'ta' e'paktada ³⁸ Pablonayo e'tohua'ta' pakhue' o'epo. Panfilia huakka' jakya' o'bakkumejme'nok Juana Pablomeyere nogyo nogyo Jesúsen huadak hua'a a'manbatia'pakya'po huahue' o'eme'nok Pabloa e'tohua'ta' pakhue' o'uy. ³⁹ Huakka'da huayahuaya on'mahuadiayudpo konigti pakhue' o'nepo nogyon nogyon on'bakhua'uyate. Bernabé Marcostaj o'tohua'po huaboro' kusi'peyo Chipre huagkuta'mejyo o'nokteg'uyate. ⁴⁰ Pablonayo Silastaj oe'uyate. Diosa kabatihuapoke' huama'buya on'tiona'pakdepo on'mata'mona'denok on'bakhua'uyate. ⁴¹ Pablo Siria huadaribayo ohua'epo Cilicia huadaribayokon o'hua'epo, "Jesucristotaj daka'da yan'nigpeika'." Nogya' nogya' huanigpeika'eritaj on'maboroay'uyate.

**Pabloere Silasere
Timoteo o'huae'uyate.**

16 Pablo Silasere huakkuru Derbe huakka' jakyo on'hua'depo konogyonda Lистра huakka' jakyo on'hua'uyate. Timoteo Jesústaj huaknopoe'eri o'epo Listrayo o'ika'uyate. Ke'nen inag Jesústaj oknopoe'epo judío aratbut o'uyate. Timoteoen apag judío aratbut ehue' o'uyate. ² Lистра huakka' jakyo huanigpeika'eria kenpa'ti Iconio huanigpeika'eria Timoteo huadakda o'e on'batia'pakika'uyate. ³ Pablo Timoteotaj nogyon nogyon e'tohua'ta' o'pakpo keyo Timoteoen apag nog aratbutda o'e judío aratbut on'nopoenok huadiayhue' me'nepo Pabloa Timoteotaj huasi'dak okteg'uyate. ⁴ Nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo on'hua'epo kenda Jerusalén huaknopoe'eri huairi Jesúsen huata'moneriere on'maname'nigda Pablomeya on'mananhua'uyate. ⁵ Ken huanigpeika'eri ogkupopakika'po nogiti

nogiti Jesústaj daka'da on'nigpeepo aya'da huame'noeda nogakon Jesústaj huaboa'da o'noknopounhua'uyate.

**Pabloa Macedoniabayo huae'eritaj
konig e'yorokea'nig o'tiahuay'uyate.**

⁶ Asia huadaribayo Jesúsen huadak hua'a manbatia'pakhue' yane'. Diosen Nokirega Pablotaj ona'nok Frigia huadaribayo kenpa'ti Galacia huadaribayo on'hua'epo ⁷ Misia huadaribayo o'nedepo Bitinia huadaribayo ehuata' on'pakuynig'a "Huahue'dik mo'ene." Jesúsen Nokirega o'manopoea'uyate. ⁸ Konigepo Misia on'pokonpo huaboro' e'pogte Troas huakka' jakyo on'huarakuyate. ⁹ Keya'da sikyo Pablo konig e'yorokyanig huabokerektaj o'tiahuaynig, ken huabokerek Macedonia huadaribayo huae'eri o'bopo, ona'po:

"Oro'edbayo Macedoniayo yatiak. Oro'taj bo'tihuapok." Ona'uyate. ¹⁰ Konigepo Macedoniayo aktegya'po oro' o'bahuede'a'uy. Jesúsen huadak hua'a kan'manbatia'pake'po Diosa mo'ta'mona'ne oro' o'nopoe'uy.

**Filipos huakka' jakyo Pablo
Silasere o'nika'uyate.**

¹¹ Troas huakka' jakyo kusi'petone'yo o'kudondepo Samotracia huagkuta'mejyo o'hua'uy. Eme'te Neápolis huakka' jakyo oktegdepo okye'uy. ¹² Keya' Filipos huakka' jakyo o'hua'uy. Kenteda huakka' Roma aratbut o'nika'uy. Kenteyo Macedonia huadaribayo Filipos hueretda huakka'da jak o'uyate. Keyoda sue'da huame'noe o'unhua'uy. ¹³ Okmapie'ahuaddik huame'noete huakka' jak kurute o'orokpo, huahuekubog aratbut keyoda on'tiona'pakika' keyo o'hua'uy. Ettone'ere egkupopakite oro' o'huadpo ettone'taj Jesúsen huadak hua'a o'manbatia'pakonhua'uy. ¹⁴ Nogtida

ettone' Lidia o'uyate. Lidia huakka' jak Tiatirayo huae'eri o'uyate. Ke'na tela huabed huabahuaya'eri o'ika'uyate. Kenpa'ti Diostaj o'pakpo o'tiona'pakika'uyate. Pablo Jesúsen huadak hua'a o'manbatia'paknok Diosa Lidiataj o'nopo^{ea}'nok Lidia huaboa'da Jesústaj oknopoe'uy. ¹⁵ Lidiataj kenpa'ti aya'da Lidiaen jak huae'eritaj bautiza o'magka'uy. Bautiza egkade'te oro'taj mona'po:

—Do Jesús Huairien huanigpeika'eri o'e o'na daka' e'nopo^e'nayo do'hued jakyo yan'tiakpo yanika'. —Lidia moname'ne. Konigepo ke'nen jakyo o'ika'uy.

¹⁶ Nogok kenteyo huakka' jak kurute huahuete en'tiona'pakika'yo o'hua'po mune'yotaj o'dejmey. Mune'yo nog aratbuten huanaba' o'uyate. Toto'a mune'yotaj o'nopo'toe'pok mune'yo huanopoda o'nokotika'uy. Konig o'epo mune'yoa e'batia'paknayo mune'yo huairien huatatoe'taj aratbut huakupe on'yokika'po konig o'neapo e'nopoeta' on'pakpo huakupe on'yokika'uy. ¹⁷ Pablota^j oro'ereta^j bo'tahua'po,

—Inomey huabokerek Dios kuruderien huanaba' o'nepo onte'ti kurudyo noenhua^huika'dik mo'ene on'manbatia'pak. —Mune'yoa 'utta'da o'mana'uyate.

¹⁸ Huakka' huame'noe konigti 'utta'da o'manika'pok nogok Pabla o'diayatupo o'huakorudpo,

—Jesucristo o'paknok mune'yoya' yakorok, toto', yonay. —Pabla ona'pok toto' o'orokuy.

¹⁹ Huakka' huakupe onte'ti ehue'dik me'taeapone mune'yoen huairi on'nopo^edepo Pablota^j Silastaere on'bata'kuypo huakka' jak eretnopoyo Roma huairite on'batohua'uy. ²⁰ Huakka' jakyo huairitaj on'totia^kdepo,

—Oro'en huakka' jakyo huae'eritaj inomey judío huabokerek dakhuea'da on'magka'po ²¹ kenda on'manmadika'nig oro' Roma aratbut o'epo peehue'dik kenpa'ti kikhue'dik o'ey. —Mune'yoen huairia nama'da on'mana'uy.

²² Ken huakka' aratbut egkupopakya' on'pe^edepo Pablota^j Silasereta^j ighua'da on'bahuaa'po “Huaot yan'bakkiroka'. Hueypia yan'mabitbit.” Huairia on'mana'uy. ²³ Ken, diga'da on'mabitbitdepo huabakuda' jakyo on'bakuda'depo, “Daka' yan'matoeti'.” Huabakuda' jak huatoe'eri huairitaj o'nona'uy. ²⁴ Kenda huabakuda' jak huairi o'pe^edepo adyonda o'bakuda'uyate. Monhue'dika' hueymeyente o'baibeta'uyate.

²⁵ Nopote sikyo Pablo Silasere on'tiona'pakonhua'po en'batadi'kead-hua'te nog e'bakuda' on'mapee'uyate. ²⁶ Ijhuiti ehue' huakka'da o'iyegpo. Huabakuda' jak diga'da o'iyegpo aya'da o'bakhuikea'uy. Aya'da sirobia huabakuderitaj e'tiduku' o'bakkujuyate. ²⁷ Huabakuda' jak huairi o'mabodepo aya'da jak e'bakhuikea' o'tiahuaypo aya'da ebakuda' on'mamonate o'nopo^epo huata' a'arakya'po siro o'utukon'uy.

²⁸ —Keje' huata' arakhue' yae'. Aya'da iyoda o'ey. —Pabla 'utta'da ona'uyate.

²⁹ Ken huabakuda' jak huairia “huakjey e'beta' menigtotia^k,” o'mana'po, ida o'kudonpo. Huakka' o'mepukepo o'iriga'po Pablota^j Silastere huikudate o'batihuaduyate. ³⁰ Kenoka' Pablota^j Silasereta^j o'matorokpo,

—Dakhuea' ijkamey, a'nopo'yareaya'po kate ka'dik ijje, huairiomey. —Huabakuda' jak huairia o'mana'uyate.

³¹ —Jesucristo Huairitaj yaknopoe'. Onere o'nen huabetere on'nigpeenok Diosa o'manopo'yarea'apo. —Pablo Silaserea o'nona'uy.

³² Jesucristo Huairien huadak hua'a huairitaj ke'nen huabetterekon o'manbatia'pakbed'uy. ³³ Sikyo o'epo huabakuda' jak huairi hueypia mimia e'mabitbitme' o'batihuekea'uy. Pablo Silasere huairitaj ke'nen huabettaj ken sikyoda bautiza o'magka'uyate. ³⁴ Bautiza e'magkade'te jakyo huairia o'batokudpo Pablota Silastaere aypo o'batobape'uyate. Huairi ke'nen huabeter Diostaj on'nigpeedepo durugda o'ne'uyate.

³⁵ Sikyoedda huakka' jak huairi sorotataj huabakuda' jakyo on'mata'mona'po, "Pablota Silastere yan'maoroka'." Huabakuda' jak huairitaj ya'nona'. ³⁶ Kenda e'nona'te huabakuda' jak huairi o'peedepo Pablota o'mona'po,

—Opudtaj kan'oroke'. Huakka' jak huairia mena'ne. Konigepo opuda dakteda hua'dik mo'ene. E'mana'tada.

³⁷ —Romano huae'eri ee'tada huairia oro'taj peehued huakka' aratbut bakpote sorotataj hueypia mo'bitbitme'ne. Huabakuda' jakyo bo'kudame'ne. Oyda iregireg e'oroka'ta' mena'po bo'tipak. Keje', ke'nada kan'tiakpo aratbut bakpote mo'oroke'. —Pabloa huakka' jak huairien sorotataj o'mana'uyate.

³⁸ Konig Pablo sorotataj o'mana'nig sorotataj huakka' jak huairitaj on'hua'depo konigda on'mana'uy. Pablo Silasere Roma huae'eri o'nenok huakka' jak huairi kenda on'peedepo on'me'pukpo ³⁹ huabakuda' jakyo on'hua'uy. "Nama'da ogkame'ne, motinoey' oro'taj." Pablota Silastaere on'mana'po on'matoo'konpo, "Huakka' jakya' yanhuati'." On'mana'uyate. ⁴⁰ Huabakuda' jakya' o'norokdepo Lidiaen jakyo on'hua'uy. Jesusen huanigpeika'eritaj on'manbatia'pakpo on'maboroaydepo on'bakhua'uyate.

Tesalónica huakka' jakyo huakka'da dakhuea' huaka'eria egkupopakya' Pablota Silastere dakhuea' on'hua'po ighua'da on'bahuua'uy.

17 Ken Pablo Silasere on'hua'po, Anfipolis huakka' jakyo on'pokonpo kenpa'ti Apolonia huakka' jakyo on'pokonpo on'hua'po Tesalónica huakka' jakyo o'nokye'uyate. Tesalónicayo judioen hua'itake' jak o'uyate. ² Konig Pablo o'kika'nig judioen hua'itake' jakyo o'kuduyate. Okmapie'ahuaddik huame'noete bapaa'tea' Apagba' o'manmadika'uyate. Judio aratbuttataj nog aratbuttaere o'manmadika'uyate. ³ Pablo Apagba' o'bona'pakpo, Cristo buey'dik o'epo kenpa'ti nogok noyhuaddik o'eapo o'manmadika'po,

—Jesustaj kenda o'tia'pak. Jesustaj on'arakuyate. Diosa o'noyhuada'uyate. Jesús Diosen Cristo o'enok Diosa kurudya' o'ta'mona'uyate. —Pabloa o'mana'uyate.

⁴ Ken, huakka'amon judio aratbut on'peedepo huaboa'da Jesucristotaj o'noknopopeo Pablomeyere o'nika'uyate. Kenpa'ti nog aratbutada huakka'ada Diostaj huapakeri on'peedepo Jesustaj huaboa'da on'nigpeika'po Pabloere o'nika'uyate. Kenpa'ti huakka' ettone' konig huairi on'nopopeo huaboa'da Jesustaj on'nigpeika'po Pabloere o'nika'uyate. ⁵ Nog judio aratbut Jesucristotaj oknopohue' huae'erinayo Jesusen huanigpeika'eritaj dig on'bahuahuaypo dakhuea' huaka'eri dagte baahue' huae'eritaj on'batotiakdepo on'kupopaka'depo "Pablota Silaseretaj ighua'da yan'bahuua'po dakhuea'da ogkika' utta'da yan'dokoy'." Digda on'bahuahuaypo on'bahuua'uyate. Kenda ondadhua'po huakka'da aratbuta on'peedepo on'bahuua'po. Huakka' aratbuttaj a'bayokya'po Pablota Silaseretaj

o'dukpo Jasónen jakyo on'kudon'nig'a.
⁶Keyo bahuahuayhue' o'nepo Jasóntaj
 nog huanigpeika'erieretaj on'bata'koypo
 huakka' jakyo huairitaj on'batohua'uy.
 'Utta'da o'nona'po:

—Nogbayo nogbayo Pablo Silasere
 aya' aratbuttada on'manmadika'nok
 nogded on'maknopoea'. Kenpa'ti
 iyodakon on'tiakme'. ⁷Jasón ke'nen
 jakyo o'matoeme'te. Roma huairi
 e'mana' kenomey pakhue' o'nepo, nog
 gobierno huairitone' o'e on'batia'pakpo
 ke'nen huadik Jesús o'e on'batia'pakpo.
 —Judío aratbuta digda on'bahuahuaypo
 'utta'da oda'uyate.

⁸Huakka' aratbut huakka' jak
 huairiere kenda on'mapeedepo diga'da
 on'mahuadiay'uyate. ⁹Jasónere
 nog aratbutere huairitaj huakupe
 on'bayoknok huakka' jak huairia
 Jasónomeytaj on'maenon'uyate.

**Pablo Silasere Berea huakka'
 jakyo Jesúsen huadak hua'a
 on'manbatia'pakuyate.**

¹⁰Sikyo Jesústaj huanigpeika'eria
 Pablota' Silaseretaj idada on'
 mata'mona'po Berea huakka' jakyo
 on'mata'mana'uyate. O'nokyedepo daka'
 a'manbatia'pakya'po judíoen huaítake'
 jakyo on'hua'uyate. ¹¹Bereaya'
 judío aratbut huadaknopoda
 o'nepo huadak hua'ataj e'peeta'
 on'pakuyate. Tesalónica aratbutnayo
 huadak hua'ataj e'peeta' pakhue'da
 o'nuyate. Pablota' Silastaere daka'da
 on'mapeeonhuahua'po aya' huame'-
 noeda kenda on'manmadikika'nig
 menpa'ti buttida hua'a ya'etapo
 a'nopoeya'po Apagba' e'madoya'
 on'bonapakika'uy. ¹²Konigda o'enok
 huakka'da Jesústaj o'noknopoe'uyate.
 Kenpa'ti nog aratbutada griego
 Jesústaj o'noknopoe'uyate. Huakka'ada
 on'nigpeepo huakka' konig huairi
 ettone'akon Jesústaj on'nigpee'uy.

Kenpa'ti huakka' huabokereka
 on'nigpee'uyate. ¹³Ken judío aratbut
 Tesalónica huakka' jakyo on'tipeepo,
 Bereayo Pablo Diosen huadak hua'a
 o'manbatia'pak on'tipeedepo keyoda
 on'tiakuyate. On'tiakdepo Pablota'
 Silaseretaj dakhuea'da ighua'da
 on'bahuaa'po huakka' aratbuttaj
 on'mamame'puka'uy. ¹⁴Ken idada
 Jesústaj huanigpeika'eria Pablota'
 e'pogyo on'ta'mona'uyate. Berea
 huakka' jakyo Silas Timoteoere
 on'yahue'uyate. ¹⁵Nog huabokerek
 huama'buya Pablota' Atenas huakka'
 jakyo on'tohua'po o'nokyedepo onte'ti
 Berea huakka' jakyo on'kume'uyate.
 Silastaj Timoteoeretaj ida kan'tiake'.
 Pablaa o'manigdikta'monen'uyate.

**Atenas huakka' jakyo Pablaa
 Jesúsen huadak hua'a
 o'manbatia'pakonhua'uyate.**

¹⁶Kenoka' Pablaa Silastaj
 Timoteoeretaj o'manigunhuahua'po
 Atenas huakka' jakyo. Keyo huakka'da
 e'ketka' dios on'toenok o'tiahuaypo,
 o'mepuke'uy. ¹⁷Konigepo judíoen
 huaítake' jakyo o'manbatia'pakpo,
 judío aratbut nog aratbutere Diostaj
 on'paknok kenomeytaj Pablaa
 huadak hua'a o'manbatia'pakuyate.
 Huakka' jak eretnopoya' aratbut
 e'ne'ya' Pablaa o'manbatia'pakuyate.
¹⁸Epicúreos huamanmadika'erien
 huanigpeika'eri o'nepo kenpa'ti estoicos
 huamanmadika'erien huanigpeika'eri
 o'nepo Pablota' huaboa'da on'huaa'po,
 —In huabokerek katea' monet. —
 Sue'ada on'huaa'uy.

—Nog aratbuten diostaj o'batatia'pak
 o'nopoe'y. —Nogomeya' on'batia'pakuy.
 Pablaa Jesústaj o'manbatia'pak
 kenpa'ti Diosa aratbuttaj onte'ti
 kurudyo o'manoeanhuahuika'apo.
 Pablaa o'manbatia'paknok kenda
 on'batia'pakuy. ¹⁹Ote' Areópagote

Pablotaj on'tohua'uy. Kenteda huairi on'kupopakika'po Pablotaj o'nona'po:

—¿Kate huabodik onmadika' oro'taj? ¿Menpa' oro' kenda nopoe'dik o'e? ²⁰ Nogpa'da on'batia'pakne. Konig o'e oro'tehuapa' e'nopoe'ta' o'paki. — Pablotaj o'nona'uyate.

²¹ Aya'da Atenas huakka' jakyo huae'eri kenpa'ti nog aratbutabeta' keyoda o'nika'uy. Katepi' huabodik e'batia'pakte diga'da e'mapeeta' on'eretpakika'po kenda o'nona'nok.

²² Ote' Areópago yo huakka' huabokerek egkupopaknopoyo Pablo o'bopo o'mana'po:

—Opuden dios e'ketka'taj huakka' bo'pakne ijnopoey, Atenas huairiomey.

²³ Kenoka' ijhua'epo nogyo nogyo opuden e'ketka' dios ijtiahuyikay. Opud e'ketka' diostaj bo'pakpo bo'huahua'ika'. Nogyon dios e'ketka' huanhuada' ijtiahuaymey, “dios okiahue'ya o'enigta huanhuada'.” Ken huanhuada'te e'madoya' ijhuahuaymey. Kenda Diostaj opuda bo'paknig okiahue' mo'enok ka'noknopoe'po ijbata'pakapoy.

²⁴ Dios aya'da huadari ote'ere o'kuyate. Aya'da huadarite huae', aya'da ote'yo huae', huahuayo huae' Dios o'kuyate. Dios kurud huairi o'e. Dios huadari huairi o'e. Dios aratbuta jak e'nigka'yo ikahue' o'ika'. ²⁵ Diosa aya'da o'toenok Diostaj oro'a sigpi' tihuapokhue'dik o'ene. Diosanayo aya'tada aratbuttaj o'manoea'ika'. Aya'tada o'mahuekpoa'ika'. Kenpa'ti aya'tada katepi' o'bayokika'. Kenda Diosayo'da o'kika'.

²⁶ Huakkuruda Dios nogtida huabokerek o'ka'uyate. Nogok Diosa o'itaka'depo aya'da aratbut nogtiedda mimi o'ne. Nogyon nogyon o'mata'mona'uyate. Kendariyoda huaiika' o'mata'monea'uyate. Ken

huabayok aratbut yan'noeapet a'nenda Diosa o'mana'uyate. ²⁷ Aratbut

Diostaj kadukike'po kenpa'ti Diostaj kanoknopoi'ke'po Diosa aya'tada mogkuyate. Dios oro'taj ibodteda o'ika'.

²⁸ Diosa oro'taj mo'noea'ika'ne. Diosa oro'taj bo'tihuapoknok o'hua'e'ikay. Diosa oro'taj mo'toenok o'ikay. “Oro' Diosensi'po o'ey.” Opuden huanopoe'eria oda'uyate. ²⁹ Oro' Diosensi'po, ee'nayo oro'en Dios dios e'ketka' ehue'dik o'e. Oro huaba'a e'ketka' dios Dios ehue'dikda o'e.

Siro e'ketka' huid e'ketka' dios Dios ehue'dikda o'e. Huabokerekada konig on'nopoepo on'pakpo dios e'ketka' ogkika'.

³⁰ A'nenda aratbut Diostaj nopoe'hue'da o'nepo nama'da ogkika'uyate. Diosa diga' castiga ogkahue' o'maika'uy. Oynayo aya'tada nogya' nogya' dakhuea' e'ka' nopo'korea'dik yane'.

Diosa o'mana'de. ³¹ Diosayo'da ken huame'noe ya'eapetnigtaj oknopoe'uyate. Kenme'noete aya'tada Cristoa daka' o'mapeedepo castiga o'magka'apo.

Nogtida huabokerek Cristotaj Diosa oktie'uyate. Diosen Huasi'po buttida o'e a'nopoeya'po Diosa o'noyhuada'uyate. —Pabloa o'mana'uyate.

³² Huabokerek e'bueyte Diosa o'noyhuada'uyate Pabloa e'manade'te kenda on'peedepo, sue'ada en'tierektada nogomeya o'nona'po:

—Kenda i'manbatia'paknig e'peeta' nogok o'paki. —Noga Pablotaj o'nona'uyate.

³³ Ken Pablo o'bakhua'uy. ³⁴ Sue'ada Pablotaj on'peedepo Jesústaj o'noknopoe'po Pablotaj on'tahua'uy. Nogtia'da ken huadika Dionisio Pablotaj o'tahua'uy. Dionisio Areópago huae'eri o'uy. Kenpa'ti ettone' ken huadik Dámaris Pablotaj o'tahua'uy. Kenpa'ti nogomeya Pablotaj on'tahua'uy.

Pablo Corinto huakka' jakyo o'ika'onhua'po Jesucristoen huadak hua'a o'manbatia'pakonhua'uyate.

18 Nogok Atenas huakka' jakya' Pablo o'bakhua'uyate. Corinto huakka' jakyo o'hua'uyate. ²Okyedepo judío huabokerek o'huahuay'uyate. Ke'nen huadik Aquila o'uy. Nogbayo Ponto huadaribayo Aquila o'si'poe'uyate. Huaboa'da huatoeere Italia huadaribaya' on'tiakme'te. Ke'nen huatoe huadik Priscila o'uyate. Roma Huairia Romaya' o'maorokame'te. Judío aratbuttaj o'maorokame'tenok Aquila Priscilaere Romaya' on'tiakdeme'te. Ken a'tahuadeya'po Pablo o'huahua'uyate. ³Aquila huatoeere jaka huaka' huasi'dak huaka'eri o'nuyate. Pablo konigti jaka huaka' huasi'dak huaka'eri o'epo kenomeyere onyayo' ogkika'uyate. ⁴Aya'da okmapie'ahuaddik huame'noete judío en huaitake' jakyo Pablo o'hua'ika'uyate. Keyo judío aratbuttaj nog aratbuteretaj huadak hua'a o'manbatia'pakpo o'manmadikika'uyate. Jesucristo buttida o'e o'maknopoea'uyate.

⁵Macedonia huadaribaya' Silas Timoteoere en'tiakde'te Pablo huasi'dak jaka e'ka' kenpa'da o'batikuy. Aya' huame'noeda Pabloa Jesús en huadak hua'a kenpa'da o'manmadikika'uyate. "Jesús o'e Cristo, Diosa kurudya' o'ta'mona'uyate." Pablo judío aratbuttaj daka'dakon o'mana'ika'uyate. ⁶Kenoka' judío aratbuta huaboa'da Pablota e'batikata' on'pakpo dakhue'dikda on'hua'anok Pablo huaok on'todtodon'uyate kenpa'da o'hua'apo a'manopoeaya'po,

—Kenda opuda bo'kika'po kenpa'da mo'bueyapet. Do nama'da ahue' e'ika'tada peehue' mo'ika'po kenpa'da mo'bueyapet. Oyda nog aratbutteda ijhua'apoy. —Pabloa judío aratbuttaj o'mana'uyate.

⁷Huaitake' jakya' o'orokdepo Justoen jakyo o'hua'uyate. Huabokerek nog aratbutda o'epo Diostaj di'da o'ika'uy. Justoen jak judío en huaitake' jak onteteyo' o'taika'uyate. ⁸Kenpa'ti Crispo judío en huaitake' jak huairia Jesús taj huaboa'da oknopoe'uyate. Ke'nen huabeta aya'ada Jesús taj o'noknopoe'uyate. Kenpa'ti huakka'da Corinto huakka' jak huae'eri Jesús en huadak hua'a on'peepo huaboa'da Jesús taj o'noknopoe'depo batutiza on'magka'uyate. ⁹Ken sikyo e'y-orokte Jesús Huairia Pablota ona'po:

—Mididhue' yae'. Batikhue'da nogiti huadak hua'a yamanbatia'pakon-huahuika'. ¹⁰Onere ijjenok, aratbut ontaj dakhue' ogkahue'dik mo'ene kenpa'ti huakka'da in huakka' jakya' do'taj o'noknopoe'apo. —Jesús Huairia on'uyate.

¹¹Ken Corintoyo nogbayoktida o'epo seis puugkon Pablo o'unhuahuika'po Corinto aratbuttaj Diosen hua'a o'manmadika'onhuahua'uyate.

¹²Kenoka' Acaya huadaribayo Galión gobierno huairi o'uyate. Corinto jak Acaya huadaribayo o'uyate. Judío aratbuta ogkupopakdepo Pablota digda onhuahuaypo huairite on'tohua'uyate.

¹³—Konig Moisésa o'mana'uyatenig opudomey judío Diostaj nigpeikahue'dik mo'ene. Nogda Diostaj nigpeika'dik mo'ene. Pabloa nama'da o'mana'ika'. —Judío aratbuta gobierno huairitaj nama'da on'huaa'uyate.

¹⁴Pabloa batia'pakhued Galión huairia o'mana'po:

—Yan'pee', opud judío aratbut. In huabokerek o'bere o'barakpi' do'taj ena'nayo nigpee'dik o'nene. ¹⁵O'nen huadik o'nen e'manmadika' e'peeta' pakhue' o'nene. Opudada yan'nopoepo yagka'. Doa kahue'dik ijje. —Galión huairia o'mana'uyate.

¹⁶Huairien jakya' huairia o'maen'uyate. ¹⁷Roma huairien jak

kurute Sóstenes judíoen huaitake' jak
huairitaj nog aratbuta on'bitbituyate.
Galión Roma gobierno huairia
e'tiahuayada sohuata' o'uyate.

**Antioquía huakka' jakyo Pablo
onte'ti o'kumejdepo, onte'ti
a'manmadikaya'po o'hua'uyate.**

¹⁸ Corinto huakka' jakyo Jesúsen
huanigpeika'eriere Pablo o'ika'po,
sue'da huakka' huame'noe o'ika'depo,
huanigpeika'eritaj ijhuaya' o'mana'depo
Priscila Aquilaere o'bakhua'po
Siria huadaribayo kusi'petone'te
on'bakhua'uyate. Cencrea huakka'
jakyo e'hua'te kusi'petone'yo huahued
o'nepo, "Diostaj ijnigka'apoy," oa'po
kuserena'da Pablo o'kupiud'uyate.
¹⁹ Efeso huakka' jakyo o'nokyedepo
Priscila Aquilaere keyo o'maenondepo.
Judío huaitake' jakyo Pablo
o'kudpo judío aratbuttaj 'uruda
o'manmadika'nok, ²⁰ "Huahue' yae'.
Oro'ere huakka' huame'noe yaunhua'."
Enna'tada Pabloanayo, "ehue', hua'dik
ijjey," o'mana'uy. ²¹ A'hua'deya'po
o'mana'po:

—Jerusalényo Apag Diostaj fiesta
on'nigka'apo. Keyo fiestayo e'dik ijje.
Diosa e'paknayo opudtaj kumejdik
ijjeapoy. —Pabloa Efeso aratbuttaj
o'mana'uyate.

Ken kusi'petone'yo o'kuddepo
Efeso huakka' jakya' okhua'uyate.
²² Cesarea huakka' jakyo o'betdepo
Pablo Jerusalényo dagte o'hua'uyate.
Jesúsen huaknopoe'eritaj egkupopakte
o'mabaaka'epo Antioquía huakka' jakyo
o'hua'uyate. ²³ Antioquía sue'da huakka'
huame'noe o'edepo onte'ti o'hua'uyate.
Onte'ti Galacia huadaribayo nog
huakka' jakyo nog huakka' jakyo
o'bata'huadunhua'po kenpa'ti Frigia
huadaribayo nog huakka' jakyo
nog huakka' jakyo o'bata'huadun-
hua'po, Jesúsen huaknopoe'eritaj

daka' o'manopoeanhua'uyate.
O'maboroaypo nogiti nogiti eknopoe'
o'batihuapokuyate.

**Efeso huakka' jakyo Apolos Apagba'
o'manbatia'pakonhuahua'uyate.**

²⁴ Kenoka' Efeso huakka' jakyo
judío huabokerek okye'uyate. Ke'nen
huadik Apolos o'uy. Alejandría huakka'
jak huae'eri o'uy. Apagba' 'urua'da
huamanbatia'pakeri o'uyate kenpa'ti
Apagba'taj huadakda o'nopoika'uyate.
²⁵ Apolosa Jesús Huairitaj ya'tipeeteda
oknopoe'po o'eretpakpo Jesústaj
durugtada o'manbatia'pakonhua'uyate.
Kenda Jesúsa o'ka'uyate daka'da
o'manmadika'uyate. Aya'da nopoehue'
o'uynig'a kenyo'da Juana kenda
Jesústaj o'manmadika'uyate kenpa'ti
konig Juan bautiza ogka'uyatenig
kenyo'da o'nopoe'uy. ²⁶ Apolos judíoen
huaitake' jakyo me'pukhue' o'epo
huaboa'da o'manbatia'pakpo Jesústaj
sue'da e'nopoada o'manmadika'uyate.
Kenoka' Aquila Priscilaere on'peedepo
bebahue'yo huata' on'tohua'po.
Aya'da Jesúsa o'kika'uyatenig daka'da
Apolostaj o'nonmadika'uyate. ²⁷ Nogok
Acaya huadaribayo Apolos e'huata'
o'paknok Jesúsen huanigpeika'eria
e'tihuapokta' on'pakpo beroba'
on'manigmadoya'uyate. Acaya
huadari huaknopoe'eri Apolostaj
huadakda kan'nigpee'po beroba'
on'manigmadoya'po kenbate beroba'
on'ta'mona'uyate. Okyedepo Jesústaj
huanigpeika'eritaj o'manmadika'po
huakka'da huaknopoe'eritaj
o'batihuapokuyate. ²⁸ Judío aratbut
oknopoe'hue' huae'eritaj Jesúsen
huadak hua'a 'urunanada o'manba-
tia'pakonhua'po Jesús Diosen Cristo
o'e'uyate. Kurudya' o'ta'mona'uyate.
Apagba' o'bona'pakpo Jesús hueretda
Diosen Cristo o'uyate o'manopoea'nok

judíoa nama'da ia' onahue'dik o'nepo atokhue'da o'nuyate.

Efeso huakka' jakyo Pablo o'epo Jesús en o'manbatia'pakonhuahua'po o'manmadika'uyate.

19 Kenoka' Apolos Corinto huakka' jakyo e'unhuahuika'te Pablo Efeso dagte ote'te o'pokonpo Efesoyo okye'uyate. Keyo Jesústaj huaknopoe'eritaj o'bahuahuay'uyate. ²O'mana'po:

—Jesústaj huaboa'da monkopoe'depo, Diosen Nokireg menpa' mo'nopo'toe'? —Pabloa o'mana'uyate.

—Diosen Nokiregtaj sigpi' peehue'da o'ikay. —Efeso huaknopoe'eria onona'uyate.

³—¿Kateta' moknopoe'po bautiza boka'uy? —Pabloa o'mana'nok,

—Juanen e'manmadika' oknopoenok bautiza mogka'uyne. —Huaknopoe'eria onona'uyate.

⁴—Aratbut enopo'koreade'te Juananayo bautiza o'magkika'uyate. Bautiza o'magka'depo “Noga o'tiakde Diosa kentaj kurudyá' o'ta'mona'uyate. Kentaj yanoknopoe'.” O'manika'uyate. —Kenda Pabloa huaknopoe'eritaj o'mana'uyate.

⁵Pablotaj daka'da on'peedenok kenpa'ti Jesús Huairi o'paknok bautiza o'magka'uyate. ⁶Kenoka' Pabloa e'batiba'ta'tete Diosen Nokirega o'manopo'toenok nogen hua'ate on'baapakuyate. Kenda Diosen Nokirega huaboa'da o'manopoea'denok on'manbatia'pakuyate. ⁷Doce huabokerek Jesucristotaj o'noknopoe'uyate.

⁸Bapa' puuga' Pablo judíoen huaitake' jakyo aya' okmapie'ahuaddik huame'noete o'kudika'po Jesús Huairitaj oknopoe'dik mo'e o'manbatia'pakika'po mididhue'ada o'manika'po daka' o'manopoea'uyate. ⁹Sue'ada Jesústaj e'nigpeeta' pakhue' o'nepo Jesústaj

e'manmadika' huakka'da egkupopakya' dakhuea'da on'batia'pakonhua'uyatenok. Konigepo Pablo o'bakhua'po Tirannoen huamanmadika' jakyo huaknopoe'eritaj o'batohua'uyate. Aya'da huame'noe Jesús Huairien hua'a o'manbatia'pakonhuahuika'uyate. ¹⁰Ken botta' huabayok Jesús Huairien hua'a o'manbatia'pakonhuahuika'nok aya'da Asia huadaribayo huae'eri Jesús Huairitaj e'manmadika' on'pee'uyate. Judío huae'eri nog aratbutere on'pee'uyate. ¹¹Diosa Pablotaj teyda o'ea'nok konig Diosyo'da ka'dik o'enig o'kika'po dakhue'taj o'bayarea'po. ¹²Kena'po yudtata' on'nejpo kenpa'ti yudtaj joktega on'nejdepo on'tohua'po, aratbut e'digpaktaj kenpa'ti dakhue' ee'taj ke'na on'manejpo on'bayarea'uyate. Kenpa'ti dakhue' toto' nokiregtaj on'makmaoroka'uyate.

¹³Sue'da judío nogyo nogyo huahuae'eri toto'taj huamakmaoroka'eri o'nepo, toto' a'makmaoroka'po Jesúsindik dikka'dik o'ene on'nopoe'po, —Yanorok. Jesústaj Pabloa o'manbatia'pakika'. Jesús a'paknok yanorok. —Kenomeya toto'taj on'mana'uyate.

¹⁴Ken konig Escevaen huasi'poa on'da'uyate. Esceva judío sacerdote huairi o'uyate. Ke'nen sietesi'poa kenda on'da'uyate. ¹⁵Kenpa' e'manade'te,

—Jesústaj okiey. Pablotaj okiey. Opudtaj okiehue' o'ey. ¿Be mo'et? —Toto'a o'mana'uyate.

¹⁶Kenda o'mana'depo kenbokereka Escevaensi'potaj aya'tada teynanada o'magka'nok jakya' on'mamonpo, jura'bayo' kenpa'ti dakhuea' huaso' egka' on'mamon'uyate. ¹⁷Kenda aya'ada Efeso huakka' jak huae'eri judío nog aratbutere huakka' on'mepukpo. Huadakda Jesús Huairi o'e o'noknopondepo on'batia'pakuyate.

¹⁸ Kenpa'ti huakka'da Jesústaj huaknopoe'eriomey on'kupopakuyate. Aratbut men'pee'po nogda nogda nama'da ijkikamey on'mana'uyate. ¹⁹ Huakka'mona tidig ogkikame'te. Tidig huaka' huanopoe' beroba' en'batotiakde'te huakka'ada on'tiahuaypo on'mama'huiga'uyate. Ken beroba' e'bae'nayo quinientos gramos de oro yokdik o'e. ²⁰ Ken konig nogya' nogya' huakka'ada Jesús Huairien huadak hua'a huaboa'da o'noknopoe'uyate. Kenpa'ti 'uruu'da on'nigpeika'po Diosen on'nigkika'uyate.

²¹ Nogok Pablo Jerusalényo e'huata' o'pakpo, "huakkuru Macedonia huadaribayo ijbata'huadunhua'apoy kenpa'ti Acaya huadaribayokon ijbata'huadunhua'apoy. Jerusalénya' Romayo ijhua'apoy." Pabloa oa'uyate. ²² Macedoniayo Timoteo Erastoere huatihuapokeritaj o'mata'mona'depo nogiti Asiayo Pablo o'un'uyate.

Efeso aratbut ogkupopakpo digda on'huadiaypo digda o'dokoyonhua'uyate.

²³ Kenoka' Efesoyo Jesúsén huadak hua'a on'manmadikika'nok huakka' aratbut ogkupopakpo digda on'mahuadiaypo digda o'dokoyonhua'uyate. ²⁴ Demetrio huabokerek siro jaksi'po diosen jakonig huaka'eri o'uy. Efeso aratbut aya'ada dios Dianataj o'noknopoe'uyate. Ettone' diostaj o'dikka'uyate Diana. Demetrio huakka' nog huabokerekere Dianataj huakka' siro e'ketka' jaksi'po ogkika'uyate. On'bahuaya'po huakka' huakupe on'bae'ika'uyate. ²⁵ Huakka' siro jaksi'po huaka'eri nog siro e'ketka' huaka'eri Demetrioa o'bakupopaka'po,

—Huairiomey, Dianataj siro jaksi'po huakka'da o'kika'ne kenpa'ti siro e'ketka' dios o'kika'ne. Huakka'

huakupe o'bae'ikay opuda mo'nopoene. ²⁶ "Huabokerekada e'ka' siro e'ketka' dios hueretda Dios ehue' o'e." Pabloa nogyo nogyo Asiayo iyo Efesoyokon o'hua'epo kenda huakka'tada o'mana'nok Cristotayo'da huakka'ananada o'noknopoe. Kenda mo'batiahuaydene kenpa'ti mo'matipeedene. ²⁷ Kenda oro'tehuapa' dakhue'da o'e. Onte'ti oro'en siro e'ketka' jaksi'po kenpa'ti oro'en siro e'ketka' aratbut pakhue'dik o'neapo. Bahuayahue'dikda mo'eapone. Kenpa'ti aratbuta 'uru dios Dianaen jaktone'ta' pakhue' o'neapo. Oy dios Dianataj huakka'ada Asiaya' on'pak kenpa'ti nogbaya' nogbaya' on'pak. Kenomeya ona'ti dios Dianata' pakhue' o'neapo. —Demetrioa o'mana'uyate.

²⁸ Kenda on'peedepo digda on'mahuadiayonpo,

—Efeso aratbuten dios Diana huadakapita' huairi o'ika'. —Efeso aratbuta 'utta'da o'dokoy'uyate.

²⁹ Efeso huakka' jakyo huabada aratbut konig o'ka'apoy nopoe'hue'ada o'nepo digda o'dokoypo Gayotaj Aristarcoeretaj on'bata'koyonpo Efeso aratbuten huaitake' jakyo on'bato-tonhua'po nopoyo on'maboa'uyate. Ken Gayo Aristarcotere Pabloa nogyo o'batohua'ika'uyate. Gayo Aristarcoere Macedonia huadaribayo huae'eri o'nuyate. ³⁰ Huakka' aratbut egkupopakyo Pablo e'kudta' e'paktada Jesúsén huaknopika'eria Pablota on'toenok kudhue'dik o'uyate.

³¹ Kenpa'ti sue'ada Asia huadaribayo huairi Pabloen huadi' o'nepo Pablota ka'none'po o'mata'mona'nok, "Huaitake' jakyo kudhue' yae'." O'nona'uyate. ³² Huaitake' jakya' nogda huadik nogda huadik 'utta'da o'dapo nopoe'huedada 'utta'da oda'po mena'po ogkupopak nopoe'hue' o'nuy.

³³ Alejandro judío huabokerek o'uy. Ken

aratbuta ogkupopaknig Alejandrotaj on'noqa'depo aratbut nopoyo judío aratbuta Alejandrotaj on'tohua'nok e'manbatia'pakta' o'pakpo Alejandro apakhue' ka'ne'po o'manigba'tenig'a. ³⁴Ke'na judío aratbut o'e on'nokotpo dos horas 'utta'da on'basagkia'epo,

—Efeso aratbuten dios Diana huadakdapita' huairi o'e. —'Utta'da on'basagkia'e'uyate.

³⁵Ken gobierno huairien huamadoya'eri o'bodpo aratbuttaj o'baa'batika'depo o'mana'po:

—Huairiomey Efeso huae'eri 'uru jak dios Dianaen oro' on'tioka'ika' aya'baya'da aratbut on'nope. Kenpa'ti Diana e'ketka' dios kurudya' o'kotuynig. Oro'a on'tioka'ika' aya'baya'da aratbut on'nope. ³⁶Kenda buttida o'e aya'ada huaa'dik o'ne yan'batik, basagkia ehue' yane'. Nopogehue'ada ahue' yane'. Daka'da yan'nopoepo yagka'. ³⁷Kenomey huabokerek bo'totiakdenig dakhuea' kahue' o'ne. Kenpa'ti opudomeyen diostaj dakhuea' huaahue' o'ne. ³⁸Demetrioere huabaa'eria betapi' e'huaa'ta' e'paknayo daka' huanopoika'eri huairitaj hua'dik o'nika'. Huanopoika'eri huairia me'pee'po huayahuaya batia'pakdik o'ne. ³⁹Nogda e'ka'ta' e'paknayo huakka' jak gobierno huairi egkupopakya' batia'pakdik mo'eapet. ⁴⁰E'kupopakya' 'utta'da o'da'paknok kenpa'ti on'bake'tenok, “Dakhuea'da bo'kame'te.” Roma huakhuairi a'dik o'e. Kateapi' a'tokhue'dik o'eapet oro'a. —Huairien huamadoya'eria o'mana'uyate.

⁴¹Kenda o'mana'depo, “yan'bahuati,” o'manan'uyate.

**Macedonia huadaribayo kenpa'ti
Grecia huadaribayo
Pablo o'hua'uyate.**

20 'Utta'da ea'pak en'batikde'te
Pabloa huanigpeika'eritaj

a'maboroayonya'po o'bakupopaka'uyate. O'manmadika'depo, “ijhua'dey,” o'mana'depo Macedonia huadaribayo o'bakhua'uyate.

²Macedonia huadaribayo nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo o'bata'huadunhua'po Jesústaj huanigpeika'eritaj daka'da o'maboroaypo o'manmadikanhua'uyate. Nogoka' Grecia huadaribayo okye'uyate.

³Keyo bapa' puug o'mata'unhuahua'po Siria huadaribayo hua'dikda e'eda kusi'petone'yo huakuddik e'eda judío aratbut Pablota' a'arakenya'po onokkupobonok Pablo o'nopoedepo kusi'petone'yo huahue' o'uyate. Konigepo hua'ite onte'ti Macedonia huadaribayo ijhua'apoy, huaboa'da o'nopo'e'uyate. ⁴Nogda huakka' jakeri kenpa'ti nogda huadaribayo huae'eri Pabloere on'hua'uyate. Sópater Berea jak huae'eri o'hua'uy. Tesalónica jak huae'eri, Aristarco kenpa'ti Segundo on'bahua'po, Derbe jak huae'eri Gayo kenpa'ti Timoteo on'bahua'po Asia huadaribayo huae'eri Tíquico Trófimoere on'tahua'uyate. ⁵Dagte huakkuru kenomey on'hua'depo huakka' jak Troasyo oro'taj monige'uyate. ⁶Filipos huakka' jakyo judíoen fiestate oro' o'bape'uy. Kenda fiestate judío aratbut biahue' pan bape'dik o'nika'. Fiesta o'pokandepo kusi'petone'yo o'hua'uy. Cinco huame'noe e'pogte o'hua'unhua'po Troas huakka' jakyo okye'depo Troasyo siete huame'noe o'un'uy.

**Troas huakka' jakyo
Pablo o'ta'un'uyate.**

⁷Domingote pan a'bapeya'po konig Jesúsén huata'moneri ogkika'uyatenig oro' ogkupopakpo, Pabloa oro' huanigpeika'eritaj monmadikanhua'po. Eme'te ijhua'apoy o'nopoepo ijhue'da monbatia'pakonhua'po nopote sikyoda monbatia'pakbeduyné. ⁸Jak

kutaya'nada e'bakariya' o'kupopakuy. Keyoda huakka' huakjeysi'po o'bakpaknok. ⁹ Huabo o'epo huaboendik Eutico ventanate o'huadpo ijhue'da Pablo o'manbatia'pakbednok ken huabo diga'da taytaya' oa'po o'tayonpo jak kutaya' o'kotuy. E'bueyon' o'dupaka'po jakyo on'hueda'uy. ¹⁰ Ken Pablo o'huarakdepo huabotaj huikudate o'tihuadato'po o'doko'epo,

—Me'pukhue' yane', huabo o'noe. — Huama'buy huaknopoe'eritaj o'mana'uy.

¹¹ Ken ona'ti jak kutayo o'behuikonpo pan o'pohuesea'po o'batobape'depo onte'ti o'manbatia'pakpo o'tokme'uy. O'batikdepo o'bakhua'uy. ¹² Huabotaj e'noe' on'tohua'nok aya'ada durugnanada on'mae'uy.

Troasya' Mileto huakka' jakyo Pablomey on'hua'uy.

¹³ Oro' huakkuruda o'hua'uy. Asón huakka' jakyo Pablota' a'eya'po kusi'petone'te o'hua'uy. Pablonayo hua'ite e'hua'ta' o'pakuyate. ¹⁴ Asón jakyo Pablota' o'huahuaydepo kusi'petone'yo o'bakudonpo Mitilene huakka' jakyo o'hua'uy. ¹⁵ Keya' o'hua'uy. Eme'te Quío huagkuta'mejte o'pokonhua'po adme'ta' Samos huakka' jakyo o'tiakuy. Trogilioyo okmapiahuaduy. Eme'te Mileto huakka' jakyo o'tiakuy. ¹⁶ Efeso huakka' jak Asia huadaribayo o'e. Jerusalényo Pablo ida e'hua'ta' o'pakpo judío aratbuten fiesta Pentecostéste e'bape'ta' o'pakpo. Konigepo ida e'hua'ta' o'pakpo Asiayo ijhue'da ee'ta' pakhue' o'epo Efesoyo e'hua'ta' pakhue' o'uy.

Pabloa Efeso huaknopoe'eri huairitone'taj o'manbatia'pakonhua'uy.

¹⁷ Miletoyo Pablo o'epo, Efeso huanigpeika'eri huairitaj kan'totiake'po

o'mata'mona'uy. ¹⁸ Ken huairi en'batia'kte'te

—Asiayo yokye'depo huakkurutedda huame'noeyte huadakda ijkika'uy. Ta'pota'tion huadakda ijkikamey. Opuda kenda daka' mo'nopoene. ¹⁹ Botbayoka' opudere ijkikamey. Huadaknopo'da Diostaj ijnigpeika'po Diosen ijkika'uy. Opud Diostaj daka' kan'nigpeike'po huakka' yonhuikonhua'uy. Judío aratbut do'taj e'arakta' on'pakpo dakhuea'da me'nogkika'uyne opuda Efeso huairi kenda mo'nopo. ²⁰ Daka'da e'manmadika' opudtaj a'tihuapokya'po o'nonmadikika'uyne. Jak kurute huakka' aratbuta e'peete o'nonmadikika'uyne kenpa'ti opuden jakya' o'nonmadikika'uyne.

²¹ Dakhuea' e'ka' yan'batik Diostaj yan'nopo'korea', Jesucristo Huairitaj yanoknopoe'. Judiotaj kenpa'ti nog aratbuttaj o'nona'ika'uyne. ²² Oy Jerusalényo ijhua'apoy. Diosen Nokirega be'ta'mona'nok ijhua'apoy. Keya' menpapi' me'nogka'apone nopoehue'da ijhua'apoy. ²³ Keya' huabakuda' jakyo bo'kuda'apone. Pai'da ijnopo'eapone. Diosen Nokirega mena'ne. ²⁴ Kenda menogka'apone ijnopoepo mepu'kehue'dikda ijje. Do'huedda huabidda e'noeta' pakhue' ijjeepo kenyo'da durugda Diostaj ijjeepo ke'nenyo'da huadakhuapa a'kaya'po kika'dik ijje. Diosen kakike'po me'ta'mona'uynek kenpa'da e'dakea'ta' ijpaki. Diosa di'nanada o'epo Jesús a mo'nigbuey'uynek aya'ada nopo'korea'dik ya'nepo kenpa'ti dakhuea' e'ka' Diosa o'bakkahuea'apet. Kenda nogyo nogyo durugteda ijanbatia'pakonhuahuika'poda e'kuhuitta' ijpaki, ken.

²⁵ Ken Dios huairitaj nigpeika'dik mo'e. Kenpa'ti Jesústaj huadak hua'a opudere ijanbatia'pakika'mey. Opudomey do'taj onte'ti tiahuyhue'dik

o'neapone. ²⁶⁻²⁷ Aya' Diosba' daka'da o'nonmadikikame'ne. Be'api' oknopoe'hue' ee'nayo "Pabloa Diosba' daka' onmadikahue' mo'ika'ne," ahue'dik o'ne. ²⁸ Opudada huadakno'po'da yan'toika'. Opudada daka' yan'nopo'epo yan'nigpeika'. Huata'da yan'tioka'ika'. Aya'da huaknopoe'eritaj Jesucristo o'manigbuey'uyatenok konigepo Jesúseno' o'tamae. Aya'da Cristoen huanigpeika'eritaj daka'da yan'manigtoika'. Diosen Nokirega kenda mona'uyne opudtaj. ²⁹ Do'hua o'nokhua'apone. Do'hua e'nokhuade'te nama'da huamanmadika'erikon opudere a'eya'po Jesús en huanigpeika'eritaj Diostaj eknopoe'batika'ta' on'eretpakpo yan'batiakapet. Konig dubakuhua ovejataj e'barakta' on'pakpo o'nika' konigti nama'da huamanmadika'eria opudtaj Diostaj e'maknopoe'batika'ta' yan'eretpakapet. ³⁰ Sue'da huanigpeika'eria opud e'huai'kaya'da huaboa'da nama'da huadik monmadika'apet. Jesús en huaknopoe'eritaj kenda kan'nigpee'po kan'kike'po. ³¹ Nama'da huamanmadika'eritaj keyoj, ijjay. Bapa' huabayok huame'noe kenpa'ti sikyo batikhue'da opudtehuapa' Diostaj yonhuikpo Jesús en huadak hua'a on'maboroayonhuahuika'ne. Aya'tada opudtaj o'nonmadikikame'ne. Kenda okkahuehue' yanikati'.

³² Ken, opudtehuapa' Diosa daka' kabatiokike'po Diosen di'da hua'a kamanopo'toe'po ken hua'ataj mo'nigpeika'po teyda moknopoe'po, Diosen huanigpeika'eriene mo'noe onhuahuika'apo. ³³ A'nenda opudere ijjunhuahuika'uy. Do'tehuapa' opuden huakupe opuden yudtapi' pakhue' ijjikamey. ³⁴ Do'tehuapa' kenpa'ti doere huamanmadika'eritehuapa' ijbai'kamey. Opuda kenda daka' mo'nopo'ene. ³⁵ Kenda ijbai'ka'po pai'da aratbuttaj ijbayokikamey opud konigti yan'baapo

pai'da e'nahue'taj yan'bayokikati'. "Katetehue' huabayokeria durugnanada o'nika'. Eyokte huabae'erinayo sue'da durugda o'ne." Kenda Jesús Huairia oa'uyate. —Pabloa Efeso huanigpeika'eri huairitaj o'mana'uyate.

³⁶ Kenda oa'depo Pabloa huikudate on'bahuadpo aya'da Efeso huanigpeika'eri huairiere o'tiona'pakuyate. ³⁷ Pablotaj aya'ada on'ta'bahuikpo on'doko'epo kenpa'ti konig kenomey ogkika'uy nignig konigti on'buyuke'uyate. ³⁸ "Onte'ti do'taj tiahuayhue' o'neapone," Pabloa o'mana'denok suhue'nanada on'mae'uyate. Kenoka' kusi'petone'te on'tahuay'uyate.

Jerusalényo Pablo o'hua'onhuahua'uyate.

21 Huama'buytaj o'bakhua'depo kusi'petone'yo o'kuduy. Cos huagkuta'mejyo meyopi' bethue'da butukda o'hua'uy. Eme'te huakka' jak Rodasyo o'hua'uy. Keya' huakka' jakyo Pátarayo o'hua'uy. ² Pátara nog kusi'petone' Fenicia huadaribayo huahua' o'huahua'uy. O'kudpo o'hua'uy. ³ E'hua'te huagkuta'mej Chipre o'tiahuay'po opetopen o'hua'po Siria huadariyo o'hua'uy. Tiro huakka' jakyo katepi' o'batatohua'po batabakotandik o'epo o'betuy. ⁴ Tiro huakka' jakyo Jesús en huaknopoe'eritaj o'bahuahuaydepo kenomeyere siete huame'noe o'unhua'uy. Diosen Nokirega huaknopoe'eritaj kenda o'manopoe'a' nok "Jerusalényo huahue'dik yae', Pablo." Huaknopoe'eria o'nona'uy. ⁵ Ken siete huame'noe o'edepo a'huaya'po o'orok'uy. Huakka' jak kurute aya'ada Jesús en huaknopoe'eri ettone'ere huasi'poere bo'ta'tiakuyne. Kuhuadte huikudate o'bahuadpo Diostaj o'tiona'pakuy. ⁶ "Yanhuati'," e'mabajbajte mona'uyne. "Yan'maeti',"

o'mana'depo kusi'petone'yo o'kuduy. Kenomey ke'nen jakyo on'bahua'uyate.

⁷Ken huakka' jak Tiroya' o'bakhua'uy. E'pogyo kusi'petone'yo o'hua'uy. Tolemaida huakka' jakyo o'betuy. Jesúsen huaknopoe'eritaj o'bahuahuaypo nogme'noetida kenomeyere o'mata'eahuaduy. ⁸Eme'te Pablo oro'ere o'hua'uy. Cesarea huakka' jakyo okye'uy. Cesareayo Felipeen jakyo o'hua'uy. Felipe Jesúsen huadak hua'a o'manbatia'pakika'po nogya' nogya' o'manbatia'pakika'uyate.

A'nenda siete'a huabatihuapokika' on'baktie'ea'uy. Ke'na nogtida o'uy. Kenere o'eonhua'uy. ⁹Felipeen botta' botta' huayobu o'tauy. Toepakhuedyo' o'tauyate. Kenomeytaj Diosa o'manopoea'nok kenda on'manika'uyate. ¹⁰Huakka' huame'noe e'ede'te Diosenba' huamanbatia'pakeri Judeabaya' okye'uy. Ke'nendik Agabo o'uy. ¹¹Oro'taj a'ta'huadya'po o'tiakuy. Agabo maka'bij Pablodata jobjijjeato'po huata' o'itinukupo kenpa'ti o'ba'tinukupo o'batia'pakpo,

—Jerusalényo judío huairia Pablota in konig o'nogka'apo. Kenpa'ti Roma aratbuttaj on'bayokapo. Diosen Nokirega mename'ne. —Agaboa oro'taj mona'uyne.

¹²Kenda o'peedepo oro' kenpa'ti Cesarea huaknopoe'eria Pablota on'a'po, "Jerusalényo huahue' yae'." Diga'da on-a'uyinig'a. ¹³Pablonayo mona'po,

—¿Mena'po dota' mo'bahuik? ¿Mena'po pai'da on'nopo'ea'? Do'taj kudá'dik me'nene kenpa'ti Jerusalén huakka' jakyo Jesús Huairien hua'a ijmanbatia'pakika'nok bueydik ijjepe bueydik ijje. —Pabloa mona'uyne.

¹⁴Pablo oro'taj nigpeehue' mo'enok,

—Kate Jesús Huairia e'kata' o'pak megke'. —Ona'depo okbatikon'uy oro'.

¹⁵Ken katepi' e'tae' kutamayo o'bahue'udpo Jerusalényo o'hua'uy.

¹⁶Sue'ada Jesústaj huaknopoe'eria Jerusalényo bo'tahua'uy. Mnasónere o'hua'po ke'na Chipreyo huae'eri o'uy. Jesúsen huanigpeika'eri o'ika'uyate. Mnasónen jakyo Jerusalényo bo'tohua'uyne. Keyoda o'ika'uy.

Pablo Jacobotaj on'ta'huade'uyate.

¹⁷Jerusalényo e'tiakde'te Jesucristotaj huaknopoe'eri huama'buya durugteda bo'eduyne oro'taj. ¹⁸Jacobotaj a'ta'huadya'po eme'te oro'ere Pablo o'hua'uy. Jacoboere aya'da Jesucristoen huaknopoe'eri huairitone' on'mauy. ¹⁹"Ijtiaki," Pabloa o'manato'depo, Diosa daka' be'tihuapoknok Jesúsen huadak hua'a o'manbatia'paknok huakka'nada nog aratbut huaboa'da on'nopo'korea'po Jesús Huairitaj o'noknopoe'me'. Kenda Pabloa o'manbatia'pakuy. ²⁰Kenda on'peedepo, huadakda o'e Dios, 'urua'da o'kadhuahuame'te Diosa, on'batia'pakdepo, Pablota on'nona'po:

—Huadakda huama'buy. Huakka'nada miles judío huaknopoe'eri iyoda e'eadá Moisésenkon aya'ada nigpeika'dik oda'ika'. ²¹Judío aratbuttaj nog aratbutenbaya' nama'da Pabloa o'manmadikika'. Kenda Moisésa o'mana'uyate kahue'dik o'ne. Kenpa'ti huabokereksi'po huasi'dak oktegikahue'dik o'ne. Kenpa'ti konig judío aratbut ogkika'uyatenig kikahue'dik o'ne. Kenda i'manmadikika'nig ontaj judío huaknopoe'eria mo'tipeeme'te.

²²¿Konigepo oro' kate ka'dik o'e? Kenomey judío huaknopoe'eri Pablo o'tiakde on'peedepo kupopakdik o'neapo. ²³Konig yag'kati' o'nonapone: Oro'en botta' botta' huabokerek mo'ene. Ken konig o'ka'apoy buttida Diostaj o'noname'tenigda. Kenda ka'dik o'ne. ²⁴Yan'batohuati'.

Kenomeyere Diosen jakte konig Moisésa o'mana'uyatenigda Diostaj yan'bayokti'. Kenomeytaj oveja 'uhua ka'de'po

huakupe yabayokti'. Oveja 'uhua Diostaj e'batiarakade'te kuserena'da kupie'dik mo'maeapet. Kenda eka'nayo judío aratbut huaknopoe'eri opudtaj bo'tiahuaypo noga nama'da on'huaa'me'te on'nopoapo kenpa'ti Moisésenba' o'kika', on'nopoapo, ken.²⁵ Kenpa'ti nog aratbut huaknopoe'eritaj o'manigmadoya'uy. Kenda ka'dik e'huae' o'manigmadoya'uy oroa. Konig judíomey ogkika'nigtaj kikhue'dik ee'tada ken huaen dios e'ketka'taj e'yokde' bapehue'dik yanika'. Kenpa'ti mimipi' bapehue'dik yanika'. Kenpa'ti e'huerenpituduku'te e'buey bapehue' yanika'. Kenpa'ti nogen huatoe'taj bakdejhue'dik yanika'. Kenyo'da o'manigmadoya'uy. —Jacoboomeya Pablota' o'nona'uy.

**Diosen huamanmadika' jakya'
Pablota' on'torokuy.**

²⁶ Ken Pabla botta' botta' huabok-erekta' o'batohua'po eme'te kenomeyere onokteyo' Diostaj 'uru'dikyo' ogka'uyate. Siete huame'noe nige'dik o'nepo kenoka' Diostaj ovejapi' vacapi' o'nigarakapet kenda sacerdotetaj a'na'ya'po Diosen huamanmadika' jakyo on'kudonme'te.

²⁷ Ken siete huame'noe huapokdikte ee'te sue'da judío aratbut Asia huadaribaya' Diosen jakyo Pablota' on'tiahuaydepo huakka'da aratbut egkupopakke Pablota' dakhuea' on'batia'pakdenok Pablota' on'epo. On'toe'uy. 'Utta'da on'mana'po:

²⁸ —Bo'tihuapok Israel huabokerek. In huabokerek nogbayo nogbayo o'huae'ika'po, oroen e'manmadika' dakhue'da o'e o'manmadikika'po, Moisésenba'taj peehue'dik yanika' o'manmadikika', kenpa'ti in Diosen jaktaj dakhuea'da o'huaa'po kenpa'ti nog aratbuttada Diosen jakyo o'baku-da'nok Diostaj tahiriga'da ogkika'po. —Nogbayo judío huabokereka

'utta'da on'mana'uyate. Nama'da on'mana'uyinig'a.²⁹ Jerusalényo 'ikken Pablo Trófimoere judíoa on'tiahuayme'te. Diosen jakyo Pablo Trófimo Efeso huae'eritaj o'tokudtaj judíomey nama'da on'nopoapo nama'da on'huaa'uyinig'a.³⁰ Aya'da Jerusalén jak huae'eri on'peede'po, on'diayonpo, on'huaketonyakpo on'kupopakpo. Pablota' on'toe'po Diosen jak kurute on'torokonpo. Diosen huamanmadika' jak idada o'nokhuikuy.³¹ Kenoka' Pablota' e'arakta' on'pakpo, aya'da jak huae'eri 'utta'da on'maboya'. Kenda Roma sorotataj huairi o'matipeundepo,³² idada sorotataj sorotataj huairiere ogkupopakonpo aratbut egkupopakyo on'baketonyakuy. Aratbuta huairitaj sorotatatere on'batiahuaydepo Pablota' e'tuktukada on'batikon'uy.³³ Sorotataj huairia Pablota' ibodteda o'huatiakdepo o'toeato'po, "Botta' sirobia yan'tinuku'," o'mana'po, Kenta' o'mana'po: "¿Be'a ya'e?" "¿Kate yaka?" o'mana'nig'a.³⁴ Huairitaj peehue'ada huakka'da nogda nogda huadik on'mana'po huairia nopogkahue' o'epo kenigda o'mana'uy.

"Oro'en jakyo yan'tohua'." O'mana'uy.³⁵ Sorotataen jak huabehuikyo e'ede'te aratbuta Pablota' dakhuea'da egkata' on'paknok sorotataj Pablota' kutayo huabagkutope'te baktohua'dik o'nuy.³⁶ Kenpa'ti

—Yanarak ke'na kabueye'.
—Huakka'ada ta'poyen o'dadyakuy.

**Huakka' aratbuttaj Pabla
huata' o'mantia'pak'uyate.**

³⁷ Huakpayo huakuda'dikte ee'te huairitaj Pabla ona'po: "¿Menpa' on'ere batia'pakdik iije?" Pabla ona'uy.

—¿Griegoen hua'ate menpa' i'nopoe?³⁸ A'nenda Egipto' huae'eri huabok-erek Roma huairitaj e'enta' o'pakpo kente aratbut ehue' e'ika'yo cuatro mil huabarakeri o'batohua'uyate. ¿Ke'na

ehue' i'e? —Sorotataj huairia Pablotaj ona'uy.

³⁹—Do judío aratbut ijje. Cilicia huadaribaya' huaboro'mon Tarso huakka' jak huae'eri ijje. Aratbuttaj e'mana'ta' ijpaki. —Pabloa ona'uy.

⁴⁰“Mana'dik i'ene.” Sorotataj huairia ona'nok Pablo huabehukite o'bopo, o'manigba'tepo. Ken soata' e'ne'te en'batikde'te kenomeyen hua'a hebreo hua'a o'mana'po:

22 —Kenda ijkadhuahuikamey o'nontia'pakapone. Daka' men'pee', egomey pogomey. —Pabloa huaboa'da o'mana'denok ²hebreo hua'a kenomeyen hua'ate Pabloa o'mana'nok aratbut on'peedepo nogitinada soata'da o'nenok,

³—Judío aratbut ijje. Cilicia huadaribayo Tarso huakka' jakyo ijsi'poe'uy. Iyo Jerusalényo ijkerekuy. Huamanmadika'eri Gamaliela me'nonmadika'onhua'ika'uyne. Aya'da adhuae'pane'en e'mana' ogkika'nok daka'da yoknopoika'uy. Kenpa'ti Diosen e'kata' ijeretpakpo ijkika'uy konig opud oy bo'kika'nig. ⁴A'nen Cristoen huaknopoe'eritaj ijbaukikamey. E'barakta' ijpakpo, ijbapo ijbakudikamey. Huabokerektaj ettone'tabeta' ijkika'uy. ⁵Sacerdote huairi kenpa'ti aya'ada huate' huairi huakupopakeria do'taj mentiahuayika'uyne konigti onbatia'pakdik mo'ene. Kenpa'ti Damasco huakka' jakyo judío huama'buytaj kan'batotiake'po men'nigmadoya'uy. Ken beroba' do'taj men'yokuyne. Kenda ijtohua'uy. Ayo Cristoen huaknopoe'eritaj a'baukyapo ijhua'uy. Jerusalényo a'batotia'ka'po kan'mabitbite'po kan'bakude'po ijhua'uy.

Konig Jesús Huairitaj ijnopo'korea'uy, Pabloa o'batia'pakuy.

(Hch. 9.1-19; 26.12-18)

⁶Ken dagte ijhua'po Damasco huakka' jakyo meyhue'da e'ede'te tokhuad e'huadte idada kurudya' huakjeytone' do'taj be'tita'tenok ⁷sorokte ijhuekon'uy. “¿Mena'po diga' megka'ne, Saulo?” Ijpee'uy. ⁸“¿Be'a i'e, Huairi?” Yona'uy. “Jesús Nazareteri ijje. Kentaj diga' igka'ne.” Jesús Huairia mena'uyne. ⁹Kenomey doere on'hua'uyng'a huakjey on'tiahuaypo on'me'pukonpo Jesústaj 'uruda peehue' o'ne'uy. ¹⁰“¿Kate ka'dik ijje, Huairi?” Yona'uy. “Yabo', Damascoyo yahua'. Keya' kenda ka'dik i'ea'ponig noga mona'apone.” Jesús Huairia mena'uyne. ¹¹Huaboro' huakjeya bekpohuiukan'uyngok. Kenomey doere on'hua'uyng'a do'taj men'ta'koypo men'tohua'uyne. Ken Damascoyo men'tokye'uy.

¹²Ken Damascoyo nogbokerektida o'epo huadik Ananías o'uy. Ke'na Apagba' Moisés e'madoya'ba' daka'da o'nigpeika'uyate. Aya'da judío Damasco huae'eria Ananías huadakda o'e on'hua'ika'uyate. ¹³Ananías do'taj behuatiakuyate. “Huaboa'da ona'ti tiahuaydik yae'.” Mena'uyne. Kenpa' ena'te ona'ti huadakda ijtiahuay'uy. Kentaj ijtiahuay'uy. ¹⁴Kenpa' mena'po: “Oro'en Apag Dios a'nennada ontaj bektie'ea'uy. Konig Apag Diosa o'paknig kaknopoe'po, Cristo kenpa'da huadak huakika'eritaj on be'tiahuay'epo kenpa'ti Jesús Huairitaj hua'ada me'pee'po Diosa oktie'ea'uyate. ¹⁵Nogbaya' nogbaya' aya'da i'tiahuaymetnig aya'da i'peemetnig i'batia'pakonhuahuika'apo, Jesucristoen i'manbatia'pakonhuahuika'apo. ¹⁶¿Oy mena'po ijhue'da i'huad? Yabo'.

Bautiza yaka'. Jesucristotaj yaknopoe'po e'tiona'pakte Diosa o'nen dakhuea' e'ka'taj menopo'tihueke'apone. Bekkahuea'apone," Ananías mena'uyne.

Konig nog aratbutyoda do'taj

Diosa me'ta'mona'uy.

Pabloa o'batia'pakuy.

¹⁷ Ken, Jerusalényo ijkumejdepo Diosen jakyo itjiona'pakpo konig e'yorokpa' itjiahuay'uy. ¹⁸ Huairitaj itjiahuay'uy. Mename'ne: "Jerusalénýa' idada yabakhua' kenda do'taj i'manbatia'paknig iyo aratbut e'peeta' pakhue'da mo'eapone." ¹⁹ "Aya'da huaknopoe'erien huaitake' jakyo ijbahuahua'uy. O'nen huaknopoe'eritaj huabakuda' jakyo ijbatohua'po, ijmabitbitdepo ijbakuda'uy. In aratbut kenda on'nopoe. ²⁰ O'nen huamanbatia'pakeri Esteban kenoka' en'arakte do kenteda ijbopo Estebantaj huaarakeri huadakda ogka' inopoe'uy kenpa'ti huaarakerien yudtaj ijmata'oe'po iije'uy." Jesús Huairitaj yona'uy. ²¹ "Judío ehue'taj nog aratbutte o'ta'mona'apone. Yahuati'." Jesús Huairia mena'uyne. —Kenda Pabloa huakka' judío egkupopakte o'mana'uy.

Pablotaj sorotataj huairia o'mektōe'uy.

²² Kenda ea'te judío aratbuta Pablotaj on'peenig'a huaboa'da 'utta'da on'basagkia'uy.

—In huabokerek kabueye'. Noikahue'dik kae'. —'Uta'da on'basagkia'uy.

²³ Batikhue' on'basagkia'udhua'po kenpa'ti on'huadiaypo yudtaj o'nokhuinhuinpo sorokog' kurudyo o'nene'po ²⁴ "Sorotataen jakyo yan'kuda'," kenpa'ti "mena'po judío aratbut kentaj 'utta'da on'basagkia'enok

kenda e'nopoe'ta' ijpaki Pablotaj yan'bitbit." Sorotataj huairia o'mana'uy. ²⁵ A'bitbitya'po en'tinuku'ete,

—Roma huae'eritaj huairia Roma gobiernoen aratbuttaj peehued e'eda mabitbithue'dik o'e. Roma huadariyo huae'eri iijey do. —Ken capitántaj Pabloa ona'uy.

²⁶ Kenda enade'te capitán sorotataj huairitaj o'hua'po onato'po:

—Keyoj, katea' i'mana'. In huabokerek Roma huadariyo huae'eri o'e. —Capitána ona'uy.

²⁷ Huairi Pablotaj o'huatiakonpo, ona'po,

—¿Buttida Roma huadariyo huae'eri i'e? —Sorotataj huairia ona'nok,

—Ee'. —Pabloa ona'uy.

²⁸ —Romayo huae'eri a'eya'po huakka' huakupe ijbayokuy. —Huairia ona'nok,

—Roma huadariyo donayo ijsi'poe'uy. —Pabloa ona'uy.

²⁹ Kenomeya Pablotaj on'bitbitaynig o'nokbahua'uy. Kenpa'ti huairia Pablo Romayo huae'eri o'e o'nopoe'depo o'me'pukpo okhua'uy.

Judío Sacerdote Huairitaj kenpa'ti judío huairitone'taj Pabloa o'mana'uy.

³⁰ Eme'te kate Pabloa yakame'te judío huairia kenda kan'huae'po sorotataj huairia e'nopoe'ta' o'pakpo Pabloen sirobij e'tinuku' o'kujpo kenpa'ti judío sacerdote huairitaj kenpa'ti judío huairitone'taj kagkupopake' o'bahuaa'po. Ken on'kupopakdepo kenomey egkupopakyo Pablotaj o'tohua'uy.

23 Ken sacerdote huairitaj kenpa'ti judío huatone' huairitaj Pabloa o'batiahuaypo o'mana'po:

—Huadakda ijkika'mey oyda kenpa'ti. Diostaj huadakda iijepo durugnopo'da iijkay. —Pabloa o'mana'uy.

² Pablo kenda ea'te, "Huakittata' yan'bogbas." Sacerdote Huairia

Ananías a o'mana'uy. Pablotaj meyhue' da huata'boeritaj e'mana'tada,
³—Diosa ontaj o'bogbasapo. On nama'da huanopo'e'eri i'epo konig Moisésenba'te o'uyatenig do'taj pee'dik o'ene. On'nayo konig Moisésenba' o'mana'ika'nig kenda nigpee'hue'ada do'taj yan'bogbas nama'da i'mana'ne. —Pabloa ona'nok.

⁴—Kenpa' Diosen Sacerdote Huairitaj dakhuea' ina'. —Kente meyhue' da huaboeria Pablotaj o'nona'nok.

⁵—Ke'na Sacerdote Huairi o'e nopoehue' ijjeipo ijjay, egomey. Apagba'te oa'po, “Opuden huairitaj dakhuea' ahue'dik mo'ene.” Apagba'a kenpa' oa'. —Pabloa o'mana'uy.

⁶⁻⁸Aratbut on'bueydepo ona'ti noyhuadhue' o'neapo kenpa'ti Diosen huata'moneri ehue' o'ne kenpa'ti nokiregpi' ehue' o'e. Kenda saduceo aratbut oda'ika'. Aratbut on'bueydepo ona'ti on'noyhuadapo, Diosen huata'moneri o'ne, kenpa'ti nokireg o'e. Kenda fariseomeynayo oda'ika'.

Sue'da huakka' judío huairitone' saduceo o'nuy. Nogomey sue'da huakka' judío huairitone' fariseo o'nuy. Pablo kenda o'nopondepo 'utta'da o'mana'po:

—Fariseo ijjei. Do'hued huabetkudakente fariseo o'ne. Aratbut on'bueyika'nig ona'ti on'noyhuadapo yoknopoika'nok iyoda opud huairia on'totiakne, do'hued egomey. —Pabloa o'mana'uy.

Kenda eade'te fariseo noyhuaddik o'ne oda'nok saduceoata noyhuadhue'dik o'ne oda'nok huayahuaya on'maboy'uy. Kenomeya huayahuaya kenda e'manpeeta' pakhue' o'nuy.
⁹Kena'po huayahuaya 'utta'da on'maboydepo sue'da Apagba' e'mana' huamanmadika'eri fariseo huaknopoe'eria on'mana'po:

—In huabokerek dakhuea' kahue' o'ika'. Kentaj nokiregapi' ya'batia'pakuyetpi' kentaj Diosen

huata'moneria ya'batia'pakuyetpi'. Diostaj dakhuea' ogkahue' mo'ne. —Fariseo huaknopoe'eria on'mana'uy.

¹⁰Huiyoka'da huayahuaya on'maboynok Pablotaj dakhue'da yanogka'apet sorotataj huairia o'noyonpo diga'da o'tome'pukpo, “Judío huairi nopoyo yanhua'. Pablotaj yan'torokpo sorotataen jakyo yan'tohua'.” Sorotataj o'mata'mona'uy.

¹¹Eme'te esikde'te Pablotaj Jesús Huairi o'tibopo,

—Teyda yaika'po me'pukhue' yaika'. Iyo Jerusalényo do'taj 'urua'da i'manbatia'pakme'ne huakka' jak Romayakon konigti manbatia'pakdik i'eapone. —Jesús Huairia Pablotaj ona'uyate.

Pablotaj mon'arak. Sue'ada judío huayahuaya on'batia'pakuyate.

¹²Eme'te sue'ada judío aratbuta “Pablotaj mon'arak.” Aya'ada on'nopepo oda'po:

—Pablotaj arakhued oro' bapehue'dik o'eapone kenpa'ti mayhue'dikda o'eapone. E'pe'nayo e'mai'nayo oro' dakhue'da mae'dik o'eapone. Nogpa'dakon adhue'dik o'ene. —Aya'ada onpayo' oda'uyate.

¹³Ken konig Pablotaj o'arakapoy nogiti cuarenta e'pok huabokereka on'batia'pakuyate.

¹⁴Sacerdote huairitaj judío huate' huairitere on'bahuahua'po on'mana'po:

—Pablotaj arakhued oro' e'bapudhua'nayo oro'taj Diosa dakhuea'da ogka'dik mo'ene, oro' aya'ada kenpa' oa'mey. ¹⁵Sorotataj huairite yan'mata'mona'. Pablotaj nogiti e'peeta' o'paki. Eme'te oro'taj monigtotiak. Nama'da yanati'. Oro'nayo dagte en'totiake iyo tiakhued dagta' a'arakya'po o'nig'e'apoy.

¹⁶Pablotaj on'arakapo judío huabokereka kenda Pabloen huatoa'yo

o'mapeepo Pablota a'batia'pakya'po sorotataen jakyo o'huahua'uyate. ¹⁷ Pablo kenda o'peepo sorotataj Capitántaj ona'po:

—In huabotaj sorotataj huairite yato-hua'. Huairitaj e'batia'pakta' o'pak. — Pabloa sorotataj capitántaj ona'uyate.

¹⁸ Sorotataj capitána Pabloen huatoa'yotaj sorotataj huairite o'tohua'depo,

—In huabo ontaj ka'batia'pake'po sorotataj huairitaj yatohua'. Pabloa mena'ne. —Sorotataj capitána ona'uy.

¹⁹ Sorotataj huairia huabotaj o'ta'koy-onpo sue'da adyon o'tohua'depo,

—¿Katea' do'taj e'batia'pakta' i'pak? —Pabloen huatoa'yotaj ona'uyate.

²⁰ —Judío aratbuta konigyo' on'pakpo, “Eme'te judío sacerdote huairitaj judío huatone' huairieretaj Pablota monigtotiak. Nogiti daka'da Pablota e'peeta' o'paki.” Nama'da ontaj mona'apone. ²¹ Kenomeytaj manigpeehue' yae'. Cuarenta e'pok huabokereka o'nokmairegiregapo Pablota a'arakya'po on'nigeapo “Pablota arakhued oro' e'bape'nayo Diosa oro'taj dakhuea'da ogka'dik mo'ene.” Aya'ada kenpa' odame'te. Kenpa'ti oyeddapi' eme'tepi' ijta'mona'apoy o'na ea'te on'peepo ekpoe' mo'nigeapone. —Pabloen huatoa'yoa sorotataj huairitaj ona'nok.

²² “Do'taj kenda huaboda ona'nig be'tapi' manahue' yae'. Kenigda yahuati'.” Sorotataj huairia Pabloen huatoa'yotaj ona'uyate.

**Gobierno huairi Félixte
Cesareayo sorotataj huairia
Pablota o'ta'mona'uyate.**

²³ Ken huabo e'huade'te sorotataj huairi botta' capitántaj o'manokoypo. E'tiakde'te, “Bisik nuevete Cesarea huakka' jakyo a'huaya'po doscientos sorotataj yan'kupopak. Kenpa'ti setenta sorotataj caballote huahua'

yan'kupopak kenpa'ti doscientos sorotataj huabarak sirohui'dakbet yan'kupopak. ²⁴ Kenpa'ti Pablo huahua caballo yan'nigtotiak. Gobierno huairi Félixte dakda yan'tohuati'. Daka' yan'tiokadhua'po yan'tohuati'.” Sorotataj capitántaj o'mana'uyate. ²⁵ Sorotataere o'nigta'mona'po beroba' o'nigmadoya'po,

²⁶ “Judea Gobierno huairi Félix huadakda i'ene. Saludos o'huane. Do Claudio Lisias o'nigmadoya'ne.

²⁷ Judío aratbut in huabokerektaj on'ta'koypo a'arakya'po. Roma huae'eri o'e huaboa'da ijnopodepo do'hued sorotataere ijbahuahua'po ijbaktiparatmey. ²⁸ ¿Kate Pabloa o'ka'? ¿Katea'ti yan'huaapet? e'nopoe'ta' ijpakpo sacerdote huairitaj judío huatone' huairi egkupopakyo ijtohua'mey. ²⁹ Judío aratbuten beroba' e'mana'taj Pabloa dakhuea'da o'ka' on'huaame'. Oro'en gobierno beroba' e'mana'taj dakhuea' kahue' o'enok arakhue'dik o'ne. Kenpa'ti huabakuda' jakyopi' kudahue'dik o'e.

³⁰ Pablota mon'arak. Judío aratbuta oda' huaboa'da ijmatispeepo ontaj ijnigta'monay. Kenpa'ti Pablo dakhuea' o'ka'. Judío huairi kan'huaa'e'po nogok onte ijmata'mona'apoy katepi' Pabloa dakhuea' o'ka' ontaj huaa'dik ya'neapet. Kenpa'da ijjay.” Beroba'te sorotataj huairia o'nigmadoya'uyate.

³¹ Ken sorotataj on'nigpeepo Pablota on'toepe sikyo on'tohua'beduyate. Sikyo Antípatrisyo o'nokye'uyate. ³² Eme'te sorotataj hua'ite huahua'eri jakyo on'kume'uyate. Sorotataj caballote huahua'eri Pabloere on'hua'uyate. ³³ Cesareayo o'nokyedepo gobierno huairitaj beroba' on'yokato'po kenpa'ti sorotataj huairitaj Pablota on'yokuyate. ³⁴ Beroba' huairia o'tiahuaydepo, “¿Meya' i'sipoe'po i'kerekyu?” Pablota ona'uy.

“Cilicia huae’eri ijje.” Pablo jenak huairia o’peēdepo, ³⁵ Ona’po,

—On’tiakdepo Judíoa ontaj dakhuea’ enhuaa’tē ijmapeēapoy. —Gobierno huairia Pablota’j ona’uy. “Herodes huairien jakyo yan’tohua’. Keyo sorotata’j kan’tōē’.” O’mana’uyate.

**Pabloa Félix huairitaj kenda
ijkadhuahua’uy on’batia’pakuyate.**

24 Ken cinco huame’noe e’pokde’tē sacerdote huairi Ananíasere huatone’ huairi kenpa’ti aratbuttaj huairitaj huamanigbatia’pakeri huadik Tértuloere Cesareayo o’nokyepo gobierno huairitaj on’huahua’uy. Pablo dakhuea’da o’kika’ e’huaa’ta’ on’pakpo. ² Pablota’j en’totiakde’tē Pabloa dakhuea’da o’kika’ Tértuloa huaboa’da Félixata’j o’huaa’po:

—Oro’omey daka’ o’noikay, me’pukhue’ o’epo o’noey. Huakka’da i’nopoēpo ’urua’da i’manika’. Ontaj gobierno huairi dakiti o’ay. ³ Kenda ’urua’da oro’taj o’nigkika’ne. Huadakda i’ēne, Félix huairi. Nogitina’da dakiti huairi. ⁴ Sue’da e’batia’pakta’ ijpaki. Daka’ mepeēti’. ⁵ Pablo dakhuea’ huakka’eri o’ē. Nogbayo nogbayo o’hua’epo judío aratbuttaj o’bapoes-pakea’po nogpa’da o’manmadikika’nok nogded judíota’j o’maknopoēa’. Kenpa’ti Jesús Nazareterien huaknopoē’eri huairi o’ē. ⁶ Diosen jakyo nog aratbuttada e’batokudta’ o’pakpo, Diosen huamanmadika’ jaktaj dakhuea’da konig tahuirigda e’kata’ o’pakme’tē. Konigepo oro’a Pablota’j o’tōemey. Konig Moisésenba’ o’ika’nigda menpa’ dakhuea’ yakiketpi’ e’nopoē’ta’ o’pakpo o’tōeme’nig’a ⁷ sorotata’j huairi Lisias o’kudonpo huiyokda o’epo bokayonpo boktohuame’ne. ⁸ “Pablo dakhuea’ o’ka’ huaa’eri Félixte yanhuati’.” Lisiasa moname’ne. O’nadakon Pablota’j yabatia’pak. Ke’na dakhuea’ o’ka’

buttida on’batia’pak i’nopoapone. —Kenpa’ Tértuloa Félixata’j ona’uy.

⁹ Nog judío huairi kenteda on’maepo, “Aya’da Tértulo oa’nig buttida oa’.” O’nona’uy. ¹⁰ Pablota’j yabatia’paka’ huairia ba’ba’ o’nenok,

—Kenda ijkikame’nig durugteda ontaj ijbata’pakapoy. Indaribayo aratbuttaj huairi i’unhuahuika’nok. ¹¹ O’nada yamana’. Jerusalényo yokyeme’nig doce días be’tipokdene. Diostaj ’urua’da akaya’po ijhua’mey. ¹² Diosen jakya’ huaitake’ jakya’ kenpa’ti nogya’ nogya’ e’maboyte be’api’ huahuayhue’ me’nikame’ne. Huakka’ aratbuttaj dakhue’ e’bahuaa’tē be’api’ tiahuayhue’ me’nikame’ne. ¹³ Huadakda ijkika’nok dakhuea’ o’ka’ be’api’ huaahue’dik me’nene. ¹⁴ Diostaj ijnigpeikay. Diostaj oro’en huapane’kudak on’nigpeika’uyate. Diostaj huanigmanopo’yarea’ huaboda e’manmadika’ ijnigpeikay. Kenpa’ti Diosenba’ Moisésa o’madoya’uyate kenpa’ti Diosen huamanbatia’pakeriba’ yoknopoēpo ijnigpeikay. ¹⁵ Aya’ada onte’ti on’noeapo. Aya’ huadak huaka’eria kenpa’ti dakhuea’ huaka’eria on’noyhuadpo onte’ti on’noika’apo. Kenda yoknopoikay konigti judío huairia kenda on’nopoika’. ¹⁶ Konigepo huadakda e’kika’ta’ huanopoya’ ijeretpakpo ijkikay. Dioserea huabokereka kenda tiahuaydik me’nika’ne.

¹⁷ Nogbayo nogbayo nog huakka’ jakyo nog huakka’ jakyo huakka’ huabayok ijhua’eonhuahuika’depo huaboa’da ona’ti do’huedbayo ijkumejdepo pai’da huama’buytaj nog huaknopoē’eri nog huaknopoē’eri huama’buyen huakupe a’bayokya’po kenpa’ti Diostaj a’yokya’po ijkumejmey. ¹⁸ Kenda e’kade’tē sue’ada judío aratbut Asiabaya’ Diosen jakyo do’taj menhuahuayme’ne. Dakhuea’ e’ka’

e'nighuedade'te Diostaj konig oveja 'uhua e'arakde' menhuahuayme'ne. Huakka' aratbut kupopakhue' ee'te kenpa'ti be'api' dakhuea' oka' huaahue' ene'tada. ¹⁹Ke'na Diosen jakyo, do'taj men'huahuayme'ne dakhuea' do'taj e'batia'pakta' e'paknayo iyo kan'tiake' iya' gobierno huairitaj kan'batia'pake'. ²⁰Kenomey tiakhue' ee'nayo judío huairitone' ogkupopakya' do ee'teda nama'da do e'ika'nayo ontada mone'. ²¹"Aratbut e'bueyada ona'ti on'noyhuadapo yoknopoika'nok iyoda opud huairia on'totiake." Kenyo'da huairitone'taj 'utta'da ijmanamey. —Pabloa Félixaj ona'uy.

²²Kenda o'peedepo Félix kenda Jesúsen huanigpeika'eria o'no-knopoika'nigtaj huadakda o'nopoepo nogda Pablota' e'kata' pakhue' o'epo,

—Lisias sorotataj huairi o'tiakdepo nogiti menbatia'pakapone. Pablota' nogiti yoknokotapoy. —Félix a' mana'uyate.

²³"Pablota' jakyo yatoe' orokhue'dikda yatoe'. Tinukuhue' yae'. Jakya' katepi' e'kata' o'pakpo ka'dik ka'e kenpa'ti ke'nen huadi'a on'pakpo ta'huade'dik ka'ne' kenpa'ti aypo bayokika'dik ka'ne'." Capitántaj ona'uyate Félix huairia.

²⁴Sue'da huame'noe e'pokde'te Cesarea huakka' jakyo onte'ti Félix huairi okye'uyate huatoeere. Huatoe o'dikka' Drusila. Drusila judío aratbut o'uy. "Jesucristotaj menbatia'pake' Pablota' monigtotiake." Félix a' mana'uyate.

²⁵Aratbut huadaknopo'da o'nepo Dioseno'da kika'dik o'ne. Huaso'a katepi' o'pakika' kahue' yanika'. Kene'huaya' huame'noete oknopoehue' huae'eritaj dakhuea' ogkika'uynok Diosa castiga o'magka'apo. Kenda Félix o'peepo o'me'pukudpo,

—Oyedda kenpa'da ipeedey. Yahuati'. Nogok katepi' kahue' e'huae'oka'

o'nokoypo on'taj o'peapone. —Félix a' ona'uyate.

²⁶Kenpa'ti e'oroka'huayak huakupe huaoroka' Pabloa beyokapet Félix o'nopoepo nogok nogok a'batia'pakya'po Pablota' o'nokoyika'uy.

²⁷Ken konig o'adhuahuika'po botta' huabayok o'pokpo Félix kenpa'da o'orokuyate. Porcio Festo huabo gobierno huairi o'uyate. Félix judío huairitaj huadi'da ee'ta' o'pakpo konig jakyo Pablota' orokahuedada Félix okhua'uyate.

Huairi Porcio Festoa Pablota' o'boa'uyate.

25 Cesareayokon gobierno huairi a'eya'po Festo okye'uyate. Bapa' huame'noe o'undepo Jerusalényo o'hua'uyate. ²Jerusalényo sacerdote huairiere judío huairiere Festotaj: "Pablo dakhuea' o'kika'uyate," nama'da o'nona'po. ³Dagta' Pablota' mon'arak. Huakkuruda judío huairi soatayo' on'batia'pakdepo, "Oro' o'paknok Cesarea huakka' jakya' yata'mona'. Iyo Jerusalényo Pablota' mo'nigtotiake'." Festotaj judío huairia o'nona'nig'a. ⁴"Keje'." Festoa o'mana'po,

—Pablota' Cesareayo ijtoey a'ti ayo ijhua'apoy. ⁵Opuden huairi Cesareayo doere hua'dik mo'ene. Pablo dakhuea' eka'nayo aya' huaa'dik mo'eapone. —Festoa judío aratbuttaj o'mana'uyate.

⁶Jerusalényo ocho diezpi' huame'noe Festo o'edepo ona'ti Cesareayo o'kume'uyate. Eme'te kente egkupopakke gobierno huairi apon huahuadte o'huadpo, "Pablota' yan'totiake." O'mana'uyate. ⁷Pablo e'kudde'te judío huairi Jerusalénya' on'tiakdepo Pablota' on'huahua'po, Pablo nogda nogda dakhuea' o'ka'uyate nama'da on'huaa'nig'a buttida huaahue' o'ne huairi o'nopoehue'uyate.

⁸—Dakhuea' kahue' ijje'uy. Judíoen e'mana' e'madoya'taj dakhuea' kahue' ijje'uy. Diosen jaktaj dakhuea' kahue' ijje'uy. Kenpa'ti Roma gobierno huakhuairitaj dakhuea' kahue' ijje'uy. —Pabloa ona'uyate.

⁹Festo huadakda o'e. Judíomeya e'huaa'ta' o'pakpo,

—¿Ontaj daka'da me'tipee'po menpa' Jerusalényo e'hua'ta' i'pak? —Festoa Pablota' ona'uy.

¹⁰—Roma huakhuairien huairitaj ijtibopo iyo kenda menhuua'nig pee'dik o'ene. Judíomeytaj dakhuea' kahue' ijje'uy. Sigpi' dakhuea' kahue' ijje'uy. Kenda daka' i'nopo. ¹¹Doa dakhuea' eka'nayo bueydik ijjeayetnig'a, kenda judío menhuua'ne buttida ehue' ee'nayo be'api' kenomeytaj bayokhue'dik me'nene. Roma huakhuairi do'taj pee'dik me'eapone. —Pabloa Festotaj ona'uyate.

¹²Festoen huanopoe'eritaj Festoa o'batia'pakdepo,

—Roma huakhuairi do'taj pee'dik me'eapone, ia'nok kentaj i'hua'apo. —Festoa Pablota' ona'uyate.

Agripa nog gobierno huairitaj Pabloa o'tibo'uyate.

¹³Nogok sue'da huame'noe gobierno huairi Agripaen huaidpo Berenice Agripaere Festotaj a'batia'pakya'po Cesareayo on'hua'uyate. ¹⁴Sue'da huakka' huame'noe kenteda o'nunhua'nok Pablota' Festoa o'tia'pakpo:

—Pablo huabakuda' jakyo Félix huairia okhuame'. Pablo iyoda o'e.

¹⁵Jerusalényo do Festo ijjednok, “Pablo dakhuea' o'kadhuahua'uyate. Kentaj kdarake'.” Judío sacerdote huairi judío huatone' huairierea do'taj moname'ne. ¹⁶“Be'api' Roma gobierno huairi ida arakhue'dik o'ne. Dakhuea' o'ka' huaso'teda huua'dik yane'. Ke'na huaso'teda kenda kahue' ijjemey a'dik

o'e. Kenda huakkuruda gobierno huairia daka' pee'dik o'e.” Judío huairitaj ijmana'mey. ¹⁷Kena'po judío huairi iyo en'tiakde'te ida eme'te gobierno jakte enkupopakte ijhuadpo huairien apon huahuadte ijhuadmey. “Pablota' yan'totia.” Ijmana'mey. ¹⁸O'tiakdenok Pablo dakhuea'da o'kadhuahuame'te judío huairia yanhuua'apetpi' ijnopoepi' kenda huahue' o'neme'.

¹⁹“Konig oro'en adhuea'pane' on'kika'uyatenig Pablo kikhue' o'uyate. Nogpa'da o'kika'uyate. Kenpa'ti Jesús o'buey'uyate onte'ti o'noe'uy. Pabloa o'manmadika'onhuahuika'uyate.” Judío huairia me'noname'ne. ²⁰Pablota' kate ijka'apet nopoehue' ijje'po, “¿Judío huairia ontaj dakhuea' bo'huaa'nok do gobierno huairia ontaj me'tipee'po menpa' Jerusalényo e'huata' i'pak?” Pablota' yona'mey. ²¹“Roma huakhuairi Augustote kahue'po ke'na men'pee'.” Pabloa mename'ne. Kena'po Pablota' ijtoepo nogok Roma huakhuairitaj ta'mona'dik ijje'po ijta'mona'apoy. —Festo huairia Agripata' ona'uy.

²²—Do kenpa'ti Pablota' e'peeta' ijpaki. —Agripa Festotaj ona'uy.

—Eme'te i'peeapo. —Festoa ona'uy.

²³Eme'te huairi Agripa Bereniceere 'urua'da yudtaj huairied yudtaj on'otpo enkupopakyo on'kudnok 'urua'da on'bae'uy kenpa'ti on'kudpo sue'da huakka' sorotataj huairi kenpa'ti Cesarea jak huairiere on'kudpo. On'kuddepo, “Pablota' yan'tokud.” Festoa o'mana'uy. ²⁴En'tokudde'te Festoa Agripaomeytaj o'mana'po:

—In huabokerektaj yan'tiahuay', Agripaomey. Huakka' judío aratbut kentaj dakhuea'ada on'huaa'po iyo Cesareayo kenpa'ti Jerusalényo “Kabueye” mona'ika'nig'a. ²⁵Kenda Pabloa o'ka'uyate dakhue' ehue' o'enok arakhue'dik mo'et ijnopoepo, “Roma huakhuairite e'huata' ijpaki.” Pabloa oa'nok kente ijta'

mona'apoy. ²⁶ Roma huakhuairitaj ber-
oba' e'ta'mona'ta' ijpaknig'a katepi' e'-
timadoya' nopoehue' ijjepon opudtaj ij-
totiaki kenpa'ti huairi Agripa ontaj
ijtotiaki. Kentaj yan'batia'pakpo ken-
pa'ti yan'pee'. Kenda Pabloa dakhuea'
yakuyetpi' a'ta'monaya'po timadoya'dik
ijjeapoy. ²⁷ Roma huairite Pablota' e'-
ta'mona'te dakhue' ya'kiketnig beroba'te
ta'monahue' ee'nayo dakhue'da e'dik
o'e ijnopoe. —Festoa Agripaomeytaj
o'mana'uyate.

**Pabloa huairi Agripataj kenda
o'kika'uyate on'batia'pakuyate.**

26 —Kenda i'kiketnig e'batia'pak-
ta' e'paknayo mona'. —Huairi
Agripa Pablota' ona'uyate.

Pablo huairi Agripataj
o'manigba'tepo,

² —Dakhuea' o'kadhuahua'uy
Judíomeya men'huaa'nok ontaj, huairi
Agripa, durugda o'nonbatia'pakapone.
³ Kenda judío aratbut o'noknopoepon
on'kika'. Kenpa'ti kenda kenomeya
on'batia'pakikana'ig o'na huadakda
i'nopoenok do'taj daka' men'pee'.

**Pabloa Cristotaj nopo'koreahued
o'epo kenda konig o'kika'uyatenig
on'batia'pakuy.**

⁴ Huakka' jak kente ijsi'poe'uy aya'da
ijkika'uyunig kenpa'ti Jerusalényo
isi'poted aya'da ijkika'uyunig aya'da
judío aratbuta on'nopoe. ⁵ Huasi'poted
fariseoen huaknopoe'eri ijjun-
huahuika'uy. Judío aratbut fariseonayo
Apagba' e'mana' on'deretpakpo ogkika'.
Kenda judío on'nopoe kenpa'ti ea'ta'
e'paknayo a'dik mo'ene. ⁶ “Aratbut
e'bueytaj onte'ti iymanoyhuada'apoy.”
Oro'en adhuea'pane'taj Apag Diosa
o'mana'uyate. Kenda yoknopoenok
gobierno huairia do'taj kan'pee'po
men'totiakne. ⁷ Oro'en Israel doce
onarabutyo' kenda o'noknopoe.

Aratbut e'bueytaj onte'ti Diosa
o'manoyhuada'apo. Kenda oro' judío
o'nopoe kena'po huame'noe kenpa'ti
sikyo Diosen ogkika'po. Kenda
do'huakon yoknopoenok sue'da judío
aratbuta dakhuea'da Pablo o'kika'
nama'da men'huaa'po, huairi Agripa.
⁸ “E'bueytada Diosa noyhuada'dik o'e
mena'po opudomeya oknopoehue'dik
mo'e’?

**Konig Pabloa a'nenda Cristoen
huaknopoe'eritaj o'magkika'uyate.**

⁹ Jesús Nazareteritaj huaknopoe'eritaj
a'nenda dakhuea'da magkika'dik ijje
ijnopoepono ¹⁰ Jerusalénya' ijkika'uy.
Judío sacerdote huairia kenda huaka'
o'madoya'po be'yoknok huabakuda'
jakyo huakka'tada ijbakudika'uy.
Jesústaj huaknopoe'eritaj ijbakudika'uy.
Kenoka' en'barakde'te 'urua'da
ogka' do kenpa'ti ijnopoe'ika'uy.
¹¹ Jesucristotaj kanoknopoebatike'po
huakka' kenomeytaj ijmabitbitika'uy.
Nogda nogda judío en huaitake' jakya'
ijmabitbitika'uy. Huakka' ijbahuadiaypo
nog aratbuten jakyo a'mabitbitiya'po
ijbahuahuika'uy.

**Pablo Cristotaj
o'no'po'korea'uyatenigkon
o'manbatia'pakuy.**

(Hch. 9.1-19; 22.6-16)

¹² Kena'po huaknopoe'eritaj
bakuda'dik beroba' judío sacerdote
huairia bo'yokuynok Damasco huakka'
jakyo ijhua'depo. ¹³ Dagte e'hua'ete,
huairi Agripa, tokhuad e'huadte
niokpo huaboro'mon huakjey kurudya'
do'taj be'tita'tepo. Kenpa'ti doere
nogomeytaere bo'tita'tepo. ¹⁴ Ken
oro' aya'da sorokte okmahue'kuy.
Hebreoen hua'ate ijpeepo, “¿Do'hued
aratbuttaj mena'po i'magka', Saulo?
O'na huata'da dakhuea' igka'ne. Diga'da
igka'ne.” Kenpa' ijpee'uy. ¹⁵ “¿Be'a i'e,

Huairi?" Yona'uy. "Jesús ijjeý. Do'taj digda megka'ne. ¹⁶Yabo', o'na do'hued kakike'po o'tiahuayea'ne kenpa'ti onte'ti do'taj i'tiahuayaponigkon kenda yamanbatia'pakika'. ¹⁷Ontaj judío aratbut nog aratbutkon egkataj o'tioka'apone kenpa'ti nog aratbutte o'ta'mona'ne. ¹⁸Kenomeya do'taj konig okpohue'a kanoknopoenke'po, dakhuea' e'kika'ada kan'nopo'kore'po konig Diosen huakjeyyo kan'hua'epo, onte'ti toto'taj nigpeehue' ka'nike'po, Diostaj kan'nigpeike'po, do'takon kanoknopoe'po, Diosa dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po kenpa'ti Diosen 'uru aratbutere Diosere kan'noeonhuahuike'po kenomeyte o'ta'mona'ne." Jesúsa kurudya' mena'uyne.

Kenda Pabla o'tiahuay'uyinig huaboa'da o'nigpeika'uyate.

¹⁹Ken konig Jesúsa mena'uyne ijpee'uy huaboa'da ijkika'uy, huairi Agripa. ²⁰Huakkuruda Damasco huakka' jak huae'eritaj ijmanmadika'po nogok Jerusalén huae'eritakon kenpa'ti aya' Judea huadaribayo kenpa'ti nog aratbuttaj ijmanmadika'po, Diostaj yan'nopo'korea' onte'ti dakhuea' kahue' yane' onte'ti huadakda yag'kika'. Huadakda boka'nok aratbut opudtaj on'tiahuaypo on'nopo'korea'de on'nopoeapo. Ken konig ijmanmadikika'uy. ²¹Kena'po Diosen jakyo judío aratbuta men'toe'uyne kenpa'ti do'taj e'arakta' men'pakpo. ²²Diosanayo do'taj mentihuapoknok oyda kenpa'ti daka'da ijmanmadikikay aya'tada huairitaj pai'da aratbuttabeta'. Kenpa'da kenda o'eapo Moisés kudak Diosen huamanbatia'pakierie on'timadoya'uyate kenda ijmanmadika'ikay. ²³Cristo pai'da nopoe'dik o'eapo kenpa'ti nogok bueydik o'eapo kenpa'ti huakkuruda Diosa e'bueytada

o'noyhuada'apo. O'noyhuaddepo, oro'en judío aratbuttaj nog aratbuttaere Diosa o'manopo'tihueke'apo kenpa'ti onte'ti kurudyo o'manoeanhuahuika'apo, kenda Cristoa o'manbatia'pakapo. Kenda Moisésere Apagba' huamanbatia'pakeria on'timadoya'uyate. Kenda ijmanmadika'onhuahua'uy. —Pabla huairi Agripaomeytaj o'mana'uy.

Jesucristotaj oknopoe'dik yae' huairi Agripa. Pabla o'pakpo ona'uyate.

²⁴Pablo huata'da e'tia'pakte Festoa o'okoypo:

—Konig huaseg i'epo nama'da ia', Pablo. Huakka'da i'madoya'ika'uyatepo nama'da ia'. —Festoa 'utta'da ona'uy.

²⁵—Huasegda ehue'ada nama'da ahue' ijjeý, 'uru huairi Festo. Huadakda ijmanay. Buttida ijmanay. ²⁶Agripa huairi iyo o'e. Aya'da ijmanbatia'paknig ke'na huadakda o'nopoe. Kentaj daka'da ijmanbatia'pakpo me'pukhue' ijjeýo ijmanbatia'paknok iregireg kahue'ada kena'po huairi Agripa aya'da o'nopoe daka' ijnopoeý. ²⁷¿Kenda Diosen huamanbatia'pakeria on'mana'uyate menpa' i'nopoe, Agripa huairi? O'nopoe ijnopoeý. —Pabla o'mana'uyate.

²⁸—'Urua'da enapi' oknopoe'hued ijjeý. —Agripa Pablota' ona'nok.

²⁹—Idamonpi' konig Cristotaj yoknopoika'nig o'nakon kenpa'ti nogomey men'peenig yanoknopoika' huabakuda' jakyo ehue'ada. —Pabla o'mana'uy.

³⁰Pablo kenda e'manade'te Agripa huairi, Festoere Bereniceere kenpa'ti aya'da kente on'bahuadpo on'bopo ³¹nogyon o'nokbahua'uyate. A'batia'pakya'po o'nokbahua'uyate. Huayahuaya on'batia'pakpo:

—In huabokerek dakhuea' kahue' o'e'uy, bueyahue'dik o'ene. Kenpa'ti kudahue'dik o'ene. —On'batia'pakuy.

³² —“Roma huairia do'taj me'pee'po ijhua'apoy.” Pabloa ahue' e'eme'nayo kenpa'da oroka'dik ijeayyet. —Agripa Festotaj ona'uy.

Romayo Pablota'j o'ta'mona'uy.

27 Italia huadaribayo do Lucastaj Pablotere nogomeyeretaj oy mon'mata'mona' huaboa'da on'nope'depo sorotataj huairitaj oro'taj bo'yokuyne. Sorotataj huairien huadik Julio. Kenomey sorotataj Augusto sorotataj o'nuy. ² Huaboro' kusi'pe o'epo huakka' jak Adramitio huae'ried o'uyate. Huahua'dikteda ee'te o'tiakatodepo o'kuduy. Oro' Aristarcoere o'kuddepo o'hua'uy. Aristarco Tesalónica huakka' jakyo huae'eri o'uy. Tesalónica Macedoniabayo o'e. Asia huadaribayo hua'dik o'uy. ³ Eme'te huakka' jak Sidón huaboro' e'pogte o'betuy. Pablota'j huadi'da Julioa o'enok Pablo huadi'enbayo Pablo huahua'dik o'uy. Pablota'j katepi' o'paknok aratbuta yokdik o'ne'uy. ⁴ Nogok Sidónya' o'hua'uy kusi'petone'te o'hua'uy. Bapoka bo'huatiakpo Chipre huagkuta'mej ope'topen okpokuy. ⁵ Huadariba Cilicia kenpa'ti Pamfilia o'pokonhua'po, Mira huakka' jakyo o'tiakuy. Mira Liciabayo o'e. Mirayo o'betuy.

⁶ Ayo sorotataj huairia nog kusi'petone' o'huahuay'uy. Ken Alejandría kusi'pe Italia huadaribayo o'hua'apopo. Italia huadaribayo a'huaya'po ken kusi'peyo oro'taj bo'kuda'uy. ⁷ Sue'da huame'noe ijhue'da o'hua'uy. Ida huahue'dikda nogok Gnido huakka' jak o'pokuy. Huakka' o'bapoknok konig o'huatiaknok nogyon okhua'dik o'epo Creta huagkuta'mej huadariba adpen o'hua'po Salmón huakka' jak o'pokuy. ⁸ Creta huagkuta'mejte kusi'peyo o'hua'po,

huakka' o'bapoknok daka'da o'hua'po kente o'dikkika' Buenos Puertos o'betuy. Huakka' jak Lasea ibodte o'uy.

⁹ E'hua'onhuahuade'te huakka' huame'noe e'pokonhuade'te kenme'noe judío aratbut bapehue'dik fiesta ogkika' e'pokde'te kenok e'pogte diga'da bapokdik o'enok kusi'petone'te huiyokda o'e. Ta'kotdik o'e. Pabloa o'nopepo 'uruda o'manopea'po:

¹⁰ —Oro' e'pogte o'hua'po dakhue'da o'eapo ijnopoey huairi. Kusi'pe ehue' o'eapo, kenda kusi'peyo o'batohua'nig ehue'da o'eapo. Kenpa'ti oro' ta'kotdik o'eapoy. —Pabloa sorotataj huairitaj ona'uy'nig'a.

¹¹ Sorotataj huairia kusi'petone' huatae'eritanayo o'nigpee'uy. Kenpa'ti kusi'pe huatohua' huairitaj o'nigpee'uy Pablota'j sigpi' pee'hue' o'nuy. ¹² Kenpa'ti huahuiok kusi'pe kente huabeta' dakhue'da o'uy. Hua'dik ee'nayo Fenice huakka' jak Creta huadariyo e'pogte kente sue'da bapoka o'enok Feniceyo huakka'ada e'hua'ta' on'pakuy.

E'pogte diga'nanada o'bapokonhuahua'uy.

¹³ Ken e'pogya' daka'da o'bapokpo ona'ti hua'dik o'ene on'nope'uy. Ken o'hua'po meyo'hue'da Creta huagkuta'mejyo o'hua'uy. ¹⁴ Ijhuiti ehue' e'pogte e'hua'te huiyokda o'bapokuy. Diga'da o'bapokuy. Ken bapokataj on'dikka'uy Nordeste. Huagkuta'mejyan' o'tiakuy. ¹⁵ Oro'taj teyda monbapoknok e'bapokte huahue'dik o'epo ogkumeonnok bapokada oro'taj montohua'uy. ¹⁶ Huagkuta'mej Claudia adpente e'pokonde'te bapoka sue'pi' o'batikuy. Kusi'pesi'po e'tohuika' diga'da on'baa'po hue'eyya' on'behuika'po huaboro' kusi'peyo on'hueda'uy. ¹⁷ On'behuika'depo e'bijtone'

kusi'petone'taj on'tihuiyigepo teyya'da ogka'uy. Kuhuadte e'pog burujda o'ika' kentaj o'dikkika' Sirte. Kusi'petone' kuhuadte o'beta'apo on'mame'pukpo cuperinatone' hueypate e'betika' bapoka' kusi'pe huatohua' on'huaraka'uy. Kenpa'da bapoka kusi'pe o'tohua'uyate. ¹⁸ Eme'te bapoka sue'pi' batikhue' o'enok teyda o'bapokpo kenda kusi'petone' o'tohua'nok katepi' huaboa'da e'pogyo on'maenapo, ¹⁹ adme'ta' kusi'petone'en kuperina e'bijtone'ere nogda nogda e'pogyo o'maena'uy, oro'en huaba'a o'maenapo. ²⁰ Huakka' huame'noe niokpo kenpa'ti siokpo tiahuyhue'da kenpa'ti diga'da o'bapoknok oro' aya'da o'bata'kotapoy o'nopoe'uy.

²¹ Huakka'da huame'noe bapohue' o'enok Pabla o'bopo, o'mana'po:

—¿Mena'po do'taj nigpeehue' mo'eme'? ¿Mena'po Creta huakka' jakya' bo'tiakme'? Nama'da o'orokme'ne. Oro' 'ikken Creta orokhue' ee'nayo oro'taj keypoda ehue' o'eaynig'a kenpa'ti aya'da o'maena'nig maenahue' o'eayyetnig'a.

²² Oynayo me'pukhue' mo'ene. Kusi'petone'nayo ehue'da o'eaponig'a opudanayo sigpi' bueyhue' mo'eapone.

²³ Do Diosensi'po ijjepe Diosen ijkikay. Bisik Diosen huata'moneri do'te o'tiakpo, ²⁴ “Me'pukhue', Pablo. Roma huairitaj hua'dik i'e kenpa'ti tibo'dik i'e. Ontaj Diosa daka'da bo'tioka'nok aya'da in kusi'peyo onere o'nenig mabueyhue' o'neapo.” Diosen huata'moneria mename'ne. ²⁵ Kena'po yan'manopo'noey'. Dios buttida oa', daka'da ijinopoe'po. Kenda oa'nig kenda o'eapo. ²⁶ Huagkuta'mejyo bapoka bo'tohua'apo kusi'pe o'betpo o'sakapo. —Pabla o'mana'uy.

²⁷ Botta' semana oro' e'pogte o'hua'po Adria e'pogte o'hua'po bapoka nogyon nogyon oro'taj mon'tohua'uy. Nopote sikyo kusi'pe huatohua'eria

huadari akta'bogpe meyo'hue'da o'ede on'nopoe'uy. ²⁸ E'pog odda huanigdikaj on'nigdika'depo treinta y seis metros odda o'uy. Nog adyon onte'ti on'nigdikapo veintisiete metros odda o'uy. ²⁹ Sipana'tone'a e'pogya' kusi'petone' ya'sakapet on'nopoe'po 'uru siro kusi'pe huabeta' e'bijtone' e'tinuku'tada huata'pakta' e'pogyo on'maena'uy. Huata'pakte on'tinukupo on'maena'uy. Botta' botta' on'maena'po onmame'puke'po eme' o'nonmabo'uy. ³⁰ Kenoka' mehued o'epo kusi'pe huatohua'eria kusi'pesi'pote e'monta' on'pakpo huaboa'da kusi'pesi'po on'huaraka'po konig kusi'pe hua'ojpate siro kusi'pe huabeta' e'enapa' nama' ogka'po.

³¹ —Kusi'pe huatohua'eri kusi'petone'yoda ehue' ee'nayo e'huapa' menpa' ehue'dik mo'ene. —Pabla sorotataj huairitaj sorotataeretaj o'mana'uy.

³² Ken sorotataj kusi'pesi'po huatoe'bij o'nokte'gpo kusi'pesi'po o'kotnok o'tohua'uy.

³³ Sikyoedda aya'da bape'dik mo'ene. Pabla o'mana'po:

—Botta' semana mo'eonhuahua'po bapohue' kenpa'ti tayhue' mo'eonhuahua'po. ³⁴ Sue'pi' yan'bape' o'nona'ne. Huagkuta'mejyo madopi'dik mo'ene nogtatipi' dakhuea' ogkahue' mo'eapone. Nogtipi' bueyhue' o'eapone. —Pabla o'mana'uy.

³⁵ Kenda o'mana'depo pan o'bapadpo dakiti Diostaj o'tiona'pakpo. Aya'ada kenteda en'tiahuyate dakiti o'tiona'pakdepo o'posakea'depo huaboa'da pan o'bape'uy. ³⁶ Kenda on'tiahuyade'po aya'ada on'durugpakpo on'bape'uy. ³⁷ Kusi'petone'yo huakka'da o'ne'uy. Doscientos setenta y seis o'ne'uy. ³⁸ Dapoteya' on'bape'depo aypo bapohued e'pogyo on'maena'uy.

Kusi'petone' pogkajda kae'po
on'maena'uy.

Kusi'petone' o'sakdepo o'ta'kotuy.

³⁹ Ome'depo kusi'pe huatoe'eria huagkuta'mejtaj okiahue'ya e'eada konig iako huakud kenpa'ti kuhuadba' on'tiahuaypo menpa' ayo hua'dik o'ey on'nopepo kuhuad iakoyo a'betya'po monhua', on'batia'pakpo. ⁴⁰ E'bijtone' o'noktega'po kusi'pe siro huatoe' e'pogyo on'maenpo kusi'pe huabutuka remo on'kuj huaba'te on'toepo kenpa'ti kuperina huaojpayon hueypate on'betpo huaboa'da bapoka kuhuadbayon kusi'petaj o'tohua'depo. ⁴¹ O'hua'po kente bothuepura e'pirukpak e'pog burujda o'epo iakoyed kuhuadte kusi'petone' ojpa o'huadato'po. Kenteda o'uy. Menpa' tohuahue'dik o'ne'uy. Huata'pakte huahuea asakya'po huaboa'da o'saka'depo huata'pakpen. ⁴² Titikonhue'dik ka'ne'po sorotataj huabakuda' jakyo huae'eritaj e'barakta' on'paknig'a ⁴³ Pablotapi' e'arakta' pakhue' o'epo sorotataj huairia, "barakhue' yane'," o'mana'po "kenpa'ti kenomey e'dopie' mo'nope huakkuruda yag'kot e'pogyo kuhuadte kan'hua'epo ⁴⁴ nogomey ta'pote kusi'pe huaentej kenpa'ti kusi'pe hueypate yan'betpo kuhuadte ya'nonhua'." Sorotataj huairia o'mana'uy. Ken ta'kothue' o'nepo huagkuta'mejyo aya'da on'bahua'uy.

Huagkuta'mej Maltayo Pablo o'unhua'uy.

28 Oro' sue'pi' ta'kothue' o'epo kuhuadte o'epo huagkuta'mej o'dikkika' Malta huaboa'da o'nope'uy. ² Nog aratbut kenteda o'nika'po oro'taj 'urua'da mo'toe'uyne. Ehui' kenpa'ti juju'da o'enok huaboro ta'ak ogka'depo "ibodte yan'tibo'," mona'uyne. ³ Ken sue'da ito'pi e'ay o'be'eadpo ta'akyo o'tibahuedapo Pabloa. Ta'ak jukda

o'enok bihui o'orokpo Pabloen huabata' o'bokpo o'tidteyye'uy. ⁴ Huagkuta'mejyo aratbut huae'eria Pabloen huaba'taj bihui o'tidteyyepo o'tioronok on'tiahuaydepo,

—Ke'na aratbuttaj huabarakeri ya'et-pi' e'pogyo ta'kothue' ee'tada dakhuea' ogka'nok bueydik o'e. —Huayahuaya on'batia'pakuy.

⁵ Pablonayo huaba'a onhuinoka'po bihui ta'akyo o'kotuy. Pablo menpa'pi' ehue'da o'e'uy. ⁶ O'yokapo, o'bueyapopi' on'nopepo on'nigunhua'po ijhue'da on'nigunhua'po iyokhue'da kenpa'ti bueyhue'da on'tiahuaypo konogpa'da on'nopepo, "ke'na nogtida oro'en dios o'e," huaboa'da on'batia'pakuy.

⁷ Huagkuta'mej huairien ta'ba ibodteda o'uy. Huairien huadik Publio o'e. Ke'nen jakyo oro'taj bo'tohua'uyne. Keyo bapa' huame'noe o'ika'po aypo bo'tobapudhua'uyne. ⁸ Publioen apag dakhue'da o'epo o'digpakpo kenpa'ti o'me'surukpo onpahueduy. A'tiahuaya'po Pablo o'huahua'po. O'tiona'pakdepo o'tibata'tedepo o'yaread'uy. ⁹ Pabloa e'yareadde'te aratbut on'tiahuaydepo nogda huagkuta'mej huae'eri dakhue'da o'nepo Pablotaj on'huatiakdenok kenomey-takon o'bayaread'uy. ¹⁰ Katetehue'da huakka'da mo'bayokuyne oro'taj. O'hua'po kusi'petone'yo o'kudpo oro' aya'da katepi' e'tohua'ta' o'paknok mo'bayokuyne.

Romayo Pablo okye'uy.

¹¹ Ken huagkuta'mejyo bapa' puug o'ika'depo kusi'petone'yo o'kuduy. Ken kusi'petone' juju'ok kenteda o'eonhuahua'uy Alejandría huakka' jakya' o'tiakuy. Kusi'petone' huaojpate e'ketka' dios Cástor kenpa'ti e'ketka' dios Pólux o'uy. ¹² Siracusa huakka' jakyo o'tiakuy. Siracusa kusi'pe huabeta'

o'uy. Kenteda bapa' huame'noe o'uy.
¹³ Ona'ti o'hua'po kubogte meyhue'da o'hua'po Regio huakka' jakyo o'tiakuy. Eme'te huata'pakyan o'bapoknok ida o'hua'po eme'te Puteoli huakka' jakyo okye'uy. ¹⁴ Keyoda sue'da huama'buy Cristo huaknopoe'eritaj o'huahuaynok. "Oro'eri nogtida semana yanika'." Mona'uyne. Nogok Romayo dagte oro' o'hua'uy. ¹⁵ Pablomey dagte on'tiakpo huaknopoe'eri huama'buya Romaya' on'tipeedepo oro'taj dagte a'deja'po Romaya' o'norokpo Foro Apio huakka' jakyo sue'da huakka'mon on'tiakuyate. Noga Tres Tabernasyo on'tiakuyate. O'batiahuaydepo Diostaj dakiti oa'uy Pabloa kenpa'ti Diostaj o'durugpakuy. ¹⁶ Romayo o'tiakdepo sorotataj huairia huamatoika'eritaj guardia huairitaj o'bayokuy. Pablotanayo bayokhue' o'uy. Nog aratbuten jakyo Pablo ika'dik yae' huairia ona'nok nogtida sorotataj o'toika'uy.

Romaya' Pabloa o'manmadika'uy.

¹⁷ E'tiakde'te bapa' huame'noe e'pokde'te, "judío huairitaj yan'batotiak." Pabloa o'mana'uy. On'kupopakondepo,

—Judío aratbuttaj dakhuea' kahue' ee'tada kenpa'ti kenda oro'en adhuae'pane' ogkika'uyate dakhue' huaahue' ee'tada judíomey do'taj teyda men'toepo Roma huairitaj Jerusalényo men'yokuy, egomey.

¹⁸ Roma gobiernoen huairi do'taj o'batia'pakdepo do'a dakhuea' kahue' iijenok bueyhue'dik iijenok do'taj e'oroka'ta' e'pakada ¹⁹ Roma gobierno huairitaj "keje', orokahue' yane'," judíoa o'nona'nok, "Huakhuairitaj Romayo be'ta'mona'. Ke'na do'taj me'pee'," yona'uy. Judío aratbuttaj katepi' dakhuea' ogka' ahue' ee'pi' kenpa' yona'uy. ²⁰ Konigepo opudtaj kan'tiake' onhuaa'ne. Opudtaj a'batiahuayya'po

a'manbatia'pakya'po kan'tiake' onhuaa'ne. Konig oro' judío aratbut oknopoe'po o'bueydepo nogok onte'ti o'noeapoy, oknopoe'y, do'huakon kenda yoknopoenok iya'kon do'taj sirobia on'tinuku'ika'. —Pabloa o'mana'uy.

²¹ —Judea huadaribaya' ontaj e'ti-madoya' beroba' ba'ehue' o'emey kenpa'ti judío aratbut Judeaya' on'tiak-me', "Pabloa dakhuea' o'ka'," nogatipi' huaahue' mo'eme'ne. ²² Nogyon nogyon nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo huabada Jesucristoen huaknopoe'eritaj dakhue'da o'ne on'bahuua'nok kena'po kenda iknopoenig oro' e'peeta' o'paki. —Judío huairia Pablotaj o'nona'uy.

²³ Nog huame'noete o'tiakapoy, o'nona'po. Ken huame'noe emede'te Pablo e'huae'yo judío on'batia'kuy. Sikyoedda huaboa'da o'manbatia'pakpo bisik o'batikuy. Aratbuta Jesús Huairitaj yan'nigpeika'apet.

Moisés kudaka kenpa'ti Apagba' huamanbatia'pakeria Jesústaj on'timadoya'uyate. Pabloa o'mana'uy. ²⁴ Noga buttida oa' o'noknopoe'uy.

Nogomeyanayo buttida oa' oknopoe'hue' o'nuy. ²⁵ Onpapayo' nopoe'hue' o'nepo huaboa'da yan'bahua'apet, Pabloa o'nopoe'po nogitimon o'mana'po:

—'Urúa'da Isaías oro'en adhuae'pane'taj o'mana'uyate, Isaías Diosen huamanbatia'pakeritaj Diosen Nokirega o'nopoea'nok Isaías a o'mana'po:

²⁶ Judío aratbutte yahuati' in konig yamanati': Ona'ti ona'ti do'hued hua'a mo'peunhuahuika'aponig'a noponkahue' mo'ika'apone. Ona'ti ona'ti bo'tiahuayonhuahua'aponig'a nopogkahue' mo'ika'apone. ²⁷ Opud eknopoe'ta' pakhue' mo'ene. Nigpee'hue' mo'ene. Diosen hua'a e'tiahuayta' pakhue' mo'ene. Kena'po tiahuayhue'dik mo'ene, pee'hue'dik mo'ene nopoenkahue'da mo'ene. O'nen dakhuea' e'ka'

me'nopo'tihueke'po Diostaj
 nopo'koreahue' mo'ene.
 Isafasa o'mana'uyate. ²⁸ Oy judío ehue'
 nog aratbuttaj Diosa o'manopo'kore-
 a'apo o'manopo'tihueke'apo onte'ti
 kurudyo o'manoeanhuahuika'apo.
 Kenomeynayo on'nigpeika'apo. Kenda
 yan'nopoika'. —Pabloa judío huairitaj
 o'mana'uy.
²⁹ Pablo kenda eade'te judío
 huayahuaya on'batia'pakonpo
 on'bahua'uy.

³⁰ Ken jakyo e'tayhuayyak ke'nen
 huakupe o'yokika'po o'ika'uy.
 Botta' huabayok o'ika'uy. Kenomey
 a'ta'huadeya'po en'tiakte yan'kud
 o'mana'ika'uyate. ³¹ Me'pukhue'da
 o'epo Jesús Huairitaj yan'nigpeika'.
 O'mana'ika'uyate. Kenpa'ti daka'da
 Jesucristo Huairitaj huadak hua'a
 o'manmadikika'uy, 'urua'da o'man-
 madika'po. "Kenda manmadikahue'dik
 yae'." Be'api' onahue' o'nuyate, ken.

ROMANOS

*Roma huakka' jakya'
huaknopoe'eriomeytaj Pabloa
o'manigmadoya'uyate.*

Roma huaknopoe'eriomeytaj Pabloa o'manigmadoya'uyate.

1 Do Pabloa on'nigmadoya'ne. Jesucristoen huanaba' ijnigpeikay. Diosen huadak hua'a, Jesucristoen huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Diosa do'taj bektie'po me'ta'mona'uyne.

² Huadak hua'a Jesucristotaj a'nenanada Diosa o'manbatia'pakuyate. Jesucristo tiakhued Apag Diosba'te on'nigmadoya'uyate. ³ Diosen huadak hua'a Jesucristo Huairi Diosen Huasi'po aratbuten huaso'nigda o'si'poe'uyate. David huairien adhuae' huayayo o'uyate. David Israel aratbuten huairi o'uyate. ⁴ Dios teyda o'epo Jesucristotaj kubarakya' o'noyhuada'uyate. Konigepo Diosen Huasi'po o'epo teyda o'epo Diosen Nokirega mo'manopoea'ika'ne. ⁵ Jesucristo oro'en Huairia me'tinepahui'po do'taj huakka'da bo'tihuapokika'ne. Aratbut nogbaya' nogbaya' Jesucristotaj kamaknopoi'ke'po kenpa'ti Diostaj kan'nigpeike'po do'taj Diosa bektie'ea'uyne kenpa'ti me'ta'mona'uyne. ⁶ Konigepo nogbaya' nogbaya' Jesucristotaj huakka'nanada o'noknopoe'denok. Opudomey Romano huae'erikon Jesucristoen mo'ene.

⁷ Opudomey Roma huaknopoe'eritaj Diosa di' mo'maepo "Do'huedyo' yanikati' yag'kikati'." Diosa mona'de'uyne. Oro'omeyen Apag Dios Jesucristo Huairiere opudomeytaj kamatinepahui'po daka' kabati-huapokike'po kenpa'ti kamanoe'yike'po ken konig on'nigtiona'pakika'nig on'nigmadoya'ne.

Pabloa Romayo huaknopoe'eritaj e'bata'huade'deta' o'pakuyate.

⁸ Huakkuruda o'nona'ne. Opudomey Romaya' huaknopoe'eri Diostaj Jesucristotaere daka' moknopoi'ka'nok kenpa'ti mo'nigpeika'nok nogbaya' nog huadaribaya' nogya' nogya' aratbut opudomeytaj mo'tipeedenok konig daka' moknopoi'ka' mo'tinopoe'denok. Konigepo Jesucristo kenda o'paknok dakiti Diostaj yonay. ⁹ Opudomeytaj ijtiona'pakika'nig Diosapi' kenda buttida me'tinopoe'ne. Diostaj diga'da ijnigpeika'po Diosen Huasi'potaj Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakikay. ¹⁰ Opudomey Romayo huaknopoe'eritaj e'bata'huade'ta' ijpakika'nig'a huahue'dik ijkay. Diosa kahuea' e'tinopoe'nayo ijhua'apoy. Konigepo ijtiona'pakikay. ¹¹ Opudtaj eta'huadeta' ijpaki. Kenpa'ti opudtaj e'tiahuayta' ijpakpo Jesucristoen huadak hua'a nogiti nogiti kanoknopoi'ke'po opudomeytaj e'tihuapokta' ijpaki. ¹² Huayahuaya nogiti nogiti daka' huaknopoi'ka' a'batihuapokeya'po opudtaj e'bata'huade'ta' ijpakikay.

¹³ Konig nog aratbuttaj Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakonhua'nok huakka'nada on'manopo'korea'uyyo on'maknopoe'uy. Opudomey konigti Romayo huae'eri sue'da oknopoe'hue' huae'eritaj a'manopo'koreaya'po Jesucristotaj huaboa'da a'maknopoe'aya'po kenpa'ti opudomey huaknopoe'eritaj nogiti daka' huaknopoe' kenpa'ti nogiti huanigpee' a'batihuapokikaya'po nogok nogok opudte ijhua'apoy ijnopoe'ika'nig'a huahue'dik ijika'uy. Oydapi' huahue'dikda ijje. Kenda e'manopoea'ta' ijpaki, egomey. ¹⁴ Aya' aratbuttada kenpa'ti aratbut huakka'da en'nopoe'tadapi' kenpa'ti aratbut sue'da en'nopoe'tada Diosa me'ta'mona'uynok Jesucristoen

huadak hua'a manbatia'pakdik ijikay.
¹⁵ Konigepo opudomey Romayo
 huae'eritakon Jesucristoen huadak
 hua'a e'manbatia'pakta' ijieretpaki.

**Jesucristoen huadak hua'a aratbut
 eknopoe'nayo Diosa dakhuea'
 e'ka' manopo'yarea'dik o'e.**

¹⁶ Jesucristoen huadak hua'a
 e'manbatia'pakte aya'da aratbuta
 eknopoe'nayo Diosa dakhuea' e'kika'
 manopo'yarea'dik o'e. Huakkuruda
 judfo huaknopoe'eritaj o'manopo'yarea'.
 Onte'ti nog aratbuttaj o'manopo'yarea'.
 Konigepo Jesucristoen huadak
 hua'ataj e'manbatia'pak tobirahue'
 ijijey. ¹⁷ Jesucristotaj eknopoe'yo'da
 oro'omeytaj huadaknopo'da e'huae'taj
 Diosa bo'tinopoe'po kenere mo'noean-
 huahuika'apone. Kenda Diosen huadak
 hua'a o'manmadikika'. "Jesucristotaj
 huaknopoe'eri huadaknopo'da e'huae'taj
 Diosa o'matinopoe'po kurudyo kenere
 o'manoeanhuahuika'apo." Apagba'a
 oa'uyate.

**Aratbuta Diostaj pakhue' o'nepo
 kenpa'da dakhuea'nada ogkika'.**

¹⁸ Aya'ada Diostaj e'nigpeeta'
 pakhue' huae'eri kenpa'ti buttida hua'a
 e'nopoe'ta' pakhue' huae'eria dakhuea'
 ogkika'nok Diosa huiyoknanada
 dakhuea'da castiga magka'dik o'eapo
 o'nopoe'ene. ¹⁹ Kenomeytaj Diosa buttida
 o'e Diosa e'manopoe'a'tada Diostaj
 daka' oknopoe'dik e'eada, ²⁰ oro'en
 huakpoa Diostaj tiahuayhue'dik ee'pi'
 kenda a'ennanada Diosa o'ka'uyatenig
 o'tiahuaypo oknopoi'ka'dik o'ene.
 A'ennanada siokpo niokpo puug
 huadari aya'tada Diosa o'ka'uyate.
 A'ennada kenpa'ti oyda kenda Diosa
 o'ka'uyatenig tiahuaydik o'nepo Dios
 teynanada o'e kenpa'ti Dios Huairida
 o'ika' oknopoe'dik o'nenig'a. "Diostaj
 oknopoe'hue'dik ijijey," ahue'dikda o'ne

dakhuea' huaka'eria. ²¹ Kenda Diosa
 o'ka'uyatenig dakhuea' huaka'eria
 on'tiahuaypo Diostaj o'noknopoenig'a.
 "Dios Huairi i'e. Aya'nada i'ka'uyate.
 Huadakda i'ene. Dakiti Dios." Ken konig
 onikahue' o'nika'uyate. Konig huasegda
 dakhuea'da on'nopoi'ka'po buttida
 e'nopoe' nopoehue'da o'nika'uyate.
²² "Huakka'da o'nopoe'y. Daka'
 o'nopoe'y." On'batia'pakuyatenig'a
 huasegda o'nyuate. ²³ 'Urunanada
 o'ika' Dios. Kurudyo o'ika'.
 Teynanada o'ika'po bueyhue'dikda
 o'noeonhuahuika'apo. Diostaj
 o'noknopoe'batikpo huaboa'da noehue'
 e'ketka' dios ogkika'uyate. Ken
 konig huabokerekada ogkika'uyate.
 Bakoy e'ketka', bihui e'ketka', o'pai'
 botta' botta' hua'itakpi' e'ketka'
 ogkika'uyate. Oro'en dios o'e nama'da
 on'nopoi'ka'uyate.

²⁴ Konigepo dakhuea'da kan'nopoi'ke'
 nama'da kan'eretpakike' huayahuaya
 dakhuea' kagkike' Diosa o'nopoe'uyate.
²⁵ Dios Huairitaj onte'ti eknopoe'ta'
 pakhue' o'nepo e'ketka' diostaj
 huaboa'da on'eretpakika'uyate. Kenda
 Diosa o'ka'uyate on'tiahuayika'nig
 on'eretpakika'uyate. Diosa aya'da
 o'ka'uyatenigyo'da Diostanayo
 sigpi' pakhue' o'nika'uyate. Dios
 aya'da huaka'eritayo'da "Urua'-
 nanada o'e, dakiti Dios." Aya'ada
 kan'batadi'kea'ike'.

²⁶ Konigepo kenpa'da dakhuea'
 kagkike' Diosa o'nopoe'po dakhuea'
 huaka'eritaj kenpa'da o'maenon'uyate.
 Konig birae'dik ogkika'po ettone'a
 huatoe'taj pakhue' o'nepo o'nenpo
 huabot ettone'a huayahuaya
 on'eretpakpo dakhuea'da ogkika'uyate.
²⁷ Huabokerekakon huatoe'taj o'nenpo
 huabotbokereka' on'eretpakpo
 dakhuea'da ogkika'uyate. Ken konig
 ogkikapo birae'dik o'ne. Dakhuea'-
 nanada ogkika'nok konig Diosen castiga

huaso'ada dakhue'nanada o'nepo pai'nanada on'nopo'unhuahuika'apo.

²⁸Ken hueretda Diostaj eknopoe'ta' pakhue' o'nenok dakhuea'da kan'nopoike'po dakhuea' kagkike' Diosa o'maknopoe'po kenpa'da o'maenon'uyate. ²⁹Kenomey kenpa'da dakhue'da e'kika'ta' on'eretpakika'. Huabokerek ettone'ere huayahuaya dakhuea'nanada ogkika'. Kenda on'eretpakpo nogpa'da dakhuea'da ogkika'. Huakka'nada e'tamaeta' o'deretpakika'.

Dakhuea'nada on'nopoika'. Digda on'bahuahuayika'. On'mahuadiaypo on'barakika'. Huayahuaya on'maboyika'. Nama'da huamana'eri o'nika'. Diga'da on'mahuadiayika'po dakhuea' ogkika'. Diga'da on'mahui'ika'. ³⁰Nogomeytaj dakhuea'da on'bahuaa'ika'. Diostaj on'huadiayika'. Huabatidike'eri o'nika'. Huata'da huapakeri o'nika'. Nogda nogda dakhue'dikda on'nopoika'. Apag-taj huayetapi' nigpeehue'dik o'nika'.

³¹Katepi' Diosenpi' nopugkahue'da o'nika'. "Do kenda ijka'apoy," ea'ada kahue'ada nogda ogkika'apo. Nogomeytaj huadi'da maehue' o'nika'. E'manoeynoeyta' pakhue' o'nika'. Pai'da aratbuttaj matinepahuihue'da o'nika'.

³²Ken konig dakhuea' huaka'eritaj castiga ijmagka'apoy. Kenpa'da bueydik o'neapo. Diosa o'mana'uyate. Kenomey kenda daka' e'nopoe'ada nogiti nogiti dakhuea'da ogkika'po kenpa'ti nogomeya konigti egkika'nayo durugda o'nika'apo.

"Dakhuea' o'ka'uy." Betapi' Diosa e'huaa'nayo buttida o'bahuaa'.

2 Konigepo o'na be'api' mo'epo "Dakhuea'da o'kame'." Nogtaj e'huaa'nayo "kenda donayo kahue' ijjemey." Diostaj onahue'dik mo'ene. Konigti dakhuea' i'kikame'ne Diosa mo'tinopoepo castiga ogka'dik

mo'eapone. ²Dakhuea' huaka'eritaj "dakhuea'da ogka'uy," Diosa buttida o'matinopoepo castiga o'magka'apo.

³"Nogomeya dakhuea'da ogkika'." O'napi' e'bahuaa'ada konigti dakhuea' e'kika'ada Diosa do'taj castiga ogkahue' me'eapone nopoehue' mo'e. Dapi' Diosa castiga mogka'apone. ⁴Diosa di'nanada mo'ika'po ijhue'nanada castiga ogkahue' mo'edenok castiga ogkahue' mo'eapetpi' kenda nama'da nopoehue' yane'. Diosa di'nanada mo'epo mo'tinepahui'nok nopo'korea'dik o'ene. Kenpataj yan'nopoe'.

⁵Opu domeypi' Diostaj eknopoe'ta' pakhue' mo'enek Diosa mo'tinepahui'ne mo'peedenig'a nopo'ko-reahue' mo'epo nogiti nogiti dakhuea' bo'kika'nok nogiti nogiti Diosa castiga ogka'dik mo'eapone. Kene'huaya' huame'noete castiga o'magka'apo.

⁶Be'api' sigda dakhuea' e'kuynayo sigda castiga o'magka'apo. Nogapi' huakka'mon dakhuea' e'kuynayo huakka'mon castiga o'magka'apo Diosa. Kenpa'ti be'api' o'nopo'korea'depo huadakda e'kika'nayo Diosa huadakda o'manigka'apo. ⁷Kenomeya kirigayo' Diostaj on'nigpeika'po huadakda ogkika'po Diosere kurudyo 'urunanada e'noeonhuahuika'ta' on'pakpo "Huadakda bo'kika'," Diosa ena'te e'peeta' on'pakpo Diosere kurudyo on'noeonhuahuika'apo.

⁸⁻⁹No-gomeynayo huata'da huaeretpakeri Diosen buttida hua'a nigpeehue' huae'eri dakhuea' huaka'eritaj Diosa diga'da o'mahuadiaypo diga'da castiga o'magka'apo. Pai'nanada on'manopo'unhuahuika'apo. Judio dakhuea' huaka'eri huakkuru pai'da on'manopo'unhuahuika'apo. Nog aratbutakon pai'da on'manopo'unhuahuika'apo. ¹⁰Huadakda huakika'eri Diostaj huanigpeika'eritanayo Diosa o'manoyhuada'apo. Diosere 'urunanada on'noeonhuahuika'apo.

“Huadakda o'ne.” Diosa o'bahuua'apo. Durugnopo'da o'neonhuahuika'apo. Judío huadak huaka'eritaj huakkuru Diosa 'urua'da o'manigka'apo. Kenpa'ti nog aratbuttaj 'urua'da o'manigka'apo.

¹¹ Diosa aya' aratbuttada konigti o'batiahuayika' konigti o'manopokie'ika'. Judíotaj kenpa'ti nog aratbuttaj castiga o'magka'apo. ¹² Moisésenba'taj nog aratbut peehued o'nika'po dakhuea' egkika'nayo “Moisésenba'taj nigpeehue' mo'ika'uynok castiga magka'dik ijjei.” Diosa kenomeytaj manahue' ee'pi' kenpa'da mabueydik o'neapo. Judío aratbutnayo Moisésenba' e'peedeada dakhuea' egkika'nayo “Moisésenba' nigpeehue' mo'ika'uynok diga'da castiga magka'dik ijjei,” Diosa o'mana'apo. ¹³ Kenpa'ti Moisésenba'taj e'peeyo'da huae'eritaj “huadakda o'ne” Diosa o'bahuua'apo. ¹⁴⁻¹⁵ Nog aratbuta Moisésenba' ba'toehue' e'eada huanopoya'da on'nopoepo konig Diosa o'paknig egkika'nayo Diosen hua'a huanopoya'da on'nopoē. Huadak ogka'po on'nopoēapo. Dakhuea' ogka'po on'nopoēapo. ¹⁶ Jesucristoen huadak hua'a ijmanmadikika'nigda nogok kene'huaya' huame'noete iregiregte aya'da aratbuten dakhuea' e'kika' Dios Jesucristorea kenda on'manopoēa'po castiga on'magka'apo.

**Judío aratbut Moisésenba'
e'manmadikika'ada
nigpeehue'da o'nika'.**

¹⁷ “Judío aratbut o'ey. Moisésenba' o'nopoey. Oro'omeyen Dios kurudyo o'ika'.” Opudomey judíomey mo'batia'pakika'nig'a ¹⁸ Moisésenba' daka' mo'nopoepo kenda Diosa o'pak mo'nopoepo huadakda o'e mo'nopoēnig'a. ¹⁹ Kenpa'ti nog aratbut Diostaj oknopoehue' huae'eri o'ne.

Konig ekpobig huae'eri o'nika'. “Kentaj Dioste o'batohua'apet.” Opudomey judío aratbuta daka' mo'nopoika'nig'a. Kenpa'ti nog aratbut konig sikkiregyo huae'eritaj “Diostaj o'maknopoea'apoy. Konig Diosen huakjei o'ey.” Kenda daka' mo'nopoika'nig'a. ²⁰ Apagba' buttida hua'a o'e. Buttida huanopoē o'e. Opud judío aratbut Apagba' mo'nopoepo nopoehue' huae'eritaj kenpa'ti huasi'potaj manmadika'dik o'ey mo'nopoēnig'a. ²¹ Nog aratbuttaj mo'manmadikika'nig'a mena'po huata'da onmadikahue' mo'e. “Berehue' yane'.” Mo'mana'ika'nig'a opudaded mo'berika'ne. ²² “Nogen huatoe'taj bakdejhue' yanika'.” Mo'manika'nig'a opudaded nogen huatoe'taj mo'bakdejika'ne. Dios e'ketka'taj o'huadiayi boa'ika'nig'a huakupe katepi' bo'eretpakpo dios e'ketka' jakya' mo'berika'ne. ²³ Moisésenba' huakka'da o'paki. Huadakda o'e. Nigpeika'dik mo'ene. E'batia'pakika'ada nigpeehue' mo'ika'nok Dios dakhue'da o'e aratbuta o'noknopoē. ²⁴ Opud judío aratbuta Apagba'taj nigpeehue' mo'ika'nok “Dios dakhue'da o'e.” Nog aratbuta on'batia'pakika'. Kenpa' Apagba'te oa'.

²⁵ Opudomey judío aratbut Moisésenba' e'nigpeika'nayo huabokereksi'dak mo'nigoktegika'ne. Diostaj kenda huadakda o'e. Diosen aratbut o'ne aratbuta nopoika'dik o'neapo. Moisésenba' nigpeehue' e'ika'nayo konig okteghue'onig huae'eri mo'ene, konig nog aratbutda mo'ene, konig Diosen aratbut ehue' mo'ene. ²⁶ Nog aratbut judío ehue' huae'eri huasi'dak nigokteghue' ee'pi' Moisésenba' e'nigpeika'nayo konig judío huanigoktegerionig o'ne. Diosensi'po o'ne. Diosa o'matinopoē. ²⁷ Opud judío huanigsi'dakoktegeri mo'epo Moisésenba' e'toēada nigpeehue' e'nika'nayo nog aratbut huasi'dak okteghue'

huae'eri Moisésenba' huanigpeika'eria
 "Judío huanigoktegerianayo Diostaj
 dakhuea'da ogkika'," on'huaa'apo.
²⁸ Judío e'si'poe'nayo kenpa'ti huasi'dak
 ektegnayo hueretda judío o'epo,
 Diosensi'po o'e. Diosa nopoehue'dik
 o'e. ²⁹ Huanopoya'da on'erepakpo
 Diostaj huanigpeika'erinayo hueretda
 judío aratbut o'ne. Diosen aratbut o'ne.
 Diosa o'matinopoe. "Huadakda o'ne."
 Aratbutanayo ahue'dik o'ne.

3 ¹⁻² Judío aratbut ee' huadakda o'e.
 Kenpa'ti huabokereksi'dak e'nigok-
 teg huadakda o'e. Diosa judío aratbut-
 tanayo Apagba' kan'toe'po o'bayokuy-
 ate. Apagba' kan'nigpeike'po o'bayokuy-
 ate. ³⁻⁴ Huakka'mon oro' judío aratbuta
 Diostaj oknopoehue' ee'nayo nigpeehue'
 ee'nayopi' Diosnayo kenpa'da buttida
 oa'ika'. Kenda oa'de o'kika'. Aratbut
 aya'ada da huaa'eri ene'pi' Diosnayo
 buttida oa'ika'. Davida kenda o'manig-
 madoya'uyate. Oa'po:
 Diosen hua'a buttida o'ika'. Aya'ada
 a'dik o'nika'apo. Kenpa'ti aya'da
 Diosa o'kika' huadakda o'e. Aya'ada
 a'dik o'nika'apo. Apagba'te Davida
 oa'uyate.

⁵ Oro'omey judío aratbut dakhuea'
 e'kika'te aya'da Diosa o'kika'po
 huadakyoda o'kika' aratbuta
 on'tinopoika'po konigepo Diosa
 oro'omeytaj castiga ogkahue'dik
 mo'eapetpi'. Huakka'mona nama'da
 mo'nopoetpi'. ⁶ Diosnayo huadakyod'
 o'kika'po judío aratbuttaj castiga
 magka'dik o'eapo. Kenpa'ti huadakyod'
 o'kika'po kene'huaya' huame'noete aya'
 aratbut dakhuea' huaka'eritaj castiga
 magka'dik o'eapo. ⁷ Oro' da e'ika'te
 Diosata buttida oa'ika'po huadakkanada
 o'ika' aratbuta tinopoe'dik ya'neapet.
 Oro'taj Diosa castiga ogkahue'dik
 mo'eapetpi'. Kenda huakka'mona
 nama'da mo'nopoetpi'. ⁸ Konigepo "Oro'
 dakhuea' o'kika'nok Dios huadakda

o'e. Aratbuta on'nopoe'po dakhuea'
 mogkika'." Pabloa o'manmadika'.
 Sue'ada judíoa nama'da men'huaa'nok
 kenomeytaj Diosa castiga o'magka'apo.

Aya'ada dakhuea' huaka'eri o'ene.

⁹ Oro' judío aratbut huadakda o'ey.
 Nog aratbut dakhue'da o'ne. Kenpa'
 Diosa tinopoehue' mo'ene. Aya'ada
 dakhuea' huakika'eri o'maene. Judíopi'
 nog aratbutkon dakhuea' huakika'eri
 o'ne. Kenda iija'demey. ¹⁰ Kenpa'ti
 Diosba'te:

Huadakda aratbut ehue'da o'ne.
 Aratbut huadak nogtipi'
 ehue' o'ne. ¹¹ Aya'ada Diostaj
 oknopogkahue'da o'nika'. Aya'ada
 Diostaj pakhue' o'nika'. ¹² Aya'ada
 o'noknopoe'batikde onte'ti Diosen
 kakahue' o'nika'. Dakhuea'nada
 ogkika'. Huadakda e'kika' sigpi'
 ehue'da o'e. Aya'ada Diostaj
 nigpeehue'ada dakhuea' ogkika'.
¹³ Kenpa'da dakhue'da hua'ayo'
 on'da'ika'. Da on'da'ika'. On'ba-
 tidike'ika'. Huasokpa konig kubarak
 o'nokbetahue'onig konig pagnada
 o'nika'. Konig bihui e'buey'urua
 dakhuea' ogkika'nig ken konig ia'
 on'mahuia'ika'po dakhuea'nanada
 on'magkika'. ¹⁴ Dakhue'dikda
 on'bahuua'ika'. Kenpa'ti
 on'mahuadiaypo on'maboy'ika'.
¹⁵ Diga'da on'bahuahuaypo idada
 on'barakika'. ¹⁶ Nog aratbuttaj
 dakhuea' on'magkika'po pai'nada
 on'manopo'ea'ika'. ¹⁷ Huayahuaya
 manoe'noeyhue' o'nika'. ¹⁸ Diosa
 castiga egka'taj okme'pukhue'
 o'nika'. Diosba'a oa'.

¹⁹ "Diostaj nigpeehue' ijjikamey.
 Dakhuea' ijkika'uy. Diosa castiga
 ogka'dik me'eapone." Judío aya'darib-
 ayo huae'eriere kan'nopoe'po Diosa
 Diosba'te judío aratbuttaj o'mana'ika'.
 Kenda o'nopoene. ²⁰ Moisésenba'

o'nigpeika'nok "huadak mo'ene." Diosa nogtitapi' onahue' mo'eapone. Moisésenba' nigpeikahue'dik o'epo dakhuea' huaka'eri o'ene. Moisésenba'a mo'nopoena'ne.

**"Okkahuea'depo huadakda mo'ene."
Jesucristoen huaknopoe'eritayo'da
Diosa mana'dik o'e.**

21-22 Jesucristotaj aya' Diosen huamanbatia'pakeri Moiséserea on'timadoya'uyate. Jesucristo oro'en dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po mo'nigbuey'uyate. Aya' Moisésenba' nigpeikahue' ee'pi' "Okkahuea'depo huadakda mo'ene," aya' Jesucristoen huaknopoe'erimeytaj Diosa ona'dik mo'ene. Judíomeytaj kenpa'ti nog aratbuttaj konigti ona'dik mo'ene. 23 Nog aratbut oro' judío aratbutpi' aya'ada dakhuea' ogkika'. Konig Diosa bo'tipaknig kahue'da o'enok Diosa kabakkahue'po Jesucristotaj oknopoe'dik o'ene. 24-25 Diosa oro' dakhuea' huaka'eritaj huakka' di' mo'epo mo'tinepahui'po Jesucristotaj mo'nigta'mona'uyate. Aratbuta dakhuea' egkikak kamanigbueye'po mo'nigta'mona'uyate. Oro'omeytaj kamanopo'yare'po Diosa o'paknok Jesucristo mo'nigbuey'uyate. Jesús a mo'nigbuey'uyunok oro'omey huaknopoe'eritaj katetehue'da bokkahuea'ika'ne kenpa'ti "huadakda mo'ene," Diosa monika'ne. Kenpa'ti Jesucristo dakhuea' huaka'eritaj mo'nigbuey'uyunok Diosa huadakda o'epo a'neneritaj o'bakkahuea'ika'uy o'nopoene. 26 Konigti Jesucristoa mo'nigbuey'uyatenok oy Jesucristoen huaknopoe'eritaj Diosa huadaky'o e'huae' mo'ea'po "bokkahuea'depo huadakda mo'ene," ona'dik mo'ene.

27-28 "Moisésenba' o'nigpeika'nok Diosa mo'manopo'yarea'ne," oro'a ahue'dik o'ene. Jesús a mo'nigbuey'uyate

oknopoika'nok Diosa bokkahuea'po "huadakda mo'ene," monika'ne daka' o'nopoene.

29 Judío aratbuttayo'da Diosa o'manopo'yarea' sue'ada nama'da yan'nopoetpi'. Kenpa' nopoehue' yane'. Nog aratbut judío aratbuttere Diosa o'manopo'yarea'ika'. 30 Dios nogtida o'epo judío huaknopoe'eritaj o'bakkahuea'po "huadakda mo'ene," o'manika'po nog aratbut huaknopoe'eritakon o'bakkahuea'po "huadakda mo'ene," o'manika'. 31 Jesucristotaj oknopoe'po Moisésenba'taj nigpeikahue'dik o'ene. Sue'ada nama'da yan'nopoetpi'. Jesústaj oknopoe'po Moisésenbapi' huadak o'e o'nopoepo Diostaj o'nigpeikay.

**Abrahama Diostaj
oknopoika'uyatenok "Abraham
huadakda me'taene." Diosa oa'uyate.**

4 Abraham Israel aratbuten adhuae'pane'taj mon'diknopoatu. 2 Abraham huadak o'kika'nok "huadakda o'e," Diosa ahue'dik o'e. "Huadakda ijkay," a'dik ee'pi' Diostanayo kenpa' ahue'dik o'uyate. 3 Diostaj Abraham oknopoika'uyatenok "huadakda o'e," Diosa ona'uyate. Apagba'te kenpa' oa'. 4 Be'api' huairien e'baa'nayo huairia huakupepi' bayokdik o'nika'. Katetehue' o'yokne ahue'dik o'e. En'baa'te huakupepi' bayokdik o'e. 5 Moisésenba' oro'omey o'kika'nok "huadakda mo'ene," Diosa onahue'dik ee'tada oro'omey dakhuea' huaka'eri e'ea'da Jesucristotaj oknopoenok Diosa bokkahuea'po "huadakda mo'ene," mona'ne. 6 Aya'ada Moisésenba' ogkika'nok "huadakda mo'ene," Diosa ahue'dik o'ika'. Diostaj o'noknopoika'nok dakhuea' e'ka' bokkahuea'po "huadakda mo'ene," Diosa o'manika'nok durugnanada o'nika'. A'ennada Davida Apagba'te o'batia'pakuyate:

⁷ Aratbuten dakhuea' e'ka' Diosa e'bakkahueade'te durugnanada o'ne. ⁸ "Yokkahuea'dey, castiga magkahue' ijjeapoy." Kenomeytaj Diosa e'manade'te durugnanada o'ne. Kenda Diosba'te Davida oa'uyate.

⁹ Judío aratbut huabokereksi'dak ektegtaj Diosa dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po "huadakda mo'ene," o'mana'nok durugda o'ne. Nog aratbut judío ehue'taj huabokereksi'dak okteghue' huae'eritaj Diosa o'bakkahuea'po "huadakda mo'ene," o'mana'nok durugda o'ne. Abraham Diostaj oknopoika'nok Diosa okkahuea'po "huadakda i'ene," Abrahamtaj ona'uyate o'nona'dene.

¹⁰ Abraham huabokereksi'dak okteghued ee'ted Diosa Abrahamen dakhuea' e'ka' okkahuea'uy. "Huadakda i'ene," Diosa ona'uyate. ¹¹ Huakkuruda Diostaj Abraham oknopoika'nok "huadakda i'ene," Diosa ona'uyate. Kenyo' aratbut kan'nopoike'po huasi'dak yakteg Abrahamtaj Diosa ona'uyate. Konigepo aya' aratbutda huabokereksi'dak okteghue' e'eadapi' Diostaj o'noknopoēnok "huadakda mo'ene," Diosa manika'dik o'e. Abraham kenomeyen apag konig mo'taene. ¹² Judío huabokerek on'si'dakoktegdopo konig Abraham huasi'dak okteghued o'epo Diostaj daka' oknopoika'uyatenig konigti o'noknopoika'po Abraham kenomeyen Apag konig on'tae.

**Abraham do'taj oknopoika'nok
"aya' huadari ontaj o'nen
huayayotaere ijbayokapoy,
Abraham," Diosa ona'uyate.**

¹³ Abraham Moisésenba' o'nig-peika'uynok "aya' huadari on'taj o'nen huayayotaere ijbayokapoy, Abraham," Diosa onahue' e'uyada Abraham Diostaj

daka' oknopoika'nok "huadakda i'ene," kenpa'ti "aya' huadari ijbayokapoy," Diosa ona'uyate. ¹⁴ "Huadakda mo'ene," Diosa mone'po aratbuta Moisésenba'taj on'nigpeika'nok "huadakda mo'ene," Diosa onahue' o'maeapo kenpa'ti huadari bayokhue' o'maeapo. Huaknopoē'eritayo'da o'bayokapo. ¹⁵ Moisésenba' en'nigpeika'nayo "huadakda mo'ene," Diosa mona'apet huakka'mona nama'da on'nopoēnig'a Moisésenba' nigpeikahue'dik o'nenok Diosa castiga magka'dik o'maeapo. Nogomey Moisésenba'taj peehuedda o'nepo Moisésenba'taj dakhuea' kahue'dik o'nika'.

¹⁶ Diosen kahued ee'ted Dios o'pakpo "huadakda mo'ene," Abrahamen adhuea' huayayo huaknopoē'eri aya'tada Diosa o'mana'. Moisésenba' huanigpeika'eritaj kenpa'ti Abrahamonig huaknopoē'eritaj "huadakda mo'ene," Diosa o'mana'. Konig Abraham oknopoika'uyatenig aya'da oro'omey oknopoika'po Abraham konig oro'en apag o'ika'. ¹⁷ "Huakka' huadaribayo huae'eria do'taj me'noknopoēapone. O'na meknopoika'nig konigti me'no-knopoēapone. Do'huedsi'po o'neapo." Diosada Abrahamtaj ona'uyate. Abraham Diostaj oknopoika'uyate. Aratbut huakudaka'da en'bueytada Diosa o'manoyhuada'ika'apo kenpa'ti kenda oy ehue' ee'tada Diosayo'da ka'dik o'e.

¹⁸ Abraham huatoeere huatone'-nanada e'ne'te "huasi'po i'toeapone, huakka'nanada o'nen adhuea' huayayo o'neapo," Diosa ona'uynok Diostaj daka' oknopoēpo huakka'nanada adhuea' huayayo o'matoē'uyate. ¹⁹ Abraham a'ti cien años o'toeaponig'a huatoē Sarakon huatone'nada o'epo konig si'popakhue'dikda o'ika'uyatenigtaj Abraham a'e'nopoēpi' kenda Diosa ona'uyning daka' oknopoē'po huasi'po

ijtoeapoy o'nopoe'uyate. ²⁰⁻²¹ Huasi'po Diosa yokhue'dik mo'eapone, Abrahama oknopoehue' o'uyate. "Dios buttida oa'ika'. Teynanada o'ika'po huasi'po yokdik mo'eapone," daka' oknopoe'po o'tia'pakonhua'uyate. ²² Konigepo Diosa dakhuea' e'ka' okkahuea'depo "huadakda i'ene," Abrahamtaj ona'uyate.

²³⁻²⁵ "Huadakda i'ene," Diosa Abrahamtayo'da onahue' o'uyate. Oro'omey Diostaj huaknopoe'eritabeta' Diosa kenda o'mana'uyate. "Huadakda mo'ene," oro'omeytakon Diosa mona'ne. Oro'omey Diostaj nigpee'hue'da dakhuea'da o'kika'uynok Dios o'paknok sorotataa Jesús Huairitaj o'darakuyate. Oro'omeytehuapa' mo'nigbuey'uyate. Oro'omeyen dakhuea' e'ka' akkahueaya'po kenpa'ti "Huadakda mo'ene," a'manaya'po Diosa kubarakya' Jesústaj o'noyhuada'uyate.

Diosa mo'tinepahui'po oro'omey huaknopoe'eritaj dakhuea' e'ka' bokkahuea'po "huadakda mo'ene," mona'po mo'durugpakika'ne kenpa'ti nogda nogda huadakda mogkika'ne.

5 Diostaj oknopoenok oro'omeyen dakhuea' e'ka' Diosa bokkahuea'depo "huadakda mo'ene," mona'ne. Kenpa'ti Jesucristo Huairi oro'omeyen dakhuea' e'ka'taj mo'nigbuey'uyapo oro'taj mo'nopo'noeya'ne. ² Jesucristo oro'omeytaj mo'nigbuey'uyatenok Diosa oro'en dakhuea' e'ka' bokkahuea'po "huadakda mo'ene," mona'ne. Kenda daka' oknopoi'ka'po Diosere 'urunananada o'eapone o'nopoe'po durugnanada o'ika'ne. ³ Jesucristotaj oknopoi'ka'po pai'da o'no'po'eapet. Pai'da o'no'po'epo batikhue'ada Diostaj oknopoeonhuahuika'apone. Kenda o'no'po'epo pai'da e'no'po'eada durugda o'ika'ne. ⁴ Kenpa'ti batikhue'ada Diostaj

oknopoeonhuahuika'nok huadakda mo'ika'ne Diosa moknopoe'ne. Diosere durugnanada o'unhuahuika'apoy o'nopoe'ne. ⁵ Diosen Nokirega mo'nopo'toe'po Dios di'nanada mo'ene mo'nopo'eane. Konigepo o'durugpakpo nama'da oknopoi'ka'uy ahue'dik o'eapone.

⁶ A'nenda oro'omey dakhuea' o'kika'po batikhue'dik o'ika'uyne. Kenpa'ti huata'da dakhuea' e'ka' nopo'yareahue'dik o'ika'uyne. Kenoka' Dios o'paknok dakhuea' huaka'eritaj Cristoa o'manigbuey'uyate. ⁷ Nogbokereka bueyhue' kae'po a'nigbueyi' sigpi' be'api' ahue'da o'nika'. Nogtaj huadaktada nogtiadapi' me'pukhue'ada nigbueydikpi' o'e. ⁸ Diosanayo di' mo'epo oro'omey dakhuea' huakika'eri e'itipi' Cristo mo'nigbuey'uyatenok Dios di' mo'ene nopoe'dik o'ika'ne. ⁹ Cristo oro'omeyen dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po mo'nigbuey'uynok "huadakda mo'ene," oy Diosa mona'ne. Kenpa'ti Cristo oro'omey huaknopoe'eritaj mo'nigbuey'uynok kene'huaya' huame'noete Diosa castiga ogkahue' mo'eapone. ¹⁰ A'nenda Diostaj nigpee'hue' e'ikame'pi' Diosen Huasi'po mo'nigbuey'uynok Diosa mo'nopo'korea'uyne. Dakhuea' e'ka' o'batikpo Diostaj o'pakpo o'nigpei'ka'ne. Oynayo Jesús o'noyhuaduynok kenere o'noeonhuahuika'apone. Diosa castiga ogkahue' mo'eapone o'nopoe'ne. ¹¹ Kenpa'ti Jesucristo Huairia mo'nigbuey'uyapo Diosa mo'nopo'korea'uyne. Diostaj oknopoe'po durugnanada o'epo Diostaj o'nigpei'ka'ne.

Adán huakkuruda Diostaj nigpee'hue' o'uyate. Jesucristoanayo Diostaj o'nigpee'po mo'nopo'yarika'ne.

¹² Huadariya' nogbokerektida huakkuruera Diostaj nigpee'hue' o'epo dakhuea' o'ka'uyate. Konigepo

o'buey'uyate. Adán nigpeehue' o'epo dakhuea' o'ka'wynok ke'nensi'po huayayo aya'ada aratbut konigti dakhuea' ogkika'po on'mabueyika'uyate. ¹³ Moisésa Diosen hua'a manahued ee'ted huadariya' aya' aratbuta dakhuea' ogkika'wynig'a Moisésenba'taj nigpeehue' mo'enok castiga ogka'dik o'nene Diosa manahue' o'uyate. ¹⁴ Adánen huasi'po huayayo adhuea' huayayo konig Adán dakhuea' o'ka'uyatenig konigti kahue' e'ne'pi' aya'da on'mabuey'uyate. Moisés si'poe'hued ee'ted nogok nogok on'mabueyika'uyate. Adán nigpeehue' o'wynok aya'da on'mabuey'uyate. Cristonayo o'nigpeika'nok aya'da huaknopoe'eri Diosere on'noeon-huahuika'apo. Nogokda Cristotaj Diosa o'ta'mona'uyate.

¹⁵ Adán Diostaj nigpeehue' o'epo dakhuea'da e'ka'tada Diosanayo o'matinepahui'po oro'en dakhuea' e'ka' bokkahuea'ne. Adán Diostaj nigpeehue' o'uyatenok huakka'nanada on'mabueyika'uyate. Diosanayo aratbuttaj di' mo'epo mo'tinepahui'po konig katetehue' Dios o'pakpo oro'omeytaj nobokerektida mo'nigta'mona'uyate. Huakka'tada dakhuea' e'ka' a'manopo'yarea'po oro'tehuapa' Jesucristo mo'nigbuey'uyate. ¹⁶ Nobokerekatida Adán Diostaj nigpeehue' o'uyatenok "aya'da mabueyika'dik o'neapo," Diosa oa'uyate. Jesucristo mo'nigbuey'wynok oro'omeyen dakhuea' e'ka' Diosa katetehue' mo'nopo'yarea'nok "huadakda mo'ene," mona'ne. ¹⁷ Nobokerekatida Diostaj nigpeehue' o'wynok aya'da mabueyika'dik ee'pi' oro'omey Jesústaj huaknopoe'eritaj Diosa di' mo'epo mo'tinepahui'po katetehue' bokkahuea'po "huadakda mo'ene," mona'nok nobokerekeretida Jesucristoere kurudyo durugnanada o'noeonhuahuika'apone.

¹⁸ Adán nogatida do'taj nigpeehue' me'wynok aya'da mabueydik o'nika'apo Diosa oa'uyate. Kenpa'ti Jesucristo nogtida o'epo aya'tada mo'nigbuey'wynok Diosa bokkahuea'po "huadakda mo'ene," mona'po mo'noeanhua huika'ne. ¹⁹ Nobokerekatida Diostaj nigpeehue' o'wynok aya'da dakhuea' ogkika'uyate. Kenpa'ti nobokerekatida Diostaj o'nigpeika'nok "huadakda mo'ene," Diosa aya' oro huaknopoe'eritaj monika'ne.

²⁰ Adán e'bueyde'te nogoknanada judío aratbuttaj Moisésa Diosen hua'a o'mana'uyate. Aratbuta dakhuea' ogkika'nig daka' kan'nopoe'po o'mana'uyate. Diosen hua'a on'nopoe'po nogiti nogiti nigpeehue' o'nika'uyate. Diosanayo nogiti nogiti o'matinepahui'po nogiti nogiti o'bakkahuea'ika'uyate. ²¹ Ken konig aratbut dakhuea' ogkika'po mabueydik e'nika'pi' Dios di'da mo'epo mo'tinepahui'po oro'omey huaknopoe'eritaj dakhuea' e'ka' bokkahuea'po "huadakda mo'ene," mona'uy. Jesucristo Huairitaj oknopoe'po Diosere durugnanada o'noeonhuahuika'apone.

**Oro'omey Jesucristotaj
huaknopoe'eri konig e'bueyonig
dakhuea' kahue'dik o'ika'ne.
Jesucristoere o'noika'po
huadakyo' o'kika'ne.**

6 "Diosa nogiti nogiti oro'taj mo'tinepahuie'po kenpa'ti oro'taj huakka' dakhuea' e'ka' bokkahue'po onte'ti nogda nogda dakhuea' ka'dik o'ika'ne. Katepi' o'pakpo ka'dik o'ika'ne." Sue'ada opudomey nama'da mo'nopoetpi'. Kenpa'nayo nopoe'hue' yanika'. Ken konig ahue' ijkay. ² Onte'ti dakhuea' kikhue' mo'nika'. Aratbut on'bueydepo onte'ti dakhuea' kikhue'dik o'ne. Oro'omey

huaknopoe'eri Cristoere e'bueyonig dakhuea' kikhue'dik o'ene. Ken konig oro'omey huaknopoe'eri o'nopo'korea'a'depo onte'ti dakhuea' e'ka'ta' pakhue' o'ika'ne. ³Onte'ti dakhuea' kikhue' ka'nike'po oro'omeytaj Jesús mo'nig-buey'uyate. Kenda oknopoe'po bautiza egka'de'te onte'ti dakhuea' e'ka'ta' pakhue' o'ika'ne. ⁴Cristo e'bueyte egkubarakka'tada Diosa teyda o'epo o'noyhuada'uyate. Kenda oknopoe'depo bautiza egka'de'te dakhuea' e'kika' o'batikuynne. Konig Jesústaj teynanada o'epo o'noyhuada'uyatenig oro'takon mo'nopo'noyhuada'nok Diosenyo'da 'urua'nanada o'kika'ne.

⁵Cristo e'buey'uypi' onte'ti o'noyhuaduyate. Konigti oro'omey e'nopo'korea'de'te Diosa mo'nopo'noyhuada'ne. Jesucristotaj daka' o'nigpeika'ne. ⁶A'nenda Jesucristotaj oknopoe'hued o'epo kenpa'da o'eretpakika'po dakhuea' o'kika'uyne. Oro'taj a'nopo'koreaya'po Cristo cruzte mo'nigbuey'uyate. Kenda oknopoe'po dakhuea' e'kika' batikdik o'ene. ⁷⁻⁸Huabokerek e'bueya onte'ti dakhuea' kahue'dik o'ne. Konigti oro'en dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po Jesucristo mo'nigbuey'uyate. Kenda oknopoe'po e'bueyonig o'epo onte'ti dakhuea' e'ka'ta' pakhue'dik o'eapone. Jesúsere durugda o'noeonhuahuika'apone daka' oknopoi'ka'ne. ⁹Kubarakya' Cristotaj Diosa o'noyhuada'uyate. Onte'ti bueyhue'dik o'eapo. Dapita' bueyhue'dik o'eapo o'nopoene. ¹⁰Oro'omeyen dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po Cristoa noga'tida mo'nigbuey'uyate. Oy Diostayo'da a'nigpeikaya'po Cristo o'noeonhuahuika'. ¹¹Konigepo oro'omey onte'ti dakhuea' kikhue' mo'nika'. Diosenyo'da mogkika'. Jesucristo oro'omeyen Huairitaj mo'noknopoe'po Diostaj mon'nigpeika'.

¹²Konig oro'enda dakhuea' e'ka'ta' o'pakika'nig'a dakhuea' kikhue' mo'nika'. ¹³Mune'bohue' mo'nika'. Bokerekbohue' mo'nika'. Da ahue' mo'nika'. Huadiayhue' mo'nika'. Nogda nogda dakhuea' kikhue' mo'nika'. Diosa mo'nopo'noyhuada'denok mo'nopo'yarea'denok Diostayo'da huadakda mogkika'. ¹⁴Oro'omeya Moisésenba'taj nigpeikahue'dik ee'pi' Diosa mo'tinepahui'ka'po huadaka' e'kika' bo'tihuapokika'nok Jesústaj oknopoe'po onte'ti dakhuea' kikhue' mo'nika'.

**A'nen kenpa'da dakhuea'
o'kika'uynig'a huadaka' kikhue'dik
e'eada oynayo Jesucristotaj
oknopoe'po dakhuea' kikhue' o'epo
Jesucristotaj o'nigpeika'ne.**

¹⁵Diosere kurudyo a'noeon-huahuikaya'po Moisésen e'mana'taj nigpeikahue'dik o'epo Diosayo'da mo'tinepahui'nok Diosere o'noeon-huahuika'apone. Konigepo katepi' dakhuea' kika'dik o'ey nopoe'hue' mo'nika'. ¹⁶E'paknayo dakhuea' ka'dik o'ene. E'paknayo Diostaj nigpeika'dik o'ene. Dakhuea' e'kika'ta' e'paknayo kenpa'da bueydik o'eapone. Diosa castiga mogkika'apone. E'paknayo Diostaj nigpeika'dik o'ene. Diosa bokkahuea'depo "Huadakda mo'ene," mona'apone. ¹⁷⁻¹⁸A'nen kenpa'da dakhuea'da o'kikame'po huadak kikhue'dik o'ika'uyne. Oynayo "Dakiti Dios" oa'po Jesucristoen hua'a oknopoe'po dakhuea' kikhue'dik o'epo o'pakpo Jesucristotaj o'nigpeika'po huadaky'o' o'kika'ne. ¹⁹Opudomey daka' kan'nopeegke'po konig aratbut on'nopei'ka'nig o'nona'ne. A'nenda nogiti nogiti dakhuea' o'kika'uynig'a oynayo nogiti nogiti Diosen mogkika'. Huadaky'o'da mogkika'po Diosenyo'da mogkika'.

20-21 A'nenda dakhuea' o'kika'po huadak kikhue'dik o'ika'uyne. Dakhuea' o'kikame'po durugda ehue' kenpa'da bira'dik kenpa'ti bueydik o'ika'ne. 22 Oynayo Jesucristotaj oknopoepo dakhuea' kikhue' o'epo Diosen o'kika'ne. Diosen o'kika'po durugda o'epo Diosenyo'da o'epo Diosere durugda o'noeonhuahuika'apone. 23 Diostaj nopo'koreahue'da batikhue'da dakhuea' ogkika'po kenpa'da on'mabueyapo. Diosa castiga magka'dik o'epo. Oro'omey Huairi Jesucristotaj huaknopoe'eritanayo Diosa mo'tinepahui'po katetehue' kurudyo Jesúsere mo'noeanhuahuika'apone.

Ettone'en huatoe e'bueyde'te nogtaj toepakdik o'epo huabo huatoe'taj nigpeika'dik o'e. Ken konig Jesucristotaj oknopoedepo onte'ti Moisésenba'taj nigpeikahue'dik o'epo Jesucristotayo'da o'nigpeika'ne.

7 O'noepo Moisésenba'taj nigpeika'dik o'ene. O'bueydepo nigpeehue'dik o'epone. Kenda daka' mo'nopoene do'hued judío egomey. 2 Ettone'en huatoe e'noe'ted kenpa'da 'enhue'dik yanika'. Moisésenba'a oa'. Huatoe ekbueynayo nogtaj toepakdik yane'. 3 Huatoe e'tano'e'ted ettone' nogbokerekere ekbakdejnayo Moisésenba'taj nigpeehue' o'epo dakhuea' o'ka'. Huatoe ekbueyde'te nogtaj toepakdik o'e. Onte'ti e'toepaknayo dakhuea' kahue' o'e.

4 Cristotaj huaknopoe'eri mo'epo, egomey, Diosa oro'omeyen dakhuea' e'ka' bokkahuea'po "huadakda mo'ene," mone'. A'nen Moisésenba' nigpeika'dik o'uyunig'a oro'tehuapa' Cristo cruzte mo'nigbuey'uyate oy oknopoepo onte'ti Moisésenba'taj nigpeikahue'dik o'ene. Diosa Cristotaj o'noyhuada'uyatenok Cristoen o'epo 'urua'da Diosen

kika'dik o'ika'ne. 5 A'nenda katepi' o'pakpo o'kika'uyne. Moisésenba'taj o'peedepeo nigpeehue'ada nogiti dakhuea'da o'kika'uyunok bueydik mo'ene Diosa oa'uyate. 6 A'nenda Diosa bokkahue'po "huadakda mo'ene," mone'po Moisésenba' kika'dik o'ika'ne o'nopoika'uyunig'a oynayo Jesucristotaj oknopoika'po Diosen Nokirega bo'tihuapokika'nok Diosen 'urua'nanada o'kika'ne.

Moisésenba' nigpeikahue'dik o'epo dakhuea' huaka'eri o'ene Moisésenba'a mo'nopoepa'uyne.

7 "Moisésenba' dakhue' o'e," ahue'dik o'ene. Moisésenba' e'peedeada dakhuea' o'kika'uyne kenpa'ti dakhuea' huaka'eri o'ene huaboa'da o'nopoeyne. "Nogen katepi' entamae' eretpakhue' yane'," Moisésenba' e'peeada dakhuea' o'ka'po nogen entamae' o'eretpakuyne. 8 Moisésenba' e'peedeada dakhuea'da o'edepo huaboa'da o'nopoepo nogda nogda dakhuea' e'kika'ta' o'eretpakika'uyne. Aratbut Moisésenba' toehue' o'nepo nigpeehue'dik o'ne. 9 A'nenda nogomeyere Moisésenba' nopoehued o'epo dakhuea' o'kikame'nig. Dakhuea' o'ka'ne nopoehue' o'ikame'ne. "Huadak o'kikay," o'nopoika'uyne. "Nogen katepi' en'tamae' eretpakhue' yane'," e'peedeada Diostaj nigpeehue' o'epo dakhuea' o'kika'ne huaboa'da o'nopoeyne. Diosere noeonhuahuikahue'dik o'ene o'nopoeyne. 10 Diostaj huadaka'da kagkike'po kenpa'ti kan'durugpakike'po Moisésa ena'tada oro'omeynayo nigpeikahue'dik o'enok "bueydik mo'epo," Diosa mona'de'uyne. 11 Moisésenba' e'peedeada daka' nigpeikahue'dik o'epo Diostaj dakhuea' o'ka'uy. Dakhuea' o'ka'nok "castiga ogka'dik mo'epone," Diosa mona'uyne.

¹² Moisésba' Diosenba' o'ē. Kenpa'da huadak o'ē. Kenpa'da buttida o'ē. ¹³ Moisésenba' huadakda o'ē. Moisésenba'taj e'nigpeika'nayo Diosa castiga ogkahue' mo'ēapone. Moisésen huadak hua'ataj nigpeikahue'dik o'uynok "castiga ogka'dik o'nene," Diosa mona'uyne. Moisésen huadak hua'a o'peedepo dakhue'da o'ey, dakhuea'da huaka'eri o'ikay o'nopoē'uyne.

¹⁴ Moisésenba' huadakda o'ika'. Diosen Nokirega Moisésataj o'nopoēa'uyate. Donayo dakhuea' huaka'eri ijjeipo dakhuea' ijkika'uy. ¹⁵ Huadak e'kika'ta' e'pakada kahue'dik ijikay. Dakhuea' e'ka'ta' pakhue' e'ēada dakhuea' ijkikay. Kenda ijkika'nignayo nopoehue'da ijjei. ¹⁶ Ken dakhuea' e'ka'ta' pakhue' e'ēada dakhuea' ijkika'po konigepo Moisésenba' oyda huadak o'ē ijnopoey. ¹⁷ Do'ada dakhuea' e'ka'ta' pakhue' e'ēada ijkikay. Do'hued huanopoya'da dakhuea' be'kika'ne. ¹⁸⁻¹⁹ Do'huada dakhue'da kahue' ijjei. Huadak e'kika'ta' e'pakpi' kahue'dikda ijjei. Dakhuea' e'kika'ta' pakhue' e'ēada dakhuea' ijkikay. ²⁰ Kenda dakhuea' e'ka'ta' pakhue' e'ēada eka'nayo do'hued huanopo'api' nama'da me'nopoēa'nok dakhuea' ijkay.

²¹ Doere konigti huadak e'ka'ta' e'pakada dakhuea' o'kikay. ²²⁻²³ Diosen hua'a huadaknanada o'ē o'nopoēpo huakka' e'nigpeika'ta' e'pakada huanopo'anayo e'nigpeeta' pakhue' o'ēpo kenpa'da dakhuea' kika'dik o'ey, o'nopoene.

²⁴ Nopo'durugpakhue'da ijikay. Huata'da dakhuea' e'ka' batikahue'dik o'ene. Be'a tihuapokdik mo'e. Be'a nopo'yarea'dik mo'e. Batikhue' ee'nayo kenpa'da o'bueyapoy. ²⁵ Diostaj e'nigpeika'ta' e'pakada oro'en huanopo'a dakhuea' e'kika'ta' o'pak. Diosanayo dakhuea' e'kika' mo'nopo'yarea'ne. Jesucristo

Huairitaj mo'nigta'mona'uyatenok mo'nopo'yarea'ne. "Dakiti Dios" ona'ne.

Diosen Nokirega mo'nopo'toēnok Diosen 'urua'da kika'dik o'ika'apet.

8 Aya' Jesucristoen huaknopoe'eri Diosen o'nepo konig huanopo'a o'pakika'nig dakhuea' kikhue' o'nepo kenda Diosen Nokirega o'paknig ogkika'nok "dakhuea' boka'po kenpa'da bueydik mo'ēapo," Diosa onahue' mo'ēapone. ² Dakhuea' o'kikame'nok "bueydik mo'ēapo," Diosa ena'tada Jesucristotaj oknopondenok Diosen Nokirega huadaky'o' e'kika' bo'tihuapokika'ne. Ona'ti "bueydik mo'ēapo," Diosa onahue' mo'ēapone. ³⁻⁴ Moisésenba'taj nigpeikahue'dik o'uyne. Moisésenba' nopo'yarea'ue'dik mo'ēnok kenpa'ti noeanhuahuikahue'dik mo'uyne. Konigepo Diosa oro'omeytaj e'manopo'yarea'ta' o'pakpo ke'nen Huasi'poda o'ta'mona'uyate. Oro'omeyen huaso'nigda o'si'poe'uyate. Diosen huasi'ponayo dakhuea' kahue'da o'ika'uyate. Oro'omey dakhuea' o'ka'nok kenpa'da mabueydik mo'ēapone Moisésenba'te ea'tada oro'omey kenpa'da bueyhue' ka'ne'po Jesús'a oro'tehuapa' mo'nigbuey'uyate.

⁵ Huakka'ada konig huanopoya'da on'pakika'nig on'nopoika'po dakhuea' ogkika'nig'a. Oro'omey huaknopoe'erinayo kenda Diosen Nokirega o'pakika'nigyo'da o'mepuke'ika'po Diosen o'kika'ne. ⁶⁻⁸ Kenpa'da kenda oro'en huanopo'a o'pakika'nig e'mepuke'ika'nayo Diostaj pakhue' o'ēpo Diosen hua'a nigpeehue'dikda o'ene. Konig oro'en huanopo'a dakhuea' o'paknig e'kika'nayo konig Diosa o'pakika'nig kahue'dik o'ene. Konigepo konig oro'en huanopo'a o'pakika'nig e'nopoika'nayo kenpa'da o'bueyapone. Kennayo Diosen Nokirega o'pakika'nig

oro'omey e'nopoika'nayo durugnopo'da Diosere o'noeonhuahuika'apone.

⁹ Diosen Nokirega opudomeytaj e'nopo'toe'nayo konig huanopo'a o'pakika'nig kikhue' mo'ika'po kenda Diosen Nokirega o'pakika'nig mo'nopoika'po bo'kika'ne. Diosen Nokirega nopo'toe'hue' ee'nayo Cristoen ehue'da mo'ene. ¹⁰ Cristo opudomeytaj e'nopo'toe'nayo Diosa dakhuea' e'ka' bokkahuea'depo "huadakda mo'ene," mona'denok dakhuea' kikhue' mo'ika'po Diosenyo'da bo'kika'ne.

¹¹ E'bueytada kubarakya' Diosen Nokirega Jesucristotaj o'noyhuada'uyate. Diosen Nokiregada oro'omeytaj mo'nopo'toenok Diosenyo'da o'pakpo o'kika'ne. Kenpa'ti Diosen Nokiregada mo'nopo'toepo oro'omeytaj onte'ti huaboa'kon mo'noeika'apone.

¹² Konigepo oro'omeyen huanopo'a dakhuea' e'kika'ta' o'pakika'nig kahue'dik o'ika'ne. Diosennayo kika'dik o'ika'apone. ¹³ Kenda oro'omeyen huanopo'a o'pakika'nig e'kika'nayo kenpa'da o'bueyapone. Diosen Nokirega mo'nopo'toenok dakhuea' e'kika' e'batiknayo Diosere o'noeonhuahuika'apone, egomey.

¹⁴ Aya'tada Diosen Nokirega e'manopo'otnayo Diosensi'po o'ene.

¹⁵ Oro'omeytaj Diosen Nokirega mo'nopo'toepo Diosen huanaba' ehue'ada Diosensi'po mo'ea'dene. Diosen Nokirega mo'nopo'toenok Moisesenba'taj me'pukhue' o'ika'apone. Diosensi'po o'epo, "oro'en pag, oro'en pag," Diostaj ona'ika'ne. ¹⁶ Oro' Diosensi'po o'ene Diosen Nokirega oro'omeytaj mo'nopo'ea'ika'ne. ¹⁷ Cristo pai'da o'nopo'e'uyatenig oro'omey konigti pai'da e'nopo'enayo Cristoere Diosensi'po o'epo Cristoere Diosen o'taeapone, Cristoere durugnanada o'noeonhuahuika'apone.

¹⁸ Oyda suigda pai'da o'nopo'unhua'po nogoknayo Cristoere durugnanada o'unhuahuika'apone. 'Urua'da o'unhuahuika'apone.

¹⁹ Nogok aya'da Diosensi'potaj Diosa o'manoyhuada'apo. Diosere 'urunanada o'unhuahuika'apone. Aya' Diosa o'ka'uyatenig aya' on'tiahuayika'niga a'batiahuayya'po on'nigonhuahuika'po Diosensi'potaj e'batiahuayta' on'pakika'.

²⁰⁻²¹ Diosa 'urua'nanada e'ka'tada Adán Diostaj nigpeehue' o'enok "huadari sue'bada o'unhuahuika'apo, aratbutkon dakhue'da o'neapo, on'mabueyapo," Diosa oa'uyatenig'a. Nogoknayo oro'omey Diosensi'po o'noyhuaddepo 'urunanada o'eapone. Huadariyo huae'erikon onte'ti parahue' ya'eapet, mabueyhue' ya'neapet. Huadaky'o'kon ya'bakerekapet. 'Urubada ya'eapet. ²² Oyda kenpa'ti aya' Diosa o'ka'uyateniga konig ettone' on'si'popakpo on'tiripo pai'nanada on'nopo'ika'.

²³ Oro'omeykon pai'nanada o'nopo'ika'ne. Diosen Nokirega oro'omeytaj e'nopo'toepi' Diosensi'po huayahuea' kenpa'ti huaboso' e'huae' o'nigunhuahuika'po pai'nanada o'nopo'ika'ne. ²⁴ Kurudy'o Diosere Diosensi'po o'unhuahuika'apone tiahuayhued e'eaded oknopo'enok Diosa mo'nopo'yarea'ne. Tiahuayhue' ee'pi'. Diosere o'unhuahuika'apone o'nopoika'ne. ²⁵ Diosere Diosensi'po o'unhuahuika'nig'a oynayo tiahuayhue' e'ika'pi' daka' o'nigunhuahuika'ne.

²⁶ Daka' o'nigunhuahuika'po pai'da e'nopo'ete Diosen Nokirega bo'ti-huapokika'ne. Konig Diosa o'pakika'nig nopoehue'da ee'tada Diosen Nokirega oro'tehuapa' Diostaj 'urua'nanada mo'nigtiona'pakika'ne. ²⁷ Konig Dios o'paknig oro'omey huaknopo'e'eritaj Diosen Nokirega mo'nigtiona'pakika'ne. Diosa huanopoya'da oro'omeytaj daka' moknopoika'po, katepi' o'pakika'nig

o'nopoika'po Diosen Nokireg
e'tiona'pakte Diosadakon o'nopoika'.

Pai'nanada e'nopo'unhuahua'pi'
Cristoa bo'tihuapokaponok
bo'teyya'aponok oknopoepo
batikhue'da Diosen
'urua'da o'kika'apone.

²⁸ Huakka'tada Dios o'pakpo
o'baktie'ea'uyate. Diostaj di'nanada
o'nepo pai'da en'nopo'e'nayo Diosa
daka' o'batihuapokika'po huadak
kagkike'po huadakda ka'nike'po
Diosere kan'noeonhuahuike'po Diosa
o'batihuapokika'. Kenda o'nopoene.
²⁹ Kenomeya Cristotaj o'noknopoepo
huakkuruda Diosa o'maknopo'e'uyate.
Cristo Diosen Huasi'po huaknopo'e'ried
Huairi kaike'po, "konig do'hued
Huasi'po kan'yahue'," Diosa
huakkuruda oa'uyate. ³⁰ Huakkuruda
Diosa o'baktie'ea'uyate. Kenomeytaj
"yan'nopo'korea' Jesucristotaj
yanoknopoika'," o'mana'po dakhuea'
e'ka' o'bakkahuea'po "huadakda
mo'ene," o'mana'po kenpa'ti "do'hued
huasi'poere mo'noeonhuahuika'apone,"
Diosa o'mana'uyate.

³¹ Dios oro'omeyere o'ika'po
bo'tihuapokika'nok be'api' oro'omeytaj
dakhuea' ogkahue'dik mo'ene.
Me'pukhue'ada Diosen o'kika'ne
daka' oknopoika'ne. ³² Diosa Huasi'po
Jesústaj bueyhue' kae'po tiokahue'
o'uyate. Oro'omeyen dakhuea' e'ka'taj
kamanigbueye'po mo'nigta'mona'uyate.
Kenpa'ti Diostaj a'nigpeea'ikaya'po
Diosa bo'tihuapokika'apone. Pai'da
e'nopo'ete bo'tihuapokika'apone.
Mo'noeanhuahuika'apone. O'nopoene.
³³ Diosa oro'omeyen dakhuea' e'ka'
bokkahuea'depo "huadakda mo'ene,"
mona'de'uyunok "dakhuea' ogka'," be'api'
oro'omey huaknopo'e'ritaj huaahue'dik
mo'ika'apone. ³⁴ Oro'omeytaj Cristo
mo'nigbuey'uyatenok Diosa huaku-

daka'da ee'tada o'noyhuada'uyate.
Diosere o'epo mo'nigtona'pakika'nok
oro'omey huaknopo'e'ritaj "dakhuea'
ogkika'po kenpa'da bueydik o'ne,"
be'api' toto'api' huaahue'dik mo'ene.
³⁵ Oro'omey pai'da e'nopo'epi', ke'poda
e'mepu'kepi', oro'omeytaj e'tierikpi',
e'tidike'pi', e'huadiapi', egkapi', aypo
toehue' ee'pi', yudtaj toehue' ee'pi',
taka'a a'araka'po e'huatiakpi' e'bueypi'
Cristoanayo di'nanada okbatikhue'da
mo'ika'ne. ³⁶ Diosba'a oa'po:
Cristoen huaknopo'e'eri o'enok
oro'omeytaj bo'huadiaypo e'arakta'
bo'tipakika'ne. Konig oveja
huakka'tehue' on'batiarakika'nig
oro'omeytakon matinepahuihue'
mo'epo e'arakta' bo'tipakika'ne.
Apagba'a oa'.

³⁷ Ken konig e'ika'pi' Cristo huakka'
di' mo'ika'nok batikhue'ada nogiti
nogiti Cristotaj oknopoika'ne. Diostaj
nogiti nogiti daka' o'nigpeika'ne.
³⁸⁻³⁹ Diosa di'nanada mo'epo Jesucristo
Huairi oro'tehuapa' mo'nigbuey'uyate.
Okbatikhue'da di'nanada mo'ika'ne.
E'bueypi', e'noepi', Diosen huata-
moneria ee'pi', kuruderia egka'pi',
toto' huairia e'magkapi' oy nogokpi'
pai'da e'nopo'epi', Diosa okbatikhue'da
di'nanada mo'ika'nok oro'omeyakon
batikhue'da oknopoika'apone.
Kenpa'ti be'api' huairi nokiregapi'
kutayapi' soroktoyapi' dubayapi'
huahueyapi' Diosya' oktiparathue'dik
mo'eapone. Diosa okbatikhue'da
di'nanada mo'ika'nok batikhue'da
oknopoika'apone. Do daka' ijnopoey.

Israel aratbuttaj Diosa
o'baktie'ea'uyate.

9 ¹⁻³ Ken do'hued aratbut, Israel
aratbut do'hued aratbut e'cada
huakka'ada Diostaj nopo'koreahued
o'nepo Cristotaj oknopoehued
o'nenok kenomeytaj suhue'nanada

ijmakunhuahuikay. Kan'nopo'kore' huakka'da ijmatinopoikay. Cristotaj kanoknopo'e' huakka'da ijpakikay. Dakhuea' e'ka' kan'nopo'yare' kenda huakka'da ijpakikay. Do'hued aratbut kan'nopo'kore'po do'hua Cristotaj ekhueytudta' castiga do'taj e'nigogkata' ijpakikay. Do Cristotaj huaknopo'e'eri ijjepo buttida ijjay Diosen Nokirega me'nopo'e'a'nok da ahue' ijjey. ⁴ Israelen adhuea' huayayo Israel aratbut o'ne. Diosa huakka'da o'pakpo konig ke'nensi'potanig o'baepo kenomeytaj o'batohua'udhuahua'po 'urua'nanada o'epo o'matoika'uyate. Kenda do'a on'nigka'apone Diosa nogok nogok o'mana'uyate. Moisesenba' o'bayokuyate. Diosen jakyo konig kika'dik mo'ene o'mana'uyate. Cristo huamanopo'yarea'eri on'nigta'mon-a'apone o'mana'uyate. ⁵ Abraham Isaac Jacobere Israel aratbuten adhuea'pane' o'nuyate. Jesucristokon Israel aratbut osi'po'e'uyate. Cristo Dios o'epo aya'enda Huairi o'e. "Cristo 'urunanada Huairi o'ika'," aya'ada mon'batadi'kea'ika'.

⁶⁻⁸ "Huasi'po i'toeapone, Abraham," Diosa ona'uyatenok Isaac o'si'po'e'uyate. Kenpa'ti "Isacensi'po o'nen hueretda huayayo o'epo, huayayoensi'po o'nen hueretda adhuea' huayayo o'neapo, Abraham," Diosa ona'uyate. Aya' Israelen huayayo Israel aratbut hueretda ehue' o'ne. Kenyo'da kenomeyda huasi'po i'matoeapone Diosa enak hueretda huasi'po Diosensi'po o'ne, o'nopoene. ⁹ Kenpa'ti, "Nogbayoktida teyda ijhuatiakaponok Sara o'si'popakapo. Huabokereksi'po o'si'po'e'apo," Abrahamtaj Diosa ona'uyate.

¹⁰ Kenpa'ti Isaac Abrahamensi'po kenpa'ti oro'omeyen adhuea'pane'a Rebecataj o'toepakuyate. Nogtiedda apag e'eada botsi'poa' huadapoyo o'nuyate. ¹¹⁻¹³ Isaacensi'po si'poehued

e'ne'ted kenpa'ti dakhuea' kahued e'ne'ted huadakpi' kahued e'ne'ted, "huasuedtaj huatone'ma'buya nigpeika'dik o'ika'apo," Rebecataj Diosa ona'uyate. Kenpa'ti "Jacobtaj di'nanada ijjuy. Esa'utaj sue'da di' ijjuy." Apagba' kenpa' oa'. Ken Dios o'pakpo Jacobtaj oktie'uyate. Si'poehued ee'ted dakhuea' huadakpi' kahued ee'ted Diosa o'pakpo oktie'uyate.

¹⁴ Esa'utaj Diosa dakhuea' ogka'uyate ahue'dik o'ene. Dakhuea' kahue' o'ika' Diosa. ¹⁵ "Be'tapi' di' ee'ta' ijpakpo di' ijjepoy. Be'tapi' e'tinepahui'ta' ijpakpo ijtinepahuika'apoy," Moises'taj Diosa ona'uyate. ¹⁶ Oro'omey aratbut huata'da o'paknok Diosa tinepahuihue' mo'ene. Oro'omey diga'da o'baa'nok tinepahuihue' mo'ene. Diosayo'da o'pakpo mo'tinepahui'ka'ne. ¹⁷ Apagba'te "Egipto huairi do'hua e'yahuea'uypi' do teynanada aya'tada ka'dik ijjikay aya' aratbut aya' huadaribaya'da kanoknopoike'po, do'hued aratbut o'nendariya' ijmakoroka'apoy." Diosa Egipto huairitaj ona'uyate. ¹⁸ Egipto huairi nopo'koreahue' kae'

Diosa o'pakpo o'nopo'e'uyate. Be'api' kenpa'da dakhuea' ka'ne' Diosa o'pakpo o'maknopoika'. Nogomeytaj kan'nopo'kore' o'pakpo o'maknopoika'. ¹⁹ "Diosa o'paknok nopo'koreahue'dik o'epoy. Nopo'koreahue'dik ee'nayo Diosa castiga menpa' ogkahue'dik mo'ene." Be'api' yadapetpi'. ²⁰ Kenda Diostaj dakhuea' onahue'dik o'ene. Sorokkoso konig o'ene. Dios konig sorokkoso huaka'erionig o'e. Oro konig suhuigkosonig ee'pi' "¿suhuigkosoda mena'po o'nigkame'?" Diostaj on-ahue'dik o'ene. ²¹ Sorokkoso huaka'eri konigti sorok mamasot o'toepo 'urua'nanada koso ka'dik o'e. Kenpa'ti e'paknayo huamanhuada' koso ka'dik o'e. Konigti Dios katepi' kenda e'ka'ta' o'pakpo ka'dik o'ika'. Ekkahuea'ta'

e'paknayo o'bakkahuea'apo. Castiga e'ka'ta' e'paknayo nogomeytaj castiga o'magka'apo. Ken konig o'ika' Dios.

²² Diosanayo aya'ada en'tiahuayte dakhuea' huakika'eritaj castiga e'magkata' e'pakada kenpa'ti Dios teyda o'ika' e'maknopoea'ta' o'pakika'po ijhuae'nanada o'manigunhuahuika'uyate. Idada castiga magkahue' o'uyate. ²³ Onokteteyo' di'nanada o'maika'nig kenpa'ti o'matinepahuike'nig e'manopoea'ta' o'pakpo oro'omeytaj kurudyo mo'noeanhuauike' moknopoea'ne. ²⁴ Diosa o'pakpo judío aratbuttaj kenpa'ti nog aratbuttaj o'baktie'ea'po o'manopo'yarea'. ²⁵ Kenda Oseasa Diosen huamanbatia'pakeria a'nennada o'manigmadoya'uyate:

Do'hued aratbut ehue' o'nun-huauike'uyunig "do'hued aratbut o'ne," iija'apoy. Di' maehue' ijjunhuahuika'uyunig'a di'da ijmaeapoy. Diosa oa'uyate. ²⁶ Kendariyo "Diosen aratbut ehue' o'nika'," oda'ika'nigtaj "Dios huanoeonhuahuika'eriensi'po o'ne." Yan'bahuua'apet. Oseasa oa'uyate.

²⁷⁻²⁸ Isaías Israel aratbuttaj o'bahuua'uyate: "Israel huayayoen aratbut huakka'nanada o'neapo. Konig kuhuad e'pogte huakka'nanada kuhuad o'ika'nig Israel aratbut konigti huakka'nanada e'ne'pi' konig Diosa oa'uyatenig idada aratbuttaj castiga o'magka'aponok sue'da huakka'mon mabueyhue' o'neapo. Diosere on'noeonhuahuika'apo." Isaías oa'uyate. ²⁹ Kenpa'ti oa'po:

Sodoma aratbut kenpa'ti Gomorra aratbut dakhuea' huakika'eri o'nenok Dios Huairi teynanada o'epo castiga o'magka'po aya'tada o'mahuiguyate. Oro'omey Israel aratbuttanayo mo'tinepahui'po aya'tada batiarakahue' mo'ea'pone. Huakka'mon

o'noeonhuahuika'apone. Isaías a o'mana'uyate.

Diosa dakhuea' e'ka' bokkahue'po Israel aratbuta Jesucristotaj eknopoe'ta' pakhue' o'nika'.

³⁰ Nogdakon e'manopoea'taj ijpaki. Diosa dakhuea' e'ka' bokkahue' nog aratbut pakhue' e'nikapi' Jesucristotaj o'noknopoenok Diosa o'bakkahuea'depo "huadakda mo'ene," o'mana'uy. ³¹⁻³² Diosa dakhuea' e'ka' bokkahue'po Israel aratbutnayo Jesucristotaj eknopoe'ta' pakhue' e'eda Diosa bokkahue'po "huadakda mo'ene," mone'po Moisésenba' e'kika'ta' on'paknig'a nigpeikahue'dik o'nenok Diosa manopo'yareahue' o'uyate. Cristo konig e'ituka' huidonig e'bahuedatoka' huidonig o'enek kentaj huakka' judío aratbuta diga' okbira'po oknopoe'hue' o'nenok Diosa okkahueahue' o'maeapo. ³³ Apagba' kenda oa'po:

Jerusalényo nogtatida ijta'mona'apoy. Ke'na konig e'ituka' huidonig o'enek huakka'ada oknopoe'hue'dik o'nika'apo. Kentaj huaknopoe'erinayo nama'da yoknopoi'kay ahue'dik o'neapo.

10 Israel aratbuta Cristotaj kanoknopoe'po kenpa'ti Diosa dakhuea' e'ka' kamanopoyare'po do'hued huanopoya'da huakka'nanada ijpakpo on'nigtionapakika'ne, egomey pogomey. ² Israel aratbuta Diostaj huakka' e'pakada kenda Diosa o'paknigtaj nopoe'hue'da o'ne. Kenda e'manopoea'ta' ijpaki. ³ Diosa dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po "huadakda mo'ene," Diosa a'manaya'po Israel aratbuta Cristotaj oknopoe'dik e'eda nopogkahue' o'nika'. Oro'omey huadakda o'ene. Moisésenba' daka' o'nigpeika'nok "huadakda mo'ene," Diosa mona'apone. Israel aratbuta nama'da on'no'poi'ka'po Diosen

Cristotaj eknopoe'ta' pakhue' o'nika'.
 4 Moisésen e'mana' hua'a Cristoa aya'da
 o'nigpeika'uyate. Aratbuten dakhuea'
 e'ka'taj o'manigbuey'uyate. Moisésenba'
 konig dakhupada o'ka'uyatenok
 oy Cristotaj huaknopoe'eritaj Diosa
 dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po
 "huadakda mo'ene," o'mana'ika'.

5 "Huadakda mo'ene," Diosa
 kamane'po "Moisésenba' aya'da hua'a
 nigpeika'dik yanika'. Sigpi' dakhuea'
 kahue'dik yanika'." Moisésa e'madoy-
 a'uyate'tada kenda kikahue'dik o'ene.

6 Diosa dakhuea' e'ka' kabakkahue'po
 "huadakda mo'ene," kamane'po
 Cristotaj oknopoe'po "Cristotaj
 atotiakya'po kurudyo be'api' behuikdik
 o'eapo" nopoe'hue' o'ene. 7 Kenpa'ti,
 "Soroktoya' Cristotaj a'noyhuada'ya'po
 be'api' hua'dik o'eapo," nopoe'hue'
 o'ene. Cristo huakudaka'da ee'tada
 Diosa o'noyhuada'uyate. 8 "Huadak
 hua'a mo'peede'po mo'batia'pakpo
 huanopoya' mo'nopoede." Apagba'a oa'.
 Aratbut kanoknopoe'po kenda huadak
 hua'a o'manmadikikay 9 "Jesús oro'en
 Huairi o'e," aratbuttaj e'mana'nayo
 kenpa'ti Diosa huakudaka'da
 ee'tada Jesústaj o'noyhuada'uyate
 huanopoya'da eknopoe'nayo Diosa
 oro'en dakhuea' e'ka' bokkahuea'po
 mo'nopo'yarea'apone. Diosere o'noe-
 huahuika'apone. 10 Huanopoya'da
 Cristotaj oknopoenok Diosa dakhuea'
 e'ka' bokkahuea'apone. Kenpa'ti
 Jesucristotaj yoknopoe'y o'mana'nok
 Diosa mo'nopo'yarea'apone.

11 "Aya'tada Cristotaj huaknopoe'eri-
 taj Diosa dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po
 'huadakda mo'ene,' o'mana'aponok
 huaknopoe'eria nama'da yoknopoi'kay
 nopoe'hue'dik o'neapo." Apagba'te ken-
 pa' oa'. 12 Aya' Cristotaj huaknopoe'eri
 judío ehue' huaknopoe'eritaj judío
 huaknopoe'erieretaj Diosa dakhuea'
 e'ka' o'bakkahuea'po "Huadakda

mo'ene," o'mana'aponok Diostehuapa'
 konigti o'ne. Judío huaknopoe'eri
 kenpa'ti judío ehue' huaknopoe'eri
 konigti o'ne. Dios kenomeyen
 Huairi o'e. Metinepahui' e'tiona'-
 pakika'nayo Diosa o'matinepahui'po
 o'bakkahuea'apo. 13 Kenpa'ti inpa'
 Apagba'a oa': "Menopo'yarea',
 dakhuea' e'ka' bekkahuea', Cristo
 Huairi." Aya'ada e'tiona'pakte Diosa
 o'mapeede'po o'bakkahuea'apo
 o'manoeanhuahuika'apo. Apagba'a
 oa'. 14 Aratbuta Huairi Cristotaj
 oknopoe'hue' ee'nayo "metinepahui',
 Cristo Huairi," onahue'dikda o'nika'.
 Kenpa'ti Jesucristoen huadak hua'a
 peehuedda ee'nayo Jesucristotaj
 oknopoe'hue'dik o'nika'. Jesucristoen
 huadak hua'a huamanbatia'pakeri ehue'
 ee'nayo Jesucristoen peehue'dikda
 o'nika'. 15 Huamanbatia'pakeritaj
 Diosa ta'monahue' ee'nayo Cristoen
 manbatia'pakhue'dik o'ne. Konigepo
 huadak hua'a kan'manbatia'pake'po
 Diosa mo'ta'mona'ika'ne. "Jesucristoen
 huadak hua'a on'diktotiakpo
 huamanbatia'pakeri 'urunanada o'ne."
 Apagba'a oa'.

16 Jesucristoen huadak hua'a
 huakka'ananada e'pee'ada eknopoe'ta'
 pakhue'da o'nika'. "Diosen hua'a o'man-
 batia'pakika'nig sue'ada o'noknopoe',
 Huairi." A'nnenanada Isaíasaa oa'uyate.
 17 Kenpa' e'ika'ada Jesucristoen
 huadak hua'a e'manbatia'pakte aratbut
 on'peede'po oknopoe'dik ya'neapetpi'.

18 Jesucristoen huadak hua'a Israel
 aratbut aya'ada on'peede o'nona'ne.
 Apagba'a inpa' oa'uyate:
 Huadariyo adtenanada meyopi'
 aratbut o'nika'po Diosen hua'a
 on'peede'uyate.

19 Diosa nog aratbuttaj o'manopo'-
 yarea'apo. Kenda dapita' Israel aratbuta
 on'nopoe'uyate, o'nona'ne.

Opu^odomey Israel aratbuta do'taj ekno^op^oe'ta' pakhue' mo'enok nog aratbuttaj ijmatinepahui'apoy. Nog aratbut no^op^oe^ohue'da hua^oe'eri o'ne opudomey nama'da mo'nopo^oenig'a nog aratbutnayo huadakda do'taj me'nokno^op^oe^oaponok diga' mo'mahuadiayapet. Moisésa kenpa' Diosen hua'a o'mana'uyate. ²⁰Nog aratbuta do'taj ukhue' ee'pi' me'nokno^op^oe^oapone. Dios konig o'e mokno^op^oe^oa' Diostaj onahued ee'pi' Diosa o'makno^op^oe^oa'apo. Isafasa kenda me'pukhue'ada Diosen hua'a o'mana'uyate.

²¹Israel aratbuttaj o'tia'pakpo: "In aratbuta do'taj nigpeehue'da mo'ika'ne. Do'taj mokno^op^oe^obatikuyne. Aya'me'noeda yan'no^op^o'korea', onte'ti do'taj menigpeika' o'manika'uy^onig'a." Kenda Isafasa Diosen hua'a oa'uyate.

Suhue'tada Israel aratbuttaj

a'manopo'yareaya'po

a'mano^oeanhuahuikaya'po Diosa di'

o'maepo o'matinepahui'po

o'baktie'ea'uyate.

11 Diosa ke'nen Israel aratbuttaj kenpa'da maenhue' o'uyate, o'nona'ne. Dokon Israel aratbutda ij^ojey. Abraham o'uyate do'hued adhuea'pane'. Abrahamen huayayo Benjamín aratbutkon ij^ojey. Diosa do'taj enhue' me'uyne. ²A'nennada Diosa Israel aratbuttaj o'baktie'ea'uyate. Do'hued aratbut me'taene Diosa o'makno^op^oika'po maenhue'da o'ika'. A'nennada Elíasa Diostaj o'tiona'pakpo Israel aratbuttaj dakhuea' o'bahu^oaa'uyate, Apagba'a oa'uyatenigtaj kenda mo'nopo^oene. ³"Israel aratbuta aya'da o'nen huamanbatia'pakeriomeytaj on'batiaraka'uyate, Huairi. O'nen huid kutopakon kente Diostaj 'uhua on'nigarakika'po on'nigmahuigika'nig ken kutopataj Israel aratbuta

o'nenme'te. Diosen huamanbatia'pakeri doyo'da ijnoey. Do'takon e'arakta' mentipak." Kenpa' Elíasa e'tiona'pakte, ⁴"Ehue', onyo'da noehue' i'ene. O'nayo'da do'taj di' ehue' o'ene. Siete mil huabokereka do'taj di' me'nene. Huata' ijmakto^oenok e'ketka' dios Baaltaj pakhue' o'nepo Baaltaj huikudate tihuadhue' o'ne." Diosa Elíastaj oatokuyate. ⁵Oy kenpa'ti Israel aratbut huakka'mona Diostaj di' o'nepo Jesu-cristotaj o'nokno^op^oenok. Kenomeytaj Diosa di' o'maepo o'matinepahui'po Diosere kan'noe^oonhuahuike'po o'baktie'ea'uyate. ⁶Diosa o'pakpo huakno^op^oe'eritaj o'matinepahui'po dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po o'baepo kurudya' o'mano^oeanhuahuika'apo. Aratbutada huadaknanada egkikak Diosa okkahueahue' o'maepo di' ehue' o'maepo baehue' o'mae. Oro' huadak o'kika'nok konigepo Diosa okkahueahue'dik mo'ene kenpa'ti ehue'dik mo'ene. Kenpa' o'pakpo okkahuea'dik mo'ene. Kenpa' o'pakpo e'dik mo'ene.

⁷Diosa dakhuea' e'ka' bokkahue'po "huadakda mo'ene," Diosa mone'po Israel aratbuta on'pakonhuahuika'uy^onig'a kenda Diosa o'paknig no^op^oe^ohue' o'nunhuahuika'uyate. Huakka'montaj Diosa o'baktie'ea'po dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po "huadakda mo'ene," o'mana'uyate. Nogomey Israel aratbuta okno^op^oe^ohue'ya ka'nike'. ⁸"Israel aratbuttaj Diosa okno^op^oe^ohue'ya'taj o'maene'uy^onok Diostaj okno^oponkahue' o'nunhuahuika'uyate. Oydakon okno^oponkahue'da o'nika'. Diostaj konig ekpobigonig o'nika'po kenpa'ti Diostaj peehue'dik o'nika'apo." Apagba'a oa'. ⁹Davidakon Israel aratbuttaj o'batia'pakpo:

Kirigayo'	fiestate	huakka'nanada
aypo	on'toepo	on'bapika'po
on'mamay'ika'po		Diostehuapa'

huadakda o'ene huata'da nama'da on'tinopoika'po idada on'mabueyapo. Huakka'nanada on'tamaika'nok Diosa di' mo'ene nama'da on'nopo'enig'a Diosa castiga o'magka'apo. ¹⁰ Konig ekpobig o'nepo Diostaj oknopoehue'dik o'nika'po. Konig nog aratbuten huanaba'nig huata'pite orogda o'nonbahuika'po pai'nanada on'nopo'unhuahuika'apo. Davida Diosen hua'ate oa'uyate.

**Nog aratbuttaj Diosa dakhuea'
e'ka' o'bakkahuea'po
o'manoeanhuahuika'apo.**

¹¹ Judíomey Jesucristotaj oknopoehue' ene'pi' Diosa kenpa'da maenhue' o'maeapo, o'nona'ne. Nogokpi' ya'noknopoeapet. Oyda judío huae'eriomey Jesústaj oknopoehue' o'nenok nog aratbutataj oknopoe'dik o'ne. Nog aratbut huaknopoe'eritaj Diosa dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po "huadakda mo'ene," o'mana'po o'manoeanhuahuika'apo. Judío aratbuta nog aratbuttaj on'batiahuaypo konigti Cristotaj eknopoe'ta' yan'pakapetpi'. ¹² Judío aratbuta Cristotaj oknopoehue' o'nenok nog aratbutataj huaknopoe'eri Diosere durugnanada o'neonhuahuika'apo. Nogok aya' judíomeya Diostaj e'nopo'korea'de'te onte'ti Diosensi'po o'nedeipo nogiti huakka'nanada on'madurugpakonhuahuika'apo.

¹³ Opud judío ehue' huae'eriomeytaj o'nona'ne. Opudomeytaj ka'maboroayike'po Diosa me'ta'mona'uynok huakka'nanada ijpakpo opudomeytaj diga'nada on'boroayika'ne.

¹⁴ Opudomey 'urua'nanada Jesucristoen bo'kika'nigtaj huakka'mon do'hued judío aratbut kan'tiahuaypo kenpa'ti kan'nopo'kore'po opudomeytaj diga'da

on'boroayika'ne. ¹⁵ Diosa judío aratbut oknopoehue' huae'eriomeytaj o'maen'uyatenok aya'da nog aratbut on'nopo'korea'po Diosensi'po e'dik o'ne. Nogok judíomey on'nopo'korea'depo kenpa'ti Jesucristotaj o'noknopoe'depo huadaknanada o'eapo. Konig e'buey e'manoyhuadonig ken konig o'neapo. ¹⁶ Abrahamomey judío aratbuten adhuae'pane' Diosen aratbutda o'nepo Diosenyo'da ogkika'uyatenok kenomeyen adhuae' huayayo Diosen aratbut o'nepo Diosenyo'da yag'kika'apet. Kenda konig pan o'ne. O'nonbatia'pakapone. Judíomey pan Diostaj ogka'po huakkuru pan ogka'po Diostaj e'yokde'te huadakyo' Diosen o'e. Aya' kendation pansot nog pan e'kade'te konigti aya'da huadakyo' o'e. Diosen o'e. Ken konig judío aratbut Diosen 'uruyo' ya'neapet. Kenpa'ti hueymey hua'ihuit huadakda ee'nayo aya' hua'opipi' huadakda o'neapo. Konigti Israel adhuae'pane' huadakda o'nuynok adhuae' huayayokon huadakda ya'neapet. Diosenyo'da ya'neapet.

¹⁷ Diosen judío aratbut konig olivo hueymey o'ne. Olivo huatoe'eria hua'opi e'ay o'baktega'po o'maenpo nog ohuey hua'opiada e'bakkudak o'noe. Ken konig huakka' judío aratbut hua'opi ekteg konig o'ne. Opudomey nog aratbut huaknopoe'eri konig Diosen aratbutyo e'bakkudeanig mo'ea'po Diosa mo'nopo'noeanhuahuika'ne. ¹⁸ "Oro'omey huaknopoe'eri huadakda o'ene. Judío oknopoehue' huae'eri konig hua'opi e'bakteganig dakhue'da o'ne." Kenpa' nopoehue' yanikati'. Opudomey nog aratbuta Abrahamomeytaj oknopoeahue' e'ne'tada Abrahamomey Diostaj daka' o'noknopoi'ka'uynok kenomeyere opudomeyakon moknopoi'ka'po kenda daka' yan'nopoe'.

¹⁹ "Hueretda olivo huatiote oro'omey nog aratbuttaj Diosa

a'bakkudea'ya'po judío hua'opitaj Diosa o'baktega'uyate." Opudomey nog aratbuta yadapetpi'. ²⁰ Dakamon mo'nopoe. Cristotaj oknopoe'hue' o'nenok Diosa judíomeytaj o'maen'uy. Opudomey judío ehue' e'eada kenyo'da Cristotaj moknopoika'nok Diosen mo'ika'. Huadakda o'ey, huata'da tinopoe'hue' yanika'. Daka' yan'nopoika'. ²¹ Judío oknopoe'hue' huae'eritaj Diosa matinepahuihue' ee'nayo oro'omeynayo huadakda o'ey opudomey nog aratbuta huata'da e'tinopoika'nayo kenpa'ti eknopoebatiknayo opudomeytakon matinepahuihue' mo'eapone. ²² Diosa di'nanada o'maika'po o'matinepahui'ika' e'matinepahui'ika'pi' oknopoe'hue' huae'eritaj ke'ponada castiga o'magka'apo. Oknopoe'hue' judío huae'erimeytaj o'maen'uy. Opudomey huaknopoe'eritanayo o'matinepahui'ika'de. Huadakda o'ey huata'da tinopoe'hue' e'ika'nayo kenpa'ti Jesústaj eknopoika'nayo Diosa mo'tinepahui'ika'apone. Diostaj eknopoebatiknayo Diosa castiga mogka'apone. Kenda daka' yan'nopoika'. ²³ Diosen judío aratbut en'nopo'korea'nayo huaboa'da Cristotaj e'noknopoe'nayo Diosa o'matinepahui'apo. Teyda o'epo hueretda olivotaj o'bakkudea'apo. Ke'nen aratbut onte'ti o'maea'apo. ²⁴ Opudomey Cristotaj huaknopoe'eri nog aratbutda mo'epo konig dubayo olivo hua'opi ee'pi' hueretda ta'ba olivoyo Diosa mo'bakkudea'uyne. Opudtapí' e'bakkudea'nayo judío aratbut Diosen hueretda aratbuttaj dapita' Diosa o'bakkudea'apo.

Israel aratbuttaj Diosa dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po o'manopo'yarea'po o'manoeanhuahuika'apo.

²⁵⁻²⁶ "Konig judío aratbuttaj Diosa o'magka'apo oro'omeya daka'

o'nopoe'ene." Opud nog aratbut nama'da nopoe'hue' yanika'. Huakka'da judíomey Jesústaj oy eknopoe'ta' pakhue' e'nunhuahuika'ada nogoknayo aya' huadik nog aratbuta Jesústaj o'noknopoe'denok kenoknayo aya' judíomeya o'noknopoe'apo, kenda huaboa'da e'manopoe'a'ta' o'pakne, egomey. Apagba'a oa'po:

Jerusalénaya' Israel adhuea' huayayo huamanopo'yarea'eri o'edeapo. Judío aratbuttaj o'manopo'korea'apo. Dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'apo. ²⁷ Kenda ijmana'uyinig ijmanigka'apoy. Kenomeyen dakhuea' e'ka' ijbakkahuea'apoy. Diosa Israel aratbuttaj o'mana'uyate.

²⁸ Huakka'nanada judío aratbuta Jesucristoen huadak hua'a eknopoe'ta' pakhue' o'nuynok opudomey nog aratbuta Jesústaj oknopoe'dik mo'ika'po Diosensi'po mae'dik mo'ene. Diosanayo judíoen adhuea'pane'taj o'baktie'ea'uy-atenok judíotaj di'nanada o'maika'. ²⁹ Abrahamen adhuea' huayayotaj ijbaktie'ea'depo ijmatinepahui'apoy. Diosa ona'uyate. Nogpa'dakon ahue' o'epo. ³⁰ Opudomey nog aratbutda a'nenda Diostaj nigpeehue' e'nika'uy-tada oydakon judíomey nigpeehue' o'nika'nok Diosa opudomeytaj mo'tinepahui'ika'ne. ³¹ Judíomey oyda Diostaj nigpeehue' e'nika'tada konig Diosa mo'tinepahui'ika'ne nogok judíotakon o'matinepahui'apo.

³² Aya'tada konigti matinepahui'dik kae'po "aya'ada konigti dakhuea' ogkika' aya'ada konigti nigpeikahue' o'nika'," Diosa o'bahuua'uyate.

³³ Diosnayo huakka'nanada o'nopoika'. Huakka'nanada e'ka' o'nopoika'. Konig Diosa o'pakpo castiga o'magkadhuahuika'apo, konig Diosa nogomeytaj o'matinepahui'on-huahuika'apo, Diosa o'kika'nig,

nopoehue'dik o'ika'ne oro'omey.
³⁴“Kenda Diosa o'nopoika'nig
 nopoehue'da o'ene. Diosa aya'da
 o'nopoehue' aratbuta Diostaj
 onmadikahue'dik o'ene. ³⁵Diosa
 onte'ti mo'bayoke'popi' mo'nigke'popi'
 sigpi' Diostaj yokhue'dikda o'ene.”
 Diosba'a kenpa' oa'. ³⁶Diosa aya'nanada
 o'ka'uyate, aya'da o'tamaika'. Diosen
 aya'da o'nika'. “Dios 'urunanada o'ika',
 huaboro'nanada o'ika', huadakkanada
 o'ika'.” Aya'ada kadike'.

**Diostayo'da
 mon'nigpeika'po mogkika'.**

12 Daka'nanada o'nona'ne, egomey
 pogomey. Diosa di'nanada
 mo'ika'po mo'tinepahuika'nok
 okkahuehue' mo'nika'po “Diosenyo'da
 ijjeonhuahuika'apoy. Diostayo'da ijnig-
 peika'apoy. Diosenyo'da ijkika'apoy.”
 Huanopoya'da mon'nopoika'. Kenda
 Diosa o'pak. ²Konig oknopoehue'
 huae'eria on'nopoika'nig ogkika'nig
 konigti kikhue' mo'nika'. Nogpa'da
 mon'nopoika'. Diosa o'pakika'nig
 mon'nopoika'po mogkika'. Kenda
 huadakyoda, kenda Diosa o'paknig
 mogkika'.

³Jesucristoen huamanmadika'eri
 ijje'po daka' on'boroayi': Huairi ehue'
 e'eada huairi ijje' nama'da nopoehue'
 yanikati'. Huadakda ehue' e'eada
 huadakda ijje' nama'da nopoehue'
 yanika'. Opu'da daka' yan'nopoika'.
 Diostaj 'urua'da oknopoika'po Diosen
 huadakda kika'dik o'ene, daka'
 nopoika'dik o'ene. ⁴Huaso' nogtida
 ee'pi' huaba' hua'i huabopi hua'opi
 huakpo hua'oj huakitta' nogda nogda
 huaso'a o'toepo nogso'tida e'eada
 huaba'a o'baa', hua'ia o'hua'ika'ne,
 huakpoa o'tiahuayika'ne, huakitta'a
 oa'pakika'ne. ⁵Ken konig oro'omey
 huaknopoe'eri huakka'nanada ee'pi'
 Cristotaj oknopoepo Cristoen nogso'tida

o'ika'ne. Huayahuaya o'baotika'ne.
 Huayahuaya nogso'tida o'maika'ne.

⁶Diosen Nokirega mo'nopo'toenok
 kenpa'ti Diosa mo'nopoehue'nok nogda
 nogda Diosen kika'dik o'ika'ne.
 Nog huaknopoe'eri huama'buytaj
 a'batihuapokya'po nogda nogda
 nigkika'dik o'ika'ne. Diosen hua'a Diosa
 oro'taj e'manopoehue'nayo Diostaj daka'
 oknopoepo daka' mon'manbatia'pakon-
 huahuika'. ⁷Kan'mantihuapoke'po
 Diosen Nokirega e'tihuapoknayo nog
 aratbuttaj daka' mon'mantihuapokika'.
 Apagba' kan'manmadikike'po Diosen
 Nokirega oro'taj e'tihuapoknayo daka'
 mon'manmadikika'. ⁸“Yan'nopo'korea',
 Diostaj yan'nigpeika'.” Aratbuttaj
 kan'maboroayike'po Diosen
 Nokirega e'tihuapoknayo 'urua'da
 mon'maboroayika'. Huakupepi'
 e'tae'nayo durugteda pai'da huae'eritaj
 mon'bayokika'. Huaknopoe'eritaj hua-
 batioka'eri ee'nayo daka' yan'batiokika'.
 Pai'da aratbuttaj e'batihuapoknayo
 durugteda mon'batihuapokika'.

**Cristotaj oknopoepo Diosen
 'urua'nanada mogkika'.**

⁹Daknopo'da mo'nepo huayahuaya
 di' mon'maika'. Dakhuea' e'ka'
 mon'tinosikpo huadakyoda mogkika'.
¹⁰Konig huama'buytanig konig
 huidpotanig di' o'maika'ne konigti
 nog huaknopoe'eritaj huayahuaya
 di'da mon'maika'. Noganayo huadak
 oa' huadak o'kika' huayahuaya
 mon'matinopoika'po mon'bahuu'ika'.

¹¹Batikhue'ada Diosen diga'da
 mogkika'. Diga'da Diostaj
 mon'eretpakpo mogkika'.

¹²Durugnanada Diosere o'-
 neonhuahuika'apone durugteda
 mon'nopoika'. Pai'da e'nopo'enayo
 batikhue'da mo'noknopoeonhuahuika'.
 Batikhue'da mon'tiona'pakonhuahuika'.

¹³ Pai'da e'eada huaknopoe'eri huama'buytaj aypo yudtapi' huakupepi' mon'bayokika'. Nogbaya' huama'buy e'tiakenayo mon'baedpo kan'taye'po aypo a'batobapeya'po mon'baika'.

¹⁴ Oro'omey Cristotaj huaknopoe'eri o'enok huakka'mona bo'huadiaypo dakhuea' mogkika'apone. "Diosa kamatinepahuie'po," mon'mation-a'pakika'. Kenomeytaj dakhuea' bahuuahue'ada mon'mationa'pakika'.

¹⁵ Cristotaj huaknopoe'eri huama'buy durugda o'nenok kenomeyere mon'durugpakika'. Huama'buy en'huikte a'manopo'noeyaya'po kenomeytaj mon'manoeynoeyonhua'.

¹⁶ Huayahuaya dig bahuahuayhue' mo'nika'. Huayahuaya daka' mon'matojika'. "Donayo huadakda ijjikay," huata'da tinopoehue' mo'nika'. Pai'da huae'eri huama'buytaj mon'bapakika'. "Donayo huakka'da ijinopoe," nopoe' mo'nika'.

¹⁷ Oro'taj be'api' dakhuea' egka'nayo kentaj kenpa'ti dakhuea' ogkahue' mo'nika'. Aya' bakpoteda huadaky' mogkika'. ¹⁸ Nogtaj nogtaj maboyhue' mo'nika'. Manoeya'dik ee'nayo huayahuaya yan'manoeynoeyika'.

¹⁹ Be'api' dakhuea' egka'nayo kenpa'ti dakhuea' magkahue' mo'nika', huadi' egomey pogomey. Diosa castiga kamagke'. "Aratbuta dakhuea' egka'nayo do'huataj castiga ijmagka'apoy," Dios Huairia oa'uyate. ²⁰ Kenpa'ti "Ontaj dakhuea' huaka'eria aypota' ee'nayo yan'bayokikati'. Maymaya' ea'nayo hue'ey yan'mamaya'ikati'. Ken konig egkika'nayo nama'da dakhuea' yogkamey on'nopoepo kokbeda'da on'pakpo on'bira'apo," Apagba'a oa'uyate. ²¹ Noga dakhuea'da egka'nayo kentaj mahuadiayhue' mo'nepo huadakda mogkika'.

13 Dios Huaboro' Huairi o'ika'po gobierno huairitaj

o'baktie'ea'ika'nok gobierno huairitaj nigpeika'dik mo'nika'. ² Gobierno huairitaj nigpeehue' ee'nayo kenpa'ti Diostaj nigpeehue' ee'onigti o'ene. Dakhue' o'ka'nok gobierno huairia castiga mogka'apone. ³⁻⁴ Huadakda e'kika'nayo gobierno sorotataj me'pukhue'dik o'ika'apone. Dakhuea' eka'nayo huairitaj nigpeehue' ee'nayopi' gobierno huairien sorotataj me'pukdik o'ea'apone. Gobierno huairia oro'omeytaj kan'batiokike'po kan'batihuapokike'po Diosa o'baktie'ea'uyatenok huadakda mogkika'. Huadakda o'kika'po huairitaj me'pukhue' o'ika'apone. "Huadakda boka'ne," huairia monika'apone. Kenpa'ti gobierno huairi dakhuea' huaka'eritaj castiga kan'magkike'po Diosa o'baktie'ea'uyatenok dakhuea' eka'nayo me'pukdik o'ika'apone. ⁵ Konigepo castiga ogkahue' mo'epo gobierno huairitaj mon'nigpeika'. Kenpa'ti gobierno huairitaj e'nigpeika' huadakda o'e mon'nopoepo mon'nigpeika'. ⁶ Gobierno huairi konig Diosen huanaba' Diosa o'paknok aratbuttaj on'batihuapokika'. Konigepo gobierno huairitaj huakupe bayokika'dik o'ene.

⁷ Gobierno huairitaj dehuea' ee'nayo mon'bayokika'. Gobierno huakupe huatae'eria huakupe beyok ena'nayo mon'yokika'. Huairi huadakda egkika'nayo huadakda o'e mon'tinopoepo huadak o'kika' mon'huaa'ika'. ⁸ Nogtaj ijhue'da dehuehue' mon'maika'. Huayahuaya di' mon'maika'. Huayahuaya di' e'maika'nayo aya' konig Diosen hua'a o'nigpeika'ne. ⁹ "Nogen huatoe'taj bakdejhue' yanika'. Nogtaj barakhue' yanika'. Berehue' yanika'. Nogtaj da bahuuahue' yanika'. Nogen katepi' en'tae' eretpakhue' yanika'." Diosen hua'a o'enok "Huakka' huata'da di' mo'ika'nig konigti huayahuaya di'da yan'maika'," ken

konig e'kika'nayo aya' Diosen hua'a o'kika'pone. ¹⁰ Huayahuaya di'nanada e'maika'nayo nogomeytaj dakhuea' magkahue' o'eapone. Ken konig nogomeytaj di' e'maika'nayo aya' Diosen hua'a o'nigpeika'po dakhuapada o'kuhuitika'ne.

¹¹ A'ti Cristoa bo'huahuarakdeaponok huayahuaya di'da mon'maika'. O'tiakdeaponok konig e'tayonig e'ikada mon'maboato'po onte'ti Cristoen diga' mogkika'. Cristoa oro'omeytaj a'batobehuikya'po ida bo'huahuarakdeapone. ¹² Oy iyo huadariyo aratbut on'maika'po konig sikkiregya' huakka'nanada dakhuea' egkadhuahuikade'te a'ti Cristo o'huarakapopo huame'nonig o'eapo. Konig aratbut sikkiregya' dakhuea' ogkika'nig mon'batik. Konig huame'noete huadakda huakika'erionig huadakda mogkika'. Huadak e'kika' konig oro'en huatioka'pegonig onte'ti dakhuea' kakahue' o'eapone. ¹³ Konig huame'noete aya'ada etiahuayika'te oro'omey Cristotaj huaknopoe'eri huadaka'da mogkika'. Fiesta ee'te diga' bapehue' mo'nika', huakka' huamai'hue mayhue' mo'nika', okkudahue' mo'nika'. Nogtaj nogtaj bakdejhue' mo'nika'. Dakhuea' kakahue' mo'nika'. Maboyhue' mo'nika'. Kenpa'ti dig mahuanopoe'hue' mo'nika'. ¹⁴ Huairi Jesucristoa opudomeyen huanopo' mo'nopo'toenok kenda Jesucristo o'pakika'nig mogkika'. Konig oro'en huanopo'a dakhuea' e'ka'ta' o'eretpakika'nig nopoe'hue' mo'nika'po kakahue' mo'nika'.

**Nog huama'buy nogpa'da kika'dik
o'ne e'matinopoe'ada dakhue'
ogkika' bahuahue' mo'nika'.**

14 Opudomeyer huakka'da huama'buy huaknopoe'eri o'nika'. Huakka'mon aya' Jesucristoen huadak hua'a nopoe'hue' o'nepo

nogpa'da Diosen ogkika'. "Nama'da mo'nopoepo," maboyhue' yanika'. ² Huakka'da huaknopoe'eri aya' aypo huaenpi' bape'dik o'ene on'nopoika'. Nogomeyanayo aya' Cristoen hua'a daka' nopoe'hued o'nepo aypoyo'da bape'dik o'ene on'nopoika'. ³ Opudomey huaknopoe'eri aypo huaenere bapika'dik o'ene huanopoe'eria aypoyo'da huabape'eritaj batibiraehue' yanika'. Kenpa'ti opudomey aypoyo'da huabape'eria aypo huaenere huabape'eritaj "dakhuea' ogka'," bahuahue' yanika'. Aypo huaenere huabape'eritaj Diosa o'bae'ika'. Kenpa'ti aypoyo'da huabape'eritaj Diosa o'bae'ika'. ⁴ Oro'omey huaknopoe'eri konig Diosen huanaba' o'maepo "dakhuea' ogka'," nog Diosen huanaba'taj bahuahue' mo'nika'. "Dakhuea' ogkika'," "huadakda ogkika'," Diosayo'da bahuaa'dik o'epo kenpa'ti huadak kagkike'po Diosa batihuapokika'dik o'mae.

⁵ Kenpa'ti sabadote baahue' o'epo tiona'pakika'dik o'ene huakka'mona on'nopoika'. Nogomeynayo judioen fiesta huame'noete e'tiona'pakta' pakhue' o'nika'. Aya'me'noeda konigti o'enok aya'me'noeteda Diostaj tiona'pakdik o'ene on'nopoika'. Sabado baahue'da e'tiona'pakta' e'paknayo kenda yag'kika'. Sabadopi' nog judioen fiesta huame'noete e'baa'ta' e'paknayo kenda yag'kikati'. ⁶ Dios Huairi 'urunanada o'ika' aya'ada kanoknopoe'po huakka'mona sabadote baahue' o'nika'po on'tiona'pakahuadika'. Kenpa'ti Dios Huairi 'urunanada o'ika' aya'ada kanoknopoe'po nogomeynayo sabadote'pi' on'baa'po aya'me'noeteda on'tiona'pakika'. Kenpa'ti Dios Huairi 'urunanada o'ika' kanoknopoe'po huakka'mona dakiti Dios on'tiona'pakdepo aypo huaenere on'bape'ika'. Dios Huairi 'urunanada

o'ika' kanoknopoe'po nog huakka'mona dakiti Dios on'tiona'pakdepo aypoyo'da on'bape'ika'.

⁷ Diostehuapa' aya'da kika'dik o'ene. Katepi' Diosa o'pakika'nig kika'dik o'ika'ne. Katepi' oro'omey huata'da o'pakika'nig kikhue'dik o'ika'ne. Kenpa'ti Diosa o'paknok o'bueyapone. ⁸ Kenpa'ti oro'omey o'noepo Jesucristo Huairitaj o'nigpeika'ne. Jesucristo Huairi o'paknok o'bueyapone. O'noepo Diosen o'ene. E'bueypi' Diosen o'ene o'nopoene. ⁹ Oro'omey e'manoete oro'en Huairi a'ikaya'po kenpa'ti e'mabueyte oro'en Huairi a'ikaya'po Cristoa mo'nigbuey'uyate. Onpa'ti Diosa o'noyhuada'uyate.

¹⁰ Dakhuea' o'ka' huama'buytaj huaahue' mo'nika'. Huama'buytaj batibiraehue' mo'nika'. Nogok aya'ada Cristotaj tikupobo'dik o'eapone. Dakhuea' e'kika'nayo Cristoa kenda mona'apone. ¹¹ Apagba'a inpa' oa': Ijnoeonhuahuikay, buttida ijjay. Do'taj aya'ada huikudate mentibahuadpo "Cristoyo'da Dios Huairi o'e," me'nona'apone. Kendation buttida ijjay. Dios Huairia oa'.

¹² Nogok Dios Huairitaj o'tikupobopo huama'buytaj e'batibirae'uy'nayo "dakhuea' o'kika'," huama'buytaj e'bahuauy'nayo kenda Dios Huairitaj ona'dik o'eapone.

**Huama'buytaj dakhuea' tokahue'
a'eya'po daka' mon'nopoepo
huadakyo' mogkika'.**

¹³ Konigepo "dakhuea' o'ka'," Cristotaj huaknopoe'eri huama'buytaj huidpotapi' huayahuaya bahuaahue' mo'nika'. Huama'buytaj dakhuea' batokahue' a'eya'po huadakyo' mogkika'. ¹⁴ Konig Jesucristo Huairitaj huaknopoe'eri ijjepo aya'da huaen aypopi' huadak o'enok bapika'dik o'ene doa e'nopoet'ada "huaen

huakyaripi' donayo bapehue'dik ijjey," nogapi' en'nopoet'ada do e'bape'nayo kentehuapa' dakhue'da o'e. ¹⁵ Kenda huaenpi' huama'buya bapehue'dik ijjey on'nopoika'nig oro'omeya e'bapika'nayo huama'buytaj dakhuea' e'batoka'nayo ke'nakon e'bape'nayo dakhuea' ogka'apo. Konigepo huama'buytaj di' mae hue'dik o'eapone. Kenomey huaknopoe'eri huama'buytakon a'manopo'yareaya'po Jesucristoa o'manigbuey'uyate. Ken huaen huama'buy bapehue'dik o'epo oknopoe'batikhue' ka'ne'po ken huaen bapehue' mo'nika'. ¹⁶ Dakhuea'da ogka' huaahue' mo'ike'po konig kika'dik o'ene e'nopoda kikhue'dik o'ika'ne.

¹⁷ Diosensi'po o'epo Jesucristo Huairitaj oknopoika'po "in huaen bape'dik o'ene," "nog huaen bapehue'dik o'ene," kirigayo' nopoehue' o'ika'ne kenpa'ti "in huamai' mai'dik o'ene," "nog huamai' mayhue'dik o'ene," kirigayo' nopoikahue' o'ika'ne. Diosensi'po o'epo Jesucristo Huairitaj oknopoika'po Diosen 'urua'da e'kika', huadaky'o'da e'kika' kirigayo' mon'nopoika'po mogkika'. Kenpa'ti Jesucristo Huairitaj oknopoe'po o'eretdi'pakpo huayahuaya di' mo'maepo mo'manoeyika'. Kenpa'ti Jesucristo Huairitaj oknopoenok Diosen Nokirega mo'nopo'durugpakika'ne.

¹⁸ Ken konig Cristotaj o'nigpeikapo Diostaj o'durugpakika'ne. Kenpa'ti "huadakda ogkika'," aratbuta bo'huai kapone.

¹⁹ Huama'buy huayahuaya di' a'maikaya'po huayahuaya a'manoeya'ikaya'po huadakyo' e'kika' mon'eretpakika'. Kenpa'ti huama'buy nogiti nogiti Jesucristo Huairitaj kanoknopoi'ke'po 'urua'nanada e'kikata' mon'pakika'. ²⁰ Nog huaknopoe'eri huama'buy huaenpi' bapehue'dik o'ene yan'nopoetpi' oro'omeykon bapehue' mo'nika'. Oro' e'pe'nayo

oro'taj on'tiahuaypo yan'bapeapetpi' konigepo onte'ti Cristotaj ya'noknopoe-batikapetpi'. Konigepo huaen huadakda bape'dik ee'pi' bapehue' mo'nika'. Huama'buytaj dakhuea' batokahue' mo'nika'. ²¹ Oro'omey huaen o'pe'nok huamai'hue o'mai'nok katepi' o'ka'nok huama'buyakon dakhuea' eka'nayo eknopoebatiknayopi' dakhue'da o'e. Onte'ti huaen bapehue' mo'nika'. Huamai'hue mayhue' mo'nika'. Nogded manigkahue' mo'nika'. ²² Aya' huaenda bape'dik o'ene o'nopoetpi'. Katinig mai'dik o'ene o'nopoetpi'. Oro'anayo Diostayoda daka' mo'noknopoika'. Dakhuea' kikhue' o'ene o'nopoedepo durugda o'eapone. ²³ Ken huaen bapehue'dik o'ene e'nopoda e'bape'nayo dakhuea' o'kay o'nopoeapone. Katepi' e'ka'ta' o'pakpo dakhue' o'e e'nopoda eka'nayo Diostaj dakhuea' o'ka'ne.

Huama'buy nogiti kanoknopoike'po mon'batihuapokika'. Oro'enda o'pakpo kikhue' mo'nika'.

15 Huakka'mona huama'buy kenda huaen bapehue'dik o'ene on'nopoika'. Oro'omey huaen bape'dik o'ene daka' o'nopoepo kenomey nogiti Diostaj kanoknopoike'po mon'batihuapokika'. Oro'tehuapayoda kikhue' mo'nika'. ² Kenomey kenda huaen bapehue' o'nika'nigtaj nogiti huadak kagkike'po, nogiti Cristotaj kan'nigpeike'po, kanoknopoike'po mon'batihuapokika'. ³ Cristo huata'da a'durugpakaya'po kahue' o'ika'uyate. Diosenyoda e'kika'tada "Aratbut Diostaj on'huadiaypo do'taj bo'tidi'kika'apone" Apagba'te kenpa' oa'. ⁴ Oro'omeytaj kan'manmadikike'po Apagba' mo'nigmadoya'uyate. Kenpa'ti Apagba'taj o'peika'po pai'da o'nopo'epo oknopoebatikhue' o'ika'ne. O'nopo'noeypo Cristo e'tiakte ekpoe'

o'nigunhuahuika'ne. ⁵⁻⁶ Oro'omey pai'da e'nopo'ete Diosa mo-knopoea'ika'ne, mo'nopo'noeya'ika'ne, kenpa'ti Jesucristoa o'paknok huayahuaya mo'manoeynoey'ika'ne. Konigepo Jesucristoen Diostaj Jesucristo Huairien Apagtaj oro'omeya onokteteyo' "huadaknanada i'ene," "urunanada i'ene," "dakiti Dios" mo'nonika'.

"Yan'nopo'korea' Cristotaj yanoknopo'e'." Pablo Cristoen huata'moneria judío ehue' huae'eritaj o'manbatia'pakika'uyate.

⁷ Konig Jesucristoa oro'omeytaj di'da mo'epo mo'bae'uyne konigti huaknopoe'eri huama'buytaj huayahuaya di'da mo'nepo mon'bae'ika'. "Dios 'uruda o'e. Dios huadakda o'e," huakka'ada kanoknopoe'po huayahuaya di'nada mon'bae'ika'. ⁸ "Opudomeytaj kabatihuapokike'po Cristotaj ijmanigta'mona'apoy." Diosa judío adhuae'pane'taj o'mana'uyate. Diosen hua'a buttida o'e kamanopoike'po kenpa'ti Diosen hua'a a'kaya'po judíotaj a'batihuapokikaya'po Cristo o'tiakuyate. ⁹ Kenpa'ti "Dios huakka'da mo'matinepahui'po Cristotaj oknopoe-denok Diosa oro'en dakhuea' e'ka' bokkahuea'uyne. Dios huadaknanada o'ika'." Judío ehue' huae'eri aratbutakon kan'batia'pakike'po Cristo o'tiakuyate. Apagba'te inpa' o'madoya'uyate: Judío ehue' huae'eri en'maete "Dios huadakda o'ika'. Diosa o'matinepahuika'," iija'apoy. Diostaj ijbatadi'kea'apoy. Diostaj dakiti iija'apoy. Apagba'te kenpa' Cristoa oa'uyate.

¹⁰ Nog Apagba'te inpa' oa':

Judío aratbutere yan'durugpakika' Diosa nog aratbuttaj o'mana'uyate.

¹¹ Nogyo Apagba'te inpa' oa':

“Dios ’urua’nanada o’ika’,” “Uruda Huairitone’ o’ika’,” Aya’ nog aratbuta aya’baya’da yan’tia’pakikati’.

¹² Isaíasakon inpa’ o’madoya’uyate:

Isafen adhuea’ huayayo huakka’da o’neapo. Nogtiada Huakhuairi o’eapo. Nog aratbutenbeta’ Huairi o’eapo. Nog aratbut ken’taj huakka’ on’pakapo. Kentaj o’noknopoika’apo. Apagba’tē kenpa’ oa’uyate.

¹³ Diosa ’urua’nanada mogkad-huahuika’apo buttida o’ika’nok Diostaj daka’nanada moknopoike’, Cristotaj moknopoepo mo’durugpakike’ kenpa’ti mo’noeyike’. Diosen Nokirega teyda monopo’toenok Diosa ’urua’nanada bokadhuahuike’, nogiti nogiti daka’ kanoknopoike’po. Ijtiona’pakikay.

¹⁴ Opuomey Cristotaj huaknopo’eeri konig do’hued huama’buy konig do’hued huidpo mo’epo huadaknanada mo’epo, huayahuaya di’ mo’maika’ne. Huakka’ Cristotaj moknopoepo huayahuaya manmadikika’dik mo’ika’ne. Do kenda daka’ e’nopoepi’

¹⁵ Diosa me’ta’mona’nok in beroba’tē okkahuehue’da ka’ne’po daka’ on’boroaypo on’nigmadoya’ne. ¹⁶ Nog aratbuttaj Jesucristoen huadak hua’a kamanbatia’pakike’po Diosa me’tinepahui’po me’ta’mona’uynē. Nog aratbuta Jesucristotaj o’noknopoēnok Diosen Nokirega o’manopo’toepo Diosa bae’dik mo’maeapone.

¹⁷ Jesucristotaj yoknopoepo Diosen ’urua’nanada ijmanmadikika’nok huakka’ada judío ehue’ huae’eria on’nopo’korea’depo Diostaj on’nigpeika’. Konigepo durugda ijikay. ¹⁸ Cristoa me’nopo’toeonhuahuika’nok Jesúsen huadak hua’a ijmanbatia’pakon-huahuika’uy. Konig Diosayo’da kika’dik o’enig ’urua’nanada ijkika’uynok huakka’ada nog aratbuta Cristotaj

o’noknopoika’po Diostaj on’nigpeika’.

¹⁹ Diosen Nokirega be’tēypaka’nok Diosonig ’urua’nanada ijkika’uy. Ijbayarea’ika’uy. Ken konig Jesucristoen huadak hua’a huabada ijmanbatia’pakonhuahua’po Jerusalénya’kon huaboa’da ijmanbatia’pakonhuahua’po nobbaya’ nobbaya’ bidteda Ilírico huadaribayo Jesucristoen huadak hua’a daka’ ijmanbatia’pakonhuahuika’uy.

²⁰ Keya’ nogomey Cristoen huadak hua’a on’manbatia’pakdenok on’nopo’korea’depo Jesucristotaj o’noknopoēdenok, keya’ do’hua Cristoen huadak hua’a manbatia’pakhue’ ijjemey. Keya’ aratbut Cristoen huadak hua’a peehued ee’ted ijpakpo ijmanmadikikay. ²¹ Kenda Apagba’tē oa’nig ijkikay.

Aratbuta Cristotaj tipeehued o’neon-huahuika’depo on’tipeeapo. Cristotaj o’noknopoēnka’apo. Apagba’tē kenpa’ oa’uyate.

Romayo ijhua’apoy, Pabloa o’nopo’euyate.

²² Romayo opudomeytaj e’mata’unhua’ta’ ijpakika’nig’a nog aratbutte huakkuru hua’dik iije’uy. Jesucristoen huadak hua’a peehued huae’eritaj huakkuru hua’dik iije’uy. Konigepo opudomey Roma huae’eritaj huahuahue’dik ijjuy. ²³ Oynayo nobbaya’ nobbaya’ ijmanmadikad-huahuika’depo aya’ ijka’depo huakka’ huabayok ijhue’da opudomeyere e’mata’unhua’ta’ ijpakonhuahuika’depo

²⁴ Españayo ijtiakonhuahua’po opudomeytaj ijmeta’ika’apoy, ijnopoey. Opudomeyere e’durugpakon-huahua’de’tē do’taj men’tihuapokpo Españayo menta’mona’. ²⁵ Oyednayo Jerusalényo ijhua’apoy. Pai’da e’eada huama’buy huaknopo’eeritaj huakupe ijtohua’apoy. ²⁶ Macedonia huaknopo’eeria kenpa’ti Acaya huaknopo’eeria Jerusalényo pai’da

huæ'eri huama'buytaj huakka' huakupe
a'manigta'monaya'po on'eretpakpo
on'bayokikame'te. ²⁷ Jerusalénya'
judío huama'buya huakkuruda
Jesucristoen huadak hua'a Macedonia
huæ'eritaj on'manbatia'pakon-
huahuika'uyatenok Macedonia judío
ehue' huaknopoe'eria konig dehuea'
on'maepo Jerusalényo huama'buytaj
on'pakpo huakupe on'bayokikame'te.
²⁸ Kenda ikuhuitonpo huakupe
Jerusalényo pai'da huama'buytaj
ijbayokuddepo Españayo ijhua'po
opudomey Roma huæ'eritaj
ontá'unapet. ²⁹ Opudomeyenbayo
e'tiakde'te Cristoa me'nopo'toenok
on'madurugpaka'apone.

³⁰ Jesucristo Huairitaj moknopoe'po
Diosen kakike'po do'taj bo'tihuapokpo
Dio'staj diga' men'tiona'pakika',
egomey. Kenpa'ti Diosen Nokirega di'da
mo'ea'nok diga'da men'tiona'pakika'.
Daka' o'nona'ne, egomey. ³¹ Judeaya'
oknopoe'hue' huæ'eritaj Pablotaj
yatioka', Dios, men'tiona'pakonhua'.
Ken huakupe ijtohua'po ijbayoke'apoy.
Huama'buy Jerusalénya' durugteda
ka'de'po men'tiona'pakonhua'.
³² Dios e'paknayo opudomeyenbayo
durugteda yokye'apoy. Durugtenanada
opudomeytaj on'tiahuayapone.
Opudomeyere ijnopo'noeyapoy.
³³ Diosa a'manopo'noeyaya'po
opudomeyere kai'ke'.

Saludos o'manigdikta'mona'uyate.

16 Oro'omeyen huido, Febe,
huadakda o'ika'po Cristoen
huaknopoe'eritaj o'tihuapokika'po
Cencrea huakka' jakya' o'bati-
huapokika'. ² Konig Huairi Cristoa
o'paknok Febetaj daka' yade'ika', konig
huama'buy huaknopoe'eritaj 'urua'da
on'bae'ika'nig konigti kentakon yade'ti'.
Febe nogomeytaj doeretaj huakka'da

bo'tihuapokuynok katapi' Febe e'ka'te
yan'tihuapokikati'.

³ Priscila Aquilaere doere Jesucristoen
huadak hua'a o'manbatia'pakika'po
o'manmadikika'uy. Priscilataj
Aquilataere do'hua saludos
ijmanigdikta'monay. ⁴ Do'taj on'tioka'po
mo'bueyay'uyne. Konigepo kenomeytaj
dakitia' ijanikay. Kenpa'ti aya' judío
ehue' huæ'eri huama'buya dakiti
on'manika'. ⁵ Huaknopoe'eri huama'buy
huidpoere Priscila Aquilaereen jakyo
Apagba' a'peeya'po ogkupopakika'po
kenomey huama'buytaj huidpotaere
saludos ijmadi'ktam'ay. Epeneto
huabokerek o'epo, Acaya huadaribayo
huæ'eri o'epo huakkuruda Jesucristotaj
o'nopo'korea'po oknopoe'uyate.
Huadi'da Epenetotakon saludos
ijdikta'monay. ⁶ María opudomeytaj
huakka' bo'tihuapokonhuahua'uy.
Kentakon saludos ijdikta'monay.
⁷ Do'hued aratbut Andrónico
Juniastaere saludos ijmadi'ktam'ay.
Doere huabakuda' jakyo o'ne'uy.
'Urunanada huaknopoe'eri o'ne.
Cristoen huamata'mona'eria daka'
o'matinopoe'y. Do'hua Jesucristotaj
oknopoe'hued ee'ted huakkuruda
Jesucristotaj o'noknopoe'uyate.

⁸ Ampliastaj saludos ijdikta'monay.
Amplias Cristoen huaknopoe'eritaj di'da
me'taene. ⁹ Urbanotaj saludos ijdikta'-
monay. Urbano oro'ere Jesucristotaj
o'nigpeika'po o'manmadikikay. Kenpa'ti
di'da Estaquistaj saludos ijdikta'monay.
¹⁰ Apelestaj saludos ijdikta'monay.
Apeles huaknopoe'eri o'epo pai'da
e'nopo'eada Cristotaj oknopoe'batikhue'
o'uy. Kenpa'ti Aristóbuloen huabettaj
saludos ijmadi'ktam'ay. ¹¹ Herodión
do'hued aratbut o'e. Herodióntaj
saludos ijdikta'monay. Kenpa'ti
Narciso ke'nen huabettaere saludos
ijmadi'ktam'ay. Huairi Jesucristoen
huaknopoe'eri o'ne. ¹² Ettone'

huidpo Trifena Trifosataere saludos iymadikta'monay. Kenomeya Huairi Jesucristotaj on'nigkika'. Kenpa'ti huadi'da huidpo Pérsidataj saludos ijdikta'monay. Pérsida huakka' Huairi Jesucristoen o'nigkika'uyate. ¹³ Rufo huabokerektaj saludos ijdikta'monay. 'Urua'da huaknopoe'eri o'e. Aya'ada on'tinopoika'. Rufoen huayetaj saludos ijdikta'monay. Ke'na konig do'hued huayeonigti me'taika'uy. ¹⁴ Asíncritotaj saludos ijdikta'monay. Flegontetaj Hermastaj Patrobastaj Hermestakon saludos iymadikta'monay. Kenomeyere huaknopoe'eritaj saludos iymadikta'monay. ¹⁵ Filólogotaj, Juliataj, Nereotaj Nereoen huama'buytaj, Olimpastaj huaknopoe'eri kenomeyeretaj saludos ijdikta'monay.

¹⁶ Huayahuaya di'da yan'mae'po huayahuaya yan'batodurugpakika'. Aya'da huaknopoe'ere nog huakka' jak nog huakka' jak huae'eri huaknopoe'eria saludos on'madikta'mona'.

¹⁷ Keyoj ijjay. Nama'da huamanmadika'eria opudomeytaj nama'da e'manmadika'ta' on'pakika'. Onte'ti hueretta'da oknopoe'hue'dik mo'eapetpi', nama'da bokika'apetpi'. Buttida e'manmadika' moknopoe'de'uy. Kenomey nama'da on'manmadika'nok yan'bakhua'. Kenomeytaj peehue' yanika'. ¹⁸ Kenomey nama'da huamanmadika'eri oro'omeyen Huairi Jesucristotaj nigpeehue'da o'nika'po kenpa'da huata'da o'deretpakpo ogkika'. Nama'da konig 'uruda huadik on'batia'pakpo on'manmadika'po Cristoen 'uruda huaknopoe'eritaj nama'da mona'nok kenomey nama'da huamanmadika'eritaj peehue' yanika'. ¹⁹ Opudomeya Huairi Jesucristotaj 'urua'da on'nigpeika' aya' huaknopoe'eriada nogya' nogya' mo'tinopoene. Konigepo ijdurugpakika'. Opudomey huadaky'o a'kikay'

daka' mo'nopoika'nok kenda ijpaki. Kenpa'ti dakhuea' a'kay' nopoe'hue' mo'ika'nok kenda ijjeretpaki. ²⁰ Dios Huamanoeya'eria bo'tihuapoknok ida toto' nama'da huaa'eria onte'ti engaña ogkahue'dik mo'eapone. Huairi Jesucristoa daka' opudomeytaj mogkike'.

²¹ Timoteoa doere huabaa'eri saludos mo'dikta'mona'ne. Kenpa'ti do'hued aratbut Lucio Jasónere Sosípaterrea saludos mo'dikta'mona'ne.

²² Do Tercio in Pabloen beroba'te ijtamadoya'po Jesucristo o'paknok do'huakon saludos on'dikta'mona'ne.

²³ Gayoen jakyo do Pablo ijjikay. Gayoen jakyo huaknopoe'eria a'batadi'keaya'po on'bakudika'po, Gayoa saludos bo'huaa'ne. Erasto huakka' jakyo huakupe huatoe'eria saludos mo'dikta'mona'ne. Kenpa'ti huama'buy Cuartoa saludos bo'huaa'ne. ²⁴ Aya' opudomey huaknopoe'eritaj Huairi Jesucristoa daka' mogkike'.

Diostaj Jesucristotaere dakiti mo'da'ika' Pabloa oa'uyate.

²⁵ Dios 'urunanada o'e. Teynanada o'e. Konig teyda kanoknopoi'ke'po opudomeytaj Diosa bo'tihuapokike'. Jesucristoen huadak hua'a oknopoe'dik yanika' kenpa'ti nopo'korea'dik yane' ijmana'ika'uy. Kenpa'ti Jesucristoen huadik ijmanmadikika'uy. Dios huadari kahuedaded Cristotaj ijta'mona'apoy Diosayo'da huanopoya'da o'nopoika'uyate. ²⁶ Jesucristoen huadak hua'a Apagba' huamanbatia'pakeria on'manbatia'pakika'uyatenig oy Diosa mo'nopoea'dene. Oy aya'baya'da aratbut nogya' nogya' on'mapeedepo o'noknopoe'de. Kenda yan'manopoe' Diosa o'mana'uyate. Diosnayo o'noeonhuahuika'. Aya'da aratbut nogbaya' nogbaya' kanoknopoi'ke'

kanigpeike' Diosa Jesucristoen huadak
hua'a o'manopoea'de.

²⁷ Dios nogtida Huairi o'e. Diosay-
o'da aya'nanada o'nopoe. Jesucristotaj

oknopoepe "Dios 'uruda o'e. Kenpa'da
huadaknanada o'e." Mon'batia'pakika'.
"Dakiti, Dios," mo'nonika'.

1 CORINTIOS

*Pabloa huakkuruda Corinto
huakka' jakyo huaknopoe'eritaj
o'manigmadoya'uyate.*

**Pabloa Corinto huakka'
jakyo huaknopoe'eritaj
o'manigmadoya'uyate.**

1 Do Pablo ijey. Jesucristoen huadak hua'a ka'manbatia'pakike'po Diosa me'ta'mona'uyne. Opuđtaj o'nigmadoya'ne. Do huama'buy S6steneserea on'nigmadoya'ne. ²Opuđ Corinto huakka' jakyo huae'eri mo'ene. Diosensi'po ka'ne'po Diosa opuđtaj boktie'ea'uyate. Jesucristotaj moknopoe'po Diosen mo'ene. Opuđtaj on'nigmadoya'ne. Nogyon nogyon aya'tada Huairi Jesucristotaj huaknopoe'eritaj on'nigmadoya'ne. Jesucristo oro'omeyen kenomeyenere Huairi o'e. ³Apag Dios oro'en o'e. Dios, Huairi Jesucristoerea opuđtaj huadakda montihuapokike' kenpa'ti opuđtaj huadaknopoa'da mogkike'. Mo'no'noeyike'.

**Jesucristotaj moknopoenok Diosa
opuđtaj daka' mogkika'po
bo'tihuapokika'ne.**

⁴⁻⁹Kenda Diosa o'ika'nig kenda o'kika'apo. Diosen huasi'poere mo'noeonhuahuike'po Diosa opuđtaj mo'baktie'ea'uyate. Cristo Jesu'staj moknopoika'nok Diosa huakka' bo'tihuapokika'ne. Diostaj mo'nigpe'enok 'urunanada e'huae' huakka' bo'tihuapokika'ne. Jesucristotaj moknopoenok aya' opuđa Diosen daka' kagkike'po Diosa huakka' bo'tihuapokika'ne. 'Urudayo' kan'batia'pakike'po Diosa bo'tihuapokika'ne. Diosen opuđa

kan'nopoike'po Diosa bo'tihuapokika'ne. Jesucristoen e'manmadika'te kan'pee'po Diosa e'tihuapokok daka'da moknopoika'po mo'nigpeika'. Konigepo Jesucristo onte'ti e'tiakapo'te mo'nigunhuahuika'nok Diosa aya' daka' kagkike'po bo'tihuapokika'ne. Kenpa'ti Jesucristo e'tiakapo'te kene'huaya' huame'noetedakon Diosa mo'nopo'teypaka'ika'apet. Kene'huaya' huame'noete "Dakhuea' ogka'," be'api' huaahue'dik o'neapo. Konigepo Diostaj dakiti yonikay.

**Opuđ bokupopakpo Jesucristoen
huaknopoe'eri o'ene, kenpayo'da
yan'nopoika'. Nogpa' nogpa'
nopoehue' yanika'.**

¹⁰Opuđ huakka'da mo'epo konigyo' aya'ada yan'nopoika'. Konigyo' yan'batia'pakika'. Nogpa' nogpa' batia'pakhue' yanika'. Konigyo' yan'nopoika'. Konig Dios o'pakika'nig yan'nopoika', egomey pogomey. Jesucristo Huairi kenda o'paknok diga'da o'nona'ne. ¹¹Huayahuaya nogpa' nogpa' huadik on'batia'pakika'. Clo'een jak huae'eri kenda mename'ne, egomey pogomey. ¹²"Pabloen huaknopoe'eri ijey." Sue'ada o'da'ika'. "Apolosen huaknopoe'eri ijey." Nogomeya o'da'ika'. "Pedroen huaknopoe'eri ijey." Nogomeya o'da'ika'. "Cristoen huaknopoe'eri ijey." Nogomeya o'da'ika'. Ken konig nogpa' nogpa' opuđa boa'ika'ne. ¹³Cristotaj po'sakeahue' o'nuy. Hueypa cruzte do Pabloa nigbueyhue' o'ne'uyne. Konig do'hued huaknopoe'eri ka'ne'po bautiza ogkahue' o'nuyne. ¹⁴Botta'tayo'da bautiza ijmagma'uy. Crisptaj Gayotaere bautiza ijmagma'uy. Nogtanayo bautiza magkahue'da ijje'uy. ¹⁵Pabloen huaknopoe'eri kae'po bautiza mogka'uyne be'api' ahue'dik o'ne. ¹⁶...Aa' yokkahueate

nogtaj bautiza yogka'uy. Estéfanas huabeteretaj bautiza yogka'uy. Nogtanayo bautiza magkahue'da iije'uy ijnopoe. ¹⁷ Bautiza kamagke'po Cristoa ta'monahue' me'uyne. Jesús en huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Diosa me'ta'mona'uyne. Aratbuttaj Jesús a o'manigbuey'uyate. Oro'en dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po o'manigbuey'uyate. Jesús onte'ti o'noepo aratbuttaj o'manoanhua'huika'apo. Kenpa' Jesús a o'ka'uyate kamanbatia'pakike'po me'ta'mona'uyne. Do'huedda 'urua'da huadik kamanbatia'pakike'po ta'monahue' me'uyne. 'Urua'da huadik aratbuten huadikda e'manbatia'pakika'nayo Cristotaj oknopoe'hue'dikda ya'neapet. Kenpa'ti Diosa dakhuea' e'ka' bakkahueahue'dik ya'neapet. Kenpa'ti Cristoere noeonhua'huahue'dik ya'neapet.

**Onte'ti kan'manounhua'huike'po
Jesús o'manigbuey'uyate.
Kenda Diosa o'manigka'uyate.
Kenda huadak hua'a
huakka'da o'noknopoe'denok
Diosa o'manopo'yarea'de.**

¹⁸ Hueypa cruzte Cristo o'buey'uyate o'manmadika'ikay. Kenda hua'a nama'da o'e oknopoe'hue' huae'eria on'nopoi'ka'po kenpa'da bueydik o'nika'apo. Oro'nayo Cristoen huadak hua'a oknopoi'ka'po onte'ti Cristoere o'noeonhua'huika'apone. Teyda huadika Dios oro'taj mo'noeanhua'huika'apone. ¹⁹ Apagba'te inpa' o'madoya'uyate:

Oknopoe'hue' huae'eria huakka' katetapi' on'nopoi'ka'nig'a. Nogok nopoe'hue'da o'neapo. Aratbut huakka' on'nope'ni'g'a kenda nama'da on'nope' ijhuua'apoy. A'nennada Diosa oa'uyate.

²⁰ Huakka' huanopoe'eri 'urua'da huanopoe'eri nama'da on'nopoi'ka'nig'a Diosa o'manopoe'a'de. Diosyo'da

huadaknada o'nope. ²¹ Dios o'paknok aratbut hua'enda daka' on'nopunhua'huika'po Diostaj oknopoe'hue'dik o'nika'. Diosa daka' o'nopepo Jesús en huadak hua'a huaknopoe'eritaj o'manopo'yarea'ika'. Ken huadak hua'ataj oknopoe'hue' huae'eria'noy on'tierikika'.

²² Judío aratbuta aknopoe'ya'po konig Diosayo'da ka'dik o'eni'g eaktiahuayenta' on'pakika'. Nogda nogda e'nope'ta' nog aratbutada on'pakika'. ²³ Hueypa cruzte Cristo oro'taj mo'nigbuey'uyate. Oro'a o'manbatia'pakikay. Kenda judío aratbut on'peepo huakka' o'nokbira'po oknopoe'hue'dik o'nika'. Jesús hueypa cruzte aratbuttaj o'manigbuey'uyate nog aratbutada on'peepo nama'da hua'a o'e on'nopoi'ka'. ²⁴ Judío aratbut huaknopoe'eri kenpa'ti nog aratbut huaknopoe'eri Jesucristotaj on'nigpe'eenok kenomeytanayo Diosa o'bakkahuea'po onte'ti Diosere o'manoanhua'huika'apo. Kenda Dios o'nopepo 'urua'da o'kika'. ²⁵ Kamanigbueye'po Diosa kurudya' Jesús taj o'ta'mona'uyate. Dios nopoe'hue'ada o'ka' teyhue'ada o'ka'uy aratbutada en'nope'tada Diosa kenda o'ka'po huakka'nanada o'nopepo o'ka'uyate. Teynanada o'ka'uyate. ²⁶ Opu'domey huaknopoe'eri sue'ada huakka' huanopoe'eri ee'pi' sue'ada teyda huairi ee'pi' sue'ada huairi huairiens'i'po ee'pi' Diosa boktie'ea'uyne. Kenda nopoe'dik mo'ene, egomey. ²⁷ Diosa o'pakpo sue'da huanopoe'eritaj o'baktie'ea'uyate. Huakka' huanopoe'eria kan'bira'e'po Diosa nopoe'hue' huae'eritaj o'baktie'ea'uyate. Teyda aratbut kan'bira'e'po aratbut sue'da teytaj Diosa o'pakpo o'baktie'ea'uyate. ²⁸ Aratbuttaj huairi ehue'kon kan'bayahue'po Diosa huairi ehue'takon huanaba'taj pai'da aratbuttaj huatibirae'eritaj

o'baktie'ea'uyate. ²⁹“Huadakda ijjeý. Huairi ijjeý. Huakka'da ijnopoeý.” Dios e'peete ahue'dikda ka'nike'po kenda Diosa o'ka'uy. ³⁰Diosa o'paknok oro'omey Jesucristotaj oknopoi'ka'ne. Jesucristotaj oknopoe'po Diosa 'urua'da e'kika' mo'nopoi'ka'ne. Jesucristotaj oknopoe'po Diostaj huadakyo' o'ika'ne. Jesucristotaj oknopoe'po Diosenyo'da e'kikata' o'pakika'ne. Jesucristotaj oknopoenok Diosa mo'nopo'toe'po mo'noeanhuahuika'apone. ³¹Konigepo, “Huaboro'da Dios. Huadakda o'e Dios. Huamatinepahui'eri Dios o'e. Huakka'da o'ka'uyate. Kenpa' aratbuta kan'manbatia'pakike'.” Ken konig Apagba'a oa'.

Jesucristo hueypa cruzte mo'nigbuey'uyate. Kenda huadak hua'a Pabla o'manbatia'pakika'uy.

2 A'nenda opudomeytaj ata'huadeya'po on'huahua'uy, egomey. Jesucristoa mo'nigka'uyatenig ijmanbatia'pakika'uy. Diga'da huanopoe'erien hua'a onikahue' o'nika'uyne. ²A'nenda opudomeyere ijjunhua'po opudtaj Jesucristotayo'da e'tia'pakika'ta' ijpakuy. Kenpa'ti Cristo hueypa cruzte o'buey'uyate kendayo'da e'manbatia'pakta' ijpakika'uy. ³Jesucristoen huadak hua'a ijmanmadika'po konig teyhue'da ijika'po kenpa'ti ijjiriga'po ijme'pukika'uy. ⁴Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakpo konig huakka' huamanopoe'eria 'urunanada on'manmadika'nig manmadikahue' ijika'uy. Diosen Nokireganayo teyda be'tihuapokika'nok daka' Jesucristoen huadak hua'ayo'da ijmanbatia'pakika'uy. ⁵Huabokereken 'uruda hua'a mo'peede'po Diostaj moknopoenig'a Dios kenda pakhue' o'e. Diosen teyda hua'a mo'peede'po moknopoi'ka'. Kenda Dios o'pak.

Diosen e'nopoe' Diosen Nokirega mo'nopoea'ika'

⁶Huaknopoe'eri daka'da o'no-knopoeonhuahuika'nigtaj Diosen 'urua'da huanopoe' o'manmadikikay. Kenda oknopoe'hue' huae'eri on'nopoi'ka'nig manmadikahue' o'ikay. Oy gobierno huairi o'nika'nignayo on'bueyapo kenpa'ti kenomeyen e'nopoe' ehue'da o'epo. Kenomeyen hua'a manmadikahue' o'ikay. ⁷A'nennanada Dios soatayo' o'nopoi'ka'uyatenig aratbuttaj ijmanbatia'pakikay. Huadari kahued oro'taj kurudyo ijbato'hua'apoy Diosa soatayo' o'nopoe'uyate. Kenda ijmanbatia'pakikay. ⁸Kenda nogbayo nogbayo huairi nopoenkahue' o'ne'uyate. E'nopoenka'nayo Jesús oro'en 'uruda huairitaj hueypa cruzte arakhue' ya'neay'uyet. ⁹Apagba'a oa'po: Diostaj di'da huae'eritaj 'urua'da Diosa mo'nigkika'apone. Kenda Dios 'urua'da mo'nigkikaponig aratbuten huakpoa tiahuayhue'dikda o'nika'uy. Kenda peehue'da o'nika'uy. Kenpa'ti kenda Diosa mo'nigkikaponig nopoe'hue'da o'nika'uy.

¹⁰Kenda Diosa mo'nigkika'aponig oro'taj a'manopoenkaya'po Diosen Nokirega bo'tihuapokuyne. Aya'da Diosa o'nopoe Diosen Nokireg kenpa'ti o'nopoe'po oro'taj mo'nopoea'uyne.

¹¹Konig nog aratbuta on'nopoi'ka'nig oro'omeynayo nopoe'hue'dik o'ika'ne. Ke'nen nokiregayo'da kenda on'nopoe. Konigti kenda Dios o'nopoi'ka'nig Diosen Nokiregayo'da o'nopoe. ¹²Konigti kenda Diosa katetehue' mo'nigkika'aponig a'nopoenkaya'po Diosen Nokireg oe'uy. Aratbuten nokireg baehue' o'uyne. ¹³Kenda Diosa oro'taj mo'nigkika'apone Diosen Nokirega mo'nopoea'uyne. Kenda

o'manmadikikay. Konig huabokerekada on'nopoika'nig manmadikahue' o'ikay. Diosen Nokirega mo'nopo'toenok Diosen hua'a oro'a o'manmadikikay.

¹⁴ Aratbuta Diosen Nokireg toehue' o'nepo kenda Diosen Nokirega o'manmadikika'nig peehue'dik o'nika'. Diosen e'manmadika' nama'da o'e on'nopoepo. Diosen e'manmadika' nopounkahue' o'nika'. Kenomeynayo Diosen Nokirega o'manopo'toenok on'nopoenika'. ¹⁵ Aratbut Diosen Nokireg on'nopo'toepo aya'da nopoe'dik o'ne. Huadak ya'etpi' dakhue' ya'etpi' nopoe'dik o'ne. Nogomey Diosen Nokireg toehue' o'nepo "dakhuea' ogka'," oro'omey huaknopoe'eritaj huaahue'dik o'nika'. ¹⁶ "Kenda Dios Huairi o'nopoika'nig be'api' nopoehue'dik o'ne. Diostaj onmadikahue'dik o'ne." Apagba'a kenpa' oa'. Oro'nayo Diosen Nokireg o'nopo'toene o'nopoey. Konigepo Cristoen e'nopoe' oro'akon o'nopoene.

Oro' Diosenyo'da huabaa'eri o'ene.

3 Ken konig huabokerek Diosen Nokirega nopo'toehue'da mo'enok opudtaj onbatia'pakdik ijika'uy, egomey, pogomey. Konig huasi'po huaboa'da Cristotaj o'noknopoedenigtaj onbatia'pakdik ijika'uy. ² Konig huasi'potaj on'hue on'yokika' konig sigda sigda daka'da opudtaj o'nonmadikika'uyne. Konig huabokerekta*j* ijmanmadikikay opudtaj onmadikahue' o'nika'uyne. Huabokerekta*j* e'manmadika' peehue'dikda mo'ika'uyne oyda kenpa'ti peehue'dik mo'ika'ne. ³ Aratbutada on'pakpo ogkika'nig opudomeyakon Diosen Nokirega o'pakika'nig kakahue' mo'ika'ne. Nogtaj nogtaj dig mo'bahuahuaypo kenpa'ti nogtaj nogtaj mo'maboyika'ne. Konig Diostaj oknopoehue' huae'eri ogkika'nig

opudomey bokika'ne Diosen Nokiregtaj nigpeehue'da mo'ika'ne. ⁴ "Pabloen huaknopoe'eri ijje*y*." Noga boa'ne. "Apolosen huaknopoe'eri ijje*y*." Noga boika'ne. Konig huabokerek Diosen Nokireg nopo'toehue'nanada huae'eri mo'ika'.

⁵ Do Pablo Apolosere Diosen huanaba' o'epo Diosen o'kikay. Jesucristoen huadak hua'a o'nonmadika'uynok opudomey Jesu*sta*j moknopoe'uy. Konig Diosa mena'uy*ni*gda ijmanmadikika'uy. Konig Diosa Apolostaj ona'uy*ni*gda o'kika'uy. ⁶ Do Jesucristoen huadak hua'a o'nonbatia'pakonhuahuika'uyne. Diosa opudtaj huaboa'da moknopoea'uyne. Apolosa opudtaj monmadikika'uyne. Diosa o'tihuapoknok nogiti nogiti Cristotaj moknopoe'uyate. ⁷ Be'api' Cristoen huadak hua'a huamanbatia'pakeri hueretda ehue'da o'ne. Be'api' huamanmadika'eri hueretda ehue'da o'ne. Diosayo'da nogiti nogiti yaknopoe'taj o'batihuapokika'. ⁸ Jesucristoen huadak hua'a huamanbatia'pakeri kenpa'ti Diosen huamanmadika'eri konigti huadaknada ogkika'. Kenda noga noga ogkika' Diosa o'nopoepo dakhuapa o'bayokapo. ⁹ Oro' Diosenyo'da huanigka'eri o'ene. Opudnayo konig Diosen ta'ba mo'ene. Opudtaj 'urua'nanada Diosa mogkika'ne.

Opudomey Jesucristotaj moknopoenok konig Diosen jak mo'ene Diosa o'ka'. ¹⁰ Do konig 'uru jak huaka'eri ijje*po* Diosa be'teya'nok jak huanhuad konig 'iddu ijka'uy. Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakikay. Ijmanmadikikay. Diosa be'tihuapokonhuahua'uyne. Jak 'iddu aya' jak huanhuad o'e. Jesucristotaj eknopoe' konig jak iddu o'e. Huaknopoe'eritaj noga Diosen hua'a on'manmadikika'. Jesucristotaj

huaknopoe'eritaj kan'manmadikike'po daka' kan'manmadikike'. ¹¹ Jesucristo konig Diosen jak 'iddu Diosa onhuada' noga jak 'iddu ehue'dikda o'ne. ¹² Jesucristoen huaknopoe'eritaj nogte huamanmadika'eria 'urua'da on'manmadika'apo. Nogomeya sue'da huadakdik huaknopoe'eritaj on'manmadika'apo. ¹³ Jesús e'tiakte Diosen kene'huaya' huame'noe o'epo. Kenoka' aya'da Diosen dakhuaapa on'baa'de'ika'nig'a aya'ada on'tiahuayapo. Diosa o'batiahuay'ea'apo. Dios konig ta'ak o'bakpaka'apo. Sue'da huadak en'baa'nayo o'bakpakapo. Sue'da huadak e'manmadika' o'bakpaka'apo. Huadakda e'manmadikika' bakpakahue' o'epo. ¹⁴ Konig 'iddute jak ogkadhua'po Diosen huadak hua'a on'manmadikika'uy. Huaknopoe'eritaj daka' on'manmadikika'uy. Huaknopoe'eri daka'da eknopoun-huahuika'nayo batikhue'da e'ika'nayo huamanmadika'eritaj dakhuaapa ya'bayokapet Diosa. ¹⁵ Sue'da huadak huamanmadika'erien huaknopoe'eri eknopoe'ada e'batiknayo Diosen hua'a huamanmadika'eria sue'da huadakamon on'manmadikika'nok ehue'da o'epo. Huamanmadika'eriyo'da konig jak e'bakpakya' o'norokpo Cristoere onte'ti on'noeonhuahuika'apo.

¹⁶ Opuḁ Cristoen huaknopoe'eri mo'ene. Opuḁ konig Diosen jak mo'epo Diosen Nokireg opudennopo'yo o'ika'. ¹⁷ Diosen jak kenpa'da 'urua'da o'ika'. Diostaj 'urua'da o'e. Kenpa'ti opud Diosen jak konig mo'ene. 'Urua'da Diostaj mo'ika'nok. Diosen huaknopoe'eritaj be'api' dakhuea' e'batoka'nayo Diosa kentaj ke'poda castiga o'magka'apo.

¹⁸ Huata'da nama'da onahue' yanika'. "Donayo huakka' ijnopoey." Ahue' yanika'. Aratbutenda e'nopoe' huakka'da ijnopoey bepi' e'nopoe'nayo

hueretda e'nopoe' a'nopoeya'po "nopoe'hue'da ijjeḁ," kan'nopoiḁe'. ¹⁹ In huadariya' huabokerek huakka'da on'nopoiḁa'. Aratbutada e'nopoe' Diosa pakhue'da o'ika'. "Huakka'da ijnopoeḁ aratbuta ea'ada nama'da ogkika'nok Diosa o'nopoeḁo ehue'da o'maea'." Apagba' kenpa' oa'. ²⁰ "Huakka' huanopoe'erien e'nopoiḁa'taj Diosanayo o'nopoe. Kenomeḁ nama'da on'nopoiḁa'nig Diosa o'nopoe'." Kendakon Apagba' oa'. ²¹ Konigepo, "Oro'en huamanmadika'erinayo 'urua'da monmadikika'ne," ken konig batia'pakhue' yanika'. Diosanayo opudtaj aya'da bo'yokdeme'ne. ²² Kan'manmadikike'po opudtaj Diosa Pablo Apolosere Pedrotaere bo'yokuyne. Huadari bo'yokuyne. E'noe' kenpa'ti e'bueḁ bo'yokuyne. Oyda kenpa'ti nogok mo'noeonhuahuika'apone. Kenda aya'da o'puden mo'taene. ²³ Opuḁ Cristoen mo'ene kenpa'ti Cristo Diosen o'e.

Cristoen huata'moneria konig ogkika'.

4 Apolos doere Cristoen huanaba' o'epo Jesucristoen buttida hua'a daka' kan'manmadike'po Diosa mo'nopoea'uyne kenpa'ti mo'ta'mona'uyne. Ken konigda opuda oro'taj mokie'ne. ² Huanaba'a huairien o'tamatoepo daka'da tamatoedik o'nika'po kenpa'ti ke'nen huairitaj daka'da kan'nigpeeonhuahuike'. ³ Pablo huadakda huanaba' Diosen o'kika' do'taj opudomeḁ mo'nopoetpi'. Pablo sue'da huadak huanaba' o'kika' mo'nopoetpi'. Kenda mepu'kehue'dik ijjeḁ. Kenda ijḁika'uy huadakpi' dakhue'pi' do kenpa'ti huata'da tome'pukhue'dik ijjeḁ. ⁴ Opuḁomeḁere dakhue' huamanmadika'eri huanaba' ehue' ijḁika'uy donayo ijnopoeḁ. Konigepo Diostaj huadakda ijjeḁ ahue'dik ijjeḁ.

Diosayo'da kenda huaa'dik me'ene.
⁵Kurudya' Cristo tiakhued ee'ted.
 "Cristoen huanaba' huadak o'ka'
 dakhuea' o'ka'," ahue' yanika'. Cristo
 e'tiahte katepi' huanaba' huanopoya'da
 o'nopoika'nig kenpa'ti katepi' o'kika'nig
 konig iregireg o'kika'nig kenda Cristoa
 o'batiahuay'ea'apo. Aya' Cristoa kenda
 o'manopoea'apo. Huabokerek 'urua'da
 e'kika'nayo, "Huadakda i'kikame'ne."
 Cristoa o'mana'apo.

⁶Kenda huaboa'da o'nona'dene,
 egomey, kenda opudtehuapa' on'nigba-
 tia'pakne. Konig Apolos doere Apagba'
 o'kika'nig opudtaj o'nonmadika'ne.
 Apagba'tayo'da nigpeika'dik mo'ene.
 Diosen huamanmadika'eri noga
 "Huadakda o'e. Kentaj ijpaki. Noga
 huamanmadika'eri dakhue'da o'e."
 Ken konig ahue' yanika'. Aya'tada
 konigti yan'bakapika'. ⁷"Oro'nayo
 huadakda o'ey. Nogomey sue'da huadak
 o'ne." Kenpa' nopoehue'dik mo'ene.
 Aya'da mo'matoika'nig kenpa'ti aya'da
 mo'nopoika'nig Diosa mo'bayokuyne.
 Konigepo do'huada aya'da ijbae'ika'uy
 nopoehue' yanika'.

⁸Huakka'da Diostaj oknopoikay.
 Aya'da katepi' o'paknig o'matoey.
 Opud oy mo'nopoienig'a. Oro' huairi
 o'ey, Pablo Sosteneseretaj pakhue'
 o'ey opuda mo'nopoienig'a. Opudomey
 huairi ka'ne' iijeretpaki. Opud huairi
 ee'nayo oro' opudere huairi yahue'dik
 o'eapet. ⁹Jesucristoen huadak hua'a
 kan'manbatia'pake'po oro'taj Diosa
 mo'ta'mona'uyne. Diosa o'paknok
 oro' huairi ehue' o'ey. Huanaba'onig
 o'ey. Kenda aya'ada bo'tiahuayika'nig
 bueydik o'ne. Aratbuta on'batia'pakika'.
¹⁰Cristoen o'kika'nok huasegda o'nepo
 ogkika' aratbuta oro'taj mo'tinopoepo.
 Oro'nayo Jesucristotaj daka'
 oknopoikay huata'da mo'tinopoika'ne.
 Oro'nayo teyhue'da o'ey. Opudnayo
 teyda mo'ene. Nopoehue'da o'ne.

Oro'taj aratbuta mo'tinopoika'nok
 opudomey huadakda o'ne aratbuta
 mo'tinopoike'po. ¹¹A'nenda oydakon
 aypota' o'ikay kenpa'ti maymaya'
 o'ikay. Kenpa'ti yudtata' pai'da
 o'ikay. Aratbuta oro'taj dakhue'da
 mogkika'ne. Oro' konig nogyon
 nogyon o'hua'udhuahuikay. Oro'en jak
 sigpi' ehue'da o'ika'. ¹²Aypotehuapa'
 yudtatehuapa' huakka'da o'baa'ika'po
 o'arogikay. Aratbuta oro'taj e'tidi'ke'-
 tada oro'nayo kenomeytaj huadakda
 hua'a o'baa'tokikay. Kenoka' oro'taj
 dakhuea' egka'te bahuadiayhue' o'ikay.
¹³Dakhuea'da oro'taj en'huaa'tada
 oroa kenomeytaj huadakda hua'a
 o'maboroayikay. A'nenda oydakon oro'
 konig tajpo o'enok, oro' konig pakhue'
 o'nika'nig o'enok oro'taj pakhue' mo'epo
 mo'enne.

¹⁴Kan'bire'po opudtaj nigmadoyahue'
 o'nene. Opud konig do'hued huasi'po
 mo'enok daka'da on'boroaypo on'nig-
 madoya'ne. ¹⁵Jesucristoen huadak
 hua'a huamanmadika'eria huakka'da
 e'toe'pi' huaknopoe'eri nogtida
 huaoj mo'toene. Do'taj mo'toene.
 Konig opuden huaoj ijje. Jesucristo
 Diosen huamanoeanhuahuika'eri o'e
 opudtaj o'nonbatia'pakika'uynok opud
 moknopoe'uyne. ¹⁶Konig do 'urua'da
 ijkika'nig konigti yag'kika'. Kenda
 huakka'da ijpakpo o'nona'ne.

¹⁷Konigepo opudtaj Timoteotaj
 on'nigta'moname'ne. Timoteo
 Jesucristotaj huaknopoe'eri o'epo konig
 do'hued huasi'po huadi'nanada o'e.
 Ke'na Diostaj daka' o'nigpeika'. Konig
 Jesucristotaj ijnigpeika'nig kenda
 monbatia'pakapone. Nog huakka'
 jakyo nog huakka' jakyo Jesustaj
 huaknopoe'eritaj ijanmadikika'uynig
 kenda Timoteoa monbatia'pakapone.
¹⁸Pablo ome'pukpo oro'te tiakhue'
 ya'eapet sue'ada do huadakda ijje
 huanopoe'eria e'nopoe'tada, ¹⁹a'ti

opudte ijtiakapoy ijinopoeý Diosa e'paknayo. Kenoka' do e'tiakte huadakda ijjeý huaa'eri menpa' huadak ka'dik o'neapo ijinopoeapoy. Oy kenda ondapakika'nig buttida o'e ijinopoeapoy. ²⁰ Dios Huairitaj e'nigpeika' huakka'dik huapa ehue' o'e Dios Huairitaj e'nigpeika'te Diosa oro'taj mo'nopo'toepe Diosen e'ka' montihuapokika'ne. ²¹ ¿Kateataj bo'pak opud? A'ti do e'tiakte opudtaj dakhuea'da e'magkapi' di' e'maepi' daka'da e'matoe'pi'. ¿Kateataj bo'pak?

**Huaknopoe'eri e'eada dakhuea'
o'ka'nok yan'maoroka'.
Pabloa o'mana'uyate.**

5 Opudomeyere nogtida huaknopoe'e-ria ke'nen huaoen huatoe'taj oktoe, o'tipeey. Kenda dakhuea'nanada o'e. Ken konig Cristotaj oknopoehue' huae'eritipi' kahue' o'nika'. ² Oro'omey huadakda o'ey. ¿Mena'po kenpa' opud huata'da mo'tinopoika'? Ke'na dakhuea'da o'kika'po suhue'nanada e'dik mo'ika'ne. Opud e'kupopakya' maoroka'dik yanika'. ³ Do'hued huaso' opudere ehue' ee'pi' do'hued nokiregnayo opudere o'ika'. Ken huabokerek dakhuea'da o'kika' ijhuaa'dey. ⁴ Huairi Jesucristo o'paknok yan'kupopak. Do'hued nokireg opudere mo'eapone. Kenpa'ti Jesús Huairia opudtaj bo'tihuapokapone. Diosen ka'dik mo'eapone. ⁵ Ken dakhue' huabokerek ke'nen huaso'taj castiga kagke'po toto'taj yan'yokti'. Nogok Jesús Huairi e'tiakte ke'nen nokireg onte'ti Diosere ka'noeanhuahuike'po toto'taj yan'yokti'.

⁶ Dakhuea' huaka'eritaj, "Dakhuea' i'kika'ne. Kenpa'da yaorokti'." Onahued mo'ene. "Huadakda o'kikay." Opuda nama'da boa'ika'ne. Nogtiada opudya' dakhuea' e'kika'nayo kenpa'ti kentaj

orokahue' ee'nayo a'ti aya'adakon dakhuea'da bo'kika'apone. ⁷ Opud dakhuea' kahue' mo'eapetpi' kenpa'ti huadak bo'kika'apetpi' kenpa'ti Cristotaj daka' mo'nigpeika'apetpi' ken huabokerek dakhuea' e'ka'taj yanenti'. 'Urunopo'da ka'nike'po Cristo cruzte oro'taj mo'nigbuey'uyate. ⁸ Konigepo huadaknopoda mo'toika'po kenpa'ti buttidayo' mo'nopoika'po nogiti Cristotaj yanoknopoka' nogiti Cristotaj yan'nigpeika' kenpa'ti nogomeytaj bahuadiayhue' yanika', kenpa'ti nogomeytaj batuktukhue' yanika'.

⁹ Huabokerek toepakhued e'eada ettone'taj en'bakde'ika'nayo dakhue'nanada o'e. Kenomeyere ikahue'dik mo'ene. Kenda a'nenda o'nigmadoya'uyate. ¹⁰ Oknopoehue' huae'eria nogtaj nogtaj on'bakde'ika', kenpa'ti noga e'eretmatoeada nogiti nogiti huakka'da on'pakika', kenpa'ti noga on'berika', kenpa'ti noga e'ketka' diostaj on'deretpakika'. Kenomeyere ikahue'dik yanika' opudtaj onahue' o'nuyne. Kenomeytaj kenpa'da bakhuahue'dik mo'ene. ¹¹ Aratbut Cristotaj huaknopoe'eri huama'buy ijjeý ea'ada nogta nogta ettone'taj on'bakde'ikapi', e'matoeada nogda nogda on'eretpakikapi', e'ketka' diostaj on'pakikapi', nogeria on'tierikikapi', borrachoa' o'ikapi', huabere'eri o'nepi', Kenomeyere ikahue' yanika'. Kemomeyere bapehue' yanika'. Kenda e'mana'ta' ijpaki. ¹²⁻¹³ Oknopoehue' huae'eritaj dakhuea'da bo'ka'ne. Manahue'dik ijkay. Diosayo'da kenda mana'dik o'e. Opudomey huaknopoe'eri bo'kupopakika'ne. Be'api dakhuea' e'kika'nayo opudada maoroka'dik mo'ika'ne. Konigepo ke'na huaknopoe'eri ke'nen huaoen huatoe'taj oktoika', kentaj yanen'.

**Oknopōehue' huāe'eri huairite
huama'buytaj batohuahue' yanika'.**

6 Menokapi' o'nen huama'buy huaknopōe'eri opudtaj dakhuea' o'ka' mo'nopoēpo gobierno huairitaj mo'batohua'ika'nig'a. Gobierno huairi Cristotaj oknopōehue' huāe'eri o'e. ¿Mena'po Cristotaj huaknopōe'ried huairite batohuahue' mo'ika'? Huadakpi' dakhuea'pi' o'ka' opuden huairia ona'dik mo'ene. ²Nogok kene'huaya' huame'noete aya' aratbut katepi' ogkadhuahuika'uyate Jesúsen huaknopōe'eria on'mapeēdepo, "Dakhuea' on'magkadhuahuika'uyate." On'bahuua'apo. Kenda mo'nopoene. Opudere huaknopōe'eri huama'buya sue'da nama'da dakhuea' eka'nayo opuden huairianayo manoyika'dik mo'ene. ³Diosen huata'moneria nama'da egka'nayo nama'da ogka' oro'a bahuua'dik o'eapone. Kenda mo'nopoē. Konigepo oro'en huaknopōe'eritaj daka' o'peēpo dakhuea' o'ka' huaa'dik o'eapone. Yan'manoeynoeypo yan'bakkahuea'. ⁴Huama'buy nog huama'buytaj dakhuea' eka'nayo oknopōehue' huāe'eri huairite batohuahue' yanika'. ⁵Kenda mona'nig opud bira'dik mo'ene. Opudere nogtida huaknopōe'eriapi' nog huaknopōe'eritaj dakhuea'da egka'nayo opudere nogtida huama'buy huadakda huanopōe'eria menpa' ya'e. Ke'na manoynoeyika'dik o'e. ⁶Huama'buya dakhuea' egka'nayo oknopōehue' huāe'eri huairite kan'manoeyē'po batohuahue' yanika'.

⁷Kenoka' nog huaknopōe'eria opudtaj dakhuea'da mogka'nok kan'manoeyē'po oknopōehue' huāe'eri huairite mo'batohua'ika'ne. Kenpa' bo'kika'po dakhue'nanada bo'kika'ne. Nog huaknopōe'eria ontaj dakhuea' egka'te sohuata'da ika'dik i'et kenda huadakda o'e. Nog huaknopōe'eri ontaj

ekbere'nayo kenpa'da kake' nopoetdik i'et kenda huadakda o'e. ⁸Opud huaknopōe'eria nog huaknopōe'eri huama'buytaj huayahua dakhuea'da bo'kika'ne. Kenpa'ti mo'berika'ne. Dakhuea'da bo'kika'ne.

⁹⁻¹⁰Nama'da huaa'eritaj manpeehue' yanika'. Nogok aya'ada Diostaj nigpeika'dik o'neapo. Dakhuea' huaka'eri Diosere ikahue' o'neapo. Kenpa'ti huatoēere ehue'ada nogtaj nogtaj ettone'taj huabakdejeri Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti e'ketka' Diosta' huaerētpakeri Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti nogen huatoē'taj huabakdejeri Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti huabotbokereka' huabakdejeri Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti huabereeri Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti nogen en'tamae' huaerētpakeri Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti borrachoa' huakika'eri. Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti huamahui'a'eri Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti nama'da ia'po huabakbere'eri Diosere ikahue'dikda o'neapo. ¹¹Nogte huakka'mona opud kenpa' bo'kika'uynig'a Diosa bokkahuea'uyne kenpa'ti Diosa mo'nopo'tōenok Diosenyo'da bo'kika'ne. Jesús Huairi o'paknok Diosen Nokirega o'paknok "huadakda mo'ene," Diosa mona'uyne.

Oro'en huasō' Diosen o'e.

¹²"Katepi' e'ka'ta' ijpakpo ka'dik ijjei." Aratbuta on'batia'pakika'. Katepi' kahue' yanika' Diosa manahue' ee'nayo kenda ka'dik ee'pi' kenda kika'dik e'ēada tihuapokhue'dik mo'ika'ne. Katepi' oro'omey kika'dik e'ēada batikhue'dik o'eapetpi' o'nopoēpo kenda kikhue' mo'nika'. ¹³Huaaypotehuapa Diosa aypo mo'nigka'uyate. Aypotehuapa' Diosa huaaypo bo'ka'uyate. Nogok

aypo ehue' o'eapo kenpa'ti huaaypo ehue'da o'eapone Diosa kenpa' oa'nok. Nogen huatoe'taj kan'bakde'ike'po Diosa oro'en huaso' kahue' o'uyate. Cristotaj huadakdayo' kagkike'po Diosa oro'en huaso' o'kuyate. Kenpa'ti Cristoa daka' mogkika'ne. ¹⁴ Diosa Jesús Huairitaj huakudaka'da ee'tada o'noyhuada'uyatenig konigti kubarakya' Diosa teyda o'epo mo'noyhuada'apone oro'taj.

¹⁵ Oro'en huaso' Cristoen o'taene. Do Cristoenso' ijjeipo huabakdejeritaj sigpi' bakdejhue'dikda ijikay. ¹⁶ Huabokerek huabakdejeritaj e'bakdejnayo botta' e'eada konig nogtida o'ne. Kenda opud mo'nopoetpi'. "Botta' e'bakdeada konig nogtida o'ne." Apagba'a kenpa' oa'. ¹⁷ Aya'da huaknopoe'eri Cristotaj o'noknopopepo Cristoere konig nogtida huaso' o'ne. Konig Cristo o'pakika'nig kenomey konigti on'pakika'.

¹⁸ Nogen huatoea e'bakdejta' e'paknayo yan'makmonikati'. Kenpa'ti nogen huatoe'taj on e'bakdejta' e'paknayo kae' yan'nopoepo yan'monikati'. Nog ettone'taj huatino e'matie'nayo o'nen huaso'tada dakhuea'da i'ka'ne. Nogda katepi' dakhuea' eka'nayo o'nen huaso'taj dakhue' ogkahue' i'ene. ¹⁹ Oro'en huaso' Diosen jak o'ene. Oro'omeytaj Diosa ke'nen Nokireg bo'yokuyne. Oro'en huaso'yo o'ika'. Oro'en huaso' Diosen o'tae. ²⁰ Huakka'teda ee'tada Diosa mo'nigbae'uyne. Diosa oro'taj a'nigbaeya'po Jesústaj mo'nigbueya'uyate. Konigepo oro'en huaso' 'urua'da mogkika'nok aratbut oro'omeytaj bo'tiahuaypo, Dios huadakkanada o'e. On'huaa'ika'apo.

**E'toepaktaj Pabloa
o'manmadika'uyate.**

7 ¹⁻² E'toepak menpa' huadak ya'e do'taj on'nigmadoya'uyate.

Kenda e'nopoe'ta' bo'pakpo on'nigmadoya'uyate. Huabokerek toepakhue' ee' huadakda o'enig'a nogta' nogta' e'eretpaknayo kan'toepakike'. Kenpa'ti ettone' konigti huatoeyo'da toe'dik o'ne. ³ Ettone' e'bakdejta' e'paknayo huatoeereda bakdejdik o'e. Konigti huabokerek e'bakdejta' e'paknayo huatoeereda bakdejdik o'e. ⁴ Huabokerek e'toepakde' huatoeen huaso' on'taika'. Kenpa'ti ettone'a huatoeen huaso' on'toika'. ⁵ Huatoe e'paktada "Bakdeahue' ijjei," ahue' yanikati'. Kenoka' onpapayo' bo'pakpo sue'da huame'noe bakdejhue' ya'nunhuati'. A'tiona'pakya'po sue'da huame'noe bakdejhue' ya'nunhuati'. Ken ona'ti huatoeere yan'huedikati'. Idada onte'ti huatoeere e'huednayo konig huanopoda nama'da o'paknok kenpa'ti kenda toto' o'paknok kahue' mo'eapone.

⁶ "Yan'toepak." Manahue' ijjei. E'toepakta' e'paknayo toepakdik mo'ene. ⁷ Do huatoe toehue' ijjei. Do ijenig konig aya'ada ee'nayo kenda do e'paktada nogte kan'toepake'po Diosa o'batihuapokika' kenpa'ti nogte toehue' ka'ne'po Diosa o'batihuapokika'.

⁸ Konig do opud toepakhue' e'ika'nayo huadakda o'e. Opud toepakhued huae'eritaj kenpa'ti ayhuataj o'nona'ne. ⁹ Huakka'da huatino e'matie'ta' e'paknayo kenpa'ti bakdejdikda mo'epo, yan'toepakti'. E'toepaknayo huadakda o'e. Huatoe toehue' e'eada e'bakdejta' e'eretpakika'nayo dakhue'da o'e.

¹⁰ Huatoe'taj enhue' yanika'. Ettone' e'toepakde'taj iymanay. Kenda Jesús Huairia huakkuruda o'mana'uyate. ¹¹ Ettone'a huatoe'taj e'ennayo nogdakon toepakhue' ka'nike'. Onte'ti huatoe'taj kan'noeyike'. Konigti huabokereka huatoe'taj kenpa'ti enhue'dik ka'nike'.

¹² Huabokerek huaknopoe'eri o'epo ke'nen huatoe oknopohue'

huae'eri e'eada ke'nen huatoe'taj e'enta' pakhue' o'nika'nok huabokereka huatoe'taj enhue' yanika'. ¹³ Kenpa'ti ettone' huaknopoe'eri o'epo huatoe oknopoe'hue' huae'eri e'eada huatoe'taj e'enta' pakhue' o'enok ettone'a huatoe'taj enhue' yanika'. ¹⁴ Cristotaj oknopoe'hue' huae'eri huatoe e'tae'pi' enhue' e'nika'nayo ettone' huaknopoe'erien huatoe Diostaj 'uruda e'dik o'nika'apo. Kenpa'ti huabokerek huaknopoe'erien huatoe Diostaj 'uruda e'dik o'nika'apo. Huatoe'taj e'ennayo huasi'po konig oknopoe'hue' huae'eriensi'ponig ya'neapet. Dakhue'da ya'neapet. Huatoe enhue' ee'nayo huasi'po huadakda o'nika'apo. ¹⁵ Huabokereketapi' ettone'tapi' huatoe oknopoe'hue' huae'eria pakhue' o'epo e'enta' e'paknayo ka'nene'. E'ennayo huabokerekapi' ettoneapi' huaknopoe'eria hua'dik o'ne. Oro'taj e'nopo'noeya'ta' o'pakika' Diosa. ¹⁶ Ettone' o'nen huatoe oknopoe'hue' huae'eritaj enhue' ee'nayo huatoe i'nopo'korea'nok Jesustaj oknopoe'dikpi' o'ne. Kenda nopoe'dik mo'ene. Huabokerek o'nen huatoe oknopoe'hue' huae'eritaj enhue' ee'nayo huatoe i'nopo'korea'nok oknopoe'dikpi' o'ne. Kenda nopoe'dik mo'ene. Kenda Cristoa onahue' mo'uyinig'a do'huada ijnopoe'po o'nona'ne.

¹⁷ Konig Diosa mona'uyne, konig Diosa o'pakika'nig yag'kika'. Kenpa'ti nopo'koreahued mo'epo mo'ika'nig konigti yanikati'. ¹⁸ Cristotaj yanopo'korea' kenpa'ti yanoknopoe' Diosa ena'te kenoka' huabokerekensi'dak ektegnayo kenpa'da yanikati'. Cristotaj yan'opo'korea' kenpa'ti yanoknopoe' Diosa ena'te kenoka' huabokerekensi'dak okteghue' ee'nayo kenpa'da yanikati'. ¹⁹ Huabokerekensi'dak ektegde' ee'nayo Diostaj huadakda o'e. Kenpa'ti huabokerekensi'dak

okteghue' ee'pi' konigti Diostaj huadakda o'e. Oro'omeya Diostaj 'urua'da e'nigpeika'ta' bo'erettipakne Diosa. ²⁰ Yan'nopo'korea' Cristotaj yanoknopoe' Diosa mona'uyne. Kenoka' konig bo'kika'uyinig konigti yag'kikati'. ²¹ Yan'nopo'korea' Cristotaj yanoknopoe' Diosa mona'uyne. Kenoka' on nogen huanaba' ee'nayo huanaba' ee'pi' mepu'kehue' yanikati'. "Kenpa'da yahuati'." O'nen huairia ena'nayo yahuati'. ²² Yan'nopo'korea' Cristotaj yanoknopoe' Diosa mona'uyne. Kenoka' opud nogen huanaba' ee'pi' oyda Diosention 'uruda kika'dik mo'ika'apone. Kenoka' yan'nopo'korea' Cristotaj yanoknopoe' Diosa mona'uyne nogen huanaba' ehue' ee'nayo opud konig Cristoen huanaba'onig katepi' Diosa o'pakika'nig yag'kikati'. ²³ Oro'taj a'manopo'yareaya'po huakka'teda ee'tada bo'yokuyate. Diosa Cristotaj cruzte mo'nigbueya'uyate. Konigepo konig oknopoe'hue' huae'eria nama'da on'opoika'nig konigti nopoikahue' yanika' kenpa'ti konig oknopoe'hue' huae'eria ogkika'nig kikhue' yanika'. ²⁴ Yan'nopo'korea' Cristotaj yanoknopoe' Diosa mona'uyne. Kenoka' ken konig mo'ika'uyinig huanaba'pi' konigti yanika'. Jesusa kenpa' onahue' mo'uyinig'a do'huada o'nona'ne egomey pogomey.

²⁵ Ettone' toepakhued huae'eria kate ka'dik ya'ne. Cristoa do'taj onahue' me'uyinig'a doada ijnopoe'po o'nona'ne. Diosa do'taj me'tinepahui'uyinok konigepo opuda do'taj men'pee'. ²⁶ Oyda oknopoe'hue' huae'eria oro'omeytaj dakhuea'da mogkika'nok opudomey huaknopoe'eri oyda konig mo'ika'nig konigda yanika'. ²⁷ Ettone' huatoe e'toe'nayo enhue' yanika'. Huatoe toehue' e'ika'nayo ettone' a'toepakya'po 'ukhue' yanika'. ²⁸ E'toepaknayo Diostaj dakhuea' kahue' mo'e. Mune'yo

e'toepaknayo Diostaj dakhuea' kahue' o'enig'a mo'toepakdepo oyda pai'da nopoe'dik mo'etpi' ijnopoe'y.

²⁹ Idamon Cristo o'tiakaponok tiona'pakonhuahua'dik yanika' kenpa'ti huayahuaya batihuapokika'dik yanikati'. E'toepakde' konig toepakhued huae'erionig yan'noikati'. ³⁰ Kenpa'ti on suhue'nada i'epo pai'da ee'nayo ida yabatikpo Diosen yakati' kenpa'ti fiesta ogka'po en'durugpaknayo konig kenomeyere durugpakhue' ee'pi' daka' Diosen yag'kikati'. Kenpa'ti opudomey huakupete e'baikapi' konig toehue' huae'erionig ee'pi' Diosention daka' yag'kikati'. ³¹ Indariyo mo'ika'po bo'kika'po katetapi' eretpakhue' ya'nepo daka' yag'kika'. Katetapi' indariyo diga' durugpakhue' yanika'. Ken konig ijpakpo o'nona'ne, egomey.

³² Katetapi' mepu'kehue' ya'nepo Diosen yag'kikati'. Kenda ijpaki. Huabokerek toepakhued o'epo Diostaj huakka' pakdik o'ika'. Kenpa'ti Diostaj e'durugpaka'ta' o'pak. ³³ Huabokerek e'toepakde' katetapi' mepuke'dik o'nika'. Kenpa'ti huatoe'taj tihuapokika'dik o'nika'apo. ³⁴ Mune'yo toehue' o'nepo Diosenyo'da e'kata' pakdik o'nika'. Ke'nen huaso' kenpa'ti ke'nennopo' urunanada o'nepo kenpa'da Diostaj e'nigpeika'ta' on'pak. Ettone' e'toepakde' nogta' nogta' o'pak. Jakta' manhuada'dik ijje'y on'nopoika'. Kenpa'ti huatoe'ta' durugpaka'dik o'ika'.

³⁵ Opudtehuapa' kenda 'uruda o'nona'ne. Toepakhue'dikda mo'ene. Nogda nogda kahue'dik mo'ene, onahue' o'nene. Huadak e'ka' kenpa'ti butukda e'ka' kenpa'ti kenda Dios o'pakika'nig yag'kikati'. Yan'eretpakpo Diosen yag'kikati'.

³⁶ Huabokereken huayobu toepakhuedaded o'tone'paknok toepakdik o'ede apag on'tanopoenok kan'toepakike'. Kenda dakhuea' e'ka'

ehue' o'e. ³⁷ Nogen huayobu toepakhued e'taeted toepakhue'dik o'e huaoa daka' oknopoenok toepakhue'dik o'ne. Kenda huadak o'e. ³⁸ Konigepo huaoa ke'nen huayobu e'toepaka'nayo sue'da huadak o'ka'. Toepakahue' ee'nayo huadakda ogka'.

³⁹ Ettone'en huatoe e'noe'nayo monhue'dik o'enig'a huatoe ekbueynayo nogtaj be'erepi' o'pakpo Cristotaj huaknopoe'eritation toepakdik o'ne. ⁴⁰ Ona'ti e'toepaknayo sue'da durugmon o'nika'apo. Toepakhue' ee'nayo durugnada o'nika'apo. Ken buttida ijnopoe'y. Kenda Diosen Nokirega me'nopoea'ne.

E'ketka' diostaj huaen e'yokika' o'timadoya'uyate.

8 E'ketka' diostaj huaen e'yokde' menpa' bape'dik o'ika'apo oy ijtimaoya'apoy. Kenda huakka'da mo'nopoika'po huadakda ijje'y huadakda nopoika'dik mo'ene. Nogomeytaj oro' di' e'maika'nayo huadakda o'epo nogiti nogiti Diostaj oknopoika'apone. ² Aratbut be'api' huakka'da ijnopoe'y e'nopoe'nayo konig daka' nopoehued e'cada sue'da on'nopoenig'a ³ oro'omey Diostaj di' ee'nayo do'huedsi'po o'nea' Diosa mo'tinopoika'ne.

⁴ Aypo e'ketka' diostaj e'yokde'taj menpa' oro' bape'dik o'e? Kenda on'nopoea'dene. E'ketka' dios noehue' o'ne. Oro'omey o'nopoene. Kenpa'ti nogtida Dios o'e. ⁵ Kurudy o' kenpa'ti huadariyo nogda nogda dios o'nepo dios o'dikka' aratbuta. Huakka' dios kenpa'ti huakka' huairi ee'tada ⁶ nogtida Apag Dios oro'nayo o'toene. Apag Diosa aya'nada o'ka'uyate. Kenpa'ti kentayo'da o'nignoika'ne. Kenpa'ti nogtida Jesucristo Huairi o'e. Ke'na katetapi' aya'tada o'matoika'. Kenpa'ti oro'omeytaj mo'toika'ne.

⁷ Aya'ada kenda nopoehue' o'ne. Nogte a'nenda e'ketka' diostaj on'pakika'po huaen e'ketka' diostaj e'yokada o'nada on'bapika'. Cristoen huaknopoe'eri e'eada kenda huaen on'bape'po nama'da ijkay on'nopoika'. ⁸ Huaen e'bape'nayo nogiti Diostaj huadak ikahue' o'eapone. Huaen bapehue' ee'pi' nogiti Diostaj huadak ikahue' o'eapone. Huaen e'pe'pi' pehue' ee'pi' Diosa oro'taj konigti di' mo'ika'ne. ⁹ Ken huaen bape'dik e'eada huama'buy teyda Diostaj oknopoehue' o'nepo on kenda huaen e'pe'te on'tiahuaypo ke'nakon e'bape'nayo dakhuea' ijkay yan'nopoeapet. ¹⁰ Huaen e'ketka' diostaj e'yokde'taj bape'dik o'e o'napi' i'nopoepo e'ketka' diosen jakyo e'bape'nayo huama'buy teyda oknopoehue' o'epo ken huaen bapehue'dik o'e o'nopoenig'a on'taj be'tiahuaypo ke'nakon ya'bapeapetpi'. Nama'da ijkay e'nopoe'ada o'bape'. Ken dakhue'da o'e. ¹¹ Huaen e'ketka' diostaj e'yokde' bape'dik o'e i'nopoepo on e'pe'nayo huama'buy teyda oknopoehue' o'epo on'taj be'tiahuaypo e'pe'nayo nama'da ijkay e'nopoda oknopoebatikpo kenpa'da bueydik o'eapo. Kentabeta' Cristo o'nigbuey'uyng'a. ¹² Kenda bo'pakpo huaen mo'bape'nok huama'buy teyda oknopoehue' o'nepo opudtaj bo'tiahuaypo nama'da ijkay o'nopoepo e'pe'nayo opud kenda nama'da mo'nigka'nok Cristotaj dakhuea'da bo'kika'ne. ¹³ Huama'buytaj dakhuea' e'manigka'ta' pakhue' ijje. Ken huaen do e'pe'nayo do'hued huama'buykon be'tiahuaypo konig pehue'dik ijje e'nopoika'ada ya'bapeapetpi' kenda ijtinopoepo ke'na dakhuea' kahue' ka'ne'po ken huaen bapehue'da ijika'apoy.

**Jesucristoen huadak hua'a
huamanmadika'eritaj Diosa
o'mata'mona'uyate.
Huamanmadika'eria nogda
nogda kika'dik o'nika'.**

9 Jesucristoen huadak hua'a kamanmadike'po Diosa me'ta'mona'uyne. Jesús en huata'moneri ijje po nogda nogda kika'dik ijje. Jesús Huairitaj ijtiahuay'uy. Jesucristoen huadak hua'a opudtaj o'nonmadika'uy nok Diostaj opud mo'nopo'korea'uyne kenpa'ti Diosen bo'kika'ne. ² Do Jesucristoen huata'moneri o'e nogte aratbut oknopoehue' me'nene. Do Jesucristoen huata'moneri o'e opudnayo mo'nopoe. Do Jesucristoen huadak hua'a e'manbatia'pakte opud Jesús Huairitaj moknopoe'uyate.

³ Nogda nogda Pabla kikahue'dik o'ika'. Sue'ada on'huaa'ika'ne. Kenomeytaj ijbaa'toki. ⁴ Aypo hue'eyere aratbuta e'yokpi' ba'pokika'dik ijje. ⁵ Aya'ada Jesucristoen huata'moneria huatoe on'tohua'ika'. Kenpa'ti konig Jesús Huairien huama'buy kenpa'ti konig Pedro huaknopoe'eri huatoe on'tohua'ika' dokon e'paknayo huaknopoe'eri huatoe tohua'ika'dik ijje. Nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo e'hua'te Jesucristoen huadak hua'a a'manmadikaya'po huatoe tohua'ika'dik ijje. ⁶ Jesucristoen huadak hua'a a'manbatia'pakikaya'po Bernabé doereyo'da e'baa' batikhue'dik o'ne. Kenpa' nama'da mo'nopoetpi'. ⁷ Sorotataj ta'ba kahue'dik o'nika'. Nog aratbutanayo ta'ba eka'nayo ta'bayo aypo bape'dik o'nika'. Oveja huamatoe'eria oveja on'hue mai'dik o'nika'. ⁸ Konig aratbutada on'batia'pakika' kenpa'ti ogkika'nig kenda onahue' ijje. Moisés enba' konigti oa'. ⁹ "Vaca'uhua huakidtaj o'tiogkubere'epo e'tikaa'te ojpatidokahue'dik kaike'.

Vaca sue'pi' bape'dik kaike'." Moisésa Apagba'te o'mana'uyate. Diosa vacata' o'mepu'kenig'a ¹⁰oro'ta'kon o'mepu'kika'. Kenda oro'tehuapa' Diosa mo'niga'uyate. Konigepo kenomey on'burupo kenpa'ti o'nogkupaea'po ijbape'deapoy on'nopoika'. ¹¹Diosen hua'a Jesúsén huadak hua'akon opudomeytaj o'manmadika'on-huahua'uynok oro'taj dakhuapa yokdik mo'ene, oro'a huaa'dik o'ey. ¹²Nog huamanmadika'eri dakhuapa beyok a'dik e'nepi' dakhuapa nogiti beyok oro'ataj ona'dik e'eada ahue'dik o'ikay.

"Pablomey huakupeta' on'pakpo Jesucristoen huadak hua'a on'manmadikika'nok oro'omey oknopoehue'dik o'ey." Noga nopoe'dikpi' o'nenok o'baa'ika'po huakupe aypopi' menyok ahue' o'ikay. ¹³Judío aratbuta aypo Diostaj on'nigbatotikika'. Diosen jakyo o'nigbatotikika'. Diosen jakya' huabaa'eria ken aypo on'bape'ika'. Kenomeyen aypo o'e. 'Uhua Diostaj on'nigarakpo Diostaj on'nigmahuigika'. Ken e'mey okta'pe on'bape'ika'. Kenda opud mo'nopoene. ¹⁴Konigti Jesucristoen huadak hua'a huamanmadika'eria on'manbatia'pakonhuahuika'nok dakhuapa aypo huakupepi' bae'dik o'nika'. Kenda Jesús Huairia o'mana'uyate. ¹⁵Huakupete yudtapopi' manmadikahue' ijkay. In beroba'te dakhuapa beyok kenpa'ti nigmadoyahue' o'nika'ne. Katetehue' e'manmadika'ta' huakka' ijpakikay.

¹⁶Jesucristoen huadak hua'a manmadika'dik ijepo ijanmadika'po "Do huadakda ijkay." Do huata' huaahue' ijkay. Cristotaj manmadikahue' ee'nayo do'tehuapa' dakhue'da e'dik o'e. ¹⁷Do ijpakpo Jesucristoen huadak hua'a e'manmadikika'nayo Diosa dakhuapa bayokdik me'eapone. Diosa mena'uynok Jesucristoen huadak hua'a ijanmadikikay.

¹⁸Ken Cristoen huadak hua'a ijanmadikika'po huakupe baehue' ijika'po ijdurugpaki. Cristoen huadak hua'a ijanmadikika'po dakhuapa bae'dik e'eada baehue' ijkay.

¹⁹Do huanaba' ehue' e'eada konig aya'enda huanaba' iyyahuepo huakka'tada a'manopo'koreaya'po. ²⁰Judío aratbut Cristotaj a'nopo'koreaya'po kenoka' judío aratbutere ijepo konig judío ogkika'nig konigti ijkikay. Moisésenba' huanigpeika'eri Cristotaj a'nopo'koreaya'po kenomeyere ijmataika'po Moisésenba'taj nigpeikahue'dik ee'pi' ijanigpeikay. ²¹Nog aratbut Moisésenba' toehue' huae'eritaj a'manopo'koreaya'po kenomeyere ijika'po Moisésenba' kahue' o'nika'nig dokon nigpeehue'dikda ijepo Cristotaj Dioseretaj ijanigpeikay. ²²Diosere onte'ti kan'noeonhuahuika'po a'tihuapokya'po teyda oknopoehue'da huaknopoe'eriere ijika'po kenomeyonigti iyyahuikay. Ken nogte a'manopo'yareaya'po konig aratbut o'nika'nig konigti ijbatahuikay. ²³Kenpa' ijkika'po aratbut Jesucristotaj kan'pee'po kan'nopo'kore'po Diosere onte'ti kan'noeonhuahuika'po do kenomeyere onte'ti a'noeonhuahuikaya'po.

²⁴On'bake'tepo nogda nogda on'bake'tenig'a nogtiada aroghue'da o'epo huakkuruda okyedik o'ne. Opud kenda mo'nopoet. Cristoen e'ka' konig e'bake'te'ikanig o'enok Diosyo kurudyo akyeya'po diga'da Cristoen mogkika'. ²⁵Bola huaka'eri aroghue' a'ikaya'po daka'da huata' tiokika'dik o'nika'. 'Uru e'ba e'bijkok gana huaka'eritaj on'bayokika'. Ken e'ba huakiok idada o'ayika'. Oro'nayo konig gana huaka'erionig mo'nepo kurudyo Diosere a'noeonhuahuikaya'po Cristotaj daka' mon'nigpeika'. ²⁶⁻²⁷Cristoere e'noeonhuahuika'ta' ijeretpakpo e'ke'tepa' kethue' ijika'po nama'da

e'batuktukpa' kikhue' ijika'po konig huanopoa ijpaknig kikhue' ijje'po konig Cristo o'paknig ijkikay. Nogomeytaj e'manmadikikade'te "kurudyo huahue'dik i'ene," nogok Diosa do'taj onahue'dik me'ene.

E'ketka' Diosta' pakhue' yanika'.

Pabloa o'manmadika'uyate.

10 In ijanmadika'apoy yan'nopoe', egomey, pogomey. Oro'en judfo adhuea'pane'omey Diosen e'sihui'taj on'tahua'ika'uyate. E'pog huabed huanopoda aya'ada Diosa kanoktege'po o'manigokparatuyate. ²Ken Moiséstaj kan'nigpeike'po e'sihui'yo kenpa'ti e'pogyo konig bautiza egka'nigti o'nokteguyate. ³Kenpa'ti ken aypo Diosa o'bayokika'uyatenig aya'ada on'bapika'uyate. ⁴Ken hue'ey Cristoada o'bayokika'uyatenig aya'ada on'mai'ika'uyate. Sipanaya'da hue'ey o'manigorokika'uyate. Cristo konig ken sipananig kenomeyere o'hua'ika'po o'batihuapokika'uyate. ⁵Kenomeynayo aya'damon Diostaj e'nigpeeta' pakhue' o'nuyatenok Diosa o'bahuadiay'uyate. Konigepo aratbut ehue' e'ika'ya' huakka'nada on'mabuey'uyate.

⁶Konig kenomey dakhuea' ogkika'uyatenig oro'omey konigti dakhuea' kikhue' ka'nike'po Diosa judfo adhuea'pane'taj castiga o'magka'uyate. ⁷Konigepo e'ketka' diosta' pakhue' yanika'. Kenomeya e'ketka' diospa' ogka'uyate. Ogka'depo "A'bapeya'po kenpa'ti a'mamayya'po on'bahuadpo baile a'eya'po on'boduyate." Apagba'te kenda o'madoya'uyate. ⁸Kenomey adhuea'pane'a huatoe ehue'tada on'bakde'uyate. Kenme'noe veintitrés mil on'mabuey'uyate. Konig kenomeya dakhuea' ogka'uyate oro'nayo kikhue' mo'nika'. ⁹Huakka'ada Diostaj on'dikdikuyatenok bihua o'mabokenok huakka'nada on'mabuey'uyate. Konig

kenomey ogka'uyatenig konigti kahue' mo'nika'. ¹⁰"Dakhuea'da Diosa mogkika'ne." Sue'ada Diostaj on'huaa'nok Diosen huata'moneri huabarakeria kenomeytaj o'barakuyate. Konig kenomeya dakhuea'da ogka'uyatenig kahue' mo'nika'.

¹¹Oro'en adhuea'pane'taj ken konig Diosa castiga o'magka'uyate. Kenda Apagba'te oro'tehuapa' mo'nigmadoya'uyate. Oro' o'ba'ti-ahuaypo in kene'huaya' huame'noete kate 'urua'da nigkika'dik o'eapo nopoe'dik o'ene. ¹²Huadakda Diostaj o'kika'po oknopoikay batikhue'dik o'eapoy. Kenpapi' mo'nopoiket. Keyoj, oknopoebatikdikpi' mo'et daka' yanoknopoika'. ¹³Toto'a aya'tada me'nigpee'po dakhuea' kagke'po o'madikdikika'. Opudomeytakon konigti mo'dikdikika'. Opudomeytanayo Diosa bo'tihuapokika'nok dakhuea' kahue'dik mo'ika'. Toto'a e'dikdikte Diostaj moknopoepo dakhuea' kahue'dik o'eapoy daka' yan'nopoe'.

¹⁴Kena'po e'ketka' diostaj eretpakhue' yanika', di'da egomey pogomey. ¹⁵Opudomey daka' mo'nopoika'po kenda ijjay menpa' buttida ya'et opudada daka' nopoe'dik yane'. ¹⁶Cristotaj a'-batadi'keya'po o'kupopakpo vino o'mai'uyatenig Jesúsén mimi okkahuehue' ee' vino o'mai'ika'apoy Diostaj dakiti on-a'po mai'dik o'ika'apoy. Cristo oro'taj mo'nigbuey'uyatenig okkahuehue' o'epo pan e'posakea' o'bape'ikay. ¹⁷Huakka'nada ee'pi' Cristotaj oknopoika'po nogso'tida o'ene. Konigti ken pan o'bape'po nogso'tida Cristoen huaso' o'ene.

¹⁸Israel aratbuttaj yan'nopoe'po. Diosen jak huabaa'eria 'uhua e'nigarakde' Diostaj on'yokdepo on'bape'ika'. ¹⁹E'ketka' dios ehue' o'e. Noehue'da o'enok huaen e'ketka' diostaj eyokde' dakiti ehue' o'e. Kenda ea'ta' ijpaki. ²⁰Diostaj oknopoehue' huae'eri

huaen e'ketka' diostaj on'nokyokpo dakhue' toto'ted on'nokyokika'. Dios kuruderitaj yokhue' o'nika'. Kenda ea'ta' ijpaki. Huaen toto'taj e'yokde' toto'en huaknopoe'eri ere bapehue' yanika'.
²¹ Jesús Huairien mimi okkahuehue' ee' vino nogme'noetekon yan'mai'depo toto'en vinokon mayhue'dikda yanika'. Jesús Huairien okkahuehue' ee' aypo yan'bape'depo nogme'noete toto'en aypokon bapehue'dikda yanika'.
²² Toto'taj aypo e'yokde' e'pe'nayo Jesús Huairia ya'diayapet. Konigepo ken aypo bapehue' mo'nika'. Jesús Huairinayo teyda o'enok okmonhue'dikda o'ene.

Cristoen huaknopoe'eri Diostaj huadak kika'dik o'ne kenpa'ti di maika'dik o'ne. Pabloa oa'uyate.

²³ Katepi' o'pakpo ka'dik o'ene. Aratbuta e'da'ika'tada nogomeytaj tihuapokhue' ee'nayo kahue' mo'nika'. Katepi' o'paki kika'dik ee'tada nogomey Diostaj nogiti di' e'ika'taj tihuapokhue' ee'nayo kahue' mo'nika'.
²⁴ Oro'tehuapayo'da eretpakhue'ada nogomeytakon huadak mon'nigkika'.

²⁵⁻²⁶ Huadari ojpai' 'uhua, aya'da aypo Diosa o'ka'uyatenok dakhuea'da ijkay nopohue'ada aypo jakya' huaen mon'baika'po mon'bape'ika'.

²⁷ Opudtaj "Mon'bape'," nogomey oknopohue' huae'eria ena'nayo opud e'bape'ta' e'paknayo yan'bapikati'. Aya'da katepi' yan'bapikati'. Huaen bapehue'dikpi' ya'et e'nopoe'ta' i'pakpo. "Menpa' e'ketka' diostaj eyokde' ya'e," manahue' mo'nika'.
²⁸⁻²⁹ "In huaen e'ketka' diostaj e'yokde' o'e." Be'api' eda'nayo bapehue' yanika'. E'pe'nayo ke'na oa'nig'a nama'da o'bape' mo'tinopoapet. Nama'da o'ka' noga e'tinopoepi' mena'po kenda kahue'dik ijje'y. Be'api' do'taj mena'apetpi'.
³⁰ Do aypotaj Diostaj dakiti ea'nayo "Dakhuea' o'ka'," huaahue' menika'.

³¹ Opud e'bape'nayo e'mai'nayo katepi' boka'po 'urua'da Diosen yag'kika'. Aratbut opudomeytaj bo'tiahuaypo 'urua'da Dios o'e on'batia'pakapo.
³² Daka'da Diosen yag'kikati'. Judío aratbut, nog aratbutda Diosen huabaktie'ea'eria oro'taj bo'tiahuaypo nama'da dakhue' kahue' ya'neapetpi' oknopoe'batikhue' ya'neapetpi'.
³³ Aya'ada Jesucristotaj kan'nopo'ko-re'po aya'tada e'madurugpakata' ijpakpo daka' ijkikay. Do'tehuapa' e'kika'ta' pakhue' ijje'po nogtehuapa' huadaka' ijkikay.

11 Konig Jesucristo o'kika'uyate konigti ijkikay. Konig do ijkikay konigti yag'kikati'.

Diosen e'manmadikaya' ettone' kate kika'dik o'ne.

² Do'taj okkahuehue' mo'ika' kenpa'ti do'hued e'manmadika' mo'nigpeika'nok huadakda o'ne opudtaj ijtia'pakpo ijmana'ikay. ³ In o'nona'ne yan'nopoenka'. Cristo aya'da huabokereken huairi o'e. Ettone'en huatoe ke'nen huairi o'ne. Ken konigti Dios Cristoen huairi o'e.
⁴ Huaknopoe'eri Diostaj ogkupopakpo on'batadi'kea'po huabokerek o'kumootpo e'tiona'paknayo Diosen e'manmadika'nayo birae'dik o'ne.
⁵ Kumoothue' ee'nayo ettone' o'tiona'pakpopi' Diosen e'nopoe' o'manmadika'po kubirae'dik o'e. Konig kuserena'da e'kupi'unig o'e. Dakhue'da e'dik o'e. ⁶ Huaknopoe'eri egkupopakyo ettone' e'kumootta' pakhue' ee'nayo aya'da huakuhui kag'kupi'e'. Aya'da eg'kupi'ete e'kubira'nayo kumootdik ka'nike'. ⁷ Dios onigda huabokerektaj o'ka'uyate. Huabokerektaj on'tiahuaypo Dios 'uruda o'e, aya'ada aratbut nopoe'dik o'nika'. Konigepo Diostaj ogkupopakpo huabokerek kumoothue'dik o'nika'. Huabokerek

'uruda o'nenok ettone'takon 'uruda aya'ada tiahuaydik o'ne. ⁸ Huakkuru huabokerektaj Diosa o'ka'uyate. Diosa huabokerekenpid ettone'taj o'ka'uyate. ⁹ Huabokerektehuapa' ettone'taj o'ka'uyate Diosa. Ettone'tehuapa' huabokerektanayo kahue' o'uyate Diosa. ¹⁰ Konigepo ettone' kumootdik yanika'. O'gkumootpo huabokerektaj huanigpee'eri o'nika' aya'ada nopoe'dik o'ne. Kenpa'ti Diosen huata'moneria bo'tiahuayika'nok ettone' kumootdik yanika'. Huatoe'taj nigpee'dik yanika'. ¹¹ Huabokerek ettone'ere Jesucristotaj o'noknopopo onpayo' huadakda o'ne. Diostaj huabokerek huadak o'e. Ettone'kon Diostaj huadak o'e. Onpayo' Diosen o'gkika'po. ¹² Huabokerekenpid ettone' o'ka'uyate. Kenpa'ti huabokerek ettone'endapoya' on'si'popakika'. Huabokerek ettone'eretaj Diosa o'ka'uyate.

¹³ Menpa' ettone' kumoothue'ada Diostaj tiona'pakdik ya'ne. Opu'd Corintoya' huaknopoe'eri nopoi'ka'dik mo'ene. ¹⁴ Huabokerek huabidkuhuijda o'epo bira'dik o'e. Kenda opuda mo'nopoi'ka'ne. ¹⁵ Ettone'nayo huabidkuhuijda huakka' on'pak. Huakuhiuj konig ettone'en akumoot o'e. Diosa kenda bo'yokuyate. ¹⁶ Jesucristoen huaknopoe'eri a'batadi'keaya'po egkupopakyo "Ettone' kumoothue'dik mo'ene," be'api' e'mana'ta' e'paknayo oro' nog huaknopoe'eri kenda manahue'dik o'ene kan'nopoe'.

Jesús e'buey okkahuehue'
ee' aypo a'bapeya'po
e'kupopakada dakhuea' o'gkika'.

¹⁷ In on'nigmadoya'nig huadakda bo'kika' opudtaj ahue'dik ijje'y. Opu'd Diostaj bo'kupopakpo dakhuea' bo'kika'ne. ¹⁸ A'batadi'keaya'po bo'kupopakpo onyo' eknopoe'ta' pakhue' mo'ika'ne. Kenda huakkuruda

on'tipeeme'ne buttida onda' ijnopoe'y. ¹⁹ Buttida Jesústaj huaknopoe'eritaj akiya'po ondikyo' nopohue'ada mo'epo mo'ika'. ²⁰ Ondikyo' nopoi'kahue' mo'epo bo'kupopakpo ken aypo mo'bape'po hueretda Jesús e'buey okkahuehue' ee' aypo bapehue' mo'ene. ²¹ Aypo en'batoka'de'te noga huakkuruda huakka' on'bakbape'po. Noge bapehue' o'nepo aypota' o'nika'. Noga huakka'da borrachoa' o'nika'. Dakhuea' bo'kika'. ²² Mena'po kenpa' bo'kika'. Jakbet mo'ene. Huakka' e'kusitoknayo opuden jakya'da bape'dik mayika'dik mo'ene. Kenpa' bo'kika'po Diosen huabaktie'ea'eritaj dakhuea'da mo'manigkika'ne. Kenda opud bo'kika'po pai'da aratbuttaj mo'mabira'ika'ne. Opu'd e'kupopakte huadakda bo'kika'ne ahue'dik ijje'y.

Jesús e'buey okkahuehue'
huaunhuahuika' aypo on'bape'uyate.

(Mt. 26.26-29; Mr.

14.22-25; Lc. 22.14-20)

²³⁻²⁴ Kenda Jesús'a menmadika'uynig o'nonmadika'ne: Ken sikyo Jesústaj taka'taj bahuayahued ee'ted Jesús pan huaba'te o'toe'po dakiti, Apag Dios, oa'depo o'posakea'uyate. "In do'hued huaso' o'e. Opu'dtehuapa' Diosa mo'bayokne. Yan'bape'. Kenoka' Diostaj yan'kupopakika'po pan e'posakea' mo'bape'po do'taj okkahuehue' huae' yag'kikati'." Jesús'a o'mana'uyate. ²⁵ On'bape'depo konigti vino huamai'pu' huaba'te o'toe'po, "In vino huamai'pu' konig do'hued mimi i'jmanigjoy opuden dakhuea' e'ka' yokkahuea'apoy. Menokapi' yan'mayika'po do'taj okkahuehue' yanikati'." Jesús'a o'mana'uyate. ²⁶ Jesús onte'ti tiakhued ee'ted menokapi' in pan mo'bape'ika' kenpa'ti in vino mo'mai'ika' Jesús Huairi mo'nigbuey'uyne opuda mo'manopoea'ika'ne.

**Monig Jesústaj okkahuehue’
huae’ aypo bape’dik o’ika’.**

²⁷ Huama’buytaj di’ ehue’ada kenpa’ti daka’ oknopoe’hue’ada be’api’ Jesústaj okkahuehue’ huae’ pan e’pe’nayo Jesúsén huaso’taj dakhuea’da o’ka’. Huama’buytaj di’ ehue’ada kenpa’ti daka’ oknopoe’hue’ada be’api’ Jesústaj okkahuehue’ huae’ vino adte nama’da e’mai’nayo Jesúsén mimitaj dakhuea’da o’ka’. ²⁸ Bapehuedaded menpa’ Diostaj daka’ ijnigpeikay huakkuruda yan’nopoe’. Diostaj huadakda e’kika’nayo ken pan kan’bapike’ ken vino kan’mayike’. ²⁹ Jesús huaso’da mo’nigbuey’uyate okkahuepo be’api’ adte nama’da e’pe’nayo kenpa’ti adte nama’da e’mai’nayo Diosa kentaj castiga o’magka’apo. ³⁰ Konigepo opud huakka’da dakhue’da mo’ene, huakka’da teyhue’da mo’ene, kenpa’ti sue’da on’bueydeme’. ³¹ “Menpa’ do huadakda ijkika’,” oro’ada daka’da e’nopoika’nayo Dios oro’taj dakhuea’ ogkahue’dik mo’eapone. ³² Diosa oro’taj e’nopo’korea’ta’ bo’tipakpo sigpi’ castiga mogka’ene. Oknopoe’hue’ huae’eritaj Diosa kenpa’da castiga o’magka’apo. Oro’ huaknopoe’eritanayo kenpa’da castiga egka’ta’ tipakhue’ mo’ika’ne.

³³ Ken Jesústaj okkahuehue’ ee’ aypo a’bapeya’po bo’kupopakpo adte pehue’ ya’nepo yan’manige’ika’, egomey pogomey. ³⁴ Diosa castiga kahue’dik kae’po be’api’ huakka’ aypotaj ee’nayo o’nen jakya’da yan’bapikati’. Do ijtiakdepo nogda o’nonmadika’apone.

**Diosen Nokirega o’manopo’toenok
noga noga nogda nogda Diosen
kika’dik o’ne Diosen huaknopoe’eria.**

12 Diosen Nokirega o’manopo’toenok noga noga nogda nogda Diosen kika’dik o’ne Diosen

huaknopoe’eria. Kenda e’manopoea’ta’ ijpaki, egomey, pogomey.

² A’nenda huaknopoe’eri ehued ee’ted e’ketka’ dios apakhue’dikda ee’tada opuda bo’pakika’uy. ³ Diosen Nokirega o’nopo’toenok “Jesús dakhue’da o’e,” be’api’ ahue’dikda o’ne. Kenpa’ti Diosen Nokirega nopo’tohue’ o’enok “Jesús Huairi o’e,” be’api’ ahue’dik o’ne. Kenda e’manopoea’ta’ ijpaki.

⁴ Diosa o’pakpo nogda nogda e’kika’ Diosen Nokiregyo’da nogtida e’eada bo’tihuapokika’ne. ⁵ Dios Huairitayo’da o’nigpeikapo nogpa’ nogpa’ e’ka’ oro’ aratbuttaj o’batihuapokikay. ⁶ Noga nogda nogda Diosen kika’dik ka’nike’po Diosada aya’tada o’batihuapokika’. ⁷ Aya’ huaknopoe’eritada a’tihuapokikaya’po nogta’ti nogta’ti aya’tada huaknopoe’eritaj Diosen Nokirega mo’nopo’toika’po. ⁸ Nogte Diosen Nokirega o’batihuapoknok ’urua’da e’ka’ e’nopoe’ manmadika’dik o’nika’. Nogte Diosen Nokirega o’batihuapoknok Diostaj ’urua’da e’nopoe’ on’manbatia’pakika’. Kenpa’ti e’manmadika’ Diosa o’batihuapokika’. ⁹ Nogomeytaj Jesústaj huakka’ huaknopoe’ o’batihuapokika’. Kenpa’ti nogomeytaj konigti Diosen Nokireg o’batihuapoknok dakhue’taj bayarea’dik o’nika’apo. ¹⁰ Nogomeytaj Diosen Nokirega o’batihuapoknok konig Diosayo’da ka’dik o’ika’nig ka’dik o’nika’apo. Nogomeytaj Diosen Nokirega o’manopoea’nok Diosen manbatia’pakika’dik o’nika’apo. Kenpa’ti nogomeytaj huamakie’ Diosa o’tihuapokika’. Buttida huamanmadika’eria e’tiakpi’ nama’da huamanmadika’eri e’tiakpi’ makie’dik o’nika’apo. Nogomeytaj Diosen Nokirega o’batihuapoknok nogen hua’ate manbatia’pakika’dik o’nika’apo. Kenpa’ti nogomey Diosen Nokirega o’nopoea’nok nogen hua’ate

o'manpeedepo opuden hua'ate konigti oa'. ¹¹ Ken koniga' ijja'dey nogda nogda ka'dik o'ene Diosen Nokirega o'batihuapokika'nok. Nogtiada Diosen Nokiregayo'da o'batihuapokika'. Diosen Huanokiregada o'pakpo nogda nogda e'ka' nogtaj nogtaj o'batihuapokika'.

**Aya' huaknopoe'eri
konig nogso'tida o'nika'.**

¹² Oro'en huaso'a hua'i huaku huaba' nogda nogda e'toeada nogso'tida o'ene. Konigti Cristoen huaso' huakka' e'eada konig nogso'tida o'ene. Oro' huaknopoe'eri konig Cristoen nogso'tida o'ene. ¹³ Ken, oro' aya'da nogda nogda aratbutda o'epo judío aratbutpi' griego aratbutpi' huanaba'pi' huanaba' ehue'pi' bautiza egka'de'te Diosen Nokiregayo'da nogtiada mo'nopo'toenok nogtida huaso' o'ene.

¹⁴ Nogtida huaso' nogda nogda o'toe. Huaku o'toe. Hua'i o'toe. Huaba' o'toe. ¹⁵ "Huaba' huaso'en ehue' ijjei," hua'ia'pi' ea'pi' aya'enda huaso' o'e. ¹⁶ "Huakpo huaso'en ehue' ijjei," huapeokapi' ea'pi' aya'enda huaso'en o'e. ¹⁷ Aya'da huaso' huakpoyo'da ee'nayo sigpi' peehue'dik o'ene. Aya'da huaso' huapeokyo'da ee'nayo sigpi' hui'rikhue'dikda o'ene. ¹⁸ Konig Diosa o'pakpo huaso' o'ka'uyate. Kente akay' o'nopoepo huakpo huapeok hua'i huaba' huaku o'ka'uyate. ¹⁹ Huaso' o'epo hua'i huaku nogda nogda to'e'dik o'e. ²⁰ Kenpa'ti nogda nogda ee'pi' nogtida huaso' o'e.

²¹ "Ontaj pakhue' o'ene," a'dik e'eada huaba'taj huakpoa ahue'dik, o'e. "Ontaj pakhue' o'ene," a'dik e'eada hua'itaj huakua ahue'dik o'e. ²² Ken huaso'en katepi' sue'da huadak ee'pi' kentaj huakka' o'paki. ²³ Ken huaso'en katepi' sue'da 'uruda o'e e'nopoepi' 'uruda o'otika'ne. Kenpa'ti nog huaso'en katepi' tiahuahue'dik o'e o'nopoepo daka'da

o'otika'ne. ²⁴ Nogta' huaso'ta' othue'dik o'ika'ne. Ken konig kika'dik ka'ne'po oro'en huaso'taj nogda nogda Diosa o'ka'uyate. Katepi' huaso'en dakhue' ee'pi' o'nopoepo daka'da to'e'dik o'ene. Ken konig huae' Diosa o'ka'uyate. ²⁵ Huakpopi' huaba'pi' hua'ipi' Diosa 'urua'da o'ka'uyatenok aya'da nogtiada o'kika'ne. Aya' huaso'en tihuapokika'dik o'ene. ²⁶ Nogta'tipi' huakpopi' hua'ipi' huaba'pi' kateta'pi' dakhue'da ee'nayo aya'da huaso' pai'da nopo'e'dik o'e. Nogtiada huaba'a huakpoapi' 'urua'da eka'nayo aya'da huaso' durugda e'dik o'ene.

²⁷ Ken oro'omey Cristoen huaknopoe'eri o'epo Cristoen huaso' o'ene. Nogda nogda huakka'da ee'pi' Cristoen huaso' o'ene. ²⁸ Cristoen huaknopoe'eritaj kan'batihuapokike'po sue'tada Diosa o'baktie'ea'uyate. Huakkuruda Cristoen huamata'moneritaj o'mata'mona'uyate. Botta'taj Diosen e'nopo'e huamanbatia'pakerikon o'baktie'ea'uyate. Bapa'takon huamanmadika'eritaj o'baktie'ea'uyate. Noga konig tiahuahued o'neunhuahuika'nig huaka'erikon o'baktie'ea'uyate. Noga dakhue' ee' huabayarea'eri o'baktie'ea'uyate. Huatihuapokeri konig yagka' huamana'erikon o'baktie'ea'uyate. Nogen hua'ate huapakkon o'baktie'ea'uyate. ²⁹ Cristoen huaknopoe'eri huakka'da o'ne. Aya'da Cristoen huaknopoe'eri suigda Cristoen huamata'moneri o'ne. Sue'da Diosen e'nopo'e huamanbatia'pakeri o'ne. Sue'da huamanmadika'eri o'ne. Konig tiahuahued o'neunhuahuika'nig huaka'eri sue'da o'ne. ³⁰ Dakhue' ee' Diosen huabayarea'eri sue'da o'ne. Nogen hua'ate sue'ada batia'pakdik o'ne. Sue'ada nogen hua'ate on'mapeedepo opuden hua'ate konigti a'dik o'ne. ³¹ 'Urua'da Diosen ogkika'nig yan'pakika'. Kenda huadak ee'pi' nogiti

nogiti 'uruda e'kika' on'nigmadoya'ne. Kention aya'ada kika'dik mo'ene.

Di' yan'maika'.

13 Di' e'maika'taj daknanada o'e. Aratbuttaj di' maehue' e'ika'nayo nogda nogda nogen nogen hua'a do 'urua'nanada e'batia'pakika'nayo kenpa'ti konig Diosen huata'monerien hua'anig e'batia'pakika'nayo Diostehuapa' konig tambor e'pobitbitpa' kenpayo'da e'anig e'dik ijje. Kenpa'ti konig siroenpa e'bitbitte kenpayo'da e'anig e'dik ijje. ²Do Diosen hua'a e'manbatia'pakpi' aya'da Diosen iregireg e'nopo'e do e'nopoepi' kenpa'ti aya'da aratbuten e'nopo'e do e'nopoepi' kenpa'ti do huakka' yoknopoepo huakupa'taj ta'mona'dik ee'pi' do di' maehue' e'ika'nayo dakhuea'da e'dik ijje. ³Aya'da do'hued katepi' ijmatoepo pai'da huae'eritaj i'bayokika'po kenpa'ti Cristotaj do'hued huaso' kan'nigbakpake' do'hua ena'nayo di' maehue' e'cada ken konig ea'nayo do'tehuapa' dakhue'da e'dik o'e.

⁴Di' e'maika' konig o'e o'non-madika'apone. Be'tapi' o'maepo ida bahuadiayhue' monika'po. Be'tapi' di' o'maepo matinepahui'ika'dik o'ika'apone. Be'tapi' di' o'maepo dig huahuayhue' mon'maika'. Di' o'maepo huairi ijje ahue' monika'. ⁵Di' o'maepo oroayo'da huakka' o'nopoika'ne ahue' monika'. Di' e'maeada dakhuea' bahuahue' monika'. Di' e'maeada oro'enda pakhue' monika'. Di' o'maepo diayhue' mo'ika'. Dakhue' e'kuyte di' o'maepo bakkahuehue' ehue' monika'. ⁶Noga dakhuea'da eka'nayo di' huamae'eria durugda ehue' o'nika'. Noga buttida e'ika'nayo di' huamae'eria durugda o'nika'. ⁷Di' o'maepo nogomeytaj dakhuea'da ogka' e'bahuaa'ta' pakhue' o'epo di' huamae'eria huadak ogka'niga

oa' maknopo'e'dik o'ene. Kenpa'ti nogomey a'ti huadaka'da ogkaapopi' di' huamae'eri o'maknopoika'ne. Di' o'maepo katepi' dakhue'da ee'pi' kenpa'da di' o'maepo batikhue' monika'.

⁸Di' e'maika' kenpa'da o'un-huahuika'apo. Nogok Diosen hua'a manbatia'pakikahue'dikda o'neapo. Nogok nogda nogda aratbuten hua'ate batia'pakhue'dikda o'neapo. Kenpa'ti nogok huakka' e'nopo'e'ta' mepu'kehue'dik o'neapo. ⁹Ken oyda suhuigda Diosen o'nopoene. Suhuigda Diosen hua'a o'manbatia'pakika'ne. ¹⁰Jesús e'tiakte Diostaj aya' dakhuapada o'nopo'eapone. Kenpa'ti konig oy suhuigda o'nopoepo o'kika'nig ona'ti konigti kahue'dikda o'eapone.

¹¹Do huasi'po e'huae'oka' huasi'poa menpinig ijbatiapakika'uy. Huasi'poa on'nopoika'nig ijnopoika'uy. Huasi'poa on'pakika'nig ijpakika'uy. Huabokerek ijjedepo huasi'poa ijkika'uynig ijbati'kuy. ¹²Konigti oyda Diosen sue'pi' huadak o'nopoika'ne oro'. Konig huakoktiahua'ytone'te sigda huadak o'tiahua'ytika'nig konig oyda Diosen sue'pi' huadak o'tiahua'ytika'ne. Nogoknayo Diosen 'urua'da o'tiahua'ytika'apone. Oyda suigda ijnopoey nogok aya'da ijnopo'eapoy. Dios do'taj aya'da meknopo'eapone aya'da Diosen ijnopo'eapoy. ¹³Diostaj oknopoehua'huika'po. Kenpa'ti konig Dios oro'tehuapa' o'kika'aponig batikhue' oknopounhuahuika'po. Kenpa'ti batikhue' di' o'maunhuahuika'po. Kenpa'da di' e'maunhuahuika' huakka' Dios o'pak.

Diosa mo'nopo'toenok nogen hua'ate tiona'pakdik ee'nayo egkupopakya' kenoka' nogen hua'ate tiona'pakdik mo'et.

14 Di' e'maeta' yaderetpakika'. Diosen Nokirega mo'nopo'toenok

nogda nogda Diosenyo'da kika'dik e'huae' yan'pak. Diosen Nokirega o'manopoëa'nok Diosen e'nopoë' manbatia'pakdik mo'ene yan'nopoëpo yan'pakika'. ²Kenomey nogen hua'ate ena'nayo Diostaj on'tiona'pakpo aratbuttehuapa' manigahue' o'e. Aratbuten hua'ate ahue' o'nenok manpee hue'da o'nika'. Diosen nokiregayo'da nogen hua'ate o'manopoëa'nok on'batia'pak. Kenda Diosyo'da o'nopoika'nig on'batia'pak. ³Nogen hua'ate ea'nayo huaknopoe'eria nopoenkahue' o'nepo kenomeyen hua'ateda Diosen e'nopoë' e'manbatia'paknayo aratbut on'nopoenka'po nogiti Diostaj o'noknopoeapo nogiti Diosta' on'pakapo kenpa'ti Diostaj on'nopo'durugpakapo. ⁴Be'api' nogen hua'ateda Diostaj on'tiona'pakikapi' ke'nayo'da nogiti nogiti o'noknopoika'apo. Noganayo daka' Diosen e'nopoë' on'manbatia'pakika'nok Diosen huabaktie'ea'eri Diosaj nogiti nogiti daka' o'noknopoika'apo.

⁵Aya'ada opud nogen hua'ate a'dik ka'ne' kenda sue'da ijpaki. Opudomey aya'ada Diosen e'nopoë' o'nen hua'ateda manbatia'pakika'dik ka'ne' kenda huakka'da ijpaki. Diosen e'nopoë' e'manbatia'pakika'nayo nogiti on'maknopoea'ika'. Nogen hua'ate ea'nayo sue'da huadak o'e. Nogen hua'ate e'manmadika'te noga kenpa' oa' oro'en hua'ate e'ika'nayo huadakda o'e. Diosen huabaktie'ea'eri nogiti Diostaj daka' oknopoika'dik o'neapo. ⁶Konigepo do nogen hua'ate opudtaj e'manika'nayo Diosen e'kika' nopoeahue'dik o'nene. O'nen hua'ate Diosen e'nopoë' e'manmadikika'nayo Diosen huakika' nopoea'dik o'nene. Diosenba' e'manmadikika'nayo Diosen huakika' nopoea'dik o'nene, egomey pogomey.

⁷Huatoka'pu'a kenpa'ti guitarra daka'da batadi'keahue' ee'nayo katea' ya'et nopoe'dik o'ene. Huatoka'pu' guitarraere noehue' o'nika'. ⁸Sorotataa a'barakya'po yan'huati' huatoka'pu'te 'urua'da ea'nayo onoktete'yo' aya'da hua'dik o'ne. Huatoka'pu'a nogpa'da ea'nayo a'barakya'po be'api' huahue'dikda o'ne. ⁹Konigti opud nogen hua'ate e'manmadika'nayo huaknopoe'eri pee hue'da o'nepo peunkahue' o'nepo. Nogen hua'ate boa'po kenda bapokatayo'da mona'ne. ¹⁰Indariyo huakka'nada hua'a o'ne. Aya' aratbutada hua'en hua'ada pee'dik o'ne. ¹¹Nogen hua'ata do nopoe hue' ee'tada be'api do'taj batia'pakdik mo'ika'ne. Konig esoerida mo'epo. ¹²Konigepo nogda nogda Diosen 'urunanada a'kikaya'po Diosen Nokireg e'nopo'toeta' bo'pakika'po Diosen huabaktie'ea'eri nogiti nogiti kanoknopoike'po Diosen Nokiregtaj yan'eretpakika'.

¹³Diosen Nokirega mo'nopo'toenok nogen hua'ate e'manmadika'nayo ken hua'a nopoe hue' e'eada "Huaknopoe'eritaj kenpa' ijjay huamana'kon be'tihuapok Dios," yan'tiona'pakika'. ¹⁴Do'hua nogen hua'ate nopoe hue' e'eada e'tiona'paknayo do'hued nokirega o'tiona'pak. Kenda huadik ijtiona'paknig nopoe hue' ijjey. ¹⁵Diosen Nokirega me'nopo'toenok nogen hua'ate ijtiona'pakika'apoy. Kenpa'ti oro'en hua'ate ijtiona'pakika'apoy. Kennayo nopoenka'dik o'nika'apo. Diosen Nokirega me'nopo'toenok nogen hua'ate ijbata'di'kika'apoy. Kenpa'ti oro'en hua'atekon ijbata'di'kika'apoy. Aratbuta kennayo nopoenka'dik o'nika'apo. ¹⁶Opudada huakka'mona Diosen Nokirega mo'nopo'toenok nogen hua'ate bo'tiona'pakika'nig'a opudomeyen hua'atekon manahue' ee'nayo nog huaknopoe'eri e'peeada opudere,

“Dakiti Dios,” tiona’pakhue’dik o’neapo. Opudtaj nopogkahue’dikda o’neapo. ¹⁷ Nogen hua’ate ’urua’da mo’tiona’pakika’nig’a nogomey nopenkahue’ o’nika’po nogiti Diostaj oknopoe’hue’ o’neapo. ¹⁸ Nogen hua’ate donayo huakka’da tiona’pakika’dik ijje. Opudomeynayo nogen hua’ate sue’da tiona’pakdik mo’ika’ne. Konigepo Diostaj dakiti ijikay. ¹⁹ Diostaj a’batadi’keaya’po Diosen huabaktie’ea’eri egkupopakya’ huaknopoe’eritaj ijmanmadika’po kan’nopoe’gke’po aratbuten hua’ate huabaniga’ huadikyo’da ea’ta’ ijpaki. Nog hua’ada aratbut nopenkahue’dik o’nenok huakka’ huadik ea’ta’ pakhue’ ijje.

²⁰ Huasi’po sue’da huadak o’nopoika’ konig huasi’po nopoe’hue’ yanika’. Huasi’po dakhuea’ e’kika’ nopoe’hue’ o’ne. Ken konigyo’ yan’nopoika’. Konig huatone’ on’nopoika’nig daka’ yan’nopoika’, egomey pogomey. ²¹ “In aratbuttaj nogen hua’ate ijmanbatia’pakapoy. Nog aratbut nogbaya’ do ijpaknok on’manbatia’pakaponig’a do’hued aratbuta pee’hue’da me’neapone.” Dios Huairia oa’. Kenpa’ Diosba’ta o’madoya’uyate. ²² Diosen Nokirega huakka’montaj mo’nopo’toenok nogen hua’ate e’mana’nayo huaknopoe’eritaj nogiti tihuapokhue’ mo’ika’apone. Diosa ke’poda castiga magka’dik o’eapo. Oknopoe’hue’ huae’eria nopoe’dik o’neapo. Diosen Nokirega mo’nopo’toenok Diosen e’nopoe’ opud huaknopoe’eri en’manbatia’paknayo opud nogiti oknopoe’dik mo’eapone. Oknopoe’hue’ huae’erinayo e’peeada Diosa ke’poda castiga magka’dik o’eapo oknopoe’hue’da o’nika’. ²³ Ken aya’ Diosen huabaktie’ea’eri egkupopakyo nogen hua’ate aya’ada e’tiona’paknayo esoeripi’ oknopoe’hue’ huae’eripi’

e’kudnayo, opudtaj “huaseg o’ne,” huaa’dik mo’eapone. ²⁴ Diosen Nokirega huaknopoe’eritaj mo’nopoea’nok Diosen e’nopoe’ aya’ada e’manbatia’paknayo esoeripi’ oknopoe’hue’ huae’eripi’ on’kudpo mo’peeapo nama’da dakhuea’ ijkika’mey on’nopoeapo. Aya’da on’tiahuaydepo Apagba’kon on’peeapo nama’da dakhuea’ ijkika’mey on’nopoeapo. ²⁵ Kenomey dakhuea’da ijkika’mey huanopoya’da on’nopoeapo ’urua’da Dios o’e on’batia’pakapo. Kenpa’ti opudere Dios o’ika’ on’da’apo.

Huaknopoe’eri Diostaj yagkupopakpo ’urua’da yag’kikati’.

²⁶ In konig bo’kika’ne iija’apoy, egomey. Bo’kupopakdepo opud sue’ada mo’batadi’kika’ne, noga on’manmadikika’, noga Diosen e’nopoe’ on’manbatia’pakika’, noga nogen hua’ate on’manbatia’pakika’ noga koniga’ oa’ on’mana’ika’. Kenda aya’da bo’kika’po huaknopoe’eria nogiti moknopoka’apone ’urua’da Diosen bo’kika’apone. ²⁷ Nogen hua’ate e’manbatia’paknayo kenigada botta’ bapa’api’ a’dik ka’ne’. Nogti nogtiada kan’batia’pake’ kenpa’ti noga be’api’ koniga’ oa’ kan’mana’ike’. ²⁸ Egkupopakya’ nogen hua’ate ea’nayo koniga’ oa’ be’api’ mationtaahue’dik ee’nayo nogen hua’ate ahue’ yanika’. Nogen hua’ate soatayo’ yan’batia’pakika’ kenpa’ti Diostaj soatayo’ yan’tiona’pakika’. ²⁹ Diosen Nokirega e’manopoea’nayo botta’a bapa’api’ kan’dapake’. Menpa’ buttida yadet. Nama’dapi’ yadet. Noga daka’da yan’mapeedepo yanda’. ³⁰ Nog huabokerektaj Diosa huaboa’da e’manopoea’nayo ke’na o’manbatia’pakdenig’a kan’batike’. ³¹ Aya’da opudomey Diosen Nokirega mo’manopoea’denok yan’manbatia’pakti’. Nogti nogtiada yan’manbatia’pakika’. Aya’da

huaknopoe'eri kan'manopoe'po
 kenpa'ti Diosen kan'eretpake'po
 yan'manbatia'pakika'. ³² Kenomey
 Diosen Nokirega e'manopoeade'te
 manbatia'pakdik o'nepo e'paknayo
 kenpa'ti noga e'manbatia'pakte
 daka'da nigika'dik o'neapo.
³³ Konigepo e'kupopakya' onokteyo'
 yan'batia'pakika' Diosanayo manahue'
 o'e. Nogti nogtiada e'niga'pakta' Diosa
 o'pak.

Nogya' nogya' Diosen huabaktie'ea'eri
 Diostaj ogkupopakpo ettone'omey ba-
 tia'pakhue' ka'nike'. ³⁴ En'batadi'kea'te
 mogkupopakpo ettone' soatayopi' bati-
 a'pakhue' ka'nike'. Konig Apagba'a o'-
 mana'ika'nigda huatoe'taj nigpeika'dik
 o'ne. ³⁵ On'batadi'kea'po egkupopakya'
 ettone' e'batia'paknayo dakhue'da o'e.
 Konigepo ettone' huatoe'taj katea' yaa'
 enatuta' e'paknayo hua'en jakyo yan'ti-
 akdepo katea' yaa' ka'nonike'.

³⁶ Oro'omey Jesucristoen huadak
 hua'a huakkuruda o'pee'uy nopoe'hue'
 yanika'. Oroyo'da huadak hua'a
 o'nigpeikay nopoe'hue' yanika'.
 Nogomey kenpa'ti Diosen hua'a
 on'e'uyate. Yan'nopoika'. ³⁷ Diosenba'
 manmadika'dik ijje'y kenpa'ti
 Diosen Nokirega me'nopoene kenda
 be'api' e'nopoika'nayo kenda do
 Pabloa on'nigmadoya'nig Jesúsen
 hua'a o'e, kan'nopoike'. ³⁸ Konig
 do on'nigmadoya'nig kenomey
 huamanmadika'eria e'nopoe'ta' pakhue'
 ee'nayo ke'nen hua'a peehue'dik
 yanikati'.

³⁹ Diosen e'nopoe' a'manopoeaya'po
 yaderetpakika'. Noga nogen hua'ate
 ea'ta' en'paknayo kee' manahue'dik
 yanika', egomey. ⁴⁰ Nogen hua'ate a'dik
 ee'pi' onokteteyo' ahue' yanika'. Ona'ti
 ona'ti nogda nogda 'urua'da kika'dik
 mo'ene. Aya'da huadakayo' kika'dik
 mo'eapone.

Cristo e'bueyada o'noyhuaduyate.

15 Kenda yan'diknopoika'
 oydakon ona'ti o'nona'ne,
 egomey, pogomey. Opudtaj
 a'manoeanhuahuikaya'po Jesucristoa
 mo'nigbuey'uyate. O'nona'uynok opuda
 moknopoe'uy. Kenpa'ti daka'da mo-
 knopoika'ne. ² Moknopoka'nok Diosa
 dakhuea' e'ka' bokkahuea'uyne kenpa'ti
 onte'ti mo'noeanhuahuika'apone
 daka'da eknopoika'nayo. Daka'da
 oknopoikahue' ee'nayo onte'ti
 noeanhuahuikahue'dik mo'eapone.

³ Kenda Diosa me'nopoea'uyning
 huakkuruda opudtaj o'nonmadika'uyne.
 Konig Apagba'te Cristotaj o'timadoy-
 a'uyatenig konigti oro' dakhuea'
 o'kika'nok Cristo mo'nigbuey'uyatenig
 o'nonmadika'uyne. ⁴ Egkubarakka'de'te
 bapa' huame'noe e'tipokde'te konig
 Apagba' oa'uyatenigda konigda Diosa
 Cristotaj o'noyhuada'uyate. ⁵ Cristo
 o'noyhuaddepo Pedrotaj o'huahua'po
 o'huahuay'ea'uyate. Nogok doce
 Cristoen huamata'moneritaj Jesús
 o'bahuahuay'ea'uyate. ⁶ Nogok
 onteteyo' quinientos huama'buya
 Jesústaj on'tiahuay'uyate. Onen'
 kenomey huakka'mon bueyhued o'ne.
 Nogte on'mabuey'uyate. ⁷ Nogok
 Jacobotaj Jesús o'huahuay'ea'uyate
 kenpa'ti aya'da Cristoen huata'moneritaj
 o'bahuahuay'ea'uyate.

⁸ Jesús do'taj kenpa'ti ta'pota'da
 be'huahuay'uyne. Do nogpa'da
 ta'pota'da ijnopo'korea'uy. ⁹ Nog
 Cristoen huata'moneri huadakda
 o'ne. Donayo dakhue'mon ijje'y.
 Kenpa'ti Cristotaj huaknopoe'eritaj
 dakhuea'da ijmagkika'uynok do'taj
 Cristoen huata'moneri dikkahue'dik
 o'nene. ¹⁰ Diosa me'tinepahui'po
 bekkahuea'uynok Cristoen huata'moneri
 ijje'uy. Nama'da okkahueahue' me'uyne.
 Nogomey Diosen sue'da ogkika'uy.

Donayo huakka'mon Diosen ijkikay. Do'huada kakahue' ijjepe Diosa do'taj me'nopo'toenok ijkikay. ¹¹ Nog Cristoen huata'moneria doapi' Cristoen huadak hua'a o'nonbatia'pakuynok opudomey moknopoede'uy.

**Cristotaj huaknopoe'eri
en'bueyika'tada nogok Diosa
o'manoyhuada'apo.**

¹² Cristo huakudaka'da e'eada o'noyhuaduy. Oro'a o'manbatia'pakikay. "On'bueypo noyhuadhue' o'nika'apo." Mena'po sue'ada kenpa' boa'ika'. ¹³ On'bueydepo noyhuadhue'dik ee'nayo Cristokon noyhuadhue' ya'eay'uyet. ¹⁴ Cristo noyhuadhue' e'uynayo oro' huadak hua'a nama'da o'manbatia'pakikayet kenpa'ti opud Cristotaj nama'da moknopoikayet. ¹⁵ Cristo noyhuadhue' e'uynayo oro' Diosen nama'da huamanbatia'pakeri o'ika'yet. Dios Cristotaj o'noyhuada'uy-atenig oro'a o'nonbatia'pakika'uy. Ken en'bueyada noyhuadhue'dik buttida ee'nayo Cristokon noyhuadhue' ya'eay'uyet. ¹⁶ E'buey noyhuadhue'dik ee'nayo Cristokon noyhuadhue' ya'eay'uyet. ¹⁷ Cristo noyhuadhue' ee'nayo nama'da Cristotaj moknopoe'ayetnig'a kenpa'ti dakhuea' e'ka' mo'toe'ayetnig'a. ¹⁸ Kenpa'ti Cristotaj huaknopoe'eri on'bueydepo kenpa'da yan'buey'ayetnig'a. ¹⁹ Oyda o'noepoed oro' Cristotaj nogok noyhuadhue'dikda ee'nayo pai'nanada o'e'ayetnig'a.

²⁰ Cristo e'bueyada o'noyhuaduyate. Buttida ijjay. Cristotaj huaknopoe'eri e'mabueyada on'manoyhuada'apo. Cristo huakkuruda o'noyhuaduyate. ²¹ Nogtida huabokerek Diostaj nigpeehue' o'epo huakkuruda o'buey'uyatenok oy aya'da on'mabueyika'. Konigti nogtida huabokerek huakkuruda o'noyhuaduyatenok aya'da noyhuaddik ya'neapet. ²² Aya'da aratbut

Adanen adhuea' huasi'poen o'nepo on'mabueyika'apo. Kenpa'ti aya'da Cristoen huanigpeika'eri onte'ti Diosere on'noeonhuahuika'apo. ²³ Huakkuruda Cristoa o'noyhuaduyate. Nogok Cristo e'tiakte aya'ada Cristoen huaknopoe'eri on'noyhuada'apo. ²⁴ Kenoka' kene'huaya' huame'noe o'edeaponok gobierno huairitaj, huantopataj, kurud huairitaj Cristoa kenpa'da o'mabatika'deapo. Apag Diostaj aya'da huaknopoe'eritaj Cristoa o'bayokapo. ²⁵ Cristoen taka'taj aya'tada maenhued ee'ted Cristoa huairi e'dik o'ika'apo. ²⁶ E'bueyika' Cristoen kene'huaya' taka' o'e. Ta'pota'da e'bueyika' o'batika'apo onte'ti aratbut bueyhue'dik o'nika'apo. On'noeonhuahuika'apo. ²⁷ Aya'ada Cristotaj nigpeika'dik o'nika'apo. Diosa o'mana'uyate. Aya'ada Cristotaj nigpeika'dik o'nenig'a Diosayo'da nigpeehue'dik o'e. Diosa o'mana'po Diosayo'da Cristotaj nigpeehue'dik o'e. ²⁸ Do'hued Huasi'poa aya'tada manika'dik o'e. Diosa o'mana'uyate. Kenoka' aya'ada Cristotaj on'nigpeedeapo Cristo Diosen Huasi'po o'epo Diostaj o'nigpeika'apo. Ayedda huairi Dios o'ika'apo.

²⁹ Nogiti in yan'nope': Sue'ada aratbut e'bueytaj bautiza on'magkika'. ¿Mena'po kenpa' yag'kika'? ¿E'buey noyhuadhue' ee'nayo mena'po nogomey e'bueytaj bautiza yan'magkika'?

³⁰ ¿E'buey noyhuadhue'dik ene'nayo mena'po oro'taj kirigayo' e'arakta' bo'tipakika'ne? ³¹ Aya'da huame'noe kirigayo' do'taj e'arakta' men'tipakika'ne. Buttida ijjay. Kenpa'ti Jesucristo Huairitaj daka'da moknopoika'nok, durugda ijje, egomey pogomey. ³² Do Jesús en huadak hua'a ijmanmadikika'nok Efeso oknopoehue' hua'e'eria konig ojpai' toyahuehue'dik hua'e'eria diga' me'nogkika'uyne. En'buey noyhuadhue'dik ene'nayo

nama'da pai'da ijnopo'eayetnig'a konig o'da'ika' mon'bape' mon'mamai' mon'durugpak eme'te o'bueyapone.

³³ Nog aratbuta nama'da e'da'nayo peehue' yanika'. "Huadakda huaka'eri dakhuea' huaka'eri ere e'ika'nayo huadak huaka'eri onte'ti dakhuea'da ogkika'apo."

³⁴ Yan'nopo'yarea'. Dakhuea' e'ka' yan'batik. 'Urua'da Diostaj yag'kika'. Opud sue'ada Diostaj oknopohue' mo'ika'ne. Opud me'pukdik ka'nike'po kenda ijjay.

¿Monig e'bueyomey yan'noyhuadapet?

³⁵ ¿Monig e'buey yan'noyhuadapet? ¿Monigso' ya'neapet? Be'api' yan'-da'apet. ³⁶ Konig a'ay' nopohue' e'eada yan'da'apet. Huakid e'batuke'onig aratbut huakudaka'da o'nika'. Huakid e'batuke'te huakpi o'tibodepo huakidnayo para'dik o'e. ³⁷ Ken e'batuke' huakidyo'da o'e, toketkidpi' katekidpi'. Huakpi e'kerekte huakid konigti ehue' o'ika'. ³⁸ Konig Dios o'pakpo nogti nogti huakidtaj huakiden nogso'dakon o'ka'uyate. ³⁹ Nogda nogda huaso' Diosa o'ka'uyate. Aya'da huaso' konigti ehue' o'ne. Aratbuten huaso' o'e. Ojpai' nog huaso'da o'ne. Bakoy nog huaso'da o'ne. Biig nog huaso'da o'ne. ⁴⁰ Kurudyo huae'erien huaso' on'toika'. Huadariyo huae'erien huaso' on'toika'. Kurudyo huae'eri 'urunanada o'ne. Huadariyo huae'eri 'uruda o'nepo nogpa'da o'ne. ⁴¹ Niokpo jeyda o'ika'. Puugnayo sigda jey o'ika'. Siokpo suhuigda jey o'ika'. Nog siokpoa jeymon o'nika'. Nogda nogda siokpo nogpa' nogpa' jeymon o'nika'. ⁴² Konigti huaso' on'bueydepo e'kubarakka'de'te para'dik o'ne. Nogpa'da on'noyhuadapo. Onte'ti bueyhue'dik o'nika'apo. ⁴³ Kenpa'ti huaso' kubarakya' dakhue'da o'ne. 'Urua'nanada Diosa o'manoyhuada'apo. Huaso' kubarakya' teyhue'da o'nika'.

E'noyhuadade'te teyda o'neapo. ⁴⁴ Aratbuten huaso'da on'kubarakka'po nokireg huaso'da on'noyhuadapo. Aratbuten huaso'da o'nika'. Kenpa'ti nokireg huaso'dation o'nika'.

⁴⁵ "Adán huakkuruda huabokerek o'uyate. Diosa o'noea'nok o'noe'uyate." Apagba'te kenpa' o'madoya'uyate. Cristonayo konig nog Adán huata'poeri o'epo o'manoea'po kenpa'ti onte'ti o'manoeanhua'huika'apo. ⁴⁶ Huakkuruda oro'en huaso' o'toene. Nogok nokiregda huaso'kon o'toika'apone. ⁴⁷ Huakkuruda huabokerek soroktaj e'ka' o'uyate. Sorokte huaika' o'uyate. Nogokda Jesús Huairi kurudya' o'tiakuyate. ⁴⁸ Aya'da huabokerek huadarieri konigti Adán o'nika'. Soroktaj e'ka' o'ene. Aya'da Cristoen huaknopoe'eria konig Cristoen huaso' on'toeapo. Konig kurudyo huae'erien huaso' on'toika'apo. ⁴⁹ Diosa soroktaj Adántaj o'ka'uyate. Oro' Adánonigti o'ene. Cristo kuruderi o'epo mo'nigtiakuyate. Cristonigti o'eapone.

⁵⁰ Aratbut huadarieri huaso' huaay'ere idada on'bueyapo. Konigepo Dios Huairiere ehue'dik o'neonhuahuika'apo, ijjay, egomey, pogomey. ⁵¹ Kenda Diosayo'da sohuatayo' o'nopoika'nig kenda ijanopoea'apoy. Oro' aya'da bueyhued ee'pi' aya'da nogpa'da o'eapone. ⁵² Nogok Diosen huatoka'pu' ta'pota'da en'toka'te a'timon konig ekposikatupa' idada o'manoyhuada'apo. Nogpa'da o'eapone. E'buey'uy kenpa'da o'manounhuahuika'apone. Ona'ti bueyhue'dikda o'eapone. Oro' aya'da nogpa'da o'eapone. ⁵³ Oro'en huaso'nayo bueydik o'ika'ne. Nogda huaso' toedik o'eapone. Konig parahue'dik kenpa'ti bueyhue'dik e'dik o'eapone. ⁵⁴ Oro'en huaso'nayo bueydik o'ika'ne. Nogok nogda huaso' o'toedeapone. Parahue'dik kenpa'ti bueyhue'dikda o'eapone. "Urua'da Diosa o'manoea'nok ona'ti

bueyhue'dikda o'eapone," Diosba'a kenpa' oa'. Nogok ken konigda o'eapo.
⁵⁵Oro' Cristoere o'noenhuehuika'po pai'da nopo'ehue'dik o'eapone. Onte'ti bueyhue'dik o'eapoy. ⁵⁶Dakhuea' o'ka'po bueydik o'enig'a, Moisésenba' nigpeikahue'dik o'epo dakhuea' o'kika'uynig'a, ⁵⁷Jesucristo Huairi oro'taj mo'nigbuey'uyatenok 'urua'da kika'dik o'ika'ne kenpa'ti kenpa'da bueyhue'dik o'eapone. Konigepo "Dakiti Dios," ona'ika'ne.

⁵⁸Konigepo Jesús Huairienyo'da daka' mogkika'. Kirigayo' daka' mogkika'. Nogiti nogiti daka' mogkika'. Batikhueada mogkika'. Jesústaj moknopoe'po Diosen bokika'po nama'da kikahue'dik mo'ene.

**Pai'da huama'buy
 huaknopoe'eritaj huakupe
 a'bayokya'po yan'manigika'.**

16 Jerusalényo pai'da huama'buy huaknopoe'eritaj huakupe a'bayokya'po yan'manigika'. Konig Galacia huadaribayo huaknopoe'eritaj ijmana'uynig opud konigti yan'manigya'ika'. ²Aya' huame'noe ibaa'po huakupe e'ika' domingote suepi' yan'manigya'ika'. Huakka' e'toe'nayo sue'da huakka' yan'manigya'ika'. Do e'tiakte dakhuapa huakupe e'manigya'de' ya'eapet. Onte'ti onte'ti "beyok" manahue'dik mo'ika'apet. ³Do e'tiakde'te huakupe kan'tohue'po sue'da huabokerektaj opuda e'baktie'ea'de'te Jerusalényo ijmata'mona'apoy. Opu'den huakupe mo'manigya'ika'nig on'tohua'apo. Kenpa'ti beroba'te kenda ijmánigmadoya'aponig on'tohua'apo. ⁴Do hua'dik ee'nayo kenomeyere ijhua'apoy.

**Nogyon nogyon ijhua'eapoy,
 Pabloa oa'uyate.**

⁵Ijhua'udhuahua'po Macedoniabay do a'bata'huadunya'po pokdik ijjeapoy. Nogok Corintoyo huakka' jakyo ijhua'apoy. ⁶Opudere ijhue'da ijika'apetpi'. Uua' huaka'ok ijika'apetpi'. Opudere ijjundepo meyopi' ehua'te tihuapokdik o'neapone. ⁷Huapokateda e'tiahuayta' pakhue' o'nene. Diosa e'paknayo opudere ijhue'da ijika'apoy ijnopoy. ⁸⁻⁹Iyo Cristoen huadak hua'a manmadikika'dik ijje. Huakka'ada e'nopo'korea'ta' on'paknok kenpa'ti huakka'ada Cristoen huadak hua'a pakhue' o'nika'nok. Iyoda Efesoyo Pentecostés fiestate ijpokanapoy.

¹⁰Timoteo opudte e'tiaknayo 'uru-a'da yan'toeti'. Do e'kapa'ti Diosen o'kika'nok 'uru'a'da yan'toeti'. ¹¹"Timoteo dakhue'da o'e." Huaahue' yaneti'. Do'te Timoteo ehua'te yan'tihuapokti'. Nogma'buyere o'nigey.

¹²"Corinto huaknopoe'eritaj a'bata'huadeya'po nogma'buyere yahuati'." Apolostaj diga'da ena'tada oynayo huahue'dik o'epo. Nogok hua'dik o'epo o'hua'apo.

**Ta'pote kene'huaya' saludo
 Pabloa o'madikta'mona'uyate.**

¹³Cristo o'tiakaponok daka' ya'nonmabo'ika'. Diostaj daka'da yanoknopoika'. Oknopoebatikhue' yanika'. Huabokerekonig me'pukhue' yanika'po. Diosen teyda yag'kika'. ¹⁴Aya'da yag'kika'po di'da yan'maepo yag'kika'.

¹⁵Estéfanos huatoeere huasi'poere Acaya huadaribaya' huakkuruda Cristotaj o'noknopoe'uyate. Cristoen huaknopoe'eritaj kenpa'da on'batihuapokika'. Oy opudtion kenpa' mo'nopoene. ¹⁶Estéfanasomeytaj yan'nigpeikati'. Kenpa'ti Estéfanasen

huatihuapokeritaj yan'nigpeika'.

¹⁷ Estéfanos Fortunato Acaicoere on'tiakme'nok ijdurugpaki. Opuḁ aya'da tiakhue'dik mo'enok kenomeynayo e'tiakte ijdurugpaki. ¹⁸ Diostaj nogiti eknopo'e' montihuapokme'ne. Opuḁtaj konigti bo'tihuapokme'ne. Kenomey huadakda ogkika' yan'maknopōika'.

¹⁹ Asia huadaribaya' Diosen huabaktie'ea'eri huakupopakeria saludos on'dikta'mona'. Aguila Priscilaere kenpa'ti kenomeyen jakyo huakupopakeriere saludos on'dikta'mona'. Jesús Huairia o'paknok

saludos on'dikta'mona'. ²⁰ Aya' huama'buyada saludos on'dikta'mona'. Huayahuaya di'da yan'maepo yan'mabajbajti'.

²¹ In saludo hua'a huadik ijdikta'monay. Do Pabloa do'huedba'ada ijmadoyay.

²² Be'api' Jesucristo Huairitaj di' ehue' ee'nayo Diosa kenpa'da castiga kam-agkike'. "Oro'en Huairi katiake'." Ijjay.

²³ Jesucristo Huairia opuḁtaj daka' mo'tōike'. ²⁴ Cristo Jesús me'nopo'tōenok opuḁtaj di'da o'nika'ne.

2 CORINTIOS

*Pabloa onte'ti botta'a' Corinto
huakka' jakyo huaknopoe'eritaj
o'manigmadoya'uyate.*

**Pablo Corinto huaknopoe'eritaj
o'manigmadoya'uyate.**

1 Do Pablo ijje. Jesucristoen huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Diosa me'ta'mona'uyne. Huama'buy Timoteoere ijje on'nigmadoya'ne. Corinto huakka' jakyo Cristoen huaknopoe'eri kenpa'ti Acaya huadaribayo Jesucristoen huaknopoe'eri mo'ene. Diosa boktie'ea'uyatenok Diosen mo'ene. Opudomeytaj on'nigmadoya'ne. ²Dios oro'en Apag o'epo Jesucristo Huairiere opudomeytaj daka' montihuapokike' kenpa'ti opudtaj daknopo'a da mo'nopo'noeyike'.

Pablo pai'da o'nopo'unhuahua'uy.

³Urua'da o'e Dios. Apag Dios oro'en Huairi Jesucristoen hua'oj o'e. Oro'omey huaknopoe'eritaj mo'tinepahuika'po oro'omey huaknopoe'eritaj mo'noeynoeyike'. ⁴Menokapi' oro' pai'da e'nopo'ete Diosa mo'nopo'durugpaka'ika'ne. Ken nogomey pai'da e'nopo'enayo nogomeytaj nopo'durugpaka'dik a'eya'po oro' pai'da e'nopo'ete Diosa oro'taj mo'nopo'durugpakika'ne nogomeytakon konigti manopo'durugpaka'dik o'ika'apone. ⁵Cristo huakka' pai'da mo'nignopo'uynek oro'kon konigti Jesucristotaj oknopoiika'po pai'nanada o'nopo'unhuahuika'ne. Jesucristotaj oknopoiika'nok Cristo mo'nopo'toepo huakka' mo'nopo'durugpaka'ika'ne. ⁶Diosa opudomeytaj kamanopo'durugpaka'ike'po kenpa'ti opudomeytaj Diosere kamanoeanhuahuika'po oro'a

pai'da on'nignopo'ika'ne. Oro'a pai'da e'nopo'ete Diosa oro'taj mo'nopo'durugpaka'ika'ne. Konigepo opudomey konigti pai'da e'nopo'enayo konigti Diosa mo'nopo'durugpaka'apone, mo'noeanhuahuika'apone. Diostaj moknopoe'po mo'nigpeika'po oknopoe'batikhue'dik mo'ika'apone. ⁷Konig oro' pai'da o'nopo'ikay opudkon konigti pai'da mo'nopo'enok Diosa opudomeytakon daka' mo'nopo'durugpakika'apone. Oro'a kenpa' daka' o'nopoey.

⁸Asia huadaribaya' diga' pai'da o'nopo'unhuahuamey. Kenda yan'nopoe', egomey pogomey. Cristotaj oknopoenok diga'da mogkame'ne. Ehue'da o'eapoy o'nopoemey. ⁹Oro'taj bo'arakapet nama'da o'nopoeme'nig'a. Diostaj nogiti oknopoe'dik a'eya'po digada pai'da o'nopo'emey. Diosanayo e'bueytaj noyhuada'dik o'e. Oro'nayo huata'da noyhuadahue'dik o'ene. ¹⁰E'bueyaytada Diosa bo'tiokame'nok bueyhue' o'emey. Oydation Diosa bo'tioka'ne kenpa'ti bo'tioka'apone. Oro'taj bo'tiokadhuahuika'apone daka' o'nopoey. ¹¹Pablota' yabatioka', Dios, yan'tiona'pakika'. Kenda opudomey e'nigtiona'pakika'nayo Diosa oro'taj daka' bo'tiokika'apone kenpa'ti 'uru'a da mogkika'apone. Kenpa'ti huakka'ada Diostaj dakiti o'nona'apo.

**Corintoyo Pablo ehuata' e'pakada
huahue'dik o'uyate.**

¹²Nog aratbutere huadakda ijkika'mey. Opuderenayo nogiti huadakda o'kikame'ne. Kenpa'ti sigpi' engaña magkahue'da ijje'po 'uru'a da o'nigkikame'ne. Kenda do'huednopoy-a da ijnopoe'po durugda ijkikay. Diosen Nokirega be'tihuapokika'nok daka' ijkikay. Do'ada ijnopoe'po kahue' ijkikay. Konig Diosa me'nopoa'nok daka' ijkikay. ¹³⁻¹⁴Huakka' huadikda

opudtaj on'nigmadoya'uyne. Kenda opudomeya aya'da huadik tiahuaydik ka'ne'po kenpa'ti nopoenka'dik ka'ne'po opud Corinto huaknopoe'eritaj on'nigmadoya'uyne suhue'ada mo'nopoenkame'ne. Opuda aya'da huadik e'nopoenka'ta' do Pabloa on'tipakne. Ken huame'noe oro'en Huairi Jesús e'tiakapote Pabloa daka' monmadikikame'ne opuda durugteda mo'nopoeapet kenpa'ti opud 'urua'da Jesústaj moknopoika'po mo'nopo'yare'uy, konigepo do opudomeytaj durugda on'toeapone.

¹⁵⁻¹⁶ Kenda daka' ijnopoey. A'madurugpakaya'po opudtaj botta'a' e'bata'huade'ta' e'pakada Macedoniayo ijhua'po Corintoyo ijpokpo opudtaj ijbata'huadunapoya' ijnopoeme'nig'a kenpa'ti nogok Macedoniaya' ijtiaipo onte'ti opudtaj ijbata'huadunapoya'. Onte'ti ijbata'huadepo e'ta'huadunde'te Judea huadaribayo do'taj ta'mona'dik o'neapet. Nama'da ijnopoey. ¹⁷ Kenda buttida ijnopoeyuinig'a. Huahuedaded ijnopoepo nama'da nopoehue' a'ey' ijnopoeyuinig'a. Konig oknopoehue' huae'eria nogpa' nogpa' oda'ika' donayo nogpa' nogpa' ahue'dik ijkay. ¹⁸ Diosa do'taj daka' o'nopoika'. Do nogpa' nogpa' ahue'dik ijkay. ¹⁹ Kenpa'ti Jesucristo Diosen Huasi'po nogpa' nogpa' ahue' o'ika'. Buttida oa'ika'. Jesucristoen huadak hua'a Silvano Timoteoere opudtaj o'nonmadikikame'ne. ²⁰ Ken kenpa' Cristoa o'ka'apo kahued ee'ted Diosa huakkuruda Cristotaj buttida o'huaa'uyate. Konig Diosa buttida o'huaa'uyatenig Cristo o'tiakdepo o'kadhuahuika'uyate. Aya'da Diosen hua'a buttida o'ika' Cristoa o'manopoea'ika'uyate. Konigepo "Dios 'urunanada o'e," Jesucristotaj oknopoeapo buttida oa'ikay. ²¹⁻²² Oro'omeya Diostaj daka'

eknopoe' oknopoebatikhue'da ka'ne'po Diosa oro'taj bo'tihuapokika'ne. Diosa bo'tihuapokika'nok daka' Cristotaj oknopoika'ne. Okbatikhue'da oknopoika'ne opudomeyere. Opudtaere Diosen Nokirega mo'nopo'toika'ne. Diosa oro'taj mo'baktie'ea'uyne. Kenda Diosen Nokirega mo'nopoea'ne oro'taj. Kenpa'ti Diosen o'ey, kenda Diosen Nokiregakon mo'nopoea'ne. Diosen Nokirega mo'nopo'toenok Diosere Diosensi'po oro' o'epo durugnanada o'unhuahuika'apone daka' o'nopoika'ne.

²³ Opud Corinto huaknopoe'eriere dakhuea' huakika'eri o'nepo Diostaj nopo'koreahued o'nika'nok ighua'nanada e'manata' pakhue' ijjeapo opudenbayo huahue' ijje'uy. Buttida o'nona'ne. Diosapi' buttida meknopoene. ²⁴ Opuda Diostaj daka' moknopoekonig opud oknopoe'dik mo'ene e'manata' pakhue' o'nene. Diostaj opuda nogiti kamadurugpake'po opudtaj e'mantihuapokikata' o'paki.

2 Onte'ti opudtaj e'ta'huadenhuahua'ta' e'pakada onte'ti opud pai'da e'dik mo'enok onte'ti opudenbayo huahue' ijjeapoy ijnopoey. ² Doa opudomeytaj e'huatiaknayo huiyokada e'mana'nayo pai'da e'dik mo'enok. Pai'da mo'epo do'taj durugpakahue'dik o'nenok. ³ A'nenda o'nigmadoyame'ne. Dakhuea' huaka'eritaj yanoro'ka'de' on'nigmadoyame'nok do ijtiaikdepo huiyokada manahue'dik ijjeapet. Kenpa'ti opud pai'da ehue'dik mo'epet. Opudanayo do'taj durugda me'nea'. Opud Diostaj e'nigpee'nayo durugda ijjeapoy. Do durugda ee'nayo opudkon durugda mo'ika'apone. ⁴ Opudomeytaj pai'da nopo'eahue' a'maeya'po on'nigmadoyame'ne. Opudtaj huakka'da di'da mo'ene e'manopoea'taj ijpakpo pai'nanada o'noknopo'epo opudtaj on'nigmadoyame'ne.

**Dakhuea' huaka'eritaj
yanokkahueati'
Pabloa o'mana'uyate.**

⁵ Opuđomey huaknopoe'eria nogtiada dakhuea' o'ka'uy nok opud suhue' moke'uy nok. Do'takon suhue'da me'ea'uyne. Aya'tada opudtanayo suhue' mo'ea'uyne. Ke'na dakhuea' huaka'eria suigpi' pai'da mo'ea'uyne. ⁶ Ken dakhuea' huaka'eritaj opud huaknopoe'eriomeya castiga mogka'deme'ne. Kenpa'da moname'ne. Nogiti dakhuea' onahue' yane'. ⁷ Ke'na o'nopo'korea'denok oy yanokkahueati' kenpa'ti yan'noeynoeyti'. Kentaj okkahueahue' ee'nayo kenpa'da suhue'da o'unhuahuika'apo. ⁸ Konigepo "Di'da o'ene," kentaj onte'ti ya'nonati'. Kenda diga'da o'nona'ne. ⁹ Do'taj menpa' e'nigpeikata' yanpakikaapet a'nopeya'po opudtaj on'nigmadoy-a'uyne. ¹⁰ Be'tapi' opudomeya bokkahuea'de do'huakon ijbakkahueay. Be'api' do'taj dakhuea' egka'nayo kentaj yokkahueay. Opuđomey daka' Diostaj kan'nigpeike'po kentaj yokkahueay. Cristoen huakpoteda yokkahueay. ¹¹ Toto' huairia oro'omeytaj engaña e'magkikata' diga' o'eretpakika' o'nopoene. Nama'da kahue' ka'nike'po ken huabokerektaj yokkahuea'demey.

**Pablo Troas huakka' jakyo
o'unhua'po o'mepu'kudhua'uyate.**

¹² Cristoen huadak hua'a a'man-madikhanuaya'po Troasyo huakka' jakyo yokyemey. Ikyedepo Cristoen e'manbatia'pakte huakka'ada e'peeta' on'pakme'. Huairi Cristoen huadak hua'a huakka' manbatia'pakdik e'eadada ¹³ oro'omeyen huama'buy Titotaj huahuayhue' ijjeipo ijme'pu'kudhua'po, "ijhua'apoy," ijmananpo ijbakhua'mey. Macedonia huadaribayo ijhua'mey.

**Cristotaj oknopojika'po toto'
huairitaj sigpi' peehue' o'ika'ne.**

¹⁴ 'Urua'da Cristoa mo'nigkika'uyate oknopoe'po kenpa'ti o'nigpeika' nok Diosa bo'tihuapokika' nok toto' huairitaj sigpi' peehue' o'ika'ne. Jesucristotaj oknopoe'po kenpa'ti o'nigpeika'po meyopi' ohua'ika'po Jesucristo 'uruda o'e o'manopoea'ikay. Konig e'huirikonig o'nepo huabada Cristo 'uruda o'e on'nopojika'. 'Uru'huieda Diosa bo'tihuapokika' nok konigepo "Dakiti Dios" ona'ikay. ¹⁵⁻¹⁶ Cristotaj huaknopoe'eri Diosere on'noeon-huahuika'apo. Cristotaj oknopoe'hue' huae'erinayo kenpa'da on'mabueyapo. Diosere noeonhuahuikahue' o'neapo. Diosa o'paknok aya'tada Cristo Diosen 'urunanada huamanopo'yarea'eri o'enig oro' e'manbatia'pakika'tada sue'da huakka' oknopoe'hue' o'nepo kenpa'da on'mabueyapo. Diosere noeonhuahuikahue' o'neapo. ¹⁷ Huakka' huakupeta' on'pakpo huakka' nogyo nogyo on'hua'epo Jesucristoen huadak hua'a on'manbatia'pakika'. Oro'nayo ken konig kahue' o'ikay. Diosa oro'taj mo'ta'mona'uy nok Jesucristotaj o'nigpeika'po daknopoada Jesucristoen huadak hua'a o'manbatia'pakikay.

**O'matinepahui'po Jesucristoa
Diostaj o'nigpeepo oro'en
dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po
mo'nigbuey'uyate. Kenda Diosa
huaboa'da o'manopoea'de'uy.**

3 Kenda o'nona'denig donayo huadakda ijje' onahue' o'nene. Kenpa'ti "Pablo huadakda o'e. Buttida o'manmadikika'." Be'api' e'nigmadoy-aba' opudtaj nigta'monahue'dik mo'ene. Kenpa'ti "Pablo huadakda o'e. Buttida o'manmadikika'." Opudā men'nigmadoya' do'a onahue'dik o'nene. Sue'ada ken konig e'nigmadoy-

aba' beroba' on'pakika'. ²Do daka' Jesucristoen huadak hua'a opudomeytaj o'nonbatia'pakonhuahua'uynok opudomeya Diostaj mo'nopo'korea'depo huaboa'da Jesucristotaj mo'nigpeika'po 'urua'da bo'kika'uy. Aya'ada nogya' nogya' opud Corinto huaknopoe'eritaj bo'tiahuaydepo Jesucristoen huaknopoe'eri o'ne mo'tinopoe'po Pabloa buttida o'manmadikika' on'nopoe'apo. ³Oro'a Cristoen huadak hua'a o'manmadika'uynok opuda Cristotaj mo'nopo'korea'uyne. Diosen Nokirega mo'nopo'toenok 'urua'nada Cristoen bo'kika'nig aya'ada tiahuaydik o'nika'apo.

⁴Opudtaj daka' ijmanmadikika'mey a'dik ijnopoey. Jesucristoa do'taj be'tihuapokika'nok Diostaj daka' yoknopoikay. ⁵Katepi' doada ijnopo'po kahue'dik e'ada Diosa be'teypaka'nok aratbuttaj Jesucristoen huadak hua'a manmadika'dik ijje'po Diostaj manopo'korea'dik ijje'y. ⁶O'matinepahui'po Jesucristoa Diostaj o'nigpeepo oro'en dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po mo'nigbuey'uyate. Kenda Diosa huaboa'da o'manopoea'de'uy. Ken Diosa bo'tihuapokika'nok kenda manbatia'pakika'dik ijikay. Diosere a'nounhuahuikaya'po Moisesenba' e'nigpeika'ada mo'epo kenpa'da bueydik o'epone. Diosere a'nounhuahuikaya'po Diosen Nokirega mo'nopo'toe'po bo'tihuapokika'apone. Moisesenba' noeanhuahuikahue'dik mo'ene. Diosen Nokireganayo mo'noeanhuahuika'apone.

⁷Moisesenba' huakkuruda huidpentate Diosa o'manigmadoya'uyate. Moises'taj Diosa hua'a e'yokde'te Dios senognanada 'urunanada o'enok Moises o'teya' o'bahuahuarakpo ke'nenkok senognanada o'epo israel aratbuta Moisesenkoktaj okpodejhue'dik

o'nuyate. Koksenognanada e'ada sig sig okta'bitonyakuyate. Ken Moisesenba' huidpentate Diosa o'madoya'uyatenig 'urunanada e'ada kenpa'da mo'mabueya'ika'ne. ⁸Kenda Diosen Nokireganayo mona'ika'nig 'urua'nananada o'e. Noeanhuahuika'dik mo'ika'apone. ⁹Ken Moisesenba' 'urunanada o'epo oro' e'pee'adeada dakhuea' o'kika'nig o'nopoe'epo kenpa'da bueydik o'epay o'nopoe'ne. Diosa mo'tinepahui'po oro'en dakhuea' e'ka' bakkahuea'po, huadakda mo'ene, Diosen Nokirega mo'nopoea'ne. Diosen Nokireg hua'a 'urunananada o'e. ¹⁰Konigti Moisesenba' 'uruda o'uynig'a oynayo konig 'uruda ehue' o'e. Oynayo Diosen Nokirega 'urua'nananada huanopo' mo'ea'ne. ¹¹Moisesenba' huamame'puka' senogda on'ba'e'uyatenig'a ida Moisesenba' ehue'da o'epo. Diosen Nokireganayo 'urua'da Jesucristoen huadak hua'a mo'nopoea'ne kenpa'da o'eonhuahuika'apone.

¹²Diosen Nokirega Diosere mo'noeanhuahuika'apone daka' oknopoey. Jesucristoen huadak hua'a buttida o'e daka' oknopo'epo me'pukhue'da o'manmadikikay. ¹³Konig Moisesa o'ka'uyatenig konigti kahue' o'ikay. Moisesenkok senogda o'epo daka'da okbatitikpo israel aratbuta okpodejhue'dik o'nenok Moisesa huata' o'koktidoka'uyate. ¹⁴Kenpa'ti israel aratbut Moises'taj e'pee'ada nopoenkahue'da o'nuyate. Oyda kenpa'ti Moisesenba' e'pee'ada israel aratbut nopoenkahue'dik o'nika'. Cristotaj o'noknopoe'epo Moisesenba' nopoenka'dik o'nika'apo. ¹⁵Kenpa'ti oy Moisesenba' e'pee'ada israel aratbut nopoenkahue' o'nepo konig e'koktidoka'nig o'nepo nopoenkahue' o'ne. ¹⁶Jesucristo Huairitaj on'opo'korea'depo konig

e'kottidoka'nig e'eda oktikujdepo huaboa'da Diosen hua'a nopenka'dik o'ne. ¹⁷ Huairi Jesucristoen Nokireg o'epo Diosere mo'noanhuahuika'pone. Jesucristoen Nokirega oro'omeytaj mo'nopo'toenok huanopoda Diostaj e'nigpeika'ta' o'pakika'ne kenpa'ti Diostaj e'durugpaka'ta' o'pakika'ne. Diostaj dakhuea' e'nigkikata' pakhue' o'ene. ¹⁸ Konigepo oro'omey Cristoen huaknopoe'erinayo koktidokahue' o'epo Jesucristotaj nogiti nogiti oknopoenka'po, nogiti nogiti o'nigpeepo nogiti nogiti konig Cristonig 'urunanada o'eapone. Jesucristo Huairi Nokireg o'epo oro'omeytaj 'urua'nanada mogkika'ne. Diosa oro'taj Cristonigti 'urua'nanada mogkika'apone.

4 Konigepo Diosa me'tinepahui'po me'ta'mona'uynok Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakika'po batikhue'da ijkay. ² Kan'manopo'ko-re'po nama'da huadik manbatia'pakhue' iijeapoy ija'uy. Nama'da Jesucristoen huadak hua'a manmadikahue' iijepo Diostaj kenpa'ti aratbuttaj birahue' iijepo buttida Jesucristoen huadak hua'a ijmanmadikikay. ³ Jesucristotaj oknopoe'hue' huae'eriomey kenpa'da Diosbayoa' on'mabueyapo. Kenomeynayo Jesucristoen huadak hua'a nopenkahue'dik o'nika'. ⁴ Jesucristo Diosonigti o'ika'. Jesucristoen huadak hua'a konig huakjeytone' 'urunanada ee'tada oknopoe'hue' huae'eri tiahua'yhue' ka'ne'po nopenkahue' ka'ne'po toto'a nama'da o'mana'ika'. ⁵ Ijmanbatia'pakpo huata'da huaahue' ijkay. Jesucristo Dios Huairi o'e ijmanmadikikay. Jesús o'paknok donayo opudomeyen huanaba'nig ijkay. ⁶ Sikkiregya' "Huakjey kata'te," Dios oa'uyate. Kenpa'ti oro'en huanopoya' konig jeyda Diosa nopo'eyda mo'ea'ne. Dios 'urunanada o'e a'nopoeaya'po Diosa

huanopoya' jeyda mo'ea'ne. Jesucristo 'urua'nanada o'enok Dios 'urunanada o'e oro'omey oknopoe'dik o'ika'ne.

**Jesucristoen huadak hua'a
ijmanmadikika'po pai'da
ijnopo'ika'po Jesucristo 'urunanada
o'e ijmanopoea'ikay. Pabloa
o'manigmadoya'uyate.**

⁷ Diosensi'po Jesucristo 'urunanada o'e huanopo'ada daka' ijnopoikay. Jesucristo Huairi o'epo oro'omeytaj mo'nigbuey'uyate huanopo'ada ijnopoikay. Oro'enso'nayo konig sorokkosonig ida sakdik o'eaponok Dios teyda o'e, donayo teyhue'da iijey aratbuta nopoika'dik o'nika'. ⁸ Aratbuta do'taj dakhuea'da me'nogkadhuahuika'ne. Nogpa' nogpa' dakhuea'da me'nogkadhuahuika'nig'a Cristotaj oknopoebatikhue' ijkay. Katia'ta ijka'apet e'nopoikada oknopoebatikhue' ijkay. ⁹ Dakhuea'da me'nogkadhuahuika'nig'a Diosanayo do'taj 'enhue' me'ika'ne. Sorokte do'taj be'api' e'enpi' huabueya'da ehue'dik ijkay. ¹⁰ Konig aratbut Cristotaj dakhuea'da o'nogka'po o'darakuy. Konigti do'takon dakhuea'da me'nogkika'ne. Aratbuta kan'tiahuaypo kan'nopenke'po meyopi' ijhua'ika'nig Jesús me'nopo'toika'ne. ¹¹ Jesús donopoyo o'epo me'toika'nok aratbuta kenda kan'tiahuayike'po do Jesucristoen huadak hua'a huamanmadika'eri ijnoepo bueyhued ee'ted do'taj nogok nogok e'arakta' men'tipakika'ne. ¹² Donayo pai'da ijnopo'epo ijbueyayikay. Opud Jesucristotaj moknopoenok Diosa daka'da mo'noanhuahuika'ne.

¹³ "Diostaj yoknopoe'po Diosen huadik ijbata'pakmey." Apagba'te kenpa' o'manigmadoya'uyate. Do kenpa'ti Diostaj yoknopoe'po Jesucristoen hua'a ijmanbatia'pakikay. ¹⁴ Jesús

e'bueytada Jesús Huairitaj Diosa o'noyhuada'uyate. Kenda oro'omey o'nopoika'nok Diosa oro'takon Jesúseretaj mo'noyhuada'apone. Oro'taj opudomeytere Diosyo bo'tohua'apone. Kenpa'da Jesúsere o'noeonhuahuika'apone. Kenda daka' o'nopoika'ne. ¹⁵Opudomey Cristotaj daka' kanoknopoe' kenpa'ti Diostaj daka' kan'nigpeike' huakka' pai'da ijnopo'enhuaHuikay. Kenpa'ti Diosa mo'matinepahui'nok opudomeyere huakka'ada daka' o'noknopopepo "Dakiti Dios" huakka'ada o'nona'ika'apo. Kenpa'ti Dios 'urunanada o'e o'noknopopepo o'nona'ika'apo.

¹⁶Konigepo Diosen hua'ataj ijmanbatia'pakpo batikhue'dik ijkay. Do'huedso' nogok nogoka' ijtone'pakpo e'arogpi' aya'me'noeda Diosa be'teypaka'ika'ne. Do'hued nokirega nogiti nogiti Diostaj yoknopoikay. ¹⁷Oknopoehue huae'eria Cristotaj on'huadiaypo oro'taj dakhuea'da mogkadhuahuika'nig'a oro' konig sigda huakka' pai'da o'nopo'epo a'ti onte'ti pai'da nopo'ikahue'dik o'eapoy. Jesucristoere Diosere 'urua'nanada o'noeonhuahuika'apone. Durugnanada o'noeonhuahuika'apone. ¹⁸Katetapi' oyda o'tiahuayika'nignayo ona'ti tiahuayhue' o'ika'apone. Kennayo o'tiahuayika'nig o'eapo. Katetapi' oyda o'tiahuayika'nig pakhue' o'ika'apone. Katepi' Diosen kurudyō tiahuayhue' o'unhuahuika'nignayo kenpa'da o'nunhuahuika'apo.

5 Oro'omey e'bueyde'te huaboso' oro'en o'eapo. Huabokerekada kahue' ee'tada Diosa o'ka'depo kurudyō Diosere o'unhuahuika'apone. ²Oro'omey huaknopoe'eri oro'en huaso'taj o'tinosikdepo kurudyō Diosere ehua'ta' o'pakika'ne. Diosa huaboso' egka'deta' o'pakika'ne. ³O'bueydepo huaso' ehue'da e'eada huaboso'

oro'omeyen o'eapo. ⁴Oro'enso' o'noepo pai'da o'nopo'unhuahuika'po e'bueyta' pakhue' e'eada Diosa huaboso'a' egka'deta' o'pakpoeyopo Diosere e'noeonhuahuika'ta' o'pakika'ne. ⁵Diosa huaboso' daka' monigka'denok nogok Diosere o'noeonhuahuika'apone. Kenda oro' daka' kan'nopoike'po Diosa ke'nen Nokireg bo'yokuyne.

⁶Konigepo Diostaj daka' oknopopepo kirigayo' durugda o'ikay. Oro'omey huaknopoe'eri kenigapi' huabayok in huadariyo o'noika'po Jesús Huairiyo huahued o'epo kurudyō Jesús Huairiere ehued o'ene. ⁷Kurudyō Diosere monig o'eapet nopoe'hued o'epo Jesucristotaj oknopopepo o'nigpeika'po o'noika'ne. ⁸Daka' Diostaj oknopopepo oro'en huaso' e'endeta' o'pakpo Jesús Huairiere e'ika'ta' o'pakne. Kenerenayo huadaknanada o'ika'apone o'nopeene. ⁹Oro' e'noepi' e'bueypi' Jesús Huairitaj e'durugpaka'ta' o'pakika'ne. ¹⁰Aya'ada huaknopoe'eria Cristotaj kurudyō huahua'dik o'eapone. Cristote e'koka' nigmabodik o'eapone. Aya'da katepi' oro'omey o'kadhuahua'uy huadak e'ka' dakhuea' e'kapi'. Kenda Cristoa mo'tinopoeapone. In o'noika'nig'a oro' huadak e'kika'uinayo Diosa katepi' huadak ee' mo'nigkadhuahuika'apone. Oro'taj mo'durugpakika'apone. In o'noika'nig'a oro' daka' kahue' e'kika'uinayo Diosa katepi' huadak ee' nigkahue'dik mo'ika'apone. Oro'taj durugpakahue' mo'ika'pone. Konigepo oy Jesús Huairitaj mon'durugpaka'ika'.

**Diosa oro' huaknopoe'eriomeytaj
mo'nopo'noeyā'uyate. Pabloa
o'manbatia'pakuyate.**

¹¹Do Diostaj yokme'pukpo nigpeika'dik ijika'po Diostaj nopo'ko-rea'dik yane' aratbuttaj ijmanikay. Kenpa'ti Diostaj ijmaknopoeay. Konig daknopo'da ijkay. Buttida

ijmanikay. Diosa me'tinopoene. Daknopo'da ijika'po buttida o'nonika'po opudtaj e'manopoea'ta' ijpakikay. ¹²Do'huada ijpakpo huata' doda huadak ijikay. Ahue' e'ika'tada do'taj daka' mentinopoe' o'nona'nok huamanmadika'eri opudere "Judfo ijje'y." "Bokerekensi'dak ektég ijje'y." "Urua'da ijtiona'pakikay." "Huaitake' jakyo ijkudikay," on'batia'pakika'nig'a huano poya' dakhuea'da on'nopoika'nig kenomeytaj Pabloa buttida o'batia'pakika' huaa'dik mo'eapet. ¹³Do ijjeretpakpo Diostaj ijnigpeika'nok "Pablo huasegda o'ika'," aratbuta huaa'dik me'nene. Opudomeytaj a'batihuapokya'po Diostaj ijjeretpakpo ijnigpeikay. ¹⁴Cristoa oro'taj di'da mo'enok oknopoepo kenpa'da Diostaj e'nigpeika'ta' pakika'dik o'ene. Aya'ada oknopoika'dik me'nike'po Jesucristoa mo'nigbuey'uyate. Oro'en dakhuea' e'kika'te Jesucristoa mo'nigbuey'uyate. ¹⁵Aya'ada on'noepo Cristotaj o'noknopoepo kenomey kenpa'da ontehuapa'da nignoikahue' ka'nike'po Cristotayo'da nignoika'dik ka'nike'po aya'tada Cristoa mo'nigbuey'uyate. Huaknopoe'erien dakhuea' e'ka'taj a'bakkahueaya'po Cristoa mo'nigbuey'uyate kenpa'ti oro'taj 'urunopo'da a'magkaya'po Diosa huakudaka'da e'bueytada mo'nignoyhuada'uyate. ¹⁶Oro'mey aratbuttaj o'batiahuaypo konig o'ne, konig huadakpi' dakhue'pi' oynayo matinopoehue' o'ene. ¿Be'a ke'nen huaoj? ¿Kate aratbut ya'e? ¿Kate yakiket? Ken konig oyda matinopoehue' o'ika'ne. A'nennayo be ya'et Cristotaj o'tinopoe'ika'wynig'a, ¿Be'a ke'nen huaoj? ¿Kate aratbut ya'e? ¿Kate yakika'? Ken konig o'tinopoe'wynig'a oynayo kenda konig Cristotaj tinopoehue' o'ika'ne. Diosen Huasi'po o'e o'nopoika'ne. ¹⁷Oro'omey Cristotaj oknopoepo

Diostaj o'nopo'korea'depo Cristoenyo'da o'edepo huabonopo'dakon o'ene. Konig a'nenda oknopoehue' o'ikame'ne ona'ti nopoehue' o'ene. Konig a'nenda katetapi' diga'da o'eretpakikame'nig'a ona'ti pakhue' o'epo a'nenda nama'da o'kikame'nig'a onte'ti kikahue' o'ene. Konig Diosa o'paknok huaboa'da o'nopoepo, o'pakpo, o'kika'po. Oynayo huabonopo'da o'epo o'noika'ne.

¹⁸⁻¹⁹Kenda aya'da Diosa mo'nigka'po Cristoa Diosensi'po hueypa cruzte mo'nigbuey'uyatenok oro'taj mo'noeya'ne, oro'en dakhuea' e'ka' bokkahueame'ne. Dios Cristoere o'epo aratbuten dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po onte'ti "dakhuea' boka'ne," onahue' mo'eapone. Kenpa'da bokkahuea'uyne. Kenda Cristo mo'nigka'wynok, Diosa aratbuttaj o'manoeya' kenpa'ti o'bakkahuea' kamanbatia'pakike'po Diosa do'taj me'ta'mona'uyne. ²⁰Konigepo Cristoa be'ta'mona'nok nogbayo nogbayo ijhuaudhuahuika'po Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakikay. Diostaj nopo'koreahued ee'nayopi' Diosen eretpakhue' ee'nayopi', "yan'nopo'korea' Diostaj yan'noeya'." Jesucristoere ighua'da o'nonika'ne. ²¹Jesucristoa aya' Diosa e'huapak o'nigpeepo o'kika'uyate. Dakhuea' kahue'da o'ika'uyate. Cristotaj konig dakhuea' huaka'erinigtaj Diosa pai'da mo'nignopo'ea'po mo'nigbueya'uyate. Cristo oro'taj mo'nigbuey'wynok Diosa oro' huaknopoe'eritaj konig 'urunopo'da ka'nike' tinopoe'dik mo'ika'ne.

6 Ken Timoteo doere Diostaj o'nigpeika'po Jesucristoen huadak hua'a o'manbatia'pakika'po kenpa'ti o'manmadikika'po opud Corinto huaknopoe'eritaj ighua'da o'nona'ne. Konig Dios opudtaj di' o'maepo opuden dakhuea' e'ka'taj a'bakkahueaya'po Jesucristoa mo'nigbuey'uyate.

Kenda okkahuehue' yanika'. Daka' yan'nigpeika'. Ighua'da o'nona'ne.

²Kenoka' opudtaj doa on'tinepahui'po "Dakhuea' e'ka' menopo'yarea'." Opuda e'nona'te on'nigpee'uy. Enade'te on'tihuapokpo dakhuea' e'ka' on'nopo'yarea'uyne. Kenda Diosa oa'uyate.

Yan'pee'. Oyda yan'nopo'korea'. Diosa mo'tinepahui'po opudtaj e'manopo'yarea'ta' o'pak. ³"Pablomey huadak kikhue' o'nenok Jesucristotaj oknopoe'hue' ijjeapoy." Aratbuta kenda ahue' ka'ne'po sigpi' dakhuea' kikhue' o'ikay. ⁴Oro' pai'da o'nopo'unhuahuikay oro'taj aratbut dakhuea'da mogkika'pone, pai'da o'ika'pone, oknopoebatikhue' o'epo. Diosen daka' o'kika'nok opudomeytakon mo'nopoea'ika'ne.

⁵Huabokereka menhuadiaypo ke'poda do'taj menbitbituyne, huabakuda' jakyo nogok nogok megkudika'ne, huakka' aratbut ogkupopakpo huiyokda men'huadiaypo men'boy'uyne, huakka' ijbai'ka'po, sikyoereda ijbaa'bedika'po sue'da ijtay'ikay. Nogok nogok bapehue' ijika'po sigda ijbapikay. ⁶Diosen huadak hua'a huamanbatia'pakeri ijje. Kenda opudtaj a'manopoeaya'po huadaky'o' ijkikay. Dakhuea' kahue' ijika'po. Diosen buttida hua'a huakka'da ijnopoikay. Jesucristo o'manig-buey'uyate kenpa'ti o'noyhuaduyate daka'da ijnopoikay. Aratbuta be'api' do'taj dakhuea'da egka'tada diayhue' ijkay. Huadaknopo'da di'da ijje'po huadakda ijkikay. Diosen Nokirega me'nopo'toepo be'tihuapokika'ne. Daka'da di'da ijmaikay. ⁷Buttida huadik ijmanikay. Kenpa'ti Dios teyda o'epo be'tihuapokika'nok Diosen ijkikay. Diostaj daka' ijnigpeika'po toto' huairitaj yogkikay. Kenpa'ti Diosa be'tihuapokika'po toto'taj be'tiokika'ne. ⁸"Pablo 'uruda o'kika'."

Aratbuta on'da'ika'. Nogok "Pablo dakhuea'da o'ka'." Nog aratbuta on'batia'pakika'. "Nama'da huaa'eri i'ene," me'nonika'ne. Kenpa'ti nogomeya "buttida huaa'eri i'ene," me'nonika'ne. ⁹"Pablotaj nigpee'hue'dik o'ey." Sue'ada do'taj men'tinopoika'ne. "Pablotaj nigpeedik o'ey." Nogomeya men'tinopoika'ne. "Pablo o'bueydeapo." Nogomeya nama'da on'nopoika'. Do'taj dakhuea' huaka'eria castiga egkika'ada huabueyya'da arakhue' me'neme'ne. ¹⁰Huakka'mon Jesustaj oknopoe'hue' o'nenok suhue'da e'eada Diostaj yoknopoe'po durugda ijkay. Pai'da ijanigepo katepi' toehue' ijje'po Diostaj kanoknopoe'po huakka'tada ijbatihuapokikay. Katepi' sigpi' toehue' ee'pi' Diosa aya'da beyokika'ne. Ken konig ijika'po Diosen huadakda huakika'eri ijika'nig kenda aya'ada nopoe'dik o'ne.

¹¹Opud Corinto huaknopoe'eritaj daka' e'manbatia'pakta' ijpakpo daka' o'nona'ika'ne. Opudomeytaj di'nanada o'nene, egomey pogomey. ¹²Do'taj sigda di' o'nika'nig'a opudtanayo di'nanada o'nika'ne. ¹³Opudtaj konig do'huedsi'potanig 'urua'da o'nonika'ne. "Konig opudtaj di'nanada o'nika'ne. Do'taj konigti di'da menika'." Daka' o'nona'ne.

Dios o'noeonhuahuika'. Oro'ensq' konig Diosen jakonig o'nenok Diosen Nokirega mo'nopo'toika'ne.

¹⁴Oknopoe'hue' huag'eriere ehue' yanika'. Huadak huaka'eriere dakhuea' huaka'eriere ehue'dik o'ika'. Konig oknopoe'hue' huag'eritaj toepakhue' yanika'. Kenere e'toepaknayo oknopoe'hue' huag'eri huadak huaka'eriere ehue'dik o'nepo nogpa'da e'kika'ta' on'pakika'. Huakjeyere sikkireg ehue'dik o'e o'no'poene. ¹⁵Konigti Cristoere toto' huairiere

onyo' nopoehue'dik o'nika'. Oro'omey o'nopoene. Kenpa'ti huaknopoe'eriene oknopoehue' huae'eri konigti pakhue' o'nika'apo. ¹⁶E'ketka' dios hueretda Dios ehue' o'e. Diosen jakyo e'ketka' dios ehue'dik o'ika' o'nopoene. Diosen Nokirega mo'nopo'toika'po oro'omey huaknopoe'eri konig Diosen jakonig o'ika'ne.

"Kenomeyere ijika'apoy. Kenomeyere ijhua'ika'apoy. Kenomeyen Dios ijanigika'apoy. Kenomey do'hued aratbut o'nika'apo." Diosa oa'uyate. ¹⁷Kenpa'ti Diosa inpa' oa'uyate: "Oknopoehue' huae'eriene mo'ika'uyne. Kenomeytaj yan'bakhua'po kenomeyere ikahue' yanika'. Kenomeytaj toepakhue' yanika'. Konig dakhuea' ogkika' konigti sigpi' kahue' yanika'. Kenda egkika'te opudtaj durugteda e'dik o'neapone. ¹⁸Opuden huaaj iijeapoy. Opud do'huedsi'po mo'eapone." Diosa o'mana'uyate. Dios Huairi teynanada o'epo o'mana'uyate.

7 Kenda Diosa on'nigka'apone o'mana'uyate, huadi'da egomey pogomey. Konigepo oro'en dakhuea' e'ka' mo'nopo'korea'po onte'ti 'urua'da mogkika'. Kenpa'ti Diostaj mo'nokme'pukpo Diosen hua'ayo'da mon'pakpo Diostayo'da mon'nigpeika'.

**Corinto huaknopoe'eriomeya
nama'da dakhuea' o'kikay
on'nopoedepo on'nopo'korea'uyate.**

²Do'taj Pablotaj di' menika'. Opudomeytaj do'hua be'tapi' dakhuea' ogkahue' o'ne'uyne. Opudomeytapi' do'hua nogtatipi' nama'da onahue' o'ne'uyne. ³"Dakhuea' bokame'ne," onahue' o'nene. Kenda konig o'nona'depo, "di'da o'nene." Oy di'da o'nene. Nogoktion di'da o'nika'apone. ⁴Huadak bo'kika'nok

daka' o'noknopoeene. Opudomey Jesucristotaj daka' moknopoe'po Diostaj mo'nigpeika'nok durugda ijje. Do pai'da e'nopo'ika'pi' opudomeytaj huakka' ijdurugpaki. Opudomey Diostaj daka' moknopoenok huakka' ijdurugpaki.

⁵Macedonia huadaribayo ijtia'kde-me'po do pai'da ijnopo'eunhuahuika'po batikhue'da pai'da ijnopo'eunhuauikay Meyopi' ijhua'ika'mey do'taj ke'poda diga'da o'nogkikame'ne. Huaknopoe'eritaj kenpa'ti Cristoen huadak hua'a e'manbatia'pakte dakhuea' on'bahua'aika'po kenpa'ti huaknopoe'eritaj on'magkika'nok huaknopoe'eri daka' yanoknopoikapet onte'ti oknopoebatikhue' ya'neapet ijnopoepo ijme'puke'ika'uy.

⁶Suhue'da o'nepo pai'da ene'te Diosa o'madurugpaka'ika'. Diosada do'takon me'durugpakame'ne. Do'taj Titotaj Diosa me'nigtotiakpo do'taj me'durugpakanme'ne. ⁷Titoa be'huatiakme'nok ijdurugpakmey kenpa'ti opudomeya Titotaj mo'durugpakame'nok doakon on'tipeepo durugnanada ijemey. Do'taj huakka' eta'huadeta' bo'pakika'ne. Do'taj suhue'da mo'ika'po kenpa'ti do'taj mo'mepu'kudhuahuame'te Titoa kenda mename'nok nogitinada huakka'da ijdurugpakmey.

⁸Beroba' on'nigmadoya'uyne. Bo'tiahuaydepo sue'me'noeda suhue' e'uypi' nogpa'da ijanigmadoya'uy nopoehue' iije'uy. ⁹Oyda durugda ijje. Suhue' moe'ynok do kenpa'ti durugda ehue' iije'uy. Suhue' mo'epo Diostaj mo'nopo'korea'uyne. Diosa o'pakpo mo'nopo'korea'uyne. Konigepo ijdurugpaki on'nigmadoya'uyne dakhuea'da nigkahue' o'ne'uyne. ¹⁰Suhue' mo'epo dakhuea' e'kika' Diostaj mo'nopo'korea'po onte'ti Diostaj mo'nigpeika'nok Dios durugda o'epo dakhuea' e'ka' mo'nopo'yarea'po

Diosere mo'noeanhuahuika'apone. Onte'ti suhue' ikahue' mo'eapone. Oknopoe'hue' huae'erinayo suhue' e'eada nopo'koreahue' o'nika'po kenpa'de on'mabueyapo. ¹¹ Opuđ suhue' mo'unhua'uyne. Suhue' mo'ika'depo Diostaj diga'da e'nigpeeta' bo'pakuynok. Kenbokerektaĵ castiga ogkahued Diostaj bo'eretpakpo mo'en'uy. Onte'ti dakyo'da e'kikata' be'pakika'uy. Nogok do'taj eta'huadeta' bo'pakuynok. Castiga mogka'uy nok dakhuea' ogka'uy opudtaĵ be'api' huaahue'dik mo'ene. ¹² A'nenda opudtaĵ on'nigmadoya'po kenbokerek dakhuea' huakika'eritaj kenpa'ti ke'na o'brae'uy nigtaj kenomeytaĵ sue'pi' ijme'pu'kepo on'nigmadoya'ne. Diosa bo'tiahuayika'po oro'taj huakka' di' mo'ene kenpa'ti oro'taj huakka' mo'time'pu'kepo opudada kenda kan'nope'po on'nigmadoya'uyne. ¹³ Oro'taj huakka' di' mo'enok onte'ti me'pu'kehue' o'edepo durugda o'ey.

Durugda o'edepo Tito opudenbaya' behuatiakdepo durugnanada o'enok oro'omeykon nogiti durugnanada o'ey. Tito opudere ee'te daka' bo'kika'nok durugda o'ika'uy. ¹⁴ Opuđ Corinto huae'erienbaya Tito huahued ee'ted "huadakda huaknopoe'eri o'nepo Diostaj on'nigpeika'." Titotaj buttida yona'mey. Nama'da onahue' ijje'po birahue'dik ijje'y. Tito opudere o'edepo aya'da opudtaĵ onhuua'po buttida onhuua'uy nok kenda bo'tiahuay'uy. ¹⁵ Titotaj konig huairitanig bo'eme'po mokme'pukme'ne kenpa'ti kentaj mo'nigpeikame'ne. Kenda oy Tito okkahuehue' o'ika'po nogiti nogiti di' mo'ika'ne. ¹⁶ Diostaj kenpa'ti do'taj mo'nigpeika'nok do Pablaa daka'da on'tinopoepo durugnada ijikay.

Huaknopoe'eri pai'da huae'eritaj huakka'da on'bayokuyate.

8 Macedonia huadaribayo huaknopoe'eritaj 'uru'no'poa'da o'magkame'te Diosa. Oy kenda opudtaĵ e'manbatia'pakta' ijpaki, do'hued egomey pogomey. ² Macedonia huaknopoe'eri pai'nanada en'no'eon-huahuapi' oknopoe'batikhue'ada huanopo'ada durugda o'nika'po. Kenpa'ti pai'da ee'pi' sonno'po'da Jerusalen pai'da huaknopoe'eritaj huakka'mon on'bayokuyate. ³ Huakka' e'yokta' on'pakpo on'bayokika'uy. Kenda bahuaa'dik ijje'y. Konigda bayokdik o'nika'po huakupe on'bayokika'uy. Kenpa'ti on'pakpo nogitida huakka'da on'bayokika'uy. ⁴ Jesucristotaj huaknopoe'eritaj durugteda e'bayokta' on'pakpo, "Jerusaleny huaknopoe'eritaj oro'en huakupe yan'manigtohua'." Oro'taj ighua'da mona'uyne. ⁵ Huakupeyo'da on'manigta'mona'apo ijnope'uy nigt'a huakkuru Diostaj a'nigpeikaya'po ke'nen huaso'kon on'yokuy, nogok Diosa o'paknok oro'takon nigpeika'dik o'nuy. ⁶ A'nenda e'manige'ika'uyada Titotaj opuden huakupe katetehue' bo'yokika'uy kenda e'manige'ika'da aya' manige'hued o'epo. Konigepo "Corinto huaknopoe'eritaj onte'ti yabahua'huati'. Jerusaleny huaknopoe'eritaj dakhua'pa huakupe a'manigbaeya'po yahuati'." Titotaj yona'uy. ⁷ Ken opud Corinto huaknopoe'eri Diostehua'pa' katepi' huakka'da nogda nogda 'urudayo' bo'kika'ne. Jesucristotaj daka' diga' moknopoi'ka'ne. Diosen eknope' daka' mo'manmadikika'ne. Diosen huakka' mo'no'poene. Diostaj e'nigpeika'ta' huakka' bo'pakika'ne. Kenpa'ti oro'taj huakka' di'da mo'ika'ne. Konigepo kenpa'ti huakka'da bo'pakpo

pai'da huaknopoe'eri huama'buytaj
yan'bayokikati'.

⁸Yan'bayokika' onahue' o'nene.
Nog huaknopoe'eria huakka'da
on'pakpo on'bayokikame'tenig
opudomeytaj e'manopoea'ta' ijpaknok
opudomeya di'nada on'maika'
nogomeya kan'nopoe'po daka'
yan'bayokikati'. ⁹Huairi Jesucristoa
huakka' mo'tinepahui'po di'da mo'ene.
Mo'nopoe. Diosere Jesucristo
o'ika'po aya'tada o'matoe'ika'uyate.
Opudomeytaj huakka' di' mo'epo
kurudyo aya'da o'maeandepo pai'da
o'manigyahue'uyate. Opudomey Diosere
durugnanada kan'manoehuahuike'po
Jesúsa pai'da o'manigyahue'uyate.
Konigepo Jesucristonig di'da yan'maepo
nogomeytaj yan'bayokika'.

¹⁰Opudtehuapa' dakda ka'nike'po
on'boroayne. Do'taj daka' yan'pee'.
A'nen nogbayok pai'da huaknopoe'eri
Jerusalényo huakupe a'ta'monaya'po
opudomey huaboa'da bo'yokika'uy.
Kenda huakka' bo'pakpo bo'yokika'uy.

¹¹Oydakon huakupe nogda
yan'bayokonhuahua'po kenpa'ti
aya'da yan'dakeati'. Konig a'nen
huakka' e'bayokta' bo'pakuy
oydakon konigti huakka' yan'pakpo
yan'bayokikati'. Huakka' e'tahuaea
huakka' yan'bayokikati' Sue'da
e'tahuaea sue'da yan'bayokikati'.

¹²Be'api' e'yokta' e'pknayo suepi'
e'tahuaea sue'da e'yoknayo Diosa
durugda o'eapo. Huakka'mon e'tahuaea
huakka'mon e'yoknayo Diosa durugda
o'eapo. Sue'da e'tahuaea huakka'
yan'bayokti'. Diosa ahue'dik o'e.

¹³Ken Jerusalén huaknopoe'eri
huakka'da huakupe kan'matoe'
opudomeynayo pai'da e'dik ka'ne'
kenda doa pakhue' e'cada ¹⁴opud
kenomeyere onigonigayo' huakupe
yan'tojkati'. Oyda Jerusalénya'
huaknopoe'eri pai'da o'nenok

opudomey Corinto huaknopoe'eria
bayokdik mo'ika'ne. Nogok Jerusalén
huaknopoe'eri huakka' huakupe
en'toe'nayo opud pai'da ee'nayo opudtaj
huakupe bayokika'dik mo'eapone. Ken
konigti opudomey kenpa'ti kenomey
ke'nigati tojka'dik mo'ene. ¹⁵"Ke'na
huakka' aypo e'tojka'ada huakkiti
toehue' o'ika'. Ke'na sue'da e'tojka'ada
pai'da ehue' o'ika'." Diosenba'a oa'.
Huayahuaya on'bayokika'po aya'ada
dakuapa aypo on'tojka'apo.

**Titoere botta' nog huaknopoe'eri
huakupe kan'bae'po
Corinto huaknopoe'eritaj
Pabloa o'mata'mona'apo.**

¹⁶Doa opudtaj huakka' di'da o'nepo
huakka' ijme'pukikay. Diosa Titotaj
o'nopo'toenok konigti Tito opudtaj
huakka' di'nada mo'epo o'mepu'kika'.
Opudtaj huakka'nada e'tihuapokta'
o'pakika'. Konigepo dakiti Dios,
yonikay. ¹⁷"Corinto huaknopoe'erite
yahuati'," Titotaj ena'te "Doda
ijpakpo ijhua'apoy," do'taj mena'po
opudtaj huakka'da o'pak kenpa'ti
e'batihuapokta' o'pakika' Titoa.

¹⁸Titoere nog huaknopoe'eri
huama'buyere ijmeta'mona'apoy.
"Ke'na Cristotaj huaknopoe'eri o'epo
Cristoen huadak hua'a 'urua'da
o'manbatia'pakika'." Nogya' nogya'
Jesucristoen huabaktie'ea'eria
on'huaa'ika'. ¹⁹Kenpa'ti ke'na oro'ere
kahua'ike' oro'omeyere Jerusalényo
pai'da huaknopoe'eritaj huakupe
o'bae'ika'po ke'na boktihuapokike'po
Cristoen huaknopoe'eri kentaj
boktie'ea'uyate. Huairi Jesús huadakda
o'e aratbuta kan'nopoe'po kenpa'ti
pai'da huaknopoe'eritaj opud Corinto
huaknopoe'eri e'bayokta' huakka'
bo'eretpaknig oro'a aratbuttaj
o'maknopoea'ikay. ²⁰Jerusalényo
huaknopoe'eritaj huakupe a'bayokya'po

huakka' huakupe o'bae'ikay. Onokteteyo' o'hua'ika'po daka' o'manigtoika'nok Pablomeya on'berika' aratbuta huaahue'dikda mo'ene. ²¹ Diosa aratbutereada e'tiahuayte daknopo'da 'urua'dayo' e'kika'ta' o'pakikay.

²² Titomeyere nog huama'buytaj o'ta'mona'apoy. Ke'na Diostaj huakka' e'nigpeika'ta' o'pakika'po kenpa'ti nog aratbuttaj e'batihuapokta' o'eretpakika'. O'tiahuaymey. Oynayo opud Jerusalényo pai'da huaknopoe'eritaj e'bayokta' bo'paknok kenda daka' o'nopoepo Titoere opudtaj e'hua'ta' huakka' o'eretpak. ²³ Titonayo doere huae'eri o'ika' doere opudtaj o'batihuapokikay. Nog botta'akon opudte on'hua'apo. Nog Cristotaj huaknopoe'eriomeya opudtaj mo'nigta'moname'te. Huadakda ogkika'nok kenomeytaj aratbuta on'batiahuaydepo "Dios 'urunanada o'e," on'batia'pakika'apo. ²⁴ Di'nanada mo'nika'ne kenpa'ti huadaknanada ogkika'nig ijbahuaa'ika'nok konigepo huaknopoe'eri huakupopakeria tinopoika'dik ka'ne'po Titomaytaj daka' yan'baepo di'nanada yan'maika'.

Jerusalényo pai'da huaknopoe'eritaj huakupe bayokdik o'neapo.

¹⁻² **9** Jerusalényo pai'da huaknopoe'eritaj huakupe e'bayokta' huakka' bo'pakika'nig kenda ijnopoepo Macedonia huaknopoe'eritaj durugteda ijmanbatia'pakmey. Huabayok o'pokme'nig kenoka'da opud Acaya huaknopoe'eria huakupe en'bayokta' on'pakuynig ijmanbatia'pakme'nok, "oro'omeykon e'bayokta' o'paki." Macedonia huaknopoe'eria mona'uyne. ³ Opudā huakka' huakupe e'yokta' on'pakika' kenda ijmanbatia'pakme'nok opuden huakupe yan'tounhuahua'po Titomeytaj a'bayokya'po opudte

nog huama'buy Titomeytere ijta'mona'apoy. Huakupe en'yokde'te Pabloa nama'da oa'ika' be'api' ahue'dik ka'nike'. ⁴ Sue'da Macedonia huabokerek doere opudenbayo nogok e'tiakde'te opudā huakupe Jerusalén huaknopoe'eritehuapa' bayokhue'dik ee'nayo oro' huakka'da birae'dik o'eapoy. Huakka' huakupe on'bayokapo a'nen daka' ijnopoemey. Yokhue' ee'nayo huakka'da birae'dik ijjeapoy. Opudakon birae'dik mo'ene. ⁵ Konigepo huakkuruda Titoere nog botta' huama'buyere opudte mata'mona'dik ijjeapoy ijnopoey. A'nenda "Huakka' huakupe o'bayokika'apoy." Boa'uyne. Titomeya huakupe e'bae' opudomeytaj bo'tihuapokapone. Ken opuden huakupe opudāda e'bayokta' bo'paknok on'manigbae'apo. Doa yan'bayokti' enakda bayokhue'dik mo'ene.

⁶ Konig ta'ba huabatuke'eri sue'da huakid e'batuke'nayo sue'da o'kerepko. Sue'da aypo o'eapo. Noga ta'ba ogka'depo huakka' e'batuke'nayo huakka'da o'kerepko huakka'da aypo o'eapo. Konigti sue'da huakupepi' pai'da aratbuttaj e'bayoknayo sue'dation mo'matoeapo. Huakka' e'bayoknayo huakka'nada mo'matoeapo. ⁷ Durugteda huabayokeritaj Diosa di' mo'maika'ne. Huanopoya'da e'bayokta' yan'eretpakpo yan'bayokikati'. Pakhue' ee'nayo yokhue' yan'maika'. Be'api' yayok enapi' yokhue'dik yanika'. ⁸ Opudtaj katepi' huakka'da bayokika'dik mo'ene Diosa. Nogda nogda huakka'da bayokika'dik mo'ene. Aya'da bo'pakika'nig bayokdik mo'ene. Ken aya'da bo'pakika'nig toedik mo'ene kenpa'ti opud nogomeytaj batihuapokika'dik mo'epo kenpa'ti bayokika'dik mo'ika'apo. ⁹ Apagba'te Pai'da huae'eri aratbuttaj be'api' huakka' e'bayokika'nayo aratbuta kentaj okkahuehue'

o'neonhuahuika'apo. Apagba'a
kenpa' oa'.

Opudomey sonnopo'da mo'epo
e'bayokika'nayo Diosa okkahuehue'
mo'epo. ¹⁰ Batuke'dik ka'nike'po
Diosa huakid o'bayokika'. Kenpa'ti
aypo o'bakereka'ika'po o'bayokika'.
Huakka' o'bayokika'nok ken nogtaj
nogtaj bayokika'dik mo'epo kenpa'ti
nogtehuapa' huadaka'da manigkika'dik
mo'ene. Pai'da huae'eri aratbuttaj
huakka' bayokika'dik mo'ika'ne.
¹¹ Huakka' a'bayokikaya'po huakka'da
mo'matoika'apone. Huakka' huakupe
mo'bayokaponok pai'da Jerusalényo
huae'eria o'nen huakupe on'baedepo
durugda o'nepo Diostaj dakiti
o'nona'apo. ¹² Konigepo Jerusalényo
huae'eri huama'buytaj huakupe
e'bayokde'te aypobayo' o'nepopi'
bae'dik o'neapo kenpa'ti nogiti
nogiti nogda nogda Diostaj dakitia'
o'nona'onhuahua'apo. ¹³ Jerusalényo
huae'eritaj kenpa'ti nogomeytaj
opudomey huakka' e'bayokde'te aya'ada
on'tiahuaydepo Jesucristoen huadak
hua'a opuda moknopoepo Diostaj daka'
mo'nigpeika'nig mo'tinopoepapone.
Dios huaboro'da o'epo aya'da ka'dik
o'ika'. Dios 'urunanada o'e. Kenomeya
huakka'ada on'batia'pakapo. ¹⁴ Kenpa'ti
opudomeytaj Diosa di'nanada mo'epo
'urua'nanada mogkika'ne, kenpa'ti
Diosa mo'tinepahui'po huadak
e'kika' bo'tihuapokika'ne. Jerusalén
huaknopoe'eria kenda on'nopoedepo
opudtaj di'nanada mo'eapone. Opudtaj
kenpa'ti mo'tiona'pakika'apone. ¹⁵ Diosa
ke'nen di'nanada e'tae'tada nogsi'potida
bo'yokuyate. 'Urunanada bo'yokuyate.
Konigepo "dakiti Dios," mo'nona'ika'.

**Pablo Jesúsén huata'moneri
o'epo Diosen hua'a daka'
o'manmadikika'nok huaknopoe'eria
nigpeika'dik o'nika'.**

10 Cristoa aratbuttaj daka'
o'mana'ika'uyate. Kenpa'ti
huiyoka manahue' o'ika'uyate. Cristo
o'matinepahui'po o'mana'ika'uy. Do
konig Cronig ijje'po o'nona'ne.
Huakka' opudtaj ijpakpo o'nona'ne.
Do Pablo opudere ijika'po huiyoka'
onahue' o'nika'ne. Bideda o'epoa'ta
Pablo huiyoka' beroba'te oa'ika'.
Sue'ada kenpa' on'huaa'ika'. ² Do
huabokerekyo'da ijje'po Diosen Nokireg
toehue' ijje'po ijkika'nig ijmana'ika'nig
sue'ada huabokereka do'taj nama'da
menhuaa'po. Opudte e'tiakde'te
do'taj dakhuea' huahuaa'eritaj
huiyokada manahue'dik kae'po
huiokda onenhue'dik me'ne'po do'taj
mentihuapok. ³ Huabokerektion ijje'po
indariyo nogbokerekere ijika'po do'taj
nama'da huaa'eritaj makme'pukhue'
ijika'po toto'taj kenpa'ti toto'en
huanaba'taj yogka'ikay. ⁴ Aratbut piya'a
kumejte taka'taj on'barakika' ken konig
donayo kahue' ijikay. Diosen teyda
hua'a ijmanbatia'pakika'po huakka'tada
Diostehuapa' ijmanopo'korea'ikay.
⁵ Ken be'api' huabokereka nama'da e'-
batia'paknayo "Diostaj oknopoehue'dik
yanika'. Cristotaj oknopoehue'dik
yanika'." Kenpa' e'mana'nayo Diosa
be'tihuapokne nama'da on'mana'ika'nig
aya'tada ijmanopoepa'apoy. Aratbuta
nama'da Diostaj o'noknopoepo
kan'nopo'kore'po onte'ti Diostaj
'urua'da kanoknopoepo kenpa'ti
Cristotaj daka' kan'nigpeike'po Diosa
be'tihuapokika'nok ijmana'ika'apoy.
⁶ Noga Cristotaj daka' bo'pakpo
dakhuapada mo'nigpeika' opudomey
noga nopo'korehue' ee'nayopi'
kan'nopo'kore'po castiga ijmagma'apoy.

⁷ Daka' yan'tiahuaypo kenpa'ti daka' yan'nopoepo. Cristoen huamanbatia'pakeri ijje yuakka'mona mo'nopoika'. Dokon Cristoen huamanbatia'pakeri o'e yan'nopoika'. ⁸ Opudomey nogiti nogiti Diostaj yanoknopoika' nogiti daka' yan'nigpeika' kamanmadikike'po Cristoa me'ta'mona'uyne. Diosen hua'a o'nonika'ne. Do'taj nigpeedik me'nika' nogiti nogiti diga'da o'nonika'ne. Kenda kirigayo' o'nonika'po birahue' ijkay. ⁹ Huiyokda huadik do'hua opudtaj on'nigmadoya'nok opudtaj e'mamepu'keada' pakhue' ijje. ¹⁰ "Pabloa nogya' o'madoya'poa'ta huakka'dikda o'madoya'ika'. Huiyoka' o'madoya'ika'nig'a iyo oro'ere o'epo huiyokda ehue' o'epo kenpa'ti oro'ere o'epo sue'da huadak mona'ika'ne." Sue'ada opudomeya do'taj on'huaa'ika'ne. ¹¹ Bidteda o'nokepo konigda ijnigmadoya'ika'po opudte ijtiaxdepo konigti ijanmadikikay. Kenpa' huaa'eritaj yan'manopoea'.

¹² Opudomeya noga huata'da huadak ihuey on'tinopoika'. Kenomey huadak o'ne do konigti huadak ahue' ijkay. Kenomeya nogta nogta on'batiahuayika'po, "Ken sue'da huadak o'e, donayo huadagnada ijje." Kenda nama'da on'batia'pakika'. Konig huasegda o'nepo sigpi' nopoehue'da o'nepo o'dika'. ¹³ Nogda nogda huadakda ijkikamey nama'da ahue' ijjeapoy. Kenyo'da kenda menigkika' Diosa mena'uyng ijkikay. Opudte Corintoyo yahuati' Diosa mena'uyne. ¹⁴ Keyo yahuati' Diosa mena'uyng ijhua'ika'uy. Jesucristoen huadak hua'a a'manbatia'pakya'po ijhua'ika'uy. Opudte Corintoyo Jesucristoen huadak hua'a opudtaj huakkuruda o'non'batia'pakuyne. Do tiakhued ee'ted noga onbatia'pakhue' mo'uy. ¹⁵ Keyo Diosa ta'monahue' me'uyne kenpa'ti keyo nobokerekomey

on'manmadikika'deme'te. Keyoti huadakda ijkika'mey. Donayo ahue' ijkay. Opud nogiti daka' Jesucristotaj kanoknopoike'po opudtaj nogiti nogiti e'manmadika'ta' ijpaki. ¹⁶ Opudtaj nogiti nogiti o'nonmadikanhuahua'depo nobbayo opudenba adpen bahuahua'dik ijjeapoy. Kenteda nogomeya Cristoen huadak hua'a manbatia'pakhued e'nahue'yo keyo e'hua'ta' ijpaki. Keya' noga on'manmadikame'te doakon e'hua'nayo keya' doyo'da Cristoen huadak hua'a ijanmadika'mey ahue'dik ihuey.

¹⁷ "Huadakda ijje." Kenpa'ti "Huadak ijkikay." Huata'da tinopoehue' yanika'. "Dios Huairiyo'da huadakda o'ika'." Kenpa'ti "Dios Huairi huadakda o'kika'." Yan'nopoika'po yada'ikati'. ¹⁸ "Huadakda ijje." Kenpa'ti "Huadakda ijkikay," be'api' huata'da e'huaika'nayo e'tinopoika'nayopi'. Kennayo Diostehuapa' dakhue'da o'epi'. "Huadakda o'e." "Huadakda o'kika'." Be'tapi' Diosada e'huaa'nayo kennayo huadak o'e.

Corinto huaknopoe'eria nama'da huamanmadika'eritaj on'bae'po on'peika'nig'a Pabloa Corinto huaknopoe'eriene 'urua'nanada o'kika'nok ke'nen e'mamadika'teyo'da nigpeika'dik o'nika'apo.

11 Sue'da konig huaseg eapa' e'nonbatia'pakpi' do'taj daka' men'pee'. ² Diosa o'paknok opudomeytaj huakka'nada ijpakikay. Huakka'da di'da o'nika'ne. Opudomeytaj Cristotaj on'yokapone. Konig mune'yo toepakhued dakhuea' kikahuedonig nobbokerektida e'toepakonig opudomey Corinto huaknopoe'eri Cristotaj e'yokta' ijpakikay. Opudomeya dakhuea' kikahue' mo'epo kenpa'ti Diostaj mo'nigpeika'nok Cristotaj e'yokta'

ijpaki. ³Konig bihuia Evataj nama'da ona'uyatenok Eva Diostaj nigpeehue' o'uyate. Konigti opudomeya nama'da huamanmadika'eritaj mo'nigpeeapetpi' onte'ti Cristotaj daka' di' ehue' mo'eapet kenpa'ti 'urunopohue'ada nigpeehue' mo'eapet. Kenda on'time'pukene. ⁴Opud huaknopoe'erite nama'da huamanmadika'eriomeya enhuatiakde'te Jesucristoen huadak hua'a nogpa'da on'nopepo nama'da monmadikapet. Jesucristoen huadak hua'a oro'omeynayo buttida o'manmadikikay konig oro' kenomeya buttida manmadikahue' o'nepo. Kenomeya en'tiakde'te opuda bo'pakpo mo'manigpeeapetpi' ijnopoepo ijme'pukey. Kenpa'ti nog nokireg Diosen Nokireg ehue'ta' bo'pakapet ijnopoepo ijme'pukey. Konig dakhuea' e'ka' kan'manopo'yare'po o'nonmadikikame'ne on'peenede nogpa'da e'manmadika' e'nigpeeta' bo'pakapet ijnopoepo on'tome'pukne. ⁵Kenomey huabokerek Jesucristoen huata'mona'eri o'ey nama'da on'nopepo 'urunanada o'ey huata'da on'tinopoepo. Huadakda o'nepi'. Dokonpi' huadak ijje. ⁶Do sue'da huadak huamanbatia'pakeri ijenig'a kenda ijmanmadikikay daka' ijnopoey. Diosen hua'a daka' ijnopoey. Kenda opudnayo daka'da mo'nopeene. Onte'ti onte'ti kenda opudtaj on'nopea'uyne. ⁷Jesucristoa oro'taj a'manopo'yareaya'po mo'nigbuey'uyne. Kenda ijhue'da o'nonbatia'pakonhuahua'uyne kenpa'ti o'nonmadika'onhuahua'uyne. Katetehue' opudtaj o'nonmadika'onhuahua'uyne. Kenda ogkika'po nama'da nigkahue' o'nuyne. Opudomey Diostaj daka' eknopoikata' on'tipakuyne. Opudte huadakda mo'e on'nopea'uyne. Do sue'da ijjepon'nopea'ika'uyne. ⁸Opudomeytaj katetehue' a'manmadikikaya'po

nog huaknopoe'eria huakupe menyokika'uyne. Opudtehuapa' kenomeytaj konig e'baktiparatpa' o'nokika'uyne. ⁹Do opudere o'ikame'ne kenpa'ti menokapi' aypobayo' huakupebayo' ijjedepo "Beyok," opudomeytaj onahue' o'nikame'ne. Macedonia huaknopoe'eri huama'buy e'tiakde'te aypoere huakupeere do'taj beyokika'uynok. Aypopi' huakupepi' opudomeytaj beyok onahue' o'nikame'ne. Kenpa'ti beyok onahue' o'nika'apone. ¹⁰Jesucristoen hua'a buttida o'e ijnopoepo Cristoen huadak hua'a opudtaj o'nonbatia'pakika'po huakupepi' aypopi' beyok onahue' o'nika'ne. Aya'da huabada Acaya huadaribayo aypo huakupepi' beyok onahue'dik o'nika'apone. Konigepo durugda ijikay. ¹¹Opudtaj huakka' di' o'nepo opuden huakupe bakbaehue' o'nikame'po "Pabloa oro'taj di' ehue' mo'ene," ahue' yane'. Huakka'da do'a di' o'nene. Diospi' o'nope.

¹²"Konig Pabloa o'kika' oro' konigti o'kikay." Kenomeya nama'da huamanbatia'pakeria nama'da on'batia'paknig'a kenpa'tion kahue'dik o'nika'. Onte'ti nama'da manbatia'pakhue'dik ka'ne'po huakupe menyok ahue' ijika'apoy. ¹³"Jesucristoen huamata'mona'eri o'ey." Kenomeya huabokerek nama'da oda'nig'a Jesucristoen huamata'mona'eri ehue' o'ne. Nama'da huamanmadika'eri o'nika'po "Oro' Jesucristoen huamata'mona'eri o'ey," nama'da e'manopoea'ta' on'pakika'. ¹⁴Kenomeya nama'da huamanmadika'eria nama'da on'manika'nigtaj do'taj okme'pukehue' me'nene. Konigti toto' huairi huadaknana ijje nama'da o'mana'ika'. Konig Diosen jeyda huata'mona'eri ijje toto'a nama'da o'mana'ika'. ¹⁵Konigepo oro' huadakda o'ey kenpa'ti huadakda o'kikay. Nama'da huamanmadika'eriomeya toto'

huairien huanaba' o'nepo nama'da e'manopoea'ikata' on'pakika'. Nama'da huamanopoea'eri o'nenok Diosa castiga o'magka'apo.

Pablo Jesucristoen huata'mona'eri o'epo pai'da o'nopo'unhuahua'uyate.

¹⁶ Onte'ti o'nona'pone. Pablo huasegda o'e opuda oknopoehue' mene'. Huaseg o'epi' eknopoe'pi' huata'da ijtia'pakapoy kenda do'taj me'nigpee'. Konig huasegonig ijje'po do huata'da ijtia'pakapoy. Huadakda ijje'po huadaka' ijkikay huata' ijtia'pakapoy. Opudomeya me'noknopoe'po kenpa' sue'pi' huata' ijtia'pakapoy. ¹⁷ Cristoa onahue'tada ijjay. Konig huaseg e'eadapi' huadakda ijje'po huadaka' ijkikay huata'da ijtia'paki. ¹⁸ Huakka' nogomey huadakda ijje'po huadaka' ijkikay opudtaj bo'huaa'ika'. Dokon konigti huadak ijje' huata' ijtia'pakapoy. Huadakda ijje'po huadaka' ijkikay huata' ijtia'pakapoy. ¹⁹ Oro' huakka'da o'nopoe'y opud huata'da mo'tinopoe'po huasegtataj durugteda mo'mapeika'. ²⁰ "Do'taj mentihuapokika'." Nama'da huamanmadika'eria opudtaj mona'ika'. Beyok huakupe nama'da huamanmadika'eria mona'ika'. Opudtaj nama'da ogkika'. Dakhue'da mo'e. Opudtaj mona'ika'ne. Opudtaj bo'pebasika'. "Ogkika'nig kenpa'da yan'batik." Nama'da huamanmadika'eritaj opuda manahue' mo'e. ²¹ Ijme'pukpo ken konig opudtaj ogkahue' ijkamey. Ijbira'po opudtaj o'nona'ne.

Huadakda ijje' kenomey nama'da huamanmadika'eria huata'da on'tia'pakika'. Dokon konigti huadak ijje' a'dik ijenig'a konig huasegonig ijje'po o'nona'apone. ²² Kenomey nama'da huamanmadika'eri hebreo hua'ate huaa'pakeri ya'nepi'. Do kenpa'ti hebreo hua'ate huaa'pakeri

ijje'y. Israel aratbut ya'nepi'. Do kenpa'ti Israel aratbut ijje'y. Abrahamen huayayo ya'nepi'. Dokon Abrahamen huayayo ijje'y. ²³ Kenomey Cristoen huanaba' ya'nepi'. Sue'da huadak huanaba' o'nenig'a donayo Cristoen huanaba' ijje'po huadakda ijje'y. In iija'po konig huaseg eapa' ijjay. Nama'da huamanmadika'erinayo sue'da ogkadhuahuame', donayo huakka'da ijkadhuahuame'y. Kenomeytaj suhuigdapi' e'pidbianig on'mabit-bitonhuame'te. Do'taj huakka'da e'pidbianig mo'bitbitonhuame'ne. Huabakuda' jakyo sue'da on'bakudame'. Do'tanayo huakka'da megkudikame'ne. Nogok nogok donayo huakka'da huabueydikte ijika'uy. ²⁴ Nogok nogok huabanigaa' judío aratbuta me'bitbitme'ne. Treinta y nuevea' me'bitbitme'ne. ²⁵ Bapaa' hueypa'a menbitbitme'ne. Nogme'noetida huida menpaea'uyne. E'pogte kusi'petone'te ehua'te kusi'petone'a menta'kotuyne. Bapaa' menta'kotuyne. E'pogtone'yo ijtia'kotaymey. Nogtia' eksik nogtia' huame'noe kusi'pe e'ta'kotde'te kusi'peente ijbetonhuamey. Ijkubodhuamey. ²⁶ Cristotaj ijnigpeonhuahua'ika'po nogda nogda huakka' jakyo ijhua'udhuahuikamey. Keya' ta'kotdikda nogda nogda huiyokhua' hua' hua' yoktegonhuamey. Dagte keyo huabereeri e'nika'yo do'taj okberediktada ijhua'udhuahuikamey. Nogyo nogyo huiyokda judío aratbutyo do'hued aratbutyo ijjunhuahuikamey. Keyokon nog aratbut huiyokda e'ne'tada ijjunhuahuikamey. Huakka' jakyo aratbutpi' do'taj dakhuea' ogka'dikpi' e'ne'tada ijjunhuahuikamey, kenteda jakbahue'yo do'taj huiyokda ogka'dikpi' e'ne'tada ijjunhuahuikamey, huiyokda e'pog ta'kotdik ee'tada yokte'gikamey, kenpa'ti huama'buy hueretda ehue' do'taj ogka'dikpi'

e'ne'tada ijjunhuahuika'mey.
²⁷ Cristotaj ijnigpeika'po huakka'a'da ijnigbaadhuahuamey. Kenpa'ti sikyotion ijkadhuahuikamey. Sue'pi' ijtay'ikamey. Nogya' nogya' ijkusitokonhuahuamey kenpa'ti maymayta' ijjadhuahuamey. Nogok nogok a'tiona'pakya'po bapehue' ijkikamey. Nogok nogok ijjuju'pakonhuahuamey. Sue'da yudtaj ijtikamey.

²⁸ Kenda kenpa'ti nogda nogda pai'da ijnopo'unhuahua'po kenpa'ti aya'da Cristoen huaknopoe'eritaj ijmatetimepu'kikay. Menpa'ti daka' Jesucristotaj yan'nigpeikapet aya'me'-noeteda ijnopoepo ijmatetimepu'kikay.
²⁹ Opu'd be'api' sue'da eknopoe'nayo nama'da eka'nayopi' kenomeytaj ijmatinepahui'po. Kenoka' be'api' opud huaknopoe'eritaj dakhuea' e'toka'nayo ijhuadiaypo kenpa'ti ijtibira'apoy. ³⁰ Do huadakda ijje'y huata'da tinopoe'dik ee'nayo tey ehue' ijjepo, Diostaj pai'da ijnignopo'epo ijtia'pakapoy. ³¹ Dios Huairi Jesucristoen hua'oj huadakda o'epo kenpa'da huadakda o'kika'. Aratbuta kenpa' tia'pakika'dik o'ne. Diosa buttida oa' me'tinopoene. ³² Damasco huakka' jakyo do e'uyte sorotataj do'taj huabakuda' jakyo a'tohuaya'po huairi Aretasen gobernador huairia sorotataj do'taj Pablota'j ka'duke'po o'mata'mona'uyate. Huakka' jak kuru hui'd jekbirik huakbogpete Pablota'j ka'duke'po o'mata'mona'uyate. Pablo a'monya'po jekbirik huakbogpete e'oroknayo sorotataa tohua'dik o'nenig'a ³³ huakka' jakya' jekbirik ventanaya' kusogtone'te do'taj jekbirik kurupen me'nonhuaraka'uyne. Huakka' jak jekbirik kurupen e'nonhuaraka'de'te ijmakmon'uy.

**Kurudyō Diosenbayo Pabloa
 o'tiahuay'uyate. Diosa Pablota'j
 'urunanada o'nopoēa'uyate.**

12 Huadakda ijje'y be'api' huata'da e'tia'paknayo huadak ehue' e'eada huadakda ijje'y donayo huata'da tia'pakdik ijje'y. Kurudyō Dios o'ika'po be'tiahuaya'uyne kenpa'ti Dios Huairia 'urunanada me'nopoēa'uyne. ²⁻³ A'nenda catorce huabayok kurudyō kente Dios o'ika'po Diosen Nokirega be'tobehuikuyne. Cristotaj yoknopoika'uynok be'tobehuikuyne. Huaso'dapi' nokiregpi' kurudyō be'tobehuikuyet nopōehue' ijje'y. Diosanayo o'nopoē. ⁴ Paraíso 'urubayo kurudyō kenteda Diosere aya'da Diosen huabaktie'ea'eria durugnanada o'neonhuahuika'apo. Keyo Diosa be'tobehuikuyne. Keya'da Diosen hua'a ijmapee'uy. Kendikti nogomeytaj manahue' yanikati'. ⁵ Paraíso ijhua'uypo huadakda ijje'y tia'pakdik e'eada huadakda ijje'y tia'pakhue' ijjepo tey ehue' ijjenigtaj ijtia'pakapoy. ⁶ Huadakda ijje'y kenpa'ti daka' ijkikay huata'da e'tia'pakta' e'paknayo huata' tia'pakdik ijje'y. Nama'da tia'pakhue' ijjepo huata'da buttida ijtia'pakikay. Huadakda ijje'y. Daka' ijkikay tia'pakdik e'eada kenpa' tia'pakhue' ijje'y. Huadakda ijje'y. Huadakda ijkikay. Aratbuta tinopōehue' me'ne'po manahue' ijje'y. Kenyo'da kenda do'taj men'tiahuaypo kenpa'ti men'peepo kenda men'tinopoe'.

⁷ Kurudyō kenda ijtiahuay'uynigtaj kenpa'ti ijpee'uynigtaj 'urunanada o'uynok huadakda do ijje'y do huata'da tinopōehue' a'eya'po pai'da nopoe'dik ijkikay. Konig e'pida e'tiokhuedpa' huanopoya' ijkikay. Kenda kake'po Diosa o'pakme'nok toto'en huata'mona'eria behuatiakme'ne. ⁸ "Huakka' pai'da ijnopo'unhuahuika'po do'taj be'yare'po

toto'en huata'mona'eritaj mekmaena'." Jesús Huairitaj bapaa' huata'da ijnigtion'a'pakme'nig'a ⁹“Ontaj di' o'ike'ne. Kenpa'da di' o'epo nog pakhue'dik o'enok aratbut tey ehue' ee'nayo doa teyda ijjeipo batiahuaya'dik ijikay.” Jesús Huairia mena'uynok ken tey ehue' ijjeipo durugda ijjeipo Dios teynanada o'ika' batiahuaya'dik ijikay. ¹⁰Konigepo tey ehue' ijjeipo durugda ijjei. Aratbuta dakhuea' do'taj en'tidike'te durugda ijjei. Sue'da aypo ijto'epo e'kusitokpi' durugda ijjei. Jesucristotaj ijnigpeika'nok aratbuta dakhuea'da menogka'nok durugda ijjei. Jesucristotaj yoknopoe'epo pai'da ijnignopo'epo durugda ijjei. Konigepo kenoka' tey ehue' iijenok Diosa be'teypaka'ne kenpa'ti be'tihuapokne.

**Corinto Jesucristoen
huabaktie'ea'eritaj
Pabloa o'matimepu'ke'uy**

¹¹Do'taj huadakda tia'pakdik e'ne'tada konig tia'pakhue' o'neme'nok konig opudere huadakda ijkika'uy huasegonig huata'da opudtaj madoya'dik ijjei. Dopí sigda huadak ee'pi' inomey 'urunanada huamanmadika'eri huadak o'ne mo'tinopoe'pi' dokon huadak ijjei yan'nopoe'. ¹²Diosa be'teya'nok opudere 'urua'da on'nigkad-huahuika'uyne. Konig Diosayo'da ka'dik o'enok ijkika'uy. Ijbayarea'uy. Konig aratbuta tiahuayhued o'nika'nig doa on'nigka'uyne. E'ka'te, “ka'tihuay” opudomeya on'da'uy. Do Jesucristoen huamata'mona'eri ijjei. Kenda opudomey kan'nopoe'po konig Dios e'ka'pa' 'urua'da o'nigkika'uyne. Opud Corinto huaknopoe'eriere ijjeipo kenda on'nigkadhuahuika'uyne. ¹³Nog huakka' jakyo nog Jesucristoen huaknopoe'eritaj Jesucristoen huadak hua'a daka' ijanmadikika'uy. Opudtakon konigti daka' on'manmadikika'uyne.

Kenomeya huakupe bo'yokika'uy. Opudtanayo “Huakupe yokhue' mene',” o'nona'uyne. Opudomeytaj nama'da ena'nayo do'taj bekkahuea'.

¹⁴Onte'ti opudtaj a'bata'huadun-huahuaya'po ijhuahua'apoy. Bapaa' ijhuahua'apoy. En'mandikayo'da huakupepi' beyok onahue'ada o'nokeapone. Opuden huakupe pakhue' ijjeipo Jesucristotaj opuda daka' eknopoe' kenpa'ti do'taj daka' e'peeta' kenyo'da ijpaki. Doa huakkuruda Jesucristoen huadak hua'a o'nonbati-a'pakpo o'noknopoea'uyne. Konigepo do konig opud huaknopoe'erien huaojonig on'taene. “Huakupe beyok, do'huedsi'po,” onahue' o'nika'ne konigepo huaojomeyapi' huasi'potaj on'bayokika'. Huasi'poanayo huaojomeytaj bayokhue'dik o'nika'. ¹⁵Do konig opudomeyen huaojonig ijjeipo opudomeytaj huakka'nanada on'pakne. Ijpakpo opudtaj katetehue' on'manmadikanhuahua'apone kenpa'ti on'tihuapokonhuahua'apone. Nogiti nogiti Jesucristotaj kanoknopoe'po Diosere kan'noeonhuahuika'po on'tihuapokonhuahua'apone. Opudtaj nogiti nogiti di' o'nika'nig'a do'taj di' o'nenok nogiti nogiti di' ehue' menika', ijnopoe'po.

¹⁶“Pabloa oro'en huakupe okbaehue' mo'uyne.” Opudomey be'api' yan'batia'pakapetnig'a “Pabloa nogpa'da oro'taj dakhuea' mogka'po konig nama'da mogka'uyne.” Yan'batia'pakapetpi'. ¹⁷Kan'manmadike'po huabokerektaj opudte ijnigmata'mona'uy. Opudomeytaj nama'da kamagke'po bata'monahue' o'nuyne. Opuden huakupe pakhue' o'nepo okbaehue' o'nuy. ¹⁸“Corintoyo huaknopoe'eritaj yan'bahuahuati'.” Titotaj nog huaknopoe'erieretaj ijmana'uy. Titoa nama'da magkahue' mo'mae'uy. Tito doere konigti o'nopoikay kenpa'ti konigti o'kikay.

¹⁹“Pablo huadakda o’e.” Opudomeya do’taj kan’tia’pake’po huata’da daka’ o’batia’pak opudomeya nama’da on’tinopoetpi’. Kenpa’ tinopoehue’ mene’. Diosa be’tiahuayika’ne Jesucristotaj yoknopoe’po opudtaj on’nigmadoya’ne kenpa’ti’ konigepo opudomey Diostaj nogiti nogiti kanoknopoe’po Jesucristotaj yoknopoe’po on’nigmadoya’ne, huadi’da egomey pogomey. ²⁰Opudtaj ijhuahua’apoy. On’huatiakdepo kenda opudomeya bo’kika’nok do’hua pakhue’dikpi’ o’neapet ijme’puki. Kenpa’ti do’hua on’huatiakdepo kenda do’hua o’nogka’apetnig opudomeykon kenda pakhue’ mo’eapet. Kenda on’tomepu’kene Do’hua en’huatiakato-de’ta opuda nogtaj nogtaj ighua’da mo’mana’pakapetnok on’tomepu’kene. Do’hua en’huatiakato-de’ta opuda nogtaj nogtaj dig mo’bahuahuayapetnok on’tomepu’kene. En’huatiakato-de’ta opuda dig mo’mahuanopoeapetnok on’tomepu’kene. En’huatiakato-de’ta huata’da huakka’ bo’eretpakikapetnok on’tomepu’kene. Do’hua en’huatiakato-de’ta aya’da on’peepo huayahuaya dakhuea’da mo’bahuaa’apetnokpi’ on’tomepu’kene. En’huatiakato-de’ta nogtaj nogtaj mo’manmahui’iapetnok on’tomepu’kene. Do’hua en’huatiakato-de’ta opudomeya huata’da huakka’ di’nanada ijje’ mo’nopoeapet on’tomepu’kene. En’huatiakato-de’ta aratbuta onteteyo’ dakhuea’da yan’magka’apet ijnopoe’po opudtaj on’tomepu’kene. ²¹Kenpa’ti opudomeyte onte’ti en’huatiakato-de’ta opuda sue’da a’nen dakhuea’da bo’kika’depo nopo’koreahued mo’epo kenpa’ti nogomeya e’bokerekbo ogka’po e’mune’bo’ ogka’po nogtaj nogtaj on’bakdejpo Diostaj dakhuea’da ogkika’po do en’huatiakde’ta opudomeytaj diga’da okbira’dik

ijjeapetpi’, huakka’da huikdik ijjeapetpi’. Kenda ijme’puki.

**Daka’ yag’kikati’ Pabloa
o’maboroaypo kenpa’ti saludos
o’manigdikta’mona’uyate.**

13 Onte’ti opudtaj ijhuahua’apoy. Bapaa’ ijbahuahua’apoy. A’bata’huadunhuayapo ijbahuahua’apoy. Huaknopoe’eri dakhuea’ eka’nayo castiga ijmagka’apoy. Huaknopoe’eri dakhuea’ e’ka’de’ta kentaj castiga kagke’po dakhuea’ o’ka’ bapapi’ bottapi’ bahuaa’dik o’ne. ²Opudomeya nogte dakhuea’da boka’uy. Diostaj nigpeehue’ada dakhuea’da boka’uy. “Yan’nopo’korea’, dakhuea’ e’ka’ yan’batik,” o’nona’uy. Bottaa’ opudtaj on’ta’huadunhuahua’po “Yan’nopo’korea’ dakhuea’ e’ka’ yan’batik,” o’nona’uyne. Oy opudtaj ta’huadehued ijje’po onte’ti konigti o’nona’ne. Do onte’ti en’huatiakde’ta kenomeyerea nogomeyerea nopo’koreahue’ ee’nayo kenpa’ti dakhuea’ e’ka’ batikhue’ ee’nayo castiga o’nogka’apone. ³Cristoa mena’nok ijmaboroayikay kenda e’nopoe’ta’ bo’paknok dakhuea’ huaka’eritaj Diosa castiga egkade’ta mo’nopoeapo. Cristoa opudtaj egka’ta teynanada o’epo mo’nopo’toika’. ⁴Huabokereka Cristotaj hueypa cruzte e’arakte konig teyhue’ ee’tada oynayo Dios teynanada o’epo Cristotaj o’noeanhua’huika’. Konig Cristo teyhue’ o’uyate. Oro’ kenpa’ti teyhue’da o’ikay. Opudtaj a’tihuapokya’po kenpa’ti a’manmadikaya’po Cristotaj daka’ oknopoenok Diosa mo’nopo’toepo mo’nopo’teypaka’nok ’urunanada o’noikay.

⁵“¿Menpa’ do daka’ Jesucristotaj yoknopoe’?” Daka’ o’nada yan’nopoe’. “¿Menpa’ Cristota’ daka’ ijnigpeika’?” Daka’ onda yan’nopoe’. “¿Menpa’ hueretda Diosen huabaktie’ea’eri

ijje?” Daka’ onda yan’nopoē’. Daka’
eknopoē’nayo Cristoa opudennopo’
o’nopo’toepo hueretda Cristoen o’ey
nopoē’dik mo’e. ⁶ Cristotaj yoknopoika
kenpa’ti Cristoa me’nopo’toika’ne.
Buttida ijjay. Kenda opudomeya
eknokotta’ ijyaki. ⁷ Opudomey dakhuea’
kahue’ ka’nike’po ijmanigtiona’pakikay.
Cristotaj yoknopoēpo buttida ijjay
kan’nopoē’po konigepo kenpa’
nigtiona’pakhue’ ijje. Opud dakhuea’
kahue’ e’nika’ta’ ijyaki. Pabloa ’uruda
oknopoika’po kenpa’ti huadakda
o’ika’ do’taj kan’batia’pake’po
manigtiona’pakikahue’ ijje. ⁸ Cristotaj
mo’nigpeika’po buttida e’huaa’nayo
castiga ogkahue’dik ijje. Cristotaj
nigpeehue’ mo’epo buttida e’huaa’nayo
castiga ogka’dik ijje. ⁹ Castiga
ogkahue’dikonig ijje konig huiyok
ehue’ ijje kenpa’ti opudomey
Diostaj daka’ mo’nigpeika’po konig
Diostaj teyda mo’enok menokiti
durugda ijika’apoy. Opudomey nogiti
nogiti ’urua’nanada ka’nigpeike’po

ijmanigtiona’pakikay. ¹⁰ Dakhuea’
huaka’eritaj huiyoka’ maboroaydik
i’e, castiga ogka’dik i’e Jesús Huairia
mena’uyn. Do yokyedepo huiyoka’
maboroayhue’ a’eya’po huahued
ijjepoed daka’ ijmanigmadoyay. Opuda
nogiti nogiti kanoknopoē’po kenpa’ti
okbatikhue’ ka’ne’po Jesús Huairia
mena’uyn.

¹¹ Kenyo’da on’nigmadoya’ne,
egomey, pogomey. Yan’durugpak,
dakhuea’ eka’nayo yan’nopo’korea’,
nogiti nogiti Jesucristotaj yan’nigpeika’.
Do’takon mennigpeika’. Nogtaj
nogtaj bahuadiayhue’ yanika’. Nogtaj
nogtaj yan’manopo’noeya’. Dios di’
o’maika’po huamanoeya’ika’eri o’epo
opudere ka’nike’. ¹² Nogtaj nogtaj di’da
yan’maepo huayahuaya yan’mabajbaj.
¹³ Aya’ huaknopoē’eri huama’buya
saludos on’manigdikta’mona’.

¹⁴ Jesucristo Huairia opudtaj
daka’ bo’tihuapokike’. Diosa di’
mo’maike’. Diosen Nokirega opudtaj
kamanopo’toike’.

GÁLATAS

*Galacia huaknopoe'eritaj Pabloa
o'manigmadoya'uyate.*

**Galacia huadaribayo
huaknopoe'eritaj Pabloa
o'manigmadoya'uyate.**

1¹⁻² Do Pablo ijjeý. Opuð Galacia huadaribayo huaknopoe'eri mo'e'po Diostaj a'tiona'pakya'po bo'kupopakika'nok opudomeytaj on'nigmadoya'ne. Aya'da huaknopoe'eri huama'buy doere o'nepo on'nigmadoya'ne. Jesucristoen huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Jesucristoa Apag Dioserea men'ta'mona'uyne. Diosa Jesucristotaj kubarakya' o'noyhuada'uyate. Huakudaka'da e'bueytada o'noyhuada'uyate. Huabokereka do'taj ta'monahue' me'nuyne. ³ Apag Diosa oro'en Huairi Jesucristoerea opudomeytaj daka' mo'matinepahui'po montihuapokike' mo'madurugpakike' kenpa'ti mo'manoike'. ⁴ Aya' huadaribaya' aya' aratbut dakhuea'da ogkika'. Konigti dakhuea' kikhue' ka'nike'po Jesucristoa o'pakpo oro'en dakhuea' e'ka'taj mo'nigbuey'uyate. Oro'en Apag Diosa o'paknok Jesúsa mo'nigbuey'uyate. ⁵ "Dios huadagnada o'e." "Urunanada o'e Dios." Oro' kirigayo' okbatikhue'ada mon'batia'pakika'. Dios huadagnada o'ika'nok mon'batia'pakika'.

**Kan'nopo'kore'po nogda
e'manmadika' hua'a ehue' o'e.**

⁶ Diosa di' me'e'po, "yan'nopo'kore'a'po me'noknopoe'po do'taj men'nigpeikati'," mona'uyne. Opuðomey moknopoe'po mo'nigpee'uyunig'a oy ida Jesucristoen hueretda e'manmadika' mo'dikendepo nog

e'manmadika'kon moknopoe'epo. Konig nog e'noeanhuahuika' e'manmadika' moknopoe'denig'a. Kenda nog e'manmadika'nayo noeanhuahuikahue'dik mo'ene. Konigepo diga'da ijme'pu'key. ⁷ Nog e'manmadika' Diosere e'manoeanhuahuika' hua'a ehue' ee'tada suhue'ada huabokereka nama'da opudomeytaj monmadika'nig'a nogpa'ded e'noeanhuahuika' hua'a nama'da monmadikika'ne. ⁸ A'nounhuahuikaya'po kate ka'dik mo'e. O'nona'uyne do'a. A'nounhuahuikaya'po Jesucristotaj oknopoe'dik mo'ene. Hueretda huadik o'nona'uyne. Be'api' do'api' Diosen huata'moneriapi' nogded e'noeanhuahuika' hua'a nama'da e'manmadika'nayo Diosa kentaj castiga diga'da ogka'dik o'eapo. ⁹ Konig huaboa'da o'nona'ne on'nigmadoya'po ona'ti o'nona'ne. Jesucristoen e'noeanhuahuika' hua'a o'nonmadika'uyne opudomeya mo'pe'edepo moknopoe'uyne. Nogded e'nounhuahuika hua'a be'api' e'manmadika'nayo Diosa castiga diga'da ogka'dik o'maeapo, ijjay.

¹⁰ Kenpa' ijmana'po aratbuttaj e'madurugpaka'ta' pakhue' ijjeý. Kenpa'ti "Pablotaj ijpaki," aratbuta e'huaa'ta' pakhue' ijjeý. Diostayo'da e'durugpakata' ijpakpo Cristoenyo'da ijkika'po kenda huaboa'da ijjay.

**Cristotaj huadak hua'a nogyo nogyo
kamanmadikike'po Diosa
Pablotaj o'manigta'mona'uyate.**

¹¹⁻¹² Huanounhuahuika' hua'a Cristoen huadak hua'a nogyo nogyo aratbuttaj ijmanmadikika'uy. Huanounhuahuika' hua'a Cristoen huadak hua'a huabokerekapi' onahue' me'nuyne kenpa'ti onmadikahue' me'nuyne. Jesucristoayo'da me'nopoea'uyne. Huanounhuahuika' hua'a Cristoen

huadak hua'a me'nopo^{ea}uyne. Kenda yan'nopoika', egomey, pogomey.

¹³ Konig judío aratbut o'no-knopoika'po ogkika'nig do'huakon konigti ijkika'uy. Cristoen huaknopo^eeritaj diga'da ijmagkika'uy. Huabakuda' jakyo ijbakudika'uy kenpa'ti kan'barake' iija'po ijmata'monika'uy. Kenda opud Galacia huaknopo^eeri on'tipeika'uyne.

¹⁴ Konig oro'en judío adhuae'pane' Diostaj ogkika'uyatenig kenpa'ti o'noknopoika'uyatenig dokon huakka' iijeretpakpo daka' ijkika'uy. Judío huabokerek do konigok o'nepo suhue'da on'nopo^{eo}po suhue'da ogkika'uy. Donayo huakka'da ijnopo^{eo}po huakka' ijkika'uy. ¹⁵ Do si'poehued ee'ted Diosa bektie'ea'uyate. Huakka' di' me'epo "Saulo, Saulo, do'taj oyda menigpeikati'," mena'uyne. Ken Diosa o'pakpo ¹⁶ Jesucristo ke'nensi'potaj meknopo^{ea}uyne. Judío aratbut ehue' e'huae'taj Jesucristoen huadak hua'a kamanbatia'pake'po kenpa'ti yan'nopo'korea' yanoknopo^e kenpa'ti yan'nounhuahuika' kamanike'po Diosa Jesucristotaj meknopo^{ea}uyne. Kenoka' kenda Diosa meknopo^{ea}de'uyne aratbuttaj batia'pakhue' iije'uy. Jesucristotayo'da yoknopo^{eo}po be'tapi' batia'pakhue'dik iije'uy. ¹⁷ Kenpa'ti Jerusalényo huakkurueri Jesúsén huamata'moneritaj a'mapeeaya'po kenoka' huahue' iijepo aratbut ehue' e'ika'yo Arabia huadaribayo ijhua'uy. Diosayo'da buttida hua'a Jesucristotaj meknopo^{ea}uyne. Nogok Damasco huakka' jakyo ijkume'uy.

¹⁸ Bapa' huabayok e'pokde'te Pedrotaj a'ta'eya'po Jerusalényo ijhua'uy. Bot-ta' semana ijtāe'uy Pedrotaj. ¹⁹ Nog Jesúsén huamata'moneritaj tiahuahue' iije'uyinig'a Jacobotayo'da ijtiahuahue'uy. Jacobo Jesús Huairien huama'buy o'e.

²⁰ In on'nigmadoya'nig buttida ijjay. Diosa buttida meknopo^{et}tane.

²¹ Nogok Siria huadaribayo kenpa'ti Cilicia huadaribayo Cristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakika'uy. ²² Huama'buy Cristotaj huaknopo^eeri Judea huadaribayo nogyo nogyo ogkupopakika' do'taj okiehued o'nuy. ²³ Kenyo'da do'taj on'tipe^{eo}po, "A'nenda Pablo diga'da mogkika'uyne oro'taj. Oy nogyo nogyo o'hua'po, Cristoen huadak hua'a o'manbatia'pakpo Cristotaj oknopo^edik mo'e. O'mana'ika'. A'nenda Cristoen huaknopo^eeritaj e'madakea'ta' o'pakika'uyate." On'tipee'uyate. ²⁴ Pablo o'nopo'korea'po Cristotayo'da oknopo^euy. Konigepo "Dakiti Dios, huadakda i'ene." Cristoen huaknopo^eeria o'nona'onhuahua'uyate.

**Nog Jesúsén huamata'moneria
Pablota' o'de'uy. Pablo
Jesúsén huamata'moneri
o'ede'uyatenok o'de'uy.**

2 Catorce huabayok e'pokde'te Jerusalényo onte'ti ijhua'uy. Bernabéere Titotaj o'tohua'uy. ² Jerusalényo hua'dik i'e. Diosa me'nopo^{ea}uynok ijhua'uy. "Pablo Jesúsén huamata'moneri ehue' o'e. Nama'da o'manmadika'." Judío huaknopo^eeri huairia onahue' me'ne'po. Jerusalényo Cristotaj huaknopo^eeri huairitayo'da ijmanbatia'pakuy. Jesucristo Diosen Huasi'po o'epo mo'nigbuey'uyate. O'noyhuad'uyate. Kentaj aya'ada oknopo^edik kenpa'ti nigpeika'dik ya'ne. O'noknopo^{eo}po Diosere on'noeonhuahuika'apo. Nog aratbuttaj judío aratbut ehue'taj ijmamadika'ikay. Kenda judío huairitaj ijmanbatia'pakuy. ³ Kenpa'ti Tito doere o'epo Tito judío aratbut ehue' ee'pi' "Huabokerek i'epo huasi'dak oktegdik i'e." Huaknopo^eeri huairia Titotaj onahue' o'nuy. ⁴ "Titoensi'dak

oktegdik o'e." Nama'da huaknopoe'eria huama'buya ona'uynig'a. Iregireg oro'omeyere ogkupopakpo kenpa'ti "Jesústaj onoknopoe'po huabokereksi'dak okteghue'dik o'ne." Oro'a ea'te a'peeya'po ogkupopakuy. Pablo nama'da oa' enata' onpakpo kenpa'ti, "Judío ehue' huae'eri huabokereksi'dak oktegdik o'ne yan'manmadika' kenpa'ti Moisésen e'mana' nigpeika'dik ka'ne, yan'manmadika'." Nama'da huaknopoe'eria oro'taj enata' on'pakuyning'a. ⁵ Nama'da huaknopoe'eri huama'buytaj sigpi' manpeehue' o'uy. Jesucristotaj moknopoenok Diosere mo'noeahuahuika'apo buttida hua'a o'e yan'nopoe' kenpa'ti Diosere a'nounhuahuaya'po huasi'dak bakteghue'dik mo'epo kenpa'ti Moisésen e'mana' hua'ataj nigpeikahue'dik mo'ene. Ken buttida o'e oknopoe'dik mo'ika'ne.

⁶ Jesucristoen huadak hua'a daka' iynopoe'po iymannadikika'denok Jerusalényo Cristotaj huaknopoe'erien huairia do'taj nog e'mannadika' manmadika'dik ya'e onahue' me'nuyne. Huairi ee'pi' huairi ehuepi' Dios e'nopoe'ta' pakhue' o'ika'. Do'huakon kenpa' e'nopoe'ta' pakhue' ijje. ⁷ Nogdikda yamanmadika' hueretda judío huaknopoe'eri huairia onahue' me'nuyne. Judío aratbut ehue' e'huae'taj Jesúsén huadak hua'a kamanbatia'pake'po Diosa do Pablotaj o'ta'mona'uyate on'nokotuyate. Konigti judío aratbuttaj Jesúsén huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Diosa Pedrotaj o'ta'mona'uyate. Judío huaknopoe'eri huairia on'nopoe'uyate. ⁸ Ken Diosa judío aratbuttaj o'ta'mona'uyate Pedrotaj. Konigti kenda Dios judío aratbut ehue' e'huae'taj do'taj me'ta'mona'uyne. Jesúsén huadak hua'a huakka' aratbuttaj kamanbatia'pakike'po me'ta'mona'uyne.

⁹ Konigepo Jacobo Pedroere Juanere huaknopoe'erien hueretda huairi o'nepo Diosa Pablotaj o'ta'mona'uy kenpa'ti huakka'tada kamanopo'kore'po Diosa be'tihuapokuyne Jacoboomey on'nopoenka'depo "Jesucristotaj oknopoe'po, huama'buy o'ey kenpa'ti oro'takon Diosa mo'ta'mona'uyne." Do'taj Bernabétere mona'po kenpa'ti "Nog aratbuttaj judío ehue' e'huae'taj Jesucristotaj yanoknopoe' kenpa'ti yan'nopo'korea' yan'mana'. Oro'omey judío aratbuttaj konigti o'mana'apoy." Oro'taj mona'po, ¹⁰ "Aratbut pai'da e'ika'taj bayokika'dik yane'. Kenpa'ti nog aratbuttaj yan'mana'." Jacoboomeya mona'uyne. Kenda huakka' e'kika'ta' ijpakikay.

Antioquía huakka' jakya' "Nama'da i'kame'ne, Pedro." Pabloa ona'uy.

¹¹ Nogok Antioquíayo Pedro o'tiakdepo dakhuea'da o'ka'uynek, "Nama'da i'kame'ne, Pedro." Huakpoteda ona'uyne. ¹² Sue'da judío huabokerektaj Jacoboa Pedrote o'mata'mona'uyate. Huabokerek tiakhued o'nepo Pedro judío ehue' huaknopoe'eri e' bape'ika'uyate. Enhuatiakde'te judío ehue' huaknopoe'eri e' Pedro sigda sigda e'bape'ada o'bakbatikonhua'po. Judío huabokerek onhuatiakdepo huabokereksi'dak baktega'dik o'ne on'manopoika'uy. Kenomeytaj Pedro o'makme'pukpo judío ehue' huaknopoe'eri e' bape'ada o'bakbatikuy. ¹³ Pedroa huadakda ijkikay nama'da huata'da o'tinopoe'po nama'da o'ka'uy. Antioquíaya' nog judío huaknopoe'eri Pedrotaj on'tiahuayonhua'po konigti ogka'po huadak o'kikay nama'da huata'da on'tinopoenig'a kenomeya konigti nama'da ogka'uy. Bernabékon o'tiahuayonhua'po kenpa'ti nama'da o'nopoenig'a judío ehue' huaknopoe'eri e' bape'po

o'bakbatikuy. ¹⁴ Jesucristoen buttida hua'a Pedroomey o'noknopo^{enig'a} nama'da ogkikame'nigtaj do'hua yoknokotdepo aya' huaknopoe'eritaj "Judío e'eada konig judío ehue' huae'eri i'kikame'. Konig Diosere a'noeanhuahuikaya'po Moisésen hua'a kikahue' i'eme'. Diosere a'noeanhuahuikaya'po Moisésen hua'a kika'dik mo'e. ¿Judío ehue' aratbuttaj mena'po i'maname'? Nama'da i'kame'." Pedrotaj yona'uy.

Judío konigti nog aratbut

Jesucristotaj oknopoe'dik o'ne.

Jesucristotaj eknopoe'nayo Diosa dakhuea' e'ka'taj o'bakkahuea'po Diosere o'manoeanhuahuika'apo.

¹⁵ Oro'omey judío huae'eri o'epo judío e'huaeya' o'si'poe'uy. Huadakda o'kika'po Moisésen hua'a kikahue' o'nepo dakhuea'da ogkika' o'nopoene. ¹⁶ Moisésen hua'a e'kika'nayo "Dakhuea' nigkahue' me'nene ijnopoepo." Kenda Diosa onahue' mo'eapone. Kenyo'da Jesucristotaj e'noknopo^{e'nayo} "Dakhuea' nigkahue' me'nene, ijnopoepo." Diosa mona'apone. Konigepo "Dakhuea' nigkahue' me'nene ijnopoepo." Diosa mone'po oro' judío huae'eri kenpa'ti Jesucristotaj oknopoe'dik o'ene. Moisésen hua'ataj o'kika'nok "Dakhuea' nigkahue' me'nene, ijnopoepo." Diosa onahue'dik mo'eapone. Konigepo be'api' Moisésen hua'a e'kika'nayo "Dakhuea' nigkahue' me'nene ijnopoepo," Diosa onahue'dik o'eapo.

¹⁷ Ken "Dakhuea' nigkahue' me'nene, ijnopoepo." Diosa mone' oro' Cristotaj oknopoe^{denok} konig judío ehue' huae'eri Moisésen hua'ataj nigpeehue' o'nika'po oro'omey dakhue' huaka'erionig Cristoa mogka'ne be'api' sigpi' ahue'dik o'ne. ¹⁸ Konig dakhuea' nigkahue' me'nene, Diosa ka'nopoe'po

Moisésen hua'ataj nigpeehue'dik mo'ika'ne, do'a e'mana'nayo kenpa'ti nogok konig dakhuea' nigkahue' me'nene, Dios ka'nopoe'po Moisésen hua'ataj nigpeedik mo'ika'apone doa nogpa'dakon e'mana'nayo dakhuea' i'ka'ne Diosa ona'dik me'ene. ¹⁹ "Konig dakhuea' nigkahue' me'nene, me'tinopoepo." Diosa mene'po Moisésen hua'ataj nigpeikahue'dik ijika'po konig Moisésen hua'ataj konig e'bueyonig ijepo Moisésen hua'ataj menpa' nigpeikahue'dik ijje'uynig'a Jesucristotayo'da yoknopoika'po Diosen 'uru'nanada kika'dik ijje. ²⁰ Jesucristo hueypa cruzte o'buey'uyate. Do Diostaj e'nopo'koreade'te konig Jesúsere cruzte e'bueyonig ijepo onte'ti dakhuea' kikahue' ijjeonhuahuikay. Do'huada katepi' ijpakpo kikahue' ijika'po Jesucristoen Nokirega me'nopo'toenok Diosenyo'da ijkikay. Huaso'ada ijnoepo Diosensi'potaj yoknopoepo ijnigpeika'po Diosen ijkikay. Diosensi'po do'taj huakka' di'nada me'epo me'nigbuey'uyate. ²¹ Diosa huakka' di'nanada mo'epo oro'tehuapa' Jesucristoa mo'nigbuey'uyne, Diosere 'urunanada a'noeonhuahuikaya'po Jesústayo'da oknopoe'dik o'ene. "Dakhuea' nigkahue' o'ene me'tinopoepo." Diosa menayet Moisésen hua'ataj do nigpeika'dik ee'nayo Cristo nama'da mo'nigbueya'uyet. Konigepo Moisésen hua'ataj nigpeikahue' ijika'apoy. Jesucristotayo'da yoknopoika'apoy.

**Moisésen hua'a e'kika'nayo
"Dakhuea' nigkahue' me'nene,
mo'tinopoepo." Kennayo Diosa
onahue'dik mo'eapone. Cristotaj
eknopoe'nayo "Dakhuea' nigkahue'
me'nene, mo'tinopoepo."
Kennayo Diosa mona'apone.**

3 Opud Galacia huaknopoe'eri konig nopoenkahue' huae'eri mo'ene.

Nogomeya nama'da mon'mandika'nok opudomey ida mo'peedeme'nig'a, Jesús-taj buttida e'manmadika' nigpeehue'dik yane', nama'da mo'nopoeame'ne. Jesucristoa oro'taj hueypa cruzte mo'nigbuey'uyate opudtaj huakpoteda daka' o'nonbatia'pak'uynok opuda daka' mo'peepo moknopenka'uyne. ²Moisésen hua'a mo'nigpeika'uynok Diosen Nokirega opudtaj nopo'toehue' mo'uyne. Cristo cruzte mo'nigbuey'uyate onte'ti o'noyhuad'uyup kurudyo Diosere o'noeonhuahuika'. Kenda mo'peedepo moknopoe'uynok Diosen Nokirega opudtaj mo'nopo'toika'ne. ³A'nenmon huaboa'da Jesucristotaj moknopoe'de'uynok Diosen Nokirega mo'nopo'toika'ne Diostaj daka' mo'nigpeika'uyne. Oy 'uru'nopoa'da megke'po nogda nogda ka'dik o'ene, konig huabokereksi'dak oktegdik o'ene kenpa'nayo nama'da mo'nopoika'nig'a Diosennayo nopounkahue'da mo'ika'ne. ⁴Jesucristotaj moknopoe'po huakka'da pai'da mo'nopo'eonhuahua'deme'ne. Nama'da pai'da nopo'ehue' mo'unhuahuame'ne ijnopoe'y do'hua. Jesucristotaj buttia'da moknopoe'ne, oknopoe'batikhue' mo'eapone ijnopoe'y. ⁵Moisésen hua'a mo'nigpeika'nok Diosen Nokirega nopo'toehue' mo'ika'ne kenpa'ti opudomeytaj bayareahue' mo'ika'ne. Jesucristotaj huadak hua'a mo'peedepo moknopoe'uynok Diosen Nokirega mo'nopo'toika'ne kenpa'ti opudomeytaj mo'bayarika'ne.

⁶Ken, a'nennada Diosen hua'ataj Abraham oknopoe'uynok "Konig dakhuea' nigkahue' me'ene, o'tinopoepo." Diosa Abrahamtaj ona'uyate. ⁷Konigepo huabokerek Diosen hua'ataj daka' o'noknopoe'po konigti Abrahamen hueretda huayayonig o'nepo kenda nopoenka'dik mo'ene. ⁸"Konig dakhuea' nigkahue' me'nene, mo'tinopoepo." Judío

ehue' huae'eri huaknopoe'eritaj ijmana'apoy, Diosa a'nennada o'nopoepo Abrahamtaj "Meknopoenok kenpa'ti menigpeika'nok, konigepo huakka' judío ehue' huae'eria konigti e'noknopoe'de'te 'Konig dakhuea' nigkahue' me'nene, mo'tinopoepo,' kenomeytaj ijmana'apoy." A'nenda Diosa Abrahamtaj ona'uyate. Apagba'te kenda oa'uyunig Moisésa o'timadoya'uyate. ⁹Ken Diosen hua'ataj Abraham oknopoe'uyate. Aya'da huabokerek konigti o'noknopoenok kenomeytaj Abrahamtaere "Dakhuea' nigkahue' me'nene, mo'tinopoepo." Diosa o'mana'ika'apo.

¹⁰"Aya' huadik Moisésa o'nigmadoya'uyate aya'ada nigpeika'dik o'nepo nogdiktida nigpeehue' ee'nayo 'Dakhuea' boka'ne.' Diosa o'mana'po castiga o'magka'apo." Apagba'a oa'uyatenok. Moisésen hua'a do e'nigpeika'nayo "Dakhuea' nigkahue' me'nene, me'tinopoepo." Diosa mena'apet. Aya'ada kenpa' en'nopoika'nayo "Dakhuea' boka'ne." Diosa mona'po castiga mogka'apone. ¹¹"Dioستهuapa' huadak huakika'eri Jesucristotaj o'noknopoe'po Diosere on'noeonhuahuika'apo." Diosa oa'uyunok Moisésenba' huakika'eritaj "dakhuea' nigkahue' men'ene," Diosa onahue'dik o'eapo. ¹²"Dakhuea' nigkahue' me'ene, me'tinopoepo." Diosa mone'po Diostaj oknopoe'dik mo'ene. Moisésen hua'anayo kenpa' onahue' mo'ene. "Diosere a'nounhuahuikaya'po aya'nada Moisésen hua'a nigpeika'dik mo'e." Kenpa' Moisésen hua'a ena'tada aya'nada nigpeikahue'dik mo'ika'ne.

¹³"Pai'nanada kan'nopo'unhue'po dakhuea'nanada huakika'eritaj hueypa cruzte on'betika'." Apagba'a kenpa' oa'. Oro'tehuapa' Cristo hueypa cruzte mo'nigbuey'uyatenok oro'omey Cristoen huaknopoe'eritaj castiga

ogkahue'dik mo'eapone. Kenpa'da bueyhue'dik o'eapone. ¹⁴“Q'nen adhuea'si'potaj ijmanopo'toeapoy.” Diosa Abrahamtaj ona'uyate. Nog aratbut huaknopoe'eritakon Diosen Nokirega kamatoike'po Jesucristo mo'nigbuey'uyate.

**Moisésen hua'a konig o'e
kenpa'ti kenda Abrahamtaj
ijnigka'apoy Diosa ona'uyate.**

¹⁵ Konig o'kika'nig ijmanbatia'pakapoy, egomey, pogomey. “A'ti o'nigka'apone.” Be'api' o'madoya'depo ke'nen huadik o'madoya'depo nogda kahue'dik o'eapo kenpa'ti kenda oktihuekehue'dik o'eapo. ¹⁶ O'nigka'apone Diosa Abrahamtaj nogok nogok ona'ika'uyate. Q'nen huayayotaj ijnigka'apoy Diosa ona'uyate. Kenda Abrahamen aya' huayayotaj ijmanigka'apoy onahue' o'uyate. Kenda Abrahamen noghuayayotatida ijnigka'apoy, ona'uyate. Kenda Cristotaj o'tia'pakuyate. ¹⁷ Onte'ti daka' o'nonapone. Huakkuruda Diosa Abrahamtaj ona'uyate. Q'nen huayayotaj 'uruda ijnigka'apoy Diosa ona'uyate. Diosa kenda enade'te cuatrocientos treinta huabayok e'pokde'te judío aratbuttaj Diosen hua'a Moisésa o'mana'uyate. Kenda Diosa huakkuruda Abrahamtaj ona'uyatenigda kenpa'da Diosa o'ka'apo. Kenda Moisésa o'mana'uyatenig Abrahamtaj Diosa ena' dikenhue'dik o'epo kenda o'ka'apo. ¹⁸ Moisésen hua'a o'nen adhuea' huayayo en'nigpeika'nayo ijmanoeanhuahuika'apoy Diosa Abrahamtaj onahue' o'uyate. “Ijnoeanhuahuika'apoy,” Abrahamtaj Diosa ona'uyatepo katetehue' manoeanhuahuika'dik o'maika'apone.

¹⁹ Moisésenba'taj aratbuta nigpeikahue'dik o'nepo dakhuea'da ogkika'nig kamanopoegkike'po judío

aratbuttaj Diosen hua'a Moisésa o'mana'uyate. Konig Diosa Abrahamtaj ona'uyatenig adhuea' huayayo Jesucristo o'tiakapo. Tiakhued ee'ted Moisésen hua'a aratbut nigpeika'dik yane' o'mana'uyate. Cristo e'tiakde'uyte onte'ti Moisésenba'taj nigpeikahue'dik o'neapo. Diosen huata'moneria Moisésaj o'nopoea'uyate. Diosa kenda o'paknok Moisésa aratbuttaj o'mana'uyate. ²⁰ Diosen huata'moneri Moisésere judío aratbuttaj on'mana'uyate. Diosayo'da huayayo i'taeapone Abrahamtaj ona'po, Jesucristotaj o'ta'mona'uyate.

**Aya'ada dakhuea' huaka'eri o'edene,
Moisésenba' mo'nopoea'ne. Kenpa'ti
Cristo tiakhued ee'ted Moisésen
hua'a oro'omeytaj konig
huamatoe'erioniga mo'toika'uyne.**

²¹ Diosa Abrahamtaj huayayo o'yokapone ona'uyate. Moisésenba' Abrahamtaj hua'a en'hue'dik o'e. Abrahamtaj hua'a kenpa'ti Moisésen hua'a huadaknada e'eada Moisésenba'nayo manoeanhuahuikahue'dik o'epo kenpa'ti 'urunopo' kahue'dik o'ika'. ²² Aya'ada dakhuea'da ogkika'depo batikhue'da dakhuea'da ogkika'apo. Kenpa' Diosba'a oa'uyatenig'a konig Diosa Abrahamtaj ona'uyatenig Jesucristotaj huaknopoe'erionigtaj Diosa mo'manopo'korea'po mo'noeanhuahuika'apone.

²³ Cristoen huadak hua'a peehued o'epo Jesucristotaj oknopoe'hued o'epo oro' kenyo'da Moisésenba'taj nigpeika'dik o'uyunig'a. Cristo e'tiakde'te Diosa dakhuea' e'ka' mo'nopo'yare'po Cristotaj oknopoe'uy oroa. ²⁴ Cristo tiakhued ee'ted Moisésenbaa konig oro'en huamatoe'erionig mo'toika'uyne. Jesucristo e'tiakde'te kentaj oknopoe-denok “dakhuea' nigkahue' me'nene, mo'tinopoedepo,” Diosa mona'uyne.

²⁵ Cristo o'tiakdeuynok oynayo kentaj oknopoika'nok Moisésenbaa oro'taj toehue' o'ika'. Oynayo Moisésenba'taj nigpeikahue'dik o'ika'ne.

²⁶ Oyda Jesucristotaj moknopopepo Diosensi'po mo'ene. Aya'ada moknopopepo Jesucristoere Diosensi'poda mo'ene. ²⁷ Opudomey Jesucristotaj moknopodeenok bautiza mogka'de'uyne. Cristoa mo'nopo'toika'nok Jesucristonig mo'ika'po Diosensi'po mo'ika'ne.

²⁸ Oro' Jesucristotaj huaknopoe'eri o'epo Diostaj konig nogaratbuttida o'ene. Judío aratbut ee'pi', griego aratbut ee'pi', huanaba' ee'pi', huanaba' ehue' ee'pi', huabokerek ee'pi', ettone' ee'pi', oro'omey huaknopoe'eri Diostaj nogaratbuttida o'ene. ²⁹ Abrahamtehuapa' ijnigka'apoy Diosa ona'uyatenig konigti opudomey huaknopoe'eritakon Diosa mogka'apopo mo'noeahuahuika'apone.

4 ¹⁻² Nogiti daka'da o'nona'apone. Huasi'po kerekhued ee'ted huaoen e'tamae' huabae'eri ee'pi' konig huanaba' o'epo huaoen huatamatoe'eritaj nigpeika'dik o'ne. Kenoka' bae'dik huaoa o'dikka'uyatenok aya'da huaojkudaken o'tabaeapo.

³ Oro' konigti o'ika'uy. Cristo tiakhued ee'ted oro' konig huasi'po o'epo konig huabokerek ehued o'uy. Oro'en adhuea'pane'en e'manmadika'taj konig huanaba' o'nigpeika'uyne.

⁴ Kenme'noete Diosa o'pakpo ke'nen huasi'po o'ta'mona'uyate. Ettone'a Diosen Huasi'po o'si'popakuyate. Huasi'po judío aratbutda o'si'poepo Moisésenba'taj nigpeika'dik o'ika'uyate. ⁵ Oro' judío huae'eriomey huanaba'onig o'epo Moisésenba'taj nigpeika'dik o'ika'uyate. Moisésenba'taj a'bakkayya'po osi'poe'uyate. Kenpa'ti oro'omey Diosensi'po ka'nike'po osi'poe'uyate.

⁶ Oro'omey huaknopoe'eri Diosensi'po o'edenok Diosa oro'omeytaj Huasi'poen Nokirega mo'nopo'toene, "Do'hued Apag" Diostaj Cristoen Nokirega oro'ennopoya' o'okuy. ⁷ Ken Diosensi'po o'edepo Moisésenba'taj nigpeika'dik huae'eri huanaba' ehue' o'edepo Jesucristotaj moknopoenok. "Konig dakhuea' nigkahue' me'nene, mo'tinopopepo," Diosa mona'po mo'noeahuahuika'apone.

**Galacia huaknopoe'eritaj
Pabloa o'matinepahui'po
o'matimepu'ke'uyate.**

⁸ A'nenda hueretta'da Diostaj oknopoe'hued ee'ted toto'taj mo'me'pukika'uyate. ⁹ Oynayo Diostaj moknopodeene kenpa'ti Diosa mo'baktie'ea'de'uyne. Konig judío adhuea'pane' ogkika'uynig mena'po konig huanaba' onte'ti e'kika'ta' bo'paknig'a. Ken konig e'kika'nayo nopo'yareahue'dik mo'ika'apone. ¹⁰ Diosa mo'nopo'yare'po mena'po aya' Moisésenba' fiesta bo'kika'nig'a huame'noe fiesta, sábado fiesta, puug fiesta huabayok fiesta kenpa' bo'kika'nig'a, Diosa me'nopo'yare'po nama'da bo'kika'ne. ¹¹ Konigepo opudtaj on'matinepahui'po on'tomepu'kene, huakka'a'da nama'da opudtaj o'nonmadika'onhuahua'uyne.

¹² Ken "Dakhuea' nigkahue' me'nene, mo'tinopopepo." Diosa mone'po Moisésenba' nigpeika'dik mo'ene. Judío aratbuta nama'da mona'ika'nig'a. Konig judíomey ogkika'nig opud konig kakahue' mo'uyne. Opudonigti ijjeipo oy kenda judíomey on'mana'ika' kahue' ijikay. Konig do ijkika'nig konigti yag'kikati'. Kenda ijjeretpakpo o'nona'ne, egomey pogomey. A'nenda opudere ee'te do'taj di'nada o'nepo daka' on'toe'uyne. ¹³ A'nenda opudere dakhue'da ijjeipo Jesucristotaj huaknopoe'eri Diosere on'noeon-

huahuika'apo kenda huakkuruda opudtaj o'nonbatia'pakonhua'uyne. ¹⁴Do dakhue'da ee'pi' konig pai'da e'nopo'etepi' do'taj dig huahuayhue' o'nuyne kenpa'ti tibraehue' o'nuyne. Konig Diosen huata'moneritaj egkapa' do'taj o'de'uyne. Konig Jesucristotanig do'taj o'de'uyne. ¹⁵A'nenda Jesucristoen huadak hua'a o'nonmadika'onhuahua'uyne. Do'hua e'nonmadika'onhuahua'te durugnada mo'uyne. Do'taj durugnada mo'uyne. Oy mena'po do'taj durugda ehue' mo'e. A'nenda katepi' ijpakika'uynok on'yokika'uyne. Do'a opuden huakpo e'pakuynayo opuda okpotokdik ee'nayo opuden huakpo on'yokay'uyyet. Oyda menpa' do'taj e'nigpeeta' pakhue' mo'ene. ¹⁶Oy buttida o'nonmadika'po opudomeytaj me'huadiayne, menpa' mo'nopoe.

¹⁷Judío nama'da huamanmadika'eriomey konig judío aratbut Moisésenba' ogkika'nig opudomey konigti kagkike'po nama'da bo'pakne. Kenpa'ti kenomey opudtaj huakka' on'eretpakpo opudomeya onte'ti do'taj nigpeehue' ka'nike'po kenda on'pak. ¹⁸Be'api' opudtaj huadak e'kika'ta' e'paknayo opudtaj e'tihuapokta' e'paknayopi' kenda huadakda o'e. Do opudere ee'te opudere ehue' ee'tepi' huadak e'kika'ta' e'paknayo kenda huadakda o'e. ¹⁹Do'hua Jesucristoen huadak hua'a opudtaj a'nen e'manmadika'onhuahua'de'te moknopoe'uynok do'hued huasi'ponig mo'ene. Oy onte'ti opudtaj diga' on'tinepahui'po on'tomepu'kene. Cristoa onte'ti daka' mo'manopo'toedeapet opudtaj huakka' on'tinepahui'ne. ²⁰Huakka' opudtaj on'tinepahui'po ayo opudere huakka' ee'ta' ijpaki. Nogpa'da 'urua'dakon opudtaj e'manata' ijpaki. Monig moet opudomeytaj tinopoehue' ijjej.

**Agarkudak konig o'kika'uyate
kenpa'ti Sarakudak konig
o'kika'uyate Pabloa
o'manbatia'pakpo,
o'manmadika'uyate.**

²¹"Dakhuea' nigkahue' mo'ene mo'tinopoe'po." Diosa mone'. Opudomeya sue'ada Moisésenba'taj e'nigpeikata' bo'pakika'nig'a Moisésenba'taj nopenkahue'da mo'ene. ²²Moisésenba' sigpi' e'manopoea'ta' ijpaki. Abraham botta'si'po o'toe'uyate. Agarkudak ettone' huanaba' o'epo nogsi'potida Abrahamensi'po o'si'popakuyate. Abrahamen hueretda huatoe Sarakudak o'epo huanaba' ehue' o'epo nogsi'potida o'si'popakuyate. Apagba'te kenpa' o'madoya'uyate. ²³Saraen huanaba' ettone'a o'si'popakuyate. Konig aya' ettone' on'si'popakika'nig Agar konigti o'si'popakuyate. "Huasi'po i'toeapone." Diosa Abrahamtaj ona'uyatenok Abrahamen hueretda huatoenayo konig huanaba' ehue' e'eada o'si'popakuyate. "Huasi'po i'toeapone." Diosa ona'nok o'si'popakuy. ²⁴⁻²⁵Abrahamen botta' huatoe konig botta' Diosen hua'a o'ne. Ote' Sinaite Arabia huadaribayo Diosa Moiséstaj ona'uyate. Konig Agar huasi'poere huanaba' o'nika'nig aya' Moisésenba' huanigpeika'eri konigti huanaba' o'nika'. Kenpa'ti Jerusalényo huaika'eri a'noeonhuahuikaya'po Moisésenba' on'nigpeika'nig'a huanaba'nig o'nika'.

²⁶Oro'omey huaknopoe'erinayo Diosen jak kurudyo huae'eri o'ika'po Diosensi'po o'ene. A'nounhuahuikaya'po Jesucristotayo'da oknopoi'ka'ne. Moisésenba'taj nigpeikahue'dik o'ika'ne. ²⁷Si'popakhue'dik i'epo huasi'po toehue' i'epo yadurugpak, ettone'. Si'popakhue' i'epo diga' noehue' i'epo nogok huakka' huasi'po

i'taeapo. Huakka' huaknopoe'eri huasi'po i'matoeapone. Nog ettone' huatoebet e'eda sue'da huasi'po o'toeapo. Apagba'a kenpa' oa'. Saraen huakka'nada adhuea'si'po o'tae. Agaren sue'da o'toe.

²⁸ Ken oro'omey Jesucristoen huaknopoe'eri konig Diosensi'po o'ene. "Huasi'po i'taeapo." Diosa Abrahamtaj ona'uyatenok, Abraham Isaacsi'po o'tae'uyate. Oro'omey konig Saraensi'po Isaac o'ene. Ken Diosa Abrahamtaj ona'uyatenok oro'kon huaknopoe'eri Diosensi'po o'ene egomey pogomey. ²⁹ Ken konig aya'da isi'po on'si'popakika'nig konigti a'nennada Ishmael Agarensi'po o'si'popakuyate. Abrahamen Saraenere nogsi'potida Isaactaj Ishmaela dakhuea' o'kika'uyate. "Huasi'po i'taeapo." Diosen Nokirega Abrahamtaj o'nuynok Isaac o'si'poe'uyate. Oy konigti o'e. Cristotaj oknopoe'hue' huae'eriomeya oro'taj dakhuea' mogkika'ne. Oro' huaknopoe'eri Diosensi'po o'enok dakhuea' mogkika'ne. ³⁰ "Ettone' huanaba'ensi'potaj pakhue' ijjeipo noeanhuahuikahue' ijmaepoy." Diosa oa'uyynok Apagba'te, "Do'hued ettone' huanaba' yaen. Do'huedsi'poere Diosere noeanhuahuikahue'dik o'neapo." Sara Abrahamtaj ona'uyate. ³¹ Oro'omey huaknopoe'eri konig Saraensi'po o'ene. Huanaba'ensi'po ehue' o'epo a'nopo'yareaya'po Moisésenba'taj nigpeikahue'dik o'ene.

Oro'omey onte'ti konig huanaba'nig ehue' o'epo "Dakhuea' nigkahue' mo'ene mo'tinopoepo."

Diosa mone'po onte'ti

Moisésenba'taj kikhue'dik o'ene.

5 Jesucristotaj oknopoenok Diosa dakhuea' e'ka' mo'nopo'yareane. A'nopo'yareaya'po Moisésenba' onte'ti nigpeikahue'dik o'ene.

A'nopo'yareaya'po Moisésenba' nigpeikahue' yanika'.

² Men'pee'. Do Pabloa opudtaj o'nona'ne men'nigpee'. "Dakhuea' nigkahue' me'nene, mo'tinopoepo." Diosa mone'. "Do'hued bokereksi'dak bekteg." Opuda ena'nayo opudtehuapa' Cristoa hueypa cruzte mo'nigbuey'uyatenig'a opudtaj dakhuea' e'ka' nopo'yareahue'dik mo'eapone. ³ "Dakhuea' nigkahue' me'nene mo'tinopoepo." Diosa mone'po aya'da huabokereka bokereksi'dak e'noktegnayo aya' Moisésenba'taj kenpa'da nigpeika'dik o'neonhuahuika'apo. Onte'ti opudtaj o'nona'ne. ⁴ "Dakhuea' nigkahue' me'nene, mo'tinopoepo." Diosa mone'po opudomeypi' Moisésenba'taj mo'nigpeika'nok konig onte'ti Diosensi'po ehue' mo'edepo Cristoen ehue' mo'edepo Diosa opudomeytaj matinepahuihue' mo'edepone. "Dakhuea' nigkahue' me'ene mo'tinopoepo." Diosa onahue'dik mo'eapone. ⁵ Oro'tanayo Diosensi'potaj kan'nigike'po Diosen Nokirega bo'tihuapokika'ne. Kenpa'ti daka' Jesucristotaj oknopoenok "Dakhuea' nigkahue' me'nene mo'tinopoepo." Diosa mona'apone. Kenda oroa oknopoika'po Diostaj o'nigika'ne. ⁶ Oro'omey Cristotaj daka' e'maknopode'te Cristoen o'edene. Huabokereksi'dak e'noktegni' huabokereksi'dak okteghue' ee'pi' Diostaj konigti huadak o'nigene. Oroa Jesucristotaj eknopoikata' Diosa huakka' o'pak. Cristotaj oro' oknopoeipo aya'tada di' o'maika'ne.

⁷ Daka' Cristotaj moknopoika'uyne kenpa'ti Jesucristoen buttida hua'a daka' mo'nigpeika'uyne'g'a menpa' nama'da huamanmadika'eritaj mo'peepo Cristoen buttida hua'ataj eknopoe' bokkahue'deme'ne. ⁸ "Moisésenba'taj nigpeika'dik mo'e." Diosa oro'taj onahue' mo'uyne. "Cristotaj

oknopoe'dik mo'ene." Diosa mona'uyne.
⁹Sue'ada nama'da huamanmadika'eria
 e'manmadika'nayo ida huakka'da
 nama'da o'noknopoeapo, nama'da
 ogkika'apo. Kenda okkahuehue'
 yanika'. ¹⁰Opu'd Galacia huaknopoe'eri
 nogpa'da oknopoe'ehue' mo'eapone do
 Jesucristo Huairitaj yoknopoe'po kenda
 on'tinopoe'ne. Kenpa'ti be'api' nama'da
 monmadikika'ne kentaj Diosa castiga
 kamagke'.

¹¹O'nen judío aratbuta dakhuea'
 mogkika'ne. "Diosa dakhuea' e'ka'
 mo'nopo'yare'po huabokereksi'dak
 okteg'dik mo'e." Pabloa o'manmadikika'.
 Sue'ada nama'da do'taj men'huaa'ne.
 Kenpa' do manmadikahue' ijjikay.
 Kenpa' Jesucristoen huadak hua'aere
 e'manmadika'nayo do'taj dakhuea'
 ogkikahue' ya'neayet. ¹²Opu'd
 Jesucristotaj huaknopoe'eritaj
 eknopoe'batika'ta' o'deretpakpo opudtaj
 nama'da monmadikika'. Kenpa'da
 kan'bahue' onte'ti opudere kupopakhue'
 ka'nike'. Kenda ijpaki.

¹³Diosa mo'baktie'ea'uynok
 Moisésenba'taj konig huanaba' ehue'
 mo'epo nigpeikahue'dik mo'ene.
 Kenpa'ti konig judío ogkika'nig konigti
 kikahue'dik mo'ene. Cristotayo'da
 yanoknopoika'. Diosa o'mana'uyate.
 Konigepo "Moisésba'taj konig
 huanaba' ehue' ijjepo katepi' ijpakpo
 kika'dik ijjey," nopoe'ehue' yanika'.
 Diosa di' mo'enok huayahuaya
 yan'batihuapokikati'. ¹⁴"Konig opud
 huata'da di'da mo'ika'nig konigti
 nog aratbutakon huakka'da di'da
 yan'maika'." Diosba'a o'mana'nok
 kenda o'nigpeika'po konigti aya' Diosen
 hua'ataj o'nigpeika'ne. ¹⁵Opu'domey
 huayahuaya dig e'bahuadiayika'nayo,
 dig e'bahuahuaynayo, huayahuaya
 e'mamahui'ia'nayopi', keyoj, o'nona'ne.
 Ken konig kikahue' yanika'. E'kika'nayo

Cristoen huaknopoe'eri ehue'
 mo'eapone.

**Konig dakhuea' e'ka'ta'
 o'eretpakika'uynig konigti
 kikahue' o'epo konig Diosen
 Nokirega o'paknigda mogkika'.**

¹⁶Diosen Nokirega o'paknigda
 mogkika'. Kenda oro' nama'da
 o'eretpakika'nig ken konig kikahue'
 mo'ne. ¹⁷Oro'ennopoda dakhuea'
 e'ka'ta' o'eretpakika' konigti Diosen
 Nokirega konig e'nigkata' pakhue'
 o'ika'. Kenda Diosen Nokirega o'pak
 konig oro'ennopoda e'ka'ta' pakhue'
 o'ika'ne. Konigepo kenda o'pakika'nig
 menpa' kikahue'dik o'ene. ¹⁸Diosen
 Nokirega e'nopo'toe'nayo Moisésenba'
 nigpeikahue'dik o'ika'ne. Ken konig
 o'nona'ne, egomey, pogomey.

¹⁹Diosen Nokirega nopo'toe'ehue'
 ee'nayo konig oro'nopoda o'pakpo
 dakhuea' kika'dik o'ene, daka'
 o'nopoe'ne. Kenpa'ti Diosen Nokirega
 nopo'toe'ehue'da ee'nayo oro'ada
 o'pakpo nogen huatoe'taj on'bakde'ika',
 huabokerekere nog ettone'ere
 dakhuea'da ka'dik o'ika'ne. Kenpa'ti
 nogen huatoe'taj e'bokerekbo'
 nogen huatoe'taj ettone'akon
 e'mune'bo'. ²⁰Kenpa'ti Diosen Nokirega
 nopo'toe'ehue'da ee'nayo e'ketka' diostaj
 eretpakdik o'ika'ne. Kenpa'ti tidig
 eretpakdik o'ene. Kenpa'ti huayahuaya
 maboyika'dik o'ene. Nogtaj nogtaj
 dig bahuahuaydik o'ene. Nogomeytaj
 bahuadiaydik o'ene. Kenpa'ti Diosen
 Nokirega nopo'toe'ehue' ee'nayo huata'da
 o'eretpakika'ne. Nogpa'da o'pakpo
 o'kika'po maundik o'ene. ²¹Kenpa'ti
 Diosen Nokirega nopo'toe'ehue'da
 ee'nayo o'pakpo nogen katepi' en'tae'
 batihuadiaye'dik o'ene. Kenpa'ti
 nogomeytaj o'huadiaypo, barakdik
 o'ene, kenpa'ti fiestate diga'da
 borracho e'dik o'ika'ne. Kenpa'ti

Diosen Nokirega nopo'toehue'da ee'nayo o'pakpo nogda nogda dakhuea' kika'dik o'ene. Ken konig e'kika'nayo Dios oro'en huairi toehue' o'eapone. Kenpa'ti Diosensi'po ehue'dik o'eapone. Diosere ehue'dik o'eapone. Kenda a'nenda on'boroay'uyne konigti onte'ti on'boroayne.

²² Diosen Nokirega mo'nopo'toedenok nog aratbuttaj di' o'maika'apone, durugnada o'unhuahuika'apone, o'nopo'noeyne, oynayo nog aratbuttaj huadiayahue' o'maene, nogomeya oro'omeytaj dakhuea' ena'te ida bahuadiayahue' o'ene, nogomeytaj daka' o'batihuapokika'ne, huadak katepi' nogomeytaj o'bayokika'ne, katepi' "Ijka'apoy," ena'nayo kenda o'ka'apoy.

²³ Diosen Nokirega mo'nopo'toedenok oro'taj dakhuea' egka'nayo bahuadiayahue' o'ika'apone. Oro'ennopo'a dakhuea' e'kata' e'paknayo kakahue' o'eapone. Diosen Nokirega mo'nopo'toenok huadakyonada kika'dik o'ika'apone. Ken konig o'kika'po Diosen hua'a aya' o'kika'ne. ²⁴ Kenpa'ti oro'omey Jesucristotaj oknopoepo Diosen Nokirega mo'nopo'toenok onte'ti konig oro'omeyennopo' dakhuea' e'ka'ta' o'eretpakika'uynig'a konig cruzte Jesúsere o'buey'uy onte'ti kenda oro' o'eretpakika'uynig kahue' o'ika'apone. ²⁵ Ken Diosen Nokirega oro'taj Diosen e'kika' bo'tihuapokika'ne. Diostaj eknopoika'taj bo'tihuapokika'ne. Diosen Nokirega mo'nopo'toenok aya'da Diosa o'paknig mogkika'.

²⁶ Ken, "Donayo huadagnada ijje," nopohue'dik mo'nika'. Huata'da eretpakhue' mo'nika'. Huata'da e'eretpaknayo huayahuaya dig o'bahuahuayapetpi' kenpa'ti huayahuaya dig o'mahuanopoeapetpi'.

Diostaj daka' yan'nigpeika'po huayahuaya yan'batihuapokikati'.

6 Opudere Cristoen huaknopoe'eri nogtiada nama'da dakhuea' eka'nayo Diostaj nigpeehue' ee'nayo, egomey, Diosen Nokirega mo'nopo'toenok opudomey kenda Diosa o'paknig bo'kika'po dakhuea' huaka'eri kanopo'kore'po daka' yan'tihuapokti'. Onte'ti Diostaj kanigpeike'po yan'tihuapokikati', yan'tinepahui'po daka' ya'nonati'. Opudnayo daka' yag'kikati'. Keyoj konigti dakhuea' kahue' yaneti'.

² Diostaj kan'nigpeike'po huayahuaya yan'batihuapokikati'. Kenpa'ti dakhuea' kahue' ka'nike'po yan'batihuapokikati'. Ken konig mo'batihuapokika'po di'nada yan'maikati'. Kenda Cristoa o'mana'uyate.

³ "Huadakda ijikikay, dakhuea' kahue' a'eya'po men'tihuapok ahue'dik ijje." Be'api' kenda e'nopo'e'nayo nama'da o'nopo'enig'a nama'dapi' kika'dik o'neapo. Huata'da nama'da kenpa' on'tinopoepo. ⁴ Kenda ijikika'nig menpa' huadak ya'etpi' dakhue' ya'etpi' oro'a aya'ada nogti nogtiada nopoe'dik o'ene. Huadaka' e'kika'nayo Cristotaj e'nigpeika'nayo durugda e'dik o'ene. "Nogomeya dakhuea' ogkika'nig'a donayo huadak ijikikay." Nopohue'dik o'ene. ⁵ Ken oro'enyoda dakhuea' e'ka'taj aya' nogti nogtiada nopo'korea'dik o'ene kenpa'ti "do'taj dakhuea' e'ka' bekkahuea', Dios," tiona'pakika'dik o'ene.

⁶ Opudomeyen huadak hua'a huamanmadika'eritaj katepi' aypo huakupepi' yan'bayokikati'.

⁷ Huata'da nama'da tinopohue' yanika'. Kenpa'ti Diostaj da huaahue'dik o'ene. Oro' huadak e'kika'nayo huamanmadika'eritaj e'bayokika'nayo Diosa oro'taj huadakda mo'nigka'apone.

Dakhuea' e'kika'nayo bayokhue' ee'nayo Dios konigti huadaka' ogkahue' mo'eapone.

⁸ Kenpa'ti konig oro'ennopo' o'pakpo e'kika'nayo nogok ke'poda o'eapo, kenpa'da bueydik o'eapone. Oy kenda Diosen Nokirega o'paknig e'kika'nayo nogok Diosen Nokirega mo'noeanhuahuika'apone. ⁹ Ken no-gomeytaj mon'batihuapokonhuahuika' huadaka'da mon'batihuapokonhuahuika'. Arohue'ada huadaka'da mon'nigkadhuahuika'. Batikhue'da huadak e'kika'nayo Diosa oro'taj huadakda mo'nigkika'apone durugda o'unhuahuika'apone. ¹⁰ Konigepo menokapi' ka'dik o'edepo aya' aratbuttaj be'tapi' huadakda mon'batihuapokika'. Huakkuruda huaknopoe'eri huama'buytaj daka' mon'batihuapokika'po huadagnada mogkika'.

Ta'pota' Pabloa o'maboroaypo saludos o'dikta'mona'uyate.

¹¹ Huaboa'da do'hued huaba'a on'nigmadoya'ne. Do'hued huaba'a huaboro'dika'da on'nigmadoya'ne. Yan'tiahuayti'. ¹² Huabokereksi'dak oktegdik mo'ene, huamanmadika'eria on'mana'ika'nok judíomeya diga' ogkahue' mo'eapone on'nopoepo kenpa'ti "Huamanmadika'eri huadakda o'ne." Kenpa' aratbuta e'huaa'ta' on'pakika'. "Kamanopo'yare' kamanoeanhuahuike' Jesucristo hueypa cruzte mo'nigbuey'uyate." Kenyo'da e'manmadika'nayo judío aratbuta oro'taj diga' mogka'apet on'nopoepo. ¹³ Kenomey huabokereka huabokereksi'dak ektegada aya'

Moisésen hua'ataj nigpeehue' e'eada opuden huabokereksi'dak ektegta' huakka' o'deretpakika'. Opuden huabokereksi'dak o'noktegte e'manbatia'pakta' on'eretpak. ¹⁴ Oro'en Huairia Jesucristo hueypa cruzte pai'da mo'nignopo'epo mo'nigbuey'uyate. Oro'en dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po mo'nigbuey'uyate. Donayo kenyo'da yoknopoe'eri e'manbatia'pakika'ta' ijpaki. Konigepo Jesucristo cruzte mo'nigbuey'uyate yoknopoe'eri ken konigti indariyo aratbut dakhuea' ogkika'nig, o'deretpakika'nig, kenpa'ti on'batia'pakika'nig donayo onte'ti e'kika'ta' pakhue' ijkay. Cristoenyoda ijkikay. ¹⁵ Huabokereksi'dak ekteg ee'pi' okteghue' ee'pi' konigti huadak o'e. Konigti Diosa o'pakika'. Diosen Nokirega oro'taj mo'nopo'toenok kenpa'da Diostaj e'nigpeika'ta' o'paki. Kenpa'da huadaka'da e'kika'ta' o'paki. ¹⁶ Jesucristotaj moknopoika'nok Diosen Nokirega mo'nopo'toe'eri daka' Diostaj mo'nigpeika'nigtaj Diosa opudomeytaj kenpa'ti aya' Diosen aratbuttaj kamanopo'noeyanhuahuike'po kenpa'ti kamatinepahuiionhuahuike'.

¹⁷ Jesucristoen hueretda huata'moneri ehue' o'e oyda kenpa'ti nogok be'api' huaahue' menikati'. Jesucristoen huadak hua'a ijmanmadikika'po huakka' pai'da ijnopo'eonhuahua'depo, do'huedso'ta' konig e'tipaybahued. Jesús en hueretda huanaba' ijje' aya'ada tiahuaydik me'nene.

¹⁸ Opud huaknopoe'eritaj Huairi Jesucristoa kamatinepahuiionhuahuike' di'da kamaike' ijtiona'pakikay, egomey, pogomey.

EFESIOS

*Efeso huaknopoe'eritaj Pabloa
o'manigmadoya'uyate.*

Efeso huaknopoe'eritaj Pabloa o'manigmadoya'uyate.

1 Do Pablo ijey. Jesucristoen kamanbatia'pakike'po Diosa o'pakpo me'ta'mona'uyne. Opudomey Jesucristotaj huaknopoe'eri mo'ene. Diosen mo'ene. Opudomey Efeso huakka' jak huae'eritaj on'nigmadoya'ne. ² Oro'omeyen Apag Dios, Jesucristo Huairiere opudomeytaj daka' mogkika'po mo'nopo'noeyike'.

Cristotaj moknopojika'nok Diosa nogda nogda daka' mogkika'ne.

³ Dios Jesucristo Huairien Apag 'urua'nanada o'ika'. Oro'omeya mo'da'ika'. Cristotaj oknopoenok Diosa kurudya' oro'omeyen huanopo'taj daka' mogkika'ne. Mo'nopo'yarea'ika'ne, mo'nopo'noeya'ika'ne kenpa'ti mo'noeahuahuika'apone. ⁴ A'nennada huadari kuruderetaj Diosa kahued o'epoed aratbut Jesucristotaj o'noknopoeapo Diosa o'nopoepo oro'omeytaj mo'baktie'ea'uyate. Oro' kenpa'da Diosen a'eaya'po kentayo'da men'nigpeike'po kenpa'ti oro'omey huadakno'po da a'eaya'po Diosa oro'omeytaj mo'baktie'ea'uyate. ⁵ Oro'omeytaj diga'da di'nada mo'epo, do'huedsi'po o'neapo konig do'huedsi'po oro'omeytaj ijbae'apoy Diosa o'nopo'e'uyate. Kenda Diosa a'kaya'po hua'ensi'poda Jesucristoa kamanigbueye'po o'ta'mona'uyate. Diosa o'pakpo o'ka'uyate. ⁶ Oro' Diosen huadi'da Huasi'potaj huaknopoe'eritaj Diosa di'nanada mo'epo boe'uyinok "Dios 'urunanada o'ika'," o'huaa'ika'ne. ⁷ Diosa di'nada mo'epo oro'taj

a'manopo'yareaya'po oro'omeyen dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po hua'ensi'poda mo'nigbueya'uyate. Ke'nen mimi mo'nigmimihua'uyate. Ken konig Diosa di'nada mo'epo dakhuea' e'ka' mo'nopo'yarea'uyne. Oro'omeyen dakhuea' e'ka' bokkahuea'uyne. ⁸ Diosa di'nanada mo'epo huakka' mo'matinepahui'po oro'omeytaj mo'manopo'ea'uyne. Nogiti nogiti mo'manopo'ea'ika'ne. ⁹ Oro'omeytaj dakhuea' e'ka' a'manopo'yareaya'po a'bakkahueaya'po do'hued Huasi'po ijta'mona'apoy Diosa kenda soatayo' o'nopo'e'uyate. Kenda Diosa e'ka'ta' o'pakpo o'nopo'e'uyate. Kenda mo'nopo'ea'uyne. ¹⁰ Kenda Diosa e'ka'ta' o'pakpo o'nopo'e'uyate. Nogok kenme'noe Diosa o'pakpo aya'tada o'bakupopaka'apo. Aya'tada kurudyo huae'eritaj aya'tada huadariyo huae'eritaj o'bakupopaka'apo. Cristoere ka'nike'po o'bakupopaka'apo. Aya'enda huairi Cristo o'epo. Cristotaj aya'ada on'nigpeika'apo. ¹¹ Diosa o'pakpo a'nennada oro'omey huaknopoe'eritaj mo'baktie'ea'uyate. Katepi' Diosen Huasi'poa o'bae'aponig oro'omeya Cristotaj huaknopoe'eriakon o'baeapone. Aya'da huadakda o'e Diosa o'nopoepo kenda o'pakpo o'kika'. ¹² Konigepo oro' judio aratbut huakkuruda Cristotaj oknopode'uy 'urua'da o'noepo 'urua'da o'kika'nok aratbut oro'taj bo'tiahuaypo Dios 'uruda o'e, on'huaa'ika'apo. ¹³ Jesucristoen buttida hua'a nopo'yarea'dik hua'a opudomeykon mo'peedepo moknopoe'uyne. Kenpa'ti Diosensi'po o'ey Diosen Nokirega daka' mo'nopo'ea'uyne. "Do'hued Nokireg on'yokapone." A'nennada Diosa oa'uyate. ¹⁴ Diosen Nokirega oro'omeytaj mo'nopo'toepo Diosere durugnanada o'epone 'urunanada Diosa mogkika'apone Diosen Nokirega

mo'nopoea'ika'ne. Kenoka' aya'da Diosen aratbut e'manopo'koreade'te Diosa kenda mo'nigkika'apone. Kenda Diosen Nokirega oro'omeytaj daka' mo'nopoea'ika'ne. "Dios 'urua'da o'e. Dios huairitone' o'e." Aya'ada on'huaa'ika'apo.

**"Huaknopoe'eritaj daka'
e'ka' yamanopoea', Dios."
Pabloa o'mationa'pakuyate.**

¹⁵ Jesús Huairitaj moknopoika'uy kenpa'ti Diosen aratbuttaj aya'tada di' mo'ika'nok on'tipeika'po ¹⁶ Diostaj okkahuehue'da dakiti kirigayo' ijika'po opudomeytaj ijmanigtiona'pakikay. ¹⁷ Dios Jesucristo Huairien Apagtaj ijmanigtiona'pakikay. Ken 'urua'nanada Apag Diostaj ijmanigtiona'pakikay. Jesucristotaj 'urua'da kanoknopoike' kenpa'ti Cristoen e'manmadika' kanoknopoike' Diosa kamanopoe'po kenpa' ijtiona'pakikay. Diosen Huasi'po Jesucristotaj nogiti nogiti kanoknopenke' kenpa'ti Diostaj nogiti nogiti kanoknopenkike'. Opudtehuapa' ijtiona'pakikay. ¹⁸ Kurudya' kenda Diosa on'nigka'apone, Diosa mona'uyne. Opudomey daka' kanoknopoike', ijtiona'paki. Opudomey Diosen mo'enok Diosa dakhuea' e'ka' mo'nopo'yarea'po kenpa'ti Jesús 'urua'da o'edenig 'urua'da bo'kika'apone kenpa'ti kenere kurudyo durugda mo'noeahuahuika'apone. Kenda kanoknopoike' on'nigtiona'pakika'ne. ¹⁹ Diosnayo teynanada o'ika'. Kentaj oknopoika'nok oro'omeytaj teynanada bo'teypakika'ne. Oro'omey teyda o'edepo Diostaj nigpeika'dik o'eapone huadakda kika'dik o'eapone. Kenpa' kanoknopoike'po ijtiona'pakikay. Ken teynanada Diosa o'ka'uyatenig aratbuttaj o'batiahuay'ea'uy. ²⁰ Diosa teynanada o'epo kubarakya' Cristotaj o'noyhuada'po kurudyo

o'tobehuikuyate. Ke'nen huada'kopen o'huada'uyate. Kente Cristotaj aya'ada nigpeika'dik o'neapo. ²¹ Kurudyo Cristo huakkuruda huae'eri huairi kenpa'ti huadariyo huakkurueri huairi o'e. Aya'ada gobierno huairi Cristotaj nigpeika'dik o'nika'apo. Oy nigpeika'dik o'ne. Nogokkon nigpeika'dik o'neapo. ²² Aya'da Diosa o'ka'uyatenig aya'ada Cristotaj nigpeika'dik o'ne. Aya'ada kuruderia aya'ada huadarieria Cristotaj nigpeika'dik o'ne. Apag Diosa oa'uyate. Konig huaso'a huanopo'taj o'nigpeika', Cristo aya' huaknopoe'erien huanopo' o'enok aya'ada Cristotaj nigpeika'dik o'ne. Diosa oa'uyate. ²³ Aya' huaknopoe'eria konig Cristoenso' o'ne. Cristo oro'omeytaj mo'manopo'toika'nok oro'omey huaknopoe'eri aya'ada Cristoen nogtida huaso' o'ene. Cristo aya'bayoda o'ika'po aya'tada daka' o'matoika'.

**Dios di' mo'epo oro'omeytaj
mo'nopo'korea'ne.**

2 Dios Cristoere mo'nopo'korea'po mo'nopo'noea'uyne. A'nenda Diostaj nigpeikahue' mo'ika'uyne. Dakhuea' bo'kika'uyne. Diostaj e'bueyonig mo'ika'uyne. ² Kenpa'da dakhuea' bo'kika'po Diostaj nigpeehue'da mo'ika'uyne. Konig noga ogkika'nig opudomey konigti bo'kika'uyne. Konig noga on'nopoika'nig konigti mo'nopoika'uyne. Toto' huairitaj mo'nigpeika'uyne. Toto' kurudyo huae'eri o'epo nama'da aya'tada o'mana'ika'po Diostaj nigpeehue' huaika'eritaj o'mana'ika'. ³ Oro'omey judío huae'eri judío ehue' huae'eriere a'nenda Diostaj nigpeehue' o'ika'uyne. Ken oro'en huaso'a katepi' o'eretpakpo o'kika'uyne. Katepi' oro'en huanopo' o'pakpo, katepi' oro'ada o'pakpo, dakhueapi' o'pakpo kenda o'kika'uyne. Konigti nogomeytaj Diosa castiga

ogka'dik o'maeapo kenpa'ti Diosa oro'omeytaj castiga ogka'dik mo'eyetnig'a. ⁴⁻⁵ Diosnayo huakka'da mo'tinepahui'po oro'omey Diostaj nigpeehue' e'ika'te ken konig Diostaj noehue' o'epo Diostehuapa' konig e'bueyonig o'maayne kenoka' Diosa mo'tinepahui'po huakka'da di' moe'uyne. Diosa di' mo'epo Cristo e'bueyde'te kubarakya' mo'nignoyhuada'uyate. Oro'omeytakon mo'noea'uyne. Diosa di' mo'epo kenpa'ti o'pakpo opudomeyen dakhuea' e'ka' borkahuea'uyne kenpa'ti mo'noea'uyne kenpa'ti mo'nopo'korea'uyne.

⁶ Kenpa'ti Cristotaj moknopoenok Diosa mo'noea'ne. Huaboa'da Diostaj o'nigpeika'po Cristoere Diostaj o'noika'ne. Cristoere kurudyo o'noika'ne. Cristoere 'uruda o'ika'ne kenpa'ti durugda o'ika'ne. ⁷ Jesucristotaj mo'nigta'mona'uyne Diosa oro'omeytaj huakka'da di' mo'maeapo oro'omeytaj mo'noea'uyne. Huakka' mo'tinepahui'po mo'noea'uyne. Ken nogok aya'tada a'manopoikaya'po Diosa kenda mo'nigka'uyne. ⁸ Oro'omey dakhuea' huaka'eritaj Diosa mo'tinepahui'po di' mo'epo mo'nopo'korea'uyne. Oro'omey Cristotaj o'nopo'korea'po oknopoenok Diosa dakhuea' e'ka' mo'nopo'yarea'uyne. Huata'da dakhuea' e'ka' nopo'yareahue'dikda o'ika'ne. Diosa katetehue' dakhuea' e'ka' mo'nopo'yarea'uyne. ⁹ Oro' huadaka'da o'nigkika'nok oro'omeytaj Diosa nopo'yareahue'dik mo'ika'apone. "Urua'da ijkika'nok Diosa me'nopo'yarea'ne." Oro'omeya ahue'dik o'ene. ¹⁰ Oro'omey huaknopoe'eritaj Diosa 'urua'da mo'nopo'ka'uyne. Huadaknana kan'nopoike'po huadakda hua'a kan'batia'pakike'po, huadakda kan'kike'po, Diostaj kan'nigpeike'po, nogomeytaj di' kan'maika'po Diosa a'nennada o'pakpo

'urua'da mo'nopo'ka'uyne. Cristo Jesustaj oknopoenok Diosa 'urua'da mo'nopoeka'ika'ne.

**Cristotaj moknopoenok Cristoa
mo'manopo'noeya'ne. Diostaj
mo'manoeya'uyne.**

¹¹ Opudomey judio aratbut ehue' mo'ika'uy. Judio aratbut huabokereken-si'dak o'noktegika'. Judio aratbuttaj huaktegeri on'bahuaa'ika'. Opudomey okteghue' huae'eri bo'huaa'ika'ne. Kenda okkahuehue' yanika'. ¹² A'nenda Cristotaj oknopoehue' mo'ika'uyne. Cristoere ehue' mo'ika'uyne. Diosen aratbut ehue' mo'ika'uyne. Israel aratbut ehue'da mo'ika'uyne. Israel aratbutyo'da Diosen aratbut o'nika'uy. Israel aratbuttaj 'urua'da iymanigkika'apoy Diosa o'mana'uyate. Opudomey kenda nopoehue' mo'ika'uyne. Diosa nopo'korea'dik kenpa'ti Diosere nounhuahuika'dik o'ey oknopoehue' mo'ika'uyne. In huadariyo mo'noika'nig'a Diostaj oknopoehue' mo'ika'uyne. ¹³ A'nen Diostaj konig bidteda e'uonig mo'ika'uyne. Oynayo Jesucristotaj moknopodepo Diosen aratbut mo'ika'ne. Cristo mo'nigbuey'uy nok judio aratbutere Diosen aratbut mo'edene. ¹⁴ Oro' judio aratbuttaj kenpa'ti judio ehue' aratbuttaj mo'manoeynoey'uyne Cristoa. A'nen huayahuaya o'bahuadiayika'uy. Konig taka' o'ika'uy. Jesucristoa mo'manoeya'depo nogaratbuttida bo'ka'uyate. ¹⁵ Jesus cruzte o'manigbueypo Moisesenba' e'nigpeika' o'dakea'uyate. O'manigbueypo nogtida huaboa' aratbuta' o'ka'uyate. Judio aratbut nog aratbut e'eda nogtida huabo aratbuta' o'ka'uyate. Ken konig o'ka'po judio nog aratbuttakon o'manoeya'uyate. ¹⁶ Ken Cristo cruzte mo'nigbuey'uy nok judio aratbut judio aratbut ehue' e'huae'taj

huayahuaya e'bahyadiayika'tada Jesúsa kenpa'da o'mabatika'uyate, kenpa'ti o'manoeya'uyate. Diostehuapakon o'manoeya'uyate. Kenpa'ti botta' aratbut ee'tada konig nogtida aratbut o'ka'uyate.

¹⁷ Cristo o'tiakdepo, Diostaj yanoknopopeo yan'nopo'noey', Cristoa o'mana'ika'uyate. Judío aratbut ehue' huæ'eritaj o'mana'ika'uyate. Kenpa'ti judío aratbuttaj konigti o'mana'ika'uyate. ¹⁸ Cristoa mo'nig-buey'uyatenok Apag Diostaj huahua'dik o'ika'ne. Oro' aya'ada judío kenpa'ti judío ehue' huæ'eri Apag Diostaj huahua'dik o'ika'ne. Diosen Nokirega bo'tihuapokika'nok Diostaj huahua'dik o'ika'ne. ¹⁹ Konigepo opudomey judío ehue' huæ'eri konig nog aratbutenbayo huæ'eri ehue' mo'ika'ne. Diosen aratbutere opudomeykon Diosenbayo huæ'eri mo'epo Diosen aratbut mo'ika'ne. ²⁰ Opudomey Jesucristotaj huaknopoe'eri konig huaboro' jakonig mo'ika'ne. Jesúsen huamanbatia'pakeri kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeri opudomeytaj monmadikika'po konig jak huaka'erionig one'uy. Kenpa'ti Jesucristotaj moknopopeo Jesucristo konig huidtone'teonig aya' huaboro' jaktone'onig daka' o'huadika'. ²¹ Cristotaj moknopopeo konig jak hueypa nogtaj nogtaj daka' on'tinukuika'nig konig onteteyo' moknopopeo konig jak Diosa o'dakea'depo konig Diosen jak mo'epo konig onpapayo' Diosenyo'da nogiti nogiti o'ika'ne. ²² Ken opudomeykon Jesucristotaj moknopoika'po nog huaknopoe'eriere moknopoika'ne Diosen Nokirega mo'nopo'toika'nok konig Diosen jak mo'ika'ne.

**Nog aratbuttada
Jesucristoen huadak hua'a
kamanbatia'pakike'po Pablottaj Diosa**

o'ta'mona'uyate.

3 Konigepo do Pabloa opudomeyte-huapa' on'nigtiona'pakika'ne. Jesucristotaj ijnigpeika'po kenpa'ti opudomey judío ehue' huæ'eritaj Jesucristoen huadak hua'a o'nonbatia'pakika'nok konigepo huabakuda' jakyo ijeunhuahuikay. ² Opudtehuapa' Jesucristoen huadak hua'a kamanmadikike'po Diosa mo'tinepahui'po o'ta'mona'uy. Kenda mo'nopoene ijnopoey. ³ Jesucristotaj eknokot soatayo' Diosayo'da o'nopoika'uyate. Kenda Diosa do'takon me'nopoea'uyne. Kenda suhuigda on'nigmadoya'uyne. ⁴ Cristotaj konig iregiregte eknopoe' ijnopoey. In beroba' o'nigmadoya'nok opudomey bo'tiahuaydepo mo'nokotapet. ⁵⁻⁶ Nog aratbut a'nenda Diosen aratbut ehue' e'eada oyda nog aratbut huaknopoe'eri Diosen aratbut o'ne. Judío aratbutere konig nogtida aratbut o'nika'. Kenda judíomeytaj ijka'apoy Diosa oa'uyatenig konigti nog aratbut huaknopoe'eritaj o'manigka'apo. Jesucristoen huadak hua'a on'peedeipo o'noknopoe. A'nenda kenda nopoe'hue' o'nika'uyate. Oynayo Jesucristoen huadakda huata'moneritaj kenpa'ti huamanbatia'pakeritaj Diosen Nokirega o'manopoea'ika'uyate.

⁷ Doda huadakda ijkika'nok Diosa ta'monahue' me'uyne. Diosa o'pakpo Cristoen huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Diosa teyda o'epo me'ta'mona'uyne. ⁸ Nog huaknopoe'eriatu huadagnada o'nepo huadagnada ogkika'nig donayo dakhuea'da e'kika'tada Diosa me'tinepahui'po bekkahuea'po nog aratbuttaj Cristoen huadak hua'a kamanbatia'pakike'po

me'tamona'uyne. ⁹ Diosa ijka'apoy o'nopo'e'uyunigda kenda Diosa a'ennada aya'da o'ka'uyate. Judío ehue' huae'eri aratbut Cristotaj o'noknopo'eapo kenpa'ti judío ehue' huae'eri aratbuttaj Diosa o'manopo'korea'apo. Kenda Diosa a'ennada soatayo' o'nopoika'uyate. Kenda aratbuttaj kamanopoike'po Diosa do'taj bee'uyne. ¹⁰ Judío ehue' huae'eri aratbut judío aratbutere Jesucristotaj o'noknopo'eapo konig nogaratbuttida o'nika'. Kenda Kuruderi Huairi kenpa'ti Kuruderi Huata'mona'eria kan'nopo'e'po kenpa'ti Diosa 'urua'da o'nopo'eapo kenpa'da huadagnada o'kika' kan'nopo'e'po, aya'ada Jesucristotaj huaknopo'e'eria kenda o'manopo'e'a'dene. ¹¹ Dios kenda e'ka'ta' o'pakonhuahuika'uyate. Jesucristo oro'omeyen Huairitaj o'ta'mona'depo Diosa huadakda o'kika'nig kenpa'ti 'urua'da o'nopoika'nig o'manopo'e'a'uyate. ¹² Jesucristotaj oknopo'eapo, me'pukhue' o'epo, Diostaj tiona'pakdik o'ikay, daka' o'nopo'ene. ¹³ Do Pabloa opudtehuapa' pai'da on'nignopo'epo huabakuda' jakyo ijjeapo kenda e'tipe'epi' Cristotaj oknopo'e'batikhue' yanikati'. Pabloa opudomeytaj pai'da on'nignopo'enok opudomey huadakda o'ne aratbut nopo'e'dik o'neapo.

Cristoa aratbuttaj huakka'da di'nada mo'epo.

¹⁴ Konigepo Huairi Jesucristoen Apag Diostaj huikudate ijtihuadpo opudtehuapa' on'nigtiona'pakne. ¹⁵ Kurudyo huae'eri kenpa'ti huadari huae'eri Apag Diosen huabet o'ne. ¹⁶ Apag Dios huadaknana o'e. Huakka'da o'matinepahui'ika'. Opudomeyen huanopo'taj daka' yamanopo'teypakika'. Diosen Nokirega opud huaknopo'e'eritaj teya'nada kamanopo'teypakike'. Kenda on'nigtiona'pakne. ¹⁷ Diostaj monopo'enok Cristoa opudtaj huanopo'yo

kamata'ike'po, on'nigtiona'pakne. Diostaj kenpa'ti nog aratbuttaj batikhue'da di' kan'maika'. Kenpakon on'nigtiona'pakne. ¹⁸⁻¹⁹ Jesucristoa huakka'da di' o'maenhuahuika'. Huakka'nanada di' o'maenok Cristoa di' huakka'da o'maika'nig oro'omey nopo'enkahue'dik o'ene. Konig Cristo huakka'nanada di' o'maika'nig opudomey aya'da huaknopo'e'eriere nogiti nogiti kan'nopo'enkike' kenpa'ti konig Cristo huakka'nanada di' o'mae nogiti nogiti kanoknopoike' on'tiona'pakne. Konig Dios o'ika'nig opudomey huanopo'yo kan'nopoike'. Diosayo'da opudomeytaj kamanopo'toike'. Diosa 'urua'da o'noika'po opudomeytaj kenpa'da kamanopo'toike'. Konig Diosen e'noe' kan'nopo'toike'. Kendakon on'tiona'pakne.

²⁰ Oyda "Urua'da o'e Dios. Dakiti Dios," a'dik o'ika'ne. Diosnayo teyanada o'enok katepi' o'tiona'pakika'ne nogda nogda huakka'nanada oro'tehuapa' ogkika'dik mo'ika'ne. Ken konig oro'nayo nopo'ehue'dikda o'ene. Dios teyanada o'epo huakka'nanada tihuapokika'dik mo'ene. ²¹ "Dios 'urua'da o'e." "Dakiti Dios." Jesucristo Jesucristoen huaknopo'e'eriere kada'onhuahuike' oy kenpa'ti nogok kada'onhuahuike'.

Aya' Cristoen huaknopo'e'eritaj Diosen Nokirega o'manopo'toenok onpapayo' on'pakpo Diostaj e'nigpeika'ta' on'pakika'.

4 Konigepo Jesucristotaj ijinigpeika'po Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakikame'nok huabakuda' jakyo do ijikay. Do Pabloa opudomeytaj daka' o'nona'ne. Opudomey daka' kan'nopo'kore'po 'urua'da kan'nigpeike'po Diosa opudomeytaj mo'baktie'ea'uyne. Konigepo Diosen 'urua'da yag'kika', kenpa'ti

Diostaj yan'nigpeika'. ²“Huadakda ijikay.” “Kenpa'da huadak ijkikay.” “Huairi ijey,” nopoehue' mo'nika'. “Nogomeynayo huadakda o'ne,” mon'nopoika'. Pai'da aratbuttaj daka' mon'matoika'. Nogtaj nogtaj di' mon'maika'. Nog aratbuttaj huadiayhue' mo'nika'. Nogomey dakhuea' egkapi' konigti pakhue' mo'nika'po di' mon'maika'. Dig mahuanopoehue' mo'nika'. ³Opu domey huaknopoe'eri Diosen Nokirega huatihuapokeriere onpapayo' batikhue'ada Diostaj di'nanada mo'ika'po yan'nigpeika'. Kenpa'ti huayahuaya yan'manoeya'ika'. ⁴Oro'omey Jesucristotaj konigti oknopoe'eri konig nogso'tida o'ene. Konig Jesucristo nogso'tida o'enig oro' huaknopoe'eri konigti nogso'tida o'ene. Diosen Nokiregkon nogtida o'e. “Kurudyo Diosere mo'noe onhuahuika'apone.” Diosa mona'uyne. Kenda onpapayo' oknopoe'ika'ne. ⁵Nogtida Dios Huairi o'e. Oro'omeya konigdayo' Diostaj oknopoe'ika'ne. Nogtiedda Cristoen huadikte huaknopoe'eritaj bautiza o'magkika'ne. ⁶Oro'omey huaknopoe'eri nogtida Apag Dios mo'taene. Kentayo'da aya'ada o'nigpeika'ne. Apag Diosa aya' oro'omeytaj bo'tihuapokpo o'kika'. Kenpa'ti oro'omeyere o'ika'.

⁷Cristonayo aya'da o'nopoe aya'da ka'dik o'epo nogta nogta oro'omeytaj huaknopoe'eritaj nogda nogda kika'dik mo'nopoea'ne. ⁸Konigepo kenpa' Diosba'a Cristotaj o'tia'pakuyate: O'noyhuaddepo ke'nen taka'taj kenpa'da huayakhue' o'magka'depo kurudyo o'tobehukuyate. Aratbuttaj katetehue' konig nogda nogda kika'dik nogta nogta o'manopoea'uyate. Kenda Apagba'a oa'uyate.

⁹“Kurudyo o'behukuyate.” Apagba'te Diosa oa'uy. In kenpa'

oa'nigda: Huakkuruda Cristo kurudya' o'huarakuyate. ¹⁰Ke'na o'huarakuyate onte'ti o'behukuyate. Kurudyo kutayonanada o'behukuyate. Aya'bayoda a'ikaya'po o'behukuyate. ¹¹Konig nogda nogda e'ka' huanopoe'te o'manopoea'uyate. Doce huamata' moneritaj doeretakon konig Cristo o'e kenpa'ti kenda Jesusa o'ka'uyate, huamanbatia'pakika'te mo'manopoea'uyne Cristoa. Diosen hua'a 'urua'da mana'dik ka'nike'po Cristoa nogomeytaj o'manopoea'uy. Nogomeykon nogbayo nogbayo hua'dik o'nepo, “Cristotaj yan'noknopoe'eri konigti yan'nopo'korea'.” 'Urua'da mana'dik ka'nike'po Cristoa nogomeytakon o'manopoea'uy. Cristotaj manmadika'dik ka'nike'po nogomeytakon o'manopoea'uy Cristoa. Huaknopoe'eri egkupopakika'te huamatoe'eritaj Cristoa o'manopoea'uy. ¹²Cristoa ken konig o'manopoea'uy nok aya' huaknopoe'eri Diostaj nigpeika'dik o'nika'po kenpa'ti nogiti nogiti teyda yan'noknopoe'eri apat. ¹³Kenda on'manmadika'onhuahua'nok kenpa'ti Jesucristoen on'mabatia'pakonhuahua'nok kenpa'ti huaknopoe'eritaj on'mantihuapokonhuahua'nok aya'da oro'omey huaknopoe'eria konigti Cristotaj kaknopoe'ike'po. Oro'omey huaknopoe'eri konigti oknopoe'eri konig nogiti nogiti oknopoe'ika'apone, nogiti nogiti o'nigpeika'apone. Kenda Diosa o'paknok o'kika'apone. Ken nogiti nogiti konig Cristo o'ika'nig oro'omeykon konigti o'ika'apone. Kenpa'ti nogiti nogiti konig Cristo o'kika'uyatenig oro'omeyakon konigti o'kika'apone. ¹⁴Konig isi'po e'ikapa' ehue' mo'nika'. Isi'po nogda nogda e'manmadika'taj on'mapeika'. Kenpa'ti nama'da e'manmadika'tada on'manigpeunkika'. Ken konig isi'po ee'pa' ehue' mo'nika'. Oro'nayo nogded e'manmadika' oknopoe'eri o'ika'ne.

Sue'ada huamanmadika'eria nama'da on'manmadika'apo. Kenomeytaj peehue'dik o'ene. ¹⁵ Di' mon'maepo Diosen buttida hua'a mon'batia'pakika'. Cristotaj nogiti nogiti mo'noknopoika'. Konig Cristoa o'kika'uyatenig konigti nogiti nogiti mogkika'. Oro'omey huaknopoeri konig Cristoen huaso' o'ene. Cristo konig oro'omeyen huanopo' o'e. ¹⁶ Cristo oro'omeyen huanopo' o'enok aya'ada onpapayo' Cristotaj o'nigpeika'ne. Huayahuaya Cristotaj aknopoikaya'po o'batihuapokika'ne. Konig Cristoenso' Cristotaj nogiti nogiti oknopoepo konig e'kerekonig o'ika'ne. Onpapayo' Cristoen daka' o'kika'ne. Kenpa'ti nogiti nogiti, huayahuaya di' o'maika'apone.

**Cristotaj oknopoepo konig
huabonopo'da Diosen
'urua'da mogkika'.**

¹⁷ Kenda Cristo Huairia mena'uynig opudomeytaj o'nona'ne. Konig oknopoehue' huae'eri ogkika' konigti opudomey bo'kika'uy. Oynayo konig oknopoehue' huae'eri ogkika'nig konigti kikhue' yanika'. Kenomeynayo nama'da on'nopoika'po nama'da ogkika'po ¹⁸ oknopoehue' huae'eri Cristotaj eknopoeta' pakhue' o'nika'. Konig ekpobig o'nepo Diostaj oknophonkahue'da o'nika'. Huadak e'ka' noponkahue' o'nepo konig sikkiregyonig o'nepo Diostaj oknopoehue'dik o'nika'. Konig Dios o'kika'nig kenomey kikhue'dik o'nika'. Konigepo Diostaj oknopoehue' huae'eritaj 'urua'da manoeanhuauikahue'dik o'maika'apo. ¹⁹ Dakhuea' e'kika'ada oynayo dakhuea' kahue' ijje' nama'da on'nopoepo birahue'da o'nika'. "Katepi' ijpakpo ijka'apoy." On'nopoika'po. Nogtaj nogtaj ettone'pi' huabokerekapi' e'bakdejta' on'eretpakika'. Nogda nogda dakhuea' e'kika'ta' en'eretpakika'-

tada. ²⁰ Ken konig huakika' Cristoanayo onmadikahue' moe'uyne. ²¹⁻²² Jesucristoen huadak hua'a e'peenayo kenpa'ti Jesustaj buttida e'manmadika'taj e'nigpee'nayo konig a'nen huanopoya'da dakhuea'nanada mo'nopoika'po dakhuea'da e'kika'ta' bo'eretpakika'po konig dakhuea' bokika'nig kenpa'da yan'batikti'. ²³ Nogpa'da konig huabonopo'da huaboa'da yan'nopoika'po yan'eretpakpo huadakyon'nanada yag'kikati'. ²⁴ Konig Dios o'paknig huabonopo'da 'uruda yan'nopo'tojika'. Konig Diosennopo' yan'nopo'tojika'. Diosa e'tihuapokte daka' yan'nigpeika'. Diosenyo'da daka' yag'kika'. Konig Diosa huadakda o'kika'nig konigti yag'kikati'.

²⁵ Konigepo da ahue' yanika'. Oro'omey Cristotaj oknopoepo konig nogso'tida o'enok huayahuaya buttida moda'ika'.

²⁶ E'huadiaynayo dakhuea' kahue' yane'. Dakhuea' onahue' yane'. Ida e'diay yan'batik. Kenme'noeteda yan'batik. ²⁷ Opuda kan'diaye' kenpa'ti dakhuea' kagke' toto' huairia o'pakika'. Kentaj nigpeehue' yanika'. Ida e'diay yan'batikika'. Dakhuea' kahue' yanika'.

²⁸ Opudomey sue'ada huabereeri mo'ika'uy. Kenpa'da yan'batik onte'ti berehue' yanika'. Berehue'ada huadakda yan'baa'ika'. Daka' yan'baa'po katepi' pai'da aratbuttaj bayokika'dik mo'ea'pone.

²⁹ Hua'a dakhue'dik ahue' yanika'. Hua'a huadakdik e'huae' yan'mana'ika'. Ken hua'a huadakdik aratbuttaj nogiti nogiti yan'maknopoeka'ika' kenda yan'mana'ikati'. Ken hua'a huadakdik aratbuttaj yan'madurugpaka' kenda yan'mana'ika'. ³⁰ Dakhue'dik hua'a e'mana'nayo Diosen Nokiregtaj suhue' o'ea'nok dakhue'dik hua'a ahue' yanika'. Diosen o'ey Diosen Nokirega oro'omeytaj mo'nopoeka'ika'ne.

Ken huame'noe nogok Cristo e'tiakde'te kurudyo Diosere ka'nike'po a'tohuaya'po kenoka' Diosen o'ey Diosen Nokirega mo'nopoeanhuahua'apone.

³¹ Dig nopoehue' yanika'. Sigpi' bahuadiayhue' yanika'. Yan'diaypo 'utta'da maboyhue' yanika'. Matidi'kehue' yanika'. Kenpa'ti nogomeytaj dakhuea' kahue' yanika'. ³² Nogpa'dakon 'urua'da yag'kika'. Huayahuaya di'da yan'maika'po huadakda yag'kika'. Huadakda yan'batia'pakika'. Huayahuaya yan'matinepahui'po. Huayahuaya yan'bakkahuea'ika' Cristotaj moknopoenok Diosa opudomeytaj bokkahuea'uyne konigti noga nama'da egka'nayo ya'nokkahuea'ika'.

Diosensi'po mo'epo sigpi' dakhuea' kahue' ya'nepo huadaky'o yanikati'.

5 Opudomey Diosensi'po mo'enok Diosa huakka' di' mo'ika'ne. Konig Dios o'ika'nig konigti opud a'eya' yan'nopoika'po konig Diosa o'kika'nig konigti yag'kikati'. ² Huayahuaya di' yan'maika'. Konig Cristoa di' mo'ika'ne konigti huayahuaya di' yan'maika'. Cristoa di' mo'maepo oro'taj o'paknok huabokereka on'tohua'po oro'omeyen dakhuea' e'ka' o'toenok Cristotaj mo'nigarakuyate. Konig 'uru ovejataj on'arakika'po Diostaj on'yokika'po, ken konig ogka'po konig 'uru'huieda Diosa durugda o'huirikuy. Ken konig Cristoa di' mo'maepo mo'nigbuey'uyatenok huayahuaya di' yan'mae'ika'.

³ Diostaj moknopoe'po Diosensi'po mo'edepo nogen huatoe'taj bakdejhue' yanika'. Kenpa'ti toepakhuedada nogtaj nogtaj bakdejhue' yanika'. Nogda katepi' dakhuea'da ee'nayo kahue' yanika'. Katetapi' nogenpi' eretpakhue' yanika'. Opudomeytaj dakhuea' o'ka' huaahue'dik ka'nike'. ⁴ Konig dakhue'dik manahue' yanika'. Konig

nama'da huasegeapa' batia'pakhue' yanika'. Kan'erike'po dakhue'dik manbatia'pakhue' yanika'. Ken konig e'ika'nayo dakhue'da o'e. Dios huadakda o'e yan'huaa'ika'. Kentaj dakiti ya'nona'ika'. ⁵ Aratbut nogen huatoe'taj en'batohuedika'nayo, nogtaj nogtaj dakhuea'da e'kika'nayo aratbut nogenta' e'eretpakika'nayo Cristoere kenpa'ti Diosere noeonhuahuikahue' o'neapo. Kenomey konig Diosensi'po ehue' o'neapo. Kenda opudomey daka' mo'nopoe'ne. Nogenta' e'eretpak konigti e'ketka' diostaj e'eretpakonig o'e. ⁶ "Katepi' bo'pakpo ka'dik mo'ene dakhuea' e'ka' ehue' o'e." Sue'ada nama'da mona'apetpi'. Ken nama'da e'mana' o'e. Peehue' yanikati'. Aratbut ken konig dakhuea' ogkika'po Diostaj nigpee'hue' huae'eritaj Diosa o'bahuadiaypo diga' castiga o'magka'apo. ⁷ Kenomey Diostaj nigpee'hue' huae'eriere dakhuea' kahue' yanika'.

⁸⁻⁹ A'nenda Diostaj oknopoe'hue' mo'ika'uy. Konig sikkiregya' dakhuea' bokika'uynig'a oyda Jesucristo Huairitaj moknopoe'po huakjeyyo mo'ika'ne. Aratbut Cristotaj o'noknopoe'po huakjeyyo on'noika'po huadakda o'nika', Diostaj on'nigpeika'. Buttida hua'a on'peika'. Buttida on'batia'pakika'. Oyda Jesús Huairitaj moknopoe'po. Huakjeyyo yanika'po, huadakda yan'kika'po, Diostaj yan'nigpeika'. Kenpa'ti buttida yan'batia'pakika'. ¹⁰ Kenda Jesús Huairi o'pakika'nig a'nopoe'ya'po nogiti nogiti yan'pakpo yan'nopoika'. ¹¹ Diostaj oknopoe'hue' huae'eri konig sikkiregyo o'nika'po dakhuea'da ogkika'po nama'da ogkika'nig. Kenomeyere konig ogkika' konigti kikahue' yanika'. Opudomeynayo Cristotaj moknopoe'po, mo'nigpeika'po huadakda bo'kika'nok kenomey dakhuea' huakika'eri

ijjeya' huata' ya'noknopoapetpi'.
¹² Oknopoehue' huae'eriomey
 konig sikkiregyo o'nika'po konig
 iregireg dakhuea'nanada ogkika'.
 Kenda ogkika'nig batia'pakhue'dik,
 o'ene. Kenda e'batia'paknayo
 bira'dik o'eapone. Kenda ogkika'nig
 dakhue'nanada o'enok. ¹³ Opudomey-
 nayo huadakda bo'kika'po Cristo
 Huairitaj mo'nigpeika'po konig
 huakjey mo'ene. Huakjeyya' katinig
 tiahuaydik o'neaponok, opudomeytaj
 on'tiahuaydepo dakhuea'da o'kikay
 huata' yan'tinopoapet. ¹⁴ Konigepo,
 Dakhuea'da bo'kika'po e'bueyonig
 konig e'tai'onig mo'ene.
 Yan'mabo' yan'nopo'korea'. Cristoa
 o'nen huakjey o'eapo. Kenpa'
 on'batadi'kea'ika'.

¹⁵ Daka' yan'nopoepo yag'kika'.
 Konig Diosenba'taj nopoehue' huae'eri
 ogkika' konigti kikhue' yanika'.
 Konig aratbut Diosen buttida hua'a
 on'nopoepo 'urua'da ogkika' konigti
 'urua'da yag'kikati'. ¹⁶ Aya' huame'noete
 menokapi' huadak ka'dik ya'nepo
 huadakda yag'kikati'. Be'tapi' daka'
 yan'batihuapokikati'. ¹⁷ Huasegonig
 ehue' yanika'po kenda Jesús Huairia
 o'pakika'nig daka' yanoknopoepo
 yag'kika'. ¹⁸ Borracho kikhue' yanika'.
 Be'api' borracho e'kika'nayo dakhuea'-
 nada kika'dik ya'neapet. Dakhuea'
 mana'pakdik yanika'apet kenpa'ti
 Diostaj Jesucristotere oknopoikahue'
 ya'neapet. Konigepo borracho opud
 ehue' mo'enok opudomeyennopo'taj
 Diosa kamanopo'toike'. Diosen Nokirega
 mo'nopo'durugpakika'apone. ¹⁹ Diosa
 mo'nopo'toenok, "Dios huadakda
 o'e." "Jesucristo Huairi 'urua'da o'e."
 Huayahuaya yan'manbatia'pakika'po
 yan'batadi'kika'. Jesucristo Huairitaj
 yan'batadi'kika'. Huanopoya'da
 durugda ya'nepo yan'batadi'kika'.
²⁰ Apag Diostaj dakiti ya'nona'ika'.

Aya'da katepi' huadakpi' dakhue'
 ee'pi' dakiti ya'nona'ika'. Oro'omeyen
 Jesucristo Huairi kenda o'paknok dakiti
 ya'nona'ika'.

**Huabokereka huatoe'taj di' e'dik
 yanika'. Ettone'a huatoe'taj
 nigpeika'dik yanika'.**

²¹ Diostaj yan'nigpeika'po
 huayahuaya di' yan'maika'.
 Huayahuaya yan'manigpeika'.
 Yan'batihuapokika'.

²² Opudomey ettone' konig Jesús
 Huairitaj mo'nigpeika' konigti
 huatoe'taj yan'nigpeika'. ²³ Konigepo
 ettone'en huatoe' ke'nen huairi o'e.
 Huabokerek huatoe'taj di' o'epo,
 o'tiokika'po, kenpa'ti o'tihuapokika'.
 Konigti Cristoen huaknopo'e'erien huairi
 o'e. Huaknopo'e'ritaj o'bakkahuea'po,
 o'manoeanhuahuika'po, o'batiokika'.
 Huaknopo'e'eri konig Cristoen huaso'
 o'ne. Cristo konig huaknopo'e'erien
 huanopo' o'e. ²⁴ Konig aya'
 huaknopo'e'eri Cristotaj o'noknopoepo
 on'nigpeika'. Konigti ettone'a huatoe'taj
 nigpeika'dik yanika'.

²⁵ Konig Cristo aya' huaknopo'e'ritaj
 di' mo'epo mo'nigbuey'uyate. Konigti
 opudomey huabokereka huatoe'taj
 di'nada yanika'. ²⁶ Huaknopo'e'ritaj
 'uruda huanopo' ka'nike'po kenpa'ti
 Diosenyo'da ka'nike'po Cristo di'da
 mo'epo mo'nigbuey'uyate. Aya'
 huaknopo'e'ritaj di'da mo'epo mo'nig-
 buey'uyate. Konig hue'eya' bautiza
 egka' kenpa'ti Cristotaj huadak hua'a
 on'nigpeika'po Cristoa huaknopo'e'ritaj
 mo'manopo'tihuekea'uyate. ²⁷ 'Urua'da
 huaknopo'e'ritaj kurudyo Cristote
 e'batohuata' Diosa o'pak. Huaknopo'e'eri
 'urunopo'da on'toenok dakhuea'
 kahue'da diayhue'da ken konig
 huaknopo'e'ritaj Cristote e'batohuata'
 Diosa o'pak. Kurudya' e'baeta' o'pak.
 Cristo kenda o'pakpo oro'omey

huaknopoe'eritaj mo'nigbuey'uyate.
²⁸Ken huabokerekpi' konig huata'da di'da o'ika'nig konigti huatoe'taj di'nada yanika'. Konigepo huabokerek huatoeere konig nogtida o'epo huatoe'taj di' o'epo konigti huata'da di' ee'onigti o'e. ²⁹⁻³⁰Be'api' huata' huadiayhue' o'nika'. Huata' on'pakpo on'bape'ika', daka' on'oo'ika', kenpa'ti yudtaj on'otika'. Kenpa'ti konig Jesucristo aya' huaknopoe'eritaj di' o'maepo daka' mo'matoe'ika'ne. Huaknopoe'eri ke'nen huaso' konig o'nenok. ³¹"A'toepakya'po huabokerekpi' huaojtaj huayetere o'makkeypo o'toepakdepo, botta' e'eada konig nogso'tida o'ne." Kenda Apagba'a oa'. ³²Konigti Cristo oro'omeyere o'e. Oro'omey aya'ada huaknopoe'eri oknopoe'po o'nigpeika'po konig Cristoenso o'ene. Kenere nogso'tida o'ene. Kenda iregireg o'ika'uyniga oynayo o'nopoene. Ijjay. ³³Onte'ti o'nonapone. Opudomey huabokerek aya'ada o'nen huatoe'taj di'da ika'dik mo'ene. Konig huata' di'da mo'ika' konigti huatoe'taj di'da yanika'. Opudomey ettone' o'nen huatoe huadakda me'tene yan'nopoika'po yan'nigpeika'.

6 Huasi'po Jesús Huairitaj moknopoe'po opuden huaojtaj huayetere yan'nigpeika'. Kenda huadakda o'enok kenda kika'dik mo'ene. ²⁻³Opuden huaoj huayeere huadakda me'taene yan'nopoika'po yan'manigpeika'. "Apag huayetere huadakda me'taene e'nopoika'nayo kenpa'ti e'manigpeika'nayo Diosa mo'durugpakika'apone kenpa'ti huakka'da huabayok mo'noeahuahuika'apone in huadariyo." Ken konigyo'da huakkuruteda Apagba'te Diosa oa'uyate.

⁴Opud huaoa o'nensi'potaj yan'mahuadiaypo diga'da mabitbithue'

yanika'. Diga'da e'mabitbitnayo huasi'poa bo'huadiayapone. Huasi'po nigpeehue' ee'nayo sue'dapi' castiga yan'magkika'. Huasi'potaj yan'manmadikika'po Jesús Huairitaj daka' eknopoe' nogiti nogiti eknopoe' yan'manmadikika'. Jesús Huairitaj nogiti nogiti e'nigpeika' daka' yan'manmadikika'.

⁵Opudomey huanaba'a o'nen huairitaj yan'nigpeika'. Daka' yan'nopoepo yan'nigpeika'. Yan'makme'pukpo yan'nigpeika'. Konig Cristotaj mo'nigpeika' konigti o'nen huairitaj daka' yan'nigpeika'.

⁶O'nen huairia e'tiahuayteyo'da daka' kahue' yanika'. Huairia tiahuayhue' ee'pi' huadaka'da yag'kika'. Konig Cristoen huanaba' Diostaj a'durugpakaya'po yan'pakpo daka' yag'kika'. ⁷Huabokerek huairitaj mo'baa'po mo'nigpeepo, "Huabokerektayo'da ijnigkay." Nopoe'hue' ya'nepo, "Dios Huairitakon ijnigbaay." Yan'nopoepo durugnopo'da huadakda yan'baa'ika'. ⁸Huanaba'pi' huanaba' ehuepi' noga'ti katepi' huadak e'kika'nayo Jesús Huairiakon konigti huadak mo'nigkika'apone. Kenda mo'nopoene.

⁹Opudomey huairi mo'epo huanaba' mo'toepo daknopo'da huanaba'taj yan'matoika'. "Huakka'da baahue' ee'nayo castiga ogka'apone." Huanaba'taj ighua'da manahue' yanika'. Opudomey huairi huanaba'ere Jesucristo Huairien huanaba' mo'ene. Okkahuehue' yanika'. Jesucristo kurudyo o'ika'. Jesucristo Huairi aya' huabokerektaj konigti o'pak. Huairitaj konigti o'pak. Huanaba'taj konigti o'pak.

**Oro'omeya Cristotaj oknopoenok
toto' huairia oro'taj
e'batikata' bo'tipakika'ne.
Toto'taj daka' yan'tioka'ika'.
Pabloa monmadika'uyne.**

¹⁰ Oydakon o'nonapone, egomey. Jesucristo Huairi teynanada o'e. Kentaj oknopika'nok teyda toto'taj mo'nokika'. ¹¹ Taka'taj huatioka' Romano sorotataj siro akumoot on'otika'po, baka'bijtone' on'otika'po siropeg huakagkate on'beta'po teyda hua'iot on'otpo siropeg huatioka' on'bapadpo, kenpa'ti huabid siro on'bapadika'. Huaso' aya'da ke'na be'tioke'po on'otpo. Opudomeyen taka' toto' huairi o'ne. Opudomey dakhuea' kagkike'po toto'a nama'da monika'ne. Diostaj eknopika' e'batikata' huakka' bo'tipakika'nok Diostaj daka' aknopikaya'po oknopoebatikhue' a'eya'po Diosen huatioka' yan'otika'. Diosa opudomeytaj kabatiokike'. ¹² Konigepo oro'omeyen taka' aratbuten huaso'nig ehue' o'ne. Oro'omeyen taka'taj tiahuahue'dik o'ene. Ken oro'omeyen taka' toto' huairi o'ne. Huiyokda o'ne. Teyda o'ne. Huakka'nanada aratbuta toto'taj on'nigpeika'po dakhuea'da ogkika'. Sikkiregya' toto' dakhuea' huaka'eri o'ne. Aya'yoda huabada toto'a dakhuea' on'mana'ika'. ¹³ Kenoka' toto' huiyoknanada e'manata' o'eretpakika'nok, kenoka' da e'manata' o'eretpakika'nok nama'da kahue' a'eya'po oknopoebatikhue' a'eya'po Diosen teyda huatioka' daka' mon'otika'. ¹⁴ Diostaj buttida e'manmadika' o'nigpeika'po konig bo'tioka'nok toto'taj peehue' mo'nika'. Suigpi' dakhuea' kahue' mo'nika'. Suigpi' da ahue' mo'nika'. Kenpa'ti buttida mo'da'ika'. Kenda buttida huamanmadikika' konig baka'bijtone' bo'tioke'po

mon'otika'. Huadakda mogkika'. Diostaj mon'nigpeika'. Ken konig o'kika'po konig Romano sorotataj sironokbeta huakagkata' on'tioka'ika'nig. Ken konig Diostaj mon'nigpeika'po toto' huairitaj mon'nopo'tiokika'. ¹⁵ Jesucristoen huadak hua'a a'manbatia'pakya'po nogiti nogiti Cristotaj yanoknopika'. Konig Romano sorotataj a'huaya'po hua'i teyda on'iotika'. Ken konig yan'otika'. ¹⁶ Oro'omeyen huanopo' huanopo'korea'eritaj Jesucristotaj daka' mo'noknopika'. Ken konig oknopika'po konig Romano sorotataen siropeg huatioka' on'toika'po taka'en piya'taj on'tioka'ika'. Toto' oro'omeyen taka' oro'omeytaj engaña egkika'ta' o'eretpakpo konig piya' e'bakpaka oro'omeytaj e'tinajdajonig o'e. Cristotaj daka' oknopika'po konig huatioka' o'e. Totoen piya' e'bakpaka huekhue'dik mo'ene. Dakhuea' kikahue' o'eapone. ¹⁷ Diosa oro'omeytaj mo'nopo'kore'po Jesucristotaj daka' mo'noknopika' ken konig Romano sorotataen siro akumoot on'taepo huakuta' be'tioke'po on'ku-mootika'. Apagba' mon'tiahueyika'po mon'mana'ika'. Apagba' mon'nopika'po mo'noknopika'. Apagba' konig Diosen Nokiregen huabid sironig toto'taj huatioka' o'ika'. ¹⁸ Kenda mogkika'po Diostaj mon'tiona'pakika'. Kenda Diosa o'paknok mon'tiona'pakika'. Diosen Nokirega bo'tihuapoknok mon'tiona'pakika'. Taytaya' ahue'ada mon'tiona'pakika'. Batikhue'ada mon'tiona'pakika'. Aya' Cristotaj huaknopoe'eritaj mon'mationa'pakika'. ¹⁹ Do'takon men'tiona'pakika'. Do e'manmadika'te Dios do'taj ke'nen hua'a me'noopenke'po Cristoen huamanopo'korea' hua'a do'hua me'pukhue'ada kamanbatia'pakike'po men'tiona'pakika'. A'nenda Cristoen huamanopo'korea' hua'a Diosayo'da o'nopika'uyate. ²⁰ Cristoen huadak

hua'a nog aratbuttaj judío ehue' e'huae'taj kamanbatia'pake'po Dios huairia me'ta'mona'uyne. Huadak hua'a ijmanbatia'pakikame'po huabakuda' jakyo ijikay. Me'pukhue'da Cristoen huadak hua'a manbatia'pakdik ijika'nok do'taj men'tiona'pakika'.

**Kene'huea' Pabloa saludos
o'dikta'mona'uy.**

²¹ Tíquico huaknopoe'eri huama'buy huadi'da mo'taene. Jesús Huairien huadak hua'a doere batikhue'ada o'manbatia'pakika'. Do konig

ijika'nig opudtaj monbatia'pakapet. Kenda ijkika'nig monbatia'pakapet. ²² Konigepo opudomeyte Tíquicotaj on'nigta'mona'ne. Iyo konig o'maika'nig monbatia'pakpo opudomeytaj mo'manopo'durugpake'.

²³ Apag Dios Jesucristoerea huama'buy huaknopoe'eritaj mo'manoeyike', huayahuaya di' mo'maike', kenpa'ti daka' yanoknopoi'kati'.

²⁴ Aya'da Jesucristo Huairitaj batikhue'da di' o'nenok kenomeytaj Diosa mo'madurugpakike' kenpa'ti mo'matinepahuike'. Kenegda ijjay.

FILIPENSES

*Pabloa Filipos huakka’
jaky’a huaknopoe’eritaj
o’manigmadoya’uyate.*

**Pabloa huabakudā’ jakya’da
Filipos huaknopoe’eritaj
o’manigmadoya’uyate.**

1 Pablo ijjeпо Timoteore Jesucristoen huakika’eri o’epo opud Filipos huaknopoe’eritaj on’nigmadoy’ne. Huaknopoe’eritaj huamatoe’eri huairi kenpa’ti huaknopoe’eritaj huatihuapokeri huairitaj on’nigmadoya’ne. Opudomey Jesucristotaj moknopoi’ka’po Diostaj ’uruda mo’nigpei’ka’ne. ²Apag Dios Jesucristo Huairierea di’da mo’epo daka’ bo’ti-huapoknhue’ mo’matinepahuionhue’ mo’nopo’noeyanhue’.

**Pabloa Filipos huaknopoe’eritaj
o’mationa’pakuyate.**

³⁻⁴ Kirigayo’ kenda opudtaj ijdiknopoeпо durugda Diostaj ijtiona’pakika’po do’hued Diostaj dakiti yonikay. Opud aya’tada dakiti yonikay. ⁵Jesucristoa dakhuea’ e’ka’taj o’manopo’yarea’ ijmanbatia’pakika’uy. Opudomey huakkuruda moknopoe’uyпо nogok nogokkon oy kenpa’ti do’taj on’tihuapokika’ne. Doere huadak hua’a mo’batia’pakika’. Konigepo Diostaj dakiti yonikay. ⁶Kenpa’ti a’nenda Diosa opudtaj mo’matinepahui’uyпо huaboa’da mo’nopo’korea’uyne. Oy kenpa’ti nogok nogok Jesús e’tiakte Jesucristotaj mo’nigpei’ka’po Diosa mo’tihuapokika’nok nogiti nogiti ’urunopo’da mo’ika’apone. Jesús e’tiakte ’urunanada Diosen bo’kika’apone daka’ ijnopoe’y. ⁷Cristotaj daka’ yoknopoeпо di’da o’nene. Konigepo

kenda daka’ ijnopoe’y. Do huabakudā’ jakya’ pai’da e’nopo’ete do’taj Apag Diosa be’tihuapokika’ne. Kenpa’ti huadak hua’a ijmana’nok buttida hua’a o’e oknopoe’dik mo’ene. Diosa di’nanada me’epo be’tinepahui’po me’nopoteypaka’ne. Diosa opud-eretaj doeretaj mo’tinepahui’po bo’tihuapokika’ne. ⁸Konig Jesucristo di’nanada mo’ene konigti do’huakon aya’ opudomeytaj di’nanada o’nene. Kenda Diosapi’ o’nopoe. ⁹Opudtehuapa’ Apag Diostaj ijtiona’paknok nogiti nogiti di’ mo’maeapone opud kenpa’ti huayahuaya di’ mo’maeapone. ’Urunanada mo’nopoeapone kenpa’ti Diosen huakika’ daka’ mo’nopoeapone. ¹⁰Opudomey huadak e’ka’ kan’nopoi’ke’po Cristo e’tiakte Diostaj ’urunopo’da huadakyoda kagkike’po huakka’ ijpakpo ijtiona’pakikay. ¹¹Ken Jesucristoa bo’tihuapokika’nok ’urua’da bo’kika’apo. ’Urua’nada bo’kika’nok Dios ’uruda o’e aya’ada on’nopoeapo kenpa’ti dakiti Dios aya’ada odika’apo. Kenda ijpakpo ijtiona’pakikay.

**Do Cristoen ijnoenok aratbut
oknopoi’ka’dik ya’neapet.**

¹²Do’taj huabakudā’ jakyo megkudā’uynok Jesucristo cruzte aya’tada mo’nigbuey’uyate huakka’ada on’peede. ¹³Ken Cristotaj yoknopoeпо huadak hua’a ijmanbatia’pakika’nok huabakudā’ jakyo megkudā’uyne. Kenda aya’ gobierno huairien jak sorotataa nogomeypi’ on’nopoe. ¹⁴Ken do huabakudā’ jakyo ijika’nok konigepo huakka’da huaknopoe’eria on’nopoeпо Jesucristoen huadak hua’a e’mana’ta’ on’eretpakika’. Me’pukhue’ada e’mana’ta’ on’pakika’. Kenpa’ti ’urua’da Jesús Huairitaj o’noknopoi’ka’. Kenda opudomeytakon e’nopoea’ta’ ijpaki, egomey.

15-17 Nogomeya menhuadiaypo
Cristoen huadak hua'a on'man-
batia'pakika' kenpa'ti 'uruda
huamanbatia'pakeri o'ne e'huaa'ta'
on'pakpo Cristoen huadak hua'a
on'manbatia'pakika'. Hua'enda
on'pakpo Cristoen huadak hua'a
e'manbatia'pakada daknopo' ehueada
on'manbatia'pakika'. Kenpa'ti do nogiti
pai'da ka'nopo'epo on'pakpo Cristoen
on'manbatia'pakika'. Nogomeynayo
daknopo'da do'taj on'pakpo Diostakon
on'pakpo Jesucristoen huadak hua'a
on'manbatia'pakika'.

Jesucristoen huadak hua'a
kenpa'da buttida hua'a o'e. Aya'ada
oknopoe'dik o'ne. Kenda kenpa'da
yamanmadikika', Dios Huairia
Pablotaj ona'uyate on'nopoe. 18 Kenda
'urunopo' ehueadapi' Cristoen
huadak hua'a on'manbatia'pakika'.
Daknopoada Cristoen huadak hua'a
on'manbatia'pakika'. Konigepo
ijdurugpaki.

Nogiti nogiti ijdurugpakapoy.
19 Do'tehuapa' opuda on'tiona'-
pakika'nok. Kenpa'ti Jesucristoen
Nokirega be'tihuapokika'nok do
pai'da ijnopo'epo kenda do'tehuapa'
huadakda o'eapo ijnopoey. 20 Ken
Diosen Jesucristoenere 'urua'da
e'kika'ta' iijeretpaki. 'Urunanada
e'manbatiapakika'ta' huakka'
ijpaki. Okbirahue'dik iijeapoy.
Okbirahue'da Jesucristoen huadak
hua'a e'manbatia'pakika'ta' iijeretpaki.
Oy konigti nogok nogok aratbut do'taj
bo'tiahuaypo mo'peepo Jesucristo
'urua'nanada o'e on'nopoeapo. Do
e'noe'pi' e'bueypi' Cristo 'urunanada o'e
on'nopoeapo. Kenda ijpaki huakka'.
21 Cristo 'urunanada o'e aya'ada
kanoknopoe'po Cristo me'nopo'toenok
kenyo'da Cristoenyo'da ijkikay.

Kenpa'ti ijbueydepo do'tehuapa'
huadakda o'e kurudyo Diosere
durugnanada ijika'apoy. 22 Do
e'noenayo Jesucristoen huadak hua'a
ijmanmadikadhua'apoy huakka'ada
on'nopo'korea'po, huakka' nogiti
nogiti daka' on'nigpeika'apo. E'bueypi'
e'noe'pi' katea'ta ijpaki nopoe'hue' iijey.
23 Kate ijka'apet? E'bueyta' ijpakpo
Cristoere e'ika'ta' ijpakpo durugnanada
ijjunhuahuika'apoy. 24 Opudtehuapa'
a'manmadikikaya'po noedik iijeapoy.
25 Bueyhue' iijepo ijnoeika'apoy
daka' ijnopoey. Opudomey nogiti
nogiti kanoknopoe'po durugda
ka'ne'po a'tihuapokya'po ijnoeapoy.
26 Ken onte'ti opudere ijika'aponok
Jesucristotaj moknopoe'po durugnanada
mo'ika'apone.

27-28 Kenyo'da Jesucristoenyo'da
huadak hua'a 'urua'nanada yag'kikati'.
Opudte ijhua'apetpi' huahue'pi'
iijeapet opudomeya aya'da onpayo'
Jesucristotaj daka' o'noknopoe e'tipeeta'
ijpaki. Onpapayo' Jesucristoen huadak
hua'a on'batia'pakika'po oknopoe'hue'
huahuadiayeritaj mididhue'ada
on'batia'pakika' e'tipeeta' ijpaki.
Me'pukhue' mo'epo huadagnada
bo'kika'nok oknopoe'hue'ada
huadiayeria "kenpa'da o'mabueyapoy,"
nopoe'dik ya'neapet. Kenpa'ti
opudomey huaknopoe'eri Jesucristoere
durugda o'noe'nhuahuika'apoy
nopoe'a'dik mo'eapone Dios. 29 Dios
o'paknok Cristotaj moknopoe'po kenpa'ti
Cristotehuapa' pai'da nopo'e'dik mo'ene.
30 Jesucristotaj ijmanbatia'pakika'nok
do'taj diga'da menogkika'ne. Konigti
opudomeytaj diga' mogkika'ne.
Do'taj diga'da menogka'uyne opuda
on'tiahua'yuyne kenpa'ti oydakon
diga'da menogka'ne on'tipeene.

**Diosere Cristo dakteyda 'urunanada
Huairi e'eada indariyo o'si'poepo
oro'tehuapa' cruzte o'manigbuey'uy.**

**Oy onte'ti Diosere dakteyda
'uru Huairitone' o'ika'.**

2¹⁻² Cristoa mo'nopo'yarea'po
mo'nopo'durugpaka'po kenpa'ti
Cristoen nokirega mo'nopo'toenok
konigepo huayahuaya di' e'mae'nayo
e'matinepahui'nayo opudomey
aya'ada konigti yan'nopoepo konigti
huayahuaya di' yan'maika'po
kenpa'da Diosenyo'da e'nigpeika'ta'
yan'pakpo ken konig bo'kika'nok
do'taj durugnanada o'nika'apone.
³ Hua'enda e'pakada sigpi' kahue'
yanika'. "Huadakda o'ne." Aratbuta
mo'tinopoe' nopoe'hue' yanika'.
Donayo dakteyda ehue' ijje'y huata'da
yan'tinopoepo yan'kika'. Nogomey
hudaknada o'ne, donayo sue'da
huadak ijje'y, yan'nopoika'. ⁴ Kenpa'da
hua'enda pakhue' yanika'po nogomeyen
e'huae'taj yan'pakika'.

⁵ Kenpa'da dakteyda huairi ijje'y
Cristo Jesús nopoe'hue' o'uynig konigti
opudada yan'nopoika'. ⁶ Cristo Jesús
ke'na Dios o'ika'uyate. Dios e'eada
kenpa'da Dios Huairida e'ika'ta' pakhue'
o'uyate. ⁷ Ke'na 'Uru Huairi ee' Diosyo
o'ea'uy konig huabokerek huanaba'nig
o'si'poe'uyate. ⁸ Huabokerek o'edepopi'
nogiti huairi ehue'da o'unhua'uy.
Apag Diostaj o'nigpeepo o'buey'uyate.
Konig dakhuea' huaka'erionig hueypa
cruzte o'buey'uyate. ⁹⁻¹¹ Konigepo
Diosa o'noyhuada'po o'tobehuikuyate.
Jesústaj o'tobehuikuyate kurudyo.
Dios Huairi huadik 'uru'diknada
o'dikka'uyate Diosa. Aya'ada Jesústaj
nigpee'dik o'nika'apo. "Jesús Diosen
huakhuairi o'e. 'Urunanada o'ika'.
Kenpa'da Apag Dios 'urunanada o'ika'."
Kenpa' aya'ada kurudyo huae'eria,
aya'ada huadariyo huae'eria, aya'ada

kubarakyo huae'eria huikudate
on'tibahuadpo o'nona'apo. Apag Dios
'urunanada o'e. Aya'ada on'nopoepo.

**Cristotaj huanigpeika'eri
konig huakjey 'urunanada
o'nika'nok nogomey on'tiahuaypo
onpeepo oknopoe'dik ya'neapet.**

¹²⁻¹³ Diosa mo'manopo'toenok
Diosen e'ka'ta' bo'eretpakpo kenpa'ti
Diosen e'ka' bo'tihuapokika'nok Diosta'
yan'me'puke'ika'po oknopoe'batikhue'da
konig kurudyo huahua'eri 'urunopo'da
Diosen huadaka'da yag'kikati'. Opudere
do ee'te do'taj on'nigpeika'uyne,
oy huey'yoda ee'pi' nogiti nogiti
men'nigpeika', huadi'da egomey,
huadi'da pogomey.

¹⁴ Maboyhue'ada ayada Diostaj
daka' yag'kika'. ¹⁵⁻¹⁶ Nogiti nogiti
'urua'da Diosen bo'kika'nok nog
aratbuta dakhuea' huaahue'dik mo'ene.
Diosensi'po 'urua'da mo'noika'po nog
aratbutere da huaa'eri dakhuea'
huaka'eri mo'noika'po huadak
hua'a e'noeanhuahuika' hua'a mo'-
manbatia'pakika'po konig 'urunanada
huakjey bo'eypakika'. Jesucristo
castiga a'magkaya'po e'tiakde'te
opudomeytaj durugda ijjeapoy. Opudtaj
nama'da manbatia'pakonhuahuahue'
ijjikamey ijnopoepoy. ¹⁷ Diostaj daka'
yan'durugpakpo huadak moknopoka'po
mo'nigpeika'po huakka' bo'yokika'po
opudtehuapa' dokon Diostaj bueydik
ee'pi' opudere durugda ijje'y. ¹⁸ Opud
daka' kanoknopoi'ke'po do bueydik
ee'pi' doere mon'durugpak.

Timoteo Epafroditoeretaj o'batia'pak.

¹⁹ Jesús Huairia e'paknayo
opudomeyte Timoteotaj idada
ijta'mona'apoy, bo'tahuade'po
ijta'mona'apoy. Onte'ti e'tiakde'te
opudtaj kenda ijtipee'depo e'durugpakta'
ijpaki. ²⁰ Doere Timoteoereyo'da

opudomeytaj huakka' o'pakpo o'me'puke'po nogomeynayo konigti ehue' o'ne. ²¹ Nogomey hua'enda on'pakpo Jesucristoen pakhue' o'nepo kahue' o'ne. ²² Timoteonayo doere 'urua'nada Jesucristoen huadak hua'a o'manmadikika'uy mo'nopoede. Konig huasi'poa huaojtaj o'tihuapokika' konigti be'tihuapokika'po doere huadak hua'a o'manmadikika'uy. ²³ Kenda huairia menogka'apone ijnopoedepo opudte Timoteotaj ijta'mona'apoy. ²⁴ Jesús Huairia me'oroka'apone ijnopoepo opudte doadakon ida ijhua'apoy.

²⁵ Kenpa'ti opudte Epafroditotaj ta'mona'dik ijney ijnopoey. A'nen do'taj katihuapoke'po on'nigta'mona'uyne. Doere Jesucristoen huadak hua'a o'manbatia'pakonhuahua'uy. Doere Diosen diga'da teyda ee'tada o'kika'uy. ²⁶ Opudomeyte e'huata' o'pakpo hua'dik o'e. Iyo dakhue'da o'eme' bo'tipeeme'nok mo'me'pukeme'nok. ²⁷ Dapita' ke'poda o'epo huabueydikte o'eme'. Buttida ijjay. Diosanayo o'tinepahui'po o'yareame'. Do'takon o'tinepahui'nok nogiti pai'da ehue'dik ijney. ²⁸ Konigepo oy huakka' e'ta'mona'ta' ijpaki. Onte'ti bo'tiahuaydepo opud kan'durugpake'po do kenpa'ti nogiti mepukehue'dik ijeapoy. ²⁹ Dakiti Jesús Huairi yan'nopoepo konig huama'buy durugteda yadeti' Epafroditotaj. Konig Epafrodito nog huaknopoe'eria huadak egkika'nayo "Huadakda o'nika'," yan'maknopoika'. ³⁰ Ke'na Cristoen o'ka'po be'tihuapokpo o'bueyayme'. Opudomeynayo bidteda e'ek do'taj tihuapokhue'dik ee'tada ke'na iyoda o'epo be'tihuapokikame'ne.

Huereta'da huaknopoe'eri.

3 Nogiti o'nona'ne, egomey pogomey, Jesús Huairitaj moknopoeo yan'durugpakika'.

A'nen o'nonmadikame'ne. Kenda e'batihuapok ijnopoepo aroghue'ada onte'ti o'nigmadoya'ne. ² Nama'da huamanmadika'eri o'ne. Dakhue'da huaka'eri o'ne. ¡Keyoj! Peehue' yaneti'. A'nopo'yareaya'po huabokerek si'dakoktegdik mo'ene. Nama'da on'manmadika'ika'. ³ Oro'omeynayo huereta'da huaknopoe'eri o'ene. Diosensi'po o'ene o'nopoepo Diosen Nokirega mo'nopo'toepo Diostaj durugda o'epo "dakiti Dios" o'tiona'pakika'ne. Do'taj on'si'dakoktegdenok huadakda ijney nopohue'dik o'ene. ⁴ Huadakda ijkika'po Diosensi'po ijney nopohue'dik ijney. Huadakda ijkika'po Diosensi'po ijney huakka'mona nama'da on'nopoepi' donayo huadaknana ijney nopohue'dik ijney. ⁵ Do e'si'poe' ocho huame'noe e'ede'te men'si'dakoktegyne. Israel aratbut ijsi'poe'uy. Benjamín aratbut ijney. Do'hued huaoj huayeere hebreo hua'a hua'aeri o'nuy. Hebreo aratbut ijney. Konig fariseo huae'eri Moisésen hua'a on'manmadika'ika' dokon konigti yoknopoika'uy. ⁶ Kenpa'ti Moisésen hua'a diga'da ijeretpakpo Jesucristoen huaknopoe'eritaj dakhue'da ijmagkika'uy. Moisésen hua'a aya'da ijkika'uy. Pablo dakhue' o'ka' be'api' huaahue'dik menika'uyne. ⁷ A'nenda ken konig ijkika'uy, huadakda ijkikay ijnopoepo nama'da ijnopoika'uyate. Oynayo Jesucristotaj yoknopoepo kenyo'da huadak o'e ijnopoey. ⁸ Jesucristo do'hued Huairitaj eknopoe' huadaknana ee'tada kenda ije'uy kenpa'ti kenda ijkika'uy do'tehuapa' konig tajpo o'e ijnopoey. Cristotaj yoknopoepo kenda ijkika'uy tajponig ijmaen'uy. Do ijkika'uy konig tajpo ee'tada Cristotaj eknopoe'nayo 'urunanada o'enok kendayo'da ijpaki. ⁹ Kenpa'ti Jesucristotaj yoknopoek ke'nen ijjeo

Diostaj huadakda ijjeý. Moisésenba' iýnigpeika'nok "Huadakda o'e," Diosa do'taj onahue' ee'tada Jesucristotaj eknopoataj "Huadakda o'e," Diosa mena'po Jesucristo Diosensi'potaj huaknopoe'eritaj "Huadakda o'ne," Diosa oa'ika'. ¹⁰ Kentayo'da Cristotaj eknopoe'ta' iýjeretpakikay. Konig Dios teýda o'epo Jesucristotaj e'bueytada o'noyhuada'uyate konigti teýda o'epo huanigpeika' do'takon be'tihuapokike'po kenpa'ti huadakyó e'kika' do'takon teýda be'tihuapokike'. Konig Cristo Diostaj o'nigpeika'po pai'da o'nopo'epo o'bueypo o'noyhuaduyate. Konig Jesús do'huakon Diostaj e'nigpeika'te pai'da iýnopo'epo iýbueyapoy. ¹¹ Cristoen huaknopoe'eri huabueyere iýnoyhuadapoy iýnopoikay.

**Nogiti nogiti Diostaj
a'durugpakaya'po katapi' oro' o'ka'ne
nogiti nogiti daka' mon'nigpeika'.**

¹² Kenda ee'ta' iýpaki kenpa'ti kenda e'ka'ta' iýpaki kahued ijjeý. Kenpa'ti 'urunanada e'huae' Diosa o'pakika'nig donayo ehuedda ijjeý. Jesucristo me'nopo'toenok konig 'urunanada konig Diosa o'pakika'nig huakka' ee'ta' iýpaki kenpa'ti e'kika'ta' iýpaki. ¹³ Kenyo'da 'urunanada konig Dios o'pakika'nig ehuedda ijjeý iýnopoepo kenda iýkadhuahuika'uy kenpa'da yokkahuuddey. Cristoenyo'da e'kika'ta' iýjeretpaki. ¹⁴ Apag Dios kenda o'pakika'nig kenyo'da huakka' e'kika'ta' iýpaki. Jesucristotaj yoknopoe'po iýnigpeika'po Diosa huadak be'toene kenpa'ti Cristo Dioste be'tohua'apone.

¹⁵ Opudpi' aya'da daka' Jesucristotaj moknopounhuahua'depo konig do iýkikame'nig yokkahuuddey Cristoenyo'da iýpakpo iýkikay ken konig yan'pakpo yag'kikati'. Nogded e'nopoe'nayo kanopoe'po Diosa mo'nopoea'apone. ¹⁶ Ken

konigda moknopoe'depo dakhuapa yag'kadhuahuikati'.

¹⁷ Do'taj mentiahuayika'po konig daka' iýkikay kenpa'ti konigti yag'kikati'. Kenpa'ti nogomey oro'taj on'tiahuaypo huadakda ogkika'. Kenomeytakon yan'batiahuaypo konigti yag'kikati', egomey pogomey. ¹⁸ Huakka'mona Cristoen huaknopoe'eri ijjeý ea'ada huadakda kakahue' o'ne. Konig Cristo cruzte mo'nigbuey'uyate oknopoe'hué' huae'eri ogkika' kenomeyakon konigti ogkika'. Kenda a'nenda kirigayo' o'nona'ikame'ne. Onte'ti suhue'nada iýjje'po o'nona'ne. ¹⁹ Kene'huaya' huame'noete Diosa castiga o'magka'apo, ehue'da o'neapo. Diostaj pakhue' o'nepo kenpa'da aýpo huamai'huepi' o'deretpakika'. Nama'da ogkika'po huadakda iýkay e'nopoada bira'dik o'ne. Kenpa'ti katetapi' on'tiahuayika'nig on'eretpakika'. ²⁰ Oro'omeynayo kurudyó huae'eri o'ene. Oro'en Jesucristo Huairi, oro'en huamanopo'yarea'eri oro'taj mo'nigtiakaponok o'nigika'ne. ²¹ Oro'omeyen pai'da huaso'taj o'maso'toe'po huaboso'a' mogka'apone. Konig Cristoen 'urua'nanada huaso' konigti mogka'apone. Konig Cristo teynanada o'epo aya'tada o'matoe'po, ken konig teýda o'epo huaboso'a' mogka'apone.

**Jesús Huairitaj yanoknopoe'po
kirigayo' yan'durugpakika'.**

4 Konigepo Jesús Huairitaj daka'da yanoknopoe'ika'po batikhue'da yanoknopoe'ika', huadi'da egomey pogomey. Jesús'taj daka' mo'nigpeika'nok durugda iýjje'po konig do'hued gana huaka'eri mo'ene. Opudomeytaj huakka'da iýpakpo e'tiahuayta' iýpaki, huadi'da egomey pogomey.

² Evodia kenpa'ti Síntique huaknopoe'eri huaidpo mo'enok

¹⁵ Opudenbayo huaboa'da
Jesucristoen huadak hua'a e'man-
batia'pakonhuahua'te Macedonia
huadaribaya' e'huade'te opud Filipenses
huaknopoe'eriayo'da huakupe
on'yokuyne. Huadak hua'a mo'peedepo
durugda mo'epo on'yokuyne. ¹⁶ Kenpa'ti
Tesalónica huakka' jakyo ee'te huahued
ee'te do'taj a'tihuapokya'po nogok
nogok huakupe on'nigta'monika'uyné.
¹⁷ Huakupe do'tehuapa' Diostaj
bo'yokika'nignayo sue'da ijpaki.
Do'tehuapa' bo'yokpo Diostaj huakka'
mo'durugpaka'nok Diosa 'urunanada
mo'nigkadhuahuika'apone. Kenda
huakka' ijpaki. ¹⁸ Epafrodito opuden
huakupe me'nigtotiakme'ne. Dakhuapa
kenpa'ti nogitida ijbaedemey.
Huakka'da ijtoey. Kenda do'taj
on'yokme'ne konig Diostaj e'yok
'uru'huieonigda durugda o'bae'. ¹⁹ Dios
Jesucrstoere huakka'nanada on'toepo
di'nanada mo'epo opudomeytaj daka'
tihuapokdik mo'ene. Katetapi' pai'da
ee'navo Diosa bo'yokapone. ²⁰ Apag

Dios 'urua'nanada o'unhuahuika',
'Urua'nanada Dios, mon'tiona'pakika'.

**Nogiti kene'huaya' Pabloa
huaknopoe'eritaj o'madikta'mona'po
o'manigmadoya'uyate.**

²¹ Aya' Jesucristoen huabaktie'ea'eri-
taj yan'madikta'mona'. Ken huama'buy
doere o'nepo mo'dikta'mona'ne.

²² Aya'da Jesucristotaj huaknopoe'eria
mo'dikta'mona'ne. Roma huairien jakyo
huaknopoe'eriakon huakka' on'pakpo
mo'dikta'mona'ne.

²³ Jesucristo oro'omeyen Huairia
opudomeytaj mo'tinepahui'po
bo'tihuapokike'. Kenpa' ijtiona'pakikay,
do Pablo.

COLOSENSES

*Pabloa Colosas huakka’
jak huaknopoe’eritaj
o’manigmadoya’uyate.*

Pabloa Colosas huaknopoe’eritaj o’manigmadoya’uyate.

1 Do Pablo ijey. Jesucristoen huadak hua’a kamanbatia’pakike’po Diosa me’ta’mona’uyne. Huama’buy Timoteore o’epo ²Cristoen huaknopoe’eri huama’buy mo’ene. Diosensi’po mo’ene. Huakka’ jak Colosasyo mo’ika’ne. Do Pabloa on’nigmadoya’ne. Opudomeytaj Apag Diosa kamatanepahuie’po di’ kamae’ kamanopo’noeye’.

Pabloa huaknopoe’eritaj o’mationa’pakika’uyate.

³⁻⁵ Jesucristotaj daka’ moknopoika’po mo’nigpeika’po aya’ nog Jesustaj huaknopoe’erimeytaj di’ mo’maika’ne. Kenpa’ti kurudyo Diosere durugnanada o’unhuahuika’apoy mo’nopoepo mo’nigika’. Kenda on’tipeedepo o’tiona’pakpo Apag Diostaj Jesucristoen Apagtaj dakiti ona’ikay. Jesucristoen huadak hua’a, buttida hua’a Diosere durugda huanoeanhuahuika’ hua’a mo’peedepo Diosere durugnanada o’unhuahuika’apoy mo’nopoika’ne. ⁶Nogbayo nogbayo huabada meyopi’ aratbut o’nika’nig Jesucristoen huadak hua’a on’manbatia’paknok huakka’amon huaboa’da o’noknopoepo on’nopo’korea’po Diostaj on’nigpeika’. Kenpa’ti buttida hua’a Dios di’nanada mo’epo mo’tinepahui’po konigti opudomeya mo’peedepo buttida hua’a o’e mo’nopoepo mo’nigpeika’uyne. ⁷Jesucristoen huadak hua’a Epafrasa opudomey Colosenses aratbuttaj monmadika’uyne. Ke’na oro’ere Cristoen

huadak hua’a o’manmadikanhuamey. Oro’ o’pakuynok opudomeytaj daka’ monmadikika’uy. ⁸Opudomeytaj Diosen Nokirega mo’nopo’toika’nok di’ mo’maika’ne. Kenda Epafrasa oro’taj monbatia’pakme’ne.

⁹⁻¹⁰ Jesús Huairitaj moknopoepo kenpa’ti nog huaknopoe’eritaj di’ mo’maika’. Kenme’noete kenda on’tipeedepo huaboa’da opudomeytaj on’nigtiona’pakika’po, konig Dios Huairien Huasi’po ’urua’da o’kika’uyate opudomey konigti yag’kikati’ kenpa’ti konig Diosa o’pknig nogiti nogiti yag’kikati’, kenpa’ti nog aratbut pai’dapi’ ene’nayo yan’bayokikati’, yan’tihuapokikati’ kenpa’ti nogiti nogiti Diostaj yanoknopoe’. Kenda Diosa o’pknig opudomeytaj Diosa kamanopoe’. Kenda on’nigtiona’pakika’ne. Kenpa’ti huadak dakhueapi’ e’ka’ kan’nopoe’ kenpa’ti ’urua’da kan’nopoenke’ Diosen Nokirega opudtaj kabatihuapokike’. Kenpa’ on’nigtiona’pakika’ne. ¹¹Dios ’urua’da o’epo konig huakjey o’epo teynanada o’epo opudennopo’taj mo’manopo’teypakike’ teynanada mo’maike’. Kenpa’ opudomeytaj on’tiona’pakika’ne. Ken e’manopo’teypakde’te aratbut opudomeytaj dakhuea’ egka’te pai’da e’nopo’eada batikhue’ada moknopoepo huadiayhue’ada durugda mo’ika’apone. On’tiona’pakika’ne. ¹²Kenpa’ti Apag Diostaj dakiti ka’nona’ike’ on’tiona’pakika’ne. Oro’omey huakjeyyo Diosere nog huaknopoe’eriere a’noeanhuahuikaya’po oro’en dakhuea’ e’ka’ Apag Diosa borkahuea’uyne kenpa’ti oro’taj dakhuea’ e’ka’ mo’manopo’yarea’uyne. Konigepo, dakiti Dios, ona’ika’dik o’ene. ¹³Oro’omey Diostaj nigpeehue’ o’ika’uyne. Konig huanaba’ o’epo toto’ huairitaj o’nigpeika’uyne. Konig sikkiregyo o’noika’po, oroadada dakhuea’ e’kika’ batikahue’dik o’ika’uyne. Apag

Diosa bo'tihuapokuynok dakhuea' e'ka' o'mabatikuynne. Diosa huasi'potaj di'nanada o'ika'po oro'omeytakon ke'nensi'po bo'yahuea'dene. ¹⁴ Jesús Diosen Huasi'poa mo'nigbuey'uypo oro'omeytaj e'manopo'koreade'te oro'omeyen dakhuea' e'ka' borkahuea'po mo'nopo'yarea'uyne.

Opudomey Diostaj nigpeehue' o'ika'po dakhuea'da o'kika'po konig Diosen taka' o'ika'uyne. Cristoa mo'nigbuey'uypo Diostaj mo'manopo'noeya'uyne.

¹⁵ Apag Diostaj tiahuahue'dik o'ene. Diosen Huasi'po Jesucristo Diosonigti' o'epo o'tiakuypo Dios konig o'enig oro'taj mo'manopoea'uyne. Diosen Huasi'po Cristo Diosere huakkuruda o'noika'uyate. Aya'da o'tiahuahue'ika'nig konig huadari, huadariyo huae'eri, siokpo, niokpo, puug, aratbut, aya'da huae'eri kahued Cristo o'noika'uyate. Cristo huakkuruda o'ika'uyate. ¹⁶ Dios o'paknok Diosen Huasi'poa aya'da o'ka'uyate. Katepi' o'ika'nig kurudyō aya'da o'ka'uyate. Katepi' huadariyo aya'da o'ka'uyate. Katepi' tiahuahue'dik o'ika'nig aya'da o'ka'uyate. Kenpa'ti aya'da katepi' tiahuahue'dik o'ika'nig o'ka'uyate. Diosen Huasi'poa kurudyō nokireg huairi huae'diktaj o'ka'uyate. Diosen huata'moneri huairi huae'diktakon o'ka'uyate. Huata'da o'nigka'uyate. ¹⁷ Indari, kurudyō huae'erikon katepi' ehued ee'ted Cristonayo o'noe'ika'uyate. Aya'da katepi' kahued ee'ted kennayo o'noe'ika'uyate. Ke'na teynananada o'epo aya'da o'matoika'nok aya'da o'maunhuahuika'apo. ¹⁸ Aya' huaknopoe'erien huairi Cristo o'e. Huaknopoe'eria Cristotaj on'nigpeika', Cristoa aya'tada o'manoea'ika'. Cristo huakkuruda kubarakya' o'noyhuaduyate. Huakkurueri o'epo

aya'enda huairi o'e. ¹⁹ Konig Dios o'enig Diosa o'pakpo konigti Cristo o'e. Cristo konig Dios o'e. ²⁰ Diosa aya'tada kamanoe'e'po cruzte Cristo o'buey'uy. Huadariyo huae'eritaj kenpa'ti kurudyō huae'eritaj aya'tada Diosa e'manoeya'ta' o'pakpo, Cristo cruzte o'buey'uy.

²¹ Opudomey a'nenda nog aratbutda Diosen ehue' mo'ika'uyne. Konig Diosen taka' mo'epo Diostaj nigpeikahue' mo'epo dakhuea' bo'kika'uyunig'a oynayo Diosa opudtaj mo'manopo'noeya'dene. Oy Diosen huadi' mo'ika'ne. ²² Cristo huaso'ada pai'da o'nopo'epo mo'nigbueypo Diostaj mo'manopo'noeya'uyne. Daknopo'da kenpa'da Diosenyo'da mo'ika'po kentayo'da mo'nigpeika'ne. Konig dakhuea' da ahue' mo'enig, "Dakhuea' ogka'." Huaahue'dik mo'eapet. Ken konig opudomeytaj Diostaj kabayoke'po Cristo pai'da mo'nignopo'epo mo'nigbuey'uyne. ²³ Konigepo daka' Jesucristotaj yanoknopoeonhuahuika'. Oknopoebatikhue'ada yanoknopoeonhuahuika'. Oro'en dakhuea' e'ka'taj Cristo mo'nigbuey'uyne. Oro'taj a'manopo'yareaya'po mo'nigbuey'uyne kenpa'ti kenere mo'noeonhuahuika'apo. Kenda mo'peedeika'nig, moknopoeonhuahuika'po batikhue' yane', "Oro'en dakhuea' e'ka'taj Cristo mo'nigbuey'uyne. Oro'taj a'manopo'yareaya'po mo'nigbuey'uyne kenpa'ti kenere mo'noeonhuahuika'apo." Aya' huadariyo huae'eri aratbuttaj on'manbatia'pakuyate. Doa Pabloakon konigti ijanbatia'pakikay.

Cristoen huaknopoe'eritaj yamanmadikikati'. Diosa Pablotaj ona'uyate.

²⁴ Oy durugda ijjeopo opudomeytehuapa' pai'da on'nignopo'ene. Aya' Cristoen huaknopoe'eritaj Cristo pai'da o'manignopo'e'uy. Opud

huaknopoe'eritehuapa' Jesucristoen aya' a'dakeaya'po do'huakon huaso'da pai'da on'nignopo'unhuahuika'ne. Aya' huaknopoe'eriomey Cristoen huaso' konigti o'ne. ²⁵Opudtehuapa' nog huaknopoe'eritere aya'da Diosen hua'a kamanmadikadhuahue'po Diosa me'ta'mona'uyne. ²⁶⁻²⁷Opud judfo ehue' huae'eritaj 'urunanada o'magkika'po Cristoen Nokirega mo'nopo'toika'. Diosere durugnanada mo'noeon-huahuika'apo Diosa mo'nopoea'dene. A'nennada kenda ijka'apoy Dios e'nopoika'ada judfo aratbuttaj manopoeahue' o'ika'uyate. Judfo ehue' huae'eritaj 'urunanada ijmagka'apoy manopoeahue' o'ika'uyate. Oynayo ke'nen huaknopoe'eritaj o'manopoea'de.

²⁸Aya' huaknopoe'eri Cristotaj daka' kanoknopoi'ke' kenpa'ti Cristotaj daka' kan'nigpei'ke', konig huaknopoe'eri nogiti nogiti kanoknopoi'ke'po Cristoen huadak hua'a o'manmadikikay. "Diostaj yan'pee'." "Diostaj yan'nigpee'." "Diostaj yan'nopo'korea'." Aya'tada o'maboroayikay. Daka' kan'nopoenke'po aya'tada daka' o'manmadikikay. ²⁹Kenda diga'da ijkikay. Teyda ijkikay. Kenda kakike'po Diosa be'teypakika'ne.

2Opudomeya Laodiceaomeya nogomeyakon do'taj tiahuahued o'nene. Opudomeytaj kenomey huaknopoe'eritere huakka'da ijme'pu'ke'ika'po on'nigtiona'pakika'ne. ²Opudomey nogiti nogiti Diostaj yan'pakika'apet kenpa'ti huayahuaya di'da yan'maika'apet, Cristotaj huakka'da yanoknopoi'ka'apet. Cristotaj moknopoe'po Diostaj daka'da yanoknopoenka'apet. Kenpa'ti Cristotaj huaknopoe' Diosa o'ireganhuahuika'uynig kendakon kanoknopoe'po, do'hua diga' on'tiona'pakika'ne. ³Cristo Diosen aya'da o'nopoika'. Cristotaj daka' eknopoe'nayo 'urua'da e'ka'

mo'nopoika'apone kenpa'ti huakka'nada mo'nopoenkika'apone. Cristo Diostere moknopoenka'apone. ⁴Nog aratbuta 'urua'da e'manmadika'te engaña ogkahue'dik ya'neapet. Kenda opudomeytaj o'nona'ne. ⁵Opudenbayo opudere ehue' e'eada opudomeytaj huakka'da ijpaki. Opudomey Cristotaj daka' moknopoi'ka'nok kenpa'ti oknopoe'batikhue' mo'ika'nok do'a durugda ijkikay.

⁶Huairi Jesucristotaj konig huaboa'da moknopoe'de'uynig kenpa'ti huaboa'da durugda mo'nopo'korea'de'uynig konigti daka' yanoknopoi'ka'po yan'nigpei'ka'. ⁷Konig hueymey hua'ihuit sorokyo o'epo o'kere'kpo o'meybia'po, teyda o'epo. Konigti kenpa'da Cristoen yan'pakika'po daka' yanoknopoi'ka'po, nogiti nogiti yanoknopoi'ka'. Cristotaj a'nenda monmadika'onhuahuika'uynigtaj nogiti nogiti yanoknopoi'ka'po Diostaj dakiti ya'nonikati'.

Cristotaj oknopoenok Cristotere Diosa mo'noeanhuahuika'ne.

⁸Keyoj o'nona'ne. Opudomeyere nama'da huamanmadika'eri o'nepo engaña egkata' on'pakpo konig aratbutada nama'da on'nopoika'nig opudomeytaj enmadikata' bo'tipakne. Daka' Cristotayo'da yanoknopoe'po kenomeytanayo manigpee'hue' yanikati'. Konig adhuae'pane' ogkika'uyatenig kenpa'ti on'nopoikuy-atenig nama'da monmadikapetnig manigpee'hue' yanikati'. Kenda Cristo o'manmadika'uyatenig ken konig onmadikahue' mo'eapet.

⁹Aya'tehuapa'da Dios o'e konigti Cristodation o'e. ¹⁰Opudomey Cristotaj moknopoe'po Diosen Nokirega mo'nopo'toe'po, opudomeytaj mo'noea'ika'ne. Cristo aya' huairien huairi o'e. Cristoa aya'tada kuruderi huairitaj

mata'mona'dik o'maika'. Aya'ada Cristotaj nigpeika'dik o'nika'. ¹¹ Judío huabokerektaj on'si'dakoktegi'ka'po. Opu domeynayo Cristotayo'da moknopoe'po Diosensi'po hueretda mo'ene. Konig bo'eretpakika'po dakhuea' e'kikameada onte'ti kikhue' mo'ene. ¹² Kenpa'ti Jesucristo e'bueyde'te egkubarakka'uytada Diosa teyda o'epo o'noyhuada'uyate. Opu domey kenda moknopoe'po bautiza mogka'po konigti Cristoere e'kubarakka'nig Cristoere Diosa mo'nopo'noea'uyne. ¹³ A'nen Diostaj okiehued mo'epo dakhuea'da bo'kika'po Diostaj nigpeehue' mo'ika'uy. Huabokereksi'dak okteghue' huae'eri mo'epo Diosensi'po ehue' mo'uyne. Diostaj oknopoe'hue'da mo'uyne. Oynayo aya' dakhuea' bo'ka'uyatenigtaj Diosa bokkahuea'depo Cristoere mo'noeahuahuika'ne. ¹⁴ Diosen hua'a Moisésa o'manigmadoya'uyate. Opu domey kenda nigpeehue'ada dakhuea' bo'kika'uyne. Moisésenba'taj nigpeehue' huae'eritaj castiga magka'dik o'e. Oro'omeya dakhuea' o'kika'nok Cristotaj hueypa cruzte mo'nigbeta'uyne siropia mo'nigbeta'uynok mo'bakkahuea'uyne. ¹⁵ Aratbuta en'tiahuaya'te Cristo cruzte o'bueydepo toto' huairitaj okbiraepo o'teyhue'paka'uyatenok. Konigepo oro'omey huaknopoe'eri dakhuea' ogka' toto' huairia onte'ti huaahue'dik mo'eapone.

**Kenda Cristo kurudyo
o'pakika'nigtaj yan'pakpo yag'kika'.**

¹⁶ Oynayo Cristotaj moknopoe'po "Ken aypo mo'bape'po pehue'dik mo'ene." Be'api' ena'nayo manigpeehue' yanikati'. "Ken huamai' mayhue'dik mo'ne." Be'api' ena'nayo manigpeehue' yanikati'. Huabayok judío'en Diostaj e'durugpak fiestate huahue' ee'nayo, huabo puug judío'en Diostaj e'durugpak fiestate huahue' ee'nayo judío'en

Diostaj e'durugpak okmapie'ahuaddik fiestate huahue' ee'nayo "Hua'dik mo'ne." Be'api' e'na'nayo manigpeehue' yanikati'. ¹⁷ Kenda fiestate aypote huamai'takon judíoa on'mana'ika'po ogkika'uy'ni'g'a Cristo cruzte e'bueyde'te onte'ti kikhue'dik mo'ene. Cristoen hueretda hua'a o'enenok Cristotayo'da yan'nigpeikati'. ¹⁸ Hua'ikudate yan'huadpo Diosen huata'moneritaj tiona'pakdik yanikati'. Sue'ada nama'da huamanmadika'eria on'mana'nig'a tiahuayhueda nama'da on'nopoepo on'mana'nig'a. "Kenda o'nona'nig nigpeehue' ee'nayo nama'da boka'. Diosensi'po ehue' mo'ene." Kenomeya ena'nayo peehue'dik yanikati'. Konig aratbut Diostaj oknopoe'hue' huae'eri o'nepo nama'da on'nopoika'po. Huadakda ijje'y, huadaknada ijkikay nama'da on'nopoika'po. ¹⁹ Cristotaj daka' oknopoe'hue' o'nika'. Cristo konig huaknopoe'erien huanopo' o'e. Huaknopoe'eri konig Cristoen huaso' o'ne. Huaknopoe'erinayo Cristotayo'da on'nigpeika'. Nama'da huaa'eri Cristotaj nigpeehue' o'nika'. Oro'omey huaknopoe'eri konig Cristoen huaso' o'ene. Konig nogso'tida o'epo nogiti nogiti moknopoe'a'ne Cristoa. Nogiti nogiti o'nigpeika'ne. Kenpa'ti konig nogso'tida konigti Cristotaj moknopoe'a'ne Diosa.

²⁰ Cristoa oro'omeytaj mo'nigbuey'uyatenok opudomey a'nopo'yareaya'po moknopoe'depo konig Cristoere mo'bueydepo konig oknopoe'hue' huae'eria nama'da on'nopoika'nig onte'ti nopoe'hue' yanikati'. Konig oknopoe'hue' huae'eria nama'da on'nopoepo on'mana'ika'nig manigpeehue' yanika'. A'nopo'yareaya'po kenda peehue'dik yane'. Konig oknopoe'hue' huae'eriomey nogen e'manmadika' ogkika' kenda kahue' yanika'. ²¹ "In nejhue' yanikati'." "Ken aypo pehue' yanikati'." "Kentaj

huaba'api' to²²eahue' yanika'." Ken konig on'mana'ika'nig manigpe²²ehue'dik yanikati'. ²²Nejhue'dik, pehue'dik, bapadhue'dik huabokerekayo'da on'mana'ika'nig kenda on'mana'ika'nig ehue' o²³eapo. ²³Kenda on'manika'nig 'urua'da e'no²³po²³e' onig aratbuta nama'da on'nopo²³epo. Aratbuta on'manigpe²³ika'po nama'da hua'ikudate onhuadpo Diosen huata'moneritaj on'tiona'pakika'po, Diostaj on'tiona'pakika'po, sue'da ij²³jey huairihue' ij²³jey nama'da on'nopo²³ika'po, kenpa'ti nama'da Diosta' pai'da on'nopo'epo. Kenda ogkika'po huadakda o²³ey aratbuta nama'da on'nopo²³epo kenpa'da dakhuea' e'ka'ta' on'eretpakika'. Kenda huabokereka nama'da on'mana'ika'nig kenpa'ti nama'da on'kika'nig'a dakhuea' bo'kika'nigtaj batikhue'dik o'nika'.

3 Ken, Cristo e'bueytada kubarakya' Diosa o'noyhuada'po onte'ti o'noea'uyate. Cristoere Diosa opudomeytaj mo'noea'uyne. Konig Diosen 'urunanada huaknopoe'eri mo'noea'uyne. Konigepo kenda Cristo kurudya' o'pakika'nig mon'pakpo mogkika'. Cristo kurudyo Diosere teynanada 'urunanada o'ika'nok ke'nenyo'da moderetpakika'. ²Kurudyo Dios o'noika'po Cristoere o'noika'. Kenda Cristo o'paknig konigti mon'pakika'. Konig Cristo o'epo o'kika'nig mon'nopoika'. Katepi' indariyo o'ika'nig kenpa'ti katepi' aratbuta ogkika'nig nopoikahue' mo'nika'. ³Cristo oro'omeytaj mo'nigbuey'uyate oro'omeya o'nopoedepo konig aratbut kubarakya' katetapi' onte'ti dakhuea' kahue' o'nenig, oro'omeyakon onte'ti dakhuea' kahue' mo'nika'. Oy huaboa'da oknopopepo Cristoere Diosyo o'noika'ne. Diosa daka' mo'nopo'toenok Cristoere o'noeonhuahuika'apone. ⁴Ken Cristo oro'en huamanoeanhuahuika'eri o'e. Ke'na onte'ti kurudya' e'tiakte kenoka'

oro'omey huaknopoe'eri Cristoere 'urunanada o'eonhuahuika'apone.

A'nenda Cristotaj oknopoe'hued mo'epo dakhuea'da bo'kikame'nig'a. Oynayo Cristotaj moknopodepo huadakda yag'kika'. Diosenyo'da yag'kika'.

⁵Katepi' dakhuea'da e'ka'ta' e'paknayo Jesucristotaj yoknopopepo Cristoere do'huedso' o'bueyde, do'hued e'no⁵po⁵e' o'bueyde, onte'ti dakhuea' kahue'dik ij⁵jey, yan'nopoika'ti'. Ken konig mo'nopo⁵epo, nogen huatoe'taj bakdej⁵hue' yanika'. Huabokerek nogtaj nogtaj ettone'taj bakdej⁵hue' yanika'. Ettone' nogtaj nogtaj huabokereka't bakdej⁵hue' yanikati'. Katepi' dakhuea'da konig oro'enso' o'pakika', onte'ti pakhue' yanika' kenpa'ti kahue' yanika'. Kenpa'ti katetapi' e'tamaeta' eretpakhue' yanikati'. Katetapi' e'eretpaknayo konig e'ketka' diostaj e'pak o'e. Dakhue'da o'e. ⁶Aratbut ken konig dakhuea'da ogkika'po Diostaj nigpeehue' o'nika'nok Diosa diga'nada castiga o'magka'apo. ⁷Kenda dakhuea'da ogkika'nig opudomeya bo'kika'uynig'a konig Cristotaj oknopoe'hued mo'epo bo'kika'uynig'a. ⁸Oy Cristoere mo'noedepo aya' in konig onte'ti kahue' yanika': Nogomeytaj bahuadiayhue' yanika'. Maboyhue' yanika'. Mahui'iahue' yanika'. Batidi'kehue' yanika'. Dakhuea'da bahuaa'pakhue' yanika'. ⁹Huayahuaya da bahuaahue' yanika'. A'nenda Cristotaj oknopoe'hued mo'epo nama'da mo'nopoika'po dakhuea'da bo'kika'uyate. Oynayo Cristotaj moknopodepo onte'ti konigti dakhuea' kikhue' mo'ika'ne. ¹⁰Oy konig huabonopo' mo'edepo konig Diosa o'nopoika'nig huaboa'da mo'nopoika'po. Konig Diosa o'paknig nogiti nogiti bo'pakpo mo'nopoika'ne. Diosa

aratbuttaj huamatime'a'eri o'енок nogiti nogiti daka' moknopoeapone. ¹¹ Ken konig Cristoere o'noepo huaboa'da o'nopoeapo ken konig huaboa'da o'kikay, "Judío ehue' ijjeý." Ahue' o'ene. "Judío ijjeý." Ahue' o'ene. "Do'huedsi'dak okteghue' o'uy." Ahue' o'ene. "Do'huedsi'dak okteghue' o'uy." Ahue' o'ene. "Nog aratbut ijjeý." Ahue' o'ene. "Esoeri ijjeý." Ahue' o'ene. "Huanaba' ijjeý." Ahue' o'ene. "Huanaba' ehue' ijjeý." Ahue' o'ene. "Kenyo'da Cristoen ijjeý. Kenyo'da Cristotaj ijpaki. Kenyo'da Cristotaj e'nigpeika'ta' ijpaki." Kenda aya'ada a'dik o'ene.

¹² Diosa opudomeytaj di' mo'epo mo'baktie'ea'uynok Diosenyo'da mo'ene. Konigepo aya'tada yan'matinepahuika'po. Daknopo'da huadaka'da yan'manigkika'. Donayo huairi ehue' ijjeý, yan'nopoika'. Nogomeytaj daka' yan'manigpeika'. Nogomeya dakhuea' egka'nayo bahuadiayhue' yanika'. ¹³ Nogomeytaj dig mahuanopoehue' yanika'. Noga dakhuea' egka'nayo kentaj yan'bakkahuea'po huadiayhue' yanika'. Konig Cristo Huairi oro'taj bakkahuea'uynig konigti nogomeytaj yan'bakkahuea'ika'. ¹⁴ Huakka' di' yan'maika'. Huayahuaya di' yan'maika'. Kenda Diosa huakka' o'pak. Di'nada e'maika'nayo konig onpapayo' mo'ika'po konigti Diostaj bo'pakika'po aya'da 'urunanada bo'kika'apone. ¹⁵ Opudomeyennopo'taj Diosa kamanopo'noeye'. Kenda Diosa o'pak. Aya'ada konigti yan'nopoika'. Konigti yan'pakika'. Konigti yag'kikati'. Ken konig nogso'tida ka'ne'po Diosa mo'baktie'ea'uyne. Kenpa'ti Diostaj dakiti ya'nonika'.

¹⁶ Aya'da Cristo o'manmadika'uy-atenigtaj yan'nopoika'po, huanopoya'da yan'diktoikati'. Kenda nogtaj nogtaj yan'manmadikika'. Kenpa'ti Cristoen

e'manmadika'taj yan'nigpeika'. Nogomeyere huayahuaya yan'manikati'. Diosen e'manmadika' 'urua'da yan'nopoepo huayahuaya yan'mandikika'. Diostaj dakiti mona'po daknopo'da Diostaj yan'batadi'kea'ika'. Huanopoya'da dakiti ya'nona'po yan'batadi'kea'ikati'. Dios Jesucristoere 'urua'da mo'toika'ne yan'batadi'kika'. ¹⁷ Katepi' bo'kika'nig katia'pi' boa' kenda Huairi Jesús o'pakika'nig yadika'po yag'kika'. Jesústaj moknopoeapo Diostaj dakitia' yan'tiona'pakikati'.

**Konig Cristoen huaknopoe'eria
huayahuaya Cristotaj
'urua'da nigka'dik o'ne.**

¹⁸ Ettone'a Jesús Huairitaj eknopoe'nayo Huairi Jesús en mo'epo, Jesús o'pakika'nigda opuden huatoe'taj yan'nigpeika'. ¹⁹ Huabokereka opuden huatoe'taj di'da yanika'. Huatoe'taj huadiayhue' yanika'. Kenpa'ti huiyoka'da onahue' yanika'. ²⁰ Apag Diosa o'paknok huasi'poa opudomeyen huaojtaj huayetere yan'manigpeika'. Huaojtaj huayetere e'nigpeika'nayo Diosa durugda o'ika'apo. ²¹ Huaoa huasi'potaj diga'da barakhue' yanika'. Huasi'potaj diga'da e'bitbitnayo huasi'po pai'da ya'neapetpi'. Onte'ti daka' nigpeehue' ya'neapetpi'. ²² Opudomey huanaba' mo'epo opuden huairitaj yan'nigpeika'. Huairia e'tiahuayteyo'da daka' nigpeehue' yane'. Huairia e'tiahuayte kenpa'ti huairia tiahuayhue' ee'tepi' daka' yan'nigpeika'. 'Urunopo'da Diostaj daka' yanoknopoeapo daka' yan'nigpeika'. ²³ Katepi' bo'kika'nig daka' yag'kika'. Jesústehuapa' ijkay yan'nopoepo 'urua'nanada yag'kika'. Huabok-erektayo'da ijmanigkay nopoehue' yanika'. ²⁴ Cristo opuden Huairi o'енок kentayo'da yan'nigpeika'. Diosen

Huasi'poere mo'noe^hhuahuika'apo. Kenda mo'nopoene. ²⁵Be'api' dakhuea' egka'nayo pai'da on'nopo'eapo. Be'api' huairi huanaba'pi' dakhuea' egka'nayo Diosa castiga diga'da ya'magka'apet.

4 Huairia huanaba'taj mo'matoika'po daka' yan'matoika'. Dakhuapa yan'bayokika'. Huairi mo'taika'nok okkahuehue' yanika'.

²Kirigayo' yan'tiona'pakika'. Tayhue'ada daka' yan'tiona'pakika'. Dakiti Dios, yan'tiona'pakika'.

³Kenpa'ti oro'taj motiona'pakika'. Cristoen huadak hua'a a'nenda Diosa soatayo' e'nopo^eada manopo^eahue' o'uyate. Oy Cristoen huadak hua'a oro'a e'manbatia'pakta' o'paki. Oroa kan'manbatia'pake'po Jesús Huairia oro'taj bo'tihuapokike'po yan'tiona'pakika'. Cristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakikame'nok huabakuda' jakyo megkudame'ne. Huabakuda' jakyo ijje^y. ⁴Pabloa Cristoen huadak hua'a aratbuttaj 'urua'da kamanopo^ea'ike'po do'taj men'tiona'pakikati'.

⁵Daka' yan'nopoika'po yag'kika'. Ken oknopo^ehue' hua^eeri opudomeyere o'nika'po opudomeytaj bo'tiahuayika'nok daka' yan'nopo^epo yag'kikati'. Nogomeytaj kirigayo' yan'mantihuapokika'. ⁶'Urua'da yan'batia'pakika'. Nogomeytaj a'batihuapokya'po huadakda yan'batia'pakika'. Daka' yan'nopo^epo dakteynopoda nogomeytaj daka' yan'manbatia'pakatokika'.

Saludos on'manigdikta'mona'uyate.

⁷Tíquico oro'omeyen huadi'da huama'buy o'e. Do'taj daka' be'tihuapokika'uyne. Doere Jesús Huairitaj o'nigpeika'uy. Do konig o'e^a montia'pakapone. ⁸Konigepo Tíquicotaj opudomeytaj on'nigta'mona'ne. Konig o'e^a do'taj be'huae'po kenpa'ti

nogiti nogiti Cristotaj kanoknopo^epo on'nigta'mona'ne. ⁹Kenere Onésimo-ereta^j on'nigta'mona'ne. Onésimo oro'omeyen huama'buytion o'e. Di'da mo'taene. Diostayo'da o'nigpeika'. Opudomeyen aratbut o'e. Ke'na Tíquicoere monbatia'pakapone. Iyoda aya'da huaknopo^eeria ogkika'nig kenda opudomeytaj monbatia'pakapone.

¹⁰Aristarco doere huabakuda' jakyo o'epo, opudomeytaj saludos mo'nigdikta'mona'ne. Marcosakon saludos mo'nigdikta'mona'ne. Marcos Bernabéen huama'buy o'e. Marcos huadaktion huaknopo^eeri o'enok kenpa'ti opudomeyte ehua'te daka' yadeti'. ¹¹Kenpa'ti Jesús Justoa saludos mo'nigdikta'mona'ne. Aristarco Marcosere Jesús Justoere judío huaknopo^eeri o'ne. Kenomeyyo'da judío huaknopo^eeri doerea on'manmadikika'po, "Yan'nopo'korea'po Jesucristo Huairitaj yan'noknopo^epo yan'nigpeika'." Doerea on'mana'ika'nok do'taj on'durugpakanhuame'ne.

¹²Epafras saludos mo'nigdikta'mona'ne. Konig Cristoen huanaba' Cristoenyo'da o'kika'po opudomeyen aratbut o'e. Opudomeytaj huakka'da mo'tiona'pakika'ne. Opudomey Diostaj daka' moknopoika'po batikhue'da yanoknopoika'. Aya'da Diosa o'pak daka'da moknopoika'po aya'da bo'kika'apo. Kenda Epafrasa mo'tiona'pakika'ne.

¹³Epafras opudomeytaj mo'timepukepo diga'da mo'tiona'pakika'ne. Kenpa'ti Laodicea huaknopo^eeritaj kenpa'ti Hierápolis huaknopo^eeritaj o'matimepukepo o'manigtiona'pakika'. Kenda

ijtiahuayika'po opudomeytaj o'nona'ne. ¹⁴Lucas huamadakka'eri o'e. Di'da mo'ene. Opudomeytaj saludos mo'nigdikta'mona'ne. Demasakon saludos mo'nigdikta'mona'ne.

¹⁵Laodicea huama'buytaj saludos ijmanigdikta'monay. Ninfastakon saludos ijmanigdikta'monay. Kenpa'ti Cristoen huaknopoe'eri Ninfasen jakyo ogkupopakika'nigtaj saludos ijmanigdikta'monay. ¹⁶In beroba' ijnigmadoya'dey opuda yan'mona'pakdepo Laodicea huaknopoe'eritaj yan'bata'mona'. Nogda beroba' Laodicea huaknopoe'eritaj ijnigmadoya'po

ijta'mona'mey e'mokyede'te yan'mona'pakti'. ¹⁷"Huairi Jesús aya'da ona'uyate, Arquipo, 'uruda yanopoepo daka' yakadhuahuika'." Kenda Arquipotaj ya'nonati'.

¹⁸In saludo huadik on'nigta'mona'ne do'hued huaba'a on'nigmadoya'ne. Huabakuda' jakyo ijeonhuahuikay. Do'taj okkahuehue' menika'. Dios opudomeytaj daka' mo'tojke', ken.

1 TESALONICENSES

*Tesalónicaya' huaknopoe'eritaj Pabloa
huakkuruda o'manigmadoya'uyate.*

**Tesalónicaya' Jesucristotaj
huaknopoe'eri huakupopakika'eritaj
Pabloa nogerea
o'manigmadoya'uyate.**

1 Huadi'da huama'buy huadi'da huidpo o'maene. Apag Diostaj Jesucristo Huairitaere moknopoe'po. Tesalónica jakyo bokupopakika'. A'batadi'keaya'po bo'kupopakika'. Do Pabloa on'nigmadoya'ne. Doere Silvano kenpa'ti Timoteoere o'ey. Apag Diosa Jesucristo Huairierea daka' 'urua'da mo'tounhue', bo'tihuapokonhue' mo'nopo'noeyanhue'po ijtiona'paki.

**Tesalónica jak huaknopoe'eriomey
Jesucristotaj daka' o'noknopoe'po
'urua'nanada ogkika'. Pabloa
ona'ti o'matinopoe'po
Diostaj dakiti ona'uyate.**

²⁻³ Jesucristotaj daka' moknopoe'po nogomeytaj huadakda bokika'. Kenpa'ti Diostaj di' mo'epo nogomeytakon daka' mo'matihupokika'ne. Kenpa'ti moknopoe'po batikhue'da Jesucristo Huairi e'tiaktaj mon'maboika'. Kenda durugda on'tinopoe'po Apag Diostaj "Tesalónica huaknopoe'eritaj dakiti Dios," kirigayo' o'tiona'pakikay. ⁴ Diosa di'nanada mo'ene. Ke'nensi'po huae' mo'baktie'ea'uyne o'nopoene, egomey, pogomey. ⁵ A'nenda opudomeyere o'ika'po Jesucristoen huadak hua'a o'nonbatia'pakonhuahuame'ne. Ijja'poda onbatia'pakhue' o'neme'ne. Diosen hua'a o'nonbatia'pakikame'ne. Kenda huadak hua'a buttida o'e Diosen Nokirega mo'nopoeame'ne. Diostaj eknopoe' a'tihuapokya'po Diostaj

o'nigpeikay. Huadakda opudere o'ika'mey opud kenda mo'nopoet.

⁶ Jesucristoa Diostaj o'nigpeika'po pai'nanada o'nopo'e'uyate. Oro'akon Diostaj o'nigpeika'po pai'nanada o'nopo'ikay. Opud konigti Jesucristoen huadak hua'a durugnanada mo'pee'uy. Diosen Nokirega mo'durugpaka'uyne. Moknopoi'ka'nok pai'nanada mo'nopo'e'ika'.

⁷ Macedoniabayo Acayabayo aya'ada Jesucristotaj huaknopoe'eria kenda mo'tipeedepo opudomeyonig Jesucristotaj eknopoe'ta' on'pakika'. ⁸ Huakka' aratbuttaj nogyon nogyon Jesucristoen huadak hua'a mo'manbatia'pakonhuame'ne. Macedonia huadaribayo huae'eria Acaya huadaribayo huae'eria nogbaya' nogbaya' huae'eria huadak hua'a on'peedepo kenpa'ti Diostaj daka' moknopoe on'tipeede. Konigepo Diostaj moknopoenok kenda nogya' nogya' batia'pakhue'dik o'ey. ⁹ Opud Tesalónica huaknopoe'eria Jesucristotaj daka' o'noknopoi'ka'. Kenda nogya' nogya' bo'huaika'ne. "Tesalónica huaknopoe'eria Pablomeytaj durugteda on'baedpo on'manigpee'uyate. Kenpa'ti on'nopo'korea'depo ke'nen e'ketka' diostaj on'maenondepo huaboa'da hueretda Diostaj o'noknopoi'ka'." Kenda nogya' nogya' bo'huaika'ne. ¹⁰ Kenpa'ti Diosensi'po Jesústaj e'bueytada Diosa o'noyhuada'uyate. Kenpa'ti Diosa ke'ponananada castiga o'magka'apo. Jesús a oro'tanayo huaknopoe'eritaj daka' bo'tioka'apone. Ken Jesucristo kurudya' o'tiakapo. Jesucristotaj daka' o'noknopoe'po o'nonmabo'ika'. Kenda nogba nogbaya' bo'huaika'ne.

**Tesalónica aratbuttaj Diosen
Jesucristoenere 'urua'da
o'manmadika'uyate Pabloa.**

2 A'nenda opudtaj ijmata'unhua'po Jesucristoen huadak hua'a

o'nonbatia'pakonhua'po daknopoda
 o'nonbatia'pakonhua'nok mo'nopo'kore-
 a'po daka' Jesucristotaj moknopoe'uy.
 Nama'da ijjeipo ta'unhuahuahue'
 o'ne'uy, kenda mo'nopoet egomey.
²A'nenda Filipos huakka' jakyo
 ijjeonhua'po Jesucristoen huadak
 hua'a ijmanbatia'pakonhua'depo diga'
 do'taj mentidi'kudhua'po kenpa'ti
 dakhuea' menogkadhua'uyne. A'ti o'nen
 jakyokon opudtaj ijtia'kpo huadak hua'a
 e'manbatia'pakte huakka'mona pakhue'
 e'ne'tada kenda nopoe'hue'ada kenpa'ti
 me'pukhue'ada Diosa be'tihuapoknok
 teynopo'da Jesucristoen huadak hua'a
 o'nonbatia'pakonhua'uyne. Kenda
 mo'nopoet. ³Huadak hua'a nama'da
 manbatia'pakhue' ijjunhua'po aratbuttaj
 nama'da huaknopoe' nama'da e'mana'
 manmadikahue' ijjikay. Aratbuttaj
 buttida huaknopoe' daknopo'da buttida
 hua'a ijmanmadikikay. ⁴Huadak
 hua'a Pablo daka' o'manbatia'pakika'
 Diosa o'nopoenok "Aya'tada huadak
 hua'a yamanbatia'pakika'," Diosa
 mena'uyne. Konigepo huadak hua'a
 'uruda ijmanbatia'pakikay. "Huadakda
 o'manbatia'pakika'." Kenpa' aratbuta
 e'huaa'taj pakhue' e'cada "Huadakda
 o'manmadika'ika', do'huedyo'da
 o'kika'," Diosayo'da e'huaa'ta' ijpakpo.
 Diosa oro'en e'nopoe' o'nopoe'ika'.
⁵Do'taj me'nonpeike'po "Huadakda
 mo'ene, huadakda bo'kika'," kenda
 nama'da onahue' o'nika'uyne. O'nen
 huakupe a'bakaya'po nama'da onahue'
 o'nika'uyne. ⁶"Pablomey huadakda
 o'ene." Yan'batia'pakonhua'. Oro'anayo
 onahue' o'nika'uyne. "Oro' Cristoen
 huata'moneri o'ey. Oro'taj nigpeika'dik
 mo'ene." Kenda ona'dik o'nenig'a
 onahue' o'nika'uyne. ⁷Daka' on'toika'ne.
 Do'tayo'da me'nigpeike'po ighua'
 onahue' o'nika'ne. Konig huaye
 yobedtaj di' o'nika' daka' on'toika',
 ken konigti opudtaj di' o'nika'ne.

⁸Huakka' di' o'nepo Jesucristoen
 huadak hua'a e'manmadikika'ta' ijpakpo
 kenpa'ti Jesucristotaj kanoknopoe'po
 kenpa'ti kan'nigpeike'po opudomeytaj
 o'tihuapokta' ijpakika'uy. ⁹"Diosen
 hua'a o'nonmadikika'nig kente
 huakupe men'yok." E'mana'ta'
 pakhue' ijjeipo huadak hua'ayo'da
 kenpa'da e'manmadikika'ta' ijpakpo
 o'nonmadikika'ne. Huadak hua'a
 o'nonmadikendepo do'hueddakon
 aypotehuapa' diga' ijbaa'ika'uy.
 Huame'noe sikyoere diga' ijbaa'ika'uy.
 Kenda mo'nopoet.

¹⁰Opud huaknopoe'eriere
 ijika'uy. Do'taj bo'tiahuayikame'ne
 on'peikame'ne. Diostaj daka'
 yoknopoi'ka'uy, kenpa'ti huadakda
 ijkika'uy kenda on'tinopoene kenpa'ti
 Diosa me'tinopoene. Dakhuea'
 o'ka'uy be'api' huaahue'dik me'nene.
¹¹⁻¹²Konig be'api' huaoa huasi'potaj
 daka' o'manmadikika' ken konig
 Diostaj daka' yan'nigpeika' daka' o'non-
 madikikame'ne opudtaj. Diosen mo'ene.
 Konig Diosensi'po mo'ene. Diosere
 'urunanada mo'noeonhuahuika'apone.
 Diosensi'po ya'nepo huadak yag'kika'.
 Kenda aya'tada o'nona'ika'ne.

¹³Diosen hua'a o'nonbatia'-
 pakonhua'uynig mo'nigpeepo
 moknopoe'uyne. Konig huabokereken
 e'manmadika' o'e nopoe'hue'ada
 mo'peepo, moknopoe'uyne. Diosen
 buttida e'manmadika' o'e mo'nopoepo
 mo'nigpee'uy. Konigepo opud
 Tesalónica huaknopoe'eritaj "dakiti
 Dios," yona'ikay. ¹⁴Jesucristotaj
 moknopoi'ka'nok onyoyo' huae'eria
 bo'tierikonhuame'ne. Dakhuea'nanada
 mogkadhuahuame'ne, egomey
 pogomey. Konigti Judea huadaribayo
 judío huaknopoe'erien onyoyo'
 huae'eria dakhuea' on'magka'ika'.
 Judío huaknopoe'eritaj on'magka'ika'.
¹⁵A'nennada judío aratbuten adhuea'-

pane' Diosen huamanbatia'pakeritaj on'batiarakikame'te. Kenpa'ti judíoa Jesús Huairitaj on'arakuyate. Do'takon dakhuea' mogkika'po do'taj me'-nen'uyne. Kenpa'da dakhuea' ogkika'po Diostaj durugpakahue' o'nika'. Aratbuta huadak hua'a peehue'dik ka'nike'po dakhuea'da on'kadhuahuika'.¹⁶ Dios judío ehue'taj dakhuea' e'ka' kamanopo'kore'po Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakika'uy. Judío aratbuta mo'manmadika'batika'uyne. Ken konig ogkika'nig'a Diostaj nogiti nogiti dakhuea'da ogkika'. Oynayo Diosa diga' o'bahuadiaydepo ke'ponanada castiga o'magka'apo.

**Tesalónica jak huaknopoe'eritaj
onte'ti e'bata'huadunhua'ta'
o'pak Pabloa.**

¹⁷ Opuđtaj o'nokhua'depo nogyoda adteda o'nokika'po opudtaj huakka' ijnopoikay. Kenpa'ti e'ta'huadunhua'ta' huakka' ijpakikamey. ¹⁸ Opuđtaj a'bata'huadey e'nopoika'tada huahue'dik o'ikamey. Donayo nogok nogok a'bata'huadey e'nopoika'tada toto' huairia menokboe'ikame'ne. ¹⁹⁻²⁰ A'timon Jesucristo Huairia onte'ti bo'huatiakapone. E'huatiakde'te do'hua e'manmadika' Jesucristoen daka' moknopounhua'po 'urua'da mo'nigpeunhua'nok Jesucristo Huairia e'bahuahuayde'te durugnanada ijdurugpakapoy. Kenpa'ti huadakda moknopounhua'nok kenpa'ti Jesucristo Huairitaj daka' monigpeika'nok "dakiti Dios" yona'ika'apoy, egomey.

3 Konigepo Atenas jakyo ijika'po opudomeytaj tipeehued ijjepe "Tesalónica huaknopoe'eri monig yanoknopoe't monig Diostaj yan'nigpeiket," ijnopoepo, "Iyo Atenas jakyo Silvanoere botta'yo'da a'ikaya'po. ² Timoteotaj oro'en huama'buy opudtaj a'manigta'monay'." Ijnopoey. Diosa

Timoteotaj oktie'ea'uy, huadak hua'a kamanbatia'pakike'po kamanmadikike'po oktie'ea'uy. Doere huadak hua'a daka' o'manbatia'pakika'uy. Opuđomeytaj nogiti nogiti eknopounhuahuika' kabatihuapoke'po on'nigta'mona'uyne. Kenpa'ti nogiti nogiti e'nigpeika' kabatihuapoke'po on'nigta'mona'uyne Timoteotaj. ³ Kenpa'ti aratbuta opudtaj en'tieriktada kenpa'ti dakhuea' egka'tada moknopoe'po batikhue' ka'ne'po on'nigta'mona'uyne. Jesucristo moknopoenok aratbuta bo'tierekonhua'apone, bo'tidi'kudhua'apone, dakhuea' mogkadhua'apone mo'nopoet. ⁴ Kenpa'ti opudtaj on'ta'huadunhua'po, "Jesústaj oknopoe'ue' huae'eria oro' huaknopoe'eritaj mo'batierikapone kenpa'ti dakhuea' mogka'apone." Kenda o'nona'uyne. Kenda opudtaj mogka'depo kenpa'ti oro'takon mogka'uy mo'nopoet. ⁵ Konigepo "Menpa' opudtaj toto' huairia kenda yanoknopoe'batik nama'da ya'manetpi'. Kenpa'ti yanoknopoe'batikdetpi'. Huadak hua'a o'nonmadika'uynig'a." Ijnopoepo ijme'pu'kuy. Kenpa' ijnopoepo Timoteotaj on'nigta'mona'uyne. "Jesucristotaj monig moknopoika'. Monig monigpeika'." Yamanati'. Timoteotaj yona'uy, ken.

⁶ Oynayo Timoteo bo'ta'huadunhua'depo do'tekon o'kumejdeme'. Huadakda Diostaj o'noknopoika'te kenpa'ti huayahua'ya di'da on'maika'te menbatia'pakato'me'ne. Oro'taj di'da moknopoika'po kenpa'ti e'tiakta' on'tipaknok konigti opudtaj e'tatiakta' o'paki. ⁷ Jesucristoen huadak hua'a ijmanmadikika'nok aratbuta menhuadiayika'ne kenpa'ti dakhuea' me'nogkika'ne. Opuđomeynayo Jesucristotaj daka' moknopoika'tenok on'tipeedepo durugnanada o'nea'ne do'taj. ⁸ Oy opudomey Jesucristotaj oknopoe'batikhue'da moknopoika'po

daka' mo'nigpeika'po oro'omeya kenda o'nopoepo durugnanada o'noeon-huahikay. ⁹Kenpa'ti opuda daka' moknopoiika'nok durugnanada o'epo dakiti Dios ona'ikay. ¹⁰“Tesalónica huaknopoe'eritaj Jesucristoen nogiti nogiti kan'manmadike'po, nogiti nogiti eknopoe' nogiti nogiti e'nigpeika' kan'mantihuapoke'po mota'mona'.” Sikyo huame'noeere Diostaj o'tiona'pakikay.

¹¹“Tesalónica huaknopoe'riedbayo betohua', Apag Dios, Jesús Huairi. ¹²Konig Tesalónica huaknopoe'eritaj oro'a di'nanada o'maikay. Konigti Tesalónica huaknopoe'eria huayahuaya di' e'maika' kenpa'ti aya'tada di' e'maika' yabatihuapokika', Jesús Huairi. ¹³Kenpa'ti huaknopoiika' yamanopo'teypaka', Dios. Kenpa'da huadaknada huamae', dakhuea' kahue' kan'maika'po Diosa yabatihuapokika'. Jesús Huairiere huaknopoe'eriyoy en'tiakte 'uruda e'noknopoiika'te, kenpa'da huadakda en'maika'te yabahuahuayti'.” Kenpa' Diostaj o'tiona'pakikay.

**Kenda Diosa o'pakika'
nogiti nogiti yag'kikati'.**

4 Oyedda, egomey pogomey, Jesús Huairia kenda o'paknok ihgua'da ona'ne. Daka' men'pee' do'taj. Diostaj a'-durugpakaya'po monig kika'dik o'ey a'-nenda o'nonmadika'uyne. Kenda nogiti nogiti yag'kikati'.

²Jesús Huairia kenda o'paknok kika'dik mo'ene o'nona'uyne. Kenda o'nona'uyng mo'nopoet. ³Huadakda yanika'. Diosenyo'da daka' yag'kika'. Kenda Diosa huakka' o'pak. Nog huabokerekere bakdejhue' yanika'. O'nen huatoe ehue'tada bakdejhue' yanika'. Huatoe'taj daka' yan'matoika'. Konig Diosa o'pak daka'da yan'manika'. ⁵Diostaj oknopohue' huae'eria

on'toepakpo daka' matohue' o'nepo huatoeda o'deretpakpo kenpa'da on'bakdejika'. Kenomey ogkika' konigti kahue' yanika'. ⁶Dakhuea' kahue' yane'. Huaknopoe'eri huama'buyen huatoe'taj bakdejhue' yane'. Kenpa' huaka'eritaj Jesús Huairia castiga o'magka'apo. Kenpa' daka' a'nenda o'nona'uyne. ⁷Huadaknada kagkike'po kenpa'ti Diostayo'da kan'durugpakike'po Diosa bo'baea'uyne. Dakhuea' kagke'po Diosa baehue' mo'uyne. ⁸Be'api' oro'taj e'peeta' pakhue' ee'nayo Diostaj peehue' o'ne. Diosen Nokirega mo'nopo'toene. Oro'omey Diostayo'da o'nigpeikay.

⁹Kenda Diosa mon'madika'uynok huayahuaya di' yan'maika'. Nogiti do'akon ahue' o'nene egomey. ¹⁰Huabada nogyon nogyon Macedonia huadaribayo huaknopoe'eri huama'buytaj di' mo'maika'. Nogiti nogiti di'nada yan'maika', o'nona'ne. ¹¹Huakka' bo'pakpo daka' yanika'. Nogtaj dakhue'da bahuahue' yanika'po o'nenda yag'kika'. Kenda a'nenda o'nona'uyne. ¹²Ken konig bo'kika'nok oknopohue' huae'eria daka' moknokotdepo mana'dik mo'ene. Konig aya'da e'toeonigti e'dik mo'epone. Kusitokhue'dik mo'epone.

**Jesucristo o'tiakpo
huaknopoe'eritaj o'batobehaikapo.**

¹³Oknopohue' huae'eri on'bueydepo onte'ti noyhuadhue' o'neaponok kenomeyen huabeta diga'da on'tabahuikika'. Huaknopoe'eria ekbueyde'te suhue' ehue'dik o'ene kenpa'ti oro'nayo huikhue'dik o'ene, egomey. Huaknopoe'erinayo noyhuad-dik o'neapo. Kenda e'manopoea'ta' o'paki. ¹⁴Jesús o'buey'uyate. E'bueyada o'noyhuaduyate o'nopoene. Kenpa'ti aya' huaknopoe'eri e'buey'uytaj Jesús kenoka' e'tiakte Diosa

o'manoyhuada'apo. Jesúsere kurudyo o'batobehuikapo o'nopoene.

¹⁵ Kenda Jesús Huairia mo'nopo^{ea}'uynig kenda o'non-madika'apone. Jesús Huairi e'huatiakte Jesúsén huaknop^{oe}'eri on'mabueyde'uy ke'na noyhuadhued oro'omeytaj huakkuru tohuahue'dik mo'ëapone. Onokteteyo' bo'tohua'apone e'buey'uytaere huanoe'eri mo'batobehuikapone. ¹⁶ Ken kurudya' Jesús Huairi o'huarakapo. 'Utta'da o'okoypo o'huarakapo. Konig Diosen huata'moneri huairi 'utta'da o'okoyapo, Diosen huatoka' trompeta 'utta'nada ea'te Jesús Huairi o'huarakapo. Huaknop^{oe}'eri e'buey'uytaj huakkuruda o'manoyhuadapo.

¹⁷ Kenta' oro'omey bueyhued hu^{ae}'eritaj kenomeyere kurudyo e'sihui'yo Diosa bo'tobehuikapone. Kurudyo onokteyo' Jesús Huairitaj o'huahuayapone. Jesús Huairiere kenpa'da o'mano^{eon}huahuika'apone. ¹⁸ Konigepo kenda mon'batia'pakika'po huayahuaya mon'madurugpakika', ken.

5 Keniga huabayok Jesús Huairi o'tiakapo kenpa'ti kenoka' Jesús Huairi o'tiakapo nigmadoyahue'dik o'nene, egomey. ² Castiga a'magkaya'po Jesús Huairi o'tiakapo. Kenme'noete kenoka' onmabohue' ee'te idapi' o'tiakapo. Konig sikyopi' nopo^{eh}'ue' ee'te huabereeri on'tiakika'. Ken konig nopo^{eh}'ue' ee'te Jesús Huairi ida o'tiakapo. Castiga a'magkaya'po ida o'tiakapo. Kenda oyda mo'nopoet. ³ "Daka'da o'maene. Be'api' oro'taj ogkahue'dik mo'ëapone." Oknop^{eh}'ue' hu^{ae}'eria kenpa' e'batia'pakte idada Diosa castiga o'magka'apo. Konig et-tone' bogdakhue' o'nepo asi'popakya'po idada diga' on'tiri'ika'. Ken konig idada castiga o'magka'apo. Be'api' monhue'dik o'neapo. ⁴⁻⁵ Opudnayo Diosen

mo'epo konig huakjeyyo mo'ika'po huadakda bo'kika'. Huadak bo'kika'po konig huame'noeteda mo'ika'. Konig sikkiregyo hu^{ae}'eri dakhuea' ogkika' ken konig, dakhuea' kahue' yanika'. Konig huabereeria aratbuttaj pai'da o'manopo'eanika', ken konig Jesús Huairi o'tiakpo opudomeytaj pai'da nopo'eanhue' mo'ëapone, egomey. ⁶ Nogomey sue'da on'nigpeepo Jesús Huairitaj onmabohue' o'nika'. Konig kenomey ogka' kahue' yanet opud. Ya'nonmabo'ika'. Jesús Huairitaj ya'nonmabo'ika'. Daka'da mo'nopo^{eo}po huadakda bo'kika'po Jesús e'tiakte ya'nonmabo'ika'. ⁷ Sikyo on'batayika'. Kenpa'ti sikyokon on'mamayika'. O'nokkudika'. ⁸ Oro'omeynayo Diosen-si'po o'epo konig huame'noete hu^{ae}'eri o'epo, huadakda o'kika'ne. Okkudahue' mo'nepo daka' mon'nopoika'. Toto' huairia oro'taj nama'da ena'ta' bo'tipakika'ne. Kentaj mo'noktioka'. Sorotataj hu^{as}'otaj on'tioka'ika'. Huakutaj on'tioka'ika'. Ken konig daka' Diostaj mo'noknopoi'ka'po kenpa'ti di' huayahuaya mon'maika'po mo'noktioka'ika'. Konig huakutaj e'tioka'nig a'eya'po Diosa mo'nopo'yare'po oknopoi'kay. ⁹ Diosa castiga e'magka'ta' pakhue' o'epo e'manopo'yarea'ta' o'pakika'. Oro'omeytaj a'manopo'yareaya'po oro'en Jesucristo Huairia mo'nigbuey'uyate. ¹⁰ Jesucristoa a'mano^{ean}huahuikaya'po mo'nigbuey'uyne. Jesús e'tiakapotada oro' e'buey'uyayopi' e'noenayopi' konigti Jesúsere o'mano^{eon}huahuika'apone. ¹¹ Konigepo huayahuaya daka' yan'batia'pakika'. 'Uruda yanoknop^{oe}'. Daka' yan'nigpei'ka'. Huayahuaya yan'batia'pakika'. Konig oy Diosen daka' bo'kika' konigti nogiti nogiti daka' yag'kikati'.

Pabloa huaknopoe'eritaj o'maboroay.

¹²⁻¹³ Opuden huaknopoe'eri huairi o'nepo Jesucristoen mo'manmadikika'ne kenpa'ti Diostaj daka' yan'nigpeika' mona'ika'ne. Kenomeytaj daka' yan'matinopoika'po, yan'manigpeika'po, kenpa'ti di' yan'maika'. Kenda ijpakpo konig ighua'da o'nona'ne, egomey pogomey. Kenpa'ti huayahuaya bahuadiayikahue' yanikati'.

¹⁴ Huakka'ahuiti baahue' o'nika'. "Yan'baa'." Yan'manika'. Nogomeypi' nopo'durugpakhue' o'nika'. "Yan'nopo'korea'po yan'nopo'durugpak." Yan'manati'. Nogomeypi' sue'da on'nigpeika'. "Nogiti nogiti yan'noknopoe'po yan'nigpeika'." Yan'manikati'. Aya'tada bahuadiayhue'da ya'neonhuahuika'. ¹⁵ Be'api' dakhuea' egka'nayo kenpa'ti ogkahue' yane'. Huayahuaya 'urunanada yan'matoika'. Aya'tada huadakda yanika'. ¹⁶ Diostaj daka' yanoknopoeika'po yan'durugpakikati'.

¹⁷ Kenpa'da yan'tiona'pakonhuahuikati' Diostaj. ¹⁸ Ke'poda e'e'adapi' dakhue'da e'e'adapi' huadakda e'e'adapi' kenpa'da Diostaj dakiti ya'nona'ika'. Jesucristoen huaknopoe'eri mo'enok kenpa'ti Dios o'paknok dakiti yan'tiona'pakikati'.

¹⁹ Diosen Nokirega opudtaj mon'madikika'ne mo'nopo'toika'ne kenpa'ti bo'tihuapokika'ne. Diosen Nokirega kenda egkika'te "keje'" ahue' yane'. Diosen Nokiregtaj "keje'"

ahue'dik yane'. ²⁰ Huamanmadika'eritaj Diosa daka' o'manopoea'nok kenomeytaj yan'manigpeika'. ²¹ Sue'ada huamanmadika'eri buttida on'nopoe'po buttida hua'a on'manmadikika'. Nogomeynayo nama'da on'manmadika'. Daka' yan'maknopoe'po, menpa' buttida onda', nama'dapi' e'manmadika' o'e, daka' yan'maknopoe'po buttida huadik en'manmadika'nayo daka' yan'maknopoe'po yan'manigpeika'. ²² Dakhuea' e'ka' yan'maenonpo onte'ti dakhue' e'ka'ta' pakhue' yanikati'.

²³ Diosa 'urunopoa'da mo'-manopo'eanhue', huadak e'nopoika' bo'tihuapokonhue', dakhuea' e'nopoika'te bo'tihuapokonhue', Diostaj huadak huakika' mo'tihuapokonhue'. Jesucristo onte'ti e'tiakde'te opudada huadakda kagkike'po kan'nopoe'po kenpa' on'tiona'pakika'ne. ²⁴ Diosa boktie'ea'uyne. Da onahue' moika'ne. Aya'tada huadak e'kika' bo'tihuapokika'apone.

Ta'pota' e'tiona'pak o'manigdikta'mona'.

²⁵ Oro'takon motiona'pakika' egomey.

²⁶ Huama'buytaj keyoda yan'manigdikta'mona'.

²⁷ In beroba' o'nigmadoya'nig aya' huama'buytaj yan'manati'. Jesús Huairi-erea doereada o'nona'ne.

²⁸ Jesucristo Huairia di' yamaika'. Kenpa'ti yamatinepahui'ika', opudomey-taj ijmationapakikay, ken.

2 TESALONICENSES

*Tesalónica huaknopoe'eritaj Pabloa
bottaa' o'manigmadoya'uyate.*

**Tesalónicaya' Jesucristotaj
huaknopoe'eri huakupopakika'eritaj
Pabloa nogerea
o'manigmadoya'uyate.**

1 Tesalónica huae'eri huama'buey
huidpoere huadi'da on'taene.
Jesucristo Huairitaj kenpa'ti Apag
Diostaj huaknopoe'eri mo'epo
bo'kupopakika'. Do Pabloa on'nig-
madoya'ne. Do Silvano Timoteomeya
on'nigmadoya'ne. ²Oro'omeyen Apag
Dios Jesucristo Huairierea 'urua'da mo-
tounhuahuike' bo'tihuapokonhuahuike'
mo'manopo'noeyike' opudomeytaj.

**Jesucristo e'tiakte Diosa castiga
o'magka'apo. Dakhuea' huaka'eritaj
castiga o'magka'apo.**

³Nogiti nogiti Diostaj 'urunanada
moknopoenok kenpa'ti huayahuaya
nogiti nogiti di' mo'maika'nok
opudomeytaj on'tinopoepo dakiti,
Dios o'tiona'pakikay. Kenpa'
ea' huadakda o'enok, egomey
pogomey. ⁴Oknopoe'hue' huae'eria
bo'tierikika'ne. Dakhuea' mogkika'ne.
Pai'da e'nopo'unhuada Jesucristotaj
oknopoe'batikhue' mo'unhua'po daka'
moknopounhuahuika'nok kenda
durugteda Jesucristoen huaknopoe'er-
itaj nogyo nogyo egkupopakika'te
o'manbatia'pakonhua'po daka'
o'noknopounhuahuika' oro'ada
o'manbatia'pakonhuay. ⁵Konigepo
kenoka' opudtaj diga' mo'huanopoepo
kenpa'ti diga' mogka'nig'a opuda
daka' moknopoe batikhue'da
moknopoeonhuahuika'nok Diosa
opudtaj daka' me'noknopoi'ka'ne.

Buttida Diosa o'batia'pakapo. Jesucristo
kurudya' e'tiakte, "Konigepo opud
daka' moknopoi'ka'nok opudtaj diga'
mogkika'ne. Do'huedsi'po mo'ene."
Diosa mona'apone.

⁶Opudtaj pai'da huamanopo'ea'eritaj
Diosa daka' o'matinopoepo kenomay-
tataj pai'nanada o'manopo'ea'apo.
⁷Nogok Jesús Huairi kurudya' e'tiakte
castiga a'magkaya'po e'tiakte oro'omey
pai'da huanopo'unhuahuika'eritaj
durugda mo'manopo'toun-
huahua'apone, Diosere durugda
monopo'unhuahuika'apone. Jesús
Huairi Diosya' kurudya' o'huarakpo
e'bakpaknopoya' teyda Diosen
huata'moneriere o'huarakapo. ⁸Diostaj
oknopoe'hue' huae'eritaj kenpa'ti
Jesucristoen huadak hua'ataj nigpee'hue'
huae'eritaj Jesucristoa o'tiakdepo
castiga o'magka'apo. ⁹Jesús Huairia
castiga o'magkadhuahuika'apo. Jesús
Huairi jeynananada kenpa'ti teynanada
o'ika'po kenpa'nada keyoda Diosa
o'maenapo. ¹⁰Jesús Huairi e'tiakte
aya'ada huaknopoe'eria opudomeyere
on'me'puke'po 'urua'nanada o'e aya'ada
konigti o'huaa'apone. Jesucristoen
huadak hua'a opudomeya oro'taj
mo'pee'uynok Jesucristo e'tiakte kenere
mo'unhuahuika'apone.

¹¹Opudomeytaj o'nigtiona'-
pakika'po ke'nen 'urusi'ponig e'mae'
opudtaj mo'bayahue', opudtaj
mo'madurugpake', huadak e'kika'
bo'paknok bo'tihuapokike', teyda o'epo
bo'tihuapokike' kenpa'ti huaknopoi'ka'
huanigpei'ka' teyda bo'tihuapokike',
kenpa' o'nigtiona'pakika'ne. ¹²Kenpa'
o'nigtiona'pakika'nok 'urunanada
bo'kika', daka' moknopoi'ka', kenda
nogomeya bo'tiahuayika'po Jesús
Huairi 'urunanada o'e o'noknopoe'po
on'batia'pakika'apo. Opudomeykon
Jesús Huairien mo'enok huadakda
o'nika' aya'ada moknopoe'apo. Diosere

Jesucristo Huairiere di' mo'maepo mo'matinepahui'po 'urunanada monigkika'apone.

Dakhuea'da huaka'eri huairi o'eapo.

2 Oro'en Huairi Jesucristo o'tiakapo. Kenere o'kupopakapoy. Jesúsere Diosa oro'taj bo'kupopaka'apone. Kenda e'batia'pakta' o'paki, egomey pogomey. ²Sue'ada nama'da on'batia'pakpo nama'da mo'nigmadoya'po, do'a Pabloa on'nigmadoya'ne nama'da on'batia'pakapo. Jesucristo Huairi onte'ti o'tiakdeme' nama'da on'batia'pakapo. Jesucristo Huairi onte'ti o'tiakdeme' e'pee'ada ida me'pu'kudhue' yane'. ³"Jesucristo Huairi o'tiakdeme'." Nama'da mona'apone. Kenda manpee'hue' yane'. Nogok Jesús Huairi o'tiakapo. Tiakhued ee'ted huakkuru aratbut Diostaj on'huadiayapo kenpa'ti huabokerek dakhuea'da huaka'eri huairi o'eapo. Kentaj Diosa castiga ogkadhuahuika'apo. ⁴Ke'na dakhuea' huaka'eria Diostaj diga' o'huadiayapo. Dios e'ketka'takon o'bahuadiayapo. Donayo huadagnada ijje' o'batia'pakapo. Diosen jakyo o'huadpo "Dios ijje'," "Do'taj men'nigpeika'," nama'da oa'ika'apo.

⁵Kenda opudomeyere ijje'poed o'nonbatia'pakuyne. Menpa' bokkahuepi'. ⁶Oy nogtiada o'paknok dakhuea' huaka'eri huairi tiakhueddik o'e. Nogok o'paknok tiakdik o'eapo. Kenda mo'nopoet. ⁷Konig iregireg dakhuea' o'ka'depo oy dakhuea' huaka'eritaj Diosa o'toepo a'ti nogok o'enonapo. ⁸⁻¹¹Kenoka' dakhuea' huaka'eri huairi o'tiakapo. Toto' huairia o'tihuapoknok teyda o'epo o'tiakapo. Nama'de a'maknopoeaya'po 'urua'nanada o'kika'apo. Konig tiahuyhue' o'nunhuahuika' kenda o'ka'apo. Nama'da o'mana'apo. Oknopoe'hue' huae'eritaj kenpa'da

huabueyeritaj dakhuea'da o'nopoepo nama'da o'manopoea'apo. Kenpa'da on'mabueyapo a'nopo'yareaya'po Jesucristoen buttida hua'a pakhue' o'nenok. Konigepo "Nama'da kanoknopoe'," Diosa oa'. Kenpa'ti ke'na dakhuea' huaka'eritaj Jesús Huairia o'tipojpo o'arakapo. Kenpa'ti Jesús Huairi 'urunanada jeynanada o'tiakpo dakhuea' huaka'eritaj kenpa'da o'batikanapo. ¹²Ken konig o'ka'po aya' buttida hua'a oknopoe'hue' huae'eritaj aya' dakhuea' e'ka' huapakeritaj kenpa'da castiga o'magka'apo.

Tesalónica huaknopoe'eritaj a'manopo'yareaya'po Diosa o'baktie'ea'uyate.

¹³Diosa a'manopo'yareaya'po huakkuruednana mo'bae'ea'uyatenok "Dakiti Dios" tiona'pakika'dik o'ene, egomey pogomey. Jesús Huairied huadi' mo'ene. Diosen Nokirega mo'nopo'toepo 'urunopoa'da mogkika'ne kenpa'ti Jesucristoen buttida hua'a moknopoenok Diosa mo'nopo'yarea'ika'ne. ¹⁴Diosa o'paknok Jesucristoen huadak hua'a o'nonmabatia'pakuynek moknopoe'uyne. Jesucristo Huairiere 'urunanada kan'manounhuahuike'po.

¹⁵Opudtaj on'ta'unhua'po daka' o'nonmadikadhuahua'po kenpa'ti huamanmadika' beroba'te on'nigmadoyadhua'uyne. Kenda okbatikhue'da okkahuehue' ya'nepo daka' yanoknopounhuahuika', egomey. ¹⁶Oro'en Jesucristo Huairi kenpa'ti oro'en Apag Dios o'pakpo oro'omeytaj di' mo'epo mo'nopo'durugpakannhuahuika'apone kenpa'ti 'urua'nanada mogkadhuahuika'apone oro'taj mo'nopoea'ne. ¹⁷Ken Diosa 'uruda huanopoe'yo' mo'nopo'toeonhuahuike' kenpa'ti huadakda huamanbatia'pakika' huadak huakika' mon'tihuapokonhue', ken.

Oro'taj motiona'pakika'.

3 Kene'huaya' o'nona'pone egomey pogomey oro'taj yan'tiona'pakika'. Jesús Huairien e'manmadika' ijhuiti ehue' manbatia'pakdik iijeapoypi'. Nogyo nogyo manbatia'pakdik iijeapoy. Kenpa'ti konig opudomey daka' mo'pee'uy. Konigti huakka'ada kan'nigpee'po ken konig yan'tion-a'pakika'. ² Aya'da huaknopo'e'eri ehue' o'nepo huakka'ahuiti dakhuea' huaka'eri oro'taj dakhuea' e'magka'ta' on'pakika'nigta daka' yabatioka' Diostaj motiona'pakikati'. ³ Jesucristo Huairia kenda ijka'apoy oa'po kenda o'kika'. Kentayo'da daka' oknopoika'dik o'ene. Opudomeya daka' Diostaj huaknopoika' daka' huanigpeika' bo'tihuapokapone. Kenpa'ti toto'en nama'da huanopo'e'taj bo'tioka'ika'apone. ⁴ Kenpa'ti kenda o'noname'ne bo'kika' kenpa'ti bo'kadhuahuika'apo Jesucristo Huairitaj oknopoepo daka' o'tinopoey. ⁵ Diosa di' o'maika'. Diostaj nogiti di' huai'ka' Jesús Huairia bo'tihuapokike'. Kenpa'ti konig Jesucristo pai'da e'nopo'uyada batikhue'ada daka' o'nigpeika'. Konigti opudomeykon batikhue'ada daka' huaknopoika' Jesucristo Huairia bo'tihuapokike'.

Aypo huabae' yan'baa'ika'.

⁶ Sue'ada huama'buy aypo huabae' e'baa'ta' pakhue' o'ne. Kenda o'nonmadika'uynig nigpeikahue' o'nika'. Kenomeytaj huata' yan'makikati'. Jesucristo Huairi kenda o'paknok o'nona'ne, egomey. ⁷ Opudere o'ika'po bakahue' huae'eri ehue' o'ika'ne. Aypo huabae' o'baa'ika'ne. Konigti kika'dik o'ene mo'nopoet. ⁸ Be'tapi' aypote

huakupe o'bayokika'ne. Aypo katetehue' be'api' yokhue'dik mo'enok sikyoeta' o'baa'ika'ne kenpa'ti huame'noe o'baa'ika'ne. Huakupe aypotehuapa' o'bae'ika'ne. ⁹ Jesucristoen huadak hua'a o'nonmadikanhua'po katetehue' aypo boyok ona'dik o'neay'uynig'a kenpa' onahue' o'nika'ne. Aypotehuapa' o'baa'ika'po opuda on'tiahuaypo kenpa'ti e'baa'ta' bo'pakapet. ¹⁰ Opudere e'huae'oka' "be'api' baahue' e'nika'nayo bapehue'dik ka'ne," o'nona'uynne. ¹¹ Opudere sue'ada sigpi' baahue' o'nika'po on'manmahui'ika' o'pee. ¹² Baahue' huae'eritaj ijmanay, "Soata'da aypote yan'baa'ika'." Oro'en Jesucristo Huairi kenda o'paknok o'nona'ne.

¹³ Nogomey sue'da huadak egkika'nayo opudomeynayo 'urunanada yag'kika', batikhue'da huadaknada yag'kika', egomey pogomey. ¹⁴ In beroba' on'nigmadoya'ne be'api' e'nigpeeta' pakhue' ee'nayo kentaj daka' yanokia'. Kabire'po kentaj tiahuayahue'dik yanika'. ¹⁵ Takanig oknopoehue' ya'nepo konig huama'buytaj enapa' "yanopo'korea'," daka' yan'manikati'.

Ta'pote kene'huaya' Pabloa o'mationa'pakuyate.

¹⁶ Jesucristo Huairi huamanopo'-noeya'eri o'epo opudomeytaj kamanopo'noeyike', menokapi' kamanopo'noeyike', opudere kai'ke', on'tiona'pakika'ne.

¹⁷ Do Pablo ijjeipo ijdikta'mona'po do'hued huaba'a ijmadoya'po konigti aya' beroba'te ijmadoya'ikay. ¹⁸ Oro'en Jesucristo huairi opudomey aya'tada daka' kamanigkike'po ijtiona'pakikay, ken.

1 TIMOTEO

*Huakkuruda Pabloa
Timoteotaj o'nigmadoya'uyate.*

**Pabloa Timoteotaj
o'nigmadoya'uyate.**

1 ¹⁻²Do Pabloa o'nigmadoya'ne, huadi'da Timoteo. Diosa Jesucristo-erea me'ta'mona'uyne. Huadak hua'a kamanbatia'pake'po me'ta'mona'uyne. Diosa oro'omeytaj o'manoeahuahuika'. Jesucristotaj oro'omey ekpoe' o'nigika'ne. Jesucristoen huata'mona'eri iijenok, Jesucristotaj iknopoodenok konig do'hued hueretda huaknopoe'eri huasi'po o'taene, Timoteo. Oro'en Apag Dios Jesucristo Huairierea 'urunanada megkadhuahuike' metinepahuiodhue' menopo'noeyanhue'.

**Nama'da en'manmadika'taj yan'batik
yamana', Pabloa ona'uyate.**

³⁻⁴Macedonia huadaribayo huaboa'da akhua'deya'po nogiti daka' o'boroayonpo Efeso huakka' jakyo yaika'po. Efeso huaknopoe'eri ere sue'da huakka'ahuiti nama'da on'manmadika'ika' kenpa'ti adhuae'pane'endik batikhue'ada on'batia'pakonhuahuika'. Kenda manmadikahue' yane', yamana'. Daka'da oname'ne. Adhuae'pane'endik e'batia'pakonhuahuika'nayo onpapayo' maboi'dik o'ene. Kenda ea'nayo Diostaj eknopoe' Diostaj e'nigpeika' tihuapokhue'dik mo'ene. Akhua'deya'po o'boroayon'uyne.

⁵Kenda o'boroayon'uynok ona'po 'urunopo'da kenpa'ti buttida mon'nopoika'po daka' Diostaj mo'noknopoi'ka'po aratbuttaj di'nanada mon'maika'. ⁶Huakkitihue' huamanmadika'eri huadakda e'mandika' nopoenkahue' o'nepo nama'da on'ba-

tia'pakika'po on'maboi'ika'. ⁷Moisesen e'mana' e'manmadika'ta' e'pakada Moisesen e'mana' nopoe'hue'ada o'nepo kenomeyen e'manmadika'kon nopoenkahue'da o'nepo.

⁸Ken Moisesen e'manmadika' huadakda o'e o'nopoene. Oro'nayo dakhuea' o'kikay nopoe'dik o'ene. ⁹⁻¹⁰Huanigpeika'eritaj kenpa'ti huadak huakika'eritaj Moisesa manahue' o'uyate. Dakhuea' huaka'eritaj manigpeehue' huaka'eritaj Diosa o'paknok Moisesa o'mana'uyate. Dakhuea' e'ka' kan'nokote'po kenpa'ti kan'nopo'kore'po o'mana'uyate. Diostaj pakhue' huae'eritaj Diosen hua'a huanigpeehue' huae'eritaj dakhuea' huaka'eritaj Diostaj oknopoe'hue' huae'eritaj Diostaj tiona'pakhue' huae'eritaj huaotaj huayetapi' huarakeritaj idiaypo huabarakeritaj nogen huatoe huabakdejeritaj nog huabotbokereka' huabakdejeritaj huabakbereeritaj da huaa'eritaj buttida ijjay nama'da huaa'eritaj Diosa o'paknok Moisesa o'mana'uyate. Kenpa'ti nogomey huadak e'manmadika'taj nigpeehue' ee'nayo kan'nopo'kore'po Moisesa o'mana'uyate. ¹¹Kenda Jesucristoen huadak hua'a daka' o'manmadika'ikay. Jesucristoen huadak hua'a kamanmadike'po Diosa huadak hua'a yamanmadika' mena'po me'ta'mona'uyne do'taj.

**Jesucristoa di' o'epo Pablota
o'tinepahui'uynok konigepo
dakiti Jesucristotaj ona'uyate.**

¹²Diostaj do'a daka' o'nigpeika'apo Jesucristo Huairia meknopoenok huadak hua'a huamanbatia'pakonhuahuika' Jesucristoa bektie'ea'uyne kenpa'ti teynanada kamanmadike'po be'tihuapokika'ne. Konigepo "dakiti" yona'ikay. ¹³A'nenda Jesucristoendiktaj ijtidike'ika'uy.

Jesucristoen huaknopoe'eritaj dakhuea'nada ijmagkika'uy kenpa'ti ijbaticidike'ika'uy. Kenda e'kika'tada Diosa me'tinepahui'po dakhuea' e'ka' bekkahuea'uyne. Diosensi'po Jesucristotaj oknopoe'hued ijje'po kenpa'ti nopoe'hue' ijje'po dakhuea' ijkika'uy nok Diosa bekkahuea'uyne. ¹⁴ Kenpa'ti oro'omeyen Huairia 'urua'nanada megka'nok Jesucristotaj yoknopoe'po di' o'maey.

¹⁵ Dakhuea' huaka'eritaj a'bakkahueaya'po a'manopo'yareaya'po Jesucristo Diosya' kurudya' bo'hua-tiakuyate. Kenda buttida o'da'ika'. Daka' oknopoe'dik o'ene. Nogomey sue'da dakhuea' egkika'tada donayo dakhuea'nanada ijkadhuahuika'uy. ¹⁶ Dakhuea'nanada e'kika'tada Diosa di' me'epo me'tinepahui'po me'nopo'ko-rea'uyne. Aratbuttaj digan'nanada o'matinepahui'udhuahuika'po Diosa. Kenda kamanopoeanhuahuika'po bekkahuea'uyne. Do'taj dakhuea'nanada huaka'eri ee'tada bekkahuea'uyne. Aratbut on'tipeepo Diosere noen-huahuika'dik kanoknopoe'po Diosa menopo'yarea'uyne. ¹⁷ Konigepo "Dios Huairia aya'tada o'mananhuahuika', bueyhue' o'ika', kentaj tiahuyhue'dik o'ey, kenyo'da hueretda Dios o'e, aya'nanada o'nopoe, huadaknanada 'urua'nanada o'ika'." Mon'batia'pakika'.

¹⁸ Konig do'huedsi'po o'taene, Timoteo. "Diosa be'tihuapokika'apone, yaknopoika'po yanigpeika'po Diosen hua'a yamanmadika'," Diosen huamanbatia'pakeria mona'uyne. Okkahuehue' yae'. Yanopuenka'po daka' yaknopoe'po, 'urunopo'da yanopoe'po huadakda yakika'po, me'pukhue'da buttida hua'a yamanmadikika'. Nama'da huamanmadika'eritaj "nama'da manmadikahue' yane'," yamana'. Ona'ne, sion. ¹⁹ Huakka'ahuiti huadak ijkay nama'da e'nopoe'ada dakhuea' ogka'uy.

Onte'ti Jesucristotaj oknopoe'hue' o'nepo nama'da o'noknopoe'uy. ²⁰ Himeneo Alejandroere huabokerek o'nepo ken konig ogka'uyate. Huadak ijkay e'nopoe'ada dakhuea' ogka'uy. Diostaj dakhuea' onahue'dik huaboa'da kanopoetpake'po castiga kamagke'po toto' huairitaj ijbayok'uy.

Konig e'tiona'pak Pabloa o'manmadika'uyate.

2 Huakkuru huakka' ijpakpo ijmanay. Yan'mationa'pakika' ijmanay. Aya' aratbuttaj "yamatinepahui'po," "yabatihuapokika', Dios" "dakiti, Dios" mon'mationa'pakika'. ² Gobierno huairia oro'omeytaj huadiayhue' mo'e'po, kenpa'ti oro'omey 'uruda a'eya'po, oro'omeya a'manopo'noeyaya'po, Diosenyo'da a'kikaya'po, huadak a'kikaya'po, gobierno huakhuairitaj mon'mationa'pakika' kenpa'ti aya' huairitada mon'mationa'pakika'. ³ Ken konig e'mationa'pakika' huadakda o'e. Diosa kenda o'pak. Diosa oro'en huamanopo'yarea'eri o'epo kenda o'pak. ⁴ Aya'tada e'manopo'yarea'ta' o'pak kenpa'ti buttida hua'a Jesucristotaj aya'da eknopoe'ta' bo'tipakika'ne. ⁵ Diosyo'da huadakda o'ika'. Jesucristo nogbokerektida o'epo, huamanopo'noeya'eri o'epo ke'nayo'da Diostaj manopo'noeya'dik mo'ene. ⁶ Ken Jesucristo huabokerek o'epo aya'tada dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po kenpa'ti castiga e'ka'taj a'batiokaya'po o'pakpo mo'nigbuey'uyate. Kenoka' Diosa o'pakdepo kenda moknopoe'a'uy. ⁷ Kenda a'manbatia'pakya'po Diosa bektie'ea'uyne kenpa'ti me'ta'mona'uyne. Nog aratbutte Diosa me'ta'mona'uyne. Nog aratbut kanoknopoe'po Jesucristotaj buttida hua'a yamanmadika' mena'uyne. Jesucristotaj yoknopoe'po buttida ijjay. Da ahue' ijjey.

⁸ Konigepo meyopi' aratbut ogkupopakpo Diostaj a'batadi'keaya'po ogkupopakpo huabokerek yan'tiona'pakika'. ⁹Urunopo'da konig dakhuea' kikhue' ya'nepo yan'tiona'pakika'. Kenpa'ti huadiayhue' ya'nepo, maboyhue' ya'nepo Diostaj yan'tiona'pakika', kenda ijpakpo ijay. ⁹⁻¹⁰Kenpa'ti ettone' huaknopoe'eri egkupopakya' daka' kanotike'po, sue'da huadak yudtaj kanotike'po. 'Uru yudtaj huabokereka me'nonti-ahuyye'po othue' ka'nike'. Diosen o'nenok huadakkanada kan'kike'po. 'Urua'nanada huakuhuij a'eya'po ijhue'da kumoretkadhuahui kahue' ka'ne'. Kenpa'ti siro oro huaka' kenpa'ti sakbij huakka'tenanada ee'tada kenpa'ti yudtaj huakka'tenanada ee'tada othue' ka'nike'po ijay. ¹¹Ogkupopakpo ettone' soata' ka'ne'po huadak hua'ataj daka' kan'pee'po huaknopoe'eri huairitaj kan'nigpee'. ¹²Egkupopakte ettone'a huabokerektaj manmadikahue' ka'ne'. Konig huairia manahue' ka'ne'. Utaka' ka'ne'. Ijay. ¹³Konigepo huakkuruda Adantaj o'ka'uyate Diosa. Ta'pota' Evataj o'ka'uyate. ¹⁴Toto'a da ena'te Adan dakhuea' kahue' o'uyate. Toto'a da ena'te ettone'nayo o'nigpeepo dakhuea' o'ka'uyate. Diostaj nigpeehue' o'epo dakhuea' o'ka'uyate. ¹⁵Ettone' Diostaj o'noknopoe'po onsi'popakpo Diosen durugda o'neonhuahuika'apo. Nogomeytaj di' o'nepo, Diosen daka' ogkika'po, daka' on'nopoe'po daka' ogkika'po, Diostaj daka' o'noknoponhuahuika'po Diosere durugda o'neonhuahuika'apo.

**Huaknopoe'eritaj huamatoe'eri
huairi konig e'dik o'ne.**

3 Huaknopoe'eritaj huamatoe'eri huairi ee'ta' e'paknayo be'api' huadak e'dik o'e. Huaknopoe'eritaj huamatoe'eri huairi huadik o'ne obispo.

Huaknopoe'eritaj huamatoe'eri huairi 'urunanada ogkika' o'nopoe'y. Kenda buttida o'e. ²Konigepo huaknopoe'eritaj huamatoe'eri huairi huadakda e'dik o'ne. Huadak o'nenok huaknopoe'eria dakhuea' huaahue'dik o'nika'. Nogtida ettone' huatoe toe'dik o'ne. Sue'da katetapi' huapakeri e'dik o'ne. Huakka' huamai'hue mayhue'dik o'ne kenpa'ti katepi' o'ka'po daka' o'nopoe'po kadhua'dik o'ne. 'Urua kika'dik o'ne. Huadakda o'ne nogomeya on'maknopoika'. Huaknopoe'eritaj huamatoe'eri huairi esoeri huaknopoe'eritaj batokudika'dik o'ne jakyo. Apagba' 'uruda manmadika'dik o'ne. ³Huamai'hue okkudahue' ika'dik o'ne. Huabatuktukeri ehue'dik o'ne. Huamanoeynoeyeri e'dik o'ne. Huakupe engaña e'magka'ta' eretpakhue'dik o'ne. Sonnopoda e'dik o'ne. ⁴Huaknopoe'eritaj huamatoe'eri huairi ke'nen huabettaj ke'nen huatoe'taj huasi'poeretaj daka' matoika'dik o'ne. Daka' manika'dik o'ne. Ke'nensi'poa daka' nigpeika'dik o'nepo huaojtaj daka' oknopoe'po onika'dik o'ne. ⁵Huabokerekpi' huatoe'taj huasi'poeretaj daka' matoe'hue'dik ee'nayo kenpa'ti huaknopoe'eritaj daka' matoe'hue'dik ya'neapet. ⁶Jesucristotaj huaboa'da eknopoe'nayo ke'na hueretda huaknopoe'eritaj huamatoe'eri huairi ehue'dik o'ne. Konig a'ennanada toto' huiri nama'da o'nopoe'uyate. 'Urunanada ijje'y nama'da o'nopoe'uyate, konigepo Diosa castiga o'magka'po tototaj o'maen'uyate. Kenpa'ti hueretda huaknopoe'eri huamatoe'eri huairi huaboa'da eknopoe'ada nama'da huadakda ijje'y nopoe'dik o'neapo. Dakhue'api' ka'dikpi' o'neapo. ⁷Kenpa'ti huadakda o'kika' oknopoe'hue' huae'eria oknopoe'dik o'ne. Kenpa' oknopoe'hue' ee'nayo huairitaj dakhuea' hua'adik

o'ne. Kenpa'ti toto' huairia engaña ka'dik o'maeapo.

**Huaknopoe'erien huatihuapokeri
huairi konig e'dik o'ne.**

⁸ Jesucristotaj huaknopoe'erien huatihuapokeri huairi, diáconos o'nepo 'uruda kika'dik o'ne. 'Uruda daka' nopoika'dik o'ne. Nogpa' nogpa' huaa'eri ehue'dik o'ne. Huakka' huamai'hue mayhue' o'nika'. Huakupe engaña e'magka' eretpakhue'dik o'ne.

⁹ Jesucristotaj buttida hua'a Diosa mo'nopoea'uyné. Oro'a oknopoe'y huaknopoe'erien huatihuapokeri huairikon daka' oknopoe'dik o'ne. 'Urunopo'ada oknopoe'dik o'ne.

¹⁰ Diáconostaj oktie'ea'hued kenomeytaj daka' yan'batiahuayonhua'po yan'matinopoepo huadakda e'ne'nayo huaknopoe'erien huatihuapokeri ka'ne'po. ¹¹ Kenomeyen huatoekon 'uruda kika'dik o'ne. Ettone'en huanopo'a daka'da o'noknopoe'po kika'dik o'ne. Huamahua'eri ehue'dik o'ne. Huamai'hue huapakeri ehue'dik o'ne. Daka' huanopoe'eri e'dik o'ne. Nama'da ahue'da ke'nen hua'a kenda huakika'eri e'dik o'ne.

¹² Huaknopoe'erien huatihuapokeri huairi nogtida ettone' huatoe toe'dik o'ne. Huatoe huasi'poeretaj daka' matoika'dik o'ne. ¹³ Jesucristoen huaknopoe'erien huatihuapokeri huairi 'uruda en'tihuapokika'nayo huadakda o'ne aratbuta on'tinopoeapo. Kenpa'ti nogiti daka' on'nopoe'po Jesucristoen huadak hua'a on'manbatia'pakapo.

**Buttida hua'a Diosa
moknopoea'uyné 'urunanada o'e.**

¹⁴ Onte ida ijhuahua'apetdapi' Timoteo. In o'nigmadoya'nig

¹⁵ ijhue'tada e'huahua'nayopi' Jesucristotaj huaknopoe'eri huairi be'a ya'neapet huabaktie'ea' kenda

a'nopoeaya'po ontaj o'nigmadoya'ne. Oro'omey Diosen aratbut o'ey. Ken Dios o'noeonhuahuika'po kenpa'ti buttida hua'a daka' mo'tounhuahuike'. Kenpa'ti buttida hua'a'a daka' bo'tioka'ika'ne.

¹⁶ Buttida Jesucristoen hua'a Diosa moknopoea'uyné 'urua'nanada o'e. A'nenda nopoe'hue' o'ika'uyné.

Kurudya' Dios o'si'poe'uyate aratbutenso'nigda. Jesucristo kenpa'da huadak o'ika'po keno'da buttida oa'ika'. Diosen Nokirega mo'nopoea'uyné. Diosen huata'moneria on'tiahuayika'po daka' on'tihuapokonhuahuika'uyate. Jesucristoen huadak hua'a aya' aratbuttaj aya' huadaribaya' on'manbatia'pakonhuahua'de. Nogbaya' nogbaya' nogdari nogdaribaya' aratbut Jesucristotaj o'noknopounhuahuika'de. Kurudyó onte'ti o'hua'uyate.

**Nogok huaknopoe'eri hueretda
eknopoe' o'noknopoe'batikapo.**

Nama'da eknopoe'kon on'pakapo.

4 Nogok Jesucristotaj hueretda eknopoe' huakka'ahuiti o'noknopoe'denig'a o'noknopoe'batikapo. Onte'ti Jesucristotaj oknopoe'hue' o'neapo. Da huaa'eri toto' nokiregtaj on'peika'apo. Toto'en nama'da huamanmadika'eritaj on'nigpeonhuahuika'apo. Diosen Nokirega kenda daka' mona'uyné.

² Da huaa'ika'eri da ijyaya' nopoe'hue' o'epo nama'da on'manmadika'apo. Huakka'ahuiti on'manigpeonhuahuika'apo.

³ "Toepakhue'dik yane'." Nama'da on'mana'ika'. Kenpa'ti "nogda nogda ojpai' aypopi' bapheue' yanika'," on'mana'apo. Kenda nama'da on'mana'apo. Diosa ken ojpai' aypoere o'ka'uyatenok Jesucristotaj huaknopoe'eri buttida huaknopoe'eri o'nepo Diostaj dakiti o'nona'depo aypo ojpai'eritaj kan'bape'ike'. ⁴⁻⁵ Kena'po

Diosa aya'tada o'ka'uyatenok aya'da huadakda o'e. "Huadak o'e." Diosa oa'uyate. Kenpa'ti dakiti Dios mon'tiona'pakdepo mon'bape'. Bapokhue' ehue'dik o'ene.

**Jesucristoen huamanmadika'eri
daka' nopoika'dik o'ne. Huadak
oknopoika'dik o'ne.
Huadakda kika'dik o'ne.**

⁶ Efeso jak huaknopoe'eri hua-ma'buytaj kenda daka' yamanmadika'. I'manmadika'po Jesucristoen 'uruda i'nigpeepo huadak hua'a iknopopeo Diostaj nogiti teynopo'da i'eapo. Kenpa'ti buttida eknopoe' daka' iknopopeo Diostaj 'urunopo'da i'ika'apo. ⁷ Sue'da huamanmadika'eriomey nama'da on'manbatia'pakonhuahua'. Konig judío adhuea'pane' on'manbatia'pakonhuahua'. Kenomeytaj manigpeehue' yae'. Diostaj yamationa'pakika'. Diosenyo'da yakikati'. ⁸ Huaso' a'teypakya'po e'kete'nayo sue'da huadak mo'ea'ne. Diostaj o'nigpeika'po huadaknana mo'ea'ne. Diostaj o'nigpeika'nok oy Diosa bo'tihuapokne. Durugda o'ikay kenpa'ti nogok Diosere durugnanada o'noeonhuahuika'apoy. ⁹ Kenda buttida o'e. Aya'ada oknopoe'dik mo'ene. ¹⁰ Konigepo Diosen diga'da o'kikay kenpa'ti oro'taj e'tidi'kudhua'te diayhue' o'epo daka' o'nigikay. Kena'po Dios huanoeonhuahuika'eri o'e daka' oknopoe'y. Aya' hueretda huaknopoe'eritaj Diosa o'manopo'toeonhuahuika'po o'no'po'noeanhuahuika'apo.

¹¹ Kenda yamana'ika' kenpa'ti yamanmadikika'. ¹² 'Urudikyo' yabatia'pakika'. Huaknopoe'eria ontaj bo'tiahuaypo konigti huadakdikyo' batia'pakdik o'neapo. Huadakyo' yakika'. Ontaj bo'tiahuaypo konigti huadakyo' kika'dik o'neapo. Diostaj aratbuttere di' yamaika'. Ontaj

bo'tiahuaypo konigti di' on'maeapo. Cristoen nokirega 'urunopo'da yaika' kenpa'ti daka' yaknopoika'. Ontaj bo'tiahuaypo 'urunopo'da o'nika'apo kenpa'ti daka' o'noknopoika'apo. Sue'da huatone'mon ee'pi' ontaj nigpeedik o'neapo. ¹³ A'ti ijhuahua'apoy. Ontaj huatiakhued ee'te huaknopoe'eri egkupopakte Apag Diosba' yamanika', yamaboroay'ika', yamanmadikika'. ¹⁴ Diosen Nokirega huaknopoe'eri huairitaj o'manopoea'nok "Diosa be'tihuapokika'apone, e'maboroay', e'manmadika', e'matoe' kenda be'tihuapokapone." Huairia bo'tibata'te'po mona'uyne. Kenda okkahuehue' yaepo mepu'kehue' i'epo daka' yamaboroay'ika'.

¹⁵ Kenda huairia mona'uyne kenda yanopoika'po daka' yakika'. Nogiti nogiti 'uruda Diosen i'kika'nok aya'ada tiahuaydik me'ne'po. ¹⁶ Dakhuea'pi' ijkay huata' yatinopoika'. Menpa' nama'dapi' ijanmadikay huata'da yatinopoikati'. Daka' yanopopeo 'urunanada Diosen hua'a yamanmadikika'. Kenda e'kika'nayo Diosere durugda i'noeonhuahuika'apo. Ontaj huanigpeika'erikon Diosere durugda on'noeonhuahuika'apo.

**Huaknopoe'eritaj monig
magka'dik o'ene.**

5 Huaknopoe'eritone'taj ighua' onahue' yaepo konig huadi' huaojtaj enapa' daka' yamaboroay. Huabokerek sue'da huatone'mon huae'eri konig huama'buytaj enapa' 'uruda yamaboroay'ika'. ² Ettone'tone'taj konig o'nen huayetaj enapa' daka' yamaboroay'ika'. Kenpa'ti mune'yotaj konig huaidpotaj bokerekbohue' yaepo daka' yamaboroay.

³ Ayhuatone'en huabet ehue'da o'tae'nok konig pai'da ee'ok ayhuatone'taj katepi' kan'bayokike'

huaknopoe'eria. ⁴Bepi' ayhuae
huasi'po e'kereke' huayobupi'
e'kereke' e'tamaenayo huasi'po
huayobupi' huaojen huayereen a'nen
mo'nigbae'ika'wynig huakka'da dehuea'
o'ne. Huaojtone'taj huayetone'tapi'
kan'tihuapokike' Diosa kenda o'paknok
kan'bayokike'. ⁵Ken ayhua huabet
toehue'da konig pai'da o'nepo Diosa
be'tihuapokapone on'nopoepo,
kenpa'ti huame'noe sikyoere Diostaj
on'tiona'pakika'. Kenomey hueretda
ayhua o'ne. Kenomeytaj huaknopoe'eria
kan'batihuapokike'. ⁶Nog ayhuanayo
hua'enda diga'da o'deretpakika',
huakka'da o'deretpakika', kenomeynayo
konig nopo'noeyhue' o'ne. Hueretda
ayhua ehue' o'nenok batihuapokhue'
ka'nike'. ⁷Kenda huaknopoe'eritaj
yamana'. Ayhuaensi'poapi' huayayoapi'
katepi' aypopi' yan'bayokika'.
Yamana'. E'bayokika'nayo be'api'
dakhuea' bahuahue'dik o'neapo.
⁸Huabet konig pai'da huapane'tone'pi'
huamamatone'pi' kenpa'ti huaye
ayhuapi' pai'da e'taetada be'api'
daka' matohue' ee'nayo kennayo
dakhue'nanada o'e. Kenomey nama'da
Diostaj o'noknopoeng'a konig
oknopohue' huae'eri nogitinada
dakhuea'nada o'ne.

⁹⁻¹⁰ ¿Huaknopoe'eria be' ayhuatataj
aypo yudtapi' bayokika'dik ya'ne?
Pai'da ayhua huatone'nada konig
sesenta nogitipi' huabayok ee'nayo,
nogtida huatoe'e'toe'wynayo, "huadakda
o'kika'," aratbuta en'batia'paknayo,
ke'nen'sipotaj daka' e'matoe'ika'wynayo,
esoeri huaknopoe'eritaj jakyo e'ba-
tokudika'nayo, pai'da huaknopoe'eritaj
e'tihuapokika'nayo, dakhue'taj
e'matinoikame'nayo, kenpa'ti katepi'
nogda nogda huadak e'kikame'nayo
kenomey ayhuataj aypo yudtapi'
huaknopoe'eria kan'bayokike'.

¹¹Ayhua sesenta huabayok ehued
ee'taj aypopi' katetapi' bayokhue'
kan'maike' huaknopoe'eria. "Onte'ti
toepakhue' ijjeapo Jesucristotayo'da
ijnigpeika'apoy," ea'ada huabokerektaj
e'mune'bo' o'nepo Cristotaj o'nendepo
onte'ti e'toepakta' yan'pakapetpi'.
¹²Ke'nada on'dikjenonpo dakhuea'da
ogka'. Aya'ada on'tipeeapo dakhuea'da
o'ka', bahuaa'dik o'neapo. ¹³Kenpa'ti
kenomey ayhuataj e'bayokika'nayo
katepi' kahue'dikda o'neapo. Nog jak
nog jakyo on'hua'epo, on'mahui'ia'po
nogtaj nogtaj nama'da on'bahuaa'apo.
¹⁴Konigepo ayhua huatone' ehued
ee'ted kan'toepakpo kansi'popakpo
ta'ba jakeretaj daka' kan'matoe'.
Huadakda ogkika'nok oknopohue'
huae'eriomeya sigpi' dakhuea'
bahuahue'dik o'neapo ijnopoe'y.
¹⁵Toto' engaña egkak huakka'ahuiti
ayhua Jesucristotaj e'nigpeeika'ada
o'nokbatikpo toto'takon on'nigpeedeapo.
Cristotaj o'noknopoebatikme'te.

¹⁶Huabokerek ettone'pi'
huaknopoe'eri o'nepo pai'da
ayhua huabeta en'tae'nayo yudtaj
kenpa'ti aypo kan'bayokike',
huaknopoe'eri huakupopakerianayo
aya'ada bayokhue'dik ka'nike'. Nog
huerettayo'da ayhuataj bayokika'dik
ka'ne'.

¹⁷Huaknopoe'erien huairi
huadakda huaknopoe'eritaj huadak
hua'a e'mana'ika'nayo dakhuapa
kan'bayokike'po huaknopoe'eria
kenpa'ti huadak o'ne kan'matinopoike'.
E'manbatia'pakika'nayo kenpa'ti
e'manmadikika'nayo nogiti dakhuapa
kan'bayokike'. ¹⁸"Vacapi' huakidtaj
trigokidpi' on'tiogkubere'epo
on'tikaa'ika', huaojpataj tinukuhue'dik
ka'ne'. Vacaa sue'pi' huakid bapika'dik
ka'ne'." Kenpa'ti "Huanaba'taj dakhuapa
bayokika'dik ka'ne'." Kenda Apagba'a

o'mana'nok konigti huairitaj dakhuaapa kan'bayokike'po huaknopoe'eria.

¹⁹ Huaknopoe'erien huairitaj "Dakhuea' o'ka'," nogtiadapi' e'huaa'nayo peehue'dik ka'ne'. "Dakhuea' o'ka'," botta'a bapa'api' en'huaakda pee'dik ka'ne'. ²⁰ Huairia dakhuea' ogka'nok batikhue'da ogka'nok aya' huaknopoe'eria onpeedepo "Nama'da boka'. Yan'nopo'korea'po onte'ti huadakda yag'kika'." O'na ighua' yamana'. Aya'ada mo'peepo onme'pukpo dakhuea' e'ka'ta' pakhue' o'neapo. ²¹ Diosa men'tiahuayne, Jesucristoa men'tiahuayne. Diosen huata'moneria kurudya' bo'tiahuayne, ighua'da yonay. Kenda huaboa'da o'nigmadoya'ne huadakda yanopoe'po, yakikati'. Hua'enda yapakpo kikhue' yae'. O'nen huadi'taj matinepahuihue' yaepo yaka'. Aya'tada konigti yakikati'. ²² Daka' ya'nakokienpo huaknopoe'erien huairi huae' bae'dik yae'ika'. Ida makieahuedada baehue' yaika'. Idada makieahue'ada e'bae'nayo dakhuea' ka'dikpi' ya'net kenpa'ti nama'da o'baey nogomeya mo'tinopoe'apet. Huadakda o'e yatinopoeonhuahuika'po nama'da kikhue' yae'. Dakhue'en kikhue' yae'. Huadakyo' yakika'.

²³ Nogok nogok o'nen huadapo dakhue' i'ika'nok kenpa' i'ika'nok hue'ey sue'da vinoere yakmayikati'.

²⁴ Aratbuta en'tiahuaytada sue'da huakka'a dakhuea' ogkika'. Dakhuea' ogkika' aya'ada on'matinopoe. Dakhue'da ogkika' e'tinopoe'nayo konig huaknopoe'erien huairi huae' baehue'dik yae'. Aratbuta tiahuayhue' ee'te nogomey konig iregireg dakhuea' ogkika'nok menpa' dakhuea' ogkikapi' menpa' huadak ogkikapi' daka' yamaknopoe'po. Daka' yabatiahuayika'. Dakhuea' ogkika' e'matinopoe'nayo kentaj huairi huae' baehue' yae'.

²⁵ Kenpa'ti aratbuta en'tiahuaytada

huabokerekpi' huadakda ogkika'. Kenda aya'da on'tinopoe'po huairi huae' bae'dik yae'. Soatayo' huadakda egkikapi' nogok huadakda ogkika' aya' on'matinokotdepo huaknopoe'erien huairi huae' bae'dik yae'.

6 Huakka'ahuiti huairien huanaba' huaknopoe'eri o'ne. Aya'ada huanaba' huairitaj 'uruda kan'manigkike'. Huairi oknopoe'hue' huae'eri o'epi' daka' kan'tinopoe'ike' huadiayhue' ka'nike', daka' kan'nigpeike'. Ken konig egkika'nayo aratbuta huanaba'taj on'batiahuaypo Diosendiktaj tidikehue' o'neapo kenpa'ti Jesustaj huadak hua'a tierikikahue' o'neapo. ² Huairi huaknopoe'eri ee'nayo "Do'ed huama'buy huairi sue'da huadak tinopoe'dik ijje'po kenpa'ti sue'da nigpeedik ijje'," huanaba'a ahue' ka'ne'. Diosa huairitaj di' o'taenok kenpa'ti huairi huaknopoe'eri huama'buy o'enok nogiti nogiti huadak kan'tihuapokike' kan'nigpeike'. Kenda yamanmadika' kenpa'ti yamana'. Huaknopoe'eritaj yamana'.

Diostaj e'nigpeika' huadakda o'enok durugnopoda o'neonhuahuika'apo.

³ Sue'mon huamanmadika'eri Jesu-cristo Huairitaj buttida e'manmadika'taj e'nigpeeta' pakhue' o'nepi' kenpa'ti Diosen huamanmadika' pakhue' o'nepi' nogpa'da e'manmadika'ta' e'paknayo kenomey konig o'ne on'batia'pakapone.

⁴ Kenomey huakka'da ijnopoe'y nama'da on'nopoenig'a nopoe'hue' o'ne. Dakhue'nopoda nogpa' nogpa' nama'da e'batia'pakta' o'deretpak. Huadiktaj e'batia'pakta' o'deretpaknok kenomeytaj on'peepo on'bahuadiayogka'apo, huayahuaya dakhuea' on'mana'apo, on'mahui'ia'apo nama'da huayahuaya on'matinopoe'apo.

⁵ Kenpa'ti nama'da huamanmadika'eria huayahuaya on'maboyika'apo. Nama'da

huanopo^oeritaj kenpa'ti buttida hua'a nopo^oehue' huae'eritaj on'maboyika'apo. Diosen eka'nayo huakka'da katepi' ijmat^oepoy nama'da on'nopo^o. Kenomeytaj yabakhuati'. ⁶Huakka' katepi' e'mato^ota' pakhue' o'epo Diosen e'kika'nayo durugnanada o'unhuahuika'apone. ⁷Ken e'si'po^ote katepi' mat^oehue'da o'uyne kenpa'ti o'bueydepo sigpi' tohuahue'dik o'epone. ⁸Huakka'da katepi' mat^oehue' e'ada aypo yudtaereyo'da o'topo durugnada e'dik o'epone. ⁹Nogomeynayo huakka'nada e'mato^ota' o'deretpaknig'a nama'da nogda nogda bae'dik ya'neapet. Toto'taj nama'da yan'nigpeeapetpi'. Kenpa'ti nogta' nogta' yan'deretpakpo dakhuea' yagka'apetpi'. Diosa castiga o'magka'po kenpa'da o'maenapo. ¹⁰Be'api' huakupeta' on'eretpakpo nogda nogda dakhuea' ogkika'apo. Huakka'ahuiti huakupe o'deretpakpo nama'da ogka'depo Jesucristotaj o'noknopo^odenig'a o'nokbatikdepo pai'nanada on'nopo'unhuahua'.

**Jesucristotaj daka'
yanigpeika'po yaknopoika'.**

¹¹Onnayo Diosen huanigpeika'eri i'enok, Timoteo, kenda huaboa'da on-a'ne kahue' yae', dakhuea' kahue' yaika'. Huakka' yapakpo huadakda yakika', Diostaj di' yaepo daka' yanigpeika', Diostaj daka' yaknopounhuahuika', aya'tada di' yamaika', huaknopo^oeriapi' dakhuea' egka'nayo huadiayhue' yaepo daka' yaknopoepo yamana'. ¹²Oknopo^oehue' huae'eria e'tieriknayo, batikhue' yae'. Dakhuea' e'ka'ta' e'paknayo kahue' yae'. Jesucristotaj daka' yaknopounhuahuika'po Diostaj yanigpeika'. Diosere durugda ijnoeonhuahuika'apoy diga' yaknopoika'. Huakka' aratbut on'peepo

"Ijnopo'kore'uyyo Jesucristotaj yoknopoikay," o'na daka' e'mana'te "Doere yanoeonhuahuika'." Kenpa' Diosa menuyne. ¹³⁻¹⁴Diosa aya'tada o'manoea'ika'. Poncio Pilatotaj Jesucristoa me'pukhue'ada "Judioen Huairi ijjei," buttida ona'ne. Diosen hua'a yanigpeika'. Aya'da ona'denig daka' yakika'. "Dakhuea' i'ka'," be'api' onahue'dik mo'ene. Jesucristo Huairi tiakhued ee'ted huadaknada yakika'. ¹⁵Nogok Diosa o'pakdepo o'ta'mona'apo Jesucristotaj o'batiahuay'ea'apo. Dios huamadurugpaka'eri o'epo kenyo'da huamananhua' huairitone' o'ika'nok. Kenpa'ti teynanada o'ika'. Aya' gobiernoen huairi o'e. Huamata'mona'erien huairi o'e. Diosnayo huaboro' huairida o'ika'. ¹⁶Diosyo'da bueyhue'dik o'epo o'noeonhuahuika'. Huakjeyyo o'noeonhuahuika'. Keyo be'api' huahuahue'dik o'ene. Kenpa'ti Diostaj nogtiapi' aratbuta tiahuayhue'da o'nika'. Oydapi' tiahuayhue'dik o'nika'. Ke'nayo'da huadaknanada o'ika' aya'ada kan'batia'pakike'. Kentaj kan'nigpeike' aya'tada Diosa kamananhuauike'po.

¹⁷Huakka'da huamato^oeri huairitaj yamanati'. "Huakka' ijmat^oey, huairi ijjei, huadak ijjei." Huata'da tinopo^oehue' yane', yamanati'. "Huakka' ijmat^oey katetapi' me'pukehue'dik ijjei," nopo^oehue' yane', yamanikati'. Menokapi' kenda mat^oehue'dikda ya'neapet. "Oro'taj bo'tihuapokika'po Diosa dakhuapa bo'yokika'ne. Diosa dakhuapa beyokika'apone," yanoknopoika'. Yamana'. ¹⁸"Nogomeytaj huadakda yag'kika', yan'batihuapokikati', daknopo'da ya'nepo yan'bayokikati'." Kenda yamanika'. ¹⁹Ken konig egkika'nayo Diosa 'urua'nanada o'matoika'apo kenpa'ti Diosere durugnanada on'noeonhuahuika'apo.

**Ta'pote kenpa'da
Timoteotaj ona'uyate.**

²⁰ Diosa 'urudikda huakka'
me'nopoea'uyne. Daka' yadiktoika'.
Daka' yanigpeika'. Daka' yaman-
madikika'. Nogomey nama'da
en'manbatia'pakonhua'te peehue'

yamaika'. 'Urunanada o'nopoey
nama'da on'batia'pakika'. ²¹ Kenomey
'urunanada ijnopoey on'nopoenig'a
onte'ti Diosen hueretda eknopoe'
oknopoehue' o'ne. Kenomeytaj peehue'
yamaika', Timoteo.

Ontaj Diosa daka' me'tounhue'.

2 TIMOTEO

*Onte'ti Pabloa Timoteotaj
o'nigmadoya'uyate.*

**Pabloa Timoteotaj
o'nigmadoya'uyate.**

1¹⁻² Huadi'da Timoteo, do Pablo o'nigmadoya'ne, sion. Ontaj Jesucristoen huadak hua'a o'nigbatia'pakme'ne. Iknopo_{epo} o'nigpe_eme'nok konig do'huedsi'po o'taene. "Jesucristotaj aya'ada o'noknop_{epo} aya'ada on'nigpe_{epo} Diosere on'noe_{on}huahuika'apo." Diosa be'pakpo do'taj bektie'ea'uyne, "Jesucristo huadak hua'a aya'tada yamanbatia'pakika'." Mena'po nogbayo nogbayo nog aratbuttaj Diosa me'ta'mona'uyne. Ontaj sion ijtiona'pakikay. "Apag Dios Huairia Jesucristoere 'urunanada katiokike'po, katinepahuike'po, kenpa'ti kanopo'noeyike'po," o'tiona'pakika'ne, sion.

**Jesucristoen huadak hua'a
yamanbatia'pakika'.**

³ Diostaj do'hued adhuea'pane' on'nigpe_{ika}'uyate. Konigti Diostaj ijnigpe_{ika}'po daknopo'da ijje_{po} ijnigpe_{ikay}. Diostaj o'tiona'pakika'ne. "Timoteo daka' oknop_{epo} o'nigpe_{ika}', dakiti Dios. Daka' yatihuapokika' yanopo'teypakika'," o'tiona'pakika'ne. ⁴ Kenpa'ti a'nenda ontaj yokhua'denok suhue' i'epo i'huikon'uy. I'huikuynok kenda oknopo_{ika}'ne. Konigepo ontaj e'huahua'ta' ijpaki. E'ta'huadunhua'ta' ijpaki. A'durugpakya'po e'ta'huadunhua'ta' ijpaki. ⁵ Diostaj daka' iknopo_{ika}' yoknopo_{en}kikay O'nen huamama Loida huaye Euniceere huakkuruda Jesucristotaj o'noknop_{epo}'uyate. Oy

o'nakon Jesucristotaj iknopo_{ika}' daka' ijnopo_{ey}.

⁶ Konigepo Diosen Nokirega nogiti nogiti ontaj menopo'teypake'po betihuapokike'. Nogiti nogiti Diosen yakika'. Jesucristoen huadak hua'a yamanbatia'pakika'. Huakka' yamanmadika'. "Yan'nopo'korea', Jesucristotaj yanoknop_{epo}'." Yamana'ika'. A'nennada o'tibata'tepo kenpa'ti o'tiona'pakuy. E'tiona'pakde'te Diosa menopo't_{ep}'uyne. Huaboa'da o'tihuapokpo o'nopo'teypakuy. Huadak hua'a e'manbatia'pak kenpa'ti e'manmadika' Diosen Nokirega betihuapokika'ne. Konigepo nogiti nogiti Diosen huadak hua'a yamanbatia'pakika'po yamanmadikika'. ⁷ Diosen Nokirega mo'nopo't_{oen}ok me'pukhue' o'epo teynopo'da Diostaj nigpe_{ika}'dik o'ene, Huayahuaya di' o'maika'ne, kenpa'ti huadaky'o' huaka' o'nopo_{epo} o'kika'ne. ⁸ Konigepo me'pukhue'ada Huairi Jesucristoen yamanbatia'pakika'. Kenpa'ti Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakika'nok huabakuda' jakyo ijikay. Huabakuda' jakyo ee'pi' do'taj okbirahue' o'ene. Jesucristoen huadak hua'a e'manbatia'pakonhua'te mo'hua-diayapone bo'tidi'keapone dakhuea'da mogka'apone. Pai'da e'nopo'eada okbatikhue'ada nogiti nogiti huadak hua'a yamanbatia'pakika'. Diosa menopo'teypakapone. ⁹ Oro' dakhuea' huaka'eritaj Diosa mo'manopo'korea'po mo'nopo'yare'uy_{en}ok kenpa'da buey-hue'dik o'ea_{po}ne. "Huadak yag'kika' kenpa'ti do'huedyo'da yag'kika'. On'tihuapokika'apone." Diosa mona'ne. Diosere o'noe_{on}huahuika'apoy. Oro'ada huadaknanada o'kika'nok Diosa nopo'yareahue' mo'ene. Diosada di'nanada mo'epo kenpa'ti bo'pakpo oro'en dakhuea' e'ka bokkahuea'po mo'nopo'yarea'ne. A'nennanada huadari kahued siokpoere kahued Diosa

oa'po, "Aratbut dakhuea' huaka'eritaj a'manopo'yareaya'po do'huedsi'po ijanigta'mona'apoy." Diosa a'ennanada oa'uyate. ¹⁰ Ken oynayo Diosa di' mo'ene oknopoe'dik o'ene. Kena'po oro'en huamanopo'yarea'eri Jesucristo o'si'poepo, o'kerekepo o'manmadika'po, o'batihuapokika'po, aya'tada o'manigbuey'uyate. E'bueytada Diosa o'noyhuada'po kurudyo o'tohua'uyate. Dios di' mo'epo kenda mo'nigka'uyne oro'taj. Kenda huadak hua'a o'e, oknopoe'y. Oknopoe'po kenpa'da bueyhue'dik o'epo Diosere o'noeonhuahuika'apoy.

¹¹ Huadak hua'a kamanbatia'pake'po, Jesucristoen huadak hua'a kamanmadike'po. Diosa me'ta'mona'uyne. "Judío ehue' e'huae'taj yamanmadika'." Diosa mena'uyne. ¹² Jesucristoen huadak hua'a ijanbatia'pakika'nok aratbuta dakhuea' me'nogkika'ne. Huabakuda' jakyo e'kuda'tada birahue' ijje'y. Pai'da e'nopo'eada birahue' ijje'y. Huadakda o'e Dios. Teynanada o'e. "Huadak hua'a yamanbatia'pakika'." Mena'wynok Jesús nogok e'tiakde'te do'taj be'tihuapokika'apone be'toeika'ne daka' yoknopoe'y.

¹³ Diostaj kenpa'ti Jesucristotaj buttida hua'a on'madikika'ne. O'peonhuahuika'ne, Timoteo. Do'hua buttida e'manmadika'taj yanopoeonhuahua'. Okkahuehue' yae'. Jesucristotaj daka' yaknopoi'ka'po, Diostaj di' yaika', kenpa'ti aya' Jesucristoen huaknopoe'eriomeytaj di' yamaika'. ¹⁴ Diosen Nokirega mo'nopo'toene. Diosen Nokirega be'tihuapokpo Diosen buttida hua'a me'nopoea'ne daka' yaknopoi'ka'po daka' yamanmadika'. Batikhue'da yaknopoi'ka'po yamanmadikika'.

¹⁵ Huakka' Asia huadaribayo huaknopoe'eria do'taj me'nokhuame'ne. Kenda i'nopoe. Figelo Hermógenesere

me'nokhuame'ne. ¹⁶⁻¹⁸ Onesíforonayo kirigayo' be'ta'huadikame'ne. Me'nopo'noeyagkikame'ne. Do'te huabakuda' jakyo behuatiakikame'ne. Do'taj o'tiahuaypo okbirahue' me'ika'uyne. Roma huakka' jakyo huaboa'da o'tiakdepo be'ukonhua'po be'ukpo be'huahuayme'ne. Kenpa'ti a'nenda Efeso'oro'omeytaj huakka' bo'tihuapokika'uyne i'nopoe't. "Onesíforotaj yatinepahui'po dakhuea' e'ka' yakkahuea'. Ke'nen huabettaj yamatinepahui'po yabakkahuea'. Jesucristo onte'ti e'tiakte Onesíforotaj katinepahui'e'po," ijtiona'paki.

Jesucristoen huadak sorotataj yaika'.

2 Konig do'huedsi'po o'taene, sion. Jesucristotaj daka' iknopoi'ka'nok Diosa daka' menopo'teypakike'. Huadak hua'a kamanbatia'pakike' Dios be'tihuapoke'po. ² A'nenda Jesucristoen huadak hua'a ijanmadikanhua'po huakka'tada ijanmadikika'uy. Do'hua e'manmadika' me'peika'uyne. Do'hua e'manmadika' nogomey huaknopoe'eritakon daka' yamanmadika'. Ken huabokerekomey daka' Jesucristotaj yan'igpeika'apet okbatikhue' ya'neapet kenpa'ti nogomeytaj manmadikika'dik ya'neapet, kenomeytaj yamanmadikanhuati'.

³ Sorotataj menokanig pai'da o'nopo'ika'. Huadak sorotatanayo pai'nanada e'nopo'ika'ada monhue' o'ne. Konig huadak sorotataj yaika', Timoteo. Jesucristotaj iknopoenok kenpa'ti i'nigpeika'nok aratbuta dakhuea' egka'te kenpa'ti pai'da e'nopo'epi' oknopoe'batikhue' yae'. Monhue' yae'. ⁴ Kenpa'ti sorotatanayo huakupete bahuayikahue'dik o'ne, huakupete katepi' sigpi' kikhue'dik o'ne, ta'bapi' kikhue'dik o'ne. Sorotataj ke'nen huairitayo'da nigpeika'dik o'ne. Oro'omeykon konig sorotataj

o'epo oro'en huairi Jesucristotaj mon'nigpeika'. ⁵Kenpa'ti huake'te'eri nog huake'te'eri o'ketpo huakkuruda jakokyeya'po ida okketpo. Gana agkaya'po e'ke'te' huairitaj nigpeika'dik o'e. Oro' konigti Diosen 'urua'da e'kika'ta' e'paknayo daka' Jesucristotaj nigpeika'dik o'ene. "Huadakda i'kika'uy. Doere i'noeonhuahuika'apone." Diosa mona'apone. ⁶Kenpa'ti oro' Cristoen huamanmadika'eri konig ta'ba huaka'eri o'ene. Huairitaj ta'ba huanigka'eri ogkika'po huakkuru aypo e'boyogte bape'dik o'nika'. Oro' konig ta'ba huaka'eri ee'nayo Diosa oro'takon huakkuruda 'urua'nanada mo'ea'apone. ⁷Kenda huaboa'da ona'ne daka' yanoponhua'. Jesucristo Huairia aya'da menopenka'apone.

⁸Jesucristotaj yanopoepo Jesucristo David Huairien adhuea' huayayo o'epo e'bueytada Diosa o'noyhuada'uyate. Kenda huadak hua'a aya'tada iymanbatia'pakikay. Aratbuta Jesucristotaj o'noknopoepo on'nopo'korenok Diosa o'manopo'yarea'ika'. ⁹Jesucristoen huadak hua'a iymanbatia'pakika'nok huakka'mon do'taj menhuadiayne. Dakhuea' menogkika'ne, huabakuda' jakyo megkudika'ne. Dakhuea' huaka'erionig pai'da ijnopo'ey. Donayo huabakuda' jakyo ee'pi' nogya' nogya' huabada nog huaknopo'e'eria Jesucristoen huadak hua'anayo on'manbatia'pakika'. ¹⁰Huakka'tada Diosa o'baktie'ea'uyate. Jesucristotaj huaknopo'e' kenpa'ti huanopo'korea' huanopo'yare' o'baktie'ea'uyate. Huakka' Jesucristotaj kanoknopo'e'po kan'nopo'kore'po kan'nopo'yare'po Diosere kan'noeonhuahuika'po pai'nada e'nopo'unhuahua'ada Diostaj batikhue' yoknopoepo batikhue' ijjikay.

¹¹In buttida huadik o'da'ika' aratbuta: Oro' Jesucristotaj oknopoika'po pai'da o'nopo'epo e'bueynayo

kenere o'noeonhuahuika'apoy. ¹²Cristotaj oknopoepo pai'da o'manopo'epo batikhue' ee'nayo Cristoere huairi o'eapoy. "Jesucristotaj oknopoehue' ijjey." Oro' ea'nayo Cristotaj oknopoehue'da huae'eritaj "Do'huedsi'po ehue'da mo'ene." Oro'taj mona'apone Diosa. ¹³Jesucristotaj eknopoebatikpi' kenda Cristoa mona'uynig o'ka'apo. Kenda oa'uypo o'ka'apo. Nogpa'da adhue'dik o'epo o'ka'apo.

**Huaknopo'e'eritaj daka' yamana'ika'.
Diostaj daka' yanigpeika'.
Daka' e'nigpeika'te, "Daka'
o'nigpeika'ne." Diosa mena'apone.**

¹⁴Jesucristotaj huaknopo'e'eria o'noknopoepo on'bueydepo Cristoere on'noeonhuahuika'apo. Cristotaj mo'noknopoepo batikhue' mo'ne. "Cristotaj oknopoehue' ijjey," ahue'dik o'ene. Kenda Cristo oa'uy o'ka'apo. Kention huaknopo'e'eritaj onte'ti onte'ti yamanika'. Kenpa'ti adhuea'pane'en hua'a maboyikahue'dik mo'ne. Kenda hua'a e'maboi'ika' 'urunopoa' ogkikahue'dik mo'ene. Kenda hua'a be'api' on'peika'po Jesucristotaj eknopoika'ada batikdikpi' onte'ti dakhuea' kika'dikpi' o'neapo. Huaknopo'e'eria 'urua'nanada kan'batia'pakike'po Diosa o'pak. ¹⁵Diostaj daka' yanigpeika'po Diosen buttida hua'a butuknanada yamanmadikika'. Diosen daka' i'manmadikika'po "Huadakda i'manmadikika'uy." Diosa mena'apone okbirahue' i'eapo Diostaj. ¹⁶Keyoda i'ika'nig keya' nama'da huamanmadika'eri o'nika'po dakhue'da on'batia'pakika'. Manigpee'ehue'ada konigti batia'pakhue' yae'. Nama'da huamanmadika'eria nama'da on'batia'paknok Jesustaj huaknopo'e'eri sig sig o'noknopoebatikonhua'apo nogiti nogiti dakhuea' ogkika'apo.

¹⁷ Nama'da on'manmadika'nok nogya' nogya' huakka'ada on'nigpeepo Jesústaj eknopoe' sig sig o'noknopoe-batikonhua'apo. Himeneo Filetoere nama'da huamanmadika'eri o'nepo ¹⁸ Jesucristotaj buttida huadik o'noknopoebatikdepo huaboa'da nama'da on'manmadika'de. "Jesucristoen huaknopoe'eri e'bueyde' kurudyo Diosyo on'mabehuikde'uyate kenpa'da o'ene." Kenda nama'da on'manmadikika'. Huakka'ada on'peedepo onte'ti Jesústaj oknopoe'hue' o'ne. ¹⁹ Diosen buttida hua'a o'unhuahuika'apo. Batikhue'dik o'eapo. Kenpa'ti hueretda huaknopoe'eri okbatikhue'ada o'noknopounhuahuika'apo. "Diosen hueretda huaknopoe'eritaj Diosa o'makie'." Diosba' kenpa' oa'. "Aya'ada Jesucristotaj huaknopoe'eri dakhuea' onte'ti kahue' ka'ne'po," Diosa oa'.

²⁰ Huakka'mon Jesúsén huaknopoe'eri e'nopo'korede'te 'urunopo'da Apag Diostaj daka' on'nigpeika'po Diostaj on'durugpaka'ika'. Kenomey konig huairien 'uru plato' o'ne. Konig huairien oro huakupe plato' konig o'ne. Nog huairi en'batiakte on'batobape'po 'uru oro plato' huæ'te on'bape'ika'. Nog huaknopoe'eria Jesúsén sue'da o'noknopoe dakiti nigpeehue' o'nenok Diosa batodurugpakhue' o'mae. Konig sorok koso o'nepo konig huakka'tehue' o'nepo konig oktig tajpo konig huaena' o'ne, be'api' pakhue'dik o'ne. ²¹ Diosen 'urunada e'ka'ta' e'paknayo 'urunopo'da ika'dik o'ene huadagnada nopoiika'dik o'ene, huadakda kika'dik o'ene, "Do'taj bekkahuea'," tiona'pakika'dik o'ene, kenyo'da huadakda o'kika'po 'urua'da Diostaj o'nigpeika'po Diosenyo'da o'epo, Diosa oro'taj durugnanada mo'eapone.

²² Huaboa dakhuea' e'ka'ta' huakka' on'nopoiika'po dakhuea' e'ka' o'deretpakika'. Ken konig pakhue' yaæ. Dakhuea' e'ka' nopoe'hue' yaæ'.

Huadak e'ka kenpa'ti kenda Diosa o'pak kenyo'da yanopoepo yaeretpakika'. Huakka' yapakpo Diostaj daka' yaknopoiika'po yanigpeika'. Huakka' yapakpo aratbuttaj di' yamaika'. Huakka' ya'pakpo huaknopoe'eri aya'tada yamanoeynoeyika'. Nog huaknopoe'eri 'urunopo'da Diostaj daka' on'nigpeika' daka' on'tiona'pakika' kenomeyere 'urua'da yag'kika'. ²³ Sue'da huaknopoe'eri o'nika' kenteda i'ika'ne. Huakka'dikda on'batia'pakika'nig'a nama'da on'batia'pakika'. Ida huayahuaya on'bahuadiaypo on'batoare'ika'. Kenomeytaj manpeehue' yaæ'. ²⁴ Oro' Jesucristoen huanigpeika'eri o'epo Diosen huadak hua'a huamanmadika'eri e'eada o'diaypo batoare'ikahue'dik o'epo aya'tada daka'da manbatia'pakdik o'ika'po daka' manmadika'dik o'ene. Nogomey dakhuea' egka'te bahuadiayonhue'dik o'ene. ²⁵ Hueretda huaknopoe'eriere sue'ada nama'da o'noknopoeepo Diosen buttida hua'a e'peeta' pakhue' o'nika'. Nopoenkahue' o'nepo toto'taj on'nigpeika'. Dakteynopo'da yaepo buttida hua'ayo' daka' yamanmadika'. Daka' i'manmadika'po kirigayo' yamationa'pakpo Diosa kamanopo'kore'po buttida hua'a ka'noknopoe'po. ²⁶ E'nopo'korede'te onte'ti toto'taj nigpeikahue' o'nepo Diostaj huaboa'da on'nigpeika'apo.

**Nogok kene'huaya' huame'noete
Jesucristo tiakhued ee'te aratbut
dakhue'yo' on'nopoiika'po
dakhuea'da ogkika'apo.**

3 Nogok kene'huaya' huame'noete Jesucristo tiakhued ee'te aratbut dakhuea'nanada ogkika'apo. Ke'poda o'eapo. Kenoka' aya'ada Diostaj oknopounhuahuahue'dik o'neapo. ² Huata'da di'nanada o'neapo. Huakupe huakka' o'deretpakika'apo. 'Uruda ijjeý kenpa'da on'nopoiika'apo.

Huadakkanada ijkikay nama'da on'nopoika'apo. Huadakkanada ijkikay nama'da on'nopoika'apo. Diostaj on'tibirae'ika'apo. Huaojtaj huayeeretaj manigpeikahue' o'neapo. Nogomeya huadak on'manigkika'nig'a "Dakiti" manahue' o'nika'apo. Diostaj pakhue' o'neapo. ³Nogomeytaj di' maehue' o'neapo. Matinepahuihue'da o'neapo. Manoeynoeyhue' o'neapo. Bakkahueahue' o'neapo. Dakhuea' on'mahui'ia'apo. Katetapi' o'deretpakika'apo. Matinepahuihue'da dakhuea' on'magka'apo. Huadak huaka'eriomeytaj on'bahuadiayapo ⁴Huadi'da on'taene e'mana'ada dakhuea' on'magka'apo. Daka' oknopoehue'ada dakhuea' on'magka'apo. "Huairi ijje." "Huadakkanada ijje." "Huakka' ijnopoey." Nama'da on'manbatia'pakapo. Diostaj pakhue'da o'nepo huamai'hue e'mamayika'ta' o'deretpakapo, baile o'deretpakika'apo, kenpa'da e'durugpakta' o'deretpakika'apo. ⁵Onere yan'batadi'kea'apetpi'. Onere yan'tiona'pakapetpi'. Ontaj mon'madika'apetpi', kenda e'ka'ada "Dios teyhue' o'e. Aratbuttaj batihuapokhue'dik o'e. Dakhue'taj yareahue'dik, e'bueytaj noyhuadahue'dik o'e Dios." Aratbuttaj mana'dik o'neapo.

Kenomeytaj yamakika'. ⁶Sue'damon nama'da huamanmadika'eri o'nepo Diostaj nama'da e'manmadika' on'manmadikika'. Nama'da on'manika'po nogen jakyo on'kudika'po ettone'taj nama'da on'batia'pakpo engaña ogkika'. Kenomey ettone'a ida nama'da e'manmadika' o'no-knopoika'po nama'da on'nopoika'po dakhuea'da ogkika'. ⁷Kenpa'ti inomey ettone' huabodik e'manmadika'taj en'peika'ada Jesucristoen buttida hua'a nopenkahue'dik o'nika'. ⁸A'nennanada botta' tidig huaka'eri o'nika'uyate.

Janes Jambresere o'nika'uyate. Egipto gobierno huairia Moiséstaj nigpeehue' ka'e'po tidig ogka'uyate. Ken konig nama'da huamanmadika'eri ogkika'po. Jesucristoen buttida hua'a oknopoehue' yane' nama'da on'manika'apo. Nama'dayo' on'nopoika'po buttida hua'a o'manmadikikay e'mana'ada Diosen nama'nada on'manmadika'apo. ⁹Sue'da huakka'mona on'manigpeeapo. Idada nama'da on'manmadikanhua' aya'ada on'maknokotpo on'manigpee'batikapo. Konigti a'nennanada Janes Jambresere nama'da on'batia'pak'uyate. Aratbuta ida on'maknokotpo on'manigpee'batik'uyate.

Kene'huaya' Timoteotaj ona'uyate Pabloa.

¹⁰Diosen Jesucristoenere buttida hua'a o'manmadikika' daka' o'tinopoene, sion. Diostaj o'nigpeika' o'tinopoene. Kenda Diosa o'pak o'kika' o'tinopoene. Diostaj o'durugpakika' o'tinopoene. Diostaj Jesucristoeretaj daka' oknopoika' o'tinopoene. Be'api' oknopoehue' o'neonhuahuika' kenomeytaj idada bahuadiayonhue' o'ika' o'tinopoene. Do'taj dakhuea' e'nogka'tada diayhue' o'ika' o'tinopoene. Aratbuttaj di' o'maika' o'tinopoene. Pai'da e'nopo'unhuahuada oknopoebatikhue' o'ika' o'tinopoene. ¹¹Huabokereka dakhuea'da me'nogkame'ne. Pai'nanada ijnopo'enhuahua'mey. Antioquia huakka' jakyo kenpa'ti Iconio huakka' jakyo kenpa'ti Listra huakka' jakyo huabokereka dakhuea'nada menogkame'ne. Huakka' pai'nanada en'nopo'eanhuahua'tada Diosa be'tihuapokonhuahuame'ne. Kenda aya' o'tinopoene, sion. ¹²Kenpa'ti aya'da Jesucristotayo'da huanigpeika'eritaj oknopoehue' huae'eriomeya dakhuea' on'magka'apo kenpa'ti pai'da

on'manopo'ea'apo. ¹³ Huabokerekomey
eknopoe'ta' pakhue' o'nepo dakhue'da
o'nepo da huaa'eri o'nepo nogiti nogiti
dakhue'ada on'nopoeapo. Nogiti
nogiti dakhuea' on'magka'apo. Da
on'mana'ika'apo kenpa'ti nogtakon
nama'da on'maknopoeapo.

¹⁴ Kirigayo' dakhuea' egkika'tada
do'a on'mandikanhuame'ne kenda
batikhue'da yaknopoika'. Jesucristoen
buttida hua'a on'madikanhuame'nok
kenda daka' yaknopoehuahuiika'.
¹⁵ On huasi'poedada Diosen hua'ataj
i'peika'uy. Diosen hua'a i'peepo
Diostaj Jesucristoeretaj iknopoe'uy.
Jesucristotaj iknopoenok Diosa
o'nopo'korea'po o'nopo'yarea' kenpa'ti
Diostaj kirigayo' e'nigpeika' huadak
huakika' Diosa betihuapokika'ne. ¹⁶ A'-
nennanada Diosen huamanbatia'pakeria
mo'nigmadoya'uyate. Nogok nogok
Diosenba' mo'nigmadoya'uyate. Diosa
o'manopoea'nok mo'nigmadoya'uyate.
Nogomeytaj Diosen buttida
hua'a huamanmadika' Diosenba'a
bo'tihuapokika'ne. Diosen hua'a
boktibusukea'ika'ne. Dakhuea'
o'kika'nig ke'na mo'nopoea'ne. Huadak
e'kika' kenpa'ti Diostaj e'nigpeika'
Diosenba'a mo'manopoea'ika'ne.
¹⁷ Ken aya'ada Diosen huakadhua'
Diosenba'a daka' mo'nopoea'ika'ne.
Aya' huadak huakadhua' Diosenba'a
bo'tihuapokika'ne.

4 Onte'ti Jesucristo Huairi o'tiakapo.
Aya'tehuapa'da huakhuairi o'epo
o'tiakapo. Aya'ada on'nigpeika'apo.
Aratbut e'noetaj e'bueytakon dakhuea'
e'kika'nayo Jesucristoa kenpa'da
dakhuea' mogka'apone. Ken Jesucristo
Dioserea me'pee'po 'urua'da ona'ne,
sion. ² Menokapi' aratbut egkupopakte
Diosen huadak hua'a yamanmadikika'.
E'peeta' en'paknayo e'peeta' pakhue'
e'ne'tadapi' Diosen huadak hua'a

yamanmadikika'. Batikhue'da kirigayo'
yamana'ika'. "Dakhuea' bo'kika'nig
nopo'korea'dik mo'ene. Jesucristotaj
oknopoe'dik mo'ene." Kirigayo'
yamana'ika'. "Dakhuea' bo'kika'nig
yan'batik yan'nopo'korea' huadaky'o'da
yag'kika'po Diostayo'da yan'nigpeika'."
Huaknopoe'eritaj kirigayo' yamana'ika'.
Kirigayo' yamanmadikika'. ³ Nogok
huakka' huaknopoe'eri buttida
e'manmadika'taj pakhue' o'neapo.
Huamanoeanhua'diktaj pakhue'
o'neapo. Huadakda huaka' e'man-
madika' pakhue' o'neapo. Nama'da
huamanmadika'yo'da on'eretpakapo.
⁴ Buttida e'manmadika'taj onte'ti
peehue' o'neapo. Adhuea'pane'en
en'batia'paktaj huakka' on'peika'apo.
⁵ Onnayo, daka' yanopoika'po
huadaky'o' yakika'. Pai'da e'nopo'epi'
daka' Jesucristotaj yaknopoika'.
Jesucristoen huadak hua'a batikhue'ada
yamanbatia'pakika'. Katepi' ka'dik i'epo
kenda yakikati'. Ken daka'da ona'ne,
Timoteo.

⁶ Diostaj daka' yoknopoika'nok
ida huabokerekomeya do'taj
men'arakaponok ida bueydik i'jeapoy.
⁷ Batikhue'ada 'urua'da Diostaj
ijnigpeonhuahuiikay. Diosen hua'a
batikhue'da ijmanmadikanhuahuiikay.
Toto'taj nigpeehue' ijikay. Aya' Diosa
mena'wynig kenda ijkadhuiikay.
⁸ Konigepo konig "premio" kurudya'
Diosa me'noeanhuauiika'apone.
Jesucristo Huairi e'tiakde'te kurudya'
me'noeanhuauiika'apone. Oro'
huadakda e'kika'nayo Jesucristoa
huadaknana mogkika'apone oro'taj.
Konig "premio" e'yok Jesús Huairi
huadakda huamanoeynoeyeria huakka'-
tada o'manoeanhuauiika'apo kurudya'.
Aya' Jesucristotaj on'maboika'po
aya'tada o'manoeanhuauiika'apo
kurudya' Diosere.

**Timoteotehuapa'yo'da
o'batia'pak Pabloa.**

⁹Idamon behuatiak, sion.
¹⁰Demas doere o'ika'nig'a do'taj e'tihuapokika'ada katetapi' o'batiahuayika'nig kenda huakka' o'pakpo bekuhame'ne Tesalónica huakka' jakyo. Kenpa'ti Crescente Titoere doere o'nika'nig'a e'tihuapokika'da Crescente Galacia huadaribayo bekuhame'ne kenpa'ti Titoa bekhua'po Dalmacia huadaribayo o'huame'. ¹¹Lucasyo'da doere o'ika'. Marcostaj yaukpo yahuahaypo iyoda onere yan'tiak. Ke'nanayo e'manmadika'te tihuapokdik me'eapone. ¹²Efeso huakka' jakyo Tíquicotaj ijta'mona'mey. ¹³Kenoka' yatiakpo do'hued yudtaj be'tatotiak. Troas huakka' jak Carpoen jakyo ijjeanmey. Kenpa'ti do'hued beroba' be'tatotiak.

¹⁴Alejandro sirosot huaka'eri o'e. Do'taj ke'na dakhuea' megkame'ne. Dakhuea' o'kame'nok oro'en Jesús Huairia castiga ogka'apo. ¹⁵Keyoj ontakon dakhuea' megka'apetpi'. Jesúsen huadak hua'a o'manmadikika'nig kennayo pakhue'nanada o'e.

¹⁶A'nennada huakkuruda Romayo huakka' jakyo huairitaj ijbahuahua'po dakhuea' kahue' ijikay. Ijmana'po Jesucristoen huadak hua'ayo'da ijmanmadikikay. Kenda huadak hua'ayo'da nogyo nogyo ijmanmadikikay. Roma

huairitaj ijmana'mey. Roma huairitaj e'mana'te nogtiapi' ehue' doere men'tobome'ne. Be'api' tihuapokhue' me'neme'ne. Aya'da me'nokhuame'ne. Diosa kabakkahue'po castiga magkahue' kamae'po. Kenda ijpaki. ¹⁷Roma huairitaj e'mana'pakte Jesús Huairia be'tihuapokme'ne. Diosa be'tihuapokika'nok aya' judío ehue' aratbuta kan'mapee'po Jesucristoen huadak hua'a ijmanmadikanhuamey. Sue'ada do'taj diga' men'huadiayme'ne. E'arakta' en'tipaktada Diosa be'tiokame'nok arakhue' me'neme'ne. ¹⁸Dakhuea' egka'ta' Diosa be'tiokika'apone. Diosere kanoeonhuahuike'po me'toika'ne "Dios 'uruda o'ika'." Mon'batia'pakonhuahuika'.

**Pabloa o'kuhuitdepo
kene'huaya' o'dikta'mona'po.**

¹⁹Priscataj Aquilataj kenpa'ti Onesíforoen huabettaj ijmanigdikta'monay. ²⁰Erasto Corintoyo o'yahueme'. Trófimo dakhue' o'eme'nok Melito huakka' jakyo ijjeanmey. ²¹Huahuio'ok tiakhued ee'te tiakdik ee'nayo do'taj yatiakti'. Huakka'a mo'dikta'mona'ne, Eubulo, Pudente, Lino, Claudia, aya' huaknopoe'eri huama'buya mo'nigdikta'mona'ne.

²²Ontaj Jesucristo Huairia kanopo'teypakike'po kenpa'ti aya' Efeso huaknopoe'eriomeytaj daka' kamato'ike'po ijtiona'paki. Kenda do Pabloa ona'ne, ken.

TITO

Pabloa Titotaj o'nigmadoya'uyate.

Pabloa Titotaj o'nigmadoya'uyate.

1 ¹⁻² Pablo do ijje. Diosen ijje. Diosen huanaba' Diosenyo'da ijkikay. Jesucristoa me'ta'mona'uyne. Diosen huabaktie'ea'eritaj buttida hua'a kamaknopoe'po nogiti nogiti buttida hua'a kamaknopoe'po kenpa'ti kagkike'po Jesucristoa me'ta'mona'uyne. Diosen huabaktie'ea'eri Diosere kurudyo on'noeonhuahuika'apo. Kenda Diosen huabaktie'ea'eritaj daka' kamanopoe'po Jesucristoa me'ta'mona'uyne. Diosere huaknopoe'eri on'noeonhuahuika'apo Diosa oa'uyate. Huadari kuruderetaj kahued Diosa kenda oa'uyate. Diosnayo da ahue'dik o'e. ³ Oyda Diosa e'manoeanhuahuika' hua'a e'manopoe'a'ta' o'pakpo, Diosen buttida hua'a yamanbatia'pak. Diosa mena'uyne. Dios oro'omeyen dakhuea' e'ka' huanopo'yarea'eri mo'taene. ⁴ In beroba' o'nigmadoya'ne, Tito. Do'a Jesucristoen huadak hua'a e'manbatia'pakte iknopoe'uypo do'huedsi'po konig i'ene. Onere Jesucristotaj oknopoe'ne. Apag Dios kenpa'ti Huairi Jesucristoere on'taj metinepahuie' menopo'durugpake'. Jesucristo oro'omeyen dakhuea' e'ka' huanopo'yarea'eri mo'taene.

**Creta huagkuta'mejyo
huaknopoe'eritaj
yamaboroayti' yabatihuapok.
Pabloa Titotaj ona'uyate.**

⁵ Creta huagkuta'mejyo nogyo nogyo huaknopoe'eri ogkupopakika'po a'tiona'pakya'po a'batadi'keaya'po Apagba' a'peeya'po ogkupopakika'. Kenda do'hua kahue' ijje'uyunig

yadakeati' kenpa'ti Cretayo huaknopoe'eritaj aya' huairitone'taj oktie'ea'hued o'nenok nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo nogbaya' nogbaya' Cristotaj huaknopoe'eri huatone' huairi huamanmadika'eri yabaktie'eati' konigepo Cretayo ontaj o'ean'uyne. ⁶ Be'api' huatone' huairi huamanmadika'eri a'eya'po dakyo' kika'dik ka'nike'. Huadakda o'e aratbuta tinopoika'dik o'nika'. Dakhuea' ogka'. Be'api' kenomeytaj bahuahue'dik o'ne. Nogtida huatoe toika'dik ka'ne'. Kenomeyensi'pokon Cristotaj huaknopoe' ka'nike'. Huatone' huairiensi'po huadakda ogkika'nok dakhuea' ogka', aratbuta bahuahue'dik o'ne. Kenpa'ti huasi'poa huaojtaj huayetere on'nigpeika'nig onig. ⁷ Huaknopoe'erien huatioka'eri huairi Diosen o'nepo Diosen kika'dik o'ne. Huadakda kika'dik o'ne. Hua'enda e'nopoe'ta' pakhue' o'nika'. Kenomeynayo diayhue' o'nika'. Borracho ehue' o'nika'. Huabatuktukeri ehue' o'nika'. Huakupe huapakeri konig engaña huaka'eri ehue' o'nika'. ⁸ Esoeritaj jakyo kan'taye'po e'bae'ta' on'pakika'. Kenpa'ti huadak ee'ta' on'pakika'. Huadakda e'kika'ta' on'pakika'. Daka' on'nopoe'po daka' ogkika'. Diosenba'taj on'nigpeika'. Daka' on'nopoe'po huadakyo' ogkika'. ⁹ Buttida e'manmadika' daka' on'peedepo oknopoe'ka'dik o'ne. O'noknopoe'po okbatikhue'dik o'ne. Nog huaknopoe'eri daka' kagkike' urudikda manmadikika'dik o'ne. Nogte nama'da o'noknopoe'ka'nigtaj huatioka' huairia on'manmadika'po nopo'korea'dik ya'neapetpi'. Ken konig huaknopoe'erien huatioka' huairi e'huae' yabaktie'ea'. ¹⁰ Huakka'da huamanmadika'eri o'nepo huakka'mon judío aratbuttion huamanmadika'eri o'nenig'a buttida

e'manmadika' e'nigpeeta' pakhue' o'nika'. Nama'da on'batia'pakika'. Aratbuttaj nama'da engaña on'magka'po on'manmadikika'. ¹¹ Onte'ti nama'da manmadikahue' ka'nike'po ighua'da yamana'. Huakka' huakupe men'yoke'po nama'da e'manmadikapa' on'manmadikika'po huaoj huaye huasi'popi' Cristotaj jeknopoe' on'batikdeme'te.

¹² Creta huagkuta'mejyo huae'eri huabokerek o'uyate. Huamanbati-a'pakeri o'epo, "Creta aratbut da huaa'eri o'nika'. Dakhuea' magkika'dik o'nepo dakhuea' huaka'eri o'ne. Kenpa'da eretbapeta' on'pakpo e'baa'ta' pakhue' o'nika'." Oa'uyate. ¹³ Buttida oa'uyate. Konigepo Cristotaj huaknopoe'eritaj ighua'da yamanika'. Onte'ti daka' Cristotaj kanoknopoike'po ighua'da yamanikati'. ¹⁴ Judío aratbuten adhuae'pane'taj nama'da e'tia'pakonhuahua' kentaj nigpee'hue' ka'ne'po oknopoe'hue' ka'nike'. Kenpa'ti Diosen buttida hua'ataj pakhue' huae'eritaj nigpee'hue' ka'nike'.

¹⁵ Keneri aratbuttaj Diosa o'bakkahuea'nok daknopo' on'nopo-toepo, 'urunopo' on'toepo, katepi' on'nopoepo huadakda on'nopoepo, huadakda ogkika'apo. Katepi' aypo huaenpi' bape'dik o'nepo, aya'da e'bape' huadakda o'e. Nogomeynayo dakhue'da o'nepo oknopoe'hue' huae'eri o'nepo, dakhue'da ogkika' dakhue'da on'nopoika' kenpa'ti katepi' huadak dakhue'pi' o'ea' nopenkahue'da o'nika'. ¹⁶ "Diostaj yoknopoe'y." Nama'da o'nona'nig'a dakhuea' ogkika'po Diostaj oknopoe'hue' o'nenigtaj aratbuta matinopoe'dik o'nika'. Konig dakhue'da tahuirigda on'makepo dakhue'da o'nika' nog aratbuta matinopoe'dik o'nika'. Diosba'taj nigpee'hue'da o'nika'po katepi' huadak kahue'dik o'nika'.

Buttida e'manmadika' daka' oknopoe'dik o'nika'.

2 Huaknopoe'eri huadakda kagkike' Diostaj durugpaka'dik ka'ne' Diosen buttida hua'a yamanmadikika'. ² Tone'bokerek huakka' huamai'hue mayhue' yanika'. Daka' yag'kika'. Huadakda yag'kika', daka' yannopoika', 'urua'da yag'kika', Cristotaj daka' yanoknopoika', Diostaj di' yanika'. Aya'tada di' yanika'. Aratbuta dakhuea' egka'nayo ida diayahue' yane'. Tone'bokerektaj yamaboroay. ³⁻⁵ Ettone' huatoe'taj di' kan'maika'po, huasi'potaj di' kan'maika'po, daka' kan'nopoike'po, huakka'da eretpakhue' ka'nike'po, 'urunopo' kan'nopotoike'po, jak huasi'poere daka' kan'toike'po, huatoe'taj kan'nigpeike'po ettone'tone'a konigda Diosa o'paknok daka' kika'dik o'ne, mahuijahue'dik o'ne, huakka' huamai'hue mayhue'dik o'ne. Ken konig ettone'taj daka' yamaboroay. Ken konig ettone' e'kika'nayo Diosba'taj dakhue' huaahue'dik o'neapo, kenpa'ti Diosen Huasi'po Jesucristotaj dakhue' huaahue'dik o'neapo.

⁶ Tone'huabo dakteynopo'da yana'. Katetapi' e'toeta' eretpakhue' yanika'. Daka' yan'nopoika', yamaboroay'ika'. ⁷ Aya' ika'po, huadakda yakika'. Daka' i'kika'nok huabokerek ontaj on'tiahuayika'po konigti huadakda ogkika'apo. Yamanmadika'po buttida yamanmadika', huadakda yamanmadika', daka' yamanmadika'. ⁸ Ontaj dakhuea' huaahue'dik me'ne'po daka' yamanmadika', aya'da i'mana', huadakda yamana'. Ken kenomey ontaj pakhue' o'nepo, ontaj on'tibira'apo dakhuea' huaahue'dik mo'eapone. Aya'da huadakda i'manmadika'nok dakhuea' huaahue'dik mo'eapone.

⁹ Huanaba'a huairitaj yan'nigpeika' yamana'. Huairia aya'da ena'te kenda

yag'kika', yamana'. Kenda huairi o'paknig kagkike'. Huairitaj keje' onahue'ada yan'nigpeika', yamana'.¹⁰ Huairitaj okberehue' yanika' yamana'. Huanaba' katepi' huairien on'tamatoepo daka'nada yan'tamatoika' yamana'. Huanaba' huaknopoe'eri huairien daka' egkika'nayo Dios oro'omeyen huamanoeanhuahuika'erien e'manmadika' hua'a huadakda o'e aya'ada on'nopeapo.

¹¹ Aya'tada Diosa o'matinepahui'po dakhuea' e'ka' o'manopo'yarea'po Diosa oro'omeytaj mo'nopea'uyne.
¹² Kenda o'nopepo dakhuea' kahue'dik o'ey o'nopeene. Kenpa'ti nogta' nogta' katepi' eretpakikahue'dik o'ey o'nopeene. Oy huadakda noika'dik o'ey o'nopeene Diostaj o'pakpo nigpeika'dik o'ey o'nopeene.
¹³ Diostaj o'nigpeepo oro'omeyen huaboro' Diostaj oro'en huamanopo'yarea'eri Jesucristotaj oro'omeya ekpoe' o'nigika'po. E'tiakte durugda o'eapone. Diosa bo'huatiakapone mona'uyne.
¹⁴ Aya' oro'omeyen dakhuea' e'ka' abakkahueaya'po a'manopo'yareaya'po Jesucristo oro'omeytaj mo'nigbuey'uyate. Oro'omey Diosen huabetonig a'matoeya'po Jesucristo oro'omeytaj mo'nigbuey'uyate. Huadakda e'ka' kan'eretpake'po Jesucristo oro'omeytaj mo'nigbuey'uyate.

¹⁵ Kenda yamanmadikika'. Huaknopoe'eri huadak kagkike' ighua'da yamanika'. Jesucristo o'paknok ighua'da yamanika'. Kenomey nama'da egka'nayo "Yan'nopo'korea' Diostaj yan'nigpee'," 'utta'da yamana'. Daka' 'uruda e'huae' yamanmadikika' yamana'. Be'api' dakhuea' oa' tinopoehue'dik mo'eapone.

Kenda Creta huaknopoe'eri kika'dik yanika'.

3 Gobierno huairitaj yan'nigpeika'po okkahuehue' yane', yamana'. Huakka' jakyo huae'eri huairitaj yan'nigpeika'po okkahuehue' yane', yamana'. Katepi' huadakda e'huae' yag'kika'po okkahuehue' yane', yamana'.² Be'tapi' gobierno huairitapi' dakhuea' bahuaa'pakhue' ya'nepo okkahuehue' yane', yamana'. Yan'manoeya'ika'po okkahuehue' yane', yamana'. Huayahuaya di' yan'maika'po okkahuehue' yane', yamana'. Aya'tada daka'nada yan'matinopoe'. Creta huaknopoe'eritaj bakkahuehue' yane', yamana'.

³ Konigepo a'nenda Cristotaj oknopoe'hued ee'ted oro'omey konig Diostaj nopoenkahue' huae'eri o'uyne. Diostaj nigpeehue' o'ika'uyne. Nama'da huamanmadika'eritaj nama'da o'nigpeika'uyne. Konig katetapi' o'eretpakika'po dakhuea' o'kika'uyne. Nogomeytaj dig o'bahuahuayika'uyne. Huayahuaya o'bahuadiayika'uyne. A'nenda dakhuea'da o'kika'uyne.
⁴⁻⁵ Nogoknayo Dios huadakda o'epo oro'omeyen huatioka'eri oro'omeyen dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea'eri o'epo di' mo'ene. Konig huakka' di' mo'ene. Mo'nopea'po mo'nope'yarea'uyne. Oro'omeyen dakhuea' e'ka' borkahuea'uyne. "Konig huadak mo'ene," Diosa mona'uyne. Katepi' huadak o'kika'nok Diosa nopo'yareahue' e'eada mo'tinepahui'po dakhuea' e'ka' mo'nope'yarea'uyne. Oro'omeyennopo' mo'nope'koyoa'uyne. Konig onte'ti huaboa'da e'si'poe' Diosa ke'nen Nokireg boyo'ke'uynok oro'omeytaj kamanopo'toike'po boyo'ke'uyne. Ken konig huabonopo' o'epo Diostaj noeonhuahuika'dik o'eapone.
⁶ Oro'omeyen dakhuea'

e'ka' Huamanopo'yarea'eri Jesucristo mo'nigbuey'uynok kenpa'ti mo'nig-tiona'pakika'nok Diosa oro'omeytaj mo'nopo'yarea'uyné. Oro'omeytaj ke'nen Nokireg dakhuaa boyo'ke'uyné.

⁷ Dakhuea' e'ka' bokkahuea'po "Huadak mo'ene," mone'po Diosa huakka' di' mo'uyné. Huakka' mo'matinepahui'uyné. Konigepo Diosere o'noeonhuahuika'apone oro'omey ekpoe' o'nigika'ne.

⁸ Kenda ona'nig buttida o'e. Buttida o'e daka' yanopoepo huaknopoe'eritaj daka' yamanika'. Huaknopoe'eri daka' o'noknopoe'po huadaknanada kagkike' ighua'da yamanika'. Kenda huadakda ogkika'po aya'tada huadakda o'neapo kenpa'ti aya'tada on'batihuapokapo.

⁹ Nama'da batia'pakhue' ka'nike', konig huasegada eapa' batia'pakhue' ka'nike', adhuea'pane'taj batia'pakon-huahuikahue' ka'nike', Moisésen hua'ataj dakhuea' tia'pakhue' ka'nike'. Kennayo dakhue'nada o'e.

¹⁰ Be'api' nama'da e'manmadika'nayo huaknopoe'eritaj ya'bapoespaka'po "Onte'ti nama'da manmadikahue' yae'. Huaknopoe'eritaj poespakahue' yae'," yana'. Batikhue' ee'nayo

onte'ti "Yabatik," yana'. Batikhue' ee'nayo kentaj yaenpo ke'na onte'ti huaknopoe'eriére kupopakhue' kae'.
¹¹ Konigepo nama'da oknopoe'po Diostaj dakhuea' o'ka' i'tinopoe.

Pabloa Titotayo'da ona'uyate.

¹² Onte Artemastaj Tiquicotapi' ijta'mona'apoy. Ekyede'te Nicópolis huakka' jakyo yatiakti', do'te yatiakti'. Ayo Nicópolis juju' huae'ok ijika'apoy.

¹³ Apolostaj kenpa'ti gobiernoén hua'a huanopoe'eri Zenastaj huakka' yabatihuapok. Kanhua'udhuahue'po kenomeytaj aypopi' huakupepi' katepi' on'pak yabayokti'.
¹⁴ Nog huaknopoe'erien katepi' aypopi' tæhue' ee'nayo huaknopoe'eri huama'buy huadak kanigkike' kenpa'ti kan'bayokike'. Daka' yamanopoea'ika'.

Saludos o'manigta'mona'uy Diosa daka' kamagkike' ona'uyate.

¹⁵ Ayada iyo doere o'nepo saludos o'manigdikta'mona'ne. Oro'omeyen huadi'da huaknopoe'eritaj saludos yamana'. Diosa aya' opudomeytaj daka' kamagkike', ken.

FILEMÓN

Filemóntaj Pabla o'nigmadoya'uyate.

Filemóntaj Pabla o'nigmadoya'uyate.

1 Do Pablo ijje. Cristo Jesústaj ijnig-peika'po Roma aratbuten huabakuda' jakyo ijkay. Do'hued huama'buy Timoteoere ijje o'nigmadoya'ne. O'na Filemón huadi'da o'ene, oro'omeyere huadak hua'a huamanbatia'pakeri i'ene. ²Kenpa'ti Cristotaj huaknopoe'eri o'nen jakyo ogkupopakika', kenomeytaere o'nigmadoya'ne. Kenpa'ti oro'omeyen huaidpo Apiataj Arquipotakon o'nigmadoya'ne. Arquipo konig Cristoen huanaba' oro'ere huadak hua'a o'manbatia'pakika'. ³Oro'omeyen Apag Diosere Huairi Jesucristoerea opudomeytaj o'matinepahui'po mo'nopo'durugpake'po mo'nopo'noeye'po.

Huaknopoe'eritaj Filemóna di' o'maika'po Huairi Jesústaj daka' oknopōika'ne.

⁴⁻⁵Diostaj huaknopoe'eri aya'tada on Filemón di' i'maika' kenpa'ti Huairi Jesústaj daka' iknopōika' o'tipee'uypo Diostaj ijtiona'pakpo do'hued Diostaj dakiti yona'ikay. ⁶Huairi Jesústaj daka' iknopōika'nok aratbuta 'urua'nanada o'noknopōika' kenpa'ti Cristotaj on'eretpakpo daka' on'nigpeika'. Cristo Jesústaj o'noknopōepo durugda o'neonhuahuika'apo kenpa'ti Diosa daka' mo'nigkika'apone kan'nopoe'po ijanmignitona'pakikay. ⁷Huakka' huaknopoe'eritaj di' i'maepo i'batihuapokika'nok nogiti nogiti daka' Diostaj o'noknopoe. Kenda ijtipeedepo Diostaj nogiti durugda ijje kenpa'ti nogiti Diosen e'kika'ta' ijpaki.

Konig do'taj oe'uynig, konigti o'nen huanaba' Onésimotaj daka' yae'ti' Pabla Filemóntaj ona'uyate.

⁸Cristoen huata'mona'eri ijje o'Onésimotaj daka' yae'," ona'dik ee'pi' o'enig'a ⁹di' i'maika'nok "E'paknayo Onésimotaj daka' yae'," ona'ne. Do Pablo ijje. Tone'bokerek ijje Jesucristotaj huadak hua'a ijanmadikika'po oyda huabakuda' jakyo ijkay. ¹⁰"Onésimotaj 'urua'da yae'." Kenda huakka' ijpakpo ona'ne. Iyo huabakuda' jakyo ijje Jesucristotaj do'hua e'manmadika'te oknopoe'uynok Onésimo konig do'huedsiponig o'e konig ke'nen huaojonig ijnig'uynok.

¹¹A'nenda Onésimo o'nen huanaba'a ontaj nigpeehue' e'eada oynayo ontaj kenpa'ti do'taj e'nigpeeta' o'pakika'. Oy Cristotaj huaknopoe'eri o'epo ontaj e'nigpeeta' o'pak. ¹²Onte kahue'po ijtamonay. Onésimotaj 'uruteda yaeti'. Konig do'huednopo' o'nigta'mona'nigtaj di'nanada Onésimotaj yae'. ¹³Jesucristoen huadak hua'a ijanmbatia'pakika'uynok bokudame'nok huabakuda' jakyo ijjunhuay. On iyo ee'nayo do'taj o'tihuapokika'ayetnig'a iyo ehue' i'enok ontehuapa' o'nen huanaba' Onésimo do'taj be'tihuapokike' do'hua e'pakada ¹⁴"Katihuapoke'po me'tatōe'," onahue' o'uynok kenpa'ti kenta' i'paketpi' onte ijnigta'mona'apoy. Katepi' do'taj nigka'dik me'ene ena'ta' pakhue' o'ene. ¹⁵Diosa o'paknok oy kenpa'ti nogok nogok onere onte'ti Onésimo o'unhuahuika'apo konigepopi' ontaj sue'da huapuugte o'bakhua'uyate. ¹⁶O'nen huanaba' i'taeonhuahuika'aponig'a huanaba'yo'da ehue'dik i'taeapo. Konig o'nen huadi'nanada huama'bueykon i'taeapo. Do'hued huama'buy konig ijtapeo huakka' di' ijje. O'nanayo Onésimotaj

noḡiti di' yae'. Ken o'nen huanaba' i'tae noḡiti di' yae'. Ken Huairi Jesucristotaj huaknopoe'eri huama'buy o'enok noḡiti di' yae'.

¹⁷ Ken Jesucristotaj oro' onokteyo' oknopoe'po konig do'taj daka' be'ika'nig konigti Onésimotaj daka' yae'. ¹⁸ Ontaj a'nenda Onésimo dakhuea' eka'nayo dehuea' ee'nayopi' do'hua o'yokapone. ¹⁹ Do Pabloa huaba'a o'nigmadoya'ne. Kenda Onésimo dehuea' o'epo ontaj o'yokapone. Jesucristoen huadak hua'a ontaj ona'uynok iknopoe'po Diosere i'noe onhuahuika'apo. Konigepo do'taj dehuea' o'ene. Kenda on i'nopoika'nok onahue'dik o'ene. ²⁰ Ee', eg' do Huairi Jesústaj yoknopoe'po do kanopo'durug-pake'po huaknopoe'eri huama'buy i'epo Onésimotaj daka' yade'ti'.

²¹ Kenda ona'nig i'nigpeeapone daka' iynopoe'po o'nigmadoya'ne. Kenpa'ti

noḡiti menigka' ena'nayo o'nigka'apone daka' iynopoe'y. ²² Onésimotaj ee'te kenpa'ti do'taj o'nen jakyo adkorepen huatay daka' menigkati'. Do'tehuapa' on'tiona'pakika'nok Diosa me'orokapetpi'. Ijorokpo opudomeytaj huahua'dik ijjeapetpi'.

**Saludos on'manigdikta'mona'po
kenpa'ti Huairi Jesucristo
daka' kan'maika'po.**

²³ Epafras Cristo Jesústaj oknopoenok kenpa'ti o'nigpeika'nok doere huabakuda' jakyo o'epo opudomeytaj saludos o'manigdikta'mona'. ²⁴ Marcos Aristarcoere Demasere Lucasere doere huadak hua'a on'manbatia'pakika' saludos o'manigdikta'mona'.

²⁵ Oro'omeyen Huairi Jesucristoa opudomeytaj daka' kamanike', ken.

LA CARTA A LOS HEBREOS

*Hebreo aratbut huaknopog'eritaj
o'manigmadoya'uyate.*

Diosa Huasi'potaj mo'mata'mona'po oro'omeytaj mona'uyne.

1 A'nennada oro'omey Israel aratbuten adhueva'pane' o'nuyate. Diosen huamanbatia'pakeri Israel aratbut o'nepo adhueva'pane'taj on'manbatia'pakika'po onte'ti onte'ti Diosen hua'a on'manbatia'pakika'uyate. Huamanbatia'pakeritaj Diosa o'manopoea'po nogda nogda o'manopoea'po konig e'bayorokte o'manopoea'po Diosen huata'moneria o'manopoea'po Diosen Nokirega o'manopoea'uyate. ²Oynayo kene'huaya' huame'noe o'e. Oro'omeytaj Diosen Huasi'poa Diosen hua'a Diosa o'paknok mo'nigbatia'pakuyne. Diosa o'paknok Diosen Huasi'poa aya'da o'ka'po huadari, niokpo, siokpo, puug, aratbutkon aya'da o'ka'uyate. Huasi'potaj kamatojike'po aya'da Diosa o'yokuyate. ³Dios huakjeytone'onig o'epo 'urua'nanada o'e. Diosen Huasi'po konig Dios eyanada senognanada o'epo, konig Dios o'ika' o'manopoea'ika'. Diosen Huasi'po aya'tada o'manika'nok aya'ada niokpo siokpo puug aratbut nigpeika'dik o'ne. Teya'da o'matojika. Ken Diosen Huasi'po oro'omeyen dakhuea' e'ka' kabakkahue'po hueypa cruzte o'manigbueydepo kurudyo Diosere Dios huahuadte o'huadika'po, Diosere aya'tada o'mana'ika'.

**Diosen huata'moneritaj sue'da
o'pakika'. Ke'nen huasi'potanayo
diga'nanada o'pakika'.**

⁴Ke'nen Huasi'potaj Diosa
diga'nanada di' o'ika'. Diosere

o'huadika'. Do'hued Huasi'po 'uru'dikda o'ika' Diosa oa'uyate. Diosen huata'moneritanayo digiti pakhue' o'e. ⁵Do'hued Huasi'po i'enok e'bueyte oyda ijnoyhuaday. Diosen huata'moneritaj Diosa kenpa' manahue' o'uyate. Diosen Huasi'potanayo kenda ona'uyate. Ke'nen Apag ijje. Ken do'hued Huasi'po o'e.

Diosen huata'moneritaj Diosa kenpa' tia'pakhue' o'uyate. Diosen Huasi'potanayo kenda Diosa o'tia'pakuyate. ⁶Nogok Diosen Huasi'potaj in huadariyo aratbutte e'totiakuyte Diosen Huakkuruerisi'po huadakda o'e. 'Urunanada o'e. Kenda aya' Diosen huata'moneria kan'batia'pakike'. Diosa o'mana'uyate.

⁷Diosen huata'moneritaj Diosa o'tia'pakpo:

Do'hued huata'moneri ida huahua'eri o'ne. Konig bapoka ida o'hua'ika'nig konigti ida on'hua'ika'. Konig ojbed ida o'kotika'nig konigti huata'moneri huanaba' idada on'hua'ika'. Diosa oa'uy.

⁸Diosen Huasi'potanayo o'tia'pakpo:

Konig gobierno huairia i'mata'mona'ika'apo, Dios. Huairi i'unhuahuika'po batikhue'da i'unhuahuika'apone. Gobierno huairi i'ika'po buttida i'manika'. ⁹Huadak e'kikata' ijpakika'nig kenpa'ti huadakda ijika'nig huakka'da i'pak. Dakhuea' e'ka' pakhue' ijika'nig o'nakon pakhue' i'ika'. Konigepo ontaj huakka'da ijdurugpakay. O'nen huadi'taj sue'pi' durugda ijmaturugpakay. Kenda Huasi'potaj Diosa ona'uyate.

¹⁰Onte'ti Huasi'potaj Diosa ona'po:

O'na Huairi i'ika'po, huadari i'ka'uyate. A'nennanada huakkuru huadari i'ka'uyate. Kurud huae'erikon i'ka'uyate. Puug, niokpo siokpo

aya'da i'ka'uyate. ¹¹ Huadari, puug, niokpo, siokpo ehue'da o'eapo. O'na do'hued Huasi'ponayo kenpa'da bueyhue' i'epo i'noeonhuahuika'apo. Huadari, puug, niokpo, siokpo o'tone'pakapo. Konig yudtaj o'tone'pak. Konigti huadari kurudyo huae'eri o'tone'pakapo. ¹² Konig yudta'tone' o'maenika'po huabo yudtaj o'bae'ika'. Konigti huadari kurudere e'tone'pakde'te o'maenapo. Huabo o'baeapo. Onnayo tone'pakhue' i'epo kenpa'da bueyhue' i'epo i'noeonhuahuika'apo.

Diosa Huasi'potaj ona'po, a'ennada Apagba'te ona'uyate.

¹³ Doere da'kopen be'huad. Doere mo'manika'. Ontaj oknopoe'hue' huae'eri kenpa'ti dakhuea' huaka'eri konig o'nen taka' huamagkika'eri onte'ti on'taj nigpeika'dik o'neapo.

Diosen huata'moneritaj kenpa' Diosa manahue' o'e'uynig'a ke'nen Huasi'potayo'da ona'uyate. ¹⁴ Diosen huata'moneri aya'ada Diosen huanaba' o'ne. Konig nokireg o'ne. Katepi' Diosa o'paknok o'nigkika'. Cristoen huaknopoe'eritaj huabatihuapokika'eri o'ne. Kan'batihuapokike'po Diosa o'mata'mona'ika'. Cristoen huaknopoe'eritaj Diosa o'manopo'yarea'ika'po o'manoeanhuahuika'nok huaknopoe'eriomeytaj Diosen huata'moneria on'batihuapokika'. Ken Diosen huata'moneria sue'da tey o'nepo, sue'da huadak o'ne. Diosen Huasi'ponayo teynanada aya'da o'matoika'po 'urunanada o'ika'.

**Aya'tada kamanopo'yare'po
kamanoeanhuahuike'po Diosen
Huasi'poa kurudya'
mo'nighuarakuyate,
mo'nigbuey'uyate,
mo'nignoyhuaduyate. Konigepo
batikhue'ada daka' mo'noknopoika'
daka' mon'nigpeika'.**

2 Cristo Diosen Huasi'po o'enok huaboro' huairitone' o'enok teyda huairitone' o'enok konigepo Cristoen huadak hua'a daka' peika'dik o'ene. Oro'omey huaknopoe'eri nogiti nogiti nigpeika'dik o'ene. Daka' oknopoika'dik o'ene. Huakka'da nogiti nogiti oknopoika'dik o'ene. Jesucristotaj moknopoe'po sigda sigpi' okbatikhue' mo'ne. Kenpa'ti mo'nigpeika'po sigda sigda okbatikhue' mo'ne. Mo'deretpakpo Cristoen huadak hua'a nogiti nogiti mon'nigpeika'. ² Diosen huata'moneria Diosen buttida hua'a on'manika'uyate. Aya' aratbuta bepi' nigpee'hue' o'nenok castiga o'magkika'uyate Diosa. Nigpee'hue' huae'eritaj Diosa castiga ogka'dik o'epo o'magkika'uyate. ³ Oro'omeytaj Diosa castiga ogkahue' moke'po Diosen Huasi'po pai'da o'nopo'epo mo'nigbuey'uyate. Konigepo oro'omeyen dakhuea' e'ka' okkahuea'dik mo'epo, nopo'yarea'dik mo'epo, Diosere noeanhuahuika'dik mo'ene. Huairi Jesucristo huakkuru kenda huadak hua'a o'mana'uyate. Nogomey on'peedepo buttida oa' daka' on'nopo'epo buttida hua'a oro'omeytaj mona'uyne. Konigepo kenda Diosa mo'nigka'uyate, okkahuehue'dik mo'epo, Jesucristotaj oknopoe'po okbatikhue'dik mo'nika'. ⁴ Jesucristoa a'manopo'yareaya'po mo'nigbuey'uyate, mo'nignoyhuaduyate kurudyo Diosere o'noeonhuahuika'apo. Diosa o'pakpo o'manopoea'uyate. Kenda huadak hua'a Jesucristotaj buttida hua'a

e'manopoea'ta' o'pakpo Diosa 'urua'da o'kika'uyate, konig Diosayo'da ka'tepi' ka'dik o'epo o'ka'uyate. Kenpa'ti buttida hua'a o'e kan'manopoe'po Diosa dakhue'taj o'bayarea'uyate. E'bueytakon o'manoyhuada'uyate. Kenpa'ti buttida hua'a o'e kan'manopoe'po, Diosa o'pakpo huaknopoe'eritaj o'manopo'toe'po Diosen Nokirega o'manopo'toe'uyate. Konigepo ken huadak hua'a buttida hua'a o'ea' oro'omey huaknopoe'eri o'nopoene. Konigepo kenda Diosa mo'nigka'po, huadak hua'ataj okkahuehue'dik oro'omey o'epo, huakka' bo'pakpo Huairi Jesucristotaj moknopoe'po mon'nigpeika'.

**Diosen Huasi'po kurudyo
o'ika'po nogok huabokerek
Diosa o'si'poka'uyate Jesús.**

⁵ Nogok monig o'eapo o'nona'apoy. Huabokerek konig huairia aya'tada on'mana'ika'apo. In huadariyo Diosen huata'monerinayo konig huairia manahue' o'neapo. ⁶ Huabokereka aya'tada on'mana'apo, konig huairia aya'tada on'mana'apo. Kenda Apagba'te Davida Diostaj ona'po: Oro'omey aratbut suhuigda ee'pi' konig ehue'da ee'pi' oro'taj Dios mo'tinopoika'po, bo'tihuapokika'ne. Oro'omeynayo bueydik ee'pi' oro'omeytaj mo'timepu'kepo 'urua'da mogkika'ne. ⁷ Sue'da huabayok e'unhuahuika'te huabokereka toteda huadariyo o'nedepo, kenoka' Diosen huata'monerinayo bueyhue'dik o'nepo, kurudyo Diosere o'nika'. Nogok aratbuttaj 'urua'da mogka'apo, Diosa. Aratbut Diosere 'urunanada o'neonhuahuika'apo. ⁸ O'na Dios i'paknok aratbut huairi o'neapo. Aya'tada on'mana'apo.

Diostaj Davida ona'uyate. Diosbate ona'uyate.

Dapita' aya'ada nigpeika'dik o'neapo. Huabokerektaj aya'ada manigpeika'dik o'neapo. Oynayo huabokerektaj aya'ada nigpeikahued o'ne. ⁹ Sue'da huabayoktemon huabokerek Diosa o'si'poea'uyate. Kuruderu e'ead aya'tada aratbutada Jesús o'si'poe'uyate. Diosa o'paknok sue'da huabayoktemon huaso'da Jesús o'noikame'po kenoka' sue'pi' huairimon o'unhuahua'po Diosen huata'monerinayo teymon o'nuyate. Apag Dios aya' aratbuttaj di' mo'maepo mo'matinepahui'po Diosa o'paknok Jesús pai'da o'nopo'epo aya'tada aratbuttaj o'manigbuey'uyate. Konigepo konig 'urunanada Huairi Diosa Jesústaj kurudyo o'tobehuikpo Diosyo o'tobehuikuyate. 'Urunanada Dios Huairi o'ea'.

¹⁰ Diosa aya'da o'ka'uyate. Aya'ada Diostehuapa' o'nigunhuahuika'apo. Aya'tada Diosa o'matoeonhuahuika'po. Huakka' aratbuttaj kamanopo'yare'po Jesús pai'da nignopoe'dik o'eapo, Diosa o'nopoe'uyate. Konigepo Jesús aya'tada pai'da o'manignopo'edepo aya' Diosa ena' o'ka'depo o'kuhuituy. Konigepo Jesús huakkurueri huamanopo'yarea'eri huakka'tada dakhuea' e'ka' o'manopo'yarea'nok Diosensi'po o'nepo Diosere on'neonhuahuika'apo. ¹¹ Oro'omeyen Huairi Jesucristoa pai'da o'manignopo'epo o'manigbuey'uypo oro'omeyen dakhuea' e'ka' bokkahuea'ne. Kenpa'ti huadak e'kika' bo'tihuapokika'ne. Kenpa'ti Diostayo'da e'nigpeikataj bo'tihuapokika'ne. Konigepo "Do'hued huama'buy mo'taene." "Do'hued huaidpo mo'taene." Huairi Jesucristoa birahue'ada ona'dik mo'ene. ¹² Diosba'te Jesucristoa oa'po:

Ontaj Dios do'hued huama'buytaj ijbaknopoea'apoy. Huaknopoe'eri

egkupopakte do'hued hua-
ma'buyere o'batadi'keapoy.
Dios 'uruda o'e o'batadi'keapoy.
Jesucristoa ona'uyate.

¹³ Kenpa'ti oa'po:

Diostaj daka' yoknopoe'y. Jesucristoa
huama'buyere oa'.

Onte'ti oa'po:

Diosensi'po huaknopoe'eri kamatoe'po
Diosa me'bayokuyne. Ijmatoi'ka'po
huama'buyere ijje'y. Jesucristoa
oa'uyate.

Ken "Huaknopoe'eri do'hued huama'buy
me'taene." Jesús birahue'ada ona'dik
mo'ene. O'nopoene.

¹⁴ Oro'omey huaknopoe'eri Diosen-
si'poda huanere mimi'e o'toene.
Jesús konigti huaso'da o'epo huanere
mimi'e o'toyate. A'manigbueyya'po
huaso'da o'si'poe'uyate. Jesús
o'manigbuey'uypo huabueyada toto'
huabatarakeritaj ogka'nok onte'ti
barakhue'dik o'eapo. ¹⁵⁻¹⁶ Be'api'
aratbut e'bueytaj o'nokme'pukon-
huahuika'. Jesús o'manigbuey'uynok
aya'ada e'bueytaj okme'pukhue'dik
o'neapo. Abrahamkudaken huayayo
huaknopoe'eriomeya e'bueytaj
okme'pukhue'dik o'neapo. Abrahamen
huayayo huaknopoe'eriomeytaj
dakhuea' e'ka' kamanopo'yare'po
Jesucristo kurudya' o'tiakuyate. Diosen
huata'moneritaj kabatihupoke'po
Jesucristo tiakhue' o'uyate. ¹⁷ Abra-
hamen huayayo Israel aratbut o'nika'po
Jesúskon Israel aratbuten 'uru sacerdote
huanigtiona'pakika'eri a'eaya'po
konigso'ti o'uyate. Konig Diostaj
'urua'da huanigpeika'eri sacerdote
huairi o'ea'uyate. Konig aratbuttaj
'urua'da huamatinepahui'eri sacerdote
huairi o'ea'uyate. Kenpa'ti aratbuten
dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po
Jesús konigti Israel aratbut e'dik
o'uyate. ¹⁸ Diostaj nigpeehue' yae'
toto'a nama'da enae'ted Jesús

pai'da o'nopo'e'uyate. Diostaj Jesús
o'nigpeika'uyate. Konigepo oy aya'
oro'omeytaj huadak e'kika' tihuapokdik
mo'ika'ne. "Dakhuea' yaka'. Diostaj
oknopoe'hue' yae'. Nigpeehue' yae'."
Toto'a oro'omeytaj nama'da ena'te
Jesús dakhuea' kahue' ka'ne'po
bo'tihuapokapone. Onte'ti Diostaj
nigpee'dik o'eapone.

**Jesús 'urunanada o'e. Huakhuairi o'e.
Diosa Jesústaj huakka'da o'pakika'.**

Moisésnayo sue'da huairi o'uyate.

Moisésstaj sue'da o'pak Diosa.

3 Kurudya' Apag Diosa Jesucristotaj
mo'nigta'mona'uyate. Jesús
oro'omeyen sacerdote huairi huanig-
tiona'pakika'eritaj mo'nigta'mona'uyate.
Kenda mo'nopoepo Jesústaj daka'
yanoknopoika', egomey. Opudomeytaj
Diosa mo'baktie'ea'uynok Dioseno'da
mo'ika'po Diostayo'da mo'nigpeika'.
² Jesús Diostaj daka' o'nigpeika'uyate.
Konig Diosen huanigtiona'pakika'eri
huairi Diosa oktie'ea'uyatenok Diostaj
o'nigpeika'uyate Jesús. Moisésakon
Diostaj o'nigpeika'po Diosen
aratbuttaj daka' o'manmadikika'uyate.
³⁻⁴ Apag Diosa aya'tada o'ka'uyate.
Jesucristoerea aya'tada o'ka'uyate.
Jesúsnayo 'urunanada o'e. Diosen
aya'tada o'ka'uyate. Huakhuairida o'e.
'Urunanada o'e, tia'pakdik o'ika'ne.
Moisésnayo sue'da huairi o'uyate
oknopoika'ne. Jesús en huaknopoe'eritaj
Jesús dakhuea' e'ka' o'manopo'-
yarea'ika'po aratbut Diosensi'po o'kika'.
Moisésnayo aratbutda o'epo Diosen
huanaba'da o'uyate. ⁵ Moisés Diosen
huanaba' o'uyate. Diosen aratbuttaj
daka' o'mana'ika'uyate. Kenda Diosa
aratbuttaj ya'manapet Moisésa
o'mana'ika'uyate. ⁶ Jesucristonayo
Diosen Huasi'po o'epo aya'tada
Diosen aratbuttaj huamatoe'eri o'epo,
daka' o'manika'. Oro'omey hueretda

Diosensi'po o'epo daka' Jesucristotaj oknopoika'po oknopoebatikhue'da oknopoika'ne. Diosyo kurudyo ahuay' o'nopoepo o'durugpaki.

**Diosen aratbut Diostaj daka'
e'noknopoika'nayo
akma'pie'onhuahuaya'po
Diosenbayo kuddik o'neapo.
Diosa o'mana'uyate.**

⁷ In Apagba'te Diosen Nokirega oa'po: Oyda Diostaj daka' yan'peika'. ⁸ A'nenda sue'da aratbut e'ika'yo judio aratbuta onte'ti e'nigpeikata' pakhue' o'nuyate. Huanopoya'da Diostaj pakhue' o'nuyate. Diosa castiga ogkahue' mo'eapone nama'da on'nopo'euyate. Konig ogkika'uynig kahue' yanika'. ⁹ Huadaribato'ne'yo aratbut bahue'yo cuarenta huabayok e'unhuahuika'te opudomeyen adhuae'pane' o'nunhuahuika'uyate. Kenomeytaj ijbato'hua'ika'uy. Ijbatihuapokika'uy. Aypo ijbayokonhuahuika'uy. Kenda ijkadhuahuika'uy adhuae'pane' nama'da en'tiahuayonhuahuika'uypi' do'taj nigpeehue' o'nunhuahuika'uyate. Diosa castiga ogkahue' mo'eapet nama'da on'nopoika'po dakhuea' mogkika'uyate. ¹⁰ Konigepo adhuae'pane'taj diga'da ijbahuadiay'uy. Kenomeytaj "Nama'da mo'nopoika'ne. Do'taj oknopoehue' mo'unhuahuika'ne. Do'taj e'nigpeeta' pakhue' mo'ika'ne." A'nennada ijmana'uy. ¹¹ "Doere akma'pie'unhuahuikaya'po do'hued huadaribayo bakudhue' ya'neapet." Opudomeyen adhuae'pane'taj ijbahuadiaypo buttida ijjay ijmana'uy. Apagba'te Diosen Nokirega oa'uyate.

¹² Keyoj keyoj, egomey pogomey. Huanopoda dakhuea' nopoehue' yanika'. Dios o'noika'. Diostaj moknopoepo batikhue'da yanika'. Daka' yanoknopoehuaahuika'. ¹³ Aya'me'-noeda huayahuaya yan'maboroay. "Dios huadakda o'enok daka' yanoknopoika'. Huadakada yag'kika'po yan'nigpeonhuahuika'." Huayahuaya yan'maboroayikati'. Be'api' dakhuea' kahue' ka'ne'. Be'api' o'noknopoika'nig okbatikhue' ka'ne'. Huayahuaya daka' yan'maboroayikati'. ¹⁴ Jesucristotaj huakkurudamon' oknopo'euyapo daka' oknopoika'uy. Kene'huaya' huame'noete Jesucristotaj daka' oknopoehuaahuika'po Jesucristoere durugda o'neonhuahuika'apoy.

¹⁵ Ken Apagba' oa'po: Oyda Diostaj yan'pee'. "Ontaj nigpeehue' ijeapoy, Dios." Onahue' yanika'. "Diostaj oknopoehue' ijeapoy." Huanopoya' nopoehue' yanika'. Opudomeyen adhuae'pane' Israel aratbutda o'nepo do'taj Diostaj moknopoebatikuyate. Onte'ti onte'ti adhuae'pane' do'taj Diostaj nigpeehue' o'nika'po dakhue' ogkika'uyate. Konig kenomey ogkika'uynig konigti kikhue' yanika'. Diosa oa'uyate.

¹⁶ Huakka'ada adhuae'pane'a nama'da Diostaj on'pee'uyate. O'noknopoebatikuyate. Diostaj nigpeehue' o'nika'uyate. Israel aratbut o'nuyate. A'nenda Egipto huadaribayo Egipto aratbuten huanaba' o'nika'uyate. Pai'nanada o'nika'uyate. Moisesa Diostaj o'nigpeepo o'makmatorokuyate. Aya'tada o'bakbatohua'uyate. ¹⁷ Kenomey Israel aratbut cuarenta huabayok huadaribayo ohueybahue'yo o'neonhuahuika'po, Diostaj nigpeehue' o'neonhuahuika'po, dakhuea' ogkadhuahuika'uynok Diosa cuarenta huabayok o'bahuadiayika'po kenomey

Israel aratbuttaj o'bahuadiayika'uynok
 huadariba serenya'da on'mabuey'uyate.
¹⁸ Huanigpee hue' huaika'eritaj
 "Do'hued huadaribayo Canán
 huadaribayo bahuahue' mo'ikapone."
 Diosa buttida ijjay o'mana'uyate.
 Konigepo huadariba serenya'da
 on'mabuey'uyate. ¹⁹ Israel aratbut
 Diostaj oknopoe hue' o'nika'uyyo Canán
 huadaribayo huahue'dik o'nuyate.
 Canányo akma'pie'unhuahuikaya'po
 huahue'dik o'nuyate.

4 Ken "Do'hued aratbut do'taj
 huaknopoe'eri o'nepo doere
 o'nokma'pie'anhuahuika'apone.
 Doere on'noeonhuahuika'apone."
 Diosa mona'uynig oytion konigti
 mona'ne. Sue'da huaknopoe'eripi'
 nama'da yagka'apetpi' Diostaj
 o'noknopoe'batikapetpi' Diosyo huahue'
 o'neapo. Oro'omey aya'ada Diosere
 akma'pie'unhuahuikaya'po kenpa'ti
 a'noeonhuahuikaya'po 'urua'da
 mo'noknopoi'ka'. Daka' mon'nigpei'ka'.
 Oknopoi'ka'po okbatikhue'dik mo'ne.
² Huadak hua'a Diosere kurudyo
 mo'noeonhuahuika'apone. Durugda
 mo'eonhuahuika'apone. Oro'omeytakon
 Diosa mona'uyne. Israel aratbutnayo
 huadak hua'ataj e'pee'ada nigpee hue'
 o'nika'uyate. Konigepo on'mabueypo
 Diosenbayo Canányo huahue' o'nuyate.
³⁻⁶ Oro'omey huaknopoe'eri kurudyo
 Diosere durugda o'eonhuahuika'apoy.
 Adhuea'pane'nayo oknopoe hue' o'nepo
 Diosyo huahue'dik o'neapo.

Do'hued huadaribayo Canán
 huadaribayo doere jakma'pie'on-
 huahuikaya'po huahue'
 mo'ika'apone. Buttida ijjay. Diosa
 o'bahuadiaypo o'mana'uyate.
 Adhuea'pane' oknopoe hue'
 huae'eritaj o'mana'uyate.

Diosanayo a'nennada aya'da
 o'ka'uydepo huadari kurudere

o'ka'uydepo onte'ti kahue' o'epo
 durugnanada okma'pie'onhuahua'uyate.
 Aya'da o'ka'depo siete huame'noete
 okma'pie'uyate. Diosba'a oa'po,
 kenpa'ti nogkorepen doere
 okma'pie'onhuahuikahue' o'neapo.
 Diosa oa'uyate.

Israel adhuea'pane' a'nennada Diosen
 huadak hua'a on'peenig'a, nogok nogok
 on'pee'batikpo nigpee hue' o'nika'uyate.
 Konigepo Diosere okma'pie hue' o'nuy-
 ate. Oro'omeytanayo kenpa'ti nogomey-
 tanayo Diosere ekmapionhuahuika'ta'
 Diosa o'pak. ⁷ Konigepo, oyme'noete
 men'pee'de': Oyme'noete men'nigpee',
 ekmapionhuahuikata' ijpaki. Diosa oro'-
 taj mona'ne:

Oyme'noe Diosen hua'ataj e'pee'nayo
 "Diostaj nigpee hue' iijeapoy. Diostaj
 oknopoe hue' iijeapoy," huanopoda
 ahue' yane'.

Nogok huakka' huabayok o'pokon-
 huahuika'po Davida Apagba'te
 oa'uyate. ⁸ Josué a'nennada o'epo
 David si'poe'hued o'uy. Huairi
 o'epo Israel aratbuttaj Diosenbayo
 Canánbayo o'batohua'uynig'a Israel
 aratbut Diostaj nigpee hue' o'nika'po
 okmapionhuahuahue' o'nuyate.
 Konigepo "nogok doere do'hued aratbut
 durugteda o'nokmapionhuahuika'apo."
 Diosa nogomeytaj o'mana'uyate.
⁹ Konigepo Diosere Diosen aratbut
 durugteda o'nokmapionhuahuika'apo.
¹⁰ Diosa aya'da o'ka'depo durugteda
 okma'pie'onhuahuika'. Konigti Diostaj
 huaknopoe'eri on'nigpee'po Diosen
 ogkika'depo Diosere durugteda
 o'nokma'piunhuahuika'apo. ¹¹ Konigepo
 Diosere durugteda akmapion-
 huahuikaya'po huakka' mo'deretpakpo
 Diosenba'taj daka' mo'noknopoi'ka'po
 mon'nigpeonhuahuika'. Batikhue'da
 daka' mon'nigpeonhuahuika'. Konig
 Israel aratbut oknopoe hue' o'nika'uynig
 konigti kikhue' mo'ne.

¹² Dios teynanada o'epo o'noika'po Diosen hua'akon teynanada o'epo manoeanhuahuika'dik o'e. Oy Diosa ighua'da mona'nok nigpeika'dik mo'ne. Diosen hua'a konig siro igku'etnanada o'epo oktegdik mo'ene. Diosen hua'a konig siro igku'etnanada huanopoya'da a'dik mo'ika'po nama'da e'nopo'e'nayo Diosen hua'a mo'nopoea'ika'ne. Nama'da e'eretpak-nayo mo'nopoea'ika'ne. ¹³ Diosere durugda a'noeonhuahukaya'po Diostaj mo'deretpakika' mon'nigpeika' Diostaj engaña ka'dik o'ey, nopoehue' mo'nika'. Oro'omey huanopoya'da o'nopoika'nig aya'da Diosa moknokotika'ne. Oro'omey katetapi' e'eretpaknayopi' Diosa moknopoene. Diosa huamanoea'eri o'epo aya'da o'nopoika'. Konigepo Diostaj mo'deretpakpo daka' mon'nigpeika'.

Sacerdote Huairitone'

Huamanigtiona'pakika'eri Jesús o'e.

¹⁴ Jesús Diosen Huasi'po o'e. Oro'omeyen sacerdote huairitone' huamanigtiona'pakika'eri Jesús o'e. Huairitone' oro'omeyen o'e. Diosyo o'hua'uyate. Diosere o'ika'. Konigepo Jesústaj daka' mo'noknopoika'. Batikhue'ada 'urua'da mo'noknopoika'. ¹⁵ Oro'omey huaso' o'epo dakhue' e'dik o'ene. Kenpa'ti dakhuea' ka'dik o'ene. Jesús oro'omeyen sacerdote huairitone' konigti huaso' o'epo toto'a dakhuea' yaka' enika'tada dakhuea' kahue' o'ika'uyate. Konigepo Jesús oro'omeytaj mo'tinepahuika'po dakhuea' kikhue' ka'nike'po bo'tihuapokika'ne. ¹⁶ Jesús a mo'tinepahuika'nok kenpa'ti e'tihuapokta' bo'pakika'nok me'pukhue' mo'nepo Dios Huairitaj daka' mon'tiona'pakika'. Oro'taj mo'tinepahui'po oro' e'tiona'pakte Diosa bo'tihuapokapone.

5 Aya'da sacerdote huairi huamanigtiona'pakeritaj Diosa o'baktie'ea'ika'uyate. Huabokerektayo' o'baktie'ea'uyate. Aratbuttaj kan'manigtiona'pake'po o'baktie'ea'uyate. Kenpa'ti aratbuten dakhuea' e'ka' castiga magkahue' kamae'po 'uhua kan'nigbatiarakike'po sacerdote huairitaj Diosa o'baktie'ea'ika'uyate. ² Konig aratbut dakhuea' ogkika' sacerdote kenpa'ti dakhuea' kika'dik o'nika'uy. Konigepo nopoehue' dakhuea' huaka'eritaj 'uhua nigbatiarakika'dik o'nika'uy. ³ Aratbuten dakhuea' e'ka' Diosa castiga magkahue' kamae'po 'uhuataj manigbatiarakika'dik o'nika'uyate. Sacerdote kenpa'ti dakhuea' ogkika'po huata'da dakhuea' e'ka' 'uhuataj nigarakdik o'nika'uyate.

⁴ Be'api' sacerdote huairi e'yahueta' e'pakada yahuehue'dik o'ne. Diosa ektie'ea'nayo sacerdote huairi e'dik o'nika'. Aarón Israel aratbuten huakkuruda sacerdote huairi o'uyate. Konigti Diosa Aaróntaj oktie'ea'uyate. ⁵ Kenpa'ti Jesucristo huata'da e'pakada sacerdote huairi yahuehue'da o'uyate. Diosa o'pakpo Jesucristo sacerdote huairi oktie'ea'uyate. Do'hued Huasi'po i'ene. Oyda ijnoyhuada'po. Doere Huairitone' o'yahueapone.

Diosa Huasi'potaj ona'uyate. ⁶ Nogyo Apagba'te,

A'ennada Melquisedec huairi o'uyate. Diosa sacerdote o'yahuea'uynok Melquisedec Diosen sacerdote o'eonhuahuika'. Ontaj konigti sacerdote kae'po oktie'ea'ne. Sacerdote i'eonhuahuika'apo, sion.

Diosa Huasi'potaj ona'uyate. Apagba'te ona'uyate. ⁷ Jesucristo indariyo o'noika'po Diostaj o'tiona'pakpo, "Pai'da i'nopo'epo bueyhue'dik yaeti', sion. Do'taj e'paknayo menati', Dios. Do konig ijpaknignayo kahue' iijeapoy. Konig

on i'paknig ijka'apoy, pag." Jesúsa 'utta'da o'okoypo o'tiona'pakuyate. Huakka'da o'huikpo o'tiona'pakuyate. Diostaj o'nigpeika'nok Diosa Jesústaj o'pee'uyate. ⁸ Hueretda Diosen Huasi'po e'eda pai'nanada o'nopo'epo nogiti nogiti Diostaj o'nigpeika'uyate. ⁹ Diostaj aya'da o'nigpeika'depo kurudyo o'hua'depo huanigpeika'erien dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea'eri o'yahuepo o'eonhuahuika'apo. Huanigpeika'eritaj o'manopo'yatika'apo. ¹⁰ Huamanopo'yarea'eri o'enok Jesús sacerdote huairi ka'e'po oktie'ea'uyate Diosa. Konig Melquisedec Diosen sacerdote huairi huamanigtiona'pakika'eri o'eonhuahuika'uynig. Jesucristo sacerdote huamanigtiona'pakika'eri huairi konigti o'eonhuahuika'apo.

Jesucristotaj eknopoebatiknayo pai'da mo'eapone.

¹¹ Jesucristo Diostaj huamanig-tiona'pakika'eri konig o'ika' huakka' e'manmadika'ta' ijpaknig'a opudomeynayo ijhue'ta'nada mo'nopoenka'nok daka'nanada manmadika'dik ijje. ¹²⁻¹³ A'nennada huaboa'da mo'nopo'koreapo Jesucristotaj moknopoe'uyate. Huakka' huabayok Jesúsén huadak hua'a mo'peunhuahua'de'uynig'a sigdamon mo'nopoene. Konig huamanmadika'eri e'dik e'eda ehue' mo'ene. Sigdamon mo'nopoene. Opudomeytaj konig huakkuru Jesucristoen huadak hua'a huamanmadika' onte'ti manmadika'dik o'ey. Nog Diosen 'urua'da e'manmadika' oknopoenkahue'dik mo'ene. Opudomey konig yobed huaknopoe'eri mo'ene. Yobed aypo bapehue'dik o'ika'. On'hueyo'da on'minogika'. Opudomey konig yobed huaminogonhuahuika'eri mo'ene. On'hue konig Jesucristoen huadak hua'a huakkuru huamanmadika' o'e. Kenyo'da moknoposedene. Sigda

moknoposedene. Konig yobedonig huaknopoe'eri mo'ika'. Nogda nogda Cristoen huamanmadika' nopoe'hue' mo'ene. Huadakda e'kika' nopoe'hue' mo'ene. ¹⁴ Aratbut og'kerekdopo aypo kenpa'ti huaen on'bapika'. Konigti Cristotaj huaknopoe'eri nogiti nogiti eknopoika'nayo, nogiti nogiti huadak e'kika'nayo, kenpa'ti nogiti nogiti dakhuea' kikhue' ee'nayo nogiti nogiti huadak huamanmadika' daka' nopoenka'dik o'nika'apo.

6 Konigepo Jesucristotaj nogiti nogiti e'manmadika'ta' on'tipakne. Opudomey nogiti nogiti eknopoeata' on'tipakne. Nogiti nogiti Diostaj e'nigpea'ikata' on'tipakne. Huakkuruda e'manmadika' mo'noposedepo, "Dakhuea' e'kika'taj Diostaj nopo'korea'dik mo'ene." "Jesústaj oknopoika'dik mo'ene." Kenda moknoposedenok onte'ti manmadikahue'dik o'neapone. ² Kenpa'ti "Jesucristotaj moknoposedepo bautiza ogka'dik mo'ene." "Huaknopoe'erien huairi ka'e'po yan'tibata'tepo yan'tiona'pak." "Nogok aya' e'bueyte Diosa o'manoy-huadā'apo." "Dakhuea' huaka'eritaj castiga o'magkadhuahuika'apo." Kenda e'manmadika' moknoposedenok onte'ti konigti manmadikahue'dik o'neapone. ³ Konigepo Jesucristoen huadak hua'a nogiti nogiti e'manmadika'ta' o'pakne. Opudomey nogiti nogiti Jesucristotaj e'nigoknopoe'ta' on'tipakne. Kenpa'ti opudomeya nogiti nogiti e'nigpeikata' on'tipakne.

⁴⁻⁶ Be'omeyapi' Jesucristoen huadak hua'a daka' o'noknopoe'po durugteda o'noknopoenkadhuahua'depo, kenpa'ti Diosen Nokirega o'manopo'teon-huahua'depo, Diosen buttida hua'a 'uruda o'e o'noknopounhuahuika'depo, kenpa'ti konig Dios teyda o'epo 'urua'nanada o'kadhuahuika'nigtaj o'noknopoeonhuahuika'depo, nogokpi'

Diosen hua'a kenpa'da e'ennayo onte'ti menpa' nopo'korehue'dik o'neapo. Jesucristotaj kenpa'da eknopoebatiknayo konigti Diosen Huasi'potaj onte'ti cruzte o'darak. Diosen hua'a kenpa'da eknopoebatiknayo Diosen huasi'potaj tierikdik ya'neapet. Aya'ada on'tiahuaypo yan'tierikapetpi'. Kena'po onte'ti menpa' nopo'korehue'dik o'neapo. ⁷ Diosen 'uruda huaknopoe'eri o'nenig konigti ijbatiapakapoy. Konig dakdarionig o'ne. Nogok nogok ehui' sorokyo o'huekd. Huadakbua'da o'tipakboa'po, Diosa 'urua'da mo'nigtipakboa'ne. Konigti 'uruda huaknopoe'eritaj Diosa o'batihuapokika'nok 'urua'da ogkika'. ⁸ Diosen hua'a kenpa'da eknopoebatiknayo konig o'ne ijbatiapakapoy. Konig dakhue'darionig o'ne. Nogok nogok dakhue'dariya' e'pidbada o'tipakboika'. Huadari huatoe'eria o'mahuigapo. Konigti Diosen hua'a huaknopoebatikeritaj castiga o'magka'apo. Konigepo Diosen hua'a oknopoebatikhue'ada daka' yan'nigpeonhuahuika'.

**Diosere mo'noeonhuahuika'apone
Diosa buttida mona'uynok daka'
mo'noknopounhuahuika'.**

⁹ Huiyokdika' edapi' opudomeytaj Diosa 'urua'da mo'manopo'yarea'nok nogiti nogiti huadakda bo'kika'apone, daka' ijnopoey, huadi'da egomey pogomey. ¹⁰ Diostaj daka' mo'knopoepo Cristotaj huaknopoe'eri huama'buytaj 'uruda okbatikhue'da bo'tihuapokikame'ne. Di' mo'epo bo'tihuapokikame'ne. Nogiti nogiti bo'tihuapokikame'ne. Diosa kenda okkahuehue'dik mo'eapone. Dios buttida huanopo'e'eri o'epo huadak bo'kika'nok okkahuehue'dik mo'eapone. ¹¹ Opudomey bo'eretpakpo 'urua'da bo'kadhuahuika'depo,

Diosen bo'kadhuahuika'depo, Jesucristo onte'ti e'tiakde'te konigti bo'eretpakpo Diosen aratbuttaj di' mo'epo yan'batihuapokika'. Ken konig e'kika'nayo Diosere durugda mo'noeonhuahuika'apo. ¹² Jesustaj oknopoe'po tinosikhue' mo'nepo, oknopoe'po sigda sigda okbatikhue' mo'ne. E'peeta' pakhue' ihuey nopoe'ue' yane'. Huakka'mon a'neneri aratbuta Diostaj 'urua'da o'noknopoeonhuahuika'po daka' on'nigonhuahuika'uy. Diosere on'noeonhuahuika'apo. Konigti yag'kika'. 'Urua'da yanoknopoeonhuahuika'. Daka' yan'nigonhuahuika'. Kenda ijpakpo o'nona'ne.

¹³⁻¹⁴ "Ontaj huakka' o'tihuapokapone. Huasi'po kenpa'ti huakka' huayayo o'bayokapone. Buttida ijjay. Dios ijjepo da ahue'dik ijjey." Abrahamtaj ona'uyate. ¹⁵ Ken Abraham Diostaj oknopoe'po o'nigonhuahua'depo huasi'po huayayokon o'matoe'uyate. ¹⁶ "Buttida ijjay Diosa me'peene." Judio aratbuta ena'nayo e'maboy batikdik o'ne. Buttida oa' aya'ada on'nope. Da ea'nayo Diosa castiga megka'apet on'nope. ¹⁷ "Diosere durugnanada mo'noeonhuahuika'apone." Israel adhuea'pane' huanigpeika'eritaj kenpa'ti aya' huaknopoe'eritaj Diosa o'mana'uyate. Kenda Diosa o'mana'uyate, dapita' o'ka'apo. Nogpa'da kahue' o'eapo. Kenpa'ti nogpa'da manahue' o'eapo. Kenda oro'omey huaknopoe'eri daka' aknopoe'ya'po "Dios ijjepo da ahue'dik ijjikay." Diosa mona'uyate. ¹⁸ "Diosere durugnanada mo'noeonhuahuika'apone." Diosa kenda mona'uyate. Kenpa'ti "Dios ijjepo da ahue' ijjikay." Diosa kendakon mona'uyate. Kenpa'ti Diosa nama'da ahue'dik o'ika'nok oro'omey oknopoe'po o'nopo'durugpakika'ne. Jesucristoa oro'omeytaj bokkahuea'nok daka'

oknopoika'ne. Kenpa'ti Jesucristo oro'omeytaj mo'nopo'yarea'dene oknopoedene. Diosen buttida hua'a batikhue'da o'epo oknopoene. Diosere durugnanada o'noeonhuahuika'apone daka' oknopoika'ne. ¹⁹⁻²⁰ Diosere durugda o'noeonhuahuika'apone. Okbatikhue'da oknopoene. Diosere kurudyo konig oro'omeyen huamanigtiona'pakeri huakkuruda Jesús o'behuikuyate. Daka' oknopoene. Oro'omeytechuapa' mo'nigbehuikuyate. Kurudyo Diosere Sacerdote Huairi o'edepo mo'nigbehuikdepo o'eonhuahuika'apo. Konig Melquisedec Sacerdote Huairi o'eonhuahuika'uyatenig Jesucristo konigti Sacerdote Huairi huamanigtiona'pakika'eri mo'nigonhuahuika'apone.

Melquisedec konig sacerdote huairi huamanigtiona'pakika'eri o'eonhuahuika'uyate. Jesús konigti sacerdote huairi o'eonhuahuika'apo.

7 A'ennada Melquisedec Salem huakka' jak huairi o'uyate. Teyda Diosen sacerdote Melquisedec huamanigtiona'pakika'eri o'eonhuahuika'uyate. Kenoka' cinco huakka' jak huairitaj Abrahamomeya huayakhue' on'magka'uyate Abraham e'kumejde'te Melquisedeca Abrahamtaj o'dejpakpo Diosa Abrahamtaj daka' me'toike'po o'nigtiona'pakuyate. ² Abrahamomey cinco huakka' jak huairitaj huayakhue' on'magka'po huairien en'tamae' huakka'tada on'bakbatiparatpo on'batotiakuyate. Melquisedec Diosen sacerdote o'enok Melquisedectaj sue'da huakka' o'yokuyate. Konig diezkupoa' o'posakposakpo Melquisedectaj nogkupertida o'yokuyate. Melquisedecdika 'uruda huakika'eri huairi o'e. Kenpa'ti Melquisedec Salem huakka' jak huairi o'epo huamanoeya'eri huairi o'uyate.

³ Melquisedecen huaojdik nopoehue' o'ene. Huaye'dik nopoehue' o'ene. Adhueva'pane'endik nopoehue' o'ene. Kenok osi'poe'uyate nopoehue' o'ene. Kenok o'buey'uyate nopoehue' o'ene. Cristo Diosen Huasi'po o'epo o'manigtiona'pakonhuahuika'apo konigti Melquisedec o'noeonhuahuika'po o'manigtiona'pakonhuahuika'apo.

⁴ Melquisedec huairitone' o'uyate, yanoknopoe'. Abraham oro'omeyen adhueva'pane' cinco huakka' jak huairitaj huayakhue' on'magka'po o'bakbatiparatpo Melquisedectaj sue'da huakka'mon o'yokuyate. Konig diezkupoa' o'posakposakpo nogkupertida o'yokuyate. Melquisedectaj o'yokuyate. Konigepo Melquisedec huakhuairi o'ika'uynig o'nopoene. ⁵ Abrahamen huayayo huakka'nada o'nepo sue'da huayayo Leví aratbut o'ne. Sue'da Leví huae'eri sacerdote o'nepo Diostaj on'manigtiona'pakika'. Moisés Diosen hua'a o'mana'nok aratbut on'baa'po on'baika' konig diezkupoa' o'posaka'po nogkupertida Leví huae'eri sacerdotetaj bayokdik o'nika'. Aratbut Abrahamen huayayo ee'pi' Leví huae'eri sacerdotetaj bayokdiktion o'nika'.

⁶⁻⁷ Melquisedec Levien huayayo ehue' ee'pi' Abrahamen diezkupoa' on'posakposakpo nogkupertida Melquisedeca o'bae'uyate. Melquisedec huairitone' o'epo "Abrahamtaj daka' yatihuapokika'. Daka' yakika', Dios." Diostaj o'nigtiona'pakuyate. Abrahamtaj daka' o'ka'nok Melquisadec huaboro' huairi o'ika'uynig o'nopoene. Abraham sue'da huairi o'ika'uy o'nopoene. Abrahamtaj "Q'nen huayayo huakka'da o'nitakapo." Diosa ona'uyate. ⁸ Abrahamen huayayo Leví aratbut sacerdote o'nepo sue'damon on'bae'ika'. Leví aratbut bueydik o'nepo sue'damon on'bae'ika'. Melquisedecnayo bueyhue'dik o'epo

o'neonhuahuika'apo. ⁹⁻¹⁰ Leví
 huāē'eri sacerdote o'nepo sue'damon
 on'bae'ika'nig'a Abrahamen huayayo
 Leví si'poehued e'ēada Abrahamere
 Melquisedectaj huakka'mon o'yokuyate.
 Konigepo Melquisedec huaboro' huairi
 o'ika'uynig o'nopoene. Abrahamnayo
 sue'da huairi o'uyatenig o'nopoene.

¹¹ Abrahamen huayayo sue'da
 Leví huāē'eri o'nepo, Aarón Leví
 aratbut kenpa'ti o'ēpo huakkuru
 Levíeri sacerdote huairi o'uyate.
 Aarónen huayayo nogok nogok
 sacerdote huamanigtiona'pakeri
 o'nepo Moisésenba' Diosen hua'a
 Israel aratbuttaj on'mana'ika'nig'a
 'urunopo'da kahue'dik o'nika'uyate.
 Nopo'yareahue'dik o'nika'uyate.
 Konigepo Diosa nog sacerdote konig
 Melquisedec ta'mona'dik o'uyate.
 Jesucristotaj o'ta'mona'uyate. ¹² Leví
 huāē'eri sacerdote huamanigtion-
 a'pakeri o'nika'po Moisésenba'
 on'mana'ika'uyate. Nog huabokerek
 Leví huāē'eri ehue' e'huāē'taj sacerdote
 o'yahuea'depo Diosa nog hua'ada
 mana'dik o'uy. ¹³ Jesucristo Leví
 huāē'eri ehue' e'ika'pi' sacerdote
 kayahue'po Diosa o'ta'mona'uyate.
 Jesús nog aratbut o'ēpo Judá aratbut
 o'ēpo Judáeri sacerdote ehue'
 o'nika'uyate. ¹⁴ Oro'omeyen Huairi
 Jesucristo Judá aratbut o'uyate. Daka'
 o'nopoene. Judá aratbut sacerdote
 o'nika'. Moisésa manahue' o'ika'uyate.

¹⁵ Diosa nogda o'pakpo Jesu-
 cristo sacerdote o'yahuea'uyate.
 Melquisedec sacerdote batikhue'da
 o'eonhuahuika'uyate. Konigti
 Melquisedec Jesucristo sacerdote
 o'ēdepo batikhue'da o'eonhuahuika'apo.
¹⁶ Moisésa o'mana'uynok Leví
 huāē'eri sacerdote huamanig-
 tiona'pakeri o'nika'uy. Diosa
 Jesústaj o'noyhuada'uynok Jesús
 sacerdote huamanigtiona'pakeri

o'eonhuahuika'apo. Jesús onte'ti
 bueyhue'dik o'eonhuahuika'apo.
 Konigepo oro'omeytaj sacerdote
 mo'eonhuahuika'apone.

¹⁷ Do ijpaknok Melquisedec
 huamanigtiona'pakeri
 huairi o'unhuahuika'uyate.
 Melquisedeconigti o'nakon, sion,
 huamanigtiona'pakeri huairi
 i'unhuahuika'apo. Diosa huasi'potaj
 ona'uyate. Apagba'te ona'uyate.

¹⁸⁻¹⁹ Ken a'nennada Leví huāē'eri
 sacerdote huamanigtiona'pakeri
 ka'nike'po Moisésa o'mana'uyate.
 Moisésen e'mana'taj on'nigpeika'uynig'a
 'urunopo' ehue'dik o'nika'uyate. Ken-
 pa'ti dakhuea' e'ka' bakkahueahue'dik
 o'nika'uyate. Kenpa'ti dakhuea' e'ka'
 nopo'yareahue'dik o'nika'uyate.
 Konigepo Leví aratbut sacerdote
 ka'nike'po Diosa onte'ti manahue'
 o'ē. Jesucristo oro'omeyen sacerdote
 Diosere o'eonhuahuika'apo daka'
 oknopoene. Jesucristoanayo 'urunopo'
 mo'ika'nok Diostaj tiona'pakdik
 o'ika'apone.

²⁰⁻²¹ Leví aratbut sacerdote
 huamanigtiona'pakeri o'nuynok
 konigepo huasi'poakon sacerdote
 on'yahue'ika'uyate. Sacerdote i'e,
 buttida ijjay, Diosa onahue'tada
 huasi'po sacerdote on'yahuea'ika'uyate.
 Sacerdote i'unhuahuika'apo. Konig
 Melquisedec i'unhuahuika'apo.
 Buttida yonay. Jesucristotayo'da
 Diosa ona'uyate. Nogpa'da onahue'
 o'ēapo Diosa. Apagba'te oa'uyate.

²² Diosa kenpa' ona'nok Jesús
 oro'tehuapa' 'urunanada sacerdote
 huairi mo'unhuahuika'apone. (Kentaj
 oknopoē'dik o'unhuahuika'apone.)

²³ Leví bueydik aratbut o'nepo
 sacerdote ehue' o'neonhuahuika'apo.
 Konigepo nogok nogok huakka'da
 o'neonhuahuika'uyate. ²⁴ Jesu-
 cristonayo onte'ti bueyhue' o'ēpo

o'noe^{on}huahuika'apo konigepo
sacerdote o'unhuahuika'apo. Nogda
sacerdote ehue'dik o'neapo. ²⁵ Jesús
o'noe^{on}huahuika'po sacerdote o'epo
o'manigtiona'pakonhuahuika'po, ke'nen
huaknopoe'eritaj Jesús^a dakhuea'
e'ka' manopo'yarea'dik o'maepo
o'manoeanhuahuika'apo.

²⁶ Ken Jesús 'urua'nanada sacerdote
huamanigtiona'pakeri huairi o'un-
huahuika'aponok kenta' oknop^oika'dik
mo'nika'. Diosen hua'ayo'da Jesús^a
o'kika'. Huadakda o'ika'. Kenpa'da
huadakda o'kika'. Dakhuea' e'ka'
nop^oehue' o'ika'. Kenpa'ti dakhuea'
kahue' o'ika'. Konig dakhuea' huaka'eri
ogkika' konigti Jesúsⁿnayo kahue'
o'ika'. Diosa Jesús^taj 'urua'nanada
o'taenok kurudyo hua'enbayoda
o'tobehuikuyate. ²⁷ Aya'me'noeteda
Leví hua^eeri sacerdote huairi Diostaj
'uhua on'nigbatiarakika'uyate.
Diosa castiga ogkahue' kamae'po
on'nigbatiarakika'uyate. Diostaj
on'nighuigika'uyate. Kenomeyen
dakhuea' e'ka'taj kenpa'ti aratbuten
dakhuea' e'ka'taj on'manigba-
tiarakika'uy. Ken konig Jesúsⁿnayo
kikahue' o'uyate. Aratbuten dakhuea'
e'ka'taj aya'tada nogti'a'da o'manig-
buey'uyate. Aratbuttehuapa' Jesús
o'pakpo o'manigbuey'uyate. ²⁸ Leví
aratbut dakhuea' huakka'eri o'nenig'a
sacerdote huamanigtiona'pakeri huairi
ka'ne'po Moisés^a Diosen hua'ate
o'mana'uyate. Nogok "Do'hued Huasi'po
sacerdote huairi o'unhuahuika'apo. Dios
ijjepo buttida ijjay." Diosa oa'uyate.
Diosen Huasi'po Jesúsⁿnayo huadakda
sacerdote huairi o'unhuahuika'apo.

Judío aratbuttaj Diosen huabo hua'a Diosa o'mana'uyate.

8 ¹⁻² Ken konig 'urua'da sacerdote
huairi mo'taene. 'Urua'nanada
huamanigtiona'pakeri mo'taene.

Jesucristo o'e. Judío aratbutere Diosen
hua'a huehuea' o'ka'depo, o'kuhuitdepo
kurudyo o'hua'depo Diosere
o'eonhuahuika'apo. Dios Huairitone'
o'epo Diosere o'eonhuahuika'apo
Diosen jakyo Diosere kurudyo
mo'nigtiona'pakonhuahuika'ne. Kenda
Diosa o'pakuyate. Aratbutanayo
konigjak kahue'dik o'nuyate. Kenda
ea'ta' ijjakpo o'nona'ne. ³ Aratbut
dakhuea' ogkika'nok sacerdote Diostaj
'uhua kan'nigbatiarakike' aya' sacerdote
huairitaj Moisés^{en} hua'a o'mana'uyate.
Konigepo aratbuten dakhuea' e'ka'taj
kabakkahue'po cruzte Jesucristoa
o'manigbuey'uyate. ⁴ Jesucristo kurudyo
Diosere sacerdote huairi e'dik o'ika'.
Huadariyo Leví sacerdote huairi o'nepo
Moisés^{en} e'mana'taj on'nigpeika'po
'uhua on'nigbatiarakika'nok. Jesús
huadariyo sacerdote huairi ehue'dik
o'ika'. ⁵ Kurudyo Diosen hueretda
jak o'tae. Konig Jesucristo kurudyo
Diosen jakyo o'kika'nig huadariyo
Diosen carpa huasi'dakakyo sacerdote
huairi sue'da konig Diosen ogkika'.
Moisés^a jak ka'dikte Moisés^taj "Ote'te
konig o'tiahuay'eame'ne huasi'daka
e'akka' konigti yakati'." Moisés^taj
Diosa ona'uyate. ⁶ Huaboa'da Diosa
'urua'da mona'uyne. E'nopo'korea'nayo
Jesús^taj eknop^oe'nayo dakhuea' e'ka'
on'bakkahuea'apone. On'manopo'-
yarea'apone. Diosa 'urua'da mona'uyne
Jesús^a kurudya' orotehuapa' 'urua'da
mo'nigkika'po mo'nigtiona'pakika'ne.
Mo'nignopo'yarea'ika'ne. Moisés^{en}ba'taj
e'nigpeika'nayo nopo'yareahue' mo'ene.

⁷ Diosen hua'a a'nennada Moisés^a
o'mana'uyate. Israel aratbut
nigpeehue'dik o'nika'uyate. Kena'po
konig huaboa'da Diosa 'urua'da
hua'a mona'uyne. Konig huaboa'da
moknop^oea'uyne. ⁸ Do'hued Israel
aratbuta nigpeehue' mo'ika'uyne

Diosa o'no^opepo kenpa' huaojba'te o'tia'pakpo:

Nogok Israel aratbuttaj kenpa'ti Judá aratbuttaj huabo hua'a ijmana'apoy. Dios Huairia o'mana'uyate. ⁹A'nennada Israel adhuea'pane'taj ijbakbatotiakuy. Egiptodaribayo huanaba' pai'da o'nenok Egiptodaribaya' ijbatihuapokpo ijbakbatotiakuy. Do konig ke'nen huaojonig ijmanigepo huasi'potemagkapa' huabata' e'otakui' ijbakbatotiakuy. Egiptoya' on'tiakdepo do'hued hua'a nigpeehue'da o'nika'uyate. Nigpeehue' o'nenok kena'po kenomeytaj onte'ti batihuapokhue' ijmae'uy. Dios Huairia oa'uyate. ¹⁰Nogok huakka' huabayok Israel aratbuttaj nogda huabo hua'a ijmanopoea'po ijmana'apoy. Do'hued hua'a huanopoya'da on'no^opeapo. Huanopoya'da e'nigpeeta' on'pakika'apo. Do kenomeyen Huairi iijeapoy. Do'huedsi'po o'neapo. ¹¹Aya'ada do'taj mokno^opeapone. Huairiomeya huanaba'omeyerea mokno^opeapone. Do'taj mokno^opedepo do'taj Dios Huairitaj kanokno^ope'po nogtaj nogtaj manmadikahue'dik o'neapo. Kenpa'ti huama'buytaj manmadikahue'dik o'neapo. Aya'ada do'taj mokno^opeaponok. ¹²Kenomeytaj di' ijmaepo kenomeyen dakhuea' e'ka' castiga magkahue' iijeapoy. Dakhuea' e'ka' ijbakkahuea'apoy. Diosa o'mana'uyate.

¹³Diosen hua'a Moisésa o'mana'uyate. Do'hued aratbuta nigpeehue' mo'ikame'ne. Huatone' hua'anayo 'urunopoa'da mayahue'dik o'uyate, Diosa o'makno^ope'po huabo hua'akon

ijmana'apoy. Diosa oa'uyate. Moisésen hua'a konig yudta'tone' e'enonig o'eapo.

**Huasi'dakakyo huakka'ada Levieri
sacerdote en'nigkika'uytada
Jesucristo mo'nigbueydepo
Diosyo o'hua'uyate. Diostaj
mo'nigtiona'pakika'ne.**

9 Ken konig sacerdote Diostaj nigkika'dik o'ne. Diosen hua'a Moisésa o'mana'uyate. Kenpa'ti huasi'dakak menigka'ne. Diosa o'mana'uyate. Huasi'dakakya' sacerdote huanigka'eri Diostaj on'nigkika'uyate. ²Huasi'dakak e'nigka'de'te huasi'dakakkiregya' ibodpen sacerdote Diostaj on'nigkika'po kenteda oro siropate huakjey huakpaka' o'tajka'uy. Kenpa'ti kenteda oro e'tihuit kutopate pan on'nighueda'ika'uy. Diosa katiahuaye'po on'nighueda'ika'uy. ³Nopoya' yudta'tone'a e'tiokpaka' adyonda Diosa ata'huadeya'po o'tiakika'uyate. ⁴Yakudpen nogkutopasi'po o'huadika'uy. Oroa e'tihuit kutopasi'po e'huadikaya' ken kutapen huasihuaj 'uru'huiēda o'bapakika'. Adpen 'uru huajen manpotone' o'huedika'uy. Nogpen nogpen oroa e'tihuit o'uyate. Manpotone' Diosen hua'a e'mana' hua-tojka' o'uy. Manpotone'kiregyo oropu' o'tapu'huadika'uyate. Oropu'kiregyo maná aypo o'tajka'uyate. Judío aratbut Egipto huadaribaya' e'bakhuede'te bahuayte en'hua'udhuahuika'te Diosa maná aypo o'bayokonhuahuika'uyate. Kenpa'ti manpotone'kiregyo Aarónen hueypa o'teypa o'tahuedika'uyate. Aarónen hueypa o'tipakboe'uyate. Huidpentate Diosen e'mana' hua'a Diosa o'madoya'uyate. Manpotone'kiregyo o'tahuedika'uyate. ⁵Manpotone'ojkute botta' querubines Diosen huata'monerionig oroso'ada e'ketka' on'bo'ika'uyate. E'kok e'koka' on'bo'ika'uyate. Diosonig eyanada o'ika'uyate. Manpotone' huanokbeta'

'uhuamimia' o'tibahuidhuidika'uyate. Diosa aratbuten dakhuea' e'ka'taj o'matinepahui'ika'uyate. Diosen huata'moneri oroso'da e'ketka' e'okajpebakde. Ken konig Diosen huasi'dakak o'uyate. Oyda huasi'dakaktaj nogiti manbatia'pakhue' ijjej.

⁶ Diosen huasi'dakak ibodyonkorepen sacerdote huanigkika'eri on'kudika'uyate. Diostaj a'nigkikaya'po on'kudika'. ⁷ Adkorepen Diosa ata'huadya'po o'tiakika', adkorepen sacerdote huairiyo'da o'kudika'. Nogbayoktida nogme'noetida o'kudika'. Ke'nenda dakhuea' e'ka' 'uhua mimi adkorepen o'tokudika'. Adkorepen manpotone' huanokbette mimia onhui'khui'kika'. Aratbuten dakhuea' e'ka'taj mimia o'manigonhui'khui'kika'. ⁸ Huasi'dakak men'nigka'. Jakya'da men'nigkika'. Diosa o'mana'uyate. Diostaj on'nigpeika'depo huasi'dakakya' sacerdote on'nigkika'po, adkorepennayo kirigayo' kudhue'dik o'nuy. Dios e'huae'yo kudhue'dik o'nuy. Diosen Nokirega mo'manopo'eane. ⁹ Huasi'dak jakya' Diostaj sacerdote on'nigkika'nig'a. Huasi'dak jakya' Diostaj on'bayokika'po kenpa'ti jakkurute 'uhua on'batiarakika'nig'a 'urunopoa'da kahue'dik o'nika'. Nopo'yareahue'dik o'nika'. ¹⁰ Kena'po Moisesen hua'ataj on'nigpeika'po nogda nogda 'uhua huaen bapehue'dik o'nika'. Nogda nogda huamai'hue mayhue'dik o'nika'. Kenpa'ti ationa'pakya'po ba'koyo'dik o'nika'. Moisesa o'mana'uyate. Ken konig ogkika'po 'urunopo'da kahue'dik o'ika'. Jesucristo e'tiakde'te kenda ogkika'nig'a batikdik o'nede.

¹¹ Ken Jesucristo o'tiakde'uyate, oynayo oknopoene. Oy oro'omeyen sacerdote huamanigtona'pakeri huairi Jesucristo mo'taene. Oro'omeytaj 'urua'nanada bo'tihuapokika'ne.

Kurudyo Diosere konig jak o'taepo keyo oro'omeyen sacerdote huairi mo'taika'po mo'nigtiona'pakika'ne. Ke'nen jak kurudyo hueretda o'taepo kurudya' Jesucristoa oro'omeytaj 'urunopoa' mogkika'ne. Ke'nen jak kurudyo aratbuta kahue' o'nuyate. Diosanayo o'ka'uyate. Diosen jak kurudyo kenpa'da o'unhuahuika'apo. ¹² Jesucristo adkorepen nogtia'ada o'kudpo kurudyo Dioste o'kuduyate. Konig Leví sacerdote huairi ogkika'po 'uhuataj on'nigarakpo mimi huasi'dakakyo on'tokudika' konigti Jesús nayo 'uhua mimi tohuahue'ada kurudyo o'kuduyate. Jesucristonayo ke'nen mimiada o'tita'huarakondepo nogtia'ada kurudyo o'hua'po oro'omeytaj mo'manopo'yarea'po mo'noeanhua'huika'apone. ¹³ Be'api' judío aratbut dakhue' ee'nayo Diosen jak kurute a'tiona'pakya'po kudhue'dik ya'nika'. Moisésa o'mana'uyate. Kenomey dakhue' ee'nayo sacerdote 'uhua toropi' nigarakdik o'nepo mimia dakhue' ene'te tionhui'khui'ka'dik o'ne. 'Uhua cabritopi' nigarakdik o'nepo mimia dakhue' ene'te tionhui'khui'ka'dik o'ne. Kenpa'ti 'uhua becerra huaso' bakpaka'dik o'nepo ken parokupoa hue'eyere dakhue' ene'te tionhui'khui'ka'dik o'ne. Kenda ogka'depo Diosen jak kurute kuddik o'ne. Moisésa o'mana'uyate. ¹⁴ Jesucristo 'urua'da o'ika'uyate. Diostaj o'nigpeika'uyate. Dakhuea' kahue' o'ika'uyate. Aratbuten dakhuea' e'ka' Diosa castiga magkahue' kamae'po Jesucristoa o'manigbuey'uyate. Dios o'paknok mo'nigbuey'uyate. Diosen Nokirega o'tihuapoknok mo'nigbuey'uyate. Cristo Diosen Huasi'po o'epo mimikon o'tita'huarakpo oro'omeyen dakhuea' e'ka' Diosa nopo'tihueke'dik mo'ene. 'Urua'nanada okkahuea'dik mo'ene. Diosa 'urunopo'da

e'magka'de'te Diostaj durugnopo'da nigpeika'dik o'eonhuahuika'apone.

¹⁵ Cristoa oro'omeyen dakhuea' e'ka'taj mo'nigbuey'uyate. Moisésen hua'ataj nigpeehue' o'epo oro'omey dakhuea' o'kika'uyne. Oro'omeyen dakhuea' e'ka'taj Cristoa mo'nigbuey'uyate. Konigepo Diosen huabo hua'a Cristo oro'omeytaj konig huanigtiona'pakeri mo'nigika'ne. Huabaktie'ea'eri Diosere kan'manoonhuahuika'po Diosen huabo hua'a Cristo huanigtiona'pakeri mo'nigika'ne. ¹⁶⁻¹⁷ "Do e'bueyde'te huasi'potaj men'tabayoketi'." Judío aratbuta on'madoya'ika'. Huaøj e'tanoe'tednayo bayokhue'dik o'nika'. E'bueyde'teataj huasi'poa huaøjen matøe'dik o'neapo. Kena'po Jesucristoa mo'nigbueyde'uynok ke'nen huabo hua'a nigpee'dik o'epo. Cristotaj oknopøpo Diosere o'noonhuahuika'apone. ¹⁸ Konigepo a'nennada Moisésen hua'a nigpee'dik ka'ne'po huakkuru 'uhua on'nigarakpo mimi o'tasurukuyate. ¹⁹ A'nennada aya' judío aratbut egkupopakte Moisésa Diosen hua'a o'mana'uyate. Moisésenba' hua'a o'manmadika'po o'mana'uyate. 'Uhuataj on'darakdepo mimiere hue'eyere kosoyo on'tioktaoy'uyate. Ken Moisésa hisopo huakpitaj ovejahuij kutajbibedada o'tidukupo mimiere hue'eyyo o'ta'buta'depo Diosenba' hua'ataj o'tionhuihuika'uyate. Kenpa'ti aya' aratbuttaj o'mation-huihuika'uyate. ²⁰ Moisésen hua'ataj mimia o'tionhuihuika'depo, "Diosen hua'ataj mimia ijtionhuihuika'denok oy aya'ada nigpee'dik mo'ika'apo." Moisésa o'mana'uyate. ²¹ Moisésa Diosen huasi'dakaktaj mimia o'tionhuihuika'uyate. Kenpa'ti huakjey huabakpaka'taj pan huadope kutopataj 'uru'huieda huabakpaka' kutopataj manpotone'takon mimia o'tionhuihuika'uyate. ²² Aya'da

Diostehuapa' 'uruda kamanigke'po Diostaj 'uhua nigarakdik mo'epo mimihua'dik ya'eapet. 'Uhuabueymimi mimihuahue' ee'nayo dakhuea' e'ka'taj Diosa okkahueahue'dik mo'eapone. E'mimihua'nayo okkahuea'dik mo'eapone. Ken konig Moisésenba'a o'mana'uyate.

**Jesúsa oro'en dakhuea' e'ka'taj
mo'nigbuey'uynok Diosa
bakkahuea'dik mo'ene.**

²³ Moisésa carpa si'dakak o'nigka'uyate. Jakyo aya'da e'tamae'kon o'nigka'uyate. Konig Diosenbayo o'ika'nig o'nigka'uyate. Jakyo aya'da e'tamaetaj mimia onhuihuika'uyate. 'Uhua mimia onhuihuikika'uy Diostehuapa' sue'da huadak o'uyate. Diosen 'urusi'poda Jesucristoanayo 'urua'nanada mo'nigka'uyate. Dakhuea' e'ka'taj a'manopo'yareaya'po cruzte mo'nigbuey'uyate. Ke'nen 'urumimi mo'nigtita'huarakuyate. ²⁴ Diostaj huasi'dakaka' yan'nigka' Moisésa o'mana'uyate. Judío aratbuta on'nigka'uyate. Konigtimon Diosen jak kurudyø o'uyate. Leví huae'eri sacerdote huamanigtiona'pakeri Diostaj huasi'dakakyo on'nigkudika'uyate. Jesucristonayo huasi'dakakyo kudhue' o'uyate. Dios e'ika'yo kurudyø o'hua'uyate. Oro'omeyen sacerdote huairi a'nigikaya'po o'behuikuyate. Oro'tehuapa' a'manigtiona'pakhuaya'po o'hua'uyate. A'batihuapokhuaya'po o'behuikuyate. ²⁵ Leví sacerdote huairi aya' huabayok noga'tida 'uru'uhua o'nigbatiaraka'depo 'uhua mimi huasi'dakakyo o'tokudika'po adkorepen manpotone' ojkute o'tionhuihuika'uy. Cristonayo onte'ti onte'ti oro'omeyen dakhuea' e'ka'taj cruzte nigbueyhue' mo'uyate. Noga'tida cruzte mo'nigbueypo kurudyø Diosyo o'behuikuyate. ²⁶ Cristoa huadari o'ka'uyate. A'nennada

e'ka'de'te Jesucristo nogok nogok aratbuten dakhuea' e'ka'taj kirigayo' nigbueyhue'dik mo'ika'uyate. Oynayo kene'huaya' huame'noete Jesucristo Diosya' noga'tida o'tiakuyate. Aratbuten dakhuea' e'ka'taj a'bakkahueaya'po noga'tida mo'nigbuey'uyate. ²⁷ Ken konig aya'ada noga'tida bueydik o'neapo, kenpa'ti Diosen castigataj pai'da nopoe'dik o'neapo. Huaknopoe'erinayo Diosere on'neonhuahuika'apo. ²⁸ Diosa o'paknok Jesucristo o'manigbuey'uyate. Cruzte pai'da mo'nignopo'epo o'manigbuey'uyate. Huakka' aratbuten dakhuea' e'ka'taj noga'tida o'manigbuey'uyate. A'bakkahueaya'po o'manigbuey'uyate. Onte'ti bo'huatiakapone. Onte'ti dakhuea' e'ka'taj nigbueyhue' o'maeapo. Cristotaj ekpoe' huanige'eritaj Diosyo o'batohua'apo. Durugnanada mo'noeanhuahuika'apone.

10 Ken konig judío aratbuttaj Diosa o'manigkika'apo Moisésen hua'a sue'da huadakmon o'epo sue'da o'manopoea'uyate. Nogbayok nogbayok 'uru'uhuataj sacerdote on'nigbatiarakika'po Moisésen hua'ataj on'nigpeika'po on'nigbatiarakika'po huamationa'pakeritaj 'urunopo' magkahue'dik o'maika'. ² Moisésen hua'ataj on'nigpeepo 'urunopo' eka'nayo onte'ti Diostaj 'urunopo'da ijjej on'nopoe'po 'uru'uhua nigbatiarakahue'dik ya'nika'apet. ³⁻⁴ Moisésstaj on'nigpeika'po nogbayokok Leví sacerdote 'uru'uhuataj e'nigbatiaraka'de'te dakhuea' huaka'eri ijjej onte'ti onte'ti okkahuehue' o'nika'. 'Uhuataj on'nigbatiaraka'po 'urunopo'da ehue' e'neada 'uhua'en mimianayo dakhuea' e'ka'taj bakkahueahue'dik o'nika'.

⁵ Jesucristoa huadariyo e'tiakte Diostaj ona'po: Aratbutomeya ontaj mo'nigpeike' kenyo'da i'pakika'ne. 'Uhuataj

e'nigbatiarakika'ta' pakhue' i'ene. Ontaj kanigpeike'po do'taj o'si'poea'uyne. ⁶ Judío aratbuta ontaj 'uru'uhua on'nigmahuigika' kenpa'ti dakhuea' e'ka'taj kabakkahue'po 'uru'uhuataj on'batiarakika'. Ken konig pakhue' i'ene, Dios. Cristoa ona'uyate. ⁷ Onte'ti, "On'taj a'nigpeikaya'po ijbahuatiakuy. Aratbuttaj ijbahuatiakuy, Dios. Konig o'nen hua'ate mentimadoya'uy, konigti a'nigpeikaya'po ijbahuatiakuy, Dios." Cristoa ona'uyate.

⁸ Judío aratbuta dakhuea' ogkika'nok 'uhua batiaraka'dik mo'ika'. Kenpa'ti nigmahuigdik mo'ika'. Moisésa e'manapi' Diosnayo ken konig pakhue' o'e. Kenpa' Cristoa ona'uyate. ⁹ Onte'ti "Ontaj a'nigpeikaya'po huadariyo ijbahuatiakuy, Dios." Cristoa ona'uyate. Oynayo Jesucristoa oro'omeytechuapa' mo'nigbuey'uyate moknopoenok oro'omeyen dakhuea' e'ka'taj Diosa kabakkahue'po onte'ti 'uru'uhua batiarakahue'dik o'ene. ¹⁰ Kenpa'ti Diosa o'paknok Jesús a o'nigpeepo cruzte mo'nigbuey'uyate. Noga'tida mo'nigbuey'uyate. Mo'nigbuey'uyunok oro'en dakhuea' e'ka'taj mo'nopo'yarea'po 'urunopoa' mogkika'ne. Onte'ti Diosenyo'da 'urua'da o'kika'apone.

¹¹ Ken aya' judío sacerdote 'uru'uhua on'nigbatiarakika'. Aya' huame'noeda on'nigbatiarakika'. Batikhue'da en'nigbatiarakika'tada dakhuea' e'ka' bakkahueahue'dikda o'e. ¹²⁻¹⁴ Jesucristonayo aya'enda dakhuea' e'ka'taj noga'tida mo'nigbuey'uyate. Dakhuapada o'dakea'uy. Noga'tida mo'nigbuey'uyipo aya' huaknopoe'eritaj dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po 'urunopoa'da o'magkika'. O'ka'depo Dioste kurudyo o'hua'uyate. Kurudyo Diosere o'ika'. Diosere o'nigunhuahua'apo. Jesucristotaj

pakhue' huae'eri Diosen taka' o'nepo Diosa o'paknok Diosensi'po Jesucristo Huairitone'taj nigpeika'dik o'neapo. Kenokayo' Jesucristo Diosere o'nigunhuahua'apo.

¹⁵ Aya'enda dakhuea' e'ka' kabakkahue'po Jesucristoa noga'tida mo'nigbuey'uyate. Diosen Nokiregakon konigti mona'po:

¹⁶ Nogok Israel aratbuttaj huabo hua'a ijanopoea'po ijana'apoy. Do'hued hua'a huanopoya'da on'nopoepo. Huanopoya'da e'nigpeikata' on'pakika'apo. Diosen Nokirega o'mana'uyate.

¹⁷ Nogbayokkon mona'po:

Kenomeyen dakhuea' ogkika'uynig ijbakkahuea'apoy onte'ti castiga magkahue' ijjeapoy. Diosen Nokirega o'mana'uyate.

¹⁸ Oro'omeyen dakhuea' e'kika' Diosa bokkahuea'denok dakhuea' e'ka' onte'ti 'uru'uhua batiarakahue'dik o'eapone.

**'Urunopo'da Diostaj daka'
mo'noknopoika'po
mon'tiona'pakika'.**

¹⁹ Konigepo Jesucristo oro'omeytaj a'bakkahueaya'po mo'nigbuey'uynok 'urunopo'ada daka' oknopoepo kurudyo Diostaj tiona'pakika'dik o'ene, egomey, pogomey. ²⁰ A'nennada Leví sacerdote huairiyo'da huabayok noga'tida huasidakakyon yudtaj e'tiokpaka' adkorepen o'kudika'uy. Adkorepen Diosa o'huatiakika' oro'omeyanayo kudhue'dik o'ika'uyne. Oyedda Jesucristo mo'nigbueydepo, o'noyhuadepo, kurudyo Dioste o'hua'denok oro'omeyakon Diostaj nigpeika'dik o'epo tiona'pakdik o'ene. ²¹⁻²² Aya' huanigpeika'erien sacerdote huairi Jesucristo o'epo oro'omeyen sacerdote huamanigtiona'pakeri huairi o'enok 'urunopo'da Diostaj mo'noknopoika', daka' oknopoika'po Diostaj mon'tiona'pakika'. Jesucristo mo'nigbuey'uypo,

bokkahuea'po, oro'omeytaj 'urunopoa' mogka'uyne. Kenpa'ti hue'eyya' bautiza mogka'nok 'urunopo'da o'ene. ²³ Do'taj e'nopo'korea'nayo eknopoeonhuahuika'nayo kurudyo doere mo'nounhuahuika'apone. Diosa buttida o'mana'po dapita' mo'nigka'aponok sigpi' okbatikhue'da Diostaj daka' mo'noknopounhuahuika'. ²⁴ Oro'omeyen huaknopoe'eri huama'buy huidoere huayahuaya di'da kan'maika'po kenpa'ti huayahuaya daka' kan'batihuapokike'po oro'omey huakka' huayahuaya di' mon'maika' kenpa'ti huayahuaya daka' mon'mantihuapokika'. Kenpa'ti huayahuaya mon'maboroayika'. ²⁵ Sue'da

huaknopoe'eri a'batadi'keaya'po kupopakhue' e'nika'tada oro'omeynayo a'batadi'keaya'po mon'kupopakika'. Kenpa'ti huayahuaya di' kan'mae'po daka' kan'batihuapokike'po Diostaj kan'nigpeike'po huayahuaya mon'maboroay. A'ti onte'ti Jesús o'tiakdeaponok nogiti nogiti di' mon'maika'. Nogiti nogiti mon'mantihuapokika'. Huayahuaya mon'maboroayika'.

²⁶ Cristoen huadak hua'a oknopoedepo do'hued dakhuea' e'ka' Diosa bekkahuea'dene o'nopoedepo oro' o'pakpo dakhuea' e'kika'nayo oro'tehuapa' Cristo mo'nigbuey'uynig'a Diosa okkahuehue' mo'eapone.

²⁷ Kenpa'da Diosa huiyoknanada castiga mogkadhuahuika'apone. Kenpa'ti Diosen taka'taj ta'akyo o'mahuigapo. Oro'omeytere mo'mahuigapone. Cristotaj kenpa'da eknopoebatiknayo mo'mahuigapone, ken. ²⁸ A'nennada Moisésenba'taj be'api' nigpee hue' o'epo dakhuea' eka'nayo botta' bapapi' on'tiahuaypo "dakhuea' o'ka'," en'huaa'nayo matinepahuihue'ada castiga ogka'po arakdik o'nika'uyate. ²⁹ Be'api' Diosen Huasi'potaj daka'

eknopoe^{de}ada kenpa'da e'nennayo Jesucristotaj onte'ti oknopoe^hue' ee'nayo dakhuea'da ogka'. Kenomeytaj Diosa diga'da castiga o'magka'apo. Jesucristoen mimia o'bakkahuea'depo, 'urunopo' o'magka'deme'. Kenomeya Jesús en mimitaj e'tidike'nayo dakhuea'da ogka'po kenpa'ti Diosen Nokireg huatepahui'eritaj dakhuea' on'huaa'. Diosa nogiti diga'da castiga o'magka'apo. ³⁰ "Do castiga huamagka'eri ijepo dakhuea' huaka'eritaj castiga ijmagka'apoy." Dios Huairia o'mana'uyate. Kenda o'nopoene. "Diosa ke'nen aratbuttaj castiga o'magka'apo. Dakhuea' egka'nayo castiga o'magka'apo." Diosba'a oa'. ³¹ Dios o'noonhuahuika'apo. Jesucristoen huadak hua'a huaknopoe'eri onte'ti huadak hua'a kenpa'da e'nennayo Diosa diga'nanada castiga o'magka'apo. Diga'nanada me'pukdik o'ene. Konigepo 'urua'da Diosensi'potaj mo'noknopoika'. Enhue'da daka' mo'noknopoika'.

³² A'nenda Jesucristoen huadak hua'ataj huaboa'da mo'peedepo o'pudomey mo'peedepo moknopoe'uy. Moknopoe^{den}ok oknopoe^hue' huae'eriomeya dakhuea'da opudomeytaj mogkika'uyne. Jesucristotaj moknopoe^{po} oknopoe^{batikh}ue' mo'ika'uyne. Nogiti dakhuea'da egkika'uyte pai'da mo'nopo'ika'po Jesucristotaj oknopoe^{batikh}ue' mo'ika'uy. ³³ Aratbutokpoteda opudomey huaknopoe'eritaj mo'tidi'kikame'ne kenpa'ti diga'da mogkikame'ne. Nogok nogomey huaknopoe'eritaj e'batidike'de'te e'magka'de'te mo'tinepahui'uy. Opudomeynayo moknopoe^{de}po oknopoe^{batikh}ue' mo'ika'uyne. ³⁴ Kenpa'ti nog huaknopoe'eritaj on'bahuadiaypo huabakuda' jakyo en'bakudade'te me'pukhue'ada bo'ta'huademe'ne. Mo'tinepahui'po bo'ta'huademe'ne.

Kenpa'ti moknopoe^{en}ok katepi' e'tamae' e'bakkakayde'te mo'durugpakon-me'po, kurudyo Diosere durugda o'unhuahuika'apoy mo'nopounme'ne. ³⁵ Okbatikhue'da Jesucristotaj daka' yanoknopounhuahuika'. Moknopounhuahuika'depo Diosere durugda mo'eunhuahuika'apone. ³⁶ Jesucristotaj daka' yanoknopounhuahuika'. Moknopounhuahuika'po Diostaj mo'nigpeonhuahuika'apone. Kenpa'ti kenda Diosa mona'uyate konigti mo'nigka'apone. ³⁷⁻³⁸ Kenpa'ti Apagba'a oa'po:

A'ti Cristo onte'ti o'tiakapo. Idada o'tiakaponok daka' do'taj yanoknopounhuahuika'po yan'nigpeonhuahuika'. Daka' eknopoika'nayo "huadakda mo'ene," o'nona'apone. Do'taj eknopoe^{batikh}nayo pakhue' o'neapone. Diosa o'mana'uyate.

³⁹ Sue'da Jesucristotaj e'noknopoeonhuahuika'ada pai'da on'nopo'edepo on'me'pukpo Jesucristoen hua'ataj o'nokbatiknok Diosa kenpa'da o'maenapo. Oro'omeynayo Jesucristoen hua'ataj huakka' o'pakika'ne. Okbatikhue' o'epo daka' moknopounhuahuika'po Diosere durugda o'unhuahuika'apone.

**Diosen buttida hua'ataj
moknopounhuahuika'po daka'
Diostaj mo'nigpeonhuahuika'ne.**

11 Diostaj tiahua^yhue'dik ee'pi' kennayo kenpa'da o'noika'. Diosa buttida mo'nika'uyne daka' mo'noknopounhuahuika'. "Opudomeytaj daka' on'tihuapokapone. On'manopo'yarea'apone. Kurudyo do'te mo'behui^akapone." Diosa buttida mona'uyne daka' mo'noknopounhuahuika'. Konig Diosa mona'uyne konigti mogka'apone. Mo'noknopounhuahuika'po o'nigunhuahuika'apone.

²⁻³ A'nennanada katepi' ehue' o'uyate. Diosyo'da o'ika'uyate. Huadari ka'e'. Niokpo puug siokpo duba huahue ka'e'. Diosa o'mana'uyate. Kenpa' o'mana'depo kenokda o'maea'uyate. Aya'da Diosa o'ka'uyate oknopoene. Diosa buttida mona'uyne oro'omeyen adhuea'pane' huaknopoe'eriomey daka' o'noknopoika'uyate. "Do'taj daka' me'noknoupounhuahuika'nok, konigepo ijbati durugpaki." Diosa oa'uyate.

⁴ A'nennada Abela 'uru'uhuatada Diostaj o'nigpeepo o'arakuyate. Oknopoepo o'arakpo o'yokuyate. Diosa oe'uyate. Cainnayo oknopoehue'ada aypo e'yoktada Diosa onba'pokhue' o'uyate. "Abel huadakda menigpeene. Meknopoe'po 'uru'uhuatada menigarakne." Diosa oa'uyate. Abel a'nennada o'buey'uyate. Diostaj 'urua' oknopoe'uyate oro'omeyakon o'tipeedepo konigti 'urua'da mo'noknopoika'.

⁵ Enoc judio adhuea'pane' o'epo Diostaj 'urua'da oknopoika'uyate. 'Urua'da o'nigpeika'po Diostaj o'durugpaka'uyate. Apagba'a oa'. Diostaj o'durugpaka'nok bueyhued ee'ted kurudyo Diosa o'tohua'uyate. Onte'ti Enoctaj huahuayhue' o'nuyate. ⁶ Kenpa'ti Diostaj oknopoehue' ee'nayo Diostaj durugpakahue'dik o'ene. Kena'po Diostaj a'tiona'pakya'po Dios o'noika' nopoe'dik o'ene kenpa'ti Diostaj huaeretpakeritaj Diosa o'matinepahui'po dakhuea' e'ka' o'manopo'yarea'apo nopoe'dik o'ene.

⁷ Noe' adhuea'pane'kon nogoknada o'uyate. Diostaj 'urua'da oknopoika'uyate. "Dakhuea' huaka'eritaj castiga a'magkaya'po huekurutone' ijtamonapoy. Aya' huakupa ijtiokma'huayapoy. Aya'da dakhuea' huaka'eri on'bata'kotapo. Onere huabetere huabatokud kusi'petone' yakati'." A'nennanada

Noétaj Diosa ona'uyate. Noé huekuru tiahuahued e'eada o'nigpeepo huaboro'nanada kusi'petone' o'ka'uyate. O'kuhuitdepo Noéere huabetere on'bakuduyate. Huekurutone' o'tiakpo aya'da on'bata'kotuyate. Noénayo huabetere ta'kothue' o'nuyate. Konigepo Diostaj oknopoika'po ta'kothue' o'nuyate. Dakhuea' huaka'eriomeynayo oknopoehue' o'nepo on'mabuey'uyate. Kena'po Noé Diostaj daka' oknopoika'nok "Huadakda o'e'." Noétaj Diosa o'huua'uyate.

⁸ Nogoknada Abrahamkon adhuea'pane' o'epo Diostaj 'uruda oknopoika'uyate. "Nogda huadari o'yokapone. Kendariyo yahuati'." Diosa Abrahamtaj ona'uyate. Abraham Diosen hua'ataj oknopoe'po o'nigpee'uyate. O'nigpeedepo kendariyo o'hua'uyate. Kendari tiahuahued e'eada o'nigpeepo o'hua'uyate. ⁹ Diosa bo'yokaponok Abraham kendariyo Diosen hua'ataj oknopoe'po o'ika'uyate. Abraham esoerionig nog aratbuten huadariyo o'ika'uyate. Yudtaj ba'akyo o'ika'uyate. Konigti ke'nensi'po Isaac yudtaj ba'akyo o'ika'uyate. Kenpa'ti ke'nen huayayo Jacob yudtaj ba'akyo o'ika'uyate. "Isaactere Jacobtere kenpa'ti indariba bo'yokapone." Diosa ona'uyne. ¹⁰ Diosen jakyo iijeapoy Abraham o'nopoepo huadak huid jak kahue' o'uyate. Diosen jak Diosa o'ka'po o'unhuahuika'apo.

¹¹ Sara Abrahamen huatoe' o'uyate. Abrahamereda Sara huatone'da o'nepo Sara si'popakhue'dik ee'pi' Diosen hua'ataj oknopoekon Sara kasi'popake'po Diosa o'tihuapokuyate. Sara isi'popakapo Diosa mename'nok ijsi'popakapoy Saraa oknopoe'po Abrahamensi'po o'si'popakuyate. ¹² Abrahamkon huatone'nanada o'epo Sarataj onsi'pokahue'dik ee'pi' Diosa o'tihuapokuyok huasi'po o'toe'uyate.

Isaaci'potaj o'toe'uyate. Kenpa'ti huayayo'en huayayo huakka'nanada o'nuyate. Konig siokpo huakka'nanada o'ika' konigti Abrahamen huayayo huakka'nanada o'ne'uyate. Konig kuhuad huakka'nanada o'ika' konigti Abrahamen huayayo huakka'nanada o'nuyate. Be'a dikkahue'dikda o'nuyate.

¹³ Abrahamomey, huasi'po, huayayo huayayo'ensi'po o'nepo Diosen buttida hua'ataj o'noknopopepo on'mabuey'uyate. Huadari on'yokapone, Diosa o'mana'uyate. Huadari toehue' o'nepo on'mabuey'uyate. Kenda Diosa bo'yokapone o'toeapoy huanopoya'da on'nopopepo on'durugpakuyate. Esoerionig o'ika'ne Abrahamen huayayomeya on'batia'pakika'uyate.

¹⁴ Esoerionig o'ika'ne on'batia'pakpo Diosere kurudyo huae'eri o'ika'apoy on'nopoe'uyate. ¹⁵ Abrahamomey Abrahamen huaoen jakya' o'norokon'uyate. Onte'ti e'kumejta' pakhue' o'nuyate. ¹⁶ 'Uruda huadari on'pakuyate. 'Uruda jak on'pakuyate. Diosere e'noeunhuahuikata' on'pakuyate. "Doere e'ikata' on'paknok ijdurugpaki. Kenomeyen Dios ijjej." Birahue'ada Diosa o'mana'po 'urua'nanada huakka' jaka'da o'nigka'nede.

¹⁷⁻¹⁸ "O'nen huasi'po Isaac o'epo Isaacen huasi'poen adhuea' huayayomey huakka'nanada o'nitakapo." Diosa Abrahamtaj enapi' nogok, menpa' Abrahama do'taj buttia'da meknopoe' Diosa o'nopopepo. "O'ensi'po Isaactaj yaarak." Diosa Abrahamtaj ona'uyate. Ken Abraham buttia'da oknopounpo Diostaj o'nigpeunpo a'nigarakya'po Isaaci'potaj ote'yo o'tobehuikuyate. ¹⁹ Dios teyda o'epo huakudaka'da e'bueytada manoyhuada'dik o'e. Abrahama buttia' oknopounpo Isaaci'potaj a'arakya'po o'tobehuikuyate. Abrahama o'arakaynig'a konig e'arakayada onte'ti huasi'potaj oe'uyate.

²⁰ "Isaacen huasi'poen adhuea' huayayomey huakka'nanada o'nitakapo." Diosa ona'uyate. Isaaca daka' oknopopepo, "Diosa bo'tihuapokapone. Mo'itakapone." Ke'nen huasi'potaj Jacoberetaj Esaúeretaj ona'uyate. Diostaj daka' oknopopepo Isaaca ona'uyate. ²¹ Diosen hua'a daka' oknopopepo Jacob huabueydikte oteypate onta'deypo, "Diosa daka' megka'apone." Diostaj huakka' o'pakpo, ke'nen huayayo Joséensi'potaj nogti nogtitaj Jacoba o'nigtiona'pakuyate. ²² Diosen hua'a daka' oknopopepo Josékon huabueydikte o'epo o'mana'po: "Egipto huadaribaya' opudomeyen adhuea' huayayo o'norokapo. Kendari Abrahamtaj Diosa o'yokuy keyo do'hueday kan'nigtohue'po." José Israelen huayayotaj o'mana'uyate.

²³ Nogoknanada Jacobed adhuea' huayayo huakka' o'nitakdepo Israel aratbut Egiptodaribayo o'nepo pai'nanada on'nopo'unhuahuika'po huabokerekyobedtaj arakdik o'nika'uyate. Kenda Egipto gobierno huairia o'mana'uyate. Kenoka' Moisés o'si'poe'uyate. Moisésen huaoj huayeere Diostaj daka' o'noknopoe'uyate. 'Uruda huasi'po o'e, on'nopopepo Diostaj o'noknopopepo gobierno huairitaj me'pukhue' o'nepo jakyo bapa' puug o'nireganhuahua'uyate. Ken konig Moisésen huaoj huayeere Diostaj o'noknopoe'uyate. ²⁴ Moisés o'kereke de po Diostaj daka' oknopoe'uyate. Israel aratbuttaj Egiptodaribaya' e'batorokta' Diosa do'taj be'tipakne. Moisésa oknopoe'uyate. Huasi'poteda Egipto huairien huayobu Moisés taj e'tounhuahua'ika'uytada "Huairien huayobu'ensi'po ehue' ijjej." Oa'uyate. ²⁵ "Egipto huairi ee'ta' pakhue' ijjej. Egiptoeri ettone' pakhue' ijjej. Egipto huairien 'uru aypota' pakhue' ijjej. Do'hued aratbutere Israel aratbutere

paí'da e'nopo'íkata' ijpaki," Moisésa Diostaj oknopoe_{po} oa'uyate. ²⁶ "Diosen Cristo o'tiakapo yoknopoe_{po} paí'da nopo'unhuahuika'dik ee'nayo kenpa'ti aratbuta do'taj tidike'dik e'ne'nayo Diosa me'durugpakanhuahuika'apone, yoknopoe_y. Do Egipto huadaribayo huairitone' ee'nayo sue'da durugda ijjeapet." Moisésa o'nopo'e'uyate. ²⁷ Egipto huadaribaya' Moisésa o'hua'uyate. Diostaj oknopoe_{po} o'hua'uyate. Diostaj oknopoe_{po} Egipto huairia e'huadiayte okme'pukhue' o'epo okhua'uyate. Diostaj tiahuahue' e'eada oknopoe_{po} nogdaribayo o'hua'uyate.

²⁸ Okkahuehue' o'nepo fiesta a'kaya'po "Uru'uhua yabatiaraka', 'uhua mimia akbogpeta' yan'tionhui_{khui}kati'. Diosa mona'nok yan'nigpee'." Moisésa buttida oknopoe_{po} Israel aratbutomeytaj o'mana'uyate. Kenoka' Diosen huata'moneria Egipto aratbuten huakkuru huabokereksi'potaj o'mabueya'uyate. Israel aratbuten huakkuru huabokereksi'potaj mabueyahue' ka'ne'po Israel aratbuta Moisés_{taj} on'nigpee_{po}, 'uru'uhuataj on'batiarakanpo mimia akbogpete on'tionhui_{khui}ka'uyate. ²⁹ Moisésere Israel aratbutere Diostaj o'noknopoe_{po} epog huabed Diosa ea'itandagte o'nokteg'uyate. Dag sorokjayda o'uyate. Egipto huairien sorotataj e'batahuada on'bata'kotuyate.

³⁰ Nogoknanada Diosen buttida hua'ataj Israel aratbuta o'noknopoe_{po} Jericó huakka' jak huida ekbirik kurute huationpia' on'hua'epo on'pij_{kubere}'uyate. Siete huame'noeyo'da on'pij_{kubere}'uyate. O'noknopoe_{nok} e'pij_{kubere}de'te Diosa huida ekbirik o'saka'uyate. E'sakde'te a'barakya'po on'kuduyate. ³¹ Jericó aratbut Israel aratbuten Diostaj pakhue' o'nepo nigpee_{hue}' o'nika'uyate. Rahab ettone'

Jericóyo huae'eri o'epo huamune'boeri o'uyate. Rahabnayo Israel aratbuten Diostaj oknopoe_{po} botta' Israel huabatiahuyeritaj o'batioka'po o'makirega'uyate. Nogok Jericóyo Diostaj nigpee_{hue}' huae'eriomeytaj Israel sorotataj on'barakpo Rahabtanayo arakhue' o'nuyate.

³² Katea' nogda o'nonapet. Huaknopoe'eritaj aya'tada nogiti nigmadoyahue'dik ijjeapoy. Gedeón Diostaj huadakda oknopoi_{ka}'uyate. Barac Sansón Jefe't David Samuel Diosen huamanbatia'pakerikon huadakda o'noknopoi_{ka}'uyate. Kenomeytaj aya'tada nigmadoyahue'dik ijjeapoy. ³³ Kenomey huaknopoe'eri huairia Diostaj o'noknopoe_{po} sorotataere nogbayo huae'eri sorotataj on'barakonhua'po nogdari huairitaj gana ogka'uyate. Nogbayo huae'eritaj 'urua'da on'manika'uyate. "Do'hua on'ta'ka'apone," Diosa o'mana'uy_{nok} o'noknopoe_{nok} Diosa o'bata'ka'uyate. Diostaj huadakda o'noknopoe_{nok} leóna mabokhue'da o'uyate. ³⁴ Bapa' 'urunanada huaknopoe'eritaj huaboro' ta'akyo juknananada ee'yo on'ma'en'uy_{nig'a} bueyhue' o'nuyate. Diostaj o'noknopoe_{po} meyhue' o'nuyate. Nogomeytaj oknopoe_{hue}' huae'aria siroenpia e'barakta' e'pakada Diosa o'batihuapoknok on'mon'uyate. Nogomey huaknopoe'eritaj so'arogtada o'maso'teypaka'uyate. O'maso'teypaka'denok kenomeyen taka'taj on'barakuyate. Diostaj o'noknopoi_{ka}'po gana on'magka'uyate. ³⁵ Botta' ettone'a Diostaj daka' o'noknopoi_{ka}'nok kenomeyensi'po e'bueyde'te Diosa o'matinepahui'po o'manignoyhuada'uyate.

Nogomey Diostaj daka' o'noknopoi_{ka}'nok Diostaj eknopoe' kan'batike'po paí'da ee'tada huakupen on'tidukupo kenpa'ti hua'itakpipen

on'tidukupo on'batotoke'po, pai'da ee'tada on'mabitbituyate. Kenomey huaknopoe'eri o'noknopoe'po okbatikhue' o'nuyate. Diosere durugnanada e'noeonhuahuika'ta' on'pakpo o'noknopoe'po okbatikhue' o'nuyate. Pai'da on'nopo'epo on'buey'uyate. ³⁶ Nogomey Diostaj huaknopoe'eritaj on'tibirae'uyate. Kenpa'ti huiyokbiada o'batibitita'uyate. Kenpa'ti sirobia huamata'koypita' o'batiduku'uyate. Kenpa'ti hua'ita'pota' o'batiduku'uyate. Kenpa'ti huabakuda' jakyo on'bakuda'uyate. ³⁷ Kenpa'ti huaknopoe'eritaj on'bapa'ea'uyate. Kenpa'ti huanopota' on'bakteg'uyate. Menpa' yanokbatikapetpi' a'nopoe'ya'po siroenpia on'barakuyate. Konig pai'da huae'eri yudtabayo' o'nepo 'uhuasi'dak on'otika'po nogyo nogyo on'huae'uyate. Pai'da on'nopo'epo on'huae'uyate. Kenpa'ti huaknopoe'eritaj dakhuea'da on'magka'uyate. ³⁸ Kenomey huaknopoe'eri 'urua'da ogkika'uynok oknopoe'hue' huae'eri huaknopoe'eritaj dakhuea' on'bahuua'ika'uyate. Diosanayo huadakda o'ne o'maknopoi'ka'. Diostaj o'noknopoi'ka'po aratbut ehue' e'ika'yo huae'dik o'nika'uyate. Ote' huakupate on'huae'ika'uyate. Sorokjeyyo on'tayika'uyate. ³⁹ "Doere durugnanada mo'noeonhuahuika'apone." Kenomeyen adhuae'pane'taj Diosa o'mana'uyate. Kenomey aya'ada Diostaj buttida o'noknopoi'ka'uyate. Kenomeynayo Diosyo huahued on'mabuey'uyate. ⁴⁰ Kenomeytere oro'omeytere Diosa 'urua'nanada mogka'apone o'nopoe'uyate. Oro'omeytaj kenomeytere 'urunopo'da mogka'apone. Onokteteyo' dakhuea' e'ka'taj mo'nopo'yareapone.

**Jesústayo'da daka'
mo'noknopoeonhuahuika'.**

12 Ken a'ennanada nogok nogok noga noga Diostaj buttida o'noknopoe'po on'nigpei'ka'uyate. Kenomey 'urua'da o'noknopoi'ka'uyate mon'matinopoe. Oro'omey konigti huadakda aknopoi'kaya'po huakka'da kateta'pi' eretpakhue' mo'nika'. Diostaj huadakda aknopoi'kaya'po kateta'pi' mepu'kehue' mo'nika'. Dakhuea' e'ka'ta' pakhue' mo'nika'. Diostaj huadakda aknopoi'kaya'po dakhuea' e'ka' mon'batik. Diostaj huakka' mon'deretpakpo huadakda mo'noknopoi'ka'. Nogok nogok mo'noknopoi'ka'. Batikhue'ada mo'noknopoi'ka'. ² Jesúsa huakkuru huamaknopoe'a'eri oro'omeytaj mo'manopoe'a'uyne. Kenpa'ti Jesúsa huamaknopoe'a' nogiti nogiti dakhuapa mo'manopoe'a'ika'ne. Dakhuea'da huaka'eritaj cruzte konig castiga ogka'po gobiernoen sorotataa o'darakika'uyate. Diosa o'paknok Jesús cruzte pai'da o'nopo'epo, cruzte o'betpo bira'dik ee'pi' mepu'kehue' o'uyate. Diosere durugda iijeapoy Jesúsa o'nopoe'uyate. O'bueydepo kurudy Diosyo o'behuikuyate. Diosere Huairitone' o'epo o'mata'mona'ika'. ³ Opudomey Jesucristotaj mo'knopoe'po suhue'da pai'da mo'nopo'ika'. Jesúsnoy diga'nanada pai'nananada o'nopo'uyate. Dakhuea' huaka'eriomeya diga'da on'huadiaypo cruzte on'beta'uyate. Kenda mo'tinopoi'ka'po Jesústaj oknopoebatikhue' ya'nika'. Pai'da mo'nopo'epo oknopoebatikhue' ya'nika'. Jesústaj daka' yanoknopoi'ka'. ⁴ Jesús Diostaj oknopoe'po pai'nanada o'nopo'epo o'buey'uyate. Opudomeynayo Diostaj moknopoi'ka'po bueyhued mo'ene. ⁵ Oro'omey konig ke'nensi'potanig Diosa 'urua'da

mo'boroay'uyne. Menpa' okkahuehue' moet.

Opu⁶domey huaknopoe'eri konig do'huedsi'po on'taene. Do'taj men'nigpeike'po nama'da eka'nayo konig isi'potaj egkapa' castiga ogka'apone. Do'taj men'nigpeike'po castiga ogkika'apone. Kenpa'ti do'hua castiga egka'de'te do'taj oknopoebatikhue' ya'nika'.
⁶ Kena'po Huairi Dios di' mo'epo oro' nama'da e'ka'te 'urua'da mo'manmadikegka'ne. Oro'omeytaj konig ke'nensi'po mo'taene. Dakhue' e'ka'te konig isi'potaj castiga mogka'ne. Apagba'a oa'.

⁷ Opu⁷d kan'nigpeike'po Diosa castiga egka'nayo okbatikhue'da Diostaj yanoknopoika'. Konig huaoa isi'potaj 'urua'da o'manmadikika', konigti Apag Diosa opudomeytaj 'urua'da mo'manmadikegkika'ne. Isi'po huaojtaj kanigpeike'po huaoa daka' castiga o'magkika'. Konigti Diosa opudomeytaj mo'manmadikegkika'po daka' castiga o'magkika'.
⁸ Aya'tada Diosen isi'potaj Diosa 'urua'da o'manmadikegkika'po suhue'da castiga o'magkika'. Opu⁸domeytaj Diosa castiga ogkahue' ee'nayo Diosensi'po hueretda ehue' mo'ene.
⁹ Kenpa'ti a'nennada oro'omey huasi'poted oro'omeyen huaoen jakyo o'ika'uyne. Huaoen hua'a ka'nigpee'po oro'omeyen huaoa suhue'da castiga mogkika'uyne. Oro'omeytaj castiga e'magka'de'te onte'ti daka' o'kika'uyne. Huaojtaj huadiayhue' o'uyne. Apag Diostanayo bo'eretpakpo nogiti nogiti mon'nigpeika'. Oro'omeytaj suhue'da castiga egka'nayo ida mon'nopo'korea'. Ida onte'ti Apag Diostaj mon'nigpeika'po Diosere mon'noeonhuahuika'.
¹⁰ Oro'omey huasi'poted, "Do'huedsi'potaj huadakda ijmanmadikay." Oro'omeyen huaoa konig on'pakpo a'manigpeeaya'po

suhue'da castiga mogkika'uyne. Suhue'da huabayok oro' e'kerekte'te castiga mogkika'uyne. Oro'omey huadaknanada kagkike'po Diosanayo huadaknanada bota'ka'ne. Konig Dios huadaknanada o'e, oro'omey konigti ka'nike'po Diosa suhue'da castiga mogkika'nok Diosen 'urua'nanada kika'dik o'ika'apone.
¹¹ Oro'omeytaj Diosa a'manmadikegkikaya'po suhue'da castiga e'magka'te oro'omey pakhue' o'epo pai'nanada o'nopo'etuyapo nogokda Diosa oro'omeytaj suhue'da castiga egka'de'te kirigayo' huadaknanada o'kika'apone, onte'ti Diostaj kirigayo' o'nigpeika'apone. Kenpa'ti Diostaj o'nopo'durugpakonhuahuika'apone.

**Diosa ena'te kaeya' onahue' yanika'.
 Yanoknopoe'po, yan'nigpeikati'.**

¹² Kenpa'ti Diostaj mo'nigpeon-huahuika'depo onte'ti huadakda kikhue'dik moet, suhue'da oknopoe'dik moetpi', Diostaj nogiti nogiti yan'nigpee'. Onte'ti daka' yanoknopoika'. Diostaj daka' yan'nigpeika'.
¹³ Jesucristoen butukdag yan'dukpo yan'huati'. Jesucristoen hua'a daka' yag'kikati'. Opu¹³d Diosen hua'a 'urunanada bo'kika'nok nogomeya sigda eknopoeada opudtaj on'tiahuaydepo okbatikhue' o'nepo nogiti daka' o'noknopoeapo. Nogiti daka' on'nigpeika'apo.

¹⁴ Aya'tada bahuadiayhue' yanika'. Aya'tada e'maboyta' pakhue' yanika'. Aya'tada e'manoeya'ta' yan'pakika'. Diostayo'da e'nigpeikata' yan'deretpakikati' Diosenyo'da huadaknananada e'kikata' yan'deretpakikati'. Diosenyo'da huadaknanada kikhue' ee'nayo Huairi Jesucristoere noeonhuahuikahue' mo'eapone.
¹⁵ Opu¹⁵domey huaknopoe'eritaj aya'tada Diosa e'tihuapokta'

bo'tipakika'ne. Aya'tada 'urunopoa' egkata' bo'tipakika'ne. Opu domeyere sue'da huaknopoe'eri ekbatikta' on'pakpo nama'da ogkika'. Diostaj yan'nopo'korea' yan'maboroayika'. Kenpa'ti nogtipi' huaknopoe'eri nama'da e'kika'nayo nama'da e'manmadika'nayopi' ke'na konig pai'nada hueymeihue o'e. Nog huaknopoe'eri on'tiahuayo on'peepo onte'ti Diostaj oknopoe'hue'dik yanikapet. Nama'da huamanmadika'eritaj yan'boroay. Onte'ti Diostaj ya'nigpeika'. Nama'da manmadikahue' yae' yan'maboroay. ¹⁶ Be'api' nogen huatoe'taj bakdejhue' yanika' huayahuaya yan'maboroayti'. Kenpa'ti be'api' Diosen hua'ataj pakhue' ee'nayo nogiti nogiti Diosen hua'ataj yan'pakti', huayahuaya yan'manikati'. Konig Esaú Isaacen huakkuru huasi'po o'ka'uyate konigti kahue' yane'. Huayahuaya yan'manati'. Huakkurueri isi'potaj Diosa 'urua'da o'ta'kika'uyate. Esaú huama'buyen aypota' o'pakpo, Diosen e'ta'kika'ta' pakhue' o'epo huama'buytaj o'yokuyate. Aypotehuapa' o'yokuyate. Huama'buyen aypo o'bape'uyate. ¹⁷ Nogok Esaúen huama'buytaj Diosa huaboa'da huadaknanada o'ta'kika'uyate. Esaútanayo ta'kahue'da o'uyate. Diosa huadaknanada be'ta'ke'po e'eretpaktada ta'kahue' o'enok o'huikuynig'a, Esaú diga'da o'huikuuyate.

¹⁸ Konig opudomeyen adhuea'pane'taj Israel aratbuttaj Diosa o'mana'uyate. Konigti opudomeytaj manahue' mo'ene. A'nennada Egipto huadaribaya' o'norokondepo nog huadaribayo o'nedeipo Dioste ote'yo on'huahua'uyate. Moisésayo'da Diosen hua'ataj a'eya'po ote'yo o'huabehui'uyate. Dios o'te'te o'epo huiyoknanada o'uyate. Diga'nanada e'bapak on'tiahuay'uyate. Sikkiregnanada ee' on'tiahuay'uyate, konig e'sihui sikyo on'tiahuay'uyate.

Huiyoknanada o'epo, diga'nanada e'bapak on'tiahuay'uyate. ¹⁹ Trompeta 'utta'nanada ea'te on'pee'uyate. Kenoka' Diosen hua'a huiyoka'nanada o'uynok adhuea'pane'a on'peedeipo, "Onte'ti onahue' moe'." Diostaj o'nona'uyate. ²⁰ "Aratbut 'uhuapi' huatota'poya' ote'te e'behuiknayo kabueye'po huida yan'pa'ea'ti'." Diosa o'mana'uyatenok. Diosen hua'ataj nigpeehue'dik o'nyuate. ²¹ Diostaj o'tiahuayo, "Ijme'pukpo ijirigamey." Moisésada oa'uyate.

²² Oro'omeynayo Jesucristotaj oknopoeipo Diosen ote' Siónyo o'huahua'depo, kenpa'ti Dios huanoeonhuahuika'erien jakyo o'huahua'depo Diosen jak Jerusalén kurudyo o'huahua'depo. Diosen huata'moneri Diostaj a'batadi'keya'po egkupopakyo o'huahua'depo. ²³ Kenpa'ti huakka'da huaknopoe'eri Diosensi'po o'nepo ogkupopakpo kenomeyendik Diosa kurudya' o'manigmadoya'uyate. Kurudyo on'hua'apo. Diosere on'noeonhuahuika'apo. Kenomey Diosen 'uru huaknopoe'eritaj oro'omey konig o'bahuahua'depo. Kenpa'ti Diostaj oknopoeipo konig o'huahua'depo. Dios huairi o'epo dakhuea' huaka'eritaj kenpa'da castiga o'magka'apo. Huaknopoe'eritaj o'manoeanhuahuika'apo. Kenpa'ti huaknopoe'erikudak kurudyo Diosere huadakda o'ne Diosa 'urunopoa'da o'magka'depo. Kenomeytaj oro'omey o'bahuahua'depo.

²⁴ Jesúsa a'manopo'yareaya'po mo'nigbueypo mimia mo'nigtitahuarakuyate. Jesúsa huabo hua'a konig dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea' hua'a o'mana'uyate. Jesústaj kenpa'ti Jesúsén mimitaj oknopoeipo Jesúsén mimia oro'en dakhuea' e'ka' bakkahuea'dik o'e oknopoe'ene. A'neneri Abel Diostaj 'uhua o'nigarakpo o'mimihua'uyate. Ken mimianayo dakhuea' e'ka'

okkahueahue'dik o'e o'nopoene. Ken konig oknopoepo Diostaj meyhue'da o'tikay.

²⁵ Konigepo Diosen e'mana' hua'ataj oknopoepo nigpee'dik o'ika'ne. A'ennada ote'kupata' Israel aratbuttaj Diosa o'mana'uyate. Israel aratbutnayo e'nigpeeta' pakhue' o'nuyate. Diosa castiga egka'te okmonhue'dik o'nuyate. Castiga o'magka'uyate. Oynayo kurudya' Diosa mona'ne. Oknopoepo nigpeedik o'ika'ne. Buttida o'nona'ne. Nigpeehue' ee'nayo dapita' castiga mogka'apone. Okmonhue'dik o'eapone. ²⁶ A'ennada ote'kupata' Diosa o'mana'uyate. Diosa e'mana'te huadari o'iyeg'uyate. "A'ti onte'ti huadaritaj ijjiyega'apoy. Kurudtakon ijjiyega'apoy." Oynayo Diosa o'manade'uyate. ²⁷ "Onte'ti ijjiyega'apoy." Diosa oa'uyate. Konigepo aya'da Diosa o'ka'uyatenig o'iyega'apo. Nogtipi' yahuehue'da o'eapo. Dios, Jesucristoere, Diosen aratbutere Diosen huata'moneriere batikhue'da on'noeonhuahuika'apo o'nopoene. ²⁸ Dios oro'omeyen huairia moknopo'a'uyne. Oro'omey Diosensi'po o'maayne. Diosere o'noeonhuahuika'apone. Kenpa'da bueyhue'dik o'eonhuahuika'apone. Konigepo "Huadakda i'kika'. Huadakda i'ika'." Diostaj mo'nona'ika'. Diostaj mon'mepu'kepo mo'noknopoepo mo'nigpeika'apo ²⁹ Dios konig huamahuig ta'akonig huiyokda o'epo oknopoehue' huae'erimeytaj castiga o'magkadhuahuika'apo.

**Diostaj a'durugpakaya'po
'urua'da nigkika'dik o'ene.**

13 Ken bakbatikhue'ada huayahuaya di' yan'maika'. Konig huama'buytaj di' mo'maika'nig konigti huayahuaya di' mon'maika'. ² Bepi' en'tiaknayo di' yan'maepo

jakyo yan'bakudati'. Bakkahuehue' ya'nepo yan'bakudati'. Suhue'ada Diosen huata'moneritaj okiehue' e'eada on'bakuda'po on'tobape'uyate.

³ Jesucristotaj huaknopoe'eri huabakuda' jakyo e'ne'te kenomeytaj bakkahuehue' ya'nepo yan'matinepahui'po yan'tahuade'po aypopi' yan'bayokikati'. Nog huaknopoe'eritaj dakhuea' e'magka'nayo pai'da en'nopo'e'nayo pai'da huae'eritaj yan'matinepahui'po kenpa'ti opudpi' pai'da nopoe'dik mo'eapet.

⁴ E'toepakde' ee'nayo daka' yan'toika'. Kenpa'ti nogen huatoe'taj bakdejhue' yanika'. Nogen huatoe'taj e'bakdejnayo dakhuea'da boka'nok Diosa castiga mogka'apone. Huatoebet e'eanayo huaboerepi' mune'yorepi' bakdejhue' yanika'. Nogtaj e'bakdejnayo dakhuea'da boka'nok Diosa castiga mogka'apone.

⁵ Huakupeta' eretpakhue' yanika'. Katepi' mo'tamaenigyo'da kentaj yan'todurugpak. Huakka' e'tamaeta' pakhue' yanika'. Kena'po "Opudtaj on'matounhuahuika'apone. Opudere o'ika'apone. Okeyahue'dik o'ika'apone." Apag Diosa mona'uyate.

⁶ Be'api' huabokereka do'taj dakhueapi' ogka'dikpi' menet. Do me'pukhue' ijikay. Dios Huairia mentihuapokika'nok ijnopoey. Kenda daka' o'nopoepo a'dik o'ika'ne.

⁷ Opudomeyen huakkuru huairikudak Jesucristotaj 'urua'nanada o'noknopoika'uy. Opudomeytaj Diosen hua'a mon'madikika'uyne. Diosen 'urua'da on'kika'uy. Konig kenomey ogkika'uy daka' yan'nopoika'po konigti yag'kikati'.

⁸ A'ennada Jesucristo Diosen Huasi'po o'epo 'urua'nanada o'ikame'uyate. Oytion Diosen Huasi'po o'epo 'urua'nanada o'ika'.

Nogok nogok Jesucristo Diosen Huasi'po o'epo konigti 'urua'nanada o'eonhuahuika'apo. ⁹Jesucristo 'urua'nanada o'ika'nok Jesústaj 'urua'da e'manmadika' mo'pee'uyne konigti daka' yanoknopoika'. Nogda nogda huamanmadika'eri opudomeyere en'tiaknayo nogpa'da en'manmadika'nayo kenomeytaj nigpee'hue' yanika'. Nogda aypo bape'dik mo'ene. Nogdanayo bapehue'dik mo'ene. Nogda huaen bape'dik mo'ene. Nogda huaennayo bapehue'dik mo'ene. Suhue'ada huamanmadika'eri nama'da mona'apetpi'. Kenomeytaj e'nigpee'nayo Diostaj 'urunopo'da nighue'dik mo'eapone. Diostanayo Jesucristoeretanayo oknopo'enok Diosa mo'tinepahui'po 'urunopoa' mogkika'apone.

¹⁰Jesucristoa cruzte mo'nigbuey'uyate. Oro'omeytaj huamanopo'yarea' cruzte mo'nigbuey'uyate. Cruzte mo'nigbuey'uyate oknopoika'nok Diosa mo'nopo'yareadhuahuika'ne. Judío sacerdote huasi'dakak huakudika'erianayo 'uhua on'batiarakika'po on'mahuigika'. Aya' kenpayo'da o'noknopo'epo Jesús cruzte mo'nigbuey'uyate oknopo'ehue' o'nenok Diosa dakhuea' e'ka' manopo'yareahue' o'maeapo. ¹¹Judío sacerdote huairi Moisésen hua'ataj on'pe'epo ogkika'. Jesucristotaj oknopo'ehued o'nepo 'uhuataj on'batiarakika'. Diosa dakhuea' e'ka' kabakkahue'po 'uhuataj on'batiarakika'po Diosen 'uru huid jakyo adkorepen mimi on'tohua'ika'. Diosen manpotone'taj on'tionhui'khui'ka'ika'. On'tionhui'khui'ka'depo huakka' jakya' adteda 'uhua huaso' on'tohua'po adyoda on'mahuigika'. ¹²Jesústaj kenpa'ti huakka' jakya' adyonda on'tohua'depo o'darakuyate. Jesús en mimianayo konig dakhuea' e'ka' kabakkahue'po Diostaj 'urunopoa' kamagke'po Jesús pa'da mo'nignopo'epo

o'manigbuey'uyate. Huakka' jakya' adyenda o'manigbuey'uyate. ¹³Konig judío aratbut nama'da ogkika'po Diosen kahue' o'nika'. Konig ogkika'nig'a konigti kahue' mo'ne. Jesucristotayo'da mo'noknopoika'. Jesústaj oknopoika'nok oro'omeytaj bo'tierikapet, bo'huadiaypo dakhuea' bo'huaa'apetpi'. Konig Jesústaj dakhuea' on'huaa'uyate konigti oro'omeytaj dakhuea' bo'huaa'apetpi'. Moisésen hua'a huakika'erite mo'nokhua'. Jesucristoen huaknopo'eri ijje'y huaa'eriere mo'nika'. ¹⁴Indariyo aratbut noeonhuahuikahue' o'neapo. Diosen aratbutnayo kurudyo on'noeonhuahuika'apo. Kurudyo Diosen aratbutere e'noeonhuahuika'ta' o'pakne. Oro'omeytaj e'tieriknayo dakhuea' e'huaa'nayopi' kenpa'da kade'. ¹⁵Jesucristotaj oknopo'epo, o'nigpe'epo, "Dakiti Dios, 'urua'nanada mo'nigka'uyate, huadakda mogkika'ne. 'Uruda i'ika'ne Apag Dios," mon'tiona'pakika'. "Dios 'uruda o'ika'. Huadakda megkika'ne." Nogomeytaj mon'manbatia'pakika'. ¹⁶Okkahuehue' ya'nepo huadakda yan'mantihuapokika' kenpa'ti okkahuehue' ya'nepo katepi' mo'tamaenig yan'mabayokika'. Pai'da hua'e'eritaj yan'mabayokika'. Kenda e'kika'nayo Dios durugda o'e'apo.

¹⁷Opudomeyere suhue'ada Jesucristotaj o'noknopo'epo Diosen 'urua'da ogkika'po huaknopo'eritaj huamatoe'eri huairi o'ne. Kenomeytaj yan'nigpeika'. Opudomeyen huabatihuapokeri o'nepo daka' moknopoike'po tihuapokika'dik mo'ene. Cristo onte'ti e'tiahte "Huaknopo'eritaj huadakda ijbati'huapokikamey." A'dik o'neapo. Opudomeytaj e'batihuapokte huadakda e'nigpee'nayo durugda o'neapo. Daka' nigpee'hue' ee'nayo suhue' o'neapo kenpa'ti pai'da o'neapo.

¹⁸ Do'taj men'nigtiona'pakika'. Huadakada ijkikaya', ijnopoey. Aya'da katepi' 'urua'da e'kikata' ijpaki. ¹⁹ Opudomeytaj e'nigkumejta' e'pakada menpa' kumejhue'dik ijje dey. Ida kumejdikada ijjeapet mentiona'pakti'.

Huaknopoe'eritaj Diosa daka' kamagkike'po o'manigtiona'pakpo huadik on'manigdikta'mona'uyate.

²⁰ Opudomeytaj ijmanigtiona'pakpo, "Diosa huamanoeya'eria mo'matoene. Huabueya'da ee'tada Huairi Jesucristotaj i'noyhuada'uyate, Dios. Oro'omey huaknopoe'eri konig Jesús en oveja o'ene. Jesús oro'omeyen huamatoe'eri o'e. Oro'omeytaj a'manopo'yareaya'po kenpa'ti a'manoeanhuahuikaya'po mo'nigbuey'uyate. Jesús mo'nigbuey'uyatenok oro'omeytaj mo'nopo'yarea'apone daka' oknopoe'dik o'ene. ²¹ Ontaj

kan'nigpeike'po 'urunopoa' Jesucristoen huaknopoe'eritaj yamagkikati'. Konig o'na yapakpo yamagkikati'. Jesucristo o'nen Huasi'potaj o'noknopoe'po 'urua'-nanada kika'dik o'neonhuahuika'apo. Cristo 'urua'nanada o'ika'." Diostaj ijmanigtiona'paki.

²² Sue'da ijnigmadoya'depo opudomeytaj mo'maboroayne. Daka' yan'nigpeika', egomey, pogomey. ²³ Timoteo oro'omeyen huama'buytaj huabakuda' jakya' o'noroka'deme'te, yan'nopoe'. Ida e'tiaknayo opudyo ijtohua'apoy.

²⁴ Aya' huaknopoe'eri huairitaj oro'en huadik yan'madikta'mona'. Aya' huaknopoe'eri huama'buyeretaj huaidpoeretaj huadik yan'madikta'mona'. Italiayo huae'eriomey huama'buyakon huadik on'madikta'mona'.

²⁵ Opudomey huaknopoe'eritaj Diosa daka' mo'nigkike'.

SANTIAGO

Santiagoa o'manigmadoya'uyate.

Judío huaknopoe'eritaj o'manigmadoya'uyate Santiagoa.

1 Do Santiago ijey. Diosen Huairi Jesucristoenere huanaba' ijey. Opud Israel huaknopoe'eritaj o'nigmadoya'ne. Nog aratbutenbayo nogbayo nogbayo mo'ika'ne. Saludos on'dikta'mona'ne.

Diosa daka' mo'nopoea'nok huadakda kika'dik o'ene.

² Kenoka' pai'da e'nopo'epi' dakhue' ee'pi' pai'da ee'pi' mon'durugpakika'.

³ Oro' oknopoebatikdikpi' ka'ne'po e'dikdikpi' nogiti nogiti Diostaj daka' mo'noknopoka' Diostaj mo'noknopoeonhuahuika'po batikhue' mo'nika'. ⁴ Nogiti nogiti eknopoka'nayo dakhuea' e'ka' kikhue'dik o'ene kenpa'ti kenda Diosa o'pakika'nig nogiti nogiti kika'dik o'eonhuahuika'apone. Dakhuapa Dios Huairitaj moknopoeonhuahuika'apone.

⁵ Opudomeytaj nogda nogda dakhuea' kagke'po e'dikdikpi' katepi' e'ka' nopoehue'da ee'nayo Diostaj yan'tion-a'pakikati'. Do'taj konigyo'da daka' e'kika' menopoea', yan'tiona'pakikati'. Diosa bo'tihuapokpo daka' e'kika' mo'nopoea'apone. Diosa sue'nopo ehue' o'epo e'tihuapokta' o'pakpo daka' e'kika' mo'nopoea'ika'apone. ⁶ "Daka' e'ka' menopoea', Dios." Yan'tiona'pak. Diosa mo'nopoea'apone. Daka' yan'nopoka'. Diostaj daka' oknopoehue' ee'nayo tihuapokhue'dik mo'ika'apone. ⁷⁻⁸ Be'api' nogpa' nogpa' o'nopoe konig oy Diostaj oknopoeapo eme'te oknopoehue' o'epo kentaj Diosa tihuapokhue' o'ika'apo. Daka' huakika' nopoeahue' o'eapo.

⁹ On pai'da huae'eri ee'pi', eg', Cristotaj iknopoeapo yan'durugpakika'po Diosensi'po i'ene. ¹⁰ Konig huakhuen ida o'aypo okhuenkahua'ika' konigti huakka'da huamatoe'eri a'ti on'mabueyikaponok konigepo Diostaj kanoknopoe'po kan'durugpakike'. ¹¹ Kenoka' niokpo o'behuikdepo diga'da o'ta'tepo huakhuen ida okhuenaya'ika' huehuea'da o'kotika'. Ona'ti 'uruda ehue' o'eapo. Huabokerek huakka' on'matoika' konig huakhuen o'nepo, e'baa'ika'pi' ida on'buey.

Kenoka' dakhuea' kagke'po e'dikdikte dakhuea' kahue' yanika'.

¹² Opuda dakhuea'da kagke'po e'dikdikte dakhuea' kahue' e'ika'nayo durugda mo'ika'apone. Nogok nogok dakhuea' kagkike'po e'dikdikte kahue' e'ika'nayo:

—“Huadakda bo'kika'po dakhuea' kagkike'po e'dikdikte dakhuea' kikhue' mo'ika'nok huairi mo'epo do'hued jakyo doere yan'noeonhuahuika'.” Do'hua o'nona'apone. —Kenda Diosa huadi' huae'eritaj o'mana'uyate. ¹³ Kenokapi' dakhuea' kake'po Diosa medikdikne nopoehue'dik yanika'. Dios kenpa'da huadakno'po da o'ika'. Dakhuea' kake'po Diosa madikdikhue'dik o'e kenpa'ti dakhuea' kagke'po Diosa oro'taj dikdikhue'dik mo'ika'ne.

¹⁴ Huakkuru oro'en e'pakika'a dakhuea' e'ka' huanopoya'da o'eretpakpo ¹⁵ nogok diga'da o'eretpakpo huaboa'da dakhuea'nada o'kika'ne. Ken dakhuea'da e'kika'nayo kenpa'da o'bueyapone. Diosere ehue'dikda o'ika'apone.

¹⁶ Huata'da nama'da nopoeahue' mo'nika', huadi'da egomey pogomey. ¹⁷ Katepi' Diosa mo'nigkika'ne kenpa'ti bo'tihuapokika'ne kenpa'da huadakda o'ika'. Diosya' kurudya' kenpa'da huadakyoda bo'yokika'ne. Niokpo puugere aya'da siokpoere Diosa

o'kuyate. Niokpo sikyo ta'tehue' o'ika'. Siokpo puugere huame'noe ta'tehue' o'ika'. Diosnayo huakjey huaka'eri huadak o'ika'. Diosnayo nogok nogok konigti huadak o'ika' kenpa'ti nogok nogok konigti huadak o'ika'. Nogpa' nogpa' manahue'dik o'ika'. ¹⁸Dios o'pakpo ke'nen buttida hua'aa mo'nopo'noika'ne. Konig Diosen huakkurueri huasi'po konig 'urusi'po Diosa e'bae'po mo'nopo'noeanhua'huika'ne.

Nama'da Diostaj kikhue' mo'nepo 'urunopoda 'urua'da mogkika'.

¹⁹Konigepo do'hued huadi'da egomey pogomey Diosbata' e'peeta' yaderetpakika'. Daka' yan'nigpeika'. Daka' nopohue'ada ida e'manmadika'ta' pakhue' yane'. Daka'da e'peepi' diayahue' yanika'. ²⁰Kena'po oro' o'diaypo kenda Diosa o'paknig kikhue'dik o'ene. O'diaypo Diostaj durugpakahue'dik o'ene. ²¹Kenpa'ti aya'da dakhuea' e'nopo'e' aya' dakhuea' e'kika' kenpa'da mon'batik. Apagba' o'peedeme'ne kenpa'ti huaboa'da o'peepo huanopoya'da daka'da mon'nigpeika'. Apagba' 'urua'da ogka'dik mo'ene. Oro'taj Diosere onte'ti noeanhua'huika'dik mo'eapone.

²²Diosenba'taj daka'da mon'nigpeika'po mogkika'. E'peeada kikhue' ee'nayo nama'da on'pee. ²³⁻²⁴Be'api' huabokerek Apagba'taj o'peepo kate kika'dik ijje' huaboa'da o'nopo'enig'a kikhue' ee'nayo ken konig huabokerekpi' sigda o'koktiahuyatupo konig huakok o'enig huaboa'da o'nopo'enig'a ida okkahue'ika'. ²⁵Diosen huadak hua'a 'urunanada o'enok e'nigpeikata' o'pakpo Diosen huadak hua'a okkahuehue' mo'nepo mon'nigpeika'po mogkika'. Diosen huadak hua'a o'nigpeika'po durugnanada o'ika'apone.

²⁶Be'api' Diosen ijkikay e'nopo'eada dakhue' o'adhuahuika'po batikhue'dik e'eada Diosen ijkikay nama'da o'nopo'enig'a Diosen kahue'dik o'ika'. ²⁷Diostaj e'batadi'kea'ta' e'paknayo Diosen e'kika'ta' e'paknayo kenpa'ti Apag Diostaj e'durugpaka'ta' e'paknayo pai'da ayhuayotaj ayhuaretaj di' yan'maepo yan'tihuapokika'. Konig nog aratbut dakhuea'da on'kika'nig konig kikhue' yanika'. Kenda Diosa o'pakika'.

Huakka' huatamae'eritaj e'pakada pai'da huae'eritaj pakhue' ee' nopohue' mo'nika'.

2Do'hued huaknopoe'eri egomey pogomey, Jesucristo Huairitaj daka' mo'noknopoi'ka'po be'edpi' huakka'da o'tamaenok huadakda o'e nopohue'dik mo'nika'. Noga pai'da ee'te kennayo dakhue'da o'e nopohue'dik mo'nika'. ²Opu'd e'kupopakya' Diostaj e'batadi'kea'yo huairi e'kudnayo oro huabapiokot o'matoepo 'urua'da yudtaj o'otpo kenpa'ti pai'da huae'eri e'kudnayo yudtatone'da o'otpo. ³'Urua'da yudtaj e'huaottaj bo'tihuapokpo, "In 'uru huahuate yahuad." Ea'ada pai'da huae'eritaj "Ayopi' yabo'. Sorokte yahuad," ena'nayo ⁴dakhuea'da ka'dik mo'ene. Opu'dpi' aya'da konigti huadak mo'ene. Huairinayo huadak o'ne. Pai'da huae'eri dakhue'da o'ne. Nama'da mo'nopo'enig'a dakhuea'da mo'nopo'ene. Ken konig dakhue' o'e.

⁵Yan'pee', huadi'da egomey pogomey. Diosa huakka' pai'da huae'eritaj o'bae'ika'. Kenomeya Jesucristotaj daka'da o'noknopoi'ka'po Diosere Jesucristo huairiere durugda on'neonhuahuika'apo. Aya'ada Diostaj huadi'da o'nepo Diosere o'neonhuahuika'apo. Diosa kenpa' oa'uyate. ⁶Pai'da aratbuttaj dakhuea'da mo'manika'nok on'bira'ika'. Huairitaj

huadakda bo'kika'nig'a huakka'da huamatō'eria opudtaj dakhuea'da mo'nika'ne kenpa'ti opudtaj dakhuea' a'huaaya'po gobierno huairite bo'tohua'ika'ne. ⁷Huairi huakka' huamatō'eria Jesucristoen huadiktaj dakhuea'da on'huaa'ika'. Ke'nen 'uru huadik opud mo'dikto'ika'ne.

⁸Konig o'na huata'da huakka' i'pakika'nig nog aratbuttakon konigti huakka' di' yan'maika'. Kenda Dios Huairia Apagba'te o'mana'ika'. Kenda e'kika'nayo huadagnada bo'kika'ne. ⁹Huakka' huamatō'eritaj di'da e'maika'ada pai'da aratbuttaj dakhuea'da e'kika'nayo Diosen e'mana'taj nigpeehue' mo'ika'po dakhuea'da bo'kika'. ¹⁰Diosa huakka'da huadik oro'taj mona'uyate. Moisésenba'taj aya'da nigpeika'dik o'ene. Oro' nog aya'da e'nigpeeada nogdiktida nigpeehue' ee'nayo Diostaj dakhue'da o'e. Konigti Diostaj nigpeehue' ee' o'e. Dakhuea'da o'e. ¹¹"Nogen huato'e'taj bakdejhué' yanika'." Diosa o'mana'uyate. "Nogtaj yadiaypo arakhue' yanika'." Kenpa'ti nogdakon Diosa o'mana'uyate. Nogen huato'e'taj bakdejhué' e'ika'ada nogtaj e'aralnayo aya' Moisésenba'taj nigpeehue'da i'ene. Dakhuea'da i'ka'ne. ¹²Jesúsen huadak hua'a o'pakpo o'nigpeika'ne. Oro' e'nigpeika'nayo Diosa di' mo'epo, "Huadakda bo'kika'uy." Mona'apone. Konigepo nogomeytaj di' mon'maepo 'uru'a'da mo'da'ika' kenpa'ti huadakda mogkika'. ¹³Oro'a pai'da huae'eritaj kan'matinepahuike' Diosa kenda o'pak. Oro' nogomeytaj matinepahuihue' ee'nayo Diosa oro'taj tinepahuihue' mo'eapone. Oro' pai'da huae'eritaj e'matinepahui'nayo Diosa bo'tiahuaypo oro'taj mo'tinepahui'po dakhuea' bo'kika'ne onahue' mo'eapone.

Diostaj eknopoe'nayo 'urudayo' yag'kikati'.

¹⁴Diostaj Jesúseretaj yoknopoe'y. Opuda ea'ada pai'da aratbuttaj tihuapokhue' e'ika'nayo "Diostaj yoknopoe'y," nama'da bo'a'nig'a Diostaj nama'da moknopoenig'a Diosa dakhuea' e'ka' nopo'yareahue' mo'eapone. ¹⁵Huaknopoe'eri huama'buy huidpopi' pai'da ee'nayo yudtaj toehue' ee'nayo aypopi' toehue' ee'tada ¹⁶"Urua'da yahuati', yudtaj yatōe', Diosa mebayoke'. Aypo yabape', Diosa mebayoke'." Opud Jesúsen huaknopoe'eria ea'ada yudtaj yokhue' ee'nayo aypo yokhue' ee'nayo kenda nama'da ea' dakhue'da o'e. ¹⁷O'na Cristotaj yoknopoe' ea'nayo nogomeytaj daka'da tihuapokika'dik i'ene. Tihuapokhue' ee'nayo nama'da Cristotaj iknopoe'ne, do'hued huama'buy.

¹⁸Sue'dada Diostaj yoknopoe'y kenpa'da oda'ika'. Noga kenpa'da huadak ogkika'. Huadak kikhue' ee'nayo Cristoen huaknopoe'eri o'e do oknopoe'hue'dik o'ene. Nogomeytaj doa e'tihuapokika'nayo Cristoen huaknopoe'eri o'e nopoe'dik mo'ene. ¹⁹Nogtida Dios o'ika' mo'nopoika'ne. Kenda huadak ee'pi' huadak kikhue' ee'nayo onte'ti Diosere noehue' mo'ika'apone. Toto' kenpa'ti Diosen huadik eknopoda diga' o'nok-me'pukika'. ²⁰Diostaj iynopoe'poyo'da dakhuapa o'e mo'nopoe'po huadak kikhue' ee'nayo kenda Diostaj eknopoe' dakhuapa ehue' o'e. ²¹Menpa' bokkakhue'de. A'ennada Diosa oro'en adhuea'pane' Abrahamkudaktaj "Q'nensi'po menigarak," ona'uyatenig. Kenoka' Diosa Abrahamtaj ena'te Abraham Diostaj o'nigpeika'po huasi'po Isaactaj a'nigarakya'po ote'yo o'tohua'uyate. "Huadakda i'ene." Diosa Abrahamtaj ona'uyate.

²² Ken Abraham Diostaj oknopoe^{po} Diostaj konig dakhua^{pa} o'nigpee^uyate nopoe^{dik} mo'ene. Diostaj eknopoika['] e'nigpeika^{'ere} Diosa o'pakika['].
²³ Apagba['] oa'uyatenigda Abraham o'nigka^{'uyate}. Do'taj meknopoika^{'nok} "Huadakda i'ene, Abraham." Diosa ona^{'uyate}. Kenpa'ti Dios Abrahamtaj huadi'nada o'taika^{'uyate}.

²⁴ Diostaj moknopo^{enok} kenpa'ti mo'nigpeika^{'nok} "Huadakda mo'ene." Diosa ona'dik mo'eapone. Eknopoe^{yo}da dakhua^{pa} ehue^{' o'e}.
²⁵ Konigti Rahab huakupete huabakdejeri e'eada botta' Diosen aratbuttaj o'batihuapoknok, "Huadakda i'ene." Diosa ona^{'uyate}. Judío aratbut huata'mona'eritaj Rahab ke'nen jakyo sorotata^{taj} a'batihuapokya^{'po} o'bakuda^{'uy} kenpa'ti nogdagpen o'mata'mona^{'uyate}.
²⁶ Konig aratbut e'bueyde['] huaso^{'yo} huanokireg toehue^{' o'nika'}. Konigti be'api['] Diostaj eknopoe^{ada} Diostaj daka['] nigpee^{hue'} o'nepo Diostaj oknopo^{enig'a} konig e'bueyonig oknopoika['].

Huakitta'a konig oa'ika'.

3 Huakka'da Diostaj huamanmadika^{'eri} yahuehue['] yanika['], do'hued egomey. Diosa aya['] huamanmadika^{'eritaj} daka'da o'mapeika[']. Nama'da e'manmadika^{'nayo} diga['] castiga mogka^{'apone}.
² Oro'omey huakka'da nama'da o'kika^{'ne}. Be'api['] o'batia^{'pakpo} nama'da ahue^{' e'ika'}nayo huadagnada o'epo aya'da katepi['] o'ka^{'po} huadakda kika'dik o'ika^{'apo}.
³ Caballo oro'taj me'nigpee^{'po} tioroe^{'dik} caballo huakitta^{'yo} siropasi^{'po} o'kudika^{'ne}. Meyopi['] ehua^{'ta} o'paknok bo'tohua^{'ika'}. Huakittaya['] siropasi^{'po} caballo huaso^{'eta'} tioroika^{'dik} o'ene.
⁴ Kenpa'ti huaboro['] barcotone['] o'nepo kuperinatone['] e'oroa['] bapoka['] o'tohua^{'ika'}. Huata^{'pobeta'}eri huanokhuayaga^{'si}po o'babadpo

o'tionbahue^{'epo} keyoda ehua^{'ta} o'pakpo o'paendik o'ika['].
⁵ Kenpa'ti oro'en huaso['] huaboro^{'da} ee^{'pi'} huakitta['] suhuigda o'epo huiyokda ika'dik o'e. Huakitta'a a'dik o'e. Kenpa'ti oro'en huakitta['] konig pai^{'pasi'}ponig ee^{'pi'} huaboro^{'da} bakpakdik o'e. Konigti oro' nama'da ea'nayo huakka'da dakhuea['] ka'dik o'ika^{'ne}.
⁶ Oro'en huakitta['] konig ta'ak e'bakpakonig dakhuea^{'da} ka'dik o'e. Oro' huata'da dakhuea['] ogka'dik o'ene. Toto'a on'paknok aratbut dakhuea^{'da} oda^{'pakika'}. O'noepo oro'en huakitta['] konig ta'ak e'bakpakonig o'epo dakhuea^{'da} kika'dik o'eonhuahuika^{'ne}.
⁷ Aya'da dubayo huae^{'eri} toyahue^{'dik} o'ne. Aya'da bakoy, barakte huae^{'eri}, huahueyo huae^{'eri} toyahue^{'dik} o'e.
⁸ Aratbutnayo huakitta['] toyahuehue^{'dik} o'ne. Daka['] toehue^{'dik} o'nika[']. Konig bihui e'buey^{'uru} huakitta['] o'toe^{'po} mabueya^{'dikonig} o'epo. Oro'en huakitta['] dakhuea^{'da} kika'dik o'e.
⁹ Oro'en Apag Diostaj "Huadakda i'ene," ona'ika^{'ne} oro'en huakitta'a. Dios konig o'enigda huabokerektaj o'ka^{'uyate}. Huabokerektaj dakhuea^{'da} e'huaa^{'nayo} oro'en huakitta'a, "Dios dakhue^{'da} o'e," o'huaika^{'ne}.
¹⁰ Nogtia'da huakitta['] o'toe^{'po} Diostaj "Huadakda i'ene," oa'po kenpa'ti huabokerektaj dakhuea^{'da} o'huaa^{'ne}. Ken konig o'ika^{'ne} dakhue^{'da} o'e, do'hued egomey pogomey.
¹¹ 'Uruda hue^{'ey} pai^{'ere} nogtida jenuip^{'o} onyayo['] orokhue^{'dik} o'e.
¹² Menpa['] mangote kumehui['] dapakdik ya'e. Ehue['] dapakhue^{'dik} o'e. Apoarete menpa['] jo dapakdik ya'e. Ehue['] dapakhue^{'dik} o'e. Kenpa'ti hue^{'eypai'} jenuip^{'o} 'uruda hue^{'eyere} orokhue^{'dik} o'e. Huadakdikyo^{'da} moda'ika['].

Diosa 'uruda e'kika' mo'nopoea'ne.

¹³ Opudomeyere huakka^{'mon} 'uruda e'kika['] daka['] mo'nopoe. 'Urua^{'da} ijkikay nopoe^{ehue'}ada huaknopoe^{'eri}

kan'tiahuaye'po huadakda kagkike'.
¹⁴ On dig e'matioknopenka'nayo kenpa'ti huakka'da huata' e'eretpaknayo "Huakka' ijnopoe'po huadaky'o' ijkikay." Ahue' yae'. Dapi' a'dik i'et. ¹⁵ Dig e'matioknopenka' kenpa'ti huata'da e'eretpak Diosa kenda nopoe'ahue' mo'ene. Ken konig eka'nayo nama'da bo'kika'apone. Dakhue'nopo'da mo'enok kenda ka'dik mo'ene. Toto' huairia mo'nopoe'a'nok kenda bo'kika'apet. ¹⁶ Dig e'huahuayika'nayo kenpa'ti huata'da e'eretpakika'nayo diga'da e'maboyika'nayo nogtaj nogtaj dakhuea' on'mana'pakika'apo kenpa'ti nogda nogda dakhuea'da on'magkika'apo. ¹⁷ Diosa oro'tanayo 'urua'da e'ka' mo'nopoe'a'nok onte'ti dakhuea' kikhue' mo'ne. Diostaj 'urua'nada mogkika'. Nogomeytaj mon'noey-noeyika'. Huadiayahue' mo'nika'. Daka'da mon'nopoe'po nog aratbuttaj daka' mon'batia'pakika'. Nogomeytaj huadakda mon'mapeika'. Nog aratbuttaj mon'matinepahui'po mon'tihuapokika'. Nogtaj nogtaj huadakda mogkika'. Daka' mon'nopoe'po mon'batihuapokika'. ¹⁸ Oro'nayo o'manoeya'po kenpa'ti nogomeytakon o'manoeynoeyika'nok nogomeykon huadakda yag'kika'apet.

**Indariyo nogta' nogta' e'eretpakada
 mon'nopo'korea'po
 Diosenyo'da mon'eretpakika'.**

4 Nogte opuda huayahuaya diga'da mo'bahuadiayika'ne kenpa'ti mo'magkika'ne. Huakka'da bo'eretpakika'ne. Nogpa' nogpa' dakhue'dikyo bo'eretpakika'. ² Katetapi' huakka'da bo'eretpakpo toehue' mo'epo noga o'toenok aktoeya'po kentaj bo'arakika'. "Beyok, Dios," onahue' mo'ika'po toehue' mo'ika'ne. ³ "Beyok," Diostaj ena'tada Dios ontaj yokhue' mo'enok Diostaj nama'da i'pakpo ina'nig'a o'nada i'pakpo

nama'da Diostaj i'tiona'paknig'a konig Diosa o'paknig tiona'pakhue' mo'enok Diosa yokhue' mo'ika'ne. ⁴ Huatoe e'toeada nogtaj nogtaj o'pakika'nig konig mo'ika'ne. Huakka'da bo'pakika'. Kenpa'da katetapi' e'eretpakika'nayo Diosen taka'onig mo'ene. ⁵ "Diosen Nokireg oro'taj mo'nopo'toe'po huakka'nada bo'pakika'ne." Menpa' Apagba' kenpa' nama'da yaa'. ⁶ Diostaj men'nigpeike'po Diosa mo'tinepahui'po bo'tihuapokika'ne. "Huata'tada huapakeritaj Diosa pakhue' e'eada pai'da ijje'y huanopoe'eritaj o'matinepahui'po o'manopo'korea'ika." Apagba'te kenpa' oa'ika'. ⁷ "Ontaj me'nigpeike'po be'tihuapok, Dios," yan'tiona'pakika'po toto'taj nigpeehue' yanika'. Toto'taj nigpeehue' mo'ika'nok bokhua'apone. ⁸ Diostaj nogiti nogiti yan'pakika'po yan'tiona'pakika'. Diostaj e'tiona'pakika'te Dios oro'ere meyhue' o'epo bo'tihuapokika'apone. Nama'da e'kika'nayo Diostaj yan'nopo'korea'. Dioseretaj katetapi' e'eretpakika'nayo yan'nopo'korea'po Diostayo'da onte'ti yan'pakika'. ⁹ Diostaj dakhuea'da bo'kika'po pai'da ya'nepo yan'huik. Diostaj nigpeehue' mo'ika'po yan'erikbatik. Yan'durugpakbatikpo yan'huik. Nama'da ijkikamey yan'nopoe'po yan'huik. Huadaritaj durugpakikahue' yanika'. ¹⁰ Dakhuea' ijkikame'po Diosensi'po ehue'dik ijje'apet, Huairi. Yan'tiona'pakika'. Diosa bo'tihuapokapone. Diosensi'po mo'yahuea'apone.

**Cristotaj huaknopoe'eri
 huama'buytaj dakhuea'
 huaahue' yanika'.**

¹¹ Huayahuaya dakhuea' bahuahue' yanika', egomey pogomey. Huama'buytaj dakhuea' e'huaa'nayo di' ehue' mo'epo Cristoen hua'atakon dakhuea' bo'huaa'. Huanigpee'eri ehue' mo'epo

dakhuea' huaa'eri mo'ene. ¹² Diosayo'da huadak huakika' hua'a o'mana'uyate kenpa'ti Diosayo'da aratbuttaj dakhuea'da ogka' huaa'dik o'e. Diosa oro'taj noeanhuahuika'dik mo'eapet kenpa'ti Dios oro'taj e'pogtone' ta'akyo en'dik mo'eapet.

**Eme'te kate o'ka'apetnig
Diosayo'da o'nopo'e.**

¹³ "Oy eme'tepi' adyonda huakka' jakyo oro' o'hua'apone. Nogbayoktida o'ika'apone. Kenteda o'baadhuahuapone. Huakka' huakupe o'baeyapone." Opud kenda boa'nig e'batia'pakta' ijpaki. ¹⁴ Inpa' ia'nig'a monig eme'te o'eapetnig nopoehue' o'ene. Eme'te menpa' noe'dik o'et nopoehue' o'ene. Menokpi' oro' bueydik o'ene. ¹⁵ "Dios oro'en Huairi e'pknayo oro' o'noeapone. Dios Huairi e'pknayo inpa' nogpa'dapi' o'ka'apoy." Kenpa' ika'dik o'ene. ¹⁶ Opudnayo do'huada ijpakpo ija'apoy boa'ika'nig'a kenda dakhue'da o'e. ¹⁷ Kenda Diosa o'pakika' mo'nopoene. Opuda kenda kahue' e'ika'nayo dakhuea'da mo'ene.

**Huakka'da huamatog'eritaj, ¡Keyoj!
Santiagoa o'maboroay'uyate.**

5 Yan'pee', opud huakka'da e'matog'nayo huakka'da e'eretpknayo pai'nada mo'nopo'epo huakka' bo'huikapone. Huakka'da basagkeae'dik mo'eapone. Opud dakhuea'da mo'eonhuahuapone. ² Huakka'da mo'matog'enig'a o'bapara'de. Huithuit o'nen 'uru yudtataj o'bape'de. Dakhue'da o'ede. ³ O'nen oro huakupe o'nen plata huakupe huakka'da e'matog'ika'pi' ehue' mo'eapone. Huakka'da e'tog'ada pai'da aratbuttaj bayokhue' mo'ika'nok dakhuea' ogka' on'huaa'aponok kene'huaya' huame'-noete Diosa castiga mogka'apone. ⁴ O'nen ta'bate huakka'da aratbut

on'baadhuahua'uyate. Huakka'da e'taetada dakhupa bayokhue' mo'mae'wynok "Oyda huakupe beyok," 'utta'da beyok e'nona'te Dios kurudyo sorotataj huairia o'mapeedepo castiga mogka'apone. ⁵ Indariyo mo'noepo huakka'da mo'matog'ika'po huakka'da mo'durugpakika'po konig 'uhua huasihuada arakdik mo'ika'nig konigti huaboa'da kenpa'da bueydik mo'eapone. ⁶ Huadak ee'pi' "Bueydik o'ene," mona'ika'ne. Opud huakka' huamatog'eria mo'mana'po kenomeytaj mo'barakika'ne. Opudtaj be'a tiokahue'dik mo'enok bo'arakika'ne.

**Cristo e'tiaktaj daka'da
yan'nigunhuahuika'. Dakhue' ee'taj
yan'tiona'pakunhuahuikati'.**

⁷ Konigepo Jesús Huairitaj e'tiaktaj daka'da yan'nigunhuahuika'. Ta'ba huaka'eria daka'da on'nigepo on'-batukepo e'takerekte on'nigunhuahua'. E'boyogtaj daka'da on'nigika'. Nogok nogok e'hui'te on'nigunhuahuika'. E'taboyogde'te 'uruda aypo jakyo on'totikika'. ⁸ Konig ta'ba huaka'eri daka'da o'nigika' konigti Jesús Huairitaj daka'da yan'nigikati'. Daka'da yanoknopoika' Diostaj. Jesús Huairi ida o'tiakaponok batikhue' yanika'. ⁹ Huama'buytaj huayahuaya dakhuea'da huaahue' yanika', egomey pogomey. Kenpa' e'huaa'ika'nayo "Dakhuea'da boka'ne." Diosakon a'dik ya'eapet. Jesús 'ibodteda o'ede a'timon o'tiakapo. ¹⁰ Sue'ada Diosen huamanbatia'pakeri Dios Huairien hua'a on'manbatia'pakika'wynok dakhuea' huakeri kenomeytaj dakhuea'da on'magkika'uyate. On'bahuadiaypo dakhuea'da on'magkika'uynig'a kenomey Diosen huamanbatia'pakeri batikhue'da onte'ti Dios Huairien hua'a o'manika'uyate. Kenda huadak ogkika'uyatenig yan'nopoepo konigti

yag'kika'. Diosen yag'kika'po batikhue' yanika', egomey pogomey. ¹¹Kenomey Diosen huamanbatia'pakeri pai'da e'nopo'epi' Diosen e'ka' batikhue'da ogkika'uyate. Diosen ogkika'po durugda o'nika'uyate, oro' o'nopoene. Job o'basetpo dakhue'da ee'pi' Diostaj daka'da oknopoeonhuahua'po oknopoebatikhue' o'uyate. Nogok Diosa Jobtaj ona'ti huadakda o'ea'uyate. Diosa o'tinepahui'uyate. Konigti Jesúsen huaknopoe'eritakon di'da o'maepo o'matinepahui'ika'.

¹²Daka' o'nonay. Daka' men'pee', egomey pogomey. Kenpa'da buttida yada'ika'. Diosa castiga kahue' kae'po "ee', ijka'apoy," ea'nayo kenda yakati'. "Keje'," ea'nayo kahue' yaeti'. "Ijka'apoy Diosapi' kurudya' be'tiahuayne." Ahue' yanika'. "Ijka'apoy huadariapi' kenda me'tinopoene." Ken konig ahue' yanika'.

¹³Be'api' pai'da e'nopo'ete Diostaj yan'tiona'pakika'. Diosa be'tihuapokikapone. On durugda be'api' ya'nepo Diostaj yan'batadi'kea'ika'.

¹⁴Be'api' dakhue' ee'nayo Diostaj huaknopoe'eri huamatoe'eri huairitone'taj kan'tiake'po yan'mata'monika'. Kenomey on'tiakdepo sue'da huasihuaj e'kutioyde'te Diosa kayare'po kan'nigtiona'pakike'. ¹⁵Diostaj daka' o'noknopojika'po on'tiona'paknok

dakhue'taj Diosa o'yarea'apo. Ona'ti huadakda o'epo. Dakhuea' eka'nayo Diosa bekkahuea'apone. ¹⁶Konigepo nogtaj dakhuea'da eka'nayo kentaj yahuahua'po, "Nama'da ogka'ne, bekkahuea'," ya'dika'. Ken konig huayahuaya ya'dika'. Kenpa'ti nogda dakhue' e'huae'taj nog dakhue' e'huae'taj yan'mationa'pakika'. Diosa ya'bayarea'apet Diosa o'peepo o'yarea'apo. ¹⁷Diosen huamanbatia'pakeri Elías oronigtion o'uyate. "Huihue' kaunhuahue'." Kenoka' Diostaj diga'da enade'te bapa' huabayok seis puug e'pok huihue' o'unhuahua'uyate. ¹⁸"Kahuie'." Nogok Elías enade'te ona'ti o'hui'ika'uyate. Ta'bayo aypo o'bakerekuyate.

¹⁹Opud nogtiada Diosen buttida e'manmadikataj eknopojika'ada dakhuea' eka'nayo nog huaknopoe'eria o'tihuapokpo onte'ti Diostaj e'nopo'korea'nayo huadakda o'ka'apo. ²⁰Ke'na Diosen buttida e'manmadikataj ona'ti nigpeehue' o'edepo dakhuea'da o'ka'nok. Be'api' kentaj Diosba'te o'boroaypo dakhuea' e'ka'taj o'nopo'korea'po ona'ti dakhuea' kahue' o'epo. Kenpa'da Diosa enhue' o'epo. Diosere o'noeonhuahuika'apo. Huakka' dakhuea' e'kika'ta' Diosa o'bakkahuea'apo. Kenda yan'nopojika'.

1 PEDRO

*Pedroa huakkuruda
o'manigmadoya'ate.*

**Pedroa huaknopoe'eritaj nogyon
nogyon o'manigmadoya'uyate.**

1 Do Pedro ijjepon on'nigmadoya'ne. Jesucristotaj a'manbatia'pakikaya'po Dios Jesucristoere me'ta'mona'uyne. Jesucristoen huanigpeika'eri mo'enok o'nenbaya' mo'bakmon'uyate. Nogenbayo mo'ika'po Ponto huadaribayo Galacia huadaribayo Capadocia huadaribayo Asia huadaribayo Bitinia huadaribayo mo'ika'ne. ²A'nenda Apag Dios o'pakpo opudtaj bokbatie'ea'uyate. Oy Jesucristotaj moknopoe kenda Dios o'nopoika'uyate. 'Urunopo' yan'nopo'toika'po Jesucristoenyo'da yan'nigpeika'po Diosen Nokirega mo'nopo'toika'ne. Kenpa'ti opudomeytaj bokkahue'po Jesús mo'nigbueypo mimia mo'nopo'tihueke'po. Ken Dios 'urua'da botihuapokike' kenpa'ti mo'nopo'noeyike'po, ijtiona'paki ken.

**Diosere 'uruda
o'noeonhuahuika'apoy
kenda oknopoikay.**

³Dios Jesucristoen Apag 'urunanada o'e mon'batia'pakika'. Oro'omeytaj mo'matinepahue'po Diosen Nokirega mo'nopo'toedepo Diosensi'poa' o'yahuedepo kenpa'ti Dios Jesucristo e'bueytada o'noyhuada'uy nok oro'takon mo'manoyhuada'apone Diosere o'noeonhuahuika'apone oknopounhuahuika'ne. ⁴Kurudyō Dios 'urunanada mo'nigkadhuahuika'depo daka' mo'matounhuahuika'po kenda Dios o'ka' huadakda o'unhuahuika'apo batitikhue'dik o'eaponok durugda

o'unhuahuika'apone. ⁵Diostaj oknopoenok teyda bo'tiokika'po mo'tounhuahuika'po nogok kene'huaya' huame'noete kurudyō bo'tohua'apone.

⁶Konigepo durugnanada mo'ene. Oypi' ijhue' ehue' pai'da e'nopo'epi' sue'da dakhuea' e'ka'ta' e'pakpi' daka' moknopoe'po durugnanada mo'ene. ⁷Diostaj opuden eknopoe' Diosa huakka' o'pak. Eknopoe' konig huakka'teda o'unhuahuika'. Oro sirokupenayo huakka'teda ee'tada nogok ehue'da o'eapo. Kenpa'ti oro menpa'ti oroyo' yaet a'nopoe'ya'po huatihue' ta'aka e'ika'yo on'tihuepo. Opudomeynayo hueretda moknopounhuahuika' Diosa mo'tinopoe'po pai'da mo'nopo'epo batikhue' moknopounhuahuika'po nogok Jesucristo e'tiahte "Uruda mo'ene." "Huadakda ogkika'." Diosa bo'huaa'apone. 'Uruda o'ne aya'ada mo'tinopoe'apone.

⁸Jesucristotaj tiahuahue'pi' e'ika'da di' mo'ene. Kenpa'ti oy tiahuahue' e'eada moknopoe'po diga'da mo'madurugpak. ⁹Moknopoeonhuahuika'nok dakhuea' e'ka' Diosa bokkahuea'apopo mo'manopo'yarea'apopo konig Diosensi'po Jesúsere kurudyō mo'noeanhuahuika'apone.

¹⁰"Opudomeytaj mo'-matinepahui'apone Diosa kenpa'ti dakhuea' e'ka' bokkahuea'apone, onte'ti mo'noeanhuahuika'apone." A'nennada Diosen huamanbatia'pakeria kenda o'mana'uyate. "Monig kenda Diosa mo'nigka'apone." E'nopoe'ta' onpakpo on'batia'pakuyate. ¹¹Cristo pai'da o'nopo'epo o'bueyapo o'noyhuadapo huairi o'epo Diosere onte'ti o'mana'apo, onte'ti huiyokda o'mana'apo. Ken Diosen huamanbatia'pakeria a'nennada on'manigmadoya'uyate. Cristoen Nokirega o'manopoea'nok kenda on'manigmadoya'uyate. Jesús si'poehued on'manigmadoya'uyate.

Nopoenkahue'ada on'manigmadoya'po be'a pai'da o'nopo'eapo mo'nigbueyapo kenpa'ti menoka' o'manigbueyapo diga' e'nopo'e'ta' on'pakuynig'a. ¹² Ontehuapa'da madoyahue' e'eada oro'omeytaj mo'nigmadoya'uyate. Kenda Diosa o'manopo'e'a'uyate mo'nig-madoya'uyate. Oy huabokerek Diosen Nokirega o'manopo'toenok huadak hua'a mon'batia'pakdepo oro'omeytaj dakhuea' e'ka' kan'nopo'yare'po Jesús o'si'poe'po pai'da o'nopo'epo mo'nigbueypo mo'nignoyhuadpo kenda on'manbatia'pakuyate. Kenda Diosen huata'moneriakon kurudya' e'nopo'e'ta' on'pak.

**Dios kenyo'da huadaknanada
o'ika'. Oro'omey konigti
huadaknanada mogkika'ne.**

¹³ Konigepo katepi' mogka'po daka' mon'nopoepo mogkika'. Jesucristo e'tiakte Diosa mo'matinepahui'apone. 'Urua'nanada mogka'apone. Daka' mo'nonmaboika'po huadak mogkika'. ¹⁴ A'nenda Diostaj oknopoehue' ee'te nogtaj nogtaj o'eretpakika'uyne. Dakhuea' e'ka' o'eretpakika'uyne. Oynayo Diosensi'po o'epo dakhuea' e'ka' pakhue' mo'ne. ¹⁵ Dios kenyo'da huadakda o'ika'po kenpa'da 'uru'a'nanada o'kika'nok oro'omeykon Diosensi'po o'epo 'uru'a'nanada mogkika'. ¹⁶ Apagba' o'mana'po, "Dios kenpa'da huadak o'kika'nok. Diosenyo'da 'uru'a'da yag'kika'." Apagba'te kenpa' mo'nigmadoya'uyate. ¹⁷ Kenda katepi' o'kika'nok Apag Diosa aya'tada konigti diga' magka'dik mo'eapone. Dakhuea' eka'nayo diga' ogka'dik mo'eapone. Diostaj "Pag" be'api' ena'nayo okme'pukdik o'ika'pone. ¹⁸⁻¹⁹ Oro'omeyen adhuea'pane' Diostaj nigpeehue'ada nama'da ogkika'uyate. A'nen oro' konigti nama'da o'kika'uyng'a mo'nopo'yarepo

Diosere mo'noeanhuahuike'po Jesu-cristoa mo'nigbuey'uyate. Jesús konig oveja 'uruso'da o'epo mo'nigbueypo mimi o'hua'uyate. Orokupe sirokupepi' oro'omeytaj kan'nopo'yare'po Diosa yokhue' o'uyate. ²⁰ Huadari niokpo siokpo aya' o'tiahuayika'nig Diosa kahued "Aratbuttaj kamanigbueye'po huadariyo i'si'poe'apo." Diosa ona'uyate. Huaboa'da o'si'poe'depo bo'huahuaya'uyne oro'omeytaj. ²¹ Jesús e'bueytada Diosa o'noyhuada'po kurudyo o'tobehuikpo 'urunanada o'yahue'uyate. Jesucristotaj oknopoepo Diostakon oknopoene. Diosa' mo'noeanhuahuika'apone oknopoene.

²² Kenpa'ti oy Diosen Nokirega mo'nopo'toenok Diosen buttida hua'a o'nigpeeonhua'depo 'urunopo' o'nopo'toedepo huama'buy huidpoeretaj di' mon'maika'. Huayahuaya di' mon'maika'po huanopoabeta' mon'eretpakpo di' mon'maika'. Diga' di' mon'maika'. ²³ Huaoj huayere on'mabueyika'nig ke'nanayo oro'taj noeanhuahuikahue'dik e'eada Diosba'taj oknopo'enok Diosa mo'si'poe'a'uyne. Diosba'a mo'noeanhuahuika'nok oro'omeya oknopoepo o'noeon-huahuika'apone. ²⁴ Kenpa' Apagba'te o'manigmadoya'uyate oa'po, Toket huakpi ida o'ay. Aratbut konigti ida o'tone'pakpo o'buey. Kenpa'ti huakhuen 'urunanada e'eada ida o'kot. E'hue'da o'eapo. Aratbut konigti 'urunanada e'eada on'bueyapo. 'Urunanada katepi' e'ka'ada ehue'da o'neapo ²⁵ Dios Huairien hua'anayo o'unhuahuika'apo. Batikhue'dik o'eapo. Kenpa'da o'unhuahuika'apo. Kenda Apagba' oa'uyate.

Ken hua'a Jesucristoen huadak hua'a Cristoen huamata'mona'eria mon'batia'-pakonhua'uyne opudomeytaj.

2 Konigepo dakhuea' e'ka' kenpa'da ya'nenpo yan'batik. Onte'ti dakhuea' kahue' yane'. Nama'da onahue' yane'. Dakhue'da e'eada "huadakda ijje," batia'pakhue' yane'. Kenpa'ti dig bahuahuayhue' yane'. Kenpa'ti bahua'ehue' yane'. ²A'kerekyapo yobed diga'da e'mi'nogta on'pak. Opu huaboa'da huaknopoe'eri mo'epo konig Diosen yobed mo'epo Diosensi'po mo'epo Diosen hua'a yaderetpakika'. Diostaj daka' aknopoikaya'po Diosen hua'a yan'nopoika'po yan'nigpeika'. Nogiti nogiti Diostaj yanoknopoe'. ³Jesús Huairia mo'matinepahui'nok nogiti bo'eretpakpo nogiti yanoknopoe'.

**Jesucristo konig jak huaka'
huid o'e. Oro' huaknopoe'eri
konig jak huaka' huidsipo
o'ene. Konig Diosen jak o'epo
Jesucristo mo'noeahuahuika'ne.**

⁴Jesucristo Huairi konig jak iddu enta'poeda' huid o'epo aya' jak huid onta'tihuedika'nig. Aratbutanayo Jesús Huairita' pakhue' ee'tada Diosnayo huakka' o'pakpo konig huamanoea' huid oktie'ea'uyate. Jesucristo Huairi huamanoeahuahuika'eritaj daka' yanoknopoe'. ⁵Opu dnayo konig Diosen huid huakpa mo'epo mo'nigpeika'po Diosen Nokirega mo'nopo'toepo Diostaj mo'noeahuahuika'po Diostayo'da yan'nigpeika'. Nogomey nogomeytaj yan'maknopoe'po Diosa kamanopo'yare'po yan'manigtiona'pakika'. Kenpa'ti Jesucristotaj moknopoe'po huadaky'o yag'kikati'. Huayahuya di' yan'maika'. Dakiti Dios ya'nona'ika'. Kenda Diosa o'pak. ⁶Kenpa'ti a'nenda Apagba' oa'po, Jesucristotaj o'batia'pakpo, Keyo Jerusalén jakyo, ken judío aratbutenbayo ijta'mona'apopo ke'na konig do'hued jak enta'poeda' huid ijhuada'apoy. Kentaj

yoktie'ea'po huakka' ijpaki. Aya'ada kentaj o'noknopoe'po durugda o'neapo. Birahue' o'neapo.

⁷Opu domey Jesucristotaj moknopoe'po huakka'da bo'pakika'ne. Oknopoe'hue' hua'e'eritaj Apagba' o'batia'pakpo, Jak huaka'eriomey 'uru jak enta'poeda' huid on'tiahuaypo pakhue' e'ne'tada ke'na konig Diosen 'uru jak enta'poeda' huid o'e. Apagba' oa'.

⁸Kenpa'ti Ke'na konig dagte huid e'huedte o'epo aratbut on'pakpo konig tiahuayhue' o'nepo on'tikudepo on'huedato'. Kenda Cristotaj o'batia'pakuy, aratbut huadak hua'a Jesucristotaj e'nigpeeta' pakhue' o'nepo dakhuea' ogka'po kenpa'da ehue'da o'neapo. Kenda a'nenda Diosa o'nopoe'uyate.

Diosen aratbut o'maene.

⁹Oro'omeynayo Jesucristotaj o'pakpo oknopoenok Diosa mo'baktie'ea'uyne. Kenpa'ti Dios Huairien huamanigtiona'pakeri o'ene. 'Urunopo' monopo'ka'po Diosenyo'da 'urua'nada kika'dik o'ene. Diosen aratbut o'maene. A'nenda oknopoe'hue' o'epo dakhuea' o'kika'uyne konig sikkiregyo o'ika'uyne oro'omey. Diosa mo'tinepahui'po mo'nopo'yarea'po konig Diosen huakjeyyo mo'bakuda'uyne. "Urua'nanada Diosa mogka'ne. 'Urunanada Dios o'epo o'kika'. Dakiti Dios." Oy batia'pakdik o'ene. Kenda Diosa o'pak. ¹⁰A'nennayo Diosen aratbut ehue' e'eada oynayo Diosen aratbut o'ene. A'nenda Dios mo'tinepahui'uyne oknopoe'hued o'uynig'a oynayo mo'tinepahui'ne oknopoe'po Diosensi'po o'ene oro'omey.

**Diosenyo'da yag'kika'po
'urua'nanada yag'kikati'.**

¹¹Nogda e'mana'ta' ijeretpak, huadi'da egomey. Jesucristo hua-knopoe'eri mo'epo Diosensi'po mo'epo

iyō indariyo konig esoeri mo'ēnok konig huanopo'a nama'da o'eretpakika' kahue' yanika'. Dakhuea' kakahue' yane'. Toto' Diostaj e'baktiparatta' bo'eretpakika'ne. ¹² Huakka'ada Diostaj oknopōehue' o'ne. "Dakhue'da mo'ēne," nama'da opudomeytaj e'huaa'pi' 'urunanada yag'kika'. Huadakda yag'kika'. Kenda bo'tiahuayapone. Kenme'noe Dios e'tiakte "Dakiti Dios." "Dios 'uruda o'ka'." On'huaa'pakapo.

¹³ Jesús Huairi o'paknok aya'ada gobierno huairitaj yan'nigpeika'. Presidente huairitaj yan'nigpeika'. ¹⁴ Kenpa'ti Presidenteen huairi ka'yahue' teniente gobernadortaj sorotatataj yan'nigpeika'. Ken huairi dakhuea' huaka'eritaj castiga on'magka'ika'. Huadak huaka'eritaj "Huadak ogkika'," on'bahuaa'ika'. ¹⁵ Huadakda e'kika'te oknopōehue' huaē'eri nama'da bahuahue'dik o'ne. Kenda Diosa o'pak.

¹⁶ Jesucristotaj moknopōepo oy toto'en huanaba' ehue'da mo'ēpo katēpi' bo'pakpo kika'dik mo'ē. Katēpi' huadak e'huaē' kika'dik mo'ē. "Katēpi' ijpakpo ka'dik ijje. Dakhuea' ka'dik ijje." Nopōehue'ada Diostaj yan'nigpeika'. ¹⁷ Aya'tada huadakda yan'maknopōika'. Jesucristoen huaknopōeritaj di' yan'maika'. Diosa dakhuea' huaka'eritaj huiyoknanada o'magka'apo kenpa'ti huadaknanada o'ika'. Diostaj daka' yanoknopōika'. Gobierno huakhuairitaj huadakda yan'maknopōika'.

**Jesucristo o'bueypo pai'da
o'nopo'ēpo bahuadiayahue'ada
o'buey'uyate. Oknopōehue' huaē'eria
dakhuea' egka'te pai'da yan'nopo'ēpo
Jesucristonig bahuadiayahue' yanika'.**

¹⁸ Huanaba' eē'nayo o'nen huairitaj huadakda yanoknopōika'po yan'nigpeika'. Huadak e'huaē'taj yan'nigpeika'. Dakhuea' huaa'eri

huairitakon yan'nigpeika'. ¹⁹ Diostaj mo'nigpeika'po huadakda e'kika'te ontaj noga nama'da dakhuea' egkayo bahuadiayahue' yane'. Bahuadiayahue' eē'nayo Diosa durugda mo'tōeapone. ²⁰ Opud dakhuea' eka'nayo kena'po castiga egka'te diayahue' eē'nayo "Huadak i'ē," Diosa onahue'dik eē'tada huadak e'ka'tada huairia castiga egka'nayo, huadiayahue' eē'nayo "Huadak i'ē," Diosa ona'apo. ²¹ Huadak e'kika'te dakhue' egka'nayo huadiayahue' yane'. Kenda Diosa o'pak. Jesucristoa mo'nigbuey'uyate. Pai'da mo'nignopo'e'uyate. Kentaj monoknopōepo pai'da mon'nopo'ēpo huadiayahue' mo'neunhua'. ²² Jesús nayo dakhuea' kahue' o'ika'uyate. Sigpi' nama'da ahue' o'ika'uyate. ²³ Dakhuea' ena'tēpi' madeahue' o'uyate. Pai'da e'nopo'eā'te bahuadiayahue' o'uyate. Apag Diosa daka' me'tōika'ne oknopōika'po Dios buttida o'nopoika'po daka' o'matinopōepo castiga o'magka'apo Jesús a oknopōe'uyate. ²⁴ Oro'en dakhuea' e'ka' a'batikaya'po onte'ti huadakdakon akikaya'po huaso' oro'en dakhuea' e'ka' o'tōepo hueypa cruzte mo'nigbuey'uyate. Oro'taj mo'nopo'yarea'po mo'nigenhuaduyate. ²⁵ Oro' konig oveja o'ika'uyne. Ovejaomey ida o'yoyahue'. Dag meyon ya'ē nopōehue' o'ne. Oro' konigti Diosendagya' diga'da o'yoyahue'ika'po dakhuea' e'kika'tada oynayo Jesucristo oro'en huairitaj o'kumejdene. Oro'omeytaj bo'tiokika'ne.

In konig huatoē'taj kika'dik mo'ne.

3 ¹⁻² Ettone' huatoē'taj yan'nigpeika'. Huakka'iti Jesucristoen huadak hua'a oknopōehued eē'nayo kanoknopōepopi' daka' yan'nigpeika'. Daka' yan'baa'ika'. Daka' yan'man-huadā'ika'. Nogbokerektaj mune'bohue' yane'. Madi'pakhue' yane'. Kenpa'da

Diostaj yan'pakpo huadak yag'kika'. Huato^{ea} bo'tiahuaypo apakhue'da Diostaj yanoknopo^{ea}apetpi'. ³Sue'ada ettone' hua'enda kenpa'da 'urunanada ee'ta' o'deretpakika'. Huakuhuij 'urunanada e'kika'ta' o'deretpak. Huakka' oro sakbij e'matihuakta' o'deretpakika'. Huakka'teda e'huae' huaok e'baotta' o'deretpakika'. Ken konig pakhue' yane'. Ken konigti me'pukehue' yane'. ⁴Kenyo'da 'urunopo'da yan'pakika'. 'Urunopo'da o'unhuahuika'apo. Batikhue' o'eapo. Daka' o'nopoika'po diayhue' o'e. Kenpa'ti yan'nopo'noey'. Kenda Diosa o'pak. ⁵Konigti a'nenda a'neneri ettone' Diostaj huaknopo^eeri ogkika'uyate. 'Urunopo'da Diosen huadakda ogkika'po huato^etaj on'nigpeika'uyate. ⁶Sarakon Abrahamen huato^e o'nigpeika'uyate. "Do'hued huairi" ona'po o'nigpeika'uyate. Konigti huadak e'kika'nayo kenpa'ti me'pukhue'da huato^etaj e'nigpeika'nayo konig Sara i'eapo. Diosa daka' bo'kika'apone.

⁷Huabokerekkon huato^eere daka' yanikati'. Daka' yan'tinopo^epo yan'toika'. Ettone' sue'da tey o'enok daka' yan'toika'. Huato^eere moknopo^epo Diosere mo'noeonhuahuika'apo. E'tiona'pakte Diosa mo'pee'po huato^etaj 'urua'da yan'toika'.

⁸Kenpa'ti opudomeytaj ijmana'apoy. Konigti noga noga yan'nopoika'. Huayahuaya yan'matinepahuika'po huaknopo^eeri huayahuaya di' yan'maika'. Huayahuaya daka' yan'matoika'. "Donayo huadakda ijje," huata'da tinopo^ehue' yane'. ⁹Be'api' dakhuea' egka'nayo konigti e'ka'tino ehue' yane'. Kentaj dakhuea' kahue' yane'. Noga e'tidike'nayo kentaj dakhuea' huaahue' ya^epo huadaka'da yanati'. Kenpa'ti kentaj daka' yationa'pakikati'. Diosa daka' yagka' yationa'pakikati'. Kenda Dios o'pakpo

oro'takon huadak mogka'apone.

¹⁰Konigti Apagba' oa'po,

Durugda e'noika'ta' e'paknayo dakhuea' ahue' yane' kenpa'ti da ahue' yane'.

¹¹Dakhuea' e'ka' yan'nopo'korea'po huadakda yag'kikati'. Aya'tada yan'manoeynoeypo huadiayhue' yane'.

¹²Jesús Huairi huadak huaka'er- itaj daka' o'matoika'nok huadak huaka'erien e'tiona'paktaj o'peika'. Dakhuea' huaka'eritaj mape^eehue' o'ika'. Kenda Apagba'a oa'.

Huadak ogkika'depo huaknopo^eeri o'nenok pai'da on'nopo'eapo.

Oknopo^ehue' huae'eria on'huadiaypo dakhuea' o'magka'po pai'da on'manopo'eapo.

¹³Huadakda e'kika'nayo dakhuea' ogkahue' mo'eapetpi'. ¹⁴Huadak i'ka'po Jesucristotaj iknopo^eenok

be'api' dakhuea' egka'nayo pai'da e'nopo'eayayopi' durugda yane'. Mididhue' yane' kenpa'ti me'pukhue' yane'. ¹⁵Jesucristo Huairitaj daka' yanoknopo^epo konig do'hued huakhuairi mo'taene huanopoya'da daka' yanoknopoika'.

"¿Mena'po Jesucristotaj moknopo^e?" Be'api' ena'te daka' yan'nopo^epo buttida huadik yan'madea'. Diostaj daka' yanoknopo^epo 'uruda yan'madea' kenpa'ti huata'da 'huadakda ijje' tinopo^ehue'ada yan'madea'. ¹⁶Diayhue' mo'epo huadak yan'madea'po huadaky'o yag'kika'po birahue'dik mo'eapo. Jesucristotaj moknopo^eenok en'tidike'nayo nama'da ijjay on'nopo^epo yan'bira'apetpi'. ¹⁷Huadagnada

e'ka'ada. Diosa e'paknayo pai'da nopo'e'dikpi' kenda huadakda o'e. Dakhue' i'ka'po pai'da e'nopo'enayo kennayo dakhue'nanada o'e.

¹⁸Jesucristo kenpa'da huadakda e'ika'tada oro'nayo dakhuea'nanada o'kika'po Diostaj nigpe^eehue'

o'ika'uynig'a oro'en dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po mo'nigbuey'uy. Diosere a'manoeanhuahuikaya'po mo'nigbuey'uyate. Noga'tida o'buey'uyate. Huaso'nayo e'bueyada Jesúsen Nokireg o'noeonhuahuika'apo. ¹⁹⁻²⁰ A'nenda Noé e'noe'oka' kusi'petone' e'kadhuahuika'te Diosa o'manigunhuahuika'po huakka'da Diosen hua'ataj en'peunhuahua'tada nigpeehue'da on'ba'takotpo on'mabuey'uyate. Nokiregomey huanokireg huakudbayo e'nika'yo Jesús Nokireg o'hua'depo huadak hua'a o'manbatia'pokonhua'uyate. Huanokiregtaj o'manbatia'pakonhua'uyate. Kusi'petone'yo Noéere ocho aratbut bata'kothue' o'nepo. Diosa o'matoenok hue'eyya' bueyhue' o'nuyate. ²¹ Konigti oy Diosa oro'omeytaj mo'nopotoepo mo'nopo'yarea'ne. Hue'eya bautiza egka'te Diosa 'urunopo' mogka'ne. Bautiza egka' so'koyoahue' e'ead konig e'nopo'tihueke' o'e. Oro'en dakhuea' e'ka' mo'nopo'yareaya'po Jesucristo o'noyhuaduyate. ²² Kurudy o'hua'depo Diosere o'ika'. Diosa Jesucristo huairi o'yahuea'nok aya'tada huiyoka o'mana'ika'. Aya'ada Jesucristotaj nigpeika'dik o'ne Diosen huata'moneri, nog huairiomey. Aya'da on'nigpeika' Jesucristotaj.

**Konig Diosa mo'nopoega'ne
Diosen yag'kadhuahuikati'.**

4 Hueypa cruzte Jesucristo pai'da o'nopo'e'uyatenok Dios e'paknayo oro'omeykon pai'da nopo'e'dik o'ene. Pai'da e'nopo'ede' onte'ti dakhuea' kahue' o'eapone. ² In huadariyo e'noeonhuahuikade'te kenyo'da katepi' hua'enda bo'eretpakika'nig nopoehue'ada kenda Dios o'pak yan'nopoika'po yag'kikati'. ³ Konig Diostaj oknopoehue' huae'eri o'deretpakpo ogkika'po dakhuea'

ogkika'nig opudomeykon konigti bo'kika'uy a'nenda. Nogen huatoe'taj nogtaj nogtaj mo'baktohuedika'po sinea mo'bakkuda'ika'po, mo'batuktukika'po kenpa'ti e'ketka' diostaj nama'de bo'eretpakika'uyate. Kenpa'da konig bo'kika'uyate. ⁴ Oynayo Diosen bo'kika'nok "Kenpihuay, mena'po inomey huaknopo'e'eri oro'ere mayhue' o'ne, mena'po oro'ere bokerekbohue' o'ne. Dakhue'da o'ne." Oknopoehue' huae'eria on'huaa'po opudtaj mo'batidike'po. ⁵ Kenomeytaj peehue' yane'. Nogok Diosa castiga o'magka'apo. Huanoe'eri e'bueytaeri katepi' dakhuea' ogka'uy. Nogda nogda ogka'uy. Buttida o'bahuuaa'depo Diosa castiga o'magka'apo. ⁶ Konigepo kan'manopo'kore'po Jesucristo huadak hua'a aya'tada on'manbatia'pakuyate. A'nen aratbutkudaktakon huadak hua'a o'manbatia'pakuyate Jesúsa. E'bueya o'noknopoedepo nokiregyo'da Diosere durugda on'noeonhuahuika'apo.

⁷ Indariyo aya' Diosa katepi' e'ka'ta' o'pakpo o'kaynig'a a'ti o'dakea'apo. A'ti kene'huaya' huame'noe o'eapo. Konigepo daka' yan'nopoepo nogta nogta eretpakhue' ya'nika'po daka' Diostayo'da yan'tiona'pakika'. ⁸ Diga'da yan'pakpo huayahuaya di' yan'maika'. Kenda Diosa o'pak. Di' e'maika'nayo nogomeytaj mo'manoeya'apo. Nogen dakhuea' e'ka' okkahuea'dik mo'ika'apone. ⁹ Durugda huanopoya'da ya'nepo esoeri huaknopo'e'eritaj huayahuaya o'nen jakyo yan'batokudika'po aypo yan'batobapika'. ¹⁰ Nogpa' nogpa' ka'dik ka'ne'po Diosa bo'tihuapokika'ne. Diostaj moknopoika'po konig Diosen huadak huamanigtihuapokeri mo'matinepahui'po huayahuaya yan'batihuapoke'. ¹¹ Huaknopo'e'eritaj be'api' e'manmadika'nayo konig Apagba' o'ika'nig konigda kan'manmadikike'.

Huaknopoe'eritaj e'tihuapoknayo Diosa bo'teypaka'nok mon'batiahuapokika'. Ken konig 'urunanada bo'kika'nok huakka'ada Jesucristotaj o'no-knopoeapo on'batia'pakpo, "Urua'da o'e Dios." "Diga'da bo'tihuapokika'." "Teynanada Huairi o'e." Huakka'ada on'batia'pakika'apo.

**Jesucristotaj moknopoenok konig
Jesucristo pai'da o'nopo'e'uy
konigti pai'da mo'nopo'e'apo.**

¹² Ken, diga'da mogka'aponig'a me'pukehue' mo'ne. Menpa'ti Jesucristotaj hueretda huaknopoe'eri ya'neta'po diga' mogka'apone, huadi'da egomey. ¹³ Pai'da mo'nopo'edepo mepu'kehue' ya'nepo yan'durugpakti'. Jesucristo cruzte pai'nanada o'nopo'e'uyate. Ken Jesucristoere pai'da e'nopo'enayo durugda mo'eapo. Jesucristo 'urunanada o'epo teynanada o'epo o'tiakapo. E'tiakde'te durugnanada mo'eapo. ¹⁴ Jesucristoen huanigpeika'eri mo'enok opudtaj en'tidike'nayo durugda mo'e, Diosen 'uru Nokirega mo'nopo'toenok durugda mo'ne. Kenomey Jesucristotaj dakhuea'da en'batia'paktada opudnayo huadakda yan'batia'pakika'. ¹⁵ Yan'huadiaypo barakhue' yaneti'. Nogen en'tamae' berehue' yane'. Nogomeytaj dakhuea' kahue' yaneti'. Kenda dakhue'da o'e. Ken konig eka'nayo pai'da nopo'edik mo'ene. ¹⁶ Jesucristotaj moknopoenok dakhuea' egka'nayo bakkira' ehue' ya'nepo, "Dakiti Dios, huadakda i'kika'." Yan'tiona'pakikati'.

¹⁷ Oyda Diosa castiga o'magka'depo huakkuruda Diosen huaknopoe'eritaj kan'nopoetpake'po sue'da castiga o'magka'depo. Oro'omeytaj castiga e'magka'nayo oknopoe'hue' huae'eriataj diga'da castiga o'magka'apo pai'nanada on'nopo'unhuahuika'apo.

¹⁸ Huadak huakika'eri pai'da e'nopo'unhuahuika'pi' daka' oknopoi'ka'po Diosere durugda on'noenhuahuika'apo. Dakhuea' huaka'erinayo kenpa'da pai'da on'nopo'unhuahuika'apo.

¹⁹ Konigepo kenda Dios o'paknok pai'da e'nopo'unhua'nayo huadaky'o'da mogkika'po, "Daka' bo'tioka', huadak mo'nopo'toe'," Diostaj daka' monoknopoe'po mon'tiona'pakika'. Diosa aya'da o'ka'uyate. Kenda katepi' oa' o'ka'apo daka' oknopoe'dik o'ene.

**Pedroa huaknopoe'eri huairitaj aya'
huaknopoe'eritakon o'maboroay'uy.**

5 Jesucristotaj huaknopoe'erien huairitaj o'maboroayne. Dokon huaknopoe'eri huairi ijepo Jesucristo cruzte pai'da e'bueyte ijtiahuay'uy. Onte'ti 'urua'nanada e'tiakde'te kenere huairi ijeapoy. Kena'po huaknopoe'erien huairitaj ijmana'po, ² Diostaj huaknopoe'eri opudere egkupopakika'te daka' yan'matoika'po yan'manmadikika'po 'uruda yan'maboroayika'. Diosa huamaboroay bo'yokuyne. Kamatoike'po mo'bayokuyne. Manmadikahue' ahue'ada manmadikahue' yane'. Huanopoya'da yan'eretpakpo yan'manmadika'. Kenda Dios o'pak. Huakka' huakupe pakhue' ya'nepo yan'manmadika'. ³ Huiyokda manahue'ada huaknopoe'eritaj daka' yan'manmadika'. 'Urunanada Diosen bo'kika'nok huaknopoe'eri bo'tiahuayika'po konigti 'uruda kika'dik o'neapo. ⁴ Jesucristo oro' huaknopoe'erien huamatoe'eri Huairi e'tiakte opud Jesucristoen huaknopoe'erien huairitaj 'urunanada mo'nigkadhuahuika'apone. Batikhue'da mo'nigkadhuahuika'apone.

⁵ Jesucristoen huaknopoe'eri huairitaj yan'nigpeika'. Nogomey huadakda o'nepo donayo sue'da huadak

ijjey, huayahuaya yan'matinopoepo
 huayahuaya yan'batihuapokika'.
 Konigepo,
 'Uruda ijjey huanopoē'eritaj Dios
 pakhue' ee'tada. Sue'da huadak
 ijjey huanopoē'eritaj Diosa
 o'matinepahui'ika'. Apagba'a oa'.
 6 Pai'da e'nopo'enayo Diostaj
 huadiayhue' yane'. Diosnayo teynanada
 o'ika'. Daka' yan'nigpeika'. Nogok
 'uruda mo'nigka'apone. 'Urunanada
 mo'eapo. 7 Katetapi' me'pukehue'
 ya'nepo Diosa mo'tinepahui'po
 bo'tihuapokapone yanoknopoē'.

8 Daka' yanoknopoika'. Toto'
 oro'en taka' da ea'ta' bo'tipakika'ne.
 Engaña egka'ta' bo'eretpakika'ne.
 Konig huiyokda apetpet o'ika'.
 A'barakya'po o'huae'ika'a. Konigti
 toto'a aratbut huaknopoē'eritaj
 o'ka'po huaknopoē'eritaj e'batika'ta'
 bo'tipakika'ne. Konigepo Apagba' daka'
 yag'kikati'. Daka' yanonmaboika'po
 'uruda yanoknopoika'. 9 Toto'taj
 nigpeehue' yanika'. Jesucristotayo'da
 yan'nigpeika'po daka' yanoknopoika'.
 Jesucristotaj moknopoēnok pai'da
 mo'nopo'eapopi'. Do'tayo'da dakhuea'
 megka'ne. Doyo'da pai'da ijnopo'ey,
 nopoehue' yane'. Konigti nogbaya'
 nogbaya' huaknopoē'eritaj konigti
 diga'da on'magka'. Huaknopoē'eri
 pai'da on'nopo'ika' yan'nopoē'.

10 Oro'taj di'da mo'ene Diosa.
 O'matinepahui'nok ijhue'mon
 pai'da o'nopo'eonhua'depo oro'taj
 mo'nopo'teypakapone. Daka' eknopoē'
 bo'tihuapokapone. Jesucristotaj
 oknopoēnok kurudyo bo'tohua'apone.
 Jesucristoere mo'noeonhuahuika'apone.
 11 Diosyo'da teynanada o'epo aya'tada
 o'mana'onhuahuika'. Aya'ada Diostaj
 nigpeika'dik o'ne.

O'dikta'mona'po dakhuapa o'manigmadoya'uy.

12 Silvano daka' huaknopoē'eri
 huama'buy o'e ijnopoey. Ke'na
 be'tihuapokpo in beroba'te
 mo'nigmadoya'ne. Opudomeytaj
 sue'da o'nigmadoya'ne. Diosen hua'a
 nogiti eknopoē' on'maboroayne.
 Kenpa'ti Dios diga' di' mo'maika'po
 mo'matinepahui'ne. Mo'matinepahui'po
 durugnanada mogka'ne. Buttida ijjay.
 Daka' mo'noknopoepo batikhue' yaneti'.
 13 Babilonia huakka' jakya'
 huaknopoē'eri Diosa o'baktie'ea'uyate.
 Opudere o'baktie'ea'uyate. Opu-
 domeytaj di' o'nepo on'dikta'mona'ne.
 Marcos do'huedsi'ponig o'epo
 mo'dikta'mona'ne. 14 Di'da yan'maepo
 huayahuaya yan'mabajbaj.

Daka' moknopoike'po me'pukehue'da
 daka' mo'manopo'noeynoeyike', ken.

2 PEDRO

Pedroa onte'ti o'manigmadoya'uyate.

Huaknopoe'eritaj Pedroa o'manigmadoya'uyate.

1 Do Simón Pedro ijjeпо on'nigmadoya'ne, huadi'da huaknopoe'eri huama'buy. Jesucristoen huanigpeika'eri ijjeпо. Jesucristoen kamanbatia'pakike'po Diosa me'ta'mona'uyne. Opud konigti oro' Diostaj kenpa'ti Jesucristotaj moknopoe'ne. Dios kenpa'da huadakda o'epo Jesucristotaj oknopoenok oro'en dakhuea' e'ka' bokkahuea'po mo'nopo'yarea'ne. Huadakda mo'ene mona'ne. ²Diostaj Jesús Huairitaere nogiti nogiti moknopoenok Diosa nogiti mo'tinepahui'po 'urunopo'da mo'manopo'toike' kenpa'ti daka' mo'manoeye'. Kenda on'nigtiona'pakika'ne.

Jesucristotaj huaknopoe'eri nogiti nogiti 'urua'nanada nopoika'dik mo'e.

³Teynanada o'e Dios. Teyda o'epo 'urua'nanada e'ka'taj bo'tihuapokika'ne. Kenpa'ti daka' kan'nigpeike'po bo'tihuapokika'ne. Diostaj oknopoenok nogiti nogiti 'urunanada Diosen kika'dik o'ene. Kenpa'ti Dios 'urunanada o'epo huadaknanada o'kika'po oro'taj mo'baktie'ea'uyne konig ke'nensi'po huae' mo'baktie'ea'uyne. ⁴Dios o'pakpo kenpa'ti teynanada o'epo, "Katetapi' bo'eretpakika'uy kan'batike'po on'tihuapokapone. Dakhuea' bo'kika'uy kan'batike'po on'tihuapokapone. Kenpa'ti konig Diosen 'urunopo' kan'nopo'toike'po on'tihuapokapone." Diosa o'pakpo mona'uyne. ⁵Konigepo

Diostaj mo'noknopoeпо huakka' mo'deretpakpo 'urua'nanada mogkika'. Kenpa'ti Diosen nogiti nogiti mon'noipoika'. ⁶Kenpa'ti katetapi' e'eretpakpi' keje' a'dik mo'nepo nogiti nogiti huadaky'o'da ijka'apoy mon'noipoпо huadak mogkika'. Dakhuea' kahue' mo'ne. Kenpa'ti pai'da e'nopo'enayo diayhue'ada Diostaj daka' mo'noknopounhuahua'po batikhue' mo'ne. Kenpa'ti Diosda e'epa'tij huakka' mon'pakpo kenpa'da Diosenyo'da mon'pakpo mogkika'. ⁷Diosenyo'da yag'kika'po konig huama'buytaj di' ee'pa' aya'tada di' mon'mae. Oknopoe'hue' huae'eritakon di' mon'mae.

⁸Kenda konig nogiti nogiti e'kika'nayo nama'da kikhue' o'eapone kenpa'ti nogiti nogiti 'uruda Jesucristo Huairitaj oknopoeapone. ⁹Ken konig kikhue' ee'nayo konig ikpobig konig ikpohuiok o'ene. Diosa oro'en dakhuea' e'ka' bokkahuea'uyne ida okkahuedene. ¹⁰Diosa konig huasi'po a'matoeya'po mo'baktie'ea'uynok nogiti nogiti Diosen mogkika'po nogiti nogiti mo'noknoipoika'po mo'noknopoeпо batikhue' mo'eapo. ¹¹Diosen 'urunanada o'kika'nok Jesucristo Huairi o'pakpo durugteda kurudyо bo'tohua'apone. Jesucristo huamanopo'yarea'eria mo'noeanhuauika'apone. Diosensi'po o'noeonhuahuika'apo.

¹²Kenda o'nona'dene mo'nopoedet kenpa'ti buttida hua'a daka' moknoipoika'det okkahuehue' ka'ne'po onte'ti on'manopoea'ika'ne. ¹³⁻¹⁴A'ti ijbueyapoy Jesucristo Huairia menopoea'dene. Do bueyhued ijjeпо ona'ti on'manopoea'ne. 'Urunopo'da daka' yan'nigpeika'. Diostaj 'urunanada yanigpeika'. Ona'ti on'manopoea'ne. ¹⁵In on'nigmadoya'nig do e'bueyde'te yan'nopounhuahuika'apet.

**Cristotaj Pedro nogomeyere
on'tiahuay'uyate. 'Urua'nanada
senogda o'uyate.**

¹⁶ Jesucristo huaboro' huairi o'epo teynanada o'e. 'Urunanada o'epo o'tiakapo. 'Urunanada kenpa'ti senogda o'tiahuay'uy. Da onahue' o'nene. Ijtiahuay'uypo buttida o'nona'ne. ¹⁷⁻¹⁸ Ken Jesúsere ote'te o'epo, nog huanigpeika'eri doere o'epo, konig Dios o'ika' eynanada keregnada senognanada o'ea'nok Apag Diosa o'eypaka'uy. Kenpa'ti "In do'hued Huasi'po huadi'da me'taene. Kentaj ijtodurugpaki." Kurudya' hua'ayo'da o'pee'uy. Jeyya'da Diosya' o'pee'uy.

¹⁹ A'nennada Diosen huamanbatia'-pakeria Cristotaj on'timadoya'uyate. Apagba'te daka' on'timadoya'uyate. Apagba' mon'toepo buttida o'e mon'nopoepo nigpeedik mo'ne. Huakjey o'bakpakpo jeyda o'enok 'uruda tiahuydik o'ene. Konigti Apagba' o'tiahuaypo Jesucristotaj moknopo'ea'ne. Kenpa'ti Jesucristo e'tiakte mo'nopo'-toepo 'urunanada moknopo'epo. Konig jeyda siokpo huanopo'taj e'ta'te huadagnada moknopo'epo. ²⁰⁻²¹ Diosen huamanbatia'-pakeria Apagba' on'manigmadoya'uyate. Cristotaj buttida on'timadoya'uyate. Hua'enda on'nopoepo madoyahue'ada Diosen Nokirega o'manopo'toepo o'manopo'eanok Diosen hua'a on'batia'-pakpo kenpa'ti on'manigmadoya'uyate. Kenda daka' yan'nopo'eti', ijjay.

**Nama'da huamanmadika'eritaj
konig o'ne e'tia'pak.**

(Jud. 4-13)

2 A'nennada Israel aratbuttaj Diosen hueretda huamanbatia'-pakeria 'uruda on'mana'ika'uyate. Buttida on'manmadikika'uyate. Kenpa'ti nama'da huamanbatia'-pakeria nama'da

on'manmadika'uyate. Oy konigti opudomeyere nama'da huamanmadika'eri o'neapo. "Diostaj buttida o'manmadikay," on'batia'pakpo da on'manmadika'apo. Kenomeytaj Cristo hueypa cruzte o'manigbuey'uy'ni'g'a "Jesucristotaj oknopo'ehue'dik mo'e." Nama'da on'batia'pakaponok Diosa ida castiga o'magka'apo. ² O'deretpakpo dakhuea'da ogkika'apo. Nama'da on'manmadika'po nama'da ogkika'apo. Huakka' huaknopo'eria on'peedepo konigti dakhuea'da ogkika'apo. Jesucristoen buttida hua'ataj on'tierikapo. ³ Opuden huakupe on'pakpo nama'da mo'manmadika'apone. "Huakupe beyok," mona'apo. A'nenda "Dakhuea' huaka'eritaj kenpa'ti nama'da huamanmadika'eritaj castiga diga' ijmagka'apoy." Diosa oa'uyate. A'ti castiga o'magka'apo.

⁴ A'nennada sue'da Diosen huata'moneri kurudyo Diosere o'nepo Diostaj nigpeehue'da o'nepo dakhuea'da ogka'uyate. Diosa matinepahuihue'da castiga o'magka'po sikkiregyo pai'da kan'nopo'unhuahuike'po o'maen'uyate. Diosen castiga diga' egka'te sikkiregyo on'maunhuahua'. ⁵ Kenpa'ti a'nennada e'pogtone' tiakhued Noéere huakka'nanada aratbut o'nuyate. Aratbut dakhuea'nanada ogkika'uyate. "Yan'nopo'korea', yan'nopo'korea', Diostaj yan'nigpeika', onte'ti huadak yag'kika'." Noéa o'mananhuahuika'uy'ni'g'a peehue' o'nika'uyatenok Diosa matinepahuihue' o'epo e'pogtone' o'ta'mona'uyate. Aya'da on'bata'kot'uyate. Noétaj sietetakon kusi'petone'yo Diosa o'batioka'nok ta'kothue' o'nuyate.

⁶ Kenpa'ti a'nennanada Sodoma huakka' jak huae'eri kenpa'ti Gomorra huakka' jakyo huae'eri o'nepo dakhuea'da ogkika'po nopo'koreahue' o'nenok Diosa castiga o'magka'po aya'tada jakbeta'

o'bakpaka'uyate. Aya'da on'mabuey'uyate. Parokupoyo'da o'uyate. Diosa aya' dakhuea' huaka'eritaj diga' castiga o'magka'apo a'manopo~~e~~aya'po Sodoma Gomorraeretaj o'bakpaka'uyate.

⁷⁻⁸ Lotnayo huadaka'da o'uyate. Sodomayo o'ika'uyate. Jaktaj Diosa bakpakahued aratbut dakhuea'da ogkika'uyate. Aratbut dakhuea'nanada ogkika'nok Lot kenda o'batiahuayika'po suhue'da o'makepo kenpa'ti pai'da o'maknopo'unhuahua'uyate. Ken

Sodoma jaktaj Diosa bakpakahued ee'te Lottaj o'toepo o'torokuyate. ⁹ Ken oro'takon Diosa dakhuea' e'ka' nopo'tiokika'dik mo'ene. Diosenyo'da e'kika'ta' e'paknayo toto' engaña e'nika'tada Diosa bo'tiokika'apone. Dakhuea' huaka'eritanayo pai'da on'nopo'unhuahua'po Diosa o'matounhuahuika'po nogok kene'huaya' huame'noete "Dakhuea' boka'uy." Diosa o'mana'apo. Castiga o'magka'apo.

¹⁰ Kenomey nama'da huamanmadika'eri hua'enda o'deretpakpo Diostaj me'pukhue' o'nepo Jesús Huairitaj e'nigpeeta' pakhue' o'nepo Diosen 'urunanada huairitaj dakhuea' on'bahuaa'po. Me'pukhue'da kenpa'ti huiyoka on'bahuaa'po. Diosa castiga o'magka'apo. ¹¹ Diosen huata'monerinayo teynanada ee'pi' ighua'da manahue'dik o'nepo Diosen 'urunanada huairi "dakhuea' ogka'," huahue' o'ne Diostaj.

¹² Inomey nama'da huamanmadika'eri nopoehue'ada dakhuea' on'da'ika'. Diosa castiga o'magka'apo. On'mabueyapo. Konig 'uhuanig o'nepo. 'Uhuanayo nopoehue'ada o'pakpo o'ka'. Huape' on'batiaraka'ika'.

¹³ Nama'da huamanmadika'eri dakhuea' ogkika'nok pai'nanada on'nopo'epo. Kenpa'da e'durugpakta' on'deretpakika'. "Hueretda huaknopo~~e~~eri o'ey." Nama'da on'batia'pakpo opudere

ogkupopakpo on'batadi'kea'po durugteda on'batobape'po. Engaña ijmagakay on'nopoepo durugda o'ne. Nama'da huamanmadika'eritaj bakkira'dik mo'ene.

¹⁴ Nama'da huamanmadika'eri ettone' on'tiahuaypo diga' o'deretpakika'po dakhuea' ogka'po sue'da huaknopo~~e~~eritaj, "Durugteda dakhuea' mogka'." Nama'da on'manika'po kenpa'ti huakka'da katepi' e'tamaeta' o'deretpakika'. "Dakhue'da o'ne," Diosa oa'de. ¹⁵ Kenpa'ti inomey huamanmadika'eri buttida hua'ataj on'batikdepo konig Diosya' ekyoyahue' nama'da ogkika'po. Konig Balaam o'ka'uyate inomey ogkika'. A'nennada Balaam Diosen huamanbatia'pakeri o'epo Beorensi'po o'uyate. Huakka' huakupeta' o'eretpakpo Diostaj nigpeehue'da o'epo dakhuea'da o'ka'uyate. ¹⁶ Diostaj nigpeehue'ada e'hua'te Balaamen burra 'uhua'a aratbuten hua'a ona'po "Huakupeta' i'pakpo Diostaj nigpeehue'ada dakhuea' i'ka'ne. Kenda kahue' yae'." Burra 'uhua'a ona'nok o'kore'uyate.

¹⁷ Konig hue'ey okposagyo ehue' ee'yo nama'da huamanmadika'eri konig o'ne. Hue'ey okposagyo ehue' ee'yo bohua'nig'a ehue' o'e. Nama'da huamanmadika'eriyo bohua'nig'a daka' manmadikahue' o'ne. Kenpa'ti konig e'sihui' huihued bapoka o'tohua' konigti kenomey o'ne. E'hui'ta' bo'paknig'a huihue' o'e. 'Uruda e'manmadika' e'peeta' bo'paknig'a peehue' mo'e. Nama'da on'manmadika'nok Diosa castiga o'magka'apo. Sikkiregyonanada on'neonhuahuika'apo. ¹⁸ "Dakhuea' e'ka'tada. Katepi' o'pakpo e'kika'tada. Diosa castiga ogkahue' mo'ika'ne." Da on'mana'po, "Yan'tiak, oro'ere dakhuea' mogka'." Nama'da on'mana'po huabokerek huaboa'da e'noknopoede'te huaboa'da Diosta e'nigpeede' kenomey-

taj nama'da on'mana'po. ¹⁹“Katepi' bo'pakpo kika'dik mo'ene.” Huaboa'da huaknopoe'eritaj nama'da e'mana'tada nama'da huamanmadika'eria huadak kikhue'dik o'nepo dakhuea' ogkika'. Konig toto'en huanaba' o'nepo dakhuea' ogkika'po batikhue'dik o'ne. ²⁰Sue'da aratbut dakhuea' ogka'depo huaboa'da Jesucristo Huairitaj o'noknopoe'depo, Jesucristo huamanopo'yarea'eritaj on'nopo'korea'depo onte'ti Diosenyo'da ogkika'depo nogok ona'ti dakhuea' egkika'nayo kenomeytaj ke'poda e'dik o'neapo. Dakhue'nanada e'dik o'neapo. ²¹Oknopoe'hue' huae'eria sue'da dakhue'mon e'ada Diosen huadak hua'a on'peedepo o'noknopoe'depo nogok eknopoe'deada e'batiknayo onte'ti dakhuea' eka'nayo dakhue'nanada o'ne. ²²Eknopoe'de'te onte'ti dakhuea' egkika'nayo konig kuhua o'ne kenpa'ti konig huakyari' o'ne. “Kuhua hua'enda e'okpi' onte'ti on'minika'. Huakyari' huaboa'da e'oo'deada onte'ti samibiyo o'huedika'.” Kenda aratbut buttida oa'ika'.

Jesucristo Huairi onte'ti o'tiakapo.

3 A'nenda on'nigmadoya'uyne. Onte'ti on'nigmadoya'ne, huadi'. Onte'ti e'manopoea'ta' on'tipakne. Onte'ti e'maboroay'ta' ijpaki. ²Diosen huamanbatia'pakeri on'mana'uyate. Kenda Diosa o'ka'apo kenpa'ti konig o'eapo on'manbatia'pakuyate. Onte'ti onte'ti on'nopoeanhua'apone. Kenpa'ti Jesucristo oro'en huairi kenpa'ti oro'en dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea'erien e'mana' Cristoen huata'mona'eria mona'uyne. Onte'ti onte'ti on'nopoeanhua'apone.

³In ijbata'pakaponig yan'nopoe'. Nogok Jesucristo tiakhued kene'huaya' huame'noete huakka' oknopoe'hue' huae'eri o'neapo. Katepi' dakhue'da hua'enda on'pakpo ogkika'apo. Diostaj

on'tierikapo. ⁴“Onte'ti ijtiakapoy.” Jesús o'a'uyatenig'a, menpa' nama'da o'a'uyate. Ehue' tiakhue' o'eapo. A'nenda huadari e'ka'te oro'en adhuae'pane' on'mabuey'uyate oy kenpa'ti huadari konigti o'e. Oknopoe'hue' huae'eria on'batia'pakaponig'a. ⁵A'nennada

Diosa o'a'uynok huaboa'da kurud siokpoere niokpokon puug nog o'uyate. Kenpa'ti huae'ey o'uyate. Diosa onte'ti o'a'uynok huae'eyya' huadari ote'ere o'oroka'uyate. Huadariere e'pog huahueere o'uyate. Kenda oknopoe'hue' huae'eria eknopoe'ta' pakhue' o'ne. ⁶Kenpa'ti a'nenda Noé e'noete aratbut dakhuea'da ogkika'uynok Diosa castiga a'magkaya'po e'pogtone' o'matita'mona'po aya'da on'mabuey'uyate. ⁷“Kurud huadariere aya'da bo'tiahuayika'nig aya'da mahuigdik o'eapo.” Diosa kenpa'ti oa'po oy ta'aka huamamey o'nigika'ne. Nogok “Dakhuea' boka'nok castiga ogka'dik o'nene.” Diosa o'mana'depo castiga o'magka'apo kenpa'ti kurud huadariere o'mahuigapo.

⁸Kenpa'ti mil huabayok ijhue'nananada o'pokonhuahua' oro'nayo o'nopoe'y. Diosnayo konig oro' nopoe'hue' o'e. Mil huabayok ijhue'nanada o'unhuahua' nopoe'hue' o'epo idada o'pok o'nopoe Diosnayo. Mil huabayok ee'pi' nogme'noetida Diosanayo o'tonopoika', huadi'da egomey. ⁹Kenpa'ti “Ijtiakapoy.” Jesús Huairia mona'uyne. Tiakhued o'epo ijhue'nada o'epo o'tiak sue'da huakka'a nama'da on'nopoenig'a aratbuttaj o'matinepahui'po castiga e'magka'ta' pakhue' o'epo dakhuea' huaka'eritaj e'manopo'korea'ta' o'manigunhuahua'po castiga e'magka'ta' pakhue' o'epo aya'tada e'manopo'korea'ta' o'pak.

¹⁰Dapita' Jesús Huairi o'tiakapo. Kentaj ekpoe' nighue' ee'te o'tiakapo. Kenoka' aratbut nopoe'hue' ee'te

huabereeri on'tiak. Konigti Jesús o'tiakapo. E'tiakte kurud 'utta'nanada oa'nig ehue'da o'eapo. Aya'da o'mamey'apo. Huadaritaj kenpa'ti aya'da katepi' o'ika'nig o'mahuigapo. Ehue'nanada o'eapo.

¹¹ Ken aya'da o'tiahuayika'nig o'mameydepo ehue'da o'eapo. Kenda mon'nopoepo mon'nopo'korea'. Onte'ti dakhuea' kahue' mo'ne. Diosenyo'da mogkika'. 'Urua'nanada mogkika'. Diostayo'da mon'nigpeika'. ¹² Dios tiakdik o'enok mon'nigunhuahua'ika'. Kenpa'ti Dios Huairi e'tiakte daka' mo'nonmabodhuahua'. Ida katiake'po daka' Diosen mogkika'. E'tiakte kurudyo aya' o'tiahuayika'nig o'mahuigapo. Ehue'da o'eapo. ¹³ Huabo kurud huabo huadariere o'eapo. Diosa oa'uyatenok huabo kurud huabodaritakon o'nigunhuahua'ne oro'omey. Huabokurudyo huabodariya' aya'da huadakda o'eapo. Aya'da huadak ogkika'apo.

¹⁴ Jesucristo o'tiakaponok huabo kurud huabodari o'eaponok Jesucristo e'tiakte huadak mogkika' kenpa'ti huayahuaya mo'manoeynoey'ika'. Kahuahuaye'po kenpa'ti opudomeytaj kamadurugpake'po bo'eretpakpo diga'da Diosen yag'kika'. 'Urunanada yag'kika', huadi'da huama'buy. ¹⁵ Oro'omeytaj a'manopo'ko-reaya'po kenpa'ti Jesucristotaj

kanoknopoe'po kenpa'ti nogomeytaj a'manopo'yareaya'po Jesús Huairia o'matinepahui'po mo'nigunhuahua'ne yan'nopoe'. Konigti huadi'da huama'buy Pabloa mo'nigmadoya'uyate. Diosa Pablota' o'nopoea'nok Pabloa mo'nigmadoya'uyate. ¹⁶ Jesucristo o'tiakdeapo kenpa'ti Diosen 'urua'nanada yag'kika' Pabloa o'manigmadoya'ika'. Pabloen hua'a nogdik e'manigmadoya' dakhua' be'api' nopoenkahue'dik o'ne. Nopoe' hue'eri kenpa'ti e'nopoe'ta' pakhue' hue'eri nama'da nogpa'da Pabloen e'manigmadoya' on'manbatia'pakika'. Kenpa'ti Apagba'taj nama'da nogpa'da on'batia'paknok Diosa o'maenapo.

¹⁷ Inomey Diostaj nigpeehue' hue'eri inomey nama'da huaa'eri inomey Diostaj nopoenkahue'da hue'eri konig o'ne, on'nokota'ne, huadi'da egomey. Nama'da manmadikahued e'ne'ted opudomeytaj on'nopoea'ne. Kenpa'ti moknopoe'po okbatikhue' ya'ne on'nokota'ne. ¹⁸ Jesucristo Huairi oro'en dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea'eritaj nogiti nogiti yanoknopoe'. Kenpa'ti konig Jesús di' mo'epo mo'nigbuey'uyate konigti nogiti nogiti di' yan'mae'ikati'. Jesucristo Huairi kenpa'da huadaknanada o'ika' mon'batia'pakika'. 'Urunanada o'e mon'batia'pakika'. Ken.

1 JUAN

Juana huakkuruda o'nigmadoya'uyate.

Cristo Diosen Huasi'po oro'taj onte'ti o'manoeanhuahuika'apo.

1 Opudomeytaj o'nigmadoya'ne. A'nennada Cristo o'noika'uyate. Huadari kurudere kahued ee'te o'uyate.

Ke'na e'manmadika'te o'pee'uy. Kentaj o'tiahuay'uy. Kentaj huaso'teda huaba'a oroa o'tibata'te'e'uy. Ke'na oro'taj onte'ti mo'noeanhuahuika'apone.

² Cristo Diosen huamanoeanhuahuika'eri o'si'poe'uyate. E'kerekte'te oroa o'tiahuay'uy. Ke'na Diosen Huasi'po o'e buttida o'nona'ne. O'noeohuahuika'po Apag Diosere o'ika'uyate. Diosa Cristotaj bo'tiahuay'ea'uyne. ³ Oro' Diostaj Jesucristotaere oknopoika'nig oro'ere konigti Diostaj moknopoike'po kenpa'ti oro'ere konigti Diosen Huasi'po Jesustaj moknopoike'po kenda o'tiahuayika'uyunig kenda o'peika'uyunig o'nonbatia'pakne. ⁴ Kenpa' Jesustaj on'timadoya'ne doere huakka' mon'durugpakika'.

Dios jeynada o'ika'.

⁵ Dios jeynada o'epo huadakda o'e. Diosa sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'. Kenda Diosen Huasi'po Jesucristoa monmadika'uyne o'peepo, opudomeytaj o'nonbatia'pakne. ⁶ Oro'omey dakhuea'da e'kika'nayo "Diostaj oknopoepo Jesusen huadi' o'ey," ea'nayo, da oa'po, dakhuea' o'kay. ⁷ Konig Dios huakjeyonig o'epo huadakda o'kika'nig oro' kenpa'ti Diosen huadakda e'kika'nayo nogere nogere durugnada Diostaj oro' oknopoika'po o'ene. Kenpa'ti Cristo Diosen Huasi'po mo'nigbuey'uyatenok aya'da dakhuea'

e'ka' mo'nopo'tihuekea'ne oro'en dakhuea' e'ka' mo'nopo'tihuekea'ne.

⁸ "Do dakhuea' kahue' ijje," oro' ea'nayo huata'da nama'da o'huaa'po oay. Cristotaj oknopoehue' o'ey. ⁹ "Dakhuea' ijkamey. Bekkahuea', Apag Dios." Oro' e'tiona'pakika'nayo Dios huadakda o'epo buttida huaa'eri o'epo mo'nopo'tihueke'apone oro'en dakhuea' e'ka' bokkahuea'apone. ¹⁰ "Do dakhuea' kahue' ijjemey." Oroapi' ea'nayo Dios da huaa'eri o'e o'huaa'po Diosen hua'a hueretda okiehue' o'ene.

Cristo oro'en

huamanopo'tihueke'eri mo'taene.

2 Dakhuea' kikahue' ka'nike'po opudomeytaj on'nigmadoya'ne, sion. Dakhuea' eka'nayo Jesucristo huadakda o'epo Diostaj nigtiona'pakdik mo'epo dakhuea' e'ka' yanopo'tihuekea' mo'nigtiona'pakapone. ² Oro'en dakhuea' e'ka'taj Jesucristoa mo'nigbuey'uypo mo'nopo'tihuekea'ne. Cristo oro'en dakhuea' e'ka'taj kenpa'ti aya'enda dakhuea' e'ka'taj mo'nopo'tihuekea'ne.

³ Diosen hua'a oro' e'nigpeika'nayo Diostaj oknopoepo Diosensi'po o'ey daka' o'nopoene. ⁴ "Diostaj yoknopoey." Be'api' ea'nayo Cristoen hua'a nigpeehue' e'ada da huaa'eri o'epo Diosen hua'a nopoehue' o'e. ⁵ Be'api' Cristoen hua'a o'nigpeika'po, o'kika'po, Diostaj nogiti nogiti di' o'ene. Kenpa'ti Diosensi'po o'ey o'nopoene. ⁶ "Diosensi'po ijje." Oro'omeya ea'nayo konig Jesucristo o'kika'uyunig konigti mog'kika'.

**Di' yan'maika' Juana
huaboa'da o'mana'.**

⁷ A'nenda di' yan'maika' Cristoa o'mana'uyatenok mo'pee'uy. Konig a'nenda o'mana'uyate konigti o'nona'po o'nigmadoya'ne, egomey, pogomey.

⁸ Huayahuaya di' yan'maika' onte'ti o'nona'ne. Cristo aratbuttaj di' o'maika'uyate kenpa'ti oro'omey huayahuaya di' mon'maika'. A'nenda konig sikkiregya' nopoehue' mo'epo dakhuea' bokika'uyatenig'a oynayo konig huakjeyyo huaboa'da Cristotaj moknopoe'po huadakda bokika'.

⁹ "Huakjeyyo ijje'po Cristotaj yoknopoe'po huadakda ijkikay," be'api' ea'pi' nog huaknopoe'eritaj o'diaypo nama'da oa'nig'a Cristotaj oknopoe'hue' o'epo sikkiregyo o'e. ¹⁰ Be'api' nog huaknopoe'eritaj huadi'da o'epo huadak o'kika'. Nama'da kikhue' o'eapo. Diostaj huadakda o'kika'apo. ¹¹ Be'api' huaknopoe'eritaj o'huadiaypo dakhue'da o'epo konig sikkiregya' dakhuea'da o'kika'. Nama'da o'kika'po konig ekpobigonig o'epo Diosen hua'a nopogkahue' o'e.

¹² Opud Cristoen huaknopoe'eri dakhuea' e'ka'taj Jesucristoa mo'nigbuey'uyyo mo'manopo'ti-huekea'deme'nok opudtaj on'nigmadoya'ne. ¹³ Cristo a'nennada o'noika'uyate. Aya'da o'tiahuayika'nig o'ka'uyate. Opudomey tone'bokerek Jesucristoen huaknopoe'eritaj on'nigmadoya'ne. Toto'taj nigpeehue' mo'ika'po dakhuea' kikhue' mo'ika'nok opudomey huabokerek ettone'eretaj on'nigmadoya'ne. Apag Diostaj moknopoenok opudtaj on'nigmadoya'ne, sion. ¹⁴ Cristo huakkurueri huanoeonhuahuika'eritaj opud huaknopoe'eritone' moknopoe'ne, do'hued huaonigtaj on'nigmadoya'ne, pag. Opudomey huabo huaknopoe'eri Diosen hua'a huanopoya' moknopoi'ka'po teyda mo'epo toto'taj nigpeehue' mo'ika'ne. Opudomeytaj on'nigmadoya'ne.

¹⁵ Konig aratbut oknopoe'hue' huae'eri dakhue'da o'nika'nig konigti ehue' yanika'. Konigti pakhue' yanika'. Konig nama'da ogkika'nig kahue'

yanika'. Konig nama'da on'nopoi'ka'nig nopoe'hue' yanika'. Konig nogomey katetapi' on'eretpakika'nig eretpakhue' yanika'. E'eretpakika'nayo Apag Diostaj pakhue'dik mo'ene. ¹⁶ Kenda aratbut oknopoe'hue' huae'eri on'nopoe'po ogkika'nigtaj Dios kenpa' pakhue' o'e. Huakka' dakhuea' e'ka'ta' o'deretpakika'. Katetapi' huakpoa o'tiahuaypo o'deretpakika'. Huata'da di'nada o'nika'. Ayada dakhuea'da on'nopoe'po ogkika'. ¹⁷ Aya'da katetapi' nama'da ogkika'po, aya'da nama'da on'nopoe'po ken konig ehue' o'eapo. Aya'ada dakhuea' e'kata' o'deretpakika'nig ehue' o'neapo. Diostaj huanigpei'ka'erinayo onte'ti Diosere on'noeonhuahuika'apo. Okbatikhue' on'noeonhuahuika'apo.

**Jesús en hueretda huaknopoe'eri
buttida hua'a on'nopoi'ka'. Jesús
ehue' o'e Diosen Cristo. Da huaa'eria
kenda nama'da on'manmadikika'.**

¹⁸ Kene'huaya' huame'noe o'edeapo. A'ti Cristo o'tiakapo. Cristoen taka' huairi o'tiakapo mo'tipeeme'ne. Ken Cristoen taka' huakka'da on'tiakdeme'. Kena'po kene'huaya' huame'noe o'epo a'ti Cristo o'tiakapo o'no'poe'ne. ¹⁹ Cristoen taka' huamanmadika'eri a'nenda oro'omeyere e'nika'ada konig oro' Cristotaj oknopoe'po kenomey oknopoe'hue' o'nika'po on'bakhuaame'. A'nenda kenomey konig oro' eknopoi'ka'nayo oro'ere o'nika'po bakhuahe' mo'eaymet. Kenomey on'bakhuaame' kena'po konig Cristotaj o'nigpee'nig oro', kenomey nigpeehue' o'ne, o'no'poe'ne, sion.

²⁰ Opudomeytanayo Cristoa Diosen Nokireg bo'yokuynok Diosen buttida hua'a mo'no'poe'ne. ²¹ Kena'po buttida hua'a nopoe'hue' mo'enok onahue'dik ij-jei. Buttida hua'a opud mo'no'poe'nek

on'nigmadoya'ne. Be'api' da ea'nayo buttida hua'a ehue' o'e.

²² Konig da huaa'eri o'ne o'non-a'apone. Jesús Diosen Huasi'po ehue' o'e ea'nayo da huaa'eri o'ne. Cristoen taka' o'ne. Apag Diostaj oknopoe'hue' o'ne. Diosen Huasi'potaj oknopoe'hue' o'ne. ²³ Jesús Diosen Huasi'po ehue' o'e. Aya'ada kenda ea'nayo Apag Diostaj oknopoe'hue' o'ne. Jesús Diosen Huasi'po o'e. Aya'ada ea'nayo Diostaj o'noknopo'e.

²⁴ Kenda a'nenda huakkuruda Jesucristoen huadak hua'a mo'peonhua'uynigtaj daka' ya'noknopounhuahuika'. Kenda huakkuruda mo'peonhua'uyate eknopounhuahuika'nayo Diosen Huasi'potaj mo'nopo'toeonhuahuika'po kenpa'ti Apag Diostaj moknopoeonhuahuika'. ²⁵ Kenpa'ti Cristoa mo'noanhuahuika'apone Cristoa mona'uyne.

²⁶ Opudomeytaj da huamanmadika'eritaj on'nigmadoya'dene.

²⁷ Jesús Diosen Nokireg bo'yoke'uynok mo'nopo'toepo buttida hua'a okie'dik mo'ika'ne. Diosen Nokirega aya'da mo'nopoea'ika'ne. Buttida hua'ayo'da mo'nopoea'po da nopoeahue' mo'ene. Konig mo'nopoea'ika'nigtaj Cristotaj daka' ya'noknopoika'.

²⁸ Oy Cristotaj daka' yanoknopoika'po Cristo e'tiakte daka' moknopoe'po me'pukhue' mo'eapet kenpa'ti birahue' mo'eapet, sion. ²⁹ Cristo huadakda o'ika'po Diosen hua'a o'nigpeika'po sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'. Kenda opud mo'nopoene. Kenpa'ti aya'ada huadakda ogkika'po Diosen hua'ataj on'nigpeika'po Diosensi'po o'nede mo'nopoene.

Diosensi'po o'ene.

3 Apag Diosa oro'omeytaj huakka'da di' mo'ene. Huakka' di' mo'epo,

“do'huedsi'po mo'ene,” mona'ne. Huakka'ada Diostaj oknopoe'hue' o'nepo oro' Diosensi'po o'enig sigpi' okie'hue' mo'ene. ² Oyedda Diosensi'po o'ene. Monig o'eapet nopoe'hue' o'ene. Jesucristo e'tiakde'te oro'a o'tiahuaydepo konigti o'eapone, huadi'da egomey. ³ Cristonigton e'dik ijjeapoy, aya'ada kenda on'nopoepo konig Cristo Diosen hua'a o'kika'uynig, huadaky'o' o'kika'uynig dakhuea' kahue' o'ika'uynig konigti kagkike'.

⁴ Aya'ada dakhuea' ogkika'po Diostaj nigpeehue'da o'ne. Dakhuea' e'kika' konigti Diostaj nigpeehue' ee' o'e. ⁵ Aratbuten dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po Jesucristo aratbutte o'tiakuyate, mo'nopoede. Diostaj o'nigpeika'uyate. Jesús sigpi' dakhuea' kahue' o'uyate mo'nopoet. ⁶ Aya'ada Jesucristotaj o'noknopoepo on'nigpeika'po Diostaj dakhuea' kahue' o'nika'. Aya'da Diostaj nigpeehue' huae'erinayo Cristotaj okie'hue' o'nepo kenpa'ti Cristotaj nopoe'hue'da o'ne. ⁷ Nama'da da huamanmadika'eritaj peehue' yanika', do'hued sionomey. Konig Cristo Diostehuapa' huadak o'enig konigti aya'ada Diostaj on'nigpeika'po Cristonigda huadakda o'ne. ⁸ A'nennada huakkurutedda toto' nama'da huamana'eri o'epo huaboa'dakon Diostaj nigpeehue' o'eonhuahuika'nok aya'da Diostaj nigpeehue' huae'eria toto' huairien huanaba' o'ne. Toto'a dakhuea' o'bakika'nigtaj da o'manika'nigtaj a'batikaya'po Diosen Huasi'po o'tiakuyate.

⁹ Aya'da Diosensi'po Diosa o'nopo'toika'nok Diostaj dakhuea' kahue' o'nika'. Diosensi'po o'nepo nigpeehue' ehue'dik o'nika'. ¹⁰ Diostaj nigpeehue' huaiika'eri Diosensi'po ehue'da o'ne. Nog aratbuttaj di' ehue' huae'eri Diosensi'po ehue'da

o'ne. Kenda o'nopoepo Diosensi'potaj makia'dik o'ene oro'. Aratbut toto' nama'da huaa'eriensi'po o'ne makia'dik o'ene oro'.

Huayahuaya di'da mon'maika'po huadak e'kika' mon'batihuapokika'.

¹¹ Huayahuaya di' mon'maika'. Kenda hua'a oro'a a'ennada o'peunhuahuika'uyne. ¹² Konig Caín kikhue'dik o'ene. Caín toto'en o'epo toto'taj o'nigpeepo huama'buytaj o'huadiaypo o'arakuyate. Diostaj nigpeehue' o'epo dakhuea' o'ka'uyate. Ke'nen huama'buy huadakda o'ka'po Diostaj o'nigpeenok Caína o'arakuyate. Konig Caín kikhue' mo'nika'.

¹³ Opuda Diostaj mo'nigpeika'nok Diostaj pakhue' huae'eria opudtaj e'huadiaynayo mepukehue' yanika', do'hued egomey. ¹⁴ Oro' toto'en e'kika'tada Diosa mo'nopo'noeame'nok oy Diosen o'ene. Nog huaknopoe'eritaj di' o'epo kenda o'nopoene. Kenomey nog aratbuttaj di' maehue' o'nika'po toto'en ogkika'po Diosen ehue'da o'ne. ¹⁵ Aya'ada nog aratbuttaj huabahuadiayeri konig huabarakeri o'ne. Huabarakeri Diosere onte'ti noeonhuahuikahue'dik o'neapo. ¹⁶ Jesucristo huakka' oro'taj di'nanada mo'epo a'nopo'yareaya'po o'pakpo mo'nigbuey'uyne o'nopoene. Kena'po oro'en huama'buy huaknopoe'eritaj huakka' di' mo'nepo huadaky'o' e'kika' mantihuapokika'dik o'ene. Konig Jesús huakka' di' mo'ene konigti huama'buytaj diga'da di'nada ika'dik o'ene. ¹⁷ Oro'omeyapi' aypo o'toepo nog huaknopoe'eri huama'buy aypobayo' ee'te e'tiahuayada sue'nopo'da o'epo sigpi' yokhue' ee'nayo Diostaj di' ehue'dikda o'ene. ¹⁸ "Nogtaj di' mon'mae," oro'a ea'nayo hueretda di' o'maepo mon'batihuapokika', aypopi' mon'bayokika'.

Diosen hua'a e'kika'nayo Diosensi'po o'ene daka' nopoika'dik o'ene.

¹⁹ Oro' nog aratbuttaj di' o'ika'po buttida hua'a o'nigpeika'po Diosensi'po o'ene nopoe'dik o'ene. ²⁰ Nama'da ijkay huanopoya'da oro' e'nopoe'nayo Dios huahuakda o'epo aya'da o'nopoepo okkahuea'dik mo'ene. ²¹ Diostaj o'nigpeikay oro' huanopoya'da e'nopoe'nayo Diosensi'po o'ey daka' nopoika'dik o'ene. ²² Diosen hua'a o'nigpeika'po kenpa'ti Dios o'paknigda o'kika'nok oro' e'tiona'pakte Diosa oro'taj mo'nigpeika'ne, huadi'da egomey pogomey. ²³ Jesucristo Diosen Huasi'po o'e. Kenda oknopoe'dik mo'ene. Diosen hua'a kenpa' oa'. Huayahuaya di' mae'dik mo'ene. Diosa kenpa' oa'. ²⁴ Diosen hua'a aya'ada ogkika'po Diosyo o'nika' kenpa'ti Diosa kenomeyennopo'yo o'ika'. Diosen Nokireg oro'taj bo'yokuypo Dios oro'ere o'ika' o'nopoene.

Nama'da huamanmadika'eri kenpa'ti Diosen huamanmadika'eri o'ne.

4 Huakka'da nama'da huamanmadika'eri o'nepo buttida hua'a Diosa me'nopoea'nok buttida hua'a ijanmadikikay onda'ika'nok menpa' buttida huamanmadika'eri yaneta'po yan'bata'huahuayti'. Menpa'ti Diosen Nokirega ya'manopo'toet yan'bata'huahuayti'. ² Jesús Diosen Huasi'po o'epo kurudya' o'tiakuyate. Huaso'da o'si'poe'uyate huabokerek. Aya' huamanmadika'eria kenda o'manmadikika'po Diosen Nokirega o'manopo'toepo kenpa'ti Diosen hueretda huamanmadika'eri o'ne nopoe'dik o'ene. ³ Jesús Diosen Huasi'po ehue' o'e. Kurudya' tiakhue' o'uyate. Aya'da huamanmadika'eri kenda on'manmadikika'po, Diostaj oknopoe'hue'ya o'ne. Diosen Nokireg

toehue' o'ne. Cristoen taka' nokireg on'toe. Cristoen taka' nokireg o'tiakapo mo'tipeikame'nig, indariyo aratbutere o'ede, huadi'da egomey pogomey.

⁴Diosensi'po mo'epo Diosen Nokirega mo'nopo'toenok nama'da huamanmadika'eritaj manigpeehue' mo'ika'ne. Diosen Nokireg teyda o'epo huadak e'kika' huakka' tihuapokika'dik mo'ene. Cristoen taka' nokiregnayo teyhue'da o'enok nigpeikahue'dik mo'ene, huadi'da sionomey. ⁵Nama'da huamanmadika'eri Cristotaj nigpeehue' o'nika'po aratbutada on'eretpakika'nig on'manbatia'pakika'. Aratbut Diostaj oknopoe'hue' o'nepo nama'da huamanmadika'eritaj on'pakpo on'mapeika'. ⁶Oro'omeynayo Diosensi'po o'ene. Diostaj huaknopoe'eri oro'taj daka' mo'nigpeika'ne. Nogomey Diostaj oknopoe'hue' o'nepo oro'taj nigpeehue' mo'ika'ne. Oro'taj huanigpee'eri Diosen Nokireg huanopo'toe'eritaj makie'dik o'ene kenpa'ti nama'da huamanmadika'eritaj makie'dik o'ene.

**Dios oro'taj di' mo'enok oro'kon
huayahuaya di' mon'maika'.**

⁷Dios oro'taj di' mo'enok oro' huayahuaya di' mon'maika'. Aya'tada di' huamae'eri Diosensi'po o'nepo Diostaj o'noknopoe. ⁸Dios di'nada e'maika'tada be'api di' ehue' e'mae'nayo Diostaj oknopoe'hue' o'ne. ⁹Oro'omeytaj kamanoeanhuahuike'po Diosa di' mo'epo ke'nen nogsi'potida indariyo o'ta'mona'uyatenok Dios di' mo'ene nopoe'dik o'ika'ne. ¹⁰Dios oro'taj di' mo'epo ke'nensi'po oro'en dakhuea' e'ka' kamanopo'tihueke'po o'ta'mona'uyate. Kenda o'ka'uynig Diosa huakka'nada di' mo'ene o'nopoe'ene. Oro'anayo Diostaj sue'da di' o'ene.

¹¹Diosa huakka'da oro'taj di' mo'uynok huayahuaya di' mae'dik

o'ika'ne. ¹²Oro' aratbuta be'api' Diostaj tiahuahue' e'ika'ada huayahuaya di' e'maika'nayo Dios oro'omeytaj mo'nopo'toika'ne. Diosa di' mo'ika'po mo'nopo'toenok huayahuaya nogitida di' o'maika'ne, huadi'da egomey pogomey. ¹³Oro'ennopo'yo Diosa ke'nen Nokireg bo'yokuynok Diosere o'noika'ne kenpa'ti oro'yo Dios o'ika' daka' nopoe'dik o'ene. ¹⁴Dakhuea' huaka'eritaj kamanopo'yare'po Apag Diosa Huasi'po o'ta'mona'uyate. Oro'ada Diosen Huasi'potaj o'tiahuyika'uy o'huaa'ikay. ¹⁵"Jesús Diosen Huasi'po o'e." Aya'ada o'noknopoe'po on'huaa'ika'po Dios kenomeyyo o'ika'. Kenpa'ti kenomey Diosyo o'nika'.

¹⁶Oro'taj huakka' di' mo'ika'ne Diosa. Daka' o'nopoe'ene. Dios di' mo'enok nogomeytaj di' o'maika'po Diosere o'noika'ne kenpa'ti Dios oro'omeyyo o'noika'. ¹⁷Oro' Diosere o'noika'po oro'yo Dios o'noika'po nogiti nogiti huakka' Diostaj di' o'epo nogok kene'huaya' huame'noete Diosa castiga e'magka'te oro' mididhue' o'eapone. Konig Diosen Huasi'po Jesús oro'omeykon di' o'maika'po me'pukhue'dik o'eapone. ¹⁸Kenda huayahuaya di' o'maika'po me'pukhue'dik o'ene. Kenoka' di' o'maika'po huadakda o'kika'nig o'nopoe'po castiga egka'taj okme'pukhue'dik o'ene. E'me'puknayo sigda di' o'maika'nig nokotdik o'ene.

¹⁹Diosa huakkuruda oro'taj di' mo'uynok kenpa'ti Diostaj di' o'ene. ²⁰"Diostaj di' ijje." Oro'api' ea'ada nogomeytaj e'huadiaynayo da huaa'eri o'ey. Diostaj tiahuahue'dik o'epo huama'buytaj e'tiahuyada di' ehue' ee'nayo Diostaj sigpi' di' ehue'dik o'ey. ²¹Diostaj di' mo'epo nog aratbuttakon di' yan'maika'. Diosa mona'uyate.

**Jesús Diosen Cristo o'etaj oknopoeipo
Diosen Huasi'potaj di'da o'ika'po
huama'buytaj di' o'maika'po
katetapi' eretpakhue' o'ika'po
dakhuea' kikhue' o'ika'ne.**

5 Jesús Diosen Huasi'po o'e, Jesús Diosen Cristo o'epo kurudya' o'tiakuyate. Aya'ada kenda o'noknopoeipo Apag Diosensi'po o'ne. Aya'ada Apag Diostaj di' o'nepo, Diosensi'potakon di' on'maika'. ²Oro' Diostaj di' o'epo Diosen hua'a o'nigpeika'po kenoka' Diosensi'po huaknopoe'eritaj di' o'maey o'nopoene. ³Diostaj di' o'epo Diosen hua'a o'nigpeika'ne. Diostaj di' o'epo Diosen hua'a daka' nigkika'dik o'ene. ⁴Aya'ada Jesústaj o'noknopoeipo Diosensi'po o'ne. Jesústaj o'noknopoeipo katetapi' eretpakhue' o'nika'po dakhuea' kikhue' o'nika'. Diosenyo'da on'pakpo ogkika'. ⁵Jesús Diosen Huasi'po o'e. Aya'ada o'noknopoeipo dakhuea' kikhue' o'ne. Huakpoa on'tiahuaypo eretpakhue'dik o'ne. Diosenyo'da ogkika'.

Jesús Diosen Huasi'po o'e.

⁶Jesústaj bautiza egka'te "In do'hued huadi'da huasi'po o'e." Diosa oa'uyatenok kenpa'ti Jesús e'bueyte mimi o'mimihua'uyatenok Jesús Diosya' o'tiakuy oknopoe'dik o'ene. Diosen Nokireg buttida huaa'eri o'epo "Jesús Diosya' o'tiakuyate," o'huaa'nok Jesús Diosen Huasi'po o'e oknopoe'dik o'ene. ⁷"Jesús Diosen Huasi'po o'e," Diosen Nokirega huanopoya'da oa', Diosa oa', kenpa'ti Diosen hua'a oa'. Bapa'a konigti oa'. "Jesús Diosen Huasi'po o'e," oa'. ⁸Kenpa'ti indariya' "Jesús Diosen Huasi'po o'e." Diosa bautiza egka'te oa'uyate. Diosen Huasi'po o'epo Jesús o'bueyuy. "Jesús Diosen Huasi'po o'e," Diosen Nokirega oa'uyate. "Jesús Diosen Huasi'po o'e," Bapa'a

konigti oa'uyate. ⁹Bapa' huabokereka konigti en'huaa'nayo oro' pee'dik e'eada Diosa buttida o'manika'nok oro' nogiti pee'dik o'ika'ne. Jesús do'hued Huasi'po o'e. Diosa oa'nok oknopoeika'dik o'ene. ¹⁰Jesús Diosen Huasi'po o'e aya'ada o'noknopoeipo buttida hua'a o'e huanopoya'da daka' on'nopoe. "Jesús do'hued huasi'po o'e." Diosa oa'uyinig aya'ada oknopoe'hue' huae'eria "Dios da huaa'eri o'e," on'huaa'ika'. ¹¹Diosa ke'nen Huasi'po oro'taj bo'yokpo huadakda mo'noeanhuahuika'ne. Onte'ti mo'noeanhuahuika'apone. ¹²Aya'ada Diosen Huasi'potaj o'noknopoeipo Diosere on'noeohuahuika'apo. Aya'ada oknopoe'hue' o'nepo Diosere noehue' o'nika'apo.

**Juana mo'nigmadoya'depo
mo'boroayne.**

¹³Diosen Huasi'potaj moknopoeipo onte'ti Jesúsere mo'noeanhuahuika' kan'nopoe'po opudomeytaj on'nigmadoya'ne.

¹⁴Konig Diosa o'paknig oro'a konigti o'pakpo o'tiona'pakpo Diosa mo'peene daka' o'nopoene. ¹⁵Diostaj o'tiona'pakpo oro'taj mo'peene daka' o'nopoene. Konig o'tiona'paknigda kenda Diosa mo'nigka'apone. Daka' o'nopoene.

¹⁶Huaknopoe'eri huama'buya dakhuea' e'kika'nayo Diostaj kenpa'da oknopoebatikhue'da e'kika'nayo kentaj mon'tiona'paknok Diosa o'noeanhuahuika'apo. Huama'buy kenpa'da oknopoebatikdepo kenpa'da o'bueyapo. Kentaj tiona'pakhue'dik o'ene, ijjay. ¹⁷Dakhuea' e'ka' konig Diostaj nigpeehue' o'enig dakhuea'da o'e. Aratbut Diostaj nigpeehue' ee'nayo onte'ti e'nopo'korea'nayo kenpa'da bueyhue' o'neapo.

¹⁸ Aya'ada Jesucristotaj o'noknopoe'po Diosensi'po o'nepo dakhuea' kikhue' o'-neonhuahuika'. Jesús Diosen Huasi'poa o'matinoea'ika'. Toto' huairia kenomey-taj engaña magkahue'dik o'e. Kenda oro'omey o'nopoene.

¹⁹ Oro' Diosensi'po o'ene o'nopoene. Aya'da Cristotaj oknopoe'hue' huae'eria toto' huairitaj on'nigpeika' o'nopoene.

²⁰ Dios kurudyo hueretda Dios o'e. Kenda oro'taj kanopoe'po Diosen Huasi'po o'tiakuyate o'nopoene. Diosen Huasi'po Jesucristotaj oro' oknopoika'ne. Jesús hueretda Dios o'epo oro'taj mo'noeanhuahuika'ne o'nopoene. ²¹ Katetapi' eretpakhue' yanika'. Konig dios e'ketkatapi' pakhue' yanikati', sionomey.

2 JUAN

Juana botta'a' o'manigmadoya'uyate.

Buttida hua'a oknopopeo huayahuaya di' mon'maika'.

1 Do Juan huaknopoe'eritaj huamanmadika'eri ijjepo on'nigmadoya'ne. Huidpo Cristoen huaktie'ea'eritaj o'nigmadoya'ne. O'nen huasi'po huaknopoe'eritaj ijmanigmadoyay. Buttida hua'a yoknopopeo daka' di' on'maene. Aya' buttida hua'a huaknopoe'eria di'erea mo'ene. ²Kena'po Jesucristoen buttida hua'a oro'omeyen huanopoya' oknopoika'ne. Buttida hua'a oknopounhuahuika'po di' o'nene. ³Jesucristo Huairi Diosen Huasi'po o'epo Apag Diosere oro'taj daka' kamatinoike'. Oro'taj kamatinepahuie'po kenpa'ti kanopo'noeye'. Diosa kenda mo'nigkikapone buttida hua'a oknopopeo huayahuaya di' mon'maika'.

⁴Huakka'mon huaknopoe'eri huasi'potaj ijbatiahuaypo Apag Diosen buttida hua'a daka' on'nigpeika'po ogkika'nok ijdurugpakmey. ⁵Oy iijeretpakpo o'nona'ne, huayahuaya di' yan'maika'. A'nennada kenda Diosa o'mana'uyate. Onte'ti do'huakon o'nona'ne. ⁶Diostaj di' o'epo ke'nen hua'a o'nigpeepo o'kika'ne. Huayahuaya

di' yan'maika'. Ken Diosen hua'a a'nennada o'pee'uyne.

⁷Huakka'da da huamanmadika'eri aratbutere o'nika'. Oro'tehuapa' Diosya' Jesús tiakhue' o'uyate. Jesús hueretda huabokerek ehue' o'uyate. Nama'da on'manmadikika'. Jesucristotaj pakhue' o'ne. ⁸Diosen 'uruda bo'kika'depo Diosya' huadakhuapa a'baeya'po da huamanmadika'eritaj peehue' yanika'. Kenomeytaj peehue' mo'ika'po huadakhuapa mo'bae'apone.

⁹Cristoen e'manmadika'taj aya'ada e'peeunhua'de'ada on'batikpo Diostaj oknopohue' o'ne. Cristoen e'manmadika'taj aya'ada on'nigpeeon-huahuika'po Apag Diostaj Diosen Huasi'poeretaj daka' o'noknopoika'. ¹⁰Cristoen hueretda e'manmadika' manmadikahue' e'ika'nayo o'nen jakyo en'tiakhayo o'nen jakyo bakudahue' yan'maika'. "Bo'tiak," manahue' yanika'. ¹¹"Bo'tiak," opuda e'mana'nayo nama'da huamanmadika'eriere dakhuea' bokika'apone.

Juana kene'huaya' hua'a o'nigmadoya'uyate.

¹²Huakka'da e'nona'ta' ijpaknig'a oy beroba'te nigmadoyahue'dik o'nene. A'ti opudte e'huata' ijpaki. Oro'omey huakka' a'durugpakya'po opudtaj e'ta'huadeta' ijpaki. ¹³O'nen huama'bueyen huasi'po huabaktie'ea'eria saludos mo'nigta'mona'ne.

3 JUAN

Juana bapa'a' o'nigmadoya'uyate.

Gayotaj Juana huadak o'timadoya'uyate.

1 Do Juan huaknopoe'eritaj huamanmadika'eri ijjepo Gayotaj o'nigmadoya'ne. Buttida hua'a iknopoenok di'da o'ene.

² Aya'da katepi' i'kika' huadakda kae'. Kenpa'ti huadaknopo' kae'. Ontehuapa' ijnigtionapakikay. Diostaj durugda o'nigpeika' ijinopoepo, huadi'da eg'. ³ Jesucristotaj huaknopoe'eri sue'da o'nokyepo iyo. "Gayo Jesucristoen buttida hua'a oknopoe'po huadaky'o' o'kika'." Bo'huaa'nok huakka' ijdurugpakmey. ⁴ Do'hued huaknopoe'eri huasi'po Cristoen buttida hua'a o'noknopoe'po on'nigpeika'nigtaj ijtipeepo huakka'nada ijdurugpaki.

⁵ Cristoen huadak hua'a huamanmadika'eri en'tiakde'te daka' i'matojika'. Kenpa'ti sue'da huaknopoe'eritaj nobbaya' i'matojika'. Kenda i'ka'po Diosen hua'a daka' i'kika'po, huadi'da eg'. ⁶ Gayoa di' mo'ika'ne mo'matojika'ne. Cristotaj huaknopoe'eri egkupopakya' bo'tia'pakme'ne. Huadak huamanmadika'eri onte'ti en'hua'te yabatihuapok. Aypopi' yabayokti'. Diosa betiahuaypo o'durugpakapo. ⁷ Cristotaj on'nigpeika'po Cristoen hua'a a'manmadikaya'po on'hua'udhuahua'po oknopoe'hue' huae'ried katepi' bakehue'da o'nika'. ⁸ Kena'po oro' huaknopoe'eriayo'da bayokika'dik o'ene. Oro' o'batihuapoknok kenomey buttida hua'a manmadikika'dik o'nika'.

Diótrefes dakhuea' o'kika'.

⁹ Cristoen huaknopoe'eri o'nenbayo egkupopakika'yo beroba' ijnigmadoy-

a'po ijnigta'moname'nig'a Diótrefes huabokerek opudya' o'nada huairi ee'ta' o'pakpo do'taj nigpeehue' o'eme'. ¹⁰ Do ijtia'kdepo aya'da kenda dakhuea' o'kika'nig ijhuaa'apoy. Do'taj dakhue'dika'da be'huaa'po da be'huaame'ne. Nog kenpa'ti dakhue' o'ka'po Jesucristoen huadak hua'a huamanmadika'eritaj totayhue' o'ika'. Jaky'o kenpa'ti nogomeya' e'batotayta' en'pakte "keje'," o'manika'. Kenomeya' on'batotaynok Cristoen huaknopoe'eri egkupopakya' o'maenika'.

¹¹ Konig dakhuea' huakika'eri ogkika'nig konigti kikhue' yaika'. Huadakda huakika'eri konig huadak ogkika'nig konigti yakika'. Kenomey huadak ogkika'po Diosensi'po o'ne. Kenomey nama'da ogkika'po Diostaj oknopoe'hue' o'ne, ontaj ona'ne, huadi'da eg'.

Demetrio huadaka'da o'kika'.

¹² Demetrio huadabokerek o'e. Huadakda o'kika'. Aya'ada on'huaa'. Diosen buttida hua'a o'kika'. Huadakda o'e oro'akon o'huaay. Buttida o'dika' opuda' mo'nopoene.

Juana ta'pote kene'huaya'kon o'nigmadoya'uyate.

¹³ Huakka' nogiti enata' e'pakada e'nigmadoya'ta' pakhue' ijje. ¹⁴ A'ti eta'huadeta' ijpaki. Kenoka' huaso'teda me'batia'pak.

¹⁵ Diosa menopo'noeye'. Huadi'da aratbut iya'da saludos mo'dikta'monane. Kenpa'ti do'hued huadi' keyoda saludos ijmadi'ka'monay.

SAN JUDAS

Judasa o'manigmadoya'uyate.

**Diosen huabaktie'ea'eriomeytaj
Judasa o'manigmadoya'uyate.**

1 Judas Jacoboen huama'buy ijjej. Jesucristoen huanaba' ijje'po ijnigkikay. Diosa mo'baktie'ea'uyinok Apag Diosensi'po mo'epo mo'nig-peika'ne. Apag Diosa di' mo'ika'ne. Jesucristoere mo'nounhuahuika'po, Apag Diosa daka' mo'matoika'ne. Opuomeytaj on'nigmadoya'ne. ²Opuomeytaj Diosa nogiti nogiti mo'matinepahui'po, nogiti nogiti mo'manoeye'po, nogiti nogiti di'da mo'maika'.

**Opuomey noga nama'da
humanmadika'eri o'ne.**

(2 Pe. 2.1-17)

³Konig Diosa oro'omeytaj mo'bakkahuea'ne, mo'manopo'yarea'ne, mo'manoeahuahuika'ne e'nigmadoya'ta' e'pakada Dios Jesucristotaere buttida hua'a aya'ada Diosen huaknopoe'eritaj kenyo'da oro'omey o'manmadikika'uyinog daka' moknopoka'po manika'dik mo'ene. Opuomeytaj nigmadoya'dik o'nene. ⁴Sue'da humanmadika'eriomey nama'da o'noknopoe. Hueretda huaknopoe'eri ijjej nama'da e'ada Diostaj nigpeehue' o'nika'. Opuomeyere on'kudpo a'manmadikaya'po on'kudika'nok kenomeytaj sigpi' manpeehue' yanika'. Diostaj pakhue' o'nepo, nama'dayo' on'batia'pakika'. Diosa di'da o'epo dakhuea' eka'nayo bekkahuea'aponok ettone'taj diga'da bakdejdik mo'ene. Nama'da on'manmadikika'. Huairi Diostaj oknopoe'hue' o'nepo nigpeehue' o'nika'.

Huairi Jesucristotaj oknopoe'hue' o'ne. Kenomeytaj Diosa castiga o'magka'apo a'nennada Diosba'te kenpa' o'madoya'uyate.

⁵Diosa Israel aratbut oknopoe'hue' huae'eritaj castiga o'magka'uyate. Kenpa'ti Diosen huata'moneri nigpeehue' huae'eritaj castiga o'magka'uyate. Kenpa'ti huakka' jak Sodomataj Gomorraeretaj castiga o'magka'uyate. Kenda opud e'nopoepi' onte'ti on'nopoeanhua'ne. Diosen Israel aratbut Egipto huadaribayo o'neonhuahuika'uyate. Egipto aratbuten huanaba' o'neonhuahuika'po, pai'nanada o'neonhuahuika'po, pai'da on'nopo'eonhuahuika'po Diosa teyda o'epo o'batihuapokpo o'matorokuyate. Egipto huadaribaya' o'matorokuyate. Nogok Israel aratbut eknopoe' o'noknopoe'batikuyate. Onte'ti Diostaj pakhue' o'nepo huakka'ada oknopoe'hue' o'nuyate. Diosa castiga o'magka'nok oknopoe'hue' huae'eriyoi' on'mabuey'uyate. ⁶Kenpa'ti a'nennada Diosen huata'moneri sue'da kurudyo Diosere o'nepo Diostaj on'nigpeika'depo konig huairi o'nedepo huata'da on'pakpo Diostaj o'nokbahua'uyate. Nogokda kene'huaya' castiga huamagka' huame'noete castiga o'magka'apo. Kenomey dakhue'da huata'moneritaj Diosa sikkiregyo o'matoeonhuahuika'po keyoda huaunhuahuika'te bijteyanada o'matinuku'ika'. ⁷Kenpa'ti jak Sodoma Gomorraere kenpa'ti meyhue'da huahueriomey dakhuea' ogkika'uyate. Konig sue'da Diosen huata'moneria dakhuea' ogka'uyatenig kenomeykon dakhuea'da ogkika'uyate. Sodoma nog huabotbokereka' o'deretpakpo on'mabakdejpo dakhuea'nanada ogkika'uyatenok Sodoma jaktaj Gomorra jaktakon Diosa castiga o'magka'po o'bakpaka'uyate. Aya'ada nopoe'dik ya'neapet, Diosa dakhuea'

huaka'eritaj castiga o'magka'po o'mabakpakanhuahuika'apo. Ken dakhuea' huaka'eritaj Diosa castiga o'magkadhuahuika'apo. Kenpa'ti nama'da huamanmadika'eritaj castiga o'magkadhuahuika'apo.

⁸Kenda nama'da huamanmadika'eri nama'da on'nopepo Diosa castiga magkahue' ya'eapet opudomeyere o'nepo nama'da e'yorokya' on'nopepo kenpa'ti ettone'taj on'bokerekbo'ika'po. Huairi Jesucristotaj e'nigpeeta' pakhue' o'nika'po. Diosen huata'moneritaj on'tidikkika'. ⁹Miguel Diosen huata'moneri huairi huadakda o'epo huadakda o'kika'uyate. Toto' huairitaj o'batia'pakpo Moisesenso'bueytaj toto'a e'tohua'ta' o'pakuynok, "Dakhuea'da i'ka'." Miguela o'nada toto'taj huiyoka onahue' o'epo. "Dakhuea' i'ka'. Dios Huairia kae'po." Miguela ona'uyate. ¹⁰Inomey nama'da huamanmadika'erinayo Diostaj kenpa'ti Diosen huata'moneritaj nopogehue'ada dakhuea'da on'bahuaa'pakpo, dakhue'da on'batidikkika'po. Konig dubayo huae'eri katepi' on'pakpo ogkika' konigti nama'da huamanmadika'eriomey on'eretpakpo ogkika'. Dakhuea'da ogkika'. Konigepo Diosa castiga o'magkadhuahuika'apo.

¹¹Konig Caína o'ka'uyate konigti ogkika'. Caín Diostaj nigpeehue' o'uyate. Inomey huamanmadika'erikon Diostaj nigpeehue' o'nika'po pai'da on'nopo'eonhuahuika'apo. Kenpa'ti Balaam huakupeta' o'eretpakpo Diosen aratbuttaj nama'da o'manmadika'uyate. Inomey konig Balaam huakupeta' o'eretpakpo huakupete nama'da on'manmadikika'. Pai'da on'nopo'eapo. Kenpa'ti a'ennada konig Coré Dios huairitaj nigpeehue' o'ikame'tepo o'buey'uyate. Konigti nama'da huamanmadika'eri nigpeehue' e'ika'te Diosa castiga o'magkadhuahuika'apo.

¹²Nogok nogok opudomey huaknopoe'eriomey a'bapeya'po bo'kupopakika'po huayahuaya di'da mo'maepo mo'bape'ika'. Ontatayo' mo'bape'po kenomey nama'da huamanmadika'eri opudomeyere ogkupopakika'. On'bape'po, huata'da on'pakpo dakhuea'da ogkika'. Nama'da on'batia'pakpo, huata'da on'pakpo durugda onyo'da huakka' on'bape'po opudomeytaj yokhue' mo'ika'. Birahue'da ogkika'. Kenomey huamanmadika'eri huata'da daka' on'toika'po nama'da opudomeytaj bo'huatiakika'. Kenomey konig o'nika'nig ijbata'pakapoy. Kenomey konig e'sihui' o'nenigtaj iija'apoy. E'sihui' o'tiahuaypo o'hui'apo nama'da o'nopepo bapoka o'tohua'nok sigpi' huihue'dik o'e. Kenomey nama'da huamanmadika'eri konig hueymey o'nepo, huadapakok e'eada dapakhue' o'ika'. Nama'da huada o'nonmabo'ika'. Konigti nama'da huamanmadika'eri o'nepo 'uruda manmadikahue' o'nika'. Nama'da mo'peene. Konig hueymey o'aynok on'uruj. E'urujde'te kenpa'da o'para'apo. Konigti kenomey nama'da huamanmadika'eri o'nepo sigpi' huadaka' kahue' o'nika'. ¹³Konig e'pogtone'te diga'da e'bapokte kuhuadbate huiyokda o'bosakika'po konig sorokda huekuru kutaj huidbate on'bosakika'. Inomey nama'da huamanmadika'eri konigti dakhuea'da ogkika'nok aya'ada batibira'dik o'nika'nig'a birahue' o'nika'. Kenomey nama'da huamanmadika'eri konig siokpo e'kotonig dakhue'da o'ne. Sikkiregyo o'neonhuahuika'apo. Kenomey huamanmadika'eriomey Diosen buttida hua'a manmadikahue' o'nika'po nama'da on'manmadikika'nok kenomeytaj manigpeehue' yanika'.

¹⁴⁻¹⁵A'ennada Adánen huasi'po huayayo huayayoensi'po ke'nensi'po

ke'nensi'po ke'nensi'po sietea Enoc o'uyate. Enoca inomey nama'da huamanmadika'eritaj o'bahuua'po inomey nama'da huamanmadika'eritaj Diosa castiga o'magka'apo Enoca o'bahuua'uyate. Oa'po, "Kenpihuay, aya'tada dakhuea' huaka'eritaj castiga o'magka'apo. Dakhuea'da ogkika'uyate. Dakhuea'da hua'a Diostaj on'huaa'ika'uynok Diosa castiga o'magka'apo. Diosere Diosen huakka'ada huata'moneri on'batia'kapo. Castiga on'magka'apo." Enoca a'nennada o'mana'uyate. ¹⁶ Nama'da huamanmadika'eriomey dakhueyo' onda'ika'po huairitaj dakhuea' on'bahuua'ika'po gobierno huairitaj dakhuea' on'bahuua'ika'po katetapi' nama'da on'eretpakika'po durugnopo' ehue' o'nika'. Katetapi' on'deretpakpo ogkika'. Kenpa'da on'deretpakpo ogkika'. Nama'da 'utta'da on'mana'ika'. Engaña e'magka'ta' on'pakpo "huadakda o'ika'ne," "di'da o'ika'ne," on'mana'ika'. Nama'da huamanmadika'eriomeya ken konig ogkika'.

Keyoj, huabatidike'eritaj keyoj ijjay. Diostaj daka' yanoknopoe'po 'urua'da yag'kikati'. Judasa huaknopoe'eritaj daka' o'maboroay'uyate.

¹⁷⁻¹⁸ "Nogok huabokerek o'neapo. Diosen 'uruda hua'ataj on'tibira'eapo. Huaknopoe'eritaj on'batibira'eapo, dakhuea'da e'ka'ta' o'deretpakpo dakhuea'da ogkika'apo. Ken konigti o'neapo." Kenda Huairi Jesucristoen huata'mona'eriomeya on'mana'uyate, onte'ti kenda yanoknopoe'ika', huadi'da egomey pogomey. ¹⁹ Kenomey dakhuea'da huabokerek nama'da on'manmadika'po sue'da opudomey nogpa' nogpa' yan'nopoe'apetpi' onte'ti konigti hueretda oknopoe'hue' mo'eapetpi', konigti pakhue' mo'eapetpi'. Nama'da on'manmadikika'nok.

Kenomeykon konig on'pakpo ogkika'. Dakhuea' ogkika'. Diosen Nokirega manopo'toehue' o'mae. Konig kenomeya ogkika' konigti kikhue' mo'nika'. Kenomeytaj manigpeehue' yanika'.

²⁰ Opudomeynayo nogiti nogiti Diostaj 'urua'nanada yan'nigpeika'po ya'noknopoe'ika', huadi'da egomey. Diosen 'uruda hua'a daka' yanoknopoe'ika'. Diosen Nokirega teyda be'tihuapoke'po Diostaj yan'tiona'pakika'. ²¹ Diosen di' e'maika' 'urua'da yag'kika'. Onte'ti dakhuea' kahue' yanika'. Diostaj daka' yan'nigpeika'. Diosa castiga ogkahue' me'e'po huadakda yag'kika'. Huairi Jesucristoa me'tinepahue'po e'kpoe' mo'nigika'. Huairi Jesucristo mo'matinepahui'nok onte'ti Diosere durugda mo'noe'nhuahuika'apone.

²² Nama'da huamanmadika'eritaj sue'da huaknopoe'eria on'peenig'a kenpa'ti nogomey yan'peeapetpi'. Opudtaj e'peeta' en'paknayo yan'matinepahui'po daka' kanoknopoe'po Diosen buttida hua'a daka' yan'manopoe'ati'. ²³ Nama'da huamanmadika'eritaj huaknopoe'eri sue'adamon yan'peeapetpi'. Oknopoe'batikhue' ka'ne'po daka' yan'mana'. Konig ta'ak e'bakpakanig yan'batotokpo yan'manopo'korea'. Nogomey dakhuea' huakika'eri ke'poda ogkika'depo yudtakon dakhuea'da on'taika'. Kenomeytaj e'matinepahui' konig ogkika', keyoj, konigti kikhue' yanika'.

'Urunanada o'ika' Dios teynanada o'ika'. Diostaj mon'huaa'ika'. Judasa mo'nigmadoya'uyate.

²⁴⁻²⁵ Dios nogtida o'ika'. Ke'nayo'da aya'da o'nopoika'. Oro'omeytaj dakhuea' e'ka' mo'nopo'yarea'ne. Mo'noe'nhuahuika'ne. Dakhuea' kahue' ka'ne'po matoika'dik mo'eapone. 'Urunopo'da konig

dakhuea' kahue' kurudyō oro'omeytaj
huā'enbayo a'matoēya'po Diosa
bae'dik mo'eapone. Bo'edenok
diga'da o'nopo'durugpakapone.
Dios 'urunanada konig eyda konig

senogda kenere o'nopo'durugpakapone.
Jesucristoere Dios 'urunanada o'ika',
teynanada o'ika'po ighua' o'mana'ika',
a'nennada, oyda, nogok batikhue'da
Dios 'urunanada o'ika'apo.

EL APOCALIPSIS

*Kenda Diosa o'ka'apo kurudya'
huadaritere o'ka'apo. Diosa
Juantaj o'nopoea'uyate.*

Kenda Diosa o'ka'apo Jesucristoa o'nopoea'uyate.

1 Kenda Diosa ida o'ka'apo Diosa Jesucristotaj o'nopoea'uyate. Jesúsen huaknopoe'eritaj kenda kamanopoe'po Jesucristotaj o'nopoea'uyate. Do'taj Jesucristoa Diosen huata'moneri me'nigta'moname'ne. Do Juan Jesúsen huanigpeika'eri huanaba' ijje. Kenda Diosa ida o'ka'apo Diosen huata'moneria me'nopoeame'ne. Kenda opudomeytaj on'nigmadoya'ne. ²Diosa me'nopoeame'ne buttida ijjay. Aya' Jesucristoa me'nopoeame'ne buttida ijjay. Aya'da ijtiahuaymey buttida ijjay.

³Kenda Diosa o'ka'apo me'nopoea'de-me'ne. In beroba'te on'nigmadoya'ne. Ke'na on'mona'pakika'apo durugda o'nika'apo. Huaknopoe'eri egkupopakte in e'madoya'taj on'peepo on'nigpeika'po durugnada o'nika'apo. Kene'huaya' huame'noe meyo'hue'da o'e.

Siete huabata'dikea' jakeritaj Juana o'manigmadoya'uyate.

⁴Asia huadaribayo nogyo nogyo opudomey Cristoen huaknopoe'eri Apagba'taj a'peeya'po bo'kupopakika'. Siete huabata'dikea' jakeritaj on'nigmadoya'ne. Dios oy o'ika'. A'nennada o'ika'uy. Kenpa'ti nogok bo'huatiakapone. Diosa opudomeytaj daka' mo'nigkike'po mo'tinepahui'po kenpa'ti opudomey huaknopoe'eritaj mo'manopo'noeyike'. Siete Diosen Nokirega Diosyo o'nika'po konigti opudomeytaj daka' mo'nigkike'po mo'matinepahui'po

kenpa'ti mo'manopo'noeyike'.
⁵Opudomeytaj Jesucristoakon daka' mo'nigkike'po mo'matinepahui'po mo'manopo'noeyike'. Jesucristoa

Diostaj buttida o'huaa'ika'uyate. Konig huakkurueritaj Diosa Jesucristotaj kubarakya' o'noyhuada'uyate. Diosere o'eonhuahuika'po. Huakkurueri huairi o'ika'. Aya' huadaribaya'da gobierno huairia Jesucristotaj nigpeika'dik o'ne. Jesucristoa oro'omeytaj di'da mo'ene. Oro'omeytaj mo'nigbueydepo ke'nen mimia oro'omeyennopo'taj mo'nopo'tihueke'po oro'omeyen dakhuea' e'ka'taj mo'bakkahuea'uyne.

⁶Oro'omeytaj konig huairionig bo'yahuea'uyne. Konig Cristoen huamanigtiona'pakika'erionig sacerdote bo'yahuea'uyne. "Dakiti Dios." "Diosnayo huadakda o'e." Tiona'pakika'dik o'ika'ne. Kenpa'ti Diostayo'da nigpeika'dik o'ene. Dios Jesucristoen apag o'e. Jesucristo hueretda Huairi o'e. Kenpa'da huadakda o'ika'. Kenyo'da 'urua'da kenpa'ti teynanada o'ika'. Aya'ada kenda kan'batia'pakike'. Aya'tada teyda kamanike'. Kenpa'ti aya'ada Jesucristotaj kan'nigpeike'. Kenyo'da kaike'.

⁷Yan'tiahuayti', Cristo 'urunanada o'epo konig e'sihui'yo e'huarakte aya'ada bo'tiahuayapone. Kenomeyakon on'pidtuka'uyatenig'a Cristotaj on'tiahuayapo. Nogbaya' nogbaya' nog aratbut nog aratbut aya'bayoda huae'eri aya'ada yan'tiahuayapet. Pai'nanada o'nepo yan'bahuikapet. Huakka' on'mepukpo yan'bahuikapet. Ken konigda o'eapo.

⁸"Do Dios ijjeipo huakkuru huae'eri ijje. Konig la letra A huakkuru letra o'ika'nig do huakkuru huae'eri ijje. Ijjeonhuahuikay. Kenpa'ti kene'huaya' huae'eri ijjeipo konig la letra Z kene'huaya' letra o'ika'nig

do kene'huaya' huae'eri ijjeý, ijjeonhuahuika'apoy." Huairi Diosa oa'uyate. Kenyo'da teýda o'epo aya'da ka'dik o'e. Oy o'ika'. A'ennada o'ika'uyate. Nogok mo'nigtiakapone.

**Cristo 'urunanada o'enig Diosa
Juantaj o'tiahuay'ea'uyate.**

⁹ Juan ijjeþo Cristotaj huaknopoe'eri ijjeþo opuden huama'buyonig ijjeý. Opudomey Jesucristotaj moknopoeþo pai'da mo'nopo'ede. Opudomeyere dokon pai'da ijnopo'eonhuahuay. Opudomeyere Diosen Huairi Jesucristotaj oknopoika'po o'nigpeika'ne. Opudomeytere Cristo bo'tihuapoke'po Diostaj oknopoika'po o'nigpeika'po batikhue' o'ika'ne. Diosen Huadak Hua'a ijmanbatia'pakikame'nok kenpa'ti Jesucristotaj ijmanbatia'pakikame'nok huagkuta'meýyo Patmosyo huabokereka bo'tohua'uyne.

¹⁰ Patmosyo domingote, Huairi Jesucristotaj e'tiona'pakikame'noete Diosen Nokirega me'nopo'toeonhua'depo ta'poyen do'taj be'api' Jesucristoapi' 'utta'da menokoy'uyne. Konig trompetatone'a eapa' 'urua'da mena'uyne. Kentaj ijpee'uy.

¹¹ —Do konig la letra A ijjeþo, huakkuru huae'eri ijjeþo ijnoeonhuahuikay. Kenpa'ti konig la letra Z kene'huaya' huae'eri ijjeý. Kenda i'tiahuaydenig beroba'te yamanigmadoya'. Asia huadariyo huaknopoe'eritaj yamanigba'ta'mona'. Huakka' jakyo huaknopoe'erien jakyo ogkupopakika', Efeso huakka' jakyo huaknopoe'eritaj yamanigba'ta'mona'. Esmirna huakka' jakyo huaknopoe'eritaj yamanigba'ta'mona' kenpa'ti Pérgamo huaknopoe'eritaj, Tiatira huaknopoe'eritaj, Sardis huaknopoe'eritaj, Filadelfia huaknopoe'eritaj, Laodiceaya' huaknopoe'eritaj yamanigba'ta'mona'. —Mena'uyne.

¹² Be'api' ijnopoeþo tanya' ijkorudpo oro huaka' siete huabid huakjeý huakpaka' ijtiahuay'uy. ¹³ Ke'na konig Diosen Huasi'po Diosa o'ta'mona'uyate, huabokerek hua'ite o'bopo oro huakjeý huakpaka' nopoyo ijtiahuay'uy. Huabokerek e'bo'te ijtiahuay'uy. Konig huairitone' 'urua'da o'do'tika'nig yudtaj huabidokda e'ot ijtiahuay'uy. Huabidokda o'otpo, huakagkate e'tie' orobijtone' o'otuy. ¹⁴ Huakuhuij yerenanada konig kutajmenonig konig huakupakuno'te yerenanada o'ika' ken konig huakuhuij o'epo, huakpo konig ta'ak diga'da e'bapakonig eyda o'epo, ¹⁵ hua'ikon 'urunanada o'epo konig siroeyonig eynanada konig senognada o'epo ken konig hua'i 'urunanada o'epo, 'utta'nanada oa'po konig huahuetone' eapa' 'utta'nanada o'ika' konigti ke'na 'utta'nanada oa'po. ¹⁶ Ke'nenba' huada'kopen siete siokpo o'eme'. Teyda o'epo o'toeme'. Diosen hua'a ighua'da o'mana'ika'nig konig ke'nen huakittaya' siro o'orokme'. Siro botpenpenda igku'etda o'epo, ke'nenkok konig niokpo eynanada o'ta'teika'. Ke'nenkok niokponig eynanada o'eme'. Kentaj ijtiahuay'uy.

¹⁷ Huairi Jesucristotaj ijtiahuay-depo e'bueyonig ke'nen'ita'pote ijhuekon'uy. Konig huakka'nanada ijme'pukpo ijhuekon'uy. Huada'kopen be'tibata'tepo,

—Me'pukhue' yae'. Do huakkuruda huae'eri ijjeý kenpa'ti kene'huaya' huae'eri ijjeý. ¹⁸ Doyo'da ijnoeonhuahua'apoy. Do ijbuey'uynig'a onte'ti ijnoyhuadpo batikhue'ada ijnoeonhuahuika'apoy. Aratbut bueydik o'neapo mana'dik ijjeý kenpa'ti aratbutkudaktaj matoika'dik ijjeý. ¹⁹ Kenda i'tiahuaydenig yamanigmadoya'. Kenda konig oyda o'e kenpa'ti konig o'eaponig yamanigmadoya'. ²⁰ Siete siokponig ke'na o'ne. Kenpa'ti oro huaka' siete

huakjey huakpaka' ke'na o'ne Diosa soata'yo o'nopoika'uyate. Diosa manopoeahue' o'unhuahuika'uyunig'a oyda ijmanopoea'apoy. Ken siete siokponig siete huakka' jakyo huaknopoe'erien huamatoe'eri huairi o'ne. Siete huakjey huakpaka' siete huakka' jak huaknopoe'eriomey kenda o'ne. —Huairi Jesucristoa kurudya' mename'ne.

Huaknopoe'eri siete huakka' jakya' egkupopakika'yo yamanigmadoya' Cristoa ona'uyate. Efeso huakka' jakyo huaknopoe'eritaj Juana o'manigmadoya'uyate.

2 Efeso huakka' jakyo huaknopoe'eri huamatoe'eri huairitaj yamanigmadoya'. In ona'nigda yamanigmadoya': "Do Huairi Jesucristo ijje'po do'hued huada'ko huaba' siete siokpo ijmatokikay. Siete oro huaka' huakjey huakpaka'te ijhua'ikay. Huaknopoe'eriere ijkay. ² Aya'da huaknopoe'eri ogkika' ijmaknopoe'y. Opuomey Efeso huaknopoe'eri diga'da Diosen bo'kika'nig kenda o'noknopoe'ne. Do'taj mo'nigpeika'po huakka'da bo'kika'depo batikhue'ada bo'kika'nig o'noknopoe'ne. Huabokerek opudomeyere o'nepo dakhuea' ogkika'nok onte'ti oro'omeyere kupopakhue'dik mo'ene, mo'mana'ika'uy. Kenda o'noknopoe'ne. Kenpa'ti nogomey huamanmadika'eri opudomeyere o'nepo, 'Diosa huata'mona'eri huamanmadika'eri o'ey.' Nama'da mona'uyne. Kenomeytaj daka' mo'batiahuaydepo mo'peepo da huaa'eri o'ne, mo'nokotuy. ³ Do'taj moknopoe'po daka' moknopoe'po pai'da mo'nopo'eonhuahuika'po okbatikhue'ada moknopoeonhuahuika'po do'taj huakka'da bo'kika'po aroghue'ada bo'kika'uyate. ⁴ Huakkuruda do'taj o'noknopoe'po do'taj huakka' di'da

o'nika'uy. Kenpa'ti huayahuaya huakka' di' mo'maika'uy. Oynayo suhuigda di' on'maika'ne. Kenda dakhue'da o'enok konig pakhue' ijje'y. ⁵ Konig huakkuruda huayahuaya di'da mo'maika'uy kenpa'ti do'taj huakka'da di'da o'nuyne, kenda okkahuehue' yanika'. Yan'nopo'korea'. Konig huakkuruda huakka'da di' o'nuyne onte'ti di'da me'nika'. Nopo'koreahue' ee'nayo opudomeytaj on'huahua'apone. Castiga a'magkaya'po on'huahua'apone. Nopo'koreahue' ee'nayo konig huakjey e'bakkay'onig opudenbaya' onte'ti do'taj oknopoe'hue' o'neapone. ⁶ Opuomeyanayo huadakda boka'po nicolaiftas nama'da en'manmadika'taj bo'huadiayne. Dokon nicolaiftas nama'da en'manmadika'taj ijbahuadiay. ⁷ Diosen Nokirega huaknopoe'eritaj o'mana'nigda daka' aya'ada kan'pee': Opuomey daka' o'noknopoka'ne on'nigpeika'po okbatikhue'ada on'nigpeika'po konig dakhuea' kikahue' mo'epo gana huaka'eri mo'eapo. Kurudyo Apag Diosere durugnanada mo'eonhuahuika'apo. Efeso huaknopoe'eritaj yamanigmadoya'." Jesucristoa do'taj Juantaj kenpa' mename'ne.

Esmirna huakka' jakyo huaknopoe'eritaj Juana o'manigmadoya'uyate.

⁸ Esmirna huakka' jakyo huaknopoe'eri huairitaj yamanigmadoya'. In ona'nig yamanigmadoya': "Do huakkuruda huae'eri ijje'y. Do kene'huaya' huae'eri ijje'y. Ijbuey'uyunig'a onte'ti kubarakya' ijnoyhuadpo onte'ti ijnoeonhuahuikay. Opuomey huaknopoe'eritaj o'nona'po: ⁹ Aya'da bo'kika'nig aya' pai'da mo'nopoika'nig kenda ijnopoe'y. Opuomey katepi' matoe'hue' mo'epo pai'da mo'epo Diostaj moknopoka'po

Diosen huakka'da mo'matoika'ne. Kenda ijnopoe. Judío aratbuta opudomeytaj mo'huamahui'ika'nig. Kenda ijnopoe. Oro' judío huae'eri o'ey. Diosen aratbut o'ey. Nama'da mona'po toto'taj on'nigpeika'po toto'en o'nika'.¹⁰ Opudomey huaknopoe'eritaj dakhuea'da mogka'aponig'a me'pukhue'da yane'ti'. Toto'a kenda o'pakpo menpa'ti Diostaj oknopoebatikhue'da e'dik ya'eta'po a'nopoeya'po suhue'da opudomeytaj huabakuda' jakyo bo'kuda'apone. Diez huame'noe pai'da mo'nopo'eapo. Pai'da huabueydikteda e'ada do'taj okbatikhue'da menoknopoeponenigpeika'nok dakhuapa bo'yokapone, Diosere mo'noeonhuahuika'apo.¹¹ Diosen Nokirega opudomey huaknopoe'eritaj mona'nig daka' aya'ada yan'pee'. Opudomey huaknopoe'eri okbatikhue'da eknopoeonhuahuika'nayo konig gana huaka'eri mo'epo e'bueyde'te ta'akyo maenhue' mo'eapet." Esmirna huaknopoe'eritaj kenpa' yamanigmadoya' Jesucristoa do'taj Juantaj mena'uyne.

Pérgamo huakka' jakyo huaknopoe'eritaj Juana o'manigmadoya'uyate.

¹² Pérgamo huakka' jakyo huaknopoe'eri huairitaj yamanigmadoya'. In ona'nig yamanigmadoya': "Do Diosen hua'a huamana'eria o'nona'ne. Diosen hua'a konig siro botpenpenda igku'etda o'ika'nig o'nona'ne: ¹³ Aya'da bo'kika'nig ken do'a ijnopoe. Huakka' jakyo kente opudomey mo'noika' aya'ada toto'taj e'nigpeika'ta' on'pakika'. Opudomeyen huakka' jakyo toto' konig huairi ee'pi' opudomeynayo do'tayo'da e'nigpeeta' bo'pakika'. Do'taj moknopoeonhuahuika'po batikhue' mo'ene. Keyo o'nen huakka' jakyo

kente toto' o'ika' Antipasa hueretda huadik o'mana'ika'po, Jesucristotaj yanoknopoe' o'mana'ika'uy. Antipasa meknopoika'nok nog huabokereka o'darakuyate. Kentaj e'darakde'te opudomey do'taj o'noknopoeponenigpeika'nok do'taj o'noknopoeene.¹⁴ Opudomey huaknopoe'eri Pérgamoya' suhue'ada nama'da bo'kika'po opudomeyere suhue'ada nama'da huaknopoe' o'noknopoeika'. Konig a'nennada Balaam nama'da o'manmadika'uyate. Dios e'ketka'taj 'uhua on'arakpo e'nigmahuigde' Israel aratbut ken huaen kan'bapike' kenpa'ti Israel aratbut nogen huatoe'taj nogtaj nogtaj kan'bakde'ike' Diostaj dakhuea' kagkike'. Kenda Israel aratbuttaj yamana'. Balaama Balac gobiernu huairitaj nama'da kamanike'po ona'uyate.¹⁵ Opudomeyerekon suhue'ada kenda nicolaítas aratbut nama'da on'manmadikika'uyate. Kenda o'noknopoeponenigpeika'nok on'manmadikika'. Kenda nicolaítas on'manmadikika'uyatenigtaj pakhue'nada ijjeponenigpeika'nok ijdiayikay.¹⁶ Konigepo yan'nopo'koreati'. Nama'da huaknopoe'eritaj yan'maenti'. Nopo'ko-reahue' ee'nayo castiga a'magkaya'po opudomeytaj ijhuatiakapoy. Konig siro huiyokda do'huedkittaya' o'orokpo nama'da huaknopoe'eritaj ighua'da ijmana'apoy.¹⁷ Diosen Nokirega me'nopo'toenok o'nona'ne. Opudomey huaknopoe'eritaj do'hua o'nona'nig aya'ada daka' yan'pee'. Opudomey huaknopoe'eri oknopoebatikhue' ee'nayo konig toto'taj huayakhue' huaka'eri mo'eapo. Konig Diosa maná aypo Israel aratbuttaj o'bayokika'uyate opudtaj mo'noeanhuahuika'apone. Kenpa'ti huabodik on'dikka'apone. Huidyerete huabodik on'nigmadoya'ne. Ken huid huatoe'eriayo'da huabodik on'nopeapo." Kenda Pérgamo

huaknopoe'eritaj yamanigmadoya'
Jesucristoa do'taj Juantaj mena'uyne.

**Tiatira huakka' jakyo
huaknopoe'eritaj Juana
o'manigmadoya'uyate.**

¹⁸Tiatira huakka' jakyo hua-
knopoe'eri huairitaj yamanigmadoya':
"Opudomeytaj o'nona'po Apag Diosen
Huasi'po ijje'po do'hued huakpo konig
ta'akonig o'epo aya'da bo'kika' kenda
on'tiahuayika'ne. Kenpa'ti aya'da
huanopoya' mo'nopoika'nig kenda
ijnopoikay. Do'hued'i konig siro
jeynanada o'epo kenda Dios o'ika'.
Dokon konigti ijkay. Konigti iija'ikay.
Nogpa' nogpa' ahue' ijkay. ¹⁹Aya'da
bo'kika'nig ijnopoey. Nogomeytaj
di' mo'maika'ne. Diostaj doeretaj
moknopoika'ne, pai'da aratbut
huae'eritaj bo'tihuapokika'. Kenoka'
pai'da mo'nopo'eonhuahua'po oknopoe-
batikhue'ada moknopoeonhuahuika'.
Kenda ijnopoey. Huakkuruda do'taj
moknopoe'uyate. Oynayo huakka'da
moknopoe'ne. ²⁰Nogda nogtiada
dakhuea' boka'po opudere ettone' Jez-
abel o'ika'po opudtaj monmadikika'ne.
Nama'da monmadikika'nig'a
keje', oro'omeytaj onmadikahue'
yae', onahued mo'ene. Diosen
huamanbatia'pakeri ijje'y, Jezabel
ea'ada do'hued huanigpeika'eritaj
engaña e'magka'ada nama'da o'man-
madikika'. Nogen huatoe'taj bakdejdik
mo'ene, nama'da o'manmadikika'.
Kenpa'ti 'uhua dios e'ketka'taj
o'nigarakdepo e'nigmahuigde' ken
huen bape'dik mo'ene, nama'da
Jezabel do'hued huanigpeika'erimeytaj
o'manmadikika'. Kenda dakhuea'da
o'kika'. ²¹Yanopo'korea', yanopo'korea'.
Nogok nogok ijhue'da Jezabeltaj
ena'ika'tada e'nopo'korea'ta' pakhue'
o'uyate. Nogtaj nogtaj huabokerektaj
e'bakdejta' o'eretpakpo e'batikta'

pakhue' o'uyate. ²²Oynayo Jezabeltaj
castiga yogka'apoy. Huatai'yo dakhuee'
onpahuedpo pai'da o'nopo'eapo.
Kenpa'ti kenomeya Jezabeltaj
on'nigpeika'po konigti dakhuea'
ogkika'po nopo'koreahue' e'ne'nayo
kenomeytakon castiga ijmagka'apoy.
Huakka' pai'da on'nopo'eapo.
²³Kenomey konig Jezabelensi'ponig
Jezabeltaj huanigpeika'eri o'nepo
dakhuea' ogkika'nok, kenpa'da
ijbarakapoy. Kenda huanopoya'
mo'nopoika' kenpa'ti bo'pakika'
doa ijnopoey. Kenpa'ti opudomey
huadak e'kika'nayo huadakda
o'nogka'apone. Dakhuea' eka'nayo
castiga o'nogka'apone. Kenoka'
huaknopoe'eri aya'ada do'taj
yan'nopounapet. ²⁴Opudnayo suhue'da
Tiatira huaknopoe'eri Jezabelen
e'manmadika'taj nigpeehue' mo'e
kenpa'ti toto'en e'ireg e'manmadika'
konig Jezabela o'manmadikika'nig
opudomey oknopoe'hue' mo'ene.
Nogiti nogiti nogda kika'dik mo'ene.
Onahue' ijeapoy. ²⁵Opudomeyte do
tiakhued ee'ted kenda oy huadakda
bo'kika'po nogiti nogiti nogok nogok
batikhue'da huadakda yag'kikati'.
²⁶Opudomey huaknopoe'eri konig
huayakhue' huaka'eri mo'epo kenda
do konig ijpaki e'kika'nayo kenpa'da
bo'kadhuahuika'po nogok doere aya'
aratbut aya' huadaribayo nogyo nogyo
aya'tada ighua'da o'mana'apone.
²⁷Konig do'hued Apag Dios mena'po,
be'teypaka'uyne, opudomeykon
doere teyda o'eapone. Ighua'da
mo'mana'apo. Diosen taka'taj barakdik
mo'eapone. Konig siropa'a sorokkosotaj
sakdik o'e konigti Diosen taka'taj
magka'dik mo'eapone. ²⁸Kenpa'ti
Diosa siokpo magkesionig jeyda
o'enig konigti jeynanada iijenok do'taj
'urunanada o'noknopoeapone. ²⁹Diosen
Nokirega me'nopo'toepo opudomey

huaknopoe'eritaj do'hua o'nona'nok aya' daka' yan'pee'." Kenda Tiatira huaknopoe'eritaj yamanigmadoya' Jesucristoa do'taj Juantaj mena'uyne.

**Sardis huakka' jakyo
huaknopoe'eritaj Juana
o'manigmadoya'uyate.**

3 Sardis huakka' jakyo huaknopoe'eri huairitaj yamanigmadoya': "Opudomeytaj o'nona'po Diosen siete Nokirega me'nopo'toene. Kenpa'ti siete siokpo ijtoepo: Opudomey Sardis huaknopoe'eri aya'da bo'kika'nig kenda ijnopoe'y. Diostaj o'noknopoe'po Diostaj on'nignoe aratbuta opudomeytaj nama'da bo'huaa'nig'a Diostaj e'bueyonig mo'epo Diostaj eknopoe' mo'batikay'uynig'a. ² Yan'nopo'korea'. Diostaj ya'nonmabo'ika'. Onte'ti nogiti nogiti do'taj menoknopoe'. Konig mo'bueyaypo konig Diosa o'paknok suhue'da bo'kadhua'uy. Ken konig bo'kika'nig Diosnayo pakhue' o'e, ijnopoe'y. ³ Huakkuruedda Diosen huadak hua'a e'manmadikade'te mo'peedepo moknopoe'uyate kenpa'ti daka' mo'nigpeika'uyate. Konig a'nennada do'taj daka' moknopoe'ika'uyatenig okkahuehue' yanika'. Oyda suhuigda moknopoe'depo onte'ti yan'nopo'korea', onte'ti daka' yanoknopoe'po yan'nigpeonhuahuika'. Nopo'koreahue' ee'nayo ekpoe' nighue' ee'te opudomeytaj on'huatiakapone. Castiga a'magkaya'po on'huatiakapone. Konig ekpoe' nighue' ee'te huabereeri on'tiakika'. Konigti do'taj ekpoe' nighue' ee'te on'huatiakapone. ⁴ Sardis huakka' jakyo opudomey huaknopoe'eria suhue'ada dakhuea' kahue' mo'ika'uy. Do'taj moknopoe'ika'depo okbatikhue'ada daka' mo'nigpeika'nok yerenanada bo'otika'po konig 'uru'nopo'da doere on'noeonhuahuika'apo. ⁵ Kenomey

do'taj moknopoeonhuahuika'po okbatikhue'ada moknopoeonhuahuika'po kenpa'ti okbatikhue'ada do'taj mo'nigpeonhuahuika'po konig huayakhue' huaka'eri mo'epo doere yereda yudtaj bo'otika'apo doere mo'noeonhuahuika'apo. Opudomeyendik Diosen huanoeonhuahuika'ba'te e'timadoya'de' o'epo Diosa diktihuekehue' o'eapo. Kenpa'ti Diosa e'peete Diosen huata'moneri en'peete 'Inomey do'hued huaknopoe'eri o'ne.' Ijbatia'pakapoy. ⁶ Diosen Nokirega me'nopo'toenok opudomey huaknopoe'eritaj do Cristoa o'nona'nig aya'ada daka' yan'pee'." Kenda Sardis huaknopoe'eritaj yamanigmadoya' Jesucristoa do'taj Juantaj mena'uyne.

**Filadelfia huakka' jakyo
huaknopoe'eritaj Juana
o'manigmadoya'uyate.**

⁷ Filadelfia huakka' jakyo huaknopoe'eri huairitaj yamanigmadoya': "Opudomeytaj o'nona'po, do Diosenyo'da ijnignoikay. Diostayo'da ijnigpeikay. Hueretda Diosen Huasi'po ijje'y. Konig David huairi o'uyatenig konigti huairi ijje'y. Teyda mana'dik ijikay. Diosyo yagkud. Dios Huairiensi'po mo'ene. Suhue'tada ona'dik o'nene. Do'hua enade'te Diosyo bakuddik mo'eapone. Nogomeytaj: Tokudhue'dik o'nene. Diosensi'po ehue' mo'ene. Ona'dik o'nene. Do'hua kenpa' enade'te kudhue'dikda o'neapo. ⁸ Aya'da opud bo'kika'nig ijnopoe'y. Do'taj menhuatiakpo do'taj me'noknopoe'po Diosensi'po yaneti'. Opudomeytaj o'nona'uyne. Diosyo kudhue' yane'. Be'api' opudomeytaj onahue'dik mo'ene. Suhue'da tey ee'pi' do'taj kenpa'ti do'hued huadak hua'ataj mo'nigpeika'. Kenpa'ti Jesucristotaj yoknopoe'y. Mo'batia'pakika'ne. ⁹ Diosen aratbut o'ey. Suhue'ada nama'da oda'ika'.

Diosen hueret huae'eri ehue' o'ne. Kenomey konig toto'en huanaba' o'nepo toto'taj on'nigpeika'po do'taj eknopoe'ta' pakhue' o'nepo opudomey huaknopoe'eritaj diga' on'tierikika'. Nogoknayo do ijpaknok kenomeya opudomeytaj konig huairitaj hua'ikudate bo'tihuadapone kenpa'ti opudomeytaj di' ijmaika'nig ijmanopoea'apoy. ¹⁰ Do'taj daka' men'nigepo men'nigpeonhuahuika'. O'nona'uynok opudomey daka' mo'nigpeika'dene. Konigepo kenoka' aratbut huabada pai'nanada on'nopo'eonhuahua'depo opudomeytaj on'batioka'apone kenpa'ti on'tihuapokapone. Menpa'ti huereta'da huaknopoe'eri ya'neta'po huereta'da huaknopoe'eri ehuepi' ya'neta'po aya'tada pai'nanada on'nopo'eanhuahua'apone. ¹¹ Onte'ti idada ijtiaapoy. Buttida hua'a daka' oynayo moknopoe'po do'taj di' mo'epo mo'nigpeika'ne. Okbatikhue'ada daka' menoknopoe'. Do'taj o'noknopoe'po okbatikhue'ada do'taj di' menika'. Kenpa'ti okbatikhue'ada menigpeika'. Kenda e'kika'nayo be'api' o'nen e'neonhuahuika'taj oktiparathue'dik me'neapone. ¹² Aya'ada do'taj me'no-knopoeonhuahuika'po okbatikhue'ada me'no-knopoeonhuahuika'po konig toto'taj huayakhue' huaka'eri mo'eapone. Diosere ijmanoeonhuahuika'apoy. Kenpa'da durugnanada Diosere o'neonhuahuika'apo. Diosya' be'api' okbatohuahue'dik o'neapo. Diosensi'po o'nika' aya'ada on'nopoeapo. Huabo Jerusalén Diosen huakka' jak kurudya' o'huarakapo. Kenomey toto'taj huayakhue' huaka'eri Diosen huabo jakyo Jerusalényo o'nika' aya'ada on'nopoeapo. ¹³ Diosen Nokirega me'nopo'toe'po o'nona'po opudomey huaknopoe'eritaj do'hua o'nona'nok aya'ada daka' yan'pee'." Kenda Filadelfia huaknopoe'eritaj

yamanigmadoya' Jesucristoa do'taj Juantaj mena'uyne.

**Laodicea huakka' jakyo
huaknopoe'eritaj Juana
o'manigmadoya'uyate.**

¹⁴ Laodicea huakka' jakyo huaknopoe'eri huairitaj yamanigmadoya': "Kenda ia'nig ijka'apoy. Diosen hua'a buttida ijmana'ikay. A'nnenanada Diosere ijjedepo aya'da bo'tiahuayika'nig ijka'uy. Opudomeytaj kenda o'nona'apone. ¹⁵⁻¹⁶ Aya'da bo'kika'nig do'hua ijpaknaye. Jesucristotaj daka' ijpaknaye nama'da bo'ika'nig'a 'urunanada nigpeehue' mo'ika'po suhuignanada bo'pakpo do'taj suhuigda on'nigpeika'ne konigepo opudomeytaj e'ok ekenpa' e'ka'ta' ijpaknig'a. ¹⁷ Huakka'da o'matoey. Huakka'da o'bae'uy. Nogiti pakhue' o'ey. Kenpa'ti 'uruda o'ey. Nama'da mo'nopoe'po bo'ika'nig'a. Diostaj dakteynopo' ehue' mo'enek opudomeytaj be'api' matinepahui'dik o'nepo Diosen e'nopoika'nayo pai'nanada mo'ika'po opudomey eknopoenkahue' mo'ika'ne. Kenpa'ti konig Diosa opudomeytaj e'nigkika'ta' o'pakika' kendakon oknopoekahue' mo'ika'po kenpa'ti Diostaj konig 'uruda yudtaj nigbaothue' e'ika'nig Diostaj 'urunopo' ehue' mo'ika'ne. ¹⁸ Do'taj daka' menoknopoe'po dakteynopo'da yag'kika'. Konig oroyeretaj diga'da e'tihuede'te 'uruda oroyo' o'ika'. Konigti opud do'taj yan'nopo'korea' onte'ti nama'da nopoe'hue' yanika'. Daknopo'da yag'kika'. Onte'ti daknopo'da do'taj menoknopoe'po. Do'taj durugnanada mo'eapone. Konig yudtaj e'manbasa' keregda o'ika' konigti 'urunopo'da yag'kika'. 'Urunopo'da boka'po Diostaj okbirahue' mo'eapone. Kenpa'ti konig eknopoesadapa' onte'ti Diosen

daka' bo'tiahuayapone. Kenda Dios e'nigka'ta' o'pakpo 'urunanada moknopoeapone. ¹⁹ 'Dakhuea' boka'ne,' aya'tada di' ijmaepo ijmanikay. Kenpa'ti kenomey kan'nopo'kore'po castiga ijmagakikay. Konigepo diga' yan'deretpakpo do'taj yan'nopo'korea'. ²⁰ Ken konig opudomey huanopoya'da do'taj e'dik o'nene ijbatiapakapoy. Men'pee'. Konig huabokerekapi' opudomeyen jakyo on'tiakdepo 'Ijtiaki,' eade'te kentaj mo'pee'po mo'nigokhuike'po mo'bakuda'ika'. Ken konig e'nopo'toika'ta' ijpaknok do'taj me'de'ika'. Opudomeyere ijika'apoy. ²¹ Okbatikhue'ada opudomey do'taj moknopoeonhuahuika'po konig toto'taj huayakhue' huagka'eri mo'eapone. Doere kurudyo Diosen huahuadte bo'huadikapone. Keyo 'urua'nanada mo'eapone. Do Diostaj ijnigpeika'uy toto'taj huayakhue' huagka'eri ijje'uynok Diosa kurudyo me'behuika'uyne. Kenere huairi ijje'po ijuadikay. Konigti opudomey toto'taj huayakhue' huaka'eriomey doere huairi kurudyo bo'huadikapone. ²² Diosen Nokirega me'nopo'toenok opudomeytaj o'nona'po opudomey huaknopoe'eritaj do'hua o'nona'nok aya'ada daka' yan'pee'ika'." Kenda Laodicea huaknopoe'eritaj yamanigmadoya' Jesucristoa do'taj Juantaj mena'uyne.

Kurudya' Diostaj "Dios huadakda o'e. Aya'da o'ka'uyate." Huikudate on'tihuadpo veinticuatro huairitone'a on'batia'pakika'uyate. Kenda Juana o'pee'uyate.

4 Nogoka' kurudyo do ijmabopo akbogpe ekhuike' ijtiahuay'uy. A'nen-nada konig 'urua'nada trompeta Cristoa 'utta'da do'taj Juantaj mena'uyne. On-te'ti konigti mena'po:

—Iyo do'te behuatiak. Nogoknanada konigti o'eapo o'tiahuay'ea'apone. — Mena'uyne.

² Ijhuiti ehue' Diosen Nokirega me'nopo'toe'uyne. Kurudyo konig huairitone'en huahuad ijtiahuaymey. Apag Dios kentada o'huadika'. ³ Apag Dios senogda konig jaspe 'uruda huid kenpa'ti konig cornalina huidbed senogda o'e, Apag Dios konig senognanada o'ika'. Nogyo nogyo huahuad huaneg 'urunanada togke' o'e. Togke' senognanada konig esmeralda huid senognada o'e. ⁴ Kenpa'ti Dios huairien huahuad huatiokpe huaneg veinticuatro huairitone' on'bahuadika'. Huairien huahuadte huairitone' on'bahuadika'. Yereda yudtaj on'otika'po oro huakupetada e'ka' huakuot on'kuotika'. ⁵ Diosen huahuadya' ojbed o'hua'ika' kenpa'ti 'utta'da konig kurud ea' doa Juana ijje'uy. Diosen huakkurupen Diosen siete Nokireg o'nika'po siete huakjeitone'onig o'nokpakika'. ⁶ Dios Huairien kuruteda konig huaduyda konig vidrionig irida ijtiahuay'uy.

Kenpa'ti Apag Dios huahuad huaneg cuatro huanoeonhuahuika'eri o'nepo, huaso' huaneg huakpo on'toika'. ⁷ Huakkuruda huanoeonhuahuika'eri konig apetpetonig o'e'uy. Bottaa'te konig vacanig o'e'uy. Bapaa'te konig huabokerekkokonig o'e'uy. Onte'ti botta' bottaa'tea' konig huatoposig e'yorepa' o'e'uy. ⁸ Kenomey cuatro huanoeonhuahuika'eri okajpe on'toe. Nogtia nogtia huanoeonhuahuika'erien seis okajpe on'toika'. Huaso' huaneg huakpo on'toika'. Huanopo'yobeta' huakpo on'toika'. Apag Diostaj o'nona'ika'po:

Onnayo kenpa'da huadak i'ika', kenpa'da 'uruda i'ika', Apag Dios. Onnayo kenpa'da huadak i'ika', Apag Dios. Onnayo kenpa'da

'urunanada i'ika', Apag Dios. Dios Huairi i'e. Teynanada i'ika', Dios. Aya'nanada ka'dik i'e. A'ennada i'noeonhuahuika'uy. Kenpa'ti oy i'noeonhuahuika'po. Nogoknadakon i'noeonhuahuika'apo, Apag Dios. Kenda cuatro huanoeonhuahuika'eria o'nona'ika'po, batikhue'da huame'noe sikyoere o'nona'ika'.

⁹⁻¹⁰Urunanada i'ene, Dios. Dakiti, Dios, o'na Dios Huairi i'ene, i'noeonhuahuika', Dios. Kenda onte'ti onte'ti onpayo' e'nonade'te veinticuatro huairitone' huikudate on'tibahuadpo Dios Huairi huanegte huikudate on'tibahuadpo oro huakupetada e'ka' huakuot Diostaj on'yokpo, Diostaj on'batadi'kea'po,

¹¹Dios Huairi i'epo kenpa'da huadakananada kenpa'da 'urunanada i'epo, onyo'da teynanada i'e. Aya'ada kada'ike'. Konigepo aya'tada i'ka'uyate. Konigepo i'paknok aya'da o'ika', kenpa'ti i'pakpo aya'tada i'ka'uyate. Kenda veinticuatro huairitone' Huairi Diostaj o'nona'ika'.

Beroba' kenpa'ti ovejasi'po Juana o'tiahuay'uyate.

5 Kenoka' beroba' e'korig Dios Huairien huada'koba'pen o'toepo beroba'tiojpen kenpa'ti huakiregpen e'madoya' ee' ijtiahuay'uy. Beroba'te sieteta' e'tiondapike' o'enok okkujhue'dik o'uy. ²Diosen huata'moneritaj ijtiahuay'uy. Teynanada o'ika'po,

—¿Be'a huadaknopo'nada ya'e. Beroba' sieteta' e'tiondapike' okkujdik ya'ne? ¿Beroba'taj kan'tiahuaye'po be'a okkujdik ya'e? —Diosen huata'moneria 'utta'da o'mana'uy.

³Ken beroba' be'api' nogtiapi' okkujhue'dikda o'nuy. Kuruder, huadarieri soroktoeripi' en'uktada kan'tiahuaye'po be'api' okkujhue'dik o'nuy. Nogtiapi'

okkujhue'dik o'nuy. ⁴Konigepo be'api' huadaknopo'nada yanetpi' ijnopoepo beroba'taj okkujdikpi' tiahuaydikpi' bahuahuayhue'da ijje'po huakka'da ijhui'kuy.

⁵—Nogiti huikhue' yae'. Judá aratbut nogtida teyda huairi o'epo konig León o'epo Huairi Daviden adhuea' huayayo o'epo cruzte huayakhue' mo'nigka'uyate. Kenpa'ti e'bueyada o'noyhuadpo huayakhue' mo'nigka'uyate. Konigepo sieteta' e'tiondapike' okkujdik o'e. Beroba'taj tikujdik o'e. —Nogtiada huairitone'a mena'uyne.

⁶Onpapayo' Diosere kenpa'ti cuatro huanoeonhuahuika'eri eretnopoyoda kenpa'ti huairitone' eretnopoyo ovejasi'ponig Jesús hua'ite o'boika'. Kentaj ijtiahuay'uy. Oro'tehuapa' o'nigarakuyate. Siroa e'tukka'en e'en' okiogde' o'epo ovejasi'po huakute siete huakupi kenpa'ti siete huakpo o'ika'. Siete huakpo Diosen Nokireg o'ne. Diosen Nokireg huabada huadaribayo ohua'e'ika'. Keyo aya'tada Diosa o'tiahuaypo o'nopoika'. ⁷Ovejasi'po Diostaj o'huahua'depo ken beroba' Diosen huada'koba'pen o'bae'uy.

⁸Beroba' e'ma'toede'te cuatro huanoeonhuahuika'eri veinticuatro huairitone'ere Ovejasi'potaj huikudate on'tihuadpo aya'ada huairitone'a arpa on'beta'po oro siropu' copa on'toepo, copate kenda 'uru'huieda o'epo Diostaj huaknopoe'eria en'tiona'pakika' kenda Diostehuapa' huieda o'ika'. ⁹⁻¹⁰Huabodikda on'batadi'kea'po:

Jesucristo i'e. Dakhuea' huaka'eria bo'arakuynok o'nen mimia o'nigorokpo huakka' aratbuttaj dakhuea' e'ka' i'manopo'yarea'po o'bae'uy. Nogda nogda aratbut, nogda nog hua'a huaa'eri, nogda nogda huakka' jak huae'eri, nogda nogda huadaribayo huae'eritaj o'baepo kenomeytaj

Diosen huairi kenpa'ti Diosen
sacerdote bo'yahuea'depo. Aya'tada
huadariyo on'mana'ika'apo
kenpa'ti on'ta'mona'ika'apo.
On'batadi'kea'uy.

¹¹⁻¹² Dios e'huae'yo cuatro huanoeon-
huahuika'eri, huairitone'ere huakka'-
nada millones Diosen huata'moneri ijbati-
huaypo kenpa'ti ijmape'emey,

Diosen Ovejasi'potaj on'nigarakuy-
atenok ke'na huairi teyda kae'po,
aya'tada ta'mona'dik kaike'po,
aya'da ke'nenyo'da kabae'po aya'da
kanopoe'po, aya'tada teyda ka'dik
kae'po, ke'nayo'da huadaknanada
o'e kan'manbatia'pakike'po,
'urua'nanada o'e. Aya'ada
batia'pakdik o'nika'apo.
Aya'ada huata'moneria 'utta'da
o'da'nok kenda ijpee'uy. ¹³ Dios
Ovejasi'poere kenpa'da huadakda
o'nika'. Dakiti. Ya'nona'ika'.
'Urunanada mo'ene. Teynanada
mo'ene. Ya'nona'ika'.

Diostaj kenpa'ti Ovejasi'potaj nogok no-
gok yan'batia'pakonhuahuika'. Kenda
aya'da en'da'te, aya' Diosa o'ka'uy-
atenig'a aya' kurudyo huae'eria en'-
da'te, aya' huadariyo huae'eria en'-
da'te, aya' soroktoyo huae'eria en'da'te,
aya' huahueyo huae'eria en'da'te, do'hua
ijpee'uy.

¹⁴ —Kenda kaike'. —Cuatro
huanoeonhuahuika'eria o'da'uy.

Kenpa'ti veinticuatro huairitone'
huikudate on'tibahudapo, “Dios 'uru-
a'nanada o'e. Kenpa'da huadaknanada
o'kika'. Dios huanoeonhuahuika'eri
o'e.” O'da'uy. Kenda veinticuatro
huairitone'a o'da'uy. Diostaj o'da'uy.

**Sieteta' e'tiondapike'
Ovejasi'poa okku'uy.**

6 Diosen Ovejasi'poa nogtida
e'tiondapik ekkujted ijtiahuay'uy.
Kenpa'ti:

—Yatiak. Yatiahuay'. Cuatro hua-
noeonhuahuika'eria onokteteyo' 'utta'da
eda'te konig kurud eapa' 'utta'da ena'te
ijpee'uy.

² Yereda caballotaj ijtiahuaypo ke'na
caballote o'huadpo kumej o'toe'po.
Huayakhue' huaka'eri huakuot o'edepo
huayakhue' e'ka'ta' o'pakpo nogtaj
nogtaj Diosen taka'taj huayakhue'
ya'magkadhuahuika'apet. Kenda
ijtiahuay'uy.

³ Diosen Ovejasi'poa bottaa' e'tion-
dapik ekkujde'te

—Yatiak. Yatiahuay'. Bottaa' hua-
noeonhuahuika'eria ea'te ijpee'uy.

⁴ Nogda caballo huabed o'hua'. Ke'na
caballote on'huadpo huaboro' siroda
o'epo huadariere aratbut huayahuaya
en'manoeyanhuahuika'te huayahuaya
kan'barakike'po caballo huabedte
huahuaderitaj Diosa teyda ya'ea'apet.

⁵ Diosen Ovejasi'poa bapaa' e'tion-
dapik ekkujde'te,

—Yatiak. Yatiahuay'. Bapaa'
huanoeonhuahuika'eria ea'te ijpee'uy.

Caballo huasik ijtiahuay'uy. Ke'na
caballote on'huadpo huata'huahuay'ea'
huaba'a e'toe' ijtiahuay'uy. ⁶ Bottaa'
botta' huanoeonhuahuika'eriomeyen
huanopoya' ea'te ijpeepo,

—Nogok sue'da aypo o'ea'po.
Trigo nogkilotida huakka'teda ee'te
nogme'noetida e'baa'huapa o'enok.
Bapa' kilos cebadakid aypo huakka'teda
ee'te nogme'noetida e'baa'huapa o'enok.
Hueymey olivotaj okteghue' yane'.
Kenpa'ti uva hueymeytaj okteghue'
yane'. Ijpee'uy. Olivo huada konig
huasihuaj huaka' o'e. Uva huada konig
vino huaka' o'e.

⁷ Diosen Ovejasi'poa bottaa' bottaa' e'-
tiondapik ekkujde'te,

—Yatiak. Yatiahuay'. Bottaa' bottaa'
huanoeonhuahuika'eria ea'te ijpee'uy.

⁸ Caballo huaeykon ijtiahuay'uy.
Ke'na caballote en'huadte on'dikka'uy

Huamabueyika'apoeri. Ke'nenta'poyen konig kubarakonig ijtiahuay'uy. Ke'na o'paknok huakka'tada barakika'dik ya'neapet. Aratbut nogtaj nogtaj huayahuaya on'bahuadiaypo yan'barakonhuahua'po huakka'da yan'mabueyikapet. Kenpa'ti aypota' yan'kusitokpo yan'mabueyikapet, huakka' on'madigpakpo huakka'nada yan'mabueyikapet. Kenpa'ti toyahuehue'dikda huae'eria huakka'tada ya'mabatiarakikapet.

⁹Diosen Ovejasi'poa huabaniga' e'tiondapik ekkujde'te aratbutkudaken nokiregtaj ijbatiahuay'uy. Diostaj 'uhua e'nigbarakika' kutopa o'ika'. Kutopatoyo aratbut nokiregtaj ijbatiahuay'uy. Kenomeya Diosen hua'a on'manmadikika'uynig kenpa'ti Diosensi'po Jesucristotaj yoknopoe on'batia'pakika'nok kenomeytaj oknopoe'hue' huae'eria on'barakuyate. Kenomey huaknopoe'erien nokiregtaj ijbatiahuay'uy.

¹⁰—Kenpa'da huadaknanada i'ika', Dios Huairi. Kenda ijka'apoy ea'nayo i'kika'ne. ¿Huadariya' oknopoe'hue' huae'eria oro'omeytaj bo'arakuyne. Kenomeytaj menokata castiga magka'dik ya'eapo? —'Uta'da huaknopoe'erikudaken nokirega Diostaj o'nona'uy.

¹¹Ken yereda yudtaj huaok Diosa o'bayokuy. Huaknopoe'erikudaktaj o'bayokuy. "Nogitimon yan'nigika'. Nogok nogomey huaknopoe'eri huama'buy Jesucristotaj huanigpeika'eritaj huehuea' dakuapa kanakbarakene' daka'da yan'nigunhua'." Diosa o'mana'uy.

¹²Diosen Ovejasi'poa nogba'yo e'ayhua' e'tiondapik ekkujte doa e'tiahuayde'te huadari diga'da o'iyegaponig, konig sikda yudtanig niokpo o'sikpakaponig, konig mimia'da puug o'bedpakaponig

kenda ijtiahuaymey. ¹³Kenpa'ti konig huakka'da e'bapokte higuera huada burada diga'da on'dakotika', huakka'da on'dakotika' ken konigti huakka' siokpo kurudya' huadariyo o'bapotapetnig kenda ijtiahuaymey. ¹⁴Kenpa'ti beroba' o'korigonpo onte'ti tiahuayhue'dik o'ika' konigti kurud o'korigonpo onte'ti tiahuayhue'dik ya'eapetnig kenda ijtiahuaymey. Kenpa'ti aya' huakupa nogyondakon yan'hua'apetnig, aya' huagkuta'mej nogyondakon yan'hua'apetnig kenda ijtiahuaymey. ¹⁵Aya'ada Diostaj on'mepukpo huata' a'tiokaya'po huakogyo yan'iregapet kenpa'ti sipana'kupatoyo yan'iregapet. Gobierno huairi, huakupe huairi, sorotataj huairi, huamata'moneri huairi, huanaba'ere aya'ada yan'iregapet. Huakupataj huidtone'taj ona'po:

¹⁶—Oro'omeytaj bo'tibuka' huidtone'. Diostaj mokirega'. Ovejasi'poa castiga e'magka' mokirega'. —Huakupataj huidtone'eretaj ya'nona'apet. Kenda ijpeemey kenpa'ti ijtiahuaymey.

¹⁷Oy aya' dakhuea' huaka'eritaj Diosa kenpa'da castiga ya'magka'apet. Diostaj be'api' okmonhue'dik o'ne.

Israel aratbuttaj o'batimadoya'uy.

**Diosen aratbut o'ne
kan'matinopojike'po
o'batimadoya'uy.**

7 Nogok botta' botta' Diosen huata'moneritaj do Juan ijbatiahuaymey. Huadariyo adyon nogyon nogyon en'bote ijbatiahuaymey. Bapoka huadarite bapokhue' yae', e'pogte bapokhue' yae', kenpa'ti ohueyte bapokhue' yae' Diosen huata'moneria e'bapoktaj ya'nona'apet. ²Nog Diosen huata'moneritaj ijtiahuaymey. Keya' niokpo orokika'yen o'tiakpo "In Diosensi'po o'e," huatimadoya' o'totiak. Huatimadoya' Dios huanoeonhuahuika'erien huadik

huaka' o'e. Ke'na huata'moneria 'utta'da ya'mana'apet. Botta' botta' Diosen huata'moneri ene'te 'utta'da ya'mana'apet. Botta' botta' Diosen huata'moneritaj Diosa o'bateypaka'denok ke'poda ogka'dik ka'nike'po, huadaritaj e'pogeretaj ke'poda ogka'dik ka'nike'po, kenomeytaj 'utta'da o'mana'po,

³—Huanoyte Diosen huanigpeika'eritaj “In Diosensi'po o'e,” timadoyahued ee'ted ke'poda ogkahue' yane'. Huadaritaj e'pogtaj ohueytapi' ke'poda ogkahue' yane'. —Botta' botta' Diosen huata'moneritaj 'utta'da ya'mana'apet.

⁴Huanoyte “In Diosensi'po o'e,” e'timadoya'de' inega' o'batimadoya'e'uyatenig huadik ijpee'uy. Ciento cuarenta y cuatro mil aya'tada Israel aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. ⁵Doce mil Judá aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Rubén aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Gad aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. ⁶Doce mil Aser aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Neftalí aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Manasés aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. ⁷Doce mil Simeón aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Leví aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Isacar aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. ⁸Doce mil Zabulón aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil José aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Benjamín aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Kenda ijpee'uy.

**Dios e'huae' huanegte
huakka'ada ogkupopakpo
on'bopo yere yudtaj yan'otapet.**

⁹Nogok kurudyo Dios e'huae' huanegte huakka'nada aratbuttaj ijbatiahuaymey. Kenomey aya' huadarierida huae'eri o'neme', aya' aratbutda nogerida o'neme', aya' nogpa'da huaa'pakeri o'neme', aya'ada Dioste Ovejasi'pote huakkurupen

yan'batoboapetnig ijtiahuaymey. Huakka'nanada o'nenok madikahue'dik ya'neapet. Yudtaj yereyo' on'otpo konig yan'matoeapet. ¹⁰Aya'ada 'utta'da o'dapo:

Oro'omeyen Dios o'epo Dios Huairitaj aya'ada nigpeika'dik o'ne. Dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea'eri o'epo Ovejasi'poerea huamanoeanhuahuika'eri o'e. Ke'nayo'da dakhuea' huaka'eritaj o'manopo'yarea'ika'. 'Uta'da yada'apetnig.

¹¹Dios Huairi e'huae' huanegte cuatro huanoeonhuahuika'eri kenpa'ti huairitone' o'nika'po. Huairitone' e'nahuika' huaneg aya'ada Diosen huata'moneria on'tibopo Diostaj o'deretpakpo on'tihuedpo sorokyo ogkokbetpo yada'apet:

¹²Kenda, Dios huadaknanada o'ika'. Ka'nonike'. Diosnayo 'urua'nanada o'ika'. Ka'nonike'. Diosnayo aya'da i'nopoene. Ka'nonike'. Dakiti, Dios. Ka'nonike'. Diosnayo huadaknanada o'ika'. Kanonike'. Diosnayo teyda o'epo aya'da ka'dik o'ika'. Ka'nonike'. Kenpa' ka'kike'. Yada'apetnig ijtiahuaymey.

¹³—¿Inomey yudtaj yereda e'baot o'nenig be'a ya'ne? ¿Meya' yan'tiakpo ya'ne? Huairitone'a nogtiada do'taj mename'ne. Do'taj Juantaj mename'ne.

¹⁴—On i'nopoene, Huairi. —Yona'mey.

—Inomey Diostaj moknopoepo pai'nanada on'nopo'eonhuahuika'uy. Moknopoepo okbatikhue' o'nepo pai'nanada on'nopo'eonhuahuika'uy. Diosensi'po konig ovejasi'po o'manigbuey'uynok kenomeyen dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'uyate. Dakhuea' e'ka' o'manopo'tihueke'uyate. 'Urunopoa' o'magka'uyate. ¹⁵Konigepo Diosyo o'nika'po, huame'noe sikyoere okbatikhue'ada on'nigpeika'po Diosen jakyo kente Dios o'ika'

on'nigpeika'. Dios kenomeyere o'ika'po o'batioka'ika'. ¹⁶ Onte'ti pai'da kusitokhue'da o'neonhuahuika'apo. Onte'ti "Diga' maymaya' ijay." Ahue' o'neonhuahuika'apo. Onte'ti niokpoa kenomeytaj diga'da batita'tehue' o'neonhuahuika'apo. Onte'ti diga'da 'ukpakhue' o'neonhuahuika'apo. ¹⁷ Diosen Ovejasi'po Jesusa Diosere onteteyo' kenomeytaj daka' o'batiokadhuahuika'po konig ovejasi'potaj o'matōe' onhuahuika'po konig e'manoeanhuahuika' hue'ey sipajyo o'batohua'ika'. Kenpa'ti Diosa kenomeyen huakpota'hue o'baktihueyke'apo. Onte'ti suhue' ehue'da o'neonhuahuika'apo. —Huairitone'a nogtiada mename'ne.

Sietea' e'tiondapik ekkujde'te oro siropuya' e'bakpak 'uru'huiēda Diostaj o'tibehuikuyate.

8 Ovejasi'poa beroba' sietea' e'tiondapik ekkujde'te konig ijhue'mon konig una hora pokhue' sigpi' a'pakhue'da o'nepo kurudyō Diosya'. ² Siete Diosen huata'moneri Diosere o'nepo Diosen huakkurute en'mabote ijbatiahuaymey. Diosa siete trompeta ya'bayokapetnig. ³ Kenta' nogtida Diosen huata'moneri ya'tiakapet. 'Uhua Diostaj huanigmahuiga' kutopate o'tibopo oro sirobaeg huakka' 'uru'huiēda huasihuaj e'nigbakpaka' o'edepo ya'tohua'apet. Nog oro kutopate Dios huakkurute 'uru'huiēda Diostaj ya'nigbakpakapet. Diosen huaknopōe'eriomey e'nigtiona'pakte kenokti 'uru'huiēda ya'nigbakpakapet. ⁴ Ken oro sirobaeg Diosen huata'moneri o'bapadpo, 'uru'huiēda o'nigbakpaka'po 'uru'huiēda e'sihui' Diosyo ya'nigbehuikika'apet. Diosen huaknopōe'eri on'tiona'pakpo konig 'uru'huiēda Diosyo e'tiona'pakhue'kon ya'nigbehuikika'apet. ⁵ Nogok Diosen

huata'moneri oro sirobaeg o'tōepo 'uhua huanigarak kutopaya' ta'ak e'nigbakpak o'etupo oro sirobaeg o'tihueda'po huadariyo keya' castiga huamagka' ta'ak ya'enapet. 'Utta'da kurud yaa'apet. 'Utta'da bapoka eapa' yaa'apet. Kenpa'ti diga'da ya'ojbedapet. Huadariakon ya'iyigapet. Kenda ijtiahuaymey.

Siete trompeta yaa'apet.

⁶ Ken siete Diosen huata'moneri siete trompeta on'bapadpo huabogte a'toka'deya'po on'tōepo.

⁷ Diosen nogtia'da huata'moneri trompetate e'mogde'te huadarite huabada o're'okda ya'batikotapet. Huadarite huabada ta'ak e'bakpak mimionokpared kurudya' ya'batikotapet. Huadaritaj huakka'tada ya'bapakapet, huakhuaraka' huadari ya'meyapet. Kenpa'ti huakhuaraka'tion ohueytaj ya'meyapet. Kenpa'ti huakhuaraka' mirebakon ya'meyapet.

⁸ Diosen huata'moneri nogakon botaa' trompetate e'mogde'te huakupatone'a o'bakpakpo e'pogtone'taj e'tienpa' ya'tikotapet. E'tikotde'te bapaa'tea' e'pog hue'ey mimida ya'eapet. ⁹ E'pogyo huae'eri huakka'nanada bapaa'tea' ya'mabueyapet. Huakka'nanada bapaa'tea' barcotone' ya'batakotapet.

¹⁰ Diosen huata'moneri nogakon bapaa'tea' trompetate e'mogde'te huaboro' siokpoda kurudya' ya'batikotapet. Diga'da o'bakpakpo huadarite ya'batikotapet. Nogyo nogyo nog huahue nog huahueyo ya'batikotapet. Konig bapaa'tea' huahuete hue'ey enhuipoika'yo ya'batikotapet. ¹¹ Kenda huaboro' siokpo o'dikka' Ajenjo. Ajenjo pai'nanada huaean o'e. Huakka'da huahue kenpa'ti poso hue'ey pai'da o'eandenok huakka'da aratbut yan'mabueyapet.

¹² Diosen huata'moneri nogakon botta' bottaa'kon trompetate

e'mogde'te huakhuaraka' niokpotaj puugtaj siokpotaj dakhuea' ogka'nok huakhuaraka' puug huakhuaraka' siokpo huakhuaraka' niokpo yasikon'apet. Konigepo huame'noe sikkiregmon sue'da ya'ta'tika'apet. Sikkiregmon sikyokon ya'eapet. Kenda ijtiahuaymey.

¹³ Kurudyo etretnopoyo konig e'yore'te nog Diosen huata'moneritaj ijtiahuaypo kenpa'ti ijpeemey. 'Utta'da oa'po:

—Ee'... dakhuea' huaka'eri pai'nanada ya'neapet. Dakhuea'da o'manigeapo. Nog bapa' Diosen huata'moneria a'ti trompetate e'mogde'te diga'da pai'nanada yan'nopo'eapet. Diosen huata'moneria 'utta'da oame'.

9 Nogakon huabanigaa' Diosen huata'moneri trompetate e'mogde'te Diosen huata'moneri siokponig huadariyo e'kotte ijtiahuaymey. Sorokkogyo adteda dakhuea' huaka'erikudakenbayo huakhuike' llave ya'eapet. ² Sorokkogyo dakhuea' huaka'erikudakenbayo yakhuike'apet. Ekhuikede'te huakka' e'sihui'sikda o'orokika'po, konig huaboro'nanada ta'ak huakka'da e'sihui'sikda o'epo kurudtaj sikkiregnada ya'ea'apet. Niokpotakon sikkiregmon sue'da ya'ta'teapet. ³ E'sihuiya' tegkeresonig diga'da o'bahua'po huadaribayo nogyon nogyon yan'bahua'apet. Kenpa'ti tegkeres konig to'tid diga'da o'bahuekika' konigtikon tegkeres yan'bahuekapet. ⁴ “Huadarite miretaj huakpiburataj ohueytapi' dakhuea' ogkahue' yane'ti'. Diosen o'e e'timadoya' ehue' e'huae'tayo'da diga' yamagkati'.” Tegkerestaj Diosen huata'moneria ya'mana'apet. ⁵ Huabaniga' puuga' tiri-odhuahuika'dik ya'neonhuahuika'apet. Mabueyahue'dikada yaka'apet. Konig to'tid diga'da o'bahuekika' konigti kenomey tegkeresa diga'da yan'bahuekonhuahuika'apet. Kenda

ijtiahuaymey. ⁶ Kenoka' tegkeresa konig to'tid digda o'bahuekpo e'bahuekonhuahua'te aratbut e'bueyta' e'eretpakada bueyhue'dik o'neapo.

⁷ Tegkeresonigtaj ijtiahuaymey. Konig ya'eapetnig ijmanbatia'pakapoy. Konig caballos taka'taj a'bahuahua'deya'po daka' yabakka'apet. Konig a'barakya'po o'bahuahua'po ken huatioka' on'otpo konig oro huakuot o'kuotpo, tegkeres e'eadat aratbutkokonig o'epo ⁸ tegkeresenuhij konig ettone'kuhujonig o'epo, kenpa'ti hua'id apetpetidonig o'epo, ⁹ huaso'taj o'tiokka'po, siropeg o'beta'po okaa 'utta'da oa'. Konig carro caballoa o'oroapo o'totokpo taka'taj a'barakya'po idada o'huahua'po carro'i'a 'utta'da oa', konigti tegkeres okaa 'utta'da yaa'apet. ¹⁰ Konig to'tid huasig'a diga'da bahuekdik o'epo aratbuttaj digda maya'dik o'epo huabaniga' puug digda mayanhuahua'dik ya'eapet. ¹¹ Sorokkogyo dakhuea' huaka'erikudaken huata'moneri huairi tegkeresen huairikon o'epo, Hebreoen hua'a o'dikka' Abadón. Griegoen hua'a o'dikka' Apolión. Ke'na huabarakeri o'ika'.

¹² Huakkuruda dakhuea' huaka'eri pai'nanada on'manopo'edepo, onte'ti botaa' pai'nanada yan'manopo'eapet. Ijtiahuaymey.

¹³ Ken, Diosen huata'moneri nogbayo e'ayhua' trompetate o'mog'uy. Oro kutopa Dios e'huae'yo o'huadpo botta' botta' huakupi ehua'nopoya' ea'pak ijpeemey.

¹⁴ —Huaboro'hueda Eufreteste botta' botta' Diosen huata'moneritaj e'matinukue'taj kan'hua'epo yabatikuj. —Nogbayo e'ayhua' huata'moneritaj Diosa ona'uy. Nogbayo e'ayhua'a huata'moneria trompeta o'toe'uy.

¹⁵ Ken botta' botta' Diosen huata'moneri huakka'tada huadariyo aratbuttaj huakhuaraka' kan'barake'po ya-

batikujde'apet. E'barak horataj, e'barak huame'noetaj, e'barak puugtaj, e'barak huabayoktaj on'nige'onhuahua'de'uyate. ¹⁶Botta' botta' Diosen huata'monerien sorotataj caballote on'bahuadpo huakka'nanada ya'neapet. Sorotataj caballote on'bahuadpo doscientos millones ya'neapet, kenda ijpeemey.

¹⁷Huakka'nanada caballote sorotataj en'bahuadte ijbatiahuaymey. Konig o'eme'nig o'nonbatia'pakapone: Sorotataj caballote on'bahuadpo sirokusibega huakagkata' on'tiokika'po, sirokusibeg nogpa' nogpa' e'tihuit huabeda kihuea eyakon o'eme'. Caballoenku konig apetpetkuonig o'epo caballokittaya' ta'akonig ya'orokapet. E'sihui'ere ya'orokapet. Kenpa'ti a'matihuitog'onig juknanada ya'orokapet. ¹⁸Konig castiga o'magka'po caballokittaya' ta'akonig o'orokpo o'mameypo, e'sihuiere a'matihuitog'ereanig aratbuttaj castiga o'magka'po huakka'nanada on'mameypo yan'mabueyapet. Aratbut huadariyo huakhuaraka' yan'mabueyapet. ¹⁹Caballokittaa barakdik ya'neapet. Caballo huahuepaakon barakdik ya'neapet. Huahuepa bihuionig o'epo huakua huabueya'da diga' mabo'ke'dik ya'neapet.

²⁰Nogomeytajnayo caballoa barakhue' ee'tada Diostaj e'nopo'korea'ta' pakhue'da ya'neapet. Kenpa'da dakhuea' ogkika'po batikhue' ya'neapet. Toto'taj diga'da on'pakika'po batikhue' ya'neapet. Oro diosa' e'ketka' o'deretpakika'po batikhue' ya'neapet. Kenpa'ti nog dios e'ketka' plata e'ka', siro eytada e'ka', 'uru huid dios e'ketka', hueymey'en dios e'ketka' nama'da o'deretpakika'nig'a dios e'ketka' noehue' ee'tada tiahua'yhue'dik ee'tada peehue'dik ee'tada hua'ehue'dikpi' ee'tada yan'pakika'apet. ²¹Kenpa'ti kenomeyakon on'huadiaypo on'barakika'po e'nopo'korea'ta' pakhue'

o'nepo. Kenpa'ti tidig e'magka'ta' o'deretpakpo batikhue' ya'neapet. Nogta nogta e'bakdejta' o'deretpakpo batikhue' ya'neapet. Kenpa'ti yan'bereika'apet. Kenda ijtiahuaymey.

**Diosen huata'moneria
beroba'si'po ya'bapadapet.
Kenda Juana o'tiahuayuyate.**

10 Kenoka' nog Diosen huata'moneritaj ijtiahuaymey. Teynanada o'epo kurudya' o'huarakpo, konig 'uru e'sihui'a e'otonig o'epo kenpa'ti ke'nenkute togke' o'bopo. Konig niokpo ke'nenkok eynanada ya'eapet. Kenpa'ti ke'nen huabopi konig ta'ak e'bakpak oknonig ya'eapet. Ken konig Diosen huata'moneria ee'te ijtiahuaymey. ²Beroba'si'po e'bokhuike' o'bapadpo, huada'ko'ipen e'pogte o'bopo, ope'to'ipen huadarite ya'boapet. ³Diosen huata'moneria 'utta'nanada o'okoy'uy. Konig apetpet 'utta'nanada e'huikpa' ke'na ya'okoy'apet. E'okoyde'te sietea' kuruda 'utta'nanada yaa'apet. ⁴Kenoka' sietea' kurud ea'te huaboa'da a'madoyay' e'nopoete kurudya' Diostaj ijpeemey:

—Kenda sietea' kuruda ea'te soatayo' yadiktog' madoyahue' yae'. —Diosa mename'ne.

⁵Kenpa' enade'te ke'na Diosen huata'moneri e'pogte huadarite o'ibopo kurudyo Diostaj huada'kopen o'ba'tepo ⁶buttida ijjay. Diosa do'taj me'peene. Dios o'noenhuahuika'apo. Diosa aya'tada o'ka'uyate. Kurudtaj huadaritaj e'pogtaj o'ka'uyate. Aya'da kurudyo huae' Diosa o'ka'uyate. Aya'da huadariyo huae' Diosa o'ka'uyate. E'pogyo aya' huae' o'ka'uyate. Buttida ijjay. Diosa kenda o'nopog.

—Nogiti ijhue' ngehue'dik mo'eapone. Ida o'eapo. ⁷A'ti sietea' Diosen huata'moneri huaboa' trompetate e'mogde'te kenda

ijka'apoy Diosen huanigpeika'eri e'eada huamanbatia'pakeritaj Diosa o'mana'uyatenig kenda Diosa ijka'deapoy. Konig soatayo' Diosa e'nopoe' kenda nopohue' o'nika'uynig. Kenda a'ti Diosa o'ka'deapo. —Diosen huata'moneria mename'ne.

⁸ Kurudya' Diosa ena'te onte'ti ijpeepo, —Diosen huata'moneri ken e'pogte huadaritere o'ibonigtaj yahuahua'. Ke'-nenba'te beroba' e'bokhuike' o'toenig yabae'. —Mename'ne. ⁹ Diosen huata'moneritaj ijhuahua'po, “Beroba'si'po beyok,” yona'mey.

—Ine yabape'. Huakittaya' setda konig ay'moro'noea' i'nounapone. Dakda o'ea' i'nopoeapone. Hua'aypoya'nayo pai'da o'eapo. Diosen castigaba' o'e i'nopoeapone. —Diosen huata'moneria mename'ne.

¹⁰ Ken, beroba'si'po ijba'epo ijbapemey. Huakittaya' setda konig ay'moro'noea' ijnounmey. Ijyekdepo hua'aypoya' pai'nada ijnoeatomey.

¹¹ —Huakka'nada aratbut, nogda nogda huadaribayo huae'eri, nogda nogda hua'a huaa'pakeri, huadaribayo gobierno huairikon konig o'eapo onte'ti manbatia'pakdik i'ene. —Diosen huata'moneria mename'ne.

Diosen botta' huamanbatia'pakeritaj o'manigmadoya'uyate.

11 Kenoka' jak huadik hueypi menpiyokme'.

—Yahuahua'. Diosen jakyo huahuahua'. Diosen jaktaj yadikti'. Kenpa'ti kutopataj yadikti'. Jakyo meniga' Diostaj on'nigtiona'pakika' yamadikati'. ² Jak kurute nog aratbut ika'dik o'neapo. Kenta' kurutenayo tidikahue' yae'. Esoeria Diosen huakka' jak Jerusaléntaj on'barakonhuahua'apo. Dakhuea' on'magkadhuahua'apo. Cuarenta y dos puug aya' me'noeda on'magkadhuahua'apo. ³ Do'taj

Diostaj mentia'pake'po botta' huamanbatia'pakeri ijmata'mona'apoy. Jerusalén huae'eritaj ijmata'mona'apoy. Mil doscientos sesenta huame'noe do'taj botta' huamanbatia'pakeria mentia'pakonhue'po ijmata'mona'apoy. Konig pai'da huae'erien yudtaj konig sako yudtaj on'otonhuahua'apo. —Diosa mename'ne.

⁴ Inomey botta' huamanbatia'pakeri konig botta' olivo hueymey o'ne. Konig botta' huakjey Diosen on'manopoeanhuahuika'po. Inomey botta' huamanbatia'pakeritaj Diosen Nokirega o'manopo'toepo Dios Huairitaj on'manbatia'pakonhuahuika'apo. ⁵ Kenomey Diosen botta' huamanbatia'pakeritaj be'api' dakhuea' e'magka'ta' e'paknayo dahuea' a'magkaya'po huae'eritaj on'mahuigapo. Huamanbatia'pakeri huakittaya' ta'ak o'oroka'po kenomeyen taka'taj kenpa'da on'mahuigapo. Ken koniga yan'mabueyapet. ⁶ Kenoka' Diostaj on'manbatia'pakonhuahua'po, Diosa botta' huamanbatia'pakeritaj o'bateypaka'ika'apo Diostaj en'manbatia'pakonhuahua'te kurudtaj yakhuik ena'nayo huihue'dik o'unhuahua'apo. Kenpa'ti e'paknayo hue'eytaj mimiakon yahuea'dik o'nea'apo. Kenpa'ti huadarieri aratbuttaj nogda nogda pai'da manopoe'ika'dik o'nea'apo. Ke'poda castiga magka'dik o'neapo. Menokapi' on'pakpo magkika'dik o'neapo. ⁷ Ken on'manbatia'pakonhuahua'depo en'kuhuitde'te. Ke'na toyahuugkahue' huae'erionig huiyokda o'epo sorokkogy'a' adteda dakhuea' huaka'erikudakenbaya' o'matiorokdepo. Botta' Diosen huamanbatia'pakeritaj a'barakya'po o'magka'po o'barakapo. ⁸ Jerusalényo huakka' jakyo dagte Diosen huamanbatia'pakeri e'bueys'o' on'huedonhua'apo. Kenda huakka' jakyo aratbut dakhuea' huakka'eri o'nika'po, Diostaj pakhue' o'nepo

konigti Sodoma huakka' jakyo dakhuea' huaka'eri o'nuyate. Kenpa'ti konigti Egiptobayo dakhuea' huaka'eri o'nuyate. Keyo Jerusalényo e'bueysō' on'huedonhua'apo. Ken konigti huakka' jakya'tion oro'omeyen Huairia cruzte mo'nigbuey'uyate. ⁹ Botta' huamanbatia'pakeritaj e'barakde'te bapa' huame'noe nogme'noe okta'pete huakka'nanada aratbut e'bueysō'taj on'sō'tiahuayonhua'po nogbayo nogbayo huae'eri nog hua'a nog hua'a huatoe'eri huakka'nanada on'sō'tiahuayonhua'apo. "Bakubarakkahue' yane'." On'mana'apo. ¹⁰ Botta' Diosen huamanbatia'pakeritaj huakka' aratbut e'peeta' pakhue' o'nika'po. Botta'a bueyhued o'nepoed Diostaj on'manbatia'pakika'po aratbuttaj pai'da on'manopo'eagkika'nok nogok en'bueyde'te dakhuea' huakka'eria huakka'da on'durugpakatu'apo. Huayahuaya katetehue' on'bayokeapo. ¹¹ Bapa' huame'noe nogme'noe okta'pete e'bueysō' en'huedonhua'de'te Diosen Nokirega o'manopo'toepo o'manoyhuada'apo. Hua'ite on'boapo. Kentaj huakka'nanada on'tiahuayapo. On'tiahuaydepo huakka'nanada on'mamididapo. ¹² Nogok kenomeya botta' huamanbatia'pakeria kurudya' on'peepo,

—Iyo yan'tiak. Kutayo yan'behuik. Ena'te on'peepo.

Ken on'peedepo kurudyo e'sihuiyo en'behuikte kenomeyen taka'a yan'batiahuaya'apet. ¹³ En'behuikte huadari diga'da o'iyegapo. Jerusalényo huakka' judío aratbut sorok jakyo ene'te o'mahuekpo o'manbetapo. Sorok jak huakka' konig nog huakhuaraka' diez jaktion o'mahuekpo. E'iyegte siete mil aratbut huakka' jakyo huae'eri yan'mabueyapet. Nogomeya huakka'ada on'mepukpo "Dios kurudyo

huae'eri huadakda o'e. Teynanada o'e." On'batia'pakapo.

¹⁴ Botaa'tea' dakhuea' huaka'eri pai'nanada on'nopo'ede a'timon bapaa'tea'kon pai'nanada on'nopo'eapo.

Siete'a trompetate o'mogapo.

¹⁵ Siete'a Diosen huata'moneria trompetate e'moge'te ijpeemey. 'Uta'da kurudya' ea' ijpeepo:

Oro'omeyen Dios Huairi ke'nen Cristo-ere huakhuiari o'nedeipo Diosayo'da kenpa'da huairi o'eonhuahuika'po o'mana'onhuahuika'apo. Kenda ijpeemey.

¹⁶ Diosen huakkurute huairi huahuadte on'huadika'po veinticuatro huatone' huairia on'huadika'po Diostaj on'tihuedpo o'deretpakpo ¹⁷ o'nona'po, Dakiti Dios Huairi. Teyda i'ene, Dios.

Aya'da ka'dik i'ene. Aya'enda huairi i'ika'. A'ennada i'ika'uyate. Oyda kenpa'ti i'ika'. Nogokkon i'ika'apo. Huaboa'da konig teynada i'epo aya'tada teyda i'manika'apo.

¹⁸ Ontaj diga' bo'huadiayika'uyne. Huakka'ada nogbaya' nogbaya' huae'eria diga' bo'huadiay'uyng'a oynayo on Dios i'epo dakhuea' huaka'eriomeytaj diga' i'bahuadiaypo e'bueyomeyeretaj castiga i'magka'apone. Kenpa'ti oynayo o'nen huanigpeika'eri, kenomey o'nen hua'a daka' on'manbatia'pakika'uy, kenomeytaj 'urua'da dakhuapa i'bayokapone. Kenpa'ti kenomey ontayo'da aya'da on'nigpeepo ogkika'uy. Kenpa'ti o'nendiktaj huakka' on'pakuynok 'urua'da dakhuapa i'bayokapone. Huasi'potaj huatone'eretaj huanaba'taj huairitaj 'urua'da dakhuapa i'bayokapone. Kenpa'ti huaboa'da aratbuttaj dakhuea'da huaka'eriomeytaj kenpa'da i'barakapone.

¹⁹Kenoka' kurudyo Diosen jak okhuikepo, "Kenda do'hued Israel aratbuttaj ijka'apoy," Diosa o'mana'uynig kenda e'madoyade' huaenokteg caja'poyo Diosen jakyo on'tiahuaypo ken en'tiahuayde'te o'qjbedpo, kuruda ya'aapet kenokti huadari ya'iyegapet kenpa'ti ore' ya'kotapet. Kenda ijtiahuaymey.

**Ettone'taj kenpa'ti huamayuekeri
bihuitone'taj kurudyo
Juana o'tiahuay'uyate.**

12 Kurudyo ka'tihuay: Ettone' eyda konig niokpo o'epo, konig puugte o'bopo, doce siokpo konig huakuot ya'kuotapet. ²Bogdakhue' o'epo o'si'popakpo pai'da o'nopo'epo ya'sagkia'eapet. ³Kurudyo onte'ti ka'tihuay: Huabed huamayuekeri bihuitone' ya'eapet. Sieteku diez huakupi ya'eapet. Sietekute siete huairi huakuot ya'kuotapet. ⁴Huahuepa'a kurudya' huakka'tada siokpotaj o'batotokpo siokpo huakhuaraka' o'batotokpo huadariyo ya'maenapet. Ettone'kokpen huamayuekeri bihuitonea yakboapet. E'yobedete yobedtaj a'yuekya'po yakboapet. ⁵Ken ettone'a huabokereksi'po yasi'popakapet. Ke'na huasi'poa aratbuttaj nogba nogbayo aratbut huairitaj aya'tada teyda ya'mana'ika'apet. Konig siropa o'bapadpo teya'nanada ya'mananhuahuika'apet. Huasi'potaj o'etupo Diosyo ya'tobehuikapet. ⁶Ta'ba bahue' ee'yo kenpa'ti aratbut bahue' ee'yo kenteyo ettone'a yakhua'apet. Keyo aypopi' hue'eypi' katepi' kabae'po Diosa huakkuruteda ya'nigka'apet. Keyo mil doscientos sesenta huame'noe aypo ya'beyokika'apet.

⁷Kenoka' kurudya' on'barakpo, Diosen huata'moneri huairi Miguel o'epo Miguelen huata'moneriere diga'da on'barakpo huamayuekeri bihuitone'taj

diga'da on'barakpo, huamayuekeri bihuitone'en huata'moneritakon yan'barakapetnig kenda ijtiahuaymey. ⁸Huamayuekeri bihuitonea menpa' huayakhue' magkahue'dik o'maepo kurudya' okbahua'dik ya'neapet. ⁹Ken konig huamayuekeri bihuitone'taj yan'maenapet. Kurudya' yan'maenapet. Ke'na a'neneri bihuitone' konogda o'dikka' toto' kenpa'ti Satanás. Ke'na huadarieri aratbuttaj aya'tada dakhuea' kagke'po nama'da o'manika'. Ke'nen huata'moneritaj kenpa'ti kentaj huadariyo yan'maenapet. Kenda ijtiahuaymey.

¹⁰A'timon kurudya' 'utta'da ea' ijpeemey:

—"Dakhuea'da ogkika'." Oro'omeyen huama'buy noga huaknopoe'eritaj o'batia'pakpo toto'a Diostaj o'bahuua'ika'. Huame'noe kenpa'ti sikyo o'bahuua'ika'. Kurudya' kentaj o'nendenok oy aya'ada huaknopoe'eriomey Diostaj on'nopo'yaredepo, oy Diosa teynanada o'epo ke'nen taka'tone'taj diga' o'magka'depo, oy Dios Huairiyo'da ke'nen Cristoere aya' huae'eritaj o'mana'ika'apo. Kenpa'ti oro'omey huaknopoe'eri Diosensi'po o'ene. ¹¹Huakka'ada Jesucristoen huaknopoe'eri e'bueyta' me'pukhue' o'nika'. Diosa e'paknayo bueydik o'ey, on'nopo'epo kenpa'ti konigepo Jesucristo Diosen Ovejasi'poa o'manigbuey'uyate, ke'nen mimi mo'nighua'uy, o'noknopoe'nok kenpa'ti "Jesucristoen huaknopoe'eri o'ey." On'batia'pakika'po nama'da huaa'eri toto'taj huayakhue' ogkika'. ¹²Kurud kenpa'ti kuruderi kan'durugpakike'. Huadariyo kenpa'ti e'pogyo huae'eri ke'poda pai'da mo'nopo'eon-huahuika'aponok toto'a opudomeytaj digada mogkadhuahua'apone. Opudomeytaj on'huahuarakdenok sue'da ijhue'mon magkadhua'dik

ijjeapoy o'nopepo diga'nanada
bo'huadiayapet. Kenda ijpeemey.

¹³ “Kurudya' me'endene.”
Huamayuekeri bihuitone'a o'nopepo
ettone'taj ya'tahua'apet. Ke'na ettone'
o'si'popakuynigtaj ya'tahua'apet.

¹⁴ Bihuitone'taj bidteda okmondik
kae' konig aratbut bahue' e'ika'yo
ta'ba ehue' e'ika'yo kabode'po konig
hua'dik kae'po ettone'taj sigtone' botta'
okajpetone' ya'yokapet. Keya' aypo
o'baudhuahua'apo. Bapa' huabayok
e'tionpok aypo o'baudhuahua'apo.

¹⁵ Huekurua ettone'taj kaoye'po
kata'kotepo bihuitone'a konig hueku-
rutone' huakittaya' ya'hueoroka'apet.

¹⁶ Ettone'taj soroka o'tihuapokpo
konig sorok okhuikepo ettone'taj
ta'kotahue' kae'po huekurutone'
sorokyo yakhuekudapet. ¹⁷⁻¹⁸ Konigepo
huamayuekeri bihuitone'a ettone'taj
diga'da o'huadiaypo nog huasi'po
ettone'en huayayotaj ya'bahuahua'apet.
A'barakya'po ya'bahuahua'apet.
Kenomey ettone'en huayayo Diosen
hua'a on'nigpeika'po kenpa'ti
Jesucristotaj o'noknopepo, “Jesucristo
Diosen Huasi'po o'e.” On'batia'pakika'.
Kenomeytaj toto'a a'barakya'po
ya'bahuahua'apet.

**Botta' monstruo huiyoknanada
huae'eritone'taj ijtiahuaymey.**

13 E'pog kuhuadte do Juan ijbopo
huiyoknanada huae'eritone'
e'pogya' e'orokte ijtiahuaymey. Siete
huaku kenpa'ti diez huakupi o'epo,
aya' huakupi konig gobierno huairien
huakuot o'otpo kenpa'ti huakute Diostaj
tahuirigdika'da e'timadoya' o'eme'.
² Ke'na huiyoknanada huae'eritone'
konig apetpettone'onig o'epo hua'i
konig ahuadtone'ionig o'epo kenpa'ti
huakitta' konig león teynanada o'eme'.
Ijtiahuaymey. Huamayuekeri bihuitone'
toto' o'epo ke'na huiyoknanada

huae'eritone'taj o'teypaka'po
kentaj gobierno huairitone'onig
ya'ea'apet. Kenpa'ti huiyokda
huamana'eri kaike'po huamayuekeria
bihuitone'a ya'ea'apet. ³ Huiyoknanada
huae'eritone' nogkutida e'kuhuek
o'eme' e'bueyayada ya'yareapet.
Huiyoknanada huae'eritone' o'yarenok
“kenpihuay” aya'ada nogbaya' nogbaya'
huae'eria yada'apet. Huiyoknanada
huae'eritone'taj yan'nigpeika'apet.
⁴ Huamayuekeri bihuitone'a huiyok-
nanada huae'eritone'taj huairi kae'po
o'teypaka'nok huadariyo huabada
aya'ada huamayuekeri bihuitone'taj
ya'deretpakapet. Kenpa'ti huiyoknanada
huae'eritone'taj o'deretpakpo,

—In huiyoknanada huae'eritone' bepi'
konigti ehue'dik o'epo teynanada o'e.
Kentaj be'api' huayakhue' ogkahue'dik
o'ne. —Kenda aya'ada ya'da'apet.

⁵ Huamayuekeri bihuitone'a o'paknok
huiyoknanada huae'eritone'a Diostaj
dakhuea'da ya'huaa'apet. Huakhuairida
ijje, Diosda ijje, o'mana'po Diostaj
ya'tidi'keapet. Kenpa'ti huamayuekeri
bihuitone'a o'paknok cuarenta y
dos puugte aya'tada teyda mana'dik
ya'ika'apet. ⁶ Kenda yaa'apet kenpa'ti
yaka'apet. Diostaj dakhuea'da
o'huaa'po Diosen huadiktaj o'tidi'kepo
Diosenba kurudyo ehue'da o'e, kenpa'ti
Diosere aratbuttaj dakhue'da o'ne,
ya'bahuaa'apet. ⁷ Diosen aratbut
huaknopoe'eritaj diga' magka'dik
ya'ea'apet. Huayakhue' yamagka'apet.
Kenpa'ti aya'tada aratbuttaj aya'tada
huadaribayo huae'eritaj, aya'tada
nogda nogda hua'a huaa'eritaj kenpa'ti
aya'tada huadaribayo huairitaj teyda
mana'dik ya'ea'apet. ⁸ A'nennada
Dios o'ika'uyate. Huadari kahued
ee'te aya' Diostaj huaknopoe'eri
Diosere on'noeonhuahuika'apo.
Dios o'manopoedepo kenomeyendik
Diosen huanoenhuahuikaba'te

o'manigmadoya'uyate. Kenomey huanoeonhuahuika'eria Jesucristotaj huaknopoe'eria huiyoknanada huae'eritaj pakhue' o'nepo. Kentaj nigpeehue' ya'neapet. Nogomey, aya'ada nogyo nogyo huadariya' huiyoknanada huae'eritaj huakka'da on'pakpo yan'nigpeeapet.

⁹ Kenda opudomeytaj o'nona'apone, kenda daka' yan'pee'. ¹⁰ Be'api' a'bakudaya'po opudomeytaj e'batohua'nayo kenpa'ti nogok kentakon a'bakudaya'po on'batohua'apo. Nogok siroa opudomeytaj e'arakanayo kenpa'ti nogok kentakon siroation on'barakika'apo. Konigepo opudomey Diostaj moknopoe'po, Diosen mo'epo, opudomeyen taka'taj Diosa castiga ya'magka'apet. Opudomeyanayo castiga magkahue'dik mo'ika'ne. Diostaj daka' ekpoe' yan'nigunhuahuika' kenpa'ti daka' yanoknopounhuahuika'.

¹¹ Nogok nog huiyoknanada huae'eritone'taj ijtiahuymey. Sorokya' ya'orokapet. Konig ovejasi'po botta' huakupi o'ika'nig konig huamayuekeri bihuitone' huiyokada eapa'tion yaa'apet. ¹² Huakkuruda huiyoknanada huae'eritone' meyhue'da o'epo konig huakkuru huiyoknanada huae'eritone' huiyokda mana'dik ya'ika'apet. Ke'na konigti kenpa'ti huiyokda manika'dik ya'eapet. O'mana'po, "Ken huakkuru huiyoknanada huae'eritone' e'kuhuek o'epo bueydik e'eada ya'noyhuadapet. Kentaj eretpakdik ya'nepo yan'nigpeika'." Aya'tada huadari huae'eritaj huiyokda ya'mana'apet. ¹³ Kenpa'ti kenda konig aratbuta kahue'dik o'nika'nig yaka'apet. Aratbut kentaj kanoknopoe'po konig 'urua'da konig tiahuayhued o'nika'uy ya'manigkika'apet. Aratbut en'tiahuayte huiyoknanada huae'eritone'a kurudya' ta'ak e'bakpaktone' ya'manigkoteapet. ¹⁴ Huakkuru huiyoknanada huae'eri-

tone' e'tiahuayada kenda aratbuta kahue'dik o'nika'nig 'urunanada o'ka'po aratbuttaj engaña ya'magka'apet. Huakkuru huiyoknanada huae'eritone'taj konigsoa'tion dios yagketka'. Ya'mana'apet. Kenda huakkuru huiyoknanada huae'eritone'taj siro e'kuhuek o'epo bueydik e'eada ya'noyhuadapet. ¹⁵ Huakkuru huiyoknanada huae'eritone'a nog huiyoknanada huae'eritone'taj yatey-paka'apetnok e'ketka'taj ya'noea'apet. E'ketka'taj pakhue' huae'eritaj ke'nada ya'barakapet. ¹⁶ Huaba' da'kobapen huanoytapi' aratbut aya'tada ontojyo' ee'pi' huaboro' ee'pi' huakka' huamatoe'eri ee'pi' pai'da huae'eri ee'pi' huanaba' ee'pi' huanaba' ehue' ee'pi' aya'tada yabatidoyae'ti' ya'mana'apet. ¹⁷ Aya'ada huaba'tapi' huanoytapi' huiyoknanada huae'eritone'endik en'tidoya'nayo katepi' bae'dik ya'neapet kenpa'ti katepi' bayokdik ya'neapet. Huiyoknanada huae'eritone'dik tidoyahue' ee'nayo katepi' baehue'dik ya'neapet kenpa'ti katepi' bayokhue'dik ya'neapet. ¹⁸ Daka' yan'nopoe'. E'nopoenka'ta' e'paknayo huiyoknanada huae'eritone'en numerodiktaj daka' yan'nopoe'po. Huabokerekdikonig o'e. Seiscientos sesenta y seis huadik o'ika'.

Ciento cuarenta y cuatro mil aratbuta yan'batadi'kea'apet.

14 Nogok onte'ti ijmabopo, ote' Siónte Diosen Ovejasi'po o'bopo kenere ciento cuarenta y cuatro mil aratbut Cristoen huaknopoe'eri o'nepo aya'ada huanoyte Ovejasi'poen huadik kenpa'ti Huaojendikere e'timadoya' kenda ya'eapetnig ijtiahuymey. ² Kenoka' a'ti kurudya' konig ea' ijpeemey. Konig huakka' huahue' huekuru utta'da eapa', konig kurud 'utta'da eapa' kenpa'ti 'urua'da konig huakka' arpas 'urua'da música egka'

ijpeemey. ³Dios eretnopote ee'te, cuatro huae'eri Dios e'ika' huanegte ene'te, veinticuatro huairitone' e'nika' huaneg huakkurute o'nepo huakkurute ciento cuarenta y cuatro mila aratbuta on'batadi'kea'po kenomeyayo'da kenda e'batadi'kea' nopoe'dik ya'neapet. Huadarieri aratbut e'ne'tada kenomeytaj Diosa dakhuea' e'ka' yamanopo'yarea'apet. ⁴Inomey ciento cuarenta y cuatro mil Jesucristoen 'uruyo' huaknopoe'eri o'nepo konig nogen huatoe'taj bakdejhue' huae'eri o'nepo konig oknopoe'hue' huae'eri ogkika' konig kahue' o'nika'po huadaknanada o'nika'po katepi' Diosen Ovejasi'po o'manika' kenda on'nigpeika'po. Huakkuruda Diosa kenomeytaj o'baeapo, konig huakkurueri Diosen o'tamaeapo kenpa'ti Ovejasi'poen o'tamaeapo. Dakhuea' huaka'eriomey e'ne'tada o'manopo'yarea'uyate. ⁵Da ahue' o'nika'uyate. Diostaj daka' on'nigpeika'po Diostaj 'uru'nopo'da on'nigkika'uyate.

**Diosen bapa' huata'monerien
hua'a Juana o'mapee'uyate.**

⁶Kurudnopoyo nog Diosen huata'moneritaj okajte e'bodte ijtiahuamey. Huadari nogyo nogyo huae'eritaj kenpa'ti nogbayo nogbayo gobierno huae'eritaj, nogda nogda aratbuttaj, nogda nogda hua'a huaa'pakeritaj, nogda nogda huakka' jakyo huae'eritaj dakhuea' e'ka' a'manopo'yareaya'po huadak hua'a a'manaya'po yabahuahua'apet.

⁷—Diostaj yanokme'pukpo yan'nigpeika' "Hueretda Dios i'ene." "Tey-nanada Huairi i'ene, Dios." Ya'non-a'ika'. Konigepo oy Diosa huadaka' huaka'eritaj o'baktie'ea'apo kenpa'ti castiga a'magkaya'po dakhuea' huaka'eri-taj huata' o'baktie'ea'apo. Diosa aya'

tada o'ka'uyate. Kurudtaj huadaritaj e'pogtakon o'ka'uyate. 'Urua'da huae'ey sipataj sorokya' o'orokika'nig kenpa'ti 'uruda huae'ey o'ka'uyate. Kentaj Diostaj yaderetpakika' kenpa'ti dakiti yan'tion-a'pakika'. —Ke'na huakkuruda Diosen huata'moneria 'utta'da ya'mana'apet.

⁸Nog huata'moneria kente'ti o'tatiakpo,

—Babilonia huakka' jakmon o'epo huakka'nanada aratbut o'nepo nog aratbut nogbayo nogbayo huabada aya'tada nama'da e'ka' yan'manopoea'ika'apet. Huaso'ada e'eretpak kika'dik mo'ene. Nogtaj nogtaj bakdeika'dik mo'ene. Nama'da kenda yan'manopoea'ika'apet. Konigepo huaboro' Babilonia kenpa'da o'mahuigde Diosen castiga e'magka' o'mahuigde. —Ke'na Diosen huata'moneria yaa'apet.

⁹Konogadakon Diosen huata'moneri kente'ti o'tatiakdepo,

—Huiyoknanada huae'eritone'taj be'api' en'pakika'nayo huiyoknanada huae'eritone' e'ketka'taj en'pakika'nayo huiyoknanada huae'eritone'dik huanoyte huaba'tepi' "be'tidoya'," ena'nayo ¹⁰Diosen huata'moneri on'tiahuaypo kenpa'ti Diosen Ovejasi'po o'tiahuaypo Diosa huiyoknanada huae'eritone'en huaeretpakeritaj diga' o'bahuadiaypo diga'da castiga o'magkadhuahuika'apo konig ta'ak azufreere o'mabakpakadhuahuika'apo. ¹¹Nogok nogok batikhue'ada pai'nanada on'nopo'eonhuahuika'apo. Sigpi' yareatuhue' o'neonhuahuika'apo, kenpa'da pai'nanada on'nopo'eonhuahuika'apo, huame'noe sikyoere pai'nanada yan'nopo'eonhuahuika'apet. Kenomey huiyoknanada huae'eritone'taj o'deretpakpo kenpa'ti huiyoknanada huae'eritone' e'ketka'taj o'deretpakpo kenpa'ti ke'nendik huanoyte huaba'tepi' e'tidoya'de' o'nepo

pai'nanada yan'nopo'eonhuahuika'apet.
¹²Konigepo Diosen aratbut Diostaj on'nigpeika'po Jesústaj o'noknopoika'po daka' kan'nigunhuahuika'po. —Bapa'tea' Diosen huata'moneria 'utta'da yaa'apet.

¹³Ken kurudya' do'taj ena'te ijpeemey. —“Oy kenpa'ti nogok aya'ada Huairi Jesucristotaj o'noknopoepo on'bueydepo durugda ya'neapet.” Yamadoya'. “Dapita' Diostaj huanigkadhahuika'eriomey ya'nokmapie'onhuahuika'apet. Kenda Diostaj on'nigkadhahuika'nigtaj Diosa okkahuehue' o'maeapo.” Diosen Nokirega ea'te ijpeemey.

**Ta'baya' aypo e'taboyogte
 on'totiakika' konigti huadariya'
 Diosa ke'nen huabaktie'ea'eritaj
 o'baeapo. Kenpa'ti konig aratbut
 uvas e'boyogte sirosi'poa
 o'nogkupoktegika' kenpa'ti uva
 huada on'sapaika' konigti
 huadariyo Diosa aya' dakhuea'
 huaka'eritaj castiga ya'magka'apet.**

¹⁴Onte'ti ijtiahuaypo yereda e'sihuíte ya'huadapetnig. Huabokerek konig Diosen Huasi'po ya'huadapet. Oro sirotaj e'ka' huairied huakuot e'kuotte kenpa'ti igku'etda siroenpi e'bapadte ijtiahuaymey. ¹⁵Dios huana'pak jakya' nog Diosen huata'moneri o'orokdepo “Siroenpia ta'bayo aypotaj yagkupoktega'po yamagkupaya'. Huadariyo aypo konig o'boyogdenok.” Ken huata'moneria 'utta'da yana'apet. Diosen Huasi'po e'sihuíte e'huadte yaa'apet.

¹⁶Ken Diosen Huasi'po konig siroenpia aypotaj ogkupoktega'po o'baea'po huadariyo ke'nen huabaktie'ea'eri e'huae'taj ya'bae'apet.

¹⁷Ken, nog Diosen huata'moneri Dios huana'pak jakya' o'orokonpo ke'nakon igku'etda siroenpi o'toepo.

¹⁸Diostaj e'nigmahuig kutopaya' noga Diosen huata'moneri o'orokonpo. Ke'na huamamey ta'ak huairia ona'po,

—Uva e'boyog o'enok siroenpia uvas huadariyo yamagkupoktega'. —'Uta'da yana'apet. Nog Diosen huata'moneria siroenpi e'toetaj yana'apet.

¹⁹In konig huadari huae'eri dakhuea' huaka'eritaj Diosa castiga o'magka'apo. Uvas konig dakhuea' huaka'eri o'ne. Diosa huadariyo aya'da uvas o'magkupoktega'apo. O'magkupoktega'depo huaboro'kogyo on'togpo kenta' o'batuga'apo. Konig aratbuta uva on'tuga'ika' konigti dakhuea' huaka'eritaj Diosa castiga ya'magka'apet. ²⁰Huakka' jak adpen ken konig ya'batuga'apet. Castiga o'magka'apo. Huakka'nanada on'mabueypo huakka'nanada mimi ya'eapet, odnanada konig caballo eakittae'te mimia odnanada ya'eapet. Kenpa'ti biddeda konig huahue mimi ya'huehua'apet, konig trescientos kilómetros ya'huehua'apet.

**Siete Diosen huata'moneria
 sietea kene'huaya' ke'poda
 castiga yan'magka'apetnig
 Juana o'tiahuayme'.**

15 Onte'ti kurudyo 'uruda o'enok ijtomepu'kepo ijtiahuaymey. Diosen huata'moneria kene'huaya' sietea' nogpa' nogpa' ke'poda castiga e'magkapo'te ijtiahuaymey. Diosa diga' o'bahuadiaypo castiga o'magka'depo aya'da ya'dakea'apet.

²Nogdakon ijtiahuaymey. Konig 'urunanada e'pog irinada konig vidrionigere ta'akonigere ijtiahuaymey. Huiyoknanada huae'eritone'taj kenpa'ti ke'nen e'ketka'taj huakka'ada, nigpeehue' o'nika'po kenpa'ti ke'nendik timadoyahue' o'nepo irinada e'pog okta'bogpeirite on'mabopo arpas on'toepo Diostaj yan'batadi'kea'apet.

Diosen arpas Diosa e'bayok yan'toeapet.
³Diosen huanigpeika'eri Moisésen e'batadi'kea' kenpa'ti Ovejasi'poen e'batadi'kea' on'batadi'kea'po:

Kenpihuay, 'urua'nanada i'ka'uyate, Dios. Konig huaboroa'da i'ka'uyate. Aya'da i'ka'uyatenig 'urua'nanada o'e, Dios Huairi. Dios Huairia aya'da ka'dik i'epo teynanada i'e. O'nen hua'a buttida o'ika'. O'nen hua'a butukda o'ika', Dios Huairi. Nogbayo nogbayo huae'erien Huairi i'eonhuahuika'. ⁴Dapita' aya'anada ontaj okme'pukdik mo'ene, Huairi. Dapi' Dios huadakkanada o'e aya'ada ontaj tia'pakdik mo'ene, Huairi. Onyo'da huadagnada i'ika'ne. Onyo'da kenpa'da 'urunanada i'ika'ne. Konigepo nogba nogbayo huae'eri yan'batiakapet. Diostaj huikudate on'tibahuadpo o'deretpakpo 'uruda Dios i'unhuahuika', ya'nona'apet. Huakka'ada e'pog oktabogpete on'mabopo yan'batadi'kea'apetnig ijtiahuaymey.

⁵Nogdakon ijtiahuaypo kurudyo Dios kente e'ika' konig Diosen jakyo adkorepen Moisésen huidpegta' diez hua'a e'mana' o'ika' konig ekhuike'te jakyoda ijtiahuaymey. ⁶Keya' jakya' siete Diosen huata'moneri sietea' nogpa' nogpa' ke'poda castiga yan'magka'deapet. 'Uru yudtaj on'otpo yereda kenpa'ti senogda yudtaj on'otpo kenpa'ti orobijso'daktone'tada e'ka' huakagkate e'tie' on'otpo. ⁷Botta' botta' huanoe'eri Diosere onteteyo' o'nika'po nogtiada ya'bayokeapet. Siete Diosen huata'moneritaj copa orotada e'ka' ya'bayokeapet. Siete copa orotada e'ka' ya'bayokeapet. Siete copa dakhuaapa dakhuea' ogka'deika'nigtaj Dios huanoeonhuahuika'eria diga'da o'bahuadiaypo castiga diga'da ya'magka'apet. ⁸Dios eynanada o'epo

senognanada o'epo teynanada o'epo Diosen jak kurudyo Dios o'ika'nok konig huakka' e'sihui' o'enok aratbutpi' be'api' kudhue'dik ya'neapet. Diosen sietea huata'moneri nogpa' nogpa' ke'poda castiga dakhuaapa magkahued e'ne'ted Diosen jakyo be'api' kudhue'dik ya'neapet.

Siete copa orotada e'ka' dakhuaapa dakhuea' ogka'deika'nigtaj Diosa diga'da o'bahuadiaynok sietea Diosen huata'moneria dakhuea' huaka'eritaj castiga ya'magka'apet.

16 Diosen jakya' 'utta'da ea' ijpeemey. Diosen siete huata'moneritaj o'mana'po,

—Konig huadariyo siete copa dakhuaapa castiga e'magka' yanoypo do'hued hua'ate castiga yan'magka'. —Diosa ya'mana'apetnig ijpeemey.

²Diosen huata'moneri huakkuruda o'hua'po huadariyo copate yadoyapet. Huadariyo Diosen hua'ate castiga ya'magka'apet. Aratbut huiyoknanada huae'eritone'dik e'tidoya'de' kenpa'ti huiyoknanada huae'eritone' e'ketka'taj o'deretpakika'nok huasi'dak diga'da on'setpo, dignada yan'batiriapet kenpa'ti pagda ya'neapet.

³Diosen huata'moneria kenta' nogakon e'pogyo copate odoypo, e'pogyo konig Diosen hua'ate castiga o'magka'po, e'pog hue'ey e'bueyen mimida yan'maeapet. Aya'da e'pogyo huahueyo huanoe'eri yan'mabueyapet.

⁴Diosen huata'moneri nogakon bapaa' huahueyo kenpa'ti kente hue'ey sorokya' enhuipoika'yo copate odoypo huahue kenpa'ti hue'ey mimida yan'maeapet. ⁵Kenokati nog Diosen huata'moneritaj ijpeepo, ke'na huahue huamatoe'eri o'ika'uyate.

—Castiga i'magka'po kenda castiga magka'dik i'ika'po, huadakda i'ka'ne, Huairi. Dios Huairi i'epo, kenpa'da

huadaknanada i'epo, oy i'ika'po, kenpa'ti a'nennada i'ika'uyate. ⁶Q'nen huanigpeika'eritaj on'barakuyatenok kenpa'ti o'nen buttida hua'a huanmanbatia'pakeritaj on'barakuyatenok kenomeytaj siroa yan'baarakapet. Dakhuea'da on'magka'nok mimi huakka' on'orokpo yan'mabueyapet. —Diosen huata'moneria kenda yaa'apetnig ijpeemey.

⁷Diostaj huanigmahuig kutopaya' ea'te ijpeemey:

—Teynanada Dios i'ene. Aya'da ka'dik i'ene, Dios Huairi. Buttida i'mana'ika'po, butuknanada i'kika'po castiga i'magka'dene. Kenda Diosen huanigmahuig kutopaya' ea' ijpeemey.

⁸Diosen huata'moneri nogakon botta' botta'a niokpote castiga copate odoypo niokpotaj Diosa ukda ya'eanapetnok aratbuttaj diga'da kabatita'te'po mameydik kajepo ⁹aya'tada o'batita'tepo huaso' e'mameytada nopo'koreahue' o'nepo, “Uruda i'ene.” Diostaj onahue' ya'neapet. Diostaj yan'tidike'apet. Ken Diosa sietea'a' ke'poda castiga magka'dik ya'ea'apet.

¹⁰Diosen huata'moneri nogadakon huabaniga'a' huiyoknanada huae'eritone'yo copate yan'doyapet. Dios Huairia ka'poda castiga o'magka'po, huiyoknanada huae'eritone'en huanigpeika'eriomey sikkiregyo o'nepo pai'nanada on'nopo'epo huakka'nanada diga'da e'tiriada ¹¹nopo'koreahue' o'nepo huadig dakhuea'da yag'kika'apet. Diga'da on'tiripo kenpa'ti huasi'dak on'basetpo Diostaj on'huadiaypo yan'tidike'apet.

¹²Nog Diosen huata'moneriakon seisa Eufates huaboro' huahueyo copate yan'doyapet. Niokpo e'orokyen gobierno huairi yan'batiakapet. Sorotataere yan'batiakapet. Huaboro' huahue kanoktege'po ya'manigaitapet. Konig dag ee'te oktegdik ya'neapet.

¹³Ken, huamayuekeri bihuitone' huakittaya' dakhue' nokiregda ya'orokapet. Huiyoknanada huae'eritone' huakittaya' nog dakhue' nokiregda ya'orokapet. Nama'da huanmanbatia'pakerien huakittaya' dakhue' nokiregda ya'orokapet. Bapa' dakhue' nokireg konig huahuanig o'norokpo ke'na engaña huamagka' yan'huapet. Kenda ijtiahuymey. ¹⁴Dakhue' nokireg konig toto' nokireya engaña a'magkaya'po 'urua' yag'kika'apet yan'bayarea'apet. Nogyon nogyon on'bahua'po kan'batiarake'po gobierno huairi sorotataere yan'bakupopaka'apet. Diosnayo teynanada o'epo aya'da ka'dik o'ika'.

Kenme'noe Diosenme'noete aya'nada yan'batiaraka'apet. ¹⁵“Yan'pee'. Ekpoe' nighue' ee'te huabereeri a'bereya'po on'tiakika'. Konigti aratbuta ekpoe' nighue' ee'te ijtiakapoy. Ke'na ekpoe' on'nigika' durugnada ya'neapet. Kenpa'ti konig yudtaj daka'da mo'toika'nig konigti do'taj moknopoepo mo'nigpeika'po okbatikhue'da moknopoepo do'a e'huatiakte durugda mo'ea'apet. Do e'tiakde'te yudtaj othue' e'eonig mo'epo ehue' o'neapone. Kenpa'ti okbirahue'dik o'neapone.” Jesucristoa o'uyate. ¹⁶Ken Armagedónyo gobierno huairitaj yan'bakupopaka'apet. Kan'batiarake'po dakhue' nokirega yan'bakupopaka'apet. Armagedón hebreoen hua'adik o'e.

¹⁷Kene'huaya' Diosen huata'moneri sietea' copate kurudya' yadoyapet. —Aya'da kenda o'dakea'de. —Hua'enbaya'da Diosa 'utta'da yaa'apet. ¹⁸Ken huakka' ojbed o'epo, 'utta'da o'adpo, kenpa'ti kurudakon yaa'apet. Menoka' huahuepa' huadari diga'da o'iyegpo, 'utta'da ya'iyegapet. ¹⁹Huakka' jak huaboro'nanada ee'tada bapata' ya'posaka'apet. Nogyo nogyo nog huadaribayo nog

huadaribayo huakka' jak o'mahuekpo ya'basakapet. Kenpa'ti huakka' jak Babilonia, huaboro'nanada Babilonia, huakka'da dakhuea' huaka'eri on'maetaj Diosa o'nonpono diga'da o'bahuadiaypo diga'da castiga ya'magka'apet. ²⁰ Kenpa'ti diga' castiga o'magka'po e'pogte huagkuta'mej e'ikada ya'titikonapet. Kenpa'ti castiga egkade'te huakupa e'ikada yatitikonapet. ²¹ Kurudya' huaboro'da ore' ya'bakahua'apet. Oroganada o'epo nogtida cuarenta kilos ya'eapet. Aratbut ee'yo o'batikotnok aratbuta Diostaj yan'tidike'apet. Ke'ponadakon Diosa castiga ya'magka'apetnig kenda ijtiahuaymey.

Ettone' huabakdejeri huairi ee'tada kentaj castiga ya'magka'apet.

17 Diosen huata'moneri siete o'nepo, siete copa on'toepo, do'taj nogtida behuatiakpo,

—Yatiak. Diosa ettone' huabakdejeri huairitaj castiga e'magka' o'tiahuayay'. Ettone' huabakdejeri huairi Babilonia huakka' jak konig e'pogte e'huadonig konig huairitone' o'nika'. ² Ken ettone' huabakdejeri huairi huakka' huadaribayo gobierno huairiere konig on'bakdejika'nig dakhuea' ogkika'po, konigti aya'ada huadaribayo huae'eria diga'da on'bakdejika'nig e'anig dakhuea'da ogkika'. —Diosen huata'moneria mename'ne.

³ Ken Diosen Nokirega me'nopo'toepo Diosen huata'moneria be'tohuame'ne. Aratbut bahue' e'ika'yo be'tohuame'ne. Diosen Nokirega ettone'taj be'tiahuayame'ne. Huiyoknanada huae'eritone' huabedte e'huadte ijtiahuaymey. Huabed huiyoknanada huae'eritone' sieteku o'epo diez huakupi o'epo Diostaj tahirigdikyo' o'huaa'ika'. ⁴ Ayagda yudtaj kenpa'ti bedda yudtaj ettone'a o'otpo oro

'uru huidsi'po kenpa'ti 'uru perlas sakbij yudtate o'mabetika'. Copa orotada e'ka' o'bapadpo, kenda dakhuea'da o'kika' eapa' Diostaj pagda o'nigepo konig copayo e'kika' hueda'da o'epo ke'na aya'tada diga'da dakhuea' o'kika'. ⁵ Ettone'noyta' huadik e'timadoya' ee'te kendik aya'ada nopoehue'da o'nika'. Ken huadik: "Babilonia huakka' jak huairi ijje. Ettone' huabakdejeri nagonig ijje aya' huadariyo aratbuttaj dakhuea' huaka'eri ijje." Kenda ijtiahuaydepo ijnopounmey. ⁶ Diostaj huaknopoe'eritaj ettone'a o'barakpo kenomeyen mimi huakka' on'mimihua'po kenpa'ti Jesustaj huamanbatia'pakeritaj o'barakpo kenomeyen mimi huakka' on'mimihua'po diga' o'pakpo o'magkika'. Kenda ijtiahuaydepo diga'da ijme'pu'kemey.

⁷ —Me'pukhue' yae'. Ken huabed huiyoknanada huae'eritone' ke'na ettone'taj o'tohua'ika'. Sieteku kenpa'ti diez huakupi o'ika'. Ken be'a ya'e. E'tiokhue e'ika'tada ontaj o'nopoea'apone. ⁸ Ke'na huiyoknanada huae'eritone' i'tiahuaydenig o'noika'uy oynayo e'bueyonigti o'ede. Nogok soroktoya' dakhuea' huaka'erikudak nokiregbaya' o'orokpo kente pai'da o'nopo'unhuahuika'apopo o'bueyapo. Aratbut huadariyo huae'eri Diosen huanoeonhuahuika'ba'te ke'nendik timadoyahue' o'nepo Jesusen huaknopoe'eri ehue' o'nepo a'nennada Dios huadari e'ka'te huanoeonhuahuika'ba'te ke'nendik timadoyahue' o'nuyate kenomey huiyoknanada huae'eritone'taj on'tiahuaydepo on'mame'pu'kepo on'nigpeika'apo konigepo ke'na a'nennada o'noe'uyate, oynayo e'bueyonigti o'e, onte'ti a'ti o'orokapo.

⁹ In kenda e'nopoea'ta' ijpaki. Be'api' pee'dik ee'nayo men'pee'. Huiyoknanada huae'eritone'en siete huaku o'enig si-

ete huakupa o'e. Kente siete huakupate huakka' jak Babilonia o'ika'. ¹⁰Siete huaku o'enig siete gobierno huairi o'ne. Huabaniga' huairi a'nenda nogok nogok huairi o'nikame'te aratbuta on'nigpeikame'te. Kenomey on'bueyde'uyate. Nogtida oyedda gobierno huairi o'edeknok aratbuta on'nigpeika'. Nogakon gobierno huairi ehued o'e. A'timon o'eapo aratbuta on'nigpeika'apet. Ke'na ijhuiti huairi ikahue' ya'eapet. ¹¹Ke'na huabed huiyoknanada huae'eritone' o'noika'uyate. Oynayo e'bueyonig o'e. Siete gobierno huairi e'eada ke'na ocho gobierno huairi ee'pi' ke'na huiyoknanada huae'eritone' kenpa'da ya'bueyapet.

¹²Kenpa'ti diez huakupi i'tiahuaynig diez gobierno huairi ya'neapet. Konig gobierno huairi teyda manahued o'ne. Sue'da puug teyda mana'dik o'nedepo. Huiyoknanada huae'eritone'ere sue'da puug teyda mana'dik o'nedepo.

¹³Inomey diez gobierno huairi konigti on'pakpo huiyoknanada huae'eritone'taj huiyoka'da kamane'po on'teypaka'apo.

¹⁴Diosen Ovejasi'potaj dakhuea' o'nogka'aponig'a Ovejasi'ponayo huayakhue' ya'magka'apetnok Diosen Ovejasi'po aratbut huairien Huairi o'e kenpa'ti gobierno huairien gobierno Huairi o'e. Kenere Diosen e'baktie'ea' huae'eri o'nepo okbatikhue' o'noknopoeonhuahuika'apo. —Kenda Diosen huata'moneria mename'ne.

¹⁵—Ken huaboro' e'pogyonig ettone' huabakdejeri huairi o'huadika'nig. Kenda i'tiahueydenig o'nopoea'ne. Huaboro' e'pog konig huakka' jak o'ne, nogda nogda huadaribayo huae'eri, kenpa'ti nog hua'a nog hua'a huaa'pakeri konig e'pog o'ne.

¹⁶Diez huakupi i'tiahuaydenig o'nopoeapone. Diez gobierno huairi o'nepo ettone' huabakdejeri huairitaj diga'da on'huadiapo, ettone' huabakdejeri huairitaj diga'da castiga

ya'nogka'po yan'biradapet. Ta'akyo yan'huigapet. ¹⁷Diosa o'paknok diez gobierno huairia huiyoknanada huae'eritone'taj yan'nigpeeapet. Huiyoknanada huae'eritone'a ettone'taj castiga yagka'apet. ¹⁸Kentaj ettone' huabakdejeri huairitaj i'tiahuaydenig ke'na huakka' jakda o'e. Ken jaktaj aya'ada gobierno huairi nogbaya' nogbaya' on'nigpeika'po. —Diosen huata'moneria kendakon mename'ne.

Huakka' jak Babiloniataj castiga Diosa o'magka'po o'mahuigapo.

18 Kenta' a'timon nog Diosen huata'moneri kurudya' o'huarakpo teynanada ighua'nanada mana'dik o'epo aya'tata mana'dik o'epo eynanada o'epo kenpa'ti senognanada o'epo huadariyo nogbaya' nogbaya' huabada eynanada ee'te ijtiahuaymey. ²Utta'nanada o'okoypo,

—Huakka'nanada jak Babilonia ehue' o'ede oynayo toto'enbayo o'ika'po, keyoda aya' dakhue' nokireg o'nika'apo kenpa'ti aya' dakhue' bakoy huayorere'eripi' konig matuk paga'da e'huie' keyoti o'ika'apo. ³Babilonia huae'eria huakka'nanada on'tamaika'nok aya'ada nogbayo nogbayo aratbuttaj huakka' katetapi' on'baeretpaka'uynok nogbaya' nogbaya' huae'eri huakka'tada on'baeretpakika'. Kenpa'ti aya' huadaribayo huairi Diostaj o'nokkahuepo Babiloniaen en'tamae diga'nanada o'deretpakika'po on'bae'ika'. Konig e'bakde'ikanig kenpa'da katetapi' o'deretpakika'. Kenpa'ti huadaribayo noga noga huabahuaya'eriomey Babilonia huae'erien huakka'da on'bae'ika'po huakka'nanada on'tamaika'nok. Kenda Diosen huata'moneria 'utta'da oa'uy. Kenda ijpeemey.

⁴Ken kurudya' noga ea' ijpeedepo,

—Ken Babilonia huakka' jakyo huae'eritaj yan'bakhua', do'hued aratbut. Kenomeyere konigti

dakhuea' kahue' a'eya'po kenomeytaj
 yan'bakhua'. Kenpa'ti castiga
 kenomeytaj Diosa o'magka'apo
 opudomeytaj castiga ogkahue' me'e'po
 yan'bakhua'. ⁵Kenomeya dakhuea'da
 ogkika'uy. Huakka'nanada dakhuea'
 e'ka' o'tihueddenok konig huakupanig
 kurudnejneja' o'edenok kenda dakhuea'
 ogkika'nok Diosa okkahuehue' o'epo
 castiga o'magka'apo. ⁶Kenomey huakka'
 jak huae'eria nogomeytaj dakhuea'da
 on'bakika'uyatenok kenomeytaj castiga
 diga'da kamagke'. Botaa' castiga
 e'magkapa' kamagke'. Nogomeytaj
 huakka' pai'da on'manopo'ea'uyate.
 Nogomeytakon huakka'tada dakhuea'da
 on'batokika'uyatenok huakka'
 castiga konig botaa' ee'pa' pai'da
 kan'manopo'e'. ⁷'Urua'da ijjeipo ijkikay
 nama'da on'nopoika'po kenpa'ti konig
 kenomeya huakka'nanada on'eretpakpo
 on'tamaika'nok kenomeyakon
 pai'nanada kan'manopo'ike'. "Iyo
 konig ettone' gobierno huairi ijjei.
 Ayhua ehue' ijjei. Pai'da ehue'
 ijjeapoy. Pai'da nopo'ehue' ijjeapoy,"
 huanopoya'da nama'da on'nopoika'.
⁸Konigepo nogme'noetida Diosa
 castiga kenomeytaj ya'magka'apet.
 Huakka'nanada yan'mabueyapet.
 Huakka'nanada pai'nanada
 yan'nopo'e'apet. Huakka'nada
 yan'bakusitokapet. Kenda Babilonia
 huakka' jaktaj ta'aka ya'mameyapet.
 Dios Huairi teynanada o'epo kenomeya
 dakhuea' ogkika'uyenok pai'da nopo'edik
 o'neapo. Diosa castiga magka'dik
 o'maeapo. Kenda kurudya' ena'te
 ijpeemey.

⁹Nog huadariyo nog huadariyo
 gobierno huairi nogyo nogyo
 huae'eri ken huakka' jak Babilonia
 huae'eriene katetapi' huakka'tada
 o'deretpakika'uyate. Huakka'nanada
 on'tamae'ika'uyate. Diosa Babiloniataj
 castiga o'magka'depo o'mahuigpo.

Gobierno huairia e'mahuigte
 on'tiahuaydepo yan'bahuikapet.
 Suhue'nada o'nepo yan'bahuikapet.
¹⁰Diga'da on'mame'pukpo castiga
 e'magkade'te huakka' jak e'meyte
 adteda on'mabopo,

—Aaj, kenpihuay, pai'nanada
 mo'nopo'e, Babilonia huae'eri.
 Hueretnada huairi i'ika'nig'a teynanada
 i'ika'nig'a noghoratida ontaj Diosa
 castiga mogka'denok ehue'da mo'ene.
 —Huakka' gobierno huairia Babiloniataj
 ya'da'apet.

¹¹Kenpa'ti huadarieri nogbaya'
 nogbaya' huabahuaya'eriomey
 on'bahuikonhuahua'po kenomeyen
 huabahuaya' e'tamaika' ken be'taj
 bahuayahue'dik o'nepo. ¹²Kenomeyen
 oro, kenomeyen 'uru siro plata,
 kenomeyen 'urunanada huids'i'po
 huakka'teda kenomeyen perlas sakbij
 huaka', 'uru tela lino e'ka', 'uru tela
 seda e'ka', tela ayagda, tela bedda,
 kenomeyen 'uru'huieda ohueyen,
 katapi' elefanteidtaj e'ka', nog 'uruda
 ohueyen huakka'teda, bronce siro,
 hierro siro, 'uru mármol huid, kenomey
 e'bahuaya'ta' en'paktada ¹³kenpa'ti
 canela, huasihuaj 'uru'huieda,
 'uru'huieda huabakpaka', kenpa'ti
 'uru'huieda mirra, 'uru'huieda perfume,
 vino, huasihuaj aypo huamayaka',
 harina 'uruda, trigo, huabatohua'eri
 konig mula, oveja, caballo, konig carro
 caballo huatotok, aratbut huanaba'pi'
 e'bahuaya'ta' on'pakika'nig'a Babilonia
 huairi ehue'da o'nenok meyo
 bahuayahue'dikda o'ne. ¹⁴Ken huakka'
 jak Babilonia huae'eritaj:

—Nogda nogda 'uruda e'huae'
 huada bo'eretpakika'nig oynayo
 ehue'nanada mo'taene. Onte'ti
 baehue'dikda mo'ene. Kenpa'ti katapi'
 'uruda mo'tamae'ika'uyne. Katapi'
 huadaknanada mo'tamaika'uynig
 kenpa'da oynayo matohue'da

mo'eapone. Onte'ti maehue'da mo'taeapone. —Huabahuaya'eria yan'mana'apet.

¹⁵ Nogya' nogya' huabahuaya'eria Babilonia huakka' jakya' huakka'nanada gana ogkika'uyate. Babiloniataj castiga e'magka'te on'tiahuaydepo on'me'pukpo adta'da on'tiahuaypo, suhue'da o'nepo yan'bahuikapet.

¹⁶ —Aaj, kenpihuay, huakka' jak Babilonia huae'eria pai'nanada o'ne. Babilonia huakka' jak konig ettone' 'uru-a'da o'otika', 'uru lino tela yudtaj, 'uru ayagda yudtaj, 'uru huabed yudtaj, yudtaj oro sakbij o'betika', 'uru huidsi'po o'betika', perla sakbijkon o'mabetika'. Ken konig Babilonia 'urunanada o'ika'uyate. ¹⁷ Ida konig nogminutotida aya'da ehue'nada on'tae'uy. —Huabahuaya'eria yan'mana'apet.

Barco capitán, huabatohua'erieme marinerore e'pogya' huakjene'eriomeyere huakka' jak Babilonia bidteda ya'neapet. ¹⁸ Huakka' jak e'bakpakte on'tiahuaydepo,

—Ken jak huaboro' o'epo huakka'nanada on'matoika'po nog konigti huakka' jak ehue'da o'e. —'Utta'nanada yada'apet.

¹⁹ Suhue'nada o'nepo soroka huata' ogkusorokka'po on'bahuikpo:

—Aaj, menpa' ken huaboro' huakka' jak pai'nanada o'nede. Ken huakka' jakya' huakka'da o'matoika'nok kusi'pe barco huatae'erition gana ogkika'po ke'na huairionigti on'nika'po. Ijhuiti ehue' konig nogminutotida o'bakmamey'denok huakka' jak ehue'da o'ede. —'Utta'da ya'da'apet.

²⁰ Kurudyo huae'eritaj, huaknopoe'eritaj, Cristoen huata'mona'eritaj kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeritaj ken huaboro' jak huae'eriomeya dakhuea'da on'magkika'uyenok Diosa castiga o'magka'denok yan'durugpakti'.

²¹ Kenoka' Diosen huata'moneri nogtida o'epo teyda o'epo kate'kidpi huatarua' huidtone'taj o'toepo e'pogtone'yo o'huidenpo, o'okoypo,

—Ken konig huaboro' huakka' jak Babiloniataj ke'poda ya'magka'apet. Ehue'da ya'eapet. Onte'ti tiahuahue'dikda ya'neapet.

²² Babilonia jak kurute dagta' arpa música, flauta música, trompeta músicakon onte'ti peehue'da ya'neapet. Onte'ti Babiloniayo katepi' baahue' ya'nika'apet. Katekidpi' huatarua' huidtone'ya' e'tarua' onte'ti peehue' ya'nika'apet. ²³ Huakjeypi' onte'ti ey ikahue'dik ya'ika'apet. E'toepak fiestapi' onte'ti música peehue' ya'nika'apet. Babilonia huabahuaya'eriomey konig huabada huadaribayo adteda konig huairitone' o'nuynig'a. Nama'da tidig e'magkapa' engaña on'magkika'uyate. Diosen huata'moneria kenpa' ea'te ijpeemey.

²⁴ Ken, Diosen huamanbatia'pakeritaj on'barakika'uyate. Diostaj huaknopoe'eritaj on'barakika'uyate. Nogbayo nogbayo on'barakika'uyate. Babilonia huae'eriomeya on'magka'uyatenok Dios Huairia castiga o'magka'apo. Kenda Diosen huata'moneria e'okoyte ijpeemey.

19 Onte'ti kurudya' huakka'nanada 'utta'nanada ea'te ijpeemey:

'Urunanada i'ene, Dios Huairi. Dios Huairi oro'en Dios huadaknanada mo'taika'ne. Dios Huairiayo'da dakhuea' e'ka' o'manopo'yarea'ika'. Huabatioka'eri mo'taika'ne. Dios Huairiyo'da 'uru'nanada i'ika'. Eynanada i'ika'. Teynanada i'ika'ne.

² Diosayo'da buttida o'maknokotpo castiga magka'dik ya'ika'apet. Ettone' huabakdejeria nogda nogda huadariyo aratbuttaj dakhuea' e'kika' o'manopoea'ika'uyate. Kenpa'ti huakka'tada e'eretpakika'

o'manopoea'ika'uyate. Ke'nakon
Diosen huanigpeika'eritaj
o'barakika'uyate. Konigepo
ettone' huabakdejeritaj Diosa
castiga ya'magka'apet. Kurudya'
'utta'nanada ea'te ijpeemey.

³ Onte'ti ea'te ijpeepo,

—'Urunanada i'ene, Dios Huairi. Dios
Huairi oro'en Dios huadakkanada o'ika'.
Ettone' huabakdejeritaj Diosa castiga
o'magka'po o'mahuigika'. Esihui'kon
kurudyo ya'behuikonhuahuika'apet.
Batikhue' ya'eonhuahuika'apet. Kenpa'
kurudya' ijpeemey.

⁴ Ken Diosyo veinticuatro huairitone'
cuatro huanoeonhuahuika'eriere Dios
e'huahuadte on'eretpakpo okkubuka'
on'tibahuedpo,

—Amén. 'Urunanada i'ene, Dios
Huairi. —Diostaj ya'nona'apet.

⁵ Dios e'huahuadya' onte'ti ijpeemey:
Oro'en Apag Dios huaboro'da i'ene.
Huadakkanada i'ene. Teynanada
i'ene mo'nona'ika'. Diostaj
huanigpeika'eri kenpa'ti Diostaj
huakme'pukeriapi' huairiapi',
huanaba'api' mo'nona'ika'.

Kenda Dios e'huahuadya' ea'te ijpeemey.

Diosen Ovejasi'poen e'toepak fiesta ya'eapet.

⁶ Konig huakka'nanada aratbuta en'-
batia'pakte, konig huakka'nada huekuru
eapa' 'utta'da ea', konig kurud 'utta'-
nanada eapa' ea'te ijpeemey:

'Urunanada i'ene, Dios Huairi. Oro'en
Dios Huairi teynanada o'epo
o'mana'ika'de. Aya' huadarieria
huairiapi' kentaj peika'dik o'nede.

⁷ Mon'madurugpak. Kentaj dakiti
mo'nona'ika'. Huadakkanada
i'ene, mo'nonika'. Jesúsa aya'
huaknopoe'eritaj Diosen huabo
jakyo o'matohua'depo Diosere
Jesucristoere 'urua'nanada o'neon-
huahuika'apo. Ken konig Diosen

Ovejasi'po o'toepakdepo, oro'
ke'nen huatoeönig 'urunopo'nanada
o'tedepo 'urunanada o'baotdene.
⁸ Yudtaj 'uru lino tela otdik o'ika'ne.
Keregnanada senogda otdik
o'ika'ne.

Oro'omey Diosen huaknopoe'eri hua-
toeönig o'taepo o'nigpeika'po huadakda
o'kika'po ken konig 'uru lino yud-
taj o'otika'ne. Kenda kurudya' eda'te
ijpeemey.

⁹ Kenda inpa' Diosen huata'moneria
do'taj mename'ne:

—Do'hued jakyo yan'tiakpo
yan'kudti'. Do'huedsi'poed e'toepak
fiestate yan'tiakti'. Kenda yan'peepo
durugada ya'neapet. Kenda yamadoya'.
Kenda Diosa buttida mena'ne. —Diosen
huata'moneria mename'ne.

¹⁰ Kenta' Diosen huata'moner-
itaj a'eretpakya'po huikudate
ijtihuadme'nig'a,

—Do'taj huikudate tihuadhue' mee'.
Onere Diosen huanigpeika'erition
ijjey. Kenpa'ti o'nen huaknopoe'eri
huama'buyere Diosen huanigpeika'eri-
tion ijjey. Kenomey Jesústaj daka'
o'noknopojka'po Jesúsen hua'ataj
daka' o'noknopojka'. Kenomeyere
huanigpeika'erition ijjey. Diostayo'da
huikudate yatihuadpo Diostaj
yaeretpakikati'. —Diosen huata'moneria
mename'ne.

Kenda Jesúsa buttida o'man-
madika'onhuahua'uynig Diosen
huamanbatia'pakeritaj o'manopoea'ika'.

Yereda caballota'pite Cristo e'huadte Juana o'tiahuayme'te.

¹¹ Kenoka' kurud ekhuike'te
yereda caballotaj ijtiahuaymey.
Caballota'pite Cristo o'huadpo Diostaj
okbatikhue'da daka' o'nigpeika'. Buttida
huaa'ika'eri o'e. Ke'na huadakda
o'ka'po, castiga o'magka'po konig
Diosen taka'taj o'barakika'po huadakda

o'kika'. ¹² Ke'nen huakpo konig ta'ak e'bakpakonig o'epo ken huakpoa aya'da tiahuydik o'e. Huakute gobierno huairien huakka' 'uru huakuot o'ku'otpo aya' huadarien huairien huairi o'enok aya'ada kentaj nigpeika'dik o'ne. Ke'nen huadik e'timadoya'de' ee' ke'nayo'da o'nope. ¹³ Ke'nen yudtaj huaok o'otpo mimia e'tibahuidbahuid o'eme'. Jesúsen huadik "Diosen Hua'a" o'e. ¹⁴ Huakka'nanada kurudyo huae'eria Diosen sorotataa on'ta'hua'po 'uruda lino yudtaj yereda on'baotpo yere caballota'pite on'bahuadpo on'ta'huame'. ¹⁵ Ke'nen ighua'da hua'a huakittaya' konig siroenpi igku'etda o'orokpo nobbayo nobbayo huakka' oknopohue' huae'eritaj e'batituktukapa' ke'nen taka'taj e'batituktukapa' huiyokda ya'manika'apet. Konig vino huaka'eria uvadataj e'basapaa'pa' Diosa o'mahuadiayondenok Cristoa huiyokda castiga ya'magka'apet. Diosnayo teynanada o'epo aya'da ka'dik o'ika'. ¹⁶ "Aratbuten huairien Huairi o'e. Gobiernomeyen huiri Huairi o'e." Kenda huaokte e'timadoya' o'eme'. Huakutipotekon e'timadoya' o'eme'. Kenda kurudyo ijtiahuaymey.

¹⁷ Diosen huata'moneri niokpote o'bopo kurudte huayorere'eritaj:

—Diosa castiga o'magka'po huakka'nanada on'mabueyapo. A'bapeya'po yan'batiak. ¹⁸ Dakhuea' huaka'eri on'mabueyapo. Gobierno huairi on'mabueyapo, capitán huairi on'mabueyapo. Nogda nogda huairi on'mabueyapo. Caballo on'mabueyapo. Caballota'pite huahuaderi on'mabueyapo. Diosa castiga o'magka'nok aya'da aratbut on'mabueyapo. Huanaba' kenpa'ti huanaba' ehuepi' on'mabueyapo. Kenpa'ti noyehuepi' tone'yahuepi' on'mabueyapo. Yan'kupopakpo e'bueyenso' yan'bape'.

—Huayorere'eritaj Diosen huata'mon-a'eria 'utta'nada ya'manokoyapetnig. Kenda ijtiahuaymey.

¹⁹ Nogdakon ijtiahuaymey. Huiyoknanada huae'eritone'ere huadaribayo nogyo nogyo gobierno huairi sorotataere a'barakya'po ogkupopakdepo kentaj yere caballota'pite o'huadnigtaj ke'nen sorotataj a'barakya'po yagkupopakapetnig ijtiahuaymey. ²⁰ Diosa huiyoknanada huae'eritone'taj teyda o'toepo, nama'da huamanbatia'pakerieretaj teyda o'matoepo, huaboro' e'pogtone' ta'akyo ya'maenapet. Huiyoknanada huae'eritone'a e'tiahuyteda kenda aratbuta tiahuyhued o'nika'nig nama'da huamanbatia'pakeria o'manigkika'uy. Engaña a'magkaya'po 'urua'da nama'da o'manigkika'uy. Engaña o'magka'nok aratbuttaj huiyoknanada huae'eritone'endik huašo'ta' on'timadoya'uy kenpa'ti huiyoknanada huae'eritone'en e'ketka'taj on'eretpakika'uy. Huae'eritone'taj nama'da huamanbatia'pakerieretaj teyda o'matoepo nohuey huaboro' e'pogtone' ta'akyo ya'majenapet. Ta'ak azufreere diga'da o'bakpakika'. ²¹ Nogomey huiyoknanada huae'eritone'en huadaribayo huairitaj sorotatatere siro o'barakuy. Ken siro huakittaya' o'orokpo ke'na caballota'pite o'huadpo kenkittaya' siro o'orokpo aya'tada o'barakuy. Aya' e'barakde'te kenomeyen huašo'taj huayorere'eria dapoteya'da kenomeyen huašo' ya'bapeapet. Kenda ijtiahuaymey.

Mil añošta o'tia'pak.

20 Nogdakon ijtiahuaymey. Kurudya' Diosen huata'moneri nogtida o'huarakpo, sorokkogyo adteda dakhuea' huaka'erikudakenbayo huakhuik llave o'toepo sirobi cadenatone' o'toepo, ² huamayuekeri

bihuitone'taj teyda o'toepo sirobia o'tinukupo mil años tiokhuik hue' ya'unhuahuika'apet. Huamayuekeri bihuitone'taj o'dikka'uyate Satanás diablo toto'. ³Kentaj sorokkogyo adteda dakhuea' huaka'erikudakenbayo o'endepo o'tinokhuikpo teyda yatiokkasapet mil huabayok e'unhuahuika'te huadaribayo aratbuttaj engaña kahue'dik kaunhuahuika'po. Mil huabayok e'tipokde'te sue'da huabayok kaunhue'po hua'dik o'enok oroka'dik ya'eapet. Kenda ijtiahuaymey.

⁴Kenokti huakka' huairi on'bahuadpo huaboa'da dakhuea' huaka'eritaj castiga magka'dik ya'neapetnig ijtiahuaymey. Kenpa'ti huakka' aratbut Jesucristotaj on'tia'pakika'uyatenok kenpa'ti Apag Diosba' on'tia'pakika'uyatenok, oknopoe'hue' huae'eria on'bakuokeg'uyate. Kenomey huaknopoe'eri huiyoknanada huae'eritone'taj eretpakhue' o'nika'uyate. Huiyoknanada huae'eritone' e'ketka'ta' eretpakhue' o'nika'uyate. Huanoytapi' huaba'tapi' huiyoknanada huae'eritone'dik timadoyahue' mee' o'nona'ika'uyate. Kenomeytaj ijbatiahuaymey kenomey kubarakya' on'noyhuadpo Cristoere o'neonhuahuika'po mil huabayok Cristoere huairia yan'mana'onhuahuika'apet. ⁵Kenomeya huakkuruda manoyhuaddik ya'neapet. Nog aratbutkudaknayo kubarakya' o'neonhuahuika'po mil huabayok e'pokte yan'noyhuadapet. ⁶Aratbut huakkuruda on'manoyhuadpo durugnanada o'neonhuahuika'apo. Diosenyo'da o'neonhuahuika'apo. Kenpa'ti 'urunopo'nanada o'neonhuahuika'apo. Onte'ti mabueyhue'dik o'neonhuahuika'apo. Kenomeynayo Diosenere Cristoenere konig sacerdote huamanigtionapakika'eri o'neonhuahuika'apo. Mil huabayok Cristo

huairiere on'mana'onhuahuika'apo. Kenda ijtiahuaymey.

⁷Ken mil huabayok e'pokde'te Diosen huata'moneria Satanástaj yanokhuikeapet. Sorokkogyo ya'orokapet. ⁸Huadaribayo nogyo nogyo aya'tada engaña a'magkaya'po ya'orokdeapet. Gog aratbuttaj Magog aratbuttaj engaña a'magkaya'po ya'bahuahua'apet. (Dioستaj pakhue' huae'eri o'nenok) Diosen aratbuttaj kan'barake'po Gog sorotataj Magog sorotataeretaj ya'bakupopakapet. Huakka'nanada ya'neapet. Konig kuhuadonig huakka'nanada o'nepo sorotatayo' huakka'nanada ya'neapet. ⁹Huadariya' aya'baya'da yan'batiakapet. Diosen huadi' aratbuttaj yan'bahuatiakapet. Diosen aratbuttaj kenpa'ti Diosen di' huakka' jak kurute yagkupopakapet. Diosa kurudya' ta'aka aya'tada ya'mahuigapet. ¹⁰Diabloa engaña huaka'eritaj huaboro' e'pog ta'akyo e'bakpakyo ya'enapet. Huaboro' ta'ak konig e'pogtone' uknanada ya'bakpakonhuahuika'apet, azufreere uknanada ya'bakpakonhuahuika'apet. Keyotion ta'akyo huiyoknanada huae'eritone'taj nama'da huamanbatia'pakerieretakon huakkuruda o'maendej. Keyo kenpa'da ya'neonhuahuika'apet. Keyo castiga o'magka'nok pai'da yan'nopo'eonhuahuika'apet. Huame'noeere sikyo'eta' pai'nanada yan'nopo'eonhuahuika'apet.

**Aya' e'bueykudak oknopoe'hue'
huae'eritaj Dios Huairia
castiga o'magka'apo.**

¹¹Huaboro' yereda huairien huahuadtaj ijtiahuaymey. Kente e'huadte Diostaj ijtiahuaymey. Diosya' huadari kurudere o'titikonme'. Onte'ti be'api' huahuayhue'da ya'neapet. ¹²Dioste huakokpen e'bueykudaka on'tikupobopo aya'ada huairiere huan-

aba'ere aya'ada on'tikupobome'. Beroba' e'ba'korig a'batiahuaya'po o'ba'tikujme'. Nog beroba' e'noeonhuahuika'ba'kon o'ba'tikujme'. E'bueykudak katepi' egkadhuahuika'uyde'te beroba'te e'timadoya'de' o'enok huadakpi' dakhuea' e'ka'pi' Diosa beroba'taj o'tiahuaydepo castiga ya'magka'apet. ¹³ Aratbut huahueyapi' e'pogyapi' nogyo nogyo huadaritapi' on'mabueyika'uyatenig ke'na Dioste on'hua'depo on'tikupobonok beroba'te kenda egkadhuahuika'uyde'te e'timadoya'de' o'enok huadakpi' dakhuea' e'ka'pi' o'tiahuaydepo castiga ya'magka'apet. ¹⁴ E'bueyika' kenpa'da a'dakia'po a'batikaya'po kenpa'ti e'bueykudakenba a'dakia'po a'batikaya'po huaboro' e'mahuig ta'akyo ya'maenapet. Ken huaboro' e'mahuig ta'ak bottaa'tea' kene'huagea'da huabuey o'e. ¹⁵ Ayo huaboro' ta'akyo a'mahuigikaya'po ya'maenapet. Huadik e'noeonhuahuika' beroba'te timadoyahue' e'huage'tanayo ya'maenapet. Huaboro' e'pog ta'akyo ya'maenapet. Kenda aya'da ijtiahuaymey.

Huabo kurud huabo huadari Juana o'tiahuay'uyate.

21 Nogok huabo kurud huabo huadari ijtiahuaymey. Huakkuruda kurud a'nennada o'ika'uynig kennayo ehue'nada ee'te kenpa'ti huakkuruda huadari a'nennada o'ika'uynig kennayo ehue'da ee'te kenpa'ti e'pogpi' ehue'nada ee'te ijtiahuaymey. ² Huabo Jerusalén Diosen huakka' jak kurudya' Diosya' e'huarakte do Juana ijtiahuaymey. Jak 'urunanada ijtiahuaymey. Konig ettone' huabo'da a'toepakya'po huatoe'taj 'urunanada yudtaj onotika' konigti Diosen huabo jak 'urunanada ya'eapet. ³ Utta'da hua'a kurudya' Diosenbaya' ijpeemey:

—Yan'pee'. Oyda aratbutere Dios o'noika'. Aratbutere o'noika'apo. Ke'nen aratbut o'neapo. Aratbuten Dios a'eya'po aratbutere o'ika'apo. ⁴ Diosa o'manopo'yarea'denok onte'ti suhue' ikahue'dikda ya'neapet, onte'ti bueyhue'dikda ya'neapet, onte'ti huikhue'dikpi' ya'neapet onte'ti bahuikikahue'dik ya'neapet, onte'ti digpi' ikahue'dikda ya'neapet. Konig a'nen o'ika'uynig konigti oynayo ehue'da ya'eapet. Kenpa' kurudya' ea'te ijpeemey.

⁵ —Yan'pee'. Aya'da huabo'a' ijka'nig. —Diosa kurudya' mename'ne. Kenpa'ti, —In huadik ona'nig buttida huadik o'enok yamadoya'. In do'hued huadik oknopoika'dik me'neapone. —Diosa mename'ne.

⁶ —Aya'da ijka'po ikuhuitdey. Do huakkurueri ijikay. Kene'huaya' huage'eri ijikay. Konig la letra A huakkuruda letra o'e. Konigti do huakkurueri ijikay. Konig la letra Z kene'huaya' letra o'e. Konigti do kene'huaya' huage'eri ijikay. Maymaya' huaa'eria hue'ey huakka' on'pakika'. Konigti do'taj huakka' e'paknayo konig katetehue' mo'manounhuahuika'apone. ⁷ Aya'ada do'taj daka' moknopoika'po okbatikhue'ada o'nepo konig huayakhue' huaka'eri o'nepo aya'da do'hued yan'bae'apet kenpa'ti do'huedsi'po ya'neapet kenpa'ti kenomeyen Apag Dios ijjeapoy. ⁸ Dakhuea' huaka'eri kenpa'ti huamidideri Cristotaj eknopo'e'taj huame'pukeri, oknopoehue' huage'eri, dakhuea' huahuaa'eri, imahuadiaypo huabarakeri, ieretpakpo huabakdejeri, tidig huaka'eri, dios e'ketka'ta' huaeretpakeri, da huaa'eritakon huaboro' e'pog ta'ak huamahuigyo yan'mahuigonhuahuika'apet. Azufreere yan'mahuigonhuahuika'apet. Pai'nanada yan'nopo'eonhuahuika'apet.

Kenda bottaa'tea' huabuey o'ē. Dios kurudya' ena'te ijpeemey.

Huabo Jerusalén Juana o'tiahuay'uyate.

⁹Diosen huata'moneri siete copa huatoē'eria o'nepo Diosen castiga huamagka'eri siete e'eada nogtiada do'taj mena'po,

—Yatiak. Diosen Huasi'poen huatoen jak ontaj o'totiahuayi'. Keyo huaknopō'eri yan'neonhuahuika'apet Diosere. —Do'taj mename'ne.

¹⁰Diosen Nokirega do'taj a'tiahuayaya'po Diosen huata'moneria be'tohuame'ne. Huabidkupayoda be'tohuame'ne. Kurudya' Diosen Jerusalén huakka' jak e'huarakte be'totiahuayme'ne. ¹¹Konig Dios eyanada o'ēpo konig senogda o'ēme'. Diosen jakkon eyanada senogda o'ēpo konig 'uru huidsī'po senogda o'ēpo, konig huid jaspe 'uruda o'ēpo, konig vidrionig irida o'ēpo Diosen jak 'urunanada o'ēme'. ¹²Jak kuru huanigte huaboro'da ekbiriktone' o'ēpo, huabidda o'ēpo ekbirikyo doce akbogpe o'ēpo, Diosen huata'moneri nogti nogtia' aya' akbogpete o'bopo, doce Israel aratbutdik doce nogendik nogendik e'timadoyae' o'ēme'. ¹³Niokpo e'orōkyen' bapa' akbogpea' o'ēpo, niokpo e'sikpen bapa' akbogpeation o'ēpo, kenpa'ti e'dea' norteyon bapa' akbogpeation o'ēpo, nog e'dea' suryon bapa' akbogpeation o'ēpo. ¹⁴Jak kuru ekbiriktone' doce huid huaboro'a enhuada' o'ēpo Ovejasi'poen doce huamata'mona'eridik nogdik nogdikti doce huidtone' enhuada'te e'timadoya' o'ēme'. Kenda ijtiahuaydepo nogdakon ijtiahuaymey.

¹⁵Ken Diosen huata'moneria do'taj menbatia'pakpo orotada e'ka' siropi jak huatidika' o'toepo Diosen huakka' jaktaj a'tidikaya'po, ekbiriktaj a'tidikaya'po,

ekbirik akbogpekon a'tidikaya'po oro siropi jak huatidika' o'toeme'. ¹⁶Diosen huakka' jak huabidnanada o'ēpo huabidda konigti huabidda e'dea'. Diosen huata'moneria huakka' jaktaj o'tidika'po oro siropi huatidika' o'tidika'po, dos mil doscientos kilómetros huabidda o'ēme', konigti huabidda e'dea', kutayo konigti o'ēme'. ¹⁷A'timon ekbiriktone'taj o'tidikame'. Ojkuya' e'dea' sesenta y cuatro metros Diosen huata'moneria o'tidikame'.

¹⁸Huakka' jak ekbirik jaspe 'uru'huidtada e'ka' o'ēme'. Diosen huakka' jak oroyo' e'ka' o'ēme'. 'Uruda konig vidrionig o'ēme'. ¹⁹Ekbirik huid huaboro'a enhuadhuadte 'uru'huidsī'poa e'timabeta' o'ēme'. Nogda nogda 'uru'huidsī'poa e'timabeta' o'ēme'. Huakkuru enhuada'ta' jaspe 'uru'huidsī'poa e'timabeta' o'ēme'. Burada o'ēme'. Bottaa' enhuada'ta' 'uru zafiro huidsī'poa burada e'timabeta' o'ēme'. Bapaa'ta' enhuada'ta' 'uru ágata huidsī'poa e'timabeta' o'ēme', botta' botta' enhuada'ta' 'uru esmeralda kihuey huidsī'poa e'timabeta' o'ēme'. ²⁰Huabaniga' enhuada'ta' 'uru ónice bedda huidsī'poa e'timabeta' o'ēme'. Seista' enhuada'ta' 'uru cornalina bedda huidsī'poa e'timabeta' o'ēme'. Sieteta' enhuada'ta' 'uru crisólito nog kihueyada huidsī'poa e'timabeta' o'ēme'. Ochota' enhuada'ta' 'uru kihueyada berilo huidsī'poa e'timabeta' o'ēme'. Nueveta' enhuada'ta' 'uru jeyda topacio huidsī'poa e'timabeta' o'ēme'. Diezta' enhuada'ta' 'uru burada crisprasa huidsī'poa e'timabeta' o'ēme'. Onceta' enhuada'ta' 'uru bed jacinto huidsī'poa e'timabeta' o'ēme'. Doceta' enhuada'ta' 'uru ayagda amatista huidsī'poa e'timabeta' o'ēme'. ²¹Ekbirik doce akbogpete nogti nogtia e'beta' perla o'ēme'. Huakka' jak dag

eretnopoyo dagtaj 'uru orotada e'ka' o'epo 'urunanada o'eme'.

²²Diosen e'huai'ka' jak tiahua'yhue' ijjemey. Teyda Dios Huairi kenpa'ti Diosen Ovejasi'po aya' jakyoda o'nika'.

²³Niokpoa eyda nighue'dik mo'ene kenpa'ti puugapi' ey nighue'dik mo'ene. Dios keyoda o'ika'po eyda o'ika'nok. Kenpa'ti Diosen Ovejasi'poa aya' jakyoda huakjey o'e. ²⁴Nog huadari nog huadari aratbut Diosen dakhuea' e'ka' huamanopo'korea'eri huaboda huakka' jak huakjeyyo on'noeonhuahuika'apo. Huadari

gobierno huairia huakka' jaktaj 'urunanada o'e on'huaa'ika'apo. Diostaj 'urua'da on'nigkika'apo. ²⁵Ekbirik akbogpe okhuikhue' o'ika'apo. Huame'noe okhuikhue' o'ika'apo. Sikhue'dik o'ika'apo. ²⁶Kenda Diosen huakka' jak kenpa'da huadaknana o'e. 'Urunanada o'e. Huakka' aratbut

nog huadariyo nog huadariya' huae'eria on'daika'apo. ²⁷Aya' dakhuea' huaka'eri, aya' Diostaj pakhue' huae'eri, aya' nogtaj nogtaj huadiayeri aya' Diostaj nigpeehue' huae'eri aya'da nama'da huaa'erikon Diosen jakyoda kudhue'dik ya'neapet. Ovejasi'poen huanoeonhuahuika'ba'te kenomeyen huadik e'timadoya' o'nepo oro'omey huaknopoe'eri oro'omeyyo'da Diosen huakka' jakyoda kuddik ya'neapet. Kenda ijtiahuaymey.

22 Ken Diosen huata'moneria nogdakon be'totiahuayme'ne. 'Uru'hueyda be'totiahuayme'ne. Hueirida konig vidrionig o'epo. Kenhuey'a Diosen aratbuttaj o'manoeanhuahuika'. Dios huahuadya' Ovejasi'po huahuadya' 'uru'hueyda o'orokonhuahuika'apo. ²Huakka' jak dagnopoyo o'huahua'ika'po, huahue'te botpenpenda akta'bogpepen huamanoeanhuahuika' hueymey o'bakerekika'po, ken hueymey nog

huabayoktida aya' puugda o'dapakika'. Ken huaba'a aratbuttaj o'bayarea'ika'.

³Katepi' dakhuea' e'ka' kenpa'ti dakhuea' huaka'eri keyo Diosen huakka' jakyoda ehue'da ya'neapet. Dios Ovejasi'poere huakka' jakyoda o'nika'aponok Diosen huanigpeika'eria Diostaj on'eretpakonhuahuika'po Diostaj on'nigpeika'. ⁴Diosenkotaj yan'tiahuayonhuahuika'apet.

Diosendik huanoyte e'timadoya' ya'nunhuahuika'apet. ⁵Huakka'

jakya' sikhue'dikda ya'eapet. Jakyoda huae'eria onte'ti huakjey huakpakata' pakhue' ya'neapet. Niokpoa e'nigta'teta pakhue' ya'neapet. Dios Huairiada huanigpeika'eritehuapa' huakjey o'eonhuahuika'apo. Huanigpeika'eri-omeya Diosere konig gobierno huairi ya'neonhuahuika'apet.

Jesucristo ida o'tiakapo.

⁶Diosen huata'moneria do'taj mename'ne:

—In hua'a buttida o'e. Daka'da oknopoka'dik ka'nike'. Dios Huairien Nokirega Diosen huamanbatia'pakeritaj o'manopoea'ika'uyate. Diosa ke'nen huata'moneritaj o'mata'mona'de'uy. Diosen huanigpeika'eritaj kamane'po o'mata'mona'de'nok. Ken konigda o'eapo, kenda Diosa o'ka'aponig kamane'po mo'ta'mona'ne. —Diosen huata'moneria mename'ne.

⁷—Idada ijtiakapoy. —Huairi Jesucristoa oa'uyate. In beroba'taj aya'ada e'nigpeika'nayo durugda ya'nika'apet.

⁸Do Juan ijjeipo kenda aya'da ijpeemey aya'da ijtiahuaymey. E'peede'te e'tiahuayde'te Diosen huata'moneri'ite kentaj a'eretpakya'po huikudate e'tihuadtada ⁹kennayo do'taj

—Keje'. Kenda kahue' yae'. Do'taj huikudate tihuadhue' mee'. On onigtion Diostaj huanigpeika'eri ijjei. Kenpa'ti konig Diosen huamanbatia'paken

o'nen huama'buy huanigpee'eri onigti ijjeý. Kenpa'ti in beroba'taj aya'ada huanigpei'ka'erionigti Diosen huanigpei'ka'erionigti ijjeý. Diostayo'da diga'da yaeretpakika'. Diostayo'da huikudate yatihuadika'. —Diosen huata'moneria mename'ne.

¹⁰ —In beroba'te huabodik yamadoy-a'po konig iregireg matohue' yaeti'. Ken i'tiahuaydepo i'madoya'denig a'ti kenda Diosa o'ka'apo. ¹¹ Oynayo kenpa'da dakhuea' huaka'eria nogiti nogiti dakhuea' ogkika'apo. Kenpa'ti dakhuea' huaa'eri nogiti nogiti dakhuea' on'bahuaa'ika'nok Diosa castiga ya'magka'apet. Kenpa'ti huadaka' huaka'eriomeynayo batikhue'ada huadaka' kagkike'. Nogiti nogiti huadaknana kagkike'. Diosenyo'da huaka'eria Diosenyo'da nogiti nogiti kagkike'. —Diosen huata'moneria mename'ne.

¹² —Yanpee'. Ida ijtiakapoy. Ijtiakdepo dakhuea' huaka'eritaj castiga ijmaga'apoy. Huadak huaka'eritaj huadaka'nada ijmanigkadhuahuika'apoy. Ijmanoean-huahuika'apoy. ¹³ Do konig la letra A ijjeý, huakkurueri ijjeý. Kenpa'ti konig la letra Z ijjeý, huata'pote kene'huaya' huae'eri ijjeý. —Jesús Huairia oa'uy.

¹⁴ Aratbuta on'manopo'korea'po Cristotaj o'noknopoika'po Jesús a o'manigbueypo dakhuea' e'ka' o'manopo'tihueke'po o'bakkahuea'nok Diosere on'noeonhuahuika'apo kenpa'ti huaboda jak Jerusalényo kuddik o'nika'apo. Durugnanada o'nika'apo. ¹⁵ Jak kurute o'nepo konig kudhue'dik o'nepo, dakhuea' huaka'eriomey, tidig huaka'eriomey, nogtaj nogtaj huabakdejeriomey, o'huadiaypo huabarakeriomey, dios e'ketka'taj huaeretpakeriomey, kenpa'ti da huaa'eriomey Diosen huaboda

Jerusalén jak kurute o'nepo, kudhue'dik ya'neapet.

¹⁶ —Do Jesús ijjeý Cristoen huaknopoe'eritaj aya'da Juan i'madoya'denig buttida o'e kamanopoeanhue'po do'hued huata'moneritaj o'nigta'mona'ne. Do Davidkudaken adhuea'pane' ijjeý. Oyda do'huakon Daviden huayayo ijjeý. Konig siokpo magkesi eyda o'ika'nig ken eyda konig 'urunanada ijjenok do'taj 'urua'nanada o'noknopoika'pone. —Jesús a oa'uy.

¹⁷ —Yan'tiak, Cristotaj yanoknopoe'. —Diosen Nokirega o'mana'. Kenpa'ti Ovejasi'poen huatoea, Cristoen huaknopoe'eria on'mana'. Be'api' kenda e'peenayo yan'tiak.

Kenomey Diostaj on'pakpo Jesucristotaj kanoknopoike' Diosere yan'noeonhuahuika'apet. Konigti hue'eyta' maymaya' eapa' kada'po Cristotaj kan'huahue', kenpa'ti Cristotaj kanoknopoe'. Konig Diosen huanoeanhuahuika' hue'ey kan'maye'. Katetehue' kan'maye'.

¹⁸⁻¹⁹ In beroba'te Diosen hua'a ijnigmadoya'denig be'omeyapi' in hua'a inberoba'te e'tiahuayika'ada nogpa'da on'mana'po nogda e'manmadika'nayo konigda Diosa castiga ya'magka'apet. In beroba'te oa'ika' konigda kenomeytaj Diosa castiga ya'magka'apet. In beroba'te Diosen hua'a be'omeyapi' e'ti-ahuayika'ada eknopoe' pakhue' o'nepo manmadikahue' o'nika'nok kenomeytaj Diosen e'manoeonhuahuika'ba'yo kenomeyendik yabaktihuekeapet kenpa'ti Diosen huaboda huakka' jakyo kudhue'dikda ya'neapet. Diosen e'manoeonhuahuika'ba'taj kenpa'ti Diosen huabo huakka' jaktaj in beroba'te ijtima'doya'dey. Aya' Diosen hua'a in beroba'te huapee'eritaj daka' ijmaboroay.

²⁰ Kenda aya'da en'manade'te,

—Dapita' idada ijtiakapoy. —Huairi
Jesúsa oa'uy.

Kenda ia'nig ida yatiak, Huairi Jesús.
Do Juana yona'mey.

²¹ Opudomeytaj aya'tada oro'en
Huairi Jesucristoa daka' mogkike', ken.